هەرێمی کوردستان - عێراق
پەرلەمانی
کوردستان - عێراق

پرۆتۆکۆلەکان

55

سالّی/ 2010 – بەرگی پەنجاوپێنج

چاپی یەکەم/ سالّی 2010

پێرست

پرۆتۆکۆلی دانیشتنی ژمارە (1)ی نائاسایی خولی سێیەمی هەڵبژاردن – سێ شەممە 2010/1/26 ل 5

پرۆتۆکۆلی دانیشتنی ژمارە (2)ی نائاسایی خولی سێیەمی هەڵبژاردن – دوو شەممە 2010/2/22 ل 21

پرۆتۆکۆلی دانیشتنی ژمارە (3)ی نائاسایی خولی سێیەمی هەڵبژاردن – سێ شەممە 2010/2/23 ل

85

پرۆتۆکۆلی دانیشتنی ژمارە (4)ی نائاسایی خولی سێیەمی هەڵبژاردن – چوار شەممە 2010/2/24 ل

159

پرۆتۆکۆلی دانیشتنی ژمارە (5)ی نائاسایی خولی سێیەمی هەڵبژاردن – پێنج شەممە 2010/2/25 ل

251

مەنصە، دانیشتنێکی نائاسایيە بۆ خوێندنەوەی بودجە، کەی موناقەشەی بودجە هات ئەو کاتی قسەی خۆت بکە، پێش موناقەشە نابێت، کەرەم بکەن، ئەوە دەتوانی ئەو عەدەدەی کە جەنابت داوات کرد بوو (27) کەس بوون، (29) کەس بوون، خۆی (37) کەس لازمە بۆ دانیشتنێکی نائاسایی خوشکی من، بەپێی یاسا ئێمە سەیرمان کرد (3/1)ی پەرلەمان، باشە دەتوانی بێیتە سەرۆکایەتی لەوێ موناقەشەی دەکەین، ئێستا جەلسەیەکی نائاساییە بۆ بودجەیە، زۆر سوپاس، فەرموون لیژنەی دارایی بۆ خوێندنەوەی پرۆژە یاساکە.

بەڕێز د.ئاراس حسین محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پرۆژە یاساکە بە دوو زمان دەخوێندرێتەوە، بە زمانی کوردی و زمانی عەرەبی.

بسم الله الرحمن الرحيم

اقليم كوردستان – العراق

الرئيس

باسم الشعب

قانون رقم ( ) لسنة 2010

قانون موازنة اقليم كوردستان – العراق لسنة 2010

المادة الاولى:

يرصد لنفقات السنة المالية/2010 مبلغ قدره (11,432,176) الف دينار (احدى عشر ترليون واربعمائة واثنان وثلاثون مليار ومائة وستة وسبعون مليون) دينار ويوزع كالآتي:

اولاً/ مبلغ قدره (3,543,074) الف دينار (ثلاثة ترليون وخمسمائة وثلاثة واربعون مليار واربعة وسبعون مليون) دينار لنفقات المشاريع الرأسمالية.

ثانياً/ مبلغ قدره (7,889,102) الف دينار (سبعة ترليون وثمانمائة وتسعة وثمانون مليار ومائة واثنان مليون) دينار للنفقات التشغيلية.

ثالثاً/ العجز المخطط يقدر بـ(835,000) فقط (ثمانمائة وخمسة وثلاثون مليار دينار).

المادة الثانية:

تقدر ايرادات الموازنة للسنة المالية/ 2010 بمبلغ (348,679) فقط (ثلاثمائة وثمانية واربعون مليار وستمائة وتسعة وسبعون مليون دينار).

المادة الثالثة:

تتولى وزارة المالية والاقتصاد لاقليم كوردستان – العراق تمويل حسابات الوزارات والادارات وفق الموارد المالية المتاحة.

المادة الرابعة:

حصر الصرف من اعتمادات الحسابات الرئيسية (المنح، الاعانات، نفقات المشاريع الرأسمالية) من الموازنة العامة لحكومة اقليم كوردستان بوزارة المالية والاقتصاد، ولوزير المالية والاقتصاد تخويل الوزراء ورؤساء الجهات غير المرتبطة بوزارة صلاحية الصرف مباشرة على بعض مستويات الحسابات الرئيسية.

المادة الخامسة:

1- لرئيس برلمان كوردستان العراق اجراء المناقلة ضمن الميزانية الخاصة بالبرلمان.

2- لرئيس مجلس القضاء اجراء المناقلة ضمن الميزانية الخاصة بمجلس القضاء.

3- لوزير التخطيط اجراء المناقلات اللازمة ضمن الموازنة الاستثمارية المصدقة بالتنسيق مع وزارة المالية.

المادة السادسة:

اولاً/ يخول وزير المالية صلاحية المناقلة بين اعتمادات الباب الواحد باستثناء فصل الرواتب حيث يجوز النقل اليه ولا يجوز النقل منه.

ثانياً/ لوزير المالية اجراء المناقلة بين اعتمادات ابواب الميزانية لاغراض توفير امكانيات الصرف للادارات التي يتقرر فك ارتباطها من وزارة والحاقها بوزارة اخرى وللوزير المختص اجراء المناقلة ضمن القسم الواحد و وحدة الصرف الواحدة.

المادة السابعة:

تقدم وزارات ودوائر الدولة كافة حساباتها الشهرية (موازين المراجعة) في موعد لا تتجاوز مدته (10) ايام من نهاية كل شهر الى وزارة المالية والاقتصاد – مديرية المحاسبة.

المادة الثامنة:

تتولى وزارة المالية والاقتصاد بالتنسيق مع الوزارات الاخرى اعداد مفردات ملاكات جميع الوزارات لاقليم كوردستان - العراق للسنة المالية 2010 والمصادقة عليها وعلى ضوء كلف الرواتب المصدقة في الميزانية.

المادة التاسعة:

ايقاف التعينات بعقود كافة الا بعد موافقة وزارة المالية والاقتصاد.

المادة العاشرة:

اولاً/ للوزير المختص صلاحية الصرف بما لايزيد على (250) مائتان وخمسون مليون دينار لكل حالة وله تخويل رؤساء الدوائر التابعة لوزارته بصرف ملا يزيد على (100) مائة مليون دينار.

ثانياً/ للهئيات غير المرتبطة بوزارة صلاحية الصرف بما لايزيد على (150) مائة وخمسون مليون دينار لكل حالة.

ثالثاً/ يراعى في اولاً وثانياً مايلي:

1- ان يتم الصرف وفقاً للاعتمادات المصادق عليها في الموازنة العامة السنوية وللاغراض المحددة لها.

2- التقيد بالاعتمادات المخصصة في الموازنة العامة ولايجوز الدخول في الالتزام بالصرف بما يزيد عما هو مخصص في الموازنة.

المادة الحادية عشر:

لوزير المالية والاقتصاد اضافة تخصيصات مبالغ الايرادات الشهرية التي تحققها وزارة الصحة لكافة دوائرها الى موازنـة وزارة الصحة لاغـراض شـراء الادويـة وتـدارك نفقـات الصيانة بانواعها مشفوعاً بجـداول الايـرادات المتحققة فعلاً.

بەڕێز خورشيد احمد سليم:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

المادة الثانية عشر:

تقيد مبالغ التبرعات الممنوحة للوزارات والجهات غير مرتبطة بوزارة بعد قبولها من قبل وزير الماليـة، ايـراداً نهائيـاً للخزينـة علـى ان يقـوم وزيـر الماليـة والاقتصـاد بتخصيصـها ضـمن اعتمـادات الـوزارة او الجهـات غـير المرتبطة بوزارة لصرفها على الاغراض التي منحت من اجلها.

المادة الثالثة عشر:

تستقطع نسبة (10٪) من رواتب ومخصصات اعضاء برلمان كوردستان والوزراء ومن بدرجتهم ووكلاء الوزراء ومن بدرجتهم والمستشارين ومن بدرجتهم والمدراء العامين ومن بـدرجتهم والـدرجات الخاصـة وتقيـد ايـراداً للخزينـة.

المادة الرابعة عشر:

لاتزيد المكافأت للموظفين على مليونين دينار سنويا للشخص الواحـد وضـمن التخصيصـات المقـررة بالموازنـة المختصة وبموجب تعليمات تصدرها وزارة المالية والاقتصاد.

المادة الخامسة عشر:

يحال رئيس الدائرة لوحدة الانفاق الذي يتخلـف عـن تقـديم الحسـابات الختاميـة لسـنة 2009 لدائرتـه بعـد نفاذ هذا القانون الى التحقيق وفق الاجراءات القانونية والتعليمات النافذة.

المادة السادسة عشر:

تخصص مبلغ (120) مليار دينار لصندوق مشروع تنميـة قـدرات كوردسـتان في حساب خـاص لتهيئـة كـادر متخصص في مختلف المجالات التي يحتاجها الاقليم من خلال زمالات دراسـية خـارج الاقلـيم ويعـد بنظـام مـن قبل مجلس الوزراء.

المادة السابعة عشر:

يخصص مبلغ (150) مليار دينار لحملة انشاء المدارس النموذجية في الاقليم من موازنة النفقات الاستثمارية.

المادة الثامنة عشر:

1- تتم زيادة رواتب ذوي الشهداء وضحايا الانفال والاسلحة الكيمياوية:

أ- ذوي الشهداء بنسبة (25, 15٪) وفق النسب التالية:

1- من (400) الف دينار الى (600) الف دينار (25٪).

2- من (700) الف دينار الى (1,032) مليون دينار (15٪).

ب- ذوي الشهداء المدنيين (هاوولاتى) بمبلغ مقطوع قدره (50) الف دينار.

2- عوائل الشهداء المؤنفلين بنسبة (50٪).

3- أ- المعوقين من (30) الف دينار الى (50) الف دينار.

ب- المعوقين من (50) الف دينار الى (100) الف دينار.

ج- ينظم ذلك بتعليمات تصدر من قبل مجلس الوزراء.

المادة التاسعة عشر:

يخصص مبلغ تسعون مليار دينار لدعم الاحزاب والمنظمات ويتم الصرف من هذا التخصيص باجراءات مؤقتة على ان يتم تسوية المبالغ المستلمة من قبل الاحزاب والمنظمات وفق قانون دعم الاحزاب حال اقراره من قبل برلمان كوردستان.

المادة العشرون:

يتم تسديد العجز البالغ (835) مليار دينار لوزارة البيشمركة من الموازنة الجارية من المبالغ المخصصة لحرس الاقليم ضمن تخصيصات وزارة الدفاع/ العراق حسب قانون الموازنة الاتحادية للسنوات 2007, 2008, 2009.

المادة الواحد والعشرون:

تقوم وزارة المالية والاقتصاد الالتزام بـ:

1- رصد مبلغ قدره (350) فقط (ثلاثمائة وخمسون مليار دينار) لاغراض دعم مشاريع صندوق الاسكان.

2- رصد مبلغ قدره (30) فقط (ثلاثون مليار دينار) لدعم مشاريع المصرف الصناعي.

3- استمرار الوزارة بتأمين القرض العقاري للمواطنين حسب الضوابط والتعليمات المرعية.

4- تقوم وزارة المالية والاقتصاد بدعم مشاريع القطاع الزراعي عن طريق المصرف الزراعي ويعزز بمبلغ (50) مليار دينار.

بەڕێز د.ئاراس حسين محمود:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

المادة الثانية والعشرون:

في حالة حصول تغيير في حصة موازنة حكومة اقليم كوردستان يخول وزير المالية والاقتصاد بتخفيض او زيادة المبلغ الاجمالي للموازنة بنفس النسبة او مايراه مناسباً لتسديد العجز.

المادة الثالثة والعشرون:

تقوم وزارة المالية والاقتصاد وبالتنسيق مع وزارة الموارد الطبيعية بتخمين وتقدير الموارد التي تحقق من نشاطات واستثمار الموارد الطبيعية المستحقة للاقليم وفق الدستور العراقي وتضاف الى الواردات المتحققة.

المادة الرابعة والعشرون:

لوزير المالية والاقتصاد اصدار التعليمات اللازمة لتسهيل تنفيذ احكام هذا القانون خلال اسبوعين من تاريخ اصداره.

المادة الخامسة والعشرون:

لايعمل باي نص يتعارض مع احكام هذا القانون.

المادة السادسة والعشرون:

على مجلس الوزراء والجهات ذات العلاقة تنفيذ احكام هذا القانون.

المادة السابعة والعشرون:

ينشر هذا القانون في الجريدة الرسمية (وقائع كوردستان) ويعتبر نافذاً اعتباراً من نشره / /2010.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

فەرموو بە كوردی بخوێننەوە.

بەڕێز سمير سليم امين بەگ:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

بەڕێزان.

دەقە كوردیەكە هەندێك رەكاكەتی تیایە لە وەرگێڕانەكە، ئێمە وەكو خۆی دەخوێنینەوە، هیچ دەستكارییەكمان نەكردووە.

بە ناوی خوای بەخشندە و میهرەبان

هەرێمی كوردستان–عێراق

سەرۆك

بەناوی گەل

بڕیار

ژمارە ( )ی ساڵی 2010

یاسای بودجەی هەرێمی كوردستان - عێراق ساڵی 2010

بەپێی بڕگەی یەكەم لە ماددەی دەیەم لە یاسای سەرۆكایەتی هەرێمی كوردستانی-عێراق ژمارە (1)ی ساڵی 2005ی هەمواركراو و پشت بەستن بەو یاساكارییەی كە پەرلەمانی كوردستان-عێراق لە دانیشتنی ژمارە ( ) ڕۆژی / / 2010 كردوویەتی، بڕیاری دەرچواندنی ئەم یاسایە درا:

یاسای ژمارە ( )ی ساڵی 2010

یاسای بودجەی هەرێمی کوردستان - عێراق بۆ ساڵی 2010

ماددەی یەکەم :

بۆ خەرجیەکانی ساڵی دارایی/2010 گوژمە پارەیەك دادەنرێ کە بڕەکەی 11,432,176 (یازدە ترلیۆن و چوارسەد و سی و دوو ملیارو سەدو حەفتا و شەش ملیۆن دینار)وە بەم شێوەیەی خوارەوە دابەش دەکرێ:

یەکەم: گوژمەی 3,543,074 دینار (سێ ترلیون و پێنج سەد و چل و سێ ملیار و حەفتاو چوار ملیۆن دینار) بۆ خەرجی پڕۆژە سەرمایەدارەکان .

دووەم: گوژمەی 7,889,102 هەزار دینار (حەوت ترلیۆن و هەشت سەد و هەشتا و نۆ ملیار و سەد و دوو ملیۆن دینار) بۆ خەرجی بەکارخستن.

سێیەم: کورت هێنانی بودجە دەخەملێندرێ بە تەنیا 835000 دینار (هەشت سەد و سی و پێنج ملیار دینار).

ماددەی دووەم:

داهاتی بودجەی ساڵی دارایی 2010 بە گوژمەی تەنیا 348, 679 (سێ سەد و چل و هەشت ملیار و شەش سەد و حەفتا و نۆ ملیۆن دینار) دەخەملێندرێ.

ماددەی سێیەم:

وەزاراتی دارایی وئابووری هەرێمی کوردستان - عێراق دارایی دابین کردنی ژمێریاری وەزارەتەکان و کارگێریەکان بەپێی داهاتی دەستکەوتووی دارایی دەگرێتە ئەستۆ.

ماددەی چوارەم:

خەرج کردن لە ئیعتیماداتی (پشتیوانە)ی ژمێریاری سەرەکی (بەخشین، یارمەتی، خەرجی پڕۆژەکانی سەرمایەداری) لە بودجەی گشتی حکومەتی هەرێمی کوردستان تەنیا لە دەستی وەزارەتی دارایی و ئابووری دەبێ و وەزیری دارایی و ئابووری بۆی هەیە دەسەڵاتی خەرج کردن ڕاستەوخۆ بدات بە وەزیرەکان و سەرۆکەکانی ئەو لایەنانەی کە بە وەزارەتەوە نەلکاوە لەسەر هەندێ ئاستی ژمێریاریی سەرەکی.

ماددەی پێنجەم:

1. سەرۆکی پەرلەمانی کوردستان - عێراق بۆی هەیە گواستنەوە لەناو بودجەی تایبەت بە پەرلەمان بکات.
2. سەرۆکی ئەنجومەنی دادوەریی بۆی هەیە گواستنەوە لەناو بودجەی تایبەت بە ئەنجومەنی دادوەریی بکات.

3. وەزیری پلان دانان بۆی هەیە گواستنەوە لەناو بودجەی وەبەرهێنانی پەسندکراو بە هەماهەنگی لەگەڵ وەزارەتی دارایی بکات.

ماددەی شەشەم:

یەکەم: وەزیری دارایی دەسەڵاتی گواستنەوەی نێوان تەرخانکراوەکانی دەروازەکانی بودجەی پێدەدرێ بەدەر لە بەشی مووچە، کە دەشێ بۆی بگوێزرێنەوەو نابێ لێی بگوێزرێتەوە .

دووەم: وەزیری دارایی بۆی هەیە گواستنەوە لەنێوان پشتیوانەی دارایی دەروازەکانی بودجە بکات لە پێناو فەراهەمکردنی توانای خەرج کردن بۆ کارگێڕییەکانی، کە بڕیار دەدرێ لێك بکرێنەوە لە وەزارەت، یان بە وەزارەتێکی دیکەوە بلکێندرێ و، وەزیری تایبەتمەندیش بۆی هەیە گواستنەوە لەناو یەك بەش یا یەك یەکەی خەرجکردندا بکات.

ماددەی حەوتەم:

وەزارەتەکان و هەموو فەرمانگەکان ژمێریاریی مانگەیان (پێوەری پێداچوونەوەکانیان) لە ماوەیەك لە (10) ڕۆژ لە کۆتایی هەموو مانگێك ڕەت نەکات پێشکەش بە وەزارەتی دارایی و ئابووری، بەڕێوەبەرایەتی ژمێریاری بکات.

ماددەی هەشتەم:

وەزارەتی دارایی و ئابووری بە هەماهەنگی لەگەڵ وەزارەتەکانی تر ئامادەکردنی تاکەکانی میلاکانی هەموو وەزارەتەکانی هەرێمی کوردستان - عێراق بۆ ساڵی دارایی 2010 دەگرێتە ئەستۆ و پەسندی دەکات و، ئەمەش لەبەر ڕۆشنایی تێچووی مووچەکانی پەسەندکراو دەبێ لە نێو بودجەدا.

بەڕێز عدنان عثمان احمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی نۆیەم:

ڕاگرتنی دامەزراندن بە گرێبەست مەگەر دوای وەرگرتنی ڕەزامەندی وەزارەتی دارایی و ئابووری بێت.

ماددەی دەیەم:

یەکەم: وەزیری تایبەتمەند دەسەڵاتی خەرج کردنی هەیە کە لە (250) (دوو سەدو پەنجا ملیۆن دینار) زیاتر نەبێ بۆ هەر حاڵەتێك و، بۆی هەیە دەسەڵات بدات بە فەرمانگەکانی سەر بە وەزارەتەکەی بە خەرج کردنی پارەیەك کە لە (100) (سەد ملیۆن دینار) زیاتر نەبێ .

دووەم: ئەو دەستانەی کە بە وەزارەتەوە نەلکاون دەسەڵاتی خەرج کردنی گوژمە پارەیەکیان هەیە کە لە (150) (سەد و پەنجا ملیۆن دینار) زیاتر نەبێ بۆ هەر حاڵەتێك.

سێیەم:

لە (یەکەم) و (دووەم) دا ڕەچاوی ئەمانەی خوارەوە دەکرێ :

1- دەبێ خەرجکردنەکە بەپێی پشتیوانەی دارایی پەسەندکراو لە بودجەی گشتی ساڵانە بێت و بۆ مەبەستی دیاری کراو بێت.

2- پشت بە پشتیوانەی تەرخان کراو لە بودجەی گشتی ببەسترێ و نابێ بچێتە ناوخۆ بەستنەوە بە خەرج کردن لەوەی لە تەرخان کراوەکەی نێو بودجە زیاتر بێ .

ماددەی یازدەم:

وەزیری دارایی و ئابووری بۆی هەیە تەرخانکراوی گوژمەکانی داهاتی مانگانە کە وەزارەتی تەندروستی بە دەستی دێنێ بۆ هەموو فەرمانگەکانی بخاتە سەر بودجەی وەزارەتی تەندروستی بۆ مەبەستی کڕینی دەرمان و دابین کردنی خەرجییەکانی پاراستن و بە هەموو جۆرەکانیەوەو خشتەکانی داهاتەکانی کە بەکردەنی بەدیهاتووی پێوەلکابێ.

ماددەی دوازدەم:

ئەو گوژمە پارانەی پیتاك کەدراون بەوەزارەتەکان و لایەنە نەلکاوەکان بەوەزارەت، ئەوە دوای قەبووڵ کردنیان لەلایەن وەزارەتی داراییەوە بە داهاتی کۆتایی بودجە تۆمار دەکرێت، بەرمەجێك دەبێ وەزیری دارایی و ئابووری لەناو تەرخان کراوەکانی وەزارەتی، یان لایەنەنی کەبەوەزارەتەوە نەلکاوەبێ تەرخانیان بکات بۆ خەرج کردنیان، بۆ ئەو مەبەستانەی کەلە پێناویان تەرخان کراون.

ماددەی سێزدەم:

ڕێژەی 10٪ لەمووچە و دەرماڵەکانی ئەندامانی پەرلەمان، وەزیرەکان و ئەوانەی کە بەپلەی ئەوانن لەگەڵ بریکارەکانی وەزارەتەکان و ئەوانەی بەپلەی ئەوانن و راوێژکاران و ئەوانەی بەپلەی ئەوانن و بەڕێوەبەرە گشتیەکان و ئەوانەی بەپلەی ئەوانن و خاوەن پلەی تایبەتی و بەداهات بۆ گەنجینە تۆمار دەکرێن.

ماددەی چواردەم:

پاداشتی فەرمانبەران نابێ ساڵانە لەدوو ملیون دینار زیاتر بێ بۆ کەسێك و لەناو تەرخانکراوی بڕیاری لەسەردراوی بودجەی تایبەتمەند بێ و ئەمەش بەپێی ڕێنمایی وا دەبێ کە وەزارەتی دارایی وئابووری دەری دەکات .

ماددەی پازدەم:

سەرۆکی فەرمانگەی یەکەی خەرج کردن دەکەوێتە بەرلێپێچینەوە کەلە پێشکەش کردنی ژمێریاریی کۆتایی سالی 2009ی فەرمانگەکەی دوای جێبەجێ کردنی ئەم یاسایە دواکەوێ، ئەمەش بەپێی ڕێکارە یاساییەکان و ڕێنماییە جێبەجێ کراو دەبێ.

ماددەی شازدەم:

گوژمەی (120) ملیار دینار تەرخان دەکرێ بۆ سندوقی پرۆژەی گەشە پێ کردنی تواناکانی کوردستان لە حیسابی تایبەتی، بۆ ئامادەکرنی کادیری پسپۆر لە بوارە جیاجیاکان کە هەرێم پێویستی دەبێ. ئەمەش لە

ڕێگەی زەمالاتی خوێندنـەوە دەبـێ لـە دەرەوەی هـەرێم و بـە پێڕەوێـك لـە لایـەن ئەنجومـەنی وەزیرانـەوە ئامادە دەکرێ.

ماددەی حەڤدەم:

گۆژمەی (150) مليار دينار بۆ هەڵمەتی دروستکرنی قوتابخانە نموونەییەکان لە هەرێمدا تـەرخان دەکـرێ لە بودجەی خەرجیە وەبەرهێنەکان.

ماددەی هەژدەم:

مووچەی کەس وکاری شەهیدان وقوربانیانی ئەنفال وچەکی کیمیایی بەم پێە زیاد دەکرێ:

أ- کەس وکاری شه هیدان بە ڕێژەی (15,25٪) بەپێی ئەم ڕێژانەی خوارەوە:

1 -لە (400) هەزار دينار بۆ (600) هەزار دينار 25٪.

2 -لە (700) هەزار دينار بۆ (1,032) دينار 15٪.

ب/ 1- کەس وکاری شەهیدە شارستانیەکان (هاووڵاتی) بەگۆژمەیەکی براوە کە (50) هەزار دینارە.

2- خێزانەکانی شەهیدە ئەنفال کراوەکان بەرێژەی 50٪ .

3- أ- کەم ئەندامان لە (30) هەزاردینارەوە بۆ (50) هەزار دینار.

ب- کەم ئەندامان لە (50) هەزاردینارەوە بۆ (100) هەزار دینار.

ج- ئەمانە بەرێنمایی ڕیك دەخرێن کە ئەنجومەنی وەزیران دەری دەچوێنێ.

بەڕێز محمد دلێر محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی نۆزدەم:

گۆژمەی نەوەد مليار دينار بـۆ پشتگیری حزبـەکان و ڕێکخراوەکـان تـەرخان دەکـرێ و، لـەناو ئـەو تـەرخان کراوە خەرج دەکرێ بـەرێکارێکی کـاتی، بەمـەرجێك پـارە وەرگیراوەکـان لەلایـەن حزبـەکان و ڕێکخراوەکـان بەپێی یاسا بە پشتگیری حزبەکان بە وەرگرتنی تەسویە بکرێ، ئەمـەش دوای پەسـندکردنی دەبـێ لەلایـەن پەرلەمانی کوردستانەوە.

ماددەی بیستەم:

ئەو کورتهێنانەی بودجەکە دەکاتە (835) مليار دينار دەدرێن بە وەزارەتی پێشمەرگە لـە بودجـەی ئێسـتا لەو گۆژمە پارانەی کە بۆ پاسەوانی هەرێم (زێڕەڤانی) لەناو تەرخان کراوەکانی وەزارەتـی بـەرگری عێـراق تەرخانکراون بەپێی یاسای بودجەی فیدراڵی بۆساڵانی 2009,2008,2007.

ماددەی بیست ویەکەم:

وەزارەتی دارایی وئابووری خۆی پابەندە بە:

1 -تەرخان کردنی گۆژمەیەك کە بڕەکەی (350) تەنیا سـێ سـەدو پـەنجا مليـار دينـارە بـۆ مەبەسـتەکانی پشگیریی پرۆژەکانی سندوقی نیشتەجێ کردن.

2 - تەرخان کردنی گوژمەیەك کە بڕەکەی (30) تەنیا (سی ملیار دینارە) بۆ پشتگیریی پرۆژەکانی بانکی پیشەسازیی.

3 - بەردەوام بوونی وەزارەت بە دابین کردنی قەرزی خانووبەرە بۆ هاووڵاتییان بەپێی بەرزەفتکاریی ورێنمایی کارپێکراو.

4 - وەزارەتی دارایی و ئابووری پشتگیریی پرۆژەکانی کەرتی کشتوکاڵ دەکات لەڕێگەی بانکی کشتوکاڵییەوە و بە گوژمەی (50) ملیار دینار پشت ئەستوور دەکرێ .

ماددەی بیست ودووەم:

لە حاڵەتی روودانی گۆڕینێك لە بەشی بودجەی حکومەتی هەرێمی کوردستان، ئەوا وەزیری دارایی و ئابووری دەستەڵاتی پێدەدرێ بە کەمکردنەوە، یان زیاد کردنی سەرجەم گوژمەکەی بودجە بەهەمان رێژە، یاخود چی بە موناسب دەزانێ بۆ پڕکردنەوەی کورتهێنانەکە.

ماددەی بیست وسێەم:

وەزارەتی دارایی وئابوری بە هەماهەنگی لەگەڵ وەزارەتی سامانە سروشتیەکان ئەو داهاتانە دەخەملێنێ کە لە چالاکی و وەبەرهێنانی داهاتی سروشتی موستەحەقی هەرێم دەستی دەکەوێ بەپێی دەستووری عێراق و دەخرێنە سەر ئەو داهاتانەی کە دەست کەوتوون.

ماددەی بیست وچوارەم:

وەزیری دارایی و ئابووری بۆی هەیە رێنمایی پێویست دەربچوێنێ بۆ ئاسانکاریی جێبەجێ کردنی حوکمەکانی ئەم یاسایە لە ماوەی دوو هەفتە لە مێژووی دەرچووندنیەوە.

ماددەی بیست و پێنجەم:

کار بەهیچ دەقێك ناکرێ گەر لەگەڵ حوکمەکانی ئەم یاسایەدا ناکۆك بێ.

ماددەی بیست وشەشەم:

پێویستە لەسەر ئەنجومەنی وەزیران و لایەنە پەیوەندارەکان حوکمەکانی ئەم یاسایە جێبەحێ بکەن.

ماددەی بیست وحەوتەم:

ئەم یاسایە لە رۆژنامەی فەرمی (وەقائیعی کوردستان)دا بلأودەکرێتەوەو لە بەرواری دەرچوونیەوە جێبەجێ دەکرێ.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزان.

ئەم پرۆژە یاسایە دەدرێتە لیژنەی دارایی و ئابووری، کە لیژنەیەکی پسپۆرە لەو بارەیەوە، لیژنەی یاسایی و گشت ئەندامە بەڕێزەکان، هەروەها داوا لە سەرۆکی گشت لیژنەکان دەکەین سبەی سەعات (11) لە

ئێمەش وەکو فراکسیۆنی کوردستانی، لە مانگی (11)وە پرۆژەیەکمان تەقدیم کردووە، نوسخەیەك چۆتە لای بەڕێز سکرتێر و ئاراستەی جەنابت و جێگرەکەشی کراوە، بە ناوی فراکسیۆنەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

د. ڕۆژان فەرموو.

بەڕێز ڕۆژان عبدالقادر أحمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

هیچ تەعارووزەك نیە، لەبەر ئەوەی تا ئێستا لە قۆناغی پرۆژەدایە و تەنها خوێندنەوەی یەکەمی بۆ کراوە، ئەوە دەتوانین لەوێ، لەو کاتەی دەدرێتە دەنگدان ئەو پرۆژەیە، ئەو بڕگەیە تایبەتە بەو بابەتە لەوێ لادرا و نەما، لەبەر سەربەخۆیی ئەو دەسەڵاتە، ئێمە بە باشمان زانی کە پرۆژەیەکی سەربەخۆ بێ، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزان، ئەوەی کە لیستی گۆڕان ئێستا دایان، ئەوەی کوردستانی کە ئێستا باسی دەکەن، ئێمە تەئکید دەکەین، با بۆ سبەی هەردووکی، لەگەڵ ئەوەی ئەوڕۆکە خوێندمانەوە، یەك دەخرێت و تەحویلی لیجانەکان دەکرێ، هەمووشتانی لێ ئاگادار دەکەینەوە، بەس تەئکید دەکەینەوە لەسەری، زۆر سوپاس، بە نیسبەت ئەو پرۆژەی کە ئەوڕۆ خوێندرایەوە، ئەوە پرۆژەی پەرلەمانە، حکومەت بۆی نیە ڕێگە بۆ پەرلەمان دابنێت، دەتوانێ پێشنیار بکات، بەڵام ناتوانێت ڕێگات بۆ دابنێ، بۆیە ئێوە خۆتان بڕیار لە ئیش و کاری خۆتان دەدەن، هەر پرۆژەیەکیش، لە لایەن هەر فراکسیۆنێکەوە کە (10) ئەندامی پەرلەمان ئیمزای کردبێ، جێگەی ڕێزە، وەری دەگرین و بە هەندیش وەری دەگرین، زۆر سوپاس، ئێستا بەخێر هاتنی وەزیرە بەڕێزەکان دەکەین، شێخ بایز (وەزیری دارایی)، کاك د. علی سندی (وەزیری پلاندانان)، ڕێزدار کاك رشید تاهیر، ڕێزدار کاك دڵشاد، بەخێربێن، بچینە خاڵی سێیەمی بەرنامەی کاری ئەمڕۆمان، لیژنەی یاسایی کەرەمکەن جارێ بۆ جێگای خۆتان، خاڵی سێیەم: گفتوگۆکردن و بڕیاردان لەسەر پرۆژەی یاسای بودجەی ساڵی (2010) ی هەرێمی کوردستان، کاك شێخ ڕاپۆرتت هەیە؟ یان قسە دەکەی؟ ئەگەر ڕاپۆرتت هەیە، کەرەمکە بۆ سەر مینەصە، ئەگەر قسە دەکەیت، لە جێگەی خۆت دەتوانی، کاك شێروان کەرەمکە.

بەڕێز شێروان ناصح حەیدەری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بە ڕەئی من پێویستە ئەوەلەن تەقریری لیژنەی دارایی بخوێندرێتەوە، دوایی جەنابی وەزیر ڕاپۆرتی خۆی تەقدیم بکات.

بەڕێز فرست أحمد عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

مەفرووزە وەزیر مالیە بێت، سیاسەتی دارایی و ئابووری پێشکەشی پەرلەمان بکات و بزانین بودجەکە لەسەر چ ئەساسێك دانراوە، پاشان لیژنەی مالیە ڕەئی خۆی بدات، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزان پێویستە پێش ئەوەی دەست بەکار بکەی، ڕوونکردنەوەیەك بدەین، چونکە زۆرجار لە زۆر شوێنەوە، زۆر باسی پەرلەمان کرا، کە گوایە بە عەمدی دوای دەخەین، بە عەمدی، بە حەقیقەت بەو شێوەیە نیە، بۆ ئێوەی بەڕێز و بۆ خەڵکی کوردستان دەڵێین، ئێمە یەکەم بە پێی پەیڕەوی ناوخۆی پەرلەمانی کوردستان، بەشی (9) بابەت (بودجە)، ماددەی (79) کارمان کردووە، بودجە لە سەرەتای تشرینی یەکەم بوبێت، بەڵام کەمێك تاخیر بوو، ئەویش جێگەی ڕێز و ئیحتیرامە لەبەر ئەو زرووفەی کە لە پێش بوو، بە پێی ماددەی (79) لیژنەی دارایی و ئابووری پرۆژەی یاسای بودجەی گشتی و حیسابکاری دومایی، هەر ساڵێك کە گەیشت پێی، حەواڵەی لیژنەی دارایی و ئابووری دەکرێت، بۆ لێوردبوونەوە و گفتوگۆکردن لەسەری، بۆ ئاگاداری ئێوەی بەڕێز لە (2010/1/21) سەعات (1:35) کە ڕێککەوتی ڕۆژی پێنج شەم ڕاپۆرتەکە گەیشتە سەرۆکایەتی، کە دوای دەوام بوو، بۆیە پەیوەندیمان کرد لەگەڵ ئەندامانی سەرۆکایەتی، بۆ ئەوەی خۆمان ئامادە بکەین بۆ یەکەم ڕۆژی، بەردەوام پەیوەندیمان بە د. ئاراس سەرۆکی لیژنەی دارایی کرد، کە ئامادە بێت، بە بیرم دێت (11)ی شەو بوو پەیوەندیم پێ کرد، وتی: ئێستا بێم، وتم: نا لە وەختی تەبیعی خۆت کەرەمدەکەیت و دێت، ڕۆژی یەك شەم، ڕێککەوت (24)ی مانگ بوو، سەعات (11)ی بەیانی، پێشتر سەرۆکایەتی دانیشتین، پاشان لەگەڵ سەرۆك و جێگری لیژنەی دارایی، ڕاپۆرتەکە و وردەکارییەکانمان تەحویلی دا، هەر ئیعلان کرا کە (26)ی مانگ، (48) سەعات پێش وەخت دەبێ دانیشتنی ئاسایی بۆ دەکەین، لە (27)ی مانگ لەگەڵ سەرۆك لیژنەکان دا، لەگەڵ هەموویان دانیشتین، کە ڕێنماییەکمان لەسەر پەیڕەوی ناوخۆ و دەربارەی بودجەمان بۆیان ڕوونکردەوە، کە هەر لیژنەیەك بۆی هەبێت لەو بابەتەی خۆی، ئەو وردەکارییانە ببات، تاوتۆی بکات، ڕاپۆرتی خۆی بداتە لیژنەی دارایی لە ڕێگەی سەرۆکایەتی، لیژنەی داراییش پێویستە ڕەچاوی ڕاپۆرتی گشت ئەو لیژنانە بکات، ئەوەی تیایدا هاتووە ئیجابیاتەکانی کە داخلی دەکات، ئەگەر بە ڕەئی زۆرینە، یان کۆی لیژنەی دارایی موتەفیقن لەسەری، بڵێن ئێمە موتەفیقین، بەڵام ئەوانەش ئێمە موتەفیق نین لەسەری، بەڵام لە لیژنەکەی خوارەوە هاتووە، ئێمە سەرۆکی لیژنەی داراییشمان لەوە ئاگادار کردەوە، داواشمان کرد پاشان ئەو وەزیرە بەڕێزانەی کە پەیوەندن، وەزیری داراییە، وەزیری تەختیتە، یان هەر وەزیرێکی تر کە پەیوەندی بە لیژنە تایبەتیەکە هەیە، بانگ بکرێ، تەفسیری لێ بکەن، بۆ ئەوەی وردەکاریانەکان لاتان ڕوون بێ، لێی تێبگەن، ئێمە بە پێی ماددەی (80) لە پەیڕەوی ناوخۆی پەرلەمان، لیژنەی دارایی وئابووری ڕاپۆرتی خۆی دەربارەی پرۆژە یاسای بودجەی گشتی و حیسابکاری لە ماوەیەکدا پێشکەش دەکات، دەبێ لە (30) ڕۆژ تەجاوز نەکات، بۆیە ئێمە ئەو ماوەیەمان زۆر بە تەبیعی بۆ ئێوەی بەڕێز بەجێ هێشت، هەندێك وا تەصەوریان دەکرد زەغت هەیە، لە پێشی ئێوە دەیڵێم، هەمیشە بە لیژنەی داراییمان وتووە، موراعاتی ئەو

وەختە بکات، هەتا ئاخیر ڕاپۆرتی ئاخیر لیژنە دێت، ڕاپۆرتی لیژنەی داراییمان بۆ هات، یەکەم جار بەس سەرۆکی لیژنە ئیمزای کردبوو، وتمان: پێویستە گشت ئەندامان، یان زۆرینەیان ئیمزایان لەسەری هەبێ، تاکو ڕاپۆرتەکە بەهەند وەربگرین، پاشان ڕاپۆرتەکەیان جارێکی تر هات، ڕاوبۆچوونی هەندێك لیژنەکان تیایدا نەبوو، دووبارە بە نووسراوی ڕەسمی گەڕاندمانەوە، داوامان لێیان کرد ئاخیر ڕاپۆرت کە بۆمان هات لە ڕۆژەکانی ئەخیر بوو لە (14)ی مانگ، ڕاپۆرتێك لە (15)ی مانگ گەیشتە لیژنەی دارایی، نەفسی ڕۆژ ڕاپۆرتی خۆیان کۆکردەوە و پێمانیان دا، تێبینی ئەو بەڕێزانەش کە لە ناو لیژنەکە لەسەر لیژنەی داراییان هەبوو، تەحەفووزی خۆیان لەسەری نووسیبوو، بۆیە ڕاپۆرتەکە پێویستی بە وەختێك بوو کە جوان تەنزیم بکرێ، ئێستاکەش لەبەر دەستتانە، (111) نوسخەمان لێ چاپ کرد، خرایە بەردەست ئێوەی بەڕێزیش، لەگەڵ سەرۆکایەتی دانیشتین، ئەمڕۆمان بە موناسیب زانی کە ئیعلان بکرێ، مەبەستم لەو ڕوون کردنەوەیە ئەوەبوو، ئێمە بە هیچ شێوەیەك عەرقەلەمان بۆ پرۆژە دروست نەکردووە، بە هیچ شێوەیەکیش زەغتمان لە ئەندامانی پەرلەمان نەکردووە، حەددی ئەقەل وەك سەرۆکایەتی، چونکە بە پێی نیزامی پەرلەمان (30) ڕۆژ لیژنەی دارایی دەتوانێ ڕاپۆرتەکە لای خۆی بهێڵێ، لیژنەکانیش دەتوانن (2) ڕۆژ پێشتر، دەتوانن زووتریش بیدەن، بۆیە من لیستی گشت لیجانەکانم لە لایە، زۆریش بە وردی موتابەعەمان دەکرد، کەوا لیژنە هەبووە زوو ناردویتی لیژنە هەبووە کەمێ درەنگتر، ئاخیر ڕۆژی لیژنەی نەزاهە بوو، پیشەسازی و وزەش ڕاپۆرتی مولحەقیان لە دوایی نووسی، چونکە دوو ڕاپۆرتیان نارد، وەرزش و لاوان دوو ڕاپۆرتیان هەیە، مەسەلەن ئاسایش و ئەنجومەنی خۆجێیەکان (4) ڕاپۆرتیان هەیە، ئاخیریان لە (2/10) بووە، مافی مرۆڤ ئاخیریان دوو ڕاپۆرتییان هەبووە لە (7/8)، کاروباری تەندروستی و کاری ژینگە دوانیان هەبووە لە (2/8)، ئاوەدانکردنەوە و نیشتەجێ کردن سیانیان هەبووە، ئاخیریان لە (2/10) بووە، پیشەسازی و وزە و سەرچاوە سروشتیەکان دووانیان هەبووە، ئاخیری لە (15)ی مانگ بووە، کشتوکاڵ و ئاودێری یەکیان هەبووە لە (1/31) بووە، خزمەتگوزارییەکانی شارەوانی و گواستنەوە و گەیاندن و گەشت و گوزار دووانیان هەبووە، ئاخیری لە (2/11) بووە، مافی بەکاربەر یەکیان هەبووە لە (2/7) بووە، پەروەردە و فێرکردنی باڵا یەکیان هەبووە لە (2/8) بووە، کاروباری پێشمەرگە و شەهیدان و قوربانیانی جینۆساید یەکیان هەبووە، لە (2/1) بووە، کۆمەڵی مەدەنی یەکیان هەبووە لە (2/8) بووە، کۆمەڵایەتی و منداڵ و خێزان یەکیان هەبووە لە (2/8) بووە، کاروباری یاسایی یەکیان هەبووە لە (2/4) بووە، داکۆکی کردن لە مافی ئافرەت یەکیان هەبووە لە (2/9) بووە، وەرزش و لاوان دووانیان هەبووە، هەردووکی لە (2/3) بووە، ئەوقاف و کاروباری ئایینی دووانیان هەبووە لە (2/10) بووە، نەزاهە یەکیان هەبووە لە (2/14) بووە، پەیوەندیەکانی ڕۆشنبیری و ڕاگەیاندن و شوێنەوارەکان یەکیان هەبووە لە (2/8) بووە، دارایی دوو ڕاپۆرتی هەبوو، ئەوەی یەکەممان بۆی گێڕانەوە لە (31) ی مانگ، ئاخیری لە (15) گەیشتنە ئێمە، وارد کرا، لە (16) گەیشتە سەرۆکایەتی، لە (17) دانیشتنمان لەسەری کرد، بۆیە زۆر زۆر حیسابمان

بۆ وەقت كردووە، حیسابمان بۆ ئەوەش كردووە كە لیجانەكان و ئەندامانی پەرلەمان بە هێمنی بتوانن كارەكانی خۆیان بكەن، ئێستاش بەڕێز وەزیری دارایی كەرەمكە بۆ خوێندنەوەی ڕاپۆرتەكە.

بەڕێز بایز تاڵەبانی/ وەزیری دارایی:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

سوپاس جەنابی سەرۆكی پەرلەمان،

ڕاپۆرت لەسەر بودجەی حكومەتی هەرێم بۆ ساڵی دارایی (2010)

ئاشكرایە لای بەڕێزتان ساڵی (2009)ی دارایی ساڵێكی پڕ ڕووداو بوو، بە نیسبەت جیهان و عیراق و كوردستانیشەوە بە هۆی سەرهەڵدانی تەنگژەی دارایی جیهانەوە، كە بووە هۆی ئیفلاس كردنی دەیەها بانكی جیهانی گەورە و داڕمانی هەیكەلی سەدەها كۆمپانیای زەبەلاح، هەر بەو هۆیەشەوە بەرپرسیاری وەزارەتی دارایی عێراق بەرچاویان.........

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

نوقتەیەكی نیزامی هەیە، كاك شێخ ئیجازەم بدە، كەرەمكە، فەرموو.

بەڕێز كاردۆ محمد پیرداود:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

خوێندنەوەی ڕاپۆرت لەلایەنی وەزیری داراییەوە بە ڕاستی نا یاساییە، پێش ئەوەی لێژنەی دارایی و ئابووری ڕاپۆرتی خۆی پێشكەش بكات، ئێمەش داوای ڕوونكردنەوە لە سیاسەتی ئەو بكەین، یەعنی چی لەو ڕاپۆرتە هەیە كە دەیخوێنێتەوە مەسەلەن؟

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

كاك فرست تكایە وەڵامی بدەوە.

بەڕێز فرست أحمد عبدالله:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

میزانیەك هاتە پێشمان موناقەشەی بكەین، مەفرووزە وەزیری دارایی بێ تەوزیحی بكات، كە ئەو سیاسەتەی مالیە چۆن هاتیە داڕشتن؟ ئەو میزانیە چۆن هاتیە دروست كردن؟ بەڵام كە ڕاپۆرتی وەزیر مالیە جەوابی لێژنەی مالی بێت، منیش لەگەڵ ئێوەمە، مەفرووزە ڕاپۆرتی وەزیری مالیە پاش ڕاپۆرتی لێژنەكان بێت، بەس ڕاپۆرتەكەی ئێستا نە وەڵامی ڕاپۆرتی لێژنەی مالیە، تەوزیحە بۆ میزانیە، مەفرووزە بێت ڕوونی بكات، ئەندامان ئاگادار بن ئەو میزانیە چۆن هاتیە داڕشتن؟ جەدوەلی ئەولەویات چۆن هاتیە دانان؟ ڕاستە ئێمە پێش ئێستا كاك شێروان بۆ منی نووسی، بە شكلێكی تر ڕۆیشتبووین، ڕاپۆرتی وەزیری مالیە پاشی لێژنەی مالی بوون، بەڵان شەرت نیە هەموو شتێك پێشوومان كردبێت، یەعنی ئەوە ڕاستە، پێش ئێستا ئێمە تەقاریری هەموو لێژنەكانمان دەخوێندەوە لێرە، بەس ئەگەر تەماشای نیزامی داخلی بكەی، باسی خوێندنەوەی تەقاریری لێژنەكان ناكات، باسی ئەوە دەكات ڕاپۆرتەكانی لێژنەكان بۆ لێژنەی

مالیه ئەڕواتن، لێژنەی مالی دیراسەتی دەکات، ئیشارەت بەو خالانە دەدات، ئەوی ئیجابی و ئەوی سلبی لە دیو نەزەریان، ئەوی وەریبگرێت ئیشارەتی پێ بدات، ئەوی وەری نەگریت، دەڵێت بۆ وەرم نەگرت؟ زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کەرەمکە جەنابی وەزیر.

بەڕێز بایز تاڵەبانی/ وەزیری دارایی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

کە داهاتی سەرەکی حکومەتی فیدراڵەوە تا بتوانین لەسەر جێگیرکردنی بودجەی ساڵی (2010) ڕێك بکەون و، ئەمەش هۆکارێکی سەرەکی ساڵانەیە بۆ دواکەوتنی دانانی بودجەی هەرێمی کوردستان، بە تایبەتی لایەنی داهاتی بودجەی هەرێم یەکلایەنەیە و بریتیە لەو تەمویلەی لە حکومەتی فیدراڵ ساڵانە دابین دەکرێت بۆ هەرێم و هەوەها تاخیربوونی دەرچوونی یاسای ئەحزاب لە پەرلەمان فاکتەرێکی تری دواکەوتنی بودجەی هەرێم، هەڵبژاردنەکانی (2009/7/25) و دواکەوتنی دەستبەکاربوونی کابینەی شەشەم کە تێیدا چەندین وەزارەت هەڵوەشایەوە، بەشێکی تریش بوون بە یەك، ئەمە وایکرد تەنانەت ئامادەکارییە سەرەتاییەکانی بودجەش بە تەواوی نەکرێت چونکە ئاشکرا نەبوو تەشکیلەی کابینەی شەشەم بە چی شێوازێك جێگر دەبێت، بە ڕچاوکردنی ئەو فاکتەرانە ئێمە وەك وەزارەتی دارایی بەرنامەی حکومەتی هەرێمی کوردستانمان ڕەچاو کردووە و کردوومانە بە سەرچاوەیەك بۆ دەستنیشان کردنی ئامانجەکانی بودجەی دارایی ساڵی (2010) وەك لەو خاڵانە دا دیاری کراوە:

1-بەردەوام بوون لە دابین کردنی پێویستیەکان و خزمەتە سەرەکییەکان بۆ هاووڵاتیان لە بواری ئاو و ئاوەڕۆ و کارەبا و ڕێگاوبان هتد.

2-گرنگیدان بە بەردەوامی پاراستنی ئاسایشی هەرێمی کوردستان کە ئێستا لە ئاستێکی دڵخۆشکەرەدایە و دابین کردنی پێداویستیەکانی ئەو پاراستنە.

3-برەو دان بە وەبەرهێنان بە سەرمایەی مرۆیی، ئەویش بە گرنگی دان بە بواری پەروەردە و خوێندنی باڵا و تەندروستی بە ئامانجی پەرەپێدانی داهاتە مرۆییەکان، بۆ نموونە لەو ساڵەدا کردنەوەی چوار زانکۆی تر لە گەرمیان و هەڵەبجەی شەهید و زاخۆ و ڕانیە و دابین کردنی (150) ملیار دینار بۆ دروستکردنی قوتابخانە.

4-جەخت کردن لەسەر ئاوەدانکردنەوەی ژێرخانی ئابووری کە تێیدا پێداویستیەکانی بنیاتنانی ئابووری بەرجەستە دەبێت و خزمەتە سەرەکییەکان دابین دەکرێت.

5-بەشداریکردن لە دابین کردنی هەلی کار بۆ بێکاران لە ڕێگای جێبەجێ کردنی ئەو پرۆژانەی بودجەیان بۆ دابین کراوە بۆ ساڵی (2010)ی دارایی.

6-کارکردن بۆ دابین کردنی خانووی نیشتەجێ و ئەپارتمان و بۆ خاوەن داهاتە سنووردارەکان لەڕێگای دابین کردنی سەرمایە بۆ بانقی خانووبەرە و صندوقی نیشتەجێ کردن و چاك کردنی مەرجەکانی خەرجکردنی ئەو قەرزانە و پشتیوانی نرخی سوود بۆ هاووڵاتیان لە کاتی وەرگرتنی قەرز بۆیان لە بانقەکانی کەرتی تایبەت و بۆ ئەو مەبەستەش بودجە دابین کراوە.

7-هەوڵدان بۆ زیاتر پابەندبوونی دام و دەزگاکانی حکومەتی هەرێم بە کۆکردنەوەی داهات بە هەردوو جۆرەکەیەوە (فیدراڵی و هەرێمی).

8-گرنگی دان بە پشتیوانی کردنی پرۆژە پیشەسازییەکان و پرۆژە کشتوکاڵیەکان لە ڕێگای قەرز وەرگرتن بۆیان لە بانقەکانی کەرتی تایبەت بە زەمانەتی حکومەتی هەرێم و پشتیوانی کردنی لە نرخی سوود (فائیدە) کە لە لایەن حکومەتەوە دەدرێت بەو بانقانە لە جیاتی خاوەن قەرزەکان، بۆ ئەو مەبەستەش بڕی پارەی پێویست تەرخان کراوە لە بودجەی ساڵی (2010) دا.

9-دابەشکردنی بودجەی هەرێمی کوردستان لە نێوان خەرجی بەکاربردن و خەرجی پرۆژەی وەبەرهێنانی حکومەت بە شێوازێك هاوسەنگی دروست بکات لە نێوان پێشکەش کردنی خزمەتە گشتیەکان و بەدی هێنانی پەرەپێدانی ئابووری پێویست و بەم شێوەیە ڕێژەی بودجەی پرۆژەکان لە (31٪) و بودجەی بەکاربردن لە (69٪).

10-پەنابردنەبەر وەبەرهێنەری بیانی و ناوخۆیی بۆ جێبەجێ کردنی ئەو پرۆژە ستراتیژیانەی کە لە توانای حکومەتی هەرێمدا نیە، بەو بودجەیەی ئێستا جێبەجێی بکات.

11-گرنگیدان بە گەنجان و لاوان لە ڕێگای دابین کردنی بودجەی پێویست بۆ دروستکردنی یاریگا و سەنتەری گەنجان لە شار و شارۆچکەکانی هەرێمدا.

وەزارەتی دارایی عیراقی فیدراڵ بە نووسراوی ژمارە (7)، (8)، (3)،(6)، لە (2009/6/24) داوای خەملاندنی خەرجی و داهاتی هەرێمیان لێ کردین، بۆ ساڵی (2010)ی دارایی ئێمەش بە نووسراوی ژمارەی (11166) لە (2009/7/22) وەڵاممان دایەوە، کە پێویستمان لە بودجەدا بەو شێوەیەی خوارەوەیە:

شازدە تریلیۆن و هەشت سەد و نۆ مووچە و خەرجی بەکاربردن، پێنج تریلیۆن و حەوت سەد و پەنجا خەرجی پرۆژە وەبەرهێنەرەکان، کە کۆیەکەی دەکاتە بیست و دوو ترسلیۆن و پێنج سەد و پەنجا و نۆ ملیار، لە بەرامبەردا داهاتی هەرێمی کوردستانمان خەملاند بە سێ سەد و چل و هەشت و شەش لە دە دا دینار، بەڵام دیارە توانای دارایی دابین کراو لە عیراقی فیدرالەوە لەگەڵ خواستی هەرێمی کوردستان دا یەك ناگرێتەوە، بۆیە دوای ئەوەی عیراق بودجەی ساڵی 2010 ی خۆی خەملاند و بڕی هەشتا و چوار تریلیۆن و صفر سی و یەکی بۆ خەرجییەکان دانا، داهاتی خۆی خەملاند بە شەست و یەك و حەوت سەد و سی و پێنج ملیار، کورتهێنانی بودجەی پێشاندا بە بڕی بیست و دوو تریلیۆن و دوو سەد و نەوەد ملیار، بۆ پڕکردنەوەی ئەو کورتهێنانە دەڵێن: پەنا دەبەینە بەر وەرگرتنی قەرز لە صندوقی دراوی نێودەوڵەتی و،

قەوارەی گەنجینەیی (سندات الخزينة) و، لە ئەنجامی هەژمارکردنی بەشە بودجەی هەرێم دا، کە ساڵانە ئێمە سەرنج و تێبینیمان هەیە لەسەری، کێشە و گرفت دروست دەبێ لە گفتوگۆکاندا ، دیاری کراوە بە نزیکەی (10) تریلیۆن و (59)پەنجا و نۆ ملیار دینار کە لە نیوەی خواستی هەرێم کەمترە، شایانی باسە ئێمە وەك حکومەتی هەرێم هیچ بەشداریەکمان نەبووە تا ئێستا لە دانانی بودجەی عیراق دا و، پاساوی ئەو بەشداری نەکردنە دەگەڕێننەوە بۆ دەستووری عیراق، کە تێیدا سیاسەتی دارایی فیدرالیە، تەنانەت دوای ئەوەی بەشە بودجەی هەرێم دیاری دەکرێت، ئینجا ڕێگا دەدرێت پێمان کە گفتوگۆ بکەین لەسەری و، لەو حاڵەتەدا بنەما سەرەکیەکانی بودجە تەواو بووە و، نێردراوە بۆ سەرۆکایەتی ئەنجومەنی وەزیرانی عیراق، بۆیە دەستکاری کردنی ئەو خشتانە کارێکی ئاسان نیە، ساڵانە تووشی گرفتمان دەکات، بەهەر حاڵ ئێمەش وەك وەزارەتی دارایی دوای گفتوگۆ لەگەڵ وەزارەتەکانی هەرێم و، هەوڵدان بۆ دابین کردنی پێداویستیەکان بە پێی توانا، جێبەجێ کردنی پرۆژەکان، گەیشتینە ئەم ئەنجامانەی کە لە خوارەوە دەیخوێنینەوە و دەیخەینە ڕوو:

1- لیستی خەملاندنی داهاتی حکومەتی هەرێم بۆ ساڵی 2010ی دارایی:

-باجەکان سەد و شەست و سەد و بیست و نۆ ساڵی 2009، ئەم ساڵەکە (1996605)سەد و نەوەد و شەش و شەش سەد و پێنج، سوودی کۆمەڵایەتی نیە تەبیعی.

- داهاتی جۆراوجۆر (215) دوو سەد و پانزە بۆ ساڵی 2009، ئەم ساڵەکە سەد و پەنجا و دوو، صفر حەفتا و چوارە.

- فرۆشتنی مەوجوداتی نادارایی نیە، کۆی ساڵی 2009 سێ سەد و حەفتا و پێنج ملیار و سەد و بیست و نۆ، خەملێندراوی ساڵی 2010ی ئەم ساڵ کۆیەکەی دەکاتە سێ سەد و چل و هەشت و شەش سەد و حەفتا و نۆ.

2- لیستی خەملاندنی خەرجی حکومەتی هەرێم بۆ ساڵی 2010ی دارایی:

بابەت/ دابین کراوی ساڵی 2009 ڕێکەوتوو لەسەری بۆ ساڵی 2010، ڕێژەی جۆرەکانی خەرجی لە بودجەی ئاسایی، ڕێژەی جۆرەکانی خەرجی لە کۆی بودجە.

یەکەم: مووچەی فەرمانبەران (2009) سێ تریلیۆن و چوار سەد و نۆزدە و سەد و شەش،2010 چوار تریلیۆن نۆ سەد و نەوەد و نۆ و سێ سەد، ڕێژەی خەرجییەکان، هەر وەکو وتم لە بودجەی ئاسایی لە 63.37٪، ڕێژەی جۆرەکانی خەرجی لە کۆی بودجە (43.073٪)، شمەك و خزمەت و چاککردن هەشت سەد و سی و یەك و چوار سەد و سی و حەوت، بۆ 2010 نۆ سەد و سی و حەوت و سەد و چل، (11.88٪) و (8.20٪)، باربوی (إعانات) سێ سەد و پەنجا و نۆ 2009، 2010 سێ سەد و نەوەد و هەشت و حەوت سەد و نەوەد و سێ، (5.505٪) و (3.49٪)، بەخشین (منح) چوار سەد و سی و چوار ملیار و پێنج سەد و سی 2009، چوار سەد و سی و یەك ملیار و سێ سەد و نۆزدە 2010، (5.47٪)، (3.77٪)، سوودە کۆمەڵایەتیەکان سەد و پەنجا و چوار و چوار سەد و بیست و چوار، سەد و هەشتا و چوار

سەد و یەك، (2.29٪)، (1.58٪)، خەرجییەکانی تر پێنج سەد و سی و نۆ و حەوت سەد و هەشت، شەش سەد و هەشتا و سێ و سێ سەد و حەفتا و حەفت، (8,66٪)، (5,98٪)، مەوجوداتی نادارایی دوو سەد و یازدە و پێنج سەد و حەفتا و حەفت، دوو سەد و پەنجا و هەشت و حەفت سەد و حەفتا و دوو، (3.28٪)، (2.26٪)، کۆی خەرجی بودجەی ئاسایی پێنج و نۆ سەد و حەفتا و نۆ و هەشت سەد و سی و چوار، حەوت و هەشت سەد و هەشتا و نۆ و سەد و دوو، (100٪)، (69.1٪)، بودجەی سەرمایەداری دوو و سێ و سەد و سی و هەشت، سێ و پێنج سەد و چل و سێ و صفر حەفتا و چوار، (30.99٪)، کۆی بودجە هەشت و دوو سەد و هەشتا و سێ و سەد و حەفتا و دوو، یازدە و چوار سەد و سی و دوو و سەد و حەفتا و شەش لە (100٪).

تێبینیەکان:

ئەو بڕە پارەی کە دابین دەکرێت بۆ هەرێمی کوردستان تا ئێستا بە وردی دیاری نەکراوە، ئەژمارکردنی کۆتایی بودجە لە وەزارەتی دارایی فیدراڵ بەشە بودجەی هەرێمی کوردستانی دیاری کردووە بە دە و پێنج سەد و نەوەد و حەوت و سەد و حەفتا و حەوت، بەم شێوازەی خوارەوە دابەش کراوە:

-بودجەی بەکاربردن و مووچە حەوت و پێنج سەد و چل و یەك و سەد و دوو.

-بودجەی پرۆژەکان سێ و پێنج سەد و چل و سێ و صفر حەفتا و چوار، کۆی گشتی دە و پێنج سەد و نەوەد و حەوت و سەد و حەفتا و شەش.

دوای ئەوەی ئەو ساڵ بودجەی وەزارەتی پێشمەرگە خرایە سەر بودجەی هەرێم و، بە مەبەستی دابین کردنی مووچە و پێداویستیەکانیان، بودجەی هەرێم گەیشتە ئەم ژمارەی خوارەوە:

- حەوت و هەشت سەد و هەشتا و نۆ و سەد و دوو، بودجەی بەکاربردن و مووچە، سێ و پێنج سەد و چل و سێ و صفر حەفتا و چوار بودجەی پرۆژەکان، کۆی گشتی یازدە و چوار سەد و سی و دوو و سەد و حەفتا و شەش.

بەم شێوازە بۆمان دەردەکەوێت ئەگەر پەرلەمانی عیراق بودجەی دابین کراوی هەرێمی کوردستان وەك خۆی پەسند بکات، ئەوا ئێمە هێشتا (834) ملیار دینار کورتهێنانمان دەبێت، ئەم حاڵەتەش بۆ هەرێمی کوردستان ئاسایی نیە، تەنها دوو ڕێگامان لەبەر دەستدایە بۆ چارەسەرکردنی:

1- داپۆشینی کورتهێنانەکە کە لە بودجەی تەواوکاری عیراق، ئەگەر دابینی بکەن، یان

2- داشکاندنی دابین کراوەکانی بودجە بە بڕی کورتهێنانەکە لە بودجەی وەزارەتەکان.

ئەگەر بێت و ڕێژەی خەرج کردنی مووچە دەربهێنین، بە بەراورد لەگەڵ کۆی بودجەی ئاسایی، واتا بودجەی بەکاربردن، بۆمان دەردەکەوێت کە ڕێژەی مووچە لە (63.37٪) دەکات لە کۆی بودجە، وەك لە لیستەکانی بودجە دا دەرخراوە، بودجەی پەرەپێدانی پارێزگاکان ساڵی 2009، بڕی (322) ملیار دینار بووە، بۆ هەر سێ پارێزگاکە، ئەم ساڵ کراوە بە (123) ملیار دینار، ئەمەش کاریگەری زۆر خراپی دەبێت

لەسەر پرۆژەی پارێزگاکان، ئەگەر بەراوردێك بكەین لە نێوان ڕێژەی بودجەی بەكاربردن و بودجەی پرۆژەكان لە عیراق و حكومەتی هەرێم، بۆمان دەردەكەوێ كە بەم جۆرەیە:

-بودجەی بەكاربردن، بودجەی پرۆژەكان لە عیراق و حكومەتی هەرێم، ڕێژە:

لە عیراق بودجەی بەكاربردن لە (72٪)، لە حكومەتی هەرێم لە (66.57٪)، بودجەی پرۆژەكان لە عیراق لە (28٪)، لە حكومەتی هەرێمی كوردستان (33.42٪)، لیستی پرۆژەكان لەلایەن وەزارەتی پلاندانانەوە بە هاوكاری وەزارەتمان دانراوە و پێكهاتووە لە دوو بەش، بەم شێوەیە پارەی پێویست بۆ پرۆژەكان، بۆ پرۆژە بەردەوامەكانی ساڵی 2010، پرۆژە پێشنیازكراوەكان، داهاتی فیدراڵی وەرگیراو لەلایەن حكومەتی هەرێمەوە دەگەڕێتەوە بۆ حكومەتی فیدراڵی و، ڕاستەوخۆ لە بودجەی ساڵانەی هەرێم دەبڕدرێت، لەگەڵ ڕێزی وەزارەتی دارایی، سوپاس جەنابی سەرۆك.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس بۆ جەنابی وەزیر، فەرموو كەرەمكە بۆ شوێنی خۆت، ئێستاش داوا لە لێژنەی دارایی دەكەین كەرەمكەن بۆ خوێندنەوەی ڕاپۆرتەكەیان، نوقتەی نیزامی، فەرموو.

بەڕێز حاكم ڕزگار محمد أمین:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

سەنەدی یاسایی ئەو پێش و پاشە چی بوو؟ لەبەر ئەوەی ئەوە مەسەلەیەكی تەنزیمیە دووبارە دەبێتەوە، ئێستا هەر ئەوڕۆ ڕاپۆرتی لێژنەی لێكۆڵینەوە پێشكەوت، سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

بە نیسبەت لێژنەی لێكۆڵینەوە، لێژنەی لێكۆڵینەوە چووە لێكۆڵینەوەی كردووە لە زانكۆكان، لێژنەیەكی پەرلەمانیە، وەزیریش وەڵامەكەی لەسەر ڕاپۆرتەكەیان حازركردووە بۆ ئێوەی بەڕێزی خوێندەوە، حكومەت دەڵێ: من ئاوا دەكەم، ئەمە پرۆژەكەمە، لێژنەی دارایی لە پەرلەمانی كوردستان وەڵامی بۆ ڕاپۆرتەكەیان هەیە و پێی هەڵدەستن، لێژنەی دارایی كەرەمكەن بۆ خوێندنەوەی ڕاپۆرتەكەتان.

بەڕێز د. ئاراس حسین محمود:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ڕاپۆرتەكەمان لە سێ بەش پێك هاتووە، بەشی یەكەم ڕێڕەوی گشتی بودجەكەیە، بەشی دووەم پوختەی تێبینی لێژنەكانە، بەشی سێیەم ئەو گۆڕانكاریانە و پێشنیارانەیە كە لە لەلایەن هەردوو لێژنەی یاسایی و دارایی پێشنیار كراوە دەربارەی یاسای بودجەكە، لەگەڵ وەرگرتنی تێبینی بەشێك لە لێژنە بەڕێزەكان، ڕاپۆرتەكەشمان دابەش دەكەین لە دوای ڕەزامەندی بەڕێزت بۆ خوێندنەوە، بەشی یەكەم، یەكێك لە

ئەندامانی لێژنە دەیخوێنێتەوە، بەشی دووەم ئەندامانی دیکە، بەشی سێیەم و دوایی ئەگەر گەیشتین، بە هاوکاری ئەندامانی لێژنە دەخوێندرێتەوە، دوای ڕەزامەندی بەڕێزت.

پەرلەمانی کوردستانی-عیراق

لێژنەی دارایی و کاروباری ئابووری

بەپێی مادەکانی ژمارە (80، 81، 82) لە پەیڕەوی ناوخۆی پەرلەمانی کوردستانی عێراق ژمارە (1)ی ساڵی (1992)ی هەموارکراو لیژنەی دارایی‌و کاروباری ئابووری هەستا بەئامادە کردنی ڕاپۆرتێک کە پێکهاتووە لە سێ بەشی سەرەکی دەربارەی یاسای بودجەی خەملێنراوی 2010ی حکومەتی هەرێمی کوردستان، کە بە نووسراوی بەڕێوەبەرایەتی کاروباری پەرلەمان ژمارە (ك47) لە 2010/1/27 بەدەستمان گەیشتووە بەم شێوەیەی خوارەوە:

یەکەم/ ڕاپۆرتی لیژنەی دارایی و کاروباری ئابووری دەربارەی هەڵسەنگاندنی بودجەی خەملێنراوی ساڵی 2010.

دووەم/ ڕاپۆرتی پوختەی پێشنیاری لیژنەکانی پەرلەمان دەربارەی بودجەی خەملێنراوی 2010.

سێیەم/ پێشنیارکراوەکان لەماددەو بڕگەکانی یاسای بودجەی خەملێنراوی حکومەتی هەرێمی کوردستان بۆ ساڵی 2010 بەپێی ڕاوبۆچوونی هەردوو لیژنەی یاسایی و دارایی و کاروباری ئابووری.

بەشی یەکەم

ڕاپۆرتی لیژنەی دارایی‌و کاروباری ئابووری دەربارەی هەڵسەنگاندنی

بودجەی خەملێنراوی ساڵی 2010ی حکومەتی هەرێمی کوردستان

یەکەم: لێژنە لێکۆڵینەوەی ئەنجامدا لەسەر بەشی خەرجیەکان و داهاتی بودجەی خەملێنراوی ساڵی 2010و، گەیشتین بەم خاڵانەی خوارەوە.

1- بودجەی خەملێنراوی هەرێمی کوردستانی عێراق بۆ ساڵی 2010 بریتیە لە یانزەو لە دەیا چوار تریلۆنو، بڕی حەوت تریلۆن و لە دەیا هەشت تەرخان کراوە بۆ بودجەی وەگەڕهێنان و، بڕی سێ تریلۆن و لە دەیا پێنج دینار تەرخانکراوە بۆ بودجەی وەبەرهێنان، بودجەی خەملێنراوی هەرێمی کوردستان لە بەشی هەرێمی کوردستان بە ڕێژەی 17٪ لە بودجەی گشتی خەملێنراوی عێراقی فیدراڵ بۆ ساڵی 2010و، هەروەها داهاتی هەرێم بە بڕی سێ سەدو چل‌و هەشت و لە دەیا شەش ملیار خەملێنراوە، لەگەڵ بوونی بڕی کورتهێنانی خەملێنراو بە بڕی (835000) هەشت سەدو سی‌وپێنج ملیار دینار لە بودجەکەدا لەو گوژمە پارانەی بۆ پاسەوانی هەرێم (زێرەڤانی لەناو تەرخان کراوەکانی وەزارەتی بەرگری عێراقی فیدراڵ کە تەرخان کراوە بەپێی یاسای بودجەی ساڵەکانی (2007، 2008، 2009).

2- لە یاسای بودجەی خەملێنراوی ساڵی 2010 لە بواری بودجەی ئاسایی (الموازنة الاعتيادية) چەندین خاڵ بەدی دەکرێ:

أ- زياد كردنى مووچە بۆ كەس و كارى ئەنفالكراوان و كيمياباران و شەهيدانى سەربەرزى كوردستان و، هەروەها كەم ئەندامان بەرێژەو برِى جياجيا وەكو لە ياساكەدا هاتووە.

بەڕێز سەرۆكى پەرلەمان:

نوقتەى نيزامى هەيە، ئەگەر ئيجازە بدەيت، كاك عەدنان كەرەم بكە.

بەڕێز عدنان عثمان محمد:

بەڕێز سەرۆكى پەرلەمان.

بەڕێز سەرۆكى ليژنەى دارايى ژمارەكان بە هەڵە دەخوێنێتەوە، چونكە لە رێژە، ئەگەر ژمارەكە رێژە بوو تەنها لەو كاتەدا دەتوانيت بڵێيت لە سەدا دەو ئەوەندە، ژمارەكان وەكو ئەوەى كە نووسراوە، دەبێت بەو شێوەيە بخوێندرێتەوە، نەك لە سەدا دە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆكى پەرلەمان:

تكايە گشت ژمارەكان بخوێندرێتەوە، چونكە تۆمار دەكرێت لە پرۆتۆكۆلدا، فەرموو كاك ئاراس.

بەڕێز ئاراس حسين محمود:

بەڕێز سەرۆكى پەرلەمان.

ب- تەرخان كردنى برِى (120) سەدو بيست مليار دينار بۆ پتەوكردنى (تواناى زانستى) لە رِێگەى صندوقى پرۆژەى گەشەپێدانى تواناكانى كوردستان و، لە هەمان كاتدا تەرخان كردنى گوژمەى (150) مليار دينار بۆ هەڵمەتى دروستكردنى قوتابخانە لە هەرێمدا.

ج- بەپێى رێرەوى ئەم بودجەيە هەوڵ دەدات بۆ چارەسەركردنى كێشەى نيشتەجێ بوون لە رێگەى تەرخان كردنى برِى (350) سێ سەدو پەنجا مليار دينار بۆ پرۆژەى (صندوقى نيشتەجێ بوون) بۆ هاووڵاتيان، ئەمەو لەگەڵ بەردەوام بوونى پێدانى گوژمەى بانكى خانووبەرە بۆ هاووڵاتيان، هەرلەهەمان كاتدا بەپێى ياساى بودجەى ناوبراو هەوڵ هەيە بۆ بووژانەوەى چالاكيە ئابووريەكان لە رێگەى تەرخان كردنى گوژمەى (30) مليار دينار بۆ پشتگيرى قەرزى پيشەسازى و (50) مليار دينارى بۆ پشتگيرى قەرزى كشتوكاڵ.

د- لەهەمان كاتدا بودجەى ناوبراو رِۆڵێكى دەبێ بۆ پەرەپێدانى ژينگەى ديموكراتى و كارى رێكخراوەيى لە هەرێمدا لەرِێگەى تەرخان كردنى برِى (90) مليار دينار بۆ رِاپەرِاندنى كارى حزب و رێكخراوەكانى هەرێمى كوردستان كە لە ياساى بودجەدا هاتووە، پێويستە دواتر بە ياسا ئەم كارانە رێك بخرێن، بەم شێوەيە رِێژەى تەرخانكراو بۆ ئەم مەبەستە نزيكەى (0.78٪) پێك دەهێنێت لە بودجەى خەملێنراوى

2010، بەپێی یاساو سیستمی ژمێریاری و وردبینی دەتوانرێت بەدواچوونی بۆ بکرێ لەلایەن دەزگا وربینیە فەرمیەکان و لەلایەن پەرلەمانەوە بەدواچوونی بۆ بکرێ.

دووەم: بودجەی خەملێنراوی ساڵی 2010 بە بەراورد لەگەل بودجەی ساڵی 2009 ئەم خاڵانەی تێدا بەدی دەکرێ وەکو لەو رێژانەی خوارەوەدا هاتووە.

أ- زیاد بوونی بڕی بودجەی ئاسایی (النفقات الاعتیادیة) بەرێژەی نزیکەی (31.9٪) ئەمەش تەنها لەخودی حیسابی بودجەی ئاسایی دەبێت.

ب- زیاد بوونی بودجەی وەبەرهێنان (الموازنة الاستثماریة) بەرێژەی (53.08٪) ئەمەش تەنها لە خودی حیسابی بودجەی نائاسایی دەبێت.

ئەم زیادەیە لەدەرئەنجامی زیادبوونی بەشی هەرێمی کوردستانە لە بودجەی گشتی عێراق بۆ ساڵی 2010.

سێیەم: تێبینی دەکرێ کە ژمارەی میلاکات بۆ دامەزراندن بۆ ساڵی 2010 بەرێژەیەکی کەم زیادی کردووە کە بریتیە لە (1.54٪) ئەگەر بەراوورد بکرێ لەگەڵ رێژەی زیاد بوونی ساڵانەی ژمارەی دەرچووانی دەزگا زانستیەکان و هێزی کار، کە ئەمەش دەگەرێتەوە بۆ هەڵئاوسانی رێژەی حسابی (قەرەبووەکانی کارمەندانو فەرمانبەران) لە مووچەو دەرماڵەو پاداشتو .... هتد لە ناو حسابی (تعویضات الموظفین) کە رێژەی ئەم حسابە بریتیە لە (63.37٪) لە بەشەکانی بودجەی ئاسایی خەملێنراو (الموازنة الاعتیادیة) و، رێژەی (43,73٪) لە بەشەکانی بودجەی گشتی (الموازنة العامة) بۆ سالی 2010 ئەم خاڵە دەبێ رەچاو بکرێ لەلایەن حکومەتی هەرێمەوە بۆ رەخساندنی بواری کارکردن بۆ شەپۆلی هێزی کاری نوێ کە دێتە بازاڕی کارەوە لەرێگەی پەرە پێدانی گشت کەرتە ئابووریەکانی حکومەتو کەرتی تایبەتو پرۆژە وەبەرهێنەکان.

چوارەم: ئەوەی تێبینی دەکرێ لە بودجەی خەملێنراوی 2010 بە بەراورد لەگەڵ 2009 بەتایبەتی لە بودجەی ئاسایی کە وەزارەت و دەستەکان و فەرمانگەکانی هەرێمی کوردستان داوای تەرخانکردنی بڕێکی زیاد دەکەن بۆ میزانیەی ئاسایی، بەلام زۆریان لە توانایاندا نییە ئەم بودجەیە جێبەجێ بکەن، بۆ نموونە.

أ - بڕی حسابی (الاعتمادات المصدقة) بۆ ساڵی 2009 بریتی بووە لە(5979834) پێنج ترلیونو نۆسەدو حەفتاونۆ ملیارو هەشت سەدو سیو چوار ملیون) دینار و، تێچووی فیعلی واتە (المصروفات الفعلیة) هەمان ساڵ بە پێوەری (12 مانگ) دەخەملێنرێت بەبڕی (5839486) پێنج ترلیونو هەشت سەدو سیو نۆملیارو چوارسەدو هەشتاو شەش ملیۆن) دینار.

واتە حکومەتی هەرێم لە ساڵی (2009) تا ڕادەیەك توانیویەتی پلانی بودجەی ئاسایی جێ بەجێ بکات بەرێژەی نزیکەی (97,65٪)، بەلام لەهەمان کاتدا زۆر لە وەزارەت و دەزگاکانی هەرێم نەیتوانیوە بە تەواوی ئەو پلانەی پابەندە بە حسابەکانی (السلع والخدمات والصیانة)و (المصروفات الاخری)و (الموجودات غیرالمالیة) جێبەجێ بکات و، لە هەمان کاتدا داوای بڕێکی زیاتر دەکات لە بڕی ئەو حسابانە بۆ ساڵی

2010، بۆیە پێویستە وەزارەتی دارایی و ئابووری ئەو خاڵە ڕەچاو بکات لە جێبەجێ کردنی بودجەی ساڵی 2010 و، بڕی خەملێنراوی زیادە دابەش بکرێتەوە بەسەر ئەو لایەنانەی پێویستیەتی.

پێنجەم: دوای لێکۆڵینەوە لە سروشتی پرۆژەکان لیژنە پێشنیار دەکات کە بودجەی وەبەرهێنان پێویستە ئاراستەی ئەو پڕۆژانە بکرێت کە ڕۆڵی سەرەکی دەبێ لە بەهێز کردنی ژێرخانی ئابووری و، پێکهێنانی سەرمایەی ماددی و کەمکردنەوەی بڕی ئاراستە کراو بۆ ئەو پڕۆژانەی بەرژەوەندی کەس و گروپی تایبەتمەند دەپارێزێ دوور لە بەرژەوەندی گشتی.

شەشەم: ئەگەر بڕوانینە تێچووی وەگەڕهێنان ڕێژەی هەر چوار لە حساباتی (هاوکاری، بەخشین، سوودی کۆمەڵایەتی، تێچووەکانی کە) واتە (الإعانات، المنح، المنافع الاجتماعية، المصروفات الاخرى) نزیکەی (21,47٪) پێکدەهێنن لە تێچووی وەگەڕهێنان، بۆیە پێویستە حکومەت کە واقعیانەو شەفافانە مامەلە لەگەل بڕی تەرخانکراو بۆ ئەم حسابانە بکات و ئاراستەی ئەو بوارانە بکرێت کە بەرژەوەندی گشتی دەپارێزێ دوور لە بەرژەوەندی کەسی و گروپی تایبەتمەندو لایەنی دیاریکراو بەتایبەت حسابەکانی (الإعانات، المنح، المنافع الاجتماعية).

حەوتەم: دەربارەی چۆنیەتی دابەشکردنی بودجەی وەگەڕهێنان (الموزانة الإعتيادية) بەسەر سەرۆکایەتی و ئەنجومەن و وەزارەتەکاندا لە هەرێمی کوردستاندا وەکو لە وردەکاریەکانی بودجەی خەملێنراودا هاتووە دوای ئەنجامدانی چەند کۆبوونەوەیەك لەگەڵ وەزیرە بەڕێزەکانی حکومەتی هەرێم و، بە تایبەتی بەڕێز وەزیری دارایی و وەزیری پلاندانان و، بریکاری وەزیری دارایی دەرکەوت کە (سروشتی کارکردن و ئەرکەکانی) وەزارەتەکان و دەزگاکان بۆتە هۆی بوونی جیاوازی لە دابەشکردنی ڕێژەکانی بودجەی وەگەڕهێنان بەسەر ئەو لایەنانەداو هۆکارەکانی جیاوازی لە دابەشکردنیدا دەگەڕێتەوە بۆ واقعی کارکردنی ئەو وەزارەتانەو قەوارەی بەرپرسیەتیان لە پڕۆسەی ئەنجامدانی ئەرکەکانیان لە وەگەڕهێنان و دابین کردنی پێداویستیەکانی هەرێمی کوردستان و، لیژنەی دارایی پێشنیار دەکات کە لە ساڵانی داهاتوودا هاوسەنگیەك ڕەچاو بکرێت لە ڕێژەی دابەشکردنی هەردوو بودجەی وەگەڕهێنان و بودجەی وەبەرهێنان بەسەر وەزارەتەکان و ناوچە جیاجیاکانی هەرێمی کوردستان بەپێی پێداویستو ژمارەی دانیشتوان.

هەشتەم: لەناو هەندێك لە کۆبوونەوەکانی لیژنەکانی پەرلەمان لەگەڵ وەزیرە بەرێزەکان بۆمان دەرکەوت کە پێویستە لەکاتی جێبەجێ کردنی بودجەی وەبەرهێنان سەر لە نوێ ڕەچاوی ریزبەندی پرۆژە پێشنیارەکان بکرێتەوەو دانانی جۆرێك لە هاوسەنگی بەپێی پێویستی پرۆژەکان بۆ وەزارەتەکان و ناوچە جیاجیاکانی هەرێمی کوردستان و پێداویستی فیعلی بەو پڕۆژەیەو، دیاری کردنی ماوەی پڕۆژەکان، بۆ ئەم مەبەستە پێشنیار دەکرێ کە سەر لەنوێ بەڕێز وەزیری پلاندانان بەهاریکاری لەگەڵ گشت وەزیرە بەڕێزەکانی هەرێم بە پڕۆژەکانەوە بچنەوەو ڕای وەزارەتەکان پێشکەش بە وەزارەتی پلاندانان بکرێت لەو بارەیەوە.

نۆههم: لیژنهی دارایی پێشنیار دهکات که ڕێژهی (10٪) له ههردوو حسابی (الاعانات، المنح) کهم بکرێتهوه، وه ڕێژهی (15٪) له حسابی (المصروفات الاخرى) کهم بکرێتهوه بهم شێوهیه بڕی دهست کهوتوو دهچێته سهر حسابی (احتیاطي) وهزارهتی دارایی بۆ بهرهنگار بوونهوهو قهرهبوو کردنهوهی ئهو زیادانهی که پێشنیارکراوه لهلایهن لیژنهی دارایی و کاروباری ئابووریهوه له یاسای بودجهدا.

دهیهم: بڕی منحهی (390) سێ سهدو نهوهد ههزار دینار که تهرخانکراوه بۆ زیندانیانی سیاسی بهپێی ڕێنماییهکانی وهزارهتی دارایی ژماره 24 داواکارین بچێته بواری جێ بهجێ کردنهوه.

یانزهم/ لیژنه ڕووانیه ڕاپۆرتێك لهسهر حساباتی حکومهتی ههرێمی کوردستان له 2009/1/1 تا 2009/6/30 که پێشتر ئاماده کرابوو له لایهن وهزارهتی داراییهوه به نووسراوی ژماره 14618/14/5 له ڕێکهوتی 2009/9/14 ئاڕاستهی سهرۆکایهتی ئهنجومهنی وهزیران – سهرۆکایهتی دیوان کراوهو، به هۆی ئهوهی ئهو ڕاپۆرته ژمارهکانی کۆتایی بودجهی 2009 تهواو ناکات به کراوهیی دهمێنێتهوه تا گهیشتنی ڕاپۆرتی حساباتی کۆتایی (الحسابات الختامية) ساڵی 2009 به مهبهستی ههڵسهنگاندنی ڕاستی ناوهندی دارایی (المركز المالي) حکومهتی ههرێمی کوردستان که تاکو بهرواری 2010/4/15 ئاماده بکرێت بهپێی یاسا.

بهڕێز سهرۆکی پهرلهمان، بهشی یهکهم کۆتایی پێ هات.

بهڕێز سهرۆکی پهرلهمان:

کهرهم بکهن بۆ خوێندنهوهی بهشی دووهم.

بهڕێز کاردۆ محمد پیرداود:

بهڕێز سهرۆکی پهرلهمان.

بهشی دووهم له ڕاپۆرتی لیژنهی دارایی و کاروباری ئابووری

پوختهی پێشنیاری لیژنهکانی پهرلهمان دهربارهی بودجهی خهملێنراوی 2010ی حکومهتی ههرێمی کوردستان و ڕاو سهرنجی لیژنهی داراییو ئابووری لهو بارهیهوه:

یهکهم/ پوختهی پێشنیارهکانی لیژنهی کشتوکاڵ و ئاودێری.

1- دابهش بوونی دهسهڵات و دابهزین بۆ خوارهوه. (بهبۆچوونی ئێمه پهسهنده)

2- تهرخان کردنی بڕی پاره بۆ جێ بهجێ کردنی یاسای (تسوية) که پهرلهمان ههمواری کردووه.(پهسهنده)

دووهم/ پێشنیارهکانی لیژنهی وهرزشو لاوان ههردوو ڕاپۆرتی لیژنهی وهرزشو لاوان.

1- گواستنەوە بکرێ لە (المصروفات الاخرى) بەبڕی 357 ملیۆن دینار لە حسابی (مكافأة لغير المنتسبين) بۆ (النشاطات الرياضية).(لە دەسەلأتی وەزارەتدایە).

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

یەك دەقیقە، نوقتەی نیزامی هەیە، فەرموو کەرەم بکە.

بەڕێز خورشید احمد سلیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پەسندە، مانای ئەوە نییە قەبولە، مانای ئەوەیە ئەم خاڵە عەرزە بۆ موناقەشە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

تکایە ئەوە وەختی خۆی، رجائەن کەی هاتینە سەر موناقەشە ئینجا کەرەم بکە، کەرەم بکە بۆ خوێندنەوەی.

بەڕێز کاردۆ محمد پیرداود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

2- هەروەها گواستنەوە بکرێ لە (المصروفات الاخرى) بۆ (مكافأة لغير المنتسبين) بەبڕی (312)ملیۆن دینار بۆ (التجهيزات الرياضية). (لە دەسەلأتی وەزارەتدایە)

3- دیاری کردنی ماوەی پڕۆژەکان.(پەسەندە)

4- یاریگای (تارتان) لە ناوچە کێشە لەسەرەکان بکرێتەوە.(پەسندە)

5- بڕی (المنافع الإجتماعية) کەم بکرێتەوەو منحەی یانەکان لە (المنافع الإجتماعية) دیاری بکرێ. (پەسەند نییە)

6- لە بودجەی وەبەرهێنان بایەخ بدرێ بە قەزاو ناحیەکان. (پەسەندە)

7- بۆ چالاکی دیدەوانی گواستنەوە بکرێت لە (المنافع الإجتماعية) بەبڕی (250) ملیۆن دینار بۆ (النشاط الكشفي) لە (المصاريف الإخرى) وەزارەتی خوێندنی بالأو توێژینەوەی زانستی. (پەسەند نییە)

8- پارەی تەرخان کراو بۆ (الأوسمة) لە (المنافع الإجتماعية) بەبڕی (5) ملیۆن دینار گواستنەوەی بۆ بکرێ بۆ (الاوسمة) لە (المصاريف الأخرى) بۆ وەزارەتی پەروەردە. (پەسەندە)

9- لە مادده (13) بە ڕێژەی (10٪) تەرخان بکرێت بۆ پێدانی قەرز بە لاوان بۆ پڕۆژەی بچووكو مام ناوەند. (ئەم پڕۆژەیە لەلایەن دەستەی وەبەرهێنانەوە لەژێر دیراسە دایە).

سێیەم/ پێشنیارەکانی لیژنەی یاسایی:

1 - بەپێی یاسای (الإدارة المالية والدين العام) ژمارە (94) لە ساڵی 2004 پێویستە لەسەر وەزارەتی دارایی کە (حساباتی ختامی) ساڵی 2009 تاکو ڕۆژی 2010/4/15 ئامادە بکات. (پەسەندە)

2 - گواستنەوەی بڕی داهاتی (نەوتی خاوو غاز) لەهەر پارێزگایەك بۆ بودجەی هەرێم لە کاتی گەیشتنیدا. (پەسەند نییە)

3 - ڕەچاو کردنی پەرنسیپی (هاوسەنگی) لەکاتی دابەش کردنی (تێچووی وەبەرهێنان) بەسەر کەرتە ئابووریەکان بەمەبەستی پەرەپێدانی ژێرخانی ئابووری و پرۆژەی وەبەرهێنان لە هەردوو بواری کشتوکاڵی و پیشەسازی. (پەسەندە)

4 - لیژنەی یاسایی ڕای وایە تەنها (داهاتی گومرگ) دەچێتە بودجەی فدراڵیەوە نە (باج و ڕەسمی خۆجێتی) واتە (الضرائب والرسوم المحلية) بەپێی ماددەکانی (110، 114، 115) لە دەستووری عێراقی فیدراڵ.(پەسەندە)

5 - لیژنەی یاسایی پێشنیار دەکات کە سەر لە نوێ کار بکرێتەوە بە یاسای (تأمین) ژمارە (815) ساڵی 1982 یان دانانی یاسایەکی تایبەت بە هەرێم لەو بارەیەوە. (پەسەندە)

6 - لیژنەی یاسایی پێشنیاری هاوتا کردنی مووچەی فەرمانبەران و خانەنشینانی حکومەتی هەرێم دەکات لەگەڵ حکومەتی فیدراڵی عێراق. (پەسەندە ئەگەر توانای دارایی هەبێت)

چوارەم/ پێشنیاری لیژنەی پاراستنی مافی بەکاربەر (نووسراوی ژمارە 10 لە 2009/2/7).

1 - (وەزارەتی شارەوانی و گەشت و گوزار)و (کارەبا) زیاد بکرێت لە ماددەی (یازدە) لەگەڵ وەزارەتی (تەندروستی). (پەسەندە)

پێنجەم/ پێشنیاری لیژنەی پەروەردەو خوێندنی باڵاو توێژینەوەی زانستی:

1 - سەبارەت بە مادده (10) لە پرۆژە یاساکە بڕگەی یەکەم کە جەخت دەکات بەپێدانی دەسەڵاتی خەرج کردن لەلایەن وەزیرەوە بە خوار خۆی پێمان باشە ئەم دەسەڵاتدانە فەرمانگەکانی سەر بە وەزارەتەکانی پەروەردەو خوێندنی باڵا لە ڕووی خەرج کردنی پارە (بەڕێوەبەرایەتی گشتی پەروەردەکان و بەڕێوەبەری پەروەردەکان هەروەها ڕاگری کۆلیژەکان و پەیمانگاکان) بگرێتەوە، واتا دەسەڵاتی خەرج کردنی پارەیان زیاتر بکرێت لەسەر بنەمای کەم کردنەوەی مەرکەزیەتی ئیداری و زیادکردنی چاودێری، چونکە لەبەر ڕۆشنایی سەردانی مەیدانی لیژنەمان و کۆبوونەوە لەگەڵ بەڕێوەبەری پەروەردەکان و ئەنجومەنی کۆلیژەکان و پەیمانگاکان بۆمان دەرکەوتووە کە نەبوونی دەسەڵاتی خەرج کردن لای ئەوان گرفتێکی گەورەیە.(پەسەندە)

2 - لە دروستکردنی قوتابخانەکاندا ڕەچاوی ڕاگرتنی هاوسەنگی لە نێوان پارێزگاو قەزاو ناحیەکاندا بکرێت. (پەسەندە)

3 - دەربارەی ماددەی (16) لە پێکهێنانی بۆردی سندوقی توانا سازی کوردستان سێ وەزارەتی پەیوەندیدار کە بریتین لە (وەزیری خوێندنی باڵاو توێژینەوەی زانستی، وەزیری پەروەردە، وەزیری پلاندانان) ئەندامی ئەو بۆردی سەرپەرشتی کردنە بن.

شەشەم/ پێشنیاری لیژنەی پەیوەندییەکان و ڕۆشنبیری و ڕاگەیاندن و شوێنەوار:

ئەو پرۆژە پێشنیار کراوانەی کە بۆ ساڵی 2010 بەر وەزارەتی ڕۆشنبیری و لاوان کەوتوون، ئێمە پێمان باشە ئەو (اختیار)ە بدرێتە وەزارەتی ناوبراو بە ڕەزامەندی (هەردوو وەزارەتی پلاندانان و دارایی) چاوێك

بەو پرۆژانەدا بخشێنرێتەوە بە گوێرەی (أولويات)ەکانی خۆی، بەمەرجێ ئەو چاوخشاندنەوەیە لە کۆی گوژمەی تەرخانکراو بۆ وەزارەتی ناوبراو تێنەپەرێ. (پەسەندە)

حەوتەم/ پێشنیاری لیژنەی دارایی و کاروباری ئابووری:

1 - پێشنیار دەکەین صندوقێك بۆ ناوچە دابراوەکان دەستنیشان بکرێ بۆ خەرج کردنی بودجەی تەرخان کراو بۆ ئەم ناوچانە بە هەماهەنگی لەگەڵ دەستەی ناوچە ناکۆکی لەسەرەکان.

2 - لە حسابی (المنح) کە ڕێژەکەی (3.77٪) بە بڕی (432) چوارسەدو سیودوو ملیار دینارە، پێشنیاری ئێمە بە ڕێژەی (20٪) لە کۆی بڕی تەرخانکراو کەم بکرێتەوە، بۆ ئیحتیاتی وەزارەتی دارایی.

3 - پێشنیار دەکەین لە حسابی (مخصصات ونفقات الايفاد) کەم بکرێتەوەو بخرێتە سەر حسابەکانی تر، ئەگەر ایفادیش هەبوو بۆ ئەو کەسانە بێت کە بۆ ئەو مەبەستە دەچن بۆی پسپۆرییان بەو بابەتە هەبێت، هەرکەسێکیش کە ئیفاد دەبێت بۆ مەبەستێك کە هاتەوە با:-

أ - ڕاپۆرتێك لەسەر سەردانەکەی ئامادە بکات.

ب - وۆرك شۆپ بۆ چەند کەسێك لەو بوارەدا بکاتەوە. (پەسەندە)

بەڕێز محمد دلێر محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

هەشتەم/ پێشنیاری لیژنەی کاروباری تەندروستیو ژینگە:

1 - ڕێژەی میزانیەی تەندروستی (5.73٪)ی میزانیەی گشتیە، کە پێویستە بەپێی معیاری نێودەوڵەتی ڕێژەی میزانیەی تەندروستی (5٪) میزانیەی گشتی کەمتر نەبێت و، پەسند کراو ئەوەیە کە بگاتە (7٪) .(پەسەندە)

2 - پێشنیار دەکەین پرۆژەی دروستکردنی نەخۆشخانەی تایبەت بە نەخۆشیەکانی ئافرەت و نەخۆشخانەی لە دایك بوونو منداڵان زیاتر لە پرۆژەکان ڕەنگ بداتەوە. (پەسەندە)

3 - دەعم کردنی کەرتی تایبەت بەمەرجێك بەرژەوەندی گشتی تێدابێت. (پەسەندە)

4 - پێویستە لامەرکەزیەتێکی زیاتر بدرێتە وەزارەتی تەندروستی بۆ کەڵك وەرگرتن لە میزانیەی تەندروستی بۆ خزمەتگوزاری تەندروستی باشترو بەکارهێنانی داهاتەکانی بەپێدانی صەلاحیەتی زیاتر. (پەسەندە)

نۆیەم/ پێشنیاری لیژنەی کاروباری کۆمەڵی مەدەنی.

1 - لە بودجەی ساڵی 2010 ی عێراقی فیدراڵ چەند دانراوە بۆ پاڵپشتی ڕێکخراوە ناحکومییەکان؟ (پەسەندە)

2 - وشەی (ڕێکخراو) کە لە ماددەی نۆزدە هاتووە، مەبەستی ڕێکخراوە ناحکومییەکان و سەنتەرە رۆشنبیرییەکانە؟ یان ڕێکخراوە سیاسیەکانیش دەگرێتەوە؟ (پەسەندە)

دەیەم/ پێشنیاری لیژنەی ناوخۆو ئاسایشو ئەنجومەنی خۆجێیەکان:

1 - زیادو کەمی لە میلاکی وەزارەتی ناوخۆدا هەیە. (پەسەندە)

2 - دیاری نەکردنی گوژمەیەك بۆ بەڕێوەبەرایەتی توندوتیژی دژی ژنان. (پەسەندە)

3 - دووبارەبوونەوەی هەندێ فەرمانگەی وەزارەتی ناوخۆ کە دووبارە بودجەی بۆ دانراوە، بەم شێوەیە:

أ - ژمارەیەکی زۆر لە خانووەکانی بەڕێوەبەرایەتی ناحیەکان کە (19) خانووەو خانووەیەك بۆ بەڕێوەبەری ناحیە، لە (2009) تەواو بووە لە (2010) دووبارە بودجەی بۆ دیاری کراوەتەوە. (پەسەندە)

ب - دووبارەبوونەوەی بودجەی ناوخۆ کارگێڕیو خۆیەتی لە دهۆك لە زنجیرە (1) ئاڤاکرنا ئاڤاهی تاقیگەها بیناسازی لە دهۆك، دووبارەبوونەوەی لە زنجیرە (5) دروستکردنی بینایەی فەرمانگەی تاقیگەی بیناسازی دهۆك کە بڕە پارەی بە هەردوو پڕۆژەی دووبارە بووەو (444) چوار سەدو چلو چوار ملیۆن دینارە. (پەسەندە)

ج- دووبارە بوونەوەی بودجەی دهۆك لە بودجەی ناوخۆ (2010) لە زنجیرەی (2) ئاڤاهی رێڤە بەریا بەرهەمێن سوتەمەنیا دووبارەبوونەوەی لە زنجیرە (10) پڕۆژەکانی دهۆك ژمارە (10) دروستکردنی باڵەخانەی بەروبوومە نەوتییەکان لە دهۆك، کە بڕی گوژمەی دووبارە دەکاتە (286) ملیۆن دینار. (پەسەندە)

د- لە بڕی بودجەی پڕۆژەکانی پارێزگای هەولێر بۆ ناوخۆ لە زنجیرە (21) دروستکردنی هۆڵی کۆبوونەوەو (11) یانزە ژوور بۆ بینایەی لقی دوو کە (156) ملیۆن بۆ دیاری کراوە (30) ملیۆن لە ساڵی 2009 بۆ ساڵی (2010)و (126) ملیۆن بۆ ساڵی (2010). (پەسەندە)

هـ- لە بڕە بودجەی ناوخۆی هەولێر زنجیرەی (26) نۆژەنکردنەوەی تەکییەی شێخ کاکە بگوازرێتەوە بۆ لیژنەی ئەوقاف و وەزارەتی ئەوقاف و کاروباری ئاینی کە بڕە پارەی (282) ملیۆنی بۆ دیاری کراوە بۆ ساڵی (2010). (پەسەندە)

4 - ئەو بڕە پارەی کە زیادو دووبارەیە بگەڕێتەوە بۆ بودجەی وەبەرهێنان بۆ خزمەت کردنی ناوچە زەرەرمەندو زیان لێکەوتووەکان لە هەرێمی کوردستان، کە کەمترین خزمەتگوزاری پێگەیشتووە. (پەسەندە)

یانزەهەم/ پێشنیارەکانی لیژنەی شارەوانی و گواستنەوەو گەیاندن و گەشتوگوزار:

1 - لە بودجەی پەرەپێدانی پارێزگاکان ئەبێ ڕەچاوی کەم و کوڕی پڕۆژەی خزمەتگوزاری شارەوانیو شارەوانیەکان بکرێت بۆ ئەوەی کەمی تەرخان کراوی بودجەی شارەوانی لەم بودجەیە لەوێ قەرەبوو بکرێت، بۆ ئەوەی لە ئاستی پێداویستیەکانی خەڵکدا بێت. (پەسەندە)

2 - ئەوەی تێبینی دەکرێت کە ئەگەر دەسەڵات بدرێتە شارەوانیەکان کە بەیاسایەك بتوانن داهاتەکانی خۆیان خەرج بکەن لە بەڕێوەبردنی کاری ڕۆژانەیان ئەرکێکی زۆر لەسەر میزانیەی تەشغیلی کەم

دەكرێتەوەو ئەوەی تێبینی دەكرێت ئەو داهاتەی بۆ ساڵی 2009 بە ژمارە نیشان دراوە پێویستیمان بەوەیە بۆمان ڕوون بكرێتەوە كە ئەو داهاتە زۆرەی شارەوانی بۆ وەها بەكەمی هاتووە؟. (پەسەندە)

3 - لە بودجەی وەزارەتی گواستنەوەو گەیاندن بەڕێز وەزیر زۆر بەڕاشكاوانە بێ ئاگایی خۆی لە هەردوو فرۆكەخانەی سلێمانی و هەولێر دەربڕی چ لە داهاتیان، چ لە پڕۆژەكانیان و، بەم شێوەیە نابێ ئەو دوو بەڕێوەبەرایەتیە بەم شێوەیە مامەڵە لەگەڵ وەزارەت بكەن كە مەرجەعی ئەوانە وە لە بودجەی وەزارەتی دارایی بودجەیەكی زۆری بۆ خەرج كراوەو دانراوەو ئەمە ڕوون نییە لامان.

4 - داهاتی تقدیر كراوی وەزارەتی شارەوانی و گەشت و گوزار بۆ ساڵی (2010) زۆر كەمە، پێویستە ڕوونكردنەوە لەو بارەیەوە بدرێت.

دوانزەهەم/ پێشنیاری لیژنەی پیشەسازی و وزەو سەرچاوە سروشتیەكان:

1 -لەبەر ئەوەی وەزیری پیشەسازی لە دەرەوەی وڵات بوو هەرسێ بەڕێوەبەرەكانی وەزارەت ئامادە بوون و پاش گفتوگۆیەكی چڕوپڕ گەیشتینە ئەم خاڵانەی خوارەوە:

أ - بڕی بودجەی دیاریكراو كەمە. (پەسەندە)

ب -بەهیچ جۆرێك ئاگایان لەپلانەكە نەبووە. (پەسەندە)

ج- بەهیچ شێوەیەك پڕۆژە پێشنیاركراوەكانی وەزارەتیان لەناو پڕۆژە پێشنیار كراوەكانی وەزارەتی پلاندانان نییە. (پەسەندە بۆ ڕوونكردنەوە لەلایەن وەزارەتی پلاندانان)

2 -دوانزە پڕۆژەیان پێشنیار كردووە، بەڵام هیچی لەپلانی وەزارەتی پلاندانانەدا نییە:

ئەو بڕە پارەیەی كە ڕەزامەندی لەسەر دراوە سێ پڕۆژەی تری دروستكردنی ناوچەی پیشەسازی دابمەزرێت لە جیاتی كارگەی پیستەخۆش كردن. (پەسەند نییە)

3 -وەزارەتی كارەبا داوای (463.839) چوارسەدو شەست سێ ملیارو هەشت سەدو سی‌ونۆ ملیۆن دینار كردووە، بەڵام وەزارەتی دارایی ڕەزامەندی لەسەر (86) هەشتاو شەش ملیار دینار داوەو، ئەم بڕە پارەیەش بەشی پێداویستەیەكانی وەزارەتی كارەبا ناكات. (پەسەندەو ڕوونكردنەوە لەلایەن وەزارەتی دارایی‌و ئابووریەوە)

4 -ئەولەویات و ریزبەندی پڕۆژەكان دوای پەسەند كردنی بودجە بدرێتە وەزارەتی كارەبا بە هەماهەنگی لەگەڵ وەزارەتی پلاندانان.(پەسەندە)

5 - داهاتی فرۆشتنی یەكەی كارەبا بدرێتە وەزارەتی كارەبا، بەڵام لە بودجەی وەزارەت دانەبەزێنرێت بەمەرجێك خەرج كردنی لەژێر چاودێری وەزارەتی دارایی‌و ئابووری بێت.(پەسەندە)

سیانزەهەم/ پێشنیاری لیژنەی ئەوقاف و كاروباری ئاینی:

1 - سەبارەت بە بەشە بودجەی وەزارەتی ئەوقاف و كاروباری ئاینی، لیژنەكەمان هاوڕا بوو لەگەڵ نوێنەرانی وەزارەتی ئەوقاف كە بەشە بودجەكەیان زۆر كەم كراوەتەوە. (پەسەندەو گفتوگۆی لەسە ربكرێت)

2 - بەخشینی مزگەوتو شوێنی پەرستگاکان لە کرێی ئاوو کارەبا.(پەسەندە)

3 - دووبارە چاوخشاندنەوە بەشێوازی بە کرێدانو وەبەرهێنانی ماڵ و مڵکەکانی وەزارەتی ئەوقاف. (پەسەندە)

4 - ئاسانکاری زیارتر بکرێت بۆ ئەو خێرخوازانەی کە دەیانەوێت مزگەوتو هۆڵە ئایینەکان دروست بکەن، یان نۆژەن بکەنەوە. (پەسەندە)

چواردەهەم/ لیژنەی کاروباری کۆمەڵایەتیو منداڵو خێزان پێشنیاری ئەم خاڵانەی خوارەوە دەکات:

1 - ئەو برە پارەی لەلایەن وەزارەتی داراییەوە دانراون لەسەر بنەمای ساڵ (ساڵانی) ڕابردوو دانراون، لە کاتێکدا کە هەر کابینەیەك بەرنامەی خۆی هەیەو پێویستیەکانی کۆمەڵگا هەردەم لە زیاد بوونو فراوان بووندان، لەبەر ئەم هۆیە پێشنیار دەکەین کە هاوسەنگیەك هەبێت لە نێوان داواکاری وەزارەتو بڕیاری وەزارەتی دارایی. (پەسەندە)

2 - لە دوای سەردانە مەیدانیەکانمان و کۆبوونەوەکانمان لەگەڵ وەزیرو بەرپرسە باڵاکانی وەزارەت بۆمان دەرکەوت زۆر لە گرتووخانەکانو خانەی بە ساڵاچووانو دەزگاکانی وەزارەت پێویستیان بە نۆژەنکردنەوەو دابینکردنی پێداویستیەکانیان هەیە، هەر بۆیە پێشنیار دەکەین ئەو پرنسیپەی کە لە خاڵی سەرەوە هاتووە ڕەچاوبکرێت، بەباشیش دەزانین ئەو برە پارەیەی بۆ بواری (المنافع غير المالية) کە بە (1.5) یەك ملیارو نیو دانراوە بە (5) ملیار. (پەسەندە)

3 - لە بواری (المنافع الاخرى) پێویستە ڕەچاوی ئەوە بکرێت کە ئەرکی چاودێری خێزانیو تۆڕی کۆمەڵایەتیو یارمەتی کەم ئەندامان...هتد)، پرۆژەی بەردەوامن و بۆ یەکجار نین، هەروەها بەردەوامن لە فراوان بوون و زیادبوونی خەرجیەکان. (پەسەندە)

4 - لە بواری (السلع) هەموو پێداویستیەکانی گرتووخانەکان لە خۆی دەگرێت، پێشنیار دەکەین بۆ زیاد کردن و گەشەکردنی بوارەکانیان کە برە پارەی تەرخانکراو بۆ ئەم بوارە لە (9) تا (18) ملیار زیاد بکرێت. (پەسەندە ئەگەر لە توانای وەزارەتی داراییو ئابووریدا هەبێت).

5 - دەرماڵەی کەم ئەندام و یارمەتیەکانی تۆڕی کۆمەڵایەتی پێویستیان بەسیستەم کردن و وردەکاری زیاتر لە بواری دەرماڵەکانیانی دیکەو....هتد هەیەو کاراکردنی تۆڕی کۆمەڵایەتی بەلایەنی کەم نزیکەی 100 ملیار دیناری پێویستە. (پەسەندە)

پانزەهەم/ لیژنەی کاروباری پێشمەرگەو شەهیدانو قوربانیانی جینۆساید هیچ تێبینەیەکیان لەسەر بودجەی خەملێنراوی 2010ی حکومەتی هەرێم نییە.

شانزەهەم/ لیژنەی ئاوەدانکردنەوەو نیشتەجێکردنو بەهاوچەرخکردنی لادێیەکان:

ئەوەی تێبینیمان کرد لە ناوەڕۆکی ڕاپۆرتەکە ئەمەی تێدابوو:

1 - سەبارەت بە پڕۆژە بەردەوامەكان گوژمەیەك هەیە لەسەر ئەساسیی تەخمینیە، واتە زیادو كەم هەبووە لە ماوەی دیاریكراودا، دەبێت ئەوەی ماوەتەوە دیاربێت كە لەم بودجەیە پڕۆژەی چوار ساڵی تیادا بێت. (پەسەندە)

حەڤدەهەم/ لیژنەی بەرگری مافی ئافرەت:

لە ڕاپۆرتەكەیاندا چەند خاڵێكی تیابوو كە هاوبەش بوو لەگەڵ خاڵی لیژنەكانی ترو ڕاپۆرتەكانی لیژنەكەمان و ئەم خاڵانە دەخەینە پێش چاو:

1 - ڕەچاوی هاوسەنگی بكرێت لە دامەزراندن لە نێوان ڕەگەزی نێرو مێدا لە دامووەدزگاكاندا. (پەسەندە)

2 - قەرزی خانووبەرە ئەو زەویانەش بگرێتەوە كە ڕووبەرەكەی 100 مەتر دووجا. (پەسەندە)

هەژدەیەم/ لیژنەی مافی مرۆڤ:

1 - بەباشی دەزانن لە بری ئەنجومەنی وەزیران وەزارەتی خوێندنی بالاّ پێرەوێك ئامادە بكات بۆ ڕێكخستنی ناردنە دەرەوەی زەمالەی خوێندن. (پەسەندە)

نۆزدەیەم/ پێشنیارەكانی لیژنەی نەزاهە:

1 - پێویست وابوو هەموو ڕاپۆرتەكانی شێوازی سەرفكردن (حیساباتی خیتامی)ی ساڵی (2008) و نیوەی یەكەمی (2009) بگەیشتایەتە پەرلەمانو لەلایەن لیژنەكانەوە لە كاتی خۆیدا كاری لەسەر بكرابوایە، هەروەها داواكارین تا مانگی نیسانی (2010) بەپێی یاسای دارایی هەموو حیساباتی خیتامی ساڵی 2009، لەگەڵ ڕاپۆرتی هەردوو دیوانی چاودێری دارایی (هەولێرو سلێمانی) لە بارەی چۆنیەتی سەرف كردنی بودجەی پێشوو، بنێردرێن بۆ پەرلەمان.(پەسەندە)

2 - سەبارەت بە ماددەی (دووەم) لە پڕۆژەی یاسای بودجەی هەرێم داهاتی بودجەی ساڵی دارایی (2010) بە (679، 348) ملیار دینار خەملێنراوە، پێویستە بە وردی ئەوە دیاری بكرێت ئایا لەسەر چ بنەمایەك ئەم بڕە پارەیە خەملێنراوە؟ ئەی ئەگەر ئەو بڕە پارەیە زیاتربوو، خۆ پڕۆژەكە باسی لە (عجزی مخطط) كردووە كە بریتیە (835) ملیار دینار، بەلاّم ئەوەی دیاری نەكردووە، ئەگەر ئەو داهاتە زیاتر بوو، ئەكرێت عەجز لە داهات زیارتر بێت؟ (پەسەندە)

3 - پێویستە هەر لەم پڕۆژەیەدا بە وردی ئەو داهاتە بخەملێنرێت كە لە چالاكی وەبەرهێنانی نەوت و داهاتی سروشتی موستەحەقی هەرێم دەست دەكەوێت. (پەسەندە)

4 - دەبێ ئەو بڕە پارەیەی تا ئێستا لە گرێبەستە نەوتیەكان دەسكەوتوون لەگەڵ ئەو (5) ملیار دۆلارەی كە وەزیری سامانە سروشتیەكان لەبەردەم پەرلەماندا باسیكرد لە بودجەكەدا دیاری بكرێت و هەردوو وەزیری داراییو وەزیری سامانە سروشتیەكان بێنە بەردەم پەرلەمان و وردەكارییەكان ڕوون بكەنەوە، بۆ ئەوەی پەرلەمان بڕیاری لەسەر بدات. (پەسەندە)

5 - بودجەی نەفەقاتی (سەرۆکایەتی هەرێم، سەرۆکایەتی پەرلەمان، سەرۆکایەتی حکومەت، ئەنجومەنی دادوەری) بە ڕێژەیەکی بەرچاو کەم بکرێتەوەو بخرێتە سەر بودجەی پرۆژەکان. (پەسەند نییە).
بەس بەڕێزان، چەند روونکردنەوەیەکمان هەیە لەسەر ئەم راپۆرتی دووەمیان، زۆربەی لیژنەکان کە راپۆرتەکانیان نارد بوو خاڵی زۆری تیا بوو، بەڵام لەبەر ئەوەی ئێمە لیژنەکان هەموو لەیەك رۆژدا نەیان نارد، ئەوانەی کە پێشەوە دەمانووسی و خاڵی تیا بوو لیژنەکانی تریش هەمان داواکاریان کردبوو، کە چەند خاڵێکمان بۆ نووسیوەتەوە، وەنەبێ ئەوانیش کەمیان نووسی بێت، بەڵام نەمانویست دووبارە ببێتەوە، بۆ ئەوەی ئەوەتان لەلا روون بێت.
خاڵێکی تر، مەسەلەی ئەو پەسندو پەسند نییە، ئێمە وەکو لیژنەی دارایی لە هەموو فراکسیۆنەکان خۆمان موناقەشەمان کردووە، موناقەشەمان کردووە لەسەر زۆر شتی رێك کەوتووین، لەسەر زۆر شتی تریش کە نووسیومانە پەسندە، یان پەسند نییە، پەسندەکە بۆ گفتوگۆو موناقەشەو لێکۆڵینەوەیە، ئەوە نییە لە لای ئێمە 100٪ پەسند بێت.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو.

بەڕێز عبدالله محمد نوری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ببوورن، بەپێی ماددەی (82) لە پەیڕەوی ناوخۆ برگەی دووەم، راپۆرتی لیژنەی دارایی و ئابووری ئاماژە بەو تێبینی و پێشنیارانە دەکات، کە لیژنەکان دەربارەی پرۆژەی بودجە پێشکەشیان کردووە لەگەڵ ئەو ئاکامەی کە پێی گەیشت، بەڵام ئێمە لە لیژنەی ماف بەکاربەر پێشنیارێکمان کردووە کە سولفەی عەقار لە پازدە ملیۆنەوە بکرێتە بیست و پێنج تا سی ملیۆن دینار، بەهیچ شێوەیەك ئاماژەی پێ نەدراوە، ئەوە یەك.
تێبینیەکی تریشم هەیە بەشێوەیەکی گشتی ئەم راپۆرتانە لە کاتێکدا ئامادە کراوە ببوورن کە بەشێکی زۆر لە ئەندامانی پەرلەمان پرۆژە بەردەوامەکانی 2010یان نەبینیوە، واتا ئەم راپۆرتانە تەنها تەعبیر لە پرۆژە پێشنیار کراوەکان دەکات، واتا ئەم راپۆرتە نوقصانە، بۆیە پێویست دەکات ئەم راپۆرتە پێداچوونەوەی تیای بکرێت، ببوورن، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو کاك دکتۆر ئاراس.

بەڕێز ئاراس حسین محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

به حەقیقەت ئێمە پرۆژە پێشنیار کراوەکان و بەردەوامەکانیش هەردووکی لەسەر سایتی پەرلەمان هەیە، دواتریش لای ئێمەو هەموو سەرۆك لیژنە بەڕێزەکان هەیە، بەدوو کلیك دەکرێت، دواتر هەموو سەرۆك لیژنە بەڕێزەکان هاتوون ئەوەی ویست بێت و مەبەستی بێت کۆپی کردووەو بردوویەتی، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو.

بەڕێز د.شاهۆ سعید فتح الله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

تا سەعاتێك لەمەوپێش لە سایتی پەرلەماندا پرۆژە بەردەوامەکان بڵاو نەبۆتەوە، لە کاتێکدا ئێمە وەکو فراکسیۆنی گۆڕان لە 2009/2/8وە داوامان لە بەڕێزتان کردووە، کە پرۆژە بەردەوامەکان بۆ رای گشتی خەڵکی کوردستان بڵاو بکرێتەوە، بەڵام بەداخەوە تاوەکو ئێستا پرۆژە بەردەوامەکان کە رای گشتی خەڵکی کوردستانە شاردراوەتەوە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

تکایە ئێستا خوێندنەوەیە، کەی هاتینە سەر موناقەشە وەقتتان هەیە، ئینجا قسەی خۆتان بکەین، لیژنەی دارایی بەردەوام بن لە خوێندنەوەتان.

بەڕێز ئاراس حسین محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دوای رەزامەندی بەڕێزت دەچینە بەشی سێیەمی راپۆرتەکەمان، بەشی سێیەم پێشنیار کراوەکانی هەردوو لیژنەی یاسایی و دارایی و کاروباری ئابووری دەربارەی خودی یاسای بودجەکە، بۆچوونمان پاش ئەوەی کە هەندێ بۆچوونی لیژنە بەڕێزەکانیش تیایە رەنگدانەوەی داوەتەوە، ئەگەر جەنابت رەزامەندی بفەرمووی دەست بکەین بە خوێندنەوەی.

بەشی سێیەم

پێشنیارکراوەکان لە ماددەو بڕگەکانی یاسای بودجەی خەملێنراوی هەرێمی کوردستان بۆساڵی 2010

بەپێی ڕاو بۆچوونی هەردوو لیژنەی یاساییو داراییو کاروباری ئابووری

پێشنیار دەکەین دیباجەکە بەم شێوەیە بێ:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

نوقتەیەکی نیزامی هەیە، فەرموو کاك عومەر.

بەڕێز عمر عبدالعزیز بهاءالدین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەنیسبەت ئەم بەشی سێیەمەوە، دوو جار نووسراوەتەوە، تێبینیەکەم ئەوەیە ئایا هەردووکی دەخوێننـەوە جارێکی عەرەبییە، جارێکیش کوردییە، بەشی یەکەم و دووەم هەر بەکوردی خوێندرایەوە، من پێشنیار دەکەم لە لاپەڕە (21 تا 27) نەخوێندرێتەوە، چونکە عەینی ئەوە لە لاپەڕە (28)ەوە دەست پێ دەکات، رەنگە لیژنەکە خۆشیان هەمان سەرنجیان هەبێت، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کەرەم بکە فەرموو.

بەڕێز ئاراس حسین محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

گۆڕانکاریمان هەیە لە دیباجەکە، لە پێشدا ئەسڵی دیباجەکە دەخوێنینەوە ئینجا دوایی پێشنیاری ئێمەیە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

تکایە پرۆژەکەتان، ئەوەی بۆ خوێندنەوەیە بیخوێننەوە، پاشان دێینە سەر موناقەشە، مولاحەزات هەبێت، نوقتەی نیزامی هەبێت، ئێستا بەشی سێیەم هەیە فەرموو کەرەم بکەن بیخوێننەوە.

بەڕێز ئاراس حسین محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پێشنیار دەکرێت دیباجەکە بەم شێوەیە بێت: (استناداً لحكم الفقرة (1) من المادة (56) من القانون رقم (1) لسنة 1992 المعدل وبناءً على ما عرضهُ مجلس وزراء اقليم كوردستان قرر برلمان كوردستان – العراق بجلسته المرقمة والمنعقدة في/ /2010 تشريع القانون الآتي:

یەکەم/ دەربارەی (المادة الاولى):

1 -زیاد کردنی دوو برگە دەربارەی (ميزانية البرلمان والسلطة القضائية) لەچوارچێوەی (الموازنة العامة للإقليم) دوای دەرکردنی لە (مجموع النفقات الواردة في المادة الاولى).

2 -هەروەها زیاد کردنی برگەی (پێنج) دەربارەی (العجز المخطط)، هەروەها گواستنەوەی ناوەڕۆکی ماددەی (20) بۆ ئەم برگەیە لەگەڵ گۆڕینی زنجیرەی برگەکان بەم شێوەیەی خوارەوە:-

ثالثاً: مبلغ قدره (72.741.000) مليار دينار لنفقات البرلمان.

رابعاً: مبلغ قدره (39.814) مليار دينار لنفقات السلطة القضائية.

خامساً: العجز المخطط يقدر بـ(835000000) (ثمانمائة وخمسة وثلاثون مليار دينار) ويغطى هذا العجز من المبالغ المخصصة لوزارة البيشمەرگە من الموازنة التشغيلية الاتحادية لحرس الاقليم ضمن تخصيصات وزارة الدفاع العراقي الاتحادي حسب قانون الموازنة الاتحادية للسنوات (2007، 2008، 2009).

دووەم/ دەربارەی (المادة الثانية) وەکو خۆی دەمێنێتەوە.

سێیەم/ دەربارەی (المادة الثالثة) پێشنیار دەکرێ بە زیاد کردنی (بڕگەیەك) بۆ ماددەکەو، خودی ناوەڕۆکی ئەم ماددەیە دەبێ بە (بڕگەی یەکەم) وەکو لە خوارەوە هاتووە:

ثانياً: اضافة ايرادات البلديات الى ميزانياتها الخاصة لتغطية الزيادة في تقديم الخدمات البلدية للمواطنين وعلى ان تقوم وزارة المالية والاقتصاد بمراقبة هذه الايرادات وكيفية صرفها).

چوارەم/ دەربارەی (المادة الرابعة) وەکو خۆی دەمێنێتەوە.

پێنجەم/ دەربارەی (المادة الخامسة) وەکو خۆی دەمێنێتەوە.

شەشەم/ دەربارەی (المادة السادسة) پێشنیاری ئەم گۆڕانکاریانە دەکرێت:

1 – دەربارەی لـ (أولاً) وشەی (يخول الوزير) بگۆڕێ بۆ (لوزير).

2 -زیاد کردنی بڕگەیەك بە زنجیرە (ثالثاً) و بەم شێوەیەی خوارەوە:

ثالثاً: لا يجوز إجراء المناقلة في تخصيصات التنمية بين المحافظات.

حەوتەم/ دەربارەی (المادة السابعة) وەکو خۆی دەمێنێتەوە.

هەشتەم/ دەربارەی (المادة الثامنة) پێشنیار دەکرێ ئەم رستەیە لە کۆتایی ماددەکە زیاد بکرێ (مع الاخذ بنظر الاعتبار الاستفادة من الملاكات الوظيفية الفائضة في الوزارات والدوائر غير المرتبطة بوزارة لسد الحاجة للملاكات الشاغرة).

نۆیەم/ دەربارەی (المادة التاسعة) پێشنیار دەکرێت بگۆڕدرێت بۆ ئەم شێوەیە (ايقاف التعينات بعقود كافة إلا في حالات الاختصاصات النادرة وبعد موافقة وزارة المالية والاقتصاد).

دەیەم/ دەربارەی (المادة العاشرة) پێشنیار دەکرێت بۆ زیاد کردنی وشەی (لرؤساء) بۆ سەرەتای بڕگەی (ثانياً) و بەم شێوەیەی خوارەوە:

ثانياً: لرؤساء الهيئات غير المرتبطة بوزارة صلاحية الصرف بما لايزيد على (150) مائة وخمسون مليون دينار لكل حالة.

یانزە/ دەربارەی (المادة الحادية عشر) وەکو خۆی دەمێنێتەوە.

دوانزە/ دەربارەی (المادة الثانية عشر) وەکو خۆی دەمێنێتەوە.

سیانزە/ دەربارەی (المادة الثالثة عشر):

1) ئەم گۆڕانکاریانەی تیادا ئەنجام دەدرێت:

أ – دەستەواژەی (اعضاء برلمان) لابرێ.

ب - دەستەواژەی (اعضاء محكمة التميز) زیاد بکرێ.

ج- وشەی (مخصصات) لابرێ.

2- بەم شێوەی خوارەوە ئەم ماددەیە دادەڕێژرێتەوە:

(تستقطع نسبة (10٪) من رواتب الوزراء ومن بدرجتهم واعضاء محكمة التمييز والقضاة واعضاء الادعاء العام ووكلاء الوزارة ومن بدرجتهم والمستشارين ومن بدرجتهم والمدراء العامين ومن بدرجتهم واصحاب الدرجات الخاصة وتقيد إيراداً للخزينة).

چوارده/ دەربارەی (المادة الرابعة عشر) وەكو خۆی دەمێنێتەوە.

پانزه/ دەربارەی (المادة الخامسة عشر) وەكو خۆی دەمێنێتەوە.

شانزه/ دەربارەی (المادة السادسة عشر) وەكو خۆی دەمێنێتەوە.

حەڤدە/ دەربارەی (المادة السابعة عشر:

پێشنیار دەكرێت بە لابردنی وشەی (النموذجية)

هەژدە/ دەربارەی (المادة الثامنة عشر):

1- ئەم گۆڕانكاریە پێشنیار دەكرێت:

3أ- المعوقين من (30) ألف دينار الى (100) ألف دينار.

3ب- المعوقين من (50) ألف دينار الى (150) ألف دينار.

2- لابردنی بڕگەی (ج) لە (3) چونكە ئەنجومەنی وەزیران بە یاسا ڕێگەپێدراوە كە سیستەمو ڕێنمایی دەربكا.

نۆزده/ دەربارەی (المادة التاسعة عشر) وەكو خۆی دەمێنێتەوە.

بیست/ دەربارەی (المادة العشرون) دەگوێزرێتەوە بۆ ماددەی (یەكەم).

بیستویەك/ دەربارەی ماددەی (الحادي والعشرون) پێشنیار دەكرێت بەم شێوەیەی خوارەوە دابڕێژرێتەوە:

(تلتزم وزارة المالية والاقتصاد بمايلي):-

1- (رصد مبلغ قدره (250) مائتان وخمسون مليار دينار لأغراض دعم مشاريع صندوق الاسكان).

2- رصد مبلغ قدره (30) ثلاثون مليار دينار لدعم مشاريع المصرف الصناعي.

3- رصد مبلغ قدره (50) خمسون مليار دينار لتعزيز القرض العقاري للمواطنين في الاقليم وزيادة مبلغ القرض الى (15) خمسة عشر مليون دينار للمحافظات والاقضية والنواحي و (12) اثنى عشرة مليون دينار للقرى.

4- (استمرار الوزارة في تأمين القرض العقاري للمواطنين حسب الضوابط والتعليمات المرعية).

5- (رصد مبلغ قدره (50) خمسون مليار دينار لدعم مشاريع القطاع الزراعي عن طريق المصرف الزراعي).

6- رصد مبلغ قدره (50) خمسون مليار دينار لدعم المنهاج الاستثماري لورارة الزراعة والموارد المائية.

بیستودوو/ دەربارەی (المادة الثانية والعشرون) پێشنیار دەكرێت بەم شێوەیەی خوارەوە دابڕێژرێتەوە:

(في حالة حصول تغير في موازنة اقليم كوردستان يخول وزير المالية والاقتصاد) بـ:

أ- تخفيض المبلغ الاجمالي للموازنة بنفس النسبة لتسوية العجز.

ب- وفي حالة حصول الزيادة في الموازنة تستحصل موافقة البرلمان عن كيفية الصرف.

بيستوسێ/ دەربارەی (المادة الثالثة والعشرون) پێشنیاری زیاد کردنی وشەی (الاتحادي) دەکرێت دوای دەستەواژەی (الدستور العراقي) و زیاد کردنی ئەم رستەیە (اعلام البرلمان بذلك للمصادقة عليه) لە کۆتایی ماددەکە بەم شێوەیە دەقی ماددەکە وەکو خوارەوە دەبێ.

(تقوم وزارة المالية والاقتصاد بالتنسيق مع وزارة الموارد الطبيعية بتخمين وتقدير الموارد التي تتحقق من نشاطات واستثمار الموارد الطبيعية المستحقة للاقليم وفق الدستور العراقي الاتحادي وتضاف الى الواردات المتحققة واعلام البرلمان بذلك للمصادقة عليه).

بيستوچوار/ دەربارەی (المادة الرابعة والعشرون) پێشنیاری دارِشتنەوەی ئەم ماددەیە دەکرێت بەم شێوەیەی خوارەوە:

(على وزير المالية والاقتصاد اصدار التعليمات اللازمة لتسهيل تنفيذ احكام هذا القانون لاسيما لتحديد صلاحية الصرف للايرادات الحكومية خلال فترة لاتتجاوز خمسة عشر يوماً من تأريخ نفاذ هذا القانون).

بيستوپێنج/ دەربارەی (المادة الخامسة والعشرون) وەکو خۆی دەمێنێتەوە.

بيستوشەش/ دەربارەی (المادة السادسة والعشرون) وەکو خۆی دەمێنێتەوە.

بيستوحەوت/ دەربارەی (المادة السابعة والعشرون) ليژنەی ياسايی پێشنیاری زیاد کردنی بەرواری (2010/1/1) دەکات بۆ ماددەکە.

تێبینی/ پێشنیاری ئەم ماددانەی خوارەوە دەکرێ کە زیاد بکرێ بۆ ناو یاساکە، یەکێك لەو ماددانە کە هێشتا ژمارەمان بۆ دانەناوە:

المادة رقم ( ): (تلتزم كافة الوزارات والدوائر الغير مرتبطة بوزارة توزيع النفقات التشغيلية والاستثمارية على محافظات الاقليم وفق الكثافة السكانية لكل المحافظات بعد استبعاد تخصيصات مركز الوزارة).

ماددەیەکی تر کە ئیزافەی دەکەین:

المادة رقم ( ): على وزارة المالية والاقتصاد تقديم تقرير دوري كل ستة اشهر من السنة عن الوضع المالي لإقليم كوردستان العراق وتقديم الحساب الختامي وفق القانون).

ماددەیەکی تر:

المادة رقم ( ): تلزم حكومة الاقليم بإجراء مايلزم لتوحيد قوى الاسايش في الاقليم خلال مدة ستة اشهر من تاريخ نفاذ هذا القانون.

ماددەیەکی تر:

المادة رقم ( ): تلزم حكومة الاقليم بإجراء مايلزم لتوحيد مؤسسة الالغام في الاقليم خلال مدة ستة اشهر من تأريخ نفاذ هذا القانون.

ماددەیەکی تر:

المادة رقم ( ): يلزم برلمان كوردستان بإجراء اللازم لتنفيذ قانون ديوان الرقابة المالية في الاقليم خلال مدة لاتتجاوز ستة اشهر من تأريخ نفاذ هذا القانون.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان، کۆتایی راپۆرتەکەمان بوو، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

نوقتەی نیزامی کاك زانا فەرمووو.

بەڕێز د.زانا رؤوف حمە کریم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من پێشنیاز دەکەم دوامین راپۆرت لە پرۆتۆکۆلەکان بێنیتە دەرەوە، لەبەر هۆکارێکی سەرەکی، ئێمە هێشتا قسە کردنمان بەپێی ماددەی (85) لە پێڕەوی ناوخۆ، دەڵێ دوای خیتامی موناقەشە لە تەقریب وشەیەکی گشتی، ئینجا دەنگ دەدرێت لەسەر قسە کردن لەسەر بنودەکانی ئەو موازەنەیە، باشە ئەگەر ئێمە هێشتا موناقەشەی پرۆژە یاسایەکەمان نەکردووە، ئەگەر هاتینە سەر باس کردنی پرۆژە یاسایەکە، ئەندامانی بەڕێزی هەردوو لیژنەی یاسایی و دارایی هەر هەمان شت دووبارە دەکەنەوە، کە ئێستا باس کراوە، بۆیە ئەمە نابێت بەشێك بێت لە راپۆرتەکەی لیژنەی دارایی، ئەمە پەیوەندی هەیە بە یاسایەکەو بەڕێزانی لیژنەی یاسایی و دارایی کاتێك دێینە سەر باس کردنی بڕگەو ماددەکانی یاسایەکە، پێشنیازەکانی هەردوو لیژنەکە دەکرێت، زۆر زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

دروستە، هەر واش دەکرێت، کاکە کەرەم بکە، فەرمووو.

بەڕێز کاروان صالح احمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من لە راپۆرتەکەی لیژنەی دارایی بەڕاستی رەخنە دەگرم، لەبەر ئەوەی.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ئێستا تکایە دانیشە، تکایە وەختی موناقەشە دێت ئینجا قسە بکە، رجائەن دانیشە، بەڕێزان، ئەمە راپۆرت بوو خوێندرایەوە، موناقەشە دەکرێتە دوای نیوەڕۆ، ئینجا هەر کەسێك لەسەر هەر بابەتێك، هەر بۆچوونێکی هەبوو، هەر (108) ئەندامی پەرلەمان ناوی خۆی نووسیووە بۆ قسە کردن، هەمووتان بە تێرو تەسەل، نوقسانیەکان دەڵێن، هی لیژنەکان دەڵێن، هەر چیتان هەیە بە ئارەزووی خۆتان باسی بکەن، ئەوانیش وەڵامتان دەدەنەوەو وەختێکی کافیتان بدەینێ، ئێستا دانیشتنەکە دوا دەخەین بۆ سەعات (4)، بچن ئیسراحەت بکەن، پاشان دێینەوە بەردەوام دەبین لە گفتوگۆو موناقەشەو بەخێر بچن، خوا حافیزتان بێت.

دانیشتنی2ی نائاسایی لە 2010/2/22 رۆژی دووشەممە

دانیشتنی دووەم

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەناوی خوای گەورەو میهرەبان.

بەردەوام دەبین لەسەر دانیشتنەکەی کە دوامانخست بۆ دوای نیوەڕۆ، بەڕێزان، ئێستا ئەو بەڕێزانەی کە ناویان نووسراوە وەختیان پێ دەدەین بە ئارەزووی خۆیان بەبێ موقاتەعە، تکایە کەس، کەس موقاتەعە نەکات، رەئی خۆی بە راشکاوی بداتن، کە تەواو بوو لە جێی خۆی دادەنیشێت، ناوێکی تر دێتە شوێنی، محاوەلەمان کردووە کە ئەو بەڕێزانەی قسە دەکەن موراعاتی قەبارەی لایەنەکەی ژمارەیان لەناو ئەو فراکسیۆنە تێکەڵمان کردووە، بۆ ئەوەی هەموو لە لایەك نەبێتن و تەواو بێت لایەکی تر بێت، هەوڵماندراوە

ئەو پەڕی عەدالەت بەکار بهێنین، ئومێدەوارین هەموومان سوود لەو دانیشتنە وەربگرین، ئەوەی لە بەرژەوەندی ئەم کوردستان و ئەم هەرێمەیە بخرێتە پێش چاو، بۆ ئەوەی بەرچاومان روون بێت بۆ موناقەشەی داهاتوو، هەوڵیش بدەین زۆر دووبارە نەبێت، بۆ ئەوەی باشتر ئیستیفادە بکەین، لە هەمان کاتیش کەس، کەس بریندار نەکات، چونکە بە حەقیقەت رێزمان بۆ هەمووتان هەیە، هەر لادانێك مەجال نادەین، یەعنی محاوەلە بکەین لە بابەتەکە دەرنەچین، ئیلتیزام بە ئوسولی موناقەشە بکەین، دوێنێ لەگەڵ سەرۆك فراکسیۆنەکان دانیشتین و رەئیمان وەرگرتن و موناقەشەمان کرد، بڕیار بوو ئیلتیزام بە وەقت بکرێت، سێ دەقیقەمان دەست نیشان کردووە، بەڕێزان، سەرۆکی فراکسیۆنەکان دەتوانین بۆیان دەقیقەیەك زیاد بکەین، بەڵێ فەرموو.

بەڕێز د.شاهۆ سعید فتح الله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

قسە کردن لەسەر بودجە، قسە کردنە لەسەر ژیانی تاك بە تاکی ئەم کۆمەڵگایە، ئێمە تاوەکو ئێستا نزیکەی چواردە کۆبوونەوەمان کردووە، زۆربەی کۆبوونەوەکانمان لەسەر هەندێك شت بووە، کە پەیوەندی بە ژیانی کۆمەڵگەی کوردییەوە نەبووە، هەندێك لە کۆبوونەوەکانمان کراوە بوون، ئەندامان بۆیان هەبووە لەسەر زۆر شت قسە بکەن، لە کاتێکدا زۆربەی قسەکانمان لەسەر شێوازی ناونانی لیژنەکان بووە، لەسەر هەڵەی زمانەوانی بووە، ئێمە وەکو فراکسیۆنی گۆڕان پێمانوایە هەموو ئەندامێك لە پەرلەمانی کوردستان مافی خۆیەتی لەسەر بڕگە بە بڕگە، بەپێی زەرورەت، نەك بە شێوازێکی کراوە قسە بکات، بۆیە ئێمە پێمانوایە نەك تەقید هەبێت، واتا نە قەید دابنرێت، نە کراوە بێت، بەپێی زەرورەت هەر کەسێك ویستی لەسەر بابەتێك قسە بکات، بۆی هەبێت قسە بکات، رێگری لە کەس نەکرێت قسە بکات، رەنگە هەندێك ئەندام هەبێت یەك دەقیقە قسە بکات، هەندێك ئەندام هەبێت دە دەقیقە قسە بکات، هەندێك ئەندام هەبێت زیاتر قسە بکات، رەنگە هەندێك ئەندام هەبێت قسەکەی کرا بێت، دووبارەی نەکاتەوە، بڵێت قسەکەی من کراوە، کەواتە لە رووی مەبدەئیەوە نابێت بە هیچ شێوەیەك قەید دابنرێت، دانانی قەید دژی پەیڕەوی ناوخۆی پەرلەمانی کوردستانە، دژی ماددەی (84، 85، 86، 87)ە، دژی دیموکراتیەتی نیابییە، لەبەر ئەوە بەپێی دیموکراتیەتی نیابی هەموو هاووڵاتیەك بۆی هەیە لە بودجەی گشتی وڵات بپرسێتەوە، لەبەر ئەوەی ژمارەی دانیشتوانی کوردستان چوار ملیۆن کەسن، یەك بە یەك ناتوانن بێن لەو پەرلەمانە قسە بکەن، بەڵام دەبێت لە رێگەی نوێنەرەکانیانەوە قسە بکەن، ئێمە نوێنەری خەڵکی کوردستانین، ئێمە بۆمان هەیە لەسەر بودجە قسە بکەین، جا لەبەر ئەوە تکا لە بەڕێزتان دەکەم دژی دیموکراتیەت، دژی پەیڕەو، دژی بەرژەوەندی خەڵکی کوردستان مەبن.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

عەفوەن، دژی پەیڕەو نییە، دژی بەرژەوەندی خەڵکی کوردستانیش نییە، زۆر زۆر بەنیزام کارمان کردووە، نیزام حەقی بە ئێمە داوە هەموو دانیشتنێك تەنزیم بکەین، بەپێی ئەو نیزامە کار دەکەین، ئەوە نزیکەی

مانگێکە ئەو پرۆژانە لەبەر دەستە، موناقەشە کراوە، گفتوگۆ کراوە، داوامان لە بەڕێزان ئەندامانی پەرلەمان کرد کێ دەیەوێت قسە بکات (99) ئەندام ناوی نووسراوە بۆ قسە کردن، بۆ هەر (99) بکرێتەوە دەبێتە (الی ما لا نهایة) بەردەوام دەبین، بۆیە (99) ئەندامی پەرلەمان یەکی سێ دەقیقە قسە بکات، یەعنی (330) دەقیقە قسە دەکرێت، لەبەر ئەوە دەیخەینە دەنگدانەوە، سەلاحیەتی ئێمەیە، فەرموو نوقتەی نیزامی.

بەڕێز سۆزان شهاب نوری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

کۆبوونەوەکەی بەیانی کە لەگەڵ سەرۆك فراکسیۆنەکان کرا، سوودی چیە؟ ئەگەر جارێکی تر ئێمە لێرەدا بیخەینەوە دەنگدان، جەنابت بۆیە ئێمەت کۆ کردەوە بەیانی سەعات یەك، بۆ ئەوەی دانیشتنەکە رێك بخەین، ئەمڕۆ قسە لەسەر ئەم دانیشتنە بکەین و سەرۆکی هەموو فراکسیۆنەکان لەوێ ئامادە بوون و خستمانە دەنگدانەوە، سەرۆك فراکسیۆن هەبوو گوتی پێنج دەقیقە، سەرۆك فراکسیۆن هەبوو گوتی سێ دەقیقە، سەرۆك فراکسیۆنیش هەبوو گوتی کراوە بێت، بەلاَم زۆرینە رەئیمان وا بوو رێك بخرێت، بۆ ئەوەی رێگە بدرێت بە هەموو ئەندامانی پەرلەمان، مەجال هەبێت، بۆ ئەوەی رێگەیان پێ بدرێت هەموویان قسەی خۆیان بکەن، کە (99) ئەندام ناوی نووسی بێت، دەبێت هین بکرێت.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزان.

لە هەموو دنیا سەرۆکایەتی پەرلەمان بۆی هەیە جەلسەکان تەنزیم بکات، ئەوە یەك، پێشنیاری ناو پەرلەمان بۆ ئەوەیە کراوە بێت، پێشنیاریش هەیە بۆ ئەوەی تەنزیم بێت وەکو سەرۆك لیژنەکان، بۆیە ئێمە ئەمە دەخەینە دەنگدانەوەو دەیخەینە بەردەم ئێوەی بەڕێز، کاکە بەبێ ئیجازە قسە مەکە لە جێی خۆت تکایە، تکایە بەبێ ئیجازە کەس قسە نەکات، بە هیچ کەسێك مەجال نادەم بەبێ ئیجازە قسە بکات، فەرموو کاك عەبدوللاٌ.

بەڕێز عبدالله محمد نوری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەپێی پەیڕەوی ناوخۆ بە هیچ دەقێك کات دیاری نەکراوە، ئێمە زۆر جار ئیدیعای ئەوە دەکەین دیموکراسی ئێرە بگوازینەوە بۆ بەغدا، لە پەرلەمانی بەغدا تەنها قسە کردن لەسەر بودجە پازدە رۆژی پێچوو، من تەنها قسە لەسەر ناوچەکەی خۆم بکەم وەکو ئەندامێکی خەڵکی گەرمیان، کە خاوەنی کۆمەڵێك کێشەو گرفتن تەنها باسی کێشەی ئەنفالەکانی ناوچەکەی خۆمان بکەم، تەنها باسی کەموکورتی پرۆژەکانی ناوچەکەی خۆمان بکەم زیاتر لە دە دەقیقەشی دەوێت.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزان.

ئێمه دانانیشین باسی هەموو شتەکان بکەین، باسی ئەو پرۆژەیە دەکەیت کە لەبەر دەستی ئێوەی بەڕێزە، هەر بەڕێزێك لە ئێوە لە لیژنەیەکە موناقەشەی ئەوە دەکەن، کاك شێروان فەرموو.

بەڕێز شێروان ناصح حەیدەری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

تەبیعی ئەگەر تەماشای پەیڕەوی ناوخۆی پەرلەمان بکەیت دەبینین زۆر بە روونی، بە ئاشکرایی لە دەسەڵاتەکانی سەرۆکی پەرلەمان ئیدارەو موناقەشاتی جەلساتە، ئیدارەو موناقەشەی جەلساتی پەرلەمانیش دەسەڵات دەداتە سەرۆکی پەرلەمان تەحدیدی وەقت بکات بۆ قسە کردن، ئەوە لە هەموو دنیاشدا وایە، فەقەرە سێ لە ماددە (17).

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو کاك کاردۆ.

بەڕێز کاردۆ محمد پیرداود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من پێموایە هەموومان لەسەر ئەوە موتەفقین کە بودجە ئەهمیەتێکی تایبەتی هەیە، من پێموایە ئەو ڕێکخستنەی کە کێ ناوی خۆی دەنووسێت فۆرمەکە کارێکی سەلبییە، لەبەر ئەوەی ڕەنگە ئێمە زەرورەت تەحدیدی ئەوە بکات کە چەند پێویست دەکات، ئەندامی پەرلەمان حەقی خۆیەتی کە کێشە، یان نا روونی لە بودجەکە هەبێت قسەی لەسەر بکات، با لەسەر ئەوە نەبێت هەر (111) ئەندام دەبێت قسە بکات، یان چەند دەقیقە قسە دەکات، لەسەر ئەوە بێت کێ ناوی خۆی دەنووسێت بەپێی زەرورەت، ڕەنگە پەرلەمانتارەکەی تر ئەو قسەی من بکات، من نەیکەمەوە، بەڵام ئەگەر بودجەیەك پێویست بکات روون کردنەوەی بوێت، یان راپۆرتێك کەموکورتیەکانی دەربکەیت و کێشەکانی بخەیتە روو و پێویست بکات، بۆ دەبێت تەحدیدی کات بکەین، ئامانج چیە لە ئەمە؟

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو.

بەڕێز پەیمان عزالدین عبدالرحمن:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

راستە پەیڕەوی ناوخۆ ڕێگای بە جەنابتان داوە وەکو سەرۆکایەتی دانیشتنەکان ڕێك بخەن، بەڵام ئەو ڕێکخستنە لە چوارچێوەی پەیڕەوی ناوخۆی پەرلەماندایە، کە مافی من وەکو ئەندامی پەرلەمان دەستە بەر دەکات، لەناو پەیڕەوی ناوخۆشدا مافی قسە کردن بۆ من کراوەیە، تەحدید نەکراوە، لەبەر ئەوە ئەندام پەرلەمان بۆی هەیە هەموو قسەکانی خۆی بکات، کە سەرۆکایەتی پەرلەمانیش لە چوارچێوەی ئەو پەیڕەوە بۆی هەیە دانیشتنەکان ڕێك بخات.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو سۆزان خان.

بەڕێز سۆزان شهاب نوری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە لەناو لیژنەکاندا زیاتر لە بیست ڕۆژە، دە جەلسە زیاتر دانیشتووین، هەندێك لەو برادەرانەی کە تەحەفوزیان هەبووە لەسەر خاڵەکان دەتوانن لە ماوەی سێ دەقیقە لەسەر ئەو بەندەی کە تەحەفوزیان هەبووە لەسەری، لەراپۆرتی لیژنەکە قسە بکەن، بەپێی ئیختیصاصی لیژنەکە، ئەوە خۆی هەر زۆر موتەبەعە، لە خولی پێشووشدا لە زۆر لە یاساکاندا وامان کردووە، خۆ ئێمە ناکرێت هەموو گفتوگۆیەکان و هەموو ئەوەی کە بیست ڕۆژە کردوومانە جارێکی تر لێرەدا هەمان شت باس بکەینەوە، بەم شێوەیە لێ نابینەوە، ئێمە لەناو لیژنەکاندا گفتوگۆی خۆمان کردووەو بەهەموو ئەندامانی پەرلەمانەوە مولاحەزاتی خۆمان گوتووە، لەبەر ئەوە ڕێکخستنی جەلسەکە کەوتۆتە ئەستۆی جەنابت و زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو کوێستان خان.

بەڕێز کوێستان محمد عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دیارە ئەوەی ماددەی (17) لە بڕگەی (3) دەڵێت هەڵسوڕاندنی گفتوگۆیەکان و پاراستنی ڕێك وپێکی هەڵسوڕاندنە، هەڵسوڕاندن مەبەستی ئیدارەی جەلسەکەیە، کێ هەڵدەستێت و کێ دادەنیشێت؟ تەحدید کردنی کات نییە، ئێمە پێمانوایە مەرج نییە هەموو ئەندامێکی پەرلەمان قسە بکات، مەرج نییە هەمووی سێ دەقیقە قسە بکات، مەرج نییە هەمووی لە سێ دەقیقەدا تەواوی بکات، ڕەنگە من بۆ خۆم دەقیقەیەك قسە بکەم، ڕەنگە هاوڕێیەکەم دە دەقیقە قسە بکات، ڕەنگە هاوڕێیەکی ترم بڵێت قسەکانم کراوە، قسە ناکەم، لەبەر ئەوە ئێمە پێمانوایە پێویستە ئەم مافە بدرێت بە ئەندامانی پەرلەمان، ئەوەی لە لیژنەکاندا کراوە، ئیشی لیژنەکان ئیختیصاصیە، ئێرەئیختیصاصی نییە، ئەمە یەك.

دووەم/ زۆربەی ئەندامانی ئێمە کە لە لیژنەکان ڕاپۆرتەکان نووسراوە، پێیانوایە ئەوەی کە لە لیژنەکان باسیان کردووە بەشێکی زۆری لە ڕاپۆرتی لیژنەی داراییدا نییە، بۆیە ئێمە داوا دەکەین ڕێگا بدرێت بە ئەندامانی پەرلەمان، ئەو مافەیان پێ بدرێت کە پەیڕەو ئەو مافەی پێ داون قسەی خۆیان بکەن و مەرجیش نییە هەمووی سێ دەقیقە قسە بکەن، مەرجیش نییە هەمووشی قسە بکات، بۆیە داوا دەکەین ئەو مافەمان پێ بدرێت و سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك بورهان فەرموو.

بەڕێز برهان رشيد حسين:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لە یاسایەکەدا وەکو هاتووە سەرۆکایەتی مافی ئیدارەدانی جەلسەی هەیە، ئیدارەدانی جەلسە مانای تەقەیود کردن، لەمپەڕدانە نییە لەسەر بیرو رای هەر کەسێك لێرەیە کە نوێنەری بیست هەزار کەسە، ئەگەر بگەڕێینەوە بۆ ماددەی (26)، ماددەی (26) دەڵێت ئەندام لەسەر را دەربڕین و ئەو رووداوانەی لەکاتی بەجێهێنانی ئەرکەکانی لە ئەنجومەندا لێیان دەدوێ، لێیان ناپرسێتەوە، یەعنی ئەم ماددەیە دوو بەشە، یەعنی ئەندام مافی ئازادی را دەربڕینی هەیە، کە مافم هەبێت، دووەم بەشیشی دەڵێت لێی ناپرسرێتەوە لەسەر ئەو رایانەی کە دەردەبڕێت، یەعنی من ئازادی رام هەیە، ئێستا جەنابتان باسی (99) ناو دەکەن نووسراوە، وابزانم ناوی منی هەر تیا نییە، یەعنی من بۆم نییە قسە بکەم، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو کاك عەدنان.

بەڕێز عدنان عثمان محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لەڕاستیدا من ئیشکالیەتێکی گەورە لە مەسەلەکە نابینم، پێموایە دیارە لەگەڵ رێزم بۆ سەلاحیەتی سەرۆکایەتی، ئێمە لە چەند کۆبوونەوەیەکی تری پەرلەماندا لەسەر چەند پرسێکی زۆر گرنگ و چارەنووسساز کات کراوە بوو بۆ هەموو ئەندامە بەڕێزەکانی پەرلەمان قسە بکەن، گفتوگۆی خۆیان و راو بۆچوونی خۆیان دەربڕن، ئێستاش ئەمە یەکێك لە مەسەلە زۆر گرنگ و چارەنووسسازەکانە کە مەسەلەی بودجەیە، پەیوەستە بە ژیانی خەڵکەوە، کرانەوەی کات لەڕاستیدا دانی جۆرێکە لە ئازادی قسە کردن و تەعبیر کردن و هەوڵدانە، بۆ ئەوەی پاڵەپەستۆیەك لە بیرو راو بۆچوونەکاندا هەبێت، یان بەشێوەیەکی زۆر نا مەعقول، نا مەنتیقی، یان با بڵێین بەشێوەیەکی نا مونەزەم قسەکان دەرنەچێت، بۆیە کە قسە تەحدید ناکرێت لەوانەیە زۆر لە بەڕێزەکان لە ماوەی دەقیقەیەکدا قسە بکەن، یان زۆر لە ئەندامەکان قسەیەکیان هەبێت برادەرکەی پێشتری کردبێتی، یەعنی مەوزوعەکە بەدیوێکەوە ئیشکالیەتێکی زۆر گەورە نابینم کە وەقتەکە کراوە بێت، بۆ ئەوەی هەموو ئەندامێك قسەی خۆی تیا بکات، بەڵام بەگوێرەی پەیڕەوی ناوخۆ قسە دووبارە نەکرێتەوەو موماتەڵە لە قسەکاندا نەکرێت.

خاڵی دووەمیش/ جەنابتان وەکو سەرۆکایەتی پەرلەمان، دیارە ئێوە سەرپەرشتی کۆبوونەوەکە دەکەن، هەر بەڕێزێك لەچوارچێوەو باسەکانی ئەو مەوزوعەی کە تەرخان کراوە، یان ئەو بەندەی کە تەرخان کراوە، تۆ دەتوانیت تەنبیهی بکەیت، یان بیگەڕێینەوە بۆ مەساری خۆی.

خاڵی سێیەمیش/ ئەوەیە لەڕاستیدا راپۆرتەکان جۆرێك تێکەڵی تیایە، یەعنی بۆیە لەوانەیە نەتوانێت لەماوەی سێ دەقیقە، یان چوار دەقیقە هەموو دیوەکانی راپۆرتەکان قسەی لەسەر بکەیت، لەبەر ئەوەی راپۆرتەکان خۆی کراوەیە، بۆیە قسەکانی ئێمەش حەق وایە بەو شێوەیە بێت، کە بتوانین ئیلمامێ بکەین و چوارچێوەی راپۆرتەکان بتوانین قسەی لەسەر بکەین، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك عەبدلوسەلام فەرموو.

بەڕێز عبدالسلام مصطفى صديق:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من پێشنیارێکم هەیە، وابزانم رزگارمان دەکات لە خولانەوە لەسەر ئەوە، ئەگەر ڕێگام پێ بدەیت پێشنیارەکەم شەرح بکەم، ئێمە ئەگەر ڕێك بکەوین لەسەر ئەوەی بۆ لێرە دانیشتووین؟ وابزانم وەڵامی زۆر قسە دەدرێت، ئێمە دانیشتووین راپۆرتێك پێشکەش کراوە، پاش ئیشێکی دوورو درێژ هاتووینە ئەو راپۆرتە موناقەشە بکەین، بە رەئی من ئەگەر ئیلتیزاممان کرد بەوەی موناقەشەی راپۆرت بکەین و پرسیار بکەین، تەوزیح بکەین و جەنابی وەزیرەکانیش لێرەنە، ئەگەر مەجالم بدەیێ ئەو کاتە منیش لەگەڵ ئەوەمە ئازاد بین چەند قسە بکەین بە مەرجێك قەبول بکەین ئەو مەبادئانەی خۆمان کە بانگەشەیان بۆ دەکەین قەبول بکەین، لە مەوزوع دەرنەچین، قسەکە موەجەھ بێت و کۆتایی بێت بە پرسیارێك، قسەکەم رەد کردنی وەکو مەسئوولی لیژنە ئەو شتەم تێدا نەبوو، ئەگەر ئیلتیزام بکەین بە مەبەستی سەرەکی دانیشتنەکەمان، موناقەشەی راپۆرت، نەك بچین تروحاتی تر عەرز بکەین، یان لەگەڵ ڕێزم من بچم موعاناتی مەنتیقەی دیالەو ئەوە باس بکەم، ئەگەر قەبول بکەین لە حەقی ریئاسەتی پەرلەمان پێم بڵێت تۆ دەرچووی لە مەوزوع، نەك حیساب بکرێت کە ناهێڵن قسان بکەین، تەسەور دەکەم مەوزوعەکە حەل دەبێت، پێشنیاری من ئەوەیە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو خانم.

بەڕێز عظیمة نجم الدین حسن:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دیارە هەموو ئەندام پەرلەمانێك کە لێرەدا هاتووین نوێنەرایەتی چەند هەزار کەسێك دەکەین لە چوارچێوەی یەك نوێنەرایەتی ئێمە لەناو لیژنەکانی خۆماندا ئەو پێشنیارو راو بۆچوونانەی خراوەتە ناو راپۆرتەکەو هەیە، ئێمە تەنها نابێ لەو چوارچێوەیەدا قسە بکەین، هەموو ئەندام پەرلەمانێك تێبینی و پێشنیاری خۆی هەیە لەسەر کۆی پرۆژەکان و کۆی ئەو پرۆژانەی کە وەزارەتی دارایی خوێندیەوە وەکو پرۆژەکانی لیژنەی دارایی و بەو شێوەیە، بۆیە هەموو ئەندام پەرلەمانێك بۆی هەیە تێبینی و سەرنجی هەبێت، لەسەر ناوچەی خۆشی هەیە، لەبەر ئەوەی ئێمە نوێنەرایەتی ناوچەی خۆشمان دەکەین، جگە لەوەی کە لەناو چەند لیژنەیەکی تر داین، نوێنەرایەتی ناوچەی خۆشمان دەکەین، بۆمان هەیە کەموکوڕییەکان و پێداویستیەکانی ناوچەی خۆمان لێرە بە ئاشکرا باس بکەین و قسەی لەسەر بکەین.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو کاکە.

بەڕێز کاروان صالح احمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من تەنها مولاحەزەم لەسەر یەك شت هەیە، یەعنی من ئەگەر راپۆرتەکەی خۆم لە لیژنەی ناوخۆو ئاسایش تازە باسم کرد پێش ئێستا رێگاتان پێ نەدام، ئێستا وا باسی دەکەم، ئەگەر راپۆرتەکەم لە لیژنەی دارایی ئیشارەی پێ نەدرێت، تەنیا هەر ناویشی نەیەت وەکو ئەوەی کە ئێمە یەك دنیا کێشەی ئاسایشمان هەیەو لێرەش بۆم تەحدید بکەیت سێ دەقیقە قسەی بکەم، من نازانم چ مافێکم هەیە لە پەرلەمان؟ ئەوە راپۆرتەکەم، ئەوە لیژنەی دارایی، ئەوە هەموو برادەرانی لیژنەی ناوخۆو ئاسایش لێرەن، ئێمە سێ هەفتە دانیشتنمان لەسەر ئەوە کردووە، هەردوو بەڕێز بەرپرسی ئاسایشی گشتی سلێمانی و هەولێرو شاندی یاوەریمان بانگ کردووە، یەك دنیا تێبینیمان هەیە لەسەر میلاك، لەسەر بودجە، لەسەر کۆمەڵێك شتی تایبەت بە پاراستنی سەرو سەروەتی هاووڵاتیان، ئێستاش لێ نەگەڕێی سێ دەقیقە قسەی بکەم، ئەوە نازانم یەعنی مافی من لە کوێیە؟

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو کاکە.

بەڕێز حمه سعید حمه علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من پێموایە کاتێك خیلاف دروست دەبێت لە وەجهەی نەزەردا حەکەم بۆ ئەوەیە یاساو لائیحە، سەیری هەموو ئەو ماددەو بڕگانە دەکەین کە باسی دانیشتنەکان و بەڕێوە چوونی دەکات و باسی ناو نووسین و ئیدارە کردنی جەلسەکە دەکات، هەموویان بەو عاقارە دەڕۆن بەبێ هیچ تەفسیرێك، کەوا مافی پەرلەمانتارە بە ئازادی قسە دەکات و تەحدیدی وەقتی بۆ نەکرێت، بەڵام بە هەموو ئەو مولاحەزەو پرنسیپانەی کە بەڕێزانیش باسیان کرد لە دووبارە نەکردنەوەو لە ئەو شتانەی کە قسە کردن لەسەر قسەی ترو بەپێی پەیڕەو و پرۆگرام کە لە ماددەی (72)دا دەڵێت (دەبێت لە پێشدا دیراسەو موناقەشەی راپۆرتەکە بکرێت، دواتر بچین بۆ بودجەکە، دواتر بچین بۆ پرۆژە یاساکەمان) مانای وایە بازدانێك نەبێت، من پێموایە ئەگەر هەموومان بە کراوەیی قسە بکەین و کات دیاری نەکرێت هیچ فەرق ناکات، تەنیا دوو، سێ سەعات فەرق دەکات، قەیدی چ دەکات با نەفسمان درێژ بێت، بۆ ئەوەی لائیحە جێ بەجێ بکرێت و هەمووشمان بە ئازادی قسە بکەین و، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو خاتوون.

بەڕێز شەونم محمد غریب:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

وەك بـەڕێزتان ئاگـادارن لیژنـەكانی پەرلـەمان و هـەموو لایەنـەكان هاوبەشـیمان تیـا كـردووەو، هـەموومان ڕەئیمان هەبووەو بۆچوونمان هەبووە لەسەر لیژنەكان، هـەموو یـەكێك لـە ئێمـەش لەگـەڵ فراكسیۆنەكانی خۆمان لەسەر كێشەكانی لە لیژنەكاندا هەبووەو راو تێبینیەكانی خۆمان قسەمان كردووە، نازانم ئەوە تا چ حەددێك جەنابتان قەبولی دەكەن، ئەگەر بكرێت لیژنە بە لیژنە بخەینە موناقەشەوە، بـۆ نموونـە لیژنـەی وزە، بابەتی لیژنەی وزە هەمووی بخرێتە موناقەشەوە كۆی مولاحەزاتەكان كۆبكرێتەوە، دوایی لە ئـەخیردا هەموو لیژنەكان كە كێشەكان چارەسەر بوو، لە هەموو لیژنەكاندا ئەو (18) لیژنەیە، ئەوسا یەك راپـۆرتی موفەسەل لەسـەر هـەموو لیژنـەكان كـۆ دەكرێتـەوەو، وابـزانم هـیچ یـەكێك لـە ئەنـدامان كێشـەیان نابێت، سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

فەرموو.

بەڕێز عمر عبدالعزیز بهاءالدین:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

بەیانیش عەرزم كردی، بەڕاستی تەحدید كردنـی وەقت لـە بەرژەوەندیـدا نییـە، ئـەوا جـەدوەلێك دروسـت دەبێت، لەوانە بوو ئێستا ئێمە سێ، چوار لاپەڕەمان دەخوێندەوەو ئیشەكان بەڕێوە دەچوون، ئـەم تەحدیـد كردنە بـا نەكەینـە پـەیڕەو باشـە، بـەیانیش جـەنابت ڕەئـی سـەرۆك فراكسیۆنەكانت وەرگـرت، بـۆ ئـەوەی هەموو براو خوشكانی پەرلەمان بزانن كە ئێمە هەمووومان لەگەڵ تەحدید كردن نەبووین، ئـەوەی مـن تـێ بگەم لە دەسەڵاتی جەنابتانەوە وەكو سەرۆكایەتی بۆ تەنزیم كردنی دانیشتن ئەوەیە نەفەر ئەگەر دەرچوو لە سنووری خۆی تەشهیری كرد، دووبارەی كرد، شتی زۆر دووبارە كردەوە، لە بەرنامەی كاری ڕۆژ دەرچوو، ئەوەی كە ئەمڕۆ دیاریمان كردووە، ئەوە سەڵاحیاتی كاملتان هەیـە كـە مـەنعی بكـەن و نـەهێڵن، جـەنابتان عەرزم كردن كە تەوصیات ئاراستەی پەرلەمان بكەیت باشە، بەڵام شتی دووبارە نـەڵێن، ئـەوەی لـە لیژنـەی دارایـی و ئـابووری دیـاری كـراوەو پێویسـت ناكـات دووبـارە بكرێتـەوە، بـا ئـەو خوشـك و برایانـەی كـە تەحـەفوزیان نووسـیووە سـەرنج و ڕەخنـەكانیان بـە هەنـد وەرنـەگیراوە، تێبینیـەكانیان نەخراوەتـە نـاو راپۆرتەكەوە، ئەوانە با هەموویان قسە بكەن، چونكە ئەگەر ئێمە لێرە ئەمە بكەینە پێشینەیەك شتی زۆر خراپی لێ دەكەوێتەوە، پەرلەمان ئیتیهام دەكرێت كـە ناهێڵرێت ئەندامـەكانی ئازادانـە قسـە بكـەن، ئـەوە خاڵی یەكەم.

خاڵی دووەم/ جەنابت بەیانی لێرە تەئكید بكرێتەوە باشە، یەك جار قسە كردن نییە، فەرمووت دوو جارە من بیری بەڕێزتان دەخەمەوە، جارێـك لەسـەر راپۆرتەكەیـە، جاری دووەم نـاونووس دەكرێتـەوە، جـەنابت ئەوەت بیر چوو باسی بكەیت، ئەوە لەوانە بوو جۆرێك لە خوشك و برایان هێور بكاتەوە كە دوو جار قسـە بكەن، یان بە كراوەیی یەك جار قسە بكات هەر كەس هـەر چـی هەیـە بیكـات، مـن وام پـێ باشـترە، هـەموو

راپۆرتەکان و بودجەش هەمووی بخوێندرێتەوە، دوایی هەر کەس ئازادانە چی هەیە لەسەر هەمووی بڵێت ئەوە باشترە، چونکە هەمووی پێکەوە بەستراوە، یان کە کردتان بە هەردووجار، هەردوو جارەکە جەنابت لەو دوو مەجالە تەحدیدەن دەسەڵاتان هەیە کە نەهێڵن لە سنوور دەرچوون، تەشهیر کردن، ئەگینا بەڕاستی تەحدید کردن ئەوە هەموو ئیشارەتی پێ درا.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

لەسەر کوڕەی ئەرز هیچ پەرلەمانێك لە عالەم بهێنە، میسالێکم بۆ بهێنە لە جەلسەکان تەحدیدی وەقت نەبێت، لە هەموو دنیا نیزام هەیە، ئیلتیزام بە نیزام دەکرێت، ئێمەش لە خەڵك فێر بووینە، لە خۆمانەوە نەمانهێناوە، کاك عەونی فەرموو.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سوپاس، ئەگەر ئێمە تێبینی پەیڕەوی ناوخۆی پەرلەمان بکەین، دەبینین لە ماددەی (17) بڕگەی (3) بە وازیحی تەحدید کراوە، کە جەنابی سەرۆکی پەرلەمان ئیدارەی موناقەشات دەکات و موحافەزەی نیزامەکەی دەکات، ئەوە خاڵی یەکەم.

دووەمین/ بەپێی بڕگەی دوو لە ماددەی (55) دەڵێت (تسجل طلبات الاذن في الكلام مع مراعاة تسلسل تقديمها وتراعى في اعطاء الاذن الاسبقية في الطلب)، واتا ئەو ئیستیماراتانەی کە پڕ کراوەتەوە زۆر زۆر شتێکی چاکە، تەنزیمی جەلساتەکە دەکات، تەنزیمی قسە کردنەکان دەکات.

سێیەم/ ئەگەر بێینەوە سەر ماددەی (80) جەنابتان و هەموو ئەندامانی پەرلەمانی بەڕێز ئاگایان لێیە، تەبعەن پرۆژەکە پرۆژەی بودجەی هەرێمی کوردستان لە (2010/1/26) لە جەلسەی نائاسایی خوێندنەوەی یەکەمی بۆ کرا، ڕەوانەی لیژنەی دارایی و بۆ هەموو لیژنەکانی تری پەرلەمان و ئەندامانی بەڕێزی پەرلەمانیش، لە ماوەی سی ڕۆژدا هەموو لیژنەکان کۆبوونەوەی خۆیان کردو راپۆرتی خۆیان پێشکەشی لیژنەی دارایی کرد، لیژنەی دارایی کۆی ئەو راپۆرتانەی کۆکردەوە لە راپۆرتی خۆی، واتا ئەگەر ئێستا دووبارە مەجالی ئەوە بدەین هەر کەسێك بێت بە کەیفی خۆی قسە بکات، وابزانم بودجەکە بە شەش مانگیش تەصدیق ناکرێت.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس برای بەڕێز، ئەمە لەسەر راپۆرتە گشتییەکەیە، کە هێشتا ماوە، یەعنی یەك جار بۆ هەموو میزانیە سێ دەقیقە نییە، لەسەر راپۆرتە گشتیەکە کە ڕەئی عامی خۆتان دەدەن، پاشان دێینە سەر بابەتەکانی تر لەوێش وەقتی تر دەبێت و تەنزیم دەکرێت، کاك ئیسماعیل فەرموو.

بەڕێز اسماعیل محمود عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمه له لیژنەکان وەکو سۆزان خان باسی کرد موناقەشەیەکی زۆرمان کردووە، ئێمه وەکو لیژنـەی نـاوخۆو ئاسایش و خۆجێیەکان ده کۆبوونەوەمان کـردووه لەسـەری و راپۆرتەکـەمان نووسـیووه داومانەتـه لیژنـەی دارایی، ئێستا لیژنـەی دارایـی بەشـی زۆری راپۆرتەکـەی ئێمـەی داخیلـی سـەر راپۆرتەکـەی خـۆی کـردووه، رەنگه له ئاسایش خەلەلێك هەبێت، وەختێ که گەیشتنه سەر وەزارەتی ناوخۆ، ئێمـه وەکو لیژنـەی نـاوخۆ دەتوانین قسەی لەسەر بکەین و ئەوەی که زەرورە بیخەینـه بـەردەمی ئەنـدامانی پەرلـەمان و موناقەشـەی لەسەر بکرێت، من چ پەیوەندیم به تەندروستییەوه هەیە، رەنگه تەندروستی کاری من نـەبێت، ئیشی مـن نـەبێت، لیژنـەی نییـە؟ ئەگـەر هـەموو برادەرێـك تـەدەخول بکات لـه ئیشـی لیژنەیـەکی تـر، رەنگـه ئـەوە ماوەیەکی زۆر بخایەنێت و ناتوانین کارەکان بکەین و پەکیان دەخەین، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

خاتوو پەیام فەرموو.

بەڕێز پەیام احمد محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لەگـەڵ رێزمـدا، ئێمـه هـەر کەسـێك نـین لێـره دانیشـتووین، هـەر یەکـه لـه ئێمـه ئەنـدامی پەرلـەمانین و نوێنەری خەڵکین هاتووین بۆ ئێره، دیاره ئێمه پێشتر ئەوەمان بینوەو ئەوەمان خوێندۆتـەوه لـه پـەیڕەودا که ئێمه مافمان هەیە قسه بکەین، هیچ سەقفێکیش دانەنراوه بۆ ئەو قسـه کردنـە، لەوانەیـه مـن بـۆ خـۆم قسەم نەبێت، بەڵام هاوڕێیەکەم قسەی هەبێت، دوایی ئێمه لەناو لیژنەکاندا بەڵێ تێبینی خۆمـان گوتـووەو قسەی خۆمانمان کردووەو موناقەشەمان کردووە، بـەڵام لـه لیژنـەی داراییـدا ئـەو تێبینیانـەی ئێمـه دیـاری نەکراوەو باس نەکراوە، لەوانەیە له لیژنەیەك باس کرا بێت، لـه لیژنەکـەی تـر بـاس نـەکراوە، بۆیـه ئێمـه داوا دەکەین قسەکانمان سەقفی بۆ دانـەنرێت، لەوانەیـه ئـەم فەترەیـەی کـه هـەر هـەموومان قسـەمان کـرد ئێستا کاتەکه تەواو بوایەو قسەکانی خۆشمان بکردایە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو کاك شاهۆ.

بەڕێز د.شاهۆ سعید فتح الله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئـەم دۆکیۆمێنتانـە لـە لایـەن بەڕێزتانـەوە گەیشـتووە بـەمن وەکو ئەنـدام پەرلـەمانێك، هەنـدێکی هاتۆتـە بۆکسەکەمەوە، هەندێکیش له سایتی پەرلـەمان وەرمگرتـووە، بـۆ ئـەوەی تـاوتوێی بکـەم و دیراسـەی بکـەم، پاشان رەئی خۆم بڵێم لەسەر ئەم هەموو دۆکیۆمێنتانە، به سێ دەقیقه تەواو نابێت.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاکە گیان بەو شێوەیە نییە، ئێستا تەنیا راپۆرتی دارایی، بابەتە گشتیەکەی، تەنها بۆ ئەو بابەتە ئەو تەنزیمەمان داناوە کە بە عام لەسەری قسە دەکرێت، هەر کەسێك رەئی خۆی دەدات، پاشان دەڕۆین بۆ سەر بابەتەکانی تر لەوێش مەجالی تر دەبێت.

بەڕێز د.شاهۆ سعید فتح الله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من پێشنیار دەکەم حەڵێکی وەسەت، نە تەقید هەبێت، نە ئینفیتاحی تەواو، یەعنی کرانەوەی تەواو بەپێی زەرورەت، من بۆم هەیە لەسەر راپۆرتی لیژنەی تریش قسە بکەم، من ئەندامی لیژنەیەکم، بەڵام بۆم هەیە لەسەر راپۆرتی لیژنەی تریش قسە بکەم، بەس هەندێك ئەندام هەیە تەنیا لە بواری پسپۆری خۆیدا قسە دەکات، هەندێك ئەندامیش هەیە لە بواری پسپۆری خۆشی قسە ناکات، قسەکەی دەکرێت، جا لەبەر ئەوە بەپێی زەرورەت قسە بکرێت، باشترین حەلە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو.

بەڕێز دڵشاد شهاب حاجی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

جەنابتان دەزانن کەوا ئەو راپۆرتە گشتییەی ئێستا گفتوگۆی لەسەر دەکرێت هەموو بوارەکانی کاری حکومەت دەگرێتەوە، من دووبارەی ئەوە ناکەمەوە کە چەند رۆژە لیژنەکان کاری خۆیان دەکەن، بەڵام یەك ئیزافە دەکەم، ئەم بوارانە هەر یەکەی کۆمەڵێك پرسیارو وەڵام هەڵدەگرێت، خەڵکی مەعنی بە وەڵامدانەوەی ئەو پرسیارانە لێرە نین، لێرە بوون، وەزیری مەعنی بانگ کراوە، بەڕێوەبەری گشتی بانك کراوە، وەکیلی وەزیرەکان بانگ کراون، ئێستا هیچ مانایەکی نییە ئێمە لە بوارێکی موعەیەن پرسیارێك تەوجیهی کەسێکی غەیرە حازر بکەین، کە کەسێك حازر نییە ئەو وەڵامە بداتەوە، دوو رۆژ وەزیری دارایی و پلاندانان لێرە بوونەو کراوە بووە، کەوا بچن، بەڵێ لێرە بوونە بە کراوەیی و رۆژێکی کامل، مەنتق نییە ئەم پرسیارانەی کە لەوێ کراوە، ئەی باشە رەنجی ئەم هەموو بیست رۆژە بە شەو و رۆژ، هەموو حکومەت و هەموو پەرلەمان پێوەی خەریك بووە، ئێمە چۆن بێین هەمووی لێرە ئیعادە بکەینەوە، دیسانیش دەڵێمەوە ئەی ئەوانەی کە لێرە نین؟ ئەو پرسیارانەی کە لە شارەوانی دەکرێت، کە لە ناوخۆ دەکرێت؟ کە لە ئەوی تر دەکرێت، کە هەمووی وەڵامی دراوەتەوە، بۆیە من لەگەڵ ئەوەدام کە تەقیودێك هەبێت، نابێت ئەو کرانەوەیە هەبێت، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو.

بەڕێز سیویل عثمان احمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

تەبعەن منیش پێموایە ئەگەر تەحدید نەکەیت، ئەگەر کات تەحدید نەکرێت و سەقفێکی بۆ دانەنرێت، هەموو ئەندامانی پەرلەمان نەفسیەن مورتاح دەبن، من تەماشای کاتەکەی دەکەم چل دەقیقەیە موناقەشەی ئەوە دەکرێت کە رێگا بدرێت، یان رێگا نەدرێت، لەوانەیە تاکو ئێستا پازدە ئەندامی پەرلەمان موناقەشەی لەسەر راپۆرتەکە کردبوایە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بۆ تەنزیم بە تەئکید تەحدیدی وەقت دەکرێت، ئینجا لەسەر وەقتەکەی دەتانەوێت لە جیاتی سێ دەقیقە، ببێتە پێنج دەقیقە مانعمان نییە، دەتوانین ئەوەتان بۆ بکەین، بەلاَم بۆ ئەوەی فێر بین ئیلتیزام بە نیزام بکەین، ئیلتیزام بە یاسا بکەین کە هەیە، بە تەئکید بەبێ نیزام، بەبێ تەحدید نایکەین، با لە جیاتی سێ دەقیقە لە سەرۆکایەتی موتەفیقین ببێتە پێنج دەقیقە، کەرەم بکە.

بەڕێز د.احمد ابراهیم علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لێرەدا دوو شت هەیە، یەکەم/ راپۆرتی لیژنەی دارایی و کاروباری ئابووری، لەگەڵ پرۆژەی بودجەکە، هەردووکیان ناکرێت پێکەوە قسەیان لەسەر بکرێت، جاری یەکەم لەسەر راپۆرتی لیژنەی دارایی قسە بکرێت هەر ئەندام پەرلەمانێك بەتایبەتی ئەوانەی کە لیژنەکاندا قسەی خۆیان بکەن، چونکە بەڕاستی من تێبینیم کرد لەو لیژنانەی ئێمە تێدا ئەندامین لە راپۆرتەکەیاندا نەهاتووە، پاشان مادده بە مادده پرۆژەکە، بودجەکە قسەی لەسەر بکرێت، واتا ئەندامانی پەرلەمان بە ئازادانە قسەی خۆیان لەسەر بکەن، ئەوەی کە لە راپۆرتی لیژنەی دارایی هاتووە هەندێکی بە پەسند داناوە، هەندێکی بە پەسندی دانەناوە، ئەمە دەکرێت بەڕاستی ئەندامانی پەرلەمان قسەی لەسەر بکەن، رای لیژنەی داراییە کە بە پەسندی دەزانێت، یان بە پەسندی نازانێت، یەعنی لێرە نابێتە یاسا، لەبەر ئەوە من وا بە باشی دەزانم سەرەتا لەسەر راپۆرتی لیژنەکە ئەندامان قسەی خۆیان بێت، بەتایبەت ئەوانەی لە لیژنەکاندا سەرنجیان هەبووە لە راپۆرتەکەدا نەهاتووە، یان بە شێوازێکی تر هاتووە، پاشان بودجەکە بخرێتە بەردەم ئەندامانی پەرلەمان بۆ گفتوگۆ لەسەر کردنی، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

تکایە موناقەشە لەسەر راپۆرتە گشتییەکەیە، برای بەڕێز لەسەر ئەوە قسە دەکەین، تکایە ئیتر بەسە، پێنج دەقیقە بە هەر بەڕێزێك دەدەین، لەوە زیاتر نییە، هیچ نییە، لیژنەی دارایی کەرەم بکەن وەرنە جێگای خۆتان، لیژنەی یاسایی فەرموون وەرنە ئێرە، بۆ ئەوەی بەرامبەری ئەندامان بن، بۆ ئەوە یاداشتەکانتان بنووسن و کەرەم بکەن وەرنە شوێنی خۆتان، بڕۆ لە پەرلەمانەکانی دنیا بگەڕێ، ئەگەر ئەم شتەت دیت، نییە.

بەڕێز د.شاهۆ سعید فتح الله:

پرۆتۆكۆلی دانیشتنی ژمارە (3)ی نائاسایی

سێ شەممە رێكەوتی 2010/2/23

کاتـژمێر (10)ی پـێش نیـوەڕۆی ڕۆژی سـێ شـەممە ڕێکـەوتی 2010/2/23 پەرلـەمانی کوردسـتان - عێراق بە سەرۆکایەتی بەڕێز محمد قادر عبدالله(د.کمال کـەرکووکی) سـەرۆکی پەرلـەمان و, بـە ئامـادەبوونی بەڕێز ارسلان بایز اسماعیل جێگری سەرۆك و, بـەڕێز فرسـت أحمـد عبـدالله سـکرتێری پەرلـەمان, دانیشـتنی ژمارە (3)ی نائاسایی خولی سێیەم, ساڵی (2010) ی خۆی بەست.

بەرنامەی کار:

بەپێی حوکمەکانی بڕگـە (1)ی مـاددە (20) لـە پێـڕۆی نـاوخۆی ژمـارە (1)ی هـەموارکراوی سـاڵی 1992ی پەرلەمانی کوردستانی عێراق, دەستەی سەرۆکایەتی پەرلەمان بڕیاری درا دانیشـتنی ژمـارەی (3)ی نائاسـایی خولی سێیەمی هەڵبژاردن لە کات (10)ی پێش نیوەڕۆی ڕۆژی سێ شـەممە ڕێکـەوتی 2010/2/23 دا بـەم شێوەیە بێت:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەناوی خوای گەورەو میهرەبان.

بـەناوی گـەلی کوردسـتان، دانیشـتنەکەمان دەکەینـەوە، خـولی سـێیەمی هەڵبـژاردن، سـاڵی یەکـەم، خـولی گرێدانی یەکەم، ژمارەی دانیشتن (3)ی نائاسایی، ڕۆژی دانیشتن 2010/2/23، بەرنامەی کار:

بە پێـی حوکمـەکانی بڕگـەی (1)ی مـاددەی (6) لـە پـەیڕەوی نـاوەخۆی ژمـارە(1)ی هـەموار کـراوی سـاڵی 1992ی پەرلەمانی کوردستان-عیراق، دەستەی سەرۆکایەتی پەرلەمان بریاری دا بەرنامەی کاری دانیشـتنی ژمـارە (3)ی نائاسـایی خـولی سـێیەمی هەڵبـژاردن، ڕۆژی سێشـەمە، ڕێکـەوتی 2010/2/23 بـەم شـێوەیە بێت، کۆبوونەوەی یەکەم لە کاتژمێر 10ی بەیانی:

1-خوێندنەوەی یەکەمی پرۆژەی یاسای هەموارکردنی مووچەی فەرمانبەران لە هەرێمی کوردستان-عیراق، کە لە لایەن ژمارەی یاسایی ئەندامانی پەرلەمانەوە پێشکەش کراوە.

2-خسـتنە ڕووی ڕاپـۆرتی لێژنـەی لێکۆڵینـەوەی پەرلـەمان، سـەبارەت بـە زانکـۆ ئەهلیـە داخراوەکـانی کوردستان-عیراق.

کۆبوونەوەی دووەم کاتژمێری 4ی ئێوارە:

1-گفتوگۆکردن و بڕیاردان لەسەر پرۆژەی بودجەی ساڵی 2010 ی هەرێمی کوردستان.

لێژنەی یاسایی کەرەم بکەن.

نوقتەی نیزامی فەرمووو.

بەڕێز احمد سلێمان(بلال):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

جەنابتان دوێنێ هەر کە ئێمە لێرە دەستمان هەڵبڕی، هیچ فایدەی نەبوو، هەر چی هاوارمان کرد، قسەی ئێمە وەنەگیرا، یەك جاریش جەنابتان رووتان لەم لایە نەکرد، ئیعتیرازەکەم ئەوەیە، یان بە پەیڕەو لەگەڵمان بکەن، یان بە تەوافوق، ئەگەر بە پەیڕەوە لەماددەی 52 باس لە دانیشتنی ئەندامانی پەرلەمان دەکات، کە بە پێی حروفی هیجا بێت، یان بە تەوافوق لەگەڵمان بکەن با تەوافوقمان دیار بێت، چونکە ئێمە هەر چی ببپرسین جەنابتان فایدەی نیە لەگەڵمان، دەبێ بە ڕێگایەکی تر لەگەڵمان بکەن، ئەوە یەکەم، خاڵی دووەممان لەسەر دانیشتنەکەی ئەمڕۆیە، دوێنێ هیچ باسی خاڵی یەکەمی تێدا نەبوو کە دوێنێ بریارمان لەسەر دا، ئەمڕۆ نازانم چۆن یەکسەر هاتووتە نا خاڵەکان و پێش بودجە و پێش ئەوەی دانیشتنەکە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بە نیسبەت خاڵی یەکەم، خاڵی نیزامی دووەمت، دوێنێکە ئیعتیراز هەبوو و یەکسەر چووین و سەیری ئەرشیفمان کرد، راستە ئەو پرۆژەیە هەبوو، وەعدمان دا و هەر دوێنی لێرە ئیعلانمان کرد وتمان بەیانی ئەیخوێنینەوە و ئەیخەینە بەرنامەی کار و تەحویلی لێژنەکانی ئەکەین، دوێنێ لێرە لە پێش جەنابت و ئەو بەڕێزانە ئەو وەعدەمان دا، بالفعل ئەو پرۆژەیە هاتووە بۆ ئێمە پێش ماوەیەك، بە نیسبەت حروفی ئەبجەدی، وەختی خۆی ڕێکەوتبوون هەمووتان لەگەڵ ڕێزدار سکرتێری پەرلەمان کە بەم شکلە دابنیشن، باشە پێداچوونەوەی بۆ دەکەین بۆ جارێکی تر بەسەرچاو، کاك محمد کەرەم بکە فەرموو.

بەڕێز حمە سعید حمە علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

....کوردستانی عیراق هاوکار بێت لەگەڵ عیراقی فیدراڵ و زیاتریش بێ، بەڵام تەنها ئەو دوو ڕەخنەم هەیە، ئەمە ئەبێ 24 سەعات پێش ئەوە بێت و 48 سەعات، ئەوانی تر زووتر هاتوون خوێندنەوەی یەکەمی بۆ بۆ ناکرێ؟ زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو سکرتێری پەرلەمان.

بەڕێز فرست احمد عبداللە:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

وەکی لە جەلسەی پێشتر ئیعلانمان کرد، و جەلسەی پاشتر بابەتەکان ئەوە 1و2و3و4 ، ئەوە بەرنامەی کارە، ئەمێنێت ئەوەی بە نووسین بێت بۆ خاتری ئەوەیە لە ئەرشیفی پەرلەمان حەفز بکرێت، موهیم لە بەرنامەی کار ئەوەیە کە جەنابت ئاگادار بێت، مادام ئاگادار بوویت چ بە شەفەوی و چ بە تەحریری، وا بزانم ئەو مەوزوعە جێگای ڕەخنە نیە، ئەوە ڕەئی جەنابتە مامۆستا ئەگەر وا بکەی، بەس ئێمە وەك قانونی، لێژنەی قانونیش لەوێیە با تەفسیری بکات، بزانە چۆن تەفسیری دەکات، مەوزوعی تر ئەوەی خوێندنەوەی بۆ نەکرایە، ئەو دانیشتنە دانیشتنێکی ئیستیسنائیە و تایبەت هی بودجەیە و ڕاپۆرتی

لێژنەی تەحقیقیە، مەوزوعی 10٪ و ئیستیقتاع بکرێت لە راتبەکان، ئەوە عیلاقەی بە بودجە هەیە، چونکە لە صولبی بودجە هاتووە، پرۆژەکانی تر ئەوەی جەنابت باسی دەکەی ئەوە مەفروزە لە جەلساتی ئیعتیادی بێت، چونکە هیچ سیفەتێکی ئیستیسنائی لەسەر نیە، بەس چونکە بودجەکە سیفەتی ئیستیسنائیە، ئەو دوو رۆژانە عیلاقەی لەسەر بودجە هەبوو و باس کرابوو، لەبەر ئەوە دەبێ لەگەڵ بودجە باس بکرێ، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو کەرەم بکە.

بەڕێز احمد سلێمان (بلال):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دیارە ئەوەی جەنابی کاك فرسەت باسی کرد راستە، ئەوە پەیوەندی بە بودجە هەیە و ئێمەش تەئیدی دەکەین، بەڵام ئێمە پێشتریش پرۆژە یاسایەکمان داوە و خوێندنەوەی یەکەمیشی بۆ کراوە، بۆ گەنجان و دوو، سێ مەسەلەی تر هەیە کە پەیوەندی بە بودجە هەیە، لەسەر مەسەلەی قەرەبووکردنەوەی بێ پاساوی یاسایی، ئەوە یەکێکیان، ئەو خەڵکانەی کە دەگیرین بێ پاساوی یاسایی و لە زیندان دەمێنێنەوە، خوێندنەوەی بۆ کراوە و نەخراوەتە بەرنامە، دووەم، مەسەلەیەکی دیکە، مەسەلەی هاوسەرگیری بۆ گەنجان و هاوکاری کردنیان، ئێمە پرۆژە یاسایەکی بەو شێوەمان داوە، خوێندنەوەشی بۆ کراوە، بەڵام بۆ ناخرێتە بەرنامەوە؟ ئەوەش خۆ رەبتی هەیە بە بودجەوە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کەرەم بکە جەنابی سکرتێر.

بەڕێز فرست احمد عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پەیڕەوی ناوەخۆ زۆر روون و ئاشکەرایە، ئەوە دەچێتە ناو بەرنامەی کار، ئەوەی لە دەعوەتەکە هاتبێت، ئەوەی لە دەعوەتەکە ئەندامان، لە دەعوەتی ئەندامان، داوا لە ئەندامانیان کرد بێن ئەو دانیشتنە بکەن و گفتوگۆ لەسەر بودجەی بکەن، لە دەعوەتەکە ناوی هیچ پرۆژەیەکی تر نەهاتووە، کەس داوای نەکردیە جەلسەیەکی ئیستیسنائی بۆ قانونێکی ئیعتیادی بکرێت، لەبەر ئەوە نەهاتووە ناو بەرنامەی کار، دانیشتنەکە ئیعتیادی نیە، دانیشتنەکانی ئیعتیادی لە خولی داهاتوو دەست پێ دەکات لە مانگی سێ.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، ئێستا بۆ پێشکەش کردنی خوێندنەوەی پرۆژە یاسای تەعدیل الرواتب، فەرموو کاکە.

بەڕێز د.رۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕێز سەرۆکایەتی پەرلەمانی کوردستان

بابەت/پرۆژە یاسای(قانون تعدیل الرواتب في اقلیم كوردستان-العراق)

سڵاو:

بەڕێزان، ئێمە ئەندامانی پەرلەمان كە لە خوارەوە واژوومان كردووە، داوا دەكەین پرۆژە یاسای (قانون تعدیل الرواتب في اقلیم كوردستان-العراق)، كە لە لایەن ژمارە یاسایی ئەندامان ئامادە كراوە بخرێتە بەرنامەی كاری دانیشتنەكانی پەرلەمان، تا گفتوگۆیان لەسەر بكرێت و پەرلەمان پەسندی بكات.

لەگەڵ رێزدا

ئەوە دەقی پرۆژەكەیە، ناوی ئەندامان، لیستی ئیمزای ئەندامانی پەرلەمان بۆ پشتیوانی كردنی پرۆژە یاسای هەموار كردنی سیستەمی مووچە لە هەرێمی كوردستانی عیراق:

1-**كوێستان محمد**

2-**پەیمان عزالدین**

3-**پەیمان عبدالكریم**

4-**جعفر علی**

5-**عەزیمە نجم الدین**

6-**د.پەریهان**

7-**ڤیان عبدالرحیم**

8-**عبدالرحمن حسین**

9-**نەسرین جمال**

10-**شێرزاد عبدالحافظ**

11-**د.رێباز فتاح**

12-**سەرهەنگ فەرەج**

13-**پێشەوا تەوفیق**

14-**ئاشتی عزیز**

15-**شاهۆ سەعید**

16-**عدنان عثمان**

17-**سیوەیل عثمان**

18-**عبدالله ملا نوری**

ئەوەش دەقی پرۆژەكە لە لایەن د.زانا پێشكەش دەكرێت.

بەڕێز د.زانا رؤوف:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئەوە پرۆژە یاسایەکەیە،

مشروع (قانون تعديل الرواتب في اقليم كوردستان-العراق)

المادة الاولى: تكون للكلمات و العبارات الاتية المعاني المخصصة لها:

مجلس الوزراء: مجلس وزراء اقليم كوردستان-العراق

وزارة المالية: وزارة المالية في حكومة اقليم كوردستان

اللجنة: لجنة تعديل الرواتب و المشكلة بمقتضى احكام هذا القانون

الفئة: مجموعة وظائف ذات الدرجات و الرواتب و المسؤوليات المصنف حسب هذا القانون دون غيره.

الراتب:الراتب الاساسي الشهري الذي يتقاضاه الموظف او المكلف بالخدمة العامة و لا يشمل ذلك اي علاوة او مكافآة.

الموظف العام:كل شخص عهدت اليه وظيفة عامة داخل ملاك الحكومة لقاء راتب يتقاضاه من الميزانية العامة خاضع لاحكام قانون التقاعد.

المادة الثانية: يسمى هذا القانون(قانون تعديل الرواتب في اقليم كوردستان-العراق)

المادة الثالثة:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

نوقتەی نیزامی هەیە، فەرموو سۆزان خان.

بەڕێز سۆزان شهاب نوری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من دوو رەخنەم هەیە لەسەر ئەم یاسایە، جارێ ئەوە دانیشتنی نا ئاساییە، لە کاتی پشوودا دەبەسترێت، لەبەر خاتری پێشکەش کردنی بابەتێك بووە، هەندێ لە بابەتەکان خرانە روو، ئەمڕۆ ئەو کارە تازەیەی کە جەنابتان خستووتانە ناو بەرنامەکەوە، ئێمە رەخنەمان لێی هەیە، لەبەر ئەوەی ئەوە پرۆژەیەکە دەکرێ لە دەست پێکردنی خولەکانی پەرلەمان بخرێتە ناو دانیشتنەکانی پەرلەمانەوە، ئەوە خاڵی یەکەم، خاڵی دووەم:ئەگەر هەر خراوە، ئەگەر هەر دائەنرێ لەبەر چ مەبەستێك بێ، هیچ کێشەمان نیە، بەڵام ئێمە هەموو جارێك بەس عینوانەکەیمان خوێندووتەوە، لەبەر ئەوەی ئێمە گفتوگۆی ترمان بەدواوەیە و، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بە نیسبەت ئەوە رەبتی هەیە لەگەڵ ئیستیقتاع رواتب، دوو: ئەوەی بەس خوێندنەوەیە و تەحویلی لێژنەکان دەکرێ.

بەڕێز سۆزان شهاب نوری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەوەی دوێنێ هەبوو، بڕینی لە 10٪ی مووچەی ئەندام پەرلەمانە، چونکە لەناو یاسای بودجەدا هاتووە، ئەوە فەرمانبەرانە، ئەمە دوو شتی جیاوازە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو.

بەڕێز ناسك توفيق عبدالكريم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

منیش بەوە دەست پێدەکەم کە جار جارێك ئاوڕ بدەیتەوە بەلای راستی هۆڵی پەرلەمان باشترە، ئەوەی سەبارەت بە پرۆژەکەوە، ئەم پرۆژە لەبەر دەست ئێمە نیە کە ئێستا دەخوێندرێتەوە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

تەوزیع دەکرێ دوای خوێندنەوە خوشکی من، نیزام وایە، ئوصولێ ئەوەیە کە خوێندرایەوە، پاشان تەحویل دەکرێ، بەردەوام بە.

بەڕێز د.زانا رؤوف حمە کریم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

المادة الثالثة: يهدف هذا القانون الى اقامة المزيد من العدالة الاجتماعية في توزيع واردات اقليم كوردستان من خلال تعديل الرواتب و تضييق الفوارق بين الرواتب العليا و الرواتب الدنيا بالتالي بين الطبقات الاجتماعية التي زادت الفوارق بين مستوياتها بسبب عدم التوازن في المستوى المعيشي لموظفي الدولة و المكلفين بالخدمة العامة، كما يهدف الى التقريب بين مستويات سلم الرواتب بما يؤمن مستوى افضل من الحياة المعيشية لذوي الرواتب الدنيا في الاقليم.

المادة الرابعة: تشكل وزارة المالية لجنة لتصنيف الرواتب و تقسيمها على النحو الاتي:

الفئة الاولى: الفئة العليا من سلم الرواتب و الامتيازات و المنح المالية، و تبدآ باعلى راتب في الاقليم مرورأ برواتب جميع من يعتبرون ضمن الدرجات الخاصة، وفقأ للقوانين الخاصة او اية قوانين و قرارات اخرى، وتنتهي برواتب المدراء العاميين و من هم في صنفهم.

الفئة الثانية: الفئة المتوسطة و الدنيا من سلم الرواتب النافذ في اقليم كوردستان في غير الحالات التي نصت عليها الفقرة الاوى من هذه المادة.

المادة الخامسة:الفقرة الاولى: تستقطع نسب معينة من مجموع الراتب الاصلي و المنح الثابتة للمشمولين بالفئة الاولى بصورة تصاعدية من ادنى راتب الى اعلاه، على ان لا تقل نسبة الاستقطاع من اعلى راتب من الفئة الاولى من 20٪ و لا تزيد نسبة الاستقطاع من ادنى راتب من الفئة نفسها من 5٪.

الفقرة الثانية: تضاف النسب المستقطعة من رواتب الفئة الاولى الى رواتب الفئة الثانية بشكل تنازلي و تقسم الى نسب فرعية تضاف النسبة الاكبر الى الدرجة الادنى من سلم رواتب الفئة الثانية و النسبة الاقل الى الدرجة الاعلى من سلم رواتب الفئة نفسها.

الفقرة الثالثة:تصدر وزارة المالية التعليمات اللازمة لتسهيل تنفيذ هذا القانون.

الفقرة الرابعة:لا يعمل بأي نص او قرار يتعارض مع احكام هذا القانون.

المادة السادسة:يسري هذا القانون على المشمولين بالتقاعد من الفئتين الاولى و الثانية حسب نظام خاص تصدره اللجنة المعنية من وزارة المالية.

المادة السابعة:على مجلس الوزراء تنفيذ هذا القانون .

المادة الثامنة: ينفذ هذا القانون من تأريخ نشره في الجريدة الرسمية.

اما بالنسبة للاسباب الموجبة:

بما ان التفاوت الكبير بين سلم الرواتب الفئات الوظيفية التي افرزها النظام الخاص بالرواتب في اقليم كوردستان قد احدث شرخاً كبيراً بين الطبقات الاجتماعية و خصوصاً من الموظفين و المكلفين بالخدمة العامة حسب نظام سلم رواتب الموظفين العموميين، بما ان التقارب بين سلم الرواتب يؤدي الى المزيد من العدالة الاجتماعية و يقوي انتماء الموظف و المكلف بالخدمة العامة الى مؤسسته العامة و وطنه و شعبه، و طالما ان الغاء نسبة من هذه الفوارق بين هذه الطبقات لا يزيد من اعباء الحكومة لتخصيص مزيد من الاموال و الرواتب و لا تكون سبباً في اثقال الميزانية العامة بمزيد من التضخم في مجال الرواتب، فقد شرع هذا القانون.

ئەوە لێرە پرۆژەکە تەواو ئەبێ، تەنها یەك ئیزافە لەسەر ئەم حاڵەتە، ئەو پرۆژەیە پەیوەندی هەیە بەسەرجەم پلەکانەوە، تەنها پەیوەندی نیە بە فەرمانبەرانەوە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

تکایە تەوزیح مەدە، ئەوە تەحویلی لێژنەی دارایی و یاسایی و ئەندامانی پەرلەمان و حکومەت دەکرێ، کاك عبدالسلام کەرەم بکە.

بەڕێز عبدالسلام مصطفى صديق:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ببورە، من ئەڵێم ئەمە (ئیقحامە)، ئەگەر مەسەلە ئەوە بێت تەنها ئێمە ژمارەی یاساکانی دەرمان کرد، سەرچاو، ماددەیەك لە پرۆژەی یاسای بودجە هەیە، عیلاقەتی هەیە بە مەوزوعی تەنزیم کردنی گۆڕانکاری لە ئەوانەی پلەی خاصەنە، ئەتوانین بێ ئەوەی ئێمە بچینە کاهیلی خۆمان ئەوە بکەین و قانونێکی تر و وەختێکی پێ ببەین، ئەم ئیقتیراحە تازانە بخرێنە ئەو خاڵەی کە لە یاسای بودجەدا هاتووە و، هەمان هەدەفیش تەحقیق دەبێ.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، لە کاتی موناقەشە بەسەرچاو، بەلزەبت وا دەکرێ، ئەوە خۆتان قەرار دەدەن نەك ئێمە، فەرموو کاکە.

بەڕێز د.جعفر علی رسول:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دیارە ئەم پرۆژە یاسایە تەنها پەیوەندی بەوەوە نیە کە مووچەی کێ زیاد دەکرێ و کێ کەم دەکرێ، بەڵکو بۆ تەوازونی رەواتیبە لە کوردستان بۆ .

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

نیزامی نیە، تکایە دانیشە، بەڕێزان ئێستا ئەچینە سەر بابەتی دوو، خستنە رووی راپۆرتی لێژنەی لێکۆڵینەوەی پەرلەمان سەبارەت بە زانکۆ ئەهلیە داخراوەکان.

بەڕێز عمر عبدالعزیز بهاوالدین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە داوای موستەنەدێکی یاسایی دەکەین بۆ دەرکردنی ئەم دەزگایانەی راگەیاندن بە چ قانونێك دەخرێنە دەرەوە؟

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سەرۆکایەتی پەرلەمان تەنزیمی دەکات بۆ ئەوەی ناو پەرلەمان وەزعەکە نەشێوێت، ئێمە تەسجیلی ئەکەین و ئەیدەینە راگەیاندنەکان گشتیان، موستەنەدی یاسایی، صەلاحیەتی سەرۆکایەتی پەرلەمانە تەنزیمی ناو قاعەکەی پەرلەمان بکات، فەرموو.

بەڕێز احمد سلێمان عبدالله(بلال):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

هەڵبەت مەسەلەی ڕاگەیاندن شتێکی ناقانونیە کە دەرئەکرێنە دەرەوە، من خۆم رازی نیم پێیان، شتێکی ناعەدلە، ئەگەر نەورۆز باس دەکەین، نەورۆز وەرە ئەرشیفەکەی تەماشا بکە بزانە ئەو ریزە لێرەوە هیچ کەسی پێشان داوە هیچ وەختێك؟ لەبەر ئەوە ئێمە لە لایەن جەنابتانەوە و لە لایەن ئیعلامیشەوە تەعتیمی ئیعلامیمان لەسەرە، لەبەر ئەوە رازی نیم ئەوە بڕواتە دەرەوە، موخالیفن پێی، ئەگەر ئەوانە بڕۆنە دەرەوە، منیش خۆم لەگەڵی دەچمە دەرەوە بەراستی.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، رەئیەکەت گەیشت، رەجائەن کاك بلال تەداخول مەکە لە تەنزیمی ناو قاعە، من رجاتان لێ دەکەم لە هەموو ئەندامە بەڕێزەکان، بە حەقیقەت نیزام، ماددەی 59 لەسەر هەر کەسێك ئیخلال بکات بە نیزامی ناو پەرلەمان ماددەی 59 فەقەرە 3 لەسەری تەتبیق دەکەم، رەجائەن ئیخلال نابێ بکرێ، ئازادی مانای ئەوە نیە هەموو ئیعلام بێتە ژوورەوە، ئەوە ئازادە، ئەوە هەموو جەماوەرە دانیشتوونە، ئەدرێتە تەلەفزیون، بڵاودەکرێتەوە، فەرموو کاکە.

بەڕێز برهان رشید حسین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

له ماددەی 9ی نیزام داخیلی هاتووە، ئەڵێ: کۆبوونەوەکانی ئەنجومەن بە ئاشکرا دەکرێت، لە ماددەی 53 بڕگەی 2 هاتووە، هەر هاونیشتمانیەك، ئەوانەی کە لە بواری ڕاگەیاندن کار دەکەن، ماف ئەوەیان هەیە ئامادەی دانیشتنەکانی ئەنجومەن بن، بە ئاگاداری دەستەی سەرۆکایەتی و بە مۆڵەت دان لە لایەن سەرۆکەوە،

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ڕاستە و مۆڵەتی پێ نەدراوە لە لایەن سەرۆکەوە.

بەڕێز برهان رشید حسین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

یارمەتیم بدەیّ، ئەو حاڵەتی ئیستیسنائی کە ئەڵێ، بە مۆڵەتی سەرۆکی پەرلەمان، ئەگەر بگەڕێنەوە و دەمجی بکەین لەگەڵ ماددەی 9، دەبینین مەبدەئی عەلەنیەتە لە هەموو دونیایی، کە ئەو ئیستیسنائەی داوە، لە قانوندا ئەڵێ: الاستسناء استسناء و الاستسناء لا یجوز التوسع فیها، یەعنی ئیستیسناء فراوان ناکریّ، من نازانم سەرۆکایەتی پەرلەمان چی موبەریرێکی قانونی هەیە، ئیعلام کە چاوی میللەتە و چاوی خەڵکە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

قەراری سەرۆکایەتی پەرلەمانە، دانیشتنەکە تەنها تەلەفزیۆنی پەرلەمان لێی بەشدار دەبێ، تەواو برای من ئەوە قەرارە و درایە، موبەریری قانونی ئەوەیە لە دەسەڵاتی سەرۆکایەتیە، لە بەرژەوەندی پەرلەمان و خەڵکی کوردستانە، تکایە دانیشن، ئەچینە خاڵی دوو، خستنە ڕووی ڕاپۆرتی لێژنەی لێکۆڵینەوەی پەرلەمان سەبارەت بە داخستنی زانکۆ ئەهلییەکانی هەرێمی کوردستانی عێراق، بڕگەی دوو، داوا لە لێژنەی لێکۆڵینەوە دەکەین بێنە سەر شوێنی خۆیان، کاکە جەنابت ئازادی، بەس ئەوە بریاری سەرۆکایەتیە، تەنها ڕاگەیاندنی پەرلەمان لێرە ئەبێ، موبەریر هەیە، کاك بورهان ئاگادارت دەکەم، دانیشتنەکە کەس تێکی نەدات، ماددەیەکی نیزام هەیە، بەداخەوە مەجبوورم مەکەن بەکاری بێنم، تکات لێ دەکەم، کوێستان خان فەرموو.

بەڕێز کوێستان محمد عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە چوار ساڵ لە خوولی دووەمدا، لەگەڵ ئەوەی کە ڕاگەیاندنەکان، لە ئەلفی تا یائی لە ژوورەوە بووە، ڕاستەوخۆش پەخش دەکرا، ئێمە پێمان وایە چوونە دەرەوەی ڕاگەیاندن بە تایبەتی لە کاتی بوودجەدا، بردنە دەرەوەی چاوی خەڵکە و شاردنەوەی بوودجەیە لە چاوی خەڵك، ئێمە هەمان مولاحەزەی ئەم بەڕێزانەمان هەیە، پێمان وایە تەلەفزیۆنی نەورۆز بێ لایەن نیە، ئەوەی بیەوێت ئەیخاتە زوومی کامیراکەی.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

باشە خوشکی من خەلاص، لەسەر ئەم بابەتە ڕەجائەن خەلاص، لەسەر مەسەلەی ئیعلام خەلاص.

بەڕێز د.زانا رؤوف حمه كريم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئاماژەی پێکراوە، ئێمە نامانەوێ پێشێلی پەیڕەوی ناوەخۆ بکەین، بەڵام لە هەمان کاتدا مافی خۆمانـە داوای روونکردنـەوەی لـە بـەڕێزتان بکـەین، بـۆ چـی ئـەبێ ئەگـەر ئـەو کەناڵانـە بچـنە دەرەوە؟ ئەگـەر ئـەزانین کۆبوونەوەکە نهێنیە و پەیوەندی بە پرسێکەوە هەیە و ئاشکرا ئەکات، هەمووەمان بـا بـە قەناعەتـەوە رێـك بکـەوین لەسـەر ئـەم پەیامانـە، تـەنها بابەتەکـە لێـرەدا هەیـە، ئەگـەر ئـەم بابەتانـە پەیوەنـدییان نیـە بـە خەڵکەوە، بـا خـەڵك ئاگـادار نـەبێت، بـەڵام ئـەوە پەیوەنـدی هەیـە بـە خـەڵك، بۆیـە تکـا ئەکـەم کەناڵـەکان رێگایەان پێ بدرێ بێنە ژوورەوە.

بەڕێز عظيمة نجم الدين حسن:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕاستی دەرکردنی راگەیاندنەکان لێرە، بۆخۆی ئەوە ئەگەیێنێ کـە سـەرۆکایەتی پەرلـەمان سانسۆر لەسـەر راگەیانـدن دائـەنێ، ئێمـە بەشـێکین لـە کۆمـەڵگا کـە لێـرە دانیشـتووینە، کۆمـەڵگاش چـاوی لەوەیـە کـە لـە ڕاگەیاندنەکانەوە پەرلەمانی خۆی ببینێ، دیارە سانسۆر خستنە سەر ئەندامانی پەرلەمان، سانسۆر خسـتنە سەر کۆمەڵگایە، دیارە بۆ خۆی ئەمە پێشیل کردنی مافی هەموو هاووڵاتیەکە لەم کوردستانە.

بەڕێز اسماعيل محمود عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من پشـتیوانی لـەو رایـە دەکـەم، لـە رای سـەرۆکایەتی دەکـەم، رایـەکی زۆر باشـە، لەبـەر ئـەوەی پەرلـەمانی کوردستان خیتاباتی سیاسی تێدا ئەدرێت، ئێمە ئێستا لەبـەردەمی هەڵبـژاردنین، هـەر برادەرێـك دەیـەوێت خیتابی سیاسـی خـۆی دەڵێت، و هـەبوونی ئـەو فەوزایـەش تـەنها بـۆ بانگەشـەی هەڵبژاردنـە، بۆیـە دەسـت خۆشیت لێ دەکەم و دەستت خۆش بێ، حەقی خۆیەتی.

بەڕێز ناسك توفيق عبدالكريم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەگەر بێت و دەرکردنی ئەم ئیعلامانەی ئێمـە بـۆ ئـەوەی کۆنـترۆڵ بکـرێ و بـەکار نەهێنـدرێ بـۆ خیتـابی سیاسی، پێم وایە نەورۆز و ئەوەش بێ لایەن نیە، بەهەمان شێوە ئەویش فراکسیۆنی زۆرینـە ئیسـتیفادەی لێ دەکات، بۆیە من پێم وایە ئەبێ ئیعلامـەکانی ئێمـەش، چونکە دەرکردنـی ئـەوان بـۆ تـەحجیمی قـوەتی ئۆپۆزیسیۆنە، زائیدەن چاوی هاووڵاتیان ئەچێتە دەرەوە، لەبەر ئەوە بەراستی حەقی خۆیانە بێنە ژوورەوە و من لەگەڵ ئەوەم دەرنەکرێنە دەرەوە، زۆر غەڵەتیش بوو کە کرانە دەرەوە بەراستی.

بەڕێز عمر صديق محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من داوا دەکەم دەسەڵاتی خۆتان بەکار بێنن بۆ ئەوەی جەلسەکە بە رێك و پێکی بەرێوەبچێ، ئەو دەزگایە ئیعلامیانەی کە لێرەن و ئێستا دەزگایەکی ئیعلامی بێ لایەن لێرەیە، فەرمانگەی ئیعلامی پەرلەمانمان هەیە، داوا دەکەین لە رێی فەرمانگەی ئیعلامی پەرلەمانەوە، ئەوەی کە لەناو قاعەکەدا زەرەر بدرێ بە هەموو ئەو ئیعلامانەی کە جیاوازن.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

تکایە بەسە، ئەوە بە تەواەتی باس کرا، کۆتایی پێ دێنین و ئەچینە برگەی دوو، لێژنەی لێکۆڵینەوە فەرموون بۆ جێگای خۆتان.

بەڕێز عمر عبدالعزیز بهاء الدین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من بەناوی فراکسیۆنی یەکگرتوو داوا لە بەڕێزتان دەکەم، پێداچوونەوەیەك بەو بڕیارەی سەرۆکایەتی بکەن، با ئەمڕۆ راگەیاندنەکان نەچنە دەرەوە، خراپی لێ ئەکەوێتەوە، خۆشتان هەر مەجبوورن لە نەورۆز لێی دەن، ئەم لەقتانە هەمووی گیراون، داواتان لێ دەکەم موراجەعەیەکی ئەو بریارەتان بکەن، با جەماوەری کوردستان ئەو هەستەی بۆ دروست نەبێ، داخوازرێ بودجە لە تاریکایی بگەڕێتەوە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بریار درا و وەکو خۆی جێبەجێ کرا، منیش داوای لێبوردن دەکەم، فەرموو.

بەڕێز سۆزان شهاب نوری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە دائیمەن ئەڵێین، عیراق پێش ئێمە کەوتووە لە دیموقراتیەت، لە عیراق و بە ئاگاداری زۆر لەو ئەندام پەرلەمانانە کە لە شاندەکانی رۆشتن بۆ بەغدا، فەرمانگەی ئیعلامی پەرلەمانی عیراق هەیە، تەسجیلی دەکات و ئەیدات بە هەموو کەناڵەکان، هەر لە سەرەتای دەستپێکردنی پەرلەمانیشەوە، ئێمە داوامان لەوە کردووە کاری راگەیاندنی پەرلەمان رێکبخرێت بەم شێوەیە، داوامان کردووە و ئێستاش داوای دەکەینەوە، ئەوانیش دیموقراتین، ئەوانیش هەموو لەقتەکان پیشان ئەدەن، بەڵام مانای ئەوە نیە، ئێمە ئەندام پەرلەمانمان هەیە کامیرامان لێی تووڕە بووە، لەسەر ئەوەی وتوویەتی نابێ بە بەردەممدا بڕۆی.

بەڕێز نریمان عبداللە قادر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەراستی من رەخنەم هەیە لەو هەڤاڵەم، کە ئیزنت بە من دا و پیشی من قسەی کرد و جەنابیشت موقاتەعەت نەکرد، بەراستی ئەوە پێشێل کردنی ئازادیەکانی خەڵکە، چاوی کامیرا بردنە دەرەوە، من بە

بەڵگەوە هاتمە لای جەنابت و وتم راوێژکاری راگەیاندنی جەنابت بێ تەرەف نیە، بەڵگەوە ئیسباتم کرد و بە خۆشت قەناعەتت کرد و هیچت نەکرد، بۆیە بەراستی ئێمە حەقی خۆمانە و متمانەمان بەو راگەیاندنە نیە کە نوێنەرایەتی پەرلەمان دەکات وەکو زاگرۆس، بە بەڵگەوە هاتمە لای جەنابت و ئیسباتیشم کرد کە ئیتیهامێکیان دایە پاڵی من و جەنابیشت هیچ هەڵوێستێکت نەبوو.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

رەئیەکەت گەیشت، کاك عەدنان کەرەم بکە.

بەڕێز عدنان عثمان محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لە راستیدا تەلەفزیۆنی نەورۆز تەغتیە کردنی دانیشتنەکانی پەرلەمانی کوردستان، بەو شێوە پێرفێکتە چاوەروانکراوە نیە کە هەمووومان دەمانەوێت، ئەوەی کە لە راستیدا باسی پەرلەمانی عیراق دەکرێ زۆربەی جەلسەکانی بە موباشیری و هەیئەتێك بۆ کۆنترۆڵ کردنی ئیشەکان، ئەمە خاڵێکی گرنگە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، تەلەفزیۆنی نەورۆزیش کەرەم بکات بچێتە دەرەوە، بەس هی پەرلەمان ئەمێنێت، من پێشنیار دەکەم، لەسەر بنەمای ئەوەی کە ئێمە نەمانتوانیوە لەم ماوەیە راگەیاندنی پەرلەمان بە شێوەیەکی رێك و پێك مەسەلەی پەخش کردنی دانیشتنەکانی پەرلەمان پەخش بکات و نەیتوانیوە کۆنترۆڵی دانیشتنەکان بکات بەوشێوەیە کە چاوەروان دەکرێت، هەیئەیەکی ئیعلامی سەربەخۆمان نیە، من داوا لە جەنابت دەکەم تاکو دروست بوونی ئەم حاڵەتە و چاککردنی راگەیاندنی پەرلەمان، رێگا بە هەموو راگەیاندنەکان بدرێت وەکو جاران پەخشی بکات، بەڵام لە ماوەیەکی دیاریکراودا موعالەجەیەکی ئەمە بکرێت.

ئینشائەللا، بەس ئەمجارە ئەوە تەواو ئێستا، بەس بۆ داهاتوو بەسەر چاو، ئێمە راگەیاندنمان ئاگادار کردەوە بۆ موقەدیمەی جەلسەکە دێن، پاشان جەلسەکە بەجێی دێلن، یەعنی بە حەقیقەت لە بەرژەوەندی ئێوە و خەڵکی کوردستانە کە بەو شێوەیە بێت و بە ئەمانەتەوە شتەکانیان پێ بگات، سوپاس، رەجائەن خەلاص، زۆر سوپاس، نەورۆزیش نابێ لێرە بێت، تەنها راگەیاندنی پەرلەمانی کوردستان نەبێت، تەواو، بۆ بڕگەی دوو، کەرەم بکەن فەرموو، پێشنیارت هەیە؟ فەرموو.

بەڕێز سۆزان شهاب نوری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەبارەت بە بڕگەی دووی ئەم بابەتەی کە هەمانە، داوا دەکەم وەك چۆن باسمان کرد دوێنێ، ئەمە کارێکە کە عیلاقەی هەیە بەسەر لایەکی عیلمی گرنگەوە، عیلاقەی بەسەر کوالیتی خوێندن لە وڵاتی ئێمەدا هەیە، داوای تەئجیل کردنی دەکەین هەتاکو خولی ئاسایی پەرلەمان دەست پێ دەکات، لە خولی داهاتوودا و ماوەیەکی زیاتریشمان دەبێت، ئەندام پەرلەمانەکانیش و خۆشمان هەندێ بەدواداچوونی ورد بکەین، زۆر سوپاس.

بەڕێز عمر عبدالرحمن علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

مەفروزە ئێمە وەکو لێژنـەی لێکۆڵینـەوە لـە راپۆرتەکـەی خۆمـان، حـەقت دابـا بـە ئێمـە قسـەمان بکردبـا، سۆزان خان قسەی کرد، ئێمە رەئیەکی خۆمان هەبوو بۆ راپۆرتەکەی خۆمـان، پێویسـت ناکـات سـۆزان خـان ئەو تەرحـەمان بـداتێ، ئێمـە بـە گوێرەی مـاددەی 50 ی پـەیڕەو و پرۆگرامـی نـاوەخۆی پەرلـەمان، ئێمـە موهیمەکەمان کۆتایی پێ هاتووە لە تەقدیم کردنی ئەو راپۆرتەی کـە جـەنابت بـە ئـەمرێکی سـەرۆکایەتی تەکلیفت لێ کردووین، لەبەر ئەوە ئێستا من پێم وایە وەکو یاسـایی، ئێمـە دەورمـان لەسـەر ئـەم مینەصـە نەماوە، بۆیە حەقی تەرکە بۆ رای سەرۆکایەتی، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، ئێستا ئەوە داوا دەکەن تـەئجیل بکـرێ بـۆ مەرحەلەیـەکی تـر، کـێ لەگـەڵێتی بـا دەسـتی بـەرز بکات؟، کێ لەگەڵدا نیە؟ زۆر سوپاس، بە زۆرینەی دەنگ دواخرا بۆ کاتێکی تر بۆ لێکۆڵینەوەی زیاتر.

بەڕێز د.احمد ابراهیم علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لەبەر ئەوەی ئەو داوایە تەنها یەك لە ئەندامانی پەرلەمان کردوویەتی، بەرای من پێویسـت نـەبوو بخرێتـە دەنگدانەوە، نایاساییە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەناوی سەرۆکی فراکسیۆنە کە 59 کەس داوای کردووە، نەك بە ناوی یەك کەس.

بەڕێز سۆزان شهاب نوری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من بەناوی هەموو ئەندامانی فراکسیۆنەوە داوا دەکەم، دانیشتنمان کردووە، ئێمە کارێکی گرنگترمان لەبـەر دەست دایە، ئەویش کاری بودجەیە، بۆیە داوای تەئجیل کردنم کردووە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

تکایە کەرەم بکەن لە جێگای خۆتان، بەڕێزان کاك ئەرسەلان پێشنیارێکی هەیە.

بەڕێز ارسلان بایز اسماعیل:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لەبـەر ئـەوەی بودجـە شـتێکی حەیاتیـە بەراسـتی، مەعیشـەتی هـەزاران کەسـی بەسـەرەوە بەنـدە، چـەندی تەئخیر بێ ئەوەندە لە زەرەری خەڵکە، چونکە خەڵك قووتی لەسەر ئەوەیە، ئێستاش ئێمە مـەجالمان هەیـە و تازەش نەبوویتە سەعات 12، من پێشنیاری ئەوە دەکەم لە جیاتی سـەعات 4ی ئێـوارە، ئێسـتا بودجەکـە

موناقەشە بکرێ، بۆ ئەوەی زووتر شتەکان بێنە دەست، من پێشنیارم بۆ سەرۆکی پەرلەمانە، لە رووی قانونیەوە چۆن موعامەلە دەکرێ؟.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کەرەم بکەن فەرموو.

بەڕێز سۆزان شهاب نوری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەو بەرنامەی کە بەڕێزتان داتانناوە، ئەڵێ: گفتوگۆکردن دووەم سەعات 4ی ئێوارەیە، لەبەر ئەوەی ئێوە پابەند بن بەو بەرنامەیەوە و هیواداریشم لە جەلسەی دووەمیشدا ئەو برادەرانەی کە چوونەتە دەرەوە، دانیشنەوە، لەبەر ئەوەی وەزیری داراییش لێرە نیە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

دانیشتنەکە هەڵدەگرین تا سەعات چوار، تکایە سەعات چوار هەموو لێرە ئامادە بن، سوپاس.

دانیشتنی دووەم

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەناوی خوای گەورە و میهرەبان.

بەناوی گەلی کوردستان، بەردەوام دەبین لە دانیشتنی ئەمڕۆمان، بەشی دووەم کاتژمێری 4 ی ئێوارە،

1- گفتوگۆکردن و بڕیاردان لەسەر پرۆژەی بودجەی ساڵی 2010 ی هەرێمی کوردستان.

داوا لە لێژنەی دارایی دەکەین کەرەم بکەن بۆ شوێنی خۆیان، نوقتەی نیزامی فەرموو.

بەڕێز د.زانا رؤوف حمە کریم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بێگومان ئەم دانیشتنەی ئەمڕۆ تەواوکەری دانیشتنی بەیانی بوو، بەڵام ئێمە تکایەکمان هەبوو لە بەڕێزتان، وەڵامێکمان دەست کەوێت سەبارەت بە ئامادەبوونی راگەیاندن، بەڵام دیارە تا ئێستا ئێمە وەڵامێکمان لە ئێوەی بەڕێز دەست نەکەوتیە، بۆیە جارێکی تر تکا ئەکەین ناوی ئەندامانی پەرلەمان و

ئەو ئەندامانەی کە پشتگیریمان دەکەن، تکاتان لێ ئەکەین جارێکی تر سەبارەت بە نەهێشتنی هێنانە ژوورەوەی کەناڵەکانی راگەیاندن، ئەو کەناڵانە لەبەر چ پاساوێك رێگەیان لێ دەگیرێت؟، ئێمە تا دوا دەقە داواکارین کە رێگە بدرێت بە سەرجەم کەناڵەکانی راگەیاندن، لەسەر هەر بابەتێك بێت، ئەگەر پێویستیش بکات ئەم کارە لە لایەن پەرلەمانەوە بە شێوەیەك بێت، کەناڵەکانی راگەیاندن پێویستە بە نیسبەت ئێمەوە روون کردنەوەکەمان بدرێتێ، ئەگینا ئێمە وەکو ئەندامەکانی پەرلەمان ناچار دەبین رایەکانی خۆمان ئەوەی کە پێویست دەکات لێرە بیلێین و ئەوەی تریان لە دەرەوە بۆ راگەیاندنەکانی بیلێین، بۆیە تکاتان لێ دەکەین ئێمە لەناو پەرلەماندا بتوانین داخوازیەکانمان لە پەرلەماندا ئەوەی کە پێویست دەکات بوترێت و، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بە نیسبەت ئێمە لە سەرۆکایەتی دانیشتنمان کرد، بڕیارمان وەرگرت بۆ ئەوەی لەناو ساڵۆنەکە تێك نەچێت و سوورەتێکی تەشویە لەسەر حەرەکاتی هەندێك لە ئەندامانی پەرلەمان نەچێتە دەرەوە، بۆیە ئەو بەڕێزانە لە سەرەوە دانیشتینە، ئاگایان لە رەفتاری ناو پەرلەمان هەیە، بەلام هەتاکو وەختێکی تر و بە تایبەت ئەم دانیشتنە نائاساییانە تەواو دەبێت، تەنها پەرلەمانی کوردستان بۆی هەیە دانیشتنەکان تۆمار بکات، فەرموو کاکە.

بەڕێز عمر عبدالعزیز بهاء الدین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەم مەوزوعە حەق نیە بەراستی ئێمە ئەوەندەی لەسەر بچین، بەیانیش وەکو تکا تکامان کرد، ئێمە ئەو تکایە دووبارە ناکەینەوە، داوا دەکەین ئەم جارە، ئێمە داوای موستەنەدی یاسایی دەکەین، پەرلەمانتارین و حەقمانە، یەك لەسەر سێی ئەم پەرلەمانە موعارەزەیە، وەکو جاری جاران با رێڕەوی کۆبەەنەوەکان نەچنە پێشەوە، خەڵك چاوەڕێیە، ئێستا هەموو کەناڵەکان ئیتیصاڵمان پێوە ئەکەن، داوا دەکەن و دەڵێن چۆن ئێوە وەکو سێ کوتلەی سەرەکی لە پەرلەمان رازین بەوەی رووماڵی ئازادی کۆبوونەوەکان نەکرێ، ئێمە پێتان رائەگەینین لە یەکەم کۆبوونەوەی پەرلەمان تا ئێستا کەناڵی نەورۆز من تەحدا دەکەم یەك لەقتەی ئەم زاویەیەی گرتبێ، راستە برادەران لەولا ئەگرێ لەبەر عەددەکە، لەبەر ئەوە جەنابتان وەڵامان بەوە مەدەنەوە، کە فەرمووت شت نەچێتە دەرەوە، خۆ نەورۆز هەر ئەیباتە دەرەوە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

داوای لێبوردن دەکەین، نەك شت نەچێتە دەرەوە، هەر چی لێرە ئەکرێت بە نیزامی و بە رێك و پێکی پەرلەمانی کوردستان تەسجیلی ئەکات و کاسێتیش ئەداتە راگەیاندنی دەرەوە تا بڵاوی بکاتەوە.

بەڕێز عمر عبدالعزیز بهاء الدین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لەبەر چاوی ئێمە و پەرلەمانتاران، خۆمان گوێمان لێ بێ کە ئیعاز بدەی جەنابت بە کەناڵی نەورۆز بێ لایەنانە ڕوومالێکی کاملی ئەو لایەنانە بکات، هیچ جیاوازی نەخات، هەموو جارێکیش ئەمە دووبارە نەبێتەوە، ئێستا کەناڵەکان لە دەرەوە وەستاون، عەلئەقل با لەقتەیەکی سەرەتای کۆبوونەوەکە بگرن، بەڕێز جەنابی سەرۆك لەقتەیەکی کۆبوونەوەکە بگرن با بزانن ئەمرۆ بودجە بە تاریکایی نەرۆیشتووە، چەند دەقەیەك لە ژوورەوە بن دوایی یان کەناڵێك لە ئەوان یان نەورۆز خۆی هەمووی تەغتیە بکات، ئەگینا ئێمە بەوشێوەیە ئەمرۆ پەرلەمان تۆمەت بار نەکرێت بەوشێوەی کە ئەخوازرێت، بودجە کە گرنگترین پرۆژەیە بەم شێوەیە بڕوات.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کەرەم کە کاك عبدالسلام.

بەڕێز عبدالسلام مصطفی صدیق:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئی من نیزامیە، چونکە بابەتی موناقەشەمان ئەوە نەبوو ئیعلام بێتە ژووری یان نا، یەك، دوو: من ئەم قسانە داوای لێبوردن دەکەم بە بەهانە ئەزانم وەکو ڕاگەیاندنکارێکی کۆن، ڕاگەیاندن ئەوە لێرە مەوجودە و ئاگاداری هەموو شتە و مومکینە تەسجیلیش بکەن، ئێمە هاتووین موناقەشەی بابەتێکی قانونی بکەین، نەهاتووینە ئیستیعرازی ڕاگەیاندن بکەین، موناقەشەکان ئەگەر لەسەر ئەوە بێت ئایا یاساییە، یاسایی نیە، ئایا بودجە بە تاریکی بچێت یان نا دروستە؟، بەڵام موناقەشەکە ئەوەیە ئەمانەوێ لە ئێعلام دەرچین، ئێمە هاتووینە لە ئیعلام دەرچین یان موناقەشەی قانونێك بکەین؟

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك سالار فەرموو.

بەڕێز سالار محمود مراد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لەڕاستیدا ڕێگەدان یان نەدان بە ئیعلام پەیوەندی بە لیستی زۆرینە و لیستی ئۆپۆزیسیۆن نیە، من رام وایە ڕێگە بدرێت بە هەموو کەناڵەکانی ڕاگەیاندن کە جەلسەکانی پەرلەمان بە شەفافانە بۆ رای گشتی و هەموو لایەك روون بکەنەوە، بەڵام ئایا زەمان چیە جەلسەکانی پەرلەمان بە تایبەتی ئەم جەلسانەی کە پەیوەندی بە میزانیە و بودجەی ئەم ساڵەوە هەیە، کە وەختەکەی وا ڕێککەوتووە کە لەگەڵ بانگەشەی هەڵبژاردندا یەکانگیر بوویتەوە، بۆ ئەو مەبەستە بەکار ناهێنرێ، لە راستیدا ئێمە نیگەرانین کە ڕاگەیاندنەکان حوزوریان نیە، بەڵام زەمان چیە کە بەوشێوەیە بەکارناهێندرێ، لە راستیدا دوێنێ بەکار هات، ئەو بەڕێزانەی کە چوونە دەرەوە، ئەمڕۆش نیگەرانی کردووین، بەڵام لای برادەرانی فراکسیۆنی ئۆپۆزیسۆن زەمان چیە لە پەیڕەوی ناوەخۆ و لە چوار چێوەی بابەتەکە ناچنە دەرەوە؟، سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

فەرمووو كاك حمە سعید.

بەڕێز حمە سعید حمە علی:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

من پێم وایە ئەوەی لە بەغدا دەگوزەرێ سێ مانگە، پەرلەمان و لەسەر بودجە، كە لە بوودجەی ئێمە حەساسترە و لیستی ئۆپۆزیسۆنی زیاتری تێدایە، لەوێ گفتوگۆكان گەرم و گوڕترن، من پێم وایە ڕەوشی ئیدارە و ڕەوشی پەیڕەوی ناوەخۆ ئەساسە ئەصلەكە، ئەبێ شەفافانە ئیعلام رووماڵی بكات، ئەگەر ئێمە ڕێگە بەوە نەدەین، تەراجوعە لە دیموكراسیەت و كرانەوە بۆ دەوڵەتانی دەرەوە، ئەبێ بە لەزمە لەسەر پەرلەمان و لەسەر هەمووومان و لەسەر سەرۆكایەتیش و بە هەموو ئەندامانەوە، ئەگەر عەفوم بكەی بۆ ئەو كەلیمەیە، ئەگەر باس لەوە دەكرێ كە ئیستیسمار نەكرێ بۆ حەملەی هەڵبژاردن، خۆ ئەتوانین لە دەرەوەی كەناڵەكان، رەوشی ناوەخۆ و بەرێوەچوونی ئیش و كارەكان، ئەتوانرێ بەو ئاقارە بەرێ كە ئەوە روونەدات، ئیستیسمار بكرێ، هەڵمەتی هەڵبژاردن، وەكو چۆن خیار لەبەردەم مندا هەیە، خیار لەبەردەم كەسی تریش هەیە، بەڵام من ئەڵێم با بەڕاستی پەخش بكرێ، راستەوخۆ بێت، با هدوء و ئارام بێت، ئیدارەی جەنابت ئەوە زەبت دەكات كە بۆ هەڵمەتی هەڵبژاردن بەكارنەیەت، من داوا دەكەم و بە داوا تەسجیلی دەكەین بە رەسمی لەسەر جەنابت، كە ڕێگە بدەی بە راگەیاندنەكان.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

كاك عمر فەرمووو.

بەڕێز عمر حمد امین خدر(نورەدینی):

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

دەكرێ ئێمە نیزاممان هەبێ بە بێ ئازادی، بەڵام ناكرێ ئازادیمان هەبێ بەبێ نیزام و سیستەم، ئەوەی كە ئەم چەند رۆژەی رابوردوو بینیمان، جۆرێك لە بێ سەرو بەرەیی لە بەرێوەچوونی جەلسە و لە مەسەلەی ڕێكخستنی ناو كۆبوونەوەكان هەبوو، بۆیە ئەو سیستەمەی كە سەرۆكایەتی پەرلەمان دەیهەوێ كارێكی باشە، بەڵام ڕێكخستنی بە مانای ئەوە ناكات ئەندام پەرلەمان قسە نەكات یان ئازادی رادەڕبرینی لێ بگیرێت، هەروەها ئەم ڕێكخستن و ئەو تەنزیم كردنە دیسان بە مانای ئەوە نیە كە دانیشتنەكانی ناو پەرلەمان نەچێتە ناو میدیاوە، ئەوەی كە ماف و ئازادی بە باشی وای لێ دەكات كە پێی بگەین، ئەوەیە كە جۆرێك لە نیزام و سیستەم هەبێت، بە نیسبەت ئەو كۆبوونەوانەشەوە لەناو پەیڕەوی ناوەخۆدا ئاماژەی پێدراوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سمیر سلیم امین بەگ:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

دیارە بابەتی موناقەشە کردنی بودجە بابەتێکی گرنگە، ئەوەی کە گرنگە ڕاگەیاندن ئامادە بێ بریتیە لە شەفافیەت لەم مەسەلەیەدا، جێگیر کردنی شەفافیەت ئاشکرا بوونی هەموو ئەو گفتوگۆ و تەداولانەیە کە لە پەرلەماندا ڕادەگوزەرێ، ئەو بنچینە و بنەما و پەیڕەو و یاسایانەی کە بودجەی لەسەر دارێژراوە، دابەش کراوە و سەکتەرەکان دیاری کراون، ئەگەر ڕاگەیاندن نەییتە ناو مەوزوعەکەوە بۆ ئەوەی هەمووان بەشدار بن لە پەیڕەو کردنی شەفافیەتدا، جا ئەگەر لەناو پەرلەماندا شەفافیەت پەیڕەو نەکرێت، لە شوێنی تر دەست ناکەوێ.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

تکایە لەناو پەرلەمان شەفافیەت هەیە، ئیعلام هەیە، بە ئەمانەتەوە ئێمە داوایان لێ ئەکەین لە پێش ئێوە، نوسخەکانی بدەنە کەناڵەکانی تری ڕاگەیاندن و تەغتیەی گشتی بکەن بە بێ جیاوازی و هەر بەڕێزێك لە ئەندامانی پەرلەمان کە قسە ئەکەن، دەنگی تەسجیل بکرێ بۆ ئەوەی خەڵکی کوردستان لێی بە ئاگا بێت و هیچ دەنگێك لێرە نەشاردرێتەوە، کاك کاردۆ فەرموو.

بەڕێز کاردۆ محمد پیرداود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە دانیشتنی بەیانی لەسەر ئەوەی کە ڕاگەیاندن، سەرۆکایەتی بە پێی پەیڕەوی خۆی تەنزیمی کردبوو، ئەوەی کە ڕاگەیاندنەکان دەبێ بچنە دەرەوە، ئیحتیجاج کرا لەبەر ئەوەی، چونکە ئێمە پێمان وایە کە یەکێك لە ئەرکە سەرەکیەکانی پەرلەمان بودجەیە، کە پەیوەندیدارە بە خەڵکی کوردستانەوە بە گشتی و بەرای عامیشەوە، ئەگەر لە کاتێکی ئاساییتردا پەرلەمان بە پێی پەیڕەوی سەرۆکایەتی پەرلەمان، بە پێی پەیڕەوی ناوەخۆ ئەم دەسەڵاتە دیاری بکات و تەنزیمی بکات و بە کۆنترۆڵ بیداتە ڕاگەیاندنی ڕەسمی، زۆر ئاساییە، بەس بۆ ئەمڕۆ کە پەیوەنددارە بە بودجەوە، بۆیە پێویستە ئیستیسنائێك لەو قاعیدەیە بکرێ کە هەموو خەڵکی کوردستان بزانن نوێنەرەکانیان لە پەرلەمان چۆن ڕۆشنایی دەخەنە سەر بودجە و چۆن بەرگری لەو حیصەیە دەکەن کە ئەمە پەیوەندی بە عەدالەت و بە شەفافیەتەوە هەیە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بە حەقیقەتەوە ئەگاتە هەمووتان، ئەگاتە هەموو خەڵکی کوردستان، هیچ ناشاردرێتەوە، ئەوەی تەسجیل دەکرێ، تەوزیع دەکرێتە سەرتان، فەرموو.

بەڕێز پەیمان عزالدین عبدالرحمن:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕاستی دووشت لێرە، دوو دەستەواژە کە جێگای لەسەر وەستانە، زۆر قسەی لەسەر کراوە، لە جەلسەی بەیانی و لەمڕۆشدا، ئەوەیە کە قسە کردن لەسەر هاتنە ژوورەوەی ڕاگەیاندن ئەبەسترێتەوە بە هەڵمەتی هەڵبژاردنەوە، بە دیوێکی ترەوە، ناکرێ ئەندام پەرلەمان قسە لەسەر مافەکانی خۆی، قسە لەسەر داکۆکی

کردن لە پەیڕەوی ناوەخۆ نەکات، لەبەر ئەوەی کە لەناو هەڵمەتی هەڵبژاردندایین و ئەگەری ئەوە هەبێ ئەو تۆمەتەمان بخرێتە پاڵ.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

تکایە بێ ئیزن قسە مەکەن، ڕەجائەن کۆتایی بە موناقەشە لەسەر ئیعلام هات، بەم شێوەیەی هەیە ئەڕوات، تکایە با بێینە سەر مەوزوعەکەمان، ئێستا ئەو بەڕێزانەی کە دانیشتوونە، ئێستا دەست دەکەینە موناقەشەی ڕاپۆرتی بەشی دارایی و تەوزیعمان کردووە بە شێوەیەکی عادیلانە، هەموو ئەو بەڕێزانە بە ئازادی خۆتان و بە بێ تیکرار و بەبێ درێژی، بێ سنوور دەست دەکەینە قسەکردن و ڕەئی خۆتان دەدەن، ئەو تەرتیبەی دامانناوە، حەز دەکەم بزانن وەختێکی زۆر کافیمان داناوە، ئەگەر موعادەلەی بکەی لەگەڵ پەرلەمانتارانی تری دونیا، وەختتان زیاتر بەردەکەوێت، تکامان لێتانە زۆر بە ئیحتیرام ڕەئیەکانی خۆتان بڵێن، کەس موقاتەعەی ئەوەی تر نەکات، گەیشتە حەدێکی موعەیەن خۆمان ئاگادار دەکەینەوە و ڕایئەگرین، سۆزان خان فەرموو.

بەڕێز سۆزان شهاب نوری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پێشەکی من دەمەوێ بڵێم کەوا ئەو بودجەیە تەعبیر لە سیاسەتی حکومەت دەکات بۆ بودجەی ساڵی 2010، لێرەدا حکومەت ئەولەویەتی داوە بە ئاوەدانی و زیادکردنی مووچەی کەم دەرامەتەکان، پشتگیری تەواو لە ڕاپۆرتی لێژنەی دارایی دەکەین.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کەرەم بکە.

بەڕێز عدنان عثمان محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دوێنێ بەدەر لە بەندەکانی پەیڕەوی ناوەخۆ، ڕاپۆرتی وەزارەتی دارایی خوێندرایەوە، حیکمەت لە خوێندنەوەی ئەو ڕاپۆرتە پێم وایە بۆ گفتوگۆکردنە، هەق نەبوو ئەمڕۆش لە دانیشتنەکاندا لە سەرەتادا گفتوگۆیەك لەسەر ڕاپۆرتی وەزارەتی دارایی بکرێ.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ڕاپۆرت لەسەر ڕاپۆرتی لێژنەی دارایی پەرلەمانی کوردستان.

بەڕێز عدنان عثمان محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دوێنێ بەڕێز وەزیری دارایی راپۆرتی وەزارەتی خوێندەوە، بەدەر لە بەندەکانی پەیڕەوی ناوەخۆ، ئایا ئێستاکە هەق نیە گفتوگۆ لەسەر راپۆرتی وەزارەتی دارایی بکەین کە دوێنێ وەزیر خوێندیەوە و دواتریش لەسەر راپۆرتی لێژنەی دارایی؟

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز لێژنەی دارایی کە راپۆرتەکەی لەگەڵ گشت لێژنەکانی پەرلەمان وەرگرتووە، تەرکیزیان لەسەر راپۆرتی حکومەت کردووە، ئێستا موناقەشەی راپۆرتەکەی وەزارەتی دارایی بۆ ئەوەیە کە بۆتان هاتووە، بۆ حکومەت هاتووە و بۆ گشت لێژنەکان موناقەشەی بکات، فەرموو.

بەڕێز سۆزان شهاب نوری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بودجەی ئەمساڵی هەرێمی کوردستان، بودجەیەکی یەکگرتووە، مۆرکی دوو ئیدارەیی پێوە دیار نەماوە، ئێمە دەست خۆشی لە حکومەت دەکەین و لە سیاسەتەکەشی، بە تایبەتی بۆ بواری ئاوەدانکردنەوە و پێگەیاندنی لاوان و زیادکردنی مووچەی کەس و کاری شەهیدان، لەگەڵ ئەوەشدا داوا دەکەین لە حکومەت، ئەو پێشنیارانەی کە لە راپۆرتی داراییدا هاتووە، پێشنیاری لێژنەکانیش وەکو تەوصیە لەگەڵیدا بەرز بکرێتەوە و کاری پێبکەن، من لێرەدا داواکارێکم وەکو نوێنەرێکی شاری سلێمانی، وەکو باس لە هەندێ پرۆژە بکەین کە هەیە لەوێ، یەکەم: سەبارەت بە پرۆژەی نۆژەن کردنەوەی سایلۆی سلێمانی کە بڕی دە ملیۆن دۆلاری بۆ داندراوە، پێشنیار دەکەم ئەم پارەیە بۆ دروست کردنی سایلۆیەکی نوێ تەرخان بکرێ، 12 ملۆن دۆلاری تێدەچێت، لە بڕی ئەو نۆژەن کردنەوەیە، چونکە ئێستا شوێنەکەی کەوتووتە ناو جەرگەی شاری سلێمانی، بخرێتە دەرەوە و سایلۆیەکی تازە دروست بکرێ، خاڵی دووەمم، سەبارەت بە سروشتی پرۆژەکان، پێویستە ئاراستە کردنی پرۆژەکان لە بەرژەوەندی هیچ گروپ و تاقمێك نەبێت، داوا دەکەم حکومەتی هەرێمی کوردستان وەك هەنگاوی یەکەم بۆ جیاکردنەوەی دەسەڵاتی حیزب و حکومەت، ئەو پرۆژانەی لەناو پرۆژە بەردەوامەکان و پرۆژە پێشنیارکراوەکان هەیە، ئەگەر لە بەرژەوەندی حیزبێك یاخود کەسێك بێ یان لایەنێك بێ، دەریبێنێت، ریزبەندی پرۆژەکان بدرێتەوە دەستی وەزارەت لە پێداچوونەوە بە هەماهەنگی لەگەڵ وەزارەتی پلان دانان، بۆ هیچ کەسێك نەبێت وەعدی پرۆژەیەك بدات لە شوێنێك بە بێ گەڕانەوە، چونکە حکومەت ئەولەویەتی خۆی هەیە، دەبێ پرۆژە بۆ هەر چ لایەنێك وەعدیان پێ بدرێ لە لایەن هەر چ کەسێکەوە بێ، دەبێت حکومەت بە پلان کار بکات و نەکەوێتە ژێر ئەو تەئسیرەوە، سەبارەت بە رێکخستنی بودجەی حیزب و رێکخراوەکان، پێشنیار دەکەم حکومەت بودجەی رێکخراوەکان بۆ لەمەودوا بۆ ئەوەی ئەو هەدرە نەبێت لە مالی عامە، بە پێی کارنامە و پرۆپۆزەڵی پێشنیارکراوی ساڵێ، هەموو رێکخراوێك پارەیان بدرێتێ، هەروەها سەبارەت بە وەزارەتی خوێندنی باڵا و پەروەردە، کە ساڵی دارایی ئەوان بە پێی ساڵی خوێندن بێ، ئەگەر ئیمکان بکرێ، چونکە ئەوان لە مانگی 9وە دەوامی قوتابخانە و جامیعەکان دەست پێ ئەکات، لە مانگی 11دا ساڵی دارایی قفل ئەکرێ، لە مانگی

11 كە ساڵی دارایی قفل كرا، جارێكی تر پەسند دەكرێ، ماوەیەك ئەبێ ئەوان دەكەونە ژێر ئەوەی كە بێ ئیمكانیاتی ماددی بن بۆ بەڕێوەبردنی كارەكانیان، سەبارەت بە زیندانە سیاسیەكانیش داوا دەكەم، پشتگیری لە رای لێژنەی دارایی دەكەم، لە پاڵ ئەوەشدا داوا دەكەم خاڵێكی تر ئیزافە بكرێ، ئەویش با حكومەت بە زووترین كات رای خۆی بدات لەسەر یاسای ژمارە 4ی زیندانانی سیاسی، یان ئەوەتا لە پەرلەمان تەنفیزی پێ بدات، یاخود ئەوەتا ئێمە یاسایەكی تایبەتی بۆ دەربكەین، كۆتایی قسەكانم بە پرسیارێك دێ، هیوادارم وەڵامم بداتەوە، حكومەت بڕیاری داوە زیاد كردنی مووچەی پێشمەرگە بە ئاستێك وەكو وەزارەتی دیفاعی عیراق، حەز دەكەم بزانم حكومەت ئەو پارەیە لە كوێ و لە چ بابێكدا دابین دەكات و، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

ڕێزدار كاك اسماعیل فەرموو.

بەڕێز اسماعیل سعید محمد:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

خوشك و برایانی بەڕێز، هاوكارانی بەڕێزم، ئەگەر بودجە پرۆسەیەكی ئابووری، ژمێریاری، یاسایی بێت، ئەوە بە دڵنیاییەوە بودجەی هەرێمی كوردستانی ئەمجارە تەعریفی بودجەی بەسەردا فەرز ناكرێ، نەك هەر پرۆسەیەكی ئابووری نیە، نەك هەر پرۆسەیەكی ژمێریاری نیە، بەڵكو چەندین نەواقیصی هەیە، چەندین جار پرۆژە دووبارە بوویتەوە، بۆ نموونە پرۆژەكانی دهۆك، چەند جار دووبارە بوویتەوە، ئەوە حەقیقەتە، هەروەها هەموو بودجەیەك ئەبێ پەیامی ئابووری لە پشتی بودجەكەوە هەبێت، ئەبێ بودجە پێمان بڵێ ئەم ساڵ ڕێژەی بێكاری ئەوەندە دائەبەزێنێن، ئەبێ بودجە پێمان بڵێ نیسبەی تەزەخوم ئەم ساڵ ئەوەندە بۆتان كەم ئەكەینەوە، بە دڵنیاییەوە هیچ پەیامێكی پێ نیە تەنها ئەوەی ئیشارەتی پێدراوە، نزیكی 10 هەزار میلاكاتی داوا كردووە، لەوە زیاتر نیە، هەروەها دڵنیاین، ئەگەر 10 ملیار دۆلار بەو شێوەیە كە ئێستا لە بودجەدا هەیە بخرێتە بازاڕەوە، نەك تەزەخوم حەل ناكات، بە پێچەوانەوە تەزەخۆم ئەوەندەی دیكە سەر دەكات، ئەگەر تەماشای بازاڕەكانی كوردستان بكەین بۆ نموونە، موقارەنەی بكەین لەگەڵ تاران، دیمەشق، ئوردن، بازاڕەكانی كوردستان لە هەموو ئەو شوێنانە گرانترە، ئەوەش نەتیجەی ئەو سیاسەتە نا ئابوورییە كە حكومەتی هەرێم چەند ساڵێكە بە بەردەوامی بودجەیەكی خەیاڵی ئەخاتە بازاڕەوە، بە بێ ئەوەی ئیستیسماری بكات لە سەكتەرە جۆراوجۆرەكەدا، سەبارەت بە ئەوەی كە ئایا ئەوە بەراستی پلانی ئابووری لە پشتەوەیە یان نا؟، ئێمە هەموومان دەزانین ئەم ساڵ، دیارە بە هۆی ئینتیخابات كە روویدا، حكومەت درەنگ تەشكیل بوو، لەبەر ئەوە دیارە حكومەت دوا كەوت و لەوەی كە بودجە ئامادە بكات، ئەمە شتێكی سروشتیە، بەڵام ئەوە نابێت ببێتە پاساوێك كە حكومەت پەلەپەل بكات، ئیستیعجال بكات، بە زووترین وەخت بودجەیەك بنێرێ بۆ پەرلەمان، ئینجا بە هەر مەبەستێك بێت، لەبەر ئەوەی پەلەپەلی تێدا بكات و هەڵەی تێدا بكات، بۆ نموونە من ئەیسەلمێنم كە بەڕاستی پەلەی تێدا كراوە لەو

بودجەیـە و بەشـێوەیەکی زانسـتی نـەکراوە، دوو وەزارەت یـەکجار مـەعنین، یـەکجار گـرنگن لـە داڕشـتنی بودجە، یەکێکیان وەزارەتی مالیەیە، وەزیفەیەتی و ئیشیەتی، هەموو داهاتـەکان کۆ دەکاتـەوە، وەزارەتێکـی تـر کـە وەزارەتـی پـلان دانانـە، وەزارەتێکـی یـەکجار گرنگـە، ئـەو بوودجـەی کـە ئەمێنێتـەوە لـە بودجـەی تەشغیلی بە شێوەیەکی زانستی و بە پێی ئـەو مەجلیسـە تەختیتیـەی کـە هەیـەتی دابەشـی دەکات بەسـەر هەموو سەکتەرە ئابووریە جۆربەجۆرەکاندا، پێویست دەکات وەزارەتـی تـەختیت بەشـێوەیەکی بـەردەوام و بـە شـێوەیەکی زانسـتی و بـە شـێوەیەکی هەماهـەنگی لەگـەڵ یـەك بەیـەك لەگـەڵ وەزارەتـەکان دابنێشـێ و ئەولەوەیاتی وەزارەتەکان تەشخیص بکات و بە پێی ئەولەویاتی ئـەوان بودجـەیان بـۆ تـەئمین بکات، بـەڵام بەداخەوە من تەنها باسی لێژنەکەی خۆم ئەکەم، لێژنەی وزە و کانزاکان، کـە سـێ وەزارەت تـابیعی ئێمەیـە کـە لـە لێژنـەکەی ئێمـەدا، یـەکێکیان وەزارەتـی کارەبایـە، دووەمیـان وەزارەتـی صـیناعە و تیجارەیـە کـە لـە ئەساسدا کە دوو وەزارەتەو وئـەم سـاڵ کـراوە بـە یـەك وەزارەت، هـەروەها وەزارەتـی سـامانە سروشـتیەکان، وەزارەتی کارەبا بەداخەوە کەمترین بودجەی بۆ دانراوە، کە 80 ملیـارە، کـە زۆر زۆر کەمـە، سـەرەڕای ئـەو بودجە کەمە کە بـۆی دانـدراوە، کـە کارەبـا یەکێکـە لـە سـەکتەرە موهیمـەکان، لـە دونیـای سـەرمایەداریدا، یـەعنی رووحـی سـەرمایەداری، تـا سـەکتەری کارەبـا چارەسـەر نەکـەین، نـاتوانین نـە کێشـەی کارەبـا حـەل بکەین، نە بەتاڵە، نە شتێك، بەڵام بەداخەوە ئـەوە بودجەیـەکی یـەکجار کەمـە، لـەوەش خـراپتر، وەزارەتـی تـەختیت ئەوەنـدە وەختـی نـەبووە لەگـەڵ وەزارەتـی کارەبـا دابنیشـێت و بـە پێـی ئەولـەویاتی ئـەوان، ئـەو بودجە کەمەی کە لەبەر دەستی دایە، ئەو مەجالەیان پێ بدات کە ئەولەویاتی خۆیان رێز بکەن، بەداخـەوە ئـەوە عـەیبێکی زۆر خراپـە، هـەروەها وەزارەتـی صـیناعە و تیجـارە کـە هاتـە لێژنـەکەی ئێمـە، ئـەوان لـە ئێمەیان داوا کـرد، بودجەکـەمان چیـە؟ پرۆژەکانمـان چیان بـۆ موافەقـە کـراوە؟ بەڕاسـتی ئـەوە ئەگـەر لـە شوێنێك یان لە وڵاتێکی تر باسی بکەین، ئەوە ئەبێتە نوکتە، یەعنی وەزارەتی تەختیت موافەقەتی کردووە لەسەر کۆمەڵێ پرۆژە بۆ وەزارەتێکـی تـر، ئـەو وەزارەتـە هـەر ئاگـای لـێ نیـە، هـەروەها ئـەو پرۆژانـەی کـە وەزارەتی صیناعە داوای کردووە، نیهائیەن لەناو ئەو پرۆژانەدا نیە کە وەزارەتی پلان دانان موافەقـەتی بـۆ کردووە، دوو دونیای جیاواز، وەکو ئەو وەزارەتی تەختیتە وەزاەرتی وڵاتێکـی تـر بـێ، وەزارەتـی صـیناعە و تیجارە وەزارەتی وڵاتێکی تر بێت، ببورن، هەروەها وەزارەتـی سـامانە سروشـتییەکان، ئـەوانیش بـە هـەمان شێوە پێیان راگەیاندین، ئەصڵەن پرسیان پێ نەکراوە بۆ دانانی پلانـی ئەمسـاڵدا، پێیـان نـەوتوون، ئەچـمە سەر خاڵێکی تر کە من بەراستی گومانم هەیە، هەندێ لەو پرۆژانەی کە لە رابـوردوودا هـەن، جێـی خۆیـان نەگرتووە، بۆ نموونە کە من خەڵکی ناوچەی ماوەتم، کە حەز دەکەم بەراسـتی پـرۆژەی زۆر سـتراتیژی لـەو مەنتیقەیە روو بدات، بەڵام یـەك پـرۆژەی بـەردی مەرمـەری مـاوەت کـە لـە بودجـەی سـاڵی 2009دا، 18 ملیار و کەسر کە بودجەی بۆ تەرخان کراوە و رۆیشتووە، لە بودجەی ئـەم ساڵیشـدا شـەش ملیـار و کەسـر، بودجەی بۆ داندراوە، بەڵام لەسەر ئەرزی واقیع قاعەیەك و سیاجێك کـراوە، کـە بـایی یـەك ملیـۆن دۆلارە، بە پێی ئەوە سیاسەتی ئیش کردن، تۆ کـە لـە 80٪ی بودجەکـەی وەرگرتـووە، ئینجا ئـەوە حکومەتـە، یـان

کەرتی تایبەت، پێویستە لە 80٪ پرۆژەکە تەواو بکات، بەڵام لە 2٪ی پرۆژەکە جێبەجێ نەبووە، یەك خاڵی تر کە ئەمەوێ ئیشارەتی پێ بدەم، مینەح و تەبەروعات، ئەو چوار بابە کە لە کۆی بودجەی تەشغیلی لە 21٪ی بودجەی بردووە، بەڵام بەداخەوە، ئەوە ئێمە هێشتا رەقابەی مالیمان نییە، تەدقیق لەو حیسابانە بکات، بە دڵنیاییەوە لە ساڵانی رابوردودا ئەو بابە زۆر بەکار هاتووە بە شێوەیەکی سلبی، ئەوە یەکێکە لە نموونەکان کە بە ئیمزای جەنابی شێخ بایز کە لەسەر مینەح و تەبەروعات سەرف کراوە، بۆ مەڵبەندی رێکخستنی کەرکووك، کە بەداخەوە ئەو بابە بابێکی زۆر گرنگە، من داوا دەکەم هەرچی مینەح و تەبەروعاتە لە بودجەی هەرێمی کوردستاندا ئەم ساڵ کانسڵ بکرێ و بخرێتە نێو بودجەی ئیستیسماری، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس بۆ جەنابت، رێزدار شلێر محمد فەرمووو.

بەڕێز شلێر محمد نجیب:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەراستی بە نیسبەتی من، لەبەر ئەوەی پیشەکەم ئەندازیار بوو لە پرۆژەی وەبەرهەم هێنانە، حەزدەکەم لەسەر پرۆژە وەبەرهەمهێنانەکان بەعزێ خاڵێك هەیە، ئەو پرۆژانەی کە لە لێژنەی دارایی باسی لێ کرا، ئەوەبوو کە هەندێ پرۆژە هەیە تیکراری تێدایە، من خۆم کە لە موحافەزەی سلێمانی تەدقیقم کردووە، پرۆژەکانی خانووەکان تیکرار نیە، ئەوە نیە تەواو بووبێت و ئیتر پارەی نەوێت، چونکە بەعزێکی ئەعمالی ئیزافیە و بەعزێکیشی ئیستیلام نەکراوە لەبەر ئەوەی هەر ئەمڕۆ لەگەڵ سەرۆکی بەشی پرۆژەکان پێی وتین، وتی ئێمە ئیستیلامی ئەوەلیشمان نەکردووە و نیهائیشمان نەکردووە، ئەعمالی ئیزافیشمان هەیە لە 12\31 و دوای ئەوە موافەقەتی لەسەر دەکرێ، بە نیسبەت بودجە و بۆچی زۆر گرنگە بۆ پرۆژەکانی بەرهەم هێنان کە زۆر زوو بەراستی موافەقەتی لەسەر بکرێ، ئێمە سروشتی کەش و هەوای هەرێمەکەمان لە 2\25ەوە و هەتا مانگی 11 بە کەڵکی ئیش کردن دێت، ئەوەی کە من بینیومە، لە هەموو ژیانی ئەندازیاری خۆمدا، هەر دواکەوتنێك لە موصادەقەی بودجە زۆر بە زیان ئەشکێتەوە بەسەر ئەو بەرنامە، زەرەر لە بەرنامەکەش هەیە، بەراستی بەرنامەکانی هەمووی تێك ئەچێ، ئەو خەڵکەش کە سوودمەندە لەو پرۆژانە هیچ ئیستیفادەی لێ ناکات، بۆ نموونە هەر پرۆژە ئەگەر رێگا بێت هەر چی ئیشت کردووە ئەوە بە بارانێك تێك ئەچێ، لەبەر ئەوە ئەگەر ئەو هینە، ئێمە وەکو پەرلەمانتار ئیشمان ئەوەیە بەراستی ئەو بودجەیە تا زووتر بڕوات، بەڵام یەکێك لە مەهامی ئێمە، موراقەبەی جیهازی تەنفیزیە، ئەگەر ئێمە ئەو موراقەبەیە بکەین بەرێك و پێکی، چونکە کولفەی ئەو پرۆژانەی بۆ 2010 دانراوە هەمووی تەخمینیە، ئەبێ ئێمە لە وەرزەکاندا، لە مانگی سێ، لە مانگی شەش بە تەواوی هەر کەسێ بۆ وەزارەتەکەی کە تایبەتە بە لێژنەکەی، بەدواداچوونی بۆ بکەین، چەندی پارە مایەوە، مەتەئەکید بین لە پلانی ئەمە، سەرەتا بۆ ئەوەی هیچ پارە نەمێنێتەوەو تەئکید بین کە چەند ئەتوانین پرۆژەی تر بکەین کە لە

خزمەتی خەڵکدا بێت، خۆی بەخۆی ئەم بودجەیە لەم وەختەدا من بەشتێکی زۆر گرنگی ئەزانم بۆ هەموو خەڵك، چونکە ئەمە زاهیرەیەکی صحیە بەنیسبەت کوردستان بەتایبەتی و عێراقیش بەگشتی، چونکە قەت شتی وا نەبووە، خۆمان (35)ساڵی ڕژێمی بەعسمان بینی کە داهاتی نەوت چی لێ ئەهات، ئێستا لەجیاتی ئەوەی داهاتی نەوت بکرێت بە سیلاح و ئێمەی پێ بکوژرێت، ئێستا بۆ مەشاریع و بەرژەوەندی خەڵك بەکار دێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، کاك عدنان عوسمان نوقتەی نیزامی هەیە، فەرموو.

بەڕێز عدنان عثمان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەگوێرەی ماددەی(84)ڕاپۆرتی لیژنەی دارایی بەگشتی گفتوگۆی لەسەر دەکرێت، واتە گفتوگۆی ئەم ئێوارەیەمان تەرخانە بۆ ڕاپۆرتی لیژنەی دارایی نەك لەسەر یاساکە یان لەسەر بودجەکە، یەعنی گفتوگۆیەکی گشتیە لەسەر ڕاپۆرتەکە نەك لەسەر بودجە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

دروستە ئێمە لەگەڵ ئەوەداین، حەقیقەتیشە، بەس ئەندامێك کە بۆ جێگایەکی تر ئاراستە ئەگۆڕێ ئەوە لەوەختەکەی خۆی سەرف ئەکات، فەرموو کاك سەرهەنگ.

بەڕێز سەرهەنگ فرج محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من لە ئامانجەکانی بودجەوە کە وەزارەتی دارایی دەست نیشانی کردووە داخلی ناو بابەتەکە ئەبم، دیارە هەر حکومەتێك لەدونیادا لەکاتی پێشکەش کردنی بودجەدا، هەندێك ئامانج دیاری ئەکات، مەسەلەن لەم بودجەیەدا من ئەپرسم ئایا؟، داهاتی نیشتمانی تا ئێستا لەم ولاتەدا چەندە؟، بەتێپەڕاندنی ئەم بودجەیە ئەم داهاتە چەند سەر ئەکەوێت؟، ئەگەر سەیری ڕاپۆرتی وەزارەتی دارایی بکەین سەبارەت بە ئامانجەکان کەناردوویەتی لەسەر چەند خاڵێك قسە بکەین، مەسەلەن لەیەکێك لە ئامانجەکاندا هاتووە ئەڵێ، بەردەوامی پرۆژە خزمەتگوزارییەکان بۆ خەڵك وەك ئاوو ئاوەڕۆ کارەبا و ڕێگاو بان، هەموو ساڵێك حکومەت ئەم پرۆژانە جێبەجێ ئەکات لەناوچە جیاوازەکاندا، بەڵام ئەم گرفتانە هەربەردەوامیان هەیە، ئایا لە بودجەی ساڵی 2010 من ئەپرسم لە سەدا چەندی ئەم گرفتانە چارەسەر ئەبێت؟، ئەبی حکومەت دیراسەتی کردبێ، بە تێپەڕاندنی ئەم بودجەیە لە ساڵی 2010 لە سەدا چەندی کێشەی ئاو، لەسەدا چەندی کێشەی ئاوەڕۆ، لەسەدا چەندی کێشەی ڕێگاو بان، لەسەدا چەندی کێشەی کارەبا چارەسەر ئەبێت؟، ئەمە پرسیارێکی جدیە، هیوادارم دیراسەتێکیان هەبێت و وەڵاممان بدەنەوە، لەخاڵێکی تری ئامانجەکانی بودجەدا هاتووە، نووسراوە هەوڵدان بۆ پابەند بوونی حکومەت بۆ کۆکردنەوەی داهات، ئایا داهاتی ئەم ولاتە چەندە؟، ئایا داهاتی ئەم وڵاتە هەر ئەو سێ سەدو چل ملیارەیە کە دیاری کراوە، سەرچاوەکانی

داهات چین لەم وڵاتەدا؟، من ئەپرسم ئایا ئێمە چەند داهاتمان لە زەڕائیب دەست ئەکەوێت؟، چەندمان لە ڕسومات دەست ئەکەوێت؟، چەندمان لە گومرگ دەست ئەکەوێت؟، چەندمان لەداهاتی گومرگ دەست ئەکەوێت؟، چەندمان لەداهاتی سەرچاوە سروشتیەکان هەیە؟، چەندمان وەکو قەرزی خارجی و داخلی هەیە؟، چەند ئیراداتی عقودی نەوتە؟، چەندی داهاتی پارەی ساڵی ڕابردوو کە خەرج نەکراوە؟، میزانیەی موراجەعە، من ئەپرسم داهاتی نەوت ئەوەی کە بەڕێز وەزیری سامانە سروشتیەکان لەم پەرلەمانە باسی کرد، ئەو (5)ملیار دۆلارە لەکوێیە؟ بۆ نەخراوەتە ناو ئەم پرۆژەی بودجەیەوە؟، ئایا داهاتی نەوتی ڕەش کە ئێستا بە تەنکەر لەم وڵاتە ئەچێتە دەرەوە کوا؟ من پێم وایە جگە لە بێزارکردنی خەڵك هیچ ئیستیفادەیەکی نیە بۆ ئەم هەرێمەی ئێمە، داهاتەکەی لەکوێیە؟، من لەمە ئەپرسم، بۆ داهاتی وەزارەتەکان ئەوەندە کەمی کردووە،داهاتی فرۆکەخانەکانی هەولێرو سلێمانی لەکوێیە؟، داهاتی وەزارەتەکان ئەگەر ئێمە دیقەتێك بدەین لە ئیستیمارەی تەقدیری ئیراداتی حکومەتی هەرێم بۆ ساڵی 2010، مەسەلەن وەزارەتی شارەوانی و گەشتوگوزار داهاتیان لە0,9٪ لەسەدا سفر ولەدەیا نۆیە، ئەمە کارەساتێکی گەورەیە بەڕاستی، من ئەپرسم ئەم داهاتە بۆ وای لێهات؟، لەکاتێکدا ئێمە لەهەندێك کەناڵ و سەرچاوەی ڕەسمی ئەبیستین کە بەتەنها داهاتی شارەوانیەکانی سلێمانی ئەمە سەرچاوەیەکی ناڕەسمیە ساڵی پار (7) و(8) ملیار بووە، ئەم داهاتە لەکوێیە؟، داهاتی کەرتی پیشەسازی و بازرگانی لەکوێیە؟، لەم وڵاتە ئەم کەرتە موهیمە ئەبێت داهاتی لە 0,7٪ بێت، من ئەپرسم بۆ داهاتی ئەم کەرتانە وای لێهاتووە، پرۆژەی حکومەت بۆ بنیاتنانەوەی ئەم کەرتانە چیە؟، لەم بودجەیەدا، گوژمەی دابین کراوی پرۆژەکانی ساڵی 2010 لە 25٪ی کۆی بودجەی وەبەرهێنانە، وە لە 8٪ی کۆی بودجەی ساڵی 2010یە، ئایا ئەمە ئەتوانێ هەلی کار بۆ بێکاران بڕەخسێنێت؟، ئایا وەزارەت و حکومەت دیراسەتێکی وردی هەیە کە چەند بێکار لەم وڵاتەدا هەیە؟، ئایا تێپەڕاندنی ئەم بودجەیە چەند فرسەتی کار ئەڕەخسێنێت؟، ئەمەمان بە ژمارە پێ بڵێن، ناعەدالەتی لەدابەشکردنی بودجەدا من ئەڵێم لەم بودجەیەدا ناعەدالەتیەکی گەورە ئەبینم لەدابەشکردندا، من نازانم لەسەر چ ئەساسێك ئەم دابەشکردنە کراوە لە پرۆژەکاندا، مەسەلەن دووسەو حەفتاو شەش ملیارو هەشت سەدو نەوەد و دوو ملیۆن دانراوە، بۆ سلێمانیش دووسەدو چل ونۆ ملیار وسێ سەد و نەوەد و نۆ ملیۆن دانراوە بۆ دهۆك، سێ سەد و حەفتا و حەوت ملیار وسێ سەد و هەشت ملیۆن دانراوە، لەدونیادا دوو پرەنسیپ هەیە بۆ دابەشکردنی بودجە، پرەنسیپێکیان ژمارەی دانیشتوانە، ئەوەی تریان ناوچەی زیان لێکەوتووە، ئەو ناوچانەی کە زیاتر زیانیان لێکەوتووە، سلێمانی زۆرترین دانیشتوانی هەیەو زۆرترین ئەو ناوچانەشی هەیە کە زیانیان لێکەوتووە، بۆچی کەمترین بودجە بۆ سلێمانی دانراوە؟، من ئەوەش ئەڵێمەوە کە ئەم ناعەدالەتیە بەرامبەر بە دهۆکیش بکرێت ئێمە هەر قسەی لەسەر ئەکەین، بەرامبەر بە هەولێریش بکرێت ئێمە هەر قسەی لەسەر ئەکەین، سەبارەت بە وەزارەتەکان، پێویست بوو هەموو لیژنەکانی پەرلەمان حیسابی ختامی و میزانیەی موراجعی وەزارەتەکانیان لەبەردەستدا بوایە، ئەمە سەرەڕای ڕاپۆرتەکانی دیوانی چاودێری بۆ ئەوەی ئەندامی

پەرلەمان ئاگای لە سەرفکردنی بودجەی ساڵانی ڕابردوو بێت، ئێمە تەحەدا ئەکەین کە کەسمان بەرچاو ڕوونیەکمان نیە لەسەر چۆنیەتی سەرفکردنی بودجەی ساڵانی ڕابردوو، کەموکوڕی لە پڕۆژە بەردەوامەکاندا، یەکێك لە خەلەلەکانی ئەم بودجەیە، ئەم پڕۆژە بەردەوامانە کە بەلیستیك لە بەردەستی ئێمەدایە، تەقریبەن بەشی زۆری پڕۆژەکانی وەبەرهێنان بۆ ئەم پڕۆژە بەردەوامانە چووە، لەکاتێکدا دونیایەك هەڵەو کەموکوڕی وپڕۆژەی ناڕۆشنی تێدایە، لەهەموو ئەم پڕۆژە بەردەوامانەدا ئیشکالیاتێکی زۆر گەورە ئەوەیە کە وەخت تەحدید نەکراوە بۆ پڕۆژەکان، من چەند پڕۆژەیەك دەخەمە ڕوو، بەحوکمی ئەوەی کە دەبوو هەموو ئەندامەکان بەرچاویان ڕوون بێت، بەڵام بەداخەوە چونکە ئێمە ڕاپۆرتێکی دیوانی چاودێریمان لەبەردەستدا نیە، میزانیەی موراجەعەمان لەبەردەستدا نیە، بەرچاومان ڕوون نەکراوەتەوە بەڕاپۆرتەکانی دیوانەکان، ئێمە ناچارین لەو ناوچانەی کەخۆمان لێیی بووین بەپێی ئاگاداریمان، بەپێی مەوقیعیەتی خۆمان لەو ناوچانەدا بپرسین کە ئەم پڕۆژانە هەیە یان نیە؟، مەسەلەن لە لاپەڕەی 10ی پڕۆژە بەردەوامەکانی ساڵی 2010دا هاتووە دروست کردنی ڕێگای (ڕەزڵە – گوڵان – دۆڵ پەمو)لە سنوری قەزای پێنجوێن، ملیارێك و دوو سەدو چل و یەك ملیۆن دیناری بۆ دانراوە، حەز ئەکەم هەموو ئەندامانی پەرلەمان ئەوە بزانن، لە ساڵی 2005 وە کۆمپانیایەك بەناوی (عبر البحار) لەم ڕێگایە ئیشی کرد دوایی تێك و پێکی داو ڕۆشتووە، لەو دەقەیەوە تا ئەم کاتەی کەمن قسەی تێدا دەکەم لە پەرلەمان بچووکترین ئیش لەم ڕێگایەدا نەکراوە، ئێمە ئەپرسین ئەم پارەیە لە کوێیە، ئەم پڕۆژەیە بۆ جێبەجێ نەکراوە؟، دروست کردنی ڕێگای دووەمی (تاسلۆجە – دوکان) دووجار دووبارە بوەتەوە، جارێکیان حەفتاو دوو ملیار و دوو سەدو شەست و یەك ملیۆنی بۆ تەرخانکراوە، جاری دووەمیش بیست و نۆ ملیار وهەشت سەدو دوانزە ملیۆنی بۆ تەرخانکراوە، لە لاپەڕە پانزەدا هەیە، ئێمە ئەپرسین هەموومان ڕۆژانە بەشی زۆرمان بەو جادەیەدا هاتووچۆ دەکەین، چەند ساڵە ئەو جادەیە تەواو بووە، ئێستا ئەیانەوێت دروستی بکەنەوە جارێکی تر، دروست کردنی سایدی دووەمی (عەربەت – سلێمانی) ئەمەش دووجار هاتووە، کارەساتەکە لەوەدایە لەئاوەدانکردنەوە بیست و شەش ملیار و دووسەد ونەوەد و حەوت ملیۆنی بۆ دانراوە، جارێکی تریش لە وەزارەتی شارەوانی و گەشتوگوزار سی ملیار و نۆسەد و سی ملیۆنی بۆ دانراوە لە لاپەڕەکانی (15 و 35) هاتووە، ئەم جادەیە من بۆ خۆم هەفتانە هاتووچۆی تێدا دەکەم، دوو، سێ ساڵە تەواو بووە، ئێمە ئەپرسین بێزەحمەت ئەمە چیە، ئەمە هەڵەیە؟، ناڕۆشنیە، بۆمان ڕوون بکەنەوە؟، قیرتاوکردنی کۆڵانەکانی (سید سادق) ملیارێك و پێنج سەدو یەك ملیۆن دیناری بۆ تەرخانکراوە، لە لاپەڕە (33) هاتووە، من لەسەرۆکی شارەوانی سەید سادقم پرسی و خۆم بەتەلەفۆن قسەم لەگەڵ کردووە، هیچ پڕۆژەیەك لە سەید سادق نیە بەو ناوە، دروستکردنی قوتابخانەیەکی (18)پۆلی بۆ سەید سادق ئەمەش دووجار هاتووە، دروست کردنی دوو قوتابخانە بەس یەکێکیان بوونی هەیە، تەواوکردنی قوتابخانەیەکی (18)پۆلی کە ئەویش نۆسەدو شەست و چوار ملیۆنی بۆ دیاری کراوە، کۆمپانیایەکی تورکی ساڵی 2004 ئەو قوتابخانەی جێهێڵاوەو تا ئێستا بەردێکی نەخراوەتە سەر بەردێك، گەیاندنی کارەبا بۆ نۆ گوند لە

شارەزوور ملیارێك و پێنج سەدو پێنج ملیۆن دینار ئەم گوندانە کامانەن کە ئەم بودجەیەی بۆ دیاریکراوە، لەکوێن؟ تکایە ئەوەو چەند خاڵێکی تریش کە لێرە مەجالم نەبوو من لە ئیعلام بڵاوی دەکەمەوە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، کاك عومەر عبدالعزیز، فەرموو.

بەڕێز عمر عبدالعزیز بهاء الدین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەرەتا جەنابتان ئاماژەتان بەوە کرد کە یەکێك لە برادەرەکانم باسی لەوە کرد، کە کۆبوونەوەکە ئەم سەرەتایەی تایبەتە بە راپۆرت، بەڵام لێرەدا نووسراوە، گفتوگۆکردن و بڕیاردان لەسەر پرۆژەی بودجە، وەکو تێبینیەك نازانم وانووسراوە لەناو بەرنامەی کاردا، لەبەر ئەوە منیش وا ئەزانم ئەمە ڕزمەیەکە هەمووی.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

هەر بۆ تەوزیح ڕاپۆرتی لیژنەی دارایش بەشێکە لە برۆژەی بودجە، فەرموو.

بەڕێز عمر عبدالعزیز بهاء الدین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

منیش قەناعەتی خۆم وایە، کە هەمووی پێکەوە قسەی لەسەر ئەکرێت، باسی بودجەو ڕاپۆرتی وەزارەتی دارایی و لیژنەی داراییش، هەموو لیژنەکان و لیژنەی دارایش هەموو بەیەکەوەیە، بەڕێزان من پێم وایە، چارەنووسی بژێویی هاووڵاتیان و گەشەپێدانی کوردستان بە بودجەوە وەستاوە، بەڵام بەداخەوە دوای ئەو هەموو دواکەوتنە ئێستا لەم سەرەتایەوە کە چەند پەرلەمانتارێك قسەی کردووە، کە بەوردی ئێمەش خوێندومانەتەوە ئەم کەموکورتیانە لە بودجەدا ئەبینرێت، بەداخەوە لە ڕاپۆرتی لیژنەکانیشدا زۆر بەپێیی پێوسیت ئاماژەیان پێ نەکراوە، ڕاستە ئاماژە بەهەندێکی کراوە، بەڵام زۆری ماوە، ئەم پرۆژەیە پەلەکردن و دووبارەبوونەوەو ناشەفافیەت وکەموکورتی وناڕوونی لەزۆر لایەندا پێوەی دیارە، بەمەدا دەرئەکەوێت کە بەڕاستی پێوەری زانستی بۆ دیاریکردنی برەکان زۆر بەکار نەهێنراوە، چ بەشی نەفەقاتی تەشغیلی چ بەشی وەبەرهێنانەکەی، من یەك نموونەتان عەرز دەکەم، لەڕاپۆرتی وەزارەتی دارایی ئەولەویەت دراوە بەکارەبا، بەڵام یەك و پۆینت سی و دووی بۆ تەرخان کراوە، یەعنی لە 11 تریلیۆن سەدو چوار ملیار کە ئەزانن ڕێژەکە چەند کەمە؟، لەڕاپۆرتی وەزارەتی ئاوەدانکردنەوە بە پلەی دووەم هاتووە بۆ بایەخپێدان، کە یەك و لەسەدا یانزەی بۆ تەرخانکراوە، کە ڕێژەکە مەعلومە چەند کەمە، خاڵی دووەم: مەسەلەی ئەو ئیعانات و منح ومەسروفاتی ترە کە هەموو ساڵێك بووە بە دەرگایەك بۆ ناشەفافیەت و خەرجێکی ناعادیلانە لەبودجەی کوردستان، کە ئەمجارەش دووبارە بوەتەوە، برەکەشی زۆرە، تەفاسیلەکەشی هاووڵاتیان نایزانن، بەدڵنیایشەوە دەیان بەڵگە هەیە لە ماوەی چەند ساڵی ڕابردوو، کە لێرەوە ناعەدالەتیەکی زۆر ڕوویداوەو زۆریك لەو لایەنانەی کە ئیعانە ئەیانگرێتەوە، منحە ئەیانگرێتەوە،

حەق وابوو مەسروفات اخری شیان بۆ سەرف بکرێت(مصروفات أخری)کەچی بۆیان سەرف نەکراوە، خاڵێکی تر پەیوەندی بە ئەولەویاتی پێداویستی داواو پێداویستی وەزارەتەکانەوە هەیە، لەپرۆژەی حکومەتدا دیار نیە، من نموونەیەکتان عەرز دەکەم لەمەسەلەی کارەبا، وەزارەتی کارەبا داوای چوارسەد و شەست و سێ ملیار و هەشت سەدو سی و نۆملیۆن دیناری کردووە، بەڵام وەزارەتی دارایی تەنها ڕەزامەندی لەسەر هەشتا و شەش ملیار دینار داوە، کە ئەکاتە یەك لەسەر پێنجی داواکارییەکەیان، کە لەولاشەوە ئەڵێن ئەولەوییەت بۆ کارەبایە؟، باسی داهات برادەرانم باسیان کرد من دووبارەی ناکەمەوە، حەق وایە کە پەرلەمانتاران و هاووڵاتیانی کوردستان ئاگاداربن، منیش تەئکید ئەکەمەوە لەسەری، ناچمەوە سەری داهاتی گرێبەستیە نەوتیەکان ئەو پێنج ملیارەی جەنابی وەزیری سامانە سروشتیەکان لێرە لەسەر ئەم مەنەسەیە باسی کرد، زۆرێك لە رسومات و زەرائیب وگومرگ و ئەو شتانەی کە کارخانە حکومیەکان زۆرێکی تریش کە حەتمەن بڕێکی زۆر زۆرە، حەق وایە ئالیەتێك میکانیزمێك دابندرێت بۆ ئەوەی ئەو هاوسەنگیە بپارێزین کە هەندێ بوعدی سیاسی تێدایە و تەحەفوزی تێدا دەکەین، بەڵام حەق نیە نوێنەرانی میللەت و میللەتیش بەشێوەیەکی گشتی بێ ئاگا بن لەوانە، خاڵێکی تر پەیوەندی بە کێشەی مووچەخۆرانەوە هەیە، جەنابی دکتۆر بەرهەم سەرۆکی ئەنجومەنی وەزیران باس لە ملیۆنێك و سێ سەد هەزار کەس دەکات، ئێمە بە ژمارە شەش سەدو بیست و پێنج هەزارمان هەیە، لێرەشدا دووبارە پاشماوەکەی تر ناڕوونی و ناشەفافیەتێکی پێوە دیارە، زۆرێك لە خەڵکی کوردستان مەحرومن لە تەعین و دامەزراندن لەکاتێکدا ئەم ژمارە زۆرەشمان هەیە، ئەمەش حەق وابوو لەم خولەی ئەمجارەدا بەراستی ئاوا بەسەریدا تێنەپەڕین، باسی نۆهەزار و پێنج سەد کەس بۆ تەعین بوون ئەکرێت، بەبێ ئەوەی پێوەرێکی وازح و زەوابتێکمان هەبێت، نە مەجلسێکی خدمەی وازحمان هەیە، نە وەزارەتی پلاندانان شتێکی ڕوونی لەو لایەنەوە هەیە، من دەستخۆشی لە لیژنەکانی پەرلەمان دەکەم، ئاگام لێیە زۆرماندوو بوون، بەڕاستی ئەو گلەییە هەیە لەسەر لیژنەی کاروباری دارایی کە ئەویش زۆر ماندوو بووە، ئەو هەموو پێشنیارەی بۆ چووە؟ بەڵام بەڕاستی لە زۆرێك لە لیژنەکان ئەو گللەییان هەیە کە تێبینیەکانیان بە هەند وەرنەگیراوە، سێ، چوار لاپەڕەی ئەگەر باسی درێژی ئەکات جەنابی سەرۆکی لیژنە سێ، چوار لاپەڕەی یەکەمی تەوصیف و پێدا خوێندنێکە بۆ بودجەکە کە نەدەبوایە ئەوانەی تێدا بوایە، خۆشی ئەگەر لاپەڕە $(1-3)$ سەیر بکات، ئیقراری ئەو حاڵەتە بکات، شتێکی تر نەوەد ملیار بۆ ژینگەی دیموکراتی کە بەو تەعبیرە دەستخۆشی دەکەم لە لیژنەی دارایی، کەناوی ناوە پەرەپێدانی ژینگەی دیموکراتی و کاری ڕێکخراوەیی، بەڵام بەڕاستی من لێرەدا نایشارمەوە جەماوەری کوردستان حەقە و لایەنە سیاسیەکانیش هەموویان و پەرلەمانتارانی بەڕێزیش بزانن کە زۆر زۆر ناعادیلانە ئەم بڕە لەخولە پێشووەکاندا سەرف کراوە، تکامان وایە ئەمجارە زۆر شەفافانە، زۆر عادیلانە بێت، لەڕێی وەزارەتی ناوخۆوە بیت و ڕێکخراوە مەدەنیەکان ئەوانەی مۆڵەتی یاسایی و ڕەسمییان هەیە، بەبێ جیاوازی حزبێك بۆ حزبێکی تر، گروپێکی بۆ گروپێکی تر هەمووی بەشێوەیەکی یەکسان دابەشبکرێت چونکە هەموو ساڵە ڕابردووەکان ئەم حاڵەتە ڕەچاو نەکراوە، خاڵی

کۆتاییم ئەوەیە سەرنجەکانی ئەندامانی لیژنەکان تەحەفوزی زۆریان لەسەر ئەو خاڵەی ڕاپۆرتی لیژنەی دارایی هەیە، حەق وایە ئەولەوییەت بدرێت بەوانەی کە لە ڕاپۆرتەکەدا نەنووسراوە، لێرەدا ئیشارەتی پێبدرێت و گفتوگۆی لەسەر بکرێت، بەم مەرجانەوە پێویست ئەکات کە دووبارە بودجە بگەڕێتەوە بۆ حکومەت تێبینی و سەرنجی ئەم لیژنانەو پەرلەمانتارانی بەڕێز ئیزافە بکرێت، ئەو کاتە ئەم بودجەیە ئەبێت بخرێتەوە بەردەنگدان، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، کاك ایوب نعمت(ئارام) فەرموو.

بەڕێز ایوب نعمت قادر(ئارام):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بێگومان بودجەی ساڵی 2010 کۆمەڵێك کەموکورتی و نوقسانی تێدایە، ئێمە تێبینی و ڕەخنەکانیشمان لەسەر بودجە لە دڵسۆزییەوەیە بۆ بەهێزکردنی ئابووری کوردستان، کۆمەڵێك خاڵم ئاماژە پێکردووە، یەکێك لەوانە لە ئیراداتی ساڵی 2010 کە لەبودجەکەیدا هاتووە، کە داهاتی وەزارەتی کارەبا بریتیە لە 55 ملیۆن دینار، بەڵام ئەگەر بێت و سەیرێکی حساباتی خیتامی ساڵی 2009 بکەین، تەنها بۆ شەش مانگ 84 ملیۆن بۆ کارەبا دەستنیشان کراوە، ئەمە جێگای سەرنج و تێبینیە، لەکاتێکدا کە ڕسوماتی کارەبا زیادی کردووە، بۆ چارەسەرکردنی کێشەی نیشتەجێبوون کە یەکێکە لە ئامانجەکانی وەزارەتی دارایی، 350 ملیار دینار دانراوە، لەکاتێکدا بەپێی سەرژمێرییەکی پارێزگای سلێمانی (30)هەزار کرێچی لەناو شاری سلێمانی هەیە، ئایا چۆن بە (350)ملیار دینار ئەو کێشە بۆ تەنها یەك پارێزگا جێگای ناکرێتەوە، پێشنیارێکم هەیە کە مووچەی هەر سێ دەستەی سەرۆکایەتی بەڕێژەی لە 20٪ کەم بکرێتەوە، هەروەها بە ڕێژەی لە 10٪ی ئەندام پەرلەمانەکان ئەویش کەم بکرێتەوە، هەروەها ڕاوێژکارەکان هەر وەك چۆن لە یاسای بودجەی عێراقدا بڕیاری لەسەر دراوە، وەکو لە ماددەی (35)دا هاتووە، حەق وابوو پەرلەمانی کوردستان ئەو ڕێژەیە زیاتر بکات، لەبەرئەو بارودۆخە، پێشنیارەکەشم ئەوەیە ئەو داهاتەی کە دائەنرێتەوە یان ئەگەڕێتەوە تایبەت بکرێت بە صندوقی زەواج بۆ لاوان لە کوردستان، خاڵێکی تریشم بریتیە لەوەی کە جیاوازییەکی زۆر خراوەتە نێوان شارو شارۆچکەکان بۆ پڕۆژەکان، بەپێی ئەو ستاندەرەی کە لە ڕاپۆرتی لیژنەی دارایی پەرلەماندا هاتووە، کە بریتیە لە ژمارەی دانیشتوان، هەروەها پێداویستی ناوچەکان، بۆنموونە زاخۆ 55 پڕۆژەی بۆ دانراوە، ڕانیە 6 پڕۆژە، هەڵەبجە 9 پڕۆژە، ئەگەر بێت و باس لەمەسەلەی زیادی پڕۆژەکان وزۆر بوونی ڕێژەی پارەکە بکرێت، یەك پڕۆژە لە زاخۆ 15 ملیار دیناری تێچووە، خاڵێکی تریشمان بەپێی یاسای وەزارەتی پلاندانان یەکێك لە ئەرکەکانی ئەو وەزارەتە بریتیە لەدانانی پلانی ئابووری بۆ هەرێمی کوردستان کە بەڕاستی تا ئێستا ئەو پلانە ڕۆشن نیە و دیار نیە، پێش ئەوەش کە بودجە بێتە پەرلەمان ئەبوایە وەزارەتی پلاندانان ئەو پلانەی ڕوون بکردایەتەوەو لە هۆکارەکانی ڕاگەیاندندا ڕایبگەیاندایە، خاڵێکی تریش کە لە ڕاپۆرتی وەزارەتی دارایدا هاتووە، کە پلە

بەندی و بایەخدانی ڕێکخستووە، یەکێك لەو خاڵانە بریتیە لە ئاسایشی کوردستان، بەڵێ بێگومان ئێمە هەموومان ئەبێت بەهەموولایەکەوە داکۆکی بکەین لە ئاسایشی کوردستان، بەڵام ئەگەر بێت وئەمڕۆ موقارەنەیەك بکەین لە نێوان کوردستان وباشوورو ناوەڕاستی عێراقدا، دەبینین کوردستان لەهەموو شوێنەکانی تر بەرقەراری و ئاسایشی تێدا جێگیر بووە، بەڵام لەکاتێکدا کە لە 39٪ی مووچە خۆری کوردستان بۆ ئاسایش و پێشمەرگە ئەگەڕێتەوە، کە ئەوەش ئەگەر بێت و سەیری زۆرێك لە وڵاتان بکەین لەکاتی جەنگدا، بێگومان بودجەی زیاد دائەنێن بۆ بەرگری، بەڵام لەکاتێکدا کە بارودۆخ ئاسایی بێتەوە، ئەو بودجەیە کەم دەکەنەوە، هەروەها ئەگەر تێڕوانینێکی گشتی بکەین بۆ بودجەی ساڵی 2010 دەبینین ئەم بودجەیە هیچ بایەخی نەداوە بەوەی کە بنکەیەکی ئینتاجی بۆ کوردستان دابین بکات، بۆ نموونە مەسروفاتێکی زۆر لە نەفەقات دانراوە کە ئەتواندرێت وەزارەتی دارایی سوودی لێ وەربگرێت، بۆ قاعیدەیەکی ئینتاجی لەکوردستاندا، بۆ نموونە لە حساباتی ختامی بۆ شەش مانگ هاتووە، چوار ملیارو سێ سەدو شەست و هەشت ملیۆن دینار دانراوە بۆ قرتاسیە، کە ئەگەر لە هەموو خەبیرێکی ئیقتصادی بپرسین، هەر ئەو پارەیە بەسە بۆ دانانی کارگەیەك، پانزە ملیار و هەشت سەدو هەشتاو سێ ملیۆن دینار بەس تەنها بۆ کرێی خانوو ڕۆشتووە بۆ دامودەزگاکانی حکومەت، کە ئەگەر بێت و پرۆسەیەك یان بەرنامەیەك هەبێت، بێگومان دەتواندرێت بەبەرنامەیەك بۆ ماوەیەکی کورت خایەن هیچ دامودەزگایەکی حکومەت لەناو خانووی کرێدا نەمێنێت، خاڵێکی تریشمان کە وەك پرسیارێکە لە وەزارەتی دارایی کۆمەڵێکی زۆر لە خەڵك خانەنشین کراوە، بەناوی خانەنشینی حزبی یاخود تەفەروغ، ئایا ئەم مووچانە لە چ شوێنێکدا جێگای بوەتەوە؟، پێشنیاریشمان ئەوەیە کە بەڕاستی لیژنەیەك پێداچوونەوە بکات بۆ ئەو تەفەروغانە یاخود ئەو خانەنشینانە، چونکە ئەوە بریتیە لە سامانی گشتی هاووڵاتیان و پێویستە تەنها بۆ ئەو هاووڵاتیانە بەکار بهێنرێت کە لەدامودەزگایەکی حکومەتدان و خانەنشین کراون یان کاروباریان تەواو بووەو یاسای خانەنشینی گرتبێتیەوە، پرسیارێکیشم ئەوەیە کە حساباتی ختامی لە 9/14 دەرچووە، پرسیارەکەشم بەڕاستی بۆ سەرۆکایەتی پەرلەمانە لەگەڵ دارایی، بەڵام لەم کۆتاییەدا گەیشتووە بە هەندێك لەسەرۆك لیژنەکان، ئایا بۆچی لەپاش ئەوەی کە لە 9/14 دەرچووەو ئەبوایە زووتر بگەشتایە بەدەستی پەرلەمانتاران بۆ ئەوەی لەکاتی موراجەعەی بودجەی ساڵی 2010 بتوانێ زیاتر تەدقیق بکات، خاڵی کۆتایشم بریتیە لە یەکێك لەو پاساوانەی وەزارەتی دارایی، کە بودجە بۆچی دواکەوتووە؟، پاساوەکەشی بریتی بوو لەوەی کە بارودۆخی ئابووری هەموو دونیا تێك چووە، هەروەها بریتی بوو لە دیارنەبوونی داهاتی عێراق، ئەگەر بێت و ئەمانە پاساو بوایە، دەبوایە بۆ بودجەی عێراقیش هەمان پاساو هەبوایە، بەڵام هەر لە ڕاپۆرتەکەی وەزیری داراییدا هاتووە، کە لەمانگی 7دا ئەنجومەنی وەزیرانی عێراق توانیویەتی ئەو ڕاپۆرتە پێشکەش بکات وبیگەیەنێت بەهەموو وەزارەتە پەیوەندیدارەکان، یەکێك لەوانە وەزارەتی دارایی عێراقە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، کاك علی حسین فەرمووو.

بەڕێز علی حسین محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

زۆر لـە تێبینیـەکانم سـۆزان خـان وتـی، ئـەوەی کـەماوە مـن ئامـاژەی پێبـدەم، تایبەتـە بەناوچـە نـاکۆکی لەسـەرەکان، بـەداخێکی زۆرەوە لەبودجـەی پێشـنیارکراو تـەنها پێشـنیاری ئـەوە کـراوە، کـە صـندوقێك بـۆ ناوچە دابڕاوەکان دیاری بکرێت، بـۆ خـەرج کردنـی بودجـەی تـەرخانکراو بـۆ ئـەو ناوچـانە بەهەماهـەنگی لەگەڵ دەستەی ناوچە ناکۆکی لەسەرەکان، ئەوەی کە ئێمە دیمان تەنها لە یەك بڕگە بـۆ ناوچـەی مەنـدەلی بێ ئەوەی کە دیاری بکرێت، کە بۆ چ بابـەتێك ئـەو پارەیـەی کـە دیـاری کـراوە خـەرج ئـەکرێت، کـە شـەش سەدو شەست و نۆ ملیۆن دینار تەرخانکراوە، وەك دەزانن لەمپەڕ تـا ئـەو پـەڕی کوردسـتان ئێمـە ناوچـەی کێشە لەسـەرمان هەیـە، جا لەسـەر ئـەو پێوەرە، لەسـەر ئـەو ئەساسـە، تەصـەوری مـن ئەوەیـە، کـە لێـرەدا کەمتەرخەمییەك کراوە، چونکە ئێوە دەزانن کێشەی ناوچـە نـاکۆکی لەسـەرەکان ئـەبێ دیـاری بکرێـت، کـە ئەولەویەتی چەندەمە؟، چەند لایەنیشی هەیە؟، دەخوازم پرسیار بکەم، دەڵێن دەبێ صـندوقێك بـۆ ناوچـە دابڕاوەکان دەستنیشان بکرێت، ئایا ئەو مەبلەغە یان ئەو گوژمەیە، کە بڕیارە بۆ ئەو ناوچانە دیاریبکرێـت لەکوێ تەئمین ئەکرێت؟، ئایا نیازەکانی ئەو ناوچانە کەپێیان دەڵێین ناوچە دابڕاوەکان دەستنیشان کراوە؟، چۆنیش دیاری ئەکەین؟، پرسیارێکی ترم ئەوەیـە، چـەند لـە سـەدی بودجـەی هـەرێمی کوردسـتان بـۆ ئـەو ناوچـانە تـەرخان کـراوە یـان تـەرخان دەکرێـت؟، ئایـا نیسـبـەتی ڕێـژەی دانیشـتوانی ئـەو ناوچـانە و خصوصیەتی ئەو ناوچانە بەحوکمی ئەوەی کە لەلایەن حکومەتی ناوەندییەوە بێناز کـەوتوون، بـەحوکمی ئەوەی لەڕووی یاساییەوە لەدەرەوەی هەرێمی کوردسـتانن، ڕەچـاو کـراوە یـان ڕەچـاو دەکرێـت؟، بـەحوکمی ئەوەی کە حکومەتی هەرێمی کوردستان لەوەو پێش هەندێك کاری کردووە، بەڵام لەچـاو ئاسـتی هـەژاری و نەداری، لەچاو ئاستی وێرانی وکاول بوونی ئەو ناوچانە شتەکە هێندە بەرهەست نەبووە، ئایا ئەو صندوقە ئەتوانێ قەرەبووی ئەو زیانانە بکات؟، هیـوام وایـە کـە بـەپێیی خـەم ساردی حکومـەتی بەغـداو پەرۆشـی حکومەتی کوردسـتان بەتایبـەت لـە بودجـەی سـاڵی 2010 سـەبارەت بەناوچـە دابڕاوەکـان ئـەو مەسـەلەیە زیاتر تاوتوێ بکرێت، چونکە بەڕاستی شارێکی وەکو مەندەلی بێ ئەوەی کە دیاری بکرێت ئـەو بـڕە پارەیـە کە شەش سەدو شەست و نۆ ملیۆن دیناری بۆ تەرخان کراوە بۆ چ پرۆژەیەك خەرج دەکرێت؟، گەلێك لەوە زیاتر پێویستی هەیە، بەتایبەت بە خانەقین کە زیاتر ئیشارەت دراوە بە بەردەوامی پـرۆژە بەردەوامـەکان، داوام ئەوەیە کە لەم بودجەیە نسبەتێکی زیاتر چ لەبابەتی ڕێژەی سوکانی چ بـەحوکمی تایبەتمەنـدی ئـەو ناوچانە ڕەچاو بکرێت، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس بۆ جەنابت، کاك یەشار فەرمووو.

بەڕێز یشار نجم الدین نورالدین:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

قسەكانم زۆربەی كران، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

كاك سالم تۆما، فەرموو.

بەڕێز سالم تۆما كاكۆ:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

هەڵبەت بودجە وەكو تەرازوو وایە، هەر مەسروفات نیە تا ئێمە هەر باسی مەسروفات بكەین، باسی تەرخانكردنی پارە بۆ پرۆژەكان و باسی بودجەی تەشغیلی بكەین، بەڵكو ئەوەی لەوە گرنگترە، لایە گرنگەكەیەتی كە داهاتە، مومكینە تا ساڵی 2003 زیاتر ئیهتیمامەمان بە دیاریكردنی داهاتەكان و زیاد كردنی و ڕێكخستنی دەداو زیاتریش ڕوون بوو، بەس لەو وەختەی كە دەستمان بەوە كرد كە داهات لە بەغداد وەربگرین، وابزانم كە جەنابی وەزیری داراییش پشتگیریم لێ دەكات، زیاتر ئەو لایەنەمان ئیخفا كرد یان زیاتر ئاگاداری نین، زۆرمان نەشارەزاییمان هەیە لە چۆنیەتی دابین كردنی داهاتەكان و چۆنیەتی ڕێكخستن و بەدەست هێنانی داهاتەكان، چ گومرگەكان، چ ڕەسمەكان، چ داهاتەكانی تر بە هەموو جۆرەكانیەوە، ئیتر هەموومان گرنگیمان داوە بە چۆنیەتی تەوجیە كردنی ئەو داهاتەی كە بۆمان تەرخان كراوە، بۆ كام پرۆژە، بۆ كام شوێن، كام جێگا تا زیاتر خزمەتی ناوچەكانی كوردستان بكات، بەڵام ئەوەی لەوە گرنگترە ئەوەیە كەمن ئەمەوێت بیڵێم چاودێری كردنی چۆنیەتی سەرف كردنی ئەو بودجەیەو چۆنیەتی چاودێری كردنی ئەو دەستهاتەیە بەگشت دەزگاكانی حكومەتی هەرێمی كوردستانەوە، چ چاودێری دارایی، چ دەزگاكانی چاودێری لەوەزارەتەكانی ترەوە، چ خودی پەرلەمان، چ وەزارەتی پلاندانان و چ سەرۆكایەتی ئەنجومەنی وەزیران، زۆر زۆر گرنگ ترە لەوە، من بۆ ئەو بابەتە دوو خاڵم هەیە، یەكەم: مومكینە بەشێكی زۆری ئەو موناقەشانەی كە لێرە كران كەم دەبوو، ئەگەر لیژنەی دارایی لەگەڵ لیژنەكانی تر كۆبوایەتەوەو لەسەر مولاحەزاتیان موناقەشەیان بكردایە، مومكینە بەشێكی زۆری پرسیارەكان لێرە نەدەكران و حەل دەبوو، دووەم: ئەگەر بگەڕێینەوە بۆ ساڵی 2009 بودجە لە كۆتایی مانگی 6 موصادەقەی لەسەر كرا، لە كۆتایی مانگی 9 و 10 چووە حەیزی تەنفیزەوە، بەتایبەتی بودجەی پرۆژەكان كە مومكینە بەشی زۆری برادەرانی ئەندام پەرلەمان ئاگاداری نین، ئایا پرۆژەكان دەستی پێكراوە یان دەستی پێنەكراوە؟، تا چ ئاستێك جێبەجێكراوە، ئایا پارەكەی سەرفكراوە یان نا؟، لە ئەستۆی وەزارەتەكان ماوە یان نا؟، لەئەستۆی لیژنەكان ماوە یان نا؟، ئەگەر بێت و وەزارەتی دارایی ئەو ئەركە بكێشێ و بەرچاو ڕوونیەك بكات بۆ ئەندام پەرلەمانەكان زۆر سوپاسیان دەكەم، من سێ خاڵم هەیە مومكینە برادەران ئیشارەتیان پێدابێت، بەس من دەمەوێت لەسەری بوەستم، بەنیسبەت وەزارەتی كارەبا، كە هەموومان ڕۆژانە قسەی لەسەر دەكەین و ئیعلام قسەی لەسەر دەكات، شریانی سەرەكی پێشكەوتنەو ژیانی ڕۆژانەی هاووڵاتیانە، بەڵام پارەیەكی زۆر زۆر كەمی بۆ تەرخان كراوە، كەچی بەرامبەری

مەسئولیەت لەسەر وەزارەتی کارەباو وەزیری کارەبایە، من وا ئەزانم سەلاحیات و مەسئولیات وەکو تەرازوو وایە، ئەگەر سەلاحیاتی نەدەیتێ کەواتە مەسئولیاتی لەسەر نابێت، دەبێ لەجیاتی ئەو جوابی بدەینەوە، کەبۆ ناتوانێ ئەو خزمەتە بە هاوولاتیان بگەیەنێ، ئیحتیمالی هەیە لە بەرهەم هێنانی وزەی کارەبا موشکیلەی نەمابێ، بەلام لە گواستنەوەو دابەشکردنی موشکیلەیەکی زۆری هەیە، وابزانم دەبێ پێداچوونەوەیەك هەبێت، بۆ پتر هاوکاری کردنی، ئەوەی لەوە گرنگترە ئەوانیش کە کاك ئیسماعیل قسەی لەسەرکرد، وەزارەتی کارەبا ڕیزبەندی ئەو پڕۆژانە بوو کەموصادەقە کراوە، لەگەڵ بەڕێز وەزیری پلاندانان ئیتیفاقیە کراوە دووبارە ڕیزبەندی دانانەوە بۆ پڕۆژەکان لەگەڵ وەزیری پەیوەندیدار بۆ هەموو وەزارەتەکان بکرێت، بەلام ئەو شتەم نەبینی لە وەزارەتی پیشەسازییەوە، کەخۆیان داوای ئەو پڕۆژانەیان نەکردووە، سێ پرۆژە لە بودجەی ئەمسالّ هاتووە بۆیان، ئەمڕۆش من لێم پرسین کێ موناقەشەی کردووە لەگەڵ وەزارەتی پلاندانان، ئاگاداری نەبوون، ئێمە وەکو لیژنەی پیشەسازی پێشنیارمان کردبوو کە هەر بەگوێرەی ئەو پارەیە، ئەگەر نەبێ پڕۆژەی تر لەو پڕۆژانەی کە داوایان کردبوو موافەقەیان بۆ بکرێت، دیارە لە لیژنەی دارایی بەڕێزەوە بەناوی پەسەند نیە هاتووە، من دووبارە تەئکیدی لەسەر ئەکەمەوە کە بە ئیهتیمامەوە وەربگیرێت، ئەوەی تر من لە بودجە مولاحەزەم کرد زۆر فەرمانگە هەیە، کەشفی بینای بۆ کراوە، پارەی بۆ بینا کردن تەرخان کراوە، ئیحتیمالی هەیە هەندێك لەو فەرمانگانە شتێکی کاتی بن، چەند ساڵێکەو کۆتاییان پێ دێت، یاخود دەمج دەکرێت لەگەڵ وەزارەتێکی تر یاخود دەزگایەکی تر، من پێم باشە، ڕاستە بوونی بینا گرنگە بۆ دەزگایەك، بۆ فەرمانگەیەك، بەس پارەمان زۆر پێویستە بۆ هەندێ پڕۆژەی خزمەتگوزاری تر، ئەمساڵیش هەندێ بینا هەیە بابەکرێ بن، هەندێ فەرمانگە هەیە با بەکرێ بن، بەڵکو ئەو پارەیە تەوجیه بکرێت بۆ هەندێ پرۆژەی تایبەت، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، دکتۆر صەباح بەرزنجی، فەرموو.

بەڕێز صباح محمد نجیب:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بێگومان قسە کردن لەسەر هەر سێ تەوەری ڕاپۆرتی لیژنەی دارایی و، بودجەی ساڵی 2010ی هەرێمی کوردستان، پاشا پڕۆژە یاسای بودجە، ئەمە هەر یەکێکیان تەوەرێکی تایبەتە، پێویستی بە لەسەر وەستان و بەوە هەیە کە بەنەفەسێکی درێژەوە مامەڵەی لەگەڵ بکەین، سەبارەت بە ڕاپۆرتی لیژنەی دارایی من چەند خاڵێك ئەخەمە بەرچاوی ئێوەی بەڕێز و هەموو هاوکارانی بەڕێزم، سەرەتا ئەم ڕاپۆرتە بە زمانێکی تەبریری نووسراوە، ئەو هێزەی کە پێویستە ڕاپۆرتی لیژنەیەکی پەرلەمانی هەیبێت، تێیدا بەدی ناکرێت،

من چەند نموونەیەك دێنمەوە بۆ ئەوەی قسەكانم بسەلمێنم، یەكەم: لە لاپەڕەی یەكدا لە پێشەكیەكەی دەڵێت، داوا دەكەین كەوا لەكاتی یاساییدا بودجە پێشكەش بكرێت، حەق وابوو لیژنەی پەرلەمان بڵێت پێویستە نەك داوا دەكەین، چونكە ئەم مەوقیفە مەوقیفێكی زەعیفە، شایستە نیە بە نوێنەرانی گەل بەو زمانە، بەزمانێك كە داوا كردن و ڕجای تێدا بێت بنووسرێت، خاڵی دووەم: لەلاپەڕەی حەوتدا داوا دەكات، پێشنیار دەكات، كە تەوازون ڕەچاو بكرێت لەسالآنی داهاتوودا، لەبەینی ڕێژەی دانیشتواندا، من پێم وایە ئەبێ لیژنە بڵێت پێویستە ڕەچاو بكرێت، نەك داوا بكرێت، سێیەم: ئەو زمانەی كە پێی نووسراوە ئەم ڕاپۆرتە لە هەندێ لە لاپەڕەكانیدا كە تەماشا دەكەین بەزمانێكی سەردی، تەوصیفیە، تەحلیل ولێكدانەوەی پێویستی تێدا نیە، كە بیكات بۆ فەصڵەكانی ئەم بودجەیە، چونكە لەڕاستیدا ئێمە ئەبێ ئەو ڕاپۆرتەی كە دەیخوێنینەوە ئەوەمان نیشان بدات كە ئەم بودجەیە چ سیاسەتێكی ئیقتیصادی بۆ ئەمساڵی كوردستان وەدیسان لەم ساڵەوە بۆ ساڵانی داهاتوو دەگرینە بەر، بۆ داڕشتن و دامەزراندنی قاعیدەیەكی ئیقتیصادی بەهێز، ئیستراتیژێكی ئابووری بەهێز، لە ڕاپۆرتەكەیدا لیژنەی بەڕێز باسی ئەوە ناكات كە ئێمە چ ئیستراتیجیەتێك لەم میزانیەدا دەخوێنینەوەیە، چ ئامانجێكی ئابووری وا لە پشتی داڕشتن و جێبەجێ كردنی ئەم بودجەیەوەیە، بەنیسبەت پێشنیار و ڕەخنەو بۆچوونەكانی لیژنە تایبەتمەندەكانی پەرلەمان، لەڕاستیدا لیژنە هەندێ لەو پێشنیازو هەندێ لەو ڕەخنانەی نووسیوەتەوە كە حەق وابوو زۆربەیان و كاكڵەیان بەشێوەیەكی جەوهەری بنووسرێنەوە، من بۆ نموونە لە لیژنەی پەروەردەو خوێندنی باڵا ژمارەیەكی زۆر پێشنیازمان گونجاندبوو، تەنها سێ پێشنیاریان جێگای كراوەتەوە لە ڕاپۆرتەكەدا، دیسانەوە كەسەیری ڕاپۆرتەكە دەكەین ئەوەی لێ ئیستینتاج دەكەین كەلیژنە بۆ خۆی ڕازی نیە لە بودجەی هەرێمی كوردستان بۆ ساڵی 2010، بۆ نموونە لە لاپەڕەی پێنجدا كە باسی میلاكات دەكات، زۆر بەڕوونی دەخوێنرێتەوە كە ڕازی نیە لەو برە میلاكەی كەبودجە پێشنیاری كردووە، یان وەزارەتی مالیە تەصدیقی كردووە، لەلاپەڕەی شەش كەباسی تەعویزاتی فەرمانبەران دەكات، دیسان لەهەمان لاپەڕەدا كەباسی تەنفیزی میزانیە دەكاتن لەلاپەڕەی حەوت كەباسی سروشتی پڕۆژە وەبەرهێنانەكان دەكات، دیسانەوە لیژنە بۆ خۆی ڕەخنەی هەیە لە شەفافیەتی میزانیە كاتێك كە باسی حسابی ئیعانات و منح و مەنافعی ئیجتماعی و مەسروفاتی تر ئەكات، لەلاپەڕەی هەشت كە داوا دەكات لە وەزارەتی پلاندانان كە بەڕیز بەندی بە ئەولەویاتی خۆیدا بچێتەوە، كاتێ كە باس لە پڕۆژە وەبەرهێنەكان دەكات، كاتی داوای ئیجادی تەوازن ئەكات، دروست كردنی تەوازن و هاوسەنگی لەنێوان وەزارات و ناوچە جیاوازەكان، ئەمە سەبارەت بە ڕاپۆرتی لیژنە، سەبارەت بەخودی بودجەی پێشنیاركراو، ئەو كەسەی كە سەیری نەفەقاتی تەشغیلی بكات لەم بودجەیەدا بەپێی ئەو لیستەی كەلە ڕاپۆرتەكەدا هاتووە، بۆی دەر ئەكەوێت كە ئەم بودجەیە لە ڕاستیدا بودجەی ئاوەدانكردنەوەو گەشەپێدانی ئابووری كوردستان نیە، چونكە زۆر لەو پڕۆژانەی كە هەیە پێویستە لەسەر ئەساسی جەدوا جێگیر بكرێن، هیچ ئەولەویەتێك نیە لەدانانی پڕۆژەكاندا یان ئێمە هەستی پێناكەین، یەعنی بۆیان هەیە جوابمان بدەنەوەو بۆچوونەكەی ئێمە هەڵە

بێت، پرۆژە بەرهەمهێنەکان ڕیزبەندی گەشەی ئابووری هەرێمی لەبەرچاو نەگرتووە، بۆنموونە وەزارەتی پیشەسازی بەپێیی ئەو ئامارەی کە داویەتی بەدەستەوە، ئەڵێ لەساڵی 2006 بەدواوە (176)کارگە داخراون، بەڵام لە 2006 بۆ 2009 تەنها ئیجازەی (35)پرۆژە دراوە، ئەو(35) پرۆژەیەش چەندی جێبەجێکراوە، چەندیش ئێستا فیعلەن لە ئینتاجدایە ئەوە نازاندرێت، عاملی ئینتاجی و عاملی گەشەپێکردن لەمیزانیەی ئیستسماری وەزارەتەکاندا بەڕاستی بەرچاو ناکەوێت، هاوسەنگی جوگرافی لەنێوان ناوچە جیاوازەکانی کوردستان ڕەچاو نەکراوە، کە پێویستە بەپێیی ڕێژەی دانیشتوان بێت، دیسان قاعیدەی ئینتاجی بۆ هەرێمی کوردستان بەڕاستی بەدی ناکرێت، لەدانانی میزانیەدا هەست ناکرێت کە حکومەت خاوەنی سیاسەتێکی بازرگانی دیاریکراوە، چونکە هیچ بڕگەیەکی تێدا نیە کە باس لەوە بکات کە تەوازونێك هەبێت لە نێوان ئیستیراد و تەصدیر، ئیستیراد لەسەدا سەدە، بەڵام تەصدیر لە سەدا سفرە، لەحاڵێکدا ئەبوایە وەزارەتی پیشەسازی و بازرگانی پشکێکی زۆریان هەبوایە، لە نەفەقاتی تەشغیلی ولە نەفەقاتی ئیستیسماری کە دەبینین ئەو نیسبەیەی کە ڕەچاوکراوە هەمووتان دەیبینن زۆر کەمە، ئیراداتی کارەبا زۆر کەمە، دێمە سەر مەسەلەی حساباتی خیتامی کەبەڕاستی زۆر گرنگە، هی شەش مانگی پێشوو ئاخرین خاڵ هەندێ فەصلّ وبڕگەی تێدایە بەڕاستی جێگای پرسیارە، باسی هەموو مخصصاتەکانی تێدایە، بەڵام لە کۆتایدا دێت دەنووسیت مخصصات استسنائیە، کەئێمەش نازانی ئەو ئیستسنائیە چیە؟، باسی هەموو لەوازمەکان ئەکات هی توبی، هی عیلمی، هەمووی ڕیز ئەکات لە کۆتاییدا ئەڵێت(اللوازم أخرى) باسی هەموو نەفەقاتەکان ئەکات لە کۆتاییدا ئەڵێت (نفقات متنوعة أخرى)، باسی هەموو جۆرە ئیستیشارەکان ئەکات، لەکۆتاییدا ئەڵێت (الاستشارات أخرى) نازانین ئەمە چیە؟، باسی هەموو جۆرە ڕێکخراوەکان ئەکات، لەکۆتاییدا ئەڵێت (المنظمات الاخرى) باسی هەموو جۆرە سیانەیەك ئەکات، لەکۆتاییدا ئەڵێت (صيانة السجلات الاخرى)، باسی هەموو جۆرە ئینشائاتێك ئەکات، لەکۆتاییدا ئەڵێت(إنشأت أخرى)، باسی هەموو جۆرە ئالیاتێك ئەکات، لەکۆتاییدا ئەلێت(أليات كبيرة أخرى) ئەمە هەمووی کۆمەڵێك لەو تێبینیانە بوو کە لەلای من گەڵاڵە بوون، هیوادارم کە یان وەڵامێکی موقنیعمان بدەنێ یان بەڕاستی پێویستە موعالەجەی بکەین، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، دکتۆر احمد، فەرموو.

بەڕێز د. احمد ابراهيم علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پێشەکی دەستخۆشی لە لیژنەی دارایی و کاروباری ئابووری دەکەین، هەروەها لیژنەکانی تری پەرلەمان کە ماندوو بوون، تێبینی و سەرنجی باشی خۆیان داوە، بەڵام منیش هەندێك سەرنجم لا گەڵاڵە بووە، ئەمەوێت لێرەدا عەرزی جەنابتانی بکەم، دیارە بودجەی بەکاربردن لە بودجەی هەرێمی کوردستان زیاترە

لەبودجـەی وەبـەرهێنان، ڕێـژەی بودجـەی پرۆژەکـان 31٪ و بودجـەی بـەکاربردن 69٪یـە، بودجـەی بەکاربردن کە لەبودجەی وەبەرهێنان زیاترە، کە 3 ملیار دینارەو لەو بڕە 2 ملیار دیناری بۆ پڕۆژە تەواونەکراوەکانی کابینەی پێنجەمی حکومەتی هەرێم تەرخانکراوە، ڕاپۆرتی وەزارتی داراییش ئەڵێت بەردەوام بوون لەسەر دابین کردنی پێداویستیەکان وخزمەتە سەرەکیەکان لەبواری کارەبا، ئاو، ئاوەڕۆ، ڕێگاوبان، بەڵام ئێمە هەست دەکەین هەندێك لە پڕۆژەکانی ساڵانی ڕابردوو نەخراوەتە پڕۆژەکانی ساڵی 2010وە، هەر بۆ ئەوە من نموونەیەك دەدەم، کە ئاراستەی سەرۆکایەتی پەرلەمانیش کراوە، لە پڕۆژە تەواو نەکراوەکانی ساڵی 2008ە ماوەتەوە، کە وەزارەتی ئاوەدانکردنەوە بەژمارە(4588) کەبۆ بەڕێوەبەرایەتی ئاوەدانکردنەوەو نیشتەجێکردنی ڕانیەی ناردووە، پڕۆژەی قیرتاوکردنی ڕێگای (پلنگان – وەرتێ) کە ئەم داواکارییە ئاراستەی سەرۆکایەتی پەرلەمانیش کراوە، کەئاماژەی بەنوسراوی وەزارەت کردووە بەژمارە(5317) لە 2008/7/2 ئەڵێت هاوپێچ نووسراوی وەزارەتی پلاندانان ، فەرمانگەی پلاندانان بۆ پرۆژەکانی بودجەی وەبەرهێنان ژمارە(2031) لە 2008/6/4 کە بۆی ناردوون، تێیدا ئاماژە دەدات بە دانانی پڕۆژەی ناوبراو واتە قیرتاوکردنی ڕێگای (پلنگان – وەرتێ) لە پلانی ساڵی 2009دا، کەچی ئەو پڕۆژانەی کە ئێمە سەیرمان کرد بۆ ساڵی 2010 دانراون، ئەم پڕۆژەیە نەخراوەتە ناو پڕۆژەکانی وەزارەتی ئاوەدانکردنەوە بۆ ساڵی 2010، بەڕاستی لێرەدا پێویستە وەزیری ئاوەدانکردنەوە وەڵامی ئەوە بداتەوە، کەبۆچی ئەم پڕۆژەیە پشتگوێ خراوە؟، لەکاتێکدا لەساڵی 2005ەوە ئەمە لەبەردەستیاندا بووە، بەنیسبەت ئەوەی کە برادەرانیش ئاماژەیان پێدا، داهاتەکانی هەرێمی کوردستان و ئەو بڕە پارەی کە لە گرێبەستە نەوتیەکان دەست دەکەوێت، هەروەها ئەو (5) ملیارەی کە بەڕێز وەزیری سامانە سروشتیەکان لەبەردەم پەرلەماندا ئاماژەی پێدا، ئێمە پشتگیری ڕاپۆرتی دارایی ئەکەین، کەباس لەوە ئەکات ئەبێ وەزیر بێتە بەردەم پەرلەمان وئەم مەسەلەیە ڕوون بکاتەوە، دەربارەی کەم ئەندامان، ئەو بڕەی کەبۆیان دیاریکراوە بەڕاستی ئێمە پشتگیری لە لیژنەی کاروباری دارایی ئەکەین، کە لە (30)هەزارەوە زیادکرا بۆ (100) هەزار دینار، نەك ئەو بڕەی کە لە پڕۆژە یاسای بودجەدا هاتووە، ئەوانەی کە لە (30)هەزارەوە بۆ (100)هەزار و ئەوانەی کە (50) هەزارە بۆ (150)هەزار زیاد بکرێت، دەربارەی شەهیدی هاووڵاتیش بەڕاستی (50)هەزار بە مەقتوعی کەبۆیان بڕاوەتەوە ئەوە زۆر کەمە، پێشنیار دەکەین کە ببێت بە (100)هەزار، دەربارەی حیساباتی خیتامی بەڕاستی ئێمە هەموو ساڵێك دەبێ چاوەڕوانی بکەین، حساباتی خیتامی لەکۆتایی ساڵدایە، پێویستە ساڵی دووجار حسابات بگات بەپەرلەمان لەلایەن حکومەتەوە، کە تائێستا ئەمە جێبەجێ نەکراوە، دیارە لەکاتی خۆیشیدا کە بودجە ناگاتە پەرلەمان ئەمە دیارە پەلەپەلی تێدا دەکرێت، بێگومان ئەم پەلەپەلەش ناچێتە خانەی بودجەیەکی زانستیەوە، ئەمەش بە سلبی ئەشکێتەوە لەسەر پڕۆژەکانی داهاتووی هەرێمی کوردستان و لەسەر سیاسەتی دارایی هەرێم، بۆیە پێویستە کە حساباتی خیتامی لە کۆتایی هەر شەش مانگێکدا بگاتە پەرلەمان، ئەوەی کە دەوترێت لە شەش مانگی کۆتایی ساڵی 2009دا حساباتی خیتامی گەیشتۆتە دەست پەرلەمان، بۆیە تا

ئێستا ئەندامانی پەرلەمان بێئاگایی خۆیان لەوە دەردەبڕن، سەبارەت بە ماددەی (21) کە دەربارەی ئەوەی کە لە پرۆژە یاساییەکەدا هاتووە کە (350) هەزار دینار دانراوە بۆ مەشاریعی صندوقی ئیسکان، لە پرۆژەکەی لیژنەی داراییدا هاتووە، کە ڕای لیژنەی دارایی و یاسایشە هی هەردووکیانە ئێمە لە لیژنەی کاروباری یاسایی (350) ملیار دینارمان داناوە، بەڵام لە ڕاپۆرتەکەدا (250) ملیار هاتووە، ئەمە نازانم ئایا هەڵەیە؟ چونکە هەم بە ڕەقەم و بە کیتابەتەنیش نووسراوە، پێشنیاری لیژنەی یاسایش هەر وایە کە (350) ملیار دینار بێت، لە پرۆژەی بودجەکەشدا بەهەمان شێوە هاتووە، دەربارەی قەرزی عەقاری ئێمە بەڕاستی پێشنیار دەکەین کە لە (20) ملیۆن کەمتر نەبێت، چونکە ئەمە کە (12) ملیۆن ئەدرێت بەهاووڵاتی، زۆر کەمە، بۆیە پێویستە لە (20)ملیۆن کەمتر نەبێت، بەلانی کەمی ئەوەی لە صندوقی نیشتەجێبوون بخرێتە سەر قەرزی عەقارییەوە، دەربارەی هەندێك لەداواکاری یان پێشنیاری لیژنەکان بەڕاستی لە لیژنەی کاروباری دارایی نەهاتووە، هەروەها لە لیژنەی یاسایی و لیژنەی ڕۆشنبیریشدا ئێمە کۆمەڵێك شتمان پێشنیار کردبوو، لە لیژنەی کاروباری داراییدا نەهاتووە، دەربارەی بودجەی حزبەکان، ئەو (90) ملیارەی بۆ بودجەی حزبەکان دیاریکراوە، پێویستە وەزیری دارایی بەڕاستی وەڵام بداتەوە کە تاوەکو یاسای بودجەی حزبەکان لە پەرلەمان دەردەچێت، ئێمە بزانین لەسەر چ پێوەرێك ئەم بودجەیە ئەدرێت بە حزب و ڕێکخراوەکان، وە ئایا ڕێکخراوەکان ئەوانەی سیاسین ئەیانگرێتەوە یان ڕێکخراوەکانی کۆمەڵگای مەدەنی؟، دەربارەی سەلاحیاتی وەزیر کە (250)ملیۆن دینار سەلاحیاتی بۆ دانراوە، بەڕاستی ئەم سەلاحیاتەی کە بۆی هەیە بۆ هەر حاڵەتێك و تەخویلی سەرۆکی دائیرەکانی تابعی وەزارەت ئەکات بە سەرف کردنی ئەوەی کە لە (100) ملیۆن دینار کەمتر نەبێت، ئەمە بەڕاستی ئەو سەلاحیەتە ڕەهایەی کە دراوە بە وەزیر پێویستە عقود لەڕێگای تەندەرەوە ببێت، بەڕاستی سەلاحیەتی وەزیر دیاریکراو بێت، چونکە زۆر سەفەر ئەکرێت بۆ دەرەوە بەبیانووی ئەوەی کە ئەو عقودانە تەواو ئەکرێن، بۆیە بەیەکجار تەواو بکرێن لەڕێگای تەندەریشەوە بێت، چونکە پارەیەکی زۆر سەرف ئەکرێت بەناوی ئەو سەفەرانەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك سالار، نوقتەی نیزامی هەیە، فەرموو.

بەڕێز سالار محمود مراد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لەڕاستیدا لە تەسەلسولی ناوەکاندا من وای بەباشتر ئەزانم کە ناوەکان بخوێنرێتەوە تا هەریەکەو لە ئێمە بزانێ کەی سەرەی دێت و لەپێش کێ و لەدوایی کێوەیە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ئێوە فراکسیۆنی خۆتان تەقدیمی کردووە، هەموو فراکسیۆنەکان و کوتلەکان ناوەکانیان پێشکەش کردووە، بەو تەسەلسولەی کە بەڕێزتان بە ئێمەتان داوە ئێمە دەڕۆین، بەڵام ئێمە تەوزیعمان کردووە، لیستی کوردستانی (4) گۆڕان (2) پاشان ئەوانی تر، دوایی ئەوانەی کە ژمارەیان کەمە زوو تەواو ئەبن کە وەختیان تەواو بوو ئەوکاتە ئەمێنێتەوە گۆڕان و لیستی کوردستانی، دوایی گۆڕانیش تەواو ئەبێت تەنها کوردستانی ئەمێنێتەوە، زۆر بە عەدالەت تەوزیعمان کردووە، تکایە وەرنەوە سەر مەوزوعەکە، خاتوو بەفرین، فەرموو.

بەڕێز بەفرین حسین محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لەڕاستیدا نامەوێت بچمەوە سەر ئەو خاڵانەی کە بەڕێزانی پێش من باسیان کرد، ئەوەی کە ئەمەوێ قسەی لەسەر بکەم، قسە کردنە لەسەر بەشێکی گرنگی ئەم کۆمەڵگایە، ئەویش ناوچەکانی دەرەوەی شارەکانە، بەڕاستی قەزاو ناحیەکان و تەنانەت گوندەکانیش کە ئێمە هەمیشە لە گوفتار و قسەکانمان و وتارەکانمان ئەوە دووپات دەکەینەوە، کە ڕۆڵی دانیشتوانی ئەو ناوچانەمان بەرز نرخاندووە لە شۆڕشی ڕزگاریخوازی گەلی کوردستاندا، بێگومان هەر ئەوانیش بوون، هەر پاڵپشتی ئەوان بوو، هەر خەمخۆری ئەوان بوو، بزافی ڕزگاریخوازی گەلی کوردستان توانی بگاتە ئەم قۆناغەی کە ئێمە خۆمان لە خاوەنداریێتی پەرلەمان و حکومەت و دەسەڵاتی خۆماڵیدا دەبینینەوە، بۆیە جێگای خۆیەتی تا دوێنێ ئەوان پێشەنگ بوون لە خزمەت کردندا ئەمڕۆش پێشەنگ بن لەوەیە کە خزمەتی زیاتریان پێبگەیەندرێت، بێگومان ئەهەمیەتی ئەوان هیچ لە هی شارە گەورەکان و سەنتەری شارەکان کەمتر نیە، پێویستە ئەولەویاتی بدرێتێ، کە خزمەتی زیاتر بەو ناوچانە کرا بێگومان خەڵکانی دەرەوەش کۆچەکانیان کەمتر دەکەنەوە بۆناو شارەکان، بەمەش ئەزمەی سەکەن کەم دەکات، لەلایەکی تریشەوە گرنگیدانە بە بواری کشتوکاڵی ئەو ناوچانەی کەوا گرنگی بە سامانی ئاژەڵی دەدەن، ئەمەش بۆخۆی دەوڵەمەند بوونی ژێرخانی ئابوورییە، جا بۆیە من ئەمەوێت لێرەوە بڵێم کە ئەمڕۆ ئەو ڕۆژەیە کە پاداشتی خزمەتەکانی ئەوان بدرێتەوەو بەمافەکانی خۆیان شاد بن و خزمەتی زیاتر بەم کوردستانە بگەیەنن، خاڵێکی تریش کە ئەمەوێت قسەی لەسەر بکەم زیاد کردنی ژمارەی قوتابخانەکانە هەر لەو ناوچانەی کە ئاماژەم پێکرد، لە قەزاو ناحیەکان و گوندەکان، بەڕاستی هەرێمی کوردستان و سەرجەم قوتابخانەکانمان بەدەست زۆری ژمارەی خوێندکاران و سێ دەوامییەوە دەناڵێنن، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، هاژە خان، فەرموو.

بەڕێز هاژە سلیمان مصطفى:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لەسەرەتادا دەمەوێت ئاماژە بەوە بدەم کە حکومەت دەبێت کار بۆ ئەوە بکات بەپێی پەیرەوی ناوخۆی پەرلەمان پڕۆژەی بودجە هەموو ساڵێك لەکاتی خۆیدا لەسەرەتای مانگی تشرینی یەکەمەوە بگاتە پەرلەمان، ئەبێت حکومەتیش کار بۆ ئەوە بکات کە لەکاتی خۆیدا بیگەیەنێتە پەرلەمان، دەربارەی ڕاپۆرتەکەی لیژنەی کاروباری دارایی و ئابووری، لە ڕاپۆرتەکەدا بەڕاستی لەیەکەم لاپەڕەدا کە ئاماژەی پێدرابوو لە ئاسایشی سلێمانی و هەولێر هەروەها دیوانی چاودێری هەولێر وسلێمانی بەڕوونی جیاکراونەتەوە، کە ئەمەش بەڕاستی مۆرکی دوو ئیدارەیی پێوە دیارە، دەبێ کار بۆ ئەوە بکرێت کە ئەوە لابرێت و یەك ئاسایش و یەك دیوانی چاودێری دارایی بنووسرێت لە پڕۆژەکاندا، دەستخۆشی لە پێشنیارەکانی ڕاپۆرتی لیژنەی دارایی دەکەم، کە دەڵێت بودجەی وەبەرهێنان پێویستە ئاراستەی ئەو پڕۆژانە بکرێت کە ڕۆڵی سەرەکی دەبێت، لە بەهێزکردنی ژێرخانی ئابووری و پێکهێنانی سەرمایەی ماددی وکەم کردنەوەی بڕی ئاراستە کراو، بۆ ئەو پڕۆژانەی کە بەرژەوەندی کەسی و گروپی تایبەتمەند دەپارێزێت دوور لە بەرژەوەندی گشتی، بۆیە پشتگیری لەو پێشنیارەیان دەکەم، دەربارەی منحەی زیندانیانی سیاسی بەڕاستی کە (390)هەزار وەکو منحە دەدرێت بەزیندانیانی سیاسی من پێم باشە کە ئەوە چاك بکرێت، بەپێی یاسای دەستەی زیندانیانی سیاسی، چونکە لە بەغداد (500) هەزار دینارە، نازانم ئەو (110) هەزارە بۆچی لە زیندانیانی سیاسی هەرێمی کوردستان بڕاوە؟، دەربارەی ڕاپۆرتی لیژنەکان، لیژنەی دارایی ئیشارەتی بەو گفتوگۆیانە نەداوە کە لەناو لیژنەکاندا هاتووە، بۆ نموونە ئێمە لە لیژنەی ماڤ مرۆڤ بە تێکڕای ئەندامان باسی ئەوەمان کرد کە ناوی پێشمەرگە بمێنێتەوە لەجیاتی ناوی زێرەڤانی، دەربارەی پڕۆژە پێشنیارکراوەکان بەڕاستی دەبینرێت کە ئەو پڕۆژە پێشنیارکراوانەی ساڵی 2010 زۆر بەیەکسانی بەسەر شوێنەکاندا دابەش نەکراوە، بۆ نموونە من خەڵکی شاری ڕەواندوزم، بەڕاستی دوو پڕۆژەی زۆر بچووك بۆ شاری ڕەواندوز تەرخانکراوە، لەگەڵ ئەوەش کە شاری ڕەواندوز شارێکە ئێستاکراوەتەوە بە قەزاو پێویستی بە زۆر پڕۆژە هەیە، بۆ ئەوەی گەشەی پێبدرێت وپەرەی پێ بدرێت، زۆربەی دەوائیرەکانی لەخانووی کرێدان، کە پێویستە ئەوە لەبەرچاو بگیرابایە، بەڕاستی دەبیندرێت لە پڕۆژە پێشنیارکراوەکاندا کە پڕۆژەی پیشەسازی وای تێدا نیە کە کەرتی پیشەسازی لە کوردستان ببوژێنێتەوە، بۆ نموونە باس لەوە دەکرێت کە (120)کارگە لە هەرێمی کوردستان داخراوە، کار بۆ ئەوە نەکراوە پلانێك لەلایەن حکومەتەوە نیە، بۆ بەگەڕخستنەوەی ئەو کارگانە، کەبێگومان دەبێتە هۆکارێك کە گەشە بە کەرتی پیشەسازی بدات لە هەرێمی کوردستاندا، پڕۆژە گەشتوگوزارییەکان بەڕاستی وەکو دەبیندرێت من لەو ناوچەیەی کە لێی دەژیم شوێنێکی گەشتوگوزارە هەر چوار قەزای(ڕەواندوز، سۆران، مێرگەسوور، چۆمان)شوێنێکی گەشتوگوزارین نابینین یەك پڕۆژەی گەشتوگوزاری لەو شوێنانەدا هەبێت، بۆ پەرەپێدانی گەشتوگوزار لە هەموو کوردستان ولەو ناوچانەدا بەتایبەتی، پڕۆژەی کشتوکاڵی بەڕاستی هیچ پڕۆژەیەکی وای تێدا نیە، بۆ بووژاندنەوەی کەرتی کشتووکاڵی تەنها گرنگی دراوە بە پڕۆژەی سەرچاوەکانی ئاو، ئەبێ ئەوەش لەبەرچاو بگیرێت، چونکە بەڕاستی حکومەت بڕیاری ئەوەی دابوو کە ئەو

پێنج ساڵە ساڵی بووژاندنەوەی کەرتی کشتوکاڵ بێت لە کوردستان، بۆیە دەبوایە زیاتر گرنگی بەولایەنە بدرایە، لەناو پرۆژە پێشنیارکراوەکاندا بەڕاستی دروستکردنی قوتابخانەی(شوەیفات) لە (دهۆك و سلێمانی) من نازانم بەڕاستی قوتابخانەی شوەیفات سەر بەکەرتی تایبەتە پێویست ناکات حکومەتی هەرێم بودجەی خۆی بۆ تەرخان بکات، هەمووشی بۆ ئەو قوتابیانەیە کە بە ئیمکانیەتن وهەر قوتابیەکیش ساڵی (5) هەزار دۆلار دەدات بۆ ئەوەی لەو قوتابخانانەدا بخوێنێت، هەمووی کوڕی بەرپرسەو کوڕی ئەو کەسانەیە کە بەئیمکانیەتن، بۆیە پێویست ناکات لە بودجەی هەرێم پارە بۆ ئەوە تەرخان بکرێت، هیچ پڕۆژەیەکی بەڕاستی تێدا نیە بۆ چاکسازییەکان یان بۆ ئەو شوێنانەی تر، بەڕاستی ئێمە وەکو لیژنەی مافی مرۆڤ سەردانی دهۆکمان کرد، چاکسازییەکانی منداڵان وژنانمان بینی، کە زۆر زۆر خراپن، هەولێریش بەهەمان شێوە، سلێمانیش بەهەمان شێوە، پێویست بوو ئەو پارەی کە تەخصیص ئەکرا بۆ وەزارەتی کارو کاروباری کۆمەلایەتی لەو چاکسازیانەی تێدا بوایە، بۆ داڵدەدانی ئافرەتان، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوباس، کاك فازڵ حەسەن، فەرموو.

بەڕێز فاضل حسن اسماعیل:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دیارە هەر لەسەرەتاوە پڕۆژە یاسای بودجە کەموکوڕیەکی زۆری تێدا هەبوو، بەلام دیارە بە هەوڵ و هیمەتی هەموو لیژنەکان توانرا بەهۆی ئەو پێشنیارو تێبینی وسەرنجانەی خۆیان لایەنێکی زۆری کەموکوڕییەکان پڕ بکەنەوە کە لە راپۆرتی لیژنەی دارایی و ئابووریدا هاتووە، کە نزیکەی (80) پێشنیارو تێبینی وپرسیارو لەو بابەتانەیە، بەشی هەرە زۆری تەنها (4 -5)ی نەبێ کە نووسراوە پەسەند نیە، ئەمە زۆر باشە، بەلام ئەوەی کە ڕاپۆرتەکەی هەبێت لە لاپەڕەی (9) کە لیژنەی کشتوکاڵی پێشنیارێکیان کردووە سەبارەت بە تەرخانکردنی بڕە پارەیەك بۆ تەسویە، دیارە مەسەلەی تەملیك لە تەسویەدا گرنگترە، یەعنی پێویست بوو بڕە پارەیەکیش بۆ تەملیك کردن، تاپۆکردنی زەوی لەسەر جوتیارەکان، کە ئەمە بەڕاستی موشکیلەیەکی زۆر گەورەیە ئێستا، یەکێکیان: لەبەرئەوەی کە یاسایەکە هەرچەندە لە خولی دووەمی پەرلەمانیش دەرچووە، بەلام زۆر لەسەرخۆو بەهێواشی دەڕواتە پێش، بەشێکی پەیوەندی بەوەوە هەیە کە وەزارەتی کشتوکاڵ موبەرڕیریان ئەوەیە کە پارەیان لەبەردەرست نیە، هەرچەندە دیارە عەرقەلەی شتی تریش هەیە، چونکە بەشێك لەو جوتیارانەی کە موراجەعەیان کردووە پێیان وتوون، بەتایبەتی لەم یەك، دوو مانگەی دوایی کە بڕیارەکە بۆ ماوەیەکی کاتی وەستێنراوە، نازانین ئەمەش چی بەسەر دێت، دووەمیان: سەبارەت بە مەسەلەی باربوو، بەخشین ، سوودە کۆمەلایەتیەکان و خەرجیەکانی تر لە بودجەکە، بەراستی ڕێژەیەکی یەکجار زۆرە لە 21٪ لەکاتێکدا کە کورتهێنان لە بودجەدا هەیە، لە ڕاپۆرتەکەدا لە تێبینیەکان بۆ زیاد کردنی چەند ماددەیەك لە کۆتاییدا، کە پێشنیاری زیاد کردنی (5) ماددەیان کردبوو، دیارە مەسەلەی ماددەی(1 و2) تا ڕادەیەك موناسبە، بەلام (3و4و5) هیچ

پەیوەندییـەکی بەمەسـەلەی یاسـای بودجـەوە نیـە، بۆیـە هیـوادارم ئـەوە چـاوێکی پێـدا بخشـێننەوە کـە زیادکردنە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، کاك ئارام شاهین، فەرموو.

بەڕێز ئارام شاهین داود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سوپاس جەنابی سەرۆك قسەکانی من کران.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك گۆران ئازاد، فەرموو.

بەڕێز گۆران ئازاد محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من وێڕای دەستخۆشیم لە ناوەڕۆکی ڕاپـۆرتی لیژنـەی دارایـی، داواکـارم ئـەو پێشـنیارو بۆچـوونانەی کـەوا خراونەتە ڕوو بۆ پڕکردنەوەی کەموکوڕییەکانی پڕۆژەکە، لەلایەن وەزارەتی دارایی و پلاندانانەوە، ئـەوەی کە گونجاوە لەڕووی داراییەوە لەبەرچاو بگیرێت و جێگای بکرێتـەوە، مـن چـەند خاڵێـك هەیـە دەمـەوێت باسیان بکەم، لە پێشنیارەکانی لیژنەی یاسایی کەخراونەتە ناو ڕاپۆرتی لیژنـەی داراییـەوە لـە خـاڵی دووەم کە باس لە گواستنەوەی بڕی داهاتی نەوت و غاز دەکەن بۆ پارێزگای مونتج، ئەوەی بەرامبـەری نووسـراوە کە ئەمە پەسەند نیە، من حەزم لێیە ئەوە ڕوون بکەمەوە کاتێك کە ئەم پڕۆژەی بودجە هاتـە پەرلـەمانی کوردستانەوە زووتر بوو لـە دەرچـوونی پـڕۆژەی بودجـەی حکومـەتی عێراقـی، کـە لـە حکومـەتی عێراقـی دەرچوو لە مادده (42)ی پڕۆژەی بودجەی حکومـەتی عێراقـی باسـی لـەوە کـردووە کـە هـەر پارێزگایـەکی مونتجی نەوت و غاز دۆلارێکی لە هەر بەرمیلێك بۆ دەخرێتە سەر بودجەی ئەم پارێزگایـە، کاتێـك بـەڕێز وەزیـری دارایـی وبریکـارە بەڕێزەکـەی لـە لیژنـەمان ئامـادە بـوون ئـەم خاڵـەمان خسـتە بەردەسـتی زۆر پشتگیرییان کرد وزۆریشیان پێ باش بوو، موبەڕیرپشیان ئەوە بوو کە ئەوان پێشتر ئەم پرۆژەیان نـاردووە، بۆیە داواکارم ئەم خاڵـە بـە نـەزەری ئیعتیبـار وەربگیرێـت، چـونکە ئـەو پارێزگایانـەی کـەوا بەرهـەم هێنی نەوت و غازن ئەمان پێویستیان بە خزمەتگوزاری زیاترە، لەڕووی ژینگەشەوە تەئسیرات زیاتر لەسەر ئـەو ناوچەیە دەکات، بۆیە ئەم خاڵە لە پـرۆژەی عێراقی ئەمساڵ جێبـەجێ کـرا، کوردسـتانیش نـەوت و غـازی هەناردە کرد، با ئەم دۆلارە بگەڕێتەوە بۆ خودی ئەو پارێزگایەی کە بەرهەمهێنی نەوت و غازەکەیە، چەند خاڵێکی تریشم هەیە کە بەشێوەیەکی گشتی تێیدا هاتووە بـە پشـت بەسـتن بـە ماددەی (83)لە پـەیڕەوی نـاوخۆ کـە بـاس لـە زیـاد کردنـی هـەر بابێـك بکـەین پێویسـتە شـوێنی بـۆ ببینینـەوە، بۆیـە بەڕاسـتی مـن پشتگیری لە زیاد کردن و یەکسانی کردنـی سـولفەی عـەقاری دەکـەم، لـەنێوان پارێزگـاو قـەزاو ناحیەکانـدا، بەراستی ئەوەندەی کە گرنگە سولفەکە زیاد بکرێت من لەگەڵ ئەوەشـدام کـە یەکسـانی هـەبێت، کـە ئێسـتا

دەیبینین لە حکومەتی هەرێم ئەو سولفەیەی کە دەدرێت فەرقی هەیە لە پارێزگا لەگەڵ قەزاو ناحیەکان، من پێم وایە هیچ جیاوازییەك نیە لە نرخی مەوادەکاندا، بەڵکو لە شارۆچکەکان گرانترە وەك لە پارێزگاکان، چونکە ئەو مەوادانە بۆیە لە شارۆچکەکان گرانترە چونکە لە پارێزگاکانەوە دێت، بۆیە ناکرێ ئەم سولفەیە کەمتر بێت، بەڵکو ئەبێت برەکە هەرچەند بێت بەیەکسانی بدرێت، لەگەڵ ئەوەشدا ئەم کۆچەی کە ئێستا لە لادێکانەوە ئەکرێت بۆ شارەکان پێچەوانە بکەینەوە، ئێمە باس لە گرنگی دان بە لادێکان دەکەین، بەڕاستی پێویستە حکومەتی هەرێم ئالیەتێك بیبنێتەوە بۆ دابین کردن و پێدانی سولفەی عەقاری بەلادێکانیش بەگوێرەی ئەو مەرج و ڕێنماییانەی کەوا پێیان باشە، کە پێم وایە ئەمە سوودێکی گەورە دەبێت بۆ ڕێگرتن لە مەسەلەی کۆچ، لە دەقی ڕاپۆرتی بەڕێزان لە لیژنەی دارایی باسی ئەوە کراوە کە ئەو پرۆژەی کە تەرخان کراوە بۆ کەس و لایەنەکان کەم بکرێتەوە، من دەڵێم وشەی کەم دەکرێتەوە بگۆڕدرێت بۆ وشەی لابدرێت، نەك وشەی کەم بکرێتەوە، ئەگەر هەر پرۆژەیەکی تیایە بۆ کەس وپارت و حزبی دیاریکراو تەرخان کراوە، بەڕاستی لابدرێت نەك کەم بکرێتەوە، لەگەڵ ڕوون کردنەوەی هەندێك پرۆژە کە بەناوی کەس و گروپ هاتووە، بەڵام هەندێکیان ئەگەر بکرێت دوایی بۆمان ڕوون بکەنەوە بەڕێزان وەزیری پلاندانان ئەوەی بەدواداچوونمان بۆ کردووە ناوەکە بەشێوەیەکە، بەڵام ڕاست نیە، بۆ نموونە تەرخان کردنی پارەیەك بۆ دروست کردنی زێرابی صندوقی بۆ بارەگای سەرۆك کۆمار کە بەدواداچوون دەکرێت بۆ ئەم بابەتە، بەڕاستی ئەو پارەیە بۆ (120) خانووە لەو ناوچەیە هەیە تەنها بەبەردەم ئەوێدا دەڕوات، ئەمەمان بۆ ڕوون بکرێتەوە، ئەگەر بۆ بینای سەرۆك کۆمارە ئەوە بەڕاستی با لابردرێت و بەو شێوەیە ناوی نەیەت لە پرۆژەکەدا، پرسیارێکی ترم هەیە، هەندێك پرۆژە هەیە چەند ساڵێك کاری تێدا کراوە یان ساڵێك کاری تێدا دەکرێت و بەشێکیشی تەواو بووە، بەڵام ئەم پرۆژەیە هەر ئاوا بەجێ هێڵدراوە، بۆ نموونە ئەگەر من باسی شاری کۆیە بکەم مەلەوانگەی تێدایە، تونیلی تێدایە، جادەی سەرەکی خەتی سەریعی تێدایە، کە کارێکی زۆر زۆری تێدا کراوە، دەتوانم بڵێم لە 40٪ تا 50٪ی کارەکەی کراوە و تەواو بووە، بەڵام ئێستا لە پرۆژە بەردەوامەکاندا ناوی نەهاتووە، ئایا ئەم پرۆژانە کەی پارەیان بۆ تەرخان دەکرێت و کەی تەواو دەکرێن؟، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس بۆ جەنابت، عەبدوڵای مەلا نوری، فەرموو.

بەڕێز عبدالله محمد نوری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دیاره من بۆ ئەمڕۆ نزیکەی لە 80٪ی قسەکانم واز لێ ئەهێنم بەئومێدی ئەوەی کە لە دانیشتنەکانی تردا دەرفەتی ئەوە هەبێت کە تەواوی قسەکانم بکەم، لەڕاستیدا قسەکانی من هەمووی لەبەر دوو هۆکاری سەرەکیە، یەکەمیان: وا هەست ئەکەم لە بودجەی ئەمساڵدا کە ئومێدەواریشم وا نەبێت، بۆیە گومان دەکەم پلانێکی ئیستراتیژی هەبووبێت بۆ ئەوەی بتواندرێت سوود لە دینار بەدیناری ئەو بودجەیە ببیندرێت.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

تکایە ڕاپۆرتەکە موناقەشە بکە، واز لە قسەی تر بێنە، بۆیە تکا لە هەمووشتان دەکەم کەوا تەنها موناقەشەی ڕاپۆرتەکە بکەن، بزانن نەواقصی هەیە، چارەسەری بکەن، بەڵام مەیبەنە بارێکی تر کە تەرەفێکی پێ ئیتیهام بکەن، فەرموو.

بەڕێز عبدالله محمد نوری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

قسەکانیشم کە ئەیکەم وا هەستەکەم لە ڕاپۆرتی لیژنەی داراییدا نەهاتووە، ئەگەر بهاتایە بەدڵنیاییەوە تەنها قسەیەکم نەئەکرد، ئومێدیش دەکەم لە نەتیجەدا وەڵامی وەربگرمەوە، یەکەم: بودجەی سەرۆکایەتی پەرلەمانە، تەبعەن ئێمە وەکو ئەندامانی پەرلەمان تا ئێستا نازانین و نەمان بینیوە، بۆیە پێویستی دەکرد ئێمە بمانزانیایە ئەو بودجەیە چەندە؟، لە ڕاپۆرتەکەدا ئاماژەی پێنەدراوە، لەڕاستیدا پێویستی دەکرد لە لیژنەکان یاخود بەلانی کەمی لە ڕاپۆرتەکەدا ئاماژەی پێبدرایە کە ئەو بڕە پارەی بۆ سەرۆکایەتی تەرخانکراوە چەندە؟، بودجەیەکی تر بۆ سەرۆکایەتی قەزا دانراوە، ئێمە ئەوەشمان نەبینیوە، خوێندنەوەشی بۆ نەکراوە کە هاتە ئێرە، ئەوە جێگای تێبینی و سەرنجە، ئەبوایە قسە لەسەر ئەو مەوزوعانەش بکرایە، قسەکانیشم بە دڵنیاییەوە زۆر چڕ دەکەمەوە، قسە لەسەر قوتابخانەی شوەیفاتە، بەڕاستی سەرنجتان بۆ یەك شت ڕابکێشم هەموو شتەکان بیرکارییە، شتی مەنتقین.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك ئاراس نوقتەی نیزامی هەیە، فەرموو.

بەڕێز ئاراس حسین محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

کاك عەبدوڵڵا ئەوەی باسی کرد، لەناو ڕاپۆرتەکەدا هاتووە کە لەبەردەمیدایە، لەوانەیە نەیخوێندبێتەوە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

تکایە کەس لە جێگای خۆیەوە قسە نەکات، فەرموو کاك عەبدوڵڵا.

بەڕێز عبدالله محمد نوری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دیارە ڕاپۆرتەکەی من هەندێك هەڵەی تێدایە ئیحتیمال هەیە لەوەی مندا نەهاتبێ، قوتابخانەی شوەیفات کە لە دهۆك دروست ئەکرێت، دیارە من لەگەڵ ئەوەدام کە چەند بکرێت پارە تەرخان بکرێت بۆ پێشخستنی پلانی پەروەردەیی و بۆ پێشخستنی بواری پەروەردەیی، ئەمە خاڵێکی زۆر گرنگە، بەڵام وەکو ئەو برادەرانە ئاماژەیان پێدا باسی ئەو بڕە پارەیان نەکرد کە تەرخان کراوە بۆ ئەو قوتابخانەیە، کە بڕەکەی (36)ملیار دینارە بۆ قوتابخانەیەکە کە کەرتی تایبەتە، کەرتی تایبەتیش لەڕاستیدا بۆ ئەوەیە کە قورسایی دارایی لەسەر حکومەت نەهێڵێت، ئەگەر تۆ پارەی بۆ تەرخان بکەی کەوابوو حیکمەتی ئەو پڕۆژانە نامێنێ، بەڵام ئەوەی جێگای سەرنج و تێبینی منە، ئەو (36)ملیار دینارەی کە تەرخان کراوە بۆ ئەو پڕۆژەیە یەکسانە بەو سێ زانکۆیەی کە بۆ (گەرمیان، هەڵەبجە، ڕانیە) دروست ئەکرێت، بۆ هەر یەکێك لەو زانکۆیانە (12)ملیار دینار دیاریکراوە، وەرە پارەی سێ زانکۆ یەکسان بێت بە پارەی قوتابخانەیەك کە ئەهلیە، ئایا ئەمە ئەکرێت بڵێن حکومەت خزمەت بەو ناوچانە ئەکات؟، ئومێد دەکەم پێداچوونەوە بۆ ئەو مەسەلەیە بکرێت، بەهەمان شێوە قوتابخانەیەکی تری لەو شێوە لەناو هەولێردا کراوە، بۆ کەرتی تایبەت ئەو بڕە پارە بڕوات بەڕاستی من وای نابینم کە ئەمە ناوی لێ بندرێت کەرتی تایبەت، لەمیانی خوێندنەوەم لە پڕۆژە بەردەوامەکاندا من بۆ خۆم لەڕاستیدا هەوڵمدا زوو دەستم بکەوتێت و خوێندمەوە، هەندێ کەموکورتی هەیە و ئەیبینم بە ئومێدی ئەوەی چارەسەر بکرێن، بە ئومێدی ئەوەی لابدرێن ئەگەر خەلەلێکی تێدایە، ئەگەر تێشیدا نیە ئەوە جێگای دەستخۆشیەو دەستخۆشیان لێ دەکەین، یەك: لەو خەلەلانەی کە هەست دەکەم بڕێکی زۆر پارە تەرخان کراوە بۆ یاریگای شەعب، بڕەکەی (4)ملیارو (800) ملیۆن و قسورە، لە بەغداد، یاریگای شەعب من نازانم ئێمە پارە لە حکومەتی عێراقەوە وەر ئەگرین، حکومەتی عێراقی لەهەموو ڕوویەکەوە لەڕووی داراییەوە لە ئێمە زۆر زۆر وەزعیان باشترە، ڕێکخراوە نێودەوڵەتیەکان، حکومەتەکانی دونیا، دەوڵەتە عەرەبیەکان ئەو پەڕی هاوکارییان دەکەن، تەنها وەکو حکومەتی خۆمان باسی ئەکات داهاتی کوردستان بریتیە لەو تەمویلەی کە لە عێراقەوە دێت، ئایا ئەکرێ ئێمە لەو بڕە داهاتەی کە لە بەغدادەوە دێت بەشی ئەوان بدەینەوە لەکاتێکدا ئێمە خۆمان دونیایەك کێشەمان هەیە، حەز دەکەم سەرنجتان بۆ یەك شت رابکێشم ئەو بڕە پارەی کە تەرخانکراوە بۆ یاریگای شەعب چوار هێندەی ئەو بڕە پارەیە کە تەرخانکراوە بۆ نۆژەنکردنەوەی یاریگای دووەمی هەولێر، وەرە تۆ لەناو شارەکەی خۆتدا دونیایەك کێشەی وەرزشیت هەیە، کێشەی لاوانت هەیە، من قەصدم ئەوەیە کە لەهەمان کاتدا دوو یاریگا نۆژەن ئەکرێتەوە یەکێکیان لە هەولێرە ئەوی تریان لە بەغدادە، ئەو بڕەی بۆ بەغداد تەرخانکراوە چوار هێندەی ئەوەیە کە لە هەولێر نۆژەن ئەکرێتەوە، ئایا ئەمە خزمەتە بە باری وەرزشی؟، هیوادارم وەڵامم بدەنەوە، لەڕاپۆرتی لیژنەی داراییدا باسی ئەوە کراوە کە بڕێك داهات تەرخانکراوە بۆ حزب و ڕێکخراوەکان بۆ پەرەپێدان بەبورای دیموکراسی و ئەو شتانە، سەرنجی من لەسەر ئەو مەسەلەیە ئەوەیە، باسی هەندێك شت نەکراوە کەلە ناو ڕاپۆرتەکەدا وجودی هەیە، کاك گۆران ئازاد ئاماژەی بەهەندێ شت کرد، بەڵام ئاماژەی بەهەندێکی تری

نـەکرد، هەنـدێ پـارە تـەرخانکراوە بـۆ مەڵبەنـدی خانـەڤین مەبلـەغێکی زۆرە کـە بـڕوا بکـەن چـەند قوتابخانەیـەکی پـێ دروسـت ئـەکرێت، هەنـدێ پـارە تـەرخان کـراوە بـۆ لقـی هـەولێر کـە ئـەویش هەنـدێ قوتابخانەی پێ ئەکرێت، (15)ملیۆن دۆلار تەرخان کراوە بۆ سەری بڵند، دیارە ئێمە پێمان خۆشە بست بە بستی ئەم وڵاتە ئاوەدان بکرێتەوە، جوان بکرێت، بڕازێندرێتەوە، بەڵام (15)ملیـۆن دۆلار تـەرخانکراوە بـۆ سەری بڵـند، ئێمـە لـە گـەرمیان دەیـان کێشـەمان هەیـە، بـا وەڵامـی ئـەم پرسـیارانە وەربگـرین، بڕێکـی زۆر تەرخانکراوە بۆ قەلاچوالان، ئەوەی جێگای سەرنج و تیبـینی منـە، هـۆڵی شـەهید سـەعد عبـدالله هەیـە لـە هـەولێر کـە مەبلـەغێکی زۆر تـەرخانکراوە بـۆ دووبـارە دروسـت کردنـەوەی باخچـەکانی ، مـن نـازانم کـە باخچەی بۆ دروست کرابێ کەی پێویست دەکات تۆ باخچـەی تـری بـۆ دروسـت بکـەی، تـەنها ئـەو پـارە بـەو عینوانەی کە لەناو پڕۆژەی بودجەدا هاتووە عینوانەکەی یان هەڵەیە یان نەئەبو وابوایە، چونکە وەکو وتم ئەولەویەت بۆ هەندێ پرۆژەیە کە ڕێگاو بانە، قوتابخانەیە، نەخۆشخانەیە، دەیان کێشەی تـرە کـە هەمانـە، حەق نیە کە باخچەیەك هەبێ تـۆ دووبـارە قسـە لەسـەر دروسـت کردنـەوەی بکـەی، ئـەکرێ ئەمـە بخرێتـە چەند ساڵێکی ترەوە، بەڕێز وەزیری کارەبا ئەڵێت ئێمە بڕی (1) تریلۆن دینار و قسورمان داوا کردووە، بۆ سـووتەمەنی بـۆ وێسـتگەکانی کارەبـا لـە کوردسـتاندا، کـە خراوەتـە سـەر بودجـەی وەزارەتـی سـامانە سروشتیەکان، بەڵام بەڕێز وەزیری سامانە سروشتیەکان ئەڵێت نەخێر ئەو بڕە پارە ئەوەنـدە نیـە، ئـەڵێت کەمتر لە نیوەی ئەو بڕە پارەیە، یەعنی کەوابێ ئێمە هەست ئەکەین کە نزیکـەی(600)ملیـار دینـار لـەناو بودجەدا دیار نیە، ئومێد دەکەم بەڕێزان وەزیری دارایی وبەڕێزانی تر وەڵام بدەنەوە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سەمیرە خان، فەرموو.

بەڕێز سەمیرە عبدالله اسماعیل:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

تـەرخانکردنی گوژمـەی (150)ملیـار دینـار بـۆ هەڵمـەتی دروسـت کردنـی قوتابخانـەکان لـە هـەرێمی کوردستاندا، ئەو بڕە پارەیە زۆر چاکە، بەڵام هیوادارم دروستکردنی ئەو قوتابخانانە لەسەر پارێزگاو شارو شارۆچکەو لادێکان بە یەکسانی بێت، چونکە قوتابخانەی سێ دەوامـی هەیـە، نـەك نموونـەیی بێـت، یـەعنی نموزەجی نەبێت و بۆ هەموویان بەیەك چاو سەیر بکرێت، خاڵی دووەم: ژمـارەی میلاکـات بـۆ دامەزرانـدن بۆ ساڵی 2010 بەڕێژەیەکی کەم زیادی کـردووە، کە بریتیـە لـە (1 و 54٪)ئـەم ژمارەیـەش دەبێـت ڕێـك بخرێت، بەڕەچاوکردنی پێویستی و فائیزو خانەنشینی و گواستنەوە، وازهێنان و تەنسیب، هیوادارم ئەوەش جێبەجێ بکرێت، خاڵی سێیەم: بەنیسبەت پێشینەی عەقارات من لەگەڵ ئەوەدام کە زیـاد کردنـی سولفەی عەقاری بـۆ دابـین کردنـی زەوی نیشـتەجێبوون لـەلای حکومـەت لەسـەر بودجـەی 2010، چونکە لەسـەر صندوقی نیشتەجێبوون نەك تـەنها لـەڕێگای کـەرتی تایبەتـەوە، لـەم بارەیـەوە ئـەزموونی زۆرمـان هەیـە، پێشـینەی عـەقارات بکرێـت بـە(20) ملیـۆن دینـار بـۆ (200)مـەتر زەوی و (10)ملیـۆنیش بـۆ زەوی

(100)مـەتری، چـونکە واقعـی کۆمـەڵگای ئێمـە ئەوەیـە کـە خـەڵکێکی فـەقیر و هـەژارن و نـاتوانن زەوی (200)مەتری بکڕن و بیکەن بـە خـانوو هـەر هـەمووی، خـاڵی تـرم هەیـە، بـۆ دروسـت کردنـی هاوسـەنگی لەنێوان داهات و خـەرجی لـەڕێگای هانـدانی کەرتەکانـەوە هـەموو جۆرێکی بـۆ کـەم کردنـەوەی بارقورسـی لەسەر بودجە، گرنگیدان بە کەرتی تایبەت، هەروەها دیاری کردنی پرۆژەکان جۆر و کات و مەبەسـتیان و خەرجییان، بەپێیی ژمارەی دانیشتوان و پێویستیان و زیان لێکەوتنیان، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، کاك سەمیر سەلیم، فەرموو.

بەڕێز سەمیر سەلیم امین بەگ:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەو پێیەی کە ئەندامی لیژنەی داراییم، بەپێویستی دەزانم قسـەیەك لەسـەر شـێوازی نووسـینی ڕاپۆرتەکـە بکەم، چونکە شێوازی نووسینەکەی هەندێ ئەشکالی لەسـەرە، یەکـەم: ڕاپۆرتەکـە لـە ڕاسـتیدا ئەگـەر بڵێم تەعبیرە لە ئینتیباعی دکتۆر ئاراس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

تکایە تەنها موناقەشەی ڕاپۆرتەکە بکە، بزانە باشە، خراپە، چی تیایە، ئـەم راپۆرتـەش کـە هـاتووە واژووی زۆرینەی ئەندامانی لەسەرە، تکایە بۆ ئەوەی ئیشەکان زۆر بەڕێکی بڕوات زۆر بەمیانی موناقەشـەی بکـەن، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەمیر سەلیم امین بەگ:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لەلیژنەکە ئەیانووت هەر شتێکتان هەیە هەڵی بگرن بـۆ هـۆڵی کۆبوونـەوە، لێـرەش ئـەوەتا ئـەیبینی، بۆیـە ئەبێ حسابێکی بۆ بکەین، بەهەرحاڵ دێمە سەر ڕاپۆرتەکە لەبەر کات، پێم باشە مەوزوعی بودجە، کـە لـە ڕاپۆرتەکەدا مەتروحە، لەڕاستیدا هێندە سەیری ئەکەم بودجە، تـەعبیرە لـەپلانێك بـۆ سـەرفی سـولفەیەك، نەك تەعبیر کردن بێت لەداڕشتنی بودجەیـەك بـۆ دەوڵـەتێك، بـۆ وڵاتێـك، بـۆ حوکمڕانیـەك کـە ئـەبرێت بەڕێوە، من لە بودجەکە ئاماژە بەچەند شتێك دەکەم، یەکەم: ئامارو داتاو میعیار لە کردنی تەخصیصات و ئیراداتی ئەم وڵاتەی ئێمە دیار نیە؟، ئەوەی سولفەکەی بەغداد لە 17٪ی کە بەغداد دەیدات وازحەو هـیچ پیاوەتیەکی تێدا نیە، چونکە بەغداد بە ئاشکرا ئیعلانی کردووە، ئاماژەی پێکردووە، دەبێ بۆ هەموان وازح بێت، بەڵام لێرەدا قسەی تر هەڵئەگرێت، دووەم: ئاساری دوو ئیدارەیی لە دیوانی چاودێریدا، لـە ئاسایش، لەدەزگای مین تا ئێستا بـە بودجـەوە دیـارە، سـێیەم: بودجـەی تەشغیلی، کـە ئێمـە هـەموو جارێـك گـرفتی بودجەی تەشغیلی دێتە سەر فەرمانبەری هەژار حەز ئەکەم قسەی لەسەر بکەم، بۆیـە حـەز ئەکـەم وردتـر قسەی لەسەر بکەین، (7) تریلیۆن و 889 ملیارو 102 ملیۆن دینار تـەرخانکراوە بـۆ بودجـەی تەشـغیلی، ئەم بودجەی تەشغیلیە (2) تریلیۆن 889 ملیار و102 ملیۆن دینار تەنها بـە مـنح و ئیعانـات و مـەنافعی

کۆمەڵایەتی و مەسروفاتی تر ئەڕوات، هیچی ناچێتە شتی ترەوە، دووەم: لەو حاڵەتە (4) تریلیۆن و999 ملیارو 300 ملیۆن دینار بۆ مووچەخۆر دیاری کراوە، ئەم مووچەخۆرانە بەپێی ئەو ئامارانەی کە لە بودجەکەدا هاتووە، (625849)فەرمانبەر هەیە لە هەرێمی کوردستاندا، لەم ڕێژەیەدا (232471)کەسی بریتیە لە پۆلیس وپێشمەرگەو ئاسایش و زێرەڤانی، واتە ئەوەی کە ئەمێنێتەوە فەرمانبەرە لە دەوائیرەکانی حکومەت و موچەخۆرە، بریتیە لە (393378)فەرمانبەرمان هەیە، ئەمانە بۆ بواری موئەسەسەی عەسکەری با بڵێین بۆ بواری پێشمەرگەو ئاسایش و پۆلیس (1) تریلیۆن و 628ملیار و700 ملیۆن دیناری بۆ دەچێت، کە دەکاتە لە 21٪ی بودجەی تەشغیلی، ئەوەی ئەمێنێتەوە بۆ فەرمانبەری فیعلی ولەگەڵ ئەو 700 هەزارەی کە دکتۆر بەرهەم ئاماژەی پێکرد، لەدەرەوەی ئەم 625 هەزارەی کە ئەڵێین ملیۆنیك و سێ سەد هەزار فەرمانبەرمان هەیە، ئەمێنێتەوە (3) تریلیۆن و370ملیار و 600 ملیۆن دینار، کە ئەمێنێتەوە بۆ مووچەخۆر، ئەم مەوزوعەو (3) تریلیۆنەکەش دابەش کراوە بەسەر ملیۆنێك و سێ سەد هەزار موچەخۆردا، (393) هەزاری فەرمانبەری دائیرەکانە، باقیەکەشی بۆ خانەنشینەکانە کە 700 هەزار و کەسرێك ئەکات، ئەم حاڵەتە بەبێ بوونی داتایەك لەسە ژمارەی خانەنشینان، لەسەر پلەی خانەنشینان، لەسەر هۆکاری خانەنشین کردنیان، لەسەر بە دەقیقی پلە بەندی کردنیان، هیچ ئامارێك نیە، ئەمە لە ڕاستیدا ستەمێکە لە فەرمانبەر دەکرێت، لەولاوە فەرمانبەر ئەناڵێنێت و داوای بودجە ئەکات، داوای زیادکردن و باش کردنی گوزەرانی خۆی ئەکات، ئێمەش ناچار ئەبین و تەنانەت حکومەتیش ناچار بووە، لە 10٪ی ئیستیقتاعات لەسەر پلە تایبەتەکان ببڕێت، کەمن پێم وایە ئەم لە 10٪یە لە بری ئەوە ببڕین کە هەستین سیستمی موچە کەئەمڕۆ باسی کراوە لە پڕۆژە یاسای بودجە، سیستمی چاودێرییەکی باش موراجەعەیەکی باشی بکەینەوە بۆ ئەوەی ئەو فەرمانبەرانە بەوردی حسابیان بۆ بکرێت، سێیەم: شتێکی تر کە حەز ئەکەم ئاماژەی پێبکەم، ئەو 393 هەزارە بەعزێك فەرمانبەری کەرتی تایبەتی تێدایە، من لەگەڵ بەڕێز وەزیری داراییش باسم کردووە وەك کارگەی چیمەنتۆی سلێمانی، کورد تێل، کارەبا، کە ئەمانە هەمووی کەرتی تایبەتین، کەرتی تایبەت ئایا چۆن ئەبێت حکومەت موچە بدات بە فەرمانبەرانێك کە لەکەرتی تایبەتدا ئیش ئەکەن؟، ئێمە تەمویلی بکەین، ئێمە موچەی بدەین، بەڵام ئینتاجی بۆ کەرتی تایبەت بێت، یەکێکە لەو خەلەلانەی کە لە حاڵەتی تایبەتدا ئەبێت، خاڵێکی تر هەندێ دەزگای حکومی دەزگای حزبیان پێوە بەستراوەتەوە لەم بودجەیەدا، ئێمە لە لیژنەی ناوخۆ بەو پێیەی کە ئەندامی لیژنەی ناوخۆشم، لەوێ لەگەڵ هەردوو ئاسایشی سلێمانی و هەولێر دانیشتین،لەئاسایشی هەولێر بەراوردی ژمارەکەمان کرد، ئەو تەخصیصە مالییە کە کراوە بۆ ئاسایشی هەولێر لەگەڵ سلێمانیدا، زیادەیەك لە هەولێر هەیە، یەکێك لە بەڕێزانی ستاڤ ئاسایشی هەولێر وتی ئێمە بۆیە ژمارەکەمان زیاترە، تەخصیصە مالیەکەمان زیاترە، چونکە دەزگای پاراستن بەشێکە لەو تەمویلەی کە لە ناو ئاسایشدا کراوە، واتە بەدەرگایەکی تر هەڵ ئەستین بە تەغزیە کردنی حزب لەڕێگای دامودەزگای حکومیەوە، کەئەوەش خەلەلەو لەوێدا هەیە، مەسەلەی تەخصیصاتی تەقدیری ئیراداتی

هەرێم، بەڕێز وەزیری دارایی لەکۆبوونەوەی لیژنەی داراییدا فەرمووی ئێمە لەبەر ئیعتیباراتی سیاسی ناتوانین هەموو ئیراداتی داخلی ئاماژە پێ بدەین، لەبەر ئەوە کەسەیر ئەکەین بەپێیی دەستووری عێراقی لەماددەکانی (110، 114،115)دا بێجگە لەداهاتی گومرگ هەموو گومرگەکان زۆر بە شەفافانە ئەبێت ئاماژەیان پێبکرێت، ئاخر خاڵم مەسەلەی داهاتی نەوتە کە بەڕێز وەزیری دارایی خۆی لێ بێبەری کرد، وتی ئێمە ئاگامان لەو (5) ملیۆن دۆلارە نیە؟، کە کاك ئاشتی هەورامی وەزیری سامانە سروشتیەکان ئاماژەی پێدا، وتی ئەوە لەناو بودجەکەدا نیە، مەبیعاتی نەوت نیە، بڕی داهاتی هەر پارێزگایەك کە بودجەی عێراقی ئیقراری کردووە تێیدا، کە ئەکاتە (3) ملیۆن دۆلار مانگانە بۆ هەرێم، ئەوەشی تێدا نیە؟، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، جەنابی وەزیر مولاحەزەت هەبوو، فەرموو.

بەڕێز شێخ بایز تاڵەبانی (وەزیری دارایی):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دیارە لیژنەی دارایی لەوێ بوون، من قەت ئەو شتەم بەو شێوەیە نەوتووە، دیاریشە و ڕوونیشە بۆیان، ئیرادات، ئێمە ئێستاش ئەڵێین ئیرادات تەخمینیە، لە کۆتاییدا ئێمە شەرحی ئەکەین، کە ئەو ئیراداتە چۆنە؟، دیارە زۆرجار ئەڵێن ئیراداتی شارەوانی لەکوێیە، ئیراداتی کارەبا لەکوێیە؟، ئەوانە هەمووی مەوجودە، بەپێی تەعلیمات و ڕێنماییەکان، ئەو قسەیەش ئەگەر من کردوومە بەڕێزان لیژنەی دارایی ئامادەن با ئەوان شاهیدی بدەن لەسەر ئەوە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

پەیمان خان، فەرموو.

بەڕێز پەیمان عزالدین عبدالرحمن:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

نوقتەیەکی نیزامی کە بەپێیی ڕێڕەوی دانیشتنەکان، پێویستە جەنابت ڕێگا بە وەڵام دانەوە نەدەیت، وەڵامەکانی بەڕێز وەزیری دارایی دوای قسەکانی ئێمە بێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

وەزیری دارایی بۆی هەیە موداخەلەی هەبێت، بەڵام ئەویش لەبابی نیزامی بوو، ڕاوەستا تا قسەکانی کرد پاشان ئەو وەڵامی دایەوە، سۆزان یوسف، فەرموو.

بەڕێز سۆزان یوسف خوشابە:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

هیچ تەعلیقێکم نیە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، كاك امير گۆگە، فەرموو.

بەڕێز امیر گوگە یوسف:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

پێشەكی سوپاس بۆ لیژنا دارایی كو زەحمەتا كێشا، قسەكانم هاوكارانا من بەحس كرن و هاتنە كرن، تەنها ڤێ مابت لە بوارا پەروەردەیا، بڕاستی لە بوارا پەروەردەیا بوارەكی زۆر زۆر گرنگ هەیە، بەس مە ئەگەر سەیری ڕاپۆرتی لیژنا دارایی بكەین، لەم بودجەیا هیچ ئیهتیمام نەدایە بە بوارا پەروەردەیا، بەتایبەتی ئاڤا كرنا قوتابخانا، ئەڤ بزان جیهەكی مە من بۆ نموونە، لەجێهەكی وەك زاخۆ (28)قوتابخانا سێ شەفتینە، كە (75)هەزار تەلەبەنە، بەس لە قەزای زاخۆ، لە ڕاپۆرتا بودجەدا هیچ ئیشارەت نەهاتیە تاكو یەك قوتابخانە لە زاخۆ بێتە ئاڤا كرن، بۆ زانین تەنها لە زاخۆ، (48)قوتابخانە پێی ئیحتیاجە خاڵێكی تر، بەنیسبەت خزمەتكارا قوتابخانە، ئەڤ زانێت قوتابخانا مە لەگەلەك قوتابخانا نزیك (1000)قوتابی یان(1500)قوتابی هەنە، ڤان قوتابخانا بەهرە پتر ژخزمەتا وان نینە، پاقژ كرنا ڤان قوتابخانا ژلایا قوتابی دێتە كرن، هێڤی دارم چارەك بۆ ڤان مەسەلا بێتە كرن، بۆ دەست نیشان كرنا یان دامەزراندنا خزمەتكارا بۆ ڤان قوتابخانا، وەهەروەسا هەندەك پرۆژا هاتینە دەست نیشان كرن، بەرێ بناغا هاتینە كرن، وەك نەخۆشخانا مەزن لە زاخۆ كە بنیاغا وی پار هەیڤا شەش هاتیە كرن، هەتا نوكە شتیش نەهاتیە كرن، حەتا لەڤ بودجەیەدا، بودجەی بۆ نەهاتیە تەرخانكرن، سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

پەیمان خان، فەرموو.

بەڕێز پەیمان عزالدین عبدالرحمن:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

لەبەر ئەوەی پێویست ئەكات ئێمە لەسەر چەند بەشێك، یان زیاتر لەچەند بابەتێك قسە بكەین، كە ڕاپۆرتی بەڕێزان وەزارەتی دارایی و لیژنەی دارایی پەرلەمان و خودی بودجەكەشە، بۆیە من قسەكانم دابەشكردووە بەسەر سێ تەوەردا، یەكەمیان لەسەر ڕاپۆرتی وەزارەتی دارایی و ئابووریە، سەرەتا بەڕێزیان هۆكاری دواكەوتنی بودجەی ئەمساڵیان هێناوەتەوە كە گەڕاندویانەتەوە بۆ ئەوەی كە درەنگ كەوتنی تەشكیل كردنی كابینەی شەشەمی حكومەتە، لەكاتێكدا كە پێشتر لەوەڵامی هەمان پرسیاری دواكەوتنی بودجەدا، پاساوی بەڕێزیان یان ئەو فاكتەرەی كە ئەیانهێنایەوە بۆ دواكەوتن، ئەیانوت ئەنجومەنی نوێنەرانی عێراق بووە، بۆیە پرسیارەكەم لێرەدا ئەوەیە ئایا ئەو فاكتەرە بە فیعلی وجودی هەبووە، یان هەر بۆ ئەو كاتە بووە؟، بۆ ئێستا لە ڕاپۆرتەكەیاندا وجودی نەماوە؟، خاڵێكی تر ئەو خاڵانەی كە هاتوونەتە سەری لە ڕاپۆرتەكەدا و لەڕوانگەی كاری حكومەتەوە ئیشارەتیان پێكردووە، لەخاڵی سێیەمدا ئەڵێن بۆ برەودان بە وەبەرهێنان ئەویش بە گرنگیدان بە بورای پەروەردەو خوێندنی باڵاو تەندروستی، بەڵام ئەگەر سەیری بودجەكە بكەین كە هێناویانە، تەندروستی لەكاتێكدا كە لە هەرێمی كوردستاندا لە

خراپترین ئاستدایه، لەبودجەی ئەمساڵدا لە پلەی نۆیەم هاتووە، لە ئەولەویاتی بودجەی حکومەتی هەرێمدا هاتووە، کە ئەمە لەگەڵ ڕاپۆرتەکەی ئەواندا یەکناگرێتەوە، ئەمە گرنگیدان نیە بەو بوارە، لەخاڵی شەشەمدا کە ئیشارەتیان بەکارکردن بۆ دابین کردنی خانووی نیشتەجێبوون داوە، ئاماژەیان بە صندوقی نیشتەجێبوون داوە، کە هەموومان دەزانین ئەو پڕۆژانەی کە صندوقی نیشتەجێبوون کردوویانە، کێشەی نیشتەجێبوونی چارەسەر نەکردووە، لەبەر ئەوەی ئەو صندوقی نیشتەجێبوونە هاوکاری زیاتری ئەو پڕۆژانەی کردووە کە خاوەنی دەخلی مەحدوودن و ناتوانێ بەشداری تێدا بکات وناتوانێ شوقەیەك بە (8)دەفتەر بکڕێت، هەرچەندە ئەگەر قیستەکەی بە (2 – 3) ساڵ بێت، کە ئەمەش دیسانەوە لەگەڵ بەرنامەی حکومەت ناگونجێت، ئەوەی لەخاڵی حەوتەم لە ڕاپۆرتەکەیاندا وتوویانە، هەوڵدان بۆ زیاتر پابەند بوونی دامودەزگاکانی حکومەتی هەرێم بە کۆکردنەوەی داهات، لەکاتێکدا کە لەناو بودجەدا داهاتی هەرێم، ئەمان باسیان لەداهاتی فیدڕالی وداهاتی هەرێمیش کردووە، کە ئەو دوو داهاتە، زۆر ناشەفافن و هیچ وازحیەتێکیان تێدا نیە، کەواتە چۆن کۆ ئەکرێتەوە؟، کە کۆش بکرێتەوە لە کوێدا کۆ ئەکرێتەوە؟، چی لێ ئەکرێت؟، لەکۆتایی ڕاپۆرتەکەیاندا هاتووە ئەڵێن حکومەتی هەرێم هیچ بەشدارییەکیان لە دانانی بودجەی عێراق نەبووە، تەنانەت دوای ئەوەی کەبودجەی هەرێم دیاری ئەکرێت، ئینجا ڕێگا ئەدرێت پێمان کە گفتوگۆ بکەین لەسەری، پرسیار لێرەدا بۆ بەڕێز وەزیری دارایی ئەوەیە، ئایا ئەمە بەم شێوازەوە سیمای بودجەی تێدا دەر ئەکەوێت؟، ئایا ئەمە بودجەیە بۆ ئێمە دێت؟، یان سولفەیە بۆمان دێت؟ لە چ چوارچێوەیەکدا ئێوە مامەڵەی لەگەڵ دەکەن؟ سەبارەت بە ڕاپۆرتی بەڕێزان لە لیژنەی دارایی کە لیژنەیەکی تایبەتمەندن و ئەوان تەمسیلی پەرلەمان دەکەن بۆ چاودێری کردنی بودجە لە ڕاستی دا کە تێکڕا و لە کۆی ڕاپۆرتەکە دەڕوانیت تێ دەگەی کە پێشنیار و ڕاسپاردە و دەست نیشان کردنی کەموکوڕیەکانیان سیفەیەکی جەوازی وەرگرتووە، نەك وجوبی، لە کاتێك دا دەبوایە ئەوان لە بەرامبەری ئەو هەموو کەموکوڕیەی کە خۆیان دەست نیشانیان کردووە، دەقی عیقابیان هەبووایە، ڕێگەیان دابنایە کە چۆن دووبارە نەبێتەوە، بۆ نموونە لە خاڵێکیان دا کە باسیان کردووە، باس لە نایەکسانی نێوان بودجەی وەزارەتەکان دەکەن، داوا دەکات لە ساڵی داهاتووەوە ئەم نایەکسانیە چارەسەر بکات کە ئێمە هاتووین بە پێچەوانەی ئەو بەندەی هەیە چۆلەکەی دەستمان کە بودجەی ئەمساڵە بەرەڵامان کردووە و ئیشمان لەسەر چۆلەکەکانی سەر دارەکە کردووە، ئەوەی کە دیقەت دەدرێت بە شێوەیەکی گشتی لە ڕاپۆرتی لایەنێکی ئەدنا دەچێت بۆ لایەنێکی ئەعلا بەرز کرابێتەوە کە لە چوارچێوەی داواکاری دا کورت بۆتەوە، تێبینیەکانی من لەسەر کۆمەڵێك گرفت کە لە ناو بودجەکە دا هەیە، یەکەم: ئەوەی 21,47٪ تەرخان کراوە بۆ ئیعانات و منح و مەنافعی ئیجتماعی و مەسروفاتی ئوخرا، کە بە ڕای من ئەمانە هەمووی لابرێت، پێشنیار دەکەم بخرێتە ئەو سندوقەی بۆ هاوکاری کەرکووك و ناوچە دابڕاوەکان پێشنیار کراوە دابندرێت، دووەم: لە ناو بودجە دا سیمای دوو ئیدارەیی بە وازحی دیارە بە ئاسایشی هەرێمەوە لە هەولێر و لە سلێمانی، بە دەزگای چاودێری داراییەوە لە سلێمانی و لە هەولێر کە تێ پەڕاندنی ئەمە و چارەسەر

نەکردنی مانای شەرعیەتدانی پەرلەمانە بە بوونی دوو ئیدارەیی لە هەرێمی کوردستان دا، سێیەم: کورت هێنانی بودجە کە بەرێزیان لە پرۆژەکەدا بە کورت هێنانێکی موخەتەت داندراوە، ئەو کورت هێنانە موخەتەتە وایان داناوە کە لەو پارەیەی وەزارەتی دیفاعی عیراقی کە سێ ساڵە داوا دەکرێت و نەدراوە پڕ بکرێتەوە، بەڵام ئەوەیان ڕوون نەکردووەتەوە، ئەگەر نەدرا کە سێ ساڵە داوادەکرێت، دەبێت بە عجزێکی حەقیقی، دەبێت بە عەجزێکی فعلی چۆن پڕی دەکەنەوە؟ لە هەر بودجەیەك دا پێویستە ژمارەکان ڕوون کردنەوەیان لەگەڵ بێت، بەڵام لەم پرۆژەیەدا نە ژمارەکان نە پرۆژەکان ڕوون کردنەوەیان لەگەڵ نیە، بە نموونە کۆمەڵێك پرۆژە هاتووە کە پرۆژەکانی ناحیەی مەندەلی، لە پرۆژە بەردەوامەکاندا هاتووە دروست کردنی دوو باڵەخانە لە تەق تەق کە بڕی (ملیارێك و شەش سەد و سیانزە ملیۆن)ی بۆ تەرخان کراوە، پرۆژە سەروەریەکانی سەر گەڵو، خزمەتگوزاری بۆ گەڕەکەکانی سلێمانی، دروست کردنی هۆڵی کۆنفرانس لە سۆران، دروست کردنی هۆڵی کۆنگرە لە سۆران، پرۆژەکانی خزمەتگوزاری 63 گوند، ئەمانە چین؟ کامانەن، خاڵێکی تر نەبوونی تەنسیق لە نێوان وەزارەتەکان و پرۆژەکانیان، بۆ نموونە باخچەی ساوایان، دروست کردنی خوێندنگا، قیرتاو کردنی ڕێگاوبان، ئەمانە ئیختساسی کامە وەزارەتن؟ چونکە دەبینین لە پرۆژەکانی وەزارەتی ناوخۆیە بە تەنها و لە پرۆژەکانی هەولێر دا لە کۆی 30 پرۆژە تەنها دوو پرۆژەی بۆ وەزارەتی ناوخۆیە ئەوانەی تر لە نێوان قیرتاو کردنی ڕێگاو بان و نۆژەنکردنەوەی کتێبخانەی گشتی، دروست کردنی تەکیە و هۆڵی بۆنەکان، گەیاندنی کارەبا، هۆڵی کۆبوونەوەی 11 ژووری لە بینای لقی دوو تەرخان کراوە، لە بودجەی هەمان وەزارەت دا لە سلێمانی دروست کردنی مەلەوانگەی ژنان، یاریگا و جوانکردنی شەقامەکان لە هەمان وەزارەت دا هاتووە، لە دهۆکیش ئاوی گوندی لیڤۆن و پرۆژەی ئاوی هاوبەشی گوندی قەسرێ و مانشقان هاتووە، لەناو ئەوانەدا تەرخان کردنی گوژمەیەکی بەرچاو بۆ پرۆژەکانی حیزب کە ئەمانە بەدەر لەو نەوەد ملیارەن کە لەناو پرۆژەکەدا هاتووە، نموونە بۆ ئەوانە دروست کردنی باڵەخانەی سەنتەری خوێندکاران لە پرۆژە بەردەوامەکان لە زانکۆی کۆیە، کە بڕی (سێ ملیارو دوو سەد و چل و چوار ملیۆن)ی بۆ تەرخان کراوە، ناوەندی تەلاری خێزانی لە سلێمانی، هۆڵی کۆنگرەو هۆڵی کۆبوونەوە وەکو لە سەرەوە ئیشارەتم پێی کرد، پرۆژەی مەرقەدی بارزان، کە ئەمەش جگە لەوەی کە چەندین پرۆژەی تر بۆ نموونە لە دێکان دا هەیە، خاڵێکی تر خراپ بەکارهێنانی بودجە لە هەندێ پرۆژە دا، بۆ نموونە ئەوەی کە هەندێك لە هاوڕێیان کە ئیشارەتیان پێ کرد کە شوەیفات یەك لەوانە و جەمعەکەیتان پێ دەڵێم لە بەکارخستنی قوتابخانەی شوەیفاتی هەولێر و دروست کردنی هەمان قوتابخانە لە سلێمانی و هەولێر و دهۆك کۆکەی دەکاتە (چل و هەشت ملیار و کۆمە سەد و بیست و پێنج) لە کاتێك دا کە یەك قوتابخانەی 18 پۆلی لە نێوان (نۆ سەدو شەست و چوار ملیۆن بۆ ملیارێك و سەد و نۆزدە دایە)، کە ئەم بودجەیەی داندراوە نزیکەی 45 قوتابخانەی 18 پۆلی تیا دەبێت لە کاتێك دا زۆربەی قوتابخانەکانی ئێمە 3 دەوامی تیایە لەبەر نەبوونی قوتابخانە! ئەخیر خاڵم ئەوەیە کە لە کۆتایی دا لەبەر ئەم گرفتانە و چەندین گرفتی تر کە چەندین نموونەی بچووك بوو، من پێشنیار دەکەم پەرلەمان ئەم

بودجەیە بگەڕێنێتەوە لە ماوەی 10 ڕۆژدا چارەسەری ئەم گرفتانە بکرێت، بەلایەنی کەم بۆ ئەوەی ئێمە بەشدار نەبین لە تێ پەڕاندنی پرۆژەیەك.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، ڕێزدار سەرگوڵ فەرمووو.

بەڕێز سەرگوڵ رضا:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕاستی منیش سەرەتا لە ڕاپۆرتەکەی وەزارەتی داراییەوە دەست پێ دەکەم کە ئەو ئامانجانەی ئەوان دیاریان کردووە کە دەڵێت ئەم بودجەیە هەوڵ دەدات بۆ ئەم ئامانجانە، ئەوان دەڵێن هاوسەنگی لە نێوان ئەو بودجەیەی کە تەرخان کراوە بۆ بواری وەبەرهێنان و بۆ بواری تر کە ئێمە دەڵێین بە هیچ نەوعێك هاوسەنگی تێدا ڕەچاو نەکراوە، ڕێژەکەیان هەمووتان دەزانن لە 31٪ و 69٪ یە کە ئەمە بە هیچ نەوعێك هاوسەنگی تیا نیە، خاڵێکی تریش کە ئەوان ئاماژە بەوە دەکەن کە دەڵێن ئەم تەئخیر بوونەی بودجە هۆکارەکەی موناقەشە کردنی یاسای ئەحزابە لە پەرلەمان، ئەمە هیچ رەبتێکی نیە بەوەوە، نازانین باسی کام پەرلەمان دەکەن و کام یاسای ئەحزاب باس دەکەن! بە هیچ نەوعێك ئەوە باس نەکراوە، خاڵێکی تریش هەیە کە ئەوان دەڵێن ئێمە ئامانجەکەمان پشتیوانی کردنی پرۆژەی پیشەسازی و بازرگانیە، ئەو هەدەفە ئێمە نابینینەوە لە بودجە، لەبەرئەوەی تەنها بودجەکە لەو دوو بوارەدا چی کردووە؟ دابین کردنی قەرزە بۆ هەردوو بانکی پیشەسازی و کشتوکاڵی، ئەو لایەنانە نابێتە هۆی ئەوەی کە ئەوان پشتیوانی بکەن لە پرۆژەی پیشەسازی و بازرگانی، خاڵێکی تریش کە بەڕێز وەزیری دارایی ئاماژەی پێدا کە دەڵێت ئێمە هیچ بەشداریەکمان نیە ساڵانە لە دانانی بودجە کە لە ئەنجومەنی نوێنەران تەسدیق دەکرێت، ئێمە هیچ بەشداریەکمان نیە، ئێمە دەپرسین دانانی بودجە لە عیراق دا بە پێی ئەولەویاتی بودجە لە ئەنجومەنی وەزیرانەوە وەزیری دارایی پێشتر خۆی راپۆرتی ئامادە دەکات، سیاسەتی ستراتیژی بودجە حازر دەکات و لە ناو ئەنجومەنی وەزیراندا کۆبوونەوەی چڕوپڕی لەسەر دەکرێت، ئایا ئێمە لە ناو ئەنجومەنی وەزیرانی عیراق وەزیرمان نیە؟، ئێمە وەکو ڕاستە وەزارەتی دارایی هەرێم دەستی نیە لەوێ، بەڵام ئێمە نوێنەرمان هەیە و ئاگادارن لەوەی کە ئەوان سیاسەتی ئابووریان چۆنە و ئەو ڕێژەیەی کە بۆ ئێمەش دیاری کراوە چیە؟ لەبەرئەوە خاڵێکە و بەهانەیەکە، موبەرریکی نیە، خاڵێکی تر کە من دەمەوێت باسی بکەم بۆ وەزارەتی دارایی کە ئەوان داهاتی تەخمین کراوی 2010 یان داناوە بە 348 ملیار، لەکاتێك دا کە عجزەکە کە ئەوان تەخمینیان کردووە 835 ملیارە، یەعنی ئەمە لە چ بودجەیەکدا؟ لە هیچ شوێنێك شتی وانیە داهات کەم تر بێت لە عەجز، یەعنی ئەمە جۆرێکە لەوەی کە ئەم بودجەیە بە مەراحلی دانانی بودجە تێ نەپەڕیوە کە بە هیچ جۆرێك دیراسەی ئابووری بۆ ئەم بودجەیە نەکراوە، خاڵێکی تریش لە دانانی پرۆژەی بودجەکە دا ئێمە هەستی پێ دەکەین کە ئەم بودجەیە بە پێی فصول هیچ تەرتیباتێکی بۆ نەکراوە، لە سەرەتای هەموو بودجەیەکدا پێویستە تۆ داهاتەکە دیاری بکەی لە دوای دیاری کردنی داهات

ئینجا تۆ دەبێت نەفەقات و عەجز دیاری بکەی، کە ئەمە بە هەمووجۆرێك تێبینی دەکرێت کە کاری لەسەر نەکراوە، پرسیارێکی تریشم بۆ وەزیری دارایی هەیە کە ئایا لەناو وەزارەتی دارایی هیچ خەبیرێکی ئابووری هەیە کە لە کاتێکدا لە هەرێمی کوردستاندا 4500 ئابووری ناسمان هەیە؟، ئەوە پرسارێکە بۆ وەزیری دارایی، لەسەر ڕاپۆرتەکەی لیژنەی دارایی و ئابووریش لە پەرلەمان، ئێمە ئەو پرسیارە دەکەین بۆچی ڕاپۆرتی تایبەت بە ئاسایش لەناو ئەو ڕاپۆرتەی ئەواندا باسی لێوە نەکراوە؟ خاڵێکی تریش هەیە کە دەبێت ئاماژەی پێ بدەین، لە پرۆژەکاندا ئێمە هەست دەکەین کە پرۆژەکان ئەولەویەتی پێ نەدراوە کە زۆر جار باس لەوە دەکرێت، بەڵام لەو پرۆژانەی کە لە یەکێك لە دیمانەکاندا لەگەڵ وەزیری ڕۆشنبیری کە ئەو پرسیارەیان لێی کردووە کە ئایا تەمویلی ئێوە بۆ کەناڵی ڕاگەیاندنەکان چۆنە؟ باس لەوە کراوەکە کەناڵی زاگرۆس کە مانگانە 500 ملیۆن بودجەی هەیە، لە کاتێك دا کەناڵی نەورۆز کە کەناڵێکی حکومیە 150 ملیۆنی هەیە، سەیر کەن ئەم جیاوازیە لە بەینی کەناڵەکاندا هەیە، بەڕاستی کەناڵی وا هەیە هەر هیچ بودجەی نیە! ئەمە لە کاتێك دا ئەم کەناڵە حیزبیە، بۆ لە بودجەی وەزارەتێك کە وەزارەتێکی حکومیە جێی کراوەتەوە؟ لە بودجەدا هیچ مەبلەغێك دیاری نەکراوە بۆ ڕوودانی کارەسات، ئەمە خاڵێکە دەبێت لە بودجەدا ئاماژەی پێ بدرێت، هەرچەندی لیژنەی دارایی لە راپۆرتەکەیاندا ئاماژەیان بە ئەوە کردووە ئەو ئیستقتاعانە ئەگەر بکرێت، لێرە باسی ئیفاد لە بودجەی هەرێم کراوە، زۆر بۆ ئیفاد دەڕوات، ئایا ئیفاد دیراسەی عیلمی بۆ کراوە، ئایا کاریگەری هەبووە لەسەر پێشکەوتنی ئابووری و بوارەکانی تر؟، تەنها لە 6 مانگی یەکەمی ساڵی 2009 دا 4 ملیار بۆ ئیفاد سەرف کراوە و 6 ملیاریش بۆ نەفەقاتی سەفەر، کە سەیر دەکەی ئەم مەبلەغە زۆر زۆرە کە بۆ ئیفاد سەرف دەکرێت، ئایا ئەو ئیفادە کاریگەری هەبووە بۆ سەر کوردستان؟ خاڵێکی تر منحەی وڵاتان کە بۆ کوردستان دێت، ئەو مینحەیە بە هیچ شێوەیەك نەوعێ لە داهات و لە بودجەی هەرێمدا دیار نیە، خاڵی تریش زۆر بوو، بەڵام لەبەر کاتەکە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، ژیان خان فەرموو.

بەڕێز ژیان عمر شریف:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من حەز ناکەم قسەی هاوڕێیانم دووبارە بکەمەوە، بەڵام من بە پێی ئەو پرۆژە یاسایەی بودجە کە تاوتوێ کراوە لەلایەن هەموو لیژنە هەمیشەییەکانەوە، بە پێی راپۆرتی لیژنەی دارایی کە دەست خۆشیان لێ دەکەم، منیش داوای ئەوە دەکەم ئەو کەموکوڕیانەی کە هەیە لە بودجەدا حکومەتی هەرێم ڕەچاوی بکات بۆ ئەوەی بودجەکە تێ پەڕێ، لەبەرئەوەی دواکەوتنی ئەو بودجەیە لە بەرژەوەندی میللەتەکەی ئێمە نیە، کە ئێمە بە دەنگی ئەوان هاتووینەتە ئێرە، پێویستە ئەو بودجەیە جێ بەجێ بکرێت، لەبەرئەوەی ئێمە لە کاتی بانگەشەی هەڵبژاردن لە 6/25 زۆربەی قەوارەکان زۆر بەڵێنمان بە میللەتەکەمان دا، من خاڵە

پۆزەتیفەکان لەم بودجەیە دەبینم و داواکارم کە حکومەتی هەرێم، دووبارە دەڵێمەوە کە کەموکوڕیەکان ڕەچاو بکات، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، ڕێزدارگولیزار فەرموو.

بەڕێز گولیزار قادر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

نامەوێ ئەو شتانەی کە ئەو هاوڕێ بەڕێزانەی کە گوتیان دووبارەی بکەمەوە، بەڵام شتێك هەیە کە ئیشارەی پێ نەکراوە، ئەویش پێویستە لە بودجەدا یان لە وەزارەتی تەندروستی بڕێك لەو بودجەیە تەرخان کرا با بۆ ئەو نەخۆشە بێ نەوایانەی کە شەوانە لەسەر تەلەفزیۆنەکان نیشان دەدرێن، هیچ چارەیەکیان نیە لە کوردستان یان ئەوەتا حکومەتی هەرێمی کوردستان خۆی بەڕێیان بکات بۆ دەرەوە یان لەسەر وەزارەتی تەندروستی بودجەیان بۆ دابین بکرێت و وەزارەت تەندروستی خەمیان لێ بخوات و بچنە دەرەوە، دەربارەی زیندانیە سیاسیەکان کە زۆر داوایان لێ کردووین دەڵێن بۆچی مەعاشی ئێمە وەکو زیندانیە سیاسیەکانی بەغدا نیە، ئێمە چەندین جار چووینەتە بەغدا و گوتوویانە وەکو بەغدا دەنێرین، بەڵام ئایا لە کوردستان پێتان نادرێت؟ ئیمە نازانین، پێویستە ئەو موشکیلەیە بۆ ئەو هینانە چارەسەر بکرێت، دەربارەی وەزارەتی ئەوقاف ئەگەر تەماشای بودجەکەیان دەکەین فەقیرترین وەزارەتە، بەڕاستی ئێمە کە تەماشا دەکەین، چەندین مزگەوت بێ ئیمام و خەتیە لە کوردستان، بەڵام لە هەمان کاتیشدا ئەگەر شتێك بێتە پێشەوە پەنا بۆ مزگەوتەکان و بۆ ئیمام و خەتیبەکان دەبردرێت، بەڵام لە هەمان کاتیشدا کەمترین بودجەی بۆ داندراوە، هیوادارم چارەسەری ئەو مەسەلەیە بکرێت، بیتوێن و پشدەر دەروازەی راپەرینە، هەتا ئێستا ئەگەر بێی تەماشای مەسایفەکانی بکەی هیچ شتێکی بۆ نەکراوە، بەداخەوە دەڵێین لە کاتێك دا خەڵك لە بەغداوە دێت بۆ ئەم مەنتیقەیە، بەڵام ئەگەر تەماشای شوێنی مەسایفەکان بکەی هیچ شتێکی بۆ نەکراوە، پێویستە ئاوڕێکیان لێ بدرێتەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، ڕێزدار برهان فەرموو.

بەڕێز برهان رشید:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

وەڵڵا ئەو خاڵانەی من لەسەر ئەو راپۆرتەی لیژنەی دارایی هەمە، بەڕاستی ئەو ڕاپۆرتە بە خاڵێکی ئەساسی نەچووە کە قانونەکە ئاماژەی پێ نەداوە، ئەو قانونە........... .

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

دەقیقەیەك نوقتەی نیزامی هەیە، ڕێزدار د.ئاراس فەرموو.

بەڕێز د.ئاراس حسین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەوەندەی تێبینی دەکەم ئەو بەڕێزانە راپۆرتەکە هەڵدەسەنگێنن، نەك بودجەی هەرێمی کوردستان یان یاسایەکە، ئایا دانیشتنەکە بۆ هەڵسەنگاندنی راپۆرتی منە؟ یان بۆ میزانیەی حکومەتی هەرێمی کوردستانە؟ کە پێك هاتووە لە 150 هەزار رەقەم؟ .

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

نا راپۆرتی لیژنەی داراییە بە شێوەیەکی گشتی، کەرەمکە کاك برهان فەرموو.

بەڕێز برهان رشید:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

یەکەم: نە قانونەکە و نە راپۆرتەکە ئیشارەیان لە دیباجەدا یان لەو رەقەمانەی کە تەقدیمی کردووە ئیشارەتی نەداوە بە ستراتیژیەتی سیاسەتی مالی ئەم حکومەتە و ئەم وڵاتە یان ستراتیژیەتی سیاسەتی ئاوەدانکردنەوە لەڕووی صناعات و زراعات و ڕێگەوبانەوە، کە بەڕاستی ئەگەر سەیری مەشروعی میزانیەی وڵاتان بکەین فەرقی هەیە، دووەم: من حەز دەکەم کاك شێخ باییز ئەو لەلای خۆی بنووسێ کە لە بودجەی هەرێم دا لە بەشی فەرمانبەراندا ئەو خەملاندنەی کە نێردراوە بۆ مەرکەز لە بەشی بەڕێوەبەری پلە (أ) دا بە هەفتا مدیر عام نێردراوە، بەڵام لە بودجەی هەرێم تەنها 48 مدیر عامی نووسیوە، من نازانم مەبەست لە شاردنەوەی ئەم رەقەمە لە پەرلەمانی کوردستان چیە؟ بەڵێ ئەمە من تەقریری خەبیرێکی مالیم لەبەردەستە، ....

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

تکایە تەوزیحی خۆت بدە، پاشان جوابت دەدەنەوە، کەرەمکە کاك برهان فەرموو.

بەڕێز برهان رشید:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

تەقریری خەبیرێکی ئیقتسادیم لەلایە، لە بودجەی هەرێم دا لە بەشی فەرمانبەراندا ئەو خەملاندنەوەی کە نێردراوە بۆ مەرکەز لە بەشی بەڕێوبەری گشتی پلە (أ) حەفتا مدیر عام نێردراوە، بەڵام لە بودجەی هەرێم تەنها 48 مدیر عامی پلە (أ)ی تێدا دابەشکراوە، کە ئەمە جێگەی گومان دروست کردنە، بەڕاستی تەقریری لیژنەی مالی رەخنەی زۆر باشی تیایە، لەسەر ئەو ئەساسە من داواکارم ڕاپۆرتەکە بگەڕێندرێتەوە، بودجەکە بگەڕێندرێتەوە لەسەر ئەساسی ئەوە بودجە قانونی بۆ دابندرێت، خاڵێکی تر مەوزوعی ئاسایشە، من نازانم ئاسایشێك لەژێر دەسەڵاتی حکومەتی هەرێم و رەقابەیەکی مالی دانەبێت بۆ دەبێت بودجەی بۆ تەخسیس بکرێت؟، یەعنی ئەمە پرسیارە، یەعنی ئەگەر یەك حکومەتە با یەك بودجەی بۆ تەخسیس بکرێت، ئەگەر هی حکومەتیش نیە و تا ئێستا حیزب تەحەکومی بەسەرەوە بکات، ئەم هی خۆی و ئەو هی خۆی و بۆ خۆم و بۆ خۆی......، بۆچی میزانیەی لە قوتی خەڵکی بدرێتێ؟

خاڵێکی تر مەوزوعی رەقابەی مالی، بەهەمان شێوە، خاڵێکی تر مەوزوعی میزانیەی مدەوەرە، بەڕاستی ئایا باشی لێ نازانم یان بەرچاوم نەکەوتووە، من نەدیوە ئەو پارەیەی کە لە پاردا ماوەتەوە چەندەو چۆن دەگێڕدرێتەوە بۆ سەر میزانیەی ئەم ساڵ؟ مەوزوعێکی تر مەوزوعی ئەو 5 ملیار دۆلارەیە کە هینی فرۆشتنی نەوتە، بەڕاستی ئەمە شتێکە قابیلی چاو نوقاندن نیە، دەبێت بۆمان یەکلایی بکرێتەوە، مەوزوعی داهاتی ئەو نەوتە کە تەهریب دەکرێت رۆژانە لە باشماخ، مەوزوعی داهاتی فرۆکەخانەکانە....... ئێمە نازانین لە کوێ دایە، راپۆرتی شەش مانگی یەکەم و هینی ساڵی 2009 بەراستی بەدەستمان نەگەیشتووە، من راپۆرتی رەقابەی مالی و شەش مانگی یەکەمی ساڵی 2009 م پێ نەگات! بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان حەقی خۆمە ئەنواع قسە بکەم، بەڕێز ئەو عەجزەی کە باس دەکرێت، ئەو کورت هێنانە، من قەناعەتم پێ نیە کە ئەو بودجەیە کورتی هێنا بێت، لەبەرئەوەی پارەیەکی زۆر بۆ مەسروفات ئوخرا و ئیعانات ئوخرا و منح ئوخراو ئەو شتانە دانراوە کە نزیکەی زیاد لە 20٪ی میزانیەی ئەو وڵاتەی بردووە، کە ئەمە سەرف کردنەکەی خۆی لە خۆیدا لە مودەی رابردوو دا جێی گومانە، ئەمە بگێڕدرێتەوە لەگەڵ 5 ملیارەکە و لەگەڵ داهاتی فرۆکەخانەکان و لەگەڵ پارەی باشماخ و .... ، بۆیە من هیچ عەجزێك و کورت هێنانێك لەو میزانیە دا شك نابەم، من داواکارم لیژنەیەکی تەقەسی حەقائیق دروست بکرێت، بۆ لێکۆڵینەوە لەو کورت هێنانی بودجەیەی بەڕێز وەزیری پلانان دانان و وەزیری دارایی کە باسی لێوە دەکەن، خاڵێکی تر هەیە کە مودەی ڕابردوو زەجەیەکی زۆریان لەسەر دروست کردین کە ئێمە گوتوومانە پاسەوانی هەرێم ئیستناد لەسەر 121 ی دەستووری دائیمی عیراقی، ئێمە گوتمان با شەخسیتە قانونیەکەی دەستووری عیراقیان پێ بدرێت، ئەو شەخسیەتە قانونیەی کە لە داخل و خارجی عیراق دا موعتەرەفە بە پیێ دەستوور، لە تەلەفزیۆن دا هەڵایەکی زۆریان لەسەر کردین کە ئێمە ویستمان خزمەتی شەخسیەتی قانونی و مەعیشەتی پێشمەرگە بکەین، گوتیان ئەمانە دژی ناوی پیرۆزی پێشمەرگەن، من نازانم لەلاپەڕە 4ی ئەم تەقریرە بۆ هاتووە کە دەڵێت پاسەوانی هەرێم (زێرەڤانی) ئاخر باشە بۆ بۆ تۆ حەڵاڵە و بۆمن حەرامە؟! لە نوقتەیەکی تر من داهاتی کارەبا، لیژنە هاتووە ئامادە بووە مەبلەغێکی زۆر لەوە زیاتری گوتووە کە لەو تەقریرە هاتووە، کە مەسئولینی دائیرەی کارەبا کۆبوونەتەوە، بەداخەوە لە 2010 نیوەی ئەو مەبلەغە تەقدیم کراوە وەکو ئیرادات و وەکو داهات، من نازانم لەوە مەبەستیان چیە؟ ئەمە هەمووی گومان دروست دەکات، دابەش کردنی پرۆژەکانی 2010، ئێمە خەڵکی ئەو وڵاتەین لە زاخۆوە بۆ کفری خۆمان بە نوێنەری هەمووی دەزانین بەڕاستی، بەڵام سەیر دەکەی مەحافەزەی سلێمانی 45٪ی دانیشتوانە، سەیر دەکەی 27٪ی پرۆژەی پێشنیاز کراوی بۆ تەخسیس کراوە، بەڕاستی ئەو بودجەیەی کە بۆ کەرکووك تەخسیس کراوە، زۆر زۆر کەمە، ئەگەر یەك دەقیقەی ترم بدەیتێ؟ من داواکارم منح و ئیعانات و مەنافعی ئیجتماعی لە غەیری وەزارەتی سحە و وەزارەتی کار وکاروباری کۆمەڵایەتی کە باش بەکاری دەهێنن، ئەوەی تر هەمووی بخرێتە سەر کەرکووك لەگەڵ سناعات و زراعەتا لەم وڵاتە، فەرقی شتێکی تری بۆ نەکردووین، ئەرێ (وەیش) مەبەستت چیە؟....... .

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

تەواو کاتێکی تر، کاك برهان فەرموو.

بەڕێز برهان رشید:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لێی بڕیم بەخوای، ئیتر لە تەقریری ئەماندا فەرمانبەر و مووچە خۆر جیا نەکراوەتەوە، ئێمە وەکو ئەوەی مەعلوماتمان هەیە بە هەزارەها مووچە خۆری حیزبی داندراوە کە یەك ڕۆژ دەوام ناکات و مەعاشی خۆی لەسەر وەزارەتی مالیە وەردەگرێت، ئەمە لە کوێی دنیادا هەیە؟.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

تەواو، تکایە ئیلتزام بکە، شلێر خان فەرموو.

بەڕێز شلێر محی الدین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من دەست خۆشی لە لیژنەی دارایی دەکەم بۆ ئامادەکردنی ئەو راپۆرتە ڕێك و پێکەی کە ڕوون کردنەوەیەکی تەواوی داوە لەسەر بودجەکە، هەروەها خاڵی بەهێزو لاوازی خستۆتە ڕوو و دەست نیشانی کردووە، بەڵام گرنگ ئەوەیە پێشنیاری لیژنەکان بە نەزەر ئیعتباروەربگیردرێت و بە تەواوی جێ بەجێ بکرێت، لە بواری پەروەدەدا ئەو بڕە پارەیەی کە بۆ وەزارەتی پەروەردە داندراوە لەڕاستی دا هێشتا ئەگەر بڵێی ئەوە کەمە بۆ بواری پەروەردە لەبەرئەوەی ئەو بوارە کێشەی زۆری هەیە بە تایبەتی لەڕووی جێ بەجێ کردنی بینای قوتابخانەکانەوە، هیوادارم ئەو پرۆژانەی کە داندراون بۆ دروست کردنی بینایەی قوتابخانەکان زۆر گرنگی پێ بدرێت و جێ بەجێ بکرێت، دەست خۆشی لە وەزارەتی پلاندانان دەکەم بۆ ئەو بڕە پارەیەی کە دایناوە بۆ دروست کردنی بینایەی قوتابخانە، چونکە گەورەترین گرفت لەبەردەمی پرۆسەی پەروەردە کێشەی قوتابخانەیە کە بووەتە هۆی جێ بەجێ نەکردنی بە تەواوی ئەو سیستەمە ڕێك و پێکەی کە چەندەها وەخت پێیەوە خەریك بوون و سوود لە زۆر خیبرەی شارەزایانی دەرەوە وەرگیرا کە داندرا، ئێستا جێ بەجێ ناکرێت لەبەرهۆی کەمی بینایە و زۆری ژمارەی تەڵەبە، ئەوانە هەمووی و سەقەتی میلاك هەمووی دەگەڕێتەوە سەر نەبوونی بینایە، بۆیە ئەوە دەبێت گرنگیەکی زۆر تایبەتی پێ بدریت، لە بودجەکەدا هیچ کەم کردنەوەیەك نەکرێت هەتالە منەح و ئیعانات، زۆر لە برادەران داوا دەکەن لە وەزارەتی پەروەدە مینەح و ئیعانات نەمێنێت، من دەڵێم با هەبێت لە وەزارەتی پەروەدە، لە سیستەمی نوێ دا پرۆژەیەکی جیهانی هەیە کە خاوەن پێداویستیە تایبەتەکان بەشداری دەکەن لە خوێندن، ئەوانەش پێویستیان بە بودجەیەکی تایبەت هەیە، دەبوایە بودجەیەکی تایبەتیان بۆ دابندرێت، ئەگەر ئەو بودجە تایبەتیەش نیە دەتوانرێت لە مینەح و ئیعانات زۆر سوودی لێ وەربگیردرێت، چونکە ئەوانە ڕاستە تێکەڵن لە پرۆسەی خوێندن، لە خوێندنی ئاسایی دا دەخوێنن، بەڵام پێویستیان بە زۆر شتی تایبەت هەیە کە زۆر جار من لەناو کێشەکە بوومە لە وەزارەتی مالیەوە سەرف نەکراوە و دەڵێن ئەو بابە نیە کە ئەو جۆرە

شتەی بۆ سەرف بكرێت، ئەگەر بێتو ئەو مینەح و ئیعاناتە هەبێت دەتوانرێت لەوانەوە بۆیان سەرف بكرێت، زۆر شتی عیلاجی فەوری هەیە بۆ منداڵە خاوەن پێداویستە تایبەتەكان، كڕینی عارەبانە، كڕینی سەماعەی گوێ، هەندێكیان پارەیان كەمە، بەڵام عارەبانەی منداڵی كەم ئەندام بە 3 هەزار دۆلارە، كولفەی یەك عارەبانەی ئۆتۆماتیكی كە ئێستا هەیە زۆر لە بنەماڵە فەقیرەكان ناتوانن بیكڕن، دەبێتە هۆی نەهاتنی منداڵەكانیان بۆ قوتابخانەو بێ بەش بوونیان لە خوێندن، ئینجا لێرە لە هەمووی گرنگتر ئەوەیە كە خەرج كردنی ئەو بودجەیە لە چوارچێوەیەكی یاسایی بێت و دوور بێت لە بەرژەوەندی سیاسی و حیزبی و تایەفەگەری، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس، كەرەمكە كاك كاروان فەرموو.

بەڕێز كاروان صالح:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

من لە سوودی كۆمەڵایەتیەوە دەست پێ دەكەم كە ساڵی 2009 گوژمەی سەد و پەنجا و چوار ملیار و چوار سەد و بیست و چوار ملیۆن بۆ ئەو بوارە داندراوە، كەچی ئەو ساڵ بووەتە سەد و هەشتا ملیار و چوار سەدو یەك ملیۆن، ئەوە دەبوایە بە تەدقیقاتی دیوانی چاودێری دارایی دا ڕۆیشتبایە و ئەسبابی موجبەی بۆ دیاری بكرابایە و ئەوجا ئەو زیاد كردنەی بۆ كرابا، ئەو زیادكردنە 26 ملیارەی بۆ زیادكراوە، ئەوە خاڵێكیان، خاڵی دووەمیان، بەڕاستی ئەوەی كە برادەران باسیان كرد لەسەر مەسەلەی ئەو پرۆژانەی كە بۆ لق و مەڵبەندەكان كراوەو كۆمەڵێك بەرپرسی تریش كە من ئیزافە لەسەر قسەكانی ئەوان دەكەم كە ئەوەی ئەوان گوتیان دووبارەی ناكەمەوە، لەگەڵ ڕەئیەكەی كاك گۆران ئازادم كە بەڕاستی بەدواداچوون لەسەر ئەوە بكرێت ئەگەرئەوە ئاو و ئاوەڕۆی بارەگای مام جەلالە و هی هەموو لق و مەڵبەندەكان ئەوەی مەڵبەندی 20ی قەرەچوغ، مەڵبەندی خانەقین و هەروەها قیرتاو كردنی ڕێگای خاڵی پاسەوانی میوانخانەی بەڕێز سەرۆك كۆمار لە دەباشان، هەروەها قیرتاو كردنی ڕێگای گۆڕەپانی عەرەزات و گەراجی ئۆتۆمبیلی تایبەت بە مەقەری خەلفی لیوای سەرۆك كۆمار وە هەروەها دروست كردنی میوانخانە بۆ مەڵبەندی 12ی خانەقین، هەروەها كۆمەڵێك شتی تریش كە دیار نیە و نازانرێت بۆ كێیە؟ نازانرێت و گوژمە پارەیەكی یەكجار زۆری بۆ داندراوە، مەسەلەن پرۆژەی سەنتەری میدیا ڕاگەیاندن، دارایی وئابووری هەولێر چل و دوو ملیار و سەد ملیۆن، ئاخر نابێت ئەوە ڕوون بكرێتەوە كە ئەوە هی حكومەتە یان لایەنێكی سیاسیە؟ هەروەها دروست كردنی هۆڵی كۆنگرە، كۆنگرەی كێ؟؟ هی حكومەتە؟ حیزبە؟ هی كێ یە؟ لە كوێ یە لە كامە شارە و لە كامە شوێنە؟ كە چل و چوار ملیار و شتێكی بۆ دیاری كراوە، بەڕاستی زۆر لە قسەكانی من برادەران كردیان، من نامەوێ زۆر لەسەر ئەو مەوزوعە بڕۆم، بەڵام دوو خاڵی ترم ماوە كە باسی بكەم: یەكیان ئەوەیە كە تەنها لە ئیدارەی هەولێری كۆن نزیكەی 500 ڕێكخراو و سەندیكای تێدا بووە ، تا ئێستا لە دیوانی چاودێری من مەعلوماتم هەیە، تەنها 26 ڕێكخراو حیسابی

خیتامی بۆ دیوانی چاودێری بردووەتەوە، ئەوە کە کارێکە بەڕاستی جێگای ئەوەیە کە لەسەری بوەستین، ئەو ڕێکخراوانە ئەگەر ڕێکخراوی سەربەخۆن و حکومین یان ناحکومین بۆ حیساباتی خیتامی خۆی ناگەڕێنێتەوە بۆ دیوانی چاودێری، حەزدەکەم بەراستی بەدواداچوونی لەسەر بکرێت، خاڵێکی ترم ئەوەیە کە ئەوەی لێی بەدی دەکەم بەڕاستی جۆرێك لە دوو ئیدارەیی باڵی بەسەر ئەو بودجەیە داکێشاوە، یەکیان ئەوەیە کە دوو ئاسایشە، ئێمە پێشنیارمان کرد کە وەکو یەك ئەوە بگەڕێتەوە بۆ ئاسایش و هەردوو جەنابی سەرۆکی ئاسایشی گشتیمان بانگ کردوو سەرۆکایەتی بەرێزتانامان ئاگادار کردووەتەوە کە بکرێت بە یەك بودجە، ئەوە نەکرا، کە ئێستا دەڵێن لە خیلالی شەش مانگ یەك دەگرێتەوە، بەڕاستی ئەوە کارێکە زۆر ئاسان نیە و حەز دەکەم لەسەر ئەو مەسەلەیە بوەستین کە فەرقێکی یەکجار زۆر هەیە لە بەینی ئەو دوو ئاسایشە، بۆ نموونە لەوازم مەکتەبیە لە ئاسایشی سلێمانی مەبلەغێك داندراوە کە لە هەولێر 20 قاتی ئەم مەبلەغە بۆ هەمان شت داندراوە، بۆ وقود و سیارات بۆ دەیان شتی وردەکاری و بۆ میلاکات، ئێمە وردەکاری زۆرمان لەبەردەستە لە لیژنەی ناوخۆ ئەوانەمان دیراسە کردووە، بەڵام بەداخەوە تەنانەت ڕاپۆرتی لیژنەی ناوخۆمان هاتۆتە لیژنەی دارایی و ئابووری، بەڵام لیژنەی ئاسایشمان ئیشارەی پێ نەدراوە لە راپۆرتەکەی بەرێزیان، ئەوجا بۆیە بۆ ئەو مەسەلەیە من دەڵێم دوو دیوانی چاودێری و دوو ئاسایش وە هەروەها حیسابێکم پێیە کە لە جەنابی سەرۆکی ئەنجومەنی وەزیرانەوە 11 ڕۆژ پێش ئێستا ئاراستە کراوە بۆ وەزارەتی دارایی و ئابووری ـ س، یەعنی سلێمانی، ئایا وەزارەتێکی تر هەیە؟! یان ئەوە ماوە؟ ئەگەر ئەوە ماوە مەسەلەن من لەسەر مەبلەغەکەش قسەم هەیە، کە ئەوە ماوە ئەی ئێمە ناڵێین وەزارەتی دارایی یەکی گرتووەتەوە و یەك ئیدارەییە، ئەگەر ئەو دوو ئیدارەییە ئەوها باڵ بەسەر بودجەکە دا بکێشێت و هەروەها کۆمەڵێك ووردەکاری تریش هەیە، من پێشنیار دەکەم ئەو بودجەیە بگەڕێتەوە بۆ حکومەت و بە خیلالی چەند ڕۆژێك و دە ڕۆژێك بە زووترین کات تەدقیق بکرێت ئەو شەوائیب و ئەو ناڕەواییەی کە تێیدا کراوە هەمووی چارەسەر بکرێت و ئەو پارەیەش دیاری بکرێت کە لە بەدەلی ئەو بۆ کێ سەرف دەکرێت؟ ئایا ئەوە ڕەوایە و حەقە کە ئەو هەموو پرۆژەیە کە بە دەیان و بە سەدان شت هەیە کە جێگای شك و گومانە، من بۆ ئەو مەسەلەیەی کە بۆ وەزارەتی دارایی و ئابووری سلێمانی نۆژەنکردنەوەی بینای پێشانگای سلێمانی نێودەوڵەتی پێنج ملیار و دوو سەد و بیست و شەش ملیۆن و چوار سەد و نۆزدە هەزار دیناری بۆ دیاری کراوە کە 11 ڕۆژ پێش ئێستایە، نەدەکرا لەو بودجەیە ئێمە لە بەردەوامەکان و لە پێشنیار کراوەکان لە شوێنێك ئیشارەی پێ نەدراوە، یەعنی ئەو حکومەتەی ئێمە دەبێت بزانێت کتاب بۆ کێ دەکات، بۆ (وەزارەتی دارایی و ئابووری ـ س)، هی هەولێریش (وەزارەتی دارایی و ئابووری ـ هـ) کەواتە بودجەکەمان دوو ئیدارەیی پێوە دیارە، من بۆیە پێشنیار دەکەم بە دە ڕۆژی تر جەنابی وەزیر و حکومەتی هەرێمی کوردستان بەدواداچوون لەسەر هەموو ئەو تێبینیانەی ئێمە بکەن، بۆ ئەوەی عەدالەت بگێڕینەوە بۆ بودجەکە و بتوانین بۆ خزمەتی ئاوەدانکردنەوەی کوردستان و ئەو

شوێنانەی کە دەستی ئاوەدانی نەگەیشتووە پێیان، بۆ ئەوانی سەرف بکەین ئەو پارانەی کە بە زیادە سەرف کراوە، سوپاستان دەکەم.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، ڕێزدار حمە سعید فەرمو.

بەڕێز حمە سعید حمە علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من پێم وایە چوار، پێنج ڕاپۆرت یان باس لە بەردەمی ئێمە دایە کە گفتوگۆی لەسەر بکەین، ڕاپۆرتی وەزارەتی دارایی، ڕاپۆرتی وەزارەتی لیژنەی دارایی کە خۆی سێ بەشە و وە ڕاپۆرتی لیژنەی یاسایی و پرۆژە یاسای بودجە، بۆیە پێویست دەکات بەلایەنی کەم چوار جار مۆڵەت بدرێت بە پەرلەمانتاران کە موناقەشە و موداخەلە بکەن، ....

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

رجائەن قسەی خۆتان بکەن و تەحدیدە و زۆر بە ڕێك پێکی دەڕوات و وەکو چۆن هاتووین هەر ئاواش دەڕۆین، تەغیری لێ ناکەین، کاك حمە سعید فەرموو.

بەڕێز حمە سعید حمە علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

خاڵێکی تر، من پێم وایە داڕشتنی بودجە بەسە رەقەمی و حیسابی و جەمع و تەرحە، ئەگینا ئەو بودجەیە بە شێوەیەکی زانستیە کە ئیعتماد بکاتە سەر داتا و ئامار و مەعلومات دانەڕێژراوە، دەبوایە پسپۆڕانی بواری ئابووری و کەسانی خاوەن شەهادە لە بواری بودجە بە تایبەتی، چونکە ئێمە دەزانین بودجە بە ئیزافەی ئەوەی کە ئەرقام و حیساب و تەرح و جەمعە، بەڕاستی ستراتیژە بە بەرنامەیەك و خوتەیەك ئەهدافە، ئەو خوتە و بەرنامە و ستراتیژە پێویستی بە وەسائیل و پێویستی بە داڕشتنێك هەیە کە ئایا مەبەست لەم ستراتیژیەتە چیە بۆ بووژانەوەی ئابووری هەرێمی کوردستان، بۆ پەرەپێدان و گەشەدان بە ئابووری و سیاسەتی ئابووری حکومەتی هەرێم ؟ من پێم وایە دەبوایە داڕشتنی بودجە لەسەر ژمارەی دانیشتووان، لەسەر پێداویستی ناوچەکان و لەسەر ئاماری کەرتە تایبەتەکان بوایە و ئەولەویەت بۆ چ کەرتێکە؟ ئەولەویەت بۆ چ پرۆژەیەکە؟ ئەولەویەت بۆ چ شوێنێکە؟ کە ئەمە بە هیچ شێوەیەك ئەمەی تیا ئەنجام نەدراوە، بۆیە ناهاوسەنگی و ناعەدالەتی هەیە هەم لە کەرتەکان دا و هەم لە ناوچەکان و شار و شارۆچکە و گوندەکاندا، بەڕاستی لە بودجەدا باسی ساڵی 2009 و 2010 ی نەکردووە چ لەڕووی سەرفەوە بێت چ لەڕووی هاوسەنگی بەینی سەرف و چ لەڕووی هاوسەنگی بەینی داهاتەوە، ئایا سیاسەتی حکومەتی هەرێم چیە بۆ کەم کردنەوەی نەفەقاتی تەشغیلی و زیاد کردنی نەفەقاتی ئیستسماری؟ ئایا سیاسەت و بەرنامەی حکومەتی هەرێم چیە بۆ گەشەدان بە کەرتێکی؟ ئایا ساڵی 2009ی هێناوە لە چ کەرتێك دا گرنگی پێداوە و ئەم ساڵ چ کەرتێك ئەولەویەتیەتی گرنگی پێ بدات، ئایا داهات بەڕوونی و

ئەگەر هاتو داهاتی ئێمە لەبەر ئەوەی 17٪ بەزۆری لە ناوەندەوە دێت ئەم داهاتە لەبەردەم سێ خەتەر دایە، سێ خەتەری گەورە لەبەردەم داهات دایە، ئایا چەند ئیحتیاتی داناوە و ستراتیژیەت و سیاسەتی داناوە بۆ موعالەجەی ئەو سێ خەتەرە؟ ئایا چەند ئیعتمادی کردووەتە سەر داهاتی ناوخۆ؟ خاڵێکی تر بەڕاستی من پێم وایە ئەم بودجەیە بە پێی ماددەی 80 دەڵێت (دەبێ ڕاپۆرتی لیژنەی دارایی ئیعتماد بکاتە سەر: یەکەم/ بودجە، دووەم/ حیسابی خیتامی) چونکە ڕاپۆرتی لیژنەی دارایی لەسەر دوو شت دادەڕێژرێت بە پێی ماددەی 80ی پەیڕەو پڕۆگرامی پەرلەمان، لەسەر ڕاپۆرتی حیسابی خیتامی + بودجەکە کە حیسابی خیتامی لەبەر دەست دا نیە، کەواتە نوقسانە دارشتنی بودجەکە، خاڵێکی تر وەکو هەندێك لە وەزیرەکان لە لیژنەکان دا ئاماژەیان پێی کرد کە بودجەی ئەوان کەمەو کە گرنگی نەدراوە بە پڕۆژەکانی ئەوان کە ئەولەویەت نەدراوە بە پڕۆژەکانی ئەوان، بۆیە پێویست دەکات ئەم بودجەیە بگەڕێتەوە و ئەو نوقسانیانەی کە تیایەتی چارەسەر بکرێت، خاڵێکی تر بە هیچ شێوەیەك نیە کە ئەم ئیستمارەیە بخوێنیتەوە بەداخەوە دەڵێی بە قەزاو قەدەر زۆربەی زۆری وەزارەتەکان داهاتیان لە 2009 و 2010 نزیکە لە یەکەوە، دەڵێی قەزاو قەدەرە کە وا لێك نزیکن، خاڵێکی تر وەزارەتی بەلەدیە لە ساڵی 2009 دا سی و یەك ملیار و حەفتا و نۆ ملیۆن دیناری بۆ داندراوە، بەڵام لە ساڵی 2010 سێ سەد و حەوت ملیۆن دینار کەواتە یەك تەقسیم دەی ئەوەیە کە مەفروز بوو زیادی بکردبایە، کەواتە سیاسەت و پلانی حکومەت نیە بۆ زیاد کردنی داهاتی ناوخۆ، خاڵێکی تر بە هیچ شێوەیەك بەرنامەیەك بە پێی ڕاپۆرتی وەزارەتی دارایی کە گرنگی دەدات بە کەرت و دەڵێت ببن بە کەرتی کشتوکاڵ و بە کەرتی کارەبا و بە کەرتی سحە گرنگی دەدەم، ستراتیژیەتمە، بەڵام کە سەیری بودجەکە دەکەی بەداخەوە بودجەکە لە ئەواخیریەتی و مەبلەغێکی زۆر کەمی بۆ داندراوە، کشتوکاڵ 70٪ی لە وڵاتی ئێمە، یەعنی ئاو هیچ پڕۆژەیەکی تیا نیە بۆ دابین کردنی سەرچاوەی ئاو بۆ کشتوکاڵ، خاڵێکی تر بەڕاستی ئەو ئەزمانەی، ئەو قەیرانانەی کە لەناو کۆمەڵگای ئێمە هەیە قەیرانی کۆمەڵایەتی و قەیرانی ئابووری و قەیرانی بێکاری و قەیرانی گەنجان و قەیرانی هەژاری، هیچ بەرنامەیەکی سیاسیی و ستراتیژی نیە لەناو بودجەکەدا بۆ چارەسەرکردنی ئەو قەیرانانە، بۆ نموونە من دەپرسم چ پلانێك و چ بەرنامە و چ سیاسەت و ستراتیژیەتێك هەیە بۆ نەهێشتنی بەتاڵە؟ چ بەرنامە و ستراتیژیەتێك هەیە بۆ خزمەت کردنی گەنجان و هەلی کار بۆ گەنجان و بۆ تەعین کردن و دامەزراندنیان؟ هەروەها بۆ بوارەکانی تریش، خاڵێکی تر بەڕاستی هەمووومان ئەو ڕاستیە دەزانین کە نزیکەی ئەگەر نەڵێم زیاتر لە 600 هەزار کارمەند و مووچە خۆر هەیە کە هەمووی کەوادیر و ئەندامی حیزبن کە پێی دەڵێن بەتاڵەی موقەنەعە، ئەمە هەمووی وای کردووە کە بڕێکی زۆری بودجە بچێت بۆ کەوادیری حیزبی، چۆن چارەسەر دەکرێت؟ خاڵێکی تر بەڕاستی مەسەلەی ئەو ئوخرایە کە باس کرا، ئەو ئوخرایە مەجالێکی زۆرە بۆ ناشەفاف بوونی بودجە و سەرف کردنی بودجە و بە ئارەزووی خۆی تەسەروف کردن لە بودجە، بۆیە ئێمە داوامان کردووە کە 40٪ی ئەو

مینـەح و ئیعانـات و مـەنافعی ئیجتماعییـە ببڕدرێـت، خـاڵێکی تـر نەفـەقاتی سـیادی زۆر زۆرە و 20٪ی پێویستە کەم بکرێتەوە، خاڵێکی تر کە مەتارە، بە داخەوە وەزیری ....

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

تکایە تەواو کاتت، کاك احمد فەرموو.

بەڕێز احمد سلیمان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

خۆشـحاڵم بـەوەی کـە زۆربـەی ئـەو شـتانەی کـە دەمویسـت بیڵـێم بـاس کـرا، پـێم وابـوو کـە نـاتوانم لـە وەختەکەی خۆم هەمووی بڵێم، بەتایبەتیش برای بەڕێزم کاك سمیر و کاك د.صباح و پـەیمان خـان زۆر لـە تێبینیەکانی منیان باس کرد، هیوادارم بتوانم ئەوەی کە ماوە باسی بکەم، دیارە مـن پـێم وایـە ئـەم پـرۆژە بودجەیەی کە هاتووە کەموکوڕی زۆری تیایە، پێویستە بەڕاستی زۆر بـە جدی تـر قسـەی لەسـەر بکرێـت، جەدوای ئابووری بۆ بودجە نەکراوە، دەمەوێ بە سەریعی بەسەریان دا تێ پـەڕم، ئەگـەر سـەیری ڕاپـۆرتی دارایـی بکـەین زۆربـەی ئامانجـەکان لەگـەڵ نـاوەڕۆکی بودجەکـەدا یـەك ناگرێتـەوە، حیسـاباتی خیتـامی کەموکوڕی و ناشەفافیەتێکی زۆری تێدایە، دەلیلیشم بۆ ئەوە زۆرە، هەتا لە هەنـدێك لـە پرۆژەکان لـەناوی وەڵحاسڵ ناچمە ناوەڕۆکی بابەتەکانەوە، چونکە ئەگەر بچمە ناویـەوە زۆر درێـژ دەبێتـەوە، داهاتـەکان زۆر ناشەفافن، تەنها هەندێك ژمارە هەیە و ڕیز کراون، ژمارەیـەك لـە پرۆژەکان تـەنها بـۆ خزمـەتی حیزبـی و شەخسی دروست دەکرێن، هەروەك لە پرۆژە بەردەوامەکان و پرۆژە پێشنیار کراوەکان دا هاتوون، هەنـدێك لـە پرۆژەکـان دووبـارەن و دوو جـار بودجـەیان بـۆ دیـاری کـراوە، لـە پـرۆژە پێشـنیار کراوەکانـدا پـرۆژە بەردەوامەکانیش بە هەمان شێوە، نموونە بۆ ئەوە لە پرۆژە پێشنیار کراوەکان بۆ نموونە پرۆژەی ژمـارە 7 و ژمارە 11 لە خوێندنی باڵا بە هەمان پرۆژە بـە هـەمان نـاو و هـەمان بودجە دووبـارە بۆتـەوە، پـرۆژەی ژمـارە 8 و 12 لـە خوێنـدنی بـاڵا دووبـارە بەهـەمان نـاو هـەمان بودجـەی بـۆ دیـاری کـراوەو لـە جـەمع دا کۆکراوەتەوە، لە پرۆژە بەردەوامەکانیش پرۆژەی ژمارە 40، من هەڵبەتە بەردەوامـەکان زۆر کـەم فرسـەتم بووە سەیری بکەم لەبەر کەمی کات، بەڵام ئەوەی کە سـەیرم کـردووە چـەندین دووبـارەی تێدایـە ئـەویش، پرۆژە بەردەوامەکان، بۆ نموونـە پـرۆژەی ژمـارە 40 و ژمـارە 60 هـەمان پـرۆژە بـە هـەمان نـاو وە هـەمان بودجە دووبارە بۆتەوە، ئەوە بەڕاستی جێگەی پرسیارە کە ئەوانە بۆ؟ هیچ پێوەرێك لەبـەر چـاو نـەگیراوە بۆ تەوزیعی پرۆژەکان، لە شاروشارۆچکەکاندا دەبووایە پێوەری ستانداری جیهـانی لەبەرچـاو بگیردرایـە بـە ژمـارەی دانیشـتوان و شـوێنە زیـان لێ کـەوتووەکان، بـە تایبـەتی پـرۆژە پێشـنیار کراوەکـانی کـە ئێسـتا لەبەردەست دایە، تێبینی زۆر لەسەرە، لەسەر ئەو، هەندێ پرۆژە لە حاڵەتی جێ بەجێ کـردن دایـە، بـەڵام لە پرۆژە بەردەوامەکاندا نیە، نموونەش لەبەردەست دایە بۆ ئەوە کە چەند پرۆژە هەیە ئێستا لەبەردەست دایە و تەواو نەبووە و ئیشی لەسەر دەکرێت، نە لە پرۆژەی بەردەوام و نە لە پێشنیار کراودا وجودی نیـە، پرۆژە هەیە وەکـو ئـەو پرۆژەیـەی هەڵەبجە کە بڕیـاری بـۆ دەرچـووە لـە ئەنجومـەنی وەزیـران و وەزیـری

شارەوانی کابینەی پێنجەم ئیمزای کردووە بە بڕی زیاتر لە 22 ملیار و کەسرێکە، بڕیاری بۆ دەرچووە، بەڵام نە لەپڕۆژە بەردەوامەکان و نە لە پڕۆژە پێشنیار کراوەکان دا دیار نەماوە، پارەکەی چی لێ هاتووە؟ پڕۆژە هەیە تەندەرەکەی فرۆشراوە، بەڵام لە پڕۆژە پێشنیار کراوەکاندا ئێستا هاتووە بۆ پەرلەمان و تا ئێستا پەرلەمان تەسدیقی نەکردووە و تەندەرەکەی فرۆشراوە و خەریکە جێ بەجێ دەکرێت، نموونەشم بۆ ئەوە پڕۆژەی ژمارە 41 ی ئاوەدانکردنەوەیە بە بڕی هەشت ملیار و نۆ سەد و چل و پێنج ملیۆن دینارە، بودجەی تەشغیلی زۆر ناشەفافە، بۆ نموونە ئەگەر موقارەنەی ڕێژەی ژمارەی فەرمانبەر و مووچەی ساڵانەی چەند دەزگایەکی هاوشێوەی یەکتری لە عیراق و کوردستان بکەین، سەرۆکایەتی هەرێم 800 فەرمانبەری هەیە، بەڵام لە موقابل دا سەرۆکایەتی کۆمار 682 فەرمانبەری هەیە، سەرۆکایەتی ئەنجومەنی وەزیرانی هەرێمی کوردستان، 2731 فەرمانبەری هەیە، سەرۆکایەتی ئەنجومەنی وەزیرانی عیراق 2523 فەرمانبەری هەیە، کەواتە کوردستانی خۆمان بە چەند سەد نەفەرێك فەرمانبەری زیاتری هەیە لە موقابلی ئەنجومەنی وەزیرانی عیراق، لە موقابلی پارەکەشی دا ئەنجومەنی وەزیرانی هەرێمی کوردستان 218000788 ملیۆن دیناری بۆ دیاری کراوە، بەڵام سەرۆکایەتی ئەنجومەنی وەزیرانی عیراق کە 18 محافەزەی لەبەردەست دایە، لە هەمان کاتیش دا بودجەکەی (سەد ملیار و حەوسەد حەفتا و هەشت ملیۆن دینارە)، سەرۆکایەتی ئەنجومەنی وەزیران......، کوردستان تەنها خۆیەتی، بەڵام ئەنجومەنی وەزیرانی عیراق بودجەکەی تەقسیم دەبێت بە (مەجلسی وەزیران، سەرۆکایەتی، ئەنجومەنی ئاسایش، دەستەی پشکنین، سەرچاوە تیشکدارەکان، دیوانی وەقفی سونی، دیوانی وەقفی شیعی، دیوانی مەسیحیەکان، تەوائیفەکانی دیکە، نووسینگەی سەرۆکایەتی هێزە چەکدارەکان، دەزگای موخابەراتی عیراق، بەڕێوبەرایەتی چەك دامالین، تێکەڵکردنی میلیشیا، دەستەی ئیستنکاری) لەگەڵ ئەوەشدا کە ئەوەم لەبیر چوو باسی بکەم سەرۆکایەتی هەرێم تەنها خۆیەتی و بەڵام سەرۆکایەتی کۆمار دوو جێگریشی لەگەڵ دایە کە خۆمان دەزانین چۆن تەوزیع بووە، هەردوو ئاسایشی سلێمانی و هەولێر و چاودێری ئەوەش دیسانەوە جێی خۆیەتی لەسەری بوەستین و بەس دەمەوێ بە سەریعی پێیدا تێ بپەڕم، کە دەبوایە بودجەکەیان یەك بێت، پێشنیار دەکەم کە دەرچووانی پەیمانگا و زانکۆکان دابمەزرێن و بۆ ئەوەی سوود لە توانا و کارەکانیان وەربگیردرێت و دامەزراندن دەبێتە هۆکارێکی خراپ بۆ جیلی داهاتووی قوتابیەکان، سلفەی عەقار دوو بەرامبەر بکرێتەوە و هەموو شارەکانیش وەکو یەکی لێ بکرێت و بە قەزا و ناحیە و شاری گەورەشەوە، کەمتر نەبێت لە 20 ملیۆن دینار، هەموو ئەو خانەنیشینانەی کە خزمەتیان نەکردووە بە پلەی وەزیر و بەڕێوبەری گشتی، بەڕێوبەر، خانەنشین کراون فەرمانەکانیان هەڵبوەشێندرێتەوەو بودجەکەیان تەرخان بکرێت بۆ سلفەی زەواج و گەنجان، بە بڕی 5 ملیۆن دینار، پرسیارم بۆ جەنابی وەزیر ، بودجەی ئەحزاب لە کوێ جێی کراوەتەوە؟ من لەناو بودجەکە هیچ شوێنێکم نەدۆزیەوە کە باسی بودجەی ئەحزاب بکات، داهاتەکان، داهاتی وەزارەتی سامانە سروشتیەکان بە بڕی 890 ملیۆن هاتووە کە زۆر خەیاڵیە و ئەو هەموو نەوتەی ئێمە و ئەو هەموو داهاتەی وەزارەتی سامانە سروشتیەکان هەیەتی بۆ

ئەوەندەیە؟ داهاتی وەزارەتی شارەوانی و وەزارەتی گەشت و گوزار، من کە سەرۆکی لیژنەی شارەوانیمە کاتێك پرسیارم لە وەزارەتی شارەوانی کرد، وتم 307 ملیۆن دینار هاتووە بەناوی ئەوەی تەقدیراتی ساڵی 2010، هەر خەریك بوو شێت دەبوون، گوتیان ئەوە ملیارە لەوانەیە تۆ لێت تێك چوو بێت! دووبارە چوومەوە سەری سەیرم کرد تەئیکدم کردەوە کە 307 ملیۆنە نەك ملیار، داهاتی وەزارەتی کارەبا 5 ملیۆن دینارە، شتێکی زۆر سەیرە، لە کاتێك دا تەنها سەرفیاتی دەوائیری حکومی بۆ 6 مانگی ساڵی 2009 ، 84 ملیۆن دینار وەرگیراوە و دراوە بە وەزارەتی کارەبا، بەڵام بۆ یەك ساڵ تەقدیر کراوە 55 ملیۆن دینار، باسی مەسروفاتی ئوخرا ناکەم کە برایان باسیان کردووە، چوار قوتابخانە 180 ملیاری بۆ دیاری کراوە لە کاتێك دا ئێمە پێویستمان بە سەدان قوتابخانە هەیە لە کوردستان جێ بەجێ بکرێت، ئەمە بۆ؟ سوپاستان دەکەم.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، پەیام خان فەرموو.

بەڕێز پەیام احمد امین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دیارە من سوپاسی برادەران دەکەم زۆربەی قسەکانمان کران، بەڵام هەر تیشکێك دەخەمە سەر زۆربەی پرۆژەکان ماوەی بۆ دیاری نەکراوە، هەروەها درێژی و کورتی ڕێگاکان چەند کیلۆمەتر بێت و چۆن بێت؟ ئەوەشی بۆ دیاری نەکراوە بە تایبەت لە پرۆژەکانی سلێمانی دا، دیارە وەکو ئەوەی باسکرا حیسابی ختامی لە دەستمان نەبوو ئەوە کەموکوڕیەکی یەکجار دیارە لە هینەکە، وەکو د.صباح باسی لێوە کرد، هەموو ئوخرەیاتەکانی باس کرد پێویست ناکات من باسی بکەم، ئەوە ئەگەر ئەو مەنافعە هیچی نەمێنێت و بخرێتەر سەر ئەو سندوقەی کە بۆ کەرکووك و ناوچە دابڕاوەکان پێشنیار کراوە، سلفەی عەقار ئەگەر بکرێت پێشنیار دەکەین وەکو یەکی لێ بکرێت لە قەزا و پارێزگاکان، چونکە بۆ نموونە لە کەلار ئێستا ئەرز زۆر گرانترە لە هەولێر، کەچی لە سلفەی عەقار ئەو جیاوازیە هەیە لە بەینی قەزایەك و پارێزگایەك، هەروەها لەو سەردانەمان کە کردمان ناوچەکان تۆری کۆمەڵایەتی لە ناوچەی کەرکووك و ناوچە دابڕاوەکان زۆر پێویستە ئەوە بکرێتەوە، تەنانەت بۆ ئەوەی کە تا ئەو کاتەش بێت ئیشیان بۆ بدۆزرێتەوە، بۆ ئەو کەرتە تایبەتیانە کە کەرتی تایبەت کە بەناو کەرتی تایبەتە و، بەڵام حکومەتی هەرێم مەسروفاتەکەی دەکات، بۆ نموونە مەحەتەی کارەبای 29ی سلێمانی فرۆشراوە بە کۆمپانیایەك، بەڵام فەرمانبەرەکانی و پارەی گازەکەیشی حکومەت دابینی دەکات، دیارە دووبارەبوونەوەی پرۆژەکان کە زۆر دووبارە کراوەتەوە، هەروەها پرسیارێکم هەیە ئەو پرۆژانە لەسەر چ ئەساسێك دابەشکراوە، ئایا لەسەر ئەساسی دانیشتوان بووە یان لەسەر ئەساسی ئەو ناوچانەی کە زیانیان پێ گەیەنراوە؟ دواتر ئەگەر ئێمە باسی گەرمیان بکەین، دیارە حکومەتی هەرێم وەکو ئیدارەیەکی تایبەت و سەربەخۆ باسی گەرمیانی کردووە، بەڵام بەداخەوە لە بودجەکەدا و لە بودجەی 2010 دا خراوەتە سەر سلێمانی، هەرچەندە

دەبینین گەرمیان ئەو ناوچەیە کە زۆر قوربانی داوە، زۆر وێرانە، بەڵام بەداخەوە لە پرۆژەکان دا زۆر ئیهمال کراوە بە تایبەتی شاری کفری کە هیچ پرۆژەیەکی بۆ دانەنراوە، هەروەها دەبینین هەندێك پرۆژە دیاری کراوە لە ناوچەکاندا، بەڵام ناوی ئەو پرۆژەیە نەهاتووە، بۆ نموونە باسی پرۆژەکانی ناحیەی جەلەولا و سعدیە دەکات کە ئەو پێشتریش ئەو پرسیارەم لە بەڕێز وەزیری پلاندانان کرد، کە پرۆژەکانی ناحیەی مەندەلی کە پرۆژەکانی جەلەولا و سعدیە 528 ملیۆن دیناری بۆ تەرخان کراوە کە پرۆژەکانی ناحیەی مەندەلی 669 ملیۆنی بۆ دابین کراوە، ئەمانە هەر هەمووی دیار نیە و ئەو پرۆژانە لە کوێیە و ناوەکانی چیە؟ هەروەها دروست کردنی کۆگایەك بۆ تۆ پاككردنەوە لە گەرمیان 321 ملیۆنی بۆ تەرخان کراوە لە کشتوکاڵ دا، ئایا ئەمە لە گەرمیان لە کوێیە؟ هەر لە چەمچەماڵەوە گەرمیانە تاوەکو ئەگاتە کفری و خانەقین، لە چ شوێنێك لە گەرمیان ئەوە کراوە؟ هەروەها لە پرۆژەکانی وەزارەتی رۆشنبیری دیارە لە گەرمیان دا کە پێشتر باسکراوەو لە تەلەفزیۆن ئیعلانی بۆ کراوە کە دەکرا (4) کۆمەڵگەی رۆشنبیری بکرێتەوە لە گەرمیان، بەڵام بەداخەوە تەنها بۆ کەلار تەرخان کراوەو پێشنیار کراوە کەچی لە کفری و لە خانەقین و ئەوانەی کە پێشتر ئیعلانی بۆ کراوە هیچی بۆ نەکراوە، هەروەها دەبینین کە رزگاری کە چەند پێویستی بەو پرۆژانە هەیە تەنانەت رۆشنبیری مناڵان لە ناحیەی رزگاری لە ژوورێك دایە و ئەو ژوورە (3 بە 4) ە کە خۆمان دەزانین مناڵانی ئەو ناوچەیە کە چەند زەرەرمەند بوونە و پاش ماوەی ئەنفال و چەند پێویستی هەیە کە لەو ناوچەیە هەیە و ئێمە خزمەتیان بکەین، تەنها لە گەرمیان وەزارەتی رۆشنبیری 52 ملیۆن دینار دەداتە کرێی خانوو. ئایا ئەو 50 ملیۆن دینارە ناکرێت ئێمە ئیستیفادەی لێ بکەین بۆ شتی تر؟ دیارە قسەکان زۆرەو کاتەکەشی کەمە من پێشنیارێك دەکەم وەکو ئەوەی کە برادەران پێشنیاریان کرد کە ئەم بودجەیە بگەڕێتەوە بۆ ئەوەی دیراسەیەکی بکرێ و کەموکوڕیەکانی پڕبکرێتەوە، ئێمە لەگەڵ ئەوە نین بودجە دوا بکەوێت، نەخێر پێویستە و مەبەستمانە کە بودجە بە زووترین کات قەراری لەسەر بدرێت، بەڵام بودجەیەك بێ شەفاف بێ و بێ کەموکوڕی بێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، زکیە خان فەرموو.

بەڕێز زکیە صالح:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ڕاستی ئەگەر ئەم بێین سەح کەینێ ئەو ڕاپۆرتە ژ لایێ لیژنا دارایی ڤە هاتیە دارشتن ڕاپۆرتەکا یا تێروتەسەلە، چونکو پوختەیا ڕاپۆرتێت یێت هەمی لیجانایە، هەمی پێشنیارێت ێت لیجانێ هاتینە بەرچاڤ گرتن ل ڤێ ڕاپۆرتێ دا، سەرەڕای هەندێ ژی کو پێشنیارێت خۆ ژ هەبووینە وەکو لیژنەیا دارایی و لیژنەیا یاسایی، وەکی ئەم زانین کو بودجەیا هەرێما کوردستانێ بەس ڕێکخستنایە مەسروفاتەیا، ژ بەر هەندێ ژی ئێك ژ پرسیارێت من ئەڤە بوو کە بۆچی ماوەی پرۆژە نەهاتیە دیاری کرن؟ چونکو ئەم وەکو دەسەڵاتا یاسایی و چاڤدێریێ پێت، ڤیە بزانین کە ماوەی پرۆژا چەندە؟ بۆ هەندێ چاڤدێریا وێ بکەین،

یا دی تر ژی ئەڤەیە، ئەو سێ وەزارەتێت هەی، وەزارەتا یا شارەوانی و وەزارەتا کارەبایە و وەزارەتا سحێ، کە داهاتێ وان نەهاتیە دیار کرن بوێ رەنگێ پێتڤی، ئەگەر هاتبا دیار کرن کو هەندێ کو ئەو دەسەلاتا مە هەی، ئەم ژی بشێن بکاربینن، تێبینی هاتیە دیتن لڤێرێ هەی بەحسێ هەندێ هاتە کرن کو ناعەدالەتیەکا دارایی لدابەش کردنا پرۆژە دا هەی، براستی جهێ دلخۆشیە کو مرۆڤ ببینیتن هەر قولاجکەکا کوردستانێ پرۆژەکا ئاڤەدان کرنێ لێ تێتە کرن، ئەگەر مە دەسەلات هەبایە وەکو کوردستان دەبێژین ئەو 22 ترلۆنێت هاتینە داخاز کرن بلا هەمی بۆ کوردستانێ هاتبان، بۆ هەندێ کو هیچ بەشەکی کوردستانێ ژ پرۆژێت خزمەتگوزاری بێ بەش نەبووبا، لێ ئەگەر ئەم بەحسێ ڤێ عەدالەتێ ژی بکەین پێتڤیە بەراوردەك مە هەبیتن، یەك مەسەلەیا ئارکنجی بونێ دایە یا دی مەسەلەیا مەحرومیاتیە مەناتقادا، چونکە ئەم زانین ل بودجە عیراقێ ژی دا تەنیا ئەقالیمادا ئەڤ خالێەت هاتینە بەرچاڤ کرن، ئەز نزانم زۆر جار بەحسێ دهۆکێ وەختێ تێتە کرن، ئەگەر بهێین وەکو پارێزگا سەح کەینە دهۆکێ، ئەگەر تە رێکەکا یا وەسا نەبیتن کو لدیف ئامارا ل بەردەستێت مە هەیە تێدا دەه کەسێ ڤێ رێکا مە دەینە دوو پارێزگاهادا دەعمێ مرین ئەڤە ێك ژوان خالا کو بێتڤیە سەر ڕاوەستانێ یە، وەختێ ئەم بەحسێ ملیۆنەکا ئارکنجی بویە دهۆکێ بکەین هێشتا خەستەخانەکا ژ دایك بوونێ لڤێ پارێزگاهێ نینە، ئەڤە ژی نیشا مەحرومیەتا وەیە، وەختێ ئەم بەحسێ کۆمەلگایا دهۆکێ بکەین کو سەر ریبارەکی ئاڤێ هێشتا ئاڤا سحی ناچیتە یان تەندروستی ناچیتە مالا وان ڤە، ئەڤە پێتڤیە ڕاوەستانێ یە، وەختێ ئەم بەحسێ بەراوردێ بکەین، بەراوردا یا مەتارا بکەین، هەر دوو پارێزگایێ تر ژی کو هەر یەکێ مەتارەکا هەیە، هەتا ڤێ گاڤێ مەتارەك لپارێزگاها دهۆکێ نینە کو حەرکایا تیجاریا گەشتوگوزاری لڤێ مەنتقێ ئەم چ بێژین نیف مریە، ژبەر هەندێ ژی ئەڤروکە ژ ئەم بێژین ئایا ئەو ئەولەویاتا هاتیە دا بۆ پارێزگاها دهۆکێ لسەر چ ئەساس بویە؟ ئەگەر مە سناعەیا خۆراکیژل ل پارێزگەها دهۆکێ نەبیتن ئەم زانین ژ کو پارێزگەها دهۆکێ ژ وان پارێزگەهایە کو ژ لایەکا کشتوکالی ڤە پێتڤی هەندێ دکاتن کو ڕاستیا نك هەبیت، ئەڤە هەمی ڤێ پرۆژەیا بودجەیا نەهاتینە بەرچاڤ گرتن، ژ بەر هەندێ داخازیا من ئەڤەیە وەختێ ئەم بەراوردێ دکەین مابەینا هەمی ناوچێت کوردستانێ بەراوردەکا وەسا بکەین کو یا عادیلانە بیتن، سەرەڕای هەندێ تیکرار دکەمەڤەوە کو ئەم خۆشحالین هەر قولاچکەکا کوردستانێ کو پرۆژەك لێ بهێتە جێ بەجێ کرن و زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، کاك شێردڵ فەرموو.

بەڕێز شێردڵ تحسين:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

قسەکانی من کرا، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، کاك جیهان فەرموو.

بەڕێز د.جیهان اسماعیل:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

مـن وەك ئەندامـەکی لـە لیژنـەی کاروبـاری تەندروسـتی و ژینگـە، دبیـنم کـو میزانیـا خـاس بـۆ وەزارەتـا تەندروستی زۆر کەمە، تەختیە ئەو ئیحتیاجات و خەدەماتی تەندروستی ناکات، نوقتەکا دی زکیە خان ژی بەحس کر کە ئەو پرۆژێت ئیستسماری کە هاتینە تەخسیس کرن بۆ وەزارەتا تەندروسـتی نسـبەت دهـۆکێ نەخۆشخانا خاس بئافرەت و لە دایك بوونێ نینە هەتا نوکە، ئەڤە چەند ساڵە دێتە تەئجیل کرن، تشتەکی زۆر زەروریە خاسەتەن پشتی ساڵا 2003 ، چونکە خەڵکی دهۆکێ زێدە تـر لێ هاتینـە، بـەرێ هەنـدێ ژی هەتا نوکەش ژی خەڵکەکی ژ میسڵ و مەنتقەت تلکێف و ئـەو گونـدێت وان نـەواحێ و هـەروەها سـنجار و ئەو مەنتقێت بەدار و بار هەمی هەتا نوکە قەستا دهۆکێ کەن و نەخۆشخانا ئازادی کـو یـك تـابق بـەس یـا هەی بۆ نەخۆشێت ئافرەتان ژ بۆ ل دایك بوونێ، فە ئەز دبینم کو ئەڤ پرۆژە زۆر زەروریە و لازمە یەعنی ئیعادەی نەزەر پێ بێتە کرن، چونکە خەڵکی دهـۆکێ هێشـتا پەیتڤینـە کـو ئـەڤ نەخۆشـخانە وەسـا ببیـنن، پرسیارا من کو کەنگێ خەڵکی دهۆکێ ئەڤ نەخۆشخانا بێنن کو تشتەکی زۆر زەروریە؟، نوقتەکا دی من ژی وەك ئەندامەکی لە لیژنە ئەوقاف و کاروبـاری ئـایینی ئـەز دبیـنم هـەر میزانیـا ئـەوقاف ژ کەمـە، کـو ئـەو ڕێڤەبەرێت خـاس وەك مـدیریاتێت شـئونی مەسـیحی و شـئونی یەزیـدی هـەتا نوکـە میزانیـەتا خـاس بـۆ ئەوانە نەهاتیە دانان، چونکە لە پار 2009 هەیڤا پێنج هاتیە دامەزراندن وەك شئونی مەسیحی، فە هـەتا نوکە نەهاتیە تەفعیل کرن بە شکلەکی جدی، برەئی من ئەگەر وەزارەتەك بیتن یان مدیریەتەك بێـت یـان دائیرەیەك بێت میزانیەکا کافی نەبێت کو دشێت خزمەتا خەڵکێ خۆ بکەتن، یەعنی مجرەد دەمینیت ناڤ و چ شوغل نەکاتن، فە ئەز حەزدکەم بێتە تەفعیل کـرن و میزانیـەکا کـافی بـۆ بێتـە تـەرخان کـرن ودا هـیچ تەفریقە نـەبیتن مابەینی شـەرائیحێت خـەڵکێ مـە، نوقتـەکا دی بەحسـێ زەرائیبـە، زەریبـە لەسـەر دووری عیبادە مەسەلەن بۆ مزگەفت نینە، بەس بۆ کەنائیس و دیریەت هـەن، فـە پرسـیارا مـن ئـەوە، بۆچـی ئـەڤ زەریبە تێـتە وەرگرتن؟ ئەگەر تشتەکی قانونیە فە ئەز حەزدکەم کو بێتە تەعدیل کرن، هـەر نەفسـی شـت کو تەفریقە نەبێتە کرن، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، د.ڕێباز فەرموو.

بەڕێز د.ڕێباز فتاح:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پێم وایە لە ڕۆژی هاتنی بودجەکەوە یەکێك لە کێشەکان لەسـەر داهات بـوو، زۆر پرسـیار کـرا لـە وەزیـری دارایی لەسەر ئەوەی کە داهاتی هەرێمی کوردستان بێجگە لە 17٪ ەکە کـە چـی لێ دێـت، جـوابی بـەڕێزیان ئەوە بوو کە ئەوە دەچێتە سەر بودجەی فیدڕاڵی و دوایی 17٪ی دێتـەوە، بـەڵام پـێم وایـە ئێسـتا لیژنـەی

یاسایی زۆر بەجوانی و بە پێی دەستوور جوابیان داوەتەوە، کە تەنها باجی گومرگ دەچێتەوە بۆ بەغدا، کەواتە ئێستا پرسیارەکە دەکەینەوە کە ئایا دەرامەتی هەرێمی کوردستان لە کوێ یە؟ هەر لەسەر داهات و لەسەر نەوت قسە کرا کە باسی پێنج ملیار دۆلار کرا، بەڵام دوێنێ 13 ملیۆن پاوەندی تر ئاشکرا کرا لەسەر د.ئاشتی کە قازانجی کردووە، لەبەرئەوە من دەپرسم ئەمجارە 13 ملیۆن پاوەندەکەش کوا؟ جگە لە ئەو نەوتەی کە لە سنوورەکانی خۆمانەوە دەڕوات بە تانکەر، لەسەر داهاتی کارەبا نازانم من پێم سەیرە پارەی کارەبا زیادکراوە، کەچی لە ساڵی 2009 سەد ملیار داهاتی وەزارەتی کارەبا بووە، کەچی لە ساڵی 2010 دەبێت بە 55 ملیۆن، یەعنی تۆ داهاتت لە کاتێك دا لە ساڵی 2009 دا سەد ملیار بووە، باشە تۆ پارەت زیاد کردووە لەسەر خەڵك و کەچی داهاتەکە لە ساڵی 2010 دیسانەوە کەم دەکات، ئەوە شتێکی ترە، هەر لەسەر داهاتەکە لە پرۆژە یاساکە یەکێك لە خاڵەکان دەڵێت داهاتەکە کە داهاتی وەزارەتی تەندروستی یە، بۆ وەزراەتی تەندروستی خۆی سەرف دەکرێت، کەچی لەسەر داهاتەکە دیسانەوە داهاتی وەزارەتی تەندروستی حیساب کراوەتەوە، کەواتە ناڕاستی هەیە لە داهاتەکە، لەسەر بودجەی وەبەرهێنان نازانم من پێم سەیرە سەرۆکایەتی پەرلەمان ڕێگە دەدات کە ئەو پرۆژە یاسایانەی کە هاتووەتە بەردەم ئەندامانی پەرلەمان لە کاتێك دا بە هەزاران ملیۆن دینار زۆر بە شەفافانە سەرف کراوە بۆ پرۆژەی حیزبی، میوانخانەی مەڵبەند، لقی نازانم دوو، نازانم ئاوەڕۆیی کوێ، جادە قیرکردنی خاڵی پاسەوانی، سەرف کردنی هەزارەها ملیۆن دینار بۆ پرۆژەی وەهمی، ئەوانەی کە خەڵکی هەڵەبجەن دەزانن کە گوندی سازان و گریانە دەبێت بە کۆپتەر هاتووچۆ بکەی لە نێوانیان دا، لە ساڵی 2009 یەك ملیار و هەشت سەد و نۆ ملیۆن لەسەری خوراوە، لە ساڵی 2010 سێ سەد و هەشتی تری بۆ سەرف کراوە و ئەسڵەن وجودی نیە، پردی تەنگی سەید محمد نازانم 81 ملیۆنی خوراوە لە ساڵی 2009 دا تا ئێستا خاکەناسێکی لێ نەدراوە، لە ساڵی 2010 دا پەنجا و یەك ملیۆنی تری بۆ داندراوە، دەڵێن زانکۆ بۆ هەڵەبجە دروست دەکرێت لە کاتێك دا زانکۆکە 12 ملیاری تێ دەچێت و 4 ملیاری بۆ سەرف کراوە، نووسراوە دروست کردنی 171 خوێندنگا و نەخۆشخانە لە چەند شوێنێکی جیاواز 7 ملیاری بۆ داندراوە، یەعنی چیە من تێ ناگەم لەوە، تەفاسیلەکەی چیە؟ نەخۆشخانەی قەڵاچوڵان، هەمووتان دەزانن ئەوە فەشەلی هێناوە، کەچی دیسانەوە پارەی بۆ داندراوەتەوە! بەکارهێنانی بودجەی هەرێمی کوردستان بۆ عیراق، جگە لە مەلعەبەکەی کە باسیان کرد، سەرۆکایەتی کۆمار بۆ خۆی بودجەی هەیە چ پێویست دەکات ئێمە پارە بۆ ئەو سەرف بکەین؟ لەگەڵ ئەوەی کە ناعەدالەتی هەیە لە تەوزیع کردن بەسەر شارەکاندا دوای ئەوە ئەولەویەت لە پرۆژەکان ئەسڵەن هەر نیە، من قسەم هەیە لەسەر وەزارەتی تەندروستی کە بنکەی تەندروستی لە کاتێك دا تۆ پێویستت بە ولادە و نەخۆشخانەی منداڵان هەیە کە د.جیهان باسی کرد، نیتە ئەو شتانە بکەی، تۆ دەچی بنکەی تەندروستیم بۆ دروست دەکەی لە کاتێك دا بە هەزارەها بنکەی تەندروستی هەیە و ئاژەڵیان تێ کردووە لە گوندەکان دا، لە بودجەی تەشغیلی سەرۆکایەتی ئەنجومەنی وەزیران ڕێژەی ئەو پارەی کە بۆی تەرخان کراوە لە ساڵی 2010 بە ڕێژەی 10٪ و 161 پارەکەی زیادی

کردووه، خێره چی ڕووی داوه؟ یەعنی تۆ له ساڵی 2009 نـەوەت ملیارت بـۆ دانـاوه، لـه 2010 بـووه بـه 218 ملیار، چی ڕوویداوه؟ نازانم! چی قـەوماوه لـەوه؟ لـه مـەنافعی ئیجتمـاعی 4٪ مـن لەگـەڵ ئـەوەم لـه مەنافعی ئیجتماعی بۆ وەزارەتی تەندروستی و وەزارەتـی کاروبـاری کۆمەڵایـەتی هـەبێت بـەڵام ئـەویش بـه یاسـا و ئێمـه پێشـنیاری ئـەوەمان کـرد کـه بـۆ نەخۆشـیه درێژخایەنـەکان بەکاربهێنـدرێت لـه وەزارەتـی تەندروستی، بەڵام له وەزارەتەکانی دیکه ئەوە سەرچاوەی گەندەڵیه جگه له سەرف کردنی منحـه و تەڵەب و ئەوانه برادەران باسیان کرد، باس لەوه کراوه ڕێژەی بـێ کـاری کـەم کراوەتـەوه لـه بودجـەی 2010 ئـەو ڕێژەیه کامەیه که ڕێژەی بێ کاری کەم کردووەتەوه ئایا بێ کاری بەس تەنها بۆ ئەوه کەم دەبێتەوه کـه تـۆ خـەڵك دابمـەزرێنی؟ لـه بودجـەی وەبـەرهێنان وتم پـاره بـه شـەفافانه بـۆ حیـزب سـەرف کـراوه، بـەڵام لـه بودجـەی تەشـغیلی بـه ناشـەفافی سـەرف کـراوه کـه هـەزاران کـەس هەیـه پـاره وەردەگرێـت و لەسـەر وەزارەتەکان، من بۆ خۆم مەعلوماتم لەسەر وەزارەتی تەندروستی هەیه که خـەڵك هەیـه پـاره وەردەگرێـت لەسەر وەزارەت به ناوی کارمەند، بەناوی شتی تر، کـه ئەسـڵەن دەوامـیش ناکـەن لـه وەزارەت، هـەر لەسـەر وەزارەتی تەندروستی تا ئێستا نەخۆشخانەی شـۆڕش نووسـراوه (یـەکێتی نیشـتمانیی کوردسـتان ــ دەزگـای تەندروستی پێشمەرگه) 18 ملیار دیناری بۆ سەرف کراوه، ئێستاش وەفدێکی ئەو نەخۆشخانەیه له یەکێك له ناوچەکانا دیعایەی ئینتخابی بۆ لایەنێك دەکات، من شتی زۆرم هەیه، باشه.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بۆ مەسەلەی گەندەڵی لێره ناتوانی کەس ئیتیهام بکەی به گەندەڵی، دەتـوانن لێکۆڵینـەوه بکـەن، گەیشـتنه نەتیجه ئەو شتانەی لەبەر دەستانه، ئەو مەشروعانەی تەقدیم کراوه لیجان و ئەندامانی پەرلەمان پێکـەوه بڕۆن بیدۆزنەوه، ئەوجار دەتوانی، بـەڵام ئێسـتا بڵێـی ئەمـه گەندەڵـه ئـەوه دروسـت نیـه، داوای لێ بـوردن دەکەم، د.بشیر فەرموو.

بەڕێز د.بشیر خلیل حداد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من لەسەرەتادا پێم خۆشه ئاماژه بەوه بکەم کەوا خاڵێکی دڵخۆشکەر له بودجەکه هەیـه بـا هـەر هـەمووی ناخۆشی و گلەیی نەبێت، ئەوەیه کـه ئەگـەر تەماشـای بودجـەی پـرۆژەکانی عـیراق بکـەین لـەوێ بودجـەی پرۆژەکان له عیراق دا ڕێژەکەی 28٪، بـەڵام لـه کوردسـتان 33,43 ٪ یـه، کەواتـه بودجـەی پـرۆژەکان لـه کوردستان زیاتره وەکو ڕێژەکەی له عیراق، هەروەها نەفەقاتی تەشغیلیش له کوردستان کەمتره وەکو ئەوەی له بودجەی عیراق دا هەیه، تەبعەن ئـەوه خـاڵێکی چاك و باشـه، داوا دەکرێت کـەوا زیـاتر ئـیش بـۆ ئـەوه بکرێت، ئەگەر تەماشا بکەی ڕێـژەی مووچـه لـه نەفـەقاتی تەشـغیلی 63,37 ٪ ە، ئەمـه بەڕاسـتی دەبێـت جیابکرێتەوه، مووچه خۆر لەگەڵ فەرمانبەر، ئەمه دەکرێت ئەو ڕێژه زۆره که به هـەموو مەقایسـێك ئـەم ڕێژەیه زۆره، ئەگەر هاتو ئێمه مووچەخۆرمان کەم کردەوه و لەسەر فەرمانبەر زیادمان کرد ئەو کات هـەم ڕێژەکـەش کـەم دەکاتـەوه و هـەم فەرمانبـەریش زیـاد دەکـات، وه لـه مەسـەلەی دامەزرانـدنیش ڕزگارمـان

دەبێت، لەوانەیە ڕێژەیەكی باش لە دامەزراندن دابمەزرێت، خاڵی سێیەمم ئەوەیە كە گرنگی دان بە پرۆژەی پیشەسازی و كشتوكاڵی ناوەند بووە، یەعنی تەبەقاتی وەسەت، كە ئێمە ئەمڕۆ لە كوردستان زۆر پێویستیمان بەوە هەیە، ئەمە دوو فائیدەی هەیە، یەكەم: ئەوەیە كە ئێمە بۆ خۆمان بەعزێك مەعامل و كارگەی ئاوا لە كوردستان دابمەزرێنین كەوا سوودەكەی بۆ خۆمان بگەڕێتەوە، نەك لە دەرەوە بۆمان بێت، یەعنی ئەوانەی كە ئیستزادمان كردبێت لەوەی كە تەسدیر، بۆ نموونە مەسەلەن بەرهەمەكانی شیرنەمەنی، ئەلبان، ماست و پەنیر و ئەوانە لە كوردستنان دەكرێت و زۆر ئەمانە، یەعنی كارگەی بۆ دابندرێت بۆ قوتووبەندی و بۆ خاوێن كردنەوە، بۆ ماستی یۆنان و توركیا و فلان و فلانمان بۆ بێت؟ بۆ میوەی لوبنانی و سوریامان بۆ بێت؟ بە خۆمان كوردستان مەشهورە بە میوە، مەشهورە بە سەوزە و ماست و پەنیر، كە ئەمانە لە دەرەوە بۆمان دێت، بۆیە دانانی پرۆژەی مامناوەندی یان كارگە بۆ ئەمانە كە دەكرێت ئێمە لە كوردستان ئیشی باشی لەسەر بكەین، خاڵی دیكە زانكۆی نوێ داندراوە لە گەرمیان كە لە بودجەی تازەدا لە گەرمیان و لە هەڵەبجە و زاخۆ، دیارە ئێمە دژی دانانی زانكۆ نین، كردنەوەی زانكۆ و زیاد بوونی ڕێژەی زانكۆ لە هەر وڵاتێك دا نیشانەی زانیست و زانیاریە، بەڵام ئەمەش وەكو هەر پرۆژەیەكی دیكە ئایا جەدوای عیلمی دیراسە كراوە، یەعنی ئەو شوێنانە كەوا زانكۆیان بۆ داندراوە ئایا بەڕاستی لەلایەنی زانسیتیەوە پێویستی بەوە هەیە؟ ئایا ئەو زانكۆیانەی كە ئێستا هەن فعلەن میلاكاتی تەدریسی تەواوە تا میلاكات بۆ ئەوان پەیدا بكەین؟ ئەمە یەكێك ئەمڕۆ لە موشكیلەكانی زانكۆكانی كوردستان ئەوەیە كەوا میلاكات كەمە و نیمانە، جا میلاكات نەبێت تۆ چۆن داوا دەكەی كە بۆ شەش تا حەوت زانكۆی تر میلاكات پەیدا بكەی؟ بۆیە من ناڵێم نەكرێتەوە، بەڵام جەدوای عیلمی لەگەڵیدا هەیە یان نا؟ خاڵی دیكە مەوجوداتی غەیری مالی، مەوجوداتی غەیری مالی تەماشا دەكەی 2,26٪ داگیر دەكات، لە كاتێك مەوجوداتی غەیری مالی لە زۆربەی وەزارەتەكان دا لەوانەیە فائیدەیەكی ئەوتۆی نەبێت، ناڵێم هەمووی هەر لە ئەساس و دابین كردنی سەیارەو ئەمانە زۆربەی سەیارەكانیان حكومین لە پاش دەوام بۆ ئەغرازی شەخسی بەكاردێت، بۆ سەفەرو سیاحەی خۆیان بەكاری دێنن، بۆیە دەكرێت وەزارەتی مالیە ئەمە كەم بكاتەوە، بە تایبەتی سەیارە، هەروەها دیكۆری ژوورەكان و دیكۆری مدیر عامەكان، مدیرەكان و وەزیرەكان، لەوانەیە ناڵێم هەمووی بەڵام بەعزێكیان جاری وا هەیە كەوا ناپێویستیشە نوێ دەكرێتەوەو نۆژەندەكرێتەوە، ئەمەش هەر لە مەوجوداتی غەیری مالی حیساب دەكرێت، سلفەی عەقار 2٪ كەیان لابرد، ڕاستە ئەشەدوبیللا ڕێژەی ریبایەكەیان لاچوو بە پێی هەوڵەكانی یەكێتی زانایان و لیژنەی ئەوقاف و مامۆستایانی ئایینی و وەزیری مالیە و پەرلەمان، هەر هەموویان بەشدار بوون لە لابردنی، ئەمە جێی دەست خۆشیە، بەڵام بەلایەكی دیكە لێمان سووڕانەوە بە تەعلیماتی مالیە 250 هەزاریان دانا وەكو رسومات، ئەو 250 هەزار دینارە لەسەر 12 ملیۆنەكە لە 2٪ ەكە زیاتر دەكات، یەعنی كەواتە لە 2٪یان لابرد، بەڵام زیاتریان لەسەر دانا بە ناوی رسومات و بە ناوی ئەوانەوە، پێمان خۆشە ئەوە كەم بكرێتەوە بۆ ئەوەی تا ڕادەیەك ئینسان بتوانێت ئەمە وەربگرێ، هەروەها سندوقی نیشتەجێ بوون پارەیەكی باشی

پرۆتۆكۆلی دانیشتنی ژماره (4)ی نائاسایی

چوارشەممە ڕێكەوتی 2010/2/24

كاتـژمێر (10)ی پـێش نیـوەڕۆی ڕۆژی چوارشـەممە ڕێكـەوتی 2010/2/24 پەرلـەمانی كوردسـتان - عێراق بە سەرۆكایەتی بەڕێز محمد قادر عبدالله(د.كمال كەركووكی) سـەرۆكی پەرلـەمان و, بـە ئامـادەبوونی بەڕێز ارسلان بایز اسماعیل جێگری سەرۆك و, بـەڕێز فرسـت أحمـد عبـدالله سـكرتێری پەرلـەمان, دانیشـتنی ژمارە (4)ی نائاسایی خولی سێیەم, ساڵی (2010) ی خۆی بەست.

بەرنامەی كار:

بەپێی حوكمەكانی بڕگـە (1)ی مـاددە (20) لـە پێـڕۆی نـاوخۆی ژمـارە (1)ی هـەمواركراوی سـاڵی 1992ی پەرلەمانی كوردستانی عێراق, دەستەی سەرۆكایەتی پەرلەمان بڕیاری درا دانیشـتنی ژمـارەی (4)ی نائاسـایی خولی سێیەمی هەڵبژاردن لە كات (10)ی پێش نیوەڕۆی ڕۆژی چوارشەممە ڕێكەوتی 2010/2/24 دا بـەم شێوەیە بێت:

1 -بـەردەوام بـوون لەسـەر گفتوگـۆكردن و بڕیـاردان لەسـەر پـرۆژەی بودجـەی سـاڵی 2010، هـەرێمی كوردستان-عیراق.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

بەناوی خوای گەورەو میهرەبان.

بـەناوی گـەلی كوردسـتان، دانیشـتنەكەمان دەكەینـەوە، خـولی سـێیەمی هەڵبـژاردن، سـاڵی یەكـەم، خـولی گرێدانی یەكەم، ژمارەی دانیشتن (4)ی نا ئاسایی، ڕۆژی دانیشتن 2010/2/24، بەرنامەی كار:

بە پێی حوكمی مـاددەی 1ی بڕگـەی 6 لـە پـەیڕەوی نـاوەخۆی ژمـارە 1ی هـەموار كـراوی سـاڵی 1992 ی پەرلەمانی كوردستان-عیراق، دەستەی سەرۆكایەتی پەرلەمان بڕیاری دا كە بەرنامەی كاری دانیشتنی ژمـارە 4ی نائاسـایی خـولی سـێیەمی هەڵبـژاردن لـە كـات 10ی پـێش نیـوەڕۆ، ڕۆژی چوارشـەممە، ڕێكـەوتی 2010/2/24 بەم شێوەیە بێت:

1-بـەردەوام بـوون لەسـەر گفتوگـۆكردن و بڕیـاردان لەسـەر پـرۆژەی بودجـەی سـاڵی 2010، هـەرێمی كوردستان-عیراق.

بەڕێزان لێژنەی دارایی فەرموون بۆ شـوێنی خۆتـان، بـەخێرهاتنی وەزیـرە بـەڕێزەكان دەكـەین، كـاك شـێخ بایز، كاك د.ئاشتی، كاك دڵشاد، كاك سیروان، كـاك ڕشـید، هـەروەها بـەڕێز وەزیـری پـلان دانـان كـاك د.علی سندی، زۆر بەخێر بێن، فەرموو.

بەڕێز كاردۆ محمد پیرداود:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئێمه دوێنێ قسەمان کرد لەسەر چۆنیەتی ڕێکخستنی ڕاگەیاندن لە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

تکایە ڕاگەیاندن تەواو، ڕەجائەن دانیشە، ڕاگەیاندن باس ناکرێ، قەراری سەرۆکایەتیە، ناهێڵم ڕاگەیاندنی هیچ لایەنێکی سیاسی لەناو ئەو پەرلەمانە بێت، جگە لە ڕاگەیاندنی پەرلەمان زیاتر، تکایە تەواو، ڕەجائەن دانیشە، بەڕێز ئاواز عبدالواحد کەرەم بکە بۆ قسە کردن. نەهاتووە؟ بەڕێز صبیحە احمد مصطفی، کەرەم بکە.

بەڕێز صبیحە احمد مصطفی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پێش هەموو شتێك من دەستخۆشی لە سەرۆك و ئەندامانی لێژنەی دارایی دەکەم، بۆ ئامادەکردنی ئەم ڕاپۆرتە، هەروەها پشتگیری لە هەموو خاڵەکانیان دەکەم کە لەم ڕاپۆرتە ئیشارەتیان پێداوە، هەموومان بە ئاشکرا دان بەوە دادەنێین کە دەکرێ کەم و کورتی لە بودجەدا هەبێت، هەر وەکو لە بودجەی ساڵی 2010 هەندێك کەم و کوڕی تێدا هەیە، بەڵام پێش هەموو شتێك دەبێت حکومەتی هەرێمی کوردستان فکر لە ژیان و خۆشگوزەرانی هاووڵاتیانی کوردستان بکاتەوە، چونکە هەموومان دەزانین کە خەڵکی کوردستان شایستەی ئەوەنە کە لە بودجە ئیشارەتی پێ دراوە زیاتری بۆ بکرێ، چونکە هەموویان تووشی قوڕبەسەری و نەهامەتی و ئاوارەیی بوونە، ئەو داهاتەی کە لە بودجەدا پێشکەش کراوە، هەمووماندەزانین کە داهاتێکی تەخمینیە، تاکو ئێستا ئەم بودجەیە لەنێوان حکومەتی فیدراڵی عیراق و حکومەتی هەرێمی کوردستان یەکلانەبوویتەوە، لە بودجەی ساڵی 2010دا زۆر خاڵی دڵخۆشکەر تێدایە، هەرچەند هەندێ خاڵی سلبیش ڕچاو دەکرێ، لەم بودجەیەدا بۆمان ڕوون دەبێتەوە کە هەنگاوێکی گرنگی یەکخستنەوەی حکومەت و دوایی هێنان بە مۆرکی یەك ئیدارەیی تێدایە، ئەم شوێنانەی کە لە بودجەدا ئیشارەتی پێ نەدراوە، لە ڕاپۆرتی لێژنەی دارایی ئیشارەتی پێ دراوە، وەکو یەکگرتنەوەی هەردوو دەزگای ئاسایش و یەکگرتنەوەی دیوانی چاودێری دارایی، خاڵێکی تر کە لەم بودجەدا ئیشارەتی پێدراوە، بودجەی حیزبەکانی خستووتە چوارچیوەیەکی قانونی، هەورەها خاڵێکی تر کە لەم بودجەیەدا هەیە، زامن کردنی مووچەی پێشمەرگەیە، کە لە ڕێگای وەزارەتی پێشمەرگەی حکومەتی هەرێمی کوردستان بۆیان سەرف دەکرێ، خاڵێکی تر کە بەراستی لەم بودجەیەدا جێی دڵخۆشیە، زیادکردنی مووچەی کەس و کاری سەربەرزی شەهیدان و کیمیاباران و ئەنفال و کەم ئەندام و دەرماڵەی مامۆستایان و زیادکردنی پارەی خانەنشینانە، بە نیسبەت خاڵی ئاوەدانی و پرۆژەکان، من بەش بە حاڵی خۆم، هەموو خاکی کوردستان لە خانەقینەوە بگرە تا زاخۆ، تا گەرمیان و هەڵەبجە، بە خاکی خۆمی دەزانم، بە تایبەتی ناوچە دابڕاوەکان و ئەو ناوچانەی کە کێشەیان لەسەرە، هەر نوقتەیەك لە خاکی کوردستان ئاوەدان بکرێتەوە، جێی دڵخۆشییە، چونکە کوردستانە و هاووڵاتیانی کورد و کوردستانی تێیدا ژیان بەسەر دەبەن، بە نیسبەت دانانی مەبلەغی 300 ملیۆن دۆلار ساڵانە بۆ سندوقی نیشتەجێبوون، ئەمە خزمەتێکی گەورەیە کە بە گشت چین و

توێژەكانی كۆمەڵ دەگەیەنرێ، دانانی بودجەیەك بۆ سولفەی عەقار، بەراستی جێی دڵخۆشییە، ئەم بە شەرتێك كە بە یەكسانی دابەش بكرێ لە شار و شارۆچكەكان و قەزا و ناحیەكان، لە كۆتاییدا پێشنیارێكم هەیە، سەبارەت بە ماددەی 19ی یاسای بودجە، كە تایبەتە بە میزانیەی حیزب و رێكخراوەكان، وەكو لە لاپەڕەی 13 ی راپۆرتی لیژنەی داراییدا هاتووە، وا دیارە دەستەواژەی رێكخراوەكان ئاشكرا نیە، ئایا رێكخراوە ناحكومیەكان دەگرێتەوە، یاخود تەنها رێكخراوە سیاسیەكانە؟ بۆیە پێشنیار دەكەم وشەی سیاسیەكان زیاد بكرێ تاكو ببێتە حیزب و رێكخراوە سیاسیەكان، چونكە رێكخراوە ناحكومییەكان، لە لایەن وەزارەتە پەیوەندیدارەكان بە پێی یاسای ژمارە 15 مینحەیان وەرگرتووە، ئیتر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

رێزدار د.زانا فەرموو.

بەڕێز د.زانا رؤوف حمە كریم:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

من هەوڵ دەدەم بە پێی پێویست ئەو نوقتانەی هەمە لەسەر راپۆرتەكان دابەشی بكەم بە سێ تەوەری سەرەكی، سەرەتا قسە لەسەر راپۆرتی وەزارەتی دارایی بكەم، كە بەڕێز وەزیری دارایی سەرەتا راپۆرتەكەی خۆی شی كردەوە، من ئەمەوێ ئەوە بڵێم كە لە راپۆرتەكەدا ئەوە هاتووە كە كاریگەری بودجە ئەخاتە ئەستۆی، بۆ نموونە یەكێك لە هۆكارەكان پەیوەندی بە بەغداوە هەیە، هۆكارێكی تریش پەیوەندی بە پەسەند كردنی یاسای ئەحزابەكانەوە هەیە، من ئەڵێم ئەم پاساوانە بەراستی لە رووی هەڵسەنگاندنەوە لە جێی خۆی نین، لەبەر چەند هۆكارێك، یەك لەبەر ئەوەی ئەو كاتەی كە پرۆژەی بودجە گەیشتە بەردەمی پەرلەمان، هێشتا لە بەغدا بودجە پەسند نەكرابوو، ئەمە خاڵی یەكەم، لە لیژنەی یاساییشدا لە 11/19ەوە پرۆژە یاساكان كە ئاراستەی حكومەت كراوە، پەرلەمان گلەیی لە حكومەت هەیە كە پرۆژە یاساكان وەڵام نەداتەوە، نەوەك حكومەت گلەیی بكات كە پەرلەمان زوو پرۆژەكانی ئاراستە نەكردووە، ئەوە دووەمیان، سێیەمیان، ئەگەر كابینەی پێنجەم توانیبویەتی لە رۆژی 2009/7/22دا بە هەمان راپۆرتی وەزارەتی دارایی نووسراوێك ئاراستەی حكومەتی بەغدا بكات، بە نووسراوی ژمارە 11166 ئاراستەی بكات، كە خەرجی و داهاتەكانی بە خەملاندنەوە بنێرێت، بۆیە ئەتوانیت ئەگەر نووسخەیەكیش لەم راپۆرتە، لەم خەملاندنە، ئاراستەی پەرلەمانی كوردستان بكات، بۆ ئەوەی كە زوو پەرلەمانی كوردستانیش كاری خۆی بكات، نەبێتە هۆی ئەو دواكەوتنەی كە بە هەموو پێوەرێك دواكەوتنەكە لە خودی ئەستۆی حكومەتدا یە، نەوەك لە ئەستۆی پەرلەمان یاخود جیهەتێكی تر، پاشان بێینە سەر باس كردنی پارەی تەرخان كراو بۆ تەمویل كردن، ئەوەی كە لە بەدغداوە بۆمان دێت، رێژەكەی دەستنیشان كراوە بە نزیكەی 11 ترلیۆن و 432ملیارو 176ملیۆن، لە هەمان كاتدا دەستنیشان كردنی داهاتیش بە 348ملیارو 679ملیۆن دینار، من لێرە ئەپرسم لە وەزارەتی دارایی، ئایا ئەم 348ملیارە لە كوێی تەمویل كراوە كە بۆمان هاتووە؟ لە راپۆرتی لیژنەی یاساییدا هاتووە كە تەنها پارەی گومرگ ئەگەڕێتەوە بۆ حكومەتی

ئیتیحادی، ئایا چ جێگەیەك كراوەتەوە لەم پارەیە و بە چ شێوەیك سەرف ئەكرێت؟ پاشان لە وەزارەتی دارایی ئەپرسم: ئایا ئەو پارەیەی كە تەرخان ئەكرێت بۆ پارێزگاكان لە هەمان كاتدا بە پێی یاسای پەرەپێدانی پارێزگاكان، بۆ نموونە ئەو تەقدیراتانەی كە هەیە ئەگەر بە هەڵەدا نەچووبم، تەنها بۆ پارێزگایەك وەكو پارێزگای سلێمانی بۆ ساڵی 2010، نزیكەی 40ملیار دینارە، ئایا ئەوە لە چ پرۆژەیەك تەرخان دەكرێت؟ كێ چاودێری ئەم حاڵەتە دەكات؟ لە كاتێك كە ئێمە لە سایەی ئەنجومەنی پارێزگاكان وادەیان تەواو بووە و هەڵبژاردنیشیان تێدایەو بە ئەنجام نەگایندراوە، ئەو پارەیەی ئەگاتە دەستیان لە ژێر سەرپەرشتی كێ بە ئەنجام ئەگەیەنرێت و ئەو داهات و پارەیە بە چ شێوەیەك و لە چ پرۆژەیەكدا و لە چ سەرف ئەكرێ؟ ئەگەر بێینەسەر باس كردنی ئیستیمارەی تەقدیراتی ئیرادات، كە لە لایەن حكومەتی هەرێم پێشنیاز كراوە بۆ ساڵی 2010، بەڕێزان سەرتاپای ئەمانە هەمووی جێگای گومانە، راستە ئەوە بودجەیەكی خەملاندنە، بەڵام ئەگەر تۆ نەتوانی تەقدیری بكەی، ئەتوانی بە نزیك بوونەوە رێژەیەك پێشكەش بكەی كە عەلەل ئەقەل هەندێكیان نزیك بێت لەو رێژەیەی كە لە ساڵی 2009دا تەحدید كراوە، ئەگەر ئێمە نەتوانین بە تەواوی لە 2010 رێژەیەك تەحدید بكەین، خۆزگە بگەڕاباینەوە سەر ئەوەی كە لە 2009دا هەبووە، بۆ نموونە من یەك، دوو وەزارەت لەمانە باس دەكەم، كاتێك كە باس لە وەزارەتی شارەوانی و گەشت و گوزار دەكرێ، مەعقول نیە بە هەموو پێوەرێك تۆ لە 31 ملیارەوە بێتەوە بۆ 307 ملیۆن، لە هەمان كاتدا من پرسیار دەكەم لە وەزارەتی سامانە سروشتیەكان، لە راپۆرتەكەیاندا هاتووە و نووسراوە ئیراداتی تر لە زمنی مەبیعاتی نەفتی لە 2009دا 18 ملیۆنە و لە ساڵی 2010 تەقدیر دەكرێ بە 890 ملیۆن، 18ملیۆن پارەی دوو مانگی مووچەی ئەندام پەرلەمان و وەزیرێكە، باشە ئەگەر بەو حیسابەی سەیری بكەین، ئەم پێوەرە بە هیچ پێوەرێك و ئەو پارەیە ناگاتە ئەو رێژەیەی كە هەموومان، وەزیری بەڕێزیش ئامادە بوو كە باس لە 5 ملیارەكە ئەكات، ئەو رێژەی پارەیەی كە دەستنیشان كراوە، جا ئەگەر ئەمە بە پرۆژە بێت، بە پارە بێت، بە هەر چ پاساوێك بێت، مەفروز بوو لەگەڵ پرۆژەكاندا، ئێمە یاداشتێكی ترمان لەبەر دەستمان بوایە، كە باس لەوە كراوە پرۆژەی جیا بەدەر لەوانە، ئەگەر بە پرۆژە یاخود بە داهات بێ دەبوا دەستنیشان بكرابا، لە هەمان كاتدا من ئەپرسم ئەگەر داهاتی وەزارەتی سامانە سروشتییەكان بە تەقدیری بۆ ساڵی 2010 بریتی بێت بە رێژە، بریتی بێت لە 0,25٪ كەچی ئەبێنین بە تەقدیری داهاتی پەرلەمانی كوردستان رێژەیەك نزیكە لە رێژەی وەزارەتی سامانە سروشتیەكان كە بریتیە لە 0,25٪، من ئەپرسم لە بەڕێزان، لە پەرلەمانی كوردستاندا، خۆ ئێمە هیچ واریداتێكیشمان نیە، رێژەكەی نزیكەی لە 0,19٪ لە كاتێكدا كە ئێمە یەكێك لە وەزارەتە بەرهەم هێنەرەكانمان رێژەیەكی هەیە نزیكە لە رێژەی وەزارەتی سامانە سروشتیەكان، بۆیە لە هەمان كاتدا ئەپرسم لە بەڕێز وەزیری دارایی كە خۆی بەڕێزیان ئاماژەی بەوە داوە كە ئاگاداری پارەی داهاتی ئەو گرێبەستە نەوتیانە نیە، من ئەپرسم لە بەڕێزیان، ئایا ئەو تەنسیقەی كە هەیە لە حكومەتی هەرێمی كوردستان لە نێوان ئەو دوو وەزارەتانە، ئایا بە چ حاڵەتێك كراوە؟ ئایا ئێمە لەبەردەمی دوو وەزارەتی داراییداین یاخود یەك وەزارەتی

داراییمان هەیە؟ بۆیە بە تەواوەتی ئەو پارانە دەست نیشان بکرێت، لە چ پرۆژەیەکدایە؟، چونکە ناکرێت ئێمە لەبەردەمی راپۆرتی وەزارەتی داراییدا بین، بەڵام لە هەمان کاتدا ئاگاداری داهاتێکی تر نەبین، دێمە سەر باس کردنی راپۆرتی لێژنەی دارایی، لەگەڵ رێز و حورمەتم بۆ هەموو بەرێزانی خوشك و برایانی لێژنەی دارایی، ماندووبوون بە ئیشەکانیانەوە دیارە، بەڵام من لە هەندێ کاتدا گلەییم لەو بەرێزانە هەیە تایبەت لەناوەرۆکی راپۆرتەکە، دڵنیا بن تێبینیەکانم بەس لەسەر راپۆرتەکەیە نەك لەسەر هیچ یەك لەو بەرێزانە خۆیان، یەکێك لەوانە کە بە لەنگی دەبێنم ، هەندێ جار ئەبینین لە راپۆرتی لێژنەی دارایی بە جۆرێك لە جۆرەکان پاساو ئەهێنێتەوە بۆ راپۆرتەکەی وەزارەتی دارایی، لە هەمان کاتدا خۆی بە دوور ئەگرێت لە باسکردنی هەندێ تەوەر و داوا ئەکات لە ئایندەیەکی تردا چارەسەرێك بۆ بەشێك لەو کێشانە بدۆزێتەوە کە لە پرۆژەی بودجەی ئەم ساڵدا ئاراستە کراوە، داوا ئەکات بۆ ساڵی 2011 راپۆرتەکە بە ئاراستەیەکی تر بێت، بۆیە هەست دەکەم ئەم راپۆرتە لەسەر ئەم تەوەرە کار ناکات، کە داوای لێ بکەیت ئیجبار بکرێت، چونکە بڕیاردەری کۆتایی لەسەر بودجە خودی پەرلەمانە نەوەك حکومەت، لە هەمانکاتدا لەناو راپۆرتەکە هەندێك زاراوە خۆی تەنانەت لە خوێندنەوەشدا بەرای من روون نیە، بۆ نموونە لە لاپەرەی 6دا باس لەوە ئەکات ئەڵێ: حکومەتی هەرێم، دیارە لێرە باس کردن لەسەر کابینەی پێنجەم تا رادەیەك توانیویەتی لە ساڵی 2009دا پلانی بودجەی ئاسایی جێبەجێ بکات، لێرە نووسراوە تا رادەیەك، دوایی نووسراوە بە رێژەیەك لە 97,65٪، من پێم سەیرە ئەگەر تا رادەیەك توانیوەتی لە 97٪جێبەجێی بکەن، لەوانەیە پرۆژەکە لە 200٪ بێت، بەڵام لە هەمان کاتدا زۆر لە وەزارەتەکان و دەزگاکانی هەرێم نەیانتوانیوە بە تەواوەتی ئەو پلانەی پابەندە بە حیسابەکانی سلع و خەدەمات و صیانە و مەصروفاتی ئوخرا، مەوەجوداتی غەیر مالیش جێبەجێ بکات، ئەوە خۆی لە خۆیدا هەست دەکەم جۆرە تەعاروزێکە، نا هاوسەنگیەکە لە تەقییمکردنێکی دەقیقی ئەوەی پێشوو، لە هەمان کاتدا لە بەرێزانی لێژنەی دارایی ئەپرسم، ئایا ئەو بەرێزانە راپۆرتیان لەبەر دەستدا بووە تایبەت بە حیسابی خیتامی 2009 کاتێ باس لەم شێوەیە ئەکەن؟، کە توانیوەتی بە رێژەیەکی دیاریکراو ئیش بکات یاخود ئیش نەکات، پاشان ئەپرسم لە بەرێزانی لێژنەی دارایی، ئایا چۆن توانیویانە کار بکەن لەسەر پرۆژەی بودجەی هەرێمی کوردستان؟، لە کاتێکدا یەك راپۆرتی چاودێری دارایی لەبەردەستی ئەو بەرێزانە نەبووە، من هەندێ زانیاریم لەبەر دەستدابوو و کە بەڵێنم دابوو هەندێ بە نهێنی بیهێڵمەوە لای خۆم بەو هیوایەی کە پەرلەمانی کوردستان لە کاتێکی دیاریکراودا لەسەر ئەم راپۆرتانەی چاودێری دارایی ئیش بکات، بەڵام بە ناچاری من لێرە هەندێ نموونە ئەهێنمەوە، کە نموونەی قەرزی حکومەتن لەلای دەوائیر و شەریکات و ئەفراد، بەڵام تا ئێستا حکومەت لێپێچینەوەی بەرامبەر نەکردووە، ئەپرسم لە وەزارەتی دارایی، باشە رێژەی ئەو قەرزانەی کە حکومەت هەیەتی لەلای ئەفراد، لە لای شەریکات، لە پێشینە، لە سولفەی زەواج، لە سولفەی عەقار، ئایا ئەمانە لە ساڵی 2010 رێژەی چەندیان لێ دەگێردرێتەوە و ئەو رێژەیە چەندی دەستنیشان کراوە لەو داهاتەی کە خەملێنراوە بەر 348ملیارو چەند ملیۆن دینارێك؟، بۆ نموونە لە یەکێك لە حاڵەتەکاندا،

زۆرترین راپۆرتەکانی چاودێری دارایی لە کۆتایی ساڵەکانی 2008 و 2009دا ، تایبەت بە دەردانی سامان لە تێوەگلان، مەسائیلی گەندەڵی، تایبەتن بە وەزارەتی کارەبا، وەزارەتی دارایی و ئابووری و وەزارەتی شارەوانی و گەشت و گوزار، ئەم راپۆرتانە بە نموونە دێنمەوە، 43 ملیار دینار داوا کراوەتەوە، کە قەرزی حکومەت بووەلای هاووڵاتی و شەریکات، چی کراوە، لەو قەرزەی کە وەرگیراوەتەوە لە داهاتی حکومەتدا؟، سێ ملیار پێشینەی جۆراوجۆر بووە، ئیتر لە کۆتایی 2009دا لە یەك ملیار دینار زیاتر داوا کراوەتەوە، 283 هەزار دۆلار بە نایاسایی خەرجکراوە، 15 ملیار داوا کراوە، قەرزی حکومەت بووە لە لای شەریکات و ئەفراد، وەزارەتەکانی دارایی و کارەبا و پیشەسازی و پرۆژە تایبەتیەکان، 143 ملیار دینار قەرزی حکومەتی هەبووە لە لای ئەفراد و شەریکات چی لێ کراوە؟، تەربیە 395 ملیاری هەبوو، سولفەی زەواج و عەقار کە تا ئێستا وەرینەگرتووتەوە، ئەمانە هەموو پرۆژەن کە تا ئێستا بێ وەڵام بووە، لە هەمان کاتدا من ئەوە ئەڵێم، ئەگەر بێین ئەو پرۆژە بودجەیە بەراورد بکەین بە کارنامەی کابینەی شەشەمی حکومەتی هەرێمی کوردستان، ئەو کارنامەی کە تا ئێستا بەداخەوە لەبەردەم پەرلەماندا گفتوگۆی دەربارەی نەکراوە، ئەبینین دیسان نا هاوسەنگیەك هەیە لەم حاڵەتانە، بۆ نموونە لە بواری ئابووریدا، لە کەرتی پیشەسازیدا، لە کەرتی بازرگانیدا، کارکردن لە توانا سازی لاوان و لە کەرتی خانەنشینی بۆ رەخساندنی دەرفەتی کار، ئەمانە هەموو حاڵەتن، تاکە قسەشم ئەڵێم: کەم قسەکردن لەسەر ژێرخانی ئابووری لە کارنامەی حکومەت هاتووە، کار بکرێ لەسەر پەرپێدانی شەمەندەفەر، بەڵام ئەبێنین لەناو پرۆژەکاندا پارە تەرخان بکرێت بۆ پرۆژەی پردی خەسرەو، ئەو پردەی کە ئێمە دوو ساڵە بەسەری ئەڕۆین، پارەکە لەوێدا تەرخان دەکرێت و، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سوپاس، رێزدار بەیان احمد فەرموو.

بەڕێز بەیان احمد حسن کۆچەری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

راستی ئێمە وەکو میللەتی کورد، میللەتێکین پەیڤانی خۆ دەهاوێژین بەرەو پێشکەفتنا، لەوما گەلەك و گەلەك گرنگە ئەز دەبینم ستراتیجیەتی مالی یا هەرێمی کوردستانی بیتن باشی ڤیادیارکرن، راستیدا دەبینم ستراتیجیەتی مالی نە وازیحە، ڤیتن ئەڤ ستراتیجیەتە گەلێك جڤان بێتە داڕشتن لەسەر ئەساسێ شەفافیەتێ بێتە دانان، روئیا بۆ بواری دارایی چیە؟ هەمی پرۆژەیەك دەبێ روئیا هەبێت، دەبێ پەیاما، ریسالە هەبێت، ئەهادێ مە چیە؟ ئەوە تەبعەن نە دیارە، ئەڤە تەبعەن چەند خالێك هەن ئەز دەبێژم، یەکێ: گەلەك و گەلەك گرنگە رەسما سیاسیەتە مالیە هەرێما کوردستانێ بێتە کرن، ئێمە وەکی گوتیە ئەز میلەتێکین بەرەڤ پێشکەڤتنا هەنگاوی خۆدەهاوێژین، گەلەك و گەلەك زەروورەیە بونیاتی تەحتی ئەم هەمیت خەما، هەمی بونیەی تەحتی میللەتی ئەم دی چەوا ئاواکەین، ئەڤە هەموو پێویستی دیراسەتی واقیعی هەیە، کو ئەڤرۆکە بە خێیە ئەڤە هەمی مانا دەبێتن، دیراسەتێك هەبێ بۆ واقیعی ئیحتیاجاتی

هەر دەڤەرێك، كول زاخۆ هەتا كفری و كەلار و هەتا هەڵبجە، پێویستیت گەلەك شت هەیە بەراستی، چونكە میللەتێكە وێران بووە، بونیەی تەحتی بۆ نەهاتیە دانانێ، گەلەك و گەلەك پێویستە سیاسەتێكی وازیح هەبێتن لەو بواریدا، ئەڤ سیاسەتە تەبعەن كاری هەرە گرنگی وەزارەتی پلاندانانیە بە راستی كو بە تەنسیقی لەگەڵ وەزارەتی دارایی، رەسما ڤی سیاسەتە بكات بە شێوەیەكی گەلەكی جوان، خوتە دەبێ هەبێت، خوتە بۆ 10 ساڵی و 5 ساڵی، واقیعی كوردستانێ ئەڤرۆكە ئەڤەیە، هەتا 50 ساڵی تر دەبێ ئەڤە چ لێ بكەین، هەموو دێتە گۆڕین، ئەڤرۆكە دەڤیا میللەتی مە میحتاجی گۆڕین هەیە بەراستی، شتی مەلوس ئەڤ بۆ میللەتی خۆ بكەین لە بواری خزمەتگوزاریدا، بۆ نموونە، ئەگەر ئەز بەحسی كەرتی پەروەردە بكەین، كەرتی ساخلەمیا بكەین، كە كەرتێكی هەرە گرنگن، ئەگەر ئەڤ بونیەی تەحتی هەردوو ئەڤانە نەكەین تەبعەن، ئەڤ چەند موحتاجی كردنا مەدرەسەینە؟ ئەڤ جەند مەحتاجی ساخلەمینە؟ خەستەخانە و شتمان هەبێت، ئەمە جارێك موحتاجین، هەتا سی ساڵی تردا دەبینین ئەڤ بونیا هەبی، هەندێ دابین ئەو بەرنامجێت دبێ، وەختێك دیاریكراو بێت، ئەڤە هەندێ دەبێ وازیح بێت بەراستی، موراعاتی عەدالەتی و شەفافیەتی و نیسبەی سوكانی تەبعەن گەلەك و گەلەك زەروریە، خاڵا دی كو جەنابی وەزیری دارایی ئیشارەتی پێدا، كوما خەلەلێ لە بەغدا هەن، ئەز نازانم هەتا كەنگین ئەڤ خەلەلە دێنە دی كرن؟، ئەم كورد وەكو شەریكێكی فیعلی لە بەغدا زیاد بایە، هە تا هەنوكا ئەڤ كێشە هەندێ مەحەل هەبوایە، ئەڤرۆكە سەرۆكا كۆمارێ بگرە و جێگری سەرۆكی وەزیران بگرە و ئەز ئاگادارم ئەگەر غەلەت نەبم، جێگری وەزیری مالی كوردن، بۆ چی مە نوێنەرێ لێرە نینە هەتا كرن؟ و بۆ چی ئەز موتالەبەی پێ ناكەین وەكو حەقێكی سەرەكێی یی خەڵكی كوردستانێ؟ هەتا كەنگین ئەڤ تەنازولێ لە حەقی خۆ بكەین بەراستی؟ ئەڤرۆكە میللەتی مە دەبێ موتالەبەی بكاتن، تەبیعی ئاڤەدانكردن بەراستی ئەڤە ئەز دەبێژم لە ئیختیصاصاتی وەزارەتی پلان دانانە، هەر وەزارەتەك شتەكی هەیە، یەعنی گەلەك و گەلەكە گرنگە وەزارەتێ پلان لە خەما مەشاریعی ستراتیجی دابێت، ئەڤە كرنا بونیاتا تەحتی میللەتا دابین كرنا بەراستی، كو هەر پارچەیەك لە كوردستانێ پێتەڤێ بونیە تەحتیە، ئەگەر ئەز پرسیارێكی ئاراستەی وەزیری دارایی بكەین، مینحەی دەولی هەن، قروزی دەولی هەن، ئەرێ نیسبەی كوردستانا تێدا چەندە و كێ دەدا ؟، تەبعەن ئەڤە هەمی نادیارە، هەروەسا كو مینحەی تایبەت هەن بۆ كوردستانێ، بۆچی ئەڤە بەكار نایننن؟ حەملەیەكی ئاڤاكرنا قوتابخانە، سەخلەمیا، بۆ چی ئەڤە تەرەف نەكەینە؟ هەزاران ئەڤرۆكە هەرێمی كوردستانێ پێویستی بە قوتابخانە و لە هەمی بواردا بەراستی هەیە، یا دی دیتنا وەزارەتی دارایی بۆ چارەسەركرنا كێشەی بەتاڵی، كێشەكە گەلەك و گەلەك مەزنا بەراستی، دی چ بكاتن؟ یەعنی خوتەی و پلانی چیە بۆ ئەڤان دەرچوویێ؟ كو بەراستی كادیرێكی نەوعینە، كادیرەكن شەهادەی بەدەست خۆیان كرن، هەتا كەنگین ئەڤە هەمێ وا بمێنن؟ بەراستی وەكو شعوور مەسئولیەتێكی ئەز دەبێژم، ئەڤرۆكە دهۆكێ بگرە هەتا كفری و مەندەلی بگرە هەمی موزاهەرە دەكەن قوتابیە مە، ئەڤە چ هەیە بۆ ئەڤ دەرچوون، بۆ چ ئەڤ مووچە خۆرێ تەنێ حەلەك دانانێ؟، ئەڤ موشكیلەیە گەلەك و گەلەك مەزنا، یەعنی

ئەڤ خەریجی هەن همیٚ گەنجی خۆمەتا هەن و خزەمتا خۆ پێشکەشی میللەتی خۆ بکەن، ئەم پێویستی پیا هەیە بەراستی، لەبەر هەندێ دەبێ بەراستێ ئەمە هەندێ تر وازیحتر بێ و حەلێك هەبێ، بەداخەوە ئەز دەبێژم لە هەمی حەملا هەلبژاردنا، هەمی تەئکید لەسەر ئەڤە دەکەنەوە ئەز دێم چارەسەری بەتالە دەکەم بەس کانێ؟ شیعارات گەلێك حیزبەکان دێنە کرن، نایکەن، بەس ئەڤ موزاهەراتە موئەشریکە بەراستی، ئەڤ وەکو شعوری مەسئولیەت ئەز دەبێژم، یا دی سولفەی عەقاری، ئەڤە شتێکی دەست خۆشی لێ کرن بەراستی، بەس ئەز دەبێژم بۆ چی ئەز وەکو عیراقی ناکەین ببێتە تەئسیری ئیقتیصادی، دروستەهی، خەلکی مە ئەز گەلێك موستەفیدین و فیعلەن ئیستیفادە دەکات، ئەز گەلەك و گەلەکا شتی باشی لێ بکەن، بەحسی مەدرەسەی نموونەیی هاتنە کرن، پرۆژێ دیدا، ئەز دەبێژم مەدارسی نموونەیی ئەڤ محتاج نینە، چونکە گەلەك شت هەن هێشتا لە بن ئیجارن و مەدرەسە نینە، لەبەر هەندێ گەلەك حاجات هەن زۆر زەروریە بۆ مەدرەسە، پرسیارێك ئاراستەی جەنابی وەزیری دارایی دەکەین، رسوماتی دائیرە نە وازیحن، ئەز نەزانم کێ ڤە چن؟ شتێکی دی، وەزارەتی کاروباری کۆمەلایەتی، ئەز وەکو ئەندامێ لە لێژنەی کاروباری کۆمەلایەتی و خێزانیمە، بەراستی حاجاتەکە گەلەکە گرنگ هەیتن، باخچەت ساڤا بینە ئاڤا کرن لە هەمی عاردا، بە تایبەتی لە قەزا و ناحیە، ئەڤە حاجەتەکە گەلەك و گەلەك مەزنە بێتە ئاڤاکرن، وەکو ژنەك ئیستیقرار دەکات، وەزیفی بێت و بچێت تەندروستی ئەدائی بکات، چونکە ژن ئەڤرۆکە هاریکارێکا گەلەکە مەزنە ئاڤا کرا میللەتێ کە، شتێکی دی گەلەك و گەلەك زەروریە، ئەڤرۆکە میللەتێ مە چاڤەرێیە بەراستی، ئێکگرتنا هەمێ دەزگاها، و دێماهێك ئینانا دوو ئیدارەیە بەراستی، ئەڤە مەسئولیەتە گەلەکە گرنگە و ئەڤرۆکە پێویستە ئەم دیماهیە پێك بێنین، رەنگ بدانا خۆ بودجە هەرێمی کوردستانا هەبێت، ئەگەر ئەز بێژم 90 ملیار هاتنە تەخصیص کرن بۆ ژینگەها دیمەقراتی، ئەڤە دلێ خۆشیە، تەبعەن و شتێکی گەلەك جوانە، بەلێ ئەز دەبێژم تەئکیدم هەندێ ژ مەبدەئێ عەدالەتی دابین کرن ڤێ چەند جێدا، چونکە دەهان رێکخراوێ هەن، هیچ فلسەك وەرنەگرتیا و سالێك، چەند سالێك هەیە و دەبوری، ئەوژێت خەلکی ی میللەتی نینە، چیدی مەحروم بن، هەتا کەنگین مەحروم بن؟، یا دی سەر ئەزمانێك سەرکردە و حزبی دەسەلاتدار، هاتیە گوتن 70 ملیار.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

تکایە باسی راپۆرتەکە بکە، حیزبی دەسەلاتدار لەناو راپۆرتەکە نیە، رەجائەن،

بەڕێز بەیان احمد حسن کۆچەری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەڤە حەقی خەلکێ مەیە مامۆستا.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

دەتوانی لە مەجالێکی تر موناقەشەی ئەوەی بکەین لە وەختێکی تر، بەس ئێستا باسی راپۆرت دەکەی، چیت لە سەرداوە؟

بەڕێز بەیان احمد حسن کۆچەری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

حزبێکی تر هەن، ڕێکخراوێك هەن هیچ فلسێك نینە، ئەز تەئکیدی لەسەر عەدالەتێ دەکەین بەراستی، پشتێ دێ دەست خۆشی، وەلەو ئەز حەز کەم بۆ دوو دەقیقە وەکو نوێنەرێ پارێزگاها دهۆکێ ئیشارەتێ بدەمێ، وەلەو هەڤاڵێ من هەندێ بەحس لێ کرن، ئەز ئەرقامێ مە ئیشارەت ئەدەم، کۆ ئەگەر ئەم بێژین بۆ چی، یەعنی حاجەتی پارێزگاها دهۆکی بەراستی کۆ نوقتەکە گەلەك و گەلەك فەرە، ئیشارەتێ ئەز دەدەمە برایەت خۆ، تەبعەن بۆ ئاگاداریە برادەرێت مە، هەمیا ئەندام پەرلەمانی بەڕێز، ڕاستە ڕەنگڤەدانێکی باش هەیە بۆ ئەم پرۆژەو کە تەرخان کرن پارێزگاها دهۆکێ، تەقریبەن نیسبە لە 38٪، بەس ئەگەر ئەڤ بینین لە پار، میزانیەی پار چەند بوو؟، تەبعەن لە 6٪ تەرخان کرن بۆ باژێرێکی وەکو پارێزگاها دهۆکێ، تەبعەن ئەڤە ب چ حەقی؟ ئەگەر ئەز بێژن هەردوکێ بکەین یەعنی تەقریبەن دەبێتە لە 16٪، کو ڕێژا مە لە 24٪، دێ ڤە ژمارە سوکانیا خەڵکی دهۆکێ، ئەڤرۆکە گەر حیساب بکەین لە سەدان و هەزاران ئەز موحتاجێ مامۆستایانا، یەعنی هەتا 5، 6هەزار مامۆستا ئەز دەڤێ، ئەز موحتاجی 400 مەدرەسەینە لە پارێزگاها دهۆکێ، ئەڤە وەکو ئەرقامێ، ل دەڤەرا ئاکرێ 58 مەدرەسە هەبوون بە ئیجار هەبوون، کەرتی کەهرەبا حەتا ڤێ دەقیقە هیشتا چبوو نەهاتیە کرنا تەبعەن، ساڵێ حەفتا مەعمەلەك هەبوون، هە تا ئێستا یەك مەعمەل و ئێك پرۆژە ستراتیجیە دهۆکێ نەهاتیە کرن، تەبعەن هەتا 2009 کۆ دەڤەرا بادینان ئەنفال دەستی پێ کرن، 72 گوند بە هیچ ئیشارەتێك نەهاتبووە دان لە وەزارەتێدا.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

تەواو خوشکی من، وەختت تەواو، بەڕێزان دوێنێ لە ڕاگەیاندن لەناو موناقەشە وشەیەك کە لێی ناڕازی بووین بەکار هات، وشەی بەرلایی و داوام کرد لە پرۆتۆکۆل بسڕێتەوە، بەڵام بەداخەوە ئەمشەو لە ڕاگەیاندنەکان بڵاوکراوە، بۆیە داوا لە ڕاگەیاندنی پەرلەمان دەکەم بە بێ کۆنترۆڵ هەر وشەیەك ویستمان سەحب بێت ئەبێ سەحب بێت، نابێ هیچ وشەیەك کە سەحبی بکەین و دابەزێتە ڕاگەیاندنەکان، زۆر سوپاس، فەرموو.

بەڕێز پەیمان عزالدین عبدالرحمن:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

هەر لە چوارچیوەی ئەو قسەی جەنابت باست کرد، جەنابت دوێنێ و ئەمڕۆش لە قسەکانی د. زانا و ئێستاش لە هی بەیان خان، ئیشارەتت بەوە کرد کە ڕێکخستن حەقی جەنابتە، کە موراعاتی کاتەکە بکەن، بەڵام لە ڕاگەیاندنەکاندا وا دەرکەوت ئەمشەو کە لەسەر زاری ڕاوێژکاری ڕاگەیاندنی جەنابتانەوە کە ئێمە نەمانتوانیوە لە کاتەکانی خۆشمان قسە بکەین، بۆیە ئەبێ جەنابت یەکلایی بکەیتەوە، یان ئێمە کاتمان

هەبێت بۆ ئەوەی وەکو من دوێنێ بە هەناسە سوارییەوە قسەکانم تەواو کردیە بۆ ئەوەی پێرابگەم، یان ئەوەتا قسەی راوێژکاری جەنابتان سەحب بکرێتەوە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

باشە تەواو، 5 دەقیقەیە و من سوپاست دەکەم، هیچ موناقەشەیەکی تر نیە، رێزدار ئاواز عبدالواحد فەرموو.

بەڕێز ئاواز عبدالواحد جعفر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

زۆر سوپاس بۆ هەڤاڵانی لێژنەی دارایی بۆ ئامادەکردنی راپۆرتەکەیان، دیارە ئێمە لە زۆربەی ئەو لێژنانەی کە کارمان تێدا کردووە تێبینیەکانی خۆمان خستووتە بەردەم، بەڵام یەك تێبینیم ماوە، ئەوەی بودجەی پەرەپێدانی پارێزگاکان لە راپۆرتی دارایی ئیشارەتی پێکراوە، وەك دەبینین بودجەی پەرەپێدانی پارێزگاکان ئەمساڵ لە چاو ساڵی پار بە رێژەیەکی بەرچاو کەمی کردووە، کە ئەمەش تەئسیرێکی راستەو خۆی دەبێ لەسەر گەیاندنی پرۆژە خزمەتگوزارییەکان بە هاووڵاتیان، بە تایبەت هاووڵاتیانی قەزا و ناحیەکان، داواکارم لە حکومەت کە بکرێتە توصیە و ئەگەر بکرێت لە بودجەی ئیحتیاتی حکومەت یاخود هەوڵ بدرێ لە رێگای حکومەتی بەغداوە ئەم بودجەیە تۆزیك بۆیان تەعویز بکرێتەوە، وەکو ئەو پرۆژانەی کە پەیوەندی بە ژیانی کاروباری هاووڵاتیانەوە هەیە، بۆیان زیاتر بکرێتەوە و، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس بۆ جەنابت، رێزدار کاردۆ فەرموو.

بەڕێز کاردۆ محمد پیرداود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بۆ ئەوەی قسەکان دووبارە نەبێتەوە، خۆشم ئەندامم لە لێژنەی دارایی و ئابووری، بەڵام بەراستی تەحەفوزم هەبوو لەسەر زۆربەی مادده و برگەکانی کە ئامادەکرابوو، بە گشتی راپۆرتی حکومەت کە بەڕێز وەزیری دارایی دوێنێ خوێندییەوە، باسی لە تاخیر کردنەکە کرد کە بودجە بۆ تاخیر بووە؟، کە برادەران باسی سەبەبەکیان کرد کە سەبەبێکی موقنیع نیە، ئەمە خاڵێکیان، خاڵێکی تر باسی سیاسەتی حکومەت دەکات کە بەرنامەی حکومەت لە پەرپێدانی یان ئامانجی سەرەکی، یەکێك لەوانە بە نموونە دێنمەوە، کارەبا کە لە حەقیقەتدا لە پرۆژەکەدا یەك پرۆژەی وا گەورە بۆ ئەهمیەتی نموونەی کارەبا کە لە سیاسەتی حکومەتدا، ئەمە جگە لە مەجالی کشتوکاڵ لە زۆر مەجالی تردا کە زۆر دیارە ئەم راپۆرتە هەر راپۆرتەکی روو کەشی و ئەوەیە، نەك بە قوڵایی و بە داتا و زانیاری و پیداویستیەکان چووبێتە ناو دارشتنی ستراتیجیەك کە بەرنامەی حکومەتە، خاڵێکی دیکە کە من پێم وایە زەبتی داهاتی پێ دەکرێ، ئەو بریارەی یان ئەو پرۆژەی کە پەرلەمان دەری دەکات و لە یاسا دەرناچێت، پەیوەندی بە دیوانی چاودێری هەیە، تا ئێستاش دیوانی چاودێری، دوو دیوانی چاودێری هەیە، دوو نیزامیان هەیە، کەواتە ئێمە هەر

یاسایەك دەربكەین و بۆ ئەوەی بزانین ئەم یاسایە جێبەجێ دەكرێت، یان جێبەجێ ناكرێن، یان پرۆژەی حیزبی هەیە؟ ئەو دەرئەنجامە وەرناگرین كە پێویستە، بۆیە من سەرەڕای ئەو پێشنیارە، پێشنیار دەكەم بودجەی دیوانی چاودێری و ئاساییش و مین رابگێرێ، جگە لە مووچە، هەتا یەك دەگرنەوە، چونكە پەرلەمان قانونێكی هەیە كە ئەم دەزگایانە یەك نەگرنەوە بە ناشەرعیان دەزانین، ئەمە خاڵێكە بە پێویستم زانی تەئكیدی لەسەر بكەمەوە، دووەم خاڵ: مەرجەعیەت نەبوون لە دابەش كردنی پرۆژەكان، وەزارەتی دارایی دەیان پرۆژەی هەیە كە ئیختیصاصی ئەو نیە، ئیشی ئەو نیە، ئەمە یەكێكە لە كەم و كورتیەكان، خاڵێكی دیكە كە پەیوەندی بە ناهاوسەنگی نەتەوەییەوە هەیە، ئەویش لەوەی كە ئەگەر سەیری ناوچە جێ ناكۆك لەسەرەكان بكەین، من یەكێك بووم لەوانەی كە ئێستاش جەنابی وەزیری دارایی شاهیدە لەسەر ئەوە، باسی ئەوەم كرد، ئەو پرۆژانەی كە دادەندرێن بۆ جێگا ناكۆك لەسەرەكان لەبەر ئەوەی لەگەڵ وەزیری پەیوەندیداری جێناكۆك لەسەرەكان دانیشتین، وتی، ئەگەر بۆتان باس بكەم چ پارەیەك دێتە كەركووك و بە چ ناشەفافیەك سەرف دەكرێ، سەرتان سوڕ دەمێنێ، بۆیە ئێمە وتمان دەبێ میكانیزمێك هەبێ و شەفافیەتی هەبێ و دەبێ شوێنێك هەبێ ئەم پارەیە سەرف بكات، ئەمە خاڵێكیان، خاڵێكی تریان، بۆ دەبێ هەر لەسەر سلێمانی بێ؟، ئەمە جۆرێك لە زەعیف كردنی بوعدی قەومیە لە تێروانین بۆ جێ ناكۆك لەسەرەكان، دەبێ لەسەر ئاستی هەرێم ئەم پارەیە دابنرێ، یەكێك لەو پێشنیارانەی ئێمە كە سندوقی بووژاندنەوە بوو بۆ جێ ناكۆك لەسەرەكان و پێشم وایە لەو پارەی ئیعانات و مەصروفاتی ئوخرا و ئەوانە، جگە لە وەزارەتی كاروباری كۆمەڵایەتی كە ئەویش پەیوەندیدارە بە تۆڕی پاراستنی كۆمەڵایەتی، كە پێشم وایە پارەكەی كێشەی لەسەرە لە چۆنیەتی سەرف كردنی و كێ ئەیدا و بە كێی ئەدەن، ئەوانی تر هەمووی دەتوانرێ بخرێتە ئەم سندوقە كە خزمەتی مەسەلەیەكی نەتەوەیی گەورە دەكات و ئەوە بووژاندنەوەیەكی گەورەی پێ دەكرێ، جگە لەوە، من پێم وایە رۆڵی وەزارەتی تەختیت ونە لە داڕشتنی ئەم پرۆژانە، هەر لە پرۆژە بەردەوامەكانە، كە دووبارەی تیایە، تەنسیقی تێدا نیە لەگەڵ وەزارەتەكاندا كە پێشنیاریان كردووە، ئەو پرۆژانەی تێدا نیە، مەدەوەری پارە دیار نیە لەو پرۆژانە، تۆ ئەمساڵ بە بەردەوامی پارەیەك سەرف دەكەی بۆ مەشروعێك، ئەم پارەیە ئەمێنێتەوە، پارەی 2009 كە لە پرۆژەكان بە فیعلی جێبەجێ نەكراوە لە كوێیە؟، ئەمە خاڵێكە، خاڵێكی تر كە بەلامەوە گرنگە لە پرۆژە پێشنیازەكان، ئەویش دابەش كردنی ناوچەیی زۆر سلبی تیایە، رەنگە ئەمە لە ئایندەدا زۆر بەخراپ بشكێتەوە، تۆ كاتێك لە ناوچەیەك بڕێكی زیاد لە پێویستی بۆ دادەنێی، ناتوانرێ جێبەجێ بكرێ، جۆرێك لە كێشە و مەشاكیلی دارایی دروست دەكات لەو مەنتیقەیە، حكومەت لە ئیمكانی دا نیە لەم شوێنە جێبەجێی بكات، بەتایبەتی شوێنی پێویست فەرامۆش دەكات، خاڵێكی تر كە بەلامەوە گرنگە، مەسەلەی زەبت كردنی داهاتە، یەعنی ئێمە ئەگەر سەیری بكەین لە داهاتی كوردستان كە بە 348 ملیار دینار خەملێندراوە، من یەك نموونە دێنمەوە، جگە لە داهاتی كارەبا و رسومات و باجی گومرگ و داهاتەكانی زەوی و كرێی شارەوانی و ئەوقاف و ئەوانە، دڵنیام پارەی یەك گەرەك، یەعنی ئەمە هەر چەندە وردەكاری

تێدا نیە، بەڵام بەشی ئەو داهاتە دەکات کە لە وەزارەتی کارەبا داندراوە، جگە لە مەبیعاتی نەوت و مەصفات و لەوە، یەعنی من پێم وایە کە وەزارەتی تەختیت نەیتوانیوە پلانێکی ستراتیژی دابنێ و لەسەر ئەو ئەساسە کار بکرێ بۆ دارشتنی پرۆژەکان و پێشنیارەکان و بەردەوامیشیان کە ئەهمیەتێکی گەورەی هەیە لە ستراتیجی ئیش کردنی ئێمە و لە بودجە، بۆیە من پێم وایە ئەم میزانیەیە دەبێ بچێتەوە حکومەت بۆ چارەسەرکردنی ئەو کێشە زەقانەی کە هەیەتی، خاڵێك کە بەلامەوە گرنگ بوو، مەسەلەی زیندانە سیاسیەکان بوو کە دەمێکە عێراق دەڵێ، ئێمە بە پێی یاسای ژمارە 4 ی دامەزراوە زیندانە سیاسیەکان، پارەیەکی خاص دێت بۆ کوردستان، کەچی ئەم قانونە جێبەجێ ناکرێ، یان ئی زیندانە سیاسیەکانی ئێرەش وەکو زیندانە سیاسیەکانی بەغدا حیسابی بۆ ناکرێ، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ڕێزدار رەفیق صابر، فەرموو.

بەڕێز د.رفیق صابر قادر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پێشەکی دەستخۆشی لە لێژنەی دارایی دەکەم بۆ ئامادەکردنی راپۆرتەکەیان، ئەوان توانیان بەشێکی گرنگی سەرنجەکان بخەنە روو، بەڵام بەشێکی گرنگی دیکەش ماوە کە ئێمە لە لێژنەکانی ترەوە پێشنیار کراوە، بۆ نموونە، لێژنەکەی خۆمان داوامان کردبوو کە مەسەلەی مەنافیعی ئیجتیماعی، ئیعانات و مینەح و مەصاریفی ئوخرا بکرێتەوە، راستە کە لەم بودجەیە پارەیەکی یەکجار زۆر بۆ ئەمە تەرخان کراوە، ئەوە پێی ئەوترێ مەصروفات غەیر مەنزورە، یەعنی مەصروفاتی نەبینراو، دیارنیە و روون نیە کە بۆ چی سەرف دەکرێ، زۆرترین سەرپێچیەك کە بە هەدەردان بکرێت لە بودجەی وڵاتدا بەراستی دەتوانرێ لەم لایەنەوە بکرێ کە نزیکەی 21٪ گرتووتەوە، ترلیۆنێك و 600 ملیار دینارێك دەبێ، ئێمە داوامان کردبوو لە لێژنەی نزاهە کە لە 40٪ ئەمە کەم بکرێتەوە، مەنافیعی ئیجتیماعی بخرێتە سەر وەزارەتی کاروباری کۆمەڵایەتی، ئەوی تر بەو شێوەی ئێستا نەمێنێ، ئەوەندەی کە پەیوەندی بە بودجەکەوە هەیە، من لێرەدا بەباشی دەزانم کە بودجەیەکی باش ئەمساڵ بۆ وەزارەتی پەروەردە دیاری کراوە، بەڵام بە گشتی ئێمە لە مەسەلەی ئەم بودجەیەدا چەند لایەنێك بە دی دەکەین، یەکەمیان: نا عەدالەتی لە دارشتنی بودجەکە لە بورای پرۆژەکاندا، کە سامانی هەموو خەڵکی وڵاتەو پێویستە ناوچە جیاوازەکان لەبەر چاو بگیرێن، بە تایبەتی ئەو ناوچانەی کە زیاتر زەرەرمەند بوون بە هۆی شەڕی دەوڵەتی عیراق یان بە هۆی شەرفرۆشی دەولەتانی دراوسێوە، هەروەها نا عەدالەتی لە دابەشکردنی بودجە بەسەر وەزارەتەکاندا ، بۆ نموونە وەزارەتێکی زۆر گرنگ وەکو وەزاەرتی تەندروستی نزیکەی نیوەی ئەو بودجەیەی داوا کردووە و بۆی دابین کراوە، لە کاتێکدا ئێمە هەموو دەزانین کە ئێمە سیستەمی لەش ساغیمان لە کوردستاندا دواکەوتووە، خەستەخانکانمان زۆربەیان بەراستی شایەنی ئەو نین کە ئینسان تیایدا چارەسەر بکرێ، من لە شوێنیکی تر و لە وەختێکی تر دێمە سەر ئەوەی ئەوەندەی پەیوەندی بە نا عەدالەتی هەبێت لەناو وەزارەتەکاندا

قسه دەكەم، بۆیه ئەمەشم به بەراوورد لەگەڵ وەزارەتی ناوەخۆ و وەزارەتی پێشمەرگه هێنا كه زیاتر له21٪ بودجەی هەرێمی كوردستانیان بۆ چووه، خۆ ئەگەر پارەی هەردوو ئاساییش بخرێته سەر ئەوانی دیكه، دەكاته چوار یەكی بودجەی هەرێمی كوردستان كه من پێم وایه ئەمه بەهەدەردانێكی زۆری تێدایه، مەسەلەیەكی تر كه نا عەدالەته له ناو ناوچەكانی كوردستاندا، بۆ نموونه من ئەگەر شوێنێكی وەكو شاری قەڵادزه به نموونه بێنمەوه كه من بۆخۆم خەڵكی ئەم شارەم و دوو جار ئەم شاره وێران كراوه، ئێمه دەبێنین له تەواوی ئەم پرۆژانەی كه بۆ ئەم شاره دیاری كراوه، 3 ملیارو 250000 دیناره، له گۆشەیەكی ترەوه وەزارەتی دارایی سێ ملیار دیناری داناوه بەناوی پشدەرەوه كه مەعلوم نیه، پشدەر واته قەڵادزێ و كۆمەڵێ ناحیه و سەدان گوند، ئەمه روون نیه له چ پرۆژەیەكدا خەرج دەكرێ، هیوادارین بەڕێز وەزیری ناوەخۆ لەو بارەیەوه روونكردنەوەمان بداتێ، یان ناوچەیەكی تری بۆ نموونه وەكو رانیه كه بڕیارێك هەیه یان بیر لەوه كراوەتەوه كه ئەو پرۆژەیەی كه رانیه بكرێته پارێزگا، بەڵام ئێمه دەبێنین بۆ شارێكی وەكو رانیه تەنیا دوو ملیارو 559 ملیۆنی بۆ پرۆژەكانی تەرخان كراوه، كه ئەمه بەراستی پارەیەكی زۆر كەمه، شارێكی وەكو هەڵەبجەی شەهید تێكرای پرۆژەكانی به هی زانكۆشەوه له 10 ملیار تێناپەڕێ، پێنجوێن هیچ پرۆژەیەكی بۆ نەكراوه له كاتێكدا كه سێ ملیار دینار دانراوه، وەزارەتی دارایی نەیوتووه بۆ چی دایدەنێ؟، لەبەرامبەر ئەوەدا دەبینین قەزایەكی وەكو زاخۆ، تەنیا وەزارەتی شارەوانی و وەزارەتی گەشتیاری ئەو وەزارەته 17 ملیار دۆلار پرۆژه لەو شاره دەكەن كه نزیكەی.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

17 ملیار دۆلار؟

بەڕێز د.رفیق صابر قادر:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

به چوار قەزا كه زۆربەیان سنوورین و وێران كراون، تەقریبەن هەر ئەوەندە پارەیان بۆ تەرخان كراوه، ئەوەی لێرەدا گرنگه ئەوەیه من زۆر نیگەران بووم كه وەزارەتی دارایی.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

تەواو زۆر سوپاس، رێزدار سیوەیل عوسمان.

بەڕێز سیوەیل عثمان احمد:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

دەستخۆشی له لێژنەی دارایی و ئابووری دەكەم بۆ ئەم راپۆرته، بەس هەندێك خاڵمان هەیەن تێبینیمان هەیه، یەك بەرای من پێویسته هاوسەنگی له نێوان بودجەی وەگرهێنان و وەبەرهەمهێنان هەبێ، بەتایبەت بودجەی تەشغیلی كه حەقمان بەسەر راتبەكەی نیه، بەڵام ئەوەی مەنافیعی ئیجتیماعی و ئیعانات و مەصروفات ئوخراو ئەوانه وای له ئەندامانی پەرلەمانیان كردووه وا بزانم موعەقەد بووینه لەو وشەیه لەبەر ئەوەی هەندەی زۆر هاتووتەوه ئەو وشەیه، د.صباح ئیشارەتی پێدا له هەموو شوێنێك

هاتووتەوە، جگە لە مەصروفات ئوخرا، مەصـروفاتی ئـوخرای تـری لـێ دەرچووە، دووبـارە ئەگـەر نـەمێنێ تەنها ئی مەنافیعی ئیجتیماعی یان مەصروفات ئوخرا لـە بـۆ وەزارەتـی کـار و کاروبـاری کۆمەڵایـەتی ئـەوە زۆر پێویستە لەبـەر ئـەوەی سجنیان هەیـە، خانـەی بەساڵەچوونیان هەیـە، ئـەنواعی شـتیان هەیـە، دوو: دەبینین تەبعەن حیسابات دیار نیە لەبەر ئەوەی راپۆرتی حیساباتی خیتامی ئی ساڵی 2009 نەگەیشتیە، سێ، مـن پـێم باشـە سـەر لـە نـوێ ڕەچاوی ڕێزبەنـدی پرۆژەکـان بکرێتـەوە، ناعەدالـەتی تێدایـە لـەناو پارێزگاکان، ئەگەر دوو بارە ڕێزبەندی بکرێتەوە و چ ناوچەك پێویستە پرۆژەکان، لەوانەیە نەتوانێ و هەر شارێك و هەر قەزایـەك و هـەر ناحیـەك، ئەگـەر پرۆژەیـەکی بـۆ دەرچووبیت، زۆر زەحمەتـە و زۆر گرانـە ئەگـەر بیگـۆڕی، خـەڵکی شـارەکە قبـول ناکـات، نوێنـەری قـەزا و ناحیـەکان قبـول ناکـەن، بـەڵام ئەگـەر ڕێزبەندی بکرێتەوە هەندێ پـرۆژە هەیـە لابـردرێ و هەنـدێ پـرۆژە هەیـە زیـاد بکـرێ، ئـەوە تایبەتـە بـە وەزارەتی مـەعنی، وەزارەتـەکانی مـەعنی لەگـەڵ وەزارەتـی پـلان دانـان، دارایـی و ئـابووری، ئەگـەر دووبـارە قسەی لێ بکەنەوە پێم باشە، بە نیسبەت زیندانی سیاسی باسی لێ ناکەم، لەبەر ئەوەی باس کرایە، ئەوە نا عەدالەتی باسمان کرد لە نیوان پارێزگا، یەك شتمان هەیە لە بروارى 2010/2/2، ئێمە لێژنەی شـارەوانی کۆبوونەوەمان لەگەڵ وەزیری گواستنەوە و گەیاندن کرد، بەرێوەبەری گشتیش ئامادە بـوو، هەنـدێ پـرۆژە هەیــە لەســەر وەزارەتــی گواســتنەوە و گەیانــدن، لەســەر بودجــەی گواســتنەوە و گەیانــدن دەکــرێ، بــۆ فڕۆکەخانەکان، بەڵام داهاتی فڕۆکەخانەکان لە وەزیری بەڕێزمان پرسی بێ ئاگایی خـۆی نیشـان دا و وتـی من نازانم ئەو داهاتە دەچێتە کێنـدەر؟، یـەعنی مەعقولـە تـۆ مەصـروف بـۆ شـوێنێك بکـەی و داهاتەکـەی نەزانی دەچێتە کێندەر؟، ئەوە جێی پرسیارە، بە نیسبەت خاڵێکی ترمان هەیە، هەندێك پرۆژە هەیە دیـار نیـە لـە پـرۆژە بەردەوامـەکان، دیـار نیـە کـەی تـەواو دەبـێ و پارەکەشـی دیـار نیـە، بـە نیسـبەت وەزارەتـی شەهیدان هەمانە لە زنجیرەی سێ هاتووە، دروست کردنی 2 هۆڵ بۆ بارزان، نـازانم هـۆڵی چـی بـۆ ناوچـەی بارزان دروست دەکرێ؟، کێشە نیە لەوەی بارزانە، بەڵام وابزانم ئەگەر ئەوەی یـەك لـەو دوو هۆڵـە هـەر لـە هەمان ناوچە بچێتە شارێکی تر،قەزایەکی دی، ناحیەکی دی، پێم باشە، نەك دوو هۆڵ بۆ شوێنێك بـێ، بـە نیسبەت وەزارەتی کاروباری کۆمەڵایەتی لە زنجیرە دوو هـاتووە، دروسـت کردنـی دوو سـەنتەری پارێزگـاری منداڵ لە هەولێر، ئەگەر یەك لەو سەنتەرانە بچێتە یەك لەو قەزا و ناحیانە وا بزانم باشترە، بـە نیسـبەت وەزارەتی گواستنەوە و گەیاندن، لە زنجیرە پێنج هاتووە، دروست کردنی 22 بنکـەی ئاسـاییش، 22 بنکـەی ئاساییش هاتووە بەس لە کوێ، لە کام ناوچە و لە کام شوێن؟، نازانین ئەوە دیار نیە، لـە زنجیـرە 6 دروسـت کردنی ئامێری DNE، بۆ فڕۆکەخانەی سلێمانی نێودەوڵەتی، ئەوە نازانم باشـە یـان باش نیـە؟، مـن لێـی نازانم و شارەزاییم نیە، بەس با بزانین داهاتەکەی دەچێتە کێندەر؟، لە زنجیرە دوو و سێ هاتووە، پـرۆژەی پەرەپێدانی شەقامی 60 مەتری کۆن، لە هەمان کاتدا پرۆژەی سەرپەرشـتی کـردن و راوێـژکاری و پـرۆژەی پەرەپێدانی شەقامی 60 مەتری، وا بزانم هەردووك یـەك پرۆژەیـە، بـەس وا بـزانم تەعبیرەکـەیان گۆڕیـە، پارەی بۆ سەرف کرایە، ئەگەر بکرێتە یەك پرۆژە، پارە دەگەڕێتەوە و زۆر باشە، زنجیرە 11 هاتیە دیـواری

پاڵپشت بۆ گەڕەکی شەهیدان لە پیرمام، هیچ گەڕەکێك نیە ئەگەر دیواری پاڵپشتی بۆ کرابێ، یەعنی لەبەر چی لە گەڕەکی شەهیدان دیواری پاڵپشتی بۆ بکرێ، با لە پیرمام پرۆژەیەکی تری بۆ بکرێ لە دیواری پاڵپشت باشترە، هەمووی دەڵێی دیواری بەرلینە ئەو بینایەتانە دەبینین، هیچ بە شار ناچێ، ئەگەر ئەو رەسمانەی تێدا نەبێ هەر بە سەنگەری شەڕو شتی وا دەچێ، لە زنجیرە 12 هاتیە دروست کردنی رێگای جووت سایدی سەری بڵند، تەبعەن ئێمە لە ساڵی 91ەکەوە لەوەتی راپەرین کرایە، من سەری بڵندم نەدیتیە، رەنگە هەزاران کەسیش سەری بڵندی نەدیتبی، نازانین رێەکەشی لە کوێیە؟، تەبعەن ئەوە شتێکی تایبەتە و رێزم هەیە بۆ سەرۆکی هەرێم، کەس بە غەڵەت لێم وەرنەگرێت، بەڵام ئەگەر ئەو جووت سایدە بە هەمووی وا بزانم 50 یان 60سەیارەی پێدا دەڕوات، ئەگەر یەك سایدیش بێ وا بزانم هیچ کێشەی نیە، ئەو جووت سایدە بچێتە شوێنێکی دی، قەزا و ناحیەکی دی، با هەر تایبەتی بێ بەو مەنتیقەی، بەس وا بزانم ئەوە شتێکی زیادە، لە زنجیرە 72 هاتووە، دروست کردنی باڵەخانەی سەنتەری خوێندکاران لە زانکۆی کۆیە، تەبعەن سەنتەری خوێندکاران عاید بە حیزبە، رێکخراوێکی حیزبیە، عاید بە زانکۆ نیە، سبەینێ قوتابیانیش ماڧی خۆیەتی داوا بکات، ئەوەی خوێندکارانی ئیسلامی و حیزبەکانی تریش حەقی خۆیانە، ماڧی خۆیانە بۆیان دروست بکرێت، لە زنجیرە 75 هاتیە، پرۆژەی ئاوی کلێسە، پرۆژەی ئاوی کلێسە وا بزانم 10 ساڵ زیاترە، پارەی بۆ دەرچووە، لە بەڕێز وەزیری شارەوانی پرسیمان پارەی ئاوی کلێسەی چی لێ هاتیە؟، 22 ملیۆن دینار بوو وا بزانمن باسی کرد و وتی ئەوە لە بانکە، بەسەر سەر و سەرچاو، بەس بە غەڵەت لە من نەگەن بڵێن سیوەیل حەزی نیە بۆی بکرێ، بۆ خۆم خەڵکی شاری کۆییمە و پێشم خۆشە، لەبەر ئەوەی کۆیە هیچ ئاوی نیە، بەس مەبەستم ئەوەیە پارەی زیادی بۆ تەرخان کراوە، ئەگەر پرۆژەی ئاوی کلێسەی 10 پێش ئێستا بۆی دەرچووە و جێبەجێ نەکرایە، بەڵام پارەکەی لە بانك داندرایە، لەبەر چی پارەی تری بۆ دادەنێن؟ یەعنی ئەو پارەی بۆ ئێرە دادەنێن زیادە، تەخصیص بکرێ بۆ پرۆژەیەکی تر لە هەر شوێنێك بێ موشکیلەمان نیە، لە زنجیرە 78 هاتیە باخچە سازی و کۆنکریت کردنی شەقام و سیاج کردنی کۆمەڵگا و شوقەکانی ئاوارەکان لە کۆیە، تەبعەن ئەو شوقەی ئاوارانە، ئێمە دوو، سێ جۆری شوقەمان هەیە لە کۆیە، ئەوەی ئاوارەکانی برا مەسیحیەکانی تێدایە، حەقی خۆیانە وەریانگرتیە، بەس وا بزانم هەر سوبغی مایە، من زۆر بەوێندەر تێدەپەڕم، ئەگەر لە کۆیە بم رۆژێ 4 جار بەو مەنتیقەی تێدەپەڕم و پارەکی زۆری بۆ داندرایە، ئەوەش وا بزانم زیادە و ئەگەر پارەکەی بۆ کەم بکرێتەوە، هەندێ شوقە هەیە لە کۆیە نازانم عایدی بە شارەوانیە، نازانم عاید بە کێیە؟، لەوانەیە 8 ساڵ بێت ئەو شوقانە دروست کراوە لە کۆیە، بەس تاکو ئێستا دابەش نەکرایە، لەسەر چ ئەساسێك ئەو شوقانە، هەمووی بڕووخێتن دێ بڕمێت، باشە ئەگەر بیدەنە خەڵکی فەقیر، بیدەنە گەنجان، لاوان، ئەو کەسانەی کەم دەرامەتن، باشتر نیە لەوەی ئەو شوقانە حاشا حازری و دوور لە رووتان جورج و مشکی تێدا گەمەی بکات، لە سەر رێی دەشتی کۆیە لە لای مروری کۆیە، زنجیرە 88 پرۆژەی خزمەتگوزاری ئاو و ئاوەڕۆ، بڕین و رێکخستنی شەقامەکان و کۆڵانەکان و تێکەڵەکردن، بەس نازانین کام شەقام و لە چ گەڕەکێك و لە چ شارێك

و له چ شوێنێك؟، ئەوە دیار نیە، زنجیرە 89 دروست کردنی پارکی کۆیە، بەشی یەکەم، ئەگەر پارکێکی نوێ دروست دەکرێ لە شاری کۆیە بە ناوی پارکی گەورە لە کۆیە زۆر تەبیعیە، تەواوە و راستە و رەخنەم لێی نیە، بەس ئەگەر مەبەستیان پارکی هاموون بێت، پارکی هاموون دروست کرایە و ئەوە عالەم رۆژانە سەیرانی تێدا دەکات، ئامادەکردن و دانانی 10 کەرەڤانە لە هەولێر، نازانین پارەی تونیلەکەی کۆیە، پارەی تونێلی کۆیە بۆی دەرچوو، بەس تا ئێستا نەمزانی چ پرۆژەیەکی تر بەدیلی ئەو بۆی کرا، پارەی تونیلەکەی کۆیە زۆرە، چی بەسەر هات، نازانین، ئەگەر پرۆژەی تری پێ کراوە ئەوە شتێکی دیە، پرۆژەی ئاوەدان کردنەوە، زۆر خانوو دروست کراوە، زۆر شوقە، دەگاتە 2000 شوقە، ئەگەر نەکرێتە شوقەکانی ناز سیتی و شاری ئەڵمانی و گوندی ئەڵمانی و ئینگلیزی، بدرێتە کەم دەرامەتەکان، بدرێتە ئەو خێزانانە یان گەنجان زۆر باشترە، پێشنیار دەکەم ئەگەر ئەو بودجە بگەڕێتەوە دووبارە بۆ ماوەیەکی زۆر زۆر بۆ حەفتەك.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

رێزدار هاوڕاز احمد.

بەڕێز هاوڕاز احمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من دەقیقەن لەسەر لێژنەکەی خۆم قسەی دەکەم، لێژنەی تەندروستی و ژینگە، من سەرنجم لەسەر راپۆرتەکەی دارایی و کاروباری ئابووری دەربارەی هەڵسەنگاندی بودجەی 2010 هەیە، کەوا لە کۆی 18 خاڵی راپۆرتەکەی ئێمە، هی لێژنەی تەندروستی تەنها 4 خاڵی داخیل کردیە، سەرەرای ئەوەش لە خاڵی یەکەمدا بەشە هەرە گرنگەکەی بەراستی قرتاندیە، ئەوە خاڵێك، خاڵێکی دی، بودجەی تەندروستی کەمە و کێشەی تەندروستیشمان زۆرە و رەوشی تەندروستیش لە کوردستان ئەگەر بڵێن خراپە، خراپە بە مەعنای وشە، تەبعەن ئەگەر تەماشای بکەی رێژەی میزانیەی تەندروستی، ئەوەی کە هاتووە 5,73٪، ئەوە لە میزانیە گشتیەکە هاتیە، بە پێی معیاری نێودەوڵەتی ئەصڵەن نابێت میزانیەی تەندروستی لە 5٪ کەمتر بێ، یەعنی بۆ وڵاتی هەژار و کەم دەرامەت و هەموو ئەوانە کەمتر لە 5٪ ئەصڵەن قبوڵ ناکرێ، قبوڵ نیە، لەگەڵ ئەوەی کە ئێمە وڵاتێکی خاوەن سامانین و وڵاتێکی ئەوەندە نەبوون نین و رەوشی تەندروستیش لە وڵاتی ئێمە رەوشێکی خراپە، وەکو پەسندیش کە هێشتا ماوەتەوە پەسند بکرێ، 7٪ دانایە، ئێمە پێمان باشە لە 10٪ کەمتر نەبێت، خاڵێکی دی، میلاکی دامەزراندن بۆ وەزارەتی تەندروستی بەراستی زۆر کەمە، 1100 کەس بۆ دامەزراندن لە کاتێکدا ئەگەر ئێمە تەماشا بکەین کێشەی کەمی دکتۆری پسپۆر و کارمەندی تەندروستی و ئەوان زۆر بە وازیحی دیارە، تەماشای بکەین 49 نەخۆشخانە و 739 بنکەی تەندروستی، تەنها 5742 کارمەندی تەندروستی و لە گەڵ 6456 پزیشکمان بۆ ئەوە هەبێ بە هەموو پلەکانیەوە، تەبعەن ئێمە لە ناوچەکانی دەرەوەی شار کێشەکی زۆر گەورەشمان هەیە، لەبەر ئەوەی ئەو دکتۆرانەی بۆ ئەوی دەنێردرێن ئیمتیازێکیان نیە، بەجۆرێك لە جۆرەکان لەوێ دکتۆری پسپۆرمان زۆر

کەمە و لەویٚ کێشەی تەندروستی هەر زۆر زۆرە، ئەوە لەناو شارەکانیشن من بۆ نموونەیەك دەڵێم کاتێك ئێمە سەردانی نەخۆشخانەی ولادەمان کرد لە هەولێر، گەورەترین کێشەی ئەوان کە بەراستی کێشەکی زۆر گرنگ بوو، ئەوان ستاقی نەشتەرگەریان نیە، کە ئەوە کێشەیەکە هەم بۆ نەخۆشەکان و هەم بۆ دکتۆرەکانیش دروست کردیە، لەگەڵ ئەوە ئەو میلاکەی کە داندراوە بۆ تەندروستی بەراستی بە هیچ جۆرێك قبوڵ نیە، ئەگەر ئەوە دابندریٚ کەواتە ئێمە کێشەی تەندروستیمان زیاتر دەبیٚ، ئەگەر تەماشا بکەین لە پرۆژە بەردەوامەکان، ئێمە کە ئەو ریٚژەی میلاکمان دانایە، تەماشا بکەین لەگەڵ ئەو هەموو کێشەی کە هەمانە لە کەمی میلاك و ئەگەر بە پرۆژە بەردەوامەکان تەماشا بکەین لە هەولێر 19 پرۆژەی بەردەوام هەیە تەواو نەکراوە، ئیدی کەی تەواو دەبیٚ ئەوە نازانم؟، لە سلێمانی 35 مان هەیە، ئەوە بەس لە تەندروستی، لە دهۆکیش 6مان هەیە، پرۆژە پێشنیارکراوەکانیش بۆ 2010 لە هەولێر 18 و لە سلێمانی 10مان هەیە و لە دهۆکیش 4مان هەیە، خاڵێکی تریش بەراستی، ئەگەر تەماشای ئەو ئیحصائیە بکەین، سەردانی نەخۆش بۆ نەخۆشخانە، من باسی هەولێر دەکەم، لە 2009 زۆر زیادی کردووە لە چاو 2008، ئەمە مانای چیە؟ لەسەر وەستانی ناویٚ؟ خاڵێکی تر ئەگەر تەماشای ریٚژەی لە دایك بوون بکەین، بەرامبەر ئەوەش ریٚژەی مردووان تەماشا بکەین، ریٚژەی مردووان دیراسەو لەسەر وەستانێکی دەویٚ، دەبیٚ بزانین ئەسبابی ئەو مردنە چیە؟، ریٚژەی مردووان زۆر زۆرە لە 2009، خاڵێکی تر، دروست کردنی باڵەخانەی وەزارەتی تەندروستی لەسەر بودجەی هەولێر داندراوە، من پیٚم باشە ئەم دروست کردنی باڵەخانەیە، ئەم پرۆژەیە بکرێتە پرۆژەیەکی دی کە راستەوخۆ خزمەت بە هاوولاتیان بکات، کە پرۆژەیەکی خزمەت گوزاری بێت و راستەوخۆ خزمەت بە هاوولاتیان بکات، پرۆژەی دروست کردنی باڵەخانەش ئیمما بچێتە سەر بودجەی ئەنجومەنی وەزیران، ئیمما سەر هەرێم وەکو هەر پرۆژەیەکی تر لەو بابەتە هەیە، خاڵێکی تر، نۆرەگرتن لە نەخۆشخانە حکومیەکان، گرفتی بۆ نەخۆشەکان دروست کردووە و گرفتی زۆری بۆ هاوولاتیان دروست کردووە، بەشێکی ناچار کردوون لەگەڵ کەمی ئیمکانیەت، چونکە نەخۆشەکە تا سرە دەگریٚ ئەوە سیحەتی بەرەو خەراپتر دەچیٚ، کێشەی تەندروستی زیاتری دەبیٚ، بەشێکی زۆری هاوولاتیانی ناچار کردووە لەگەڵ ئەوەش کە ئیمکانیەتی نیە، بچێتە نەخۆشخانە ئەهلییەکان، خاڵێکی تر مەنافیعی ئیجتیماعی وەکو پێویست بەکارهێنانی روون نیە، پێویستە بیٚ فەرق و جیاوازی بەکاربهێنریٚ، دوور لە رۆتینیاتی گەیشتنە سەرە مەرگ، چونکە زۆربەی مەنافیعی ئیجتیماعی کە بەو حالەتانە دەتەویٚ بەکاری بێنی، ئەوەندە هێنان و بردن و لێژنە و ئەو بەزم و ئەو بەزمەی پیٚ دەکەن تا بۆ تازیەکەی پارەکە سەرف دەکریٚ، پیٚمان باشە بەشێکی ئەو مەنافیعە ئیجتیماعیەی کە هەیە بۆ کارەساتی هەڵەبجە و کیمیا بارانی کوردستان بەکار بهێنریٚ، خاڵێکی تر، مەصروفات ئوخرا، تەبیعی خۆی زۆری لێی بوویتەوە، ناروونی زۆری پێوە دیارە لە رووی تەندروستی من دەیڵێم، وا باشە کەم بکرێتەوە و بچێتە سەر پرۆژەکان، بۆ نموونە پێت بڵێم، کۆمەڵێك نەوعی سەیارە داندراوە و نازانین ئەو هەموو پارەیە بۆ چی سەرف دەکریٚ؟، خاڵێکی دی کێشەی دەرمان و خراپی، نەبوونی ئاستی کوالیتی کۆنترۆل وەکو

پێویست نیە بە جیددی دەبێ کاری لەسەر بکرێ و ئەمە خەتەرناکێکی زۆر گەورەیە کە لە دەرماندا هەیە و دەرمانی زۆر خراپ دێتە ناو کوردستان، خاڵێکی تر، بودجە بۆ چاککردنی ژیانی تەندروستکاران و پزیشکان و کارمەندانی تەندروستی و چاوگێڕانەوە بۆ سەرفی ختورە بۆ هەموو ئەوانە، چونکە بە شێوەیەك لە شێوەکان ژیانیان لە مەترسیدایە، خاڵێکی دی، موخەصەصات و حەوافز و مووچە لە هەموو دەزگاکان رێك بخرێت و یەك بخرێت، چونکە وازیح نیە بەراستی، ئاخیر خاڵم، میزانیەی تەندروستی و کەرتی عەسکەری و زانکۆ لە میزانیەی وەزارەت جیا بکرێتەوە و، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس بۆ جەنابت، ئەڤین عمر فەرموو.

بەڕێز ئەڤین عمر احمد فرج:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

هەڵبەتە من دەستخۆشی لە ئەندامانی لێژنەی دارایی دەکەم بۆ ئەو ماندووبوونەی کە دیارە بە راپۆرتەکەیانەوە کاتێك کە نووسیانە، ماندووبوونێکی زۆریان کێشاوە لەم ماوەیە، هەروەها دەستخۆشی لە لێژنەکانی تریش دەکەم، لەبەر ئەوە ماوەیەکی زۆر تەقریبەن 15 رۆژ تا 20 رۆژی پێچوو کە لە لێژنەکان موناقەشەیەکی تێرو تەسەل لەسەر ئەم راپۆرتە کرا، هەر لێژنەیەك و بە پێی پسپۆری خۆی لەگەڵ وەزارەتی مەعنی خۆیدا کارەکانی ئەنجامدا و گفتوگۆیەکانی کرد، کە ئەوەش دەبێتە مایەی ئەوەی کە ئێمە زیاتر بە میهەنیانە و بە پسپۆری لەناو لێژنەکانی خۆماندا، لەناو پەرلەماندا کار بکەین، بەڵام من چەند روون کردنەوەیەکم هەیە و حەز دەکەم ئەگەر بوارم بدەنێ بیخەمە روو، یەکەمیان ئەوەیە، ئێمە ئەو پرۆژە یاسایەی کە هاتووتە بەردەستمان پرۆژەی یاسای بودجەی هەرێمی کوردستانە، بۆ ئەوە هاتووتە بەردەستی ئێمە بۆ پەرلەمان تاوەکو بتوانین گفتوگۆی لەسەر بکەین، موناقەشەی لەسەر بکەین، لە لێژنەکانی خۆماندا بە تایبەتی هەر کەس و بە پێی پسپۆری خۆمان و بە پێی شارەزایی خۆمان بتوانین لەو بوارەی کە پێمان سپێردراوە، بتوانین زیاتر گفتوگۆی لەسەر بکەین و ئەو خاڵانەی کە پێمان گرنگە پەسەندی بکەین و ئەو خاڵانەی کە پێمان موهیم نیە یاخود گرنگ نیە لای ببەین یاخود گۆڕانکاری لەسەر بکەین، جا بۆیە ئێستا لێرەیە و لەبەر دەستی ئێمەدایە و ئێمە لێرە لەپەرلەمان بڕیاری لەسەر ئەدەین کە ئایا ئەوانە پەسندن یاخود پەسند نین، پرۆژەی موازەنە هێشتا لەبەر دەست ئێمەدایە لە پەرلەمانە و نەکەوتووتە بواری جێبەجێ کردن، ئەوە بەس تەنها ئەوەیە، موصادەقەش نەکراوە تەنها لە بواری گفتوگۆکردن دایە، حەق نیە ئێمە وەکو ئەندامی پەرلەمان هیچ لایەنێکی پێ تاوانبار بکەین کەوا جارێ پرۆژەکە نەگەیشتووتە بواری جێبەجێ کردن، جا ئێمە چۆن ئەتوانین خەڵکی پێ تاوانبار بکەین؟، بەڵکو کاتێك کە چووە بواری جێبەجێ کردن لە موستەقبەلدا ئێمە وەکو پەرلەمان موتابەعەی کارەکان ئەکەین و موتابەعەی چۆنیەتی جێبەجێ کردنی ئەو پارەیە دەکەین کەوا حکومەتی کوردستان چۆن هەڵدەستێ بە ئەرکی خۆی و چۆن جێبەجێی دەکات، هەروەها من تێبینی شتێکی ترم کرد کە حەز دەکەم

روونی بکەمەوە ئەویش لە راپۆرتی لێژنەی داراییدا هاتبوو کە هەندێ خاڵ هەیە لە تەنیشتنی نووسیتی پەسندە و هەندێکی نووسیتی پەسند نیە، هەڵبەتە حەز دەکەم تەنها روونی بکەمەوە ئەو پەسند و پەسند نیەی ئەوان بۆ ئەوە نیە کەوا بڕیاری کۆتایی پەرلەمان لەسەری دەرچووە وئەو بڕگانە پەسندکراوە یاخود پەسند نەکراوە، بەڵکو ئەوە رەئی تەنها زۆرینەی ئەندامانی لێژنەی داراییە کاتێك کە لێژنەکە خۆیان موناقەشەیان کردووە و ئەو رەئیەیان لە تەنیشتی نووسی، هەروەها هەندێ خاڵ هەیە کە لە راپۆرتەکەی ئەواندا هاتووە، خاڵی ئیجابین، پێویست دەکات ئێمە لێرەدا پشتگیری لێ بکەین، بۆ نموونە ئەو بڕە پارەیەی کەوا زیاد ئەکرێ بۆ مووچەی بنەماڵەی شەهیدە سەربەرزەکان، یاخود بۆ بنەماڵەی ئەنفالەکان، ئەوانەش ئێمە پشتگیریان لێ دەکەین و دەستخۆشیان لێ دەکەین، کەوا ئەوان لەوێدا پەسندیان کردووە و هەروەها بۆ زیندانیە سیاسیەکان، وەکو رێنماییەك هەیە لە وەزارەتی دارایی بەرێزەوە بە ژمارەی 24 بۆ بڕینی 390 هەزار بۆ ئەو زیندانە سیاسیانەی کەوا لە رۆژانێکدا ئەوانە دلێرانە پێشمەرگە بووینە، چی لە دەرەوەی شارو چی لە چیاکان و چی لە ناوەوەی شار، ئێمە بۆیە ئەو سەربەرزانە و زۆر بەقەدرەوە پێیان دەڵێن، ئەو مینحەیەش کە بۆیان داندراوە هێشتا کەمە، چونکە ئەوانە رۆژانێك بوون زۆر بە دلێرانە زۆر بە قارەمانانە بەرگریان کرد لە ئێمە کە توانیمان رۆژێکی وەکو ئەمڕۆ بێنینە دی، لە پەرلەماندا بە ئازادانە هەڵوێست دەربڕین و رەئی خۆمان بدەین بۆ دیاری کردنی چارەنووسی ئەو هەرێمە، هەروەها پشتگیری ئەو خاڵەش دەکەم کە پێشنیار کراوە لە لایەن لێژنەی دارایی، کە باسی ئەولەویەت دان بە ریزبەندی، گۆڕینی ریزبەندی ئەو پرۆژانەی کە پێشنیار کراون لە لای هەندێ وەزارەتەوە و پێشنیاری ئەوەشیان کردووە کەوا بەرێز وەزیری پلان دانان لەگەڵ وەزیری مەعنیدا دانیشن و گۆڕانکاری لەو ئەولەویاتانە بکەن، حەز دەکەم ئەوەش روون بکەمەوە کەوا ئێمە لەبەر ئەوەی سیستەمی کوردستان سیستەمێکی موغلەق بوو، ئێمە کە هاتووین لێرە سەربەرزین بەوە و شەرەفمەندین بەوە کەوا ئێمە هەر هەموومان، هەر یەکێ لە ئێمە دەنگی هەموو کوردستانیانی عێراقە، ئێمە حەز ناکەین قسەکانمان بەو شێوەیە بێت کەوا ئێمە ناوچەگەری، یاخود تەخصیص کردن بۆ جێگایەك و جێگایەکی تر ئیهمال بکەین، ئێمە حەز ناکەین ئەو جۆرە قسانە رەنگداتەوە لە کاتی تەرح کردنی ئەفکاری ئێمەدا، بەڵکو ئەوەی ئێمە باسی ئەکەین، من خۆم شەخصی باسی ئەوەندە ئەکەم کەوا من خەڵکی ناوچەی گەرمیانم، من بەو هینەدا ناڕۆم کەوا من حەز ئەکەم بۆ گەرمیان هەندێ شت بکرێ، بۆ ناوچەیەکی تر نەکرێ، نا، بەڵکو لە زاخۆ تا خانەقین یاخود هەڵەبجە، شارەزوور، هەر شوێنێکی ئەم کوردستانە، سنجار، هەمووی ماڵی منە، مولزەمە لەسەری من دیفاع لەو پرۆژانە بکەم، یاخود ئەو شوێنەی کە تەخصیصی بۆ کراوە، دەستیان خۆش بێ بۆ ئەو پارانەی کە تەخصیص کراوە، بۆ ئاوەدانی کوردستان، تەنها ئەوەندە ئەڵێم کەوا ناوچەیەك هەیە وەکو کفری، پرۆژەی بۆ تەخصیص نەکراوە، هەر ئەوەندە ئەولەویەتی بدرێتێ، دێمەوە سەر ئەوەی کەوا ئێمە وەکو لێژنەی پیشەسازی و وزە و سامانە سروشتیەکان، هەڵبەتە کۆبوونەوەیەکی چڕ و پڕمان لەگەڵ بەڕێز وەزیری سامانە سروشتیەکان کرد، بۆ ماوەی 4 سەعات لە رێکەوتی 2/10/ و لەو راپۆرتەی ئێمەدا زۆر

لەو پرسیارانەی کە کرا ئێمە بەراشکاوانە کردوومانـە، بـەڵام وا بـزانم ئـەو راپۆرتـەشمان بـەرز کـردووە بـۆ بەڕێز سەرۆکایەتی پەرلەمان وەکو مولحەقێك لەگەڵ راپۆرتی لێژنەکەمان بۆ لێژنەی دارایی رەوانمان کرد، ئەو رەئیانەی ئێمەش کە دەرمانبڕیوە، ئەو پرسـیارانەی کـرا زۆربـەی وەڵامـەکانی تێدایـە، لەگـەڵ ئەوەشـدا دەڵێم من وەکو ئەندامێکی پەرلەمان سەربەرزم بەو کارانەی کە حکومەتی کابینەی پێنجەم کردوویەتی لە بواری نەوت و لە کاتی کە پەرلەمانی کوردستان یاسای وەزارەتی سامانە سروشتیەکانی پەسند کـرد، لێـرەدا و ئـەوانیش زۆر بـە بوێرانـە و بـە شـەجاعەت و بـە شـەفافانە توانیویانـە کارەکـانی خۆیـان ئـەنجام بـدەن، وەزعـی کوردسـتان لـە بـارێکی زۆر سـەختەوە کاتێکـدا ئـەوان زغوتـاتی نـەبوونی سـووتەمەنی و ئـەو تەشەنوجەی کە هەبوو لـە کوردسـتاندا وای لـێ هـاتبوو ئێمـە بـەرمیلێکی نـەوتمان زۆر بـە گـران ئـەکری و لیترێکی تا ئەهات لە دەستی ئیرهابیەکانەوە زۆر بە سەختی ئەگەیشت بە ئێمە، جا بۆیە ئێمـە ئـەڵێین ئـەو کارانـەی کـە وەزارەتـی سـامانە سروشـتیەکان کردوویانـە زۆر دەستخۆشـیان لـێ ئەکـەین، لەبـەر ئـەوەی توانیویانە ئێمە لە قۆناغێکەوە بگوازنەوە بۆ قۆناغێکی تر.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، تکایە تەواو بوو، تکایە هەر ئەندامێکی پەرلەمان ئـازادە باسـی چـی ئـەکات لێـرە، بـەڵام کـەس تەعلیق لەسەر ئەندامێکی تر نەدات، فەرمووو.

بەڕێز عمر عبد العزیز بهاء الدین :

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پەرلەمانتاران لێـرە زۆر ئاساییە کـە نوێنـەری ناوچـە جیاجیاکـانی کوردسـتانن، حـەق وا نیـە ئـەو تێبینـە بدرێ کەوا هیچ پەرلەمانتارێك باسی ناوچە جیاجیاکانی .

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

من خۆم ئیشارەتم پێدا بۆ ئەوەی هەموو نیزامیەکان بگرێتەوە، هەر پەرلەمانتارێك ئازادە، فەرموو.

بەڕێز کوێستان محمد عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

زۆر جار کە ئەندامێکی پەرلەمان لە هەر کوتلەیەك، ئەگەر قسەکەی موخالیفە رایئەگرێت.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

نا ئیتیفاقمان کرد، خۆشکی من رەجائەن دانیشە، من خۆم جوابم دایەوە، هیچ ئەندامێکی پەرلەمان حەقی نیە تەعلیق لەسەر ئەندام پەرلەمانێکی تر بدات، بۆچوونی خـۆی ئـەڵێ و هـەر پەرلـەمانتارێکیش ئـازادە، کاك شاهۆ کەرەم بکە.

بەڕێز د.شاهۆ سعید فتح الله :

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من حەز دەکەم باس لە سیاسەتی دارایی حکومەت بکەم لە دانانی ئەم بودجەیە، یاخود بە دیاری کراوی حەز دەکەم باس لەو ئامانجە سیاسیە بکەم کە لە پشتی دانانی ئەم بودجەیەیە، بۆ ئەوەی لەو سیاسیەتە داراییە بگەین، پێویستمان بە وەڵامی پێنج پرسیار هەیە، ئایا ئەو بودجەیە لایەنی کەمی شەفافیەتی تێدایە؟، شەفافیەت کە مەرجی سیاسیەتی ئابووری هەر سیستەمێکی دیموکراتیە، خەڵك، کە خاوەنی دەسەڵاتی ئابووریە، لە پاڵ دەسەڵاتی سیاسیدا، بۆیە خەڵك موەکیلی حکومەتە، حکومەت وەکیلە، ئەبێ هەموو زانیارییەك بۆ خەڵك ئاشکرا بکرێ سەبارەت بە بودجە، دووەم: ئایا ئەو بودجەیە توانیویەتی بودجەی حیزب لە بودجەی حکومەت جیا بکاتەوە؟، واتا توانیویەتی نوخبەی سیاسی لە نوخبەی ئابووری جیابکاتەوە؟، خاوەن بەرژەوەندیە ئابوورییەکان لە خاوەن بەرژەوەندییە سیاسیەکان جیا بکاتەوە؟، سێیەم، ئایا ئەم بودجەیە توانیویەتی کۆتایی بە دابەش بوونی دارایی نێوان حکومەتی-سلێمانی و حکومەتی هەرێم-هەولێر بێنێت کە مەرجی پلانی ئابووری نیشتمانیە؟، چوار، ئایا ئەم بودجەیە دەتوانێت پێمان بڵێت پارەی گلدراوە، مدەوەر، میزانیەی مدەوەری پێشوو چەندە و لە کوێ دانراوە و چی بەسەر هاتووە؟، پێنج، ئایا ئەم بودجەیە دەتوانێ وەڵامی ئەو پرسیارە بداتەوە کە ئیراداتی ساڵی پێشووی یاخود ساڵانی پێشووی حکومەتی هەرێم بە تایبەتی ئەوانەی 2009 چەندە و چی بەسەردا هاتووە و لە چ گەنجینەیەکدایە؟، بەڕێزان وەڵامی ئەم پێنج پرسیارە نەفیە؟ واتە نەخێرە، بۆ سەلماندنی ئەم پێنج نەفیە، یەکەم، تاوەکو ئێستا تا ئەم چرکە سەعاتە حیسابی ختامی ساڵی 2008 و نیوەی یەکەمی 2009 نەگەیشتووتە دەست هیچ ئەندام پەرلەمانێك، تاوەکو ئێستا راپۆرتەکانی دیوانی چاودێری سلێمانی، حکومەتی سلێمانی و حکومەت هەولێر نەگەیشتوون، تا وەکو ئێستا دۆکیۆمێنتی پەیوەندیدار بە مینەحی ئیجتیماعی، تەبەروعات، مەصرفات ئوخرا، ئیمتیازات و موخەصەصاتی ئیستیسنائی نەگەیشتوون، تاوەکو ئێستا و تا ئەم چرکە ساتەی کە من قسەی تێدا ئەکەم، پرۆژە بەردەوامەکان بۆ رای گشتی بڵاو نەبوویتەوە، لە کاتی پشوو وەرگرتنمان تەماشای پەڕەی یەکەمی سایتی ئەلیکترۆنی پەرلەمانم کرد، تاوەکو ئەم چرکە ساتە پرۆژە بەردەوامەکان لە رای گشتی کوردستان شاردراوەتەوە، بۆیە من مافی خۆمە بڵێم هەموو ئەو پرۆژە بەردەوامانە کە زیاتر لە سێ ترلیۆن دیناری بۆ دانراوە، هەمووی پرۆژەی وەهمیە، پرسیاری دووەم: ئایا ئەم بودجەیە توانیویەتی بودجەی حیزب لە بودجەی حکومەت جیا بکاتەوە؟، جگە لەو پرۆژانەی کە هەندێکیان زۆر بە ئاشکەرا و هەندێکیان غەیرە موباشیر بە ملیۆنەها دیناریان بۆ لق و مەڵبەند و بارەگای حیزبەکان و بارەگای سەرۆك و سکرتێرەکان تەرخان کردووە، شێوازی سەرفی مینەحی ئیجتیماعی و تەبەروعات و مەصروفات ئوخرا و ئیمتیازات و موخەصەصاتی ئیستیسنائی لە زۆر شوێندا دەرفەتی داوە کە بۆ ئەندامانی حیزب یاخود بۆ حیزب سەرف بکرێ، وەکو ئەو بەڵگەنامانە کە ئێستا لامانە و دوێنێش هەندێ لە هاوڕێکانم خستیانە روو، لە کاتێکدا لە 15,81٪ ی نەفەقاتی تەشغیلی بۆ ئەو ئەبوابانە داندراوە کە تیایە بڕی بە پارە ئەکاتە 750 ملیار دینار، تەبعەن بە لێ دەرکردنی حیصەی هەردوو وەزارەتی صیحە و کاروباری کۆمەڵایەتی، دابەش بوونی هێزە چەکدارو ئەمنیەکان بەسەر دوو

ئیدارەدا، کە زۆر بە وازیحی لە ئاساییشدا دیارە، ئەو دابەش بوونە دابەش بوونێکی ئیداری نیە، دابەش بوونێکی جوغرافیش نیە، بەڵکو دابەش بوونێکی سیاسی و بە دیاریکراوی دابەش بوونێکی حیزبیە، بۆیە لێرەوە زۆر بە وازیحی ئەڵێم، لەم سەکتەرەدا بودجەی حیزب تێکەڵ بە بودجەی حکومەت بووە، لە کاتێکدا لە 24,81٪ ی بودجەی تەشغیلی کە ئەکاتە 1 ترلیۆن و 957 ملیارو 286 ملیۆن بۆ ئەم سەکتەرە تەرخان کراوە، مەرج نیە ئەوانەی لە وەزارەتی ناوەخۆو پێشمەرگە و هەردوو ئیدارەی سلێمانی و هەولێر، کار ئەکەن حیزبی بن، بەلاَم بە مەرجی حیزبی، ئەبێ هەمیشە تەزکیەی حیزبی و رەزامەندی حیزبیان لە پاڵ بێت، ئەمە ئەو دۆکیۆمێنتانەیە کە لە سەرۆکایەتی هەرێم پارێزراوە، 1566 مووچە خۆری ئەو وەزارەتانە نان بڕاو کراون، ئینزاری سیاسی دراون بە هۆی تەبیعاتی سیاسی و بە هۆی تەبیعاتی حیزبیەوە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

تکایە وەرە سەر راپۆرتەکە، کاکە رەجائەن.

بەڕێز د.شاهۆ سعید فتح الله :

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پارە تەرخان ئەکا بۆ نووسینگەکانی حکومەتی هەرێم لە دەرەوە، هەموو ئەو راپۆرت و بەڵگەنامانەی لە دەرەوە پێمان ئەگەن زۆر بە وازیحی پەیوەندییەکانی حکومەتی هەرێم لە دەرەوە تێکەڵن بە پەیوەندییەکانی حیزب، پەیوەندییەکان لە بودجەی ئەنجومەنی وەزیران پارەی بۆ سەرف ئەکرێ، کە لە 2,77٪ مەبلەغێکی زۆر زەخمە و زیاتر لە 300 ملیار دینارە، ئەگەر یەك لە سەر سێی میزانیەی مەجلیسی وەزرا بۆ پەیوەندییەکان تەرخان بکرێ، زیاتر لە 70 ملیار دینار بۆ ئەو سەکتەرەیە کە بودجەی حیزب و حکومەت تێکەڵ بووە، پرسیاری سێیەم، ئایا ئەم بودجەیە توانیویەتی کۆتایی بە دابەش بوونی مالی نێوان حکومەتی هەرێمی سلێمانی و حکومەت هەرێمی هەولێر بێنێ؟، موساوەمەکان زۆر بە وازیحی بەوانەی کە دوێنێ کاك کاروان ئیشارەتی پێدا، وەزارەتی دارایی-ه، وزارەتی دارایی –س ئەوە دەردەخات کە تاوەکو ئێستا وەزارەتی دارایی حکومەتی هەرێم لە سەر ئەرزی واقیع یەکیان نەگرتووتەوە، هەروەها جیاوازی نێوان پرۆژە پێشنیازکراوەکان، پرۆژە بەردەوامەکان دیوێکی تری جیاوازی نێوان سیاسەتی مالی حکومەتی سلێمانی و حکومەتی هەولێرە، چونکە لە سیاسەتی مالی ئەوەی کە ، بۆ نموونە لە پارێزگای سلێمانی کورتی هێناوە، بودجەی پارێزگای سلێمانی لە بودجە پێشنیازکراوەکان، لە بودجە بەردەوامەکان پڕ کراوەتەوە، لە کاتێکدا کە پرۆژە بەردەوامەکان، پرۆژەی تەم و مژاوی و تەنانەت وەهمیشن، نەڤ پرسیاری چوارەم، ئایا ئەم بودجەیە دەتوانێت پێمان بڵێت پارەی گلدراوەی (مدەوەری) ساڵی پێشوو چەندە و چی بەسەر هاتووە؟، لە کاتێکدا 539 پرۆژەی 2009ن، واتا پرۆژەی بەردەوام تاوەکو ئێستا یەك دیناری تێدا سەرف نەکراوە، ئێمە نازانین پارەی تەرخان کراو بۆ ئەم پرۆژانە چەندە؟، لە کاتێکدا زۆر بە وازیحی ئەبێنین پرۆژە پێشنیازکراوەکان هەمووی لەم ساڵەدا پارەیان بۆ تەرخان کراوە،

ئەی ئەو پارە تەرخان کراوەی کە بۆ پرۆژەکانی پار تەرخان کراوە، چیبان بەسەر هاتووە؟، بۆیە بە هەموو مقیاسێك ئەو پارانەی کە بۆ ئەم پرۆژانە داندراون و سەرف نەکراون بە مدەوەر حیسابن، بەڵام چارەنووسیان دیار نیە، کە جەمع و تەرحێکم کردووە نایڵێم بە بڕەکە ئەگاتە یەك تریلیۆن و 200 ملیار دینار، ئایا ئەو بودجەیە ئەتوانێ وەڵامی ئەم پرسیارە بداتەوە کە ئیرادات چەندە؟، هەڵبەتە من ئیشارەت نادەم بە ئیراداتی باجی رسومات و داهاتی فرۆکەخانە و نەوتی رەش کە تاوەکو ئێستا دیار نیە، بەڵکو تەنها ئاماژە ئەدەم بە 5 ملیار دۆلار داهاتی گرێبەستە نەوتییەکان لەگەڵ یەك ملیارو 400 ملیۆن دیناری ئەو گوژمەی کە لە پای بەرنامەی نەوت بەرامبەر خۆراك هاتووە و ئەو بەرنامەی دیوانی چاودێری بەغدا ئەیسەلمێنێ کە ملیارێك و 400 ملیۆن دۆلار هاتووتە کوردستان، تاوەکو 2009/5/3بە ئیمزای عبدالباسط فکری سعید تا ئێستا چارەنووسی دیار نیە، ئەبێ چارەنووسی ئەوەشمان بۆ ئاشکەرا بێت، بۆیە لە کۆتاییدا زۆر بە وازیحی ئەڵێم، من لێرە باس لەو نەوعە ناعەدالەتیە زۆریە ناکەم کە هەیە بەتایبەتی لەناو بەرکەوتی ناوچەکانە، باس لەو هەموو تەعتیمە ناکەم کە لە پرۆژەکاندا هەیە، باس لەو هەموو هەڵە زانستی و ئەو هەموو تیکرارە ناکەم، تەنها ئەوەندە ئەڵێم بە بڕی زیاتر لە 2 تریلیۆن و 770 ملیار بودجەی حیزب تێکەڵ بە بودجەی حکومەت بووە، چارەنووسی زیاتر لە 7ملیار و 400 ملیۆن دۆلار کە دەگاتە زیاتر لە 8 ترلیۆن و 280 ملیار لە پارەی ئیرادات دیار نیە، هەروەها لە پارەی میزانیەی مدەوەر، بۆیە زۆر زۆر بە وازیحی ئەڵێم ئەم بودجەیە پێویستە بگەردرێتەوە بۆ حکومەتی هەرێم، بۆ ئەوەی ئیش لە سەر زۆر خاڵ بکاتن بە تایبەتی ئیش لە سەردوو خاڵ بکات، یەکەمیان جیاکردنەوەی بودجەی حیزب لەسەر بودجەی حکومەت، دووەمیان، کەشف کردنی چارەنووسی ئیرادات و میزانیەی مدەوەر، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ناسك توفیق فەرموو.

بەڕێز ناسك توفیق عبدالكريم :

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دیارە من بە حوکمی ئەوەی بریاردەری لێژنەی پیشەسازی و وزە و سامانە سروشتیەکانم، زیاتر لەسەرەتا قسە لەسەر لێژنەکەی خۆم دەکەم، حەز دەکەم بڵێم دەستخۆشی دەکەم لە لێژنەی دارایی و ئابووری، چونکە بەراستی بە ئینصافانە ئەوەی کە نووسیومانە، نووسیویانە ئەوانیش بۆمان، بەڵام ئەوەی کە نەنووسراوە سەبارەت بە وەزارەتی سامانە سروشتیەکانە کە شتێکی وامان لا نەبوو ئەو کاتە، بەڵام دواتر راپۆرتێکمان مولحەق کرد، ئەو راپۆرتە لای بەرێزان وجودی نیە، لای ئەندامانی پەرلەمان، من حەز دەکەم جارێ سەرەتا باسی وەزارەتی کارەبا بکەم، کە ئەو وەزارەتە داوای 463 ملیار و 839 ملیۆن دیناری کردووە وەکو بودجە بۆ خۆی، بەڵام 86 ملیاری بۆ دابین کراوە، یەکێك لە بەرێوەبەرەکانی کە ئامادە بوو لەم جەلسەیە، بە ئێمەی وت ئەگەر ئێوە نەتوانن دەستکاری ئەم بودجەیە بکەن، جارێکی تر داوا مەکەن بێینەوە پەرلەمان، بەراستی ئەگەر پەرلەمان نەتوانێت دەستکاری لە بودجە بکات، تەرحی هەبێت بۆ

وەزارەتی دارایی و وەزارەتی پلان دانان بۆ دەستکاری کردنی بودجە، ئەوە لە صەلاحیەتی خۆی کەم دەکاتەوە و سیقە ناهێڵێ پێی، ئەوە یەک، دوو، لە ئەولەویاتی پرۆژەکەدا، نوسخەیەك لە پرۆژەکانی خۆیانمان هێناوە کە دواتر داوامان لێ کردن، وا بزانم خراونە بەردەست لێژنەی دارایی کە هەتا ئەو 86ی کە بۆیان داندراوە، ئەولەویەتی پرۆژەکان بە دڵی خۆیان نیە، چونکە ئاگایان لێ نەبوو، بیێنە سەر وەزارەتی پیشەسازی و بازرگانی بە هەمان شێوە، داوای 12 پرۆژەیان کردووە، عەینی شت ئەوەتا نووسخەم لایە وەکو خۆیان بۆمانیان ناردووە، ئاگایان لەوە نیە کە 12 یان داناوە، بەڵام 4 پرۆژەیان بۆ نووسیون، سێیان گۆڕینی پێستە بۆ جل، ئەوان داوای مەخازن و تاقیگە ئەکەن، کەچی لێرە گۆڕینی پێست و شتی وایان بۆ داناوە، یەك پرۆژەیان بە دڵی خۆیان بووە، ئەویش قبوڵ کردنی بینای وەزارەتە کە ئەویش پێشنیارکراوی کابینەی پێنجەمە، یەعنی پێشتر وەعدیان پێ داون، دێمە سەر خاڵێکی تر، کە ئەویش بەراستی مەوزوعی داهاتە، دیارە بەراستی بودجە لەسەر دوو بنەمای ئەساسی دائەرێژرێ، داهات و خەرجیە، داهات ئێمە ئەوەی بەشەکەی کە لە بەغداوە بۆمان دێت وازیح و شەفافە، چونکە ناکرێ بشاردرێتەوە، بەشێکی کوردستان زۆر نا روونە، با لە کارەباوە پێدا بێین، کارەبا لە 2009دا 100 ملیاریان هەبووە، کاتێ ئێمە پێمان وتن باشە بۆ چی بووە 55 ملیار؟، زۆر تەعەجوبیان کرد و وتیان ئێمە 150 ملیارمان هەیە، نازانن بەریوەبەرەگشتیەکان وتیان ئێمە نازانین، ئەوەی تەخمینمان کردووە ئەوەندە نیە، منیش ئەڵێم بە هاوڕێیانم لە ناو پەرلەماندا 750 هەزار موشتەریکی کارەبامان هەیە لە کوردستان، یەك زەرب و جەمعێکی بچووك بکە بزانە ئەگەر هەر ماڵێك مانگانە تەنها 20 هەزار بدات، ئەگەر گوێ لە دەزگاکان بگرین، ماڵی وا هەیە 100ی لێ سەندراوە، ماڵی وا هەیە 400، تێناگەم ئیتر بۆ چی داهاتی کارەبا ئەوەندە کەمە، ئەمە تەنها عەوائیل، واز بێنە سوپەرمارکێت و ئەو شتانەی تر، هەتا باس لەوە ئەکەن کە زۆر دەوائیر قەرزی کارەبایان لایە، لەوانە پەرلەمانە کە قەرزاری دائیرەی کارەباین، ئێمە پێشنیار دەکەین ئەو داهاتە روون بکرێتەوە، ئاشکرا بکرێ، بخرێتەوە سەر کارەبا، چونکە بەراستی لە کارەبا زۆر گرفتمان هەیە، مەعنای نیە دوای 18 ساڵ، هەتا ئێستا خەڵکی کەم دەرامەت ئەناڵێنن بەدەست کارەبا، باسی خەڵکی تر ناکەین ئەوەی موەلیدەی دائەنێ، صرەصرەکەی بۆ خەڵکە فەقیرەکەیە، ئەویش بەردەوام کارەبای هەیە، دێینە سەر داهاتی سامانە سروشتیەکان، ئەوەی کە بەرەسمی گەیشتووتە دەست لێژنەی ئێمە تەنها مەبیعاتی نەوتە، یەعنی ئەوەی کە بە فۆرمی خۆراك تەوزیع دەکرێ بەسەر هاوولاتیان، 340 هەزار عائیلە هەیە لە هەولێر، 180 هەزار عائیلە هەیە لە دهۆك، 360 هەزار عائیلە هەیە لە سلێمانی، یەعنی دەگاتە880 هەزار عائیلە، هەر زەربێکی بچووك بکەن بزانن ئەگەر هەر برمیلێك لەو نەوتەی کە ئەدرێ لە هەندێ شوێن بە 38500 و لە هەندێ شوێن بە 40000، هەر زەربی هەزاری بکەن خاتریان بگرن بزانن چەند دەکات، بێینە سەر 5 ملیار باڵانصەکەی کە زۆر قسەی لەسەر کرا، ئێمە کۆبوونەوەیەکمان کرد لەگەڵ بەڕێز وەزیری سامانە سروشتیەکان، زۆر جوان رۆشنی کردەوە، من حەز دەکەم بۆ ئەوەی خەڵك ئاگای لێ بێ، لە راپۆرتەکەشمان نووسیومانە ئەوە راپۆرتەکەیە بەس نەگەیشتووتە

دەست بەڕێزتان، کە سەرۆکی لێژنەی لێ نیە، بەڵام جێگر خۆی ئیمزای کردووە، ئەڤین خان حەزم دەکرد باسی کردبا، ئەڵێ ئەو پێنج ملیارە هەندێکی پارەی کاشە، هەندێکی پرۆژەیە، کۆمپانیاکان خۆیان پرۆژە دەکەن بۆ ئەو شوێنەی کە پێویست دەکات، هەندێکیشی موستەقبەلیە، ئەم هەندەیە، پێم وایە ئەبێ وەزیری دارایی بیکاتە رەقەم و بیخاتە سەر ئەم بودجەیە بۆمان، بزانین ئەو هەندەی کە کاشە و چوویتە بودجەی حکومەتەوە بۆ دیار نیە؟، زائیدەن ئەو پرۆژانەی کە قەرارە لەسەر حیسابی ئەم بالانصە بکرێ کامانەن؟ کە لەوە ئەچێ نیوەی ئەم بودجەیەی هەرێم بێ، ئەگەر پێنج ملیار دۆلار یەعنی تەقریبەن پێنج ترلیۆن و کەسرێك دەکات، بۆیە من پێشنیار دەکەم، ئەم بودجەیە بگەڕێتەوە وەزیری سامانە سروشتیەکان لەگەڵ وەزیری دارایی ئەوانەمان بۆ بکەنە رەقم و بیخەنە سەر بودجەکە، ئەوە سەبارەت بە لێژنەی پیشەسازی و وزە، سەبارەت بە لێژنەی ژنان، 592544میلاکات هەیە لە کوردستان، ئەم رەقەمە تەبعەن بە بێ تەعیناتی تازە، لەم رەقەمە 554566 زکورە و 137978ی ئونسایە، یەعنی لە 24٪ هینە، من پرسیارم کرد لە وەزارەتی دارایی وتی غەڵەتە، من ئەڵێم ئەگەر غەڵەت بێ دیسان ئەم بودجەیە ئەبێ موراجەعە بکرێتەوە، چونکە ئەوە تەجمیعی سێ وەرەقەیە، یەعنی ئەگەر غەڵەت بێ، کەواتە تەجمیعەکەی غەڵەتە، کەواتە پێشینەکانی غەڵەتە، ئەوەش یەکێکی تری غەڵەتەکان، سەبارەت بە وەزارەتی کاروباری کۆمەڵایەتی و بە حوکمی ژنان سەردانمان کرد و بودجەکەیان زۆر کەمە، چونکە باس لە بنکەی چاکسازی و ئەوە دەکەن، من پێم وایە 180 ملیار بۆ مەنافیعی ئیجتیماعی داندراوە، چونکە بەراستی ئەم 180 ملیارە یەعنی هیچ پێوەرێك نیە رزگاری بکات لە میزاج و دەسەڵات و رزگاری بکات لە مەصالیح و بەرژەوەندی شەخص و حیزب، پێم وایە ئەگەر ئەمە جگە لەوەی کە داندراوە بۆ وەزارەتی کۆمەڵایەتی، ئەوەی تری لە 40٪ بگەڕێتەوە بۆ وەزارەتی کاروباری کۆمەڵایەتی، بۆ سەرف کردنی بۆ ئەو پێداویستیە تایبەتیانەی کە هەیە لەوێ، خاڵێکی تر کە موهیمە لە وەزارەتی کاروباری کۆمەڵایەتی، بودجەیەکی خاصی بۆ دابنێ، مەوزوعی ئەوەی کە بەراستی ئەمڕۆ لە کوردستان هەر کە هەڵدەستێ رەقەم لێ ئەدا، یەکێك هەڵدەستێ ئەڵێ لە 75٪ی فەرمانبەرانی ئەم کوردستانە گیری بە دەست بەرپرسەکانەوە خواردووە، لە دام و دەزگاکانەوە تەحەروشی جنسیان پێ دەکرێ، ئەم رەقەمە ئەگەر راست بکەن.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

تکایە رەجائەن تۆ باسی راپۆرت دەکەی یان باسی وەزعی کۆمەڵایەتی دەکەی؟، وەختیشت تەواو بوو، رەجائەن تەواو، کاك شێروان حیدەری فەرموو.

بەڕێز شێروان ناصح حەیدەری :

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەراستی ئەو قسانەی کە من دەمویست بیکەم، هەمووی کراینە، بەڵام من تەرکیز لەسەر دوو نوقتەی موختەصەر دەکەم، بە نیسبەت راپۆرتی دارایی و ئابووری، ئێمە وەکو لێژنەی یاسا مولاحەزەکەمان دایە

لێژنەی دارایی و ئابووری، زۆربەی هەرە زۆری مولاحەزەکان لە زمنی راپۆرتی لێژنەی دارایی هاتیە، چ بە نیسبەت تەعدیل کردنی هەندێ لەبڕگەکان، چ بە نیسبەت هەندێ بڕگەی تازە کە هاتووتە ناو پرۆژەکە، سەبارەت بە گەڕانەوەی بودجە بۆ حکومەت، ئەگەر سەیری نیزام داخیلی بکەین، ئوسوسەکی گشتی داندرایە بۆ موناقەشەکردنی قەوانین بەشێوەیەکی گشتی، ئەساسێکی تازەش داندرایە بۆ موناقەشەی بودجە، بە شێوەیەکی تایبەتی، من بەش بە حالی خۆم نەمبیستووە بە هیچ شێوەیەك بودجە بگەڕێتەوە بۆ حکومەت، بەڵکو باڵاترین دەسەڵات لە هەرێمی کوردستان کە پەرلەمانە، پێویستە کەم و کوڕییەکانی ئەم بودجەیە چارەسەر بکات، ئینجا رەوانەی حکومەتی بکاتەوە، بە تایبەتی جەنابی وەزیری مالیە لێرەیە، جەنابی وەزیری پلان دانان لێرەیە، جەنابی وەزیری سامانە سروشتیەکان لێرەیە، بۆیە من ئیلتیزامێکی تەواو بە نیزامی داخیلی پەرلەمان دەکەم، ئیلتیزامێکی تەواو بە تەوجیهاتی ئیدارەی ئەم جەلسەیە دەکەم، دووبارەی قسەکان ناکەمەوە و، زۆر سەپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، رێزدار د.جعفر علی فەرموو.

بەڕێز د.جعفر علی رسول محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دیارە بەشێکی زۆر لەو قسانەی کە، یان لەو مولاحەزاتانەی کە من هەم بوو، بەڕێزان باسیان کرد، بەڵام چەند مولاحەزاتێك بە خێرایی دەڵێم سەبارەت بەو بودجەیە، سەرەتا دەمەوێ لە مەسەلەی نا عەدالەتی دابەش کردنی ئەم بودجەیەوە دەست پێ بکەم، بە سەر سەکتەر و بە سەنتەر و قەزا و ناحیەکان و گوندەکانی کوردستان دابەش بکەم، دیارە پێم باشە بەر لەوەی قسە لە ناعەدالەتیەکە بکەم، قسە لەوە بکەم کە ئێمە دژی ئەوە نین لە هەر بەستێکی خاکی ئەم نیشتمانە، لەهەر شوێنێکی کوردستان چ پرۆژەیەك دەکرێ بەڵکو ئێمە پشتیوانی لێ دەکەین، بەڵام لە بەرامبەریدا دەبێ ناوچەکانی تریش فەرامۆش نەکرێن، یاخود ئەو برەش بۆ ئەوان تەرخان بکرێ، سەبارەت بە ناعەدالەتیەکە، من چەند نموونەیەکت دەدەمێ، یەك پرۆژە لە ناحیەکی بچووکی ئەم کوردستانە 46 ملیاری بۆ تەرخان کراوە، بەڵام کۆی بودجەی تەرخان کراو بۆ قەزای رانیە، بە هەر چوار ناحیەکەی و سەد و ئەوەندە گوندیە 31 ملیارو چەند ملیۆنێکە، واتە بودجەی ئەو پرۆژەی کە بۆ یەك ناحیەی بچووك تەرخان کراوە، 15 ملیاری زیاترە لە بودجەی یەك قەزا بە 4 ناحیەوە، ئەوە بۆ قەڵادزێ و بۆ هەڵەبجەش راستە، ئەمە یەکێکە لەو نا عەدالەتیە گەورانەیە کە بە هیچ پێوەرو بە هیچ معیارێکی عیلمی لە تەوزیعی بودجەدا جێگای نابێتەوە، دیارە زۆر خاڵی تر لە مەسەلەی نا عەدالەتیدا، هەندێك پرۆژە هەیە تەرخان کراوە بەراستی بۆ هەندێك لە ناحیەکان، من بەش بە حاڵی خۆم دیارە ئەو پرۆژەیەش بە هەمان شێوە یەك پرۆژەیە بۆ ناحیەکی بچووك تەرخان کراوە، بە هەمان شێوە ئەو بودجەیەی کە بۆ ئەم پرۆژەیە تەرخان کراوە، رێك بڕی ئەو بودجەیە کە بۆ شاری رانیە بەسەرجەم ناحیە و گوندەکانی تەرخان کراوە، خاڵێکی تر کە دەمەوێ

ئاماژەی پێبدەم، مەسەلەی ماوەی پرۆژەکانە کە بەشێك لە بەڕێزەکان ئاماژەیان پێدا، من دەڵێم جگە لە وەزارەتی شارەوانی و گەشت و گوزار، کە تەنها وەزارەتە و ماوەی بۆ بەشێکی زۆر لە پرۆژەکانی دیاری کردووە، خودی وەزارەتی پلان دانانیش ماوەی بۆ پرۆژەکانی خۆی دیاری نەکردووە، من دەپرسم چۆن دەتوانی موتابەعە و بەدواداچوون بۆ پرۆژەیەك بکەی لە کاتێکدا ماوەکەی دیار نەبێ، بە سپیەتێ بەجێ مابێ، پێویستە ماوەی پرۆژەکان دیاریکراو بن، دووبارە لە پرۆژەکان هەیە، بەڕێزان ئاماژەیان پێدا، من خۆم دەرجم کردووە و نووسیتم، جگە لە دووبارەکە من قسەم لەسەر خودی دووبارەکە نیە، قسەم لەسەر ئەو مەبلەغانە هەیە کە بۆ پرۆژە دووبارەکان تەرخان کراوە لە کۆتاییدا لە ئیجمالی کۆکردنەوەکەدا، ئەم مەبلەغانە بە دووبارەوە کۆکراوەتەوە، ئایا ئەم مەبلەغانە بۆ کوێ دەچێ و چی لێ ئەکەن؟، کۆڕێکی بودجە ساڵانە بریتیە لە دیاری کردنی بودجە و دابەش کردنی بەسەر سەکتەر و بوارە جیاوازەکاندا، ئێمە دەزانین سەرچاوە ناوەخۆییەکانی داهاتی هەرێم، روون و شەفاف نین، جێگای گومانن لە قسەی بەشێکی زۆر لەو ئەندام پەرلەمانە بەرێزانەی کە قسەیان لەسەر سەرچاوە ناوەخۆییەکانی داهاتی هەرێم کرد، هەر لە فرۆشتنی نەوتەوە، لە باج و گومرگەوە، لە داهاتی کۆمپانیا حکومیەکان، لە داهاتی ئاو و کارەبا، لە داهاتی فرۆشتنی خزمەت گوزاریە گشتیەکاندا، داهاتی سزادانی کۆمپانیاکان.....هتد، هەموو ئەوانە نا روونیەکی یەکجار زۆریان تێدایە، نا شەفافیەتێکی زۆریان تێدایە، ئەم بڕەی کە خراوەتەوە 348 ملیار لە داهاتی ناوەخۆی حکومەتی هەرێمی کوردستان بۆ ساڵی 2010 لەگەڵ چەند ملیۆنێك، بەراستی جێگای گومانێکی زۆرە، ئێمە بە هەموو ئەو دابەش کردنەی کە لەبەر دەستمان دایە، ئەم بەڕێزە نموونەی کارەبای هێنایەوە، 55 ملیۆن دینار بەراستی مووچەی 7 پەرلەمانتارە لە مانگێکدا، پێمان وایە پارەیەکە جێگای گومانێکی یەکجار زۆرە، ئەگەر ئەو تەرحەی ئەو بەڕێزە کردی 750 هەزار موشتەریك هەبێ لە کوردستاندا، زەربی 5000 بکەین، نەك 100 هەزار و 200 هەزار، زیاتر لە 3 ملیار دینار دەکات بۆ هەر مانگێك، بەڵام تەنها 55 ملیۆن دینار دانراوە لە یەك مانگدا، لە ماددەی 16 یاسای بودجەدا، بڕی 120 ملیار دینار بۆسەندوقی پەرەپێدانی تواناکان کە زیاتر مەبەست لێی دیارە زەمالاتی خوێندنە بۆ دەرەوەی هەرێمی کوردستان تەرخان کراوە، بەڵام بە پێی کارنامەی خودی حکومەتی هەرێمی کوردستان، کاتێك کە لە بواری پەروەردەدا بەرنامەی کابینەی شەشەمی حکومەت دەڵێ: دابین کردنی بایەخدانی زیاتر بە لێکۆڵینەوە و توێژینەوەی زانستی و تەرخان کردنی بودجەی ساڵانە بۆ ئەم مەبەستە، بەڵام یەك تاکە دینار لە بودجەی حکومەتی هەرێم نە بۆ لێکۆڵینەوە و نە بۆ توێژینەوەی زانستی تەرخان نەکراوە، لە کاتێکدا هەموومان دەزانین لێکۆڵینەوە و توێژینەوەی زانستی لە رووی عیلمیەوە و لە رووی پەرەپێدان و گەشەکردنی توانای عەقلی لەو وڵاتە چ کاریگەریەکی دەبێت، بە هەمان شێوە لە رووی ئیستیقراری ئیقتیصادییشەوە کاریگەریەکی گەورە دادەنێت، وڵاتێکی وەکو ئیسرائیل بۆ نموونە وەربگرە، لە 4٪ داهاتی نەتەوە نەك تەنها بودجە، بۆ ئەم بوارە تەرخان دەکات، بەڵام لە وڵاتی ئێمەدا لە کاتێکدا لە کارنامەکەی خۆیان هاتووە، پێچەوانەی کارنامەکەی یەك دینار بۆ ئەو بوارە تەرخان ناکرێ، هەموومان ئێستا دەزانین،

ئێستا له كوردستاندا سوپایەكی گەورەی بێ كار هەیە، كە بەشێكی زۆری ئەوانە هەڵگری بڕوانامەی زانكۆ و پەیمانگاكانن، بەشێكی زۆریشی گەنجن، كە ڕەنگە هەڵگری بڕوانامەی دبلۆم و بەكەلۆریۆس بن، ئەمانە بڕوام وایە لە ئایندەدا مەترسیەكی گەورە لەسەر ئاساییشی ناوەخۆی هەرێم دروست دەكەن ئەگەر بەو شێوازەی ئێستا بمێنینەوە، پێویستە بیرێكی قووڵ لەمە بكرێتەوە، بڕوام وایە پێویستە حكومەتی هەرێم ساڵانە بودجەیەكی تایبەت بۆ ئەم مەبەستە تەرخان بكات و لە ڕێی مەشق و ڕاهێنانەوە هەوڵ بدات لە هێزێكی بەكاربەرەوە بیانگۆڕێ بۆ هێزێكی بەرهەم هێن، بە جۆرێك بیانكاتە هێزێك نە تەنها بەس بەرهەم هێن، بەڵكو بۆ ئارامی سیاسی و ئیستیقراری هەرێم كاریگەری باشیان هەبێت، یاخود ئەو بڕەی كە بۆ مەنافیعی ئیجتیماعی و ئیعانات و مینەح تەرخان كراوە، هەوڵ بدرێ بخرێتە سەر یەك و حكومەتی هەرێم وەك سۆسیال بیدات بەو دەرچووانەی زانكۆ و پەیمانگاكان كە ڕۆژانە بەردەمی دامەزراوەكانی حكومەتی هەرێمیان گرتووە، خۆپێشاندان و مانگرتن دەكەن بۆ ئەوەی ئەو گەنجانەی كە بێكارن، تا وەكو حكومەت دەرفەتی كاریان بۆ بڕەخسێنی، كاریان بۆ بدۆزرێتەوە، هیچ بڕێك لەو بودجەیە بۆ حاڵەتی پێشهاتی ڕوودانی كارەساتی سروشتی لە شێوەی لافاو و بوومە لەرزە و وشكە ساڵی كە لە بەینی ساڵێك و دوو ساڵ ڕووبەرووی دەبێتەوە، یاخود هەر جەنگێكی چاوەڕوان نەكراو، یاخود هەر نەخۆشی و پەتایەك كە دێتە كوردستان و بۆی تەرخان نەكراوە، كە ئەمەش دیسان جێگای پرسیارە، بەپێی ڕاپۆرتی لێژنەی دارایی و ئابووری، ژمارەی میلاكاتی هەرێم، لە سەرۆكایەتی هەرێمەوە تاوەكو نزمترین دەزگا 625 هەزارو 849 فەرمانبەرە، من قسەم لەسەر فەرمانبەر نیە، قسەمان لەسەر مووچە خۆرە، ڕێژەی مووچە خۆری هەرێمی كوردستان چەندە؟، لە كاتێكدا ئەوە لێرە تەحدید كراوە، بەڵام لە سەر زاری سەرۆكی حكومەتی هەرێمی كوردستانەوە كە دەڵێت، نزیكەی یەك ملیۆن 200 تا 300هەزار مووچە خۆر هەیە لە هەرێمی كوردستاندا، ئایا كادیرانی حیزبیش خرانە سەر ئەو مووچە خۆرانەی هەرێم، بە چ مافێك لە بودجەی هەرێم پارە بدرێتە كادیرانی حیزب، ئێمە لەگەڵ ئەوەین ئەوانیش ژیانیان بۆ دابین بكرێ، بەڵام كاتێك كە تۆ فەرمانێك بۆ حكومەت جێبەجێ نەكەی، ئەركێكی وەزیفی و ئیداری و حكومیت نەبێ، بە چ مافێك پارەی حكومەتی هەرێم بۆ ئەو كادیرانە یاخود بۆ ئەوخەڵكە حیزبیە سەرف بكرێ؟، من پێشنیار دەكەم، ئەو بڕەی لە بودجەی هاووڵاتیانی كوردستان بۆ نۆژەنكردنەوەی یاریگای شەعب لە بەغدا، بۆ بارەگاكان و بەرژەوەندی حیزب تەرخان كراوە، هەر هەمووی تەرخان بكرێت بۆ پرۆژەی خزمەت گوزاری لە كەركووك و سەرجەم ناوچە كوردستانیەكانی دەرەوەی دەسەڵاتی حكومەتی هەرێمی كوردستان، ئێمە ئەگەر ئەو مەبلەغە كۆ بكەینەوە كە هەمووی من نووسیومە، لە دروستكردنی ئاوەڕۆی سندوقی بۆ بارەگای سەرۆك كۆمار لە قەڵاچۆلان، دروست كردن 11 ژوور و هۆڵی كۆبوونەوە لە بینایەی لقی دووی پارتی، كە لەسەر بودجەی وەزارەتی ناوەخۆ بۆی تەرخان كراوە، پرۆژەی ڤیرتاو كردنی ڕێگاكانی خاڵی پاسەوانی میوانخانەی سەرۆك كۆمار، ڤیرتاو كردنی ڕێگای دوو خاڵی پاسەوانی سەرۆك كۆمار دیسان لە قەڵاچۆلان، ڤیرتاو كردنی ڕێگای عەرەزات و گەراجی ئوتۆمبێل بۆ لیوای سەرۆك كۆمار، دروستكردنی میوانخانە بۆ مەڵبەندی 12 ی

خانەقین، هەموو ئەو بڕە پارانە کۆبکرێتەوە، جارێکی تر بخرێتەوە ناو ئەو سندوقەی پەرەپێدان و گەشەکردن بۆ کەرکووك و ناوچە دابڕاوەکانی تری کوردستان تەرخان بکرێت، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، بەس یەك روونکردنەوەیەك، 55 ملیۆن دینار ناکاتە راتبی 7 ئەندام پەرلەمان، هەر بۆ مەعلوماتی ئێوەی بەڕێز، رێزدار عەونی بەزاز فەرموو.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز :

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەرەتا من دەستخۆشی لە لێژنەی دارایی و ئابووری پەرلەمانی کوردستان دەکەم کە توانیان راپۆرتەکەی خۆیان لە ماوەی دیاریکراو لە پەیڕەوی ناوەخۆ ئامادە بکەن و پێشکەشی سەرۆکایەتی پەرلەمانی بکەن، بۆ ئەوەی گفتوگۆی لەسەر بکرێ، کە سێ تەوەری گرنگی لە خۆ گرتووە، یەکەمیان هەڵسەنگاندنی بودجەی خەملێنراوی ساڵی 2010، گشت راپۆرتەکانی لێژنەکانی تری پەرلەمان، پێشنیارکراوەکان لەسەر ماددەکانی یاسای بودجە، بەڵام تێبینی ئەوەی دەکەم کە بڕگەك ئێمە پێشنیارمان کرد، داخیل نەکراوە لە راپۆرتەکە، ئەویش بە هیچ شێوەیەك دوو مووچە لە پەرلەمان سەرف نەکرێ، بۆ هیچ کەسێك و بە هەر جۆرێك بێت، دووەم، من پرسیارێکم ئاراستەی جەنابی وەزیری دارایی و ئابووری هەرێمی کوردستان دەکەم، کەوا ئەویش ئەوەیە، ئایا داهاتی رسومی مەحەلی زمنی میزانیەی عامەی عیراقە؟، چونکە بە بۆچوونی ئێمە لە لێژنەی یاسایی گفتوگۆیەکی زۆرمان کرد کە تەنها گومرك عایدی میزانیەی عیراقیە، ئەوانی تری مەحەلی دەبێ بۆ خۆمان بێت، ئینتیزاری وەڵامی جەنابی وەزیری دارایی و ئابووری دەکەم و، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، رێزدار عەزیمە نەجمەدین.

بەڕێز عظیمة نجم الدین حسن:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من سەرەتا لە خاڵێکەوە دەست پێ دەکەم، لە پرسیارێکەوە ئاراستەی بەرێزتان دەکەم، بودجە هۆی دواکەوتنی چیە و بۆ چی بودجە دوا کەوت؟ خاڵی دووەمم، حیسابی خیتامی شەش مانگی یەکەم پێویست بوو پێش موناقەشە کردنی بودجەی 2010 بگەیشبایە دەست ئەندامانی پەرلەمان، سەبارەت بە میزانیەی ئەمساڵ، ساڵی 2010، من ئەم میزانیە بە هیچ شێوەیەك بە پلانێکی شیکاری و زانستی تێدا نابینم، پێویستە پلانی وەزارەتەکان دیاریکراو بایە تا بزانین بە چەند ساڵ ئەو کێشانە و ئەو پرۆژانە لە وەزارەتەکان دیاریکراو بوایە، من پێم وایە ئەو پرۆژانەی کە وەزارەتی پلان دانان داناوە، وەزیری پلان

دانان به تەنسیق لەگەڵ وەزارەتەکاندا ئاڵۆزیەك و نا روونیەکی زۆری پێوە دیارە لەبەر ئەوەی کە ئەو پرۆژانەی لە 2008 و لە 2009، دووبارە هەندێ پرۆژە هەیە کە هیچ کاری لەسەر نەکراوە، هیچ پرۆژەیەك ئەو پارانەی کە لە 2008 و 2009 بۆی دانراوە دیسان لە 2010 پارەی بۆ تەرخان کراوەتەوە، بۆیە پێویست بوو ئەو پرۆژانە پارەکانیان دیاریکراو بوایە، مودەی زەمەنیشی بۆ دابین بکرێت و مودەکانی دیاریکراو بێت تا بزانین ئەو پرۆژەیە لە چ ساڵێکدا تەواو دەبێت و تا چەند ئەخایەنێ؟، دیارە ئەمەش ئەگەڕێتەوە بۆ بێ پلانی وەزارەتەکان، کە پلانی درێژ خایەنیان نیە تا بزانن ئەو بودجەیە، ئەو میزانیەی کە ئەکرێ پێویستی بە چەند کات هەیە؟، خاڵێکی تر بودجە دەبێت تەوازونی ئیقتیصادی بۆ بکرێ، بەشێك لە کێشە ئابووریەکان چارەسەربکات، شەفافیەتی موازەنە یەکسان بێت بە گۆڕینی ژیانی خەڵك، ئایا لە بودجەی ئەمساڵدا تەوازونێك هەیە لە نێوان بودجەی ئیستیسماری و بودجەی تەشغیلی؟، بە هیچ شێوەیەك لەبەر ئەوەی، ئەوەی تر لە 31٪ و ئەوی دی لە 69٪، من پێم وایە ئەو بودجەیە تەوازونی تێدا نیە، ئایا سیاسەتی حکومەت، سیاسەتی ئیقتیصادی حکومەت لە مەجالی صیناعی و زراعی چیە؟، تەنها پێدانی ئەو گوژمە پارەیە یان حکومەت هەوڵی داوە لە پاڵ دابین کردنی پارە، کادر و ستاف باش لە پاڵیدا، ئەو چەند مەساحەی زەوی دابین کردووە بۆ ئەو پرۆژانەی کە پارەی بۆ دابین کردووە، خاڵێکی تر سەبارەت بە پرۆژەکان، من هەڵسەنگاندنێك نابێنم لە نێوان ناوچەکاندا، بە هیچ شێوەیەك لەبەر ئەوەی کە لە دابەش کردنی وەزارەتەکاندا نا عەدالەتی و نا روونیەکی زۆر هەیە، لەبەر ئەوەی ئێمە پێم وایە هەر هەموومان، ئەگەر ئەندامی هەر ناوچەیەك بین و هەر شوێنێك بین، دیفاع لەو شوێنەی بکەین کە تیاین، ئێمە لەبەر ئەوەی نوێنەرایەتی ئەو شوێنە دەکەین، یەکێك لەو شوێنەی کە زۆربەی پرۆژەکان کە نەیگرتووتەوە لە ناو هەموو پرۆژەی وەزارەتەکاندا ئەو ناوچەی ئێمەیە، کە چەمچەماڵە کە زەرەرمەندترین ناوچەیە کە ئەنفال و کیمیاباران کەوتووتە ناوچەی ئێمەوە، بەداخەوە کە چوار پرۆژە لە شاری ئێمەوە کراوە کە ناگاتە 4 ملیار دینار، چەند پرۆژەیەکی تر هەیە کە لەناو پرۆژەکاندا دیاری کراوە لەناو پرۆژەکانی 2008 و 2009، چەند پرۆژەیەك دووبارە بوویتەوە، ئەو پرۆژانە تەواو کراون و تەسلیم کراون، بەڵام ئێستا گوژمەیەك پارەی بۆ دیاری کراوە بە ملیار دینار، ئەو پرۆژانە ساڵێکیش زیاترە کە هیچ ئیش کردنیان تێدا نەماوە و تەسلیم بە ئیدارەی ئەو شارە کراوە، وەکو پردی یەکتر بڕی چەمچەماڵ، ساڵی پار لە مانگی سێ و چوار ئەو پرۆژەیە تەواو بووە و تەسلیم کراوە و هیچ کێشەی نەماوە، کەچی لێرەدا یەك ملیارو 82 ملیۆن دیناری بۆ تەرخان کراوە، دروستکردنی 20 خانوو لە سەنگاو، 363 ملیۆنی بۆ تەرخان کراوە، دروست کردنی سەنتەری خزمەت گوزاری و کۆمەڵایەتی و دەروونی لە ناحیەی شۆرش، ئەو پرۆژەیە لە 2008 و 2009 پارەی بۆ تەرخان کراوە، هیچ ئاسەوارێکی نیە، کەچی ئێستا لە 2010 دیسان گوژمەی پارەی بۆ داندراوەتەوە، بەم شێوەیە ئەگەر ئێمە سەیری پرۆژەکانی ئەوە بکەین، بە هەموو شێوەیەك عەدالەتی تێدا نابینم، لەبەر ئەوەی ئەو ناوچەی ئێمە ناوچەیەکی زەرەر مەندە، پێویست بوو حکومەت ئەو جارە لە قەزا و ناحیەکانەوە دەستی پێ بکردایا بە

ئاوەدانکردنــەوە و خزمــەتگوزاری، تــەنها چــاوی لــە ســەنتەری شــارەکان نەبوایــە، خــاڵێکی تــر پــرۆژە پێشنیارکراوەکان، پێویستە پێداچوونەوەی بۆ بکرێت، جۆرێك هاوسەنگی تێدا بێت، ئەوەی کە ئێستا باسم کرد، لە پرۆژەکان وتمان نا عەدالـەتی زۆر هەیـە لـە نێـوان ناوچـەکاندا، خـاڵێکی تـر لـە راپـۆرتی وەزارەتـی دارایـی هـاتووە، کـە گرنگـی بـە گـەنجان و لاوان دراوە، لـە راپۆرتەکـەی وەزارەتـی دارایـی، بـە دابـین کردنـی بودجەی پێویست بۆ دروستکردنی یاریگا و سەنتەری گەنجان لە شار و شارۆچکەکان، بەداخـەوە دیسان ئەڵێم ئەو شارەی ئێمە، کە قەزای چەمچەماڵە، 4 ناحیەی لەسەرە، یەك پرۆژەی تێدا نیە کە خزمـەت بـە گەنج بکات لەو شارەی ئێمە، کە ئەگەر بێت و ئامارێك وەربگری بزانـە لـە مـاوەی یـەك سـاڵدا لـە ئـەو 4 ناحیەیە و قەزای چەمچەماڵدا چەند هەزار کەس سـەری خـۆی هەڵئـەگرێ و شـاری خـۆی بـەجێ ئـەهێڵێ، لەبـەر ئـەوەی حکومـەت هـیچ ئـاوڕێکی لـەو شـارە نەداوەتـەوە و هـیچ خزمەتگوزاریـەکی تێـدا نیـە، بۆیـە پێویستە حکومەت بە چاوێکی یەکسان ئـاوڕ لـە هـەموو ناوچـەکانی کوردسـتان بداتـەوە، پرسـیارێکی تـرم هەیە، ئایا حکومەت تا چەند پێشنیار و داواکارییـەکانی لێژنـەکان بـە هەنـد وەردەگـرێ، ئێمـە لـە لێژنـەی پەروەردە و خوێندنی باڵا، شەش پێشنیارمان هەبوو، سێ پێشنیار کاری پێکراوە، یەکێ لەو پێشنیارانەی کە زۆر بە هەند وەرگیراوە بـۆ ئێمـە و خۆمـان وەکـو لێژنـەی پـەروەردە و خوێنـدنی بـاڵا لێـرەن، یـەکێك لـەو پێشـنیارەمان کـە لـە هـەموو سـەرۆکایەتی زانکۆکـان و بەڕێوبەرایـەتی پـەروەردەکان و پـەیمانگاکان، دوای ئەوەی کە بە پێـی مـاددەی 4، خـەرج کـردن لـە ژێـر دەسـەڵاتی وەزارەتـەکان شـۆڕ بکرێتـەوە بـۆ خـوارەوە، ئــەویش کــە ســەرۆکایەتی زانکۆکــان و ســەرۆکایەتی بەشــەکان و کۆلێــژەکان ئەگرێتــەوە، لەگــەڵ بەڕێوەبەرایەتیەکان، بەم شێوەیە ئێمە لەگەڵ ئەوەینە داواکاری ئەو بەڕێزانـەش بگرین، پێویستە بودجـە وەڵامدەرەوەی پێداویستیەکان و داخوازیـەکانی خـەڵك بێـت، ئایـا لـە دانـانی بودجـەی تەشغیلی، حکومـەت توانیوەتی تا رادەیەك بنبڕی هەژاری بکات؟، لەم بودجەیەدا، سەرجەم چین و توێژەکانی کۆمەڵگا سوود لەم پارەیە وەربگرن، ئایا حکومەت هەوڵی داوە لە بودجـەدا ناوچـە زەرەمەنـدەکان وەکـو پێویسـت پـرۆژەی بـۆ دابین بکات؟، ئایا حکومەت توانیویەتی کار لەسەر ئەوە بکات گرنگی بە تەنمیەی بەشەری لەسـەرجەم ئـەو ناوچانەی کە بـەر شـاڵاوی ئـەنفال و کیمیابـاران و خانـەی هـەتیوان و بـە ساڵاچـوان و ئەوانـەی کـە لەسـەر جاددەکان کەووتوون، حکومەت توانیویەتی لەسەرجەم شارو شارۆچکەکاندا خزمەت بەو بوارانە بکات؟، لـە کۆتاییدا چەند پێشنیارێکم هەیە، حکومەت ئەم جارە سولفەی عەقار و ئەو پارەی کە داندراوە، ئەو پارەیە بۆ سەرجەم شارو شارۆچکەکان بە شێوەیەکی یەکسان، هەر کەس ئەیـەوێ لـە گوندەکـەی خۆیـدا جـوانترین خانوو بکات، هەر کەس ئەیەوێ لە قەزاکـەی خۆیـدا و لـە پارێزگاکـەی خۆیـدا، هـەموو هاووڵاتیـەك حـەقی هەیە وەك یەك و بە مـافێکی یەکسـان سـەیر بکـرێ لـەم وڵاتـە، نـەك بڕێکـی زۆر لـە سـەنتەری شـارەکان و بڕێکـی کـەمتر لـە قـەزاکان، ئـەوە بـۆ خـۆی دەرەجـە یـەك و دوو و سـێیە، لەگـەڵ دروسـت کردنـی بینـای قوتابخانەکاندا، ئایا حکومەت گرنگی داوە بە ئاستی زانستی و بەرز کردنی توانای مامۆسـتا، ئێمـە وەزارەتـی پەروەردە لە چەند ساڵی پێشوودا توانیویەتی گۆڕانکاری لە سیستەمی پـەروەردە و گـۆڕانکاری بکـات، بـەڵام

گەورەترین کێشە و گرفت ئەوەیە، کە ئاست و توانای مامۆستایان لەو ئاستەدا نیە کە بتوانێ هەزمی ئەو گۆڕانکاریە بکات، ئایا حکومەت لە بەرنامەی ئێستادا بەرنامەی هەیە بۆ ئەوەی کە بتوانێ لەو بوارە شاکار بکات؟، ئایا حکومەت توانیویەتی لەگەڵ ئەوەی کە خوێندنگایەکی زۆر، گۆڕینی پرۆگرامەکان و دروست کردنی بینا و چاککردنی توانای مامۆستا، لەگەڵ ئەوەدا چاککردنی بارو ژیانی گوزەرانی مامۆستا لە کۆلێژ و لە زانکۆکان و لە قۆناغە بنەرەتییەکان بتوانێ مامۆستا بەبێ ئەوەی کە کاری تر بکات، خزمەت بە پەروەردە و خوێندن بکات، لەبەر ئەوەی کە تۆ بتەوێ کۆمەڵگایەکی تەندروستت هەبێ، ئەبێ لە بواری پەروەردەوە دەست پێ بکەی، خاڵێکی تر، سەبارەت بە بودجەی تەشغیلی، ئێمە پێمان وایە ئەو پارانەی کە بۆ مینەح و تەبەروعات و مەصروفات ئوخرا تەرخان کراوە، هەڵبگیرین یان بە رێژەی لە 90٪ کەم بکرێنەوە، سەرف بکرێ بۆ سندوقی دابین کردنی هەلی کار لە پرۆژەی گەورە و بچووکدا، لە کەرتی تایبەت بۆ گەنجان، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، تەواو، تارا خان فەرمووو.

بەڕێز تارا عبدالرزاق محمد عمر :

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەو تێبینیانەی من هەمبوو، زیاتر لە چەند جار وتراوە، بۆیە دووبارەی ناکەمەوە، بەس دەست خۆشی لە لێژنەی دارایی و ئابووری دەکەم بۆ راپۆرتەکەیان و سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

د. پەریهان فەرمووو.

بەڕێز د.پەریهان قبلای محمد علی :

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من دێمە سەر باسی سیاسەتی حکومەت لە ناو وەزارەتی تەندروستیدا خۆی، ئایا سیاسەتی وەزارەتی تەندروستی چیە بۆ چاککردنی سیستەمی تەندروستی لەم وڵاتە؟، ئایا وەزارەتی تەندروستی هیچ پلانێکی هەیە بۆ بودجەی ئەمساڵی 2010؟ ئایا هیچ بودجەیەکی تەرخان کراوی هەیە بۆ حالاتی تەواریی ئەمساڵ؟، ئەگەر بێینە سەر ئەوەی سەیری بڕی پارەی پرۆژەکانی تەرخان کراو بۆ وەزارەتی تەندروستی بکەین، سەیر دەکەین لە خاڵی نۆیەمی کە پلە بەندی هاتووە، کە لە کاتێکدا وەزارەتی تەندروستی لە ئاستێکی زۆر زۆر خراپدایە، کە ئەکاتە گوژمەی پرۆژەکان بۆ ئەمساڵ ئەکاتە 26 ملیارو 646، هەروەها ئەگەر بێینە سەر ئیراداتی وەزارەتی صیحە لە 2009، سەیر دەکەین 7 ملیار و 749، بەڵام بۆ 2010 کە 5 ملیارو 276 کە ئەم ئیراداتە ئەکاتە 1,51 ٪، کەواتە وەزارەتی تەندروستی بەم بودجەیەوە، بەم بڕە پارەی کە تەرخان کراوە بۆ پرۆژە بەردەوامەکان، ناتوانێ بەهیچ جۆرێ خزمەت گوزاری لە بواری تەندروستیدا باش بکات، چ لە رووی پرۆژەکان، هەروەها لە رووی زانسیتیەوە، ئەگەر بێینە سەر وەزارەتی

تەندروستی، سەیر دەکەین شەش ملیار تەرخان کراوە بۆ مەنافیعی ئیجتیماعی، کە ئەوە هەدر دانە بۆ ئەم پارەیە، ئێمە داوا ئەکەین کە ئەو شەش ملیارە، یان بگەڕێتەوە بۆ سەر پارەی پرۆژەکان، یان ئەوەتا بخرێتەوە نا سندوقێکەوە، ئەو سندوقە هەستێ بەبەردەوام بوونی ئەو پرۆژانەی کە نەقصی تێدایە، هەروەها ئەگەر بێینە سەر باسی وەزارەتی تەندروستی، سەیر دەکەین وەزارەتی تەندروستی لە زۆربەی پرۆژەکانی، یان ئەوتا نەماوە و فشەلی پێهێناوە، یان ئەوەتا بەردەوامە، من نازانم ئەگەر بێمە سەر باسی خەستەخانەی 400 تەختیەکە، کە من ئەو کاتە لە جامیعە بووم، کە ئەکات زیاتر لە 7 ساڵ لەمەوبەر، خەریکی ئەم خەستەخانەن کە گۆژمەی تەرخان کراو بۆ ئەم خەستەخانەیە دەگاتە75,35 هەزار، خەرجی2009 ، 54 ملیارە، هەروەها جارێکی تر بۆی تەرخان کراوە، لە 2010،21,35 ملیارە، من پرسیارم هەیە بۆ تا ئێستا تەواو نەبووە؟، ئەی باشە بۆچی لە بودجەی ئەمساڵ پارەی بۆ تەرخان کراوە؟، ئایا ئەگەر چەند ساڵ بودجەی بۆ تەرخان کراوە لە کوێیە؟، زۆربەی پرۆژەکانی کەرتی تەندروستی، عیبارەن لە پرۆژەی بچووک بچووک، کە ئێمە ئەناڵێنین بۆ ئەوەی خەستەخانەی گەورەمان نیە، کە چی دێینە، ئەگەر سەیری پرۆژە پێشنیارەکان بکەین، تۆ زۆربەی پرۆژەی پێشنیارەکان لە جۆری مەرکەز صیحین، لە جۆری سی، کە ئەمە تەنها ئەتوانێ تەنها بۆ ماوەی 4 سەعات خزمەتگوزاری دابین بکات، هەروەها هیچ ئامێرێکی تێدا نیە لە رووی پشکنینەوە و لە رووی نەشتەرگەرییەوە، لە رووی خزمەت گوزارییەوە، تەنها ئەتوانێ وەکو ئیستیعلامات پێشوازی لە نەخۆشەکان بکات، لەبەر ئەوە زۆربەی پرۆژە کە بۆ ئەم جۆرە مەراکز صیحیە دانراوە، زیاتر لە 5 ملیارە، ئێمە داوا ئەکەین کە بگەڕێتەوە بۆ پرۆژە گەورەکان کە بۆ نەخۆشخانەکان تەرخان کراوە ئەو بڕە پارەیە، ئەگەر بێینە سەر، هەر لە وەزارەتی تەندروستی خۆشیدا دیارە کە زۆربەی بودجەی تەرخان کراو لە وەزارەتی تەندروستی، ئەبێ بۆ وەزارەتی تەندروستی خۆی بێ، بۆ پرۆژەکانی خۆی بێ، من نازانم نەخۆشخانەی شۆڕش، پرسیارێکم، ئایا عایدی وەزارەتی گشتیە، یان سەر بە وەزارەتی صیحەیە؟، من زیاتر لە 10 ملیار کۆژمەی پارەی بۆ تەرخان کراوە، 10,842 لە ساڵی 2009، خەرجی بۆ کراوە لە 2747 ملیۆن و کۆژمەی پارەی تری بۆ دانراوە، 10,559 ملیار کە ئەوانە دابین کراون بۆ تەواو کردنی نەخۆشخانەی شۆڕش لە قڕگە بەشی بووژانەوەی دڵ و هەروەها دابین کردنی پێداویستیەکانی نەخۆشخانەی ددان لە قڕگە، هەروەها پێداویستەکانی پزیشکانی شۆڕش، کڕینی ئامێری پێویست بۆ نەخۆشخانەی قڕگە، من داوا ئەکەم ئەم پارەیە بگەڕێتەوە بۆ وەزارەتی صیحە بۆ ئەوەی سەرف بکرێت لە وەزارەتی صیحە خۆی، ئێمە باسی پرۆژەی وەهمی یان فەشەلی هێناوە، بێینە سەر پرۆژە بەردەوامەکان، سەیردەکەین نەخۆشخانەی دڵ لە قەڵاچواڵان، ئایا ئەم پرۆژەیە ماوە؟، هەر نەماوە و فەشەلی هێناوە، بۆچی پارەی بۆ تەرخان کراوە ئەم ساڵ؟، ملیارێك و 200 ملیۆن دینار لە کاتێکدا خەرجیشی هەبووە، 9,51 ٪ملیار و گۆژمەشی بۆ دانراوە 14 ملیار، من داوای ئەو پارەیە ئەکەم کە ئەمساڵ بۆی تەرخان کراوە، لە کوێیە؟ و ئەوەی تریش کە لە 2009دا بۆی تەرخان کراوە، ئەگەر بێینە سەر ئەوەی کە ئێمە باسی کەرتی تەندروستی بکەین، دروشمی کابینەی شەشەم ئەوەبووە کە

هاندانی کەرتی تایبەتە، من نازانم هیچ یاسایەك نیە کە رێکخستنی ئیشی کەرتی تایبەت یان ئەوەتا حکومەت هیچ بودجەیەکی دانەناوە بۆ دەعمی کەرتی تایبەت، بە چ یاسایەك؟ بە بودجەیەك؟ کەوا بێ ئێمە هەر باسی نەکەین لێرە، نە لە پەیامی کابینەی شەشەمدا و نە لە لیژنەی تەندروستیشدا کە هاتووە، لەبەر ئەوە من داوا ئەکەم، چاوێکی پێ بخشێننەوە وەزارەتی تەندروستی، کە بتوانێ بە ئاستێکی زانستیانەو وبە پلانێکی باش کە بتوانێ ئایا هەر تاکێك لەم ولاتە چەند قەروێلەی بەر ئەکەوێ لە خەستەخانە؟، سەبارەت بە لیژنەی پەیوەندییەکان و ئاسەوارەکان، ئێمە لە کاتێکدا کە ئەڵێین ئاسەواری ئەم ولاتە زۆر گرنگە، ئێمە لە زاخۆوە و هەتا مەندەلی و هەتا کفری ئاساری تێدایە، کەچی نە وەزارەتێکی هەیە تەنها عیبارەتە لە هەیئەتێکی ئاسار، ئەویش هیچ بودجەیەکی نیە، بۆ خۆمان چەند جار لەگەڵیان دانیشتین، هیچ یاسایەکی نیە، نە تەنقیبی پێ بکات و نە بگەڕێ بە دوای و نە مۆزەخانە دروست بکات و نە پێشکەوتنی پێ بکات، کەوابێ ئێمە کەلتووری خۆمان و ئاساری خۆمان هەمووی بە هەدەر داوە، کە زۆربەی ولاتان داهاتی ولاتەکە لە ئاسارەوەیە، من لەبەر کەمی وەخت داوا ئەکەم ئەم بودجەیە بگەڕێتەوە بۆ حکومەت و چاوێکی پێ بخشێنێتەوە و لە هەموو سیاسەتەکانیەوە و هەروەها لە سیاسەتی تەندروستی خۆی چاك بکرێتەوە، چونکە ئەوە کارەساتێك دروست دەکات بۆ ئەم ساڵە کە ناتوانێت خزمەتگوزاری پێ بگەینێ و، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کەیلی خان فەرموو.

بەڕێز کەیلی اکرم احمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پشتگیری لە راپۆرتی لیژنەی دارایی و کاروباری ئابووری دەکەم، دەستخۆشیان لێ دەکەم، لە پرۆژەکانی وەزارەتی رۆشنبیری و لاوان، پێشنیار کراوە بە دروست کردنی چەند یاریگایەکی تارتان لە شارەکانی هەولێر و دهۆك و سلێمانی، من پێم وایە دروست کردنی ئەو چەند یاریگایانە دابەش بکرێ بەسەر ئەو قەزا و ناحیانەی کە بێبەشن لەو یاریگایانە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، پەروین خان فەرموو.

بەڕێز پروین عبدالرحمن عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

وێرای دەستخۆشی بۆ لیژنەی دارایی و کاروباری ئابووری، پێم خۆشە دەست خۆشی لە حکومەت بکەم و پشتگیری پرۆژە یاسایەکەی سەبارەت بە زیاد کردنی مووچەی کەس و کاری شەهیدان و کیمیاباران و جینوساید بو رێژەی لە 51٪ تا لە 25٪، بکەم سەبارەت بە ماددەی 20، من پێم خۆشە حکومەت و پەرلەمان هەوڵەکانیان زیاتر سەرف بکەن بۆ وەرگرتنی بودجەی پێشمەرگە لە بەغدا کە تا ئێستا

نـەهاتووە، هـەروەها بودجـەی سـاڵانی 2007 و 2008 و 2009 وەکـو قـەرز بـژمێردرێ بەسـەریان، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ڕێزدار نەریمان عبداللە فەرموو.

بەڕێز نەریمان عبداللە قادر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من ئەمەوێ باس لە حاڵەتێك بکەم کە ئەبوو سەرۆکایەتی پەرلەمان.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

تکایە وەرە سەر ڕاپۆرتەکە ڕەجائەن، وەرە سەر ڕاپۆرتی دارایی و هیچ مەجالی تـرت پـێ نـادەم، موناقەشـە هی ڕاپـۆرتی داراییـە و بـە بـیر و بۆچوونی خـۆت و بـەو پـەری ئازادییـەوە لـەو وەختـەی کـە بـۆ جـەنابت داندراوە و زۆر سوپاس.

بەڕێز نریمان عبداللە قادر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بودجـەی خـەملێنراو بـۆ هـەرێمی کوردسـتان 11 ترلیـۆن و 432 ملیـارو 176 ملیۆنـە، ئـەوە تـەنها ئـەو بودجەیە کە لە 17٪ کە بۆ هەرێمی کوردستان دەستنیشان کراوە، لە کاتێکدا لە مانگی شەشی پار لەلایـەن بەڕێزان هەردوو سەرۆکایەتی هەرێم و سەرۆك کۆمارەوە، ڕۆیشتنی نەوت و فرۆشتنی نەوت بـە شـێوەیەکی ڕەسمی ئیعلان کرا بـە موژدەیـەکی زۆر گـەورە، خـەڵك چاوەڕێی ئـەکرد بەڕاسـتی، ماڵـەکان بـۆڕی نـەوت و غازی بۆ دابین بکرێ، لە کاتێکدا کە ئەوە سـەروەت و سـامانێکی گەورەیـە لـەم وڵاتـەدا کـە ئـەبێ بـۆ ژیـانی خـەڵك و گۆڕانکـاری لـە ژیـانی خـەڵك بـۆ باشـی، گرنگیـەکی گەورەیـە، بەداخـەوە کـە ئێسـتا لـە بودجـەی ئەمساڵدا هەر باسی نەکراوە، من لێرە پرسـیارێکم ئەوەیـە، لـە سـاڵانی پـێش ڕووخـانی حکومـەتی عیراقـی، ئێمە ئەو 17٪ نەبوو، لە کاتێکدا حکومەتی هەرێمی کوردستان بەڕێوە ئەچوو و کاریش ئـەکرا و پـرۆژەش ئەکرا بەو شێوەیەی کە لەوکاتەدا ئیمکانیات هەبوو، لە کاتێکدا ئەم 17٪ نـەبوو، باشـە ئەگـەر هـاتو ئێسـتا وەکو سیاسەتێکی تەعەسوفی وەکو حکومـەتی بەغـدا بـەکاری هێنـا و لـە ئێمـەی بـڕی، کەواتـە ئێمـە هـیچ بودجەیەکمان نیە بتوانین کاری لەسەر بکەین و حکومەت ئەبێ بچێتەوە ماڵـەوە، بۆیـە لـە ئێسـتادا دەیـان جار و سەدان جار بەقەدەر ئەو کاتە دەستکەوتەکانی حکومەتی هـەرێمی کوردسـتان دەسـتکەوتی ئـەبێ بـە تـەنها کۆمپانیاکـانی تورکیـا و ئێـران بـە ئیعـتیرافی خۆیـان زیـاتر لـە پێـنج ملیـار دۆلاریـان لـە سـاڵێکدا دەستکەوتووە، قازانج لە حکومەتی هەرێمی کوردستان، باشە ئێمە خۆمان خاوەنی ئـەرز و خاکەکـەین، لـە کاتێکدا خەڵکانێکی تر دێن و ئەوەندەیان دەست ئەکەوێ؟، ئـەی خۆمـان دەسـتکەوتەکەمان لـە کـوێ دایـە؟، بەراستی ئەمانە هەمووی جێگای پرسیارە، ئەکرێ ئەوان تەنها بە نیوەی بودجەکەی ئێمـە لـە 17٪ بۆمـان

دێ قازانج بکەن و ئێمە بۆخۆمان ئەوەی کە ئیشارەتی پێکراوە بەراستی مایەی ئەوەیە هەر باسی نەکرێ، لە کاتێکدا من پرسیارێك ئەکەم ئەو بودجەیە ساڵی پار هەموومان گوێمان لێبوو و ئیعتیرافیش کرا لە لایەن پلە باڵاکانی حیزبەوە کە 18 ملیار و 750 ملیۆن دینار بۆ پرۆژەی کارەبا تەرخان کراوە و چوویتە بەریتانیا و زەمانەتیشیان داوە خەڵك، کە ئەوە مەحفووزە و ماوەتەوە، ئایا هێندراوەتەوە؟، خراوەتەوە سەر ئەو بوودجەیە؟ یان نا؟ هۆکاری چیە 7 ساڵ و 8 ساڵ لە وڵاتێکی وەکو بەریتانیا ئەمێنێتەوە؟، سەرەرای ئەوەی کە راپۆرتەکە ئاماژەی داوە و دانی ناوە بەوەی کە نا عەدالەتیەکی زۆر هەیە لە دابەش کردنی بودجە لە هەموو بوارەکاندا، ئێمە لە یەکێك لە خاڵەکاندا کە باسمان لەوە کردووە کە مووچە لە هەرێمی کوردستان زۆرترین رێژەی بردووە کە لە 63137,37٪، مووچەی فەرمانبەرانە، لەکاتێکدا هەتاکو ئێستا لەبەر چاوی ئێمە روون نەبوویتەوە کە ژمارەی فەرمانبەران چەندە؟، ئێمە وەکو لێژنەی ناوەخۆ تایبەتین بە دوو بودجە کە بودجەی وەزارەتی ناوەخۆ و هەردوو ئاسایشە، بەداخەوە وەکو ئێستا لە کۆبوونەوەکانی خۆمان و پاشان لە چوار جار، سێ جار کۆبوونەوەمان لەگەڵ لایەنە پەیوەندیدارەکان هەتاوەکو ئێستا بەو ژمارەییش کە لە بودجەکەدا بوو هاتووە، تا ئێستاش روون نەبوویتەوە بۆ ئێمە ژمارەی فەرمانبەرانی وەزارەت و ئاسایش چەندە؟ هەر یەکێك بەرەقەمێك هاتووە، لە بودجەکەدا بە رەقەمێك هاتووە، کە زۆر جیاوازە و بە دەیان هەزار جیاوازی هەیە لە ئەوەی کە بە ئێمە ئەڵێن، پاشان کە دووبارە دێنەوە هەر هەمان ژمارەکەی خۆیان بە هەڵە پێمان ئەڵێنەوە، کە رەقەمێکی ترە، من قسەم لەسەر هەردووکیانە، بۆیە ئەمەوێ تێکەڵاوی بکەم، زیادەیەکی زۆر هەیە، ئەگەر بێت و ئەو رەقەمەی کە ئەوان ئەڵێن بیخەینە سەر ئەوەی لە بودجەکەدا هاتووە، زۆر زۆر زیادە، ئەگەر بێت و لەسەری لاببەین بە 28 هەزار فەرق هەیە، بەس تەنها لە وەزارەتی ناوەخۆ، بێجگە لە ئاساییش و پۆلیس، پێم سەیریە ئێمە لە کاتێکدا دەرچووانی پۆلیس و پەیمانگاکان لەسەر جاددەکان هاوار ئەکەن و داوای دامەزراندن ئەکەن و ئێمەش ئەڵێن بودجەکەمان تەحەمولی ئەوەندە ناکات، لە کاتێکدا هەردوو ئاساییشەکە پێکەوە و هەردوو بەرێوەبەرایەتی ئاساییشەکە پێکەوە، ئەوە داواکاری خۆیانە، 900 کەسیان داوا کردووە بۆ دامەزراندن لە هەرێمی کوردستان، لە کاتێکدا من پێم سەیرە، تەنسیقێك نابێنم و کارێك نابێنم لە نێوان وەزارەتی پلان دانان و وەزارەتی دارایی، موافەقەتیان لەسەر 8 هەزار و 188 کارمەند کردووە بەس بۆ دوو ئاساییشەکە، لە کاتێکدا خۆیان داوای 900 کردووە، من تێناگەم فەلسەفەی ئەوە چیە؟، لە کاتێکدا کە ئێمە هاتو هاورامانە کە بودجەکەمان کورتی هێناوە و هێزەکانی پێشمەرگە بودجەکەیان بە کورت هێنان خەملێنراوە، لە کاتێکدا هەردووکیان پێکەوە بە ئیعتیرافی لێژنەی نەزاهە یەك لەسەر چواری بودجەی هەموو هەرێمی بردووە، بەرێوەبەرایەتی هەردوو ئاساییشەکە و وەزارەت، لە کاتێکدا بەس تەنها لەو ئاساییشە 8188 موافەقەتی بۆ کراوە بۆ دامەزراندن، خۆشیان داوای 900 کردووە، کە پێیان ئەڵێن، پێیان سەیرە، ئەڵێین، پرسیار ئەکەین لە وەزیری ناوەخۆ لە پرۆژە بەردەوامەکاندا لە برگەی 20 هەتاوەکو برگەی 64 ئەڵێین ئەم پرۆژە بەردەوامانە تەواو بووە و کۆتایی پێ هاتووە، خەڵکی تێدایە، ماڵی تێچووە

ئەم پرۆژانە، بۆچی دووباره گۆژمە پارەی بۆ دانراوە؟، ئەڵێ نازانم، بە نازانم کۆتایی پێ دێنێ، کە تەحقیق ئەکەین بە هەمان شێوە لە ئیدارەی مەحەلی سلێمانیش تەحقیقمان کرد هەر ئەڵێ نازانم، لە هەولێر تەحقیقمان کرد هەر ئەڵێ نازانم، یەعنی ئەم نەزانینە پێم وا نیە ئێمە بتوانین کە ئێمە لەسەر ئەرقام قسەی ئەکەین، سبەینێ بتوانین بەدواداچوونی لەسەر بکەین، بۆیە من ئەچمەوە سەر ئەوەی کە ئەم پرۆژەیە بەراستی کەم و کوڕییەکانی یەکجار زۆرن، مەقصوودی تێدایە، بۆیە پێویست ئەکات بگەڕێتەوە بۆ حکومەتی هەرێمی کوردستان، سەرەڕای ئەوەی کە باس لە ناعەدالەتی ئەکرێ لە دابەش کردنی بودجە لە هەردوو سنوورەکە، ئەوەی کە من ویستم ئاماژەی پێبکەم، ئەو 8188 تەنها بۆ ئەوەیە تەوازونی 54 بودجە بردنی ئیدارەی پێشوو هەولێر، لەگەڵ سلێمانی کە 44 ببا، کە رێژەی سەدی دەرئەکەی نەفسی ئەوە ئەکاتەوە، بۆیە من تەئکید دەکەمەوە لەسەر قسەکانی بەڕێز د.شاهۆ، کە ئەیوت بە ئەرقامەوە ئەیسەلمێنین کە ئەوە تەنها دابەشکردنی بودجە لەسەر ئەساسی دوو حکومەتیەکەی پێشووتر، حەز دەکەم هاورێکانیشم ئەو نیسبەیە دەربهێنن، من ئەمەوێ بچمەوە سەر یەك خاڵ کەبرادەران ئاماژەیان پێکرد، لقی دوو ساڵی پاریش بودجەی بۆ دانراوە کاتێك کە پرسیاری لێ ئەکەن ئەڵێن تەواومان کردووە، ئەوە چیە؟، ساڵی پاریش بۆیان دانراوە، گۆژمەی پارەی بۆ دانراوە، هەروەها زیندانی سیاسیەکان، دوو ساڵ بۆ سێ ساڵ ئەچێ حکومەتی عیراقی پارەی بۆ دابین ئەکات، پێیان نادرێ، سەرەڕای ئەوەی کە 13 هەزار کەمتری لە حکومەتی هەرێم بۆ دانراوە، نا عەدالەتێکی زۆر هەیە لە نێوان خانەنشینانی پێشمەرگە، داوا ئەکەین کە ئەوە چاوی پێدابخشێننەوە، کە هیچ ئیعتباراتێکی نیشتمانی، نەتەوەیی، خەبات و هیلاکی و ماندووبوونی تێدا ڕەچاو نەکراوە، ئیعتیباراتی وەلاء و حیزبی ئێستای تێدا بەرچاوە لە پێداچوونەوە، ئەگەر سەیر بکەین پێشمەرگەمان هەیە هەردوو شۆڕشەکەی تێدا گرێداوە، شۆرشی ئەیلول و شۆرشی نوێ، لە 76ەوە 6 مانگ پێش سەرکردەکانی خۆی هاتووتەوە کوردستان، تا وەکو ئێستا یەك مووچەی نیە کە هاوەڵەکانی هەمووی بە پلەی وەزیر ئێستا تەقاعود بووینە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، رێژدار ئاشتی عەزیز.

بەڕێز ئاشتی عزیز صالح:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەشێك لە تێبینیەکانم هاوەڵکانم باسیان کرد، بەڵام ئەوەی کە گرنگ بێت سەبارەت بەوەی کە تەواوی ئەم بودجەیە کە سەیری ئەکەین، بەشی شێری ئەم بودجەیە تەرخان کراوە بۆ مەسەلەی دروست کردن و نۆژەن کردنەوە، لە کاتێکدا کە ئەمە مەسەلەیەکی گرنگە لە کوردستاندا، کەم و کوڕیەکی زۆر هەیە لە بینای قوتابخانەکان و فەرمانگە تەندروستیەکان و بنکە تەندروستیەکانیشدا، بەڵام لە هەمان کاتدا کێشەیەکی گەورەمان هەیە کە مەسەلەی تەنمیە کردنی مرۆییە کە بەشێکی زۆر کەم لەم بودجەیە لە نەفەقاتی تەشغیلیدا یان لە هەندێك نەفەقات وەك لە بڕگەی 16 هاتووە، کە ئیشارەت بە 120 ملیار لە

پـرۆژە یاسـاکەدا دەکـات، بـە بـڕوای مـن ئـەو 120 ملیـارە ناتوانێـت سـەرخانی ئـابووری کوردسـتان بـەرز بکاتەوە، بەو پێیەی ئەو 120 ملیارە تەنها خزمەت بە دەستەبژێرێك لە خەڵکەکە بۆ ئەوانەی کە دەچنە دەرەوە بـۆ زەمالـەت، ئـەوە نـاتوانێ کارێگەرییـەکی راسـتەوخۆی هـەبێ لەسـەر بەرزکردنـەوەی ئاسـتی کۆمەڵایەتی ژنان، ئاستی کۆمەڵایەتی گەنجان، لەبەر ئەوە ئەمە بـە کـەم و کـوڕی ئـەبینم، خـاڵێکی تـر لـەم بودجەیە کە بودجەیەکی زۆر زەبەلاحە و خاڵێکە زۆر گوژمەیەکی گەورەی بۆ دانراوە، سەنتێك نابینم کـە تـەرخان کرابـێ بـۆ مەسـەلەی توێژینـەوەی زانستی، کـە مەسـەلەیەکی زۆر گەورەیـە، ئەمـە کـەم و کوڕیـە، کەواتە تەواوی ئەو پرۆژانەی کە پێشنیار کراوە لەسەر بنەمای زانستی نیە، ئایـا مـن وەکـو پەرلـەمانتارێك چـۆن بـزانم کـە ئـەدائی تـەنفیزکردنی ئـەم پرۆژانـە لـە سـاڵی ئاینـدەدا چـۆن جێبـەجێ ئـەکرێ، ئەگـەر توێژینەوە نـەبێ، لـە هـەمان کاتـدا پرسـیارێکی تـرم ئەوەیـە، ئایـا ئەولەویـەتی ئـەم پرۆژانـە کـە لـە لایـەن بەڕێزان وەزارەتی دارایـی و وەزارەتـی پـلان دانانـەوە دانـراوە، ئەگـەر لەسـەر بنـەمای توێژینـەوەی زانسـتی نەبوو، ئەولەویاتەکان لەسەر چ بنەمایەك دانراوە؟، چونکە ئەو ئەولەویاتانە کە دیاری کراوە بە بڕوای مـن کۆمەڵێك خاڵی تێدا هەیە کە کەم و کوڕییە، ئەگەر سەیری شیکاری ئـەم موازەنەیـە بکـەین، ئـەبینین ئـەم موازەنەیـە لەسـەر سـێ ئاسـتە، عەدالـەتی تێـدا نیـە، چ لەسـەر ئاسـتی عەدالـەتی کۆمەڵایـەتی، سیاسـی و ئیقتیصادیش، ئەگـەر لەسـەر ئاسـتی ئیقتیصادیەکەش قسـەی بکـەین، سـەکتەرێك بـەراورد بکـەین لەگـەڵ سەکتەرێکی تر، دەبێنین سەکتەری پەروەردە کە دروست کردنە، پارەیەکی بـێ شـوماری بـۆ تـەرخان کـراوە لەبەرامبـەردا کـە مـەناهیجی پـەروەردەیی سـەکتەرێکی گرنگـە، قابیلیـەتی قوتـابی بـەرز دەکاتـەوە و لـە کوردستاندا کەم و کوڕییەکی گەورەمان هەیە لە مەناهیجی پـەروەردەیی، لـەم بـوارە پـارەی بـۆ تەخصـیص نەکراوە، هەڵبەت قابیلیەتی مامۆسـتاکانیش هاوەڵـەکانم باسـیان کـرد، ئـەوەش خـاڵێکی زۆر گرنگـە، ئەگـەر لەسەر ئاسـتی پـرۆژە جێبـەجێ کردنـەکان بێـت، ئەگـەر لەسـەر ئاسـتی دروسـت کـردن بـاس بکـەین، ئـەدای تەنفیزکردنی پرۆژەکانی پێشوو لە ئاستێکی خراپ دایە، قوتابخانەمان هەیە کـە چـەند سـاڵێکی زۆر کەمـە دروست کراوە، بەڵام ئێستا ئەناڵێنن بە دەست ئەوەی کە بیناکان داڕماوە، ئەمانـەش لە دەرئـەنجامی ئـەوەی کـە لێپرسـینەوەیەك نیـە لـەم بودجەیـە، یـان ئـەدائێك نیـە، میکانیزمێـك نیـە، دیـاری نـەکراوە کـە ئـەم بودجەیە کە تەرخان دەکرێ و تەصدیق دەکرێ، دواتر چۆن لەسەر ئەدائی تەنفیزکردن و موراقەبـەکردنی جێبەجێکردنەکەی ئێمە بتوانین ئاگادار بین، من پرسیارێکم هەیە بۆ بەڕێز جەنابی وەزیـری دارایـی، مـن بە پێی ئەو سیاسەتەی کە جـەنابت ئامـاژەت پێکـرد، مـن سیاسـەتی حکومـەتم لا ئاشـکرا نـەبوو، کـە ئـەوە کێشەیەکە بۆ زۆرێك لە پەرلەمانتارانی تر دروست بووە، ئەو وەڵامانـەی کـە جـەنابت لـە راپۆرتەکـەت دات نەیتوانی سیاسەتی حکومەتمان بۆ ئاشکەرا بکات، بەمانایـەکی تـر بۆمـان روون بکاتـەوە، چـونکە حکومـەت وەکو کابینەی پێنجەم کۆمەڵێك سیاسەتی خۆی ئیعلان کردووە، من پرسـیارەکەم ئەوەیـە، ئایـا میکـانیزمی ئەم موازەنەیە بە چ شێوازێك و بە چ میکانیزمێك ئەم موازەنەیە ئەبەستێتەوە بـە سیاسـەتی حکومەتـەوە کە ئیعلانی کردووە؟، لە کاتێکدا کە حکومـەت ئـەڵێ مـن بـارودۆخی ژیـانی کەمئەنـدامان چـاك ئەکـەم، لـە

بودجەیەکدا کە بڕی 50 هەزار زیاد ئەکا بۆ 100 هەزار، 30 هەزار بۆ 50 هەزار، لەو بڕوایەی دام ئەمە تەشجیع کردنە بۆ هێشتنەوەی هێلێك لە هەژاری و توێژێك لە هەژاری لەناو کۆمەڵگای کوردستان کە ئەمە بەسەر وەزارەتی پلاندانیشدا ڕۆیشتووە، کە ئەمە ڕاستەوخۆ بێت یان ناڕاستەوخۆ کار ئەکات لەسەر ئەوەی توێژێك بەردەوامی بدات بە هەژارییەکەی، لەبەر ئەوەی کە من کۆمەڵێك خاڵ لەم بودجەیەدا، لەم موازەنەیە بەرچاوم نەکەوتووە، پرسیارەکانم سەبارەت بەوەی کە من هیچ ئیستیعرازێکمان و هیچ پێشاندانێك نەکەوتووتەوە بەردەممان، بە ژمارە بێت یان بە ڕوونکردنەوە بێت، سەبارەت بە تەفصیلاتی ئینفاق، نە لەسەر ئاستی وەزیفی و نە لەسەر ئاستی ئیقتیصادی و نە لەسەر ئاستی ئیداری، ئایا سەرچاوە جیاوازییەکانی ئیراداتی زەریبی چیە؟، وەکو زەریبەی دەخلە، وەکو زەریبەی قیمە ئیزافیەکانە، ئەمانە ئەگەر تەفصیلاتێکی ئینفاقمان لەبەر دەمدابوایە، لەوانەیە باشتر بمانتوانیبا ئیشەکانی خۆمان جێبەجێ بکەین، ئیراداتی غەیری زەریبی چیە، خۆ ناکرێت ئیرادات تەنها زەریبە بێت، وەکو مینەح و بەزایع کە ئەمانە هەمووی بە سیفر کۆدەکەی هاتووە، من لە بودجەی پێشووتردا پرسیارەکەم ئەوەیە، پرسیارێکی ترم هەیە، ئایا حکومەت قەرزار نەبووە؟، ئایا قەرزەکانی خۆی بە چ ڕێگایەك و بە چ میکانیزمێك پڕ کردووتەوە؟، ئەگەر ئێمە ئینفاقی پێشووترمان نەیەتە بەردەم، من وەکو پرسیار ئەیخەمە ژێر گریمانەیەك بۆ ئەم ئینفاقەی کە لە داهاتوودا باسی ئەکەین، سەبارەت بە لیژنەکەی من کە تایبەتە بە ڕێکخراوەکانی کۆمەڵگای مەدەنی، ئەو بڕە پارەی کە دانراوە بە پێی پرۆژەی یاسای کە 90 ملیارە، بۆ ڕێکخراوە سیاسیەکانە، ئێمە وەڵامەکەیمان وەرگرت کە پرسیار بوو لە لام، لەبەر ئەوەی ئاماژەی پێ نەکرابوو لە پرۆژە یاساکەدا، ئەو بودجەیە کە دانراوە، ڕێکخراوەکانی کۆمەڵگەی مەدەنی ناگرێتەوە، چۆن لەناو برگەی پرۆژە یاساکەدا ئاماژە بەو کراوە کە ئەبێت بەرێکارێکی کاتی بۆ ئەوەی کاری پارتە سیاسیەکان نەوەستێنرێت، ڕێ و شوێنێك وەربگیرێت بۆ سەرف کردنی ئەو پارەیە، من لێرەدا داوا ئەکەم کە بڕێك لەم پارەیەش تەرخان بکرێت تا ئەو کاتەی یاسای ڕێکخراوەکانی کۆمەڵگەی مەدەنی قسەی لەسەر ئەکرێ و جێبەجێ ئەکرێت و ئەچێتەوە حەیزی تەنفیز، بڕێك پارەش هەبێ بۆ ئەوەی ڕێکخراوەکانی کۆمەڵگەی مەدەنی بڕێك بتوانن ئازادی خۆیان لە دەستەمۆیی حیزبەکان کە مینحە و مووچە وەرئەگرن، ڕزگار بن لەوان، پێشنیازێکم هەیە کە ئەو بڕە پارەیەی کە تەرخان دەکرێت بۆ ڕێکخراوەکانی کۆمەڵگای مەدەنی، لە ژێر چاودێری لیژنەیەکی پەرلەمانی سەرف بکرێ.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، ڕێزدار پێشەوا تەوفیق فەرموو.

بەڕێز پێشەوا توفیق کانی وەتمانی :

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دیارە ئەوەی کە من دەمەوێ باسی بکەم، دوو ڕەخنەیە لەسەر ڕاپۆرتەکەی لیژنەی دارایی و ئابوورییە، یەکێکیان ئەوەیە کە ئەو پرۆژە کشتوکاڵیانەی کە لە پرۆژە پێشنیارکراوەکانی 2010 بوونیان نیە، هیچ

ئاماژەکیان پێ نەدراوە کە ئێمە پێشتر لە لیژنە باسمان کردووە، دەبوایە ئاماژەی پێبدرێ، رەخنەیەکی تریش، ئەو پرۆژانەی کە تەواو کراون و دووبارە بودجەیان بۆ تەرخان کراوەتەوە، کە ئەویش لە راپۆرتەکە ئاماژەی پێ نەدراوە و باسی نەکراوە، من وا دەبینم راپۆرتی لیژنەی دارایی و ئابووری پێچەوانەی سیاسەتی بەرنامەی کابینەی شەشەمە کە ئەمەش کارنامەکەیە، دیارە بۆ ئەم مەبەستە لە بواری کشتوکاڵ و لە بواری پرۆژەکانەوە دەمەوێ قسە بکەم، ئەوە کە لە کارنامەکەوە هاتووە، لە بواری کشتوکاڵدا، لە کارنامەی کابینەی شەشەم هاتووە، پێدانی قەرزی بچووك و مامناوەند و گەورە بۆ ماوەی درێژ خایەن لە رێگای بانکی کشتوکاڵییەوە بۆ پەرپێدانی بواری کشتوکاڵی، هەروەها ئاوەدانکردنەوەی دێهاتەکانی کشتوکاڵ و دابین کردن خزمەتگوزارییە سەرەتاییەکان و پێداویستی ژیانی کشتوکاڵی، پەرەپێدان بەو بوارە کشتوکاڵیانەی کە تەئسیریان هەیە، گرنگیان هەیە لەسەر ئابووری کوردستان، هەوەکو چۆن سەرۆکی حکومەت لە کۆنگرەیەکی رۆژنامەنووسی رایگەیاند کەساڵی 2010، ساڵی بووژاندنەوەی کەرتی کشتوکاڵی و ئاوەدانی دێهاتەکان دەبێ، بەراستی من نازانم کاتێك کە لە پرۆژە پێشنیارەکراوەکانی 2010، پرۆژەی کشتوکاڵی بوونی نەبێ، تەنها پرۆژەی ئاودێری هەبێ، ئایا ئەمەیە سیاسەتی حکومەتی هەرێم بۆ بووژاندنەوەی کەرتی کشتوکاڵ لە هەرێمی کوردستان؟،

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

تکایە وەرە سەر راپۆرتەکە، باسی راپۆرتەکە بکە، چاکی بکە، کەمی بکە، زیادی بکە.

بەڕێز پێشەوا توفیق کانی وەتمانی :

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من پرسیار دەکەم، ئەمەیە 64 پرۆژەکە؟، من پرسیار لە وەزیری دارایی و وەزیری پلان دانان دەکەم، هۆکاری داخیل نەکردنی ئەو 64 پرۆژەیە چیە؟، لە پرۆژە پێشنیارکراوەکانی ساڵی 2010 کە بوونیان نیە، هەروەها بۆ چی ئێمە لە لیژنەی کشتوکاڵ ئاماژەمان پێداوە، لیژنەی دارایی باسی ئەو خاڵەی نەکردووە لە راپۆرتەکەی خۆی، خاڵێکی تر کە من دەمەوێ باسی بکەم، لە ئامادەکردنی بودجەدا هاتووە، سیاسەتێکی کوردستانی لە گەشەپێدانی هاوسەنگ پەیرەو دەکەین، بۆ ئەوەی داخوازی سەرجەم ناوچە جیاجیاکانی کوردستانی تێدا بگرێتەوە، بەراستی من پێم وایە نا هاوسەنگی و نا عەدالەتی هەیە لە دابەش کردنی بودجە بەسەر وەزارەتەکان، دابەش کردنی پرۆژەکان لەلایەن وەزارەتەکانەوە بەسەر ناوچە جیاجیاکانی کوردستان، من بە حوکمی ئەوەی کە دانیشتوونی قەزای دوکانم و خەڵکی ئەویشم و نوێنەری قەزای دوکانم لە پەرلەمانی کوردستان، قەزای دوکان بە نموونە دێنمەوە کە ژمارەی دانیشتووانی زیاتر لە 50 هەزار کەسە، پێنج ناحیەی گەورە لە قەزاکە هەیە، ئەمساڵ ئەو پرۆژانەی کە پێشنیار کراوە لە سنووری ئەوانە بکرێ، ژمارەیان 8 پرۆژەیە بایی 5 ملیار و 753 ملیۆنە کە ئەم برە پارەیە تەنها بۆ نۆژەنکردنەوەی یارێگای شەعب تەرخان کراوە، لە کاتێکدا یەکێك لەو پرۆژانە پرۆژەی سەروەریەکانی سەروەرە کە ئەوە دووبارە پارەی بۆ تەرخان کراوە، خاڵێکی تر، یەکێك لەو ناحیانەی کە لە سنووری قەزای

دوکان هەیە، ببوورە دیارە بە هۆی کارەباوە قسەکان بـران، نـاکرێ لـە بیدایەتـەوە دەسـت پێبکەینـەوە، مـن باسی ناحیەی پیرە مەگرونم کرد، ئـەو ناحیـەی زیـاتر لـە 5 هـەزار مـاڵی هەیـە، ژمـارەی دانیشـتووانی 30 هەزار نفوسە و هەمووی کەس و کاری پاش ماوەی ئەنفالی دۆڵی جافایەتی و ڕاگوێزراوانی ئـەو مەنتیقـە و ناوچە جیاجیاکانی کۆبوونەوەتەوە، بەراستی کارەسات لەوە دایە لە ساڵی 2010 یـەك پـڕۆژە لـە سـنووری ئەو ناحیەی پێشنیار نەکراوە جێبەجێ بکرێ، لەکاتێکدا هەروەکو پێشتر بینیمـان، لـە بـڕی ئـەوەی داوای لێبوردن لە خەڵکی ئەوناوچەیە بکرێ، لەلایەن سەرۆکی شارەوانیەوە ئەوە راگەیندرا بە خەڵك، کـە خـەڵك کوێر ببورە و پرۆژەکانی نەدیوە، من لێرە رایدەگەینم کام پرۆژەیـە؟، منـیش نەمـدیوە نـەك خـەڵك، بۆیـە ئەوە جێگای پرسیارە کـە خۆپێشـاندانی لـێ کەوتـەوە و ئـاڵۆزی و رووداوی ناخۆشـی لـێ کەوتـەوە کـە وەك خۆمـان بینیمـان، مـن لێـرەدا کۆمـەڵێك پـرۆژە هەیـە کـە دەمـەوێ ئامـاژەی پێبـدەم لـەو سـنوورە کـە ئـەو پرۆژانەی کە تەواو بووینـە، هـیچ ئیشـێکیان تێـدا نـەماوە، بـەڵام دووبـارە پارەیـان بـۆ تـەرخان کـراوە، مـن دەپرسم ئایا لێژنەی دارایی و ئـابووری بـۆ ئاماژەتـان پـێ نـەداوە؟، بـەڕێز وەزیـری دارایـی و وەزیـری پـلان دانان هۆکاری دووبـارە تـەرخان کردنـەوەی بودجـە چیە بـۆ ئـەو پرۆژانـە؟، یـەکێك لـەو پرۆژانـە دروسـت کردنی رێگای دۆڵە رووت و قزلەر و شەدەڵە، رێگای قزلەر،مێرگـە پـان، شـەدەڵە، چاککردنی رێگای گونـدی گەبە لە پیرە مەگروون، قیرتاوکردنی رێگای پیرە مەگرون، یەکێك لەو پرۆژانـەی کـە زۆر بەراسـتی جێگـای مولاحەزەیە، دروستکردنی سایدی دووەمـی رێگـای تاسـلوجە-دۆکـان، 23 بـۆ 46 کـم لـە کۆمپانیـای mgg، پرۆژەی دروست کردنی دوو سایدی تاسلوجە لە دۆکان لە 0 کم بۆ 23 کە ئەوە رێگایەکە و هەموومان پێی هاتووچـۆ دەکـەین تـەواو بـووە، بـۆ چـی دووبـارە بودجـەی بـۆ تـەرخان کـراوە؟، پـرۆژەی تـەواو کردنـی موقتەرەباتی گوندی کونە جوولەکە، تـەواوکردنی رێگـای بنـاری کۆسـرەت کـە خـۆم مـودیر ناحیـە بوویمـە لەوێ و ئەو رێگایە دەمێکە تەواو بـووە، هۆکـار چیـە دووبـارە بودجـەی بـۆ تـەرخان کـراوە؟، تـەواوکردن و دروست کردنی گوندی قەشقۆلی-دۆکان، قیرتـاو کردنـی رێگـای دەربەنـد، بنگـرد، رێگـای یاخسـەمەر و کـانی مراد کە ئەوانە کۆمەڵێك پرۆژەن، زائیدەن هەندێ پرۆژەی تر هەیە کە تەواو نەکراون، بەڵکو پارەشیان بۆ دانراوە، هیچ ئیشیش نیە لەو پرۆژانە، بۆ نموونە 500 خانوو لە تابین، ئەو خانووانەی کـە بریـار بـوو لـە ساڵی 2005 دروست بکرێ کە نازانرێ لـە کـوێ دروسـت دەکـرێ و لەسـەر بریـاری کـێ بـووە؟، بـەڵام ئـەوە 2010یـە و پێـنج سـاڵی بەسـەر تێپـەڕ بـووە، لـە کاتێکدا لـە دوبـەی تابقێـك یـان ئوتێلێکی 160 تـابقی دروست دەکرێ، لە خیلالـی 5 سـاڵدا، کارەسـات لەوەدایـە دووبـارە بودجـەی بـۆ تـەرخان کـراوە، لـە کاتێکـدا ئێستا مەعلوماتم هەیە پۆلیس دەستی لەسەر پرۆژەکە داگیر کردووە، تەنها 30 بۆ 40 خانووی لێ دروست کراوە، ئەویش بە نوقصانی، مـەواد و شتیشـی لـە تورکیـا بـۆی هـاتووە، تێکەڵرێـژ کردنـی رێگـای گـەرەدێ، یاخیان و خورخورە و شارسـتێن وهـەنجیرە بـە درێـژایی 56 کـم، ئـەوەش یەکێکـە لـەو پرۆژانـەی کـە هـەر بوونی نیە و پارەی بۆ تەرخان کراوە، مـن ئەپرسـم بـۆ چـی؟، تـەواوکردنی رێگـای قـیری دەربەنـد رانیـە و بنگـرد و قەرەسـێ، ئـەوەش یەکێکـە لـەو پرۆژانـە کـە تـەواو بـووە بـۆ چـی پـارەی بـۆ تـەرخان کـراوە؟،

فراوانكردنـی نەخۆشـخانەی پـیرە مـەگروون، لەكاتێكدا كـە باسـم كـرد ئـەو هـەموو دانیشـتووانەی هەیـە، مەڵبەندێكی نیە نـەك نەخۆشـخانە، گەیانـدنی كارەبـا بـۆ گونـدەكانی بنـاری كۆسـرەت، ئەسـڵەن نـەك هـەر كارەبا، یەكێك لەو گوندانە كە گردەسوورانە و هەموو چەند كیلومـەترێك لـە سـەدەی دوكانـەوە دوورە، تـا ئێستا كارەبای نیە و ئەو پرۆژەیە بـوونی نیـە، پـارەی بـۆ تـەرخان كـراوە، گەیانـدنی كارەبـا بـۆ گونـدەكانی دۆڵێ ناحیەی بنگرد ، بەریمەرگە، گەیاندنی كارەبا بۆ ناوچەكانی دوكان، كوێی دوكان؟، گەیاندنی كارەبا بۆ سێ گوند لە دوكان، كام گوندانە؟، قیرتاو كردنی ڕێگای سوسێ كۆن، پرۆژەكانی شارۆچكەی پـیرە مـەگروون، كە نووسراوە 4 پرۆژە، من دەپرسم كام پرۆژانەیە؟، من بەراستی شتم زۆر ماوە بەڵام دەمەوێ لە كۆتاییـدا ئەوە بڵێم كە ئێمە بودجە بە قوتی خـەڵك دەزانـین و مـاف خەڵكـە و پرسـێكی گرنگیشـە، سـاڵێ یـەك جـار موناقەشە دەكرێ لە پەرلەمانی كوردستان و پێویستیشە هەموو خەڵك ئاگاداری موناقەشـە كردنـی بودجـە بێت، بۆیە ئێمە وەكو ئۆپۆزیسیۆن و وەكو لیستی گۆڕان، لەگەڵ تێپەڕاندنی بودجەین بە بێ كەم و كورتی، نەك ئەو كەم و كورتیانـەی كـە بـاس كـرا، بـۆ ئـەوەی دەسـتی حكومـەت كـراوە بێـت، بـۆ پێـدانی مووچـەی فەرمانبەران، بۆ زیادكردنی مووچەی كەس و كاری شەهیدان و قوربانیـانی ئـەنفال و چـەكی كیمیـاوی، بـۆ زیادكردنی مووچەی كـەم ئەنـدامان، مووچـەی زینـدانی سیاسـی، جێبـەجێكردنی پـرۆژە خزمـەت گوزاریـە سەرەتاییەكان لە هەموو ناوچە جیاجیاكانی كوردستان، بە كەركووك و ناوچە دابڕاوەكان و ئەو ناوچـانەش كە ناكۆكیان لەسەرە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

ڕێزدار نەسرین خان فەرمووو.

بەڕێز نەسرین جمال مصطفى:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

دیارە زۆر لە خاڵەكان هاوڕێكانم ئاماژەیان پێدا، بەڵام بـە پێویسـتی ئـەزانین لەسـەر راپۆرتەكـە، لـە هـەمان كاتـدا لەسـەر ئـەو ناعەدالەتیـەی كـە هـەبووە، بەتایبـەتی لەسـەر پرۆژەكـان پێویسـت بـەوە ئـەكات هەڵوەستەیەك بكەین و قسەی لەسەر بكەین، چونكە بودجە پێویست بەوە ئەكات كە زیاتر قسەی لەسـەر بكرێ و زیاتر ئاماژە بە كەم و كورتیەكان بدرێ و زیاتر روون بكرێتەوە، چونكە ئەوە هی هـەموو میللەتـە و هی من و تۆ نیە، دیارە ئەوەی كە من ئەمەوێ ئاماژەی پێ بدەم، زۆر لـە برادەرەكانیش ئاماژەیـان پێـدا، مەسەلەی ئەو دابەش كردنـە یـان ئـەو نـا عەدالەتیـەی پرۆژەكانـە بـە هەموو ناوچـەكانەوە، ئێمـە هـەموو كوردسـتان لای هـەمووومان خۆشەویسـتە و هـەمووومان خـاوەنی كوردسـتانین، لـە ناوچـە دابراوەكـان و بـە كەركووكیشەوە، ئەو نا عەدالەتییەی كە ئـەیبینین لـە دابـەش كردنـی بودجـە و یـاخود دانـانی پرۆژەكان، بەراستی نەك ئەوەی تـەنها لـە پارێزگاكانـدا ئـەو دیاردەیـە هـەبێت، بـەڵكو ئـەو دیـاردە نـا عەدالەتیـە شـۆڕ بوویەتەوە بۆ پارێزگاكان و قەزاكان و بۆ ناحیەكان، و لە ناحیەكانیشەوە بـۆ گونـدەكان، هـەر چ كەسـێك كـە خەڵكی مەنتیقەیەك بێ، دیارە ئێمە نوێنەرێ هـەموو خـەڵكی كوردسـتانین، بـەڵام هـەر یـەكێكمان خـەڵكی

شوێنێکین، هەر یەکێکمان شارەزاییمان لە مەنتیقەکانی خۆمان هەیە زائیدەن چەند مەنتیقەیەکی تر، ئەو پرۆژانەی کە باس ئەکرێ و کە پێشنیار کراوە بۆ مەنتیقەکان، بەداخەوە لە ئاستی پێویستدا نیە، کەم و کوڕی زۆری تێدا هەیە، بۆیە من ئەمەوێ لەو روانگەوە ئاماژە بە چەند پرۆژەیەك بدەم لە مەنتیقەی قەرەداغدا، هەندێ خەڵك و هەندێکشتان ئەوەی بە تایبەتی خەڵکی سلێمانی بێت، پێشمەرگایەتی کردبێ، مەنتیقەی قەراغی بینیوە، مەنتیقەی قەراغ کە لە سێ بەش پێکهاتووە، بەشی سەرەوە و بەشی خوارەوە کە ئەبێ بە دوو بەشەوە، بەداخەوە قەراغ شوێنێکی کۆنە، بەڵام تازە بووە بە قەزا، لەو قەزایەشدا تەنها خوێنێك بووبێ بە ناحیە، ناحیەی سێوسێنانە، کە خاوەنی چەندین شەهید و چەندین کیمیابارانن، ئەم قەزایە خۆی هیچ رووخسارێکی قەزای پێوە دیار نیە تاوەکو ئێستا، چونکە کاوەلکارییەکان ئەوەندە زۆرن، تەنها ئەوانەی کە بۆی کراوە لە ئاستی پێویستی خەڵکدا نیە، بەڵام شوێنمان هەیە لە مەنتیقەی قەراغ، زیاتر لە بودجەی پێویستی بۆ تەرخان کراوە و زیاترین پرۆژە و زیاترین بودجە بۆ ئەو شوێنە رۆیشتووە، من لێرەوە ئەچمەوە سەر ناحیەی سێوسێنان، ئەو ناحیەی سێوسێنانە کە هیچ خزمەت گوزارییەکی نیە، راستە تازە بووە بە ناحیە، راستە 60 ماڵی بۆ چوویتەوە، بەڵام لەو ناحیەیە خۆیان مزگەوتیان هەیە، تازە بە تازە من حورمەتم هەیە، مزگەوتێکی تازەیان بۆ کراوە لەگەڵ هۆڵی بۆنەکان، مەعەلعیلم ئەم گوندە ئاو نیە بیخۆنەوە، کە پێویست بوو ئەو پارەی کە بۆ ئەو هۆڵەی تەرخان کراوە، هیچ مەراسیمێکی تێدا ناکرێ هەندێ بۆنەی تایبەتی نەبێ، ئاویان نیە بیخۆنەوە، حورمەتم بۆ پەرلەمان هەیە، بە گوێ درێژ و شەڵتە لە کانییەوە ئاو دەبەن بۆ ماڵەکان، ئەو پارەیەی لەو هۆڵە تەرخان کرابوو بکرابایە پرۆژەیە بۆ پرۆژەی ئاو بۆ خەڵکەکە باشتر بوو، خاڵێکی تر کە ئیشارەتی پێبدەم هەر لە ناحیەی سێوسێنان بوو، دروستکردنی 60 خانووە بۆ ئەو خەڵکانەی کە لەناو ناحیەی سێوسێنان ، ئەم 60 خانووە پرۆژەیەکی بەردەوامە، لە ساڵی 2009، 2 ملیار و 801 ملیۆن دیناری بۆ سەرف کراوە، بەردەوامە کە ئێستا 558 ملیۆنی تری بۆ تەرخان کراوە، مەعەلعیلم ئەو 60 خانووە تەواو بووە، تەنها نازانم ئەگەر گڵۆپەکانی دابین نەکرابێ، بەڵام ئەرزی 60 خانووەکە پارەی لە خەڵکی سێوسێنان کۆکراوەتەوە بە بڕی 17 ملیۆن دینار کە ئەم بینایانە لەسەر بودجەی حکومەتی هەرێم دروستکراوە، ئایا بۆ چی؟، بۆ کڕینی ئەرزەکە پارە لە خەڵکی ناحیەکە کۆکراوەتەوە کە بڕی 18 ملیۆنە؟، لە هەمان کاتدا حکومەت تەعەهودی پێ پڕکردوونەتەوە، ئەو دانیشتوانانە ئەگەر هاتو خانووەکانیان دابەش کرد بەسەریانە، واز لەو پارەیە بێنن کە داویانە بە حەقی ئەو خانووانە، خاڵێکی تر کە ئێمە دەمانەوێ باسی بکەین هەر لەو مەنتیقەیە جاددەی شیقازی و قەلاقایمەزە، کە ئەوە مەشرۆعێکی بەردەوامە، لە 2009دا ملیارێك و 8010ی بۆ سەرف کراوە، ئێستاش بڕی 200 ملیۆنی بۆ تەرخان کراوە، ماوەی شەش مانگ زیاترە ئەو جاددەیە وەستێنراوە، ئەگەر لێپرسینەوە هەبوایە، ئەگەر بەدواداچوون هەبوایە، ئەگەر سزادان هەبوایە، بە دوایاندا بچینەوە، ئەم مەشروعە بۆچی وەستاوە؟، خاڵێکی تر کە هەر ئەمەوێ لەناو قەراغدا باسی بکەم، باسی باخچەیەك دەکات، باخچەکە لە دەربەندیخان، لە قۆناغی دووەمدایە، بەڵام لەسەر میلاکی قەراغ داندراوە، ئەوە ئەگەر

غەڵـەتی مەتبەعیـە حەقـە راسـتی بکەنــەوە، ئەگـەر غەڵـەتی مەتبـەعیش نیـە و باخچـەکە بـەناوی دەربەندیخانە، قەراغ راستە باخچەیەکی بۆ کراوە، بەڵام پێویستی بـە مەشروعی زیاتر هەیـە تـاوەکو ئـەو باخچەیە، ئەگەر بڕۆی بۆ بەشی سـەرەوەی قـەراغ کـە ئـەو مەنتیقەیـە نزیکـەی 35 دەێیـە، تـەنها و تـەنها ئەوەی کە بۆیان کرابێ جاددەیەکی تێکەڵرێژە کە لە ساڵی 1992 مونەزەمـەی میـدیکۆ کردوویـەتی، ئـەوە جگە لە کۆمەڵێ نا عەدالەتی تر کە لەو مەنتیقانـە کرانـە، بـڕۆ بـۆ بازیـان، بـڕۆ بـۆ بادینـان، بـڕۆ بـۆ هـەر شوێنێ زیاتری نەبێ، کەمتری نیە، بۆیە من لێرەوە ئەگەر بڕۆین بۆ موازەنەتی وەزارەتی کشتوکاڵ، خۆزگە سەیرتان بکردایا و بتاندیتبا چەندی تیکراری تێدا هەیە، هەر لە موخەصەصات و نەفـەقاتی ئیفـادەوە کـە لە جیاتی جارێك دوو جار دووبارە بوویتەوە، ئەوە هەمووی پارەیە و دووبارە ئەبێتەوە لە ئیجاری مـەبانی و ئیجاری مەخازن، کە دووبارە ئەبێتـەوە، لـە کـڕینی مەلابیسـەوە کـە دووبـارە بوویتـەوە، لـە لەوازیمـەکان، لەوازیمی ریازی و توبی و لە خاڵی دووەمدا کـە تیکـرار بوویتـەوە موسـتەلزەماتی خەیریـە، بۆیـە پێویسـت بەوە ئەکات زیاتر قسە لەسەر بودجە بکەین، من لێرەشـەوە کۆتـایی بـە قسـەکانم دێـنم بـە چـەند خاڵێـك، ئەوە رەئی خۆمە و بە کورتی ئەگەر بودجە شەفاف بوایە، ئەگەر عەدالەت بەرقەرار بوایە، ئەگەر عەدالەت لە دابەشکردنی بودجە و لە دابەشکردنی کارەخزمـەت گوزاریەکانـدا هەبوایـە، ئەگـەر یاسا سـەروەر بوایـە، ئەگـەر بەدواداچـوون و لێپرسـینەوە و سـزادان هەبوایـە، ئەگـەر هـەموو داهاتـەکانی حکومـەتی هـەرێمی کوردسـتان بـە داهـاتی نەوتـەوە و بـە داهـاتی نـەوتی رەش و بـە داهـاتی گرێبەسـتەکانەوە و بـە هـەموو رسوماتەوە کۆ بکرابـاوە و بخراباتـەوە سـەر بودجـەی هـەرێم، بـە شـەفافانە دابـەش بکرابـا بەسـەر هـەموو هەرێمدا، بە کەرکووك و شوێنە دابڕاوەکانیشـەوە، بەراسـتی ئێسـتا کوردسـتان ئـاوەدان بـوو، خـەڵکیش ئـەو هەموو گلەیی و گازاندەی نەبوو، بێ کار نەئەما.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

تەواو، کوردستان زۆر ئاوەدانە و ئاوەدانتریش ئەبێ، ئێستا رێزدار لانە احمد.

بەڕێز لانە احمد چەلبی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من کە ئەندامی لێژنەی دارایی و ئابووریمە، پشتگیری لە هەرسێ راپۆرتی لێژنەی دارایی و ئابووری دەکەم، حـەز ناکـەم ئـەو خاڵانـە دووبـارە بکەمـەوە کـە لـەناو راپۆرتەکـەمان هەیـە، کـە دەمانهـەوێ بۆمـان روون بکرێتەوە، زۆر پێشنیاریشمان کرد لەناو راپۆرتەکەمان کە بڕگە و ماددەکان، ئیزافەمان کردیـە، بـەڵام یـەك خـاڵ هەیـە حـەز دەکـەم ئامـاژەی پـێ بکـەم، کـە بڕوانینـە وەبەرهـەمهێنانمان، نەفـەقاتی تەشغیلیمان، لـە موازەنەی حکومەتی ئیقلیم لە کوردستان، کـە ئیقـتیراح کرایـە لـە وەزارەت لـە دائیرەکـان لـە سـاڵی 2010، ئـەویش 16 ترلیـۆن و 127 ملیـار و 753 ملیـۆن، کـە تەخمینیـە، بـەڵام ئـەوەی کـە لـە یاسـای موازەنـەی هەرێمی کوردستان کە لەبەر دەستماندا هەیە، ئەویش هـەر تەخمینیـە کـە بـۆ سـاڵی 2010 داندرایـە، 11 ترلیۆنـە تەخمینیـە، کـە 7 ترلیـۆن بـۆ نەفـەقاتی تەشغیلی دەچێت و وەگەڕهێنانـە، کـە دەکاتـە لـە 69٪،

ئەگەر بەراورد بكەین لەگەڵ نەفەقاتی تەشغیلی حكومەتی فیدرالی عیراق، كە بەنیسبەت ئەوان نەفەقاتی تەشغیلیان لە 72٪، هەروەها 3 ترلیۆنیش لە نەفەقاتی ئیستسماری وەبەرهەمهێنان، كە داندرایە لەو 11 ترلیۆنەی كە دەكاتە رێژەكەی 31٪ ، ئەگەر بەراورد بكەین لەگەڵ نەفەقاتی ئیستیسماری حكومەتی عیراق ی فیدراڵ كە ئی ئەوان لە 28٪، یەعنی من ئەوها ئیعتیبار دەكەم ئەوە دەسكەوتێكی گرنگە، كە نیسبەی نەفەقاتی ئیستیسماریمان ئەگەر بەراورد بكەین لەگەڵ نەفەقاتی ئیستیسماری حكومەتی عیراقی فیدراڵ، هی ئێمە زیاترە، هەروەها حەز دەكەم ئاماژە بەونوقتەیە بدەم كە من جێگری لێژنەی مافی بەكاربەرم، كە لێرە من حەز دەكەم روونی بكەمەوە كە راپۆرتی دووەممان لەسەر پێشنیاری لێژنەكان بوو، ئەوانیش زۆر هەیە لە پێشنیاری لێژنەكان تیكرار هەبوو، حەزمان نەكرد تیكرار بكەینەوە، بۆ ئەوەی راپۆرتەكە زۆر نەبی عەدەد ئەوراقەكانی ، بۆیە ئێمە لێرە یەكێك لە پێشنیارەكان وتمان بە نیسبەت لێژنەی پاراستنی مافی بەكاربەر وتمان بە نیسبەت ئیراداتی وەزارەتی صیحە، كە ئیشارەتی پێدرایە لە یاسایەكەی، بگەڕێتەوە بۆ موازەنەی وەزارەتی صیحەو هەروەها پێشنیارمان كرد بە نیسبەت وەزارەتی كارەبا و شارەوانی، هەروەها ئاماژەمان بە سندوقی نیشتەجێبوون كرد و بە زیادەی سولفەی عەقاری كرد، بەڵام كە دەبێنین لە لێژنەكان هەموو نوقاتەكان نەوترایە، چونكە لە راپۆرتی لێژنەی دارایی ئیشارەتمان پێدایە، حەزمان نەكرد زۆر خاڵ هەبوو لە لێژنەكان تیكراری تێدا هەبوو، ئیكتیفائمان كرد بە یەك جار نووسینەوە بۆ خاتری راپۆرتەكان عەدەدی زۆر نەبێ كە تیكرار نەبێ، هەروەها نوقتەكم هەیە كە حەز دەكەم بە نیسبەت وەزارەتی پیشەسازی و بازرگانی، تەبیعی پرۆژەكان كە دەبینم، حەز دەكەم عەدەدی پرۆژەكان زیاتر بێ، بە نیسبەت نەوعیەتی پرۆژەكان زیاتر بێ، ئێمە بە نیسبەت لە هەرێمی كوردستان زۆر مەعادنمان هەیە دەتوانین سوودی لێ وەربگرین، بۆ بونیەی تەحتی بەكاربێنێن، هەروەها حەز دەكەم ئاماژە بەوەش بدەم كە دەبینین شاری هەولێر، لە خیلالی ئەو 4 ساڵەی رابوردوو، كە حكومەتی كابینەی پێنجەم زۆر دیارە ئاوەدان كراوەتەوە، زۆر فەرع و شتی لێ زیاد بووە، زۆر بونیەی تەحتی زیاد بووە، ئامادەش بۆ 4 ساڵی داهاتوو زیاتر ئاوەدان ببێت، هەروەها بە نیسبەت ناحیەكان و ئەقزیەكانیش ئاوەدان ببێتەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

رێزدار عیماد.

بەڕێز عماد محمد حسین:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

دەسپێكی، سوپاسیا لێژنا دارایی دكەین، كە ئەڤە نێزیكی هەیڤەكێیە خەریكێن دارشتنا ڤێ بودجێ نە، ب شێوەیەكی گشتی پشتگیریا راپۆرتا لێژنا دارایی دكەین ژ بەر دوو ئەگەران:

یەكەم:چونكە ب شەفافی لێكۆلینا ڤێ بودجێ كریە، دووەم: رێگە چارەسەری پێشنیار كرینە بۆ ئەو كەم و كورییێن دنا ڤ بودجێدا هەین، دیسان جهێ دلخۆشێیە كە دبودجا ئەڤ ساڵدا كە بەردەوام بوونە لسەر

سیاسەتا کابینا پێشوو، پێشنیارا چارەسەرکرنا چەند گرفتێن ڤێ وەلاتە کرێنو، ژوانا زێدەکرنا مووچێن شەهیدان و ئەنفالکراوەکان و کیمیاباران و کەم ئەندامان، و تەخصیصاتێن تایبەت بۆ تواناسازیا لاوان، و تەخصیصاتێن تایبەت بۆ چارەسەرکرنا ڤەیرانا نیشتەجێبوونێ، و تەخصیصاتێن تایبەت بۆ هەلمەتا ئاڤاکرنا ڤوتابخانان، و تەخصیصاتێن تایبەت بۆ پرۆژێن پێشەسازی و کشتوکالی، کە هەمی خالێن ئەرێنینە دبودجا ئەڤ سالدا. بەلام من چەند پێشنیارەك هەنە ئاراستەی بەرێزان وەزیرێ دارایی و پلان دانانێ دکەم، ئێك ژوانە ئەو پێڤەرێ وەزارەتا پلان دانانێ کریە پیڤەر بۆ دابەشکرنا پرۆژێن پێشنیارکری، رێژا ئاکینجیبونێ بۆیە، ئەڤە ژێ پێڤەرەکێ جهێ خۆدایە، بەلام پێشنیار دکەین پێڤەرێ مەنکوبییەت و هەژاریا دڤەرا ژی بچێتە پالێ پێڤەرێ رێژا ئاکنجیبوونێ، چونکە هندەك دڤەر هەنە دمەنکوب و هەژارن و پێتڤێ ب کارێن خزمەتگوزاریا زێدەترن. داخازا لێبورینێ دکەم کە ئەڤێ دڤەرێ ژ دکەمە نموونە و هێڤیدارم نەچێتە پالێ ناوچەگەریێ دا، بۆ نموونە دەڤەرا ئامێدیێ کە ژ سەرجەمێ (327) گۆندان نزیکی (200) گۆندا دوێرانن و خەلکێ ڤێ دەڤەرێ ژ گۆندێن خۆ بێ بەهربووینە، ژبەر کۆ رۆژانە فرۆکێن تورکیا تۆپبارانا گۆندێن وان دکەتن، خەلکێ وان نەچاربوویە گۆندێن خۆ ب جهـ بهێلن و بکەڤنە دکرێچێ دا و ئاڤاهێین حکومیدا و دوەزعەکیچ نالەباردا بژێن. لەوان پێشنیار دکەین کەوەزارەتا دارایی یا حکومەتا هەرێما کوردستانیچ رێژەیەکێ ژ نەفەقاتێن ئیعانات و مینەح و مەنافیع ئیجتیماعیە و لە مەصروفات ئوخرا و لە ئیحتیاتیێ وەزارەتا دارایی و ژتەخصبصاتێن تایبەت، رێژەیەکێ تەرخان بکەتن بۆ ئەو دەڤەرێن مەنکوب و هەڤار کە رۆژانە فرۆکێن تورکیا و تۆپخانا ئیرانێ ڤان دەڤەران تۆپ باران دکەت، بۆ قەربووکرنا وێ زیانا ماددی و مەعنەوی یا ب خەلکێ وان دەڤەران دکەڤیت.

دەربارەی خالا دووێ لدور بەردەوام بوونا وەزارەتا دارایی لسەر تەئمین کرنا قەرزێ عەقاری بۆ هاوولاتیان لدیف زەوابت و رێنمایێن کارپێکراو، خالەکا جهێ خۆدایە، بەلام ئێك ژ رێنمایێن وەرگرتنا قەرزێ عەقاری ئەوە کە دەڤێت سەنەدا تاپۆیێ هەبیتن ب پارچا عەردی، وە ئەڤە ژی دەبیتە ئەگەرێ بێبەهربوونا هەزارەها خەلکێ نیشتەجێبوویێن دەڤەرێن هەتا نۆکە (تسویە) لێ نەهاتیە کرن. لەوان پێشنیاردکەین کە وەزارەتا دارایی رێنمایێن تایبەت دەربێخیت دا کۆ خەلکێ وان دەڤەرا مەحروم نەبیت ژ وەرگرتنا سولفا عەقاری، ببۆرن هندەك دەڤەرێن دژی هەنە هاوشێوەنە و هاوسنوورن دگەل تورکیا و ئێرانێ، بەلام ئەڤە وەك نموونە و سۆپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

رێزدار ئامێنە زکری.

بەڕێز امینة ذکري:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەرا ئەز دەست پێ بکەم، پشنیار دکەم کو د ناڤبەرا روینشتنێن مە دا بێهنڤەدان "پاوز" هەبن کو بـ راستی ژ بەر درێژیا روینشتنا مەجورە وەستیانەك یا بـ هەمیا ڤە دیارە.

سەبارەت تەرخان کرنا 120 ملیار دینار بو سندوقا گەشەپێدانێ و 150 ملیار دینار بو هەڵمەتا نیشتمانی بو دروست کرنا قوتابخانا، ئەڤە وەرچەرخانەکا نوی و پوزەتیڤە بو کەرتێ پەروەردێ، لێ بەرێزان ئەگەر ئەم بهێین سەح کەینێ تەرخان کرنا 1500 کەسان بو میلاکێن وەزارەتا پەروەردێ رێژەیەکا گەلەك کێمە، بۆ نموونە ئەگەر ئەم بەحسێ پارێزگەها دهوکێ بکەین پێدڤیا پارێزگەها دهوکێ بو قوتابخانێن بنەرەتی و دوانـاڤنجی 604، 4 مامۆستـایانە، ئەگـەر ئـەم بهـێین سـەح بکـەین دێ بیـنین ب تـنێ 1500 مـیلاك بـۆ دامەزرانـدنێ ب تـنێ بـۆ کـەرتی پـەروەردێ نـە. کـو بەشـێ پارێزگـەها دهـۆکێ بتـەنێ ناکـەت و سـەبارەت خزمەتگوزارو فەرمانبەران هەژی ئاماژە پێدانێ یە ئەو سالا2006ێ وەرە حـەتا نوکـە ئێـك خزمـەتگوزارو فەرمانبـەر ل پارێزگـەها دهـوکێ نەهاتینـە تـەعین کـرن و پێـدڤیا پارێزگـەهێ بــ 385، 5 فەرمانبـەرو خزمەتگوزارایە. بەرێزان ژینگەها قوتابخانێن کوردستانێ ژینگەهـەکا ناتەندروسـتە بـو زاروکی کو ئـەو بــ خوە قوتابخانا پاقژ بکەن، کە ئێزەن هەکە چ پاقژکەر بو قوتابخانا نەبن تەندروستیا زاروکی دکەڤیتە د بن مەترسیێ دا، کو بـ راستی پێدڤیە چاڤخشاندنەکا دی دوارێ میلاکێن پەروەردێ دا بهێتە کـرن. ئـەو بودجا بو پرۆژێن وەزارەتا پەروەردێ هاتینـە تـەرخان کـرن بـو پارێزگـەها دهوکێ 11 قوتابخـانێن 18 پـولی نـە ئەڤـە د دەمـەکێ دایـە کـو پارێزگـەها دهـوکێ 579 مەدرەسـێن 2 شـیفتی، 70 مەدرەسـێن 3 دەوامـی یـێن هەین. گەلو ئایا 11 قوتابخانێن 18 پولی بەشێ هندێ دکـەت کـو ئـەڤ دەوامـێن 2 شـیفتی و 3 شـیفتی دێ نەمینن؟

ئەگەر ئەم بنێرینە پلانـا رێڤەبـەریا گشـتی یـا پـەروەردا دهـوکێ بـو نـەمانا دەوامـا 3 شـیفتی و 2 شـیفتی، پێدڤیا پارێزگەهێ بـ 6 مەدرەسێن 27 پولیە، 72 مەدرەسـێن 18 پـولی، 82 قوتابخـانێن 12 پـولی و 99 قوتابخانێن 9 پولی و 2 مەدرەسێن 6 پولیە، کەچی خوە ئێك مەدەرەسا 27 پولی ژی بو پارێزگەها دهوکێ نەهاتیە دانان و هندەك قـەزایێن پارێزگـەهێ ژی د بـێ بـەهرن. سـەبارەت باخچێ زاروکـان بـەرێزان ئەڤـە CD یەکا وێنایە لـ باخچێ زاروکان لـ سێمێلێ، کو د ڤی باخچەی دا پتر ژ 300 زاروکان تێڤەنەو ژیانـا وان یا د بن مەتەرسی داو، هەر گاڤێ ئەڤ ئاڤاهیە لـ سەر سەرێ وان بـ هەرفیت یا دروستە؟ بـ راستی ئـەز حـەز دکەم وەزیرێ پلاندانانێ و وەزیری دارایـی سـەح بکەنـە ڤـێ کارەساتا هـەرە مـەزن، گـەلو چ منطق قوبـول دکەت پتر ژ 300 زاروکا ژیانا وان د خەتەرێ دابیت و ئێك باخچێ زاروکا بو سێمێلێ نەهاتیە دانان؟

بەرێزان، بەلێ یەکسانی د دابەش کرنا بودجەی دا نینە ئەز پارێزگەها دهوکێ دێ کەمە نموونە پارێزگـەها دهوکێ 23٪ ژ ئاکنجێیێت هـەرێما کوردسـتانێ پێـك دهـێن و بەشـی بودجا بـو هاتیـە تـەرخان کـرن تـەنها 15٪یە. ئەز دێ ئاماژە دەمە وەختێ شەرێ برا کوژیێ، لـ وێ فەترێ تەنها رێکا اقتصادی دەرگـەهێ دهـوکێ بو و ئەڤە بو سەبەبێ هندێ کو دهوك بەرامبـەر هـەولێرو سلێمانی گەلـەك پـێش بچیت، د فـەرتا کابینـا پێنجێ دا سیاسەتا حکومەتا هەرێما کوردستانێ بو هندێ کو تەوازونەکێ لـ هەمبـەر پارێزگـەها دا دروسـت بکەت، بودجا پارێزگەها دهوکێ کێم کر و ئەڤە بو سەبەبێ هندێ کو پارێزگـەها سـلێمانیی و هـەولێرێ بــ تایبـەتی هـەولێر بـەرەف پێشـڤە چونەکا مـەزن بچێت بـ تایبـەتی هـەبونا 2 مـەتارخانا دیاردەکا هـەرە

پوزەتیڤە بو وەلاتێ مە. ئەو پێشڤەچوونا ل ڤان 4 سالان لـ هەولێرێ چی بوی بـ هەمی شانازیی ڤە هەولێر رەنگێ باژێرا یا لی هاتی ئەم وەکی دهوکی شانازی بـ هندێ دکەین، لێ مە دهوکیا تەزحیە یا پێ دای. لێ دهەمان دەمدا ژلایێ حەرەکا ئابوری دهوك پاش ئیخست و بەرێ هەمی بازرگان و رێڤینك و پروژان ئیخستە هەولێرو سلێمانیێ ئەڤە بو سەبەب حەرەکا سیاحی لـ دهوکێ نەمایەو هوتیل هەمی یێن ڤالا ماین و ئەڤە ددەمەکێ دا یە کو پارێزگەها دهوکێ دەڤەرەکا ئیکجار باشە بو دەڤەرا سیاحی براستی پرسیارا من ژ وەزیرێ دارایی ئەوە، ئەو 6٪ ئەوا ژ پارێزگەها دهوکێ هاتیە برین کیڤە چویە؟ چ لێ هاتیە؟ و ژ بەرچ هاتیە برین؟ هەکە بەرسڤ ئەو بیت کو بو خەرجیێن سیادی چویە ئەرێ حکومەتا هەرێمێ بەس حکومەتا پارێزگەها دهوکی یە؟ بوچی خەرجیێن سیادی ژێ ناهێتە برین و ئەوا دمینیت لـ سەر پارێزگەهان بهێتە دابەش کرن؟ بـ چ بەهانە هوین دهوکێ دکەنە کەبشێ فیدایێ ئیبراهیم پێغەمبەر؟ براستی ئەڤە پرسیارەکە کە من دڤێت بهێتە بەرسڤ دان.

بەرێزان، د پروژێ بودجێ پشنیار کری دا وەزارەتا ئەوقاڤ گرنگی یا دایە ئەڤا کرن و نویژەنکرنا مزگەفتان و تەنها ئێك پروژە ژی نە بو جهێن ئایینێن کریستیاناو نە بو پەرەستگەهـ و مەزارگەهێن ئێزدیان نەهاتیە تەرخان کرن، لێ دهەمان دەم دا هەکە ئەم سەح کەینێ دێ بینین ئێزدیان 315 پەرەستگەهـ و مەزارگەهێن ئاینی یێن هەین بەس هەتا نوکە ژبلی پەرجانا ئێك ئاورا دی بـ وان پەرسەتگەها نەهاتیە دان.

د راپورتا لێژنا دارایێ و یاسایا پەرلەمانێ د لاپەرێ 16 دا لێژنا ئەوقاف و کاروبارێن ئاینی لـ پەرلەمانی پیشنیار یا کری کو مزگەفت ژ کرێ یا ئاڤ و کەهرەبێ بهێنە عفو کرن؟ ئەرێ پرسیارەك ما بو حکومەتێ ژ لایێ ئیدارێ ڤە چ فەرق هەیە، ئەگەر پشنیار بکەین مستشفی و مەدرەسە ژ کرێ یا ئاڤ و کەهرەبا بهێنە عفو کرن؟ و هەکە ژلایێ روحی ڤە سەح کەینێ ئایا لێژنا ئاینی کەنیسەو پەرەستگەهێن دی یێن دینی ژی بەرچاڤ کرینە؟ بەرسڤ نەیە ژ بەر هەندێ ئەز پشنیار دکەم هەر دەخلێ وان بچیت بو حکومەتێ و ژلایێ وان ژی ڤە بهێتە سەرف کرن.

د راپورتا لێژنا دارایی دا لاپەرێ 14 ێ ئاماژە دایە هندێ کو پارێ بو پروژێن دوبارە بوین بزڤریت بو بودجا وەبەرهێنانێ بو خزمەتا ناوچێن زەرەرمەندو زیان لێکەفتی کو کێمترین خزمەت بوهاتبیتە پێشکێش کرن ئەز پشنیار دکەم ئەو پارە هەر بو پروژەیەکێ دی بو وێ محافظێ بـ خوە بهێتە تەرخان کرن.

بەرێزان، من وێنەیەکێ هەی ژ خەستا ئازادی ئەڤ وێنەیە یێ ڤاتێ دوویێ بەشێ زاروك بونێ یە، یەعنی کارەساتەکا هەرە مەزن یا لـ پارێزگەها دهوکێ هەیەو هەتا نوکە نەخوشخانا زاروك بونێ لـ دهوکێ نینەو ژن لـ عەردی د نڤینن و سێلانێ بو دانن، هەرێ ئەڤە چەوا چێ دبیت؟ ئەز پشنیار دکەم پێداچوونەك لـ سەر ڤێ مەسەلێ بهێتە کرن هەر چەندە لـ سالا 1996 نەخشەو پلان یا بو هندێ هاتیە دانان. لـ خەستا ئازادی بـ تنێ 72 تەخت لـ تەبەڤا دوێدا یێن هەن و 25 تەخت لـ ڤاتا شەشێ یێت هەین کو ئەڤە تێرا پارێزگەهێ ناکەت. داخوازێ ژ وەزیرێ دارایێ دکەم بلا ئاور و لێزڤرینەکا بلەز بـ ڤێ چەندێ بدەن و گەلەکا گرنگە خەستەخانا ژن و زاروك بونێ لـ دهوکێ بهێتە چێکرن.

بـ تنێ من خالەکا دی یا مای بەرێزان، ئاوارێت ژ ئیران و تورکیا زڤرین ڤە پێدڤیە ئەم گرنگیەکێ پێ بدەین بـ راستی د دەرفەتێن تەنگ و وەختێ نەخوشێن ملەتێ مە وان کارەساتێن مەزن تەحەمول کرینەو توشی نەخوشی و ئەشکەنجەدانێن

مەزن. بوينە ژ بەر هندێ ژی گرنگە حكومەتا هەرێمێ ئاورەكێ لێ بدەيت و قەرەبويا وان بكەن. راستە هندەك ژ وان گەلەك موستەفيدن و عەردو هندەك ئیمتیازاتێن دی یێن وەرگرتین بەس گەلەك ژی یێت هەین هەتا نوكە نەهاتینە قەرەبو كرن و گەلەك بێ بەهرن تايبەت ئەوێن چوينە كەمپا مێردينێ، داخوازێ ژ وەزيرێ دارایی دكەم كو چاڤخشاندنەكێ لـ سەر ڤێ چەندێ بكەن، سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

رێزدار جمال طاهر فەرمووو.

بەڕێز جمال طاهر ابراهيم محمد:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

زۆر سوپاس، بەراستی برادەران و بە تايبەتی خوشكە ئامينە، گەلەك ئاڤكرن من دڤيا ئەز بێژم، بە شێوەيەكی گشتی، ئەگەر ئەم بێن گفتوگۆكردنا بودجەيەك بكەن، لە ولآتێكی سەربەخۆ، وەلآتێكی خودان، سيادە، خودان بەنكێك مەركەزی، خودان وەحدەكێ نەقدی بێ، ئەم گفتوگۆيە بۆ دجيا ئەڤێ ولآتی بكەن بەراورد دگەل گفتوگۆكردنا بودجا هەرێمێكی پێك هاتی ئی سێ پارێزگاها كو هەتا نهۆ بەشێكی عيراقێ، مەصدەری سەرەكی بێ تەمويل كردنا ئەڤێ بودجێ هەر عيراقا و بودجا هەرێمێ پارچەيەكە ئەز بودجە عيراقێ، ئەڤ بير و بۆچوون و تەحليل كرن دی مەنحايەكی دی چن، دێ بە شێوەيەكی دی بێت، ئەم وەك هەرێم تا ئێستا نە خودان وەحدا نەقديە ج بێت، نە خودان سيادەيەكی تامين، نە خودان بەنكێكی مەركەزينە، بۆيە شێوە و سيستەمێ بودجا مە سيستەمی شێوە بودجەت ولاتا ناگرێتن، ژ بەر ڤێ چەندێ دەبێتن بير و بۆچوونێ مە، بڤی مەنحای ڤەبجن ، ئەگەر بێن و بەری خۆ بدەينە راپۆرتا لێژنە داراييا، تەقريبەن ب مەنحا هەندێ دەرچووی و گشتی نە خوا و سوپاسی ئەون دەكەين كو دماوێ پێويستدا شيا ئەڤێ راپۆرتێ ئامادە بكەن و پێشكەش بكەن، سەرەڕای هەمی كەم و كوريا، زۆر باس كرن سەر شەفافيەتێ، ئەبينين ئاشكرا كردنا بودجە سەر تۆرا ئينتەرنێتی هەنگاڤەكا گەلەك مەزن بوو، ئەگەر نا 100٪، لە 50٪ هەميشە، بێژين ئەڤا شەفافيەتێ ديار كەتن و وەلێ هات بودجە كەتە دەست هەر كەسێكی ئەوی بزانێت ماوسێ كومپيوتەرێ بگرێت و داخيلی مەوقيعی بێت و ئەڤێ شەفافيەتانێ دياردكەن، گەلەك بەحسێ خالێ سلبی هاتنە كرن، ئەز ناچمە ناڤ بابەتێ جارەكا ديتر، ئەگەر بێنە بەحسێ بابەتی عەدالەت و نا عەدالەتێ بكەين، كێشە و گرفتێن كوردستانێ نە كێشە و گرفتێ ئەڤرۆ ناو و دهينە، بەلكی ئەڤە دێت سەدەها سالێ و كوردستان پێويستی ماوەكی درێژە هەتا وەلێ بێت دخيلاتەميادا بدەستگەڤين، ئاريشە گەلەكن، ئيمكانيات پچيڤكن، ئەڤە ئەساسێكی كێشە ئيقتيصاديە، ئەگەر ڤی كێشە ئيقتيصادی تەعريف بكەی، تعدد الحاجات و ندره الموارد، ئا ئەوە بودجە هەولدانێكە تو دێ چاوا تەوازونێكی دابين بكەين ناڤ بەينا كێشە و گرفتا و ناڤ بەينا پێداويستا كو دی چاوانەكا ئەڤێ دەرمالە و ئەڤە ئيمكانيات تەنێ بەرەو ئاستێ پێويست ببەی، ئەز وەك ئەندامێ دوو لێژنە، لێژنا بەلەدياتا و لێژنە ئاڤادانكردنێ، كو كەرتێ كارا بێژێ پەيوەندييەك كۆ ئەڤە هەيە، بتنێ بەحسێ هەندێك ئامارە ئەكەم، كو سەرجەمێ ڤە ئامارە ئەگەر بێی و گشت پارەی ئەڤ سالە المتفق عليه كو بێتە سەرف كرن بۆ بەلەدياتا، بۆ ئاوەدانكردنێ، بۆ كەرتێ كارە بێ، حدودێ 550

مليار و 300 مليۆن دينار هەيە، ئەڤە هەنێ دکەتن 55,7٪ ژ گوژمێ، يانيش کۆی گشتی ميزانيا کودێ ئەڤ ساڵە ئێ تاخير کرن، هی 2010، کو گوژمێ وی گوتە نە 176 مليار و 828 مليۆن دينار پشتی ئەم يەبری دابێ، المشاريع تحت التنفيذ، ئەموا ژێ دەردێخن، کو ئەڤ ساڵە دێنە سەرف کرن المتفق عليها، دێ بودجە داهاتێ، ئەڤە لێرە موئەشرێکی باشە کو حوکمەتا هەرێمێ، يا پيتايەکی ژيان و ژيانا خەلکی کيتن، نەخەسما کەرتێ پارە بێ، کەرتی ئاڤەدان کردنەوە و نيشتەجێ کردنێ، هتد، ئەگەر ئەز بێم بەحسی پارێزگاها دهۆکێ بکەم، برادەرێ مە بەحسی کرد، من نامەڤێ بچمە تەفاصيلا جارێکی تر، مەنافيعی تەنميەی، يان سوودێت تەنميەی، تو حيساب بکەی سەر ئاستێ کوردستانێ، مەشاريعی مونەفەز يان تەحتی تەنفيز، کو پارەی وە کەيتە 3 ترليۆن و 509 مليارو 111 مليۆن دينار، تۆ دەبێ فەرقەکا مەزن بێت، دهۆکێ 5,46٪ بەرکەڤێتن، موقارەنەتەن بودجەيێکی تر، سووديا هەر کەسێکی لەسەر ئاستێ کوردستانێ دەربخەيتن، 731 دۆلارە، پارێزگاها دهۆکێ و کۆ 24٪ خەلکێ کوردستانێ، حيصە هەر فەردێکی ديکە بێتن 159 دۆلار، ئەڤە ژ بێنە حيساب کرێ کو هەمێ خەلکێ کوردستانێ 4 مليۆن کەس بن، سيعرا دۆلارێ 1200 دينارا بێت، ئەبێ 3 ترليۆن و 509 مليارا تۆ تەقسيم بکەی لەسەر ئەڤێ ژمارەی هەنێ، راستە نا عەدالەتێکی يا هەی، بەس پێدڤيەش ئەڤرۆکە ئەم دووبارە دەڤخوازێ نەبە وەکو من بيدايەتی گۆتی وەڵاتێك سەربەخۆ و هەرێمێك تا ئێستا جوزئێك ژ ئەبێ وەڵاتێ هەنوکێ عيراق و هەنوکی وەزعێ سياسی و وەزعێ ئيقتيصادی موستەقير نينە، حەتمەن مەحاورت موازەنەی' علميەن تۆ نەشێت بچی، چونکە ئەڤ نەشێ وە سياسە نەقدی بێتن، تەنمەوێ بێت و موستەقيل بێت، ئەڤ لێرە من دوو سێ پرسيارێ دکەم، تەقريبەن پارا پتر کت ئيختيصاصێ مە، ئەز ڤێ داخوازێ دکەم پارێزگاها دهۆکێ پيتەتە مەزن دابێتە دان، نەخوازمە مەجالێ رێك و بانەدا، دهۆك نوکە دەرگەهێ کوردستانا، تورکيايە، دهۆك دەرگەهێ کوردستانێيە بۆ ئەوروپا، ئەڤرۆکە ناڤ بەينا مە و هەولێرێ، رێکەکە ستراتيجيە، بۆچی ئەز داخوازێ دکەم، ڤی لێرە پيتەکا تايبەت ڤەرێگە پێتەدان و پارەکێ باش بێتە تەرخان کرن، ئەگەر بێشن بێتە ئۆتۆ بان، يەعنی ئۆتۆ بانکردنا ئەڤێ پرۆژانە و ئەڤێ شاريعە بەينا مە و هەولێرێ، چونکێ وەك ئيحصائيە بەردەستێ مە، رۆژێ 1700 ترێلە ئەڤە دێ ئامارا موديريە رێکا دهۆکێ 1700 ترێلە ئازوقە و کەل و پەلێ مەنتەقێ بەرەو هەولێرێ دێنن وختێ دێن سەردهۆکێ و حيسابێ دکەن، بێژن هەندە شاريع بۆ دهۆکێ تۆ بەری خۆدێ زۆربەی ئەڤ رێگانا پەيوەندێ ڤێ هەيە و ديسانەکە داخاڤازێ دکەم ئەگەر بێتن مەتارێك دابين بکەن بۆ پارێزگاها دهۆکێ، ل ڤێرە تەنێ پرسيارێك هەيە، سندوقا ئيسکانێ 350 مليار بۆ هاتينە تەخصيص کرن، ڤە لێرە پرسيارێ هەنە جەنابێ وەزيری ماليە، وەزيرێ تەختيتێ، ئايا مەصدەری دی پارەی چيە؟، ژ ئيحتياتيی، وەزارەتی ماليە دەيدات، يان ژێك ڤە ببێتە قەرز، ئيقتيراحێ دکەم پێداچوونێك بێتە کرن، موراجەعە بکەن، عەقد و عقود و تەنفيزکردنا ئەڤە پارە و ئەڤ بشێ خەڵکێ مە سوودمەند بن، نە تاجير و نە موستەسمر تەوازونێك هەبن نا بەينا هەردوو تەرەفا يان هەردوو مەصلەحە، سوپاسێ ئەڤە دکەم.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، بۆ گشت ئێوەی بەڕێز ئێستا دانیشتنەکەمان دوا دەخەین بۆ سەعات 4,30 پاش نیوەڕۆ، خوائاگادارتان بێت.

دانیشتنی دووەم

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەناوی خوای گەورەو میهرەبان.

بەناوی گەلی کوردستان، بەردەوام دەبین لەسەر دانیشتنەکەی ئەمڕۆمان، دێینەوە سەر ئەو بەڕێزانەی کە ناویان تۆمار کردووە، بۆ گفتوگۆ کردن، ، لیژنەی یاسایی و دارایی کەرەم بکەن بۆ شوێنەکانتان، ڕێزدار پەیمان عبدالکریم فەرموو.

بەڕێز پەیمان عبدالکریم عبدالقادر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

زۆر لە تێبینیەکان پێشکەش بە سەرۆکایەتی پەرلەمان کرا، ئەوە ماوە کە بڵێین هەروەك پەرلەمانتارێك کە بیرو راو بۆچوونەکان ئەوەیە، کە ئەم بودجەیە پەیامی ئابووری تێدا رۆشن نییە، چونکە وەزارەتی دارایی روون ناکاتەوە، کە بودجەکەی بۆ چارەسەرو بنبڕ کردنی چ جۆرە گیرگرفتێکی بازاڕە، ئایا هەڵئاوسانە؟ بێ بازاڕییە؟ داناوە، دوای ئەوە دواکەوتنی بودجە بێگومان کارێکی سلبی دەکاتە سەر زۆر پرۆژەو پلانی وەزارەتەکان، هەردوو وەزارەتی دارایی و پلاندانان دانیشتنیان لەگەڵ وەزارەتەکانی تر بەپێی پێویست نەکردووەو گفتوگۆیان لەسەر ئەوە نەکردووە، بۆ باسکردن و خستنەڕووی تێرو تەسەلی پلان و گیرگرفت و فائیزو کەموکورتیەکانی وەزارەتەکانی تر، بڕی پارەی مودەوەر لە بودجەی هیچ وەزارەتێك دیار نییە، بە هیچ شێوەیەك داهاتی نیشتمانی جۆراوجۆر لەم بودجەیەدا دیار نییە، کە داهاتی نەوت و گومرگەکان و باجەکان دەگرێتەوە، ئەمە بەشێوەیەکی گشتی لەلایەکی ترەوە کەرتی کشتوکاڵ دەبوایە حەسەی ئەسدی بەرکەوتبوایە بۆ بووژاندنەوەو ئاوەدانکردنەوەی گوندەکان و دووبارە پەرەپێدانی دوای

گیروگرفتی بێ بارانی چەند ساڵە؟ بەهۆی پلانێکی زۆر دروست و تۆکمەوە، بەڵام بەداخەوە ئەمە رەچاو ناکرێت، بەگوێرەی زیاد بوونی دانیشتوان بایەخ نەدراوە بە کەرتی تەندروستی و نەخۆشخانەی حکومی، لەکاتێکدا ئەمرۆی شارستانیەت زۆر پێویستی بە فریاکەوتنی خێرا هەیە، واتە ئیمێرجنسی، بەهۆی تەجهیز کردنی سیارات و ستاف تایبەت و ئەدەواتی تایبەت و باش، ئەمە وا ناگەیەنێت ئەم فریاکەوتنە نەخۆشخانەی فریاکەوتن بێت، چونکە زۆر لە خەڵکی کاتێك لە رێگان بەرەو نەخۆشخانە، لەبەر فریانەکەوتنیان گیانیان لە دەست دەدەن، بۆیە داواکارین لە وەزارەتی پلاندانان ئەم خاڵەی زۆر بە ئەرکێکی گرنگ دانا بوایە لە چارەسەری پێویستی، چارەسەری پێویستیشی بۆ دانا بوایە، ئەمەو بێجگە لە من کە ئەندامی لیژنەی پەروەردەم، دیار کردنی بڕە پارەیەکی زۆر کە بە سی و شەش ملیار دینار دەخەملێنرێت، بۆ قوتابخانەی شوەیفاتی نێودەوڵەتی تایبەت، لە کاتێکدا کە قوتابخانەکانی تر بە چەندەها کەموکورتییەوە دروست دەکرێن، بێگوێدانە زۆر لە مەرجە دروستیەکانی قوتابخانە، لە مەسروفاتی وەزارەتی پەروەردە بابڵێین بابی مەسروفات ئوخراو مەنافیعی ئیجتیماعی هەیە، بەشێوەیەکی گشتی لە هەموو وەزارەتەکان هەیە، بەتایبەتیش لە وەزارەتی پەروەردە، ئەویش بڕەکەی چەندەها ملیۆنە، لە هەمان کاتدا کە ئەم بابە هەیە پارەی تێدا خەرج بکرێت بۆ قوتابخانەکان، دەبینین لە قوتابخانەکانی کوردستان بەشی زۆریان لەبەر بێ خزمەتی دەناڵێنن، ئەمانە بەشێکیانە، نەبوونی سیستەمی تەهوییە، وای کردووە کە قوتابخانە لە زستان زۆر ساردو لە هاویندا زۆر گەرم بن، لە کاتێکدا لە قوتابخانە نموونەیی و ئەهلیەکاندا سیستەمی تەهوییەو سپلیت بەکار دێت، کۆنی سۆبای قوتابخانەکان و تێکچوونیان، چونکە صیانە نییە، پێ نەدانی نەوت و سووتەمەنی پێویست لەسەرەتای زستاندا بەبیانووی کەمی پارە وای کردووە بە بەردەوامی مامۆستاو قوتابی لەناو گێژاوی نەخۆشی دابن و لە نەفسی زستاندا، تا ئەمرۆش قوتابخانەکان تەختەی سپی و قەڵەمی تایبەتیان نییە، بەڵکو مامۆستاو قوتابی خۆیان مەسرەف کرینی قەڵەم بۆ نووسین دەکرن، پەروەردە ئەم مەسروفاتە ناگرێتە خۆی، هەروەها پارەی تەرخان کراو بۆ تەبعی کتاب بە ئاشکراو رۆشن دیار نییە، لە چ بابێکەوە سەرف دەکرێت، هەروەها ئەو رێگایەی کە دەگرێتە بەر بۆ تەبع کردنی کتێب ئەمیش هەر دیار نییە، وا باشە لە رێگای تەندەرەوە بە کەم کردنەوەی نرخ بدرێتە چەند کۆمپانیایەك، کە بە پارە هەڵستن و بەشێوەیەکی رێك و پێك، نەوەك نیوەی کتێبەکان تەبع بێت و نیوەشی ئیستینساخ بێت هەروەك لە پەروەردە دەبینرێت، داهاتی حانووتی مەدرەسی باس نەکراوە، دەچێتە چ بابێکەوە؟ بۆ نموونە هەر لە ئیمتیحاناتی نیوەی ساڵی ئەمساڵدا، بەڕێوەبەرایەتی قوتابخانەکان بە قوتابیەکانیان گوت خۆتان وەرەقەو دەفتەری ئیمتیحانات بکڕن، هەروەها مەسئوولیەتی تەبع کردنی ئەسئیلەش هەر کەوتۆتە سەرشانی مامۆستایەکان، ئەمە بێجگە لەوەی کە صیانە بۆ هیچ شتێك نییە، کۆمپیوتەر هەمووی تێکچووە، کە لەکاتێکدا وەکو دەڵێین بە مەلایین دانراوە، زۆر لە قوتابخانەی دەرەوەی شار گیروگرفتی هاتووچۆیان هەیە، بەتایبەتی لە سەردانەکانمان لەناوچەی بالیسان کە پاسێکیان بۆ تەرخان کراوە، ئەو پاسە ناتوانێت بەسەر ئەو لۆفانەدا بسووڕێتەوەو قوتابیان لە شوێنێکەوە بۆ شوێنێکی

تر ببات، بۆیە داوا دەکەن کە ئەم گیرگرفتانە هەمووی بخرێتە بەرچاو و حیسابی تایبەتی بۆ بکرێت، بەنیسبەت کێشەی میلاکاتی وەزارەت، وەزارەت میلاکاتی زۆر بۆ دانراوە، چونکە جۆری دانان و تەعین کردن، بەڕاستی هیچ سیستەمێکی تەواوی نییە، بۆیە ئەگەر بهاتبوایە ملیۆن کەسی بۆ دانابوایە بۆ تەعین کردن، هەر کەموکورتی دەبوو، چونکە تەعین کردن لە وەزارەتی تەربیە، بەڕاستی هیچ رێنماییەکی نییەو لەسەر حیسابی خزمایەتی و برادەرایەتی ئەو شتانە بەڕێوە دەچێت، بۆ نموونە دەرچووانی پەیمانگاکانی رانیەو قەلادزێ و ئەوانە تاکو ئێستاو، چەند مانگە مانیان گرتووە لەژێر خێوەتەکاندان و کەس سلاویشیان لێ ناکات.

بایەخ نەدراوە بە موختەبەری عیلمی، ئەوە هەر لە بابی مەسروفاتەکەوە، کە ئەوانە موختەبەری ئینگلیزی، بەگوێرەی سیستەمی نوێی قوتابخانەکانی بنەڕەتی، هی قوتابخانەی بنەڕەتی هەیە بەگوێرەی سیستەمی نوێی قوتابخانە، لەم قوتابخانەیە کە پۆلی حەوت و هەشت ونۆیان تێدایە لەگەڵ شەش پۆلەکەی سەرەتایی، رەحلەکان و کورسیەکانیان هەر هەمان کورسی تەرخان کراون بۆ مەرحەلەی سەرەتایی، ئەوەش شتێکە بەڕاستی قبول ناکرێت و تەحەمول ناکرێت، قوتابی هەموو رۆژێ لە گیروگرفت و گلەیی و گازاندە دایە، لەکاتێکدا کە ئەو هەموو گیروگرفتە لە قوتابخانەکانماندا هەیە، کە کەمن و سێ دەوامن، دیارترین یان زەقترین دیاردە لەو مانگەدا کە قوتابخانەیەکی سێ دەوامی لە عەنکاوە رووخاوە، کەس نازانێت سەبەبەکەی چیەو تەخت کراوە، ئەمەش هەر بۆ زانیاری، نازانین وەزارەتی پلاندانان، وەزارەتی دارایی ئاگایان لەو شتە هەیە، یانیش شتێکی غەریبە، بۆیە لە کۆتاییدا دەمەوێت ئەوە بڵێم کە ئێمە لەگەڵ سندوقی دەعمی کەرکووك و ناوچە دابڕاوەکانین، ئاوات دەخوازین بڕەکەشی زیاد بکرێت و دابین کردنی هەلی کار بۆ گەنجان، ئاوەدانکردنەوەی هەموو کەلێنی کوردستان بەبێ جیاوازی لەنێوان شارو شارۆچکەکان، بەرز کردنەوەی مووچەی کەسوکاری شەهیدان و ئەنفال و پێدانی مووچەی زیندانیانی سیاسی و زیاد کردنی مووچەی کەم ئەندامان، پێداچوونەوەی سیستەمی مووچەی فەرمانبەران لە کوردستان بەشێوەیەك لەگەڵ ستاندەردە جیهانیەکان بگونجێت، هەروەها پێداچوونەوەی رێژەکانی عەلاوەو تەرفیعی مامۆستایان، کە گلەیی و گازاندەیەکی زۆری لەسەرە، ئەمە لەلایەك، بەهۆی ئەوەی کە ئەندامم لە لیژنەی کاروباری کۆمەلایەتیش چەند تێبینیەکم هەیە، ئەویش ئەوەیە بایەخ پێدانی زیاتر بە میزانیەی ئەم وەزارەتە، چونکە چینێکی زۆر نەداری لە کوردستان دەگرێتە خۆ لە رێگای پەرەپێدانی تۆڕی حیمایەی کۆمەلایەتی و بەرفراوان کردنی، زیاد کردنی مووچەی کەم ئەندام و بە سیستەم کردنی، کردنەوەی خانەی کۆمەلایەتی بەشێوەیەکی رێك و دروستانە بەگوێرەی پێویست لە هەموو شارو شارۆچکەکانی کوردستان، بۆ بنبڕ کردنی دیاردەی ژیانی سەر شەقام و سواڵ کردن، زیاد کردنی بڕی پارەی (السلع) کە تەرخان کراوە ئەم دەروازەیە بۆ تەمویلی گرتووخانەکان و پێداویستیەکانیان، ئەم بڕە پارەیەی کە سێ سەدو نەوەد هەزارە دانراوە بۆ زیندانیانی سیاسی، وەزارەتی کۆمەلایەتی تەکلیف کراوە بە سەرف کردنی، لە کاتێکدا ئەم وەزارەتە خۆی

لەخۆیدا دەڵێت بڕە پارەیەکی تەواوم نییە بۆ مووچەی کەم ئەندامان و نەداران، تکایە پێداچوونەوەی بۆ بکرێت لایەنێکی بە بایەخدارتری بۆ دابنرێت بۆ سەرف کردن، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، ڕێزدار عبدالله مام عەلی فەرموو.

بەڕێز عبدالله علی ابراهیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

هەرچەندە پرۆژەیەك ئەوەند خەڵك لە بەڕێزان قسەیان لەسەر بکەن، زۆر زەحمەتە جوملەیەك دەرکەوێت دووبارە نەبێتەوە، بەڵام ئەوەی من مەبەستە بیڵێم باوەڕ ناکەم کەسێك هەبێت، بۆ نموونەش بکرێت بە وەزیری دارایی، یان وەزیری پلاندانان، یان ئەنجومەنی وەزیران، ئەگەر پارەیەکی مەفتوحیشی لەبەر دەستدا بێت، بتوانێت پرۆژەیەکی بێ کەموکورتی دابنێت، بۆیە پێویستە ئێمە ئەوەی ڕەچاو بکەین، ئەمە پاساوێك نەبێت بۆ دیفاع کردن لە حکومەت، بەڵام ئیعتیراف ئازایەتیە، حکومەتی هەرێم دەبێت ئیعتیراف بەوە بکات، ئیستیشارەیەکی باشی بە خوارووی خۆییەوە نەکردووە بۆ دانانی ئەو پرۆژەیە، چونکە ئەگەر لە 50٪ی هەمووی ئەم کەموکوڕیانەی کە ئەم بەڕێزانە باسی دەکەن ڕاست بێت، دڵنیاشم زۆرتری ڕاستە، ئەو کاتە کەموکوڕییەکی زۆر لە حکومەتدا لە پرۆژەکەیدا دەکەوێت، هەر یەکێك لە ئێمە بەر لەوەی ببێت بە ئەندام، یان مەسئوول لە لیژنەیەك بۆ مەنتیقەیەك نوێنەرایەتی دەکات و چاوەڕوانی لێ دەکەن کە دیفاع لەناوچەکەی خۆی بکات، ئەمە ناوچە پەرستی نییە، بەڵام ئێمە هەموومان هەر یەکە شتێك تەواو دەکەین بە هەموومان هەمووی تەواو دەکەین، ئێمە کە پرۆژەکەمان خوێندەوە جاری یەکەم هاتین قسەمان لێ کرد، وابزانم یەك بە یەکی ئەندامانی پەرلەمان و هەموو سەرۆکی یەکە ئیدارییەکان وەکو مودیر ناحیەو قائیمقام و تەنانەت هەندێك لە وەزیرە بەڕێزەکانیش گلەییان هەبوو لەسەر ئەوەی بەشی ناوچەکەی ئەوان کەم دانراوە، یان بەشی وەزارەتەکەی ئەوان کەم دانراوە، بەڵام بەڕاستی دوای ورد بوونەوە لەهەموو مەنتیقەکان، من ئەوەی خۆم دەیبینم هەست ناکەم زوڵم لە مەنتیقەکەی من کراوە، دراوە مەنتیقەیەکی تر، چونکە ئەگەر بە عادیلانە تەماشای بکەین بەشی حصەی سلێمانی بە گەرمیانیشەوە لە حدودی سەدو لە سەدا چل، بۆ هەولێر لە سەدا سی و هەشت، بۆ دهۆك لە سەدا شازدە، ڕەنگە تا ڕادەیەك عادیلانەی تێدا بێت، بەڵام نا عەدل بوونەکە لەوە دایە، کە کۆمەڵێك شتی ناشەفاف هەیە، مەجموعەیەکی زۆر لەو بودجەی زۆرەی کە هەمانە لە بودجەکە کەم کراوەتەوە، ئەویش پارەی مووچەیە، کە من ئەوەی حەز دەکەم زۆرتر لە بڕاردەران دێن باس لەسەر ئەو مەسەلەیە دەکەن، کە عەدەدی مووچە خۆرانی حکومەت ئەوەندە نییە، بۆیە پێویستە پەرلەمانی کوردستان ئەمە ساغ بکاتەوە، وەکو چۆن دەزانین چەند مامۆستامان هەیە؟ چەند قوتابیمان هەیە؟ چەند فەرمانبەری شارەوانیمان هەیە؟ پێویستە مووچە خۆرانی ئەم حکومەتە بە شەهیدان و ئەنفال و بە پێشمەرگەو بە ئاسایش و بە هەموو ئەوانە، من ناڵێم لە ڕۆژێك و دوو ڕۆژدا، بەڵام لە ماوەیەکی تر بخرێتە بەرچاو، بۆ ئەوەی ئەو

گومانە لەلای هەموو ئەندامانی بەڕێزی پەرلەمان لەلای هەموو ئەوانەی کە دەنگیان دەگەیەنێت دیار بکرێتەوە، ئەو کاتە ئەگەر واقیع بوو، کە ئومێدەواریشم وا بێت، گلەیی و گازاندە لەسەر ئەوە نەمێنێت.
من پێموایە ئێستاش دەتوانین کەموکوڕیەکان هەندێکی چارەسەر بکەین بەوەی کە ئەم پارە مودەوەرانەی کە هەیە، پەرلەمان خۆی موتابەعەیەکی جددی لەسەر بکات، ئەم پرۆژە دووبارانەی کە لەمساڵ پارەیان بۆ دیاری کراوەتەوە، ئەم پرۆژانەی کە دوو جار ناویان هاتووە، ئەم پرۆژە نازەرورانەی کە لە هەندێك شوێندا شتی زۆر زەرورتر هەیە، بەڵام نازەرورەکان نووسراون، هەمووی ئەوانە تەعدیل بکرێت و چاك بکرێتەوە، دەتوانرێت هەموو مەنتیقەکان بەو پێیەی کە چاوەڕانمان هەیە بەشێوەیەکی موتڵەق نا چارەسەری بەشێکی زۆری کێشەکانمان بکەین، ئێمە وەکو وەزارەتی پێشمەرگە لەبەر ئەوەی هیچ پرۆژەیەك نییە لەبەر دەستیان تا بڵێین ئەو پرۆژانەتان خراپە، یان ئەوە باشە، مولاحەزاتێکمان لەسەر ئەوە نییە، تەنیا ئەوە نەبێت کە چاوەڕوان دەکەین کە بابی موحاسەبات ئەوەیش دەکەوێتە ئاخیری ساڵ، کە ئەوە کارێکی دیوانی رەقابەی مالییە، بە ئامادە بوون و بە ئاگاداری بەڕێز سەرۆکایەتی پەرلەمان و ئەندامانی پەرلەمان، ئەوەی کە ئێمە چاوەڕوان دەکەین لە وەزارەتی پێشمەرگە، کە بەزووترین کات هەوڵ بدات سیمای دوو ئیدارەیی وەکو هەنگاوی باشیشی ناوە، بەتایبەتی لە دروست کردنی چوار لیوایە، لەو ماوەیەدا بەتەمان کە دروستی بکەن، لیوایەکان بێت تەرەف بن و مووچەی هێزی پێشمەرگە تاکو ئێستا چوار نەوع مووچە بەس لەولاو لە ئیدارەی سلێمانی سەرف کراوە، لێرە هەر هەمان شت ئەو نەوعانە چاك بکرێت، مووچەی هێزی پێشمەرگە وەکو یەکی لێ بکرێت، کە دەڵێن بە داخەوە دوو سەد هەزار دینار لە هەندێك شوێن بۆ پێشمەرگە سەرف دەکرێت، کە پارەی نەك هی مانگێك نییە، رەنگە هی چەند رۆژێکیش نەبێت، من لەگەڵ ئەوەدام رەنگە پێشمەرگەکانیش تاکو ئێستا کە ئاسایش بەرقەرارە، رەنگە ئەو واجیباتە زۆرەیان نەبێت، کە بڵێین ژیانیان تەنها لەسەر ئەو دوو سەد هەزارەیە، بەڵام دیسانیش پێویستە ئیلتیزاماتی زیاتری بۆ دروست بکرێت، بەڵام مووچەکەشی باش بکرێت، بەلایەنی کەمەوە مووچەکەیان یەك جۆر لێ بکرێت، نەك چوار جۆر، بۆ بەشی وەزارەتی شەهیدان ئەم پارەیەی کە بۆیان دانراوە دەستیان خۆش بێت، رەنگە بەشێوەیەکی زۆر باش دابەشیان کرد بێت، هەرچەندە پێمانوایەو داوا دەکەین وەکو لیژنەی کاروباری شەهیدان هەرچی بکرێت لە هەر شوێنێك پارەی ترمان بۆ ئیعادە دەکرێتەوەو سەرۆکایەتی پەرلەمان و سەرۆکایەتی حکومەت هەوڵێکی جددی بدەن بۆ بەشی تەندروستی و بەشی پەروەردە زەرورە، بەڵام کەسوکاری شەهیدان و خزمەت پێ کردنیان لە هەموو ناوچەکاندا لە پێش ئەوانیشەوەن، هەرچی بۆیان بکرێت ئەمە واجیبێکی ئەخلاقی و نیشتمانی ودینییە، سەبارەت بە لیژنەی ناوخۆ کە ئێمە لەوێدا ئەندامین، جاری یەکەم ئێمە پرۆژەکەمان رەد کردەوە لەسەر ئاسایش، بەتایبەتی کە وتمان بە دوو پرۆژە قسەی لەسەر ناکەین، لە نەتیجەی نووسراوی دووەمی بەڕێزتان بۆ رێزگرتن لە نامەکەی ئێوەو بۆ قبول کردنی ئەمری واقیع، ئێمە ئەوەمان قەبول کرد، بەڵام بە کۆمەڵێك تەحەفوزەوە نامەکەمان نووسی، بۆیە من دەنگی خۆم دەخەمە پاڵ ئەو رەخنەیە، کە برادەرانی لیژنەی دارایی لەگەڵ ئەوەن دەستخۆشیان لێ

دەکەم، بەڕاستی ماندوو بوونێکی زۆریان کێشا، ئێمە کە خۆمان لیژنەین، دوو لیژنەمان بە دەستەوە بوو، خۆمان هەراسان بووین، دەبێت ئەو واقیعە بزانین، ئەوان سەرپەرشتی کردن و دروست کردنەوەی راپۆرتێك لەسەر راپۆرتی نۆزدە لیژنە بەو هەموو کەموکورتی و رەخنە گری و گلەیی و گازاندانەوە دەبێت ماندوو بوونی ئەوان چەند زۆر بێت؟ بەلاّم دەبوایە ئەگەر بە مولحەقیش بێت، ئەم رەخنانەی ئێمە لە وەزارەتی ناوخۆدا گرتوومانە، یان لە پرۆژەکانی ئاسایشدا گروتوومانە ئیزافەیان کرد بوایە لەسەر راپۆرتەکەی خۆیان، بۆ ئایندە خزمەت بە حکومەتی هەرێمی کوردستان دەکات، خزمەت بە نەهێشتینی سیمای دوو ئیدارەیی دەکات، کە لە خزمەتی تاك تاکی کۆمەڵگای خەڵکی کوردستان دایە، لەناوچەکەی من کە رانیەیە ئێستا بڕیاردراوە لەلایەن سەرۆکی هەرێمی کوردستان، کە دوای موافەقەت لەگەڵ پەرلەمان و سەرۆکایەتی حکومەتی هەرێمی کوردستان، دەکرێت بە ئیدارەیەکی سەربەخۆ، دەروازەی راپەڕینەوە یەکێکە لە قەزا فراوانەکان، کە جەمعیەتی نزیك بە دوو سەدو پەنجا هەزار کەس دەبێت، پشدەر زیاتر لە سەدو دە هەزار کەسە زائیدەن بیست، سی هەزار کەسی لەمەرگە، بەلاّم بەداخەوە ئەم پارەیەی کە لە پشدەرو بتوێن سەرف کراوە، رەغمی ئەوەی پشدەر هێلانەکەی شۆڕشەکان بووە، هەر لە سەرەتای ساڵی 1961 و ئەوانەوە، بەلاّم پارەی هەردوو قەزایەکە کۆ بکەیتەوە، رەنگە نەکاتە پارەی یەکێك لەو قوتابخانەی بەناوی شویفاتەوە دروست کراوە، من پێموایە ئەم پارەیەی بۆ قوتابخانەی شوێفات، نەك هەر بۆ پشدەرو بتوێن زەرورە، دەکرا لە کوردستاندا ئەم پارەیەی لەم سێ شوێنە بۆ شوێفات سەرف کراوە، سەدان قوتابخانەی پێ دروست بکرێت، بەو حیسابەی کە هەموو برادەران لێکیان دایەوە قوتابخانەکانمان بەچەند؟ نازانم من لە یەك شت بە گومانم تا ئێستا، ئەم عەقدەی لەگەڵ دروست کردنی ئەم قوتابخانەیە کراوە چۆنە؟ ئایا ئەوان هەر بۆ ئیستیسماری خۆیان هاتوون؟ یان ئەوان هاتوون خزمەت بە ئێمە بکەن؟ ئەوان مەرجیان لەگەڵ حکومەتی هەرێم هەیە کە خزمەتگوزارییەکانیان عایدی ئێمە بێت، ئەگەر ئەوە بێت من قسەیەکم نییە لەسەر ئەو مەسەلە، چونکە لە چۆنیەتی بەستنی عەقدەکە، ئێمە هیچ مەعلوماتێکمان نییە، من زۆریش لە برادەرانم پرسیار کرد، هەمووی بێ مەعلوماتە لەسەر ئەو مەسەلەیە، لەسەر شێوەی عەقدەکە، من داوا دەکەم هەموو ئەو پرۆژانەی کە پەیوەندییان بە بەرنامەی خزمەتگوزاری گشتی نییە، بسڕێنەوە پارەکەیان لە شوێنی خۆیان بۆ دەوائیری تر سەرف بکرێت، بوونی نا رۆشنی لە پرۆژە بەردەوامەکانی ساڵی رابردوو، پەرلەمانی کوردستان موتابەعەیەکی جددی بکات، منح و ئیعانات جگە لە بواری کۆمەڵایەتی لە هەموو شتەکانی تر کەم بکرێتەوە تا رادەیەکی زۆر کەم، چونکە ئەوەیە بۆتە مایەی قسە لەسەر کردنی بۆ هەموو کەس، من بەداخەوە دۆڵی بالیسان و شێخ وەسانان و وەرێ و دۆڵی مەلەکان، کە خاوەنی زیاتر لە چوار سەد شەهیدی کیمیاباران و زیاتر لە شەش سەد تا حەوت سەد برینداریان هەیە، ئێستاش بەدەستیەوە دەناڵێنن لەناو پرۆژەکاندا ناویان نەهاتووە، ئێمە تەنها دەتوانین لە ساڵ رۆژی یادەکەیان دابچین دوو، سێ فرمێسکیان بۆ بڕێژین کە ئەوەش هیچ بە کەڵك نایەت.

زیاد کردنی سولفەی عەقاری وەکو زۆربەی برادەران باسیان کرد، من داوا دەکەم چەندی بکرێت لەلادێ و لە شارە بچووکانیش وەکو شارەکانی تری لێ بکرێت، رەنگە ئەوە هەنگاوێکی جددی بێت، بۆ ئاوەدانکردنەوەی دێهات و گەشەکردنی بواری کشتوکاڵی، نەهێشتنی سیمای دوو ئیدارەیی، کە خزمەتی هەموومان دەکات و هەموو لایەکیشمان رەنگە هەرچەندە هەنگاوی بۆنراوە، بەلاّم هەتا جددی تر کاری لێ بکەین باشترە، من لە کۆتاییدا دەڵێم یەك شت قەرەبووی تۆپبارانی پشدەر کە بە درێژایی پێش راپەڕین خۆتان دەزانن ناوچە سنوورییەکان تووشی چ موعاناتێکی شەڕی ئێرانی و عێراقی بوون، لە ساڵی 1991یەکیش بە دواوە، هەمیشە سنووری پشدەر تاوەکو دەگاتە حاجی ئۆمەران بەردەوام تۆپباران کراوە، ئەوەش چارەسەر بکرێتەوە، لە کۆتاییدا تەنها ئەوەندە دەڵێم خۆزگە منداڵی هیچ بەرپرسێك لە رێگای شۆڕشەوە پێگەیشتووە هەست بە شۆڕشگێڕ بوونی خۆی دەکات منداڵەکانی خۆی نەناردبایە بۆ ئەو قوتابخانەی شوێفاتە، هەمیشە لە قوتابخانە سادەکاندا لەگەڵ منداڵانی خەڵکی تردا بخوێنن، ئەوە جێگای شانازییە بۆ ئێمە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، رێزدار شیلان خان فەرموو.

بەڕێز شیلان عبدالجبار عبدالغنی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەزیش ڤێرێ پشتگیریا خۆ لە پرۆژا بودجا حکومەتێ بۆ ساڵە دارایی 2010ێ دەرێ دەخەم بەگشتی، بەتایبەتی بۆ ئەڤ پۆستە گرێدانە قەزا زاخۆ، ئەز وەکی کچا بازارێ براستی دبینم جێهێ دلخۆشییە، کە داخازم پێتیڤیا قەزا زاخۆ هاتنە بەرچاڤ کرن، نزیکی چل و شەش پرۆژەن لە دەڤەرا سنوورێ ڤێ قەزایا هاتە پێشنیار کرن وەکی درست کردنا زانکۆیا زاخۆ، درست کردنا هۆلە وەرزشی، درست کردنا پردا ڤێدانێ، دار چاندن، چاك کردنا پردا دەلالێ، چێ کرنا جادەن چەند تەخێن قەزا زاخۆ، هەروەسا چێ کرنا رێ گەلی زاخۆو گەلەك تشتێن دی، بەلکو زاخۆ باژێرە سنوورییە، ستراتیجیە، بازرگانییە، گەشتوگوزارییە، دەرگا هەرێمێ کوردستانێ بۆ جیهانا رۆژئاڤا، بچوونا من چەند بێتە کرنێ بۆ ڤێ قەزایێ هەرکێ مە، تایبەت چونکە ئەم باژێرە بەرو فراهینە دچتن و ژمارا وێ ساڵی پتر دێت، کەموکوڕیا وێن لە مێژەدا گەلەکن، کێم هاتە کرن، دبینم گرنگی هاتڤا دانێ بۆ کەرتێ دن، بۆ نموونە وەکی کاك ئەمیر گوگە ئاماژە پێ کرد، کەرتا پەروەردەیە کە پرۆژە ئێکە مەزنترین ئارێشەیێە سنوورێ ڤێ قەزایا، چ ڤێ پرۆژە نەهاتە تەخصیص کرنێ، بەرێ من تێگەیشتن هەیە، کە هەموو کەموکوڕیەن ڤێن قەزایەن ڤێن دەڤەرێ نایەنە کرنێ بودجا ئێك ساڵێ، داخازیا دکەم کە گرنگی پێدا ڤیلدانێ کەموکوڕیان ساڵێن داهاتێ، داخازێ حکومەتا هەرێمێ ژت دکەم پشتی بێ کاران ڤێ بودجێ کە نزیکترین وەخت ڤە پرۆژا جێ بەجێ بکەن، ئیش ڤەر گەلەك گرنگی هەیە، گرێدانی هەیە ڤێ ژیانا رۆژانە خەڵکێ ڤێ دەڤەرێ گەلەك سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، ڕێزدار شێرزاد عبدالحافز فەرموو.

بەڕێز شێرزاد عبدالحافظ شریف:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من هەوڵ دەدەم ئەوانەی گوتراوە دووبارەی نەکەمەوە، ئەگەر دانەیەک، یان دووان دووبارە بکەمەوە، ببوورن دیارە لێرە نەبوویمەو لەو کاتە ئاگام لێ نەبووە قسەیان کردووە، من لەوێ لە ئەنجومەنی پارێزگاکان دەست پێ بکەم، کە بەڕاستی لەناو بودجەی ئەمساڵدا شتێك نییە بەناوی ئەنجومەنی پارێزگاکانەوە، ڕەنگە بیانووش بۆ ئەوە ئەوە بێت کە ئەنجومەنی پارێزگاکان یاسایەکیان نییە ئیشی پێوە بکەن، بەلاّم ئەنجومەنی پارێزگاکان لە خولی دووەمدا یاسایەکیان بۆ دەرچووە، ئێستا یاسایەك هەیە بۆ ئەم ئەنجومەنەی ئێستا نابێت، ئێمە قەرار وایە لە 10/31 هەڵبژاردن بکرێتەوە، لەو کاتەوە بۆ شەش، حەوت مانگێك حەقی وا بوو لە بودجەی ئەمساڵدا بۆ ئەوانیش دیاری کرا بوایە، من کە زۆر باسی ئەنجومەنی پارێزگاکان دەکەم، من لە سنوورەکەی خۆمدا تیا دەژیم، بەڕاستی بە پەنجەی دەست پرۆژەکانی حکومەت هەیە، کە دیارن، ئەگینا ئەوەی کراوە هەمووی ئەنجومەنی پارێزگای سلێمانی کردوویەتی لە و سنوورانەی کە هەیە بە هینێکی زۆر کەمەوە، بە بودجەیەکی زۆر کەمەوە کە لە 17٪ەکەش نییە، ئەویش بودجەکە پار دوو سەد ملیار دینار بوو، تەقریبەن دە ملیارێك بەر ئەو شارەی من کەوتووە، کە چەمچەماڵە، ئەو پرۆژانەی کە حکومەتیش کردوویەتی، کە ئێستاش لە پرۆژە بەردەوامەکاندا هەیە، من حەز دەکەم دوو، سێیەکتان پێ بڵێم کە وەزعی چۆنە؟ یەکیان/ ڕێگای کانی شەیتان، ئاغچەلەر، ئەمە تەقریبەن ملیارێك و هەشتاو دوو ملیۆنی بۆ دانراوە لەلاپەڕە پازدەدا ئەمە تەواو بووە، من خۆم دوو هەفتە پێش ئێستا پێیدا ڕۆیشتووم، یەعنی ئەم پارەیەی کە ئەمساڵ دانراوە ملیارە، من نازانم ئەوە بۆ چیە؟ دوو/ ترازوو جێگر لە سەنگاو و شۆڕش، ئەوە هەردووکی تەواو بووە، پارەی تری بۆ دانراوە لە لاپەڕە شازدەدایە، دروست کردنی پردی چەمچەماڵ هاوکارم عەزیمە خان باسی کرد، کە ئەویش پارەیەکی زۆری بۆ دانراوە، تەواو بووە لە لاپەڕە شازدەدایە، بیست خانوو لەسەنگاو کە ئەویش تەواو بووەو ئیستیلام کراوەو خەڵکی تیایە، پێم سەیرە ئەو پارەیەی بۆ بۆی تەرخان کراوەتەوە؟ ڕێگای شێردەرە، قەرەوەیس ئەوە تەواو بووە، تێکەڵە ڕێژ بووە، جارێکی تر پارەی بۆ دانراوەتەوە، قیرتاو کردنی مەقەری خەلەفی سەرۆك کۆمار لە تەکیە، پارەیەکی بۆ دانراوە، پارەیەکی تری بۆ دانراوەتەوە، بەلاّم وجودی نییە، یەعنی من خەڵکم ناردووە، خۆمان هەموو چووین، یەعنی شتێك نییە لەو بابەتە پرۆژەیە بێت، ئەوە دیار نییە، دروست کردنی ڕێگای گوندی ساتی، ئەوە تەواو بووە، لە کەرکووکیشەوە ئەمری هەیە، تەبعەن بۆ ئەو جادەیە، پرۆژەی ئاوی فەقێ میرزا ئەوە تەواو بووە، خزمەتگوزاری شارەوانی ئاغچەلەر وجودی نییە، دیواری ڕاگرو سیاجی ڕێگا تەواو بووە لە ئاغچەلەر، قوتابخانەی چەمچەماڵ لە پشتی فەرمانگەی داد، ئەوە تەواو کراوە، ئەمساڵ ئەمانە هەمووی پارەی بۆ سەرف کراوەتەوە، تەبعەن مەجموعەیەك بۆ کەرکووك

کراوە، کە بەڕاستی ئێمە نەمانتوانی بە دواداچوونی بۆ بکەین، تەبعەن ئەویش هەر لەسەر بودجەی تەواوکاری ئەوانەیە، شوێنەکان زۆری نامەعلوم و ئەوەیە، ئەوەی کە کراوەو باس دەکرێت خانووی ئەنفالەکان، مەجموعەیەك خانوویان بۆ کراوە لە چەمچەماڵ بە عەدەد نازانم چەندە؟ بەڵام زۆرە، پەنجاو شتێك ئەوەندە دەبێت تەقریبەن، تەبعەن حکومەتی هەرێمی کوردستان خۆیان هاتن ئیفتیتاحی ئەو خانووانەیان کرد بەناوی ئەوەی کە ئەمە هی حکومەتەو بۆ ئەو سنوورە کراوە، زۆر دڵمان پێخۆش بوو، بەڵام دوایی دەرکەوت کە ئەوە پارەکەی لە مونەزەمەی پۆلسمەندی کەندییەوە کۆمپانیای پۆلسمەندی کەندی دوو سەدو بیست ملیاری داوە بە حکومەتی هەرێمی کوردستان بەو شەرتەی کە لە ناوچەی گەرمیاندا سەرف بکەن، فیعلەن ئەوە لەناوچەی گەرمیان سەرف کراوە، پێموایە ئەوە لەسەر بودجە نییە، ئەو پرۆژەیە لەسەر بودجەی هەرێم نییە، ئەوەی کە ئەمساڵ حکومەتی هەرێم لە پرۆژەکەیدا هەیەتی لە بودجەکەیدا هەیەتی بۆ چەمچەماڵ، بەڕاستی برادەران هەمووتان دەزانن چەمچەماڵ قەزایەکە تەقریبەن ئەگەر لە هەموو قەزایەکانی کوردستان گەورەتر نەبێت، رەنگە دووەم بێت، سێمان هەیە، سێ بینایەیان کردووە، یەعنی سێ پرۆژەیە بایی چوار ملیارو شەش سەدو سی و چوار ملیۆن دینارە، کە ئەنجومەنی پارێزگا پارساڵ بایی دە ملیۆنی سەرف کردووە، بێینە سەر ئەو خانووانەی مودیر ناحیەکان کراوە لە ناحیەکان نۆزدە خانووە، بۆ ئەوانە زۆربەیان تەواو بووە، ئێستا خەڵکی تیایە، بەڵام دیسان جارێکی تر پارەکانیان دووبارە بۆتەوە، ناڵێم لە 100٪ دووبارە بۆتەوە، بەڵام بۆیان هین بووە، یەعنی بۆیان ئەوە بووە تەواوکاریان بۆ بکەن، بۆ یەکگرتنی هەردوو ئاسایش تەبعەن لە لیژنەی ناوخۆ زۆر باسمان کردووە، پشتگیری قسەکانی کاك عبداللە بەزیادەوە دەکەم، ئەویش ئەوەیە کە من پێموایە بەس مووچەیان بۆ سەرف بکرێت تا ئەو کاتەی یەك دەگرنەوە، دەلیلیشم بۆ ئەوە ئەوەیە هەردوو ئەو دوو بەڕێزە بەرپرسەی ئاسایش خۆیان باسیان کرد لە لیژنەی ناوخۆ گوتیان ئێمە سێ رۆژ تا چوار رۆژ هەفتەی دوو هەفتە باسمانە، هەموو ئیشەکانمان تەواو بووە، ئەگەر تەواو بووە، یەعنی هیچ پێویست ناکات بە دوو بودجە بێت، من بە جەنابیشیانم گوت، ئەگەر ئێوە وا بوایە با هەردووکتان بە یەك فایل بۆمان بهێنایە موشکیلەمان نەدەبوو ئێستا، بەداخەوە کە لە لیژنەی مالیەش ئەو ئیقتیراحەی کە ئێمە لە لیژنەی ناوخۆ کردوومانە نەبینی، دووبارە لە لیستەکاندا کە تەماشای دەکەیت دووبارە بوونەوەی زۆرە لە هینەکان، لە داواکارییەکان، لە پرۆژەکاندا هەیە، حەق وایە چاوێکی پێدابخشێندرێتەوەو نەمێنێت، دێمە سەر شەهیدان، برادەران هەمووتان دەزانن ئەگەر بە خوێنی شەهیدان نەبوایە، ئێمە لێرە نەدەبووین، ئەو پارەیەی کە دانراوە بۆ شەهیدان لە 50٪ زیاد بکرێت، من پێم زۆر کەمە، ئەو شەهیدەی کە ئەو کاتەی شەهید بووە، بەتایبەتی پێش راپەڕین، ئێستا ئەگەر بمایە بەلایەنی کەمەوە ئامر لیوا، یان عەقید دەبوو، ئینجا بۆیە من لێرەوە پێشنیار دەکەم ئەوانەی کە شەهیدن بەتایبەتی شەهیدەکانی پێش راپەڕین هەموویان دەرەجەی لیوا بێت، کەم و زیادی نەبێت لەگەڵ یەکتریدا فەرقیان نەکەن، ئەوە شەهیدی سەرکردەیەو ئەوە شەهیدی یەکی دیکەیە، برادەرینە شەهیدی سەرکردە هەبووە کەهاتووە بۆ پێشمەرگایەتی خۆڵم فرێداوە پێی، باشە

ئەگەر من شەهید بومایە ناوم سەرکردە نەبوو، بەلاّم ئەو شەهیدە ناوی سەرکردەیە، خانوویەکی وا فەخم و ئەوەیان بۆ کردووە، ڕێزم بۆ هەر هەموویان، بەلاّم حەقی وایە فەرق لەنێوان شەهیدەکان نەکرێت، چونکە شەهید هەمووی خوێنی ڕێشتووە، شەهید هەمووی دایك و باوکی هەیە، دایکی دڵ هەڵقرچاوی هەیە، من پێم باشە منح و ئیعانات ئەوەی ئوخرا لە 80٪ی بۆ 90٪ بدرێت بە کەرکووك و بە ئەو شوێنانەی کە دابڕاون لە کوردستان، چونکە بەڕاستی ئەوە مەسرەفێکی زیادەیەو مەجالی زۆر شتی تیایە، داهاتەکانمان جێی سەرنجە، ئەوەی کە دەڕوات گومرگە، بەڕاستی زۆر باس باسی گومرگە باس کراوە باسی ناکەمەوە، دەمەوێت بێمە سەر تەبەقەیەکی تر لە کۆمەڵگاکەمان کەلە 10٪ی کۆمەڵگای کوردی بە عێراقیشەوە کەم ئەندامن، من یەکێکم لەوانەی کە لەناو ئەم هۆڵەدا من کەم ئەندامم تیایە، دەمەوێت دیفاعی لێ بکەم، دەمەوێت پێشنارێکیان بۆ بکەم پێشکەشی ئێوەی بکەم، حەز دەکەم ئەو پارەی کە بۆیان دانراوە بەڕاستی پارەیەکی کەمە، نەخۆش خۆی ئازاری خۆی دەزانێت، دکتۆر ئازارەکەی نازانێت، ئێمە دەزانین کەم ئەندام موشکیلەکانی چیە؟ کێشەی کەم ئەندام چۆن حەل دەبێت؟ ئەو پارەیەی کە دەیدەنێ پێموایە هەر بەشی ئەوە دەکات، ئەگەر سێ ڕۆژ بە تەکسی بچێتە بازاڕ و بێتەوە، یان سەردانی دکتۆر بکات، ئەویش پارەی دەرمان و شتەکەی نامێنێت، من پێم باشە ئەمە پێشنیار دەکەم بۆ سەرۆکایەتی پەرلەمان و وەزیری پلاندانان و وەزیری دارایی، دوای ئەوەی کە لیژنەیەکی پزیشکی فەحصی دەکات کەم ئەندامە دەرەجەکەی چەندە؟ ئەوە دەرەجەی عەجزەکەی بەدەر دەکەوێت، بە گوێرەی ئەو دەرەجە عەجزەی ئەگەر هی ئەوە بوو لەماڵەوە بێت، ئەمە حەقێکی بۆ دابنرێت، حیسابێکی بۆ بکرێت و مەبلەغە پارەیەکی بۆ دابنرێت، تەبعەن ئەوە بەیاسا ڕێك بخرێت، حەقی ئەوەی یەکێك لە ماڵەوە خزمەتی دەکات بەشەو، یان بە ڕۆژ، یان بەهەردووکیان، حەقی ئەوەی کە دەڕوات بۆ بازاڕو دێتەوە ناتوانێت وەکو من، وەکو یەکێکی ئیعتیادی بڕوات، پێویستی بەوە هەیە یەکێك ئاگاداری بێت و یەکێکیش یارمەتی بدات، لەو کاتەدا حەقی وایە بیر لەوە بکرێتەوە کە مەبلەغێکی بۆ دابنرێت، بۆ ئەوەش کە یارمەتی بدات ئەو کاتە بەو مەبلەغە دەتوانێت بە قیست سەیارەی پێ بکڕێت، دەتوانێت عارەبانەی پێ بکڕێت، دەتوانێت چی پێ بکڕێت، ئەو کاتە پێویستی بە حکومەت نابێت یارمەتی بدات، تەبعەن ئێمە پێشمەرگەی هینمان هەیە، چینێکی ترمان هەیە کە پێشمەرگەی سەنگەری پێ دەڵێن، ئەمانە ئێستا لە شۆڕشی ڕزگاریخوازی گەلەکەمان کەم ئەندام بوون، من پێم باشە ئەمانەی سەرەوە کە باسمان کرد هەموو بۆ ئەوان ببێت، سەرەڕای ئەوە حەقی ئەو پلەو پایەو ئەو خزمەتی ساڵانەی و ئەو شتانەو ئیمتیازانەی کە هەیە ئەوان بە زیادەوە بەریان بکەوێت، داوای ئەوەش دەکەم ببێت بە قەرارێکی پەرلەمان لەمەودوا هەر بینایەك کە دروست دەکرێت لە کوردستاندا حیسابی ئەوە بکەن کە کەم ئەندامێك دەچێتە ناو ئەو بینایەوە، چونکە کەم ئەندام پێویستی بەوە هەیە موڕاعات بکرێت، کەم ئەندامانمان وەکو باسم کرد لە 10٪یە، من ئەو قسەیە دەکەم بەڕاستی برادەرینە تاسەری ئێسقانی کوردستان، بەلاّم لێرەشەوە داوا دەکەم، کە وەزارەتی پلاندانان بیرێك لەوە بکاتەوە ئەو بودجەیەی کە سەرفی دەکات بۆ کوردستان، بەگوێرەی ژمارەی دانیشتوان

بێت، وا بێت ئەو شارەی من چەند عەدەدی هەیە ئەوەندە بودجەی بەربکەوێت، شوێنێکی تریش ئەوەندە، یەعنی هەوڵ بدەین فەرقی تیا نەکەین بە غەیری ئەوەی کە هەندێك شوێن بوو تایبەتمەندیەتی خۆی هەیە، ئەمە جیایە کەس هین ناکات و زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، ڕێزدار شەونم فەرموو.

بەڕێز شەونم محمد غریب:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

وەك ئاشکرایە لای بەڕێزتان بودجە بریتییە لە بڕێکی دیاری کراو لە پارە، ئەو پارەیە کە بودجەی ئەم وڵاتەیە دابەش دەکرێت بەسەر لایەنە جیاوازەکانی جیهاندا، بێگومان ئەو دابەش کردنەش بەنیسبەت دەبێت، کە دابەش دەکرێت هەندێك جێگا کەم دەبێت، هەندێك جێگاش حەقی خۆی ڕەنگە نەتوانرێت بە تەواوەتی بدرێتێ، بودجەی ئەمجارە زۆر لەم لایەنانەی گرتۆتەوە، لایەنەکانی کە پێویستە ئیشی تیا بکرێت، بەڵام لەگەڵ ئەوەشدا بودجەکە خاڵی نییە لە هەندێك کەموکوڕی، هەندێك لە کەموکوڕیەکان برادەرەکان باسیان لێوە کرد، بەڵام من وەك ئەندامێك لە لیژنەی وزە، پاش ئەوەی لەگەڵ وەزیرە بەڕێزەکان و بەڕێوەبەرە گشتیەکان کۆبووینەوە، ئەو تێبینیانەمان هەبوو لەگەڵیاندا، بەداخەوە زۆربەی بەڕێوەبەرە گشتیەکان کە هاتن باسی ئەوەیان دەکرد کە بودجە چۆن ئامادە کراوەو؟ پرۆژەیان چۆن ئامادە کردووە؟ هەموویان ئاماژەیان بەوە دەکرد، کە ئاگایان لەو پرۆژانە نییە، من خۆم لە ئیدارەدا ئیشم کردووە، ئەوەی دەیزانم بەڕێوەبەری گشتی لە وەزارەتەکاندا بریتییە لە بڕبڕەی پشتی وەزارەتەکان، چونکە لە بەڕێوەبەر گشتیەکانەوە بودجە بەرز دەبێتەوە بۆ وەزارەت و لە وەزارەتەکان کۆ دەکرێتەوەو دەچێتە وەزارەتی دارایی و لەگەڵ پلاندانان، پاشان ئیشی لەسەر دەکەن، بەڵام ئەوە بێ ئاگایی ئەوانیان دەردەخست لەو مەوزوعە، هەتا هەندێك پرۆژەی کە بۆیان کرا بوو دەیانگوت کە ئەو پرۆژانە نییە کە ئێستا ئێمە پێویستمان پێیەتی، بۆ نموونە وەزارەتی صناعە بەرنامەیەکی سێ ساڵی خۆیان هەبوو، بەرنامەکەی خۆیان کە نارد بوو بەرنامە ستراتیجیەکە لەسەر ئەو ئەساسە، لەسەر ئەساسی بەرنامەی ستراتیجیەکە پرۆژەکانیان بۆ دانا بوو، بەڵام ئەوان خۆیان وتیان لە ئێستا ئەولەویاتی ئەو پرۆژانە نەماوە، داوایان دەکرد کە ریز بەندییەکی تری پرۆژەکان بکرێتەوە بۆیان، ئێمەش لەگەڵ ئەوەداین ئەو ریز بەندییە بکرێتەوە، هەرچەند برادەرەکانی پێش خۆشم باسیان کرد، بەس من بۆیە بە تۆزێك تەفسیل باسم کرد، چونکە ئەوە رەبت بوو بەو قسانەی کە هەندێك لە برادەران کردیان، بۆ نموونە داواکارین ئەو پرۆژانە ریز بەندییان بۆ بکرێتەوەو موافەقەتیان بۆ بکرێت بەپێی ئەو ریزبەندییە تازەیە لە بودجەدا تەصدیق بکرێت، چونکە هەندێك لەو خاڵانەدا باس کرا لەو ریز بەندییە چارەسەر دەکرێت، بۆ نموونە کاك دکتۆر جەعفەر باسی پرۆژەیەکی کرد، کە ئەو پرۆژەیە بچووکەو دەبوایە لە جێگایەکی قەرەباڵغ تر کرا بوایە، لەوەی لە جێگایەکی بچووکدا، لەوە دەچێت لەو ریز بەندییە ئەو کێشەیە چارەسەر بکرێت، هەروەها لە پرۆژە

بەردەوامەکان، لە پرۆژە بەردەوامەکاندا زۆرێك لەو برادەرانەمان کێشەیان لەسەر ئەوە هەبوو، کە هەندێك پرۆژە هەیە تەواو بووە، بۆ نموونە خانووەکانیان تەواو بووە باسی کرد، کەپارەی جارێکی تری بۆ دانراوە، بەڕاستی تەفسیلەکە لە جەدوەلەکە نەنووسراوە، بەڵام زۆربەی زۆری جەدوەلەکان نوقصانی تیا هەبوو، لەبەر ئەوە داواکارم چ لیژنەی دارایی، چ وەزارەتی دارایی سەیرێکی جەدوەلەکان بکاتەوە، بۆ نموونە ئەو پرۆژانە هەندێکی رەنگە ئیستیلامی نیهائی کراوەو فەترەی صیانەی ماوە، لەبەر ئەوەی فەترەی صیانەی بمێنێت، دەبێت پارەی بۆ دابین بکرێت، بەڵام ئەگەر لە جەدوەلەکە روون نەکرا بێتەوە، بێگومان برادەران حەقی ئەوەیان هەیە قسەی لەسەر بکەن و داوای رۆشن کردنەوەی ئەو خاڵانە بکەن، هەروەها لە داواکارییەکانی تری وەزارەتی کارەبا، وەزارەتی کارەبا وەك بەڕێزتان دەزانن وەزارەتێکی پەیوەندیدارە لە بچووکترین پێداویستیەکانی ماڵەکاندا کارەبا داخلە هەتا دەگاتە دروست کردنی ژێرخانی ئابووری لە کوردستاندا، ئەو بودجەیەی ئەوان داوایان کرد بوو، بودجەیەکی زۆر گەورە بوو، لەم پرۆژەیەدا، لەم بودجەیەدا نەتوانراوە جێی بۆ بکرێتەوە، بەڵام هیوادارم لە داهاتوودا لە بودجەی تەکمیلیدا، یاخود لەو منحانەی کە دێتە ناو هەرێمی کوردستانەوە رەچاوی ئەو خاڵە بکرێت و بەشەکانی کارەبا بە هەند وەربگیرێت، هەروەها کارەبا لە هەموو شارەکاندا شەبەکاتی تەوزیع، واتا شەبەکاتی ناو شارەکان تاکو ئێستا ئیشی لەسەر نەکراوە بە تەواوەتی، ئەوەی کە کراوە زیاتر تەرکیز کراوەتە سەر سەکتەری بەرهەمهێنان، چونکە بەرهەمهێنان لە کوردستاندا کێشەی ئەساسی بووە، بۆ دابین کردنی کارەبا بۆ هاووڵاتیان، ئێستا بەرهەمهێنان نیسبەتێکی باشی کێشەی بەرهەمهێنان لە کوردستان چارەسەر کراوە، بەڵام کێشەی تەوزیع ئەگەر لەگەڵیدا چارەسەر نەکەین شان بە شانی بەرهەمهێنان بە تەئکید نوقصانیەك لەوە دەبێت کارەبا بە تەواوەتی ناگاتە ماڵەکان، لەبەر ئەوە داواکارین وەزارەتی دارایی موافەقەت بکات لەم بودجەیە واریداتی کارەبا هەمووی تەخصیص بکرێت لەپێناو بەکار هێنان بۆ چاك کردنی شەبەکاتی تەوزیع لە هەموو شارەکانی کوردستاندا.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

هەر مولاحەزەیەك وەزارەت موافەقەت ناکات، ئێوە موافەقەت دەکەن، ئەو میزانیە لێرە لەبەر دەستی ئێوەی بەڕێزە، چی لێ دەکەن بۆ ئێوەی پەرلەمانتار بەجێ ماوە؟ وەزارەت بەس پێشکەشی کردووە، دەتوانیت چاکی بکەیت، زیادی بکەیت، لایبەیت، بیگۆڕیت، رەفزی بکەیت، ئەوە بۆ ئێوەی پەرلەمانتار ماوە، فەرموو.

بەڕێز شەونم محمد غریب:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

تەوزیع دابنرێت، هەروەها ژمارەیەك لە بودجەی تازە نزیکەی نۆ بۆ دە هەزار کەس دامەزراندن هەیە، بەڵام دیاری نەکراوە لە بودجەکەدا رێژەی ژنان و پیاوان چەندە؟ چونکە وەکو ئیعتیادی لە هەموو دائیرەکاندا ئەگەر هاتو رێژەیەکی تەعینات هەبێت، زۆربەی زۆری دەبێت بە پیاوان، ژنانی لێ بێ بەش

دەبن، وابزانم ئەوەندەی کادیری ژن و پێگەیشتوو لەم وڵاتەدا هەیە، کە بتوانێت لەناو ئەو ژمارە زۆرەدا جێی بکرێتەوە، هەروەها منیش لەگەڵ هاوڕێیەکانم دەنگم دەخەمە پاڵ ئەوان بۆ یەکخستنەوەی دەزگاکانی ئاسایش و مین و چاودێری دارایش، هەروەها ژمارەیەك معامل هەیە کە وەستاوە، هیوادارم ئەو معاملانە بخرێنەوەگەڕ، بۆ ئەوەی جارێکی تر کەمێك لە کێشەی بێ کاری لە کوردستاندا چارەسەر بکات، خاڵێکی تر، کە وەزارەتی کۆمەڵایەتی هاوکاری ژمارەیەکی زۆر لە ژنان و لە کەم ئەندامان، لەو کچانەی لە ماڵەوەن و ئیش دەکەن، تەبعەن ئەوە جێگای دەستخۆشیە، بەڵام هیوادارم لە داهاتوودا کار لەسەر ئەوە بکرێت، رەنگە لەم بودجەیەدا نەتوانرێت ئەوە جێی بۆ بکرێتەوە، بەس لە داهاتوودا کار بۆ ئەوە بکرێت بخرێتەوە ژێر تۆڕی چاودێری کۆمەڵایەتی وەکو بەغدای لێ بێت، تاکو بتوانرێت بەشێکی زۆر لە کێشەکان چارەسەر بکرێت، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، رێزدار عبدالرحمن فەرموو.

بەڕێز عبدالرحمن حسین ابابکر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئاخافتنێ من گەلەك هاتنە کرنێ هەڤاڵێت بەڕێز ئەندامێ پەرلەمانێ گەلەك کرن، من ئەڤە دووبارەی دکەم، بەس من هەرڤێ رۆشنایی دکەمە سەر زاخۆ، ئەو بودجە بۆ زاخۆ داینای بەلکی گەلەك دبێژن گەلەکن، بەس ئەگەر زاخۆ ببینن، چ بۆ زاخۆ نەهاتیە کرنێ، زاخۆ گەلەك لێ پاش کەتیە ژی هەمی خزمەتگوزاریا، ئەگەر کەسانێك وەختێك ساڵە 1991 هەتا 2003 ئەمریکی تەیارەکی سیارڤە زاخۆ دێتە پێش چاڤا خۆ وەکو لەوحەکی، کەواتە لە زاخۆدا دادەبەزیت دێتە کوردستانێ و دێتە ناڤ عێراقێ، گومرگا زاخۆ هەتانوکە ژی کوردستانێت رێڤەت بەت داراو حکومەت بەرێڤە دبێتن، بەس ئەگەر سەدی ئێکیش گومرگێ بۆ زاخۆ دانابا رێڤە زاخۆ ماوە خزمەتگوزاری دێبت، ژ بەر هەندێ ئەو خزمەتگوزاریە زاخۆ هاتیە کرن هەتاکو ئێستا چ نەبوویە، ئیژ بەر هەندێ ئەگەر تڤێ بەرێ خۆ دوو جسەرت ل زاخۆی هەی، ئەو ژێت ئاسنینە وەختێ سەیارەك بەسەر دکڤی تەق تەقەك ژی دەبێت، مەحەلە هەمی کێم ببەن، هەتانوکە جسرێك ئەوەندە بەدل نەهاتیە کرن، خابیرێ زاخۆ نیڤە زاخۆ را بچیت، یەعنی دوو جسر ئەو تنێت هاتنە چون بوو وێ بورخی یا گەلەك زەحمەت بوو، ڤێ جسر زێدە ببن، پارکە وەست تێدا نینە خەڵك بچێت تێدا بحەوێتەوە، وەختێ خۆ بووری، جسرێ پردا دەلال لەوێرێ ئەوژیش ئەسەوارێکی کەڤنە کە زاخۆ پێی مەعروفە، تەقریبەن یا تێکچوو، ژی تێکچوو چەند جار مە داوا کری ڤێ پردێ چێ کەن، ئیعادە کەنەڤە، کەسەك نەهاتە، دروست نەکریە، بەس دەڤرو هەمیا دروست کریاو کرنا پارك و کرنا مەتعەم یەدەنە خەڵکێکی تاجر، مەلعەبەکی لێ هەبی، ئەو ژیا ریازی بوو دەڤرو بەر هەمیا فروتییا دوکان مەلعەبیش بۆ زاخۆ نەما، تۆ بچیە ناو زاخۆ تو شارعێکی تیا نابینی کە تو بێژی ئەڤە شارعە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

تكایە لەسەر بودجەکە قسە بکە برای من لەسەر راپۆرتەکە شەرحی زاخۆم بۆ مەکە، شەرحی راپۆرتەکە نوقصانی تیایە، چاکە، خراپە، هی لیژنەکان لەناوی دانراوە، پێشنیار دەکەیت، ئیزافە دەکەیت، من سیاحەت ناکەم بچمە زاخۆ.

بەڕێز عبدالرحمن حسین ابابکر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەلاَم ئەو بودجەیەی کە بۆ زاخۆ تەرخان کرییە لەبەر ئەوە من ئەو ئیشارەت پێ دەدەم، دەمەوێت رۆشنا ببێت لەبەر خەڵکەکە، من وەکو لیژنەی ئەوقاف ئەندامی لیژنەی ئەوقافم، ئێمە لەگەڵ وەزارەتی ئەوقاف دانیشتین باسی خۆی کردو باسی وەزارەتەکەی کرد، گوتی ئێمە هەزار و شەست و یەك مزگەوت هەیە کەسی تیا نییە، یەعنی نە ئیمام، نە خەتیب، گوتی هەندێ مزگەوتیش هەنە سێ چوار خەتیب و ئیمامی تیایە، ئێمە دەمانەوێت نەقلی بکەین بۆ ئەوێ، دەڵێن ناقل نابین ناچین، گوتمان بۆ نەقل نابن، فەسڵیان بکەن، یان هەندێکی تر دانێن، گوتی ئەوانە تەعین بوونە بە تەزکیەی شەخصی، کەواتە شەخصی دامەزراوە ناتوانین دەستیان لێ بدەین، گوتیان سێزدە هەزارو سێ سەدو پێنجی موەزەفمان هەیە، گوتمان باشە لەجیاتی ئەوان سێزدە هەزارو سێ سەدو پێنجی بێت وەزارەتێ تەعینن، گوتی بن دیوارا مە دوو هەزار موەزەفێ دی هەنە کە لیستەکا جیایە ئەم پارەی بۆ سەرف دکەین بێ تەعین و بێ رەسمی، ڤێرێ وەکو من ئیشارەت پێدا منیش پشتیوانی دەکەم کە سولفەی عەقاری بێتە سی هەزار بۆ هەموو شارو شارۆچکەکانی کوردستان داکو ئیستیفادەی لێ بکەن، عەفو سی ملیۆن، بەڵێ من هەندەك پرسیار هەنە کو وەزیرێ دارایی و ئابووری دەمانەوێت بزانین واریداتی گرێبەستی نەوتیەکان چەندن و کانن؟ پرسیارا دوێ/ ژی بۆ فروتنا نەوتا رەش واریداتێ وێ کو سەدان تانکەرا نەوتا دێنا فرۆتن ئەو ژی دیار نییە لە زاخۆدا چەندەها تانکەرا نەفتێ ژ بیرا نەفتێ تێتە فرۆتن؟ وەزیرێ دارایی باس کر شەست و سێ پۆینت سی و حەوت بۆ موەزەفا دچێت، ئێمە لە لیژنەکان داوای لیستەکانمان کرد، گوتیان ئەو لیستە نییە، لیستێك موەزەفا تێدا بێتن، بە رەئیا من دوو ئاسایش هەنە، لە ئاسایشی هەولێرێ و ئاسایشی سلێمانی، چاودێری سلێمانی و چاوێری هەولێر، من پێموایە ئەگەر یەك بگرن باشە، ئەگەر یەك نەگرن ئەم بودجەیە بۆ نەدەین هەتا یەك نەگرن، ئەمڕۆ یەك بگرن بەیانی بیاندەینێ، بەیانی یەك بگرن دوو بەیانی بیاندەینێ، یەعنی هەتا یەکتر نەگرن ئێمە بودجەکە نەدەین، ئەم بودجەیە من هەروا ئیشارەتی پێ دەدەم، ئەم بودجەیە لەلای من زۆر کەموکوڕی تیایە، شەفافیەت و ناعەدالەتی تیایە، پێم باشە ئەم بودجەیە بگەڕێتەوە بۆ حکومەت، دووبارە چاکی بکاتەوەو بگەڕێتەوە بۆ پەرلەمان، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، رێزدار نیشتمان فەرمووو.

بەڕێز نیشتمان مرشد صالح:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من وەك ئەندامێكی لیژنەی شارەوانی كۆمەڵێك خاڵ هەیە لەسەر شارەوانی دەمەوێت باسی بكەم لەسەر ئەم بودجەیە، ئەو بودجەیە بۆ وەزارەتی شارەوانی، بۆ بودجەی تەشغیلی، هەروەها بۆ وەبەرهێنان دانراوە زۆر كەمە، دەبێت بە وریاییەوە مامەڵەی لەگەڵ بكەین لەگەڵ ئەو وەزارەتانە، لەبەر ئەوەی زۆر پەیوەندی بە هاووڵاتیانەوە هەیە، هەر كەموكورتیەك بێت، دەبێتە گلەیی و گازاندە لەلایەن هاووڵاتیانەوە.

خاڵی دووەم/ ئەوەیە داواكارین دەسەڵات بدرێت بە شارەوانیەكان بە یاسایەك بتوانن داهاتەكانی خۆیان خەرج بكەن لە بەڕێوەبردنی كاری ڕۆژانەیان، كە ئەمەش ئەركێكی زۆر لەسەر میزانیەی تەشغیلی كەم دەكاتەوە.

خاڵێكی ترم ئەوەیە من وەكو نوێنەری خەڵكی ناوچەی شەقڵاوەو دەوروبەری، تەبعەن ئەو پرۆژانەی كە لە شەقڵاوەو دەوروبەری تەقدیم كراون هیچیان نەخستۆتە بواری جێ بەجێ كردنەوە، كە ئەوە زۆر زەرورە لەو مەنتیقەیە شوێنێكی گەشت و گوزارە، ئەو پرۆژانە تێدا جێ بەجێ كرابان، پێم خۆشە جارێكی تر وەزیری پلاندانان ئەو پرسیارەمان وەڵام بداتەوە.

یەك شتی تریش هەیە، بەنیسبەت سولفەی عەقار كە برادەران هەموو باسیان كرد، بەڕاستی ئێمەش پێمان خۆشە لە شارۆچكەكان سولفەی عەقار وەكو شارەكانی لێ بكرێت، بۆ ئەوەی ئەوانیش ئیستیفادەی لێ بكەن، چونكە زۆر شت هەیە لە شارەكانەوە دەچێت بۆ قەزایەكان، یەعنی لەوێوە شتەكان زۆر زۆر گرانترە، نەك لە شارەكان.

هەروەها بەنیسبەت مووچەی كەم ئەندامان وەكو كاك شێرزادیش باسی كرد، من لەگەڵ ئەوەمە مووچەی كەم ئەندامان زیاد بكرێت، چونكە ئەو بڕە مووچەیە ناكاتە ئەوەی ژیانی كەم ئەندامی پێ دابین بكرێت، بەڵكو ئەو زیاتر مەسرەفی كەم ئەندام زۆر زیاترە لەو پارەیەی كە بۆی دابین كراوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، ڕێزدار كوێستان خان فەرموو.

بەڕێز كوێستان محمد عبدالله:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

من سەرەتا لە خاڵی یەكەمی ڕاپۆرتەكەی بەڕێز وەزیری داراییەوە دەست پێ دەكەم، دیارە ئێمە هەموومان دەزانین كە ساڵی 2007 و 2008 و 2009 ئەمساڵیش 2010 بودجەی پێشنیار كراو تەخمینی فەترەیەكی زەمنی زۆر كە كەمترینیان چوار مانگە درەنگ هاتۆتە پەرلەمان، هەموو جارێكیش تەبریری حكومەت و وەزارەتی دارایی ئەوە بووە، كە ئەم بودجەیە لە پەرلەمانی عێراق پەسند نەكراوە، بەڵام ئەو سەبەبەی كە كاتێك كە بودجەی ئەمساڵ لەناو پەرلەمان خوێندنەوەی یەكەمی بۆ كرا هێشتا بودجە لە پەرلەمانی عێراق پەسند نەكرا بوو، ئەو تەبریرەی بێ بنەما كرد، بۆیە من پێموایە هیچ تەبریرێك نییە بۆ دواخستنی بودجە، ئێمە هەموو ساڵێك، ساڵانی پێشوو لە ڕاپۆرتی خۆماندا تەوصیەمان كردووە بۆ حكومەت، كە بودجە لە كاتی یاسایی خۆیدا بنێرێت، بۆیە من لێرەوە داوا لە پەرلەمانی كوردستان دەكەم،

کە ئێمە ئەمساڵ لە پڕۆژەی یاساکەدا سزایەك دابنرێت، بۆ ئەوانەی کە هۆکار دەبن بۆ دواخستنی پڕۆژە یاسای بودجەی ساڵی 2011، بۆ ئەوەی ئەمە وا بکات حکومەت لەکاتی خۆیدا بودجەکە بنێرێت، من قسەی ئەو برادەرانە ئیزافەیەکی دەخەمە سەر کە باسی دوو وەزارەتی داراییان کرد، باسی نووسراوەکان ناکەم، من باسی ئەو ستافە دەکەم، ئەو ستافی دارایی سلێمانی کەئێستاش بە هەمان شێوە لە سلێمانی دەوام دەکەن، ئەمە بەوازیحی دەیسەلمێنێت کە دوو وەزارەتی داراییمان هەیە، هەمووشمان دەزانین وەزارەتی دارایی رۆحی حکومەتە، کە وەزارەتی دارایی یەکی نەگرتۆتەوە، ئەم حکومەتە دوو حکومەتە، بۆیە من ئەو پرسیارە لە بەڕێز وەزیری دارایی دەکەم، کەی ئەم دوو وەزارەتە یەك دەخاتەوە؟

دیارە ئەوە ئیشی حکومەتە، بەلاَم ئەرکێکی سەرەکی دەکەوێتە سەر بەڕێزیان، سەبارەت بە راپۆرتەکەی لیژنەی دارایی، دیارە کەموکورتیەکی زۆری تیا بوو، من پشتگیری هەموو خاڵە لاوازەکانی هاوڕێیەکانم کە باسیان کرد پشتگیری دەکەمەوە، بەلاَم دوو مەسەلە لێرە باس دەکەم، یەکەمیان/ ئەوەیە بەڕێزیان لە یەکێ لە خاڵەکان باسی ئەوە دەکات، کە ئەوان حیسابی خیتامی شەش مانگی 2009یان بینیوە، ئەی ئایا حیسابی خیتامی ساڵی 2008یان بینیوە؟ لە کاتێکدا ئێمەی ئەندامانی پەرلەمان نە حیسابی خیتامی 2008مان بینیوە، نە شەش مانگی یەکەمی 2009، ئێمە نەمانبینیوەو بۆ کەس نەهاتووە، لە راپۆرتەکە من تەئیدی ئەوە دەکەم، کە راپۆرتێکە تەنها خوێندنەوەی بۆ بودجە کردووەو تەوصیاتی داوە، پشتگیری ئەو رەئیە دەکەم کە ئەمە راپۆرتی لیژنەیەکی، دەزگایەکی چاودێری پەرلەمان نییە، باس لەوە دەکات لە حیسابی، لە تێچووی وەگەڕهێناندا حیساباتی هاوکاری بەخشین، سوودە کۆمەلاَتیەکانی تر لە سەدا بیست و یەك و چل و حەوتە، من لێرەوە پێشنیار دەکەم، کە ئەم پێشنیارەم هەیە لە 50٪ی ئەم حیساباتانەی هەر سێ سەرۆکایەتی ببڕدرێت، هینی هەموو وەزارەتەکان جگە لە وەزارەتی کۆمەلاَیەتی و وەزارەتی صحە بکرێت بە سێ بەشەوە، بەشێکی بخرێتە سەر وەزارەتی کارو کاروباری کۆمەلاَیەتی، بۆ ئەوەی ئەو خێزانە هەژارانەی، ئەو خێزانە کەم دەرامەتانەی کە تاکو ئێستا تەنها سی هەزار دیناریان هەیە بەپێی تۆڕی چاودێری کۆمەلاَیەتی کە لە سەد هەزار کەمتر نەبێت.

خاڵی دووەمم/ لەگەڵ ئەوەی کە دەبوو ئەمساڵ بینای چاکسازی کۆمەلاَیەتی سلێمانی دروست بکرایە لە بودجەی ئەمساڵ، دروست نەکراوە، من دەپرسم بۆ نەخراوەتە بودجەی وەبەرهێنانەوە؟

خاڵی دووەم بخرێتە سەر ئەو بودجە کەمەی کە دانراوە بۆ کەرکووك و ناوچە ناکۆکەکان، ئەوەی دەمێنێتەوە بخرێتە سەر بودجەی وەبەرهێنان.

من تێبینیەکی ترم هەیە، ئەوەیە کە زۆربەی وەزارەتەکان وەك هاوڕێیەکانم باسیان کرد، ئاگایان لە ئەخیر بودجەی تەخمینی خۆیان نییە، ئەوەمان بە وازیحی لەگەڵ وەزارەتی کارو کاروباری کۆمەلاَیەتی باس کرد کەنەیانبینی بوو، جگە لە 17٪ەکە داهاتەکانی دیکە دیار نییە، من ئەو قسانەم بۆ وەزیری سامانە سروشتیەکان بوو، کە بەداخەوە لێرە نییە، من ناپرسم پێنج ملیۆن دۆلارەکەی شیرینی لەکوێیە؟ ناپرسم داهاتی ئەو تانکەرە نەوتانەی خۆم پارساڵ لە مانگی هەشت کە سەفەری ئێرانم کرد بینیومە کە دەچێت

بۆ ئێران، له كوێیه؟ من یەك شتی لێ دەپرسم، هیوادارم هاوڕێیەكانی ئەم پرسیارەی كه لێره گوێی لێمه ئەوەیه كه لەم هەرێمه كۆمەڵێك مەسفا هەیه، به قسەی خۆی كه لەگەڵ لیژنه باسی كردووە، زیاتر له سەد مەسفا هیچیان ئیجازەی حكومەتیان نییه، من دەپرسم ئایا هاووڵاتیەكی ئاسایی ئەم هەرێمەی ئێمه دەتوانێت مەسفا دانێت؟ دەتوانێت نەوتی خاوی بۆ پەیدا بكات؟ دەتوانێت بەرهەمی بێنێت؟ ئەی داهاتی ئەم بەرهەمه نەوتیانه دەچێته كوێ؟ ئەگەر وەڵامەكەی بەڵێیە، ئیجرائاتی بەڕێزیان چیه بۆ هاووڵاتی ئاسایی بتوانێت مەسفا دانێت و نەوتی خاوی بۆ بێنێت و بەرهەمەكانیش ساغ بكاتەوە، ئەگەر نەخێره، كێن صاحێبەكانی ئەم مەسفایانەو داهاتەكەی بۆ كوێ دەچێت؟

داهاتی ناوخۆ ئەمه بەهیچ شێوەیەك قەناعەت به من ناكات، كه ئەمه داهاتی ناوخۆ ئەوە نەبێت، من له بەڕێز وەزیری دارایی دەپرسم هەر ئەم داهاتی ناوخۆیه بوو، كه پێش پرۆسەی ئازاد كردنی عێراق، ئێمه ئەم هەرێمەمان پێ ئیدارە دەكرد، مووچەی فەرمانبەرانمان لێ دەدات، كۆمەڵێك پرۆژەشمان لێ دەكرد هەروەك تەیارەخانەكەی سلێمانی و هەروەكو تەلاری هونەر پێش پرۆسەی ئازادی كراون، خێره ئەم داهاته زۆره، ئەم داهاته قەبەیه، ئێستا وا كەمی كردووە. لەبودجەی تەشغیلیدا یەك بەراورد دەكەم، بەراوردەكەم ئەوەیه، كه ئەگەر هێزەكان كۆ بكەیتەوە ناوخۆ، ئاسایش، پێشمەرگە، لەكاتێكدا مووچەی پێشمەرگە ئەوەندە كەمه شایانی باس كردن نییه، دەكاته روبعی ئەم بودجەیه، كه دەكاته نزیكەی دوو ملیار دۆلار، بودجەی وەزارەتی دارایی لەگەڵ ئەمانه كۆ بكەیتەوە دەكاته له 48٪ی داهاتەكه، من ئەم پرسیارانەم هەیه، یەكەم/ كه كاتێك مووچەی ئەم هێزانه ئەوەندە كەمە، ئەم بودجه زۆره بۆ؟

دووەم/ بودجەی وەزارەتی دارایی بۆ ئەوەندە زۆره، كه بەراوردی دەكەیت لەگەڵ وەزارەته خەدەمیەكانی وەك كارەبا، ئاو و ئاوەڕۆ، صناعەو تیجارە، ئەو دوو لەسەدا سێیه، له كاتێكدا بودجەی وەبەرهێنانەكەی شایانی وتن نییه ئەوەندە كەمه، ئایا ئەم بودجەیەی ئێمه دەتوانێت پێداویستیه سەرەتاییەكانی كارەبا، ئاو و ئاوەڕۆ، بەتایبەتی ئاوەڕۆی هەولێری پایتەختی شاری كوردستان چارەسەر بكات؟ دەتوانێت وەزارەتی بازرگانی كێشەی سایلۆو مەخزەنەكانی ئازووقه بۆ شاری سلێمانی چارەسەر بكات، كه هەموومان دەزانین ساڵ دوازدە مانگه گەنمی شاری سلێمانی لەبەر هەتاو بارانه؟ لەسەر وەزارەتی كشتوكاڵ، دیاره ئێمه دەزانین كه ئەو بودجەیەی بۆی دانراوە، چ له بەرهەمهێنان، چ له بودجەی تەشغیلییەكه زۆر كەمە، له كاتێكدا كابینەی پێشوو پلانێكی پێنج ساڵی هەبوو، ئەم حكومەته دیاره تەواوكەرو درێژه پێدەری كابینەی پێشووە، چی دابین كردووە بۆ پلانی كابینەكەی پێش خۆی لەمەو، دیاره لەسەر پرۆژەی وەبەرهێنان زۆر قسه كرا، من تەنها ئەوەندە دەڵێم هاوڕێیەكانم باسی جیاوازیان له شارەكانەوە كرد، من له گوندەوە دەست پێ دەكەم، ئێمه گوندێكمان هەیه له قەراغ گوندی شێخ مستەفا، من خۆم جەولەم كردووە، ده رۆژ پێش ئێستا له قەراغ، كەدەچیته ئەم گوندەیه وا دەزانی له ئەوروپای، بەڵام سەرجەم گوندەكانی تر هەست دەكەیت كۆمەڵێك گوندن لەشارێكی زۆر دواكەوتوو، به مەرجێك ئەمساڵ له بودجەی ئەمساڵ بۆ راكێشانی بۆڕی ئاو سەدو بیست ملیۆن دیناری بۆ دانراوە، ساڵی پار سەدو شەستی بۆ دانراوه لەبەرامبەردا بەشێكی

زۆری گەڕەکانی شاری سلێمانی تۆڕی ئاویان نییە، لەوانەی کە بیرمە، کانی سپیلکە، ئەواڵ، کۆستەی شەم، قولەرەیسی، من پێش ئەخیر یەك شتم هەیە، ئێمە دیارە نەوەد ملیۆن دۆلار دانراوە بۆ حزب و ڕێکخراوە سیاسیەکان، دیارە کادیرە حزبیەکان زۆربەی حزبە سیاسیەکان لە سلێمانی لەسەر بەڕێوەبەرایەتیەکان مووچە وەردەگرن، لە هەولێرو دهۆك خراونەتە سەر وەزارەتەکان، پێشنیار دەکەم بۆ وەزارەتی دارایی ئەم مووچانە بگوازێتەوە هینی زۆربەی حزبە سیاسیەکان بۆ سەر بودجەکانی خۆیان، بۆ ئەوەی ئەو تەزەخومەی هەیە لەسەر بودجە کەم بێتەوە.

من ئەخیر شتم ئەوەیە، کە من داوا دەکەم ئەم بودجەیە، ئەم شتەم بەدەست گەیشتووە کە لە 17٪ی بودجە پارەی زیندانیانی سیاسی 2007 و 2008 و 2009 تەرخان کراوە بۆ هەرێمی کوردستان، بۆچی ئەو مووچەیان پێ نەدراوە؟ من داوا دەکەم کە حکومەت ئەم بودجەیە بباتەوەو چاکسازییەکی تەواوی تیا بکات، ئێمە ساڵی 2008، ئێوە هەردووکتان بەڕێزان سەرۆکی پەرلەمان و سکرتێری پەرلەمان لەم پەرلەمانە بوون، حکومەت داوای لێ کردین، کە جەلسەکە دوابخەین، بودجەکەیان بردەوە ماوەی هەفتەیەك، دوایی هێنایانەوە پەرلەمان لەکاتێکدا پرۆژە یاساو بودجەی ساڵی 2008 کەموکورتیەکانی زۆر زۆر کەمتر بوو لە بودجەی ئێستا، بۆیە ئاساییە ئەگەر ئەمجارەش حکومەت بیباتەوە، هەموو ئەم تێبینی و سەرنجانە بۆ لەپێناوی چاك کردنی بودجەکە، لە پێناوی خزمەت کردنی کۆمەڵانی خەڵك چاکسازی بکات و دوایی بیهێنێتەوەو پەسندی بکەین، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، ڕێزدار گەشە دارا فەرموو.

بەڕێز گەشە دارا جلال:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دەستخۆشی لە کارەکانی لیژنەی دارایی و ئابووری دەکەم، پشتگیری لەو خاڵانە دەکەم کە خستوویانەتە ڕوو، سەبارەت بە پرۆژە یاسایەکەو دەست نیشان کردنی خاڵی بەهێزو لاوازی بودجەکە، تەئکید دەکەمەوە لەو پێشنیارەی کە دەڵێت ئێمەش وەکو پەرلەمان دەبێت تەئکید بکەینەوە لەوەی کە لە ساڵی داهاتوو بودجە لە مانگی تشرینی یەکەم بێت، بۆ ئەوەی لە سەرەتای ساڵی دارایی بگاتەوە دامودەزگاکانی حکومەت و بۆ خزمەتی خەڵك بەکار بێت، لەگەڵ ئەوەشدا بودجە لە ئەمساڵدا لەهاتنی لە مانگی یەکدا هەنگاوێکی گەورەیەو جێگای دەستخۆشییە، سەرەڕای چەندین بڕیاری گرنگ و ستراتیجی تیایدا، لە مەسەلەی زیاد کردنی مووچەی کەسوکاری شەهیدان و ئەنفالکراوەکان و چەکی کیمیاباران و شەهیدانی کەم ئەندامی و تواناسازی لاوان، دروست کردنی قوتابخانەو چارەسەر کردنی کێشەی نیشتەجێ بوون، بەڵام من پێشنیار دەکەم ئەو قەرزی نیشتەجێ بوونە ماوەکەی زیاد بکرێت، بۆ ئەوەی زیاتر خەڵکی کەم دەرامەت بگرێتەوە، بێ لە چەندین پرۆژەی تر بۆ تەشجیعی ئیستیسماری زراعی و صناعی، کە تێیدا بڕیار دراوە، باشە لە ڕێی پێدانی قەرزی کشتوکاڵی و پیشەسازی، یەکێك لە کارە گرنگەکانی تری حکومەت، کابینەی شەشەم

پێکهێنانی لیژنەیەکی باڵای خانمانە، کە من خۆم لەسەر ناوەکەی تێبینیم هەیە، بەڵام کاتی باس کردن نییە، بەپێی ئەو پەیڕەوی ناوخۆی کە هاتووە بۆ لیژنەکەمان هەیکەلێکی باشی بۆ دانراوە دەسەڵاتێکی تەنفیزی فراوانی هەیە لە چەند وەزیرێکی بەڕێزو چەندێك ژنانی چالاك لەبواری کێشەکانی ژنان، بەڵام لەم بودجەیە هیچ ئاماژەیەکی پێ نەدراوە، کە دەبوایە بودجەیەکی باشی بۆ تەرخان کرا بوایە، چونکە ئەوان بەرنامەو ستراتیجیان دەبێت لەسەر چارەسەر کردنی کێشەکانی ژنان و راستەوخۆ کاری لەسەر دەکەن، مەسەلەیەکی تری گرنگی ئەم بودجەیە وەکو رەچاو کردنی سیاسەتی ئیتیقصادی بۆ ژن رەچاو نەکراوە، بەڕاستی بە هێز کردنی پێگەی ئابووری ژن، دەبێت حکومەت کاری بۆ بکات لە رێگەی وەگەڕخستنی ژنان لە مەیدانەکانی کار، ئەویش لە رێی پێدانی قەرز بۆ پرۆژەی بچووك، تا ژنان بێنە مەیدانی کار، چونکە یەکێکە لە چارەسەری کێشەی ژنان، زۆر سوپاستان دەکەم.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، رێزدار ڤیان خان فەرموو.

بەڕێز ڤیان عبدالرحیم عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من سەرەتا بە دوو پرسیار دەست پێ دەکەم، یەکێکیان/ بۆ بەڕێزان لیژنەی دارایی، ئەویتریشیان بۆ بەڕێز وەزیری دارایی.

وەکو هەموو لایەك دەزانین هەرسێ دەسەڵاتەکە یاسادانان و تەنفیزی و قەزائی، هەرسێ دەسەڵاتەکە بودجەی سەربەخۆیان هەیە، هەروەها بەپێی یاسای ئەنجومەنی دادوەری کە لە پەرلەمانەوە دەرچووە، دەبێت بودجەیەکی سەربەخۆی هەبێت، بۆ حکومەت نییە دەستکاری ئەو بودجەیە بکات، کە پەرلەمان پێویستە بڕیار لەسەر بودجەکە بدات، ئەویش بە ئامانجی سەربەخۆیی و بۆ لێك جیاکردنەوەی دەسەڵاتەکانە، بەداخەوە کە زۆر جار ئەم دەسەڵاتە ناچاری دەسەڵاتی تەنفیزی کراوە، بۆیە ئێمە بەڕاستی دەزانین کە ئەم دەسەڵاتە، ئێمە پشتیوانی لەوە دەکەین کە بودجەیەکی سەربەخۆی هەبێت، ئەویش بۆ پاراستنی دەسەڵاتەکەی خۆی، بەڵام بەداخەوە حکومەت دەستکاری بودجەکەی کردووە، کە لیژنەی داراییش ئاگای لێیە، بەڵام هیچ ئاماژەیەکیان پێ نەکردووە.

پرسیاری دووەمم بۆ بەڕێز وەزیریی داراییە، وەك ئاگادارم کۆرەك تیلکۆم نیو ملیار دۆلار قەرزاری حکومەتە، هەروەها ئەوەش دەزانم کە دوو سەد ملیۆن دۆلاری وەرگرتۆتەوە، من پرسیارەکەم ئەوەیە ئایا ئەو سێ سەد ملیۆن دۆلارەی کە ماوە چۆنەو چیە؟ ئیستیفادەی بۆ کێیە؟ ئەوە هیوادارم وەڵامێکم دەست بکەوێت لەسەر ئەمە.

بەنیسبەت ئەو پرۆژانەی کە لە بودجەشدا دیاری کراوە، بەنیسبەت پرۆژەی بەردەوام و پێشنیار کراوەکان، هەندێك پرۆژە هەیە دووبارە بۆتەوە، هەندێ پرۆژەش هەیە تەواو بووەو، بەڵام بودجەی تری بۆ تەرخان کراوەتەوە لە ژێر ناوی پرۆژە پێشنیازکراوەکانی وەزارەتی تردا، کە ئەمەش بەڕاستی ئەو بودجەیە پەلە کردنی پێوە دیارە، هیچ وردەکارییەکی بۆ نەکراوە، نیشانەی ئەوەیە کە وەزارەتی پلاندانان پێوەرێکی زانستی وردی بەکار نەهێناوە لە دابەش کردنی ئەو پرۆژانە لەناوچە جیاجیاکان و قەزاو ناحیەکاندا، بۆ نموونە ئەگەر باسی ناوچەی پشدەر بکەم، کە ژمارەی دانیشتوانەکەی سەدو سی هەزار کەسە، سەدو نەوەدو شەش گوندی لەسەرە، پێنج ناحیەو قەزایەکە، هەموو ئەو بودجەیەی بۆی تەرخان کراوە چواردە ملیار و سێ سەدو حەفتاو هەشت ملیۆن دینارە، لە کۆی ئەمە شەش پرۆژە دابین کراوە بۆ ناوچەی پشدەر، لەو پرۆژانەشدا یەکێك لە پرۆژەکان دووبارەیە، کە ئەویش دروست کردنی قوتابخانەیەکە کە هەژدە پۆلییە لە قەڵادزێ، کە پرۆژە پێشنیار کراوەکان بە بودجەیەکی جیاو پرۆژە بەردەوامەکان بە بودجەیەکی تر دیاری کراوە، لە پرۆژە پێشنیار کراوەکان بە ملیارێك و هەشت سەد ملیۆن دینارە، لە پرۆژە بەردەوامەکاندا بڕی ملیارێك و نۆ سەدو شەش ملیۆن دیناری بۆ تەرخان کراوە، بەنیسبەت ئەو پرۆژانەی تریش، کە باقی پێنج پرۆژە دەمێنێتەوە، ئەویش دیراسەو دیزاین کردنی پرۆژەی ئاوە، پاشان تەرازوویەکی گەڕۆکە لەناوچەی پشدەر، دوای ئەوەش بەڕێوەبەرایەتی مین کە چوار ملیارو چوار سەدو سی و شەش ملیۆن دیناری بۆ دابین کراوە، کە دەبوایە ئەو دوو بەڕێوەبەرایەتیە لە سلێمانی و لە هەولێر یەکیان بگرتایەوە، پاشان ئەوەی بۆ تەرخان بکرایە، هەموو ئەو پرۆژانەی کە بۆ ئەو ناوچانە تەرخان کراون دابەش کردنێکی ناتەندروستە، چونکە لە ناوچەی پشدەر کە ناوچەیەکی کشتوکاڵیە هیچ گرنگی نەدراوە بە پێشخستنی پلانێکی ستراتیژی لەڕووی ئاوەدانکردنەوەو کشتوکاڵیەوە، بۆ نموونە لە پرۆژە بەردەوامەکان هەندێك شتم دەست نیشان کردووە کە لەگەڵ ئەوەی بڕێکی کەم بودجەی بۆ تەرخان کراوە، بەڵام لە پرۆژە بەردەوامەکان ژمارەیەکی زۆریان دووبارە بووەتەوە لەگەڵ ئەوەشدا تەواویش بووە، یەکێك لەوانە کە باس لە دروست کردنی سەنتەری پاراستنی منداڵ لە قەڵادزێ دەکرێت، ئەوە خۆی لە خۆیدا ئەو سەنتەرە تەواو بووە، بەڵام جارێکی تر بڕی ملیارێك و چوارسەد و چل و دوو ملیۆن دیناری بۆ تەرخان کراوەتەوە، هەر لە پرۆژە بەردەوامەکاندا ئاوەڕۆیی گوندی شێنێ، دوو جار بە دوو بودجەی جیا هەم دیسان دووبارە بووەتەوە کە یەکێکیان 812 ملیۆن دینارە و بۆ ئەوەی تریان 667 ملیۆن دیناری بۆ تەرخان کراوە، بە نیسبەت خانوو کە پێنج ناحیە لە دەوروپشتی قەڵادزێ هەیە، ئەو پێنج ناحیەیە 19 خانووی هەیە کە بۆ فەرمانبەران و مدیری ناحیەکەیە، لە هەڵشۆ و ناودەشت و ژاراوەو ئی سێوە هەمووی خانووەکانیان تەواو بووە، بەڵام هەم دیسان لە هەڵشۆ 912 ملیۆن دیناری تر تەرخان کراوەتەوە، لەناو دەشت 788، لە ژاراوە 677، لە هێرۆ 934 ، لە ئی سێوە 962 ملیۆنی تر تەرخان کراوەتەوە، هەر لە پرۆژە بەردەوامەکان نووسراوە بینای پەروەردەی قەڵادزێ، ڕوون نەکراوەتەوە ئایا بۆ نۆژەنکردنەوەیە یان بۆ دروست کردنە؟ یان بۆ چ شتێکە؟ کە بڕی 736 ملیۆنی بۆ تەرخان کراوە، باس لە دروست کردنی سێ، چوار ڕێگە کراوە،

بەڵام هەر هەموو ئەو ڕێگایانە تەواو بووە و بودجەی تری بۆ تەرخان کراوەتەوە، ئەویش ڕێگای سەید ئەحمەدان و شێنێ و زەڵێ و ناوزەنگ، پاشان بودجەی بۆ داندراوەتەوە بە بڕی 7000271 دینار، ئاوەڕێی گەڕەکێك لە شاری قەڵادزێ کە تەواو بووە، بەڵام هەم دیسان سێ میار و دوو ملیۆن دیناری بۆ تەرخان کراوەتەوە، کە ئەو ئاوەڕۆیە خۆی تەواو بووە، پاشان دروست کردنی قوتابخانەیەکی چوار پۆلی لەگەڵ دروست کردنی 4 خانوو بۆ مامۆستا، کە ئەمە پرسیارم کردووە هیچ ئەساسێکی نیە، کە بڕی 478 ملیۆنی بۆ تەرخان کراوە، نازانم بۆچی ئەو چوار مامۆستایە لە کۆی ئەو هەموو مامۆستایە جیاکراوەتەوە؟، قوتابخانەی چوار پۆلی من تێ ناگەم نازانم بۆچیە، پاشان دروست کردنی باخچەی ساوایانی سەنگەسەر، باس لەو باخچەیە کراوە کە ئەو باخچەیە خۆی لە ئاساسدا تەواو بووە، بەڵام 591 ملیۆن دیناری تری بۆ تەرخان کراوەتەوە، دروست کردنی قوتابخانەی 18 پۆلی لە ژاراوەش بە هەمان شێوە تەواو بووە و 1000377 ملیۆن دیناری بۆ تەرخان کراوەتەوە، من ئەم هەمووو پارەیەی کە بۆ ئەو ناوچانە تەرخان کراوە، بەڕاستی کە پشدەر ناوچەیەکی کشتوکاڵیشە سەیر دەکەی بە هیچ شێوەیەك گرنگی نەدراوە بەو ناوچەیە، کە خۆی لە ئەساس دا پرۆژەیەکی ئاودێری کشتوکاڵی لە سەنگەسەر هەیە کە دووەمین پرۆژەیە لەسەر ئاستی هەموو عیراق و یەکەمین پرۆژەشە لەسەر ئاستی کوردستان، بەڵام نازانم بۆ وەزارەتی پلاندانان و وەزارەتی دارایی هیچ پلانێکیان نیە بۆ بووژانەوەی ژێرخانی ئابووری کشتوکاڵی لەو شوێنانە و ناوچانە، پاشان سەدێك هەیە بەناوی سەدی بەلك کە پرۆژەیەکی ئاودێری کشتوکاڵیە کە بە هەمان شێوە کە ناوچەکانی ژاراوەو قەڵادزێ کە شوێنێکی کشتوکاڵیە و هەموو زەویەکانیان بەراودەکات، بە هەمان شێوە هیچ گرنگیەکی پێ نەدراوەو هیچ باسیش نەکراوە، جگە لەوەی ئەو ناوچانە کە ناوچەیەکی کشتوکاڵین و پێویستیان بە خانووی پلاستیکی هەیە زائیدەن کۆگا بۆ خەزنکردنی ئەو بەروبوومە کشتوکاڵیانە، کە لە بودجەی ئەمساڵ دا باس لە هیچ ئەو شتانە نەکراوە بۆ ناوچە کشتوکاڵیەکان، لە ناوچەی پشدەر ژمارەیەکی زۆر گوند هەیە کە ژمارەی دانیشتوانەکانیان بەڕاستی زۆرە و لە ناوچەی پشدەر حەوت گوند هەیە کە بەڕاستی هەر حەوتیان تا ئێستا پرۆژەیەکی ئاوی خواردنەوەیان نیە کە پشت بە سەرچاوەیەکی سروشتی دەبەستن، پاشان بە هەر حەوتیان یەك بنکەی تەندروستیان هەیە کە مەعاون توبیەك دەوامی تێدا دەکات هەفتەی ڕۆژێك، دوای ئەوە وەکو باسم کرد ئەو ناوچانە جگە لەوەی هیچ پرۆژەیەکیان بۆ دابین نەکراوە لە بوارەکانی قیرتاو کردن و قوتابخانە و خەستەخانە، باخچە و لە بواری کارەبا، لە هەمان کاتدا لە سەنگەسەر مەکتەبێك هەیە سووتاوە و تا ئێستا هیچ بڕە پارەیەکی بۆ تەرخان نەکراوە بۆ نۆژەنکردنەوەی، لە هەمان کات دا تەڵەبەکانیان لە باخچەی ساوایان دەوام دەکەن، بەهەمان شێوە لە قەڵادزێ مەکتەب هەیە دووبارە بووەتەوە و بودجەی جیای بۆ تەرخان کراوە، بەڵام لە هەمان کاتدا ئامادەییەك هەیە بەناوی ئامادەیی ئاڵا کە ژمارەی خوێندکارەکانی زۆر زیادە و دەبێت خوێندکارەکان زۆر پێش کاتی دەوامی خۆیان بچن بۆ ئەوەی لە پۆلەکانیان زوو جێگە بگرن بۆ ئەوەی بە پێوە نەوەستن، پاشان لە ناوچەی قەڵادزێ مەرزی کێلێ هەیە کە خاڵێکی سنووری ـ بازرگانی یە کە بتوانرێت ئیهتمامی پێ

بدرێت، بەڵام بەسیت ترین پرۆژەی بۆ دابین نەکراوە کە قیرتاوکردنی جادەکەیەتی، پاشان کارەبا کە لەو ناوچەیە کارەبا بەڕاستی زەعیفە و تا ئێستا ڤۆڵتات بەکاردەهێندرێت، یەك شتی تر هەیە ناوچەی پشدەر جگە لەوەی کە تۆپباران و کاولکاری و ڕاگوێزانی تووش بووە، بەڵام تا ئێستا هیچ قەرەبوو کردنەوەیەکی بۆ نەکراوەو هیچ پرۆژەیەکی باشی بۆ دابین نەکراوە تا ئەم کاتەش، بۆیە هەست دەکەم خەڵکانی ئەو ناوچەیە زۆر زۆر زەرەرمەند بوون، وە بەنیسبەت وەزارەتی شەهیدانەوە من یەك تێبینیم هەیە، من لەگەڵ ئەوەم موچەی شەهیدان زیادبکرێت، بەڵام بە شێوەی پێوەرێك بێت کە مووچەی هەموو شەهیدانی سەنگەری ڕاستەقینە لەیەك پێوەر و لەیەك ئاست دابێت، نەك جیاکردنەوەی کۆمەڵێك شەهید بەناوی شەهیدی سەرکردە کە 32 کەسیان جاکردووەتەوە، هەر لەناو ئەو 32 کەسەش دا جیاکاریەکی تر هاتووە کە چوار شەهیدی تر جیاکراوەتەوە، براونەتە سەر خانەنیشینی بەنووسراو نەقڵ کراون بۆ ئەوێ، بە نووسراوی 10/50 لەڕێککەوتی 2009/2/25 بۆ ئەوەی بەدەر لە ڕێنمایی شمولی ئەو مووچەیە بکەن کە چوار ملیۆن و چوار سەد و چل ملیۆن دینارە، ....

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ڕێزدار سەردار فەرموو.

بەڕێز سەردار رشید محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دیارە هەر یەك لە ئێمە لە لیژنەکانی خۆماندا سەبارەت بە بودجە سەرنج و ڕەخنە و تێبینی خۆمان لە دووتوێی ئەو ڕاپۆرتە دا دەست نیشان کردووە، زۆرێکی باسکرا ناکرێت من ئێستا بچمەوە سەری، لەبەرئەوەی لە ڕاپۆرتە گشتیەکەدا هاتووە، من بەش بە حاڵی خۆم وای تێ دەگەم کە سیاسەتی دارایی و بودجە زانستە، بۆیە ئینسان هەندێك زانیاری و شارەزایی نەبێت لەو بوارە، ئەستەمە وردەکاریەکانی لا ڕوون بێت، وای دەبینم سەرچاوەی سەرهەڵدانی هەندێك لەو پرسیارانە بەڕاستی لەو ڕووەوە دێت! هەربۆیە ئێمە دەلیلەن بۆ ئەوە کە بەرچاومان ڕوون بووە لە هەندێك مەسائیل میوانداری ئەو وەزیرە بەڕێزانەمان کردووە بۆ ئەوەی بەرچاومان ڕوون بکەن، ناکرێت هەموو ئینسانێك بڵێت شارەزام و پسپۆرم لەبواری دارایی و لەبواری بودجە و لەو بوارانە دەکرێت، تۆ کەموکوڕیەکان لە خوێندنەوەیەکی سەتحی دا ببینی، بەڵام دەشکرێت ئەوانەی کە دەستکەوتن بەڕاستی بەرز بیانرخێنین، من ناڵێم ئەو بودجەیە خاڵیە لە کەموکوڕی، بەڵام بەڕاستی دەستکەوتی واشی تیایە حەقە ئینسان بە ویژدانەوە بەرز بینرخێنێت، یەعنی بۆ کەم کردنەوەی ئەزمەی سەکەن کە کێشەیەکی زۆر گەورەیە لەم وڵاتەی ئێمە، مەسەلەن لە سندوقی نیشەجێ بوون، دوای ئەوە قەرزی خانووبەرە، پێشینەی خانووبەرە، یەعنی چۆتە بواری جێ بەجێ کردنەوە، انشاللە دوای پەسەندکردنی بودجە من پێم وایە ئەوە یەکێکە لە خاڵە ئیجابیە ڕۆشنەکانی، دیارە زۆرێك لە ئەندام پەرلەمانان ئاماژە بە هەندێك لە دەسکەوت و هەندێ لە

کەموکوڕیـەکان دەدەن، مـن پـێم وایـە و وەکـو گـوتم حەقـە ئەوانـەی کـە یەکەیەکـە جگـە لـە ڕەخنـەکان، دەستکەوتەکانیش بەرز بنرخێنین، بۆ نموونەی بڕی سێ ترلیۆن و پێنج سەد و چل وسێ ملیـارو حـەفتا و چوار ملیۆن، بۆ بودجەی وەبەرهێنان لە کوردستان دا تەرخان کراوە کە بە موقارەنە زیاترە لە عـیراق بـەو بودجـە زەبەلاحەیـەوە کـە هەیـەتی، یـەعنی ئەمـە مایـەی دەسـت خۆشـیە بەڕاسـتی، ناکرێـت ئەمـە بـەرز نەنرخێنیت! سەبارەت بە زیندانی سیاسی دیارە هەروەکو لای هەمووومان ئاشکرایە کـە ئـەوە لـە حکومـەتی عێراق یاسایی ژمارە 4 دەرچوو لە ساڵی 2006 دا کە ئەوە گرفتێکی دروست کردووە کە فعلەن دیـارە ئـەو مووچەیەش بۆ فەترەیەکی موعەیەنـە، یـەعنی ئـەوە قـەربووە، یـەعنی هـەتا هەتایـە نیـە، منحەیـە و بـۆ چـەند سـاڵێکە و کۆتـایی دێـت، دیـارە حکومـەتی هـەرێمیش بـۆ ئەومەبەسـتە مـن پـێم وایـە بڕیارێکیـان دەرکردووە کە لە 2009 پاش ئەم بودجەیە کە تەسدیق بوو، لێرە کاری پێ بکرێـت، بـەڵام وەکـو ئـەوەی بەغـدا نیـە، مـن هیـوادارم بەڕاسـتی دوای زیـادکردنی بودجـەی وارسـی شـەهیدان و ئـەنفال و کیمیابـاران چاوێکیش بە بودجەی زینـدانیانی سیاسـی بخشـێندرێتەوە، لەبەرئـەوەی بەڕاسـتی ئـەوانیش شـەریحەیەکی گرنگ و خەڵکێکی خەباتگێڕی ئەم میللەتەی خۆمان بوون، بە نیسبەت هەڵەبجەوە دیـارە قـوڵایی هەڵەبجـە لای هەمووان لای دنیاش ڕوونە، بۆیە من وەکو خەڵکی هەڵەبجە هیـوادارم ئـەو پڕۆژانـەی کـە بـەردەوامیان هەیە، یان ئەو پڕۆژانـەی کـە ئەمسـاڵ بۆیـان دەسـت نیشـانکراوە مـن پـێم وایـە لـە ئاسـتی ئـەو کارەسـاتەی هەڵەبجە دا نیە، لە ئاستی ئەو کارەساتە قوڵە نیە، کە خۆمان دەزانین عالـەمی هەژانـد، بۆیـە مـن داواکـارم حکومەت لە سیاسەتی ئاییندەدا پڕۆژەی هەرچی زیاترە تێیدا ئەنجام بدات، بۆ ئەوەی ئەو شارە برینەکانی سارێژ ببێت، هەرچەندە ئێمە ناڵێین بەو ویژدانەوە کە شتی تیا نەکراوە، ئەو فەترە زەمەنیە قیاسیەی کە لە 2005 ەوە ئێمە بەڕاستی حسەمان لە بەغدا بووە، پێشتر دەمانزانی کە ئـەم وڵاتـە بـەڕێوە چـووە، ئـەو داهاتانە چۆن کۆ کراوەتەوەو چۆنیش توانراوە ئیدارەی ئەم وڵاتە بدرێت، یەعنی من ناڵێم هەژدە ساڵە بـە حەقەت یەعنی ئەوە هیچ پاساوێك نیە بۆ حکومەت، ئـەوەی ئێمـە لـە 2005 ەوەیـە بەڕاسـتی بودجـەمان هەیە لەم وڵاتە، بودجەکەش دەزانین بە چ حاڵێك دێت، من نامەوێت بەڕاسـتی زۆر لەسـەر ئـەو مەسـەلانە بڕۆم کە هاوڕێکانم باسیان کـرد، لـە کۆتـایی دا زۆر زۆر سوپاسـی لیژنـەی دارایـی دەکـەم کـە بـە حەقیقـەت ماندوو نەناسانە کاریان کردووە و ئەو هەموو ڕاپۆرتەیان لابووە و ڕیزبەندیان کـردووە، بۆیـە دووبـارە مـن سوپاسیان دەکەم و سوپاس بۆ هەموو لایەك.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ڕێزدار جلال فەرموو.

بەڕێز جلال علی عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من پێگەی قسەکانم بەوە دەست پێ دەکەم، دیارە گرنگ و چارەنوسسازە بۆ هەرێمی کوردستان کە خـاوەنی ئابووریەکی بەهێز و خاوەنی دامـەزراو بێـت کـە ئەمـەش پاڵپشـتە لـە هەڵوێسـتی سیاسـی و چارەنووسمان،

دیاره کشتوکاڵ به هەموو بەشەکانیەوە یەکێکە لە بنەما سەرەکیەکانی ئەو پشتگیریە، بۆیە ئێمە لە لیژنەی کشتوکاڵ و ئاودێری یەکەم کۆبوونەوەی خۆمان کرد لە 1/31 دا، وە سێ داواکاریمان هەبوو کە بەسوپاسەوە هەرسێ داواکاریەکەمان جێ بەجێ کرا، یەکێك لەوانە کە یەکەم داوکاریمان بوو، داوامان کرد کە دەسەڵات دابەزێ لەسەرەوە بۆ خوارەوە، دەسەڵات قەتیس نەمێنێ لای یەکێك یان لە دائیرەیەك دا، دووەم: کە سەرنجی پلانی وەبەرهێنمان کرد، دیاربوو کشتوکاڵ بودجەی بۆ دانەنرا بوو بە سوپاسەوە لەماوەیەکی کەم دا توانیان 50 ملیار دینار بخرێتەوە بودجەی وەبەرهێنانەوە بۆ کشوکاڵ، جگە لەوەش 398 ملیار دانراوە بۆ لە ئیعاناتی زراعی دا، لێرەوە داواکارم لە بەرێز وەزیری دارایی و ئابووری کە ئەو پارەیە دابندرێت بۆ بەڕێوەبردنی ئەو 64 پرۆژەیەی وەزارەتی کشتوکاڵ و ئاودێری کە پێشکەشی کردووە، جگە لەوە داوای ئەوەمان کردبوو کە بودجەیەك لە تەشغیلی بێت یان لەهەرچی بودجەیەکی تر بێت بۆ جێ بەجێ کردنی یاسای تەسویە و تەملیك کە ئەمە زۆر گرنگە و ئەساسیە، لەپێشدا بەرێز پەرلەمانی کوردستان ئەو یاسایەی دەرکردووە و پێویستی بە جێ بەجێ کردن هەیە، من لێرەشەوە سوپاسی ئەو بەڕێزانە دەکەم لە وەزیران و وەکیلەکانیان و بەرپرسەکانیان کە ماندوو بوونە لەگەڵمان و ئەزیەتیان کێشاوە، داواکاری و پێشنیارێکم هەیە کە دیارە دەمەوێت بیخەمە ڕوو بۆ بەڕێزان وەزیری دارایی و ئابووری و وەزیری پلاندانان کە یەکێك لەوانە دیارە داهاتی نیشتمانی و سامانی نەتەوەیی تەنها ئەو 17 یە نیە کە وەکو سلفە لەبەغدا دەماندرێتی، دیارە کەرتی تایبەت بە کۆمپانیا گەورەکانەوە، بەو کۆمپانیایانەی کە خاوەنی دەسەڵات و فەرمانبەری زۆرن، بە تاکی دەوڵەمەندی کوردەوە دەبێت وەزارەتی پلاندانان بەرچاو ڕوونی و پلانی هەبێت کە ئەو سەرمایەش بخرێتە گەڕلە بووژاندنەوەو بونیادنانەوەی هەرێمی کوردستاندا، جگە لەوە من داواکارم کە وەزارەتی پلاندانان وردەکاری بکات لە پرۆژە بەردەوامەکاندا بۆ دیاری کردنی ئەو پرۆژانەی کە تەواو بوون و پارەیان بۆ تەرخان کراوە، وە ڕاپۆرتی وەرزی بدات لەم بارەیەوە بۆ پەرلەمانی کوردستان، هەمان کاری پێویست بۆ پرۆژە پێشنیارکراوەکان، بە هەماهەنگی لەگەڵ وەزارەت پەیوەندارەکان لەو پرۆژانەی کە دووبارە بوونەتەوە، دووەم: ئەو پرۆژانەی سەر بە پارتە سیاسیەکانن و پارەیان لە حکومەتەوە بۆ دابین کراوە تەسبیت بکرێت وبکرێتە موڵکی حکومەتی هەرێمی کوردستان، یان پارەیان بۆ سەرف نەکرێت، داواکارم لە وەزیری دارایی و وەزارەتی دارایی کاری پێویست بکات بۆ ئەو بودجانەی ساڵانی پێشوو سەرف نەکراوە بۆ پرۆژەکان، بۆ بەکارهێنانی ئەو بودجەیە بۆ میزانیەی وەبەرهێنان، ئەگەر لەو بابەتە هەبوو لە بودجەکەدا، داواکارم لە پەرلەمانی کوردستان کە لەو ماوەیەی دیاری کراوە بۆ یەکخستنەوەی هەردوو ئاسایش و چاودێری دارایی و مین، یان هەرچ مۆرکێك کە دوو ئیدارەیی پێوە دیارە، ئەو ماوەیەی بۆ دیاری کراوە، لەدوای ئەو ماوەیە هیچ بودجەیەکیان بۆ سەرف نەکرێت، بۆ ئەوەی ببنەوە یەك و مۆرکی دوو ئیدارەیی بە حکومەتی هەرێمی کوردستانەوە دیار نەمێنێت، داواکاریەکی ترم هەیە لە وەزارەتی دارایی لیژنەیەکی تایبەت دیاری بکات بۆ کۆکردنەوەی قەرزەکانی حکومەت و بەکارهێنانی لە بواری وەبەرهێناندا، وەدانانی سیستەمێکی بانکی کە

پەیوەند بێت بە ناوەند و بە جیهانەوە و ئاسانکاری بۆ بکرێت، چونکە سیستەمی بانکی لە هەرێمی کوردستان دا بە گشتی لاوازە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ڕێزدار دانا فەرموو.

بەڕێز دانا سعید سۆفی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من بە سێ پێشنیاری ڕاپۆرتی لیژنەی دارایی و ئابووری کە هاتووە بەوەوە دەست پێ دەکەم، هیوادارم خۆم بە دوور بگرم لە تیکرار کردنەوە، هەرچەندە کەمێك زەحمەتە، بەڵام هەوڵ دەدەم بە شێوەیەکی تر دایبڕێژمەوە، لیژنەی دارایی و ئابووری پێشنیاری ئەوە دەکات کە بۆ ساڵانی داهاتوو هاوسەنگی ڕەچاوبکرێت لە ڕێژەی دابەشکردنی بودجەی وەبەرهێنان و هەروەها هاوسەنگی لەنێوان ناوچەکان و بودجەی وەزارەتەکان، پرسیارەکەی من ئەوەیە ئەی بۆ پێشنیار ناکەن بۆ ئەو بودجەیە کە بۆچی پێشنیارەکەتان تەنها بۆ بودجەی ساڵی داهاتووە؟ هەروەها لیژنەی دارایی و ئابووری پێشنیاری ئەوە دەکات کە ئەو پرۆژانەی کە بۆ گروپ و بۆ دەستە و لایەنی دیاری کراو دانراوە ڕێژەکانیان کەم بکرێتەوە، من تێ ناگەم کەم کردنەوە مانای چیە لێرە، ئەگەر بۆ بەرژەوەندی گشتی و بۆ سەرجەمی هاووڵاتیان نیە واچاکە لابدرێت نەك کەم بکرێتەوە، پێشنیارێکی تری لیژنە دارایی و ئابووری کە لە ڕاپۆرتەکە هاتووە باس لە کەمکردنەوەی 10٪ ی ئیعانات و منح دەکات، 15٪ ی مەسروفاتی ئوخرا، لەڕاستی دا 10٪ و 15٪ دا ڕێژەیەکی زۆر کەمە، بۆ نموونە ئەگەر ملیۆنێك بێت تەنها 100 هەزاری کەم دەبێتەوە، دەبوایە ڕێژەیەکی زۆر لەوە زیاتر داواکرابا، بە نیسبەت ئەوەی کە لە بودجەکەدا هاتووە وەك هاوکارانم باسی ئەوەیان کرد کە لە منحەی ڕێکخراوەکان دیار نیە، یاخود دەتوانم بڵێم لە ماددەی 19 دا کە باس لەو 90 ملیارە دەکات کە بۆ بودجەی حیزبەکان و ڕێکخراوەکان دیاری کراوە، نازانین تەنها بۆ حیزبەکانە یاخود ڕێکخراوەکانیش دەگرێتەوە؟ ئەگەر ڕێکخراوەکان دەگرێتەوە کە ڕێکخراوە ناحکومیەکان دەگرێتەوە بەهەر حاڵ بە پێی ئەو زانیاریانەی کە پێش نیوەڕۆ ئاشتی خان باسی کرد ئەو بودجەیە بۆ حیزبەکان دانراوە، بەڕاستی من تەئکید نیم لەوەی کەبۆ حیزبەکان داندراوە یان بۆ ڕێکخراوەکانە؟، بەڵام بە پێی زانیاری سەرەتاییمان لەوانەیە بەشی حیزبەکان خۆیان نەکات، جا چۆن بەشی ڕێکخراوەکان دەکات؟ بەڵام ئەوەی سەیرە لە ڕاپۆرتی لیژنەی دارایی و ئابووری ئەم مەسەلەیە دیسانەوە هاتووەتەوەو پشتگیریان کردووە و وەسف کراوەتەوە وەکو ئەوەی کە ئەم 90ملیارە بۆ پەرەپێدانی دیموکراتی و گەشەی دیموکراتی و شتی لەو بابەتانە دانراوە، بەڵام ئەگەر ئەم 90 ملیارە پشکی ڕێکخراوەکانی تیا نەبێت تەنها بۆ حیزبەکان بێت نازانم ئەو وەسف کردنە لە پای چی؟ بەرهەحاڵ هەر بە نیسبەت بودجەی ڕێکخراوەکان من پێشنیار دەکەم ئەگەر ئەوە بودجەی ڕێکخراوەکانی تیا نیە، پشکی ڕێکخراوەکان لە بودجەکە دیاری بکرێت، جا نازانم لە ئیحتیاتاتی وەزارەتی دارایی دەبێت، یان بودجەی تایبەتیان هەیە لە وەزارەتی دارایی بۆ ئەم

مەسەلەیە، هەر چۆنێك بێت واچاكە بودجەیەكی دیاری كراو بۆ ڕێكخراوەكان هەبێت، لە بودجەكە پێشنیاری ئەوە كراوە كە 4 زانكۆی نوێ كراوە، ئێمە ئێستا چوار زانكۆمان هەیە لە كوردستان، زانكۆی حكومی ڕەسمی، هەموومان دەزانین كە ئەو زانكۆیانە كێشەی یەكجار زۆریان هەیە بە تایبەتی لە نەبوونی كادیر، یەعنی ئێستا كردنەوەی چوار زانكۆی تر، لەوانەیە كێشەكان دوو بەرامبەر بكاتەوە، لەڕاستی دا من لەگەڵ ئەوە دام كە هەرچەند سەنتەری زانستی و مەعریفی لە كوردستان بكرێتەوە، پشتیوانی لێی دەكەین، تواناكانی مرۆیی بەهێز دەكات لەو بوارەیاندا، بەڵام من پێشنیار دەكەم كردنەوەی چوار زانكۆ لە یەك ساڵ دا نازانم بۆ حكومەتێكی زۆر زۆر گەورە كە سەقامگیر لە هەموو ڕوویەكەوە لەوانەیە بۆ ئەوان زەحمەت بێت، نەك بۆ ئێمە دە بەرامبەر ئەوە زەحمەتە، جا بۆیە من پێشنیار دەكەم یا ئەوەتا چەند كۆلیژێك بگوازرێنەوە بۆ ئەو شارانەی كە پێشنیار كراوە زانكۆیان بۆ بكرێتەوە، لەو زانكۆیانەی كە ئێستا مەوجودن لە پارێزگاكان یان ئەوەتا ئەو بودجەیەی كە تەرخان كراوە بۆ كردنەوەی زانكۆكان لە جیاتی ئەوە بكرێت بە سەنتەری لێكۆڵینەوەی ستراتیژی كە دەبێتە زەمینەیەك بۆ دروست كردنی كادیری زانستی نوێ ئەو كاتە دەتوانرێت قسە لەسەر ئەوە بكرێت كە زانكۆ بكرێتەوە یان نا؟، بەشێوەیەكی گشتی لەسەر بودجەكە هەست دەكەم ناڕوونیەك هەیە لە داهاتی حكومەت، چ مەسەلەی گومرگ و رسومات بێت یان داهاتی نەوت، هەروەها لە لیستی پرۆژە پێشنیار كراوەكانیش تێكەڵی و بێ سەروبەری و نامونەزەمیەك هەیە، تەعریف و ئەو مەعلوماتانەی كە لەسەر پرۆژەكاندا هەن بە شێوەیەكی نامونەزەم پێشكەش كراوە، هەموو ئەو شتانە پێویستیان بە ڕوون كردنەوە هەیە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

ڕێزدار خلیل فەرموو.

بەڕێز خلیل عثمان حمدامین:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

من دەست خۆشی لە لیژنەی دارایی دەكەم و هیوادارم ئەو سەرنج و تێبینیانەی كە دەیدەین دڵنیام لە ئەهمیەتی ڕاپۆرتەكە و لە ئەهمیەتی گەیشتنی پرۆژەی بودجە بۆ كوردستان كەم ناكاتەوە، بەڵام كۆمەڵێك سەرنج و تێبینیە كە لەلایەن سەرجەم ئەندامانی پەرلەمانەوە دەربڕا كە لە ئەهمیەتی هینەكە كەم ناكاتەوە، بەڵام دەكرێت دەوڵەمەندی بكەی و ئیزافەی زیاتری بۆ بكەی، من هیوادارم ئەو سەرنج و تێبینیانە بە نەزەری ئیعتبار وەربگیردرێت، یەكەم تێبینی و سەرنج ئەوەیە كە لە پرۆژە پێشنیاركراوەكانی سنووری هەردوو پارێزگای هەولێر و دهۆك گرنگی كەمتر بە لادێكان دراوە وەك لەو پرۆژانەی كە لە سنووری پارێزگای سلێمانی هاتووە بە تایبەتی لەبواری ئاوەدانكردنەوە كە چاككردنەوەی ڕێگا و بانەكان كە ئێمە هەموومان دەزانین چاككردنەوەی ڕێگا و بان یەعنی دەتوانرێ ئەو كۆچە پێچەوانە بكاتەوە، كە ئەگەر ئێمە ڕێگاوبانی باشمان نەبێت ناتوانین ئەو كۆچە پێچەوانە بكەینەوە، كە دواجار ناتوانین پلانی پەرەپێدانی لادێكان و هەروەها پلانی كشتوكاڵی لە لاێكان بە باشی تەوزیف بكەین،

دووەم/ گرنگی کەمتر بە دروست کردنی بەنداو دراوە بۆ گلدانـەوەی ئـاو، ئـاوی بـاران بـۆ بـەرز کردنـەوەی ئاستی ئاوی ژێر زەوی کە لەوانەیە لە چەند ساڵی داهاتوو دا نەك لە کوردستان لە زۆر شـوێنی تـر کێشـەی وشکەساڵی و کەم ئاوی ببێتە کێشەیەکی مرۆیی و کارەسات بار، ئێمە لە چەند ساڵی ڕابردوو دا بـە کێشـەی کەم ئاویەوە ناڵاندوومانە بە تایبەتی لـەو سـنوورانەی کـە هـەم کشـتوکاڵین و هـەم لـە لادێکـان دا مـن پـێم وابوو دەکرا ئەم ساڵ ئەگەر بەشێکی باش لەو بودجەیە تەرخان بکرێت بۆ دروست کردنی بەنداوی بچووك بۆ گلدانەوەی ئاوی بارانـاو و بـەرز کردنـەوەی ئاسـتی ئـاوی ژێـر زەوی، خـاڵێکی دیکـە ئـەوەی کـە سـەرنجی لێدراوە ئێمە سێ زێ و چەندین ڕووباری بچووك بـەناو کوردسـتاندا تێپـەڕ دەبێـت و بـەڵام تـاوەکو ئێسـتا لەلایەن وەزارەتی کشتوکاڵ و سەرچاوە ئاویەکانەوە بە تەواوەتی نەتوانراوە سوود لەو ئاوانە وەربگیردرێـت، بە تایبەتی لەو ناوچانەی کە هاوشانی ئەو زێ و بارانەن کـە بـە ڕووبـەری کشـتوکاڵی دەژمێـردرێن، تـاوەکو ئێستا هیچ پلانێکی ستراتیژی باش دانەنراوە بۆ ئەوەی کە بتوانن قەنەواتی ڕێ و جۆگەی باشی لێ دروست بکرێت بۆ ئاودێری کـە لـە ڕووی ئابووریـەوە مـن پـێم وایـە ئەمـە سـوودێکی باشـی هەیـە، خـاڵێکی تـر کـە سەرنجی دەدەین ئەویش کەسوکاری قوربانیانی ئەنفال و شەهیدانی هەموو ناوچەکان بە بێ جیاوازی کاری ئێمەن، بـەڵام پـێم خۆشـە عەدالـەتێك هـەبێت لـە پێشـکەش کردنـی خزمـەتگوزاری بـۆ هـەموو کەسـوکاری قوربانیان لە سەرجەم ناوچە جیاجیاکان، یەعنی ئەوەی کە دەیبینی لە سنووری چەمچەماڵ و لە سـنووری گەرمیان کە خانوویان بۆ دروست کراوە، بەڵام تاوەکو ئێستا کەسوکاری ئەنفال کـراوان لـە دۆڵـی جافایـەتی، لە دەشتی کۆیە و شێخ بزێنی داریکیان بۆ لەسەر بەردێك دانەنراوە، کە من هیوادارم حکومەت و وەزارەتی شەهیدان وئەنفال کـراوان ئـەم سـاڵ پلانێـك بـۆ ئـەوە دابنـێ و ئـەو کێشـەیە چارەسـەر بکات، خـاڵێکی تـر مەسەلەی گەنجان و دامەزراندنی دەچووانی زانکۆیـە، مـن دەسـت خۆشـی لـە حکومـەتی هـەرێم دەکـەم کـە کارێکی کردووە بودجەی تەشغیلی کەم کردووەتەوە، بەڵام نابێت ئەوەمان لە بیربچێت کە دەبێت ئێمـە بـیر لە دۆزینەوەی هەلی کار بکەین بۆ ئەو گەنجانە کـە 63%ی کۆمەڵگاکـەمان پێـك دێـنن، بۆیـە مـن پێشـنیاری ئـەوە دەکـەم کـە ڕەچـاوی ئـەوە بکرێـت کـە چـاو بـە سیسـتەمی ئیـداری ئێمـە دابخشـێندرێتەوە بتوانرێـت تەمەنی خانەنیشین کەم بکرێتەوە لە 63 ساڵ بەرەو خوار تر بۆ ئەوەی فرسەت بۆ گـەنجان هەڵکـەوێ کـە بتوانن دابمەزرێن و هەلی کاریان بۆ بڕەخسێت، هەندێك لەو گەنجانە خاوەنی ئیختساسی زۆرزۆر نادرن کـە بۆ پێشخستنی بوارێك لە بوارەکان کە ئەمڕۆ پێویستمان بە بوارێك لە بوارەکانە ئەمڕۆ پێویستمان بە توانا و شـارەزاییانە، ئێمـە ئێسـتا خـاوەنی 200 خـەریجین لـە بـواری نـەوت دا تـاوەکو ئێسـتا پێویسـتمان بـە فێرکردنی کەوادیری خۆماڵیە و تاوەکو ئێستا دانەمەزراون کە ئەمە دەکرێت بیریان لێ بکرێتەوە، خـاڵێکی تر بە درێژایی تەمەنی دەوڵەتی عیراق و دۆزینـەوەی نـەوت لـەو ناوچـانەی کـە نـەوتیان لێ دۆزراوەتـەوە و دەرهێنـراون، ئـەو ناوچـانە تووشـی کێشـەی گـەورە بـوون لـە ڕاگواسـتن و دەربـەدەری و جۆرەهـا سیاسـەت بوونەتەوە، بۆیە من پێشنیار دەکەم ئەو بڕە پارەیەی کە لەداهاتی گاز و نەوتی پارێزگاکـان دەبـردرێت بـۆ پارێزگاکان بمێنێتەوە لەو ناوچانە سەرف بکرێت بەڕاستی، خاڵێکی ترم هەیـە مـن لەگـەڵ ئـەوە نـیم هـیچ

پرۆژەیەکی حیزبی بخرێتە ناو بەرنامەی حکومەتەوە، ئێمە هەموومان کادیری حیزبین، بەڵام من لێرە داوای ڕوون کردنەوە لە وەزیری پلاندانان و وەزیری دارایی دەکەم کە هەندێك پرۆژە هاتووە بە مەبەست هاتووە و، ئەو مەبەستەی کە بۆی داندراوە، تەرخان نەکراوە، مەسەلەن ئێمە لە وەزیری دارایی و وەزیری ئاوەدانکردنەوە دەپرسین دەڵێین 518 ملیۆن دینار کە بۆ ئاوەڕۆیی سندوقی سەرۆك کۆمار تەرخان کراوە، دەڵێت نەخێر ئەوە بۆ ئاوەڕۆی سندوقی سەرۆك کۆمار نیە، بەڵکو بۆ 120 خانووی چوارتا بووە و بۆگوندی شەمساوەیە کە بە ناو بارەگای سەرۆك کۆمار دادێت، نازانین ئێمە بەڕاستی لەم هینانەدا کە پێویستە ڕێزبەندی بکرێت و ناوەکانیان بە شێوەیەك ڕێکبخرێتەوە کە نەکرێتە ماددەیەکی ئیعلامی و لەو لاو ئەو لا بەکاربێت، زۆرسوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس بۆ جەنابت، ڕێزدار شۆرش فەرموو.

بەڕێز شۆرش مجید حسین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من جگە لە دەست خۆشی و پشتگیری کردن لە ڕاپۆتەکەی لیژنەی دارایی کۆمەڵێك سەرنج و تێبینیم هەیە کە لە ماوەی گفتوگۆ کردن لە لیژنەکان و ئامادەبوون لە موناقەشە لەگەڵ وەزیرە بەڕێزەکان و کاربەدەستەکان و بەڕێوبەرە گشتیەکانی وەزارەتەکان، بەشێکی باش لە وەڵامەکانی خۆم دەست کەوتووەتەوە ئەوانەی تریش لەلایەن خوشك و برایانی پەرلەمانتار دووبارە و سێ بارە کراونەتەوە، بۆیە من لێرە پابەندی پەیڕەوی ناوخۆ دەبم و دووبارەیان ناکەمەوە ئەوەندەی لە توانام دابێت، بەڵام هەندێك شت هەیە بە گرنگی دەزانم کە بە سەریعی بەسەریان دا بڕۆم، لەوانە ئەو ڕاپۆرتەی لیژنەی دارایی دیارە جگە لە ڕاپۆرتەکەی خۆیان پێشنیاز و تێبینی و بەشێکی زۆر لە لیژنەکانی تریشی تێدایە، بەڵام ڕەچاو دەکرێت و تێبینی ئەوە کرا کە بەشێك لە لیژنەکان و ئەندامانی لیژنەکانیش گلەیی ئەوەیان هەبوو کە هەموو خاڵ و سەرنج و تێبینیەکانیان نەخراوەتە ناو ڕاپۆرتەکە، بۆیە من داوا دەکەم هەموو ئەو خاڵ و ئەو تێبینی و سەرنجانەی کە نەخراونەتە ناو ڕاپۆرتی لیژنەی دارایی لە ڕاپۆرتی لیژنەکان دا هاتووە بە هەند وەربگیردرێت، ئەوانەی کە دەکرێت لەڕووی یاسایی و لەڕووی داراییەوە جێ بەجێ بکرێت و پەرلەمان لێرە بڕیاری لەسەر بدات، چونکە کۆمەڵێك شت هەیە وا پێویست دەکات کە حکومەت لە سیاسەتی دارایی ساڵی 2010 یدا لە بەرچاوی بگرێت، پرۆژە دووبارە بووەکان، ئەگەر بێت و تەماشای ئەو پرۆژە دووبارە بووانە بکەین کە زۆر لە خوشك و برایانی ئەندام پەرلەمانیش تەئکیدیان لەسەر کردەوە، دوای بەدواداچوون هەندێکیان وانیە، بۆ خۆمان لە لیژنەی ناوخۆ، کۆمەڵێك شت هەبوو، یەکێك لەوانە بۆ نموونە دێنمەوە، پرۆژەی جادەی مەلیك مەحمود، لە شەش جێگا بەهەمان گۆژمە ناوی هاتووەتەوە، دوای ئەوە هیچ سەرچاوەیەکی زانیاریمان دەست نەکەوت، خۆمان لە لیژنەکە بە تەلەفۆن قسەمان لەگەڵ ئەنجومەنی پارێزگای سلێمانی کرد، وتی ڕاستە وایە ئەوە لەبەر گەورەیی پرۆژەکە، دابەشی شەش بەش

کراوە، بۆیە شتەکان دووبارە بوەتەوە، بە من دەڵێت بۆ دووبارە بووتەوە؟ جا ئەگەر وایە با تەئکید بکرێت، ئەگەر دووبارەیە با چاك بکرێت و لابدرێت، بخرێتە سەر شوێنێکی تر کە پێویست تـر بێت لـەوە، دووەم: ڕاست کردنەوەی ناوی ئەو پڕۆژانەی کە بە غەڵەت ناویان هێنـراوە، وەکو ئـەوەی کە تـازە برادەرێکی تـر باسی کـرد، ئەگـەر وایـەو تـەنها هەڵـە لـەناوی پڕۆژەکەیـە، دەبێ ناوەکـەی ڕاسـت بکرێتـەوە، بـرادەرانیش بەهەندی وەربگرن.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك شۆڕش پرسیارەکەت زۆر جوانە، بەس تەوجیهی پرسیارت بۆ حکومەت بکە، تا جوابت بدەنەوە بـزانن وایە یان وا نیە؟، سوپاس.

بەڕێز شۆڕش مەجید حسین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من داوا دەکەم ئیزافەی سەر ڕاپۆرتی لیژنەی دارایی بکرێت، لێرە لـە پەرلـەمان بڕیـاری لەسـەر بـدەین، تـا حکومەت ناچار بێت جێبەجێیی بکات، بەدواداچوونی بۆ بکات، چاکی بکاتەوە، بۆیە ئەگەر وایـەو ئـەو نـاو وناونیشانانە بەکار هاتوون تەواو ئەوە شتێکی ترە، ئەگەر دووبارەشە ئـەوە ئـەبێ ئەوانـە نـەك هـەر ڕاسـت بکرێنەوەو کەم بکرێنەوە، بەڵکو دەبێ هەر لابرێن، هەروەها دەبێ ڕوونکردنەوەیەکیش بدرێت لەسەر ئەو پڕۆژانەی کە تەنها ناوی گوژمەکەو ناوی شوێنەکە هاتووە، ناوی هیچی تـری لێنـەنراوە، ئەوەشـیان جێگـای سەرنجی کۆمەڵێك برادەر بـوو، ئێمـە خۆشمـان هەسـتمان بـەوە کـرد، ئەوانـە دەبـێ ڕوونکردەوەیـان لەسـەر بدرێت، یـان دەبـێ هەڵـەی مەتبـەعی بێـت، یـاخود دەبـێ شـتێکی تـر بێـت، دیسـان ئـەوانیش دوای تەئکیـد کردنــەوە، لەشـوێنی مەبەسـت نــەبوو، جێگـای قەناعـەت پێکـردن نــەبوو، ئـەوە لابرێـت و بخرێتــە سـەر پڕۆژەیەکی تر کە لەخزمەتی زۆرینەی خەڵکدا بێت، هـەروەها ئـەوەش ئیزافـە بکرێت ئـەو پڕۆژانـەی کـە وەزارەتـەکان پێشکەشـیان کـردووە، بـە وەزارەتـی پلانـدانان، وەکـو بۆمـان دەرکـەوت لەبەشـێك لـە ڕاپـۆرتی لیژنەکان و لە وەزیرو لە بەڕێوەبەرە گشتەکانیش ئەو پڕۆژانەی کەخۆیان داوایان کردبوو، نەخراونەتە ناو بودجەی ساڵی 2010، بەڵکو پڕۆژەیـەکی تـر کـە لەوانەیـە لەساڵی پێشوو تـر بووبێـت، تەقـدیم کرابێـت، ئەویان بۆخرابێتە ناو پڕۆژەی ئاسایی بودجەوە، بۆیە دەبێ ئەوە جارێکی تـر چـاوی پێـدا بخشـێندرێتەوە، وەزارەتی پلانـدانان ئەولەوییەت بدات بـە ئەولەویاتـەکانی ئـەو وەزارەتانـە کـەخۆیان بـەگرنگی دەزانـن کـە جێبەجێیی بکەن، من وەکو ئەندامی لیژنەی ناوخۆش هەمان ئەو تێبینی و سەرنجانەم هەیە، کە هـەڤاڵانم لە لیژنـەی نـاوخۆ باسـیان کـرد، چونکە ئێمـە لـە لیژنـەی نـاوخۆ بـە دوو ڕاپـۆرت سـەرنج و تێبینیـەکانی خۆمان بۆ لیژنەی دارایی ناردووە، کە بەداخەوە یـەکێکیان ئـەوەی تایبـەت بـوو بـە ئاسایش کـە هـەر بـاس نەکراوە، هەرچەندە لە پڕۆژە یاساکە جێگای کرابوویـەوە بـە فەقەرەیـەك، کـە ماددەیـەکی پێشـنیاز کـراو ئیزافە بکرێت، هەروەها جێگای دڵخۆشکەریشە کە لەوێدا جێگایان کردۆتـەوە، هـەم جێگای دڵخۆشیشە کـە بەڕێز جەنابی سەرۆکی هەرێم و سەرۆکی ئەنجومـەنی وەزیـران و هـەروەها وەزیـری نـاوخۆو بەڕێوەبـەری

ئاسایشی گشتی سلێمانی و هەولێریش لەدانیشتنەکاندا تەئکیدیان لەسەر کردەوە، کە لەماوەیەکی کەمدا یەك دەگرێتەوە، سەبارەت بە بودجەی وەزارەتی ناوخۆ، سوپاسیان دەکەین بەشێکی زۆر لە تێبینی و پێشنیازەکانی ئێمەیان خستۆتە ناو ڕاپۆرتەکەی خۆیان، بەلاّم لەخاڵی یەکەمی پێشنیازەکانماندا تەنها نووسراوە کەموکورتی و جیاوازییەکان لە میلاکی وەزارەتی ناوخۆ نووسراوە، ئێمە بە ژمارەش دابوومان، ژمارەکان نەنووسراوە خۆ، ئەگەر مەبەست لە نەنووسینی ئەو ژمارانە شتێکی نهێنی بێت و پەیوەندی بەو نهێنیانەوە هەبێت کە ئاشکرا نەبێت، دەکرێ حکومەت بە شێوازێك لە شێوازەکانی تر ئاگادار بکرێتەوە لەو جیاوازییە کە لەمیلاکات هەبوو، کە زۆریش بوو، کەم نەبوو ئەو فەرقە، سەبارەت بە بودجەکە گشتی، خاڵی گرنگ و گەشەداری تێدایە، کە پێمان وایە کاریگەری دەبێت لەسەر پێشکەوتنی بواری ئابووری و ژێرخانی ئەو وڵاتە داڕماوە لەکۆمەڵێك بواردا، بۆیە ئێمە بەگشتی پشتگیری لە ڕاپۆرتەکەی لیژنەی دارایی دەکەین بەڕەچاوکردنی ئەو خاڵانەی کە باسم کرد ئیزافە بکرێن، پرسیارێکیشم لە بەڕێز جەنابی وەزیری دارایی هەیە، ئەوان بەڕەسمی داوایان لە حکومەتی فیدراڵ کردووە، پێویستیەکانی هەرێمی کوردستانیان بۆ ساڵی 2010، بە (16809)ملیار دینار بۆ خەرجی تەشغیلی تەخمین کردووە، بۆیان ناردوون، هەروەها (5750)ملیار دیناریش بۆ پڕۆژە بەرهەمهێنەرەکان تەخمین کردووەو بۆیان ناردوون، واتە (22559)ملیار دۆلاریان تەخمین کردووە، بۆ پێویستیەکانی ساڵی 2010ی هەرێمی کوردستان، کەچی لەولاوە بێجگە لەو داهاتەی کە خۆیان تەخمینیان کردووە بە (348)ملیار تەقدیر کراوە، بەلاّم لەولاشەوە نیوەی ئەو بودجەیە بۆ هەرێمی کوردستان تەخمین کراوە، پرسیارەکەی من لە بەڕێز وەزیری دارایی ئەوەیە، ئایا ئەوە تەنها هەر بەشی هەرێمی کوردستان ئەوەندە بووە بە پێیی لە 17٪ یان بەپێیی بینینی مەساریفی پێویستیەکانی ساڵی ڕابردووی هەرێم بووە؟، پرسیارێکی تریشیم هەمان شت بۆ بەڕێز وەزیری دارایی ئەوەیە، ئایا ڕاستە داهاتی هەرێمی کوردستان تەنها بە(348)ملیار تەخمین کراوە؟، ئەی ڕاستە دەڵێن داهاتی هەردوو فڕۆکەخانەکەی لەگەڵ نیە؟، لەگەڵ کۆمەڵێك شتی تریش، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك فازڵ بەشارەتی، فەرموو.

بەڕێز فاضل محمد قادر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پێشەکی پێم خۆشە دەستخۆشی لە لیژنەی دارایی بکەم، کە بەڕاستی ماندوو بوونێکی زۆریان کێشا، لەگەڵ ئەو هەموو کۆبوونەوانەی کە کردیان بۆ نووسینەوەی ئەو ڕاپۆرتانە، دیارە ڕاپۆرتەکانیان لەئەنجامی ڕاپۆرتی هەموو لیژنە هەمیشەییەکانی ناو پەرلەمانە، کە ڕاپۆرتێکی دەوڵەمەندیان نووسیوەتەوە، بەڕاستی من نامەوێت بڵێم ئەو شتە وانەبووە یان ئەوە وانەکراوە، دیارە بەحەقیقەت لەهەر جێگاو قوژبنێکی کوردستان، ئەگەر گوڵێك بنێژرێت بۆ ئێمە مایەی دڵخۆشی و دەستخۆشیە، چونکە خەباتمان لەپێناو سەرتاسەری کوردستاندا کردووە، ئاواتیشمانە هەموو کوردستان بێ کەموکورتی ببینین، بۆیە من ئیشارەت

بەهیچ جێگایەك نادەم كە كەمی بۆ سەرف كراوە یان زۆری بۆ سەرف كراوە، بەڵام ئەوەندە دەڵێم لە بودجەی ساڵی 2010، بە حەقیقەت بەو پێیەی كە من نوێنەری خەڵكی هەڵەبجەو دەوروبەریم، بەڕاستی مەغدووریەتێكی زۆری پێوەیە، دەتوانم بڵێم نەك تەنها هەڵەبجە لە بودجەی ئەمساڵی 2010، بەحەقیقەت ڕەچاوی ناوچە سنووریەكانی كوردستان بە تایبەتی لە سنووری پارێزگای سلێمانی نەكراوە، چونكە هەموومان دەزانین لەسەردەمی پێشمەرگایەتی و لەسەردەمی سیاسەتی دیكتاتۆرانەی ڕژێمی پێشوو، ئەو ناوچانە زیاتر وێرانكارییان بەركەوتووە، بەڵام لەهەمان كاتدا دەتوانم بڵێم شارێكی وەكو هەڵەبجە هیچی بەسەر هیچەوە نەما، ئەوەی بۆ ئێمە كە تەنها مایەی دڵخۆشیە لە ساڵی ڕابردوو لە 2009 هەندێ پڕۆژە هاتوەتە شاری هەڵەبجە، بەڵام هەموومان دەزانین و زۆربەی بەرپرسانی هەرێمی كوردستان بەبەردەوامی و بەتایبەتیش لە ڕۆژی 3/16 دێن و سەردانی شاری هەڵەبجە دەكەن، بەچاوی خۆیان مەرگەساتی شاری هەڵەبجە دەبینن، پێم وایە چەند ڕۆژێكی ترلەمانگی 3 سەرتاسەری دونیا و هەرێمی كوردستانیش، بەرەو شایی و هەڵپەڕكێ دەچن، بەڵام هەڵەبجەییەكان بەرەو شین و گریان و فرمێسك ڕشتن ویادكردنەوەی كارەساتە دڵتەزێنەكەی 3/16 دەچن، بۆیە بەڕاستی لێرەدا دەتوانم بڵێم كەمتەرخەمییەك بەرامبەر بەو پڕۆژانەی شاری هەڵەبجە كراوە، لەشاری هەڵەبجە دوو شتی زۆر تایبەت هەیە، یەكەمیان: ناوچە گەشتیارییەكانە كە تەنها دوو جێگا ئیشارەتی پێدراوە كە كاریان تێدا بكرێت، ئەوانیش هاوینەهەواری ئەحمەد ئاواو باوە كۆچەكە، بەڵام لەهەمان كاتدا هەموو ناوچەی هەڵەبجە شوێنی گەشتیارییە، ئەگەر بێت و لە پڕۆژەی بودجەی ساڵی 2010، چونكە بەڕاستی زۆر كات و لە ساڵانی ڕابردووش هەموو بەرپرسانی هەرێمی كوردستان، وەعدی خەیاڵی بەخەڵكی هەڵەبجە دەدەن، لەپاش یادی هەڵەبجە ئەوە بەجێ دەمێنێت، خەڵكی هەڵەبجەش نائومێد دەبێت لەو هەموو بەڵێنانەی كە پێیان دراوە، بۆیە بەحەقیقەت ئەگەر بێت و ئەو ناوچە گەشتیارییانەی كە سەرتاسەری هەڵەبجە ناوچەی گەشتیارییە، ئیهتیمامی پێبدرایە یان بودجەیەكی بۆ تەرخان بكرایە، هەم دەبوو بەحەق پێدان وڕازاندنەوەی شاری هەڵەبجە، هەم دەبوو بە شوێنێكی گەشتیاری و هەم داهاتێكی بەقوەت بۆ هەرێمی كوردستان دروست دەكات، لایەنێكی تر كە ئێستاكەش گرفتێكی زۆر گەورە لە شاری هەڵەبجە هەیە، كە ئێمە لە ساڵی 2007هاتینە خزمەتی جەنابی كاك نێچیرڤان بارزانی ئەو كاتە وەعدی پێداین كە چوار قوتابخانە لەشاری هەڵەبجە دروست بكرێت، كە ئێستا گەورەترین گرفتی ئێمە لەشاری هەڵەبجە و دەوروبەری بینای قوتابخانەیە، چوار قوتابخانە دروست بكرێت هەشت قوتابخانە نۆژەن بكرێتەوە، بەداخەوە نە چوارەكە دروست كراوە نە هەشتەكەش نۆژەن كراوەتەوە، هەتاوەكو ئێستا زۆربەی قوتابخانەكانی هەڵەبجە سێ دەوامی تێدا هەیە، هەندێك لە پۆلەكان $(40-60)$قوتابی تێدا هەیە، یەعنی بەڕاستی نازانم ئەو قوتابییەی كە لەو پۆلەدایە ئەبێ چی فێر ببێت؟، ئەبێ چی وەربگرێت؟، ئێمە هەموومان ئێستا لێرەدا لەمستەوای بەرپرسیارێتیداین، لەگەڵ ئەو پەڕی ڕێزو حورمەتم ئەندامی پەرلەمانین، زۆركات لە مێزەكە دەدرێت بۆ ئەوەی بێدەنگ بین و گوێمان لەقسەكان بێت، عەجەبا ئەو قوتابیانە چۆن گوێ لەقسەكانی

ماموٚستاکەیان دەگرن و وانەکانیان فێر دەبن، بۆیە بەڕاستی ئەمە غەدرێکی گەورەیە، چونکە ئێمە کاتێك بوو هیچ گلەیی و گازندەمان نەبوو، چونکە ئینتاجمان نەبوو، داهاتمان نەبوو، بەلاّم ئێستاکە هەرێمی کوردستان خاوەنی میزانیەیەکی زەبەلاحە، ئەوجارە ئێمە گلەیی و گازندەمان زیاترە، لەشاری هەڵەبجە (20187)هەزار قوتابی هەیە، یەعنی بەپێیی ئەو ئامارەی کە دەست کەوتووە، ئێستاکە لەشاری هەڵەبجە (30) بینای قوتابخانە نوقستانە، یەعنی بەپێیی ئەو ئامارە، هێشتا شاری هەڵەبجە نەگەڕاوەتەوە دۆخی پێش وێران کردنی لەڕووی قوتابخانەوە، بۆیە چەندین وەزعی تر لەمبارەوە هەیە لە شاری هەڵەبجەو دەوروبەری کە حیسابی بۆ بکرێت، لایەنێکی تر کە من بەحەقیقەت لە پرۆژە پێشنیارەکەی حکومەتی هەرێمی کوردستاندا دەبینم باس لە قەرەبوو و زەرەرو زیانی ئەو جوتیارانە ناکاتەوە، کە ساڵانە تووشی زەرەر دەبن، لەئەنجامی هاتنی کۆمەڵێك شت و مەکی دەرەوە بۆ هەرێمی کوردستان، بۆ نموونە ساڵی ڕابردوو لە دەشتی پێنجوێن و شلێر کە باشترین تەماتەو سەوزەواتی تێدا دەستەبەر دەکرێت بەڕەنجە شانی جوتیارەکان هاتە بەرهەم، بەڕاستی دەچوون تەماتەیان لە سنە و مەریوان و کرمانشاهەوە ئەهێنا، ئەوەی خەڵکی جوتیاری ناوچەی پێنجوێن لە جاڕەکەی خۆیدا ڕزی و هیچ کەسێك لێی نەکڕین و بوو بەگەورەترین زەرەرو هیچ کەسێکیش بەرپرسیارێتی خۆی یان ئەو زەرەرو زیانەی نەگرتە ئەستۆی خۆی، بۆ قەرەبوو کردنەوەی جوتیارەکان، یەك کێشەی تری گەورە هەیە کە پێم وایە وەکو پێویست لەبودجەی ساڵی 2010 بەتایبەت بۆ شاری هەڵەبجەو لە سلێمانیەوە بۆ دەربەندیخان و گەرمیان، بەڕاستی مەسەلەی ڕێگاو بانە، ئێمە هەموومان دەزانین ڕۆژانە بەهۆی خراپی ڕێگاو بانەوە بۆ نموونە دەڵێم تەنها لە ساڵی ڕابردوو لە تەسادومی دوو سەیارەدا، (24)کەس لەبەینی کەلار و دەربەندیخاندا گیانیان لەدەست دا، هیچ کەسێك نەبوو ئەم زەرەرە رۆحی و ماددییە لەئەستۆی خۆی بگرێت، ئەمە بەڕاستی ئێمە دەرامەتێکی زۆرمان هەیە، بودجەیەکی زەبەلاحمان هەیەو ولاّتێکی بچووکیشمان هەیە، بۆیە کە تەماشا دەکەین بەقەدەر بەینی جادەی دەربەندیخان بۆ هەڵەبجەی تازە کە دەشتە، هەموو کاتێك دەتواندرێت لە هەر چوار فەصڵەکەدا کاری تێدا بکرێت، بەلاّم لە هەندێ لەجێگاکان ئەوەندە شاخ بڕاوەو تونێلی تێدا دروست کراوە لە ولاّتانی دەرەوە نەکراوە، بۆیە بەڕاستی ئەمە هەمووی دەکاتە کەمتەرخەمی حکومەتی هەرێمی کوردستان، بەحەقیقەت دەبێ بڵێین ئەو گلەیی و گازندانەی کە خەڵکی کوردستان لە ئێمەی دەکەن حەقیانە، چونکە ئەو دەسەلاّتەی ئەمڕۆ بە خوێن و فرمێسکی هەر تاکێکی ئەم ولاّتە بەدەست هاتووە، بۆیە حەقی خۆیانە کە یەخەمان بگرن لەسەر ئەو کەم وکوڕییانە، لەسەر ئەو نەقسانە، لەسەر ئەو مەشاکیلانە کە ڕووبەڕوی هاوولاّتیانی ئێمە دەبێتەوە، لە ڕێگاو بان، لەخوێندن، لە تەندروستی، لەبواری کشتوکاڵی، لە بوارەکانی تریش، ئەمانە کۆمەڵێك خاڵی گرنگن هیوادارم حکومەتی هەرێمی کوردستان لە بودجەی ساڵی 2010، کۆمەڵێك لەو مەشاکیلانە چارەسەر بکات، تا ئیتر خەڵکی ناوچەکە روبەڕووی ئەو هەموو زەرەرو نەهامەتیە نەبنەوە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

كاك حسن محمد، فەرموو.

بەڕێز حسن محمد سورە:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

سوپاس بۆ ئەو مرونەتەی كە هەتانە بۆ گفتوگۆكردن لەسەر وردەكاری بودجە، من لەوەوە دەست پێدەكەم، كە بودجە تەنها ئەوە نیە، كە ئێمە چەند پارە یان هاوولاتی چەند پارە وەردەگرێت، بەڵكو گرنگ ئەوەیە كە چۆنی وەردەگرێت، من لێرەدا مەبەستم ئەوەیە كۆمەڵێك لەو گلەیی و گازندانەی كە دەكرێت، دەتوانین بەم خاڵە مەسئولیەتەكەی جیا بكەینەوە، بەشێك لە مەسئولیەتی تەنزیم كردنی بودجە، تەنزیم كردنی سیستەمی ئیداری، دەگەڕێتەوە سەر پەرلەمانی كوردستان، پێویستە ئەندامانی پەرلەمان خۆیان ماندوو بكەن، بۆ ئەوەی لە ئایندەدا پرۆژەی ڕێك وپێك دروست بكرێت، دابمەزرێت، بۆ ئەوەی ئەم خاڵانە تەنزیم بكرێت، حكومەتیش بەرپرسە لەبەردەم جێبەجێ كردنی یاساكان، بەرپرسیاریشە لەبەردەم وردەكارییەكان، لەبەردەم دەستپاكی، بێگومانیشین كە بواری ئیختیصاصی لەناو حكومەت زۆر زۆر زیاترە وەكو لەناو پەرلەمان، من تەقیمی بودجە لە چەند ناونیشانێكەوە دەكەم، یەكەم: پرەنسیپی بودجە، سێ خاڵی مەبدەئی بودجەمان هەیە، یەكەمیان: شەفافیەت، دووەم: ژمێریاری، سێیەم: دەستپاكی، بەنیسبەت شەفافیەت، زۆر برادەر زۆر خاڵیان باسكرد، من تەنها ئەوە دەڵێم كە تەنها نەك لە صالحی پەرلەمان نیە كە بودجە بشاردرێتەوە، بەڵكو دەبێ ئەوپەڕی شانازی پێوە بكات، كە بودجە بەشەفافی بڕوات، چونكە ئەم بودجەیە، ئەم لە 17٪یە دەستكەوتێكی گەورەی هەرێمی كوردستانە، هەمووشمان دەزانین بە چ شەڕێك تەسبیت بووە، ئەوە بە بیری هەڤاڵانم دێنمەوە كە لەپێش ساڵانی 2004یش شەهید شەوكەت شێخ یەزدین، لە گۆڤار و ڕۆژنامەكاندا ساڵی دووجار تەفاصیلی بودجەی پیشانی هەموو خەڵكی كوردستان دەدا، مەسەلەی ژمێریاری ئەگەر سەیری بكەین، بریتیە لە ژمارە، بەڵام دوو بەشە، بەشێكیان ناونیشانە، بەشەكەی تریشیان ژمارەیە، بەحەقیقەت ئێمە ناتوانین هیچ ناونیشانێك لە بودجە لابەرین، چونكە جەدوەل و موستەنەداتی بودجە، لەسەر ئەساسێكی دەولی دانراوە، هەر ناونیشانێك لابەرین، بە تەئكید تۆ دەسەلاتێك لەخوارەوە كەم دەكەیتەوە، یەعنی ئەگەر تۆ ناونیشانێكت لابرد مومكینە شتێكی زۆر بەسیط، شتێكی زۆر پێویست بەپارەیەكی زۆر كەم، مودیری دائیرەیەك نەتوانێ بیكات، مەسەلەی ژمارەش ئەویش دوو بەشە، ئیستیمارەی (جی، ئێف ، ئیس)دەدرێت بەهەموو دائیرەیەك ئەوەی كە سەرفیاتی هەبێت، لەو بەشەدا تەبیعی سەرفیاتەكەی خۆی دەنووسێ، ئەوەشی كە نەیبێت هیچ نانووسێ واتە سفر دەنووسێ، ئەگەر سەیری ئیستیمارەكان بكەین، دەبینین زۆر وەزارەت لە زۆر لەو ژمارانە سفری داناوە، ئێمەش بەڕاستی ناكرێت، ئەم ژمارانە كەم بكەینەوە، چونكە ژمارەكان بە پێیی ئیختیصاص دانراوە، دەستكاری كردنیان باش نیە؟، مەسەلەی دەستپاكی من وا تەسەور دەكەم ئەندامانی پەرلەمان مەسئولیەتەكەیان لێرە تەواو نابێت، كە موناقەشەی بودجە دەكەن، ئەندامی پەرلەمان مەسئولە لە تەنزیم كردنی بودجە، لە بڕیار دان لە بودجە و هەروەها لە مەرحەلەی تەنزیم و تەنفیز و لە مەرحەلەی مراقەبەی بودجە، كە

بەشێکی زۆر لە موناقەشەکانی ئەمڕۆمان دەچێتە چوارچێوەی بەشەکانی تر، خاڵی دووەم/ تەوجیە و ئاراستەی بودجەیە، بەعام بودجە لە هەموو دنیا دوو تەوجیهی عامی هەیە، یەکێکیان پێداویستی فعلی خزمەتگوزاری کۆمەڵایەتیە، کە خۆی لە خزمەتگوزاری ئاو و تەندروستی و خوێندن دەبینێتەوە، نیسبەت بۆ ئەو خاڵە کە من لەسەر سحە قسە دەکەم، کە ئەم پارەیە و ئەو میزانیەی کە داندراوە بەڕاستی لە زمنی مەعایری دەولیە، بەڵام حەدی ئەدنایەتی، بۆیە داوا دەکەم کە نیسبەتێکی بۆ زیاد بکرێت، هەروەها لامەرکەزیەتێك بدرێت بە وەزارەتی تەندروستی بۆ ئەوەی لەسەر سەرف و لە سەلاحیات بتوانێت باشتر بکات، چونکە لە ئەمساڵ لە پەرلەمان و حکومەت بە تەماین بەڕاستی بە سیستەمی تەندروستی دا بچینەوە، ڕیزبەندی تەندروستی گوێم لێ بوو لە نەفەقاتی تەشغیلی لە ژمارە 9یە بەڕاستی من تەماشا دەکەم ژمارە 6 ەو ئەوەی کە گوترا داهاتە، داهات بە تەسەلسولی 9 هاتووە، بەڵام لە نەفەقات بە تەسەلسولی 6 هاتووە، خاڵی دووەمی ئاراستەکە گەشەپێدانی ئابووریە، کە لە 31٪ ی بودجە، بودجەی ئیستسماریە کە لە هەموو دونیا ئەم بەشەیان تاقەی ئینتاجی زیاد دەکات و لە کوردستانیش ئەم نیسبەتە ئەگەر سەیری بکەین و موقارەنەی بکەین نیسبەتێکی کەم نیە، برادەران ئیشارەتیان پێیدا کە بەشێکی لە عیراقیش زیاترە، بۆ زەبت کردنی ئەم دوو ئاراستەیە من چەند پێشنیارێکم هەیە کە نەفەقاتی تەشغیلی، یەکەم/ تەعینات زیاد بکرێت، دووەم/ دەست خۆشیتان لێ دەکەین کەوا ڕەواتبی شەهیدان و کەم ئەندامان و خانەنیشینان زیاد کراوە، بەڵام پێویست دەکات ئەوانی تریش ڕێکبخرێت، سێیەم/ منح و ئیعانات و مەسورفاتی ئوخرا بە ڕێژەیەك کەم کراوەتەوە کە ئێمەش لەگەڵ ئەوەین، چوارەم/ کەم کردنەوەی سەرفیات، بەڕاستی کەم کردنەوەی سەرفیات هەر بە ئەوەوە نابێت کە لێرە ڕەقەم کەم بکەینەوە، بەڵکو بەوە دەکرێت کە ئێمە لە کاتی تەشغیلیەکە دا زەبت و موراقەبە بکەین بە تایبەتی لە نەفەقاتی ئیداری و سەیارات و دەتوانین بەوە نەفەقات کەمێك کەم بکەینەوە، خاڵی دووەم: بە نیسبەت نەفەقاتی ئیستسماری، منیش هەر داواکارم زۆربەی ئەو پڕۆژانەی کەوا زەرورین ئیشیان لەسەر بکرێت، هەوڵ بدرێت ئەولەیەتیان پێ بدرێت، من دەڵێم خۆشبەختانە کە بودجە هەندێك ئاراستەی تایبەتی وەرگرتووە لەوانەش 120 ملیار دینار کە بۆ سندوقی پێشخستنی تواناکانە، 150 ملیار دینار بۆ هەڵمەتی دروست کردنی قوتابخانەیە، 350 ملیار دینار بۆ سندوقی نیشتەجێ یە، 30 ملیار دینار بۆ پرۆژەی کارگەی پیشەسازیە، 50 ملیار بۆ پرۆژەی زراعیە، ئەمانە هەندێك لەو ئاراستانەن کە تایبەتیشن، بودجە و مافی مرۆڤ، پێویستە بودجە چاودێری مافەکانی جیا جیای مافی تاکەکانی کۆمەڵگا جێ بەجێ بکات، بە تایبەتی هەژاران، کێن ئەوانەی کە ئیستیفادە لە بودجە دەکەن؟ بێ گومان لە هەموو چینەکان خەڵکی هەژار هەن، بودجەی دیموکراسی، بەرزکردنەوەی ئاستی ئازادی و پێشخستنی ڕێڕەوی دیموکراسی بە تەرخان کردنی 90 ملیار دینار بۆ دەعمی ئەحزاب، بودجە هی چ ساڵێك؟ بودجە هی ساڵی 2010 یەك کە تا ئێستا ئەم بودجەیە نیسبەتێکی زۆر کەمی لەوانەیە لێ سەرف کرابێت، ئەوەی کە بزانین بە 12 مانگ دێتە کوردستان، بودجە وەسیلەیەکی جامدە، وەسیلەی حەیەوی بۆ سەرف کردنی بودجە دەزگاکان و کارمەندانی حکومەتە، بۆیە

شتێكی خەتەرە بە بێ بەڵگە كەسێك تاوانبار بكەین، هەركەسێكیش بەڵگەیەكی دەست كەوت، غەدرە نەیخاتە بەرچاوی میللەت، بودجەو تەكنەلۆژیا، لەسەر ئاستی مەعلومات رێژەی ئەوانەی كە ئێستا ئەنتەرنێت بەكاردێنن، ئەوانەی كۆمپیوتەریان هەیە چەندە؟ من ئەم پێشنیارانەشم هەیە، یەكەم بۆ 6 شاری كوردستان، هەڵەبجەو و پێنجوین و چوار تا و قەڵادزێ و دوكان و چۆمان، كە شەش شار بوون لەگەڵ گوندەكانی كوردستان بە دەستی رژێم رووخێندراون، من داوا دەكەم كە ئەوانیش لەم بودجەیە بێبەش نەبن و هەوڵ بدەین، ئەوانە پێویستیان بە دوو بەشە، بەشێكیان ژێرخانی ئابووری لەم بودجە.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس، تەواو، خوشكە بێرڤان سەرهەنگ.

بەڕێز بێریڤان سەرهنگ:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئەو شتانەی كە دەمویست باسی بكەم زۆربەی باس كرا، بەڵام وەكو خۆم كە لە لێژنەی تەندروستیم، چەند ئەندامێك داواكاری ئەوە بوو كە نەخۆشخانەی ئافرەتان بكرێتەوە، ئی منداڵان لە دهۆك، زۆر لەگەڵ ئەوەم كە بە زووترین كات ئەو شتە بكرێ، ئەویش لە پێشنیاری ئێمە هەیە لە راپۆرتی دارایی لە لێژنەی تەندروستی، بەڵام تەعریفێكی كورتی ئەو بودجەیە دەكەم كە هاتووتە پێشمان، ئەو بودجەیە من بە دەسكەوتێكی زۆر گرنگ دایدەنێم، چونكە لای من شەفافیەت گرنگە، كە دەبێنم شەفافیەتی تێدایە و كۆی داهاتی هەرێمی تێدا نووسراوە، چەند پرۆژەیەكی جوانیشی تێدایە، بە بێ جیاوازی لە هەموو سەرانسەری هەرێم، ئەگەر هاتوو پرۆژەیەك لە شوێنێك نەكرابێ و لە شوێنێكی تر دانرابێ، مەعنای ئەوە نیە ئەو بودجەیە خراپە، مەعنای ئەوە نیە ئەو شوێنە پێویستی بەو پرۆژەیە نیە، بەڵام باشتر ئەوەیە پرۆژە لە هەموو شوێنەكان بكرێ بە پێی پێویستی خۆیان، یەك داواكاریشم ئەوەیە كە بە نیسبەت كەم ئەندامان، راستە پارەیان بۆ زیاد كراوە، چونكە كەم ئەندام تەنها بە مووچە چارەسەر ناكرێ، بەڵكو پێداویستی زۆری پێویستە، ئەویش ئەوەیە لە باری كۆمەڵایەتی و لە باری نیشتەجێیەوە دەبێ ئیعتیباری بۆ دابنرێ وەكو هەر هاووڵاتیەكی ئاسایی ژیانی خۆی بباتە سەر، هەست نەكات بەو كەمییەی، نەك كەم ئەندامێك بێتە سەر جادده و خەڵك دڵی پێ بسووتێ، لەبەر ئەوەی كەم ئەندامە و یارمەتی بدات، بەڵكو دەبێ ئێمە هەست بكەین ژیانی ئەو كەم ئەندامە لەئێمە خۆشترە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

رێزدار اسماعیل.

بەڕێز اسماعیل محمود عبدالله :

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

من سەرەتا دەستخۆشی لە لێژنەی دارایی و ئابووری دەكەم، بۆ ئەو هەموو هەوڵ و تەقەڵا و ماندووبوونەی لە چەند رۆژی رابووردوودا كە زۆر هیلاك بوون بەوەی كە توانیان راپۆرتێكی وا پێشكەش بكەن و ئەمڕۆ

موناقەشەی لەسەر بکەن، من دەمەوێ لەسەر سیاسەتی حکومەت تۆزێك قسە بکەم، دیارە سیاسەتی دارایی حکومەت زۆر روون و ئاشکەرایە، ئەوە زۆر گرنگە بۆ خەڵکی کوردستان کە بزانێ بودجەکەی چەندە و چۆن سەرف دەکرێ؟، بە تایبەت کە بە شێوەیەکی یاسایی خراوەتە چوارچێوەیەکی یاسایی بۆ هەموو ئەو پارانەی کە دیاریکراوە، چۆن و لە کوێ و چۆن بەکاردێت؟، ئەوەیان خاڵێکی زۆر گرنگە و من دەستخۆشی لە حکومەت دەکەم، بەراستی حکومەت یەکەم جارە شتی وا لە کوردستان، یان خەڵکی کوردستان ئاشنا بێت بەو بودجە راستیەی کە لە هەرێمی کوردستاندا هەیە، ئەو بودجەیە هەنگاوێکی زۆر گرنگە، بۆ یەکخستنەوە و نەهێشتنی ئەوەی کە باسی دەکەن، دوو ئیدارەیی، بە تەواو بوونی ئەو بودجەیە بە تەکمیل بوونی ئەو بودجەیە، بە موصادەقەکردنی ئەو بودجەیە هیچ کێشەی دوو ئیدارەیی لێرە و لەوێ باس ناکرێ، دوو وەزارەتی و دوو ئیدارە و دوو پارە باسی لێوە ناکرێ کە ئەوە خۆی هەنگاوێکی زۆر گەورەیە، بۆ یەکخستنەوەی تەواوی دوو ئیدارە و کۆتایی پێهاتنی، بە تایبەت کە ئەوە یەکەم جارە بەو شێوەیە هەموو خەڵك بزانێ و ئاگادار بێ، دیارە هەموو حکومەتێك حەز دەکات کاری باش بکات، هیچ حکومەتێك لە دونیادا نایەوێت لە حوکمەکەی خۆیدا فەشەل بێنێت، بە تایبەت حکومەتەکەی ئێمە کە لە قۆناغێکی زۆر گرنگ و هەستیاردایە، کە بەبەرنامەیە، حکومەت کاری باشی کردیە و خزمەتی زۆری کردیە و خزمەتی زۆر بەوڵاتی خۆی ئەکات، هەنگاوی زۆر باشی ناوە بەتایبەتی لەو بودجەیە کە ئێستا ناردراوە بۆ پەرلەمانی کوردستان و موصادەقەی لەسەر بکەین، کە دەبینین لە کارە باشەکانیدان من دەستخۆشی لێ دەکەم، کێ دەتوانێ بڵێ زیادکردنی مووچەی شەهیدان، ئەنفالکراوەکان، کەم ئەندامان، کارێکی خراپە؟، کێ دتوانێ بڵێ کردنەوەی 4 زانکۆ لە کوردستان، کارێکی خراپە؟، کردنەوەی 4 زانکۆ و دانانی بودجە بۆ ئەو 4 زانکۆیە کارێکی زۆر گرنگە و خەڵکی کوردستان لە رووی زانست و پەروەردەوە ئیستیفادەی زۆری لێ ئەکات، من خەڵکی ناوچەیەکی بچکۆلەم، لەوناوچەیەدا 60 دکتۆرا و ماجستێری تێدایە، رەنگە ئەوە کێشەیەك ببێت لە کوردستان، زۆری ئەو هەموو دکتۆرا و ماجستێرە کە بتوانین بەکاریان بێنین، کردنەوەی ئەو زانکۆیانە دەتوانێ ئیستیفادەیەکی زۆری لێ بکەین و هەموو ئەو خەڵکانەی کە هەیە بەکاری بێنین، ئەو مەکتەبە نموونەیانەی کە ئێستا دەکرێن و ساڵانە 100 تا 120 قوتابخانە لە کوردستان ئەکرێ جگە لە بودجەی وەبەرهەمهێنان، ئەوە کارێکی زۆر باشە و پێویستە دەستخۆشی لە حکومەت بکەین، سندوقی نیشتەجێبوون کارێکی زۆر باشە و خەڵك ئیستیفادەی زۆری لێ ئەکات، یەك خستنی وەزارەتی پێشمەرگە و دیاری کردنی بودجە بۆ 4 لیوای پێشمەرگە کارێکی زۆر باشە و دەستخۆشی لە حکومەت دەکەم، کە توانیوتی بەو شێوەیە رێکی بخات و لە کوردستان کە بریارە16 لیوا هەبێ، بەڵام ئێستا بۆ 4 لیوا توانیویەتی بودجەیەکی زۆر باش و بەرچاو رێك بخات، کە مووچەی پێشمەرگەی هەرێمی کوردستان وەکو مووچەی چەکدارەکانی یان وەزارەتی ناوەخۆی عیراقی لێ بکات، کە زۆر لە خوشك و برایان باسیان لەوە کرد کە مووچەی پێشمەرگە کەم و کورتی هەیە، ئەوە کارێکی زۆر باشە و لە داهاتووشدا لەوانەیە لیواکانی تر بکەونە کار و ئەو مووچەیە بە هەمان مووچە کە لە عیراق وەردەگیری،

وەربگیرێ، دیاری کردنی بودجە بۆ حیزب و ڕێکخراوەکان، کە 90 ملیارە، یەکەم جارە ئەو یاسایە کاری پێ بکرێ، کە زۆر لە حیزب و ڕێکخراوەکانی کوردستان، داوام لەسەر ئەوە بوو کە دەبێ، لەبەر ئەوەی یاسا هەیە، یاسایەکە جێبەجێ بکرێ، میزانیەیەك بۆ حیزب و ڕێکخراوە سیاسیەکانی کوردستان دیاری بکرێ، ئەوەشیان کارێکی باشە، کێ ئەتوانێ بڵێ ئەوە کارێکی خراپە و بە یاسا تەنزیم ئەکرێ، هەموو حیزب و ڕێکخراوەکان بە یاسا لەو بودجەیە کە دەستنیشان کراوە بەشی خۆیان ئەبەن بە پێی ئەوەی کە لە یاسای ئەحزابدا، لە داهاتوودا پرۆژە یاسایەکەی پێ دەردەچێ، لەگەڵ ئەوەشدا کەم و کورتی هەیە، بەڵام ئێمە دژی حکومەتەکەی خۆمان نین، حکومەتی خۆمان بۆ ئێمەی ناردووە، نەیشاردۆتەوە، بودجەیەکی بۆ ئێمە ناردیە، کە ئێمە تەواوی بکەین، نەیشاردۆتەوە و بە ئاشکەرا دەڵێ: بە هۆی تێکەڵاوی حیزب و حکومەت، ڕەنگە لێرەو لەوێ هەندێ کەم و کورتی تێکەوتبێ، بۆ پەرلەمانی کوردستانی ناردووە، کە لێژنەکان لە پەرلەمانی کوردستان موناقەشەی لەسەر بکەن، هەموو ئەو شتانەی کە زیاد و کەمی تێدایە ئێمە دەتوانین بڕیاری لەسەر بدەین، ئێمە دەتوانین لەگەڵ وەزیری دارایی، لەگەڵ وەزیری پلان دانان پێیان بڵێین، خاڵە باشەکان کە دەستخۆشێم لێ کردن، ئەو خاڵانەش کە کەم و کورتی لە بودجەکە دایە، پێیان بڵێین جەنابی وەزیری دارایی ئەوە کەم و کورتیە و فەرموو چاکی بکە وەکو هەموو ئەو خوشك و برایانە کە لە ئەوڕۆ و بە تێر و تەسەلی باس لە کەم و کورتیەکان کرا، با ئێمە باشی بکەین، با بە باش بڵێین باش و بە خراپیش بڵێین خراپ، حکومەت کارە چاکەکانت دەستخۆشی لێ ئەکەین، کارە خراپەکانیش داوات لێ ئەکەین چاکی بکەی، کەم و کورتیەکانت باش بکەی، ئەوە کارێکی زۆر باشە، حکومەت نەیشاردۆتەوە زۆر بە ئاشکرایی ناردوویتی و ئێمە دەتوانین لەگەڵیان باس بکەین، من پێش ئەوەی باسی کەم و کورتیەکان و هەنێ شتی تر بکەم، دەمەوێ باسی ناوچەکەی خۆم بکەم کە وەکو هەموو ئەندام پەرلەمانە بەرێزەکانی باسی ناوچەکانیان کرد، دیارە ئەو ناوچەیەی کە منی تێدایە و نوێنەرایەتی تێدا ئەکەم، ئەو ناوچەیە ناوچەیەکە لە ڕووی قوربانی، قوربانیەکی زۆری داوە، لە ڕووی وێرانکاری ناوچەیەکی وێرانە، لە ڕووی خزمەت گوزارییەوە، خزمەتگوزارییەکی کەمی پێگەیشتووە، داواکارم لە وەزارەتی دارایی، لە ئەندامانی پەرلەمانی بەرێز، لەو پارە زیاد و کەمانەی کە لە پرۆژەکاندا هەیە، بتوانین شتێك بۆ ئەو ناوچانەی کە زەرەرمەند بوون و کەم دەستی خزمەت گوزارییان پێگەیشتیە، بتوانێ دەستی خزمەت گوزاری و بە تایبەتی ئەو ناوچەیە من کە ناوچەیەکە لە ڕووی گەشت و گوزارییەوە حکومەت ئیستیفادەکی زۆری لێ دەکات، دەتوانێ پلانی باشی بۆ هەبێت وەزارەتی شارەوانی و ئیستیفادەی زۆر باشی لێ دەکرێ، ناوچەیەکە بوویتە ناوچەیەکی نێودەوڵەتی ئێستا لەوناوچەیەدا حکومەتی هەرێمی کوردستان ئیستیفادەیەکی زۆر ئەکات، ڕەنگە ئەو ناوچەیە و ناوچەکانی تریش بە تایبەتی لەو ناوچەیەدا ڕەنگە مانگانە دوو ملیار تا سێ ملیار دینار واریداتی بێ بۆ حکومەت، پێویستە لەو داهاتەی کە لە ناوچەکەدا دەستدەکەوێت، کە ناوچەکەش ناوچەیەکی مەغدورە، بەشێك لەو داهاتەی کە خەڵکی ناوچەکەش داوای دەکات، بەشێك لەو داهاتەی لەو ناوچانەدا سەرف بکرێتەوە کە داهات لێ بەدەست دێ، من دەمەوێ باسی لێژنەی ناوخۆ

بکەم، وەزارەتی ناوەخۆ دەستخۆشیان لێ دەکەم بۆ ئەوەی کە بۆ پاراستنی ئەمن و ئاسایشی وڵات کە ئێمە هەمووومان دەزانین لە سایەی ئەو ئەمن و ئاسایشەی کە لە وڵاتی ئێمەدا هەیە، هەمووی لە چاوی هێزە چەکدارەکانی ناوەخۆیە، لە چاوی وەزارەتی ناوەخۆ و ئاساییشە، کە خۆش بەختانە هەموو لایەکمان شانازی بە ئەو ئەمن و ئاساییشە دەکەینەوە لە وڵاتی خۆمان، لەگەڵ ئەوەشدا ئێمە کەم و کورتی لە وەزارەتی ناوەخۆدا بەدی ئەکەین، بە تایبەتی هەندێ لە میلاکاتی زیاد و کەمیدا کە لەگەڵ جەنابی وەزیر دانیشتین، موناقەشەی زۆرمان کرد و چەندین کۆبوونەوەمان لەگەڵ جەنابیان کرد، ئەو زیاد و کەمە بۆ ئێمە ماوەتەوە، من داوا لە جەنابی وەزیری دارایی دەکەم، ئەو زیاد و کەمەی کە لە وەزارەتی ناوەخۆدا هەیە سەبارەت بە میلاکاتیاندا، چاوی پێدا بخشێتەوە و بتوانین زیادەکانی لێ لادەین و بە پێی پێویستی وەزارەتی ناوەخۆ ئیشی بۆ بکەین، دیارە هەندێ کەم و کورتی تر لەسەر وەزارەتی ناوەخۆ لەسەر بودجەکە بەدی ئەکرێ، ئەویش ئەوەیە کە رەنگە لە هەولێر هەندێ وەکو برادەران باسیان کرد، 11 ژوور و هۆڵی کۆبوونەوەکان لە لقی دوو دروست کراوە، لەسەر بودجەی وەزارەتی ناوەخۆ، ئێمە لەگەڵ جەنابی وەزیر دانیشتین و موناقەشەی ئەوەمان کرد، جەنابی وەزیر بێ ئاگایی خۆی نیشاندا لەم مەسەلەیە، من لەگەڵ ئەوەشدا حەق ئەدەمە ئەوەی کە بەراستی بۆ ئەو شوێنانەش هاوکاری بکرێ، چونکە ئەو هاوکارییەی کە بۆ ئەوانە دانراوە پارەیەکی زۆر کەمە، سەد و چەند ملیۆنێکە، دیارە ئەوە بە هۆی ئەوەیە کە لە یەکی شوباتی 2004 ئەو تەقینەوە گەورەیەی کە لە هەردوو ، مەڵبەندی یەکێتی و لقی دوودابوو، سەدان کادیری تێدا شەهید بوو، وەزیر و پارێزگار و چەندین مەسئول و کاربەدەستی تێدا شەهید بوون، بینایەکانیشی بەسەر یەکدا وێران بوون، ئەوە دەکرێ حکومەت چاوی لێ بکات ئەو شوێنانە، وەکو شوێنەکانی تر کە تەقینەوەی تێدا ئەکرێ، چاکبکرێنەوە، بەڵام دەکرا لە جیاتی ئەوەی لەسەر وەزارەتی داخیلیە بێت، دەبوایە وەزارەتی مالیە یان لە ئەنجومەنی وەزیرانەوە بە بریارێك شتێکی بۆ تەخصیص کرابا و ئەوانە قەرەبوو کرابانەوە، لەسەر وەزارەتی ناوەخۆ تەکیەی شێخ کاکە هەیە، ئەوە کەم و کورتیە، وەزارەتی ناوەخۆ چ پەیوەندی بە تەکیە هەیە؟ ئێمە رێزمان هەیە بۆ هەموو تەکیەکان کە هەیە، بەڵام دەبوایە ئەو پارەی کە بۆ چاککردن و چاککردنەوەی تەکیەی شێخ کاکە دەستنیشان دەکرا، دەبوایە لە وەزارەتی ئەوقاف بێت لە جیاتی ئەوەی لە وەزارەتی ناوەخۆ بێت، ئەوە هەڵەیە، کە لەگەڵ جەنابی وەزیریش باسمان کرد، ئەویش بە هەمان شێوە دانی بەوەدا نا کە ئەوە کەم و کورتیە، دەبوایە لە جیاتی ئەوەی کە لە وەزارەتی ناوەخۆ بێت، لە وەزارەتی ئەوقاف بوایە و حەقی خۆیەتی لەوێ هەر جۆرە هاوکارییەك بکرێت، لەسەر حیسابی وەزارەتی ناوەخۆ نەبوایە، سەبارەت بە هەردوو ئاساییش، راستە ئێمە لە لێژنەی ناوەخۆ گلەییمان لەوە هەبوو، رەخنەمان لەوە هەبوو، کە دەبوایە ئەو دوو ئاساییشە بەیەك بودجە بهاتبایە، بەڵام لێرەشدا پێم وایە حکومەت چۆن لە بودجەکەدا شەفاف بووە، لەوەش راستگۆ بووە لەگەڵ ئێمە، نەیشاردۆتەوە کە دوو ئاساییش هەیە، راستە لە هەرێمی کوردستان دوو ئاساییش هەیە، دەیتوانی حکومەتی هەرێمی کوردستان بە یەك کوراسە لەسەر بەرگەکەیدا بنووسێ، بودجەی ئاساییشی

هەرێمی کوردستان، بەڵام لەگەڵ ئەوەشدا حکومەت شەفاف بووە و بە شەفافانە ناردوویەتی و بە دوو میزانیەی جیا ناردوویەتی، ئێمە لە لیژنەی ناوەخۆدا پێشنیار دەکەین کە ئەو بودجەیە لە ماوەی سێ مانگدا یەك بخرێت، بە یەك بودجە بنێردرێتەوە، بۆ ئەوەی هەردوو ئاسایشیش یەك بگرنەوە، لە کۆتاییدا داوا دەکەم مووچەی هێزەکانی پۆلیس و ئاسایش، وەکو هێزەکانی بەغدای لێ بکرێت، کە ئەوەیان داوایەکی زۆری لەسەرە و حەقی خۆشیانە هێزەکانی ئاسایش و پۆلیسی وڵاتی خۆمان وەکو هێزەکانی بەغدا بێ، کە چی لە وەزارەتی ناوەخۆی عیراق وەردەگرن، بە هەمان شێوە هێزەکانی ناوەخۆشمان وەربگرێت، پێشنیار دەکەم، حکومەتی هەرێمی کوردستان چی دی ئەو مەعمەل و شتانەی کە لە وەزارەتی صیناعە هەیە، دروستیان نەکات و ئیهتیمامیان پێ نەدا زیاتر لەوە، بەکاریان نەیێ و بیانفرۆشی و زیاتر دەعمی کەرتی تایبەت بکات، پێشنیار دەکەم لە بودجەی ئیحتیات پارەیەك بۆ پارێزگاکان تەرخان بکرێت، پەرەپێدانی پارێزگاکان دەستنیشان بکات، ئەوە کارێکی زۆر گرنگە و رەنگە زۆر داوای لەسەر بێت و لە قەزا و ناحیەکان و پارێزگاکان موناقەشەی کرایە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس بۆ گشت ئێوەی بەڕێز کە زۆر بەراشکاوی و لەبەرژەوەندی ئەو هەرێمە قسەتان کرد، ئێستا کۆتایی بە دانیشتنەکە دێنین تاکو سبەی سەعات 10 بە خواتان ئەسپێرین، خوا ئاگادارتان بێ.

فرست احمد عبدالله	**ارسلان بایز اسماعیل**	**محمد قادر عبدالله(د.کمال کەرکووکی)**
سکرتێری پەرلەمانی	**جێگری سەرۆکی پەرلەمانی**	**سەرۆکی پەرلەمانی**

پەرلەمانی کوردستان - عێراق

پرۆتۆكۆلی دانیشتنی ژماره (5)ی نائاسایی

پێنج شەممە ڕێكەوتی 25\2\2010

خولی سێیەمی هەڵبژاردن

پرۆتۆكۆلی دانیشتنی ژماره (5)ی نائاسایی

پێنج شەممە رێكەوتی 2010/2/25

كاتـژمێر (10)ی پـێش نیـوەڕۆی رۆژی پێـنج شـەممە رێكـەوتی 2010/2/25 پەرلـەمانی كوردسـتان - عێراق بە سەرۆكایەتی بەڕێز محمد قادر عبدالله(د.كمال كـەركووكی) سـەرۆكی پەرلـەمان و, بـە ئامـادەبوونی بەڕێز ارسلان بایز اسماعیل جێگری سەرۆك و, بـەڕێز فرسـت أحمـد عبـدالله سـكرتێری پەرلـەمان, دانیشـتنی ژمارە (5)ی نائاسایی خولی سێیەم, ساڵی (2010) ی خۆی بەست.

بەرنامەی كار:

بەپێی حوكمەكانی برگـە (1)ی مـاددە (20) لـە پێـڕۆی نـاوخۆی ژمـارە (1)ی هـەمواركراوی سـاڵی 1992ی پەرلەمانی كوردستانی عێراق, دەستەی سەرۆكایەتی پەرلەمان بڕیاری درا دانیشـتنی ژمـارەی (5)ی نائاسـایی خولی سێیەمی هەڵبژاردن لە كات (10)ی پێش نیوەڕۆی رۆژی پێنج شەممە رێكەوتی 2010/2/25 دا بەم شێوەیە بێت:

1 ـ بـەردەوام بـوون لەسـەر گفتوگۆ كـردن و بڕیـاردان لەسـەر پـرۆژە بودجـەی سـاڵی 2010ی هـەرێمی كوردستان ـ عیراق.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

بەناوی خوای گەورەو میهرەبان.

بەناوی گەلی کوردستان، دانیشتنەکەمان دەکەینەوە، خولی سێیەمی هەڵبژاردن، ساڵی یەکەم، خولی گرێدانی یەکەم، ژمارەی دانیشتن 5ی نائاسایی، ڕۆژی دانیشتن 2010/2/25.

بەرنامەی کار:

بە پێی حوکمی بڕگە 1 ی ماددەی 6 لە پەیڕەوی ناوخۆی ژمارە 1 ی هەموارکراوی ساڵی 1992ی پەرلەمانی کوردستان ـ عیراق، دەستەی سەرۆکایەتی پەرلەمان بڕیاری دا بەرنامەی کاری دانیشتنی ژمارە 5ی نائاسایی خولی سێیەمی هەڵبژاردن لە کاتژمێر 10 ی پێش نیوەڕۆ لە ڕۆژی پێنج شەممە ڕێکەوتی 2010/2/25 بەم شێوەیە بێت:

1 ـ بەردەوام بوون لەسەر گفتوگۆ کردن و بڕیاردان لەسەر پرۆژە بودجەی ساڵی 2010ی هەرێمی کوردستان ـ عیراق.

بەخێرهاتنی وەزیرە بەڕێزەکان دەکەین، بەخێرهاتنی کاک شێخ بایز و کاک د.علی سندی و کاک رشید و کاک سیروان و کاک دڵشاد دەکەین، زۆر بەخێربێن، هەروەها بەخێرهاتنی قونسولگەری ئەڵمانیا دەکەین کە بە میوانداری لەسەرەوەیە بۆ سەیرکردنی دانیشتنەکە، بەخێرهاتنی هەر هەموو لایەك دەکەین، ئێستا بەردەوام دەبین لەسەر کارەکان، ئەو ناوانەی کە مابوون تەواوی دەکەین، کاک عدنان فەرموو.

بەڕێز عدنان عثمان احمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەو حوکمەی کە نوقتەی نیزام پەیوەست نیە بە بەرنامەی کارەوە، بەڵکو پەیوەستە بە یاساوە، من لێرە بەڕەسمی داوا لە دەستەی سەرۆکایەتی دەکەم تەوزیحی ڕەسمی بدەن لەسەر قسەکانی جێگری سەرۆکی پەرلەمان کە پێرێ لە دوای دەرچوونی ئێمەوە و ئامادەنەبوونی ئۆپۆزسیۆن لە پەرلەمان دا کردی، دەمەوێ تەوزیحی ئەوەش بدەن کە چۆن دەکرێت مەسەلەی بودجە کە مەسەلەیەکە پەیوەستە بە هەموو کۆمەڵانی خەڵکەوە بە بێ ئامادەبوونی ئۆپۆسیۆن کە نزیکەی 35٪ی پەرلەمان پێك دێنن، 35 ئەندام پەرلەمانی کوردستان.......

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

تکایە، زۆر سوپاس ئەوە لەبەرنامەی کار نیە، دوایی دەتوانن یاداشتی جەنابتان بهێننە سەرۆکایەتی و لەسەری قسەی دەکەین، جەلسەکەش بە ئامادەبوونی ئۆپۆزسیۆن بەردەوام بوو، بە هەموو لایەکەوە تەواو بوو، لیژنەی دارایی کەرەمکە بۆ جێگەی خۆتان، کاک سەرهەنگ فەرموو.

بەڕێز سەرهەنگ فرج محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دیاره دوو ڕۆژە بەبڕیاری سەرۆکایەتی پەرلەمان ڕێگە بە کەناڵەکانی ڕاگەیاندن نادەن بێنە ژوورەوە بۆ تەختیە کردنی دانیشتنەکان، بەڵام ئەم بڕیارەی جەنابتان سەرجەم ڕۆژنامەنووسانی گرتووەتەوە، یەعنی تکایە من داواکارم چاوێك بەو بڕیارە بخشێننەوە، لایەنی کەم پەیامنێری ڕۆژنامە و گۆڤار و سایتەکان لێرە ئامادە بن.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس بۆ ڕوونکردنەوەکەت، بە حەقیقەت بۆ ڕاگرتنی هێمنی و قودسیەتی ناو قاعەی پەرلەمانی کوردستان، هەروەکو گشت پەرلەمانەکانی تری سەرتاسەری دونیا بۆ هیچ کەناڵێکی لایەنی حیزبی و سیاسی نیە لەناو قاعەکە بێت، ئێمە بە ئەمانەتەوە کەناڵی پەرلەمان و ڕاگەیاندن بە ئامانەتەوە گشت دانیشتنەکان و گفتوگۆی گشت لە ئێوەی بەڕێز و هەتا وەکو ئەو مولاحەزەیەش کە کاك عدنان ئیشارەی پێی کرد کە ئەگەر سانسۆر هەبووایە ئەوەی لێ لادەدرا، ئەوەش بە ئەمانەتەوە گەیەنرایە شوێنی خۆی، ئێمە بە ئەمانەتەوە کاسیەتەکانتان تەسلیم دەکەین، تاکو شوێنێك لەناو ئەم قاعەیە تەرتیب دەکەین بۆ گشت کەناڵەکان کە بتوانن لەوێوە ڕۆژانە ئاگایان لێ بێت، تکایە ئەو مەوزوعە تەواو، ئێستا داوا دەکەین لە ڕێزدار سەروەر عبدالرحمن فەرموو.

بەڕێز سەروەر عبدالرحمن عمر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەبارەت بەو بودجەیەی کە لەبەردەستمان دایە و گفتوگۆی لەسەر دەکەین دەتوانین لە دوو لایەنەوە تێی بڕوانین، یەکەمیان ئەوەیە کە تا ئاستێکی باش سیاسیەتێکی ئابووری گونجاو و هاوسەنگی تیادا ڕەنگی داوەتەوە، دەتوانم بڵێم گرنگی زیاتر بەو کەرتانە دراوە کە ئەولەویاتیان هەیە، بۆ نموونە ئێمە لەو وڵاتەدا قەیرانی نیشتەجێ بوونمان هەیە کە هاتووە 350 ملیار دینار بۆ سندوقی نیشتەجێ بوون، جگە لەو بڕە پارەیەی کە بۆ سولفەی عەقار تەرخان کراوە، هەروەها لەبواری پەروەردەدا ئێمە کێشەی دوو مەکتەب و سێ مەکتەب و کێشەی دوو دەوام و سێ دەواممان هەیە لەناو هەموو قوتابخانەکاندا، ئەوەیە کەوا هەم 120 ملیار تەرخان کراوە بۆ هەڵمەتی نیشتمانی و دروست کردنی قوتابخانەکان و هەم ئەو قوتابخانانەی کەوا لە بەرنامەی وەزارەتی پلاندانان داهاتووە، وە جگە لەمە دەتوانم بڵێم هەم بۆ کەمکردنەوەی گرفتی لاوان و کێشەکانی لاوان و هەم دابین کردنی کادیری زانستی 120 ملیار کە تەرخان کراوە، من پێم وایە لە بواری خوێندنی باڵادا کارێکی زۆر کراوەو بڕێکی باش لە بودجە تەرخان کراوە هەم لە پرۆژە بەردەوامەکاندا کە 94 ملیار تەرخان کراوە وە هەم لە پرۆژە تازەکان دا کە 68 ملیار بۆ پرۆژەکانی ئەم ساڵ تەرخان کراوە، جگە لە دروست کردنی چوار زانکۆ، وە گەلێ لایەنی تری گەشی تیادا دەبینین، بەڕێز

سەرۆکی پەرلەمان، بەڵام لەگەڵ ئەمانەشدا دەتوانم بڵێم بودجەکە بێ کەموکوڕی نیە و هەندێك سەرنج و تێبینی هەیە کە دەتوانم لێرەدا بیخەمە ڕوو، یەکێك لەوانە پەلەپروزەیەك دیارە بە ئامادەکردنی بودجەکەوە ئەویش دەتوان بۆ ئەوەی بگێڕمەوە کە هەرچەندە من خۆم بە مەحامی حکومەت نازانم بەڵام وەزیرە بەڕێزەکان لێرەن و دەتوانن خۆیان وەڵامی بدەنەوە، کە دەڵێین ئەو بودجەیە دواکەوتووە، ئەم بودجەیە دواکەوتووە کە دەبووایە لەسەرەتای مانگی 10 دا بهاتبایە، بەڵام ئێمە دەزانین کە لە کۆتایی مانگی 10 دا حکومەت پێك هاتووە، لەو ماوە کورتەش دا ناکرێت پرۆژەیەك ئامادە بکرێت بەو جۆرەو کابینەیەکی تازەیە، پێم وایە ئەو پەلەپروزەیەی هەر پێیەوە دیار دەبێت، خاڵێکی تری ئەوەیە کەوا ئێمە یەکێك لە کێشەکانمان کە دەکرێت هاوسەنگیەك هەبێت لە نێوان وەزارەتەکاندا لەگەڵ ئەوەشدا دەبێت ئێمە پێویست لەگەڵ پێویست تر جیا بکەینەوە، وە گرنگ لە گەڵ گرنگتر جیا بکەینەوە، ئەو بڕە بودجەیەی کە داندراوە ناکرێت هەموو ئەو داواکاریانەی کەوا لە وەزارەتەکان دا هاتوون جێ بەجێ بکرێت، بە پێی ئەو بەرنامەی کە لەبەردەستدایە (شازدە ترلیۆن و سەد و بیست و حەوت ملیار و حەوت سەدو پەنجا و سێ ملیۆن) داوا کراوە لەلایەن وەزارەتەکانەوە، بەڵام خۆی بودجەکە یازدە ترلیۆن و ئەوەندەیە، جگە لەوە ئەمە پێش پەسەند کردنی بودجە لە بەغداوە هاتووە لەدواتر دا وەکو دەیزانین کەوا نزیکەی ترلیۆنێکیش و کەم تر لە ترلۆنێك کەم کرایەوە، بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان سەرباری ئەمانە هەندێك سەرنجی ترم هەیە پێم وایە دەتوانین لێرەدا بیخەینە ڕوو، ئەگەر چی ئێمە نزیکەی 20 ڕۆژ بەردەوام بووین لەسەر گفتوگۆ کردن لەسەر ئەو بودجەیە لە لیژنەکان کەوا سەرجەم لیستەکانی تر و نوێنەری هەموو لایەکی تیایە و هەموو بیروڕاو سەرنجەکانی خۆمان دەربڕیوە، مایەی دەست خۆشی کردنە لە لیژنەی دارایی کەوا نزیکەی 90٪ ی ئەو سەرنج و پێشنیار و ڕەخنانە لە ڕاپۆرتەکەیاندا جێی کراوەتەوە، هەندێك خاڵ هەیە کە دەمەوێت بیخەمە ڕوو، یەکێك لەوانە پێویستە کاربکرێت بۆ ئەوەی سەرجەم داهاتی هەرێمی کوردستان بە شێوەیەك، بە یاسایەك ڕێك بخرێت، لەبەرئەوەی پێم وایە ئەو داهاتەی کەوا هاتووە ناتەواویەکی تیادایە، خاڵێکی تر ئێمە لە لیژنەی نەزاهەدا داوامان کردبوو کەوا نەفەقاتی سیادی سەر بە سەرۆکایەتیەکانی سەرۆکایەتی هەرێم و سەرۆکایەتی حکومەت و سەرۆکایەتی پەرلەمان و هەروەها ئەمانە تا ئاستێکی بەرچاو کەم بکرێنەوە، ئەو بڕە پارەیە بخرێتە سەر پرۆژەکان، بەڵام تیایدا هاتووە کە پەسەند نیە و هیوادارم پەسەند بکرێت، خاڵێکی تر سەبارەت بەو زانکۆیانەی کەوا کراونەتەوە، هەنگاوێکی باشە، بەڵام من لێرەدا پێشنیاری ئەوە دەکەم کە پەلە بکرێت لە دروست کردنیان و چاودێریەکی توندیان بخرێتە سەر، بۆ ئەوەی پێداویستیەکانیان بۆ دابین بکرێت، چونکە ناکرێت زانکۆ بکرێتەوە و پێداویستی تەواو نەبێت و یاخود کەموکوڕی هەبێت، پێشنیارێکی ترم ئەوەیە کەوا بەشی نەوعی بکرێتەوە لەوانەدا، هەرچەندە ئەمە بابەتێکی سرف زانستیە، بەڵام پەیوەندارە بە بودجەوە، چونکە بەشی زانستی کە دەکرێتەوەپێویستی بە بودجە هەیە و کە ئەمەش لە پەنا پلاندانانەدا هەبێت، خاڵێکی تر من پێشنیار دەکەم بڕی ئەو 120 ملیارەی تەرخان کراوە بۆ تواناسازی لاوان لەم ساڵ دا تایبەت

بکرێت بە کەوادیری ئەو زانکۆیانە بۆ ئەوەی لە ماوەیەکی کورت دا کێشەی نەبوونی کادیری زانستیان نەبێتن، هەروەها خاڵێکی تر کە هاتووە لەبەرنامەکەدا سەبارەت بە دامەزراندن لە وەزارەتی خوێندنی باڵا موافەقەی 912 کەسیان بۆ کراوە، ئەو 912 کەسە من پێم وایە بەشی زانکۆ کۆنەکان ناکات چ جای ئەوەی 5 زانکۆی تازە کراوەتەوە بە زانکۆی سۆرانەوە کەوا ئێمە لە جەولەکانماندا بۆ زانکۆکان بۆمان بەدیار کەوتووە کەوا کێشەیەکی زۆر هەیە لە کارمەند و خزمەتگوزار و مامۆستا و لایەنەکانی تریش، هەروەها سەبارەت بە وەزارەتی پەروەردە کە دیسانەوە داوای دامەزراندن 22520 کەسیان کردووە، هەرچەندە ئێمە پێمان وایە ئەو ڕێژەیە زۆرە، بەڵام 1500 کەسیان بۆ موافەقە کراوە، بۆیە لێرەدا ئێمە داوای ئەوە دەکەین کەوا ڕێژەی دامەزراندن لە وەزارەتی تەربیە زیادبکرێت، بەلای کەمەوە لە 5 هەزار کەس کەمتر نەبێت، خاڵێکی تریان هەر سەبارەت بە خوێندنی باڵاوە، ئێمە لە شاری چەمچەماڵ دا سێ کۆلیژ هەیە، کۆلیژی زانستە سیاسیەکان، کۆلیژی پەروەدە و کۆلیژی پەروەدەی بنەڕەتی، هەر سێ کۆلیژەکە لە کرێدان، ئەو سێ کۆلیژە واتە بینایەی خۆیان نیە، پێشتر داوایان کردبوو کەوا بینایەیان بۆ دروست بکرێت، بەڵام بینایەکەیان بۆ دروست نەکراوە، وە موافەقەی خوێندنی باڵا و ئەنجومەنی وەزیرانیشیان هەیە لە ساڵی ڕابردوودا کە بخرێتە پرۆژەی بودجەی ساڵی 2010 ەوە، نەخراوەتەوە، ئێمە هیواداریین هەرچەندە ئێمە لە لیژنەی پەروەدەدا و لە ڕاپۆرتی خۆشماندا دەست نیشانمان کردبوو، بەڵام لە ڕاپۆرتەکەدا نەهاتووە، بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان، سەبارەت بە یەکگرتنەوەی دەزگاکای مین و ئاسایش و چاودێری شەش مانگی بۆ دیاری کراوە، پێم وایە شەش مانگ زۆرە، هەر بۆیە من لێرەدا داوادەکەم کە پێویستە کاتەکەی لە دوو تا سێ مانگ بێت، بە تایبەتی ئەوەی کە سەبارەت بە دەزگای چاودێریە کە پەیوەندارە بە پەرلەمانەوە، ئێمە خۆمان لێرە پەلەی تێدا بکەین و مشورەتی بخۆین و بۆ ئەوەی زوو تر کارەکانی بکرێت، بۆ ئەوەی ئێمە ئەو پرۆژەی بودجەیە باشتر بێت، وەکاری باشتری لەسەر بکرێت و شەفافانە تر بێت، من پێشنیاری ئەوە دەکەم/ یەکەم: چاودێری باشتر بێت و کارا تر بکرێت، دووەم: بە زووترین کات پرۆژە یاسای دەستەی نەزاهە گفتوگۆی لەسەر بکرێت و پەسەند بکرێت، سێیەم: دەستەی نەزاهە پێك بهێندرێت بۆ ئەوەی بە چاودێریەکی توند تر ئێمە بتوانین بەسەر دامودەزگاکاندا هەمان بێت، بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان بەڵێ ڕاستە ئەو بودجەیە کەموکوڕی تیا دایە، وە لە هەندێ شوێندا مۆرکی دوو ئیدارەیی پێوە دیارە، بەڵام لەگەڵ ئەوەشدا دەتوانین بڵێین کە دەڵێین مۆرکی دوو ئیدارەیی، بەڵێ بە دوو ئاسایش هاتووە، بەڵێ بە دوو دیوانی چاودێری هاتووە، بەڵێ دوو دەزگای مین هاتووە، بەلام لەگەڵ ئەوەشدا دەتوانم بڵێم ئەمە ڕەنگدانەوەی واقعێکی ڕابردووە، حکومەت بە شەفافانە ویستویەتی ئەو شتەی هەیە دەری بېڕێت، نەی ویستووە هەندێ شت هەیە بیشارێتەوە، تەعامولی لەگەڵ واقع کردووە، جگە لەمە دەتوانم بڵێم هەندێك پرۆژەی حیزبەکانیش تیایدا ڕەنگی داوەتەوە، لە لق و لە مەڵبەند و، وە لەچەند لایەنێکی تریش، بەڵام ئەمە بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان، تەنها دوو حیزبی دەسەڵاتدار دەتوانم بڵێم ناگرێتەوە، ئێمە بە حوکمی ئەوەی لەم وڵاتەدا حیزب و حکومەت تێکەڵ کراون، بە هۆی ئەو بارودۆخەی کەوا هەبووە، ئەگەر لە

وڵاتانی تر حیزب ئامرازێك بێت له سەردەمێكی دیموكراسی دا بۆ ململانێیەكی سیاسی دروست بوو بێت له پرۆسـەیەك دا، بـەڵام لـە كوردسـتان دا خـەباتی رزگـاریخوازی كـورد حیزبـەكان كردوویانـە و حیزبـەكان حكومەتیان دروست كردووە، حیزبەكانن كەوا هاتوون و ئەمڕۆش ئەو تێكەڵیە هەیە، پێویستە لەسەر ئێمە كار بكەین بۆ ئەوەی حیزب لە حكومەت جیابكەینەوە، هەر بۆیە دەكرێت حیزب دەربهێنین لە زانكۆكان و لـە مزگەوتـەكان و لـە فەرمانگـەكان و لـە هـەموو قوتابخانـەكان و لـە هـەموو شـوێنەكانی تـریش، بـەڕێز سەرۆكی پەرلەمان، لێرەوە ئێمە دەكرێت داوای ئەوە بكەین، تەنها پارتی و یەكێتی نین كەوا ئەو كارانـەیان كردبێت، ....

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

رجائەن مەچۆ سەر حیزب، باسی ڕاپۆرتەكە بكە، وەختەكەت تەواو بوو، كاك سەروەر فەرموو.

بەڕێز سەروەر عبدالرحمن عمر:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئێمـە داوای ئـەوە دەكـەین كـەوا دیـوانی چـاودێری یـەك بگرێتـەوە، بـۆ ئـەوەی بـە شـەفافانە تـر چـاودێری كاروبارەكان بكات و ڕاپۆرتی خۆی بنووسێت، بەڵام لەمەشیان دا ئەوە دەڵێم ناكرێت دیوانی چاودێری كـەوا بۆ خۆی داگیر كراوە لەلایەن لایەنێكەوە، بۆیە ....

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

كاك عبدالقادر فەرموو.

بەڕێز عبدالقادر اكرم جمیل:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

وەڵڵاهـی بەڕاسـتی هـەتا ئێسـتاكە تەقریبـەن زۆر ئـەو قسـانەی كـەوا حـازرم كردبـوو، یـەعنی تەقریبـەن هەمووین گوت، فەقەت لـە نیسبەت حیزبەكانـەوە، ئێسـتا حیزبـەكان خاسـەتەن حیزبـە توركمانیـەكان كـە قەسدم ئەترافە توركمانیەكانە، هەتا ئێستا بودجەیان زۆر زۆر كەمترە لـە حیزبـە كوردیـەكان، هـەتا ئێسـتا حیزبە توركمانیەكان و ئەترافە توركمانیەكان پێیان ناكرێت فەرعێك لە ئەوەیەكی تر بكەنەوە، چونكە بە سەراحەت بودجـەیان زۆر زۆر كـەمترە لـە حیزبـەكانی دی، هـەروەكو هـەموومان دەزانـین یـەعنی میللـەتی توركمان دووەمین میللەتە لەناو هەرێمی كوردستان دا، یەعنی دەبێت حسەیەكی چاكی هـەبێت بـۆ ئـەوەی بتوانێ خزمەتی خۆی بكا و، هەروەها خزمەتی هەرێمی كوردستانیش بكات، زۆر زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

تكایە باسی میزانیەكە بكەن، كاك قادر فەرموو.

بەڕێز قادر حسن قادر:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

بەڕاستی ئەو بودجەیەی کە پێشکەش کراوە ئەو بودجە تەخمینیە بە دەستکەوتێکی باشی دەزانم بە عومومەن، ئەو موناقاشانەی لەسەری کراوە لەخلالی ئەو چەند ڕۆژەو ئەو چەند هەفتەی ڕابردوو، لە لیژنە هەمیشەیەکانی پەرلەمانیش نیشان درا ئەو پەڕی دیموکراسیەت و شەفافیەتە، بێ گومان هیچ شتێکیش بێ کەموکوڕی نابێت، بەڵام بە شێوەیەکی گشتی من بە دەسکەوتێکی دەزانم، حەقیشە ئەو ئازادیە و ئەم شەفافیەتە و دیموکراتیەتە ئێمە هەموومان بەهەند هەڵبگرین و ڕێزی بگرین و بیپارێزین، سەرەتا من هەندێك پێشنیار دەخەمە ڕوو ئینجا دێمە سەر کارەکانی لیژنەکان کە لیژنەکەمان لیژنەی ناوخۆ و لیژنەی ئاسایش و ئەنجومەنە خۆجێیەکان بوو، یەکەم: من حەزدەکەم گرنگی زیاتر و بایەخی زیاتر بدرێت بە کەرتی کشتوکاڵی بۆ ئەوەی هەم داهاتێك بێت لەبەروبوومە خۆماڵیەکان و هەم بێ کاری لە هەرێمی کوردستان کەم بکاتەوە، هەمیش ئاوەدانکردنەوە لە گوندەکان، هەرهەمووی خاڵی ئیجابین بۆ هەرێمەکەمان، هەروەها هەوڵ بدرێت گرفتی ئاوارەکانی ئێمە کە لە ساڵی 1975 ەوە بەهۆی هەڵوێستی کوردانە و شۆڕشگێڕانەیان ئاوارەی ئێران بوون تاوەکو دوای ڕاپەڕین بگرە ئێستاش هەموویان نەگەڕاونەتەوە لەبەر نەبوونی جێگاو ڕێگا، من داواکارم حکومەتی هەرێم بەجدی لە بودجەی ئەم ساڵدا حسابێك بۆ چارەسەری گرفتەکانی ئەم ئاوارە شۆڕشگێڕانە بکات، هەروەها پێشنیار دەکەم گرنگی بدرێتە کەرتی گەشتوگوزار لە هەموو کوردستان بە تایبەتیش لە سنووری قەزای سۆران و ڕواندوز و چۆمان و مێرگەسۆر کە چەندین شوێنی گەشتیاری و دێرین و بەناوبانگی تێدایە وەکو گەلی علی بەگ و بێخاڵ و جوندیان و هەڵگورد و مەنتیقەی باڵەکایەتی و مەنتیقەی سیدەکان بە گشتی، بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان ئێمە لە لیژنەی ناوخۆ و ئاسایش و ئەنجومەنە خۆجێیەکان زۆر بە درێژی و لە خیلالی چەندین کۆبوونەوە گفتوگۆی تێروتەسەلمان کردووە لەسەرجەم بوارەکانی پەیوەندار بە وەزارەتی ناوخۆ و ئاسایش، دانیشتنمان لەگەڵ بەڕێز وەزیری ناوخۆ و ستافی کارگێڕی و دارایی کە پەیوەندار بوونە بە میزانیەکە و چۆنیەتی سەرف و بەکارهێنانی، هەروەها کۆبوونەوەمان لەگەڵ هەردوو بەڕێزان لە بەڕێوبەرانی ئاسایشی گشتی هەولێر و سلێمانی زۆر بە تەفسیل لە کارەکانیان و بودجەکەیان گفتوگۆمان لەگەڵ کردوون، من بەویژدانەوە دەڵێم زۆر بە شەفافانە وەکو لیژنەی ناوخۆ بابەتی بودجەی پەیوەندار بە لیژنەکەمان خستە بەرباس و هەندێ کەموکوڕیمان بەدی کرد کە خۆش بەختانە لە لیژنەی داراییش کە ئاراستەمان کردبوون ئاماژەیان پێدراوە، سەبارەت بە دووبارە بوونەوەی بودجەی هەندێك پرۆژە لە دهۆك و لە هەولێر، ئێمە حیسابمان کردووە هەر هەمووی کەمترە لە 1 ملیار دینار، بەڵام لەگەڵ ئەوەشدا ئێمە داوامان کردووە بگەڕێتەوە خەزێنەی حکومەت و بۆ ئەو شوێنانە سەرف بکرێت کە کەمترین خزمەتگوزاریان لێ کراوە، ئەوەی من بەلامەوە گرنگە ئێمە چاودێری حکومەتین و دژی حکومەت نین، چونکە ئەو حکومەتە حکومەتی خۆمانە و خۆشمان لێرە متمانەمان پێی بەخشیوە و هەمیشە تەمەنای سەرکەوتنی بۆ دەکەین، چونکە سەرکەوتنی ئەوان لەکارەکانیان سەرکەوتنی هەموومانە، بێ گومان ئەوانیش هەیئەو جیهەتی جێ بەجێ کارن، ئەوەی من گرنگترلە ئێستا دەیبینم موتابەعەی بەردەوامی ئێمە وەکو پەرلەمان لەمەودوا بۆ

چۆنیەتی جێ بەجێ کردنی ئەو بودجەیە لە پرۆژەکان، بەدواداچوونمان و چاودێریمان لەسەر چۆنیەتی کارو پرۆژەکان، ئەمە ئەسڵی ئیش و کاری ئێمەیە و گرنگە بە بەردەوامیش ئەو چاودێریە هەبێت، تەبیعی زۆر باس لەیەکگرتنەوەی ئاسایش کرا، ئێمە لیژنەکەمان کە تایبەت بوو بەو مەوزوعە زۆر بەسەراحەت و بەوردیش لەگەڵ لایەنە پەیوەندارەکان باسمان کرد، دیارە خۆش بەختانە هەنگاوی زۆر باش هاویشتراوە، ئێمە تەسەور دەکەین لەو سەقفە زەمەنیەی کە دانراوە بە زووتریش ئەو پرۆسەیە سەربگرێت و تەنها مومکینە ئەوە مابێ کە مەرجەعیەتیان بۆ دیاری بکرێت، ئەم دەزگایانە سەر بە کوێ بن و باوەڕناکەم هیچ لەمپەرێکی ئەوتۆ لەسەر ڕێگا مابێ، سەبارەت بە ئاژانسی پاراستنی ئاسایشی هەرێمی کوردستان کە لەساڵی 2004 ئەگەر هەڵە نەبم بە یاسای ژمارە 46 ئەمە ڕێکخراوە، هەربۆیەش لە هەموو ئەرك و مافێك بەرخوردارە، من لام سەیرە کە گوێم لێ بوو هەندێك برادەر ئاماژەیان بەوە دا کە بودجەی ئاسایش ڕابگیردرێت تاوەکو یەکتر دەگرنەوە، من دەڵێم کارتی فشار بەکارهێنان..... .

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

تکایە تەعلیق لەسەر رەئی هیچ ئەندامێك نەدرێت، بیروبۆچوونی خۆتان بە پاکی و دروستی بەوپەڕی سەراحەتەوە بدەن تکایە، کاك قادر فەرموو.

بەڕێز قادر حسن قادر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

تەسەور دەکەم بودجەی ئاسایش کەمە با بۆیان زیاد بکرێت، لەبەرئەوەی ئەرکیان زۆر هەستیارە و زۆر قورسیشە، بەربەرەکانی ئەو هەموو پلانە تیرۆرستیانە بوونەتەوەو دەبنەوە، ئێمە دەبێت ئەو ڕاستیە بزانین ئەو هەموو ئازادی و ئەو سەقامگیری و ئەو پێشوەچوونانە هەموو لە سایەی ئەو سەقامگیری و ئاسایشەیە کە لە سایەی کوردستان دا هەیە، بۆیە من پێشنیار دەکەم بودجەیان زیاتر بکرێت بۆ ئەوەی بتوانن ئەو کەرەستە و پێداویستی و ئامرازە پێشکەوتووانەی ئێستا پەیدا بووە کە بەربەرەکانی تیرۆرو تیرۆرستانی پێ دەکرێت ئەوانیش هەیان بێت، چونکە ئەگەر ئەو سەقامگیریە نەبێت نە ئێمە وەکو دەسەلات و نە ئۆپۆسیۆنیش ناتوانین بەو حاڵە بین کە ئێستا هەیە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك عدنان فەرموو.

بەڕێز عدنان عثمان احمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من لەڕاستی دا رەخنەکانم بە گشتی لە ڕاپۆرتی لیژنەی دارایی و ڕاپۆرتی وەزارەتی دارایی دەبێت، و وردەکاریەکانی تر لە کاتی گفتوگۆ کردنی وردەکاریەکانی بودجەکە قسەی لەسەر دەکەم و ئەو حەقەی خۆم هەڵدەگرم بۆ ئەو کاتە، لە ڕاپۆرتی لیژنەی دارایی دا لەڕاستی دا پاساو بۆ تاخیر بوونی بودجە بۆ وەزارەت دێنێتەوە و لە راپۆرتی وەزارەتی داراییشدا سێ پاساو هێنراوەتەوە بۆ تاخیر کردنی بودجەکە لە

نەناردنی لە کاتی خۆیدا ئەوەش بەبێ ئەوەی حکومەت بە شێوەیەکی ڕەسمی یان داوای لێ بوردن یان مۆڵەت لە پەرلەمان بکات بۆ ئەو دواکەوتنە، یەکێك لە پاساوەکان ئەوەیە کە لە دواکەوتنی پەسەند کردنی بودجەی عیراق دا کە ئێمە باش دەزانین پرۆژەی بودجەکە پێش ئەوەی لە عیراق بنێردرێ بۆ کوردستان، پاساوی یەکەم پاساوێکی باتڵە، پاساوی دووەم دواکەوتنی دەرچوونی یاسای حیزبەکان کە لەڕاستی دا یاسای حیزبەکان یاسای دەعمی حیزبەکانە، ئەمەش تا ئێستا وەکو دەزانین هێشتا پەسەند نەکراوە، کەواتە ئەو حجەیەش حجەیەکی باتڵە، سێیەم پاساو ئەوەیە کە دواکەوتنی دەست بەکاربوونی کابینەی نوێیە کە لە ڕاستی دا من پێم وایە ئەو حجەیەش باتڵە لەبەرئەوەی هەر کابینەیەکی تازە کە دەست بەکاردەبێت پێشتر دەبێت پلانێکی ستراتیژی هەبێت، پلانێکی ئابووری هەبێت، نەخشەی هەبێت، پرۆژەی هەبێت، وەگفتوگۆی لەسەر بودجە کردبێت، بۆیە دەبوایە لیژنەی دارایی ڕەخنەیەکی توندی لە وەزارەت بگرتایە، لە کابینە بگرتایە بۆ دواکەوتنی بودجە لە کاتی خۆیدا، نەك پاساوی بۆ بهێنێتەوە، لەڕاستی دا هەر دوو ڕاپۆرتەکە جگە لە کۆمەڵێك شەرح و عمومیات و کە باسیان کرد هەندێك بەڕێز، هیچ تێبینیەکی تر لەسەر خاڵە گرنگەکانی بودجەکە نیە، تەنانەت لیژنەی دارایی تێبینیشی لەسەر ڕاپۆرتەکەی لیژنەی وەزارەتی داراییش نەنووسیوە، یەکێك لە ستانداردەکانی ستانداردی جیهانی بۆ لێکۆڵینەوە لە مەسەلەی بودجە و لەمەسەلەی موازەنە لەڕاستی دا گفتوگۆ کردن و لێکۆڵینەوەی پەرلەمان و پەرلەمانتارانە بە تایبەتی لیژنەی داراییە لەسەر بودجەی ساڵانی ڕابردوو، لە ستانداردی عالەمی بە تایبەت قسە لەسەر بودجەی ساڵی پێش ئەوە دەکرێتەوەو نیوەی ساڵی پێشتر، واتە بۆ قسە کردن لەسەر بودجەی 2010 دەبوایە پەرلەمانی کوردستان گفتوگۆیەکی تێروتەسەل و لێکۆڵینەوە بە مانایەکی باشتر بکرایە، لیکۆڵینەوەیەکی لەسەر بودجەی 2008 ی کوردستان بکردایە، لایەنە گەشەکانی و لایەنە سلبیەکانی و خاڵە ئیجابی و سلبیەکانی ئەو شتانەی کە پێویستە زیادبکرێت و ئەو شتانەی پێویستە کەم بکرێتەوە، چەند سەرف کراوەو چەند سەرف نەکراوە؟ وە نیوەی 2009 یش، بەداخەوە پێم وایە وەزارەت بە هیچ شێوەیەك بەوکارە هەڵنەستاوە و کابینەی تازە بەو کارە هەڵنەستاوە، وەك دەبینین پەرلەمان و لیژنەی داراییش بەو کارە هەڵنەستاوە، ئەسڵەن هیچ حیساب و ئیعتبارێك بۆ بودجەی 2008 نەکراوە و بۆ نیوەی 2009 یش هەر نەکراوە، لەبەرئەوەی ئەگەر بکرایە بەڕاستی دەبوایە ئەو ئەرقامانە بەو شێوەیە نەبوایە کە من ئێستا دەیخەمە بەردەستی جەنابت، بۆ نموونە، تەبعەن پێش ئەوەی نموونەکان بێنمەوە ئەمە نیشانەیەکی مەترسیدارە بۆ ئەوەی کە هیچ هاوسەنگیەك لەنێو بودجەدا نیە، هاوسەنگی بودجە یەکێکە لە خاڵە گرنگەکانی دانانی بودجە، وەحدەی بودجە یەکێ لە خاڵە گرنگەکانی بودجەیە، وەحدەی بودجە لەوەیە کە با بڵێین جۆرێك لە تەوازون لە نەفەقات و ئیرادات دا هەبێت، هاوسەنگیەکەش لەڕاستی دا لەوەیە کە تۆ جۆرێك لە عەدالەتت هەبێ لەو بودجەیەی کە ئەمساڵ دایدەنێی لەگەڵ ساڵانی ڕابردوو دا، تەعویزاتی فەرمانبەران لەماوەی ساڵێك دا ترلیۆن و نیوێك زیادی کردووە، ئەمە با بەراورد بکەین لەگەڵ سەرفراوی نوێی 2009 هێشتا نزیك بە یەك ترلیۆن زیادی کردووە، بێ ئەوەی نە وەزارەت و نە لیژنەی

دارایی هیچ ڕوون کردنەوەیەك لەسەر ئەمە بدەن، من قسەیەکم لەسەر ئەمە هەیە، ئێمە دەبینین مووچە لە کوردستان بەو شێوەیە زیادی نەکردووە، ئەوەی لە یاساکەدا هاتووە لەڕاستی دا زیادکردنی مووچەی شەهیدان و ئەنفال کراوان ئەمە خاڵێکی زۆر باشە و سالانێکە هەموو لایەنەکان باسی دەکەن، ئەمە بەشێکە لە ئیستحقاقاتی ئەو خەڵکە کە شەهیدان و ئەنفال کراوان کە ئێمە دیارە دواتر کە گەیشتینە سەر وردەکاریەکانی ئەو ڕێژەیەش کە داندراوە بە ڕێژەیەکی زۆر کەم دادەنێین، چونکە خانەنیشینی چ بۆ پێشمەرگە و چ بۆ کەسوکاری ئەنفال چ بۆ هەر هاووڵاتیەکی تر، چ بۆ هەر فەرمانبەرێك، خانەنیشینی ئیستحقاقێکە، خانەنیشینی پارەیەکی رەمزی نیە کە تۆ پێی بدەیت بۆ ئەو شتە، خانەنیشینی دەبێت بە هۆی کارەکەیەوە و بە هۆی ئیشەکەیەوە، بە هۆی پێشمەرگایەتیەکەیەوە، بەهۆی فەرمانبەریەکەیەوە ژیانی مسۆگەر بووە و ژیانی عائیلەی، لە خانەنیشینیشدا کە ناتوانێ کار بکات دەبێت ژیانی مسۆگەر بکرێت، دەبێت ناچاری ئەوەی نەکەی ئێواران بڕوات تەماتە بفرۆشێ و شتی تر و کەسابەتی تر بکات، بۆیە خانەنشینی موچەیەکی رەمزی نیە، موچەیەکی حەقیقیە بۆ ژیانی خەڵکە و بۆ بودجەی خەڵکە، مووچەی فەرمانبەران کە ئێمە باسی موچەی تەعویزی دەکەین، مووچەی فەرمانبەر لە کوردستان بەراوردی بکەن لەگەڵ فەرمانبەر لە عیراق دا، بۆ ئەو ناعەدالەتیە هەیە؟ ئێمە باس لە مووچەیەکی فیدراڵ دەکەین، باس لە حکومەتێکی فیدراڵ دەکەین، بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان، ئەم بەیانیە مفەوەزێکی مرور لەگەڵما سەرکەوت مووچەکەی ئەو 630 هەزار دینارە، گوتی نوقتەیەکی تری مرور هەیە کە سەر بە حکومەتی عیراقە 960 هەزار وەردەگرێت، سەرباری کۆمەڵێك ئیستحقاقات و ئەوانی تر، ئەم جیاوازیە لەنێوان مووچەی کوردستان لەگەڵ مووچەی عیراق لە چیەوە هاتووە؟ کە ئێمە بە گوێرەی ڕاپۆرتی وەزارەتی دارایی کە بە ڕەسمی ناردوویەتی دۆکیۆمێنتێکی رەسمیە دەڵێت ئەمە تەمویلە لە بەغداوە بۆمان دێت، سیستەمی مووچە دەبێت ڕێك بخرێتەوە، یەکێ لە ئەشکالیەتەکانی ئەم یاسایە و ئەو بودجەیە ڕاپۆرتی لیژنەی دارایی، ڕاپۆرتی لیژنەی وەزارەت هیچ قسەیەك لەسەر سیستەمی مووچە و ناعەدالەتی سیستەمی مووچە نەکراوە لە کوردستاندا، سیستەمی موچە دەبێت بە گوێرەی هەڵاوسانی بازاڕ، بە گوێرەی خەدەمات، بە گوێرەی ماڵ و منداڵ، بە گوێرەی ساڵی خزمەت، بە گوێرەی خوێندن و پرۆفیشناڵیەتی و توانا ومەهارەت، ئەمانە سیستەمی مووچە دادەنێن، ئەو مفەوەزە بۆی باسکردم گوتی هەرکەسێکی تر بێت و تەعین بکرێت هەمان مووچەی من وەردەگرێت، ئەمە جۆرێکە لە ناعەدالەتی لە مەوزوعەکەدا، با بچینە سەر بڕگەیەکی تر کەل و پەل و چاککردن (صیانە) لە نیوەی 2009 ، 361 ملیاری بۆ سەرف کراوە، لە نیوە ئەوەندە، ئەگەر فی دووی بکەی وەکو ئەوەی لە لیژنەی دارایی باس لەوە دەکات، دەبوایە لایەنی زۆر حەفت سەد ملیار بۆ ئەوە تەرخان بکرابایە، بە تایبەتیش لە لە 2008 دا شەش سەد هەزار بووە، 630 ملیار دینار بووە، بەڵام ئەمساڵ 937ی بۆ داندراوە بە بێ هیچ تەوزیحاتێك ئەمە چیە؟ لە موفتەرەحەکەشدا کارەسات لەوەیە کە 4 ترلیۆنی بۆ داندراوە، صیانە یەکێك لە کێشە گەورەکانە، ئەمەی کەلوپەل و صیانە ئەگەر بە شێوەیەکی زانستیانە ئیشی لەسەر نەکەین ئەمە دەبێتە

هەڵاوسانی بازاڕ، دەبێتە دەرگایەك بۆ كۆمەڵێك خروقاتی ناقانونی، 4 ترلیۆن داوا كراوە، ئەم 4 ترلیۆنە بۆچی داواكراوە؟ چۆن داوا كراوە؟ چۆن سەرف دەكرێت؟ چۆن پڕ دەكرێتەوە؟ بازاڕ چی لێ دێت؟ كە 4 ترلیۆن بەس بۆ صیانە و بۆ كەلوپەل و ئەوانە دابنێی، مەنافعی كۆمەڵایەتی لە نیوەی 2009 تەنها 62 ملیار سەرف كراوە، كەچی بۆ 2010 ، 180 ملیار تەرخان كراوە، مەسروفاتی تر كە ئەمە یەكێكە لە ئەشكالیەتە گەورەكانی بودجەكەیە و دەبێت وردبكرێتەوە، لە 2008 ، 315 هەزار خەرجی بووە، لە نیوەی 2009 تەنها 95 ملیاری سەرف كراوە، كەچی لە 2010 داوای 683 ملیار دەكات كە بۆی تەرخان بكرێت، لە موقتەرەحی قبل داوای ترلیۆنێك دەكات، یەعنی ئەمە نیشانەی ئەوەیە كە ئەو كەسەی بودجەكەی بەڕاستی هیچ حیسابێكی بۆ ساڵانی ڕابردوو و بۆ مەسروفاتی ساڵانی ڕابردوو نەكردووە كە ئەمە یەكێ لە كێشە گەورەكانە، من لێرە دا لە ڕێگای جەنابتەوە پرسیارێك لە وەزیری دارایی دەكەم، ئایا حكومەتی عیراق هیچ حیسابێك بۆ ئەم بودجەیەی ئێمە دەكات؟ حكومەتی عیراق هیچ حیسابێك بۆ ئەو مونقەشانەی ئێرەو ئەو زیاد و كەمە دەكات؟ ئەم میزانیەی ئێمە و ئەو یاسایەی ئێمە و ئەو گفتوگۆیەی ئێمە لەلایەن حكومەتی عیراقەوە موعتەبەرە و ئیعترافی بۆ دەكرێت؟ چونكە لە ڕاپۆرتی وەزارەتی دارایی زۆ رڕاشكاوانە وە زۆر ئازایانەش من ئیعترافیان بۆ دەكەم دەڵێت ئەمە تەمویلێكە و لە بەغداوە بۆمان دێت، ئەگەر تەمویلێك لە بەغداوە بۆ مان دێت وەكو ئەوەی من دیراسەی راپۆرتەكە و دیراسەی یاسایم كردووە، لەڕاستی دا كابینەی حكومەتی هەرێمی كوردستان یەك مامەڵە دەكات لە ژێر شعاری ئەم دەستەوە وەری دەگرم و لەو دەستەوە سەرفی دەكەم، بەبێ هیچ دیراسەیەك و بەبێ هیچ لێكۆڵینەوەیەك بە بێ هیچ قسە كردنێك لەسەر تەوازونی ئیجتماعی لە كۆمەڵگادا، یەك نموونەی بەسیت دێنمەوە، لەم یاسایەدا باس لە فورسەتی كار بۆ تەنها 9000 كەس دەكرێت، ئەی ئەو هەزاران كەسەی تر كە تەخەروج دەكەن، كە 15 ساڵ و 16 ساڵ دەبنە 18 ساڵ پێویستیان بە ژیانە، ئەی ئەو كەسانەی كە ژیان پێكەوە دەنێن، ئەی بۆ ئەمانە حكومەت چ بەرنامەیەكی هەیە بۆیان؟ ئەی حكومەت باوكی گەلە، میزانیە دەبێت بیر لە هەموو نوقتە گرنگەكانی كۆمەڵگا بكاتەوە، من خاڵی زۆرم هەیە بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان، بەڵام لە هەمووی گرنگتر بۆ من كە وەكو عدنان عثمان دەمەوێ قسەی لەسەر بكەم لێرەدا لە ڕاپۆرتی لیژنەی دارایی كە دۆكیۆمێنتێكی ڕەسمی پەرلەمانی كوردستانە، لەلاپەڕە 4 دا وشەی پیرۆزی پێشمەرگە كراوە بە پاسەوانی هەرێم و زێڕەڤانی، جگە لە بەڕێزێكی تر لە فراكسیۆنی گۆڕان هیچ بەڕێزێك لێرە كە چەند ڕۆژێكە قسە لەسەر پێشمەرگە دەكەن، كەسێك باسی ئەوەی نەكرد، بۆچی وشەی پیرۆزی پێشمەرگە كراوە بە پاسەوانی هەرێم و زێڕەڤانی؟ و هیچ بەڕێزێكی تر باسی ئەوەی نەكرد كە چۆن دەبێت لە دۆكیومێنتێكی ڕەسمی حكومەت و پەرلەمان دا كە دەسەڵاتی تەشریعیە ئەو وشەیەتان گۆڕی و كردووتانە بە پاسەوانی هەرێم و زێڕەڤانی؟ لەگەڵ سوپاسم.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

كاك شڤان فەرموو.

بەڕێز شڤان احمد کۆڤلی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ڕاپۆرتی لیژنەی دارایی زۆر لەوانەی کە ئیشارەت کراون لەلایەن ئەندامانی بەڕێزی پەرلەمانەوە چڕ کراوەتەوە لە ڕاپۆرتی خۆیاندا دەست نیشانی کردوونە و چارەسەریشیان بۆی داناوە، بۆیە جێگای ڕێز و دەست خۆشی لێ کردنە، من چەند تێبینیەك و چەند پێشنیارێکم هەیە ئاڕاستەی بەڕێزتان و وەزیرە بەڕێزەکان دەکەین بەو ئومێدەی کە جێگای چارەسەر و پێشوەچوونی ئەو بودجە و ئەو کێشانە بێت کە باس لێ کراون، من لە بودجەدا دەبینم کە تێکەڵ بوونێك هەیە بە تایبەتی لە نەفەقاتی بودجەی وەبەرهێنان، ئەمە بە تایبەتی لە پێشکەش کردنی مەشروعەکاندا، وەزارەتێك هاتووە کە هیچ مەعنی نیە بەو مەشروعە؟ بە عەکسەوە وەزارەتێکی تر هاتووە بە هەمان شێوەیە بۆیە ئەم تێکەڵ بوونە بوویتە ئاڵۆزیەك و تێکەڵ بوونێك لە ناو بودجەدا، من لێرەوە پێشنیار دەکەم کە دەبوایە لە سەرەتاوە ئەم مەشروعانە مەسەلەن وەزارەتێك پێی مهیمە ئاڕاستەی خودی وەزارەتی مەعنی کرابایە، ئێستا کە نەکراوە، لێرە پێشنیار دەکەم ئەم مەشروعانە بە کولفەوە بگەڕێتەوە سەر وەزارەتی مەعنی بە کولفەکەیەوە، من پێشنیاریش دەکەم بۆ ئەوەی زیاتر ئەهمیەتی ئەم پرۆژانە و کەموکوڕی ئەم پرۆژانە بزانین، پێشنیار دەکەم کە یەك بە یەك ئەو پرۆژانە لەلایەن لیژنەکانی پەرلەمانەوە بەسەر بکرێن، بۆ ئەوەی زیاتر ئەهمیەت و کەموکوڕیان بزانین و ئەو غموزەی کە باس دەکرێت زیاتر بۆمان بەدەردەکەوێت، بەهۆی کەمی قوەی شیرائی پارەی عیراقی کە ئێستا هەیە من پێشنیار دەکەم کە هیچ موچەیەك کە ناوی لێ دەنێن مووچە لە 120 هەزار دینار کەم تر نەبێت، یەعنی لە وەرەقەیەك کەمتر نەبێت، چونکە قوەی شیرائی پارەی عیراقی بە حەقیقەت زۆر کەمە، خاڵێکی تر کە زۆر باسی لەسەر کرا و منیش بەش بەحاڵی خۆم بەو شێوەیە تەعبیر لە رەئی خۆم دەکەم کە ناهاوسەنگیەك لە دابەشکردن دا هەبوو بە تایبەتی لە لایەنی بودجەی وەبەرهێنان دا کە من پێم وایە چەند لیڤلێك یان چەند مەرحەلەیەکیان و چەند معیارێك هەیە کو ئەوەی زیاتر هاوسەنگی و عەدالەتی تێدا بێت زیاتر لێرە عەدالەتێکی نسبیە، چونکە عەدالەتی موتڵەق کمال اللە ئەوەی کە تێبینی دەکەم لە دهۆك ئەم ساڵ کە 15,6 و لەگەڵ ساڵی پار کە لە 6 تێپەڕی نەکرد، بە دوو ساڵ ناگاتە ئاستی ئەوەی کە دهۆك ڕێژەی سوکانیەکەی 23 پێك دەهێنێت، بۆیە من پێم وایە عەدالەتی زیاتر یان هاوسەنگی زیاتر لە معیاری یەکەم دەست پێ دەکات کە دەکرێت وەزارەت یان وەزیری پلاندانان کە جەنابیان لەوێ دانیشتوونە ئەو بودجەی وەبەرهێنان تەقسیم بە ژمارەی سەرژمێری کوردستان بکرێت ئەو وەختە مەنفەعی فەرد دەردەچێت، مەنفەعی فەرد زەربی ئەو سنوورە دەکرێت و بەدەر دەکەوێت کە هەر فەردێك لە دهۆك و لە زاخۆ، لە سلێمانی، لە هەولێر چەندی بەر دەکەوێت، چونکە ناکرێت لە دهۆك فەردێك مەنفەعەکەی 10 ملیۆن بێت، لە سلێمانی 4 ملیۆن بێت یان بەعەکسەوە، بۆیە ئەمە معیارێکی ئەساسیە بۆ دابەشکردنی ئەو عەدالەتە کە مەبەستمانە، معیاری دووەم دەکرێت لە پاش ئەوە کە ئاساری زەرەرە، کە چەند زەرەرمەند بووە، معیاری سێیەمیش کە ئەهمیەتەکە و

خسوسیەتەکە و تایبەتمەندیەکە دەکرێت لە ئاخری هەریەکە چەند پۆینتێك یان چەند خاڵێکی کەم لێ ئەوە کەن، تەئسیر لە یەکتر نەکەن، لەسەر حیسابی یەکتر نەکەن، جەنابی سەرۆکی پەرلەمان بە حوکمی ئەوەی کە لە کاروباری شەهیدان تەجروبەیەکم هەیە، ئێستاش لە لیژنەی شەهیدان و جینۆسایدم، من چەند تێبینیەکم هەیە لەسەر وەزعی شەهیدان دەخەیمە ڕوو بۆ جەنابتان و بۆ وەزیرە بەڕێزەکان، وێڕای ئەوەی کە ئەم زیادەی کە لە قانونی موازەنەدا هاتووە کە دەست خۆشیان لێ دەکەین بۆ ئەو مەرحەلەیە من بە باشی دەزانم ئەگەر چی ئاستی بژێوی کەسوکاری شەهیدان ناگاتە ئەو مەرحەلەیەی کە ئینسان لێی پشت ڕاست بێت، بەڵام وەکو هەنگاوێك بۆ ئەمساڵ بە شتێکی باشی دەزانم، بەڵام لەگەڵ ئەوەش چەند کێشەیەکی سەرەکی بۆ ئەوان ماوەتەوە کە پێویستی بە چارەسەر کردن یان ئاوڕدانەوەیە بۆ ئەوەی کە لە بەرچاوی جەنبتان ڕوون بێتن، کێشەی نیشتەجێ بوون، ئەو ژمارە شەهیدانەی کە هەمانن بەرامبەر ئەو مەشروعانەی کە نیشتەجێ بوون دەگرێتەوە بۆ شەهیدانمان کردووەتەوە، لە زاخۆ هەتا خانەقین، لە 10٪ دەرناچێت بگرە لە 15٪ یش، بۆیە من پێشنیار دەکەم ئەوەی کە ئێستاش لە پرۆژەکاندا هاتوونە، چارەسەری کێشەی نێشتەجێ بوون ناکات، کە حدودی 1600 خانووە لە سەرانسەری کوردستان ئەمە زۆر زۆر جوزئیە لە چاو حەجم و کارەساتی ژیانی شەهیدان، بۆیە من پێشنیار دەکەم حکومەت لە بودجەی خۆیدا ساڵانە بڕێکی دیاری کراو وەکو چۆن لە سندوقی نیشتەجێ بوون دیاری کراوە ئەوها بۆ شەهیدانیش دیار بکرێت و حکومەت موباشر تەنفیزی بکات و شوقەی مورەفەهـ و جیاواز دروست بکات، بۆ ئەوەی تەمەیوزێك هەبێت، کەسوکاری شەهیدان لە ژیاندا لە حاڵەتی نیشتەجێ بوون دابن، کێشەی دووەمیان کێشەی عیلاجە، کە ئەمە کێشەیەکی یەکجار زۆرە و کێشەیەکی ڕۆژانەیە و هەتا ئێستا چارەسەر نەکراوە، وە دەتوانم بڵێم بویتە گەورەترین نوقتەی زوعف بۆ حکومەت و هەرێم و هەموو کەسێك کە گوێی لێ دەبێت، بۆیە ئەو کێشەیە من وای دەبینم عیلاجەکەی بەو شێوەیە بێت کە لە هەولێر و لە دهۆك و لە سلێمانی ئەگەر لە سلێمانی هەش بێت نازانم ئیحتمالە مستەشفایەکی تایبەت بە شەهیدان دروست بکرێت، هەموو ئیختساسێکی تێدا بێت و هەموو ئەجهیزەیەکی تێدا بێت، کەسوکاری شەهیدان پێویستیان بە موراجەعەی ئەم مستەشفا و ئەو کلینیکەی خارج نەبێت کە بارێکی قورس بکەوتە سەر شانیان وە وەزارەتی شەهیدان ناتوانێت دەفعی ئەو پارەیە بکات، چونکە من ئاگادارم بە دەیان وصولات لە وەزارەت کەوتووە کە تاقەتی ئەوەی نیە بتوانێت ئەو تەعویزە یان ئەو چارەسەرەی بۆ بکات کە بە پێی ئەو وصولاتەش هاتووە، دەبینین ئافرەتێك کە دایکی شەهیدە یان خێزانی شەهیدێکە چووە کلیەی گۆڕیوە کە مەسەلەیەکی حەیاتیە و دەبێت بگۆڕدرێت ئەگەر نا دەمرێت، دوو دەفتەری سەرف کردووە وەزارەت دەتوانێ ملیۆنێك بدات کە دەکاتە 8 وەرەقە، ئەم هەشت وەرەقەیە وەکو ئەوەیە کە تۆ شتێکی ناشیرینی پێ بڵێی، پێی نەدەی باشترە، کە عیلاج نیە ئەمە، بۆیە من داوا دەکەم ئەم مەشروعی سێ مستەشفا لە موستەقبەل لە شوێنەکانی تریش بکرێتەوە و موجەهەز بێت لە هەموو ڕوویەکەوە بۆ ئەوەی کێشەی شەهیدان لە هەمان کات دا کێشەی وەزعی پێشمەرگەش بە هەمان شێوە حەل دەکات کە دەکرێ

ئیستیفادەی لێ بکرێت، کێشەی سێیەمی شەهیدان کێشەی خوێندنە، کێشەی خوێندن بە حەقیقەت ئەوەی کە دەڵێن شەهید، یەعنی پێشمەرگە، بۆیە فورسەتی ئەوەی نەبووە کە دابینی ژیانێکی وای هەبووبێت کە ئەمڕۆ موحتاج بە حکومەت و بە دەسەڵات نەبێت، بۆیە دواکەوتووە لە خوێندن و ئەو دەرەجە بەرزەی نەهێناوە کە بتوانێ لە زانکۆکانی حکومەت بخوێنێت، بۆیە ناچارە لە زانکۆ ئەهلیەکان یان لە زانکۆکانی حکومەت کە ئێوارانە دەخوێنێت کە رسوماتیان هەیە، ئەم رسوماتە بووەتە بەرپرسیاریەتێکی یەکجار گەورە بۆیان، بە تایبەتی لە زانکۆ ئەهلیەکان کە رسوماتیان زۆر بەرزە، ئەم رسوماتانە لە تاقەت و لە توانای کەسوکاری شەهیدان دانیە بە تایبەتی کوڕ و کچی شەهیدان، بۆیە من پێشنیار دەکەم کە ئێستا 50٪ لەرسومات دەدرێت، بەس 50٪ لەسەر حیسابی خۆیە، ئەم 50٪ ئەگەر حیسابی بکەی لەسەر حیسابی ئەو مووچەیەیە کە مانگانە وەری دەگرێت هیچ واریداتی دیکەی نیە، بە هەموو ساڵ ئەو 50٪ ە ئیحتمالە تەعویزی نەکاتەوە ئەو موچەیە، بۆیە من پێشنیار دەکەم، ئەم 50٪ ی دیکە بدرێت لە داخلی کوردستان وە لە هەمان کاتدا پێشنیار دەکەم بۆ دیراساتی عولیا لەو بڕە بودجەیەی کە داندراوە بۆ زەمالات حسەیەکی تایبەت بۆ کەسوکاری شەهیدان دیار بکرێت، قەسدیشم لێرە ئەوە نیە کە جیا بکرێتەوە لە خەڵکی دیکە، ئەوانە منافەسەی ناوخۆیان بکەن لەسەر ئەساسێکی عیلمی بە پێی شروتی عیلمی، نەك لەسەر حیسابی عیلم بێت، لە ئاخری دا من ئاخر پێشنیارم هەیە کە داوای لێ بوردن دەکەم کاك دکتۆر، پێشنیاری لیژنەی دارایی کە لە لاپەڕە 6 داهاتووە کە ڕێژەی 10٪ی هەردوو حیساباتی ئیعانە و منح کەم بکرێتەوە، ئەم کەم کردنەوە من پێشنیار دەکەم بخرێتە سەر بودجەی وەبەرهێنان، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس بۆ جەنابت، کاك صباح فەرمووو.

بەڕێز صباح بیت الله شکری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لەبەراییا سوپاسیا لیژنا دارایی و ئابووری دکەم بۆ ئامادەکرنا ئەڤێ ڕاپۆرتێ کە هەم لایەنی ئیجابی و هەم لایەنێ سلبی و هەم پێشنیار تێدا هاتینە ئاشکرا کرن، چونکی ئەز دشێ بێژم بارێ مە سوك تر کر بۆ هەندێ کەمتر لسەر وێ مەوزوعێ بئاخڤێ، وەختێ مرۆڤ بەحسی بودجە دکات حەقیەت ناڤ هۆڵا پەرلەمانێ شتەکی لجهێ خۆیە و هەر بوارەکی هەڵسەنگێنێ هەم لایەنێ سلبی و هەم لایەنێت ئیجابی، ئەگەر بەرێ خۆ بدەینێ لسەر دەمی کابینێ پێنجێ گەلەك پرۆژەیت مەزن و ستراتیژی هاتینە هاڤیتن کە بە حەقیقەت جهێ خۆشحاڵیەیە، بەلێ ئایا تموحاتێت خەڵکێ مە دیماهی پێ هاتینە، لەبەر سڤێ دا دبێژم نەخێر، بودجا ئەڤ ساڵیش ئەگەر بەرێ خۆ بدەینێ گەلەك تشتێ باش هاتینە وەکی زێدە کرنا یارمەتیا شەهیدان و کەسوکارێت ئەنفالا، یت زیندانیەت سیاسی یان کەم ئەندامان، بەرێ لسەر هەندێ ڕاش ئەگەر ئەم بەرێ خۆ بدەینێ بێژین کەموکاسی لێت ئەڤێ بودجەدا نیە بەلێ کەموکەسیات لڤێ بودجەیت دا هەی،

ئیحتماله گەلەك پرۆژە لجهێ خۆ نەهاتبن یان هەندەك ئەو پرۆژەت لسالێ مەنتقێت دا نەبن لە شتەکی دیکە و لعەردێکی دیکە داهەبن، حەقە چاڤ گەڕانەك لئەڤێ دا بێتە خشاندن و ئەو کەماسیەت تێدا هاتینە جارەکی دیکە بێتە ڕێکخستن، بەڕێز سەرۆکی پەرلەمانێ بە حەقیقەت ئەز وەکو جێگری لیژنا پێشمەرگە و شەهید و جینۆساید برادەرێت من گەلەك تشت بەحس کرن، ڕاستە ئەوی کاك شڤانێ بەحس کری، منیش حەقیقەت وەختێ کە دبێژن تشت دووبارە نەبنەوە مرۆڤ مەجبورە گەلەك تشتا ڕەش کاتەڤە، ئەوەی کاك شڤانێ بەحس کری بۆ کەسوکاری شەهیدان ئەز دگەل وێ دامە ئەو نەسەن وە روحەن ببێتە جێ بەجێ کرن کە هەر چا بکەین هەر کمە بەرامبەر قەترەکا خوینێ شەهیدێ نیە کە بوری کورد و کوردستانێ کری، دوهێ برادەرا بەحسێ وە کری کە سنوورا مەنتیقا مەش هەریەك ئەم ئەندامێت پەرلەمانێ کوردستانێ خڕینە بەس هەریەکا لئێمە تەمسیلا مەنتیقەکی دکاتن، ئەز وەکو ئەندام پەرلەمانەکی لسنورا قەزا ئاکرێ و بەردەڕەش کە یەك ئەندام پەرلەمانم بەهەر دوو قەزایا حەقە هەندەك تشتێ وان بێخمە بەر چاڤێ جەنابێ وا، مەنتیقا مە نزیکی 30 گوندە وەکی کاك عمادیش بەحس کری، چونکێ گوندێ توخیبینە نزیکی توخیبینە لبەر تۆپ بارانێ و بۆمباران کرنێ لسەر مالا و حالێ خۆ ڕابووینە و من پێم باشە چاڤ گەڕانەکی لسەر وان بێتە کرن، دیسا دوهێ برادەران بەحسێ ئاوارەو دەربەردەرێت تورکیا و ئیرانێ کر، ئەڤە کە چەندین سالە هاتینە حەقە چاڤ گەڕانەك دیسان لسەر ئەوان بێتە کرن، چونکە بڕاستی ئەو هێمای بەرخودانێ بووینە، لێرەدا ئەز پرسیارەکی ئاڕاستەی جەنابی وەزیری دارایی و وەزیری پلاندانانێ دکەم کە چاڤ گێڕانەکی لسەر یارمەتیا بۆ پێشمەرگەی بێتە کرن، چونکی یارمەتی پێشمەرگەی گەلەکی کەمە وە پێشمەرگەیە پارێزەری ڤێ ئەزموونی و ڤان دەسکەفتیەت میللەتێ مەیە، بڕێز سەرۆکێ پەرلەمانێ، سنووری قەزای ئاکرێ و بەردەڕەشی ئەگەر بەرێ خۆ بدەینێ ڕەنگە گەلەکی لەنگۆ شارەزا بن لسنوورێ قەزا بەردەڕەش کە دەشتەکا بنا ناڤخورێ ئەو دەغل و دانێ لوێ دێتە کرن دەشێ بێژم لکوردستانێ خڕێ هەیە بەلێ هەتا ڤێ گاڤێ سایلۆیەك لوێ دانیە، ئەز داخازێ دکەم بۆ وێ دەڤەرێ سایلۆیەك بێتە درست کرن، لسنوورێ قەزا ئاکرێ کە نیزکەی 15 مەنتیقەت سیاحی تێدا هەنە، کە گەلەك ولاتێ دنیایێ بپارەی سیاحی دژین، مەنتقەکا سیاحیا گەلەکا مەزنا حەقە چاڤگێڕانەك بێتە کرن و تشتەك بۆ بێتە دەست نیشان کرن بۆ هەندێ دەڤەرەکە ببیتە دەڤەرەکا سیاحی و ببیتە دەرامەتەك بۆ حکومەتا هەرێما کوردستانێ دیسا لەنتقا مە 40٪ لەمەڕ و مالاتێ لپارێزگا دهۆکێ پێك دهێنیتن لە ناحیا گردەسێن و ناحیا بجیل، کە حەقە مەعمەلەکا ئەلبان لێ بێتە درست کرن، بۆ هەندێ خەلکەکی بحەویتن، دشێتن سوودەکا گەلەك مەزنیش هەبیتن، لەنتیقەکا دیکە مەنتیقا مەل مەنتیقەکا بەرفرەیە فیقی ئان کو میوەی بڕاستی گەلەك جارا دێ مرۆڤ بەرێ خۆ بکاتێ، ئەو موزارعێ دبینیت پیکەبا خۆخێ یان خیار یان ئی ناو گومرگێ چوو بوو حەفێ ترۆمپێلێ نەهاتە بڕین، حەقە سەرخانێ بێنیتە دروست کرن مەعمەلێت ئاڤا فیقێ بێتە درست کرن بۆ هەندێ هەم مزارعی مە پتر بشێتن بەرەڤ چاندنێ بچیتن وە دبیتە هجرەکا مەعاکس خەلك جارەکا دی باژێرێ بزەڤریتەڤە، چیدیکە خیار و تەماتە

و ل دەوربـەرێت وەكـە وڵاتـێ سـوریا وتورکیـا و ئیرانـێ نایـەت، دوماهیـا ئـەز دووبـارە داكۆكیـەت دكـەم كـو مەتارێ پارێزگەها دهۆكێ چارەسەری لێبێتە كـرن، كـو بحەقیقـەت چـونكی تشـتەكی حەیەویـە لـدهۆكێ و مەتارا دهۆكێ دووبابكەنەڤە و بێتە درست كرن وە ڕێكەك جیا لە بودجەدا هاتیە دەڤەرا ئاكرێ و ئامێدیێ لسەر وێ ئەز داخازا جەنابێ وەزیرێ دارایی و وەزیری پلاندانانێ دكەم كو بحەقیقەت ئەو پرۆژە بێتە جێ بەجێ كرن، پرۆژەكا گەلەكی حەیەویە، دیسان چونكە مەنتیقا كوردستانێ بەس بۆ مەنتیقا مە مەنتیقەكا شاخاویە و مەنتیقەكا چیاییە حەقە حیسابەك بۆ تـونێلا هاتبـا كـرن، بـۆ هەنـدێ ڕێـت بێنـە كـورت كـرن، حیسابەك بۆ تونێلا هاتبا كرن و سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس، كاك سالار فەرموو.

بەڕێز سالار محمود مراد:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

لەڕاستی دا ئێمە وەكو ئەندامی پەرلەمان كە سوێندێكی یاساییمان خواردووە و داوامان كردووە كە داكۆكی لەبەرژەوەندیە باڵاكانی گەلەكەمان بكەین، دەبێت ئەو مەسەلەیە بـە بەرژەوەندیـەكی بـاڵا و دوور لـە هـەر ئیعتبارێك تەماشا بكەین، من دەست خۆشی لـەو بەڕێزانـە دەكـەم كـە لـە دەرەوەی پەرلـەمان لـە ماوەكـانی ڕابـردوو دا هاوكارمـان بـوون بـۆ دەوڵەمەنـد كردنـی پـرۆژە پێشـنیار كـراوی بودجـەی سـاڵی 2010 ی حكومەتی هـەرێمی كوردسـتان، لەڕاسـتی دا لـەو ڕاپۆرتـەی كـە حكومـەت ناردوویـەتی دەرئەكـەوێ ڕوئیـا و سیاسـەتی حكومـەت بـە وازحـی بەسـەر سـێكتەرەكاندا دابـەش كـراوە، وە حكومـەت بـۆ ئـەوە ناردوویەتـە پەرلەمان بۆ ئەوەی كەلێن و ناتەواویەكانیان تەواو بكرێ و ئێمـەش بـە ئـەركی یاسـایی و بەرپرسـیاریەتی قانونی خۆمان هەستین، نەك لە پەسەند كردن و تاوتوێ كردنی پرۆژەكە، بەڵكو دواجـاریش لـە موتابەعـە كردنی دا، من تەسەوڕم وایە ئەم بودجەیە بە هەموو ئەو خەلەلانەی كە باسكرا بە دەر نیـە لـە ئینجازاتـی گەورە، بەدەر نیە لە ئیستحقاقاتی ئەم قۆناغە سیاسیەی كە هەرێمی كوردسـتان لـە چوارچـێوەی جەنجاڵـی كێشەی ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاسـت و عـیراق و نـاوخۆی كوردسـتان دا تـێ ئەپـەڕێ، ئێمـە دەبێـت لـەو مەسـەلەیە دەوروبەر واقعیانە بخوێنینەوە و سیاسەتی مالی حكومەتی هەرێمی كوردسـتان بـۆ ئـەم قۆناغـە ڕام وایـە تـا ئاستێكی باش سیاسەتێكی واقعیانەیـە، مـن دەمـەوێ چـەند خاڵێـك بخەمـە ڕوو لەڕاسـتی دا، خـاڵی یەكـەم: بڕینی 10٪ ی خاوەن مووچە تایبەتیەكان كە لە پلـە باڵاكانـدا هـاتووە، كارێكی باشـە، بـەڵام داواكـارم ئـەو پارەیە نەگەڕێتەوە بۆ خەزێنەی حكومەت، بـەڵكو بخرێتـە سـندوقی شـەهیدان تـاوەكو ئێمـە بتـوانین نـەك هەر لە مەسەلەی ئاوڕدانەوە لە كەسوكاری شەهیدان و شوێنی نیشتەجێ بوونیان و پێویستیەكانیان، بەڵكو ئێمە سەدان هـەزار شـەهیدی ئـەنفال و شـەهیدی جینۆسـایدمان هەیـە كـە هێشـتا ئێسـك و پروسـكەكانیان نەهاتووەتـەوەو خـەڵكیش هێشـتا چـاوەڕێی ئێسـك و پروسـكەكانیان دەكـەن، بـۆ ئـەو مەجالانـە كـە ئێمـە پلانێكی دوور و درێژمان هەبێت بۆ چەندین ساڵی داهاتوو كە بتوانین لەڕووی مەعنەویەوە نـەك لـەڕووی

ماددیەوە قەرەبووی ئەو مەسەلانەیان بۆ بکەینەوە، گەشەپێدان بە زمانی کوردی و زمانی تورکمانی و زمانی عەرەبی و سریانی و کلدان و ئاشووری لە مەناتقی کێشە لەسەر، یەکێکە لەو مەسەلانەی کە لەڕووی مەعنەویەوە دەبێت حکومەتی هەرێمی کوردستان خۆی بە بەرپرسیارانە مامەڵەی لەگەڵ دا بکات، چونکە حکومەت دەبێت روئیای وازح بێت بۆ گەشەپێدان بە سیاسەتی پێکەوە ژیان لەو مەنتیقانە، بیرمان نەچێت جوگرافیا عاصیە و ئێمە دەبێت لەگەڵ ئەو جوگرافیایە زۆر مەنتقیانە لەرووی ماددی و لە ڕووەکانی تریشەوە مامەڵە بکەین، هەروەها ئاوڕدانەوە لە ڕەوشی ئەو ئاوارانەی کە لە ئێرانەوە هێنراونەتەوە یان هاتوونەتەوە یان خیتابێك هەبووە بۆ هێنانەوەیان لەڕێگەی هەرێمی کوردستانەوە، بۆ ئەوەی چیتر ڕەوەند لە دەرەوە بە تایبەتی لە ناوچە هەرێماتیەکانی دەرەوەی ئەوروپا نەمێنێت، هەندێ ئاوارە هەن لە خانەقین، هەندێ ئاوارە هەن لە ناوچەکانی تر پێویست دەکات لەڕووی ڕەوشی مافی مرۆڤەوە حکومەت پلانێکی هەبێت بۆ ئاوڕدانەوە لێیان، چاککردنی ڕەوشی زیندانیانی سیاسی بە تایبەتی لەڕووی نیشتەجێ بوونەوە، ئەمە مەسەلەیەکی گرنگە چاودێرانی نێودەوڵەتی بە بەردەوامی موتابەعەی ئەم مەسەلەیە دەکەن، چەند هەنگاوێك و چەند فرسەتێك حکومەت لەم مەسەلەیە چووەتەوە پێشەوە داواکارین لە سێکتەری وەزارەتی کاروباری کۆمەڵایەتی دا بۆ مەسەلەی دابین کردنی بینا ئەگەر موناقەلە بکرێت بۆ گرتووخانەی هەولێر و بە تایبەتیش گرتووخانەی سلێمانی کە تا ئێستا لە مەعسەکەردا شوێنی زیندانیان نیشتەجێ کراون، ئەمە پێداچوونەوەی بۆ بکرێت، کارێکی باشە، خزمەتی کەسوکاری شەهیدان و قوربانیانی جینۆساید مەسەلەیەکی گرنگە، لەڕاستی دا وەکو ئینجازێکیش پێی شەرفمەندین کە حکومەت ئاوڕی لێ داوەتەوە، بەڵام مەسەلەیەکی لەمە گرنگتر ئەوەیە کە ئەویش ناساندنی جینۆسایدی خەڵکی کوردستان بە دنیا یان بە جیهان، ئەمە یەکێکە لەو سێکتەرە مەعنەویانەی دەبێت حکومەت گوژمە و بودجەی لە هەر جێگایەکەوە پەیدا کردووە بۆ تەرخان بکات بۆ ئەوەی بە تایبەتی لە خلالی ئەمساڵدا موئتەمەر و کۆنفرانس ببەستێت لە دەرەوە بۆ ناساندنی ئەم کەیسە وەك بەشێك لە ناساندنی ئەم کەیسە لەڕووی قوربانی دانەوە، کارێکی باشە، دەزگا یەك نەخراوەکان بە یاسایەك یەك بخرێن و حکومەتی هەرێمی کوردستان باشی کردووە، جەریئانە خستوویەتە بەردەم پەرلەمان و پیشانی داون، دیارە لای ئەوانیش ئاستەنگ هەیە کە نەیانتوانیوە بە یەك ریتم ئیشی لەسەر بکەن، دەبێت ئێمە بەرپرسیارانە وە دوور لە هەر مەسەلەیەکی تر مامەڵە بکەین، لێرەدا مەنتقیانە ئەو مەسەلەیە یەك بخەین بە پێی یاسا، من داواکارم لە پەرلەمانی کوردستان بە ئەرکی خۆی ئەوەی پەیوەندی بە چاودێری داراییەوە یاساکە نەك لە خیلالی شەش مانگ دا بەڵکو لە خیلالی سێ مانگ دا کاری پێ بکرێ و لە خیلالی سێ مانگ دا ئەو دەزگایەش یەك بخرێتەوە، بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان دیارە مزگەوت و پەرستگاکان شوێنی پیرۆزن و جێی بایەخی هەموو لایەکمانن، وە پیرۆزی خۆیان هەیە، بەڵام بەخشینی ئەو شوێنە پیرۆزانە لە کرێی ئاوو کارەبا تەسەوڕم وایە پێداچوونەوەی پێویستە، یان ئەوەتا ئەو بەخشینە بەرێژە بێت یان نەبەخشرێت، چونکە لە دنیادا شوێنە پیرۆزەکان بایەخی تەواوی خۆیان پێ دەدرێت، بەڵام لەگەڵ شوێنە گشتیەکانی

تریشدا لەڕووی ئیداریەوە مامەڵەیان لەگەڵ دەکرێت، ئەو میزانیەی بۆ سێکتەری تەندروستی داندراوە، ڕێژەیەکە 5,73٪ یە لەڕووی ئاستی سێنتراڵەوە ئەوە لەڕووی نێودەوڵەتیەوە مەقبولە و ڕێژەکە 7٪ ە، ئەو ڕێژە پێشنیار کراوەو لەگەڵ ئەو ڕێژە داواکراوە موفارەقەیەکی زۆر نیە، هیوادارین حکومەتی هەرێمی کوردستان ئەو معیارە پەسەندە پڕبکاتەوە، بەردەوامی لە دامەزراندن و ئاوڕدانەوە لە پڕکردنەوەی میلاکاتی حکومەت کارێکی گرنگە، داواکارم لەو بوارەدا وەزارەتی پلاندانان ڕێژەیەکی دیاری کراو بۆ دەرچووانی زانکۆ و پەیمانگاکان یان هاووڵاتیانی شارەزا لە ناوچەکانی کێشە لەسەر دەست نیشان بکات تا ئەو کاتەی لەڕووی ئیداریەوە یەکلا دەبنەوە، چونکە حکومەتی ئیتیحادی لە هەموو بوارەکانی تر و هەروەها ئەو بوارەش فەرامۆشی کردوون، جێی دڵخۆشیە هەر کەس بۆ لەیلای خۆی دەگرێی لەڕاستی دا، هەرکەس لێرە وەکو ئەندامانی پەرلەمان ئیهتمامی بۆ ناوچەکانی خۆیان هەیە، بەڵام بە هەموو لەیلاکانەوە ئێمە لەیلایەکمان هەیە پێی دەگوترێت کوردستان، بۆیە من لەسەر گەرمیان قسە ناکەم لەڕاستی دا، بەڵام یەك پێشنیارم دەکەم ئەویش ئەوەیە لە هەندێ لە پرۆژەکان ناوی گەرمیان، ناوی پشدەر هاتووە کە ئەم ناوە لەڕووی ئیداریەوە وازح نیە، چونکە لەناو گەرمیان دا کۆمەڵێك وەحداتی ئیداری هەیە، لە پشدەر دا وەکو دەڤەرێك کۆمەڵێك وەحداتی ئیداری هەیە کە ئەو پرۆژانە دەست نیشان بکرێت بۆ کام وەحدەی ئیداریە لە قەزاو ناحیەکان، بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان، بەڕێز جێگری سەرۆکی پەرلەمان، بەڕێزان ئەندامانی پەرلەمان، میوانانی بەڕێز، بۆ ئەوەی مۆرکی دوو ئیدارەیی بە تەواوەتی نەمێنێت، بۆ ئەوەی پارەی تەرخانکراوی حیزبەکان بە یاسا ڕێکبخرێت و لەسەر بنەمای ئیستحقاقی ئینتخابی بێت، بۆ ئەوەی تێکەڵەی دەسەڵاتی دەستەملانێی حیزب و حکومەت چیتر بەلاوە بنرێت، بۆ ئەوەی قبوڵ خاس لە زانکۆ و زەمالە تایبەتیەکان دا نەمێنێ، بۆ ئەوەی بالادەستی پەرلەمان بەسەر حوکمڕانی هەرێمی کوردستان لە چوارچێوە یاساییەکەی دا هەمیشە بەرقەرار بێت، بۆ ئەوەی کەسوکاری شەهید وئەنفال و زیندانیانی سیاسی و کەم ئەندامان و توێژەکان زووتر سوودمەند بن لەم پرۆژەیە، بۆ ئەوەی فرسەت بدەین حکومەتی هەرێمی کوردستان بە عەمەلی سیاسەتی مالی خۆیان جێ بەجێ بکەن، ئێمەش چاودێری وردیان بکەین لە کات و شوێن و جۆری سەرفی بودجەدا، بۆ ئەوەی ئەم ئەزمە مالیەی کە ئێستاکە جیهانی گرتووتەوە کوردستان لێی بێ بەری بێت، بۆ ئەوەی بە خێرایی و بەو پەڕی دڵسۆزیەوە بۆ هاووڵاتیانی ڕابگەیەنین کە ئەم هەموو جەدەل و سین و جیمە بۆ بەرژەوەندی گشتی بووە، بۆ ئەوەی هەمیشە لە کەشێکی دیموکرات و کراوەو شەفاف دا گفتوگۆی بەردەوام و فرە ڕەهەند ئامادەیی هەبێت بۆ تیشك خستنە سەر تەواوی لایەنەکانی بودجە وەك ئێستا و بۆ سالانی داهاتووش، بۆ ئەوەی لەم کابینەیەوە ئیدی حکومەت خاوەن یەك گیرفان و یەك دەست و یەك ئاراستە ویەك ئیرادەو یەك دامەزراوە بێت، بۆ ئەوەی جهود و هەڵسەنگاندنە واقعیانە واقعیەکانی پەرلەمانتاران و هەموو لیژنەکان بچنە چوارچێوەیەکی یاسایی کارپێکراوە وە، لەم پرۆژەیە دا ئەم هەموو هیوایانە بەدی دەکرێن، داواکارم ئەم پرۆژەیە نەگەڕێتەوە، وەنوێنەرانی حکومەتیش لێرەن، دەسەڵاتی یاسایی لای خۆمانە، با پێکەوە دەستمایەی

حکومەت پوختتر بکەین و لە کەلێن درەبازی بکەین و بەسەری بکەین و کوردستانیش هەمیشە ئاوەدان، لەڕاپۆرتی لیژنەی مافی مرۆڤ دا ئەوەی پەیوەندی بە ماددەی 20 ەوە هەیە هەموو ئەندامانی لیژنەکە کە لە هەموو فراکسیۆنەکانن پێشنیاریان کردووە وشەی زێڕەڤانی لابدرێت یان بخرێتە کەوانەوە، وشەی (پێشمەرگە) بەرقەرار تر بکرێت لە 2/7 ئەم پێشنیارە هاتووە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس بۆ جەنابت، کاك عمر فەرموو.

بەڕێز عمر عبدالرحمن علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من پێم باشە ئەم پڕۆژەی میزانیە وەها باسی نەکەم بەو تەفسیلەی کە برادەرەکان هەموو کەموکوڕیەکانیان باس لێوە کرد، بەڵام پێم وایە بە ئیستلاحی عیلمی دەکرێت ئەم میزانیە پێی بوترێت میزانیە، پێی بوترێت بودجە، بەڵام ئەگەر بە تەفسیری قانونی مالی تەفسیرێکی قانونی بۆ بکرێت، پێم وایە ناتوانین پێی بڵێین میزانیە، لەبەرشێوەو جۆری تەحدید کردن و ناردنی لەلایەن حکومەتی ئیتحادی عیراقەوە، بۆیە دەکرێ و دەشێت ئەم میزانیە هەندێك هەڵە و کەموکوڕی تیا بێت، بەڵام من پێم وایە ئەو هەڵە وکەموکوڕیانە ئەوەندە گرنگ نین و ئەوەندە کاریگەر نابن بتوانن لە ماهیەتی ئەم پڕۆژەیە بێننە خوارێ، ئەویش بە توانای ئەو بەڕێزانەی کە ئەم بودجەیان ئامادە کردووە و توانا و دەسەڵات و لێهاتوویی وەزارەتی دارایی و ئابووری هەرێمی کوردستان و لیژنەی ئابووری و دارایی، من دەستخۆشی لە لیژنەی کاروباری ئابووری و دارایی دەکەم بۆ ئەو هەموو ئەرکەی کە کێشاویانە و ڕاپۆرتی هەموو لیژنەکانیان بە سەرنج وەرگرتووە، جا هەندێکیان لێ وەرگرتبێت و قسمێکیان لێ وەرنەگرتبێت ئەوانەش هەر شتە، حوکمێکی خۆی و ئەسبابی خۆی هەیە، پێ دەچێ ڕاپۆرتی لیژنەی دارایی و ئابووری تەواو سەرتاسەر ڕاوبۆچوونی دیدی هەموو ئەندامانی پەرلەمان کە لەڕێی لیژنەکانی خۆیانەوە پێشکەشیان کردووە، بۆیە من پێم وایە زۆر قسە لەسەر ڕاپۆرتەکەی دارایی و ئابووری و بابەکانی ناو پڕۆژەی بودجە کرا، هەموو ئەحکامەکانی ماددەی 84 و 85 و 86 بە تەفسیلێ لە وردەکاری ناو پڕۆژەکان و کەموکوڕیەکان و بڕە پارەکان گوژمەکانی کە بۆی تەحدید کراوە و ناو و شوێن و هەموو کارەکانی تیا لەسەر باسکراوە بە وردی، پێم وایە ئەم پڕۆژەیە گرنگیەکی تایبەتی خۆی هەیە، ئەویش ئەوەیە کە ئەمساڵ وەختێکی زووتر گەیشتە پەرلەمان کە هیوادارم سەرۆکایەتی حکومەت جارێکی دیکە بۆ ساڵی داهاتوو پەیڕەوی ماددەی 79 ی پەیڕەو و پرۆگرامی ناوخۆی پەرلەمانی کوردستان بکات، بۆ ئەوەی چ وەزارەتی درایی و ئابووری و چ سەرۆکایەتی حکومەت لەم گلەیی و گازاندەیەی کە تیکرار دەکرێتەوە بۆ پڕۆژەی بودجە درەنگ هاتوو، کەم هاتوو، زوو هات، ڕزگاریان بکات، من پێم وایە ئەم پڕۆژەی بودجەیە بەڕاستی گەلێك شتی گرنگی لەخۆوە گرتووە، چ لە پڕۆژە خزمەتگوزاریەکان بێت چ لە نەفەقاتی تەشغیلی و چ لە نەفەقاتی ئیستسماری، وە لە هەندێ بڕیاری یاسایش کە گرنگی تیایە کە لەوانە موژدەبەخشێکی گەورەیە بەوەی کە

ئیتر مۆرکی دوو ئیدارەیی لە حکومەتی هەرێمی کوردستان بەرەو نەمان و ئاوا بوون دەچێت، ئەویش بەوەی کە باس لە هەردوو دەزگای ئاسایشەکان وچاودێری دارایی کراوە، سەرۆکایەتی حکومەت و وەزارەتی دارایی بە بێ ترس و زۆر بە شەفافانە باسی لەوە کردووە کە ئەمە خۆی لە خۆیدا دەلالەتی ئەوەیە کە مۆرکی دوو ئیدارەیی ئیتر کۆتایی پێ هات و بووە یەك حکومەتی هەرێم، ئەمە موژدەیەکی زۆرخۆشە کە لەم بودجەیە بە سەرتاسەری کۆمەڵانی خەڵکی کوردستان دەوترێت، هەروەها لەم بودجەیە باس لە هەندێ پرۆژەی گرنگ کراوە کە هەندێ بڕە پارەی باش داندراوە کە دەبێتە بووژانەوەی ژێرخانی ئابووری کوردستان کە ئەمەش موژدەیەکی زۆر خۆش و گەورەیە بە تایبەتی ئەو بڕە پارانەی کە داندراوە بۆ زیادکردنی مووچەی کەسوکاری شەهیدە سەربەرزەکان و پێشمەرگەی دێرین و پێشمەرگە سەربڵندەکان کە بە ئەزموون و هەوڵی ئەوان ئەم ڕۆژە هاتووەتە دی و ئەم پرۆژەیە هاتووەتە ئێرە، من پێم وایە ئەو بڕە پارانە ئەوەندە نیە کە بگاتە ئاستی تموحی ئەو تەزحیە و ئەو خۆبەخشینەی کە ئەو بەڕێزانە داویانە، پێویستە لە هەموو توێژەکانی دیکە زیاتر خزمەت بکرێن و پشکی گەورەیان هەبێت لەهەموو میزانیەکانی هەرێمی کوردستاندا، ئەمە بێ لەوەی کە بڕە پارەیەکی 350 ملیۆن دۆلاری تەرخان کراوە بۆ سندوقی نیشتەجێ بوون کە ئەمە هۆکارێکی گرنگە بۆ ئەوەی کە چیتر خێزانی کۆمەڵگای کوردەواری بە بێ شوێنی نیشتەجێ بوون نەمێنێتەوەو ببێتە هۆی ئەوەی کەوا کێشەی نیشتەجێ بوون بەرەو کەمی بەرێت، زیاد لەوەی کە سلفەی عەقاریش لەناو پرۆژەکە باسی لەسەر کراوە، بۆیە من داوا لە جەنابی وەزیری دارایی دەکەم بەو روحیەتەی کە لە خولەکانی پێشوو دا داوامان لێی کرد زۆر بە دڵ سافی و بە ئەمەکەوە تەڵەبەکەمانی قبوڵ کردو سلفەی عەقاری خستە ناو پرۆژەی میزانیەی هەرێمی کوردستانەوە، ئەم جاریش داوای لێ دەکەین وا بکات لە سلفەی عەقاری بڕەکەی زیاد بکات، بۆ ئەوەی هەموو لا و شارو شارۆچکە و دێکانیش بگرێتەوە، هەرچی چەند بە مەسەلەی دێکان بڵێت دەبێت هەندێك کاری یاسایی لەسەر ئەو زەویانە بکرێت ڕاستە، ئەوکات دەتوانێ وەزارەتی دارایی و ئابووری بە هاوکاری وەزارەتی داد و کشتوکاڵ و شارەوانی لە ئیستیلا و ئیتفا و ئیفراز و تەسجیل کردنی ئەو موڵکانە دەست بەکاربێت بۆ ئەوەی ئەو گوندنیشینانەش سوودمەند بن لە سلفەی عەقاری، هەروەها من پێم وایە لەم پرۆژەیەدا باس لە گوژمە پارەیەکی 120 ملیار دیناری کراوە بۆ پێشکەش کردنی بواری زانست وناردنە دەرەوەی خوێندکارانی کوردستان بۆ دەرەوەی وڵات، بۆ ئەوەی خوێندکارانی کوردستانیش مەحروم نەبن لەو پێشکەتنە زانستی و تەکنەلۆژیەی کە ئەمڕۆ لە عالەمی دەرەوە دا هەیە، کە دواتر ئەوە بگەڕێتەوە بۆ کۆمەڵگای کوردی، هەروەها لەم پرۆژەیە باس لە سلفەی عەقاری کراوە کە وەکو باسمان لەسەری کرد، هەروەها من داوا لە جەنابی وەزیری دارایی و ئابووری دەکەم کەچی زووترە ڕێنمایی جێ بەجێ کردن بە تایبەت بەو گوژمە پارانەی کە بۆ پرۆژە بەردەوامەکان و پرۆژە خزمەتگوزاریەکانی شاری سلێمانی، کە ڕاستە ئێمە هەموومان نوێنەری هەموو کوردستانین، بەڵام من بە ئەرکی خۆمی دەزانم و بە حەقی خۆشمی دەزانم لێرەوە سوپاسی سەرۆکایەتی حکومەت و وەزارەتی دارایی و ئابووری بکەم بۆ ئەو گوژمە پارەیەی کە داندراوە بۆ

شاری سلێمانی، هەرچەندە شاری سلێمانی پایتەختی ڕۆشنبیری کوردستانە، پێویستی بە خزمەتی زیاتر هەیە لەبەرئەوەی جێ دەستی هەموو ڕژێمەکانی عیراق لە ئەوەڵ ڕۆژی دروست بوونی حکومەتی عیراقەوە لە ساڵەکانی 1922 هەتاوەکو کۆتایی هێنان بە ئاخر دکتاتۆری سەردەم جێ دەستیان بە کاوڵ کردنی سلێمانی و شاروشارۆچکەکانی دەوروبەریەوە تا سەر سنوور هەیە، من لێرەوە زۆر سوپاسیان دەکەم کە بڕی یەك ترلیۆن و سەد و یانزە ملیار دینار بۆ پرۆژە بەردەوامەکان تەرخانکراوە و بڕی دوو سەد وحەفتاو چوار دینار و حەوت سەد و هەژدە ملیۆن دینار بۆ پرۆژە پێشنیازکراوەکان، ڕاستە دابەشکردنی بودجە دەبێت بە نیسبەتی میئەوی و بە ڕێژەی سوکانی بێت، بەڵام من پێم وایە ئەو ڕێژەیە ڕەنگە بگاتە نیسبەتێکی باش، هیوادارم بۆ ساڵی داهاتوو جەنابی وەزیر و حکومەت هەوڵ بدەن لەو ڕێژەیە زیاتر بۆ شاری سلێمانی دابنێن، وە جەنابی وەزیریش زوو بە زوو تەعلیماتی سەرف کردن و جێ بەجێ کردنی پێ دەربکات، بۆ ئەوەی ئەو پرۆژانە بە زووترین کات لە خزمەتی سەرتاسەری کۆمەڵانی خەڵك دابن، من پێم وایە جەنابی وەزیر دەتوانێت بە هاوکاری سەرۆکایەتی پەرلەمان و بەکارهێنانی ماددەی 83 لە پەیڕەو و پرۆگرامی ناوخۆی پەرلەمان لە بابی نەقڵی موازەنە و فسوڵ و نەقڵەکاندا هەندێ لەو بڕە پارانەی کە دانراون بۆ کۆمەڵێك مەقەڕی حیزبی و هەندێ لایەن کە بووەتە گلەیی و گازاندە، پێشم وایە شتێکی زۆر ئاسانە بتوانن بە تەنسیب نەقڵێ لەو پارانە بکرێت وبخرێتە سەر ئەو گوژمە پارانەی کە داندراوە بۆ خزمەتگوزاری وەکو تەندروستی و قوتابخانەکان و ڕێگاوبان و ئاوەدانکردنەوەی دێهاتەکان، بەوە دەتوانن زیاتر خزمەت بە پرۆژەکە و خەڵکی کورستان بگەیەنن، من پێم وایە جەنابی وەزیر بەو روحیەتە گەورەیەی کە وەختی خۆشی ماددەی دەربڕینی هەبوو لەسەر سلفەی عەقاری، هەوڵ بدات بۆ گەڕانەوەی موخەسەساتی ئەو حقوقیانەی کە موخەسەساتەکانیان بڕاوە، بەڕاستی ئەوانە لەژێر ترس و ئەرکێکی زۆر دان و بە شەو و بەڕۆژ لە خزمەتی جێ بەجێ کردنی عەدالەت و قەزا دان، ئەگەر بکرێت لەناو ئەو فەسڵ و بابانە جێگای بۆ بکرێتەوە، پێم وایە جەنابی وەزیر دەتوانێ ئەو بڕە پارەیەی کە بە منحە بۆ زیندانیە سیاسیەکان داندراوە، یا یاسای 4 ی زیندانیە سیاسەکانی ئیتیحادی عیراقی بفەرموون لەگەڵ سەرۆکایەتی پەرلەمان بە تەنسیب ئینفاز بکرێت لێرەوە بۆ ئەوەی ئەوە لە بابی منحە بێتە دەرێ، سیفەتێکی یاسایی بۆ خۆی وەربگرێت، هەم زیندانیە سیاسیەکان پێی دڵشاد دەبن و هەم کارەکەش کارێکی یاسایی دەبێت، لە کۆتایی دا زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس بۆ جەنابت، د.ڕۆژان فەرموو.

بەڕێز د.ڕۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پشتگیری لە ڕاپۆرتی لیژنەی دارایی دەکەم، کارێکی ئاسان نیە کۆکردنەوەی تێبینی ئەو هەموو لیژنانە لەیەك ڕاپۆرت، بەڵام سێ ڕۆژە لە گفتوگۆی ئەندامانی پەرلەمان وا دیارە هەندێك تێبینی هەندێك

لیژنەکان کەوا لە ڕاپۆرتەکە دا نـەهاتووە، بۆیـە پێشـنیار دەکـەم هـەموو تێبینیـەکان لەبەرچـاو بگیردرێـت، لەبەرئـەوە ئەنـدامانی لیژنـە ماوەیـەکی زۆرە سـەرقاڵی گفتوگـۆی بودجەنـە و ماوەیـەکی زۆرە خـەریکی کۆکردنـەوەی زانیـاری و تێبینیـەکانن، بۆیـە بـە هەنـد وەربگیردرێـت، جگـە لـەوە پێشـنیاری ئامـادەکردنی لیستێك دەکەم بە تێبینی و ڕاسپاردەکان، لیژنە و ئاڕاستەی حکومـەت بکرێـت بـۆ ئـەوەی جـێ بـەجێ یـان بکات، سەبارەت بەو پرۆژانەی کەوا ماوەیان بۆدیاری نـەکراوە، ئـەوەی تێبینـیم کـرد لـە بودجـەی ئەمسـاڵ هەندێك وەزارەت هەیە پرۆژەکانیان بە هیچ شێوەیەك ماوەی جێ بەجێ کردنی دیاری نـەکراوە، بـە باشـی دەزانم کەوا هەردوو وەزیری بەڕێز وەزیری پلاندانان و وەزیری دارایی ئـەو بابەتـەمان بـۆ ڕوون بکەنـەوە، ڕاسـتە هەنـدێك وەزارەت وەکـو وەزارەتـی تەندروسـتی و وەزارەتـی کشـتوکاڵ و وەزارەتـی پیشەسـازی و وەزارەتی داد و وەزارەتی شەهیدان و ئەنفالکراوان، پرۆژەکانیان ماوەیان بۆ دیاری کـردووە، بـەڵام وەزارەت هەیـە وەکـو وەزارەتـی پلانـدانان هـیچ پرۆژەیـەکی مـاوەی بـۆ دیـاری نـەکراوە، وەزارەت هەیـە بەشـێك لـە پرۆژەکانی، بۆ نموونە وەزارەتی ڕۆشنبیری دروست کردنی دوو باڵەخانە ماوەی بۆ دیاری کراوە، پرۆژەکانی دیکە ماوەی جێ بەجێ کردنیان دیاری نەکراوە، وەزارەتی داد هـەموو پرۆژەکـانی مـاوەی بـۆ دیـاری کـراوە، ئەوە بۆ ئێمە زۆر گرنگە لەبەرئەوە کاری پەرلەمانتار بەوە کۆتایی نایەت بودجەکە پەسـەند بکات، ئەرکـە قورسەکە دوای پەسەند کردنی بودجەیە، بەدواداچوون دەکات، چاودێری چۆنیەتی جێ بەجێ کردنـی ئـەو بودجەیـە دەکـات، بۆیـە بـۆ ئێمـە ئـەو بابەتـە گرنگـە، پێشـنیارێکم بـۆ وەزارەتـی دارایـی سـەبارەت بـەو وەزارەتانەی کەوا خاوەن داهاتی خۆیـانن، هەنـدێك وەزارەت هەیـە داهاتیـان هەیـە دەتـوانن خۆیـان خۆیـان بەڕێوە ببەن، پێشـنیاری ئـەوە دەکـەم، ئـەو داهاتـە بچێتـە نـاو بودجـەی وەزارەت، ڕاسـتە وەزارەتـی دارایـی ئەوەی لەبەرچاو گرتووە لە کاتی ئامادەکردنی بودجەی وەزارەتەکان کـەوا داهاتـەکان لەبەرچـاو بگیردرێـت، بـەڵام ئـەوەی مـن مەبەسـتمە ئـەو داهاتـە نەچـێتەوە نـاو بودجـەی گشـتی حکومـەتی کوردسـتان، ئەگـەر هەمووشی نەبێت بڕێك بچێتەوە نـاو بودجـەی تایبـەت بـە وەزارەتـەکان، ئـەوا دەتـوانن وەزارەت کاروبـاری خۆی پێ بەڕێوە ببات بۆ ئاسانکاری و کەم کردنەوەی ڕۆتین، داوا دەکەم کەوا بایەخ بەو لایەنانە بدرێت کە دەتوانێ بڕێك داهات بۆ کوردستان دابین بکات، بۆ نموونە کەرتی گەشتیاری کە وەك پێویست بایـەخی پـێ نەدراوە، ڕاستە هەندێك پارە داندراوە، بۆ نموونە بۆ شاری هەولێر دوو ملیار و بیست و پێنج ملیۆن دینار داندراوە، بۆ سلێمانی چوار ملیارو سێ سەد داندراوە، بۆ دهۆك هەشت ملیار و سـەد و پـەنجا ملیـۆن دینـار داندراوە، بەڵام بووژانەوەی کەرتی گەشتیاری داهاتێکی باش بۆ کوردستان دابـین دەکـات بـە بۆچـوونی مـن، من باس لە ژمارەکان ناکەم ئەو بڕە پارەیەی کە داندراوە، چونکە ئەوە ئەرکی حکومەتـە، ئـەو دەزانـێ ئـەو پرۆژانەی کە داندراوە چەندی تێ دەچێت و خەرجی پرۆژەکان چەندە، بۆیـە ئـەو ژمارانـەی دانـاوە، بـەڵام جەخت لەسەر ئەوە دەکەمەوە کە بووژانەوەی ئەو کەرتە داهاتێکی باشمان لە ئایینده بـۆ مسـۆگەر دەکـات، سەبارەت بە مەنافعی ئیجتماعی سـەدو هەشـتا ملیـار دینـار، بڕێکـی زۆر زۆرە بـۆ مـەنافعی ئیجتمـاعی کـە داندراوە کـە دەکاتـە 2,29٪ لـە کـۆی بودجـەی گشـتی کوردسـتان، بڕێکـی زۆرە ئـەو پارەیـە داوای کـەم

کردنەوەی دەکەم، ئەو 2٪ ە دەکاتە دوو ئەوەندەی بودجەی تەرخان کراو بۆ وەزارەتی کارەبا، ئایا مەنافعی ئیجتماعی پێویست ترە یان بووژانەوە یان چارەسەرکردنی ئەو کێشەیە کە داندراوە، ئیعانات 5٪ لە کۆی گشتی بودجە پێك دێنێت، مەسروفاتی ئوخرا لە 8,66٪ ئەوانە زۆر لە بودجەی وەزارەت زیاترن، داوای کەم کردنەوەیان دەکەم، ئەو بڕەیەی کە کەم دەکرێتەوە بچێتەوە ناو بودجەی گشتی، سەبارەت بە بودجەی وەزارەتەکان هەر سیاسەتی حکومەت دیارە و وایە کە هەر ساڵەی بایەخ بە لایەنێك و کەرتێك دەدات و داوای بووژانەوە دەکات و هەوڵ دەدات بزانێ ئەو کەرتە کە بۆ نموونە کەرتی تەندروستی یان پەروەردە کە کێشەمان لەو دوو کەرتە زیاترە پێویستی بە بودجەیەکی باشە بۆ ئەوە، بەڵام ئەوەی بەدی دەکرێت کەوا وەزارەتی دارایی لە بودجەی ئەمساڵی کوردستان لە ساڵی 2010 بەشی شێری بەبەرکەوتووە کە دەکاتە 23٪ کە بڕێکی یەکجار زۆرە بۆ وەزارەتی دارایی، ئەگەر ڕوونکردنەوەیەك لەلایەن جەنابی وەزیری دارایی هەبێت کە لەبەرچی ئەو ڕێژە زۆرە بۆ وەزارەتی دارایی داندراوە؟ زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس بۆ جەنابت، تارا خان فەرموو.

بەڕێز تارا تحسین یاسین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

وێڕای دەستخۆشیم بۆ لیژنەی دارایی و ماندوو بوونی ئەو لینژنەیە کە لە ماوەی ئەم 21 ، 22 ڕۆژە لەگەڵ هەموو ئەو لیژنانەی کە دەست بەکاربوون لەو کارەدا، وای دەبینم ئەو بودجەیە کە سیاسەتی ئەو حکومەتەمان نیشان دەدات، زۆر بە ڕوونی بۆ ئەو کەسانەی کە بە عەدالەتی ویژدانیەوە هەر هەمووی و سەرجەم پرۆژەکان و ئەو کارانەی کە کراوە دەبینم عەدالەتێکی زۆر هەیە لە دانانی ئەو بودجەیە، ئەوەی من تێبینیم کردووە وەکو خۆم کە جێگری لیژنەی کارو کاری کۆمەڵایەتیم و لە لیژنەی مافی مرۆڤیش بەڕاستی دەیبینم هەموومان بە خاڵ داناوە لەناو ڕاپۆرتەکەماندا، بەڵام حەزدەکەم دەست نیشانی ئەوە بکەم دوای سەردانێکی زۆری گرتووخانەکان بەڕاستی موشکیلەی بینایە کە یەکێکە لە موشکیلە هەرە گرنگەکان کە هی ئەمساڵ نیە و بۆ ئەم بودجەیە نیە، بڵێم چەندەها ساڵە پێیەوە دەناڵێنین کە بۆچی تا ئێستا ئەم خەمە بەو شێوەیە نەخوراوە؟ ئێمە داوا دەکارین کە ئێستا بە خۆشحاڵیەوە دەبینین شتی بۆ تەرخان کراوە کە دەست بەکاربن لەو کارەدا کە تەماشامان کرد لەڕووی مافی مرۆڤەوەو بۆ زیادکرنی ئەو پرەنسیپانە لەڕووی خواردنیان و لەڕووی ئاگا لێ بوونیان، لەڕووی لایەنی دەروونیەوە، زۆر بەڕێك و پێکی لەناوی دا بەدی دەکرێت، بەڵام لەڕووی بینایەوە زۆر دواکەوتووە، ناتوانێ تەواوکاری بێت لەو پرەنسیپانە ئەگەر شوێنێکی باشیان نەبێت، بە تایبەتی لە سلێمانی و لە هەولێر، لە دهۆکیش لە بەشی ژنان، بەڕاستی داوا دەکەم لایەنی چاودێری دوایی کە پێی دەوترێت (مراقبە لاحقە) ئەوەی ئەو زیندانیانەی کە هەیە بە هۆی تاوانێکەوە دەچنە ناو زیندانەوە نەگەڕێنەوە جارێکی تر بۆ ئەو زیندانە، بڕێك لەو بودجەیە بە تەواوی تەرخان بکرێت بۆ بەشی ئەم لایەنەی کە باسی دەکەم، چونکە بە شتێکی زۆر گرنگ و بەنرخ

پیشان دەدرا کە دەچووین سەردانمان دەکردن و قسەمان لەگەڵ هەموو ئەو لێپرسراوانەی کە لە ناو زیندانەکان بوون دەکرد، دەیانگوت کە دەگەڕێنەوە ناو زیانداناکان، لەبەر ئەوە مراقەبە لاحقەیە کە زۆر یەعنی بایەخی بەو دەرەجەیە پێ نەدراوە، تەنانەت لایەنی دەرونیش بەڕاستی لە ناو سجنەکان یان بڵێین گرتووخانەکانی دهۆك هەر ئەسڵەن لە لایەنی دەروونی ڕاستە هی ئیجتماعیان هەیە، بەڵام لایەنی دەروونیان نیە، داواکارین ئەگەر لەناو زانکۆکاندا زیاد بکرێت کە بەشی عیلم نەفس لەوێ بخوێندرێت بۆی تەرخان بکرێت تاوەکو ئەوانەی خەریج دەبن بتوانن لەوێش دابندرێن، لەلایەنی کەم ئەندامانەوە ئیهتمام دانی حکومەت بە خۆشحاڵیەوە دەڵێم یەکێکە لە خاڵە گرنگەکانی کە دەبێت بەرز بنرخێندرێت کە ئاوڕدانەوە لەم توێژە گەورەیەی کە هەیە لەناو کۆمەڵگای خۆماندا، بەڵام من وای نابینم تەنها زیادکردنی بڕە پارەیەك کە ڕۆڵێکی زۆر گەورەی هەیە بۆ ئەوەی گوزەرانیان چاك بکات، بەڵام ئێمە چۆن وایان لێ بکەین و بەگەڕیان بخەینەوەو بیخەینە ناو کۆمەڵ، هەڵبەتە دەبێت بودجە بۆ کردنەوەی تەرخان بکرێت، کردنەوەی بۆ نموونە یاریگایەك بۆ کەم ئەندامان کە ئێستا بەخۆشحاڵیەوە پێش ماوەیەك دیتم کە یەکخستنەوەیەك هەیە لە ڕێکخراوەکانی کەم ئەندامانی پارا ئۆڵۆمپی کە لێرەدا هەیە، بەڵام بەداخەوە شوێنێکیان نیە کە بتوانن ئەو بەشەی کە بڵێین حەقی خۆیان بهێننە دی، هۆڵی تایبەتیان هەبێت، چۆن لەگەڵ وەزارەتی لاوان کە دانراوە وەکو تارتان و یاریگا بۆ خەڵکانی تر ئاوا بۆ کەم ئەندامانیش ببێت، بە نیسبەت کەم ئەندامانی سەنگەر، بەڕاستی داواکارم بایەخێکی تەواو کە پێیان بکرێت، زۆر بەداخەوە دەڵێم نابێت ئەوان ئەو کەسانە بن کە نەتوانن هەندێك لە پێویستیەکانی خۆیان بێننە دی، هیوادارم لە جەژنی نەتەوایەتی خۆمان کە نەورۆزە بە زوویی ئەگەر ئەو بودجەیە تێ پەڕێندرێت لەبەر ئەو هۆیەی کە ئەمانە بهێندرێتە دی کەم ئەندامانی سەنگەر دەیان بینم لە زۆر لایەنەوە پێویستیان بە بایەخدان هەیە، ئەو داواکاریە لە زیادکردنی ئەو بودجەیەی کە بۆ ئەوان داندراوە، یەکێکی تر لەو شتانەی کە بەڕاستی دەمەوێت دەست نیشانی بکەم، پشتگیری خۆم بۆ هەر کەسێك دەردەبڕم کە لێرەدا داوای کرد بۆ زیندانیە سیاسیەکان کە من بە شەهیدی زیندوویان دادەنێم، لەبەرئەوەی زیندانیەکان ئەگەر زۆر شت کراوە بۆ شەهیدان بە دەستخۆشیەوە بۆ حکومەت، بەڵام بۆ زیندانی سیاسی کە خۆم لە لیژنەی مافی مرۆڤم چەندەها جار باس کراوە تا ئێستا نەگەیشتووینەتە نەتیجە، کە وابزانم زۆر بە ئاسانی ئەو ئەوە دەکرێت و ئاوڕیان لێ بدرێتەوە، ئەوەی دەمەوێت ئێستا بیڵێم ئەوەیە کە پرسیار ئاڕاستەی بەڕێز وەزیری دارایی بکەم بۆچی بڕە پارەی بەشی کۆمەڵایەتی زۆر نیە کە لە هەموو وڵاتانی دنیا بەشی هەرە زۆر کە دەزانین هەمووی بە خەڵکەوە بەندە، کۆمەڵایەتی هەموو لایەنێك دەگرێتەوە، بۆچی ئەو بڕە پارەیەی کە بۆی تەرخان کراوە بە کەمی دەبینین لەگەڵ ئەو پێویستیانەی کە هەیە؟، پێویستمان بەوە هەیە هاوسەنگیەك هەبێت لە نێوان داواکاری وەزارەتەکە لەگەڵ ئەو بڕە پارەیەی کە بۆی داندراوە لەلایەنی داراییەوە، نازانم هۆیەکەی ئایا ئەمانەی کە پێشکەشی دەکەن بە شێوەیەك وا پێشکەشی ناکەن کە ئەم هەموو گرفتانەی کە لەناو لایەنی کارو کاروباری کۆمەڵایەتی هەیە، وەکو گوتم گرتووخانەکان و کەم ئەندامان و

پەككەوتووەكان، زۆر شت كە ئێمە لە كوردستانێكی بەرەو ئاوەدانی، بەرەو چاك بوونی ڕەوشی دیموكراسی و بۆ هەموو لایەنێك كە من بە دەسكەوتێكی زۆر گەورەی دەزانم كە ئەم بودجەیە بە بەرزی دەنرخێنم، ئەو لایەن با زیاتر بایەخی پێ بدرێت، پرسیارێكی ترم هەیە بە نیسبەت پرۆژە یاسای بودجەوە كە سەبارەت بە ماددەی 2 كە داهاتی هەرێم لە ساڵی 2010 بە سێ سەد و چل و هەشت ملیار و شەش سەدو حەفتا و نۆ خەملێنراوە، لەسەر چ بنەمایەك ئەوە دانراوە؟ ئەگەر عجزەكەی هەشت سەد و سی و پێنجە، پشتگیری خۆم بۆ لیژنەی نەزاهە دا دادەنێم بزانم ئەگەر هاتوو ئەمە زیاتر بوو لەوەی كە خەملێنراوە، دەكرێت عجز لەگەڵ ئەوەی كە خەملێنراوە بەم شێوەیە فەرق هەبێت؟ حەز دەكەم لە لایەنی وەزیری سامانە سروشتیەكانەوە بۆم ڕوون بكرێتەوە، ئەوەی داواشی دەكەم لە دەزگای خانمان كە دانراوە، پشتگیری لە گەشە خان دەكەم كە زیاتر تەرخانی ئەو بودجەیە بكرێت بۆ ئەوەی بە تایبەتی بۆ ژنی سەركردە، كە كەمیەكی زۆر بینیم بەڕاستی لەناو ژناندا كە ژن تا ئێستا نەگەیشتووەتە پلەی ژنی سەركردە، ئامادەبوونێكی باشی دەوێت بە دیراسەت كردن لەسەری و سەرف كردن لەسەری ئەگەر لەناو وڵاتی خۆمان بێت یان ناردنی بۆ دەرەوەی وڵات، چونكە دەزانین هەر ئەو دایكەیە كە ئەو ڕۆڵەیە دروست دەكات و ئەو پیاوە سەركردەیەش دروست دەكات، پرسیاری ئەخیرم یان بڵێین دەست خۆشی خۆم دەكەم بۆ ئەوەی كە حیزبەكان بە یاسا دانراون، ئەوەش خەونی زۆر لە پێستری خۆمان بوو، بەڵام ئەگەر هاتو تا كۆتایی ساڵی دارایی 2010 یاسای حیزبەكان یەكلانەكراوەیە چۆن مامەڵە لەگەڵ ئەو پارەیە دەكرێت؟ لە وەزیری دارایی دەپرسم، ئەگەر هاتو هەتا كۆتاییەكەی نەبوو ئەو بڕە پارەیەی كە تەرخان كراوە چی لێ دەكرێت؟ دەتوانم لە كۆتایی دا ئەوە بڵێم ئایا كەس هەیە حەز نەكات كوردستان بەو شێوەیەی ئێستا كە دەیبینن لە ئیعمار و لە ئاوەدانكردنەوە؟ ئایا كەس هەیە حەزنەكا خۆشگوزەرانی فەقیرو هەژارەكان كە بە پشتی ئەوان ئەم دنیا تازەیەی ئێستای خۆمان دەبینین؟ ئایا كەس هەیە حەزنەكات بە پشتگیری پێشمەرگەكانمان هەر كەسێك كە قەڵەمی خۆی بە پاكی دروست كردووە و ئامۆژگاری كردووە بێتە دی؟، هەڵبەتە ئەگەر هەمووبمان حەزبكەین بەوەڵامێكی بەڵێ، بەڵێ بۆ شتی چاك نەك (نعم نعم)ی سەدام كە چەندین..... .

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس بۆ جەنابت، كاك عمر فەرموو.

بەڕێز عمر صدیق محمد:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

پێش هەموو شتێك دەست خۆشی لە سەرۆكایەتی پەرلەمان دەكەم، هەر لەیەكەم ڕۆژی خوێندنەوەی پرۆژە یاسای بودجە كارتان بۆ ئەوە كرد كە ئەم پرۆژە یاسایە بە شێوەیەكی شەفاف و بەڕوونی لەبەردەم چاوی هەموو پەرلەمانتاران و لە ڕێگەی ڕاگەیەندكاران و دەزگاكانی ڕاگەیاندنەوە بكەوێتە بەردیدی خەڵكی، بەڕێزان، سەرباری دەستخۆشی لە لیژنەی دارایی بە تایبەت سەرۆكایەتیەكەی، بەڵام چەند تێبینیەكم هەیە لەسەر ڕاپۆرتەكە، یەكەم: لەبەشی مووچەی فەرمانبەران ڕاپۆرتەكە بە هیچ جۆرێك

ئاماژە بۆ ئەم بەشە نەکراوە، کە ئێمە پێشتر لە لیژنەی دارایی ئەم بابەتەمان گفتوگۆ کردبوو بە چەند خاڵێکیش تێبینیمان لەسەر دابوو، ئەم بەشە کە چوار ترلیۆن پێك دێنێت، چوار ترلیۆن و ئەوەندە، هیچ خاڵێکی لەسەر نیە، ئێمە لە لیژنەی دارایی بە پێویستمان زانی بوو کە حکومەتی هەرێمی کوردستان لە ساڵی 2010 هەتا کۆتایی 2010 بە ژمارەی مووچە خۆرەکاندا بچێتەوە، ئەگەر دوو مووچەیی هەبوو هەوڵ بۆ ئەوە بدات کە نەیانهێڵێت، لە هەمان کاتدا ئەگەر کەسێك مووچەخۆر بوو ئیللا لە کاتی پێویستی دا وەکو لە یاساکەشدا هاتووە ئەگەر پێویستی نەبێت دامەزراندنی بۆ نەکرێت بە عقد، بە هیچ جۆرێك لە ڕاپۆرتی لیژنەی دارایی باسی ئەمە نەهاتووە، لە خاڵی دووەم لە ڕاپۆرتەکە کە تایبەتە بە سندوقی نیشتەجێ بوون، باس لەوە دەکات کە سێ سەد و پەنجا ملیار دینار دابندرێت بۆ سندوقی نیشتەجێ بوون، بەڕێزان لیژنەی دارایی لە پرۆژەی یاسای بودجەدا پێشنیاری ئەوەی کردووە کە سەدملیار کەم بکرێتەوە، بەڵام لە ڕاپۆرتەکەی خۆیاندا ئاماژەی بەمە نەداوە، دەبوایە ئاماژە بەوە بدات کە پەنجا ملیاری دەڕوات بۆ دەعمی مەشارعی زراعی، پەنجا ملیاریشی بۆ سولفەی عەقاریە، ئەمە لە ڕاپۆرتەکە نەهاتووە و بە نوقسانی دەژمێردێت، ..... .

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

رجائەن لە جێی خۆتانەوە بە بێ ئیجازە قسە مەکەن، کاك عمر فەرمووو.

بەڕێز عمر صدیق محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

.. ناوی ئەم بابەتە نەهاتووە دەبوایە بهاتبا، لە لاپەڕە 8 لیژنە پێشنیار دەکات کە 10٪ لە حیسابی منح و ئیعانات وە 15٪ لە حیسابی مەسروفاتی ئوخرا ببڕدرێت، بەڵام بە بێ ئەوەی هیچ وردەکاریەك بخاتەڕوو کە ئەم بڕانە چەندن؟ دەبوایە لیژنە لە ناو ڕاپۆرتەکەیان ئەمەیان ئاماژە پێ کردبا، ئێمە وەختی خۆی لە لیژنەی داراییش ئەمەمان گوت، بەڵام بەداخەوە نەهاتووە، ئەگەر زەرب و تەرحێك بکەی ئیعانات بە بڕی 39 ملیار و ئەوەندە ملیۆن دەکات، منح بە بڕی 43 ملیار دەکات، مەسروفاتی ئوخرا بە بڕی 102 ملیار و ئەوەندە ملیۆن دەکات، هەمووی کۆ بکەیتەوە تەقریبەن نزیکەی 180 ملیار دینار دەکات، لێرە پێشنیاری لیژنەی دارایی و ئابووری وەك لە ڕاپۆرتەکەدا هاتووە دەڵێت بگەڕێتەوە بۆ ئیحتیاتی وەزارەتی دارایی، بەڵام لە یاسای بودجە 19 ملیاری گەڕاندووەتەوە بۆ بودجەی پەرلەمانی کوردستان بە بێ ئەوەی لێرە ئاماژەی پێ بکات، بۆیە من داوادەکەم، ئەم بڕگەیە هەموار بکرێتەوە بەو شێوەیەی خوارەوە: بڕینی 10٪ لە حیسابی ئیعانات و لە حیسابی منح، وە لە 15٪ لە حیسابی مەسروفاتی ئوخرا، بەم شێوەیەی خوارەوە دابەش بکرێت: نۆزدە ملیار و حەفتاو چوار ملیار و ئەوەندە بڕوات بۆ موازەنەی پەرلەمانی کوردستان،

تەرخان کردنی بڕێك بۆ سێ قەزا یان چوار قەزا کە بەردەوام ئەم قەزایانە و خەڵکەکەی لە خزمەتی گەلی کوردستان بوون، ئەو دامەزراوانەی کە ئێستا ئێمە تیایا کار دەکەین، بەڕێزان پەرلەمانی کوردستان لە ساڵی 1999 بە بڕیاری ژمارە 11ی بڕیاری داوە کە هەڵەبجە و ڕانیە و سۆران ئەمانە بکرێن بە پارێزگا، من دەڵێم ئەگەر ئێستا ئەم شوێنانە ناکرێن بە پارێزگا با زیادەیەك لەم بودجەیە کە بودجەیەکی زۆرە، پانزە ترلیۆن پارەیەکی زۆرە، پێشنیار دەکەم بڕی 20 ملیار دینار بۆ هەریەك لە قەزای هەڵەبجە و قەڵادزێ و ڕانیە، سۆران و مێرگەسور و ئامێدی زیادبکرێت، چونکە وەکو بەڕێزانی ئەندامانی پەرلەمان ئاماژەیان پێیدا هەرچەندە لە یاسای بودجە و لە وردەکاری بودجەکە هەوڵی ئەوە دەدات کە ئاوەدانی بە زۆرینەی پارچەکانی دانیشتوانی هەرێمی کوردستان بگات، بەڵام ئەم شوێنانە وەکو پێویست و وەکو ئەوەی کە خواستی هەموومانە پرۆژە خزمەتگوزاریەکان بە تایبەتیش ئەوانەی کە تایبەتن بە ژێرخانی ئابووری نەیگرتوونەتەوە، بۆیە پێشنیار دەکەم بەو بڕانەی کە ناوم هێنان ئەم بڕە تەرخان بکرێت بۆ ئەو شوێنانە، وەزارەتی دارایی و وەزارەتی پلاندانان سەرپشك بێت بۆ مامەڵە کردن لەگەڵ ئەو بڕەیە، تایبەت بە سندوقی هاوکاری بۆ جێیە ناکۆك لەسەرەکان، پێشنیارێکی زۆر جوانە کە لە ڕاپۆرتی لیژنەی دارایی هاتووە، بەڵام من پشتگیری لە ڕایەکەی کاك علی حسین دەکەم کە دوو ڕۆژ لەوەو پێش کردی کە ئەویش ئەوەیە کە تەرخان کردنی بڕەکە، بۆ ئەوەی هەم وەزارەتی دارایی بۆ خۆی بتوانێ چاودێری بکات تا بزانێت ئەو وەزارەتانەی کە خزمەتگوزاری و هاوکاری پێشکەش بە شوێن و ناوچە ناکۆکی لەسەرەکان دەکەن، هەرچەندە، هەم پەرلەمانی کوردستانیش ئەو بڕەیەی کە وەزارەتی دارایی دایدەنێ و لێرە موسادەقەی لەسەر بکرێت، بۆیە ئێستا بەڕێزانی وەزیری دارایی و وەزیری و پلاندانان و هاوکارەکانیان لێرەن هەر لە ئێستاوە موناقەشەی ئەو بڕەیە بکەن کە باشە بۆ ئەوەی لەو سندوقەیە بێت هەم حکومەت بۆ خۆی لە ڕێی وەزارەتی دارایی و تەختیت و هەم پەرلەمان و هەم دەزگاکانی ئیعلامی و هەم ڕێکخراوەکانی کۆمەڵی مەدەنی و ئەحزابی سیاسی هەموویان پێکەوە دەتوانن چاودێری لەسەر ئەو سندوقە دابنێن بۆ ئەوەی بە باشترین شێوە و بە بێ کەموکوڕی خزمەتگوزاریەکە و بڕە پارەکە بگات بەو شوێنانە، بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان، لەلایەن زۆرێك لە پەرلەمانتاران قسە لەسەر داهاتی نەوت کرا، بۆیە من پێشنیار دەکەم پێش ئەوەی بودجە تەسدیق بکرێت وەزیری سامانە سروشتیەکان بێت لێرە ڕوونکردنەوە لەسەر ئەو بابەتە بدات، بۆ ئەوەی بەرچاوی هەموو پەرلەمانتاران ڕوون بێت کە ئەو بڕەیەی کە لە داهاتی نەوتی هەرێمی کوردستانە چەندە و چۆن وەردەگیردرێت و چۆنیش سەرف دەکرێت؟ بەهەمان شێوە داوای ڕوون کردنەوە دەکەم لە بەڕێز وەزیری دارایی لەسەر مووچەی پێشمەرگە دەکەم، چونکە ئەوانە برای ئێمەن، هەموومان پێکەوە دەتوانین ئەم هەرێمە بپارێزین و ئێمە بە پشتیوانی ئەوان بەردەوامیمان دەبێت، ئەگەر ئێمە نەزانین ژیانێکی باش بۆ ئەوان فەراهەم دەکرێت، دڵنیا بن لەوەی کە موسادەقە بۆ ئەو بودجەیە ناکەین، بۆیە پێویست دەکات ئەوان ڕوون کردنەوە لەسەر مووچەکە بدەن، تا

بزانین ئەو مووچەیەی کە دایان ناوە بۆ پێشمەرگەیەکی ئاسایی تا بەرزترین پلە چەندە؟ تا بزانین ژیانێکی باشیان بۆ فەراهەم دەکات یان نا؟ زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس بۆ جەنابت، کاك عمر فەرمووو.

بەڕێز عمر نورەدینی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بە حوکمی ئەوەی نوێنەرایەتی کردنی ئەندام پەرلەمان لەناو پەرلەمان و هەم لەسەر ئاستی نیشتمانی دا هەم لەسەر ئاستی ناوچەییشدا، بۆیە لەسەر هەردوو ئاست من دەمەوێت قسە بکەم، تا ئەو ڕادەیەی کە پەیوەندی بە ناوچەی خۆمانەوە هەیە، من یەکێکم لەو ئەندام پەرلەمانانەی کە نوێنەرایەتی شاری قەڵادزێ و دەوروبەری و دەڤەری پشدەر دەکەم، ئاشکرایە کە ئەم دەڤەرە لە نیوەی دووەمی هەفتاکانی سەدەی ڕابردوو بە زنجیرەیەك قۆناغدا تووشی سیاسەتی تەرحیل کردن و کاولکاری و وێرانکاری بووە تا ئەوەی لە ساڵی 1989 بە یەکجاری ئەم مەنتیقەیە تەرحیل کراو بوو بە کاولستان، دیارە لەسەردەمی دەسەڵاتی خۆماندا بایەخ بەو مەنتیقەیە دراوە، بە تایبەتی لەسەردەمی کابینەی پێنج دا بە دەیان پرۆژەی ئاوەدانی بۆ ئەم ناوچەیە چووە، بەڵام تا ئەو ڕادەیەی پەیوەندی بە پرۆژەکانی ئاوەدانیەوە هەیە یا خزمەتگوزاری بۆ ساڵی 2010 لەوەی کە میزانیەی حکومەتی هەرێمی کوردستان پێشنیار کراوە، من تێبینیەکانی خوشك و برایانی بەڕێزم لەسەر ئەو ناوچەیە دووبارە ناکەمەوە، چونکە منیش هەمان تێبینیم هەیە، بەڵام دەبینین بە شێوەیەکی گشتی تێبینیەکان لە دوو خاڵدا کۆ دەبنەوە، یەکێکیان کەمی پرۆژەکانە و دووەمیشیان جۆری پرۆژەکانە، ئەوەش بە بیردەهێنمەوە کە من سەبارەت بە ئەو مەنتیقەیە لەگەڵ هاتنی پرۆژەی بودجە یاداشتنامەیەکم دا بە سەرۆکایەتی پەرلەمانی بەڕێز و وێنەیەکیشم دا بە بەڕێز وەزیری تەختیت، ناڕەزایی و گلەیی ئەو مەنتیقەیەم نیشاندا بوو، هەم کۆمەڵێك پێشنیار بوو بۆ ئەوەی هەوڵ بدرێت چاوخشاندنەوە بکرێت بە پرۆژەکانی کە بۆ ئەم سنوورە پێشنیار کراوە، بۆیە جارێکی تر من ئەوە دووپات دەکەمەوە کە پێویستە چاوخشاندنەوە بکرێت بە جۆری پرۆژەکان و ڕادەی پرۆژەکان، هەروەها دوای گفتوگۆ کردن لەگەڵ خەڵکی مەنتیقە و لەگەڵ قائیمە قامی قەڵادزێ ئێمە گەیشتووینە ئەو قەناعەتەی کە چەند پرۆژەیەك پێویستە بخرێتە ناو پرۆژە پێشنیار کراوەکان بۆ ساڵی 2010 هەندێکیشیان بگۆڕدرێت، لەوانە لەو بڕە پارەیەی کە دانراوە بۆ دروست کردنی قوتابخانە کە بڕی 150 ملیار دینارە کە ئەمە خاڵێکی گەشی بودجە و میزانیەی حکومەتی هەرێمی کوردستانە بۆ ساڵی 2010، چوار قوتابخانەی 27 پۆلی بۆ ئەم مەنتیقەیە دروست بکرێت، دوویان بۆ سەنتەری شاری قەڵادزێ و یەکێکیان بۆ ناحیەی ژاراوە و ئەوەی تریشیان بۆ ناحیەی سەنگەسەر، هەروەها بە دوو سايد كردنی ڕێگای سەرەکی نێوان قەڵادزێ - دەربەند کە لە ڕابردوو دا دەیان کارەساتی ناخۆشی تێدا ڕوو داوە، ئەمە داخوازیەکی خەڵکی مەنتیقەیە و لە ڕابردووش کاری لەسەر کراوە، هەروەها لە سنووری قەزای قەڵادزێ

ناحیەیەك هەیە بەناوی ناحیەی ئی سێوە کە تا ئێستا نە تۆڕی کارەبای پێگەیشتووە نە جادەی قیرپشی هەیە، بۆیە هەوڵ بدرێت لە داهاتوو دا بۆ سنووری ناحیەی ئی سێوە کە تا ئێستا 22 گوند زیاتری لەسەرە تۆڕی کارەبای بگاتێ و هەروەها جادەکەشی بۆ قیرتاو بکرێت، هەروەها دروست کردنی ناوەندێکی ڕۆشنبیری و هونەری بۆ گەنجان و لاوانی قەلادزێ کە ئەمەش داخوازیەکی ئەوانە، هەروەها بەردەوام بوون لەسەر پرۆژەی تەواوکردنی خزمەتگوزاری قیرتاو کردنی جادە و کۆلانەکانی هەم سەنتەری شاری قەلادزێ و هەم ناحیەکانیش بە تایبەتی ناحیەی سەنگەسەر و ناحیەی ژاراوە، ئەوەش بە بیردەهێنمەوە کە ئێمە پرۆژە بڕیارێکمان کردبوو سەبارەت بە پشتیوانی کردن لە پرۆسەی ئاوەدانکردنەوە بۆ ئەو قەزایانەی کە تەرحیل کراون، ئەوەی کە کاك عمر باسی کرد دەکرێت بەم شێوەیە ئەم پرۆژە بڕیارەی کە ئێستا لای سەرۆکایەتیە لەگەڵ ئەم فکرەیەی کە کاك عمر باسی کرد دەمج بکرێت، چونکە ئەم ناوچانە پێویستیان بەوە هەیە لەبەرامبەر کاولکاری و قوربانی دانی تایبەتی پشتیوانیەکی تایبەتیشیان لێ بکرێت بۆ پرۆسەی ئاوەدانکردنەوە، سەبارەت بە بواری پەروەردە و خوێندنی باڵا کە ئەمە پەیوەندیان بە لیژنەی ئێمەوە هەیە، ئێمە دەبینین لەناو پرۆژەی حکومەتی هەرێمی کوردستان دا بایەخی تایبەتی دراوە بەم دوو بوارە کە ئەمە مایەی دەست خۆشیە، تەرخانکردنی 120 ملیار بۆ بواری تواناسازی و خوێندن کە ئێمە پێمان وایە دەبێت ئەم بوارە بواری توێژینەوەی زانستیش بگرێتەوە، هەروەها تەرخانکردنی 150 ملیار بۆ دروست کردنی قوتابخانە کە ئەمەش کارێکی زۆر باشە، بەڵام ئێمە لە لیژنەی پەروەردە و خوێندنی باڵا لەسەر چۆنیەتی جێ بەجێ کردنی ئەم بڕە پارەیە و وەگەڕخستنی لە ئایندەدا هەندێك پێشنیارمان هەبوو، خۆش بەختانە سوپاسی لیژنەی دارایی دەکەین کە بەشێك لە پێشنیارەکانی ئێمەیان خستووەتە ناو ڕاپۆرتی خۆیانەوە، بەڵام دیسانەوە هەندێك پێشنیارمان هەیە دیسان چاوی پێدا بخشێندرێتەوە و بەهەند وەربگیردرێت، بۆ نموونە بۆ هەردوو بوار دەبینین ئێمە وەزارەتی پەیوەندارمان هەیە، یەکێکیان وەزارەتی خوێندنی باڵا و توێژینەوەی زانستیە کە پەیوەندی بە 120 ملیارەکەوە هەیە، هەروەها ئەوەی تریشیان وەزارەتی پەروەردەیە کە پەیوەندی بە 150 ملیارەکەی دروست کردنی قوتابخانەوە هەیە، بۆیە ئێمە بە زەروری نازانین لەسەرووی ئەم وەزارەتانەوە بۆردی تایبەتی یان دەسەڵاتی تایبەتی یان موئەسەساتی تایبەتی هەبێت بۆ جێ بەجێ کردنی ئەم بڕە پارەیە و وەگەڕخستنی، یان ئەگەر بۆرد هەبێت دەبێت ئەم وەزارەتە مەعنیانە ڕۆڵی سەرەکیان پێ بدرێت لە جێ بە جێ کردن و وەگەڕخستنی ئەم بڕە پارەیەدا، خاڵێکی تر کە ئێمە لە ڕاپۆرتەکەمان دا ئاماژەمان پێی دابوو و بەشێك لە بەڕێزانیش باسیان کرد، بەڵام تیکرار کردنەوەی هەر باشە، ئەویش مەسەلەی میلاکی وەزارەتی پەروەردەیە، لەوێدا وەکو ئاماژەی پێدرا داوای 1500 کەس کراوە کە هەم بۆ مامۆستا و هەم بۆ فەرمانبەر و خزمەتگوزاریش، دوای ئەوەی کە ئێمە مەیدانیەن سەردانی زۆربەی بەڕێوبەراتیەکان کرد، بەڕێوبەرایەتی گشتی پەروەدە و بەڕێوبەرایەتی پەروەردەکەمان لەسەنتەری موحافەزات وقەزا و ناحیە، بۆمان دەرکەوتووە کە ئەم بڕە بەڕاستی لەگەڵ داواکاری و پێداویستی زانستی و پەروەدەیی وەزارەتی پەروەدە یەکناگرێتەوە، بۆیە ئێمە

داواكارین له وه‌زاره‌تی دارایی و سه‌رۆكایه‌تی حكومه‌ت پێویسته چاو به‌و بڕه میلاكه‌دا بخشێندرێته‌وه به شێوه‌یه‌ك كه داواكاریه‌كانی وه‌زاره‌تی په‌روه‌ده له‌ڕووی پسپۆریه‌تی و زانستیه‌وه جێ به‌جێ بكات، هه‌روه‌ها دامه‌زراندنی ده‌رچووانی په‌یمانگای مه‌ڵبه‌ندی مامۆستایان و ئه‌وانه‌ی زانكۆ كه له بواری په‌روه‌ده‌دان به هه‌ند وه‌ربگیرێت به‌شێوه‌ی ئیستسنائی له‌سه‌ر سێ بنه‌ما، یه‌كه‌میان/ چونكه ئه‌وانه ته‌نها بۆ مامۆستایه‌تی په‌روه‌ده كراون، دووه‌میان/ ئێستا په‌یمانگای مه‌ڵبه‌ندی مامۆستایان داخراوه ته‌نها ئه‌وانه ماون كه ئێستا ده‌رچوون و دانه‌مه‌زراون، سێیه‌میان/ له‌لایه‌ن په‌روه‌رده‌كانی خۆیانه‌وه پێشنیار پێشكه‌ش كراوه بۆ ئه‌وه‌ی له داهاتوو دا به پێی پلانی وه‌زاره‌تی په‌روه‌رده و به‌ڕێوبه‌رایه‌تی په‌روه‌ده‌كان ئه‌مانه له داهاتوو دا دابمه‌زرێن، زۆر سوپاس.

به‌ڕێز سه‌رۆكی په‌رله‌مان:

سوپاس بۆ جه‌نابت، كاك عبدالسلام فه‌رمووو.

به‌ڕێز عبدالسلام مصطفى صديق:

به‌ڕێز سه‌رۆكی په‌رله‌مان.

وادیاره كه دواكه‌وتن له قسه‌كردن سوودیشی هه‌یه و زه‌ره‌ریشی هه‌یه، زه‌ره‌ره‌كه‌ی ئه‌وه‌یه كه قسه‌كان هه‌مووی ده‌كرێن و خه‌ڵك تاقه‌تی نه‌ماوه، سووده‌كه‌شی ئه‌وه‌یه كه هیوادارم سوودی لێوه‌ربگیردرێت نه‌ك وه‌ك ئه‌و هه‌ڵانه‌ی كه پێش من كران، به‌ڕاستی من خۆم به‌ئه‌ندامی په‌رله‌مان ده‌زانم و به نوێنه‌رایه‌تی خه‌ڵكی كوردستان له ڕێگای لیستێكه‌وه هاتوومه، قه‌ت ماف به‌خۆم نادم به‌وه ده‌ست پێ بكه‌م و ئیدعای ئه‌وه بكه‌م كه نوێنه‌رایه‌تی ناوچه‌یه‌ك ده‌كه‌م، چونكه ڕه‌نگه خوشكێك و برایه‌ك له فراكسیۆنێكی تر ئه‌ویش له هه‌مان ناوچه بێت و بڵێت منیش نوێنه‌ری ئه‌وانم، هیوادارم خۆم بپارێزم له‌وه‌ی كه باسی ناوچه‌یه‌كی تایبه‌ت بكه‌م، ئه‌گه‌ر كردیشم بۆ مه‌سڵه‌حه‌تی عامه‌یه وه‌كو ئه‌ندامی په‌رله‌مان، دووه‌میان/ من هیوادارم ئه‌و پسپۆریه‌ی من له ماتماتیك وكۆمپیوته‌ر و ئامار ڕێگام پێ بدرێت كه هه‌ندێ تێبینی گشتی له‌سه‌ر بودجه و ڕاپۆرته‌كه بده‌م و قبوڵ بكرێت، به‌ڕاستی من له‌وه ده‌ست پێ ده‌كه‌م و هه‌وڵ ده‌ده‌م باسی ڕاپۆرت و بودجه تۆزێك بكه‌م، سیاسه‌تی بودجه و هه‌ڵسه‌نگاندنی بودجه، پاشان به پێی ئه‌وه‌ی كه من سه‌رۆكی لیژنه‌یه‌كم هه‌وڵ ده‌ده‌م باسی چۆنیه‌تی مامه‌ڵه كردنی ڕاپۆررت له‌گه‌ڵ لیژنه‌كه‌م بكه‌م، هیوادارم وه‌خته‌كه‌ی كافی بێت، به‌ڕاستی ئه‌م گفتوگۆیه‌ی ئێمه ته‌نها گفتوگۆیه‌كی ژمێریاری نیه، كه بێین باسی ژماره بكه‌ین و ئه‌م مه‌درسه‌یه چه‌ندی تێ چوو، هه‌میشه گفتوگۆی بودجه گفتوگۆیه‌كی سیاسیه، ئه‌م ژماره‌و ڕێژانه بێ گومان به‌كارده‌هێندرێن بۆ ئه‌وه‌ی هه‌ڵسه‌نگاندنێكی سیاسی بۆ بودجه بكرێت و ڕه‌واشه هه‌ڵوێستی جیاوازمان هه‌بێت له‌سه‌ر ئه‌و بودجه‌یه به پێی هه‌ڵوێستی جیاوازمان له حكومه‌ت و له‌و لایه‌نه‌ی كه پێشكه‌شی كردووه، به‌ڵام ناكرێت ئه‌وه له‌بیری خۆمان ببه‌ین ئه‌و هه‌ڵوێسته سیاسیه نه‌كرێته ئه‌وه‌ی كه ئێمه كاری هه‌ره سه‌ره‌كی خۆمان كه په‌رله‌مانتاریه له‌بیر بكه‌ین، ئه‌ویش ئه‌وه‌یه كه هاوكار بین ئه‌و وڵاته به‌زووترین كات بودجه‌یه‌كی كامڵ ترو باشتری هه‌بێت، ئیتر له‌لایه‌نی كه من به‌شدارم تێیدا یان

لایەنێکی تر بیت، ئەگەر پێم بکرێت وەکو ئەندام پەرلەمان تاکو بیسەلمێنم بۆ خەڵکی کوردستان کە من نوێنەرایەتیان دەکەم و ئەڵتەرناتیفی باشترم هەیە پێویستە بێ گومان هەوڵی ئەوە بدەین کە ئەو بودجەیەش هەر تێپەڕ دەبێت بە دەنگدانێك کێ دەنگی لەسەر دەدات و کێ دژیەتی؟، با لە ئەخیر بڵێین ئێمە ئەو بودجەمان دەوڵەمەند کردووە ئەو نەواقسانەی کە تێیدا بوو با هاوکاری ئەو دوو وەزیرە بەڕێزەو ئەو لیژنەمان کردبا، لەسەر ئەو ئەساسە من تەسەور دەکەم یەکەمین پرسیاری گرنگ ئەوەیە ئەو بودجەیە سیاسەتێکی هەیە یان نیە؟ من دەڵێم بەڵێ، ئەو ڕێژە 37٪ی کە دانراوە بۆ بوارەکانی پەروەردەو ئاوەدانکردنەوەو خوێندنی باڵاو تەندروستی باشترین بەڵگەنە کە ئەمە سیاسەتێکە ئەو هەموو پارە تەرخانکراوە کە لە خاڵەکانی یاسای بودجە هاتوون، دیارە کە حکومەت نیازێکی هەیە کە نامەوێ ڕەقەمەکان دووبارە بکەمەوە، واتە تەسەور دەکەم بۆچوونێکی هەبوو، بەڵام لە بیرمان نەچێت ئەم موازەنەیە، ئەمە وەکو لە سەرەتای ماددەی یەکەمی بودجە هاتووە بۆ خەرج کردنی ئەو بڕە پارەیەی خەملێنراو بە 11 ترلیۆن پلانێکمان داناوە، من ناکەومە ئەو هەڵەیەوە کە وەکو گوتم کە لە ئەخیر بێم و بڵێم لەناو بودجە نووسراوە ئێمە پلانمان هەیە بۆ ئەو ساڵە قوتابخانەیەك لە گوندی سێ گرتکان بکەین، بێم بڵێم من چوومە ئەو گوندە ئەو قوتابخانەم نەدیت ئەم مەشروعە وەهمیە، خۆم دەخەمە هەڵەیەکەوە، چونکە ئەمە نە حیسابی شتێکە کراوە، ئەمە پلانێکە بۆ ساڵی داهاتوو، ئێمە تەسەور دەکەم خزمەتێك دەگەیەنینە ئەو لایەنەی کە تەمسیلی دەکەین و ئەو بودجەیە ئەگەر بێین و خۆمان ئامادە بکەین بۆ موناقەشەی حیسابی خیتامی و میزانیە، میزانیە ئەوەی بەراوردی ئیراد و مەساریف لەوێیا دەپرسم مدەوەر لە کوێیە، لەوێ دەپرسم چۆن ئەو پارەی کە تەرخان کراوە سەرف کراوە؟ لەوێ حەقی خۆمە وەکو هاووڵاتیەك و وەکو پەرلەمانتارێك بچمە وردترین وردەکاریەکانی ئەو پرۆژەیە، لێرە کە پلانێك دادەنێی هەر لەسەرەتاوە بڵێم چوومە ئەو جێگایە و شەقامەکەم نەدیت! تەبعەن نایبینی، چونکە دەڵێت من پلانێك دادەنێم بۆ ئامادەکردن یان دامەزراندن لەو ساڵە، ئەمە بە حەقیقەت ئەگەر تەماشای بکەین من دەڵێم ئەو بودجەیە چەند هەنگاوێکی بوێرانەی تیایە کە ئێمە دەزانین لە کاتی ئامادەکردنی نە وەزارەتی دارایی نە پێشمەرگە و نە داخلی بە کۆتایی یەکتریان نەگرتبووەوە، وەزارەتی دارایی کە جەنابی وەزیر لێرەیە و چاوەڕوانە پرۆژەی وەزارەتی دارایی لێرە پەسەند بکرێت و تاوەکو ئەو بتوانێت بڵێت من بە پێی ئەو وەزارەتە ئیش دەکەم، من دەبینم ئەنجامی ئەو قۆناغەی کە زۆر شتی سلبی تێدا بوو ڕەنگی دایەوە لەسەر ئەو بودجەیە، ڕاستە، بەڵام دەستان خۆش بێت بە جورئەتەوە توانیتان، من یەك لەوانە بووم کە دەمگوت نەدەتوانرا بڵێن ئاسایشی هەرێم و کۆی بکەن، بەڵام نەیانویستووە فێرمان بکەن واقعێکیان پیشان داوە، ئێمە دەتوانین سوور بین لەسەر ئەوەی پەلە بکرێت لە دەرکردنی هەموو ئەو یاساو ڕێنماییانەی پێویستن بۆ ڕێککردنی ئەم وەزعەی ئێمە لە کوردستان کە تێیدا دەژین، نەتیجەی ماندوو بوونی هەردوو دەزگای ئاسایشە، کە پۆلیس و پۆلیسی مرور و پێشمەرگەیە، من نازانم چۆن جورئەت بە خۆم بدەم و بڵێم هیچیان بۆ سەرف نەکەم، بەس راتب تاوەکو لەبەر هەڵەیەکی ئیداری بیت، لەبەر

مەوقفێکی سیاسی بیت، ئێمە هەرێمی کوردستان و ئاسایش و سەقامگیری ئەو وڵاتە بخەینە خەتەری ئەوەی کە ئێمە تۆڵە بستێنین لە دەزگایەك کە بەرپرسیارە لە ئەمنیەتی ئێمە، بۆیە ئەوەش سوودێکە کە قسەی لەسەر دەکەم، دەمەوێت قسەکانی خۆم کۆتایی پێ بێنم بە دوو شتی گرنگ و ئەساسی بۆ هەر گفتوگۆیەکی بودجە، ناکرێت ئێمە داوا بکەین یان هەوڵ بدەین ئابووری بازاڕ و کەرتی تایبەت ئەساسی ئابووریمان بێت، هەوڵ بدەین هەر گروپێك و هەر توێژێکی ئەو کۆمەڵگایە راتب و مووچەی هەبێت، لەلایەکەوە گلەیی دەکەین و حەقمانە کە زیاتر لە 60٪ ی بۆ تەشغیلی چووە، ئینجا شەرمانە لەسەر ئەوەی هەشت سەد هەزار فەرمانبەرە یان ملیۆن و نیوە؟ مەعقولە ئەم 800 هەزارە بینایەیان نیە و مەسارفیان نیە؟، بۆیە من تەسەور دەکەم با جەرىء بین، خۆشە بڵێم بۆ ئەو گروپە پارە سەرف بکەن، ئەگەر بەس تەماشا بکەین ئەو سێ ڕۆژەی کە لێرە باسمان کرد هیچ توێژێك نەما لەو کۆمەڵگایە کە داوا نەکات حکومەت پارەیەك بە شێوەیەك لە شێوەکان بۆی سەرف بکات، لە دەوڵەتی دنیای پێشکەوتوو کەس بێ پارە نیە، ئەوەی هیچ نایگرێتەوە سۆشیاڵ دەیگرێتەوە، بەڵام با لە خۆمان بپرسین لە 17٪ ی دانراو بۆ ئێمە ئەدرێت لەسەر حیسابی پرۆژەکانە کە تا ئێستا ئێمە خانوومان لە دیرەلۆك و شیلادزێ و سیریێ، 46 هەزار کەس لە وەزعی ساڵی 1991 دەژین، لەبەر ئەوەی نێروەو ڕێکان و مزوری ژوورو دۆسکی ژوورو تەقریبەن هەزار عائیلە مەنتیقەکەیان داگیر کراوە لەلایەنی چەکدار یانیش تۆپباران دەکرێت، ڕاستە حکومەت باوکە، بەڵام نە ئەو باوکەیە بەس نان بخاتە گەرومان، من داوا دەکەم لە باتی ئەوەی ئێمە زەخت بخەینە سەر حکومەت میزانیە تەشغیلی و مووچە زیاد بکەین....... .

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

رجائەن وەرە سەر بەنامەکە، هەرکەسێك ئازادە چی گوتووە، کاك عبدالسلام فەرموو.

بەڕێز عبدالسلام مصطفى صديق:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من پێشنیار دەکەم بۆ هەر دوو وەزیر کە لێرەن، بۆ چارەسەر کردنی ئەو جیاوازی ڕێژەیەو ئەو زیادەیەی بەینی میزانیەی تەشغیلی و میزانیەی پرۆژەکان پلانێکی زانستی پێشکەش بکەن، کە دەزانین بە ساڵێك و دوو ساڵ ئەوە حەل نابێت، چۆن ئێمە دەرفەتی کار پەیدا دەکەین، چۆن بەرهەم هێنەر و سەرمایەدار و دەوڵەمەند هان دەدەین لەڕێگای یاسا لەڕێگا هەموو شتێك کە خەڵك ڕووبکاتە بازاڕ و لەوێ بەرهەمیش بێنێت، خەرجیش بکات لەباتی ئەوەی بە میزانیە زەحمەت بکێشێ، دووەم خاڵم کە کۆتایی پێ دێنم من تۆزێك لە ریازیات تێ دەگەم (GFS) سیستەمێکی دنیاییە هەموو بوارەکانی خەرجیاتی هەیە کە ئەگەر لە هی هەر وەزارەتێك وەربگری ڕەنگە ببنە 300 و 400 حەوت بوارە هەر بوارێك تەقسیم کراوە بۆ پێنج سیستەم و پێنج مستەوا، کە پێنج جارانی حەوتی بکەی دەکاتە سی و پێنج، لەهەر مستەوایەکی خوارەوە تا دە د.ئاراس وابزانم کە دە بابەتی خەرج وەردەگریت، 350 بابەتی خەرج کۆکرایەوە بە شێوەیەکی عیلمی لەژێر ئەو سیستمە، بەداخەوە لە تەرجومەی عەرەبی وکوردی هەندێك وشەی نەیار

دێت، مەسورفاتی ئوخرا، منح و ئیعانات، وەزارەتی ڕۆشنبیری چۆن دەتوانێ ئیشی خۆی بکات ئەگەر جەزائیز موسابەقاتی ریازی و منح نەداتە ڤیستیڤاڵ و ئەو شتانە، ڕاستە وەزارەتی کاروباری کۆمەڵایەتی منحی نیە لە (GFS)ەکەش نیە، من هیوادارم کە هەر دوو وەزیرە بەڕێزەکانیش لێرەن و لیژنەی داراییش لێرەیە و پەلە نەکەین لەو قسە عاتفیەی کە 10٪ لە مەسورفاتی ئوخرا، چونکە گوایە مەترسی ئەوەی هەیە ببیتە مایەی گەندەڵی، ببڕن و بیخەنە سەر فلان جیگا ئەمە قسەیەکی زۆر ناعیلمیە، عیلمیانە دەبێت ئێمە هەوڵ بدەین کە شەفافیەت و بەدواداچوون و بە وردی تەماشا بکەین چۆن ئەو پارەیە سەرف دەکرێت، دەستی ئەو کەسە ببڕین ئەوەی ئەو پارەیە لە ڕێگایەکی نادروست سەرف دەکات، ئاخر کەلیمەم ئەوەیە کە سوپاسی لیژنەی دارایی دەکەم کە مەتاڵبەکان و داخوازیەکانی لیژنەی کاروباری کۆمەڵایەتی ڕەچاو کردووە، هیوادارم لە باتی پەسەند بکرێنە بەشێك لەو، چونکە فعلەن داخوازی وەزارەتە، با ئەم بودجەیە تێپەڕێنین، چونکە خەڵك چاوەڕوانی ئێمەیە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس بۆ جەنابت، کاك عمر نوقتەی نیزامی هەیە فەرموو.

بەڕێز عمر صدیق محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

عەفو کاك د.بڕینی 10٪ ناعیلمی نیە، من ئەو پێشنیارەم لەسەر ماددەی ....

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

رجائەن ئەوە ڕەئی خۆیەتی، تکایە ڕەئی ئەوەو ئەندامی پەرلەمانە، جەنابیشت ڕەئی خۆت داو ئەویش دای و هەمووتان ئازادن لە دەربڕین، بەڵام ناوی کەسێکی تر نەهێنن، کاك ئاسۆ فەرموو.

بەڕێز بکر کریم محمد صالح (ئاسۆ):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پێشەکی من بەگشتی لەگەڵ ڕاپۆرتەکەی لیژنەی دارایی و ئابووری دام، بە پێویستی دەزانم پێشنیاز وڕاسپاردەکانی ئەو لیژنەیە بە هەند وەربگیردرێت، لەگەڵ ئەوەشدا لە ڕاپۆرتی لیژنەی دارایی دا هەموو پێشنیاز و ڕاسپاردەو ڕەخنەی لیژنەکانی پەرلەمان بە تەواوی جێگایان لە ڕاپۆرتی لیژنەی ناوبراو دا نەکراوەتەوە، یەکەم/ لەبەرئەوە بە پێویستی دەزانم لیژنەی ناوبراو چاوێك بەمەدا بخشێنێتەوە، دووەم/ سەرەڕای هەندێ کەلەبەرو کەموکورتی پرۆژەی بودجە وەك لە ڕاپۆرتەکەدا دەستنیشان کراوە یان پەرلەمانتاران ئاماژەیان بۆی کرد، کە پێویستە پێداچوونەوەی جدیان بۆ بکرێت یان لەلایەن وەزیری دارایی و وەزیری پلاندانان و وەزیری سامانە سروشتیەکانەوە ڕوونکردنەوەی جدیان لەبارەیەوە بدرێت، بەگشتی چەندین خاڵی گرنگی تێدایە کە من نامەوێ دووبارەیان بکەنەوە، بەڵام بۆ ڕوونکردنەوەی زیاتر دەڵێم بە گوێرەی ئەو پارانەی کە ئەمساڵ بۆ پرۆژە بەردەوامەکان و بۆ پرۆژە پێشنیاز کراوەکانی ساڵی 2010 کە بۆ هەر وەزارەتێك خەرج دەکرێن دەبینین شارەوانی 23,28 ی بۆ تەرخان کراوە،

ئاوەدانکردنەوەو نیشتەجێ کردن 17,7 ی بۆ تەرخان کراوە، کارەبا 16,1 ی بۆ تەرخان کراوە، پەروەردەو خوێندنی باڵا بەیەکەوە 10٪، ئەگەر تەخسیساتی بواری کشتوکاڵ و تەندروستیشی بخەینە سەر (تەبعەن مەبەستم لە پرۆژە وەبەرهێنانەکانە چ بە بەردەوامەکان و چ ئەوەی ئەمساڵ)، ئەوا بەسەریەکەوە دەبنە 75٪ ئەو رێژانەش بایەخ پێدانی حکومەت بەو سێکتەرانە نیشان دەدەن کە لە هەمان کاتدا درێژە پێدەر و تەواوکەری ئەو رێبازەیەکە پێشتر حکومەت لە ساڵانی رابردوو دا لە بواری بنیاتنانی ژێرخانی ئابووری و خزمەتگوزاریەکاندا لەسەری رۆیشتووە، ئەوەش بە دەوری خۆیەوە کاریگەری باشی دەبێت لەسەر بەرزبوونەوەی ژیان وگوزەرانی خەڵك و دۆزینەوەی هەلی زیاتری کارکردن، دەق ئەو بایەخ پێدانەش لەگەڵ هێڵە گشتیەکانی کارنامەی حکومەتی هەرێم یەك دەگرێتەوە کە لە 10/28 دا ئێمە متمانەمان پێیدا، سێیەم/ تاڕادەیەك نەك بە تەواوی لە بودجەی سەرمایەگوزاری ئەمساڵ دا عەدالەت لە نێوان هەرسێ پارێزگای هەرێمی کوردستان واتە سلێمانی و دهۆك و هەولێر دا رەچاو کراوە، چۆن؟ ئەگەر ئەو پارانەی کە ئەمساڵ بڕیارە بۆ جێ بەجێ کردنی پرۆژە بەردەوامەکان و ئەو پارانەی کە ئەمساڵ لە پرۆژە پێشنیاز کراوەکان خەرج بکرێن کۆی بکەینەوە کە بۆ هەر پارێزگایەك دانراوە دەبینین سلێمانی 40,4 ە، هەولێر 38٪ ەو دهۆك 15,4 ە، رێژەی ئەو پارانەش کە بۆ تەواوی هەرێم سەرف دەکرێن 6,2 ـە، ئا لێرەدا وەك لە راپۆرتی لیژنەی دارایش داهاتووە بۆ دابەشکردنی پرۆژەکان دوو پێوەر وەرگیراوە، یەکەمیان: پێویستی، دووەمیان: رێژەی دانیشتوانی هەر پارێزگایەك، لێرەدا رەنگە رێککەوتنێك نەبێت لەسەر معیاری پێویستی، چونکە رەنگە بەڕاستی شتێکی مەوزوعی نەبێت، بەڵکو شتێکی زاتیە، رەنگە هەریەکێك بڵێت ئەو ناوچەیە پێویستترە لە ناوچەیەکی دیکە، بەڵام پێوەری رێژەی دانیشتوانی هەریەك لەو سێ پارێزگایە دیارەو معیارێکی بابەتیە، سلێمانی 41٪ی دانیشتوانی هەرێمی کوردستانە، هەولێر 36٪ و دهۆك 23٪ یە، کەواتە سلێمانی غەدری لێ نەکراوە، هەولێر کەمێك لەڕادەی خۆی زیاتر پارەی بۆ سەرف دەکرێت، لێرەدا دەمێنێتەوە دهۆك، وەك دەبینین ئەمساڵ ئەو رێژەیەی کە بڕیارە لە پارێزگای دهۆك خەرج بکرێت بریتیە لە 15,4 ئەو رێژەیەش کەمترە لە رێژەی دانیشتوانی دهۆك کە 23٪ یە، بەڵام لە ساڵی داهاتوو دا کە مەبەستم ساڵی 2010 یە، ئەو پارسەنگە بۆ دهۆك راست کراوە، واتە قەرەبوو کراوە، چۆن؟ ئەگەر کۆی ئەو پارانەی کە دەبێت بۆ پرۆژە وەبەرهێنەکان خەرج بکرێن، لە ساڵی 2010 دا چ بۆ پرۆژە بەردەوامەکانی پێش ساڵی 2010 کە بیستیان بۆ ساڵی 2011 یش دەمێننەوە، چ بۆ پرۆژە پێشنیاز کراوەکانی ئەمساڵ کە تەواو نابن و 81٪ پرۆژەیان دەمێنێتەوە بۆ ساڵی 2011 رێژەکەی دەکاتە 29٪، کەواتە خزمینە ئەوەش 23٪ زێترە، کەواتە وەزارەتی پلاندانان کارێکی باشی کردووەو قەرەبووی دهۆکی کردووەتەوە، کەواتە وەزارەتی پلاندانان تاڕادەیەك هەوڵی داوە ئەو غوبنە لەسەر دهۆك هەڵبگرێت، بەڵام وەك دەڵێن پێنگاڤ پێنگاڤ، هەر ئەندام پەرلەمانێك کە شکی لەم ئامار و رێژانە هەیە، ئامادەم کۆپیەکی ئەو داتایانەی پێ بدەم تا راست ودروستی ئەو قسانەی منی بۆ دەربکەوێت کە ئاوایە یان نا؟ بەڵام وەك دەردەکەوێت لە سنووری هەر سێ پارێزگاکەدا مەبەستم لەناو هەر پارێزگایەك دا لە دابەشکردنی

پرۆژەكان دا بەسەر قەزاو ناحیەكاندا چ پرۆژە بەردەوامەكان و چ پرۆژە پێشنیازكراوەكاندا ناعەدالەتیەك هەیە، بەرپرسیاریەتی دەكەوێتە سەر چ لایەنێك وەزارەتی پلاندانان یان وەزارەتی مەعنی، ئەوە ئەسڵی مەبەست نیە، ئەوەی گرنگە هیچ ناوچەیەكی كوردستان خۆی بە غەدر لێكراو و پەراوێز خراو نەزانێت، پەرلەمانیش رێگەی ئەو ماف خورانە نەدات، چونكە هەم داهاتی حكومەت و داهاتی خەڵكی كوردستانن، لەبەرئەوە دەبێت هەموو ناوچەكان بەهرەمەند ببن، چارەسەری ئەوەش بەوە دەكرێت، كە جارێكی تر لە سنووری هەر پارێزگایەك دا وەزارەتی پلاندانان كە بەرێز د.علی خۆی لێرە دانیشتووە بە تەنسیق لەگەڵ وەزارەتە مەعنیەكاندا چاو بە ئەولەویاتەكان وبەرەچاوكردنی جۆرێ لە عەدالەت لە دابەش كردنی پرۆژەكان لە سەنتەری پارێزگا و قەزا و ناحیەكان دا بگێرێتەوە، چوارەم/ منیش لەگەڵ ئەوە دام كە ئەو پرۆژانەی مۆركی حیزبایەتیان پێوەیە، وەك لە راپۆرتەكەی لیژنەی داراییش ئاماژە بۆ هەندێكیان كراوە نەك بۆ هەموویان، یان ئەوەتا لابرێن ئەگەر هێشتا نەخراونەتە بواری جێ بەجێ كردن، یان ئەگەر لە باری جێ بەجێ كردن دان بخرێنە خزمەت بەرژەوەندی گشتیەوە، سەبارەت بەو پرۆژانەی كە گوایە دووبارە كراونەتەوە یان گوایە تەواو بوون و جارێكی تر دانراونەتەوە، یان گوایە هەر لە بنەرەت دا وجودیان نیە و پارەیان بۆ تەرخان كراوە، ئێستا ساغ كردنەوەی ئەوانە بۆ ئێمەی پەرلەمانتاران زەحمەتە، وەختی پێ دەوێت، بەڵام پێم باشە پاش پەسەند كردنی بودجە ئەوە ئەركی یەكە یەكەی لیژنەكانی پەرلەمانە كە هەریەكەیان لە بواری خۆیدا لە راستی و دروستی ئەوانە بكۆڵێتەوەو پاش ساغ بوونەوەیان لیژنەی نەزاهەی پەرلەمانیان لێ ئاگادار بكرێتەوە، هەروەها لەلایەكی تریشەوە بۆ ئەوەی زووتریش دیسانەوە بگەینە حەقیقەت، پێشنیاری من ئەوەیە بۆ هەر دوو وەزارەت كە وەزارەتی پلاندانان و وەزارەتی دارایی ئەوانیش بە یەكەوە لەلایەن خۆیانەوە پێداچوونەوە بۆ پرۆژەكان بكەن، سەبارەت بەو باسانە لە ماوەی یەك مانگ دا پەرلەمانی كوردستانی لێ ئاگادار بكەنەوە، سەبارەت بە منح و ئیعانات و مەنافع هەموو ئەو شتانەی تر كە پەرلەمانتاران ئاماژەیان بۆی كرد وەك نەفەقاتی تر و مەساریفی تر و ئەدەواتی تر و لەوازمی تر و شتی تریش، ئەگەر حیساباتی كۆتایی شەش مانگی 2009 مان لەبەردەست بوایە، لەگەڵ ئەو خانە خانانەدا بەراوردمان بكردنایە، ئەگەر دیوانێكی رەقابەی دارایی یەكگرتوومان هەبایە، رەنگە تەسەورێكی تا رادەیەك نزیك لە راستیمان لەلا دروست ببوایە، كەواتە لێرەدا لەسەر چ ئەساسێك ئێمە داوای لابردن یان كەم كردنەوەی مینەح و ئیعانات و مەنافع بكەین بە رێژەیەكی دیاری كراو؟، بەڵكە ئەوە بە بڕوای من كاری دیوانی رەقابەی داراییە كە سەر بە پەرلەمانە و وردبینی خۆی بكات، راپۆرتەكانی خۆی بە پەرلەمان بدات كە تاوەكو بزانێ ئایا ئەو برە پارانە بە ئەمانەت و بە پێی رێنماییەكان سەرف كراون یان نا؟ مەبەستم كە سەرف دەكرێن یان نا؟ لێرەشدا لیژنەی نەزاهە و لیژنەكانی تری پەرلەمانیش دەتوانن دەوری خۆیان بگێرن، سەبارەت بەو هەموو سەنتەرە رۆشنبیریانەی كە لە كوردستان هەن، ئەو گۆڤار و بڵاوكراوەو ئەو كەناڵانەی میدیا یان خانەی پەخش و بڵاوكردنەوە، جا چ حیزبی بن چ ئەهلی كە لەلایەن حكومەتەوە لە بابەكانی منح و ئیعانات و مەنافع و هەر بابێكی ترەوە باروبوو كۆمەكیان پێ

دەكرێت، پێشنیازی من ئەوەیە، پێویستە هەموویان لە یەك سەرچاوە كە وەزارەتی رۆشنبیری بە گونجاو دەزانم بە گوێرەی سیستەم و رێنماییەكی دیاری كراو كۆمەك وەربگرن، نەك لە چەندین وەزارەت و لایەنی تری حكومی جیا جیا، چونكە ئەوە بۆ خۆی هۆكارێكە بۆ ئەو بێ سەروبەریە رۆشنبیریە و ئیعلامیەی لە كوردستان دا دروست بووە، هەم بۆ نەهێشتنی ناعەدالەتی كۆمەك كردن بەو بنكە و گۆڤار و كەنالآنە و هەم رەنگە پارەیەكیش بە خۆڕایی لەو ناوەدا و لەو كەس بە كەس نەبووەدا بڕوات و جێگەی خۆی نەگرێت، بۆ ئەوەی بۆ خەزێنە بگەڕێتەوە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس، كاك حاكم رزگار فەرموو.

بەڕێز رزگار محمدامین حمد سعید:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئەگەر رێگەم بدەی لە شوێنی خۆمەوە قسە بكەم، چونكە باری تەندروستیم زۆر مناسب نیە.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

كەرەمكە كاك رزگار.

بەڕێز رزگار محمدامین حمد سعید:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

سوپاس جەنابی سەرۆك، ڕاستەوخۆ دەچمە سەر ڕاپۆتەكان، هەندێ شتی بەسیت هەیە لەڕاپۆرتی لیژنەی دارایی لەوانە داهاتی شارەوانیەكانی باس كردووە لە سەفحەی 22 ماددەی 3 دەڵێت بخرێتە سەر بودجە تایبەتیەكان، ئایا شارەوانیەكان مەبەستی بەلەدیە و بەلەدیاتە؟ چونكە دوو موستەڵەح بەكاردێت بەلەدیە شارەكەیەو بەلەدیات دەرەوەی شارە، ئەوە حەزدەكەم دوایی ڕوون كردنەوەی خۆیان لەسەری بدەن، دوایی لە ماددەی 7 هەر لە هەمان سەفحە هاتووە كە دەڵێت (تقدم وزارات ودوائر الدولة) لە لیژنەی یاسایی ئەوان وەك خۆی هێشتوویانەتەوە، لیژنەی دارایی و ئابووری (دولە) وابزانم (اقلیم) ڕاست ترە، ئەمە وەك خاڵە بەسیتەكان، دەچمە سەر ڕاپۆرتی بەڕێز وەزیری دارایی و ئابووری لە ڕاپۆرتەكەدا هاتووە كە دەڵێت بودجەی ئەمساڵ لە نیوەی خواستی هەرێم كەمترە، وە حكومەتیش هیچ بەشداریەكی نەبووە لە دانانی بودجە بە هۆی ئەوەی كە سەنەدی دەستووری نیە، حكومەتی هەرێم هاوكاری بكات یان بەشداری بكات، بە بۆچوونی من سەنەدی دەستووریمان هەیە كە بەشداری بكەین لە بودجە، ڕاستە ئەو بۆچوونە لەڕووی دەستووریەوە سیاسەتی مالیم لە دەسەڵاتەكانی حكومەتی ئیتحادیە، بەڵام ماددەی 121 بڕگەی 3 دەڵێت دەبێت حسەیەكی عادل بۆ هەرێمەكان و بۆ پارێزگاكان دیاری بكرێت بەمەرجێك بتوانێ هەرێم یان پارێزگا بە كارو ئەرك و بەرپرسیاریەتەكەی خۆیان هەڵسن، من ئەگەر سیاسەتی خۆم یان پێویستیەكانی خۆم ڕوون نەكەمەوە، چۆن دەتوانم ئەو نەسە دەستووریە جێ بەجێ بكەم، ئەمە لەلایەك، لەلایەكی تر ئەگەڕێمەوە بۆ یاسای موازەنە، یاسای موازەنەی موەحەد كە ڕێگا دەدات بە حكومەتی هەرێم بەشدار بكات

لە گفتوگۆکان، لە ماددەکانی 16 بڕگەکانی 6 و 7 و 8 و 9، لە ماددەی 17 و ماددەی 18، ماددەی 22 و ماددەی 23 و ماددەی 42 و ماددەی 43، ئەمانە هەمووی باس لە هاوکاری و تەنسیق دەکات لە بەینی سەرۆك وەزیران لە کوردستان و سەرۆك وەزیران لە حکومەتی ئیتیحادی، باس لە هاوکاری و تەنسیق دەکات بۆکاری هەرێم و ناوەند، لە بەینی دیوانی چاودێری و لە بەینی وەزارەتە پەیوەندارەکان، بۆ نموونە لێرە لە ڕاپۆرتەکە نەمبینی ئایا ماددەی 43 لە میزانیەی موەحەد بەڕاستی ئەوەی کە لە پەرلەمانی عیراق ئەو نوسخەیەم دەست کەوتووە، من نازانم، تەسدیقیش بوو، بەڵام نازانم وەکو خۆی هێشتراوەتەوە ماددەکە، نەسی ماددەکە وەکو خۆی ماوەتەوە یان ڕەقەمەکەی گۆڕاوە؟، ئەوە گرنگە، لێرە لە ماددەی 22 باس لە قەرز دەکات و باس لە عەدالەتی قەرز دەکات کە بدرێت بە هەرێمەکان بە شێوەیەکی عەدالەت دەبێت تەوزیع بکرێت، لە ماددەی 43 باس لەوە دەکات کە ئەو شارانەی حدودین و مەنفەزن دەبێت 5%ی داهاتی خۆیان لە کاتێك دا کە دەچێتەوە بۆ ناوەند، دەبێت ئەوە بدرێتەوە بە هەرێمەکە، من نازانم لەڕووی ناردنەوەی ئەو واریداتانەی کەوا لە هەرێم بە پێی قانونی موزانە و بە پێی قانونی موزازەنەی عام دەبێت واریداتی هەرێم بچێتەوە بۆ ناوەند، بچێتەوە بۆ حکومەتی ئیتیحادی، ئەم بۆچوونە یان ئەم لێکدانەوەیە لەڕووی دەستووریەوە ئایا چۆنیان لێك داوەتەوە ئەوان؟ من پێم وایە حکومەتی هەرێم و ئێمەش دەبێت لەم نوقتەیە هاوکاربین کە ئەم کێشەیە ئەگەر ساغ نەکراوەتەوە دەبێت بیبەینە بەردەمی دادگای باڵای ئیتیحادی بۆ ئەوەی کە ئایا حکومەتی ئەقالیمەکان حەقی ئەوەیان هەیە قسە لەسەر میزانیە بکەن؟، من ئەگەر بەشداری نەکەم و هەر دەست بگرمەوە ئەو کاتە، چی بۆم بێت و بۆ نەیەت موناقەشەی بکەم، لە کاتێك دا ئەو خۆی (بڕگەی 3) پێم دەڵێت بە شێوەیەکی عادیلانە دەبێت بە ئەرکەکانی خۆیان هەڵبستن، بە شێوەی عادیلانە و ئەرك و بەرپرسیاریتی حکومەتی هەرێمیش ئەوەیە کە خۆشگوزەرانی خەڵکە، خۆشگوزەرانی خەڵکیش بە پارە دەکرێت و پارەکەش لێرە مەعالی وەزیری دارایی و ئابووری دەڵێت کە ئەمە نیوەی خواستەکانی حکومەتی هەرێمە، بۆیە داوا دەکەم کە جەنابی وەزیر لەوە بێ دەنگ نەبێت کە دەزانێ ئەمە نیوەی خواستەکانی هەرێمە، ئێمەش هەموو هاوکاری دەبین و داوا بکات و پێ لەسەر ئەوە دابگرێت کە نیوەکەی تریش بێت، ئەمە نوقتەیەکە لەڕووی یاساییەوە، دواتر لە لاپەڕەی 7 ڕاپۆرتەکەی بەڕێز لیژنەی دارایی و ئابووری هاتووە کە هەست بە ناواقعیەت و ناشەفافیەتێك دەکات لە حەقلەکانی ئەو نەفەقاتانەی لە بابی سەرف، تەشغیلی و منح و ئەو حاڵەتانەی کە باسی کردووە، ئیعانات و هاوکاریەکان و کۆمەڵایەتیەکان، بەڵام ئەوە حەلێکی وازحی دانەناوە، دەڵێت با حکومەت چاودێری بکات، پێم وایە ئەوە حەلێکی گشتیە، یەعنی دەبێت ڕەقابەی مالی چاودێری هەموو سەرفێك بکات نەك تەنها ئەوە، من لێرە ئیقتراح دەکەم ئەو بڕە پارەیەی کە ئەوان دایان ناوە کە دەکاتە 21,47%ی نەفەقاتی تەشغیلی، واتە وەبەرهێنان، لە بودجەکە نەچێتەوە سەر تەشغیلی، لە سێ تەوەر دا تەقسیم بکرێت، بەشێکیان بۆ تەئمینی ئیلزامی، ئێمە هەموو دەزانین کە ڕۆژانە کارەساتی ڕێگاوبان چەند زۆرە و بەشێکیش لە کارەساتەکانی ڕێگاوبان دەگەڕێتەوە بۆ خراپی ڕێگاکان، وە خراپی ڕێگاکانیش دیارە بەرپرسیاریەتی

حكومـەتی خۆمانـە، دەبێت ڕێگاوبـان بـاش بێـت، تەنانـەت لەسـەر حیسابی ئەساسـی نەزەریـە یـان تیـۆری تەحـەمولی تەبـەعیش بێـت، ئـەو ڕووداوانـەی کـە ڕوو دەدات دەبێـت حکومـەت قـەرەبووی بکاتـەوە، قەرەبووەکەش ئێمە یاسایەکی سەرکەوتوومان هەبوو لە ساڵانی هەشتاکان یاسای تەئمینی ئیلزامی کە لیژنەی بەڕێزی یاساییش ئیشارەتیان پێیداوە، دەست خۆشیان لێ دەکەم کە ئەوە بخرێتەوە کار، ئەوە زۆر کێشەمان بۆ حەل دەکات، چونکە ڕۆژانە حەوادیس بووەتە دیاردەیەك، شتێك نیە بڵێی وەڵلا کەمە، لە ساڵانی هەشتا هەرکەسێك کە بە ڕووداوێك بمردایە تا 20 هەزار دیناری سویسری تەعویزی دەدرایە، بووژانەوەیەکی ناو بازاڕیش بوو، کارێکی زۆر گرنگیش بوو بۆ پارێزەرەکانیش، ئەمە بەشێکی بڕوات بۆ تەئمینی ئیلزامی و بەشێکیشی بڕوات بۆ سندوقێك کە خەڵکانێك کە ئەوانەی لە ژێر هێڵی فەقیری دان، ئەمە وەکو قەرزێکی درێژخایەن پێیان بدرێت، مەسەلەیەکی گرنگە ئەوانەی کە کاری ڕۆژانەیان هەیە، ئەگەر ڕۆژانە کار نەکەن نیانە بیخۆن، کە چووە دەرەوە بۆ کرێکاری نەبوو و کرێکاری دەست نەکەوت، ئەوا دووبارە تووشی ئەزمەی نەبوونیەکی وازح دەبێت و هیچ ئیحتیاتێکیشی نیە، ئەمە دەکرێت بەشێکی تەرخان بکرێت بۆ ئەو خەڵکانەی کە کارەکەیان بەشیان ناکات یان تەواو کاریان دەست ناکەوێت بە درێژایی ساڵەکە، بەشێکی تریشی بە بۆچوونی من تەرخان بکرێت بۆ نەخۆشی سەرەتان، نەخۆشی سەرەتان کە بەداخەوە لە زۆر بوونە، ئەو عەمەلیاتانەی کە لە توانای نەخۆشخانەکانی خۆماندا نیە، ئەو عەمەلیاتە قورسانە کە کەسیشی تر کە بۆ ئەو کەسانەی کە ناتوانێ و دەرامەتی ئەوەی نیە بیباتە دەرەوە، ئەو سندوقە بەشێکی لەو پارەیەی کە بە بۆچوونی من ئەو 20٪ ەی کە لێشی جیابکەیتەوە، پێم وایە گونجاو دەبێت بنەمای (ڕاستە من لە ئەرقام و تەفاسیلی شتەکان شارەزای ئەوتۆم نیە)، بەڵام ئێمە تەرشیقی حکومەتمان کرد، وەزارەتەکانمان کەم کردەوە، کە وەزارەتمان کەم کردەوە دیارە غایەیەکمان هەبووە لە کەم کردنەوەکان، ئێستا 19 وەزارەتە، جاران ئەگەر بە وەزیرەکانی هەرێمەوە حیسابی بکەی کەوتووەتە نیوەی ئەو وەزارەتانە، بەڵام ئێستا تەقریبەن دوو ترلیۆن لە نەفەقات زیادی کردووە لە پار، ئێمە کە وەزارەتەکانمان کەم کردووەتەوە بە بۆچوونی من ئەگەر ئابووری ناسەکانمان و وەزارەتی دارایی بەڕێز و وەزارەتی تەختیت پێدابچنەوە دەبێت حیکمەتی ئەو کەم کردنەوە و تەرشیقەی حکومەتە کە شتێکی زۆر باش بوو کە کرا، دەبێت بزانین و دەبێت ئیستغلالی ئەوە بکەین کە چۆن ئەو کارە و ئەو پارە زیادەیە کە لە نەفەقاتی تەشغیلی دا بەداخەوە بەشێکی زۆری من دەمەوێت بەس ئیشارەت بۆ حاڵەتێك بکەم ئەوانەی کە ڕۆژانە لیجانی موشتەریات لەگەڵ ڕێزم بۆ ئەو خەڵکە پاکانەی کە لەناو لیجانی موشتەریات دان، یەك نوقتەی ترم ماوە کە ئەو بڕە پارەیەی کە بۆ زیادەی ڕەواتب داندراوە، بۆ زیادەی ڕەواتب، لەیەکێك لە ئابووری ناسەکانم پرسی کە نیسبەیەك دانراوە ئەو نیسبەتە پێی وابوو دەبێت پارەکە دیاری بکرێت، ئێستا لە بودجەکە بڵێت ئەو بڕە پارەیە بۆ ئەو کۆمەڵەیە کە زیادی دەکەین دەبێت دیاری بکرێت، ئەگەر دیاری نەکەن ئەوا نەقسێك دەبێت لە میزانیە دا نابێت بەس بە نیسبەتێك دیاری بکرێت، ئەوەش حەزدەکەم بخرێتەوە سەری، ئاخر شت کە من دەمەوێت بڵێم حاڵەتی تەقاعودەکانە، ئەوانەی کە

مەشمول نین بە قانونی 27ی ساڵی 2006، ئەوانەی کە بە قانونی 33 تەقاعود بوون، پێم وایە ئەوانە موستەحەقی ئەوەن کەوا ئاوڕیان لێ بدرێتەوەو مەشمول ببن بەو قانونە و ئەو زیادانەی کە ئێستا دەدرێت بە پێی ئەوە بۆ ئەوانیش بگەڕێندرێتەوە، ئێمە لەلایەکی ترەوە لە وەزارەتی ئەوقاف و شئونی دینی یەزیدیەکان و مەسیحیەکان کێشەیەك دروست نسبەیەك هەبوو کە دیاری نەکرابوو بۆیان و نەیان دەزانی وەزارەتی ئەوقاف کە ئیلتیباسێك هەبوو دەبێت ئەوەش دیاری بکرێت، پێشم وایە کە داهاتی مەجلسی قەزا بدرێتەوە بە خۆیان وەکو چۆن دەدرێتەوە بە بەلەدیات، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس بۆ جەنابت، کاك شوان فەرموو.

بەڕێز شوان عبدالكريم جلال:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من هاوڕام لەگەڵ هاوکارەکانم کە تەئکید لەوە دەکەنەوە کە لە ئامادەکردنی بودجە پەلەیەکی تیا بووە جا لەڕووی تەکنیکیەوە بێت یان لەڕووی ڕێکخستنەوە بێت، یان لەڕووی جەداویلەوە بێت یان لەڕووی کۆکردنەوەی پارەکانەوە بێت، جگە لە تەوزیعی جەداویلەکانیش، دیارە جگە لەوە ئەو تێبینیە زۆرەی هاوکارەکانم کەو لە چەند ڕۆژی ڕابردوو دا و ئەمڕۆش پێشکەشیان کرد، دەلیلێکە بۆ ئەوەی بە تەئکید سوور بوونی پەرلەمانە لەسەر ئەوەی کە مەسجێك بنێرێت بە هەموو لایەك کە ئێمە دەبێت و ئەرکی سەرشانمانە و پێویستە بزانین بودجە چۆن دادەندرێت و چۆن سەرف دەکرێت؟ شێوەی سەرف کردنی چۆنە و لە چیدا سەرف دەکرێت؟ هەموو ئەو لایەنانە بۆ ئێمە زۆر گرنگە کە دەبێت بزانرێت، لێرەوە من پێم وایە لەدوای تەسدیق کردنی بودجەوە ئەرکی پەرلەمان گەورەتر و قورس ترە لەوەی کە موتابەعەی دەقیق و وردی سەرف کردنەکە بکات و هەموو وەزارەتەکان و هەموو ئەو شوێنانەی بودجەیان بۆ دیاری کراوە، چ لە تەشغیلی بێت و چ لە ئیستسماری بێت، بە تایبەتی لەسەرووی لیژنەکانیشەوە لیژنەی نەزاهە ئەرکێکی قورسی دەکەوێتە سەرشان، من پشتگیری لە ناوەڕۆکی ڕاپۆرتی لیژنەی دارایی و هەروەها ئەوەی کە پەیوەندی بە لیژنەی یاسایشەوە هەیە لە بەشی هەرە زۆری دەکەم، لە هەمان کات دا داواکارم ئەو وەزیرە بەڕێزانەی کە چەند ڕۆژێکە ئامادەی کۆبوونەوەکان دەبن، بەوردی وەڵامی هەموو ئەو پرسیارانە و ئەو تێبینیانە بدەنەوە کە لەلایەن هاوکارانی بەڕێزمەوە ورووژێنراون و کراون، بۆ ئەوەی بەرچاو ڕوونیەك هەبێت لەلای هەمووماں و لەلای خەڵکیش کە بزانن ئەو بودجەیە چۆن دانراوەو چۆن تەرخانکراوە، من حەزدەکەم بێمە سەر بەشێکی ڕاپۆرتەکەی دارایی کە پەیوەستە بە بودجەکەوە، بەڕای من حکومەتی هەرێم لەدانانی بودجە بەرچاوی ڕوون بووە کە ئەو ئەرکانەی کە لە ئەستۆیەتی یان ئەو ئیلتیزامانەی کە هەیەتی بەرامبەر خەڵکی کوردستان بە قەدەر ئەوەندەی کە پێی کراوە جێی کردووەتەوە لەناو بودجەدا، من چەند خاڵێك بە نموونە دەهێنمەوە، تەرخان کردنی بڕێکی باش لە پارە بۆ سندوقی نیشتەجی بوون، هاوکاریەکی زۆر گرنگە بۆ خەڵکی کەم دەرامەت، ئەمە جیاوازیەکی زۆری هەیە لەگەڵ

سلفەی عەقار کە دەدرێت بە هاوولاتیان ئەوەیە کە پێویستە زەویەکت هەبێت و تاپۆ بێت بەناوی خۆتەوە، ئەمەیان ئەوەی تیا ڕەچاو نەکراوە، ئەمەشی تیا ڕەچاو ناکرێت، مەعنای وایە کە خەڵکی زۆر کەم دەرامەتیش دەگرێتەوە، من لەمە دا داواکارم لە حکومەتی هەرێمی کوردستان لە جێ بەجێ کردنی ئەو پرۆژانەی نێشتەجێ بوون ڕەچاوی چەند خاڵێك بکات، یەکەم/ ئەوانەی کە لەلادێکانەوە دەست پێ بکات و گرنگیەکی زۆر بە لادێکان بدات، چونکە بەڕاستی هەنگاوێکی گرنگیشە بۆ ئاوەدانکردنەوەی دێهاتەکانمان، دووەم/ لە دابەشکردنی پرۆژەکان بەسەر هەرێمی کوردستان دا ڕەچاوی ناوچەی دوورە دەست و مەحروم و ئەوانە بکات و بیخاتە پێشتر، سێیەم/ لە دابەشکردنی پرۆژەکان بەسەر کۆمپانیاکاندا عەدالەتێك پەیڕەو بکات و زۆرترین کۆمپانیا بەشدار بن لەو پرۆژانە، ئەمە لەلایەکی تریشیەوە، تەئسیرێکی باشی دەبێت لەسەر بەگەڕخستنی بازاڕی کار کە لە هەموو ئەو بوارانەی کە بینا و ئینشائاتەوە هەیە، لایەنێکی تری بودجەکە کە پارەیەکی باشی تەرخان کردووە بۆی یاخود بڕیارێکی تیایە بۆ چوار زانکۆ لە گەرمیان و هەڵەبجە و ڕانیە و زاخۆ، لە هەمان کاتدا بڕێك پارەی تەرخان کردووە بۆ دروست کردنی ژمارەیەك قوتابخانە بە مواسەفاتی سیستەمی ئێستا، خوێندن، بەڕاستی ئەوە ئیشارەت دەدات کە حکومەت بە فعلی ئەو قسەیەی کە کردوویەتی گرنگی بەلایەنی پەروەردە و خوێندنی بالا دەدات، لەمە بەرجەستە دەبێت، لەمەشا من داواکارم حکومەت لە دوای تەسدیق کردنی بودجە پەلە بکات لە جێ بەجێ کردنی دامەزراندنی ئەو زانکۆیانە بە دابین کردنی هەموو پێداویستیەکانیەوە کە بەڕاستی لەمەشا هەر لایەنێکی ئابووری تیایە، هەم کۆمەڵێك کۆمپانیا دەکەونە کارو خەڵکێکی زۆر ئیش دەکەن، جگە لەوەش بۆ خەڵکی کەم دەرامەت کە لەو سنوورانە کوڕ و کچیان خوێندنی ئامادەیی تەواو دەکەن، پێویستە بچنە زانکۆ و ئەو ئەرکە قورسەی لە کۆڵ دەبێتەوە کە لێرەوە ئەگەر لێرە نەبێت بینێرێتە شارێکی دیکەو پارەیەکی زۆر سەرف بکات و ئەو پارەیە بۆ ئەو هاوولاتیە و ئەو خەڵکە دەگەڕێتەوە کە دەتوانن لە باشتر کردنی ژیانی خۆیاندا سەرفی بکەن، مەسەلەی دروست کردنی ئەو خوێندگایانە من پشتگیری لە ڕای ئەو هاوەڵانەم دەکەم، منیش داواکارم لە تەوزیع کردنی ئەو خوێندنگایانەدا یان ئەو قوتابخانانەدا بێت لەسەر شارو شارۆچکەکانی کوردستاندا، لەو شوێنانەوە دەست پێ بکرێت کە لەو جۆرە خوێندگایانەی تیا نیە لەو جۆرە قوتابخانانەی تیا نیە، دواتر بێتەوە بۆ ناو قەزا و شارە گەورەکان، بەڕاستی مەسەلەی تەرخان کردنی بڕێك پارە بۆ بودجەی حیزبەکان، ئەمە بە حەقیقەت هەنگاوێکی گرنگە بۆ ئەوەی چیتر پارەی خەرجی حیزب داخڵ بە پارەی حکومەت نەبێت، لەمەشا من داواکارم دوای تەسدیقی بودجە ئەوە زوو جێ بەجێ بکرێت، ئەوەی کە داواکراوە عەدالەتێك لە دابەشکردنەکەدا ڕەچاوبکرێت، بە تەئکید ئەوە زۆر گرنگە، لە زیادکردنی مووچەی شەهیدان و کەسوکاری ئەنفال و کیمیاباران پشتگیری لەو داوایە دەکەم کە لە ڕاپۆرتەکە دا هاتووە، بڕی مووچەی زیادکراوی کەم ئەندامان زیادبکرێت، ئەوە بەڕاستی بە حەقیقەت کەم ئەندامان وەکو ئەو برا بەڕێزەمان باسی کرد ژمارەیەکی زۆرن لە کوردستان و ڕێژەیەکی زۆری کۆمەڵگای ئێمە پێك دەهێنن، پێویستە دەستگیرۆیی بکرێن و مافی خۆشیانە هیچ هینێکی تیا نیە، من بەوە کۆتایی

بە قسەکانم دەهێنم کە کۆمەڵێك داواکاریم هەیە، لەمەسەلەی دامەزراندندا هاتووە کە ژمارەیەك لە حدودی 9 هەزار، شتێکە یان نزیکەی 10 هەزار کەسە کە حکومەت بڕیاری لەسەر داوە کە دایان بمەزرێنێت، بەڕاستی ئەو ژمارەیە لەچاو ژمارەی دەرچووانی زانکۆ و پەیمانگاکان و ئامادەییە پیشەییەکانی کوردستاندا ژمارەیەکی زۆر کەمە، خەڵکێکی زۆر لەم چەند ساڵەی پێشوودا زانکۆ و خوێندنی تەواو کردووە چاوەڕێی دامەزراندنن، بە دڵنیایەوە من دەڵێم ئەو خەڵکە لەبەرئەوە خوێندنی تەواو کردووە بۆ ئەوەی دەرئەنجام سوودێکی ئابووری بە خۆی و بە خێزانەکەی و بە ماڵ و حاڵی خۆی بگەیەنێت، ئەگەر نەتوانێ تووشی ئیحبات دەبێت، من داواکارم ئەو ڕێژەیە یاخود ئەو ژمارەیە زیاد بکرێت، ئەگەر دەبێتە زەخت لەسەر مووچەی ئەوەی کە ئێستا هەیە و ئەوەی کە بۆ مووچە دیاری کراوە، دەکرێت لەو داواکاریەی کە لەناو ڕاپۆرتەکە هەیە لە 10٪ و 15٪ لە منح و ئیعانات و مەسروفاتی ئوخرا ببڕدرێت و لەوە دابین بکرێت، ئەگەر ئەوەش ناکرێت من داواکارم بە پێی تەسەلسولی ساڵی دەرچوون، هی وا هەیە چوار ساڵە تەواوی کردووە وهی واش هەیە سێ ساڵ و هی وا هەیە 2 ساڵە تەواوی کردووە و تەعین نەبووە، حەقە ڕیزبەندیەك بکرێت و بیمەی بیکاریان بۆ سەرف بکرێت، ڕێژەیەك کە حکومەت و وەزارەتی دارایی دیاری بکات کە بیمەی بێکاریان بۆ سەرف بکرێت بۆ ئەوانەی کە هیچ کاریان نیە، من پشتگیری ئەو داوایە دەکەم کە ئەو دامەزراوانەی کە دووانەن یەکبگرنەوە بۆ ئەوەی سیمای دوو ئیدارەیی بەڕاستی چیتر لە کوردستان دا نەمێنێت، ئەو پرۆژانەی کە بەناوی حیزبەکانەوە لەناو پرۆژە ئیستسماریەکاندا هاتوون و لە بەردەوامەکاندا هاتوون، داواکارم کە ڕابگیرێن و پارەکەی بخرێتە سەر بودجەی ئیستسماری و بۆ پرۆژەی تر سەرف بکرێت، ئەو بڕە پارەیەی کە بڕیارە و هێشتا بڕیاری لەسەر نەدراوە کە لە سەدا چەند لە پلە تایبەتەکان ببڕدرێت، من پشتگیری لە داواکەی هاوکارم کاك سالار دەکەم کە سندوقێکی تایبەتی بۆ دابندرێت نەچێتە هیچ بابێکی ترەوە، ناوێکی بۆ دابندرێت و خەرج بکرێت بۆ ئیحتیاجاتی تری کەسوکاری شەهیدان و ئەنفال و قوربانیانی جینۆساید، وە هەروەها ئێمە لە ڕاپۆرتی لیژنەی پەیوەندیەکان و ڕۆشنبیری داوامان کردبوو بودجەیەك تەرخان بکرێت بۆ نوێ کردنەوەو تازەکردنەوەی قەیسەری شاری کفری، بەڕاستی ئەوە هەم پرۆپۆزەڵ و هەم کەشفیشی بۆ کراوە لەلایەن شوێنەواری گەرمیان و شوێنەواری سلێمانیش، داواکارم وەزیری دارایی کە لێرەیە ئەوە بە نەزەر ئیعتبار وەربگرێت، ئەوە بخرێتە ناو ڕاپۆرتەکەوە و زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس بۆ جەنابت، کاك محمد فەرموو.

بەڕێز محمد احمد علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەرەتا دەست خۆشی لە لیژنەی دارایی دەکەم بۆ ڕاپۆرتەکەیان کە زۆربەی کەموکوڕی و خاڵە لاوازەکانی بودجەیان خستۆتە ڕوو، ئەویش لەسەر ڕاسپاردە و هەماهەنگی و پشتگیری لیژنە هەمیشەییەکانی ناو

پەرلەمان، بۆیە لێرەوە داوادەکەم لە حکومەت و لە بەڕێزان وەزیری دارایی و وەزیری پلاندانان کە مەعنین بە جێ بەجێ کردنی و وەك خۆی جێ بەجێ ی بکەن، قسەکانی من لەسەر دوو بەشە، بەشێکیان لەسەر ڕاپۆرتی دارایی حکومەتە کە ڕەسمی سیاسەتی حکومەت دەکات لەسەر بودجە و دابەشکردنی بەسەر سێکتەرەکان دوایی هەندێ پێشنیارم هەیە، من ناچمە سەر ئەوەی کە لەسەر زاری جەنابی وەزیرەوە کە باسی بودجەی کردو خۆی دانی پێدانا کە هەندێك کەموکوڕی تیایە و کۆمەڵێك هینیشی هێنایەوە بۆ ئەوکەموکوڕیانە، هەرکەس ئازادە لەوەی کە چەند باوەڕ بەو هۆکارەکانە دەکات کە هێناویەتەوە بۆ بودجە و یان بۆ ئەو کەموکوڕیانە و ئەوانە، بەڵام لە ڕاپۆرتەکە کۆمەڵێك شتی گرنگی تیایە، لەوانە کۆمەڵێك پرۆژەی گرنگن و دەبێتە هۆی باشتر کردنی ژێرخانی ئابووری و زائیدەن خزمەتگوزاری کۆمەڵانی خەڵك لە پێش هەموویانەوە خانەوادەی شەهیدان و ئەنفالکراوان و کیمیاباران و جینۆساید و زائیدەن خزمەتکردنی خەڵکی کەم دەرامەت و گوندنیشینان، من پشتگیری لە قسەکانی هاوکارم کاك عبدالسلام دەکەم کە گرنگی ئێمە لەلایەن لیژنە هەمیشەییەکانی پەرلەمانەوە بەدواداچوونە بۆ کارەکانی حکومەت کە بودجەکە پەسەند کراوە بۆ جێ بەجێ کردنی پرۆژەکان و چۆنیەتی سەرف و ئەمانە، لێرەشەوە پشتگیری خۆم بۆ هاوکارانم دەردەبڕم کە لە ڕێگەی ئەم پەرلەمانە بەڕێزەوە چی زووترە هەوڵ بدرێت کە رەقابەی مالی یەکبخرێتەوە، بۆ ئەوەی رەقابەی مالی دەست بەکار بێت بۆ بەدواداچوون و سەرف و شتەکانی حکومەت، بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان لەبەرئەوەی لە دوو لیژنەم لیژنەی پێشمەرگە و لیژنەی شەهیدان و ئەنفال و جینۆساید و لە لیژنەی کشتوکاڵیشم، بۆیە پێشنیارەکانم زیاتر خۆی دەبینێتەوە، منیش دەنگی خۆم دەخەمە پاڵ دەنگی ئەو هاوکارانەم کە ئەو 10٪یەی کە حکومەت لە پرۆژەی یاساکە هاتووە کە دەڵێت ببڕێت لە مووچەی وەزیر و جێگری وەزیر و مدیرعام و پلە تایبەتەکان بگەڕێتەوە بۆ میزانیەی حکومەت، من پێشنیار دەکەم بچێتە سندوقی شەهیدان و، وەزارەتی شەهیدان مەعنی بێت بەسەرف کردنی ئەو پارەیە، ئەویش بەوەی کە ئەو روفاتانەی کە زۆر ماون و تا ئێستا نەهاتووەتەوە، دواتر بۆ هاوکاری کەسوکاری شەهید لە کاتی لێ قەومان و یان نەخۆشی و کۆمەڵێ شتی تر، پێم وایە کۆمەڵێك رۆتینیاتە کە وەزارەتی شەهیدان داوای لە وەزارەتی دارایی کردووە کە وەزارەتی دارایی موافەقەت بکات، بەڵام ئەو پارە لەژێر دەستی وەزارەتی شەهیدان بێت زیاتر کەسوکاری شەهیدان ئیستیفادەی لێ دەکەن، دووەم/ بۆ پیرۆز ڕاگرتنی ناوی پێشمەرگە داواکارم کە سیمبولێك یان مۆنۆمێنتێك بۆ پێشمەرگە لە شوێنێکی دیاری کراوی کوردستان دا دروست بکرێت بۆ ئەوەی کە خەبات و هیلاکی و ماندووبونی پێشمەرگە لە یادو یادەوەری جیلەکانی داهاتوو دا بمێنێت، وە ئەگەر بشکرێت، کە ئەوەش نەکرا لە هەموو شاروشارۆچکەیەکی کوردستاندا شەقامێك یان باخچەیەك بەناوی پێشمەرگەوە دروست بکرێت، سێیەم/ لە بابی موناقەلەدایە کە دیارە وەکو هاوکارانم گوتیان ئەندامی پەرلەمانی کوردستانم و هەموو کوردستان بەوە دەزانم لە خزمەتیا بم، بەڵام ناچارم کە منیش باس لە سنوورێك بکەم کە لە ناوچەیەك دام چوار قەزای تێدایە کە ئەویش قەزای هەڵەبجەی شەهید و پێنجوین و سەید سادق و هەڵبجەی تازەش، لە

زمنيـان دا هەشـت ناحيـەی تيايـە كـە ناحيـەی گـەرمك و ناڵپـارێز لـە پێنجوين، زەڕايـەن لـە هەڵەبجـە و بەرزنجە لە سەيدسادق، خورماڵ و بيارە و سيروان لە هەڵەبجەی شەهيد، من ناڵێم پرۆژەی وەبـەرهێنان لـە بودجەی وەبەرهێنان كە بۆ پـرۆژە دانـراوە نـاڵێم هـيچ بـۆ ئـەو سـنوورە نـەكراوە، بـەڵام هەنـدێك جێگـا و ناحيە هەيە بە تايبەتی لە قەزای وا هەيە لە پرۆژەی وەبـەرهێنان دا هـيچ شـتێكی بـۆ دانـەنراوە لـە سـاڵی 2010 كـە لەوانـە ناحيـەی گەرمكـە، ناحيـەی ناڵپـارێزە و ناحيـەی بيارەيـە، سيروانە و خورماڵـە، بۆيـە داواكارم لە بابی موناقەلە لە وەزيری دارايی لە بودجەی تەشغيلی كە موناقەلە دەكات كۆمـەڵێك پـرۆژە لـە بودجەی تەشغيلی لەو سنوورانە و لـەو ناحيانـەی كـە باسـم كـرد دابنێـت، پرسـيارێكم لـە بـەڕێز وەزيـری دارايی هەيە لە ساڵی 2009 داواكراوە كـە شـەش بـيری ئيرتيـوای لـە سەيدسـادق لێ بـدرێت، چـونكە سـەيد سادق تازە بووە بە قەزا و دانيشـتوونێكی زۆری تيايـە، بـەڵام ئـەوە نەچووەتە بـواری جێ بـەجێ كردنـەوە، بۆيە داواكارم لە بودجەی تەشغيلی دا بودجەيەكی بۆ دابنـدرێت، چـونكە شـارێكە نفوسـێكی زۆری هەيـە و كەم ئاوە، لەبواری كشـتوكاڵ دا ديـارە سـنووری شـارەزوور دەشـتێكی بـەرفراوانی هەيـە، كۆمـەڵێك جێگـەش هەيە كە بەنـداوی تيـا دروسـت دەكرێـت، لـە پرۆژەكـانی وەزارەتـی كشـتوكاڵ دا لـە وەبـەرهێنان باسـی ئـەو بەنداوانە نـەكراوە، بۆيـە داواكـارم لـە وەزاەرتـی كشـتوكاڵ كـە بەنـداو لـە سـنووری شـارەزوور بكێشـێت، بـۆ نموونە لە ئەحمەداوا و زەڵم دەتوانرێ بەنداوی تيا دروست بكرێ و دەشتی شارەزوور هـەتا دێتـەوە نزيكـی عەربەت و ئەوانە ئيستيفادەی لێ بكەن، ئەخير شتم داواكارم لە حكومـەت چاوێك بـە ياسـای خانەنيشـينی بخشێنێتەوە، چونكە خەڵك دڵنيا نيە لەوەی كە خانەنيشين بێت تا ئێستا بـە تايبـەتی فەرمانبـەر، چـونكە خەڵكی وا هەيە 40 ساڵ خزمەتی هەيە،........... .

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

ياسا پەرلەمان چاوی پيادەخشێنێتەوە، نەك حكومەت، كاك محمد فەرموو.

بەڕێز محمد احمد علی:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

زۆر سوپاس، قسەكانم تەواو بوو.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس، كاك حازم فەرموو.

بەڕێز حازم تحسين سعيد علی:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

پێشی ئاخافتنێ خۆ ئەز سوپايی و دەست خۆشی ليژنا دارايی دكەم، ئـەز وەكو ئەنـدامی ليـژنا ئـەوقافێ، وەزارەتا ئـەوقافێ تەخسيس كريـە 92 مليار هـيچ مەشـروعەك و ميزانيـەك بـۆ بـرای مسيحی وئێزيـدی دانەناينە، چەندين ميدر عام هاتينە پەرلەمان و موناقەشەيان لەگەڵمان كريە و پرسيار ژێ كريە، دبێژێت

هیچ ئاگا لەو مەسەلان نیە، نازانم ئەو چۆنە؟ نوقتەی سێیەمم هیچ تەوزیحێك بۆ واریداتی کوردستان لە ساڵی 2010 هیچ مە نیە، بەس ڕێژەی 17 لە حکومەتی مەرکەزی هاتووە، نوقتەی چوارەمم تەحدیدی هەندێك پرۆژە بۆ مەناتقی کێشە لەسەر هەی، ئەو مەناتق مەناتقێت کوردستانینە، قیادەی سیاسی کوردستانی تەنازولی لێ ناکات، وەکو خانەقین و مەخمور شنگال و شێخان و زومار، شنگار هەندەك مجەمەع لێ هەینە 10 هەزار کەسە، هەتا نوکە شارع لێ نینە، بنکەی سحی نینە، ئەز وەکو رەئیم یەعنی ئەڤانە کوردن و شانازی بە کوردیا خۆ دکەن، ئەز دبینم تەحدیدا میزانیەکی بۆ وان بکەن، هەتا ماددا 140 دێتە عیلاج کرن، گەلەك مەمنون.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس بۆ جەنابت، کاك دڵشاد فەرموو.

بەڕێز دڵشاد شهاب حاجی محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەرەتا دەمەوێت شتێك بڵێم بڕوام پێ بکەن، ئەگەر بڵێم کەلیمەیەکیش مابێت نەگوترا بێت، تەسەور دەکەم بە کەلیماتیش هەمووی گوتراوە، وەرەقەکانیشم هەرچەندی بسڕمەوە بۆ ئەوەی تووشی تیکرار نەیەم، بەڵام خۆشم شتێکی هەر دەڵێم، بەڕێزان تەعریفی ئەو بودجەیە بەڕاستی بە تەسەوری من تموحاتێکی زۆر و وڵاتێکی کاولکراو و ئیمکانیاتێکی کەم و سنووردار، ئەوەی دەمەوێ کە بە بیری پەرلەمانتارانی بەڕێز و ئێوەی بەڕێزی بێنمەوە ئەمە یەکەمین هەنگاوی کاری حکومەتە و بۆ ماوەو بەرنامەی ساڵێکە، کو بەرنامەیەکی ستراتیژی درێژخایەنی وەکو ئەوەیە کە ئەوەڵ کار و ئەخیر کاری ئێمە بێت، ئەوەندە بەقوڵایی بچینە ناو بابەتەکە، بە دیتنی من حکومەت لە پێشنیارکردنی بودجەدا بیرکردنەوەیەکی ڕاست و واقع بینانەی هەبووە و دەرکی بە زەرورەت و پێداویستیەکان کردووە، ئەگەر نەیتوانی بێتن ئیمکانیات بۆ هەموو شت پەیدا بکات، بەڵام ئەو موئەشراتانەی کەوا لە بودجەکەدا هاتوون دەلیلی ئەوەن کەوا شتی زۆر چاك و بۆچوونی زۆر چاك هەبوونە بۆ گرنگی دان بە هەموو لایەکانی پێویست لە وڵاتی ئێمەدا، باوەڕی من وایە ئەفکار و شتی زۆر باش خرانە ڕوو کە زۆر شتی باشیش هەن، پێش ئەوەی کەوا ئێمەی پەرلەمانتاران ئەم ئەفکارانە بخەینە ڕوو، ئەگەر سەیری بودجەی پێشنیار کراوی وەزارەتەکان بکەین لەچاو ئەوەی کەوا لە وەزارەتی دارایی بۆیان پەسەند کراوە یاخود پێشنیار کراوە یان موافەقەتی ئەوەڵی وەزارەتی دارایی و وەزارەتی پلاندانانی لەسەر بووە، دەردەکەوێت کەوا حکومەت زۆر زیاتر لەوە پرۆژەی هەبوونە، زۆر زیاتر لەوە بەرنامەی هەبووە کەوا خراونەتە ناو بودجەکەوە، چونکە لە هەندێ وەزارەت تەنانەت لە حدودی 120 یان 125 یان 130 ـ 140 بڕوا ناکەم هیچ یەکێکیان 50٪ی پرۆژەکانیان جێگای بۆ کرابێتەوە لەبەر سنوورداری ئیمکانیەتەکە، واتە کە ئێمە باسی شتی باش دەکەین زۆر ئەفکاری جوان و پوخت هەن کەوا بخرێنە ڕوو، بەڵام پرسیار ئەوەیە کە بخرێنە کوێی ئەم بودجەیە؟ کامە لەم پرۆژانەی کەوا پێشنیار کراون لابدرێن بۆ ئەوەی جێگای پرۆژەی تازەی بۆ بکرێتەوە؟ زانکۆیەکان

لابدرێن، سندوقی نیشتەجێ بوون لابدرێن؟ ڕێگای کۆیە ـ هەولێر لابدرێت؟ تونێڵی هەولێر ـ صلاح الدین لابدرێت؟ ڕێگای زاخۆ ـ ابراهیم خلیل لابدرێت؟ ڕێگای هەولێر ـ دهۆك لابدرێت؟ پێشنیار کردنی دروست کردنی فوتابخانە و هتد.......... ، کامە لەوانە لابدرێت بۆ ئەوەی جیگای ئەم هەموو ئەفکارە جوانانەی خۆمان بکەینەوە، ئەوەی تر کە من تەعلیقم لەسەری هەیە، کوردستانی بوونی بودجە یاخود هەرێمی بوونی بودجە یان گوند بوونی بودجە یان شار بوون یان شارۆچکە بوونی، ئێمە بە ژمارەیەکی زۆر بەسیت 4500 گوندی کاولکراومان هەبوونە کە بەشێکی دەستی ئاوەدانکردنەوەی گەیشتووەتێ و بەشێکیشی لە بەردەوامی دان، ئەگەر شاروشارۆچکە و ناحیە و قەزایەکان هەمووی لێ دەربکەین، ئێمە بڕی 800 ملیار دینارمان لەبەردەستە لە پرۆژە پێشنیارکراوەکانی بودجەی وەبەرهێنان، ئەگەر ئێمە 800 ملیار دینار تەنها بە ژمارەیەکی ڕەقەمی بەشی سەر 4500 گوند بکەین، جگە لە شاروشارۆچکەکان بۆ ئەوەی هەموو گوندێك ناوی لە پرۆژەی حکومەت دابێت، هەر گوندێك لە حدودی 150 ـ160 ملیۆن دیناری بەردەکەوێت، کە بەشی ئەوە ناکات ئەگەر تانکی بەتاڵی ئاویشیان بۆ بکڕدرێت، نەك پرۆژەیەکی وا کەوا گوندی پێ بژێنێتەوەو حەیەویەتی بۆ بکرێت، ئەوە لەکاتێك دا ئەگەر هیچ پرۆژەیەکی ستراتیژی و هیچ پرۆژەیەکی سیادی و هیچ پرۆژەیەکی گەورە لەم وڵاتەدا نەبێت، من بەش بەحاڵی خۆم خەڵکی مەنتیقەیەکم ڕەنگە نموونەی هەرە زیندووی هەرە کاولکردن بێت لە تەئریخی ئەم میللەتە لەم وڵاتەدا، من خەڵکی قەزای مێرگەسوورم، بەڵام ناچمە ئەو تەفاسیلەوە چونکو من زانکۆی هەڵەبجەش بە هی خۆم دەزانم و زانکۆی گەرمیانیش بە هی خۆم دەزانم، ئەو جادەیەی کەوا لە عەربەت و سلێمانیش دروست دەکرێت بە خزمەتی خۆمی دەزانم، ئەوەی کە لە زاخۆش و ئەوەی کە بۆ هەر ناوچەیەك و بۆ هەر بستێکی تری کوردستان بێت بە هی خۆمی دەزانم، بۆیە قەد بیرکردنەوەم ڕێگا بەوە نادات، یاخود ڕێگری نابێت لەبەردەمی ئەوەی کەوا من پاڵپشتی لەو پرۆژە جوانانە بکەم کە بۆ هەر بستێکی خاکی کوردستان دەکرێت، لەبەرئەوەی کە ناوی گوندەکەی من یان شارەکەی من، شارۆچکەکەی منی تێدا نەهاتووە، تێبینی زۆرمان هەبووە، زۆربەی تێبینەکان بە دیتنی من لە خیلالی ئەو 20 ڕۆژی کارکردنی ئێمە لەگەڵ لایەنە پەیوەندارەکان و لەگەڵ وەزیرە بەڕێزەکان و لەگەڵ ئەوەی کە لەڕێگای لیژنەکانی خۆمان پێشکەشمان بە لیژنەی دارایی بەڕێزەوە کردووە، بۆیە سەرتان بەوانە نایەشێنم، چونکو من پاڵپشتی لە ڕاپۆرتی لیژنەی دارایی دەکەم، چونکو ڕەنگدانەوەی تێبینیەکانی ئێمەی تێداهەبووە، بۆیە هەوڵ دەدەم کە ئەوانە تیکرار نەکەمەوە، ئەوەی کەوا حکومەت لەو ماوەیەدا کردی، بەڕاستی جێگای دەست خۆشیە لە هاوکاری کردنیان لەگەڵ ئێمە، لە گفتوگۆکانی لیژنەکان لەسەر پرۆژەی بودجە، من تەنانەت بە بیری جەنابتان دەخەمەوە کە وەزیری بەڕێزی وا هەبووە کۆبونەوەی ئەنجومەنی وەزیرانی جی'هێشتووە بۆ ئەوەی بێت و بەشداری بکات بۆ ئەوەی کاری لیژنەکەی ئێمە دوانەکەوێت، من دەزانم ئەرکە لەسەر ئەو، بەڵام هیچ کات ڕێگر نەبووینە و بە پێچەوانەوە هەر کەسێکی لەڕێگای جەنابتانەوە ئاگادار کرابێتەوە، هاتوونە و ئامادە بوونە، ئەم گوتنەم بۆ پێداهەڵگوتن نیە، بەڵام گوتراوە (ویل لامة لم تقل للمحسن احسنت وللمسيء أسأت)، کاتێك

ئێمە دێینە سەر هەڵسەنگاندن، هەڵسەنکاندن واتە هەردوو بواری ئیجابی و سلبی دەبێت بەرچاو بگیردرێت، لیژنەی دارایی بە رەئی من زۆر بە پیشەییانە و میهەنیانە کاری خۆیان کردووە، وە سەرەڕای ئەوەی کە من دەزانم ئەکسەریەتی ئەندامانی ئەم لیژنەیە سەر بە ئەو لیستەن کەوا حکومەتی پێکهێناوە، ئەم جاریش ئەو تەشخیسەی کەوا لیژنەی دارایی بۆ ئەو شتانەی کردووە کە ڕەنگە بە شێوازێك لە شێوازەکان بە تەعنیش بگەڕێتەوە بەسەر پێکهاتەکانی ئەو لیستە بەڕاستی جورئەتێکی میهەنی تێدا بووە دەست خۆشیان لێ دەکەم بە تایبەتی لەناوهێنان و دەست نیشانکردنی ئەو پرۆژانەی تەواو بووە و مەبەستی گروپ یان تاك یان حیزب یان ئەو شتانە دەست نیشان کراون، بەڕێزان ئێمە چەند ئەندام پەرلەمانێکی بەڕێز لە سەرووبەندی ئامادەکردنی پرۆژە یاسایەك بووین، یاخود لە شێوازی داواکاری بۆ بڕیارێکیش پێشکەش کرا بۆ ناوچە سنووریەکان، ناوچە سنووریەکان مەبەستم نابێتە تەناقوز لەگەڵ ئەو گوندانەی کەوا من گوتم، بەڵام ناوچە زەرەرمەندەکانەو من پێیدا نایەمەوە، بەڵام هەر لە شەریتی حدودی سنووری قەزای زاخۆوە بگرە تا دەگەیە پێنجوێن بەو شریتە حدودیە تەبعەن ئەوانە ناوچەی هەرە زەرەرمەندی ئەو وڵاتە بووینە، ئەگەر هەوڵ بدرێت لە دوو شوێن تۆزێك ئەم بەلانسەیان بۆ ڕاست بکرێتەوە یاخود گرنگیەکیان پێ بدرێت، یەك لەو پرۆژانەی کەوا ڕاستەوخۆ لەلایەن سەرۆکایەتی ئەنجومەنی وەزیرانەوە تەخسیساتی بۆکراوە، وەکو ئەوەی کە قوتابخانەکان هەندێك لە هەڤاڵانیش ئاماژەیان پێی کرد، حەزناکەم زۆری لەسەر بگەڕێمەوە، دووەم/ تەوسیەیەك بۆ حکومەت بکرێت کە لە بودجەی پەرەپێدانی پارێزگاکان تەرکیز لەسەر ئەو ناوچانە بکرێتەوە ئەوانەی کەوا مومکین نەبووە وەکو پێویست لە پرۆژەی بودجەی ئێمەدا کاریان بۆ بکرێ و یاخود پارەیان بۆ تەرخان بکرێت، لە مێشکی هەمووماندا هەیە و لەلای خۆمان باسمان لێی کردووە کە دەرفەتی دامەزراندن زیاد بکرێت و کۆمەڵێك مووچە بۆ کۆمەڵێك فیئە بۆ کۆمەڵێك خەڵك و بۆ کۆمەڵێك لەو شەرائیحانەی کەوا پێویستە زیادبکرێت، پرسیار ئەوەیە کە ئەم پارەیە لە کوێوە دێت؟، ئێمە لەلایەکەوە هەموومان کۆکین لەسەر ئەوەی کە تەشغیلیمان زۆرە، لەلایەکی تریشەوە پێشنیار دەکەین کەوا ئەرك بخەینە سەر بودجەی تەشغیلی، خۆمان هەندێك جار لە گوتنەکانی خۆمان لە ئەخیری تووشی تەناقوزێك دەبین، بۆیە من وای بە باش دەزانم کاتێك کەوا خۆم و هەر یەکێکیش لە هەڤاڵانم شتێك دەخەینە ڕوو، حیسابی ئەوە بکرێت کە حکومەت لەکوێی بودجەکەدا یان لە کامە مەبلەغ ئەو جێگایە بۆ ئەمە بکاتەوە؟، بۆ ئەوەی گوتنەکانمان تێك بکاتەوە، کارێکی زۆر باشە ئەگەر ئێستا جێگای ببێتەوە، چونکە هەندێك شتی پرۆژە یاسایەك کە باس کران کە مووچەی شەهیدان و کەسوکاری ئەنفالکراوان زیاد دەکرێت، من پێشنیار دەکەم کە قانونەکە دەردەچێت ئەسەری ڕەجعی هەبێت و کە تەسبیت دەکرێت لە بیدایەتی ساڵی دارایی 2010 ەوە، واتە لە مانگی 1 ەوە ئەو ئیستحقاقاتانەی بۆ حیساب بکرێت، هەرکاتێکی کەوا موافەقەت لەسەر ئەمە کرا، چونکو باوەڕدەکەم کە لە حیساباتی مالیش حیسابی بۆ کراوە، لە جیاتی ئەوەی ئەم زیادەیەی هی مانگی 1 یاخود ئەگەر مانگی 2یشی گەیشتە سەری بچێتەوە بۆ حیسابێکی تر، نەخێر چونکە عادەتەن کە قانونەکانی

ئێمە دەردەچن وان، کەوا لە ڕۆژی موسادەقە کردنی و بڵاوکردنەوەیەوە دەردەچن، من پێشنیار دەکەم ئەمەیان ئەسەری ڕەجعی هەبێت و ئیستحقاقی شەهیدان و ئەنفالکراوەکان لە مانگی 1 ی ساڵی 2010 ەوە بۆیان حیساب بکرێت، من پشتگیری ئەو ڕایە دەکەم کەوا قوتابخانەکان ئەوانەی کە لە هەڵمەتی نیشتمانی دروست کردنی قوتابخانەکان دروست دەکرێن، وە ئەو بڕە پارەیەی کەوا دانراوە بۆ گرنگی دان بە توانا زانستیەکان بە پێی پلانی یاخود بە بەشداری کردنی کاریگەری هەر دوو وەزارەتی پەیوندار کە وەزارەتی پەروەردەو وەزارەتی خوێندنی باڵا بێت، وە چەند تێبینیەکی خێرام هەیە لەسەر پرۆژەکان کە بە خێرایی تەنها بەسەریدا تێ پەڕ دەبم، لە هەندێك لە پرۆژەکان کاتی دەست پێ کردن و یاخود ماوەی دیاری کراو هەرچەندە پرۆژەکان تەخمینین، بەڵام تەوسیەمان ئەوەیە کاتێك کەوا ئەمانە کە گەیشتنە قاڵبی تەندەر کردن و موافەقەت لەسەر کردنی لیژنە پەیوەندارەکانی پەرلەمانی کوردستانی لێ ئاگادار بکرێتەوە لە ماوەی دیاری کراو یاخود ماوەی ئیتیفاق لەسەر کراو، بۆ ئەوەی لە لیژنەکانی پەرلەمان بەدواداچوونی بۆ بکەن و لەسەر کاتیش ئەگەر بەشێکی گرنگی هەموو عەقدەکانە، پرۆژە کۆنەکان ئەوانەی کە بە پرۆژە بەردەوامەکان ناونراون، حکومەتی هەرێمی کوردستان بە ڕاپۆرتێك ئاگاداری پەرلەمان بکاتەوە لە ماوەی پێویست بۆ کۆتایی هاتن و دەبێت سنوورێك بۆ کۆتایی هاتنی ئەم پرۆژانە هەبێت، چونکە بەشێکی زۆریشی چوونە قاڵبی ئەوەی کەوا عەقد کراوەو یاخود ئیحالە کراوە، یاخود ڕاپۆرتێك لەسەر نیسبەتی ئینجازیان و ئەو ماوە زەمەنیەی بۆ ئەوەی ئەگەر خوا تەمەنی داو ساڵێکی تر لێرەدا دانیشتینەوە زۆر باسی پرۆژە بەردەوامەکان نەکەینەوە، من سوپاستان دەکەم.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس بۆ جەنابت، زۆر سوپاس بۆ هەمووتان، کاك د.ارسلان ناوی نووسی بوو دەیەوێت قسە بکات، نوقتەی نیزامی هەیە فەرموو ناسك خان.

بەڕێز ناسك تۆفیق عبدالکریم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

قوتابیانی زانکۆی جیهان زۆر قەلقەن و ....

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

رجائەن، ئەمە مەوزوعێکی خاسە و هەزار جار گوتوومانە خوشکی من، لەو مەوزوعە دەرمەچن، لەسەر میزانیە زیاتر هیچ مەجالێك نیە، کاك د.ئەرسەلان فەموو.

بەڕێز ئەرسەلان بایز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕێزان ئەندامانی پەرلەمان، ئێمە خۆمان دەزانین ئەو کابینەیە بە فعلی دوای دوو مانگ و شتێك کارکردنی ئەم بودجەیەی پێشکەشی پەرلەمانی کوردستان کردووە بۆ دیراسەکردن و بۆ ئەوەی دەوڵەمەندی بکات، هەمووشمان دەزانین هیچ کابینەیەك هەتا سوێند نەخوات ئەرکەکانی پێ ناسپێردرێت، لەڕووی یاساییەوە ناتوانێ ئیتلاع لەسەر وەرەقەیەك بکات، چونکە قانونی نیە، من پێم وایە ئەوە کارێکی باشی حکومەت و کابینە تازەکەیە. وەشەفافیەتی ئەو بودجەیە لەوە دیارە کە هەندێك بڵێین ڕەخنە یان هەڵەی زەقی تێدایە کە ئەوان دەیانتوانی بە شێوەیەك لە شێوەکان چارەسەری بکەن، بەڵام وەکو خۆی دایانناوە بۆ ئەوەی مسداقیەت و شەفافیەتی بودجە و کابینەکە نیشان بدات، لەوانە مەسەلەی شوەیفاتە و مەسەلەی مەلعەبی شەعبە و مەسەلەی هەردوو بودجەی ئاسایشەکانە و مەسەلەی تەکیە و مزگەوتەکانە و هاوکاری مەڵبەند و لقەکانە، کە دەکرا ئەوان بە شێوەیەك لە شێوەکان بە جۆرێکی تر بیخەنە بەرچاو، بۆیە ئەمە شەفافیەت و مسداقیەتی ئەم کابینەیە نیشان دەدات، من کۆمەڵێك پێشنیارم هەیە دەیخەمە بەردەستی لیژنەی دارایی و وەزارەتەکان، یەکەمین پێشنیارم ئەوەیە بۆ ئەوەی بە تەواوی حیزب و حکومەت لێك جیابکرێنەوە پێشنیار دەکەم هیچ حیزبێك یارمەتی لە حکومەتی هەرێمی کوردستان وەرنەگرێت، واتە هیچ حیزبێك یارمەتی نەدرێت، واتە حیزبەکان با بۆ خۆیان خۆیان بژێینن، ئەگەر ئەوە کرا وەکو نموونەیەکی ئێستا لە عیراق کە نزیکەی 100 ساڵە حکومەت و دەوڵەتە و تا ئێستا لە عیراق قانونێك نیە یارمەتی ئەحزاب بدات، ئەگەر ئێمە ئەوەمان کرد، کۆمەڵێك شتمان لە کۆڵ دەبێتەوە، لە بودجەکە هاتووە یارمەتی هەندێك لە تەلەفزیۆنە حیزبیەکان دەدرێت، لەو حاڵەتانە ئەوە نابێت، یارمەتی وەزارەتەکان بۆ مەڵبەند و لقەکان سەرف دەکرێت، ئیتر ئەوە ناکرێت، چونکە حیزب و حکومەت هەر کەسە و دەبێتە خاوەنی موئەسەساتی خۆی، خۆی خۆی بەڕێوە دەبات، هەروەها هیچ بودجەیەك بۆ ماڵە لێپرسراوەکان و بە ماڵی سەرۆکی کۆماریش و سەرۆکی هەرێمی کوردستانیش سەرف ناکرێت، وە پێشنیار دەکەم لیژنەی دارایی تەوزیحێکمان بداتێ بۆ ئەوەی بزانین ئەو بودجەیەی کە بۆ سەرۆکی هەرێم و سەرۆکی کۆماری عیراق سەرف کراوە، ئایا بۆ ماڵەکانی خۆیان سەرفیان کردووە یان بۆ بارەگا رەئیسیەکانیان، بارەگای ئیشکردنیان؟، چونکە ئەو دوو سەرۆکە، بە شەرعی و بە قانون بە ئینتخابات بوونە بە سەرۆکی کۆمار و سەرۆکی هەرێمی کوردستان، بە پێی نەریتی هەموو دەوڵەتان و ئەتەکێتی دونیاش، دەبێت ئەوان بارەگایان هەبێت، جێگایەکیان هەبێت بۆ دەوام کردن، بۆ دیتنی ئەو لێپرسراوە گەورانەی دنیا کە دێن، چونکە ئێمە خۆمان دەزانین ڕۆژانە چەند لێپرسراوی گەورەی دنیا و وەزیرەکان و جێگری سەرۆکی دەوڵەتە گەروەکانی دنیا دێن، وەکو نەریتێك دەبێت جێگایەکی شایستەیان هەبێت بۆ ئەوەی ئیستقبالی ئەو نەوعە شەخسانە بکەن، پێشنیار دەکەم لە حکومەتی هەرێمی کوردستان لە وەزارەتی تەختیت و وەزارەتی دارایی زیاتر ئیهتمام ئیستسماری سەرمایەی ئەجنەبی بدەن لە کوردستان، کار ئاسانیان بۆ بکەن و هاوکاریان بکەن بۆ ئەوەی فرسەتی کاریان زیاتر بێت، چونکە چەند ئیستسماری ئەجنەبی لە وڵاتەکەمان بێت و کارئاسانیان بۆ بکرێت ئەوەندە ئەرکی حکومەت کەم دەبێتەوە لە

دامەزراندنی دەرچووانی زانکۆ و دەرچووی مەعاهد و سانەویە میهەنیەکان، بەڵام مەبەستم لێرەدا ئەوە نیە کە لە ڕاپۆرتەکە هاتووە کارمەندی حکومەت یان مووچەخۆری حکومەت کار لەو پرۆژە ئەهلیانە بکات، ئەگەر هەر پرۆژەیەکی ئەهلی لە کوردستاندا کارمەندەکانی تەنانەت ئەگەر یەك کارمەندیشی کار بۆ پرۆژە ئەهلیەکان بکات دەبێت حکومەت ئەوە کۆتایی پێ بێنێ بەڕاستی، چونکە خزمەتگوزاری لە ڕێگای دروستکردنی بونیەی تەحتی لە کوردستان لەڕێی ئیستسماراتی ئەجنەبیەوە بۆ ئەوەیە کە هەم بۆ مەودایەکی دوور، هەم بۆ مەودایەکی دوور ستراتیژیەتی دوورمان بۆ دێنێتەوە بۆ وڵاتەکەمان و نیشتمانەکەمان، هەم فرسەتی کارمان بۆ دروست دەکات، من پێم وایە ئایین لە نێوان خودی ئینسان و خوای خۆیەتی حیزبایەتی بۆ کاری دنیا و بەڕێوەبردنی میللەتە، بەڵام لە هەمان کاتدا ئێمە موجتەمەعێکی موسڵمان و جۆرەها دینی تر و مەزاهبی تریشمان هەیە لەم وڵاتە، ئەگەر ئێمە سەیری وڵاتانی پێشکەوتووی دنیا بکەین، ئەوروپا و ڕۆژهەڵاتی ئاسیا بکەین کە چەند بایەخ بە پەرستگا ئایینیەکانی خۆیان دەدەن، بۆ ئێمە لێرە کە وەزارەتێکمان هەیە بەناوی وەزارەتی ئەوقاف و کاروباری ئایینی و لیژنەیەکمان هەیە بەناوی لیژنەی ئەوقاف، ئەی بۆ ئێمە بەلامانەوە کارێکی ناقانونی بێ ئەگەر ئەو وەزارەتە و ئەو لیژنەیە بایەخێکی تەواو لە چوارچێوەیەکی قانونی بە پێی حەق و عەدالەت ڕەچاوی هەموو مزگەوت و تەکیە و پەرستگا ئاینی یەکانی تر بکات، ئەگەر ئێمە سەرنجێکی یان فەقەت سەیرێك (بە ئیحترامێکی زۆر گەورەوە دەڵێم) کە ئەگەر ئێمە سەرنجێکی مەقەرەکەی ڤاتیکان بدەین یان ئەو مەقەرە گەورەی بوزیەکان بدەین لە وڵاتانی ڕۆژهەڵاتی ئاسیا بدەین چ سەڵتەنێتێکیان هەیە، بۆ بەلای ئێمە نابێت مزگەوتەکانمان ئیحترام بگیرێن و تەکیەکان ئیحترامیان بگیردرێن و پەرستگا مەسیحی و یەزیدی و فەیلەیەکان، بە مەرجێك ئیستیفادەی لێ نەکرێت بۆ مەسائیلی حیزبایەتی، بۆیە من پێشنیاری ئەوە دەکەم بۆ ئەوەی حکومەت دەستی کراوە بێ و زوو بپرژێتە سەر دەست بەکاربوون بۆ جێ بەجێ کردنی پرۆژە خزمەتگوزاریەکان، پێشنیار دەکەم بۆ ئەوەی هەتا زووە پارەی زیادکراوی شەهید و کەم ئەندام و پێشمەرگە و ئەنفالکراوەکان سەرف بکرێت و ئەو بودجەیە بەڕەچاوکردنی بۆچوون زانستیەکانی هەموو لیژنەکان و ئەندام پەرلەمانە بەڕێزەکان سوودی لێ وەربگیردێت و دەوڵەمەند بکرێت و ڕەزامەندی لەسەر بدرێت بۆ ئەوەی بکەوێتە مەیدانی جێ بەجێ کردن، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێزان سەعات 4 دووبارە کۆبووەنەوە دەست پێ دەکاتەوە تا ئەو کات خوتان لەگەڵ.

دانیشتنی دووەم

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەناوی خوای گەورەو میهرەبان

بەناوی گەلی کوردستان، بەردەوام دەبین لەسەر دانیشتەکەی ئەمڕۆمان، ئێستاش داوا لە بەڕێز وەزیری سامانە سروشتیەکان دەکەین تەشریفی بێت بۆ وەڵام دانەوەی ئەو پرسیارانەی کە ئاراستەی وەزارەتەکەی دەکرێت، کەرەمکە فەرموو کاک عبدالله.

بەڕێز عبدالله مەلا نوری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

وەڵلا من تەنها دەمەوێت بەرچاوم ڕوون بێت لەوەی ئایا لە دوای وەڵامی ئەو بەڕێزانە دەرفەتمان دەبێت لەسەر ڕاپۆرتی لیژنەکانیش قسە بکەین؟.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

نەخێر هەموو موناقەشەتان كرد بە تێروتەسەلی هەموو شتەكان تێكەڵ كرا، زۆر هاوارمان كرد، ئێستا ئەمان وەڵامتان دەدەنەوە، دانیشە بۆت ڕوون دەكەمەوە، وەزیرە بەڕێزەكان گفتوگۆی خۆیان دەكەن، وەڵامی پرسیارەكان دەدەنەوە پاشان لیژنەی دارایی وەڵامی خۆی دەداتەوە، پاشان پێشنیارێك هەبوو بۆ ئەوەی میزانیەكە بنێردرێتەوە بۆ حكومەت ئەو پێشنیارە دەخەینە بەردەم ئێوەی بەڕێز بۆ دەنگدان لەسەری، ئەگەر دەنگتان دا بنێردرێتەوە ئەوا دەینێرین بۆ ئەوەی تەعدیلاتی لەسەر بكەن و بۆمان بنێرنەوە، ئەگەر نەیان كرد ئەوا لێرە لەبەردەستمان دەمێنێتەوە، ئینجا دووبارە دەیخەینەوە دەنگدان لەسەر ڕاپۆرتە گشتیەكە، بۆ ئەوەی كە ئایا ئەو موناقەشەیە كافی بوو لەسەری كردمان یان كافی نەبوو، ئەگەر دەنگی هێنا كافی بوو ئەوا دەچینە سەر بابەتەكانی تر، ئەگەر دەنگی نەهێنا ئەوا دووبارە موناقەشەی دەكەینەوە، زۆر سوپاستان دەكەم، كاك د.ئاشتی فەرموو بۆ وەڵامدانەوەی ئەو بەڕێزانە، نوقتەی نیزامیت هەیە كاك حمە سعید فەرموو.

بەڕێز حمە سعید حمە علی:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

بە پێی ماددەی 72 و بە پێی قسەی جەنابیشت لە سەرەتای كۆبوونەوەكەوە گوتت ئەم بابەتە سێ بەشە، بەشێكیان ڕاپۆرتی لیژنەی دارایی و بەشێكیان ڕاپۆرتی لیژنەكان كە قسەی لەسەر دەكەین، بەشێكیان لەسەر یاسای بودجە، لەبەرئەوە لە ماددەی 72 دەڵێت (لەسەرەتاوە گفتوگۆ لەسەر ڕاپۆرتی لیژنەی دارایی دەكرێت، دواتر دێینە سەر ڕاپۆرتی لیژنەكان، دواتر دێینە سەر پرۆژە یاسای بودجە)، كەواتە موناقەشەی تری ماوە، ئێمە بەشێكیمان تەواو كردووە و دوو بەشی ماوەو لەگەڵ ڕێزما، سەرەتاش جەنابت وات گوت، سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

ماددەی 72 بزەبت هی مەشروع قەوانینە، نەك هی ئەوە، برۆ بابی بودجە ئێمە بە پێی ئەو نیزامە كار دەكەین و لێی دەرناچین، چۆن هاتووە بەم ئسوڵە ئیش دەكەین، ئێستاش رجائەن وەختی وەڵاندانەوەیە، كەی وەڵام دانەوە تەواو بوو و تەقریرەكان تەواو بوو گەیشتینە ئەوێ، ئەوجا ئەو مولاحەزاتانە بڵێن، كەرەمكە.

بەڕێز عبدالله مەلا نوری:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ببورە، بە پێی پەیڕەوی ناوخۆ هەڵسوڕاندنی كاروباری پەرلەمان لە ئەستۆی جەنابتە، تۆ بە پێی بەرنامەی خۆت دات نابوو بە سێ قۆناغی جیاواز ..... .

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

ئێستاش وامان کردووە، رجائەن دانیشە، ئێستا نۆرەی وەڵامدانەوەی ڕاپۆرتەکەیە لەلایەن وەزیرە بەڕێزەکانەوە، پاشان لەلایەن لیژنەی داراییەوە، پاشان ئەو دوو دەنگدانەی کە باسمان کرد، پاشان ئەڕۆینە مەرحەلەکانی تر، هێشتا نەهاتووە جەنابت باز دەدەی، زۆر سوپاس، کاك د. ئاشتی فەرموو.

بەڕێز د.ئاشتی هەورامی/ وەزیری سامانە سروشتیەکان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سوپاستان دەکەم، من ئەوە تێ گەیشتم کە بەشێك لە کۆبوونەوەکان بەشدار نەبووم، بەڵام پرسیارەکانم دیوەو دوو، سێ بەشن، زۆربەی لەسەر داهاتە بەڕاستی، داهاتیش بەو شێوەیەی کە پرسیارەکان کراون تێکەڵکراوە بەڕاستی مەفهومی داهات چیە؟ ئێمە دوو، سێ جۆری داهات دەتوانین باس بکەین، یەکێك لە نەوتی خاوە کە دەیفرۆشین، یان لە دەرەوە یان لە ناوخۆ، داهات هەیە کە لە موشتەقاتی نەوتەوە بۆت دێت مەسەلەن لە مەسفای بازیان و خەبات، یان وەکو لە تۆپن پلانتس) کە ئەوانەی کە مەسفای بچووکن، تەقریبەن 50 ـ100 مەسفامان هەیە لە کوردستان، ئەوەش کە پێی وتراوە داهات بەڕاستی دەمەوێت ڕوونی بکەمەوە کە لە موقەدیمە کە داهات نیە، ئەوەی یەکەم پێی دەڵێن منحە کە لەعەقدەکانی نەوت دانراوە کە شەریکاتی نەوتیان لە مەناتقی عقد ئیش دەکەن، بەرامبەر ئەوە منحەیەك دەدەن بە حکومەت بۆ بونیەی تەحتی وڵاتەکە بۆ مەنتیقەی عەقدەکە ئەوە گرانتی پێ دەڵێن بە ئینگلیزی، ئەمە داهات نیە پەیوەندی بە نەوتەوە نیە، پەیوەندی بە هیچ نەوت دەرهێنان و نەوت فرۆشتنەوە نیە، ئەو دەڵێ ئەو عەقدەم بدەرێ من ئەمە دەکەم بۆ وڵاتەك بە بەلاش، دەیدەم بە حکومەت یان خۆم مەشروعێکت بۆ دەکەم یان پارەت بۆ دادەنێم بۆ لیژنەیەك کە ئەو پارەیەی بخاتە سەر مەشاریعی نەك ئیستسماری و نەك مەشاریعی حکومی تایبەت، بۆ مەشاریعی بونیەی تەحتی کە میللەتی ئەو مەنتیقەیە ئیستیفادەی لێ بکات، بۆچی ئەو شەریکانە ئەوە دەکەن؟ چونکە بۆ سومعەی خۆیان باشە، هەموو شوێنەکە هەرچەندە کە لە وڵاتی خارجین تەئسیر دەکاتە سەر میللەت، مەسەلەن سایزیمێك دەکەن، حەفر دەکەن، هاتووچۆ دەکەن، ئەمە پێی دەڵێن (ئینکۆمڤینیەش) بۆخەڵك، لەبەرئەوە دێت مەکتەبت بۆ دەکات، خەستەخانەت بۆ دەکات، یان ڕێگاوبانت بۆ دروست دەکات، یان ئەوەتا پارەت دەداتێ کە خۆت هاوکاری بکەی بۆ ئەوەی ئەو ئیشانە بەڕێوە بەرێت، لەبەرئەوە ئەمە پێی ناڵێین داهات، ئەمە داهات نیە، داهات مانای ئەوەیە کە تۆ شتێك دەفرۆشی و شتێك وەردەگری بە موقابل، ئەمە منحەیە، جا لەبەر ئەوە ئەوە مەعنای ئەوە نیە کە بشاردرێتەوە، مەعنای ئەوە نیە دەبێت ئاشکرا نەبێت، مەعنای ئەوە نیە ئەو مەشروعانە دەبێت سەرپەرشتیان لەسەری نەبێت، من باسی ئەوە ناکەم باسی ئەوە دەکەم کە دەڵێین داهات، با جیاوازیەکە بزانین کە داهات شتێکە و مەبەستێکی هەیە، ئەمە منحەیە، وابزانم پرسیارەکان لەسەر ئەو شتانە تێکەڵاو بووە، ئینجا لە باتی ئەوەی یەکە یەکە وەڵام بدەمەوە حەزدەکەم مەوزوعەکە باس بکەم، ئەگەر شتێکم لەبیر چوو دوایی بە تەئکید ڕوون دەبێتەوە، من دەمەوێت لە پێش هەموو شتێك باسی شەفافیەتی عەقدەکانی نەوت بکەم، من باسی بە تایبەتی پارەکە دەکەم، چونکە مەسەلەی ئەمڕۆ پارەیە و مەشاریعە،

چونكە باسی موازەنە دەكەین، لەبەرئەوە با بێینە سەر مەسەلەی جدیو جەوهەری كەچی لە عەقدەكان دا هەیە؟ ئێمە ساڵێك لەمەوپێش ئەوەمان بڵاوكردووەتەوە، لەم كتێبە تاوەكو مانگی حوزەیرانی 2009 هەرچیمان كردووە ئاشكرایە و لەوێ داندراوە بەڕێك وپێكی چ بە پارە چ بە مەشروع كە موقاول چی تەرخان كردووە بۆ مەنتیقەی عەقدەكە یان بۆ ئەو ناوچەیەی كە حكومەت دایدەنێ، هیچ نەشاردراوەتەو بەس بەداخەوە زۆر كەس هیچ ناخوێنێتەوە، ئەمە من سێ جار دابەشم كردووە لەسەر ئەندامانی پەرلەمان، ناردوومە بۆ مەجلسی وزەرا، ناردوومە بۆ بەغدا، لە ئیعلامدا لە سەر ئۆفسایدی هەرێمی كوردستان هەموو عالەمی نەوت ئەمەی دیوەو تێی گەیشتووە، بەڵام خۆمان تێی ناگەین كە دیارە، من ئامادەم دووبارە باسی بكەمەوە هەتاوەكو میللەت و جەنابتان كە مەندوبی میللەتن كە لێرە بزانن ئەو شتانەی هەمووی بە شەفافیەتە لە بیدایەوە و لە سەرەتاوە ئەو كتێبە هەبووە و پێش ئەوەش ئەوە هەبووە، مولەخەسی ئەو كتێبە لەگەڵ نەختێ ئیزافە كردن دوای ئەو مەرحەلەیە، لە دوو پەڕدایە لەناو كتێبەكە، ژمارەكانی هەمووی تیایە، من تەفاسیلەكە ناخوێنمەوە، هیوادارم ئەم جارە سەیری بكەنەوە، بەڵام مولەخەسەكەت دەدەمێ، ئەو مقدارانەی كە لە كتێبەكە دان، 610 بلیۆن........... .

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

یەك دەقیقە ئیجازە كاك دكتۆر، نوقتەی نیزامی هەیە، پەیمان خان فەرموو.

بەڕێز پەیمان عزالدین عبدالرحمن:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

لەگەڵ ڕێزی زۆرم بۆ بەڕێز وەزیری سامانە سروشتیەكان، جاری یەكەم كە هات ئەمەش جاری دووەمە كە جۆرێك لە سووكایەتی بە شارەزایی و لێزانینی ئەندام پەرلەمان دەكات، تكایە ڕای گرن!.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس، دەتوانی تیكراری بكەیەوە كە چی گوت؟

بەڕێز پەیمان عزالدین عبدالرحمن:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

با بڵێین تۆمەتبارمان دەكات بەوەی كە نەخوێندەوارین كە عەقدەكان ناخوێنینەوە.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

نا شتی وا نیە، نا نا شتی وای نەگوت، ببورە، جەنابی وەزیر سەماعەكەت هەڵگە و كەرەمكە.

بەڕێز د.ئاشتی هەورامی/وەزیری سامانە سروشتیەكان:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

من باسی ئەوە دەكەم كە میدیا دەخوێنیتەوە كە هەموومان سەیری دەكەین، بەداخەوە ئەوان وەكو تەسەموم شت بڵاودەكەنەوە كە ڕاست نیە بۆ میللەت، ئیشی ئێمەیە و ئیشی جەنابیشتانە، بەڕاستی

مەسئولیەت لەسەر هەموومانە ئەوەی کە ڕاستە بیڵێن، ئەوەی کە درۆیە بڵێین ئەوە درۆیە، مەبەستم ئەوەیە، مەبەستم ئەوە ئەندامی پەرلەمان لێرە نیە، هیوادارم کە ئەوە وا تێ نەگەیشتبی جەنابت، ئینجا وەکو گوتم لەو کتێبە مقدارەکان هەمووی دانراوە، ئەگەر کۆی بکەیتەوە ئەوەی بە پارەیە زۆربەی بە مەشروعە تەقریبەن سی و نیو تا چوار ملیار ئەوە مەشارعی موستەقبەلیە، شەریکات دێت پارەت ناداتێ تۆ ڕێك دەکەوێ لەگەڵی کە مەشروعی هەیە ئەویش مەشروعەکەت بۆ دەکات موقابل مقدارێك لە ئیلتزاماتەکەی کە لەوێ تەندەریش دەبێت سەرپەرشتی لەسەر بێ وەکو هەر ئەوەیە کە پارەی خۆت سەرف دەکەی لەگەڵیدا دادەنیشی و ئیتیفاق دەکەی، ڕێگاوبانت بۆ دروست دەکات، مەحەتەی کارەبات بۆ دروست دەکات، کە ئەوە ئیتیفاقی لەسەر دەکرێت و ئەوە موستەقبەلیە، پەیوەندی بە داهاتی موستەقبەلیشە بۆ شەریکەکان، ئەوەی کە پارەیە مقدارەکان ئەمانەن: شەش سەد و دە ملیار دۆلار پێی دەڵێن (سیڤیلێن) کە بۆ بونیەی تەحتی، سەدو سی و دوو پێی دەڵێن بۆ نەس، دوو سەد ملیۆن ئەوە بۆ شەریکەی تەلزمان تەرخانی کرد بوو کە بە پارە دانراوە، بەڵام تەرخان کراوە تایبەت بۆ مەشاریعی گەرمیان، دوو سەد ملیۆن بۆ شەریکەی کەی ئێن سی ئەوەی کۆری دایناوە بۆ مەشروعێك کە حکومەت بڕیاری لەسەر بدات، دوای ئەو کتێبە تەقریبەن سەد ونەوەد ملیۆن دۆلاری تریش هاتووەتە پێشەوە کە ئیمزاکانی تەواو بکرێت کە ئەو پارەش دەڕژێتە ناو ئەو حیسابەش، نەگەیشتووەتە حیسابەکەوە، بەڵام ئیلتزاممان هەیە بۆی موقاویلەکەش ئیلتزامی هەیە بۆ ئێمە، ئەو مەجموعە تەقریبەن ملیۆنێك و سێ سەد و سی ملیار، یەعنی (1330) ملیار دۆلارە، ئیزافەتەن لەسەر ئەوەش سی و پێنج ملیۆن دۆلار قازانجمان کردووە لە دوو ئەسهومی دی ئێن ئۆ و شەریکەی هەریتز، ئەوەش لە عەینی حیسابەکە دایە، بۆ ئاگاداری هەموو خوشك وبرایان ئەوەش بخەرە سەری و دبێتە 1365 ملیۆن دۆلار، ئەم شێوەیە سەرف کراوە، حەزدەکەن بە هێواشی بیخوێنمەوە هەتا هەمو کەسێك ئاگادار بێت، 163 ملیۆن دۆلاری سەحب کراوە لەڕێگای حکومەتەوە، پێش ئەوە ئەو پارەیە چۆن دێت؟، دێتە شەریکەی بانکێکی عالی خارجی، لەوێوە تەحویل دەبێت بۆ حیسابی هەرێمی کوردستان کە بەناوی وەزارەتی ئێمەیە، وەزارەتی سامانە سروشتیەکانی حکومەتی هەرێمی کوردستان، ئەو پارەیەی کە هاتە ئەوێ من ئاگادارم کە موقاولەکە دەیداتێ حیسابی خارجی کە دێتە ئەو حیسابە لە کوردستان، تەحەمولی مەسئولیەتیش دەکەم لەسەر ئەو پرۆسەیە، هەتا ئاخر دۆلاری هیچ موشکیلە نیە، لەوێوە کە دەردەچێت پارەی من نیە و عیلاقەی بە وەزارەتی ئێمەوە نیە، بڕیاری لەسەر دەدرێت لە ئەنجومەنی وەزیران، عادەتەن رەئیسی وزەرایە یان نائیبی وزەرایە، بەیەکەوە و کەس بە کەیفی خۆی ئیش ناکات، بۆ چ مەشروعێك ئەو پارەیە دەردەچێت؟ بۆ چ مەبەستێك؟ ئەمرێکی بۆ دەردەچێت دەچێ مەشروعێك دەکات، بۆ مەشاریعە و دەبێت جاروباریش ئیتیفاق بکرێت لەگەڵ موقاولی نەوتەکە، مەسەلەن ئەوەی گەرمیان بە بێ ئەوەی تەلیزمەن بەشدار بێت دەرناچێت، ئەوەی کە دەنووسین بەبێ ئەوەی وتم موناقەشەی بکەین پارەکە دەرناچێت، جا با بێینە ئەو پایەی کە دەرچووە تا ئێستا بۆ مەشاریعی پێی دەڵێن موشتەرەك، چونکە ئێمە تاکو ئێستا دوو ئیدارەمان هەیە بۆ سلێمانی و

دهۆك، هەولێر، تەقریبەن كراوە بە نیوە، بۆ ئەوەی تەوازوون ببێت، تا 163 ملیۆن دۆلار سەحب كراوە بۆ مەشاریع پێی دەڵێن موشتەرەك، نموونەی ئەو مەشاریعانە لەلای من نییە ئێستا پێت بڵێم پێویست ناكات، بەڵام حەقی خۆتە كەبچیت بزانی ئەو سەدو شەست ملیۆنە بەسەر چی سەرف كراوە، داوای ئەولەویات بكە، تەبعەن مەسئوولیەت هەیە، كێ سەرفی كردووە؟، مەسئوولیەتی من نییە، بەڵام من دەزانم كێ سەحبی كردووە؟، چونكە پێم گوتراوە كێ سەحبی دەكات لەو رۆژەی كە سەحب كراوەو تەواو، ئەوە ئیتیفاقی من ئەوەی كە ئاگادار بم، دوای ئەوە خۆ من هەموو حكومەت بەڕێوە نابەم، كە پارە دەرچوو دەچێت بۆ وەزارەتی تر، جیهاتی مەعنی تر، مەشاریع هەیە، ئیدارە هەیە، مەسئوولیەت هەیە، بەڵام كە من دەڵێم ئاگادارم 163 ملیۆن دەرچووە بۆ مەشاریعی حكومی لەو حیسابە، حیسابی موشتەرەك، ئەوەی كە دەرچووە بۆ مەشاریعی خانووەكانی ئەنفالەكان، لە گەرمیان و لە بارزان، تەقریبەن نەوەد ملیۆن دۆلارە، ئەویش بەنیوەو نیوە دەرچووە، تەرخان كراوە، دە ملیۆنی تریش تەرخان كراوە كە مەشروعەكان تەواو كرا، یەعنی مەجموعی دە ملیۆنە، نەوەد سەرف كراوە، دە ماوە سەحب بكرێت، ئەوە ئەو دووانە مەشاریعی مەشتەرەكن، ئەوەی كە دەرچووە بۆ دهۆك و هەولێر بە ئەمری سەرۆك وەزیرانی ئەو كاتە، بۆ مەشاریعی ئەو ناوچانە، (252)ملیۆن دۆلارە، بەشێك لەو مەشروعانە هێشتا تەواو نەبوون، (90)ملیۆن پارە ماوە كە تەرخان كراوە بۆ ئەو مەشروعانە، بۆ ئەوەی پێیی تەواو بكەن، بۆ نموونە یەكێك لەو مەشروعانە گەورەیە نزیكەی (150)تا (160)ملیۆن دۆلارە، مەشروعی ئاوی دهۆكە، ئەو نزیكەی (9)مانگ لەمەوپێش دەستی پێكردووە، تا ئێستا نیوەی پارەكە سەرف كراوە، (90)ملیۆن دۆلار ماوەو هێشتا بەردەوامە ئەم مەشروعە، هیوادارین كە تەواو ببێت و ببێت بە نموونەیەكی جوان كە ئێمە تەقدیمان كردووە بۆ ئەم وڵاتە، لەڕێگای گرێبەستی نەوتیەوە، بۆ سلێمانی تەقریبەن عەینی شت سەحب كراوە، (230)ملیۆن دۆلار، ئەوەی كە سەرف كراوە تائێستا لەسەر ناوچەی گەرمیان نزیكەی (50)ملیۆن دۆلار بۆ مەشاریع سەرفكراوە، لەزمنی ئەو مەبلەغە هینی قەرزیشمانی تێدایە، یەعنی هەموویەتی كە باسی دەكەم، ئەو مەجموعەیە كەسەحب كراوە، (735)ملیۆن دۆلارە، ئەوەشی كەماوە تەرخان بكرێت بۆ ئەو مەشاریعانەی كە بۆی تەرخان كراوە، نزكەی (300)ملیۆن دۆلارە، یەعنی ئەوە زمنی ئەو مەشاریعانەیە كە بڕیاری لەسەر دراوە، ئەوەی كە لە موازەنە ماوە نزیكەی (245)ملیۆن لەگەڵ (400)ملیۆن دۆلار ماوە هێشتا سەرف نەكراوە، ئەمە كاش لەلای حكومەتە، لێرە یان لە حسابی دەرەوە ماوە، كە پێویست بوو بە ئەمری حكومەت دێتە حسابەكەوە تەرخان دەكرێت بۆ مەشاریع، ڕەئی من بۆ ئەمە، با سەهلی بكەم بۆ هەمووتان، من حەز دەكەم ئەو لیژنانەی كە هەتانەو موتابەعەی مەشاریع دەكات، مەسەلەن مەشروعێك لە پلانداناندایە، لە وەزارەتێكی ترە، هەمان لیژنە یان لیژنەی تایبەت بۆ ئەم مەشاریعانە دروست بكەن، سەرپەرشتیان بكەن و موتابەعەیان بكەن، بزانن كێ عەقدی كردووە لەگەڵ كێ؟، پارەكە چۆن سەرف دەكرێت؟، چەن سەرفكراوە؟، حەقی خۆتانە كە بزانن، هیچ موشكیلەیەك نیە، بەڵام نەهاتووەتە ناو موازەنەوە، ئەگەر بێتە ناو موازەنەوە لە منحەكە ناوەكەی ئەگۆڕدرێت ئەبێت بەداهات، ئەگەر بوو بەوە تۆ

له 83٪ی ئەبێ حساب بکەی بۆ شوێنێکی تر، ئایا ئەوە مەسئولیەتێکە تۆ موستەعیدی تەحامولی بکەی؟ فەرموو بیکە ئەوە ئیشی من نیە، بەڵام غەڵەتە یەکەم: لەناحیەی عەقدەکەوە وا نەنووسراوە، عەقدەکە ئەڵێت مینحەیە، من پێت دەدەم موقابیل وەك تەعویز، چونکە من ئیش دەکەم لەوێ، کەمن ئیشم کرد خەڵك زەرەر دەکات، بۆیە منت دەمەوێت فوتابخانەیەك یان نەخۆشخانەیەکی بۆ بکەمەوە، یان ئاوەکەی بۆ پاك بکەمەوە، بیری بۆ بکەم، بۆچی دەیخەیتە سەر داهات تا لە 83٪ی بچێتە شوێنێکی تر، بەڵام ئەوە مەعنای نیە، ئەگەر نەچێتە موازەنەوە، نابێ کەس شارەزای بێت کە پارەکە چۆن سەرفکراوە؟، بەعەکسەوە ئەبێت شەفافیەتی زۆرتری لەسەر بێت، ئەبێ مقاولەکەش کە بەشدارە، ئاگادار بێت کەچۆن پارەکەی سەرفکراوە؟، چونکە ئەویش ڕاپۆرتێکی دەوێت بۆ شەریکەکەی خۆی بڵێت من ئەوەم لەو وڵاتە کردووە، چونکە وەکو دیعایەیە بۆ ئەو، جا لەبەر ئەوە من حەز دەکەم و زۆر زۆریش دڵنیا بن، ئەم پارەیە کە هاتووە بۆ ئێرە یەك دۆلاری تاوەکو دەرچووە لەسەر حسابی وەزارەتی سامانە سروشتیەکان بۆ مەشاریعی حکومەت، من تەحەمولی مەسئولیاتی دەکەم، لەسەر ئاخر دۆلاری، دوای ئەوە ئیشی من نیە، بەڵام من ئاگادارم کە سەحب کراوە، وتوویانە بۆ ئەو مەشروعەیە، بۆ ئەوی ترە، ئەو مەشروعانە ناویان هەیە، شوێنیان هەیە؟، ئایا قیمەتەکەیان ڕاستە؟، ئایا بە تەندەر کراون؟، ئایا شەفافیەتی تێدایە یان نا؟، ئایا مەشروع نیە، هەر ناوی هەیە بەبێ شوێن؟، ئەوەش ئیشی خۆتانە کە تەحقیقی لەسەر بکەن، من هیچ موشکیلەیەکم نیە منیش حەزدەکەم بزانم، بەڵام ئیشی من نیە بچم مەشروعێکی زراعی بدۆزمەوە، هیچ ئیشی من نیە بزانم مەشروعی ئاوەکە چی لێهات، ئیشی من نیە بزانم جسرێکیان کردووە یان نا؟، ئیشی من نیە بزانم مەحەتەی کارەباکە ئیش ئەکات یان نا؟، من وەزیری سامانە سروشتیەکانم لەمن مەپرسە ئەو پارەیە چی لێهاتووە؟، بەڵام لێم بپرسە ئایا هاتە حسابی حکومەت، پێت دەڵێم بەڵێ هاتە حسابی حکومەت؟، پێت دەڵێم بەڵێ هاتە وڵاتەکە، کێش دەری کردووە/ ئەوەشت پێدەڵێم، بەڵام من دوای ئەوە نازانم، من مەشغوڵم، ئیشەکەم زۆر گرانە، من حەز دەکەم لەوەزارەتی مالیە بپرسن تا ئێمەش نەجاتمان بێت لەوە، حسابەکە کە خەڵك پارە دەردەکات، با لەگەڵ وەزیری مالیە تەعامول بکات، لەباتی ئەوەی بۆ من ئاشکرای بکات، با بەوەزیری مالیە بڵێ (10)ملیۆنیمان دەرکردووە بۆ ئەو مەشاریعە، بەڵام تێکەڵی مەکەن، من نامەوێت مەشروعەکە تێکەڵ ببێت، لەبەینی داهات و موازەنە، کە ئیتیحادی دێت، لەگەڵ شتێکدا کە تۆ تێکەڵی دەکەی چەند حساب دەبێت لەسەرت، ئەبێ لە 83٪ بنێریتەوە بۆ بەغداد، ئێمە دەزانین هەڵبژاردنمان هەیە، بڵێ بەمیللەت من ئەمەوێت بیخەمە داهاتەوە، بەخوا دەنگێکت بۆ نادەن، ئەگەر من دەنگ، بدەم دەنگت بۆ نادەم، چونکە غەڵەتە، تۆ زەرەر لە میللەتی خۆت دەدەیت، بەعەکسەوە ئیشەکە بگۆڕە بڵێ ئەم پارەیە زۆر باشە، دەستان خۆش بێت، هیوادارم وا بڵێن، سوپاستان دەکەین وەزیری سامانە سروشتیەکان کە ئەمەتان هێناوە، ئەم مەشروعانە حەز دەکەین بزانین کە کێ کردوویەتی؟، لەکوێ کراوە؟، بەدوای ئەوەدا بگەڕێ؟، شەڕەکە لەسەر ئەوە بکە؟، من موشکیلەم نیە لەسەر ئەوە؟، بەڵام شەڕ

لەگەڵ من ئەکەی لەسەر پارەکە، وائەزانی پارەکە لە گیرفانی ئاشتی هەورامیە، ئەوە هەر مەعنای نیە؟، کاکە با دیفاع لەسەر خۆمان بکەین، با شەڕ لەسەر ئەوە دروست نەکەین، ئەمە لە ناحیەی پارەکە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاک شاهۆ، فەرموو.

بەڕێز شاهۆ سعید فتح الله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

داوا لەبەڕێز وەزیری سامانە سروشتیەکان دەکەم، کە هیچ تەفسیرێکی سیاسی و هیچ تەئویلێکی سیاسی، لەگەڵ وەڵامەکانیدا نەبێت، تەنها وەڵامی ئەو پرسیارانە بداتەوە کە لێی کراوە، یەعنی قسەکانی نەچێتە خانەی هەڵمەتی هەڵبژاردنەوە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

جەنابی وەزیر نەچۆتە مەسائیلی سیاسیەوە، جوابەکەی ڕوون بوو، ئەڵێت با داهات نەچێتە موازەنەوە، بۆ ئەوەی لە 83٪ی نەوت بۆ ئەولا، جەنابی وەزیر ئەو پرسیارانەی کە کراون، جوابیان بدەرەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ئاشتی هەورامی (وەزیری سامانە سروشتیەکان):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من بەو شێوەیە بۆیە وەڵامم داونەتەوە، چونکە ئەڵێن لە بەشێك لە پرسیارەکان ئاشکرا نیە؟، ڕوون نیە؟، ون بووە؟، نازانین چی بەسەرهات؟، یەعنی ئەوە مەعقول نیە، بۆیە وەڵامێکی تایبەتی دەوێت تا بۆیان ڕوون بکەینەوە، بۆ ئەوەی میللەتیش ئاگاداربێت، جەنابتان ئاگادار بن، کە ئەبێت بەدوای مەشروعەکاندا بگەڕێین، نەك بەدوای پارەکەدا،چونکە پارەکە ئەچێتە مەشروعەکە، بزانە مەشروعەکە چی بەسەرهاتووە، ئایا قیمەتەکەی ڕاستە یان نا؟، ئێستا باسی داهاتی نەوت دەکەین، داهاتی نەوتی خاو، داهاتی نەوتی خاو بۆ کوردستان، سفرە، نیە؟، نەوتمان نەفرۆشتووە؟، نەوتیش نافرۆشین؟، با ڕوونی بکەمەوە کە مەبەستەکەم چیە؟، ئێمە تەصدیرمان کرد بۆ ماوەی (4 – 5)مانگ، محاوەلەیەکمان کرد، لەمانگی حزیران تا مانگی 10ی ساڵی ڕابردوو، قیمەتی ئەو نەوتەی کە دەرچوو، نزیکەی بە موعەدەلی (50 – 100) هەزار بەرمیل بوو، لەو قۆناغەدا، (سۆ مۆ)فرۆشتی، (سۆ مۆ)پارەکەی وەرگرت، دوایی ئێمە نازانین پارەکە چی بەسەرهات؟، بەچەند فرۆشراوە؟، لەکوێ پارەکە دانراوە؟، ئایا لەم موازەنەیەدا بەشدارین تێیدا؟، ئێمە ئاگادارنین و یەك دۆلاریشیان نەداوە بە موقاویلەکان، لەمن ئەپرسی داهاتی ئەو نەوتە چیە؟، من وەڵامەکەم ئەوەیە، جەنابتان دەبێ ئاگادار بن، ئەبێ دیفاع لەوە بکەن، لەباتی ئەوەی ئیتیهامی ئێمە بکرێ، کە ئەم نەوتەمان شاردۆتەوە، بڕۆ شەڕەکە لەگەڵ بەغداد بکە، بڵێ حصەکەم کوا؟، من ئەمە تەوجیهی هەموو برادەران و خوشکان دەکەم لێرەدا، نەك یەك جیهە یان شتێك، مەبەستەکەم ئەوەیە ئێمە

شەڕێکمان هەیە لەسەر ئەو شتەو ڕاستە، بەڵام شەڕەکە لەناوخۆ مەیکە، شەڕەکەی ئێمە لەگەڵ شوێنێکی تردایە، ئەبێ بڕۆین بڵێین ئەو پارەیە چی لێهات، لەم موازنەدایە کوا لە 17٪کەی ئێمە، بۆچی پارەی مقاولەکە نەدراوە؟، جا بابیینە سەر نەوتی خاو، کە تەصدیر ئەکرێت بۆ دەرەوە، ئەوە محاوەلەی ساڵی ڕابردوو بوو، محاوەلەی ساڵی تازە لەوانەیە جەنابتان ئاگاداربن، ئێمە تەقریرێکی دوورو درێژمان بڵاوکردەوە، لەسەر ئەنتەرنێت، کە وەڵامێك بوو، سەرۆکی وەزیرانی ئیتیحادی تەصریحێکی دابوو، جەنابی سەرۆکی حکومەتی کوردستانیش دکتۆر بەرهەم، بەڕەسمی عەینی نامەی نارد بۆ بەغداد، بۆ ئەوەی کە ئێمە دایەلۆگێك بکەینەوە، بۆ ئەوەی ئەم موشکیلەیە حەل بکەین، ئیقتراحمان کرد نەوت دەست پێبکاتەوە بە تەصدیر، بەشەرتێك مقاولەکان نەختێك کولفەیان بدرێتێ، تا دوای هەڵبژاردن حەلێکی تەواو بدۆزینەوە بۆ ئەم مەسەلەیە، ئینجا ئەگەر دەستی پێکردەوە، داهاتەکە دووبارە نایەتە لای ئێمە، حکومەتی ئیتیحادی وەری دەگرێت، مولزیمە کە بەشێك لەو پارەیە بدات بە مقاویلەکان، لە سائی عائیدات لەوێ ئەمێنێ، ئەگەر ئەو دۆلارە کە باسی دەکەن، پارێزگای مونتج حەقی هەیە، ئەبێ شەڕی لەسەر بکەین، ئەڵێین دەبێ ئەوە بێتە حسابی ئێمەوە، مەسەلەن ئەگەر ڕۆژی (200)هەزار بەرمیل دەربچێت، دەبێ هەرێم (200)هەزاری هەبێت، بەڵام با بگەینە ئەو قۆناغە، ئینجا بیکە بەداهات، بەڵام تەماشای داهاتێك بکەی کە لەسەر فەرەزیە، نە ئیتیفاق هەیەو نە تەصدیر هەیە، نە پارەش هەیە، ناتوانین ئەو دۆلارە بخەینە ناو موازەنەوە، بەڵام کە بوو ئەوە داهاتێکی ڕێك و پێکەو داویانە بەهەموو پارێزگاکانی تر، بە تەقدیری ئێمە ئەگەر بوو، نزیکەی ڕۆژی (200)هەزار دۆلارت بۆ ئەهێنێ، ئەوەش بخە سەر موازەنەوە ئەو کاتە، نەك ئێستا بیکەیت و دوایی دەری بکەیتەوە، شتێکی تریش وەك موژدە بۆ جەنابتان نەك ئەمەتان نەدیبێ، تەقدیری ئێمە بۆ نەوتی کوردستان، ئەمساڵ ئەگەر دەست پێبکەینەوە بەم (100)هەزار بەرمیلە، ئەبێ بە (200)هەزار بۆ کۆتایی ساڵ، داهاتی کوردستان بۆ هەموو عێراق نزیکەی (2)تریلیۆن و (750)هەزار دینارە، ئەمە دیارییەکی گەورەیە لە ئێمەوە بۆ حکومەتی ئیتیحادی کە لە 17٪ی دێتەوە بۆ ئێمە، بۆ ساڵی دووەم دەگاتە (8) دوایی (12) دوایی(18)بۆ چوار ساڵ ئێمە دەگەینە (5 – 27) ملیار دۆلار، ئەوە نیوەی موازەنەی عێراقە، ئێمە ئەو ئیشەی کە کردوومانە لەماوەی (2 – 3) ساڵی ڕابردوو ئەو ئەنجامەی هێناوە بۆ ئێمە، ئەگەر بۆ داهاتوو کێشە بێت ئێمە شتێکمان هەیە کە داهاتێکی تایبەتمان هەبێت، ئەگەر بوو لەگەڵ حکومەتی ئیتیحادی کەهیوادارم ببێت، تەبعەن هەموو ژیانی خەڵکی عێراق خۆش دەبێت، چونکە ئەو ئیشە باشەمان کردووە بۆ میللەت، بەڵام کە داهات، ئێستا داهات نیە، موستەقبەلییە، هیوادارم ئەمساڵ ببێت، بەزووترین کات بۆڕییەکان بکرێتەوە بۆ ئەوەی بڕوات، لەبەر ئەوە داهاتی موستەقبەلییە ناتوانین بیخەینە ناو موازەنەکەوە، بەڵام ئاگاتان لێیی بێ کە تەصدیر بوو، حسابی بۆ بکە، من هیچ موشکیلەم نیە لەسەر ئەوە، من خۆم یەکەم کەسم کە شەڕی لەسەر دەکەم، ئەوە بەنیسبەت داهاتی نەوت کە دەچێتە دەرەوە، داهاتی نەوت کە لەناوخۆ بەکاردێت، لە مەصفاکان و لە پاڵێوگە بچووکەکان، با ئەوەشتان بۆ باس بکەم، ئەو نەوتە تەبعەن لە کێڵگەکاتی تەوقی و تەقتەقەوە دێت،

کە مقاولی تێدایەو ئیلتیزاممان هەیە لەگەڵیان، ئەوەی کە دەچێت بۆ مەصفا بچووکەکان تەبعەن میقدارێکە، کە تەندەر کراوە، ئێمە (کوردۆ ئۆیڵ) نافرۆشین، نەوتی خاو نافرۆشین، ناهێڵین ئەوەی حصەکەی مقاویلەکە کە وەری دەگرین، هەموو دەبەین بۆ پاڵاوگە بچووکەکان، تەصفیە دەبێت و موشتەقەکانی دەفرۆشین، لەپارەی موشتەقەکان کە تەندەرە هەمووی، پارەی موشتەقەکان حصەی (دی ئێن ئۆ) دەدەین لە نەوتی خاو، یەعنی بە عەینی نسبە کە موشتەقەکان دەفرۆشین، حصەی (گەنێڵ) دەدەین لە هەمان حصە، کەهەیەتی لە عەقدەکەی خۆیدا، صافی عائیدات، هی حکومەتەو ئەچێتە حصەی حکومەتەوە، لە وەزارەتی مالیە کراوەتەوە بۆ ئەو مەبەستە، لە بانکی فیدڕاڵ بە دۆلار، ئەو حسابە تەبعەن پارەی کۆنی تێدا نیە، ئێمە ئەوە دوو مانگێك دەبێت دەستمان پێکردووە، تەقدیراتی ئێمە، ئەگەر بەردەوام بین لەو پاڵاوگانە، نەوتیان بدەینێ بەتایبەتی ئەوانەی کە ئیجازەیان هەیە، بەشێکیان هاتوون شتیان کردووە بەبێ ئیجازە، بۆ ئاگاداریتان ئێمە ئیجازەمان نەداوە بەیەك پاڵاوگە، وەکو وەزارەت، ئەوان ئیجازەیان لە شوێنی تر هێناوە، لە وەزارەتی پیشەسازییەوە لە پارێزگاوە، لە بەغدادەوە هێناویانە، بەشێکیشیان ئیجازەیان نیە؟، ئەوانەی کە ئیجازەیان هەیە، یان ئەڵێن ئیجازەمان هەیە، ئێمە وتوومانە باشە، بەردەوام دەبین بۆ ماوەیەکی کەم تا ئیسپاتی بکەن، ئەگەر ئەوە بەردەوام بوو بۆ ئەمساڵ ئێمە نزیکەی (200) تا (290)ملیار دۆلار، تەخمینی ئێمەیە وەکو داهاتی صافی بۆ هەرێم، بەڵام داهات نیە کە بەتەنها بەکاری بهێنێ، بەگوێرەی دەستوورو قانونی نەوت و غازی کوردستان، لە ماددەی (18) و (19) ئەگەر سەیری بکەین، ئەبێ ئێمە شەراکەتی ئەوە بکەین لەگەڵ حکومەتی عێراق، کە لە 17٪ی بۆ ئێمەیە، یان ئەبێ هەمووی بکەینەوە موازەنەی ئیتیحادی لەوێوە بۆمان دێتەوە، جا لەبەر ئەوە تۆ ناتوانی حساب بکەیت بۆ هەمووی کە ئەو داهاتە هەمووی حەسریە بۆ هەرێم، دوو، سێ پاڵاوگەی ترمان هەیە، کەمێك حەجمیان باشترەو گەورە ترە، کە نزیکەی (2)هەزار بەرمیلن بە تەقریبی، یەکێك لە کەڵەکە، یەکێکی تر لە دیانایە، یەکێکی تر لە بازیانە، ئەمانە کولفەیان زۆرە، چونکە نەختێك موشتەقاتی باشتر دەردەکەن، کە پێویستیمان پێیە مەسەلەن کە گازوایل دەردەچێت یەکسەر دەتوانین لەم مەصفیانە بەکاریان بهێنین بۆ وێستگەی کارەبا، دوایی باسی ئەوەش دەکەم، کە دەچێتە وێستگەی کارەبا، تەبعەن بەبێ موقابیلە، ئێمە ناتوانین پارە لەحکومەت وەربگرین بەرامبەر بەمە، بەڵام ئێمە نەوتەکە ئەکڕین لە (DNO)و گەنێڵ حصەکەی ئەوان، ئەوەمان هەیە بەبێ موقابیل، بەڵام موشتەقەکان نەختێك پارەیان زۆرە، بەڵام کولفەی تەصفیەیان هەیە، یەعنی کورت و موختەسەر، ئەگەر هەمووی حساب بکەین بەو شێوەیە تەقدیر بە کەفائەت ئیش بکەن، لە داهاتی ئەو موشتەقانە هەمووی تەقریبەن 200 ملیۆن دۆلارە، بەڵام ئێمە کولفەی 200 ملیۆن تەتویری حەقی خۆرماڵیشمان هەیە، یەعنی تەقریبەن کەنسەڵ ئەبێتەوە، سفر بە موقابیل و سفر بە داهاتن بەڵام دوای چەند مانگێك کە مەحەتەی غازەکە لە مەنتیقەی خۆرماڵ بەرز ئەبێتەوەن پێویستمان بە گازوایل کەم ئەبێتەوە، ئەوەی ئەتوانین بفرۆشینن ئەگەر ئەوە فرۆشرا ئەبێتە داهاتی حەقیقی بۆ ئێمە، داهاتی کوردستان ئەو وەختە ئەبێتە تەقریبەن

300 ملیۆن دۆلار، چونکە کولفەکەمان ئەوەی کە ئەدەین بە بەلاش بە کارەبا کەم ئەبێتەوە، لەم مەرحەلەدا ئێمە چەندمان قازانج کردووە بۆ وەزارەتی کاربا؟ ئەگەر ئەم ئیشەمان نەبوایە، کە بەبەلاش ئەمە بکەین بۆ وەزارەتی کارەبا، وەزارەتی کارەبا مەجبوورە تەقریبەن ساڵی رابوردوو 700 تا 800 ملیۆن دۆلار بووە، تەبعەن ئێستا دوو مەحەتەی ئیزافی ئیشی کردووە، دوو وەحدەی ئیزافی دەگاتە تەقریبەن ملیارێك زیاتر، کە بە دۆلارە، بەڵام ئێمە لە ماوەی چەند مانگێکدا پێویستمان بە گازوایلەکەش کەم ئەبێتەوە، قازانجیش دەکەین لە گازوایلەکە، کولفەی حکومەت لە کارەبا تەقریبەن دەبێتە سفر، هی کارەبا، یەعنی ئیجمالی ئەگەر هیچمان نەبوایە، ئیجمالی کولفەی کرینی گازوایل لە دەرەوە بە سیعری بازاڕ تەقریبەن 1,4 بلیۆن دۆلار کولفەی حکومەتە، لە ماوەی سێ، چوار مانگدا ئەوە دەبێتە سفر بۆ ئەم ساڵە، بەڵام بەردەوامین، ئەوە ئینجازی وەزارەتی سامانە سروشتیەکانە، ئەگەر ئەمە نەبوایە تۆ موازەنەکەت لە ملیارێك کەمتر دەبوو، حیسابی ئەوەش بکە، هەروەها داهاتی 300 میۆن دۆلاری ئیزافیشمان حیساب کردووە، بەڵام ئەوەش ئەبێ لە زمنی ئەوە بێ لەگەڵ حکومەتی ئیتیحادی بێ، ناتوانین بێ ئەواون، بەڵام رۆژە لەوانەیە حکومەت ئیتیحادی بڵێ ئێوە زۆرتان سەرف کردووە لەسەر غاز و بە بەلاش وەرتگرتووە، ئایا ئەوە مەعقولە یان نا؟، من بۆ ئەوەی شتێك لە موستەقبەل ئێمە حەلی بکەین بەینی ئێمە و حکومەتی ئیتیحادی، چونکە هەموو موحافەزەکان شتی وا ئەکەن، بەڵام ئەبێ تەوازونێك هەبێ بەینی ئێمە و بەینی ئەوان، ئەوە ناحیەی کارەبا، جا بۆ تەخمینی کارەبا ئێمە هینەکمان دانا بوو ئەو سێ، چوار مانگەی داهاتوو، کولفە هەیە بۆ گازوایل، چونکە ئەوەی کە ئێمە هەمانە بەش ناکات، بەڵام دوو، سێ مانگی تر کەم دەبێتەوە و ئەبێ بە سفر، جا لەبەر ئەوە ئەبێ موقارەنە هەبێ ئەوەی تەخمینمان کردووە، ئەوەی تەخمین کراوە بۆ وەزارەتی کارەبا موتەناقز نەبن، من نازانم ژمارەکەی ئەوان چەندە و ژمارەی ئێمە چەندە، بەڵام ئەبێ ئەوە بەراستی سەیری بکەی کە حەقیقی بێت، نەك ژمارەیەکی گەورە بێت یان بچووك بێ، ئەوە بە نیسبەت مەصفا بچووکەکان و بەکارهێنانی نەوت لە ڕێگای ناوەخۆ، موشتەقەکان چیان بەسەر دێ؟، ئەو موشتەقانەی کە دەردەچێ، بەشێکی دێتە بازاڕی کوردستان، وەکو مەسەلەن گازوایل ئەچێتە مەحەتەی کارەبا، بەشێکی تریشی ئەچێتە بازاڕی کوردستان و ئەفرۆشرێتەوە و پێویستی پێی هەیە، و بەشێکی تریشی ئەچێتە دەرەوە بەرەسمی هیچ موشکیلەمان نیە، موقاول ئەیکڕێ بە 300 یان 350 دۆلار بە تەن بۆ فیۆ ئۆیل، لە صومۆ ئەیکرێ بە200 ، ئێمە بە گرانتر ئەیفرۆشین، بە رەسمی ئەیبات و ئەو داهاتە داهاتی حکومەتیە وەکو ئەوەی باسم کرد، ئێمە بەو شێوەیە موعادەلەکە هین ئەکەین کە پارەی هین ئەدەین و پارەمان بۆ دەمێنێتەوە و قازانج دەکەین و ئەتوانین گازوایلەکە بەکاربێنین بۆ مەقابیل بە وەزارەتی کارەبا، ئینجا لەبەر ئەوە من دەمەوێ دووبارەی بکەمەوە لێرە کە نەوتی خام دەرناچێ بۆ دەرەوە، قەدەغەیە، دژی قانونی ئێمەیە، قەت موستەحیلە کە ئێمە ڕێگای بدەین، بەڵێ تەنکەر دێت و ئەڕوات، دوو جۆر تانکەر هەیە، ئەوەی کە ئێمە ئیجازەی پێ ئەدەین بە رەسمی کە ئەو نەوتە رەشە یان ئەو نەوتەی کە ئەکرێ لەو پاڵاوگانەی ئێمە، دەیباتە دەرەوە و لە ئێران ئەیفرۆشێ

بەرەسمی لیسنسی ئێرانی هەیە و لیسنیس ئێمەشی هەیە، بەڵام خەڵکی تریش هەیە کە نەوتی دێنن و دەبەن بە صۆمەوە، پەیوەندی بە ئێمەوە نیە، ئەوە ئیشی گەمارگە، ئەگەر ئیجازەیان هەبێ ئەوە ڕێگایان پێ ئەدا، ئیجازەیان نەبێ وا بزان ڕێگایان پێ نادا، بەڵام گومرگیان لێ وەردەگرن و تەواو، ئێمە سەرپەرشتی ئەو پرۆسەیە ناکەین کە خاریجی صەلاحیەتی وەزارەتەکەی ئێمەیە، هیوادارم مەسەلەی داهات و ئەو شتانە روون بێتەوە بۆ هەموو لا، با بێمە سەر مەسەلەی چەند شتێك و چەند پرسیارێك کرابوو نەوەك وەڵامم نەدابێتەوە، پرسیاری یەکەم ئەوەبوو هی ڕۆژەکانی پێشوو، بۆ داهاتی گرێبەستەکانی نەوت لە بودجە دیار نەکراوە، وە بزانم کە وەڵامم داوەتەوە کە دوو بەشە، ئەوەی کە مینحەیە باسم کرد و ئەوەی کە نەوتە و موشتەقاتە باسم کرد، داهاتی نەوتی ڕەش بۆ دیار نیە لە بودجە؟، باسم کرد، داهاتی فرۆشتنی نەوتی خاوی کوردستان لە ماوەی رابودروو چی بەسەر هات؟، باسم کرد کە یەك دۆلارمان وەرنەگرتووە، هەمووی چۆتە بەبەر صۆمۆوە و چوویتە بۆ حکومەتی ئیتیحادی، لەبەر چی یەك دۆلار تەرخان ناکرێ، باسم کرد کە یەك دۆلار ئینتاجمان نیە بۆ ئەوەی یەك دۆلار وەربگرین، حەقی خۆمانە ئێمەش وەریبگرین وەکو موحافەزەکانی تر، تەبعەن دۆلارێك وەربگرین لە ئینتاجی داخیلی ئەتوانین سەیری ئەوە بکەین، لەوانەیە دۆلارێك لەوەی کە دەردەچێ داخیلی ئەوەی بکەین، بەڵام زۆر نیە ئەوەی ئینتاجی داخیلی، جگە لە 5 ملیار دۆلاری گرێبەستەکان کە دیار نیە، هیوادارم کە دیارم کردبێ ئەم جارە، ئێستاش لە زمنی ئەوە باسمان کرد کە 13 ملیۆن نیە، 35 ملیۆن دۆلارە بەینی هەردوو ئەسهومەکە کە باسمان کرد وەختی خۆی مانگی 9 و مانگی 10 ئێمە باسی هەموو شتەکانمان کرد، ئەو داهاتەی کە بودجەی وەزارەتی سامانە سروشتیەکان دیار کراوە لە بودجەی 2010 زۆر کەمە، ئێمە داهاتمان نیە لەبەر ئەوەی کەمە، هیچ نافرۆشین، هەر ئەوەی کە پێشانمان نەداوە، ئەوەیە کە دامانناوە لە حیسابێك بکرێ کە لە وەزارەتی دارایی بێت لەگەڵ حکومەتی ئیتیحادی تەصفیە بکرێ، ئێمە ناتوانین بیکەینە داهاتی ئێمە، بیکەینە داهات دەبێ بچێتە موازەنە، ئەتوانی لەوانەیە لە 17٪ بخەیتە ئەوێ، بەڵام بەراستی لەوانەیە کێشەیەك بۆ خۆت دروست بکەیت، باشتر ئەوەیە کە ئێمە یاسای تەوزیعی عائیدات وەکو ماددەی 112ی دەستووری عیراق، ئیتیفاقی لەسەر بکرێ، جوانە و بەم شێوەیە پارەکە وەربگرین، نەوەك حیسەی خۆمان وەربگرین و حیسەی بدەینە ئەوان، چونکە ئەوە ئەبێتە کێشە بۆ ئێمە، باشترە هەموو دابنێین و دەستکاری نەکەین و بەکاری نەهێنین و حیسابی بۆ نەکەین، بەڵام لەوێ دەبێ بە شەفافیەت لە وەزارەتی مالیەی بەغدا تەصفیە بکەین ڕۆژێك، هیوادارم بەم زووانە دوای ئینتیخابات، پرسیارێك وابزانم کاك شاهۆ بوو، 5 ملیارەکە بخرێتە بودجە، بەراستی ئەوە فیکرەیەکی باش نیە، بەڵام ئەبێ شەفاف بین لە چ مەشروعێك بەکار دەهێندرێ، هەروەها پێشنیار بوو لەسەر ئەوە وا بزانم خوشکە نەسرین بوو، کاك نەریمان عبداللە وتی، نەوت گرنگە و هیچ داهات دانەندراوە، وا بزانم ڕوونمکردەوە، خوشکە ناسك پرسیارێکی تری هەبوو کە 800 نەوتی سپی حیساب بکە بۆی بە 100 لتر، چ قازانجی تێدایە، ئێمە ئەو قازانجە لای ئێمە نیە، وەزارەتی مالیە حیسابی بۆ ئەکات، ئەوان ڕوونی دەکەنەوە بۆ ئێوە، ئەوە وا بزانم بە صافی ئەفرۆشرێ،

قازانجی تێدا سفره، بەڵام ئێمە نەختێك كولفەمان هەیە و ئەو كولفەیە دێتەوە لای ئێمە و حیسابی بۆ كراوە، لەبەر ئەوە هیچ داهاتمان نیە لەسەر ئەو مەسەلەیە، پێشنیارێك كرابوو، وا بزانم كە كاك خەلیل عوسمان بوو، داهاتی نەوت لە ناوچەی عەقدەكان سەرف بكرێ، پێشنیارێكی زۆر باشە، وا بەتامایین ئەوە بكەین، بەڵام داهاتی نەوت، ئێمە باسی مینحەكانی عەقدەكان دەكەین، تەبعەن ئەوە بۆ ئەمە تەرخان كراوە و دەبێ لەوێش بێ، ئەو نزیكی ئەو مەنتیقانە بێت یەعنی، پێشنیارێك هەبوو، دوو هەزار شارەزا هەن بۆ دانەمەزراون لە وەزارەتی ئێمە، وەزارەتی ئێمە وەزارەتێكی سەرپەرشتی ئەكات، 2000 مووەزەفی تازە ئەهێنی چی بكات؟، ئێمە 38 مقاولی شارەزامان هێناوەتە وڵاتەكە لەگەڵ 30، 40، 50 شەریكاتی خەدەماتی تر لەگەڵیانن، با بڕۆن لەوێ ئیش بكەن، دێن بۆ لام، من بۆیان باس دەكەم، هاوكاریان دەكەم كە بچن ئەو شەریكاتانە تەعینیان بكەن، راتبی باشتریان ئەدرێتی، تەدریبیان پێ ئەكەن، شتی فێر ئەبن، بۆ موستەقبەل ئەبن بە مودیری ئەو شەریكانە، ئەگەر بێنە لای وەزارەتی سامانە سروشتیەكان هیچ فێر نابن، كولفەش لەسەر حكومەت بەرز دەبێتەوە، ئەوە مەعنای نیە، ئەبێ حەلیان بۆ بدۆزینەوە، حەلەكە ئەوە نیە كە تەعینیان بكەین، حەلەكە ئەوەیە هاوكاریان بكەین بۆ ئەوەی ئیش بدۆزنەوە، ئەم نەشاتە بەرزە هەیە لە وڵاتەكە بە ناوی نەوت و غازەوە بۆ ئیشیان نیە، پرسیارێكی باشترە، ئیشی منە كە هاوكاریان بكەم بۆ ئەوەی ئیشیان بۆ بدۆزمەوە و بچن لە شەریكەكاندا ئیش بكەن، بەردەوامیشین لەسەر ئەوە، تەقریبەن چەند كەسمان ناردووە بۆ زەمالات و شەریكەكان كە ئیش بكەن، ئەوانەی كە لە مەصفا لە لای ئێمە تەعین كراون، ئێمە مەحاوەلە ئەكەین كە بچن لە مەصفاكان ئیش بكەن، بۆ مەصفای ئەهلی با لەوێ تەعین بكرێن، ئیش بكەن، ئەوان پارە ئەدەن، بۆ بێنە لای ئێمە و پارە وەرنەگرن، كە فێر نەبن، وا بزانم خوشكە كوێستان محمد پرسیارێكی لەسەر مەصفای كرد، بە بێ مۆڵەت، وا بزانم ئێمە تەقیممان كردووە، تەقریبەن نیوەی زیاتر مۆڵەتیان هەیە، نیوەیان ئاشكرا نیە، ئێمە دەستمان پێ كردووە كە تەجهیزیان بكەین و كە بەكاریان بێنین و موشتەقات دروست بكەین، ئەوانەی كە مۆڵەتی پێشان نەداوە، لەسەر وەرەقەیەك راستە یان راست نیە، ئێمە تەقیمی تەواومان نەكردووە، ئەوەی كە پێشانی نەداوە ئەوانە ئێمە رەفزمان كردووە و ئیشیان نادەینێ، چونكە پێشانی داوە ئێستا لە ماوەی مانگێكە و مانگ و نیوێكە لێژنەمان دروست كردووە، تەدقیقی یەكە یەكە ئەكات، ئەگەر ئاشكرا بوو مۆڵەتەكە تەواو نیە، دەیوەستێنین، ئەوە پرۆسەكەمان داناوە بەو شێوەیە ئیش دەكەین، هەروەها وا بزانم پرسیارێكی تر بوو، ئەویش داهاتەكان چین، وەڵاممان دایەوە، بەڕێز عمر صدیق هەورامی، ئەویش داوای كردووە كە داهاتی نەوت روون بكرێتەوە، هیوادارم كە روونم كردبێتەوە، ئەگەر روون نیە پرسیار بكەن با روونی بكەمەوە، ئیزافەی ئەكەم، عەینی پرسیار لای دانا سعید صوفی بووە، زۆر سوپاس، پرسیارێكی خۆش هەیە لە لیستی من، عیجزی ئەو میزانیە، وا بزانم عیجزێكمان هەیە لە میزانیە، وەزارەتی سامانە سروشتیەكان تەحەمولی بكات، عیلاجی بكات، بەسەر چاو، من پێم وتن تەقریبەن 400، 500 ملیۆن دۆلار ماوەتەوە، هێشتا سەرف نەكراوە بۆ مەشاریع، ئەگەر وەزارەتی دارایی و وەزارەتی پلان دانان چەند مەشروعێكی بونیەی

تەحتی لە میزانیەی ئیستیسماری دەربکەن، بۆ ئەوەی ئەم موقاولانە تەجهیزی بکەنن هیچ موشکیلەم نیە، ئەمە بۆ ولآتەکەیەن ئەم پارەیە پارەی ولآتە، ئەوە هیچ موشکیلەم نیە، بەلآم مەیخەرە ناو داهاتەوە، مەشروعەکان دەرکە، پارەکە بێنە لای مەشروعەکە، چونکە ئەو وەختە بیکە بە داهات، مەشروعەکە لابیە و سەرپەرشتی بۆ دابنێ، بەلآم دەبێ بونیەی تەحتی هەبێت، چونکە ئێمە ناتوانین بڵێین نەفەقات بدەن بە موقاول و دوایی دەبێتە کێشە، ئەبێ مەشروعێکی تایبەت بێ، مەسەلەن 20 مەکتەبت بۆ دەکات؟، موشکیلە نیە، خەستەخانەیەکت بۆ دەکات، دەری بکە و بیخەرە سەر مەشروعەکەی کە ئێمە پارەمان هێناوە، ئەوە موشکیلە نیە، ئەوە بەو شێوەیە تەوازونی موازەنەکەی دەکات، چونکە تەقریبەن 500 ملیۆن دۆلار هەبێ، ئینشائەڵا بەردەوامین لەسەر هێنانی ئەو پارەیە، بەشکو ئەم ساڵە 500 تریش بێنین، ئەوەش کە ماوە لە بونیەی تەحتیەکە و بەکارنەهێنراوە ئەوەی مەشروعەکان کە 3 ملیار و نیو تا 4 ملیارە، ئەوەش حیسابی بۆ دەکرێ، ئەوەش بەشێکی داهات دەبێ بۆ شەریکاتەکان کە تەصدیر بوو، مەسەلەن (DNO) 150 ملیۆنی تەرخان کردووە، تەلیزمەند 180 ملیۆنی تری تەرخان کردووە، کە ئیسباتی هەبوو و ئەویش دائەنێ، شەریکەك هەیە نووسی 2 ملیاری داناوە، تەقریبەن لەسەر یەك مشروعی تەرخان کردووە، تەقریبەن 700 ملیۆن دۆلارە وا بزانم بۆ وەزارەتی کارەبا، تەبعەن ئەبێ سەرپرشتیەکی تەواوی هەبێ ئەم مەشروعانە، باقیەکەی کە ماوە با بەشێکی، با زۆربەی، با هەمووی بەکار بینین بۆ بونیەی تەحتیەکەمان، لەبەر ئەوە هاتووە، لەبەر ئەوە من دامناوە، دامنەناوە بۆ ئەوەی بچێتە حیسابێکی تایبەتی کەسێکەوە بۆیە، ئەوە ئێمە ئەڵێین هاوکاری دەکەین لەگەڵ وەزارەتی پیشەسازی و وەزارەتی پلان دانان کە پێمان بڵێن کام مەشروع لەگەڵ مقاولەکە باس ئەکەین و بزانین کامەیان بەدڵە، ئەوە ئەکەین بۆ ئەوەی ئەوانیش بەشدار بن لە مەشروعەکە، با شەفافیەتێکی تەواوی تێدا بێ، باس کراوە کە گفتو و گۆ هەیە لە بەینی حکومەتی فیدراڵ و ئێمە لەسەر ناردنی نەوت بۆ دەرەوە، گفتو و گۆ لەوە زیاترن ئەو نامەمان بلآوکردەوە و جەنابی کاك بەرهەم ناردوویەتی بۆ نوری المالکی، زیاتر نیە و هەر تەصریحات بووە، بەلآم ئێمە هیچ بە رەسمی جوابمان نەدایتەوە تا ئێستا، هیوادارین تەصریحەکان ئیجابیە و ئێمەش ئیجابی قسە ئەکەین، هیوادارم بە جیددی بێنە پێشەوە و بیکەین، ئەم ولآتە پێویستی بە حەلە لە ناحیەی نەوتەوە، پێویستی بە حەلە، بەلآم حەل مانای نیە مەصلەحەی مەصیری کورد ئەوەی لە دەستوور دانراوە، ئێمە تەسلیمی بەغدای بکەینەوە و کە ببێتە مەرکەزی ئەوە، هەر ئەو حەلە هەیە، ئەگەر ئەوە حەل بێت، ئەوە شەڕی هەمووتانە، لە موعارەزەوە تا حیزبی حاکم، هەمووتان تەحەمولی مەسئولیەت دەکەن، بەلآم بۆ میللەت ئایا ئیشێکی باشتان کردووە کە پارێزگاری ئەم مەسیرەی کوردستان، چونکە 50، 60 ساڵە کراوە و هەزاران کەس شەهید بوون، نەتیجەکەی ئەم دەستوورەیە، ماددەیەکی جوانی تیایە، بەرژەوەندی میللەتی کوردی تیایە، گرنگتر لەوانە دوای ئەوە بەڕاستی یەعنی لەلای منەوە وەکو ماددەی 140 تەقیمی دەکەم، لەوانەیە گرنگتریش بێت بۆ دوارۆژ، موستەقبەلی مەسیریە بۆ میللەتی کورد با ئیشارەت لە نێوان ئێمە بێت لەگەڵ ئەوانەی کە دەیانەوێت بەرژەوەندی کورد بکەنەوە، با بیبینەوەو با

بێتەوە کوردستان شەڕی لەسەر بکەن، شفافیەتی دابنێ، بەلاّم ئێستا شەڕێك لەسەر شتێك بکرێت، کە هێشتا نەهاتۆتە دەستمانەوە، ئێمە کەی ئیستیفادەی لێ دەکەین، دوژمن ئیستیفادەی لێ دەکات، ئەمە زۆر زۆر گرنگە، ئێمە پلانێکمان هەبێت لەناوخۆماندا، ئەگەر موعارەزەین، ئەگەر حزبی حاکمین، نازانم چین موحایدین سەیری میللەت بکات، ئایا بۆ ئێمە باشە؟ یان نا؟ زۆر سوپاستان دەکەم، وابزانم هەموو شتێکم باس کردووە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

تەواو بوون، پرسیار نییە، ئێوە قسەتان کرد، ئەبەدەن هەموو ئێوەی بەڕێز یەکە یەکە پرسیارتان کرد، وەلاّم درایەوە، فەرموو.

بەڕێز کوێستان محمد عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من دەستخۆشی لەو روون کردنەوەیە دەکەم بەڕاستی کۆمەڵێك شت لە لامان وازیح بوو، کە کۆمەڵێك پرسیاری ورووژاند، دیارە ئەو پرسیارانە من هەڵدەگرم سێیانیان بۆ وەزیری دارایی و ئابووری، چونکە دەرکەوت ئەم داهاتە چۆتە وەزارەت، بەلاّم بەڕێزیان دوای پرسیارەکان بە نووسین بۆت ئاراستە دەکەم جەنابی وەزیر، بەڕێزیان دیارە ئەو داهاتەی کە لە جەلسەی رابردوو باس کرا پێنج ملیۆن دۆلار، ئێستا ئەوەی جەنابت باست کرد، ملیارێك و سێ سەدو شەست و پێنج ملیۆنە، من پێم خۆشە جەنابت ئەو روون کردنەوەیەتدا کە نەیەتە سەر بودجەی هەرێم، بەلاّم ئەو باقیەی لە کوێیەو دەتوانرێت حکومەت رای بکێشێت بۆ پرۆژەو ئەوانە، ئەو باقیە سێ ملیارو شەش سەدو سی و پێنج ملیۆن دۆلارەکە، پرسیارەکەی تر کە وەلاّم نەدرایەوە، بەڕێز جەنابی وەزیر، جەنابت خۆت ئیشارەتت پێدا کە ئەو نەوتە ساڵی رابردوو هەوڵ دراوە هەندێك نەوت فرۆشراوە، ئەمە چۆتە مەرکەز، یان داهاتەکەی بۆ خۆمانە؟، زەحمەت نەبێت ئەگەر لەلای خۆت بنووسی، دوایی وەلاّم بدەیتەوە، جگە لەوەی کە بە رەسمی ئێوە نەوتی خاوتان ناردووە، ئەوە جەنابت ئیشارەتت پێدا، بەلاّم ئەو نەوتەی کە بە قاچاغ دەڕوات و ئێستاش دەڕوات، ئێستا لەم لەحزەیە لە باشماغ دەڕوات، من سێ ساڵ پێش ئێستا بەم چاوانەی خۆم بینیومە پار بە چاوی خۆم لە مانگی هەشت بینیومە، ئێستاش لەم لەحزەیە بە تەلەفۆن قسەمان کردووە لە باشماغ دەڕوات، ئەمە داهاتەکەی لە کوێیە؟ مەسەلەی ئەو مەسفایانەی کە من دوێنێ پرسیارم کرد، ئەم مەسفایانە هی کێن؟ ئایا هاوولاّتیەکی ئاسایی دەتوانێت مەسفا دانێت؟ من بۆخۆم بە دواداچوونم بۆ کردووە دوو ساڵ پێش ئێستا، چوومەتە سەر مەسفایەکان رەسمم گرتووەو راپۆرتمان لەسەر ئامادە کردووە، بەداخەوە خولی پێشوو نەیانخستە بەرنامەی کارەوە ئەمەی گفتوگۆ بکەین، ئەم مەسفایانە کۆمەڵێك بەرهەمی هەیە، ئەم بەرهەمە، بەشێکی ئەم بەرهەمە ئێمە دوای ئەوەی بەدواداچوونمان بۆ کردووە، بەرهەمی کوالیتی تەواو نییە، هەندێکی بەدواداچوونمان بۆ کردووەو قسەشمان لەگەڵ بەڕێزتان کردووە، کە کوالیتی تەواو نییە، کە وایە بۆ دایناخەن؟ جگە لەوە ئەم مەسفایانە هی کێن؟ من دڵنیام هاوولاّتیەکی ئاسایی ناتوانێت مەسفای

نەوت دابنێت، ناتوانێت نەوتی خاوی بۆ پەیدا بکات، ناتوانێت ئەم بەرهەمە بخاتە بازاڕەوە، کە کوالیتی تەواو نییەو بەرهەمەکانی ساغ دەکاتەوە، ئەم داهاتە ئێستا لەکوێیە؟ داهاتی ئەم مەسفایانە، بەشێکی روون کردەوە جەنابت مەسفا گەورەکان، کە دەچێتە کارەباو ئەوانە، بەڵام مەسفا بچووکەکان کە باست کرد بەرهەمە خراپە کەی دەخاتە بازاڕەوە، کوا داهاتەکەی؟ سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو جەنابی وەزیر وەڵامی بدەوە، تکایە گشت ئەو پرسیارانەی کراوە وەڵام بدرێتەوە، هەر کەسێك پرسیارەکەی وەڵام نەدرا بێتەوە، تکایە لە وەرەقەیەك بینووسێت، بۆ ئەوەی بیخەینە بەردەستی بیخوێنێتەوەو جوابتان بداتەوە، چونکە هەر کەسێك هەڵستێت دە دەقیقە قسە بکات، ئەوە نابێت، هەر بەڕێزێك پرسیارەکەی وەڵام نەدراوەتەوە بە کاغەزێك ئێستا بینووسێت و بینێرێت وەڵامی دەدرێتەوە، غەیری ئەوە نییە، کاك حەمە سەعید فەرموو.

بەڕێز حمە سعید حمە علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لە پەیڕەو و پرۆگرامدا هاتووە دەڵێت لە کاتی وەڵامدانەوەی وەزیر بۆ پرسیاری پەرلەمانتاران، بۆ پەرلەمانتاران هەیە پرسیاری تر لە جەنابی وەزیر بکەن، بۆ ئەوەی روون کردنەوەی تەواویان بۆ ببێت.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ئەوە جەلسەی پرسیارە، ئەمە جەلسەی موازەنەیە، تکایە نابێت، چ پرسیارت هەیە بنووسە، چ پرسیارتان هەیە بە نووسین بنووسن بەسەرچاو، کاك عبداللە فەرموو.

بەڕێز عبداللە محمد نوری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ببوورە، من بەو پێیەی ئەندامی لیژنەی پیشەسازیم، حەقی ئەوەمان هەیە بە رەئی من وەکو بەلایەنی کەمەوە..........

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

دانیشە نییە، پرسیارت هەیە بنووسە، نابێت کاکە نیزام هەیە، کاکە فەرموو.

بەڕێز اسماعیل سعید گەلالەیی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

یەك مەوزوع هەیە ئیشکالیەتێکی گەورەی دروست کردووە، بەڕاستی لە لای ئێمە لە لیژنەکەی خۆمان لیژنەی وزە، بەڕێز وەزیری سامانە سروشتیەکان باسی ئەوە دەکات، کە ئەمساڵ نزیکی تا یەك ملیار دۆلار سووتەمەنی بۆ وەزارەتی کارەبا تەمویل دەکەن، بەڵام وەزارەتی کارەبا بە هەمان شێوە بە ئێمەیان راگەیاند، کە تریلیۆنێك و شەست و پێنج ملیار دینار یان لە بودجەی ئەوان داوە بە وەزارەت.......

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

تكایە پرسیارەكە بنووسە، با وەڵامت بداتەوە، هەر پرسیارێكت هەیە، ئێستا موناقەشە نییە، پرسیارتان هەیە، پرسیارەكانتان وەڵام نەدراوەتەوە لەسەر كاغەزێك بە وردی بنووسە، با وەخت نەكوژرێت، ئەگەرنا هەتا دەی شەو هەڵناستین، حەز دەكەم باش بزانن، هەتا ئەم وەزیرانە ئەمرۆ هەمووی دەبێت تەواو بێتن هەر هەمووی، ئینجا چەند پرسیار بكەن، بەردەوام دەبین، فەرموو.

بەڕێز عمر عبدالعزیز بهاءالدین:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

من تێبینیەك ئەگەر لێم وەرگری وەكو پەرلەمانتارێك، هەر برایەك، یان خوشكێك هەڵدەستێنی و خۆت مۆڵەتی دەدەیت و ئیجازەی دەدەیت قسەكەی تەواو بكات، دوای ئەوە كە دانیشت ئەگەر نیزامی نەبوو، پێی بڵێ نیزامی نییە، ئەوە تێبینیەك.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

نیزامی نەبێت قەتعی دەكەم، دەبێت دابنیشێت، تكایە.

بەڕێز عمر عبدالعزیز بهاءالدین:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

قسە قسە دەهێنێت، ئێستا مەجموعەیەك پرسیاری تری وروژاندووە، لە كوێی نیزام داخیلی هەیە ئێمە بە نووسین ئاراستەی جەنابی وەزیری بكەین؟ لە كوێ وەڵاممان دەداتەوە؟

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

تۆ پرسیار دەكەیت بۆ ئەوەی وەقتەكە كەم بێت، بە تەنزیم بینووسە دەیخەینە بەردەستی، پرسیارەكە بخوێنێت و وەڵامیشت بداتەوە، فەرموو.

بەڕێز ئاشتی هەورامی/ وەزیری سامانە سروشتیەكان:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

پرسیاری یەكەم سێ بەش بوو، داهاتی نەوتی قاچاغ، ئەگەر قاچاغ بێت بڕوا ناكەم بتوانی داهاتی بۆ دابنێیت، بەڵام با باسی بكەین، من گوتم ئێمە نەوت نافرۆشین، گوتم نەوت دەرناچێت لە كوردستانەوە، لەوانەیە تەعبیرەكە غەڵەت بێت، لەوانەیە جەنابتان مەبەستان نەوتی رەش بێت، ئەگەر باسی نەوتی خاو دەكەیت، نەوتی خاو ئەوەیە لە حەقل دەردەچێت، نەوتی رەش و نەوتی سپی، ئەمانە موشتەقاتن، جا با نەختێك جیاوازی ئەوانەش روون بكەمەوە، من حەز دەكەم یارمەتیت بدەم، نەوتی رەش، نەوتی سپی، بەنزین، ئەمانە موشتەقاتن، ئەوەی كە پێی دەڵێن نەوت بەبێ هین، ئەوە نەوتی خاوە لە بیر دەردەچێت بەبێ ئەوەی تەسفیەی بكەیت، ناتوانیت بەكاری بێنیت بۆ هیچ، دەبێت بە مەسفاوە بێت، من گوتم و دووبارەی دەكەمەوە نەوتی خاو دەرنەچووەو قەت دەرناچێت لە كوردستان، بۆمان هەیە بە ناحیەی قانونەوە بیكەین، هیچ موشكیلەمان نییە، دەستوور مەجالمان دەدات، بەڵام نەمانكردووەو نایكەین، پێویست

ناكات بيكەين، ئێمە دەمانەوێت بە ڕەسمی لە بۆڕیەكەوە دەربچێت، دەتوانین دەرگایەك بكەینەوە بە موەقەت، بەلاٌم ئەمە پێویست ناكات، موشتەقات دەكەین شتێكی موەقەتە، بەلاٌم ئەگەر بۆڕیەكە نەبێت موشكیلەكە بەردەوام دەبێت، یەعنی حەل نابێت بەم شێوەیە، لەبەر ئەوە نەمان كردووە، نەك چونكە نامانەوێت، دەڵێین نایكەین و قاچاغ دەیكەین، پێویست ناكات بە قاچاغ بە عەلەنی دەتوانین بیكەین، ئەگەر خۆمان هی خۆمانە لە دەستوور، سەیری ماددەكانی دەستووری بكە حەقمان هەیە، بەلاٌم ئێمە ئەو سیاسەتەمان تەنفیز نەكردووە، بە ڕەئی خۆم غەڵەتە، لەبەر ئەوە ئەم مەرحەلەیە دەبێت تەشخیص بكەین لەسەر بەغدا، كە بگەینە نەتیجەیەك بە یەكەوە بە رەسمی بیكەین، ئەوە بۆ دڵنیاییتان، بەلاٌم دووبارەی دەكەمەوە نەوتی رەش دەردەچێت بە رەسمی لە لای ئێمە دەردەچێت لەو مەسفایانە، كە بچووكەكان و مەسفا گەورەكانیش ئەوە هیچ موشكیلەی نییە، عێراقیش دەیفرۆشێت لە رێگای سۆمۆوە دەچێتە سوریا، دەچێتە توركیا، هەموو وڵاتەكانی تر، ئێمەش بە رەسمی دەیكەین، جیاوازی هەیە، ئێمە تەقریبەن سێ سەدو پەنجا دۆلار بۆ تەنێك وەردەگرین بە موقابیل سۆمۆ دەیفرۆشێت بە دوو سەد دۆلار، ئێمە باشتر ئیش دەكەین لەناحیەی داهاتەوە بۆ عێراق، بەلاٌم ئەو داهاتە كە باسم كرد لەناحیەی ئەو فرۆشتنی موشتەقاتە حیسابمان بۆ كردووە، بەشێكی تەعویزە، بۆ ئەوەی نەوتەكە كە دەردەچێت لە (DNO) دەبێت بە موشتەقات، ئێمە پارەكەی ئەو داهاتەی دێنێت، بۆ ئەوەی بە موقابیل دیزلەكە، یەعنی گازوایلەكە بدەین بە وزەی كارەبا بەلاش، ئەوەم باس كرد، یەعنی دووبارەی دەكەمەوە مانای نییە قاچاغ نییە، من نالێم هیچ قاچاغ نییە دەچێتە دەرەوە موشتەقات، بەلاٌم لای ئێمە هەیە؟ نەخێر، ئەوەی موشتەقات لە كوردستان دروست دەبێت، پێویست ناكات بە قاچاغچی، دێت بۆ لای ئێمە موقاولەكە ئەگەر ئیجازەی پێ درا بێت كە تەسفیە بكرێت، ئەگەر لە بازاڕ نەتوانێت بیفرۆشێت، ئێمە بە رەسمی دەڵێین فەرموو بیبە، لەبەر ئەوە بە قاچاغ نایەت، بەلاٌم زۆر نەوتی رەش دێت، چونكە هەرزانە لە بێجیەوە دەیكرن دەیهێننە كوردستانەوە، لە زۆر شوێن هەیە خۆ من لە سەیتەرە دانەنیشتووم، وەزارەتی مالیەمان هەیە موتابەعەی دەكات، بەشێكی لەوانەیە دەربچێت بەبێ ئیجازە، ئەمە بەڕاستی ئێمە مەسئوول نین، ئێمە وەزارەتی دارایی نین، وەزارەتی پێشمەرگە نین، ئێمە وەزارەتێكی فەنین لێرەدا، ئەو شتە نازانم، ناتوانم بڵێم بە حەصری ئەوە نییە، ئینجا ئەگەر تانكەرت بەچاوی جەنابت دی بێت، لەوانەیە ئەوانە بن ئەو موشتەقاتانە، ئەوە مانای نییە تانكەرەكە نەوتی خاوی تیایە، یەعنی ئێمە تەبعەن فەرمانبەرمان هەیە جاروبار فەحص دەكات، چونكە تا بزانی چی دەردەچێت و لە كوێوە هاتووە؟ بەلاٌم ئێمە یەعنی هێن نین، پۆلیس نین لەسەر سنوور وەكو هەموو كەسێك بوەستین، ئیشی وەزارەتی ئێمە نییە، ئەوە وابزانم دوو بەشی پرسیارەكە بوو، ئەویتر خاوەنی ئەمانە كێن؟ خاوەنی ئەم مەسفایانە تاجرن لە كوردستان، كە وەختی خۆی داینناوە، ئەم مەسفایانە من با روونی بكەمەوە، ئەوەی من ئاگادارم یەك مەسفا دروست نەكراوە، یەك مەسفا نەوتی پێ نەدراوە، لە ماوەی چوار ساڵی رابردوو دروست كرا بێت، ئەوانە هەمووی كۆنن، ئەم وڵاتەی ئێمە هەمووی دەستی پێ كرد ساڵی 1991كەوە تاكو ئێستا بەردەوام بووەو بەو شێوەیە

ژیاوە، ئەو مەسفایانە دەورێکیان هەبووە، ئەگینا ئەم وڵاتە هەر هیچی نەبوو، راستە من لەگەڵتاندام، کە ئێستا بە رەئی من باش نەبن، تەبیعیە کێشەیان هەیە، بەشێکیشیان ئیجازەشیان نییە، دەبێت ئەو کێشەیە حەل بکەین، من لەگەڵتاندام کە گەیشتینە مەرحەلەیەك پێویستمان بەوە نییە، چونکە مەسفا گەورەکان ئیش دەکەن بە رێك و پێکی، ئەوە حەقی خۆمانە قەپاتی بکەین، بەلام دەبێت هینێکی بۆ دابنێین بە سیستەمێکی عەدالەتی بکەین، نابێت هەر یەکسەر بچین هەمووی قەپات بکەین، چونکە ئیستیسماری کردووە، کە ئیجازەی پێ درا بێت ئیستیسمارێکی کردووە تۆ غەدری لێ دەکەیت، ئایا هاوولاتیەکی ئیعتیادی، یەعنی فەقیر ئەگەر مەبەستت ئەوەیە دەتوانێت مەسفایەك دروست بکات؟ نەخێر، چونکە ئەمانە کولفەیان لەوانەیە دوو، سێ، چوار، پێنج، دە ملیۆن بێت، لەوانەیە پەنجا ملیۆن بێت، مەسفایەکان کە بیست هەزار تەسفیە دەکات بۆمان، کولفەیان تەقریبەن سەدو پەنجا ملیۆن تا دوو سەد ملیۆن دۆلارە، ئەو تاجیری گەورەی ئیستیسماری گەورەی دەوێت، ئینجا لەبەر ئەوە ئێمە ئەو دوانەمان هەبوو، حکومەتی بەغدا دایەوە بە هەرێم، نەماندەتوانی سێ سەد ملیۆن دابنێین بۆ سەر مەسفایەکە، خۆشمان بە قیتاعی خاص کە تەتویری بکەن، لەبەر ئەوە بوو، چونکە ئەگەر ئەوە نەبوایە ئێمە مەسفایەکان هەروەکو خۆیان دەمایەوە، هەر ئاواتان کرد سەیری دەکەیت هیچ ناکات بۆت، ئێمە ئەوەمان کردووە بۆ ئەو وڵاتە، ئەوە ناجیح بووە، بەلام ئەم مەسفا بچووکانە کێشەن، بەڕاستی لەوانەیە جەنابتان ئاگادار نەبن، جەنابی سەرۆك ئەمرێکی دەرکرد بوو، خەریك بوو هەمووی قەپات بکات، بەلام ئێمە موراجەعەمان کردەوە، یەعنی نەختێك بێ عەدالەتی تێدا بێت، کە سەیرمان کرد بەشێکی هینی هەیە، ئیجازەی تیایەو هەیە، خراپە، یان باشە، ئیجازەی هەیە، دەبێت موتابەعەی بکەین و دیراسەی بکەین، بزانین ئیجازەکەی حەقیقیە، یان راستە، دزراوە، تەزویر کراوە، نازانم چی، یان نا، ئەگەر ئیسپات بوو ئیجازەکە تەواوە، دەبێت دانیشین پێشنیاری بۆ بکەین کە بیئە عیلاج بکات وتەتویری بکات، ئەمە بۆ موناقەشەیە کە لەسەری بکرێت.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزان، یەك روون کردنەوەیەك، پرسیارێك دەکەن کەوەلامەکەتان گوێ لێ دەبێت، مەرج نییە ئێوە موقتەنیع بن بە وەلامەکەی، لەوانەیە وەلامێك دەدات تۆ قەناعەتت پێ نایەت، بەلام ئەوە وەلامەکەیەتی، ئەو شتانە دەهێڵن، پاشان موراجەعەی لیجانەکانتان بۆ ئەو بەدواداچوونی ئەو ئیشانە، کاك د.ئاشتی فەرموو.

بەڕێز ئاشتی هەورامی/ وەزیری سامانە سروشتیەکان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەد ملیۆن دینارە، ئەوە بەڕاستی دوێنێ باسمان کرد و ئەوە لە داراییە و لای ئێمە نیە، ئەو پارە چۆن تەخمین کراوە و لە کوێ هاتووە باسمان کرد.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

پرسیارەکە بڵێ، باشە جەنابی وەزیر کەرەمکە.

بەڕێز شێخ بایز تاڵەبانی/ وەزیری دارایی:

قوربان ئەوانە تەقدیرن، هێشتا نەهاتووە و میزانیەی 2010 نەچووەتە حەیزی تەنفیزەوە، رجاتان لێ دەکەم، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

تکایە کێ بە جوابەکە موقتەنع نیە؟، لەلای خۆی بینوسێ و با لیژنەکەی موتابەعەی بکات و داوا بکات کە تەحقیق بکرێت و پاشان بەدواداچوون بکرێت و بیداتە لیژنەی نەزاهە، بەردەوام بە کاك دکتۆر لە جواب دانەوەی پرسیارەکان.

بەڕێز ئاشتی هەورامی/ وەزیری سامانە سروشتیەکان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

تەبیعی ئەو داهاتە موقەدەرەی کە دامان ناوە هی مەقالعیشە بۆ مەعلوماتان بە دینارە یەعنی.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاکە، ئەمە لیژنەی لێکۆڵینەوە نیە رجائەن، وەڵام دەداتەوە یان باوەڕ بە وەڵامەکەی دەکەن یان نایکەن، ئەگەر باوەڕ بە وەڵامەکەی ناکەن، لیژنەی نزاهە لە پەرلەمانی کوردستان، لیژنەی پیشەسازی و وزە هەیە، بچنە ئەوێ و شکایەتی خۆتان بکەن و بانگی وەزیر بکەن و بڕۆن داوای لیژنەی لێکۆڵینەوە بکەن، بەس لێرە بگەینە نەتیجە، پاکە یان پاك نیە؟، ئەمە بەو شکڵە نابێت، بەردەوام بەکاك دکتۆر.

بەڕێز ئاشتی هەورامی/ وەزیری سامانە سروشتیەکان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پرسیار/ کێ تەعویزی زەوی خورماڵ دەکات؟ ئەمە تەواو بووەو کراوە و جێ بەجێ کراوە، ئەمە شتێکی کۆنە، بەڵام ئێستا تەواو بووە، کێ تەعویزی دەکات؟، تەبعەن موقاولەکە کە ئیش دەکات لەوێ لە موجەبی عەقدەکە، داهاتێك هەبووە لەوەی زیاتر کەمن ئاگادارم کە ئەو مەعلەماتەم لەبەردەم نیە، بەڵام ئەگەر باسی هین دەکەی کە داهات هێشتا کە منحەیە بەشێکی بووە، چونکە عەقدمان هەبووە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

نوقتەی نیزامی، فەرموو سۆزان خان.

بەڕێز سۆزان شهاب نوری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من داوا دەکەم تەنها وەڵامی ئەو پرسیارانە بدرێتەوە کە لە چوارچێوەی بودجەدایە، چونکە ئێمە ئێستا باسی بودجە دەکەین، هین نیە، با لە بابەتەکان دەرنەچین، تەنها لەسەر بودجەیە، ئایا داهاتە یاخود داهات نیە؟ پێم وایە وەڵامەکەی........ .

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، كاك برهان فەرموو.

بەڕێز برهان رشيد حسين محمود:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئەو بەڕێزە كە دەڵێت ئەوەی پەیوەندی بە بودجەوە هەیە با وەڵام بداتەوە ئایا داهاتەكانی وەزارەتی نەوت بەشێك نیە لە بودجە؟......... .

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

تكایە دانیشە لە جێگای خۆت، بەڕێزان هەمووتان تكایە ئیلتزام بە هدوء بكەن، هیچ نوقتەیەكی نیزامی وەرناگرم، وەزیرە و جواب دەدات، بۆ ئەوەی تەوازونەكە بێت فەرموو، كاك دكتۆر فەرموو.

بەڕێز ئاشتی هەورامی/ وەزیری سامانە سروشتیەكان:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

من گوتم رەئیس وزەرای كوردستان نیم، ئەو بڕیارە لە شوێنێكی تر دراوە. ..... .

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

ئاخر نوقتەی نیزامی ئەو خوشكە وكاك بیلالە، زیاتر كەسی تر نیە، چونكە لە ئێوەم وەرگرت با لەوانیش وەرگرین ڕاستە، ناسك خان فەرموو.

بەڕێز ناسك تۆفیق عبدالكريم:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

لەمانگی 9 ەوە بەڕێزیان كە هاتە پەرلەمان هەتا ئێستا ئەوە 5 مانگە با ئازادانە پرسیاری خۆمان بكەین، یەعنی ....

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

خوشكی من ئەمە دانیشتنی بودجەیە، لەسەر بودجە چیت هەیە بەسەرچاو، ئەوەتا پرسیارەكانی لایە وجوابی دەداتەوە، ناسك خان فەرموو.

بەڕێز ناسك تۆفیق عبدالكريم:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

من بڕیاردەری لیژنەی پیشەسازی و وزەم، سەرۆكی لیژنە لێرە نیە، ئیجازەمان بدە با ئازادانە قسە بكەین، ئەمە یەك، دووەم/ ئەگەر بنەمایەكی ئەساسی بودجە داهات نەبێت ئەی بودجە دەبێت چی بێت؟، بودجە یەعنی داهات و یەعنی خەرجی، ئێستا ئێمە قسە لەسەر داهات دەكەین، هیچ كەسێك بە تاوان سەیری كەسی ترمان نەكات، ئەگەر بەڕێزیان خەباتی كردووەو 30 ساڵە لە دەرەوە بووە و شەهادەیەكی بۆ

هێناوەتەوە ئێمە فەخری پێوە دەکەین، بەس ئێمەش لێرە خوێنمان داوەو شەهیدمان داوە تا ئەم کوردستانە ئازادەمان هێناوە بتوانین ئیستیفادە لە پسپۆریەکەی ئەو بکەین و نەوت دەربێنێت، من حەزدەکەم با تەوزیحێك بدەین، ئەو 5 ملیار دۆلارە بەڕێزیان ئەو ڕۆژە لە لیژنە لای ئێمە گوتی، بەڵێ لە لیژنە ئەو 5 ملیار دۆلارە منحەیە، ئەم مینحەیە ئاشکرایە لە بەینی ئێمە و بەغدادا، هەتا ئێمە بە ئەوان دەڵێین ئێوەش منحە وەردەگرن (بالعافیە علیکم) وات گوت وانیە؟ کەواتە سڕی نیە، ئێمە حەقی خۆمانە ئەوەندەی کە پارەیە بچێتە ناو فەقەرەی داهاتەوە، ئەوەشی کە پرۆژەیە ملحەقێك دروست بکرێت بۆ ئەم بودجەیە، بوترێت ئەمە ناوی پرۆژەکانە کە لەسەر ئەساسی ئەو مەوسە دروست دەکرێت، ئیتر تەواو هەموو تۆمەتەکان لادەچێت، ئێمە 5 مانگە ئەگەر ئەمە بە جەدوەلێك بهاتایە بەردەست ئەندامانی پەرلەمان بڕی ئەم 5 ملیارە چەندی بووەتە پارەو چەندی بووەتە پرۆژە و چەندی بۆ موستەقبەلیە؟ تەواو بوو، سوپاستان دەکەم.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو کاك عمر.

بەڕێز عمر عبدالعزیز بهاء الدین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

یەکێکیان قسەکانی کاك بلالە کە عاجز بوو نایکات، ئەو بەشەیەتی کە پەیوەندی بەو لایەوە هەیە کە نە جەنابی وەزیر و نە جەنابیشتان، یەعنی ئاوەکە وا ڕژاوە و سەیری ئێرە ناکەن، ئەوە جێگەی ڕەخنەیە، عەرزت بکەم، کاك بلال زۆر دەمێکە دەست بەرز دەکاتەوە و پێنج، شەش کەس دستیان بەرز کردەوە، حەقی خۆیانە دکتۆر گلەیی بکەن، خاڵی خۆیشم ئەوەیە کە بە هیچ شێوەیەك ئێمە وەکو پەرلەمانتار ڕازی نین بێ زەبتی ئەم مەجلسە یان درەنگ ڕێککەوتنمان لەسەر بودجە پەرلەمانتارانی پێ تۆمەتبار بکرێت، خودی ئیشەکە وا دەخوازێ کە زۆری لەسەر بڕۆین، یەك دانە مانگ دانراوە لە پەیڕەوی ناوخۆ بۆ ئەوەی بەس لیژنەی کاروباری ئابووری قسەی لەسەر بکات، یەك دانە مانگ خۆمان دەزانین کە چەندە پێیەوە خەریکین، لەبەر ئەوە لە مەسەلەی کورد گوتەنی (لە ڕێ دواکەوتووە ولە ئاش پەلە دەکات) رجائەن با وا نەکەین، شەو و ڕۆژ بخەینە سەر، ئێمە مانعمان نیە بەشەرتێك ئەم شتانە ڕوون ببنەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

جەنابی وەزیر جواب بدەرەوە، ئەگەر جوابتان کەم بوو، پاشان تەعقیب دەکەین، فەرموو.

بەڕێز ئاشتی هەورامی/ وەزیری سامانە سروشتیەکان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پرسیارێك کراوە و دەڵێت: ئەو پرۆژانە لە کوێ تەسدیق دەکرێن؟ پاش ئەوەی پرۆژەکە تەمویر کراوە لە ڕێگای منحەکە، وابزانم وەڵامم دایەوەو ئاشکراشم کرد کە ئەوە ئیشی من نیە، دەجاری تر دەیڵێمەوە لە

من مەپرسە تكایە، من رەئیس وزەرای وڵاتەكەت نیم، ئەو بڕیارە كە دێت پارەكە دەردەچێت بڕیاری مەجلسی وزەرای بۆ دەردەچێت، جیهاتی مەعنی هەیە بە سەڵاحیاتی خۆیان پارە دەردەكەن بۆ مەشارعی مەعنی، مەشارعی نەوت نیە، لەبەرئەوە ئیشی من نیە متابەعەی تەورووق و جسور بكەم، متابەعەی مەحەتەی كارەبا بكەم، یەعنی ئەوە ئیشی من، ئەو پرسیارە حەقی خۆتە كە دەپرسی بەڕاستی تەشجیعیشتان دەكەم بزانن مەشروعەكان لە كوێن و لە كوێ كراون؟ كولفەكەیان چەندە و چیان بەسەر هاتووە؟، ئەوەم گوت، دووبارە پرسیارەكە كراوەتەوە، پرسیاری دووەم/ ئەوەی كە بۆ نایخەنە ناو بودجەوە؟ چەند جار گوتم ئەوە خۆ بڕیاری من نیە، ئەگەر هەموو دەنگتان لەسەر دابا كە لە ناو موازەنە بێت، من یەك تەحزیر دەدەم لەسەری بە ڕەئی من كە ئەوە دەزانم لەوانەیە بچێتە ناو موازەنەوە ئەبێت بە هین، بەڵام حیسابی بۆ بكە ئەگەر دەیكەیتە ناو موازەنەوە لەوانەیە ببێت بە داهات، بەڵام ئەوە ئیشی من نیە، ڕەئی من وەرمەگرە لەسەر ئەوە، من ئەڵێم ئەوە پارەیە و ئەگەر حیسابی دەكەی لە داهات، داهات نیە لە عەقدەكە منحەیە، ناوەكەی مەگۆڕە بە داهات، چونكە داهات نیە و هیچت نەفرۆشتووە، ئەمە هەدیەیە و موقاولەكە كردوویەتی و..... .

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

جەنابی وەزیر تكایە ئەو پرسیارانەی كە لەبەر دەستتە لە كاغەزەكە بیخوێنەوە و جواب بدەوە.

بەڕێز ئاشتی هەورامی/ وەزیری سامانە سروشتیەكان:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

لە شوێنێكی تر زۆر بە دوورودرێژی باسمان كردووە، باسی ئەم منحانە دەكات كە 83٪ بدرێت بە بەغدا، بڕیاری من نیە بڕیاری جەنابتانە.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

تكایە پرسیارەكان بخوێننەوە، وا نابێت تكایە؟

بەڕێز ئاشتی هەورامی/ وەزیری سامانە سروشتیەكان:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئەو حیسابانە وەڵامی لای وەزیری داراییە، ئەویش دەڵێت تكایە ڕوونی بكەرەوە، ئێمە باسی حیسابی هین ناكەین ئەو حیسابە هی منحەكان لای وەزارەتی داراییە نیە، لای وەزارەتی سامانە سروشتیەكانە، باسمان كرد، كە دەردەچێت بە ئەمری ڕەئیسی وزەرا یان نائیبەوە دەردەچێت بۆ پرۆژەكان، من ئەوەی كە پێشنیارم كرد لەمەودوا با بچێتەوە وەزارەتی مالیە هەتا نەجاتمان بێت لەمە، پرسیار لە من مەكەن لە موستەقبەل پرسیار لە جەنابی وەزیری دارایی بكەن، پێشنیاری من ئەوە بوو، ئەوەی كە دەڵێت مۆڵەتی هەیە زۆربەی وەزارەتی سناعەیە، بەڵام مۆڵەتەكەی نەهێناوە پیشانی ئێمەی بدات، ئیمزای كردووە كە ئەوەی هەیە لەو ساڵە وەری گرتووە، ئێمە ئێستا خەریكین كۆی دەكەینەوە كە مەعلوماتەكەمان هاتە لامان

تەقیمی دەكەین، ئایا ڕاستە یان ڕاست نیە؟، ئەگەر ڕاست نەبوو قەپاتی دەكەین، جەنابتان دەڵێن منحە داهات نیە، باشە بۆچی حكومەت سەرفی دەكات وەك داهات؟ مادام وایە، وەڵامەكەی باسم كرد مەشروعە بۆ بونیەی تەحتیە و دانراوە، ئەگەر حكومەت سەرفی نەكات، ئەی چی لێ بكات، ڕەئی جەنابتانە بڕیارێكی لەسەر بدەن، موشكیلەم نیە من لەسەر ئەوە، كە هەموو ئەو 5 ملیارە نیە كە پێشتر باستان كردووە، من ئەم كتێبەم تەوزیع كردووە و لە كتیبەكە باسكراوە بە تەواوی دەڵێت دوو كۆڵەمی تیایە، دەڵێت ئەمە پارەیە و ئەمە بە مەشروع دەبێت، بڵاوكراوەتەوە و نووسراوە، دەجار گوتوومە و لە كتێبەكە هەیە و لە پەرلەمانیش باسم كرد، دووبارە دەڵێت تۆ گوتوتە 5 ملیارە، 5 ملیار منحە عامەكەیە بە دوو بەشە، بەشێكی بە پارەیە و بەشێكی بە مەشاریعە، بەڕێز سالار محمود ئەندامی پەرلەمان، ئەو مەسفایانەی كە بێ مۆڵەت كار دەكەن، من گوتم كە ئێستا كار ناكەن و قەپات كراون تاوەكو مۆڵەتەكەیان پیشان دەدەن، یان محافەزە یان وەزارەتی صناعە مۆڵەتی داوە ئەگەر مۆڵەتی هەبێت، ئەگەر مۆڵەتی نەبێت بە خسوسی دایناوەو بێ مۆڵەت دایناوەو، كێ ڕێی پێداوە نازانم، ئەوە تەبعەن دە ساڵ بێت، كۆن بێت، ئەوە شتێكی تازە نیە، ئەوانەی كە پرسیار دەكەن لەوانەیە بەشدار بوو بن لە بڕیارەكە وەختی خۆی، من نازانم ئەمە كۆنە و 10 ساڵە، ئەگەر پارەكە داهاتیش نەبێت، منحە بێت، ئایا ئەركی پەرلەمان نیە بگەڕێت و بپرسێت لەكوێیە؟ بەڵێ حەقی خۆتانە 100٪ من لەگەڵتانم و پیشانیشتان دەدەم، بڕۆن لە كوێ بپرسن، لەوە زیاتر ناتوانم هاوكاریتان بكەم، سانی تەلیسمان دەڵێن ئەو منحە بۆ گەرمیان دانراوە، 220 ملیۆن دۆلارە، بەڵام ئێوە دەڵێن 200 دۆلارە، وەڵڵا ئەو وەڵامەم هەیە، پێ خۆشحاڵم كە ئەو پرسیارە كرا، ئەمە لە جەریدەی هاووڵاتی ئەو پرسیارەكرا، تەقریبەن ئەمە بە پەڕەیەكی دوور و درێژ ئیتیهامیان كردووە كە 20 ملیۆن، وون بووە، شەریكەكە كە ئەوەی دی بوو ئیعترازی كردبوو كە بە نامەیەكی دوورو درێژ بە ئینگلیزی و بە كوردی ناردبووی بۆ ڕۆژنامەكە، ڕۆژنامەكە نامەكەی بڵاوكردووەتەوە دەڵێت سوپاس بۆ ڕوونكردنەوەكە، ئەوەتا وەڵامەكەت لەوێیە، ئینجا من پرسیارێكم هەیە تۆ با بڵێین غەڵەتت كردووە، جاری یەكەم كە گوتووتە لەوێ نیە و غەڵەتە و 220 ەو لەباتی ئەوەی 200 بێت، كە شەریكەكە هات عەقدەكەی پیشان داو هەموو شتی ڕوون كردەوە كە دڵێی 200 ەو تۆ غەڵەتت كردووە، ئەقەلەن ئەخلاقیەن دەڵێی ببورە، نە ئیعترازی تیایە نە هیچ، ئەو سوپاسەت بۆ ئاگاداریمە، لە وڵاتان كە غەلەتێك دەكەی دەڵێی سوپاس، غەڵەتمان كردبوو زۆر سوپاست دەكەین، ئەقەلەن دەڵێی غەڵەتمان كردبوو، وەكو وا دەزانێ ئەم موزەفێكی ئەوەو بۆی ناردووە و سوپاست دەكەم بۆ فایلەكەت و دەیخاتە هینەوە، بەو شێوەیە ناتوانین ئیش بكەین، هەموو كەسێك شتێك و ئیتیهامێك بكات، بەم شێوەیە ئیش بكەن حكومەت ناتوانێ ئیش بكات، بە خوای ئەندامی پەرلەمانیش ناتوانێ ئیش بكەن بەو شێوەیە، بەڕێز جەنابی وەزیری سامانە سروشیتەكان لە ڕۆژنامەیەكی..........؟ من ئەوەم وەڵام داوەتەوە لە پێشتر ئەمڕۆش روونم كردەوە پارەكە لە حیسابی حكومەت دایە، 35 ملیۆن دۆلارەكە لەوێیە لە عەینی حیسابە و باسمان كردووە بە دوورودرێژی لە پەرلەمانی ڕابردوو، من هیچ نە ئیستیفادەم كردووەو نە ئەسهومم كردووە بە ناوی حكومەتەوە كراوەو بە

سەرپەرشتی حکومەت و رەئیس وزەرای حکومەتی ئەو وەختە بووە، وە هەموو پارەکە چووەتەوە عەینی حیسابی حکومەت کە دەرچووە، قازانجەکەشی چووەتەوە عەینی حیساب، قازانجی ئێوەشە، بەڵێ، باسیشم کرد 35ملیۆن دۆلارە بەینی هەردوو ئەسهومەکە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

تکایە جەنابی وەزیر پرسیارەکە بخوێننەوە بە هدوء ناوی شەخسەکەش کە ناردوویەتی ئەوجا جوابەکەتان بدەن، تکایە.

بەڕێز ئاشتی هەورامی/ وەزیری سامانە سروشتیەکان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لە ڕۆژنامەیەکی نەرویجی هاتووە گوایە بەڕێز وەزیری سامانە سروشتیەکان میانگیر بووە لە نێوان هەدرووو شەریکەی نەوتی دەرهێنانی (DNO)ی نەرویجی و شەریکەی تورکی، پرسیار ئەوەیە ئایا ڕاستە جەنابت میانگیریت کردووە یان نا؟ ئەگەر جوابەکەی بەڵێ بێ بۆچی و ئایا قازانجی ئێمە چیە؟ دیارە لەو موعامەلەیەی نێوان هەردوو شەریەکەکە شەریکەی تورکی کە قازانجێکی زۆری کردووە، خۆ ئەگەر قازانجی ئێمەی تێدایە بۆچی دەبێت وەزیری ئێمە ئەو میانگیریە بکات؟ من وەڵامی ئەوەم داوەتەوە لە مانگی 8 بە دووردرێژی و دووبارەی دەکەمەوە، ئێمە بڕیارمان دا دەعمی ئەو شەریکانە بکەین، چونکە بۆ مەسڵەحەتی خۆمانن و 50 ملیۆن ئەسوممان کڕی، فرۆشرایەوە و قازانجەکەی بوو بە موڵکی حکومەت خۆی، وە هیچ نەدراوە بەو دوو شەریکەیە، لای خۆمانە و قیمەت هەردووکی 35 ملیۆن دۆلارە، یەکێکیان تەقریبەن 14.13 ملیۆنە و ئەوەی تریش تەقریبەن 20 ملیۆن دۆلارە، کە 35 ملیۆن دۆلارە، داشم نابوو لە داهاتەکە کە بۆ جەنابتان بڕیاری دەدەن کە چۆن سەرفی بکەن، چووەتە حیسابی حکومەت، ناو نیە لەسەر ئەمە بە پێی یاسای نەوت و غاز، ئەم کۆمپانیایانەی گرێبەستیان لەگەڵ دەکرێت بەبێ کادیری خۆماڵی.......... .

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاک کاردۆ بیخوێنەوە بزانم چیە؟.

بەڕێز کاردۆ محمد پیرداود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لە وەڵامی پرسیارەکانی بەڕێز وەزیری سامانە سروشیتیەکان بەهەر جۆرێك بێت منحە بێت یان داهاتی نەوت بێت یان هی ئایینـدەش بێت، ئەگەر لەبەرژەوەنـدی سامانی کوردستانیش نەچێتە ئەولا، بەڵام پێویستە دیار بکرێت وەکو داهات و وەزیری دارایی تێیدا بەرپرسیارە، یەعنی ئێمە ئێستا ناگەینە نەتیجە ئەگەر.......... .

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

تۆ تەواو، کاک شۆڕش فەرموو.

بەڕێز شۆڕش سید مجید:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

بۆ چارەسەركردنی ئەو كێشەیەی كە جەنابی وەزیر كوردیەكەی باش نیە، پرسیارەكانیش بە كوردی نووسراون، پێشنیاز دەكەم یان جەنابتان لە سەرۆكایەتی و یان یەكێكی تر لە ئەندام پەرلەمانەكان بێتە ئەویٚ و پرسیارەكان بخوێنێنەوە، ئینجا وەڵامی بداتەوە.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

كاك ئاسۆ فەرموو وەرە بیخوێنەوە، رجائەن لەبەر زمان، كاك بورهان فەرموو، كاك اسماعیل فەرموو، بەڕێزان بۆ ئەوەی ئیشەكە بەڕێكوپێكی بڕوات ئەو بەڕێزە پرسیارەكان دەكات و جەنابی وەزیریش جواب دەداتەوە، وەك پێشتریش گوتم جوابەكان یان بەدڵتانە یان بە دڵتان نیە، بە دڵتان بوو ئەوە باشە، بە دڵتان نەبوو دژی مەشروعەكەی دەنگ بدەن و پاشان لە لیژنەكەتان لێكۆڵینەوە بكەن، ئێستا لێرە هەموو شتێك ناتوانی بگەیتە نەتیجە ئەو دروستە یان یەكێكی تر دروستە، موهیم ئەوەیە بەدواداچوون هەیە و مەوزوعەكە وازحە و بیدەنە لیژنەی نەزاهەو لە لیژنەی پیشەسازی ئەگەر قەناعەتتان نەهات، لەناو پەرلەمان جارێكی تر لەسەر ئەوە موناقەشە دەكەین، بەس ئێستا میزانیەیە وەختەكەشمان درەنگە، كەرەمكە كاك اسماعیل فەرموو.

بەڕێز اسماعیل سعید محمد علی:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

سودفە لە پرسیارەكانی خۆمەوە هاتووە، تا ئێستاشی لەگەڵ دابێت بەڕێز وەزیری دارایی و ئابووری ئاگای لە كردنەوەی ئەو حیسابە نیە كە حیسابێك كراوەتەوە بۆ ئەو داهاتانەی كە جەابی وەزیر باسی دەكات، بۆ ئاگادار نیە؟

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

جەنابی وەزیر فەرموو.

بەڕێز بایز تاڵەبانی/ وەزیری دارایی:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

جەنابی سەرۆكی پەرلەمان، بەڕاستی من بۆیە دەمەوێت وەڵامی بدەمەوە دەترسم لە پاشان ئەمانەم لەبیر بچێتەوە، ئەوان داوایان كردووە ئێمە رەقەمی حیسابێك، ئێمە رەقەمی حیسابمان داوە پێیان، بەڵام تا ئێستاش یەك فلس داهاتی نەوت نەهاتووەتە وەزارەتی مالیە، ئەوە یەك، تكات لیٚ دەكەم جەنابی سەرۆكی پەرلەمان هەندێك ئەندام پەرلەمانی بەڕێز بە من دەڵێن بەرپرسە، بەرپرسم دەبێت لیژنەیەكم بۆ دروست بكەن، دەبێت تەحقیقم لەگەڵ دابكەن، دەبێت بمدەنە مەحكەمە، ئینجا من بەرپرسم، بەڵیٚ من بەرپرسم بەرامبەر بە هەموو قسەیەكی خۆم كە دەیكەم، سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس، مەبەستیان ئەوە نیە کە خوانەخواستە تاوانێکت کردبێت، علی اساس مەسئولی ئەو وەزارەتەیت دەبێت ئاگات لەو شتانە بێت، ئەگەر لە جەنابیشت نەگەیەنرا بێ بۆ؟ یەعنی لەو ڕوانگەیەوە، کاك اسماعیل فەرموو.

بەڕێز اسماعیل سعید محمد علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

وەزارەتی کارەبا وەختێ لیژنەکان هاتن بە ئێمەیان گوت نزیکەی یەك ترلیۆن و شەست و پێنج ملیار دینارە، پرسیارەکەی خۆم هەر ئەوەشە، وەزارەتی کارەبا کاتێك لیژنەکەیان سەردانی ئێمەیان کرد گوتیان لەو بودجەیەی کە بۆمان دانراوە ترلیۆنێك و شەست و پێنج ملیار دینار داندراوە بۆ کڕینی گازوایل، ئەوان بە ئێمەیان گوت ئەو پارەیە دراوە بە وەزارەتی سامانە سروشتیەکان کە گازوایلمان بۆ تەئمین بکات، جەنابی وەزیر دەفەرموێت ئەم ساڵ ئێمە گازوایل تەقریبەن بە بەلاش تەئمین دەکەین بۆ وەزارەتی کارەبا، ئەمە دوو ئەشکالیاتی تیایە، مەبلەغەکەش زۆر زۆرە بەڕاستی، ترلۆنێك دینار! حەزدەکەم بەڕێز وەزیری سامانە سروشتیەکان لەسەر ئەوە ڕوونکردنەوەیەکمان بداتێ؟

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

جەنابی وەزیر فەرموو.

بەڕێز ئاشتی هەورامی/ وەزیری سامانە سروشتیەکان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من ئەوەی دەیزانم ئەگەر وەزارەتی کارەبا مەحەتاتی تری........ . لەوانەیە تەناقوزێك هەبێت لەگەڵ ئەمە، ئەگەر باسی مەحەتەی ئەوە کە پێی دەڵێن مەحەتەی احمد اسماعیل لە چەمچەماڵ و لە هەولێر دەکەن، ئەوا ئەو دوو مەحەتە ئێمە باسمان کردووە، ئێمە بەشدار نین لە ختەی وەزارەتی کارەبا بۆ ئەو دوو مەحەتەیە ئەوەی کە ئێمە دامانناوە، چونکە مەسئولی هەر ئەوەین، لەوە تەقریبەن 150 ـ 200 ملیۆن دۆلاری زیاتری ناوێت، دۆلار باس دەکەم تەقریبەن دەبێت 250 ملیار دینار، ئەوە تەقدیراتی ئێمەیە بەشێوەیەك، چونکە ئێمە گازوایلی مەسفاکانی خۆمان بەکاردێنین بەو شێوەیەی کە باسم کرد، وەهەروەها تەوەقوعمان هەیە کە ئینتاجی غاز بەرز بێتەوە لە مەنتیقەی خۆرماڵە، لەبەر ئەوە ئیستیرادی سوتەمەنی کەم دەبێتەوە، ئەوە تەقدیری ئێمەیە و ئێمە موستەعدین دیفاعی لەسەر بکەین، بەڵام ئەگەر مەشاریعی کارەبای تر هەیە، تەوەقوع دەکرێت وەحداتی تر بێت لە دهۆك و لە سلێمانی، ئێمە ئاگادار نین، لەوانەیە تەخمین کرابێ بۆ ئەوە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك اسماعیل فەرموو.

بەڕێز اسماعیل سعید محمد علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

کاك عبدالرحمن داوای نوسخەیەك دەكات لەو هینانەی کەلەبەردەستت دایە؟ لە منحەکان؟

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

جەنابی وەزیر فەرموو.

بەڕێز ئاشتی هەورامی/ وەزیری سامانە سروشتیەکان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە تەوزیعمان کردووە لە پێشەوە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك اسماعیل فەرموو.

بەڕێز اسماعیل سعید محمد علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕێز جەنابی وەزیر لە وەسائیلی ئیعلام دا بڵاوکرایەوە کە ڕۆژانە سەد هەزار بەرمیلی نەوت دەنێردرێتە دەرەوە، لەگەڵ ئەوەشدا ئەو 5 ملیار دۆلارە منحەیە، ئەی سێ ساڵە ئەو نەوتە پارەکەی کوا؟ خۆ تازە نەوت دەمج کراوە و لەگەڵ هی عیراق دەنێردرێتە دەرەوە، وەك عیراق پێشتر یەك لایەن وەزارەت ناردوویەتی واتە حکومەت؟

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

جەنابی وەزیر فەرموو.

بەڕێز ئاشتی هەورامی/ وەزیری سامانە سروشتیەکان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە باسی 100 هەزارمان کرد و وەڵامم دایەوە، کە 4.3 مانگ بوو لە ساڵی ڕابردوو، سۆمۆ فرۆشتوویەتی، داهاتەکەی بردووە و نەهاتووەتە کوردستان، ئێ باشە من تەقدیرم زۆر زۆر گەورەیە بۆ بەڕێزتان کە لێرەن، من ئەو وەڵامەم نەدایەوە؟ بۆچی نووسراوەتەوە دووبارە بۆ خاتری خوا ! وەڵامم دایەوە خۆ چەند جار باسی بکەین؟.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك اسماعیل فەرموو.

بەڕێز اسماعیل سعید محمد علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

کاك بلال داوا دەکەم لە جەنابی وەزیر ئەو ڕوونکردنەوەی نووسراوە ئاڕاستەی ئەندامانی پەرلەمانی بکات بە تایبەتی چۆنیەتی سەرف کردنی منحەکە؟ کە منحەی 5 ملیار دۆلارەکە؟ چۆنیەتی سەرف کردنی 5 ملیار دۆلارەکە؟

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

جەنابی وەزیر فەرموو.

بەڕێز ئاشتی هەورامی/ وەزیری سامانە سروشتیەکان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من لەوە زیاتر ئەوەی گوتم نازانم باسی لێوە بکەم، ئەوەی کە بڕیار دەدات چ مەشروعێك تەرخان دەبێت لەسەری، ئەوە جیهاتی مەعنی بڕیار دەدات، مەسەلەن مەجلس وزەرا مەشروعێك بڕیار دەدات، ئێمە مەسئول نین لە مەشروعەکان کە چین و چی دەبێت، مەسئولی پارەکە نین حکومەت بڕیار دەدات و پارەکەی دەردەچێت بۆ مەشاریع بەو شێوەیەی کە حکومەت بڕیاری لەسەر دەدات.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

جەنابی وەزیر تەوزیحی ئەو پرسیارە ئەمەیە کە ئەو 5 ملیارە هەمووی ئیمڕۆ وەکو پارەی کاش لەناو هەرێمە؟ یان چەندی لێرەیە و چۆنە؟ ئەگەر تەوزیحی ئەوە بدەی؟ جەنابی وەزیر فەرموو.

بەڕێز ئاشتی هەورامی/ وەزیری سامانە سروشتیەکان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

با کۆتایی بەم 5 ملیارە بێنم باشترە، 5 ملیار دۆلار نیە، پارە نیە ئەوە، ئەوە وەعدە و موستەقبەل موقاولەکان دێن و مەشروعت بۆ دەکەن، تەقریبەن سیٚ ملیار و نیوی ئەو نەوعەیە، وەعدە، پارە نیە ونەهاتووە و ناشهێت، منحەیە و مەحەتەی کارەبات بۆ دەکات، مەسەلن کۆریەکان دەڵێن کارەبات دەوێت؟ وەزارەتی کارەبا دەڵێت من لەو منحەیە دوو ملیار دۆلارە مەحەتەی کارەبام بۆ بکە، مواسەفاتی دیاری دەکرێت و ئیتیفاق دەکەن، دەڵێت کولفەکەی حەوت سەد ملیۆن دۆلارە، حەوت سەد دەچێ بۆ تەندەر و ئەوەی کە دەیباتەوە کێ پارەکە دەدات ئەو موقاولە کە منحەکەی داوە، پارەکەت ناداتێ بە خۆت سەرفی بکەی، نایەوێ بڕواتە شوێنێك، ئەویش خەمی ئەوەی هەیە ببێت بە کێشە وەکو ئەمەی ئێمە باسی دەکەین، دەڵێت من مەسئولیەتم لە وڵاتی خۆم هەیە کە مەشروعەکە دەبینم دەڵێم ئەوەم کردووە با پارەکە بخەمە حیسابی تۆ، جا لەبەرئەوە پارەکە گەورەیە من دەڵێ من مەشروعت بۆ دەکەم وتۆ مەشروعەکە بە من بڵێ چیت دەوێت؟ ئەگەر لە توانای من دا بێت ئەو مەشروعە بکەم مقاولی خۆم دەیەنم و دەیکەم، تۆ هەڵی بژێرەو تۆ بڕیار بدە کولفەکە ڕاستە یان نا؟ کە ئیتیفاقمان کرد مەشروعەکە دەکرێت، ئینجا لەبەرئەوە ئەوەی ماوەتەوە کە بە پارەیە باسم کرد لە موقەدیمە لە گەڵ ربحی ئەو ئەسهومانە (ملیارێك و سێ سەد وشەست و پێنج ملیۆن دۆلارە)، ئەوەی کە پارە هاتووە لەگەڵ تەقریبەن دووسەدی تەخمینیە کە پارە بێت، کە نەهاتووە هێشتا، 200ی لێ لاببە ئەوە پارەکەیە کە هاتووە، ئەوەشی کە سەرف کراوە تەقریبەن حەوت سەد و سی و پێنج ملیۆن سەرف کراوە کە ئەوە سەحب کراوە لە جیهاتی مەعنیەوە لە وەزارەتەوە یان لە مەجلس وزەراوە یان لە مەشاریعەوە کە تەرخان کراوە بۆ مەشروعی مەسەلەن گەرمیان و مەسەلەی ئاوە، لە دهۆك سەرف کراوەو تەخمین کراوە باقیەکەی بۆ مەشاریعە، ئەگەر بەدوای مەشاریعەکان دەگەڕێی فەرموو بچۆ پرسیار بکە با دسکلۆژەر ببێت بۆ تەواوی

مەشروعەکان، من لەوە زیاتر ناتوانم مەعلەماتت بدەمێ، باسی 100 هەزارەکەشم کرد کە دەرچووە و وەری گرتووە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك اسماعیل فەرموو.

بەڕێز اسماعیل سعید محمد علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

نەریمان عبدالله، پەرلەمانتار، ئەم وڵاتە هیچی دەست ناکەوێت و داهاتی نیە، فەلسەفەی بوونی وەزارەتتان چیە؟

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

جەنابی وەزیر فەرموو.

بەڕێز ئاشتی هەورامی/ وەزیری سامانە سروشتیەکان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

وەڵڵاهی ئەمە پرسیارێکی زۆر پێم مەعقولە به نیسبەت منەوە، ئەگەر فەلسەفەیە، تۆ باسی ئەوە دەکەی پەرلەمانی ڕابردوو دانیشتووە لێرە فەلسەفەی کردووە، پەرلەمانێکت هەیە و هاتووەتە ئێرە بەناوی میللەتەوە وەزارەتێکی دروست کردووە بە پێی دەستوورەوە وەزارەتێکی دروست کردووە، ئەمە فەلسەفەیە؟ ئەگەر لە پەرلەمان ئێمە دەڵێین فەلسەفەیە، ئەوا خوا دەزانێ چیمان بەسەر دێت؟ ئەمە فەلسەفە نیە، ئەو پرسیارە وەڵام نادەمەوە هیچی تر.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك اسماعیل فەرموو.

بەڕێز اسماعیل سعید محمد علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

تەعویزی هاووڵاتیانی قادر کەرەم کە شەریکەی غازی کۆڕبۆر داهاتەکەی 700 -800 ملیۆن دینار بووە، لە وەڵامدا گوتت ئەوە تەواو بووە، بەڵام تا ئێستا ئەو هاووڵاتیانە هیچ تەعویزیان وەرنەگرتووە؟

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

جەنابی وەزیر فەرموو.

بەڕێز ئاشتی هەورامی/ وەزیری سامانە سروشتیەکان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڵێ بڕیاری لەسەر دراوە، تەواو بووە و ئیتیفاقی لەسەر کراوە، ماوەتەوە لەسەر ئەوەی موستەمسەکاتی خۆیان بێنن، یەکە یەکە بە موجەبی موستەحەقاتی خۆیان ئیتیفاق کراوە و پارەکە وەردەگرن، هیوادارم ئێوە بە پرۆسە بیکەن، خۆ ناتوانین ئێمە بڵێین فەرموو ئەوە هەزار دۆلار بۆ تۆ و پێنج سەد دۆلار بۆ تۆ، دوایی عەینی پرسیار بە عەکسەوە دەکەی و دەڵێی موستەمسەك کوا و بۆ پارەکەت دا؟ جا لەبەرئەوە ئێمە ئامادەین پارەکە تەعویز بکەین کە موستەمسەکاتی خۆی بێنێت و حەقی خۆی وەردەگرێت، بەڵام ئەوە بڕیاری لەسەر دراوە، ئەوە تەواو.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك اسماعیل فەرموو.

بەڕێز اسماعیل سعید محمد علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕێز وەزیری سامانە سروشتیەکان ڕۆژانە لە 100 تەنکەر زیاتر لە بیرەکانی نەوتی تاوچی باردەکەن و دەچن و هەموو سەیارەکان تورکین، بەڵام نازانین بۆ کوێ دەچێت؟

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

جەنابی وەزیر فەرموو.

بەڕێز ئاشتی هەورامی/ وەزیری سامانە سروشتیەکان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەگەر دەتەوێ لە وەزارەتی سامانە سروشتیەکان ئیش بکەی یان لەگەڵ موقاویلەکان دەزانی بۆ کوێ دەچێت! دەچێت بۆ مەسفاکان، دەچێت بۆ ئەو تانکەرانەی کە پێویست بێت بۆ مەسفا موشتەقاتە و موشتەقاتەکە دەبا بۆ بازاڕ و دەیفرۆشێت، وەڵامەکەی هەر ئەوەیە بۆ کوێ دەچێت! خۆ ناچێت بۆ دەرەوە، نەوتەکە دەچێت بۆ ناوخۆ و بۆ دروست کرددنی موشتەقات کە باسمان کرد.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك اسماعیل فەرموو.

بەڕێز اسماعیل سعید:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بۆ ماوەی پێنج مانگە ئێمە لە لیژنەی پیشەسازی داوای تەوزیحاتی ئەو 5 ملیارە دەکەین؟ زۆر ئاسان دەتوانی بە زمانێکی کوردی مەبەستیەتی خشتەیەك بۆمان بنێری، ئەوە جۆری پرۆژەکە بنێری بۆ پەرلەمان، ئێستا دەبێت بینێری پێش تەسدیقی بودجە؟.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

جەنابی وەزیر فەرموو.

بەڕێز ئاشتی هەورامی/ وەزیری سامانە سروشتیەکان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

با بە هەورامی وەڵامی بدەمەوە، 5 ملیۆن نیە، گوتم 5 ملیۆن نیە، ئاخر بە هەورامی وەڵامم دایەوە! 5 ملیار نیە! 5 ملیار باس دەکەی؟ باسم کرد گوتم سێ و نیوی تەقریبەن منحەیە بە مەشروع نیە بە پارەیە، دەڵێ من هەزار بوتڵ هینت بۆ ئەهێنم، ئاو، پارەت نادەمێ ئاوەکەت بۆ دەهێنم مەخسەدم ئەوەیە، ئەوەی تریش کە بە پارەیە باسمان کرد.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك اسماعیل فەرموو.

بەڕێز اسماعیل سعید محمد علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە لەگەڵ خەڵك ڕاستگۆین، وە ناتوانین لەگەڵ خۆمان ڕاستگۆ نەبین، مەبەستم ئەوەیە چی لەبەغدا بشارنەوە؟ ئەی بۆچی لە لای خۆمان و لەلای وەزارەتی دارایی ئاشکرای نەکردووە؟ کەتا ئێمە بە داهات لەو ناشەفافیەتە بەرپرسیارە لە نێوان وەزارەتی دارایی و وەزارەتی سامانە سروشتیەکان، ئەم هەموو شتە ونە؟

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

جەنابی وەزیر فەرموو.

بەڕێز ئاشتی هەورامی/ وەزیری سامانە سروشتیەکان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

باشە با ئەمەت بۆ ڕوون بکەمەوە، پێویستی بە وەڵامێکی ڕێك وپێکە، من حەزناکەم بە ئیتیهام پرسیار بکەن! ئەگەر موستەمسەکێکت هەیە و باسی شەفافیەت دەکەی مەعنای نیە، ئێمە بەشێکین لەم وڵاتە کە ناوی عیراقە و مافی دەستووریمان هەیە و حەقی خۆمان هەیە و حەقی شەفافیەتمان هەیە لە هەموو شوێنێك لە عیراق، پێش ئەوەی شەڕ لەگەڵ ئێمە بکرێت و داوای ئەو شتانە بکەی حەقی خۆتە داوای ئەوە بکەی، ئایا کێ پرسیاری کردووە ئەو نەوتەی کە هەمووی عیراق دەیباتە دەرەوە و بە کێ دەیفرۆشێ؟ چۆن دەیفرۆشێ؟ بە چەند دەیفرۆشێ؟ ئایا کەس دەزانێ؟ من کە کەسێکی ئیخسائیم مەفروزە ئەو شتە بزانم، بەڵام هیچم نەدیوە، برادەر کە وەزارەتی داراییە، ئایا یەك مەعلوماتیان پێ دراوە، تەخمینیەن 57 ملیارە بۆ ئەم ساڵ، لە کوێوە هاتووە و بە چ سعرێك؟ ئەگەر ئێمە جدین، دەبێت بچین بەدوای ئەوەدا بگەڕێین لە پێشەوە، چونکە لەوێدا مەعلوماتەکە دێت، ئەگەر ئێمە دەمانەوێ دیفاع لەسەر مەسڵەحەتی میللەتی کورد بکەین دەبێت بگەڕێین بەدوای ئاخر دۆلار دا لە وڵاتەکە، لێرە باسی شتێکی بچووك دەکرێت لەگەڵ ئێمە، قەناعەتم پێی نیە دووبارەی دەکەمەوە، ئەم منحەیە نەشاردراوەتەوە، لیژنەی نەوت و غاز پێنج ئەندامی تیایە، وەزیری دارایی پێشوو لەوێ ئەندامی باڵا بووە لە لیژنەکە، ئەو حیسابەکەی کردووەتەوە بۆ وەزارەتی سامانە سروشتیەکان پێش حیسابی وەزیری دارایی ئێستا، ئەندامی وەزارەتی پێشوو کاك عثمان شوانی ئەو لەوێ بووە دەزانێ پارەکە هاتووە و حیسابمان هەیە و بۆ کوێ دەڕوات؟، جەنابی کاك عمر و

جەنابی کاك نێچیرڤان و هەموو ئەندام بوون دەزانن بۆ کوێ دەڕوات، چیمان شاردۆتەوە؟ بڕیاری من نەبووە نەچێتە وەزارەتی مالیە، بڕیاری لیژنەکە بووە لەگەڵ ئەو وەختە وەزیری مالیە کە دەبێتە وەزارەت دەبێت بیخەمە داهات و کێشەم بۆ دروست دەکات، بڕیاری حکومەت بووە، بڕیاری من نەبووە، بڕیاری تەنیا یەك کەس نەبووە، کەس لەم وڵاتە بە تایبەتی وەزیرێك وەکو من ئەم دەسەڵاتەی نیە، تەعامول بە پارە بکات، بەم کەمیە بکات و بچێت شت بکات بە کەیفی خۆیەوە، ئێمە سیستەممان هەیە، بڕیار دراوە بۆ مەسڵەحەتی عامە کە پارەکە لەوێ دابندرێ و ئاشکرا بێت و حیسابی حکومەتە، کە داوا دەکەن لە موستەمسەکات داوا کە چۆنە و چەند پارەی تیایە و کێ سەحبی کردووە؟ ئەو مەعلەماتە لەوێیە، هیچ موشکیلەی تیا نیە وەکو هەموو حیسابێکی دیکە حکومەت لایەتی، ئینجا هیوادارم ئەوە ڕوون کرابێتەوە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك اسماعیل فەرموو.

بەڕێز اسماعیل سعید محمد علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

کاك نەریمان دەڵێت ئایا بۆچی ئەوەندە شیرینیان داوە بەرامبەر تەنازولی دائیمی و زۆرینە بە پێوەری ئەساسی؟ ئایا ئەوەندەیان داوە بە ئێمە، ئەی بۆ خۆیان چەندیان قەزانج کردووە؟ ئایا قەڵێکیان نەداوە بەرامبەر بە گایەك؟.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

جەنابی وەزیر فەرموو.

بەڕێز ئاشتی هەورامی/ وەزیری سامانە سروشتیەکان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

خۆزگە ئەم وشەیە بەکارنەهێنرێ! شیرینی مەعنایەکی ناشیرینە و خراپە! مەعنای ڕەشوەیە، من بەو شێوەیە تێی دەگەم کە شیرینی بۆ شتی وانیە، ئەمە منحەیە و گرانتە موقابل عەقدێکە، ئێمە دەڵێین تۆ دێیتە وڵاتەکە ئیش دەکەی، لە نەوت ئیش دەکەی، نەوت شتێکی گەورەیە، ئەگەر شت بدۆزیتەوە لەوەیان قازانج دەکەی، شتێك بۆ ئێمە پێش ئەوەی دەست پێ بکەی، چی خراپە لەسەر ئەوە لە هەموو وڵاتەکان کە دەیکەن، ئێمە باشتر کردوومانە، چونکە لە هەموو عالەم دا سیستەم هەیە، تۆ لە باتی ئەوەی لە من بی بیستی بچۆ چەند کۆنفرانسێك لەگەڵ ئەوانەی کە ئیش دەکەن لێرەو ئەوانەی ئیخسائین لە عالەم بپرسە، ئایا سیاسەتی حکومەتی کوردستان چۆنە؟ پێت دەڵێت ژمارەییەکە، پێی بڵێ کوردستان لە کوێیە؟ دوو ساڵ لەمەوپێش کەس نەیدەزانی لەکوێیە، دەزانێ شوێنێك هەیە پێی دەڵێن (نۆڤەن ئیراك)، ئێستا کوردستان لەسەر خەریتەی عالەمە کە چیمان کردووە، بەم شێوەیە هەرێمێکمان دروست کردووە کە شەفافیەتی تیایە، ئەو شەریکانە لەبەر ئەوە دێن لێرە ئیش دەکەن، ئەمە بووە بە شتێکی باش بۆ ئێمە با دیفاعی لەسەر بکەین بۆ مەسڵەحەتی خۆمان، ئینجا لەبەرئەوە ئەو شەریکانە کە دێن تەبعەن هاتوون موجازەفە

دەکات ئەگەر شت بدۆزێتەوە قازانج دەکات، کە هیوادارم قازانج بکات، بەڵام ئێمە گوتوومانە ئێمە ناوەستین پێش ئەوەی تۆ بیدۆزیەوەو شتێکمان بۆ بکەی، بە موقەدیمە شتێکمان بۆ بکە موقابل دەیکات، هیچ شتی ترمان نەداوە هەر ئەوەیە، هەمووشیان و زۆربەیان ئەمانە شەریکەی ئەهلی عالەمین،(ئیستۆکێك چەنجن) مەسئولیاتی عالەمیان هەیە، موراقەبەیان لەسەرە، ناتوانێ بێ پارە بە کەس بدات و بێ بیشارێتەوە، دژی یاسای خۆیان و دژی یاسای حکومەتی خۆیان و دژی سیستەمی خۆیان دژی ئەسهوم هۆڵدەرەکان، جا تۆ حیسابی ئەوە بکە پارەکە ئەگەر دێت دەبێت حکومەت وەری بگرێت، شەرتەکە لە عەقدەکە دا نووسراوە کە دەڵێت پارە من بە کەسی نادەم بە حکومەت نەبێت، چونکە ئەویش دەیەوێت دیفاع لەسەر خۆی بکات، بەڵێ پێش ئەوەی من بێم لەوانەیە شتی وا بوو بێت، بەڵام ئەوە مەکە گلەیی لەسەر من.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك اسماعیل فەرموو.

بەڕێز اسماعیل سعید محمد علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

کۆمپانیایەك منحەی داوە بە دروست کردنی 600 خانوو لە چەمچەماڵ، سەرۆکی حکومەت دەڵێت هی ئێمەیەو پێشتر گوتووتانە منحەی کۆمپانیایەکی بیانیە، تکایە بۆمان ڕوون بکەرەوە؟

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

جەنابی وەزیر فەرموو.

بەڕێز ئاشتی هەورامی/ وەزیری سامانە سروشتیەکان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەمە تابعی هینەکەی گەرمیانە؟ یان نا؟ وەڵڵاهی ئەوەی چەمچەماڵ من لە دەرەوە بووم کە کاك بەرهەم ئیعلانی کرد، ئەگەر ئەوە بێت بەشێکە لەو سەد ملیۆنە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك اسماعیل فەرموو.

بەڕێز اسماعیل سعید محمد علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕێزت باسی 5 ملیار دۆلاری شیرینیەکەی کرد، حکومەت بە بڕی (نا دووبارە نیە بەفوریان ئیزافەیە) دەڵێت یەك ملیار و سێ سەدو شەست و پێنج ملیۆن دۆلارەکەی تر لە کوێیە؟

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

جەنابی وەزیر فەرموو.

بەڕێز ئاشتی هەورامی/ وەزیری سامانە سروشتیەکان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

تر نیە، ئەوە هەمووی 5 ملیارە و هەر ئەوەندە پارەیە، ئەوەی تر، پارە نیە، با کتێبەکە بگۆڕین، ئەوە لادەدەین، چونکە پارە کە هات ئەو وەختە دەینووسین، ئەوە موستەقبەلیە و منحەیە بە مەشروعیەت و بە پارەیە زۆربەی هاتووە تەقریبەن 200 ملیۆنی هێشتا نەهاتووەتە لای حکومەت لای موقاولەکانە، بەڵام ئێمە حیسابمان بۆی کردووە کە دێت، ئەوەشی کە سەرف کراوە باسم کرد، لە کوێشە؟ لە حیسابی حکومەت دایە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك اسماعیل فەرموو.

بەڕێز اسماعیل سعید محمد علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

تەنها ئەو دوو وەرەقەیە ماوە، ئەویش هەم تیکراری تیایە وهەمیش ناخوێندرێتەوە، بەڵام ئەوەی کە دەیبینم تیکرارە، د.رفیق دەڵێت جاری پێشتر کە هاتیە پەرلەمان کە ئەو حیسابەی لە بانکی بەریتانی بۆ پارەی گرانت و بۆنز تەرخان کراوە بە ناوی جەنابتانەوەیە، نەك بە ناوی حکومەتەوە؟ ئایا بۆ ئەم حیسابە بەناوی حکومەتی هەرێمەوە نەبێت؟ لەکاتێك دا چەندان وڵاتی ئەورووپی لە هەرێمی کوردستان کونسوڵخانەیان هەیە، ئایا جگە لە ئێوە کێ و چەند کەسانی تر چاودێری ئەم حیسابە دەکەن؟

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

جەنابی وەزیر فەرموو.

بەڕێز ئاشتی هەورامی/ وەزیری سامانە سروشتیەکان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئاخر ئەمە دژی حەقائیق پرسیار دەکەن! من وەڵامم دایەوە، موستەمسەکمان هێنا، حیسابەکە بە ناوی هەرێمی کوردستانەوەیە و بە ناوی وەزارەتی سامانە سروشتیەکانەوەیە، موستەمسەکمان هێنا بۆ پەرلەمان و پیشانمان دان، وتم حیساب بەناوی منەوەیە، بۆ ئەم تەشویهە دەکەین لە پەرلەماندا؟ ئەوە مەعقول نیە، حیسابی هەرێمە بەناوی وەزارەتی سامانە سروشتیەکانە، کێ سەرپەرشتی دەکات؟ ئەوەی کە حەقی ئیمزای هەیە دەگۆڕێ جاروبار دائیمەن رەئیسی وزەرای تیایە و نائیبی تیایە و منی تیایەو وەزیری مالیەی مەعنی تیا بووە جاروبار، بە دوو ئیمزا جاروبار بووە کە هین لەوێ بوو کاك سرکیس، چونکە ئەمە تازەیە، کە حکومەت گۆڕاوە تا ئێستا پارە نەجوڵاوە لەو حیسابە، چونکە دەبێت هینەکەی بگۆڕین، کە کێ حەقی هەیە ئیمزا بکات، بچێتەوە بۆ ئەوێ بۆ ئەوەی پارەکە تەحویل بێت بۆ ئێرە، جا لەبەرئەوە کێ سەرپەرشتی دەکات بزەبت ئەوەیە کە حکومەت و لەسەرووی هەموویەوە رەئیس وزەرا.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك اسماعیل فەرمووو.

بەڕێز اسماعیل سعید محمد علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

تەبعەن کاك بەرهەمە، ئایا ناکرێت لە گرێبەستەکان دا ئەم مەرجە لابردرێت کە کۆمپانیا بیانیەکان کار بە کادیری پسپۆڕی نەوت لە کوردستان دا بکەن و دایان بمەزرێنن؟

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

جەنابی وەزیر فەرمووو.

بەڕێز ئاشتی هەورامی/ وەزیری سامانە سروشتیەکان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڵێ ئەوە تیایەتی، کادیری زۆر گەورەی تیایە بۆ تەدریب و بۆ هێنانی تەکنەلۆژیا بۆ تەعینی موەزەفین و هەمووی تیایە، هەمووی تیایە داومە بە لیژنەی جەنابتان.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك اسماعیل فەرمووو.

بەڕێز اسماعیل سعید محمد علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

عبدالل مەلا نوری دەپرسێت، مـن ئاگادارم لـە کێڵگەی شیواشـۆك نـەوتی خـاو دەردەهێنـدرێت تـا پاڵاوگـە ناشەرعیەکان و تەنها بۆ ئەوەی تا ڕادەیەك بکولێنرێت، بۆ ئەوەی نەڵێن نـەوتی خـاو دەڕوات، ئـەو هـەموو پێکهاتانەی کە ڕەوانەی ئێران دەکرێن، دەزانم لە ماوەیەك دا ڕۆژانە نزیکەی 400 تەنکەر لەو نەوتە خاوە براوەتە پاڵاوگەکان، وە لە یەك هەفتەدا نزیکەی 600 تەنکەر لەو نەوتە خـاوە براوەتـە ئێـران و تـەنها لـە یەك مەرزەوە، ئێوە چۆن مامەڵە لەگەڵ مەسفای ناشەرعی دەکەن؟ خۆتان لە وەڵامی پرسیارێکی من دەڵێن هەموو داهاتەکان دەڕواتە خەزێنەی حکومەت، کەچی وەزیری دارایی ئاگای لێ نیە؟

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

جەنابی وەزیر فەرمووو.

بەڕێز ئاشتی هەورامی/ وەزیری سامانە سروشتیەکان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

وابزانم وەڵاممان دایـەوە، ئـەوەش موستەمسـەکی هەیـە، نـەوت دەچـێتە دەرەوە بیهێنـە بـۆ مـن محاسـەبەی دەکەم، بەڵام بەشەرتێك ئەوە لە کوردستان دەربچێت، نـەك ئـەوەی لـە عیراقـەوە دێـت، وەڵامـم داوەتـەوەو باسی حیسابەکەشمان کردووە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك اسماعیل فەرمووو.

بەڕێز اسماعیل سعید محمد علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

کاك عبداللە دەڵێت خۆشم لەگەڵ تەنکەرەکان ڕۆیشتم.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

جەنابی وەزیر فەرموو.

بەڕێز ئاشتی هەورامی/ وەزیری سامانە سروشتیەکان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

وەڵلاهی چەند پارەیان پێدای؟ تانکەر بە بەلاش ناڕوات، باشە با وەکو جەریدە و شت قسە نەکەین، بۆ خاتری خوا، تۆ ئەگەر موستەمسەکت هەیە رەسمەکان وەرگرە و بیهێنە و دەلیل بێنە بۆ لای ئێمە حەقت هەیە کە وەڵامی ڕێك و پێك وەربگری، بەڵام لە پەرلەمان هەر ئاوا پرسیارێك فڕێ دەدەی بەسەر مندا ئەمە هیچ نیە و مەعنای نیە بەڕاستی.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك اسماعیل فەرموو.

بەڕێز اسماعیل سعید محمد علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

کاك عمر عبدالعزیز دەڵێت: بەڕێز وەزیری سامانە سروشتیەکان هەر لە پێش چاوی ئێمە بەڕێزت دەڵێی ئەو حیسابانە وەڵامی لای وەزیری داراییە، ئەویش نەفی دەکات، تکایە خۆتان یەکلایی بکەنەوە؟

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

جەنابی وەزیر فەرموو.

بەڕێز ئاشتی هەورامی/ وەزیری سامانە سروشتیەکان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

وەڵاممان دایەوە ئەوە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك اسماعیل فەرموو.

بەڕێز اسماعیل سعید محمد علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەگەر ئێوە ئاگاتان لە بێ مۆڵەتی 50 مەسفا نیە، ئەی کێ لێی بەپرسیارە؟ زەمانەت چیە بۆ پاراستنی سامانی میللەت؟

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

جەنابی وەزیر فەرموو.

بەڕێز ئاشتی هەورامی/ وەزیری سامانە سروشتیەکان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەوەشمان وەڵام دایەوە، دەتەوێ وەڵامی بدەمەوە دووبارە؟ گوتمان ئەوەی کە شەرعی کراوە حەقی هەیە بە مواتن، چونکە پارەی سەرف کردووە، بیبا بۆ مەحکەمە ئەگەر ئاگات لە خۆت نەبێت، دەبێت تەعامولی لەگەڵ بکرێتەوە بە شەرعی مۆڵەتت پێداوە کە مەسفا دابندرێت، ئەگەر هەبێت ئێستا قەپاتی دەکەم، دەبێ ئەسبابی موجەبەی بدەیتێ، من ناتوانم قەپاتی بکەم، چونکە من ئیجازەم پێی نەداوە، ئەوەی ئیجازەی پێداوە لەوانەیە بۆی هەیە قەپاتی بکات، ئەگەر شەرتەکانی موخالف بێت، ئەوە یەکەم، دووەم شت وەزارەتی بیئە لەوانەیە بۆی هەبێت،مەشاکلی بیئە هەیە من قەپاتی دەکەم، من هەموو حکومەتەکە نیم، من مۆڵەتم نەداوە، ئیجازەم نەداوە، مەسفا نەکراوەتەوە لە چوار ساڵی ڕابردوو کە من هاتووم، بە هیچ شێوەیەك تەعامولمان لەگەڵ نەکردوون کە روخسەتیان بدەینێ، ئەوانە کراون لە ماوەی 15 ـ 20 ساڵی ڕابردوو بۆ دەیکەیتە کێشە لەسەر من کە شەخسی، یەعنی ئێمە کە باسمان کرد مستەعدین کە جیایان بکەینەوە، ئەوەی ئیجازەی هەیە پرۆسەی بۆ دادەنێی، ئەوەی ئیجازەی نیە بڵێی تۆ حەقت نیە ئیش بکەی، دوایی وەزارەتی مەعنی دەتوانێ بچێ لای بە، چونکە بۆ بیئەش خراپە و مشکیلەم نیە لەسەر ئەوە، ئەوەی حەقی هەیە، با بڕۆین بڵێین تۆ مۆڵەتەکەت لەوانەیە غەڵەت بێت، کە غەڵەت بێت ئەوەش دەردەکەوێ، ئەگەر غەڵەت نەبوو دەبێت پرۆسەی بۆ دانێی باشە بۆ بیئە خراپە، خۆت چالاك بکەو مەسفاکە باش بکە و ئینجا ئیستسماری بۆ بکە یان لای بە، ئەوە پرۆسەکەیە باسمکرد.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك اسماعیل فەرموو.

بەڕێز اسماعیل سعید محمد علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

د. زانا دەڵێت: بەڕێز وەزیری سامانە سروشتیەکان ئایا ئیستیمارەی تەقدیراتی ئیراداتی حکومەتی هەرێم تایبەت بە وەزارەتی سامانە سروشتیەکان بۆ ساڵی 2010 بۆ هەشت سەد و نەوەد ملیۆن دینارە؟

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

جەنابی وەزیر فەرموو.

بەڕێز ئاشتی هەورامی/ وەزیری سامانە سروشتیەکان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

باسمان کرد.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك اسماعیل فەرموو.

بەڕێز اسماعیل سعید محمد علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئایا ئەگەر رەقابەی مالی حکومەتی ناوەند پرسیاری لێ کردین سەبارەت بە داهاتی منحەی نەوتەکان کە 83٪ی بۆ ئەو دەردەکەویت، وەڵامی بەڕێزتان چیە لە کاتێك دا ئێستا بۆ ئەوان مەعلوم دەبێت؟

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

جەنابی وەزیر فەرموو.

بەڕێز ئاشتی هەورامی/ وەزیری سامانە سروشتیەکان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەرەئی من ئەوەی کە داندراوە بە منحە بە جدی منحەیە، دانراوە بۆ مواتنەکەی مەنتیقەی عەقدەکە ئەگەر شتێك بکات حەقی خۆمانە دیفاعی لەسەر بکەین و بڵێین ئەمە داهات نیە، ئەو موقاولە لە کوردستان ئیش دەکات لەبەر ئەوە ئەو منحەیە دەبێت بچێتە ئەوێ، لەبەر ئەوە عەینی مەنتیقە کە دەڵێت مەحافەزەی مونتجە حەقی هەیە دۆلارێك وەربگرێت، بۆچی دۆلارێك وەردەگرێت محافەزەی تر وەری ناگرێت؟ چونکە کێشەی بۆ هەیە، کە بارەمتە و بیئە و ئەو شتانە تێك دەچێت، لەبەرئەوە ئەو موقاولە کە دێتە کوردستان مەسەلەن لە چەمچەماڵ ئیش دەکات یان مەشروعێکت بۆ دەکات، لەوێ دەمێنێ، وەڵامی ئێمە چۆن دەبێت؟ دەڵێت شەریکەی (BP) لە بەسرە ئیش دەکات عەوافی عەلێکم با 5 ملیارە لەوێ سەرف بکات، ئێمە هیچ باسی داهات لەگەڵ ئێوە ناکەین، رەئی ئێمە بۆ ئەوە و بۆ ئەوان عەینی شت دەبێت و تۆش عەینی شت بکە لە شوێنەکانی تر، ئەو داهات نیە، ئەوە بۆ دەعمی مەنتیقەکەیە بە شێوەی منحە بۆ مەشاریعی بونیەی تەحتیە، هیچ کێشەمان نیە لەسەری.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك اسماعیل فەرموو.

بەڕێز اسماعیل سعید محمد علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بە پێی قسەکانی بەڕێز وەزیری سامانە سروشتیەکان پاڵاوگەکانی کوردستان بەشێکن بۆ بازاڕی کوردستان، ئەمە جگە لەوەی کە لە عیراق دا و گوتت کەچی نرخی نەوت و بەنزین لە کوردستان گرانترە لە عیراق؟

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

جەنابی وەزیر فەرموو.

بەڕێز ئاشتی هەورامی/ وەزیری سامانە سروشتیەکان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

وەڵڵاهی ئەو پرسیارە ناتوانم وەڵامی بدەمەوە، چونکە ئەوە حکومەت دەبێت کولفەکە بخاتە سەر خۆی، لەبەرئەوە سعرەکەی کەم بکاتەوە، سعری بازاڕ لە کوردستان تۆزێك تەتویر بووە، لەبەر ئەوە جیاوازە لە باقی عیراق، ئێمە بڕیار نادەین کە سعر چەند بێت، ئەوە بازاڕ خۆی تەنزیمی کردووە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك اسماعیل فەرموو.

بەڕێز اسماعیل سعید محمد علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

باشتر نیە بڕی پارەی منحە بێتە پەرلەمان، نەك بە ئارەزووی خۆیان و بە بێ پلان و ناشەفافانە بەکاربێت؟

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

جەنابی وەزیر فەرموو.

بەڕێز ئاشتی هەورامی/ وەزیری سامانە سروشتیەکان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

وەڵڵا ئەمجارە ڕەفزی دەکەمەوە بۆ وەڵامەکەی، چونکە ئەوەی ئیتیهامی شەفافیەت بکات، تۆ وەزیرێکی ترم بۆ بدۆزەرەوە کە لە عالم دا نەك هەر لەم وڵاتە ئیشی کردبێت وەکو ئەوەی من کردوومە؟ وەرە ئیتیهامێکم بکە، بەڵام ئەمە لە جەریدەیەك دابێت من دەتوانم تەعاملی لەگەڵ دابکەم، بەڵام ئەندامی پەرلەمان شتی وا بنووسێت بە بێ موستەمسەك وەڵڵاهی باش نیە بۆمان! تکایە؟

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك اسماعیل فەرموو.

بەڕێز اسماعیل سعید محمد علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

کاروان صالح دەڵێت: داوا دەکەم لە بەڕێز وەزیری سامانە سروشتیەکان، ئایا لە ساڵی 2007 ـ 2008 هیچ سوودێك لە داهات هەبووە؟ ئەگەر هەبووە بە جەدوەلێك بۆمان بنێرێ؟

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

جەنابی وەزیر فەرموو.

بەڕێز ئاشتی هەورامی/ وەزیری سامانە سروشتیەکان:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

باسی موازەنەمان دەكرد، هەموو شتەكان لە مێشكمدا نیە، عادەتیشم ئەوە نیە كە ژمارە فڕێ بدەم بە بێ ئەوەی تەدقیقی لەسەر بكەم، بەسەرچاو، رەئی من ئەوەیە كە باشتر وایە بۆ پەرلەمان و بۆ میللەت باشتریشە بۆ حكومەت ئەمڕۆ یان حكومەت سبەینێ كە لیژنەیەك كە هەتانە بۆ تەقیمی مەشاریع هەمان لیژنە یان لیژنەیەكی تایبەت بۆ ئەم مەشروعانە دروست بكرێت، متابعەی بكە هەروەكو ئەوەی كە حیسابی بكە كەئەنەما داهاتە، بە عەینی ئیلتزامات كە ئەو پارەی لێ سەرفكراوە بۆ ئەم مەشروعە بە ڕێكوپێكی، ئەگەر خەلەلی تیایە كە خەلەلەكەی هێنا ناوەوە، محاسەبەی بكە هیچ موشكیلەم نیە لەسەر ئەوە.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

كاك اسماعیل فەرموو.

بەڕێز اسماعیل سعید محمد علی:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

پرسیارێكی تری ئەوەیە كە مەبەستی ئەو پارانەی كە سەرف كراوە بۆ پرۆژەكان، ئەو پرۆژانە لە كوێ موسادەقەی لەسەر كراوە؟

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

جەنابی وەزیر فەرموو.

بەڕێز ئاشتی هەورامی/ وەزیری سامانە سروشتیەكان:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

دەتوانی ئەو پرسیارە بكەی كە پرۆژەكانت دۆزیەوە، وەلامەكانی لە گەڵیایە، ئێستا من باسی یەكێك لە پرۆژەكان ئەگەر بزانم مەسەلەن، پرۆژەی ئاوی دهۆك عەقدی هەیە و وەزارەتی مەعنی سەرپەرشتی لەسەر دەكات و كولفەی هەیە لەوێ.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

بەڕێزان ئەمە جەلسەی میزانیەیە، جەلسەی ئیستجواب نیە، ئێمە لە ئسوڵی ئیش و كاری پەرلەمانیش دەرچووینە، بەو شكڵە ناكرێت و جواب دەدات و دەچێتە جێی خۆی بە ئیحترام دادەنیشێت، ئەو پرسیارەی كە پێتان قبوڵ نیە، لە لیژنە دەتوانن بكەن و بێت لەگەڵتان دابنیشێت، بەس لێرە مەجال نەما تەواو، كاك اسماعیل فەرموو.

بەڕێز اسماعیل سعید محمد علی:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئایا ژمارەی حیسابی کە منحەی تێدایە بەناوی کێ یە و کێ دەتوانێ، ئیمزای وەرگرتنی پارە بکات؟ وەڵڵاهی کاك حمه سعید نەم بینی، پەیمان عزدالدین دەڵێت بەڕاستی وەڵامەکان زۆر ناڕۆشنن و نازانرێت 5 ملیۆن دۆلارەکە پارەیە یان پرۆژەیە؟ هەرجارە شتێك دەڵێی کە نازانین داهاتە یان نا؟ تکایە چارەسەرێکی بکەن، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

تکایە لە پرسیار نووسینیش بە ئسولێ بنووسن، نەختێك با ئیحترام هەبێت، وەزیرێکی حکومەتی هەرێمی کوردستانە، ئەم پەرلەمانە سیقەی پێداوەو هاتووە ئیشێکی باشی کردووە، هاتووەتە ئێرە دانیشتووە، پرسیارەکانتان جواب دەداتەوە، نەختێك ئیستفزازی نەبێت رەجائەن، جەنابی وەزیر فەرموو.

بەڕێز ئاشتی هەورامی/ وەزیری سامانە سروشتیەکان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕێزان من وابزانم دە جار لەم جەلسەیە ڕوونم کردەوە کە چ پارەیە یان پارە نیە؟، هیوادارم ئەم پرسیارە کۆتایی پێ بێنن، چونکە ئەگەر من بەغەڵەت شەرحی دەکەم پێم بڵێ مەسەلەکە چیە، بە نیسبەت منەوە سپی و ڕەشە، ئەوەی کە پارەیە ئەو مەبلەغەیە کە باسمان کرد 1365 ئەوە تەواو، پارە نیە، دوای ئەوە، هەرئەوەیە، ئەوە قەناعەت بووە یان نا؟ بڵێین کێ نەیبیست؟ تکایە هەمووتان ئاگادارن؟ 1356 لەوە زیاتری پارە نیە و ناش بێت، ئەگەر عەقدی تازە هەبێت پارەی ئیزافی دەبێت، تکایە ئەوەی کە تێ نەگەیشتووە پێم بڵێت، سوپاستان دەکەم.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

جەنابی وەزیر زۆر سوپاس بۆ وەڵامەکانت کەرەمکە بۆ جێگای خۆت، ئەوە تەواو بە نیسبەت ئەو وەزیرەوە خەلاس، ئینجا نۆرەی وەزیری داراییە کە بێت، یەڵڵا با ئەوەش بخوێنێتەوە، کاك اسماعیل فەرموو.

بەڕێز اسماعیل سعید محمد علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەو مەشروعانە چین کە بە منحەی نەوت دەکرێن؟ دەبێت بە بێڵ تایبەت بە تەندەر دیاری بکرێن بە مولحەق، وە بە مەشاریعی حکومەت، هەندێ جار حکومەت ئەو مەشروعانە دەکات بە هی خۆی!

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

جەنابی وەزیر فەرموو.

بەڕێز ئاشتی هەورامی/ وەزیری سامانە سروشتیەکان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

چی بڕیار دەدەن کەیفی خۆتانە، رەئی جەنابتانە، من ئەم مەشروعانە بڕیاری لەسەر نادەم، مەشروعەکان کە حکومەت بڕیاری لەسەر دەدات، وەزارەتی زراعە ئەو مەشروعەی بۆ گرتووە یان وەزارەتی ئاو ئەو مەشروعە لە هەولێر بێت یان لە دهۆك بێت یان خەستەخانەیەك بکرێت یان هەزار خانوو بکرێت بۆ

شەهیدان، ئەوە بڕیارێکی تره من بەشدار نیم لەو بڕیارە، جا ئەوە پێشنیارە بیکەن بەسەر چاو، من لەگەڵ ئەوەم کە مەشروعێك بکرێت دەبێت یارمەتی میللەت بدات کە حکومەت عادەتەن ناتوانێت بیکات، ئەم پارەیە بۆ ئەوە بەکاربهێندرێت.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك اسماعیل فەرموو.

بەڕێز اسماعیل سعید محمد علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕاستی ئەوەی ماوە تیکرارە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، جەنابی وەزیر کەرەمکە جێگای خۆت فەرموو، بەڕێز جەنابی وەزیری دارایی کەرەمکە بۆ ئێرە، کاك شێخ بایز فەرموو.

بەڕێز بایز تاڵەبانی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پرسیارەکان چی لێ هات؟ دوایی کۆپیەك بدەن، کاك احمد فەرموو.

بەڕێز احمد سلێمان عبداللە:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

من دەست خۆشی لە جەنابی وەزیر دەکەم بۆ ئەو ڕوونکردنەوانەی کردی، دەکرێت بڵێم من خۆم مقنع نەبووم بە جوابەکانی، بەڵام دەکرێت لە داهاتوو دا جارێکی تر قسە و باسی لەسەر بکەین، چونکە بەڕاستی جوابەکانی ئەو هەر دەیوت پارە نیە لەوە زیاتر و تەواو و کۆتایی هات و پێنج، چوار، شەش........ .

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ڕێزدار ئەو بە تەئکید واجبی ئەو ئەوەیە عەقدەکان دەکات شتەکە دەهێنێ پاشان بگەڕێن بەدوایدا، کاك رفیق فەرموو.

بەڕێز د.رفیق صابر قادر :

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

وەزیری سامانە سروشتیەکان گوتی کە ئەو قسەیەی نەکردووەو من تەشویهی هینەکەی ئەو دەکەم لەبەردەم پەرلەماندا، بەڕێزیان گوتی من فەزڵم هەیە وەکو فەزڵی هەبێت،منەتێکی بەسەر حکومەتەوە کرد کە ئەو توانیویەتی ئەو حیسابە بکاتەوە، لەبەرئەوەی کریدێتی هەیە، سیقەی هەیە لەلای حکومەتی بەریتانی، 30 ساڵە هاووڵاتیە کە لەوێ ئیش دەکات، کۆنتۆکە ئەو کردوویەتەوە، لەبەرئەوە ئێمە بۆ ئەوە

لێره دانەنیشتووین سومعەی خەڵك تەشویه بکەین، ئەگەر بەڕێزیان لەبیریان نەماوە لە پەرلەمان ئەمە تۆمار کراوە، من مەسئولم له پرسیارەکەی خۆم.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، ئەوە تۆمار کراوە، منیش گوێم لێ بووەو بیستووشمە، بەڵام ئەو وتی من فەزڵم هەبوو لە کردنەوەی حیسابەکە، چونکە منیان دەناسی، حیسابەکەی بە ناوی حکومەتەوە کردووە نەك بە ناوی خۆی، گوتی سیقەیان بە من هەبوو من هەوڵم دا حیسابەکەم کردەوە، ئەو وای گوت فەقیرە، کاك زانا فەرموو.

بەڕێز د.زانا رؤوف حمه کریم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من وێڕای سوپاسم بۆ بەڕێز وەزیری سامانە سروشتیەکان و وەزیری دارایی کە زەحمەتیان کێشا، بەس واهەست دەکەم بەشێکی پرسیارەکان ڕەنگە بە تەنها خۆیان نەتوانن وەڵامەکان بدەنەوە، بۆیە من پێشنیار دەکەم و ڕەنگە ژمارەیەکیش لە بەڕێزان لە گەڵ هاوکارانم پشتگیری لە ڕایەکەم بکەن، کە بانگهێشت و داوەتی هەریەکە لەبەڕێزان سەرۆکی ئەنجومەنی وەزیران و جێگری سەرۆکی ئەنجومەنی وەزیران بکەین، بۆ ئەوەی ئەو شتانەی کە پەیوەستن بە هەریەکێك لە وەزیری سامانە سروشتیەکان، وەڵامەکانی لای ئەو نیە یاخود وەزیری دارایی وەڵامەان لە ئەوان دەست کەوێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، وەزیر منەفزە مەسئولی موباشرە لە وەزارەتەکەی خۆی، رەئیس وزەراش و جێگرەکەشی بەقەدەر وەزیر سەریان لێ دەرناچێت، دەتوانن بۆ لیژنەکانی خۆتان وەزیر بانگ بکەن بۆ جارێکی تر، زۆر بە وردی ئەو پرسیارانەی لە مێشکتانە دەخولێتەوە لێی بپرسن، بەدواداچوونی بۆ بکەن، ئەگەر نەگەیشتنە قەناعەت بیهێنن لەناو پەرلەمان خۆمان جارێکی تر بەڕاشکاوی گفتوگۆی لەسەر ئەو بۆچوونانە لەگەڵ دەکەین، بەڵام ئەمە موسائەلە نیە ئێستا، مەسەلەی بودجەیە ئەو پرسیارانەی هەر بەڕێزێك لە ئێوەی بەڕێز باوەڕیتان پێ نیە، وازح نیە بۆتان، وەکو پەرلەمانتارێك دەتوانی دژی دەنگ بدەی، دژی بڕیارەکەی دەنگ بدەی، پاشان بەدواداچوون دەکەی، زۆر سوپاس، بەڕێز جەنابی وەزیر کەرەمکە بۆ وەڵامدانەوەی پرسیارەکان.

بەڕێز بایز تاڵەبانی/ وەزیری دارایی و ئابووری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سوپاس جەنابی سەرۆکی پەرلەمان، سوپاس بۆ ئەندامانی پەرلەمانی بەڕێز بۆ ڕوونکردنەوەکانیان و بۆ ڕەخنەکانیان و بۆ داواکاریەکانیان، سوپاسیان دەکەم، بە نیسبەت ئەوەی کە بودجە دواکەوتووە دەمەوێت جارێکی تر ئەو ڕوونکردنەوەیە بدەم، دیارە دوو عامل هەیە بۆ دواکەوتنی بودجە، یەکەمیان: عاملی ناوخۆیە کە ئەم ساڵ وابووە، دووەمیان: عاملی دەرەوەیە، عاملی ناوخۆییەکە ئەوە بوو کە هەمووتان

دەزانن لە 28 ی مانگ کابینە سوێندی خوار، دووبارەی دەکەمەوە لە 10/28، وە لە دوای ئەوە بە سێ ڕۆژیش عوتڵە بوو لە 11/1 کابینە دەست بەکار بوو و داوای کرد لە هەموو وەزارەتەکان بودجەکانیان بنێرن و ئەو بودجانە موناقەشە بکەن، پێشتریش تەبیعی مەعلومە کە ئەوە چۆن دەکرێت، لەدوای ئەو هەموو موناقەشانەو بە تەئکید ئەو وەختە کە هاتووەتە پێشەوە من پێم وایە وەختێکی باش بووەو لە شوێنی خۆیدا بووە، دووەم هۆکار ئەوەیە کە ئێستا دەرکەوت ئێمە کە دەڵێین دەبێت ڕەقەمەکەی وەزارەتی مالیەی عیراق، ڕەقەمی پێشنیارکراو بەلایەنی کەمەوە بزانین، دیارە کە نەمان دەزانی و هەر جارەی ڕەقەمێکیان دەدا پێمان، ئەویش بەڕەسمی نا، ئاخر جار ئێستا کە هاتووە ئەوەتا فەرقی تێدایە، ئێستا فەرق هەیە لە ڕەقەمەکەیان نموونەتان بۆ دەهێنمەوە، ئەوەتا گەیشتووەتە دەستمان ئێستاکە، دەربارەی بودجەی تەشغیلی بە تایبەتی تەعویزی موزەفین ئەوە زۆرە، ئەم ساڵ زۆرترە، ئەم بەس مووچەی پێشمەرگە کە داخل کراوە 600 ملیار دینارە، لەگەڵ پار فەرقی هەیە، زیادەی خانەنیشینی پێنج مانگی پێشووتر کە 70 هەزار دینار بووە کە لەم ساڵەدا تەحەقق دەکات و ئەمساڵیش حەفتا هەزار دینار بخەرە سەر هەموو مووچەکانی خانەنیشینی، ئەم زیادانەی کە ئێستاکە حیساب کراوە لە میزانیەدا کە دەکەوێتە حەیزی تەنفیزەوە کە ئەویش پێکهاتووە لە پارەی شەهیدان و کەم ئەندامان و ئەوانەی تر کە باسمان کرد، سێیەم/ عەلاوەو تەرفیعی موەزەفین لە ساڵێك دا چەندی دێتە سەری، زیادەی مووچەی چوار لیوای پێشمەرگە کە ئێستاکە بەس فەرقی زیادەی مووچەکانیان، بێجگە لە پێداویستیەکانیان، چوار لیوایە و کە ئێستا تەشکیل دەبێت، ئەو میلاکانەی کە ئەمساڵ دادەمەزرێن، ئەمانە ڕەنگە هەندێك شتی سەرەکی بن کە ئێستا باسی بکەم، شتی تریش هەیە، ئەوجا دێمە سەر پرسیارەکان، دیارە بە نیسبەت زیندانی سیاسیەوە پرسیار دەکرێت و ئەو پرسیارانە تیکرار دەبێتەوە هەموو جارێك، موتەئەکید بن لە میزانیەی حکومەتی هەرێم دا و 17٪ ی کە بۆ ئێمە دەست نیشان کراوە، هیچ بابێك و هیچ خاڵێکی تێدانیە بەو شێوەیە کە هاتبێت، بەڵام لەسەرووی ئەوەشەوە زیندانی سیاسی پێویستە هاوکاری بکرێن، پێویستە ڕێزیان لێ بگیردرێت، پێویستە ئەوەی کە دەکرێت بۆیان بکرێت، هێشتا هەر کەمە، ئێمە لە حکومەتی هەرێم وامان بە باش زانی ئێستا وەکو منحەیەك سەرف بکرێت، 390 هەزار دینار سەرف بکرێت هەتاوەکو یاسایەکەیان بۆ دەردەچێت، یاخود لە پەرلەمانی کوردستان تەسدیق بکرێت کەوا ئێمە بە پێی یاساکەی حکومەتی عیراق کاربکەین، وە کە 390 هەزاریش دانراوە ئەوە لەبەرئەوەیە کە لە مووچەی شەهیدان دا ئەو مووچەیە مووچەی لە مووچەی شەهیدێك کەمترە، مووچەی شەهیدێك 400 هەزار دینار وەردەگرێت، ئێمە گوتمان با حکومەت وای بە باش دەزانین لە مووچەی شەهیدێك کەمتر بێت مووچەکەی، وە ئەمە هەروەکو گوتم ئەمە هەتاوەکو ئەو وەختەیە کە یا پەرلەمانی بەڕێز لەسەری موسادەقە دەکات بە یاسای ژمارە 4 ی عیراق پەسەند بکەین لە پەرلەمان ئیمە ئیشی لەسەر بکەین، وەیاخود یاسایەکی تازە دەربچێت و بۆ مەعلوماتی جەنابیشتان ئێمە ئەو پارەیەمان تەوزیع کردووە، کە وەجبەی یەکەمیشمان بۆ هاتووە تەوزیعمان کردووە، بەردەوامیشین ئێستا لەسەر تەوزیع کردن، وە هەر وەجبەیەکی تر کەئیسپات ببێت کە

ئەوانە زیندانی سیاسین ئێمە بەردەوام دەبین لەسەر سەرفکردنی، هەر بڕێکیش کە پەرلەمانی کوردستان لەسەری بڕیاری دا ئێمە مولزەم دەبین بە ئەوەوە کە سەرفی بکەین بۆیان، ئەمەش وەکو عیراق بێت، دووەم: ئەو ژمارەی لەمیلاك دا دانراوە تەنها ژمارەی فعلی فەرمانبەرانە، ئەوە خانەنیشینی تیا نیە، وە خانەنیشینیش مەوجودە هەرکەسێك ئەگەر بشتانەوێ دەتوانین بە جەداول بداتان دەینێ، شەهیدی تیا نیە، کەم ئەندامی تیا نیە، هەندێك لە مووچەی تۆڕی شەبەکەی حیمایەی ئیجتماعی، هەندێك پرسیار کرا، کەوا لەسەر شەفافیەت، بەڕای ئێمە بودجەکە زۆر شەفافە، ئەم بودجەیە خەملێنراوە، عیبرەت لە جێ بەجێ کردنی بودجەکە دایە، ئەوەش دوای ئەوەی کە بودجەکە موسادەقە دەکرێت پەرلەمانی بەڕێز لەڕێگای لیژنەی نەزاهەوە، لەڕێگای دیوانی چاودێری داراییەوە، کە ئومێدەوارین ئەو دیوانە زوو تەفعیل بکرێت، یەك بگرێتەوەو پێشمان وایە کە ئەو ماوەیەی کە بۆی دانراوە، زۆر زۆرە، هەرچەندە پەرلەمانی بەڕێز خۆیان باسی ئەوەیان کردووە کە انشاللە بەم زووانە تەفعیل دەکرێت و دادەمەزرێت، لە ڕێگای ئەوانەوە دەتوانن بەدواداچوون بۆ جێ بەجێ کردنی ئەو شەفافیەتە بکەن و ببینن ئایا شەفافە و بە شەفافی سەرف دەکرێت؟ وە یاخود نا؟ ئیجرائات ئەو وەختە دەکرێت، بە نیسبەت 90 ملیار دینارەوە بۆ حیزبەکان دانراوە، فعلەن ئەوە دانراوەو ئەوە بووە کە یەکێکە لە ئەبوابی یاساکەو هاتووەتە بەردەستی جەنابتان و ئێوەن کە بڕیاری لەسەر دەدەن، ئەگەر هەر تەجاوزێك لەسەر ئەوە بکرێت، ئەوە دیوانی چاودێریە و گوتمان لەمەودوا موراقەبەی دەکات و دەزانێ، باسی دارایی (س) و(هـ) دەکرێت، دوو دارایی بەڕاستی ئەوە دارایی س و بەڵێ وایە، بەڵام فەرموون ئەوە ئێمە مانگێکە داوامان کردووە لە پەرلەمانی بەڕێز بێن ئیقراری یاسای وەزارەتەکەمان بکەن، چونکە ئەو هەیکەلەی ئێستا دروست دەبێت لە نەتیجەی توحیدی ئەم دوو وەزارەتەیە و زۆر جیاوازە لەگەڵ جاران، لە سلێمانی بە نەوعێکە و لە هەولێر بە نەوعێکی ترە، هەردووکیشی ئێستا بێی بە پەلە تەوحیدی بکەی دەبێت یاسایەکت لەبەردەست دابێت، ئێمە بۆیە پەلەمان کرد لە یاساکە و ناردمان، بۆ مەعلوماتی بەڕێزیشتان ئێمە یەك میزانیەین و یەك خیتابین و یەك تەعلیماتین، لە یەك شوێنەوە تەعلیمات ئێستا دەردەچێت، هەموو شتێکیش لە یەك شوێنەوە دەردەچێت، بەڵام هەیکەلەکان ماون، ئە هەیکەلانەی کە دەڵێن دەفەرموون فعلەن ئەوە ماوە، بەس بۆ نەمانی ئەو هەیکەلانە و بۆ ئەوەی ئەو (د) و (س)ە نەمێنێت تکام وایە لوتف بفەرموون ئەم یاسایەمان بۆ جێ بە جێ بکەن، بە نیسبەت ئەو پرۆژانەوە کە باس دەکرێت، تەدویرە منەوەرەکانی بۆ کوێ ڕۆیشتووە؟ چی بەسەر هاتووە؟ دیارە یاسا داراییەکان باس لەوە دەکەن کە سەری ساڵ بێت و پرۆژەکان ئەو حیساباتانەیان سفر دەبێتەوە، بەڵام ئەوە مەعنای ئەوە نیە پارەکەی دەڕوات و دەخورێت و نامێنێت، بۆ کوێ چوو پارەکەی؟ پارەکەی خورا! نەخێر پارەکەی لە مەشاریعی پرۆژەی تردا سەرف دەکرێت، من پرسیار دەکەم ئەی باشە خۆ مەسرەفی عەقاری پارەکەی لە کوێ سەرف دەکرێت؟ مەسرەفی زراعی پارەکەی لە کوێ سەرف دەکرێت؟ ئەمانە یەعنی بۆ نموونە دەیهێنمەوە، بە نیسبەت داهاتەوە کە باس لەوە دەکرێت کە داهاتەکە چی لێ دێت؟، پێشەکی من ئومێدەوارم پەرلەمانی بەڕێز ئەوەمان کە

پارەکەش هەر داوامان کردوو ئەمسالیش ئومێدەوارین ئەوەمان بۆ تەحدید بکەن، ئایا گومرگ بەس بە تەنها داهاتی هەرێمە؟ وە یاخود ئەوانی تریش داهاتی فیدراڵە؟ ئەمانە لەو حاڵەتانە کە جیا کرایەوە دەبێت دیفاعی لێ بکرێت، چونکە ئەوان بەبێ قەید و شەرت، ئەمە ئەوە نیە کە ئێمە محاوەلەمان نەکردبێت، بۆ مەعلوماتی جەنابتان، ئێمە بەبەردەوام وەفدمان لەوێیە، مونەسقمان هەیە لەوێیەو جەنابی کاك علی احسان بەردەوام لەگەڵیاندا ئیش دەکات، بەڵام ئەوان کە میزانیەی موراجەعە دەچێتە ئەوێ، ساڵانە ئەوان بێ میزانی موراجەعە پارە نادەن بە ئێمە، ئەو داهاتانەش کە تەحدید کراون، هەتاوەکو ئێستا و تا ساڵی 2008یش لێمانیان بڕیوە، وە هی 2009یش، ئێستا دیوانی رەقابەی مالی عیراق لەگەڵ دیوانی رەقابەی مالی سلێمانی و هەولێر لەتەنسیق دان و تەنسیقی ئیراداتەکان دەکەن، من ئەمەم زۆرجاریش تەئکید کردەوە، ئەو ئیراداتانە بۆ ئەوەی ئەگەر زیادی هەیە، ئەوا دەبێت بۆمان بگێڕنەوە، ئەگەر کەمیش بێت، ئەوا دەبێت زیاترمان لێ ببڕن، ئەوە بۆ خۆیان، بۆ ئەوەی فعلەن بزانن ئەوە ڕاستە یان نا؟ تەدقیقی تێدا دەکەنەوە، باسی خەستەخانەی شۆڕش کرا، بەڕاستی خەستەخانەی شۆڕش جەنابتان دەتوانن لەڕێگای لیجانەکانتانەوە تەئکید بکەنەوە، خەستەخانەی شۆڕش لە وەزارەتی پێشمەرگە هەموو مەسروفاتی لەوێوە وەردەگیردرێت، وە وەزارەتی پێشمەرگەش وەزارەتێکی ڕەسمیە، وە لە نەتیجەی بەدواداچوون دەردەکەوێت، ئەندامێکی بەڕێز باسی ئەوەی کرد کە مەوزوعی نەوت کە دەدرێت بە ماڵان گوایە 40 هەزار دینار وەردەگرین، ئەو پارەیە لە کوێیە؟ دیارە ئەو خوشکە یان ئەو پرسیارەی کرد، ئەوە نازانێ ئێمە هەموو بەرمیلێك نەوت کە دەهێنین لە ئێران و لە تورکمانستانەوە بووە بە 160 هەزار دینار دەیهێنین، وە هەموو بەرمیلێك نەوت 120 هەزار دینار حکومەت دەعمی دەکات بۆ هاووڵاتی، ئەو نەوتەی کە بە ئێمە دەدرێت لە حکومەتی عیراق و کە دێت و دەگاتە دەستی ئێمە نیهائیەن بەشی هیچ پارێزگایەك لە پارێزگاکانی هەولێر و سلێمانی و دهۆك ناکات لەگەڵ گەرمیانیش، ئەی ئەوانە هەمووی بێجگە لەوەی کە دەعمیش دەکەین، بێجگە لەو پارەیەی کە وەری دەگرین، یەکێك لە بەڕێزەکان باسی لە موخەسەساتی ئیستسنائی کرد، موخەسەساتی ئیستسنائی ئەو موخەسەساتەیە کە ناوی لە موخەسەساتەکاندا نیە، وە ئێستا ئەندامانی پەرلەمان و وەزیرەکان و پلە تایبەتەکان وەری دەگرن، بۆ ئەوەی جەنابتان بزانن، ئەوەیە هەموومان ئێمەش وئێوەیش و هەموو پلە تایبەتەکانیش ئەوەی ئەو موخەسەساتە وەردەگرین ناوی موخەسەساتی ئیستسنائیە، وە لە عیراقیش دا هەر وایە، باس لە دەسەڵاتی وەزیرەکان دەکرێت کە 250 ملیۆن دینارە، وە زۆرەو چۆن دەبێت ئەوەندە؟ ئەو 250 ملیۆن دینارە بۆ موسادەقەیە، ئەوە بۆ ئەوە نیە یەکسەر وەزیر بێت و بڵێت ها سەرفی بکەن و بیبەنەوە، بە پێی یاساو ڕێنماییەکان، هەرچی یاساو ڕێنماییەکانی دەبێت تێدا بێت ئەوجا سەرف دەکرێت، ڕاپۆرتی دیوانی چاودێری دارایی بە نیسبەت 43 ملیار دینارەوە کە لە سلێمانی هاتووە باس لەوە دەکات کەوا قەرز و سلفە و ئەوانە هەمووی لای خەڵکە و پارەش لەلای خەڵکە، دەمەوێت ئەوە ڕوون بکەمەوە کە ئەو بڕە پارەیە پێکهاتووە لەو سلفانەی کە تەسویە نەکراوە، بۆ ساڵەکانی سەرەتای دروست بوونی حکومەت دەگەڕێتەوە،

وە تا ساڵی 2008، وە ئێستا زۆربەی زۆری وەرگیراوەتەوە، بەشێکی تری سلفەی زەواج و عەقاریە کە خۆی سروشتی درێژخایەنە ئەو سلفانە، لە ساڵێك زیاتر فەرمانبەران دەیداتەوە، درێژ خایەنـە، لـە سـاڵێك زیـاتر فەرمانبەران دەیداتەوە، هەندێکیشی دواکەوتووە لەوانە قیستی وازهێنانە، هەندێك قست هەیە بـۆ نموونـە کابرا سلفەی زەواجی لەسەرە، یان هی عەقاری لەسەرە، هەر شتێك لەو بابەتانە و وازی هێنـاوە ڕۆیشـتووە، ئەوانـە کـەفیلیان هەیـە و یـاخود هەنـدێکیان لـە مەحکەمـە حاکمـە و ئیجرائـاتی قـانونی و ئسـوڵی هەیـە، هەندێك باجیان لەسـەرە و باجەکـەنیان دەدەن، ئەوانـەی باجـەکانیان نـەداوە ئێسـتا ئەوانـە هـەر هـەمووی ئێمـە موعامەلاتـەکانیانمان ڕاگرتـووە، نـاتوانن هـیچ موعامەلەیـەك بکـەن، ئەگـەر مـولزەم نـەبن، ئەگـەر موراجەعەتی باجەکانیان نەکەن، هەتا ئەو زەریبانە نەدەن، حیساباتی خیتـامی لێـرە پێشـنیاز دەکـەین لـە پەرلەمانی بەڕێز تەعدیل کردنی ماددەی 80ی سیستەمی ناوخۆی پەرلـەمان کـە داوای حیساباتی کۆتـایی دەکات لەگەڵ بودجەی خەملێنراو، لە کاتێك دا دەبێت مانگی 10ی هەموو ساڵێك بودجە بنێردرێت، چۆن دەتوانرێت حیساباتی خیتامی کە سەرەتایەکەی لە 12/31 تەواو دەبێت و نیهایەتەکەی لـە 3/31 سـاڵی دواتـر، وە لـە مـانگی 10 بنێردرێـت، چـونکە حیسـابی خیتـامی داهـاتی مەسـاریفی فعلـی ئـەو سـاڵەی تیـا دەردەکەوێت، وە تەسویاتی لەسەر دەکرێت، بەڕاسـتی مـن بـە نیسـبەت حیساباتی خیتامیـەوە شـتێکی تـرم هەیە، دیار بوو لە تەقریرەکەشدا هاتبوو تکام وایە ئەوەی کە هاتووە و دەڵێت لە 4/15 دا بە پێی قـانونی ئیدارەی مالی ئەو تەئریخە دابنێن، چونکە دەبێت وابێت، هەلی کار بەڕای ئێمە خودی بۆ بودجەکە خۆی بە تایبـەت پـرۆژە سـەرمایەدارەکان هـەلی کـار دەرەخسـێنن بـۆ هاووڵاتیـان، بـە هـەموو توێژەکانیـەوە لەگـەڵ ئەوەشـدا تـەبیعی10 هـەزار میلاکمـان ئێسـتا دانـاوە بـۆ دامەزرانـدن، عـەجزی موخەتـەت ئێمـە دڵنیاتـان دەکەینەوە کە داهاتی فیدڕاڵی کە لە کوردستان وەردەگیردرێت دەبێت بنێردرێـت بـۆ حکومـەتی مەرکـەزی، بـۆ بەغـدا، ئێسـتا دیـوانی چـاودێری دارایـی کـە کـاری تێـدا دەکـات، هـەروەکو پێشـریش گـوتم هـەتا 2008/12/31 هەموو ئەو داهاتانەمان لێ وەرگیراوە و دیارە گەڕاومەتەوە جارێکی تـر، بۆیـە ئـەو داهاتـە بەراورد ناکرێت لەگەڵ خەرجی هەرێم، بەڵکو خەرجی و تەمویلی فیدڕاڵی بەراورد دەکرێـت، ئـەو عـەجزە دەردەکەوێت و لە بودجەش دا دیاری کراوە، ئەگەر عیراق پارەی پێشمەرگەی نەدا ئەوا ناچارین تـەخفیزی بودجەکە بکەین، ئەو هەیکەلەی کە ئێستا بودجەی تێدا تەنزیم دەکرێ دەست نیشانامان کردووەو هاتووە بۆ بەڕێزتان، ئەمە یەعنی ئەوە نەبێت ئێمە لەخۆمانەوە ئەمەمان دانابێت، ئەمـە ڕێکخراوێـك بـۆ عیراقـی داناوە، وە ئیعتماد کراوە لەلایەن مەجلسی مەعایری محاسەبەی حکومی، بۆیـە هەنـدێك بـرادەر حـەق نیـە بەو شێوەیە باسی ئەو نەمازجانە و باسی ئەو بودجەیە بکەن کە بـەو شـێوەیە هـاتووە، ئێمـە وەکو بەغـدا تەعامولمان کردووە، ئـەوە شـتێکی قـانونی و ئسـوڵیە، ئـەو پارانـەی بـۆ مەسـرەفی سـناعی و زراعـی دنـراون مەرج نیە قەرزی پێ بدرێت، بەو کەسانەی لـەو بـوارە دا کاردەکـەن، بـەڵکو لەگـەڵ چـەند بـانکێکی کـەرتی تایبەت ڕێککەوتووین کە ئەوان قەرزەکە دەدەن و ئێمەش بەو تەرخان کراوە دەعمی سعری فائیدە دەکەین، وە دەفعی دەکەین بۆ ئەو بانکانە، دیارە زۆر باس لە منەح و ئیعانات و مەسروفاتی ئوخرا کراوە، دەمەوێت

حەقیقەتی ئەم حیساباتانەتان بۆ باس بکەم، بەڕاستی ئەم حیساباتانە کە ئێستا بەم شێوەیە باسی دەکەن بەڕێزتان لە 10٪ی لادەن و 7٪ی ببەنەوە، بەڕاستی ئەمە من نازانم جەنابتان دیراسەتان کردووە؟ حەزدەکەم، انشاللە من سەهوم، داوای لێ بوردن دەکەم مەعنای ئەوە نیە بەڕێزتان ئەوەتان نەکردووە، بەڵام پێم وایە دیراسەکە کراوە، جارێ یەکەم: بە نیسبەت ئیعاناتەوە کە 399 ملیار دینار ڕێژەکەی 3,49 یە، حەزدەکەم بزانن کە فەرقی پارەی خەرجیەکان و داهاتەکانە کە هاتووەتە ئەم ئەبوابانەوە، مەسەلەن، میزانیەی کارەبا، کە دائیمەن دەڵێن ئیرادی میزانیەی کارەبا لە کوێیە؟ ئەی بۆ ئەوەندە کەمە، ئەی بۆ خۆی لە کوێیە؟ خۆی تەبیعەتی ئەو حیسابانە کارەبا حیساباتی تایبەتی خۆی هەیە، حیسابی ربح و ئەرباح و خەسائیری هەیە، ئەو حیساباتە جیاوازە لەگەڵ ئەو حیساباتەی کە ئێمە ئێستا لە حکومەت بە عام وەری دەگرین، وە پێویست دەکات ئەو حیساباتە کە تەبعێکی خاسی هەیە ئیراد و مەسروفاتی لەلای خۆی بێت، بۆیە ئێمە هاتووین، یەکەم: داهاتەکەیمان حیساب کردووە، وە خەرجیەکەیشمان حیساب کردووە، فەرقەکەیمان هێناوە و دامان ناوە لە ئیعانات دا، وە هاکەزا وەکو بانکەکان، بە هەمان شێوەیە لە بانکەکان، مەسەلەن فەرقی میزانیەی کارەبا، خەرجیان 324 و داهاتیان 145 ەو فەرقەکەی 179یە، ئەوە بە ملیارە تەبیعی، فەرقی بانکەکان خەرجی 87 ەو داهاتیان 46 ەو فەرقەکەی 41 ملیارە، میزانیەی دابەشکردنی نەوت، تەبیعی ئەوەی کە لە دائیرەکان تەبیعی خەرجی 594 و داهات 525 ەو فەرقەکەی 69 یە، میزانیەی مەتار کە باس دەکرا زۆر خەرجیەکانیان 85 ەو داهاتەکانیان 35 ەو ئیعاناتی زراعی کە مەجموعەکەی دەکاتە 399 ئەگەر کەسرێکی فەرق تیا هەبێت دیارە من کەسرەکانم نەختێك بە نەزەر ئیعتیبار وەرنەگرتووە، بەڵام نیسبەکەی 3,49 یە تەبیعی، لەبەرئەوە تەماشا دەکەی ئیعانات لەناو ئەم ئیعاناتەدا شتی شەخسی نیە، کە ئێمە وەکو وەزارەتی مالیە بە شێوەی شەخسی بیدەین بە فلان و بیدەین بە فلان...، ئەوە حیساباتەکەیە و ئەوەش بۆ ئەوەی بەڕێز کە ڕوونم کردەوە، وە تەبیعەتی ئەو حیساباتانە وایە، ئەمە یاسایە، یەعنی ئەمە شتێکە موتەبەعە، لە هەموو شوێنێك ئەمە موتەبەعە، ئەوە نەبێت ئێمە هاتووین و ئەمەمان دروست کردبێت، بە نیسبەت منحەوە کە 431 ملیارە، 2,26 ٪ تەبیعی لێرەدا میزانیەی شارەوانیەکانی تێدایە، بەلەدیە و بەلەدیاتیشی تێدایە، خەرجیەکانیان 375 ەو داهاتەکان 45 ەو فەرقەکەیان 330یە، بودجەی مونەزەماتی عیلمی و سەقافی و مونەزەماتی ئوخرا 101 ملیاری تێدایە، مەنافعی ئیجتماعی کە 180 ملیارە ڕێژەکەی 1,58 ەو 133ی تەبەروعات وئیعاناتە کە ئێستا دێم ئەوەش شەرح دەکەم، 45ی هی شەبەکەی حیمایەی ئیجتماعیە، 1٪ی ڕەواتبی عەمەل و زەمانە، وە ئەمانەش پێکهاتوون لە مووچەی سوجەنای سیاسی، شەلەلی دەماغ، کەم ئەندامان، چاودێری خێزان، (پ ـ م ـ ی) کەم ئەندام، کەڕولاڵ، کورتەباڵا، تالاسیما، ڕیزلێنان، فەنانین، سەحەفیین، وەرزشکاران، مەسروفاتی ئەخرا کە 683 ملیار کە 5,98 ٪ ئەمە 350 ملیاری بۆ ئیحتیاتی وەزارەتی داراییە، 120 ملیاری ئەو بەعساتەیە کەوا لە ئەنجومەنی وەزیران کە بۆ ئەوە دانراوە بۆ زەمالات و ئەوە، نەوەد ملیاری تەخسیسی ئەحزابەکانە کە هاتووە لە وەزارەتی دارایی، 61 ملیاری دەرماڵەی قوتابیان و خوێندکارانە، ئەگەر 404

ملیار بودجەی وەزارەتی دارایی، یەعنی ئەو 350 یە زائیدەن 90 تەنها ئەم دووانەیە لەناو بودجەی وەزارەتی دارایی دایە، لەم حاڵەتەدا تەبیعی ئەگەر بێتو خولاسەکە لێ بدەینەوە 390 ئیعانات و 431 منح و 179 مەنافعی ئیجتماعی و 621 مەسروفاتی ئوخرا دەکاتە (ترلیۆنێك و شەش سەد و سی) 20٪ی تەبعەن ڕێژەکەی و بودجەکە 1,693 یە و ڕێژەکەش 21,47 ە، بەڵام لەمەدا ئەگەر وەزارەتی دارایی بێی (دوو ترلیۆن و دوو سەد و شەستەکە)ی کە باسی 1,822 ی جاریە و 438 ختەیە، ئەو 1210یەی کەوا ئێستا باسمان کرد، ئەوەی کە ئەگەر بێتو لەوەی کە گوتوومانەلە ئیعانات و لە منح و لەمەسروفات و ئەوەی کە عیلاقەی بە ئێمەوە نیە و لەوێیە، بودجە دەمێنێتەوە (یەك ترلیۆن و پەنجا) وە نیسبەتەکەی وەزارەتی مالیە دەبێتە 10,5، ئەوە لە کاتێکە کە لەبیرمان نەچێت ، تەبیعی مووچەی تەقاعودیش هەر لەلای ئێمەیە و لە وەزارەت داراییە، دەسەڵات دابەزاندن بە پێی وەزارەتەکان و وەزیرە بەڕێزەکان دەسەڵاتی وەزارەتیان هەیە، وەزیرێك دەسەڵاتی دراوەتێ بە پێی پێویستی وەزارەتەکەیان، تەبیعی سروشتی هەر وەزارەتێك چۆن بێت، تەبیعەتی وەزارەتەکە چۆن بێت، دەسەڵاتەکانیش بەو شێوەیە دەبێت، بەپێی یاسای بودجە دەبێت حسەی قەرز و منحە 17٪ بێت، بۆ کوردستان، بەڵام سەرنج لە بودجەی 2010ی عیراق بدەین، دەڵێت ئەمساڵ ئەگەر هەبێت بەکاری دەهێنین بۆ داپۆشینی عەجزی بودجەی عیراق، بۆیە ئەگەر وابێت ئێمە بەشمان نابێت، من ئەو پرسیارانەی کە تەقریبەن عام بوو باسم کرد، بەڕاستی ڕوون کردنەوەشم لەسەری دا کە هیوادارم بۆ ئێوەی بەڕێزیش ڕوونکردنەوەکانم ڕوون بێت، من نازانم جەنابی کوێستان خان شتێکی بۆ من نووسی بوو، پرسیارێکە دیارە پەیوەندی بە نەوتەوە هەیە، نازانم وەڵامەکانت وەرگرتووەتەوە یاخود بیخوێنمەوە، من لێرەدا ئەمەوێت هەروەکو خۆشتان و جەنابیشتان گوێتان لێی بوو، ئەمە مەعنای ئەوە نیە من لە بەعزێك شت ڕادەکەم، نەخێر من نەڕادەکەم و مەسئولیەتم هەیە لە ناو ئەم حکومەتە و مەسئولم و لەمەودواش هەر شتێك بێتە لای من مەسئولم بەرامبەر بەوەی کە باسی بکەم، بەڵام جەنابتان دەزانن من وەزیری هەرێم بووم بۆ کاروباری دارایی، ئێستاش وەزیری داراییم، وە ئێستا و لەمەودوا هەر مەوزوعێك عیلاقەی هەبێت بە نەوتەوە، ئەوە بە پێی بڕیارەکەی بەڕێزتان کە بەڕێزتان داوتانە کە وەزیری دارایی ئەندامە لەو لیژنەیە، مەفروزە من مەسئولیەتم هەبێت لەناو ئەو لیژنەیە، بۆیە من بەو دائیمەن دەمگوت کە دەشم گوت ئاگام لێی نەبووە، کە فعلەن ئاگام لێی نەبووە، ئێستاش جەنابی بەڕاستی هەموو شتەکانی ڕوون کردەوە، پێویست ناکات ئەو پرسیارانەی کە لە من کرابوو دەربارەی ئەو مەوزوعە وەڵامی بدەمەوە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس جەنابی وەزیر فەرموو بۆ جێگای خۆت کەرەمکە، ئەمە ئیستجواب نیە، ئەوەندە جوابی پێ بوو، تکایە ئەگەر قبوڵی ناکەن دژی ڕاپۆرتەکەی دەنگ بدەن، تەواو، برای من ئەمە حیزبی نیە، ئاگات لە قسەی خۆت بێت، رجائەن پاشان بانگی بکەنە لیژنەکەتان و لێی بپرسن، جەنابی وەزیر لە شوێنی خۆت

جوابی ئەو نامەیە بدەرەوە تکایە، مادام بە نووسرا و هەیە و درایە دەستت، پێشتریش لە لاتان بووە جوابی بدەرەوە.

بەڕێز بایز تاڵەبانی/ وەزیری دارایی و ئابووری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بە نیسبەتی ئەوەی کە باسی ئەوە دەکەن کە 1566 ئەفسەر لە وەزارەتەکانی ناوخۆ و (پ ـ م) و فەرماندەیی گشتی و ئاسایشی سنوور مەعاشیان نەماوەو نان بڕاو کراون، ئێستا مەعاش وەرناگرن، بەڕاستی ئەمە دەبێت لەو وەزارەتانە لە خۆیان بپرسن کەوا لەلای منەوە هیچ ئەمرێکم دەرنەکردووە کە فلانم فەسڵ کردبێ و وە فلانم لادابێت.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کە راتبێك قەتع دەبێت بە ئەمر بۆتان دێت؟

بەڕێز بایز تاڵەبانی/ وەزیری دارایی و ئابووری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بچێتە ئەو وەزارەتانە و بزانێ ئایا پارەکانیان خوراوە وەکو خۆیان جەنابیان دەڵێن یاخود پارەکانیان چی لێ'هاتووە؟ بەڵام ئایا ئەم پارانە دەخورێت؟ ناخورێت، ئەمانە عادەتەن هەر مەعاشێك کە وەرنەگیردرێت دەبێت بە غیر مەتروح هەتاوەکو چەند مانگێك یان تەرح دەکرێت لە پشتی قائیمەکە یان بە ئەمانەت وەردەگیردرێت، ئەوە ئسوڵەکەیەتی، مەسئولینی کارەبا دەڵێن 150 ملیۆن داهاتمان بۆ ساڵی ڕابردوو بووە، کەچی جەنابتان نووسیوتانە 50 زائیدەن.....؟ ، ئێستا ئێمە بە 145 ملیار دینار خۆم خوێندمەوە ئێستا، ئەوەی ....

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك زانا فەرموو.

بەڕێز احمد سلیمان عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەوەی جەنابی وەزیر باسی کرد، من نازانم لای ئێمە یان رەقەمەکان غەڵەتن، یان ئەو رەقەمانەی کە ئەو خوێندەیەوە لەگەڵ هی لای ئێمە تێك ناکاتەوە؟ ئەوە یەك، ئەوەی کە جەنابتان خوێندتانەوە لەسەر مەسەلەی داهاتی کارەبا، ئەو رەقەمەی کە جەنابت خوێندتەوە لەگەڵ ئەو رەقەمەی کە لای ئێمە هەیە تێك ناکاتەوە؟ دووەم: بە چ قانونێك جەنابیان ئەو تەرح و تەقسیمەیان کرد؟ ئەو داهاتەیان لەگەڵ سەرفیاتەکە لێك دەرکرد، موجمەلیان دا بە ئێمە؟ قانونێکیان لەبەر دەستە؟ سوپاستان دەکەم.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

جەنابی وەزیر فەرموو.

بەڕێز بایز تاڵەبانی/ وەزیری دارایی و ئابووری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڵێ دیارە قانونی موئەسەسەی کارەبا هەیە و با بفەرمووێت جەنابی تەماشای بکات، ئەوە یەك، دیارە ئەو دەرەجەی 48 ە (أ)ە ئەوە عیلاقەی بە وەزیر و پلەی وەزیـرەوە هەیـە، بـەڵام حەفتاکە مـدیر عامـە، ئـەوە هەرسێ پرسیارەکەیە، دەمێنێتەوە، ئەو ملیار و چوار سەدەی کە باست کرد، کە دیـار نیـە، بەڕاسـتی ئەمـە پارەی (OPC)، (نفط مقابل غـذاء) پـارەی (OPC)، ئەمـە شـەش سـەد و دوو ملیـۆن دۆلاری هـاتووە بـۆ سلێمانی و حەوت سەد و نەوەد و هەشتی لە هەولێرە، هەرکەسێك دەیەوێت دەتوانێ بفەرمووێت تەماشای حیساباتی 602 ملیۆنەکە بکات و لە هەولێریش 798 ملیۆنەکە بکات، وە هـەر دوو حیسـابەکە و هـەردوو رەقەمەکە لـەلای دیـوانی رەقابـەی مـالی لـە بەغـدا هەیـە و بەدواداچـوونی بـۆ کـراوە، ئـەوانیش ئیتلاعیـان لەسەر ئەو مەبلەغـە کـردووە و هـەتا پەرلـەمانی بـەڕێزیش دەتوانێـت بینێرێـت و تەماشـای ئـەو مەزوعـە بکات، پارەکە نەخورا، ئەگەر ئێسا ئێمە لە عیراق دا کە پێمان گوتووە فەرموون هەمانە و ئاوایە، خـۆ ئێمـە ناتوانین کاری ئەو بکـەین، بـەڵام ئەگـەر ئـەم مەوزوعـە بگەڕایـەوە بەغـدا پـارەی (OPC) هـەبێت 17٪ی بدرابایە حکومەتی هەرێم، کاکە وەرگیراوە و تەسبیت کـراوە، (ئەتدەمـەوە باوکەکـەم بـەخوا نایبـەم)، بـرام تەسبیت کراوەو تەدقیقیش کراوە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك حمە سعید فەرموو.

بەڕێز حمە سعید حمە علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

یەکەم: پرسیاری زۆ رجدی داهاتی داخلی بوو، کە سەیرمانەکرد لە قائیمەکە، فۆرمەکە زۆر کەمەو وەڵامـی نەدایەوە، دووەم: باسی یاسای وەزارەتی کرد و مەسئولیەتی خستە ئەستۆی پەرلەمان، پێمـان نەگەیشـتووە، سـێیەم: بـەڕێزی ئـەو تـەرح و جەمعـەی کـرد بـەس ئـەوەی لـەم فۆرمـەی خۆیانـە باسـی ئیعانـات و مـنح و مەنافعی ئیجتماعی و مەسارفی ئوخرا دەکات نیوەی ئەو قسانە.......... .

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك محمد ئیستجواب نیە، سوئالتان کرد جوابی دانەوە، بە قسەکانی قەناعـەتتان نیـە پاشـان بـانگی بکـەن، رجائەن با بچینە سەر مەوزوعێکی تر، کوڕە کاکی من، برای من، جەنابت قەناعەتت بە وەڵامەکانی بـەڕێز جەنابی وەزیر نیە، تەواو، قەناعەتت نیە، برای تر هەیە و خوشکی تر هەیە قەناعەتیان نیە، پاشان بانگی بکەنە لیژنەکە و لەگەڵی دابنیشن، قەناعەتتان نەبوو ئەوجا تەحقیقی تر دەکەین، بـەڵام ئێسـتا مەسـەلەی بودجەیە و میزانیەیە، پرسیار کرا و وەڵامی دایەوە، من لەگەڵتم منیش قەناعـەتم بـە هەنـدێك شـت نیـە، جەنابیشت قەناعەتت پێی نیە، برای تریش هەیە، هەروەختێك بتانەوێ دەتـوانن بـانگی بکـەن، بـەس دوو ڕۆژ پێشتر بێت، کەرەمکە کاك عمر.

بەڕێز عمر عبدالعزیز بهاء الدین:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

یەك پرسیاری زۆر جەوهەری عەرز دەكەم، پرسیار لەو نیە، لە جەنابتە، لەبەر چاوی ئێمە بەڕێز وەزیری سامانە سروشتیەكان هەندێ وەلامی ئیحالە كرد بۆ بەڕێز جەنابی وەزیری دارایی، لەبەرچاوی ئێمە ئەویش نەفی ئەوەی كرد كە بەرپرس بێت لێی، پرسیارەكە لە بەڕێزتان دەكەم كە لە هەموومانەوە هەیە وەكو پەرلەمان ئەو پرسیارانە ئاڕاستەی كێ بكەین؟ بۆ ئەوەی برە پارانە ڕۆشن بێتەوە بۆ پەرلەمان؟ زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

ئەوەڵەن زۆر وازحە، سوپاس بۆ ئەو پرسیارە، ئەو بەڕێزەی كە ئەو وەزعەی قەناعەتی پێی نیە، حەقی خۆیەتی دەنگ نەدات بۆ پرۆژەكەی، ئەوە یەك، دوای ئەوە حەقی ئێوەیە بانگی بكەنە لیژنەی دارایی و لیژنەی نەزاهە، ئەو گفتوگۆیە بە دوورودرێژی باسی لەگەڵ دەكەن، جەنابی وەزیری پلاندانان كەرەمكە بۆ وتارەكەت فەرموو.

بەڕێز علی سندی/ وەزیری پلاندانان:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

بەناوی خوای گەورەو میهرەبان

بەڕێز جەنابی سەرۆكی پەرلەمان.

بەڕێز جەنابی جێگری سەرۆكی پەرلەمان.

بە حەقەت پێش ئەوەی داخلی شتێك بم، دوو پرسیارم هەیە لە جەنابتان ئەگەر بۆم تەوزیح بكەن، چونكە ئێمە ئەوە سێ ڕۆژە حاڵمان ئا ئاوایە كە هەموو بەڕێزان لە ئەندامانی پەرلەمان قسەیان دەكرد، ئێمە بۆمان نەبوو موقاتەعەیان بكەین، نازانم كە ئێمە قسە دەكەین ئەمە واردە، ئەگەر ببایە با حیسابی ئەوە بكەن، ئەمە یەك، دووەم: بەڕاستی زۆر شت هەیە كە لە خیلالی ئەو 30 ڕۆژەی ڕابردوو وئەو ماوەیەی ڕابردوو لیجانەكان لەگەڵ وەزیرەكان دانیشتوون، زۆر شتی وای تێدایە، من هیچ مانعم نیە، زۆربەیان وەلامەكەیان هەیە، ئەگەر زەحمەت نەبێت جەنابتان بەس ڕێنمایی بكەن بۆ ئەوەی كە دەست پێ بكەم.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

ئەوەندە پرسیاری كە وەرت گرتووە و گوێت لێ بووە لەو بەڕێزانە وەلامی بدەرەوە، پاشان ڕوون كردنەوەت هەیە، دوایی دەچیتە جێگای خۆت دادەنیشیت، موقاتەعە نیە تەواو.

بەڕێز علی سندی/ وەزیری پلاندانان:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

بەڕێزان، پێشەكی سوپاسی هەموو بەڕێزتان دەكەم بۆ ئەو هەموو تێبینیە بە نرخانەی كە لەناو قسەكاندا هەبووە، هەروەها بە دەرفەت دەزانم پیرۆزبایی لەو خوشك و برایانە دەكەم كە بۆیەكەم جار لە پەرلەمان

دەست بەکاربوونە، هەروەها بە دەرفەتی دەزانم کە ئیفتخار بەوە بکەم و شانازی بە ئەوە بکەم کە لەم هۆڵە ئامادەبم کە ئەمە وابزانم دەیەمین جارە یان یانزەمین جارە بودجەی حکومەتی هەرێمی کوردستان تێیدا موناقەشە دەکرێت، هەرچەندە هەندێکی موەحەد بووە، هەندێکی موەحەد نەبووە، وابزانم لە 1993 موەحەد بووە، ساڵانی ڕابردوو موەحەد بووە، بەڵام هەیکەلیەتی حکومەت دوو وەزارەتی دارایی هەبووە، بەڵام یەك قانونی میزانیە ئیسدار بووە، چ پار چ پێرار، وە بەهەرحاڵ ئەمە بۆ ئەوە باس دەکەم، چونکە ئێمە زۆر گلەیی دەکەین وکەس باسی تاریخی ئێمە ناکات، دەبێت عەلەل ئەقەل باسی تاریخی خۆمان بکەین و ڕێزی لێ بگرین، من سەرەتا دێمە سەر ئەوەی کە لە جەلسەیەکی تر پێشتر هۆڵێکی تری ئەم پەرلەمانە دانیشت بووین لەگەڵ کۆمەڵێك لە بەڕێزان باسی ئەوەم کرد کە وەزارەتی پلاندانان وەزارەتێکی نوێیە و عمری سێ ساڵە، دوایی گوێم لێ بوو کە ئەمە پاساو نیە، من خۆم هەروەکو هەندێك لە بەڕێزتان ئەمە سێ، چوار مانگە دەست بەکاربووم، بەڵام موئەسەسەیەك هەیە بەناوی وەزارەتی پلاندانان کە ئیشی خۆی کردووە لە سێ ساڵی ڕابردوو دا، ئەمساڵیش کردوویەتی، حەزدەکەم پێشەکی هەر بە کورتی باس لە پرۆسەکە بکەم کە چۆن کرا، کێ دەستی پێ کرد؟ لە سەر چ ئەساسێك بوو؟ ئینجا بچمە سەر خاڵەکانی تر، ئێمە لە وەزارەتی پلاندانان وەکو هەموو ساڵێك لە مانگی 10ەوە دەست بەو پرۆژەیە کراوە، پرۆژەکەش بەو شێوەیەیە کە یەکەم جار وەزارەتی پلاندانان خۆی خۆی ئامادە دەکات، دوای ئەوە بە نووسراوی ژمارە 78/41، لە 2009/11/5 نووسراو کراوە بۆ هەموو وەزارەتەکان، جەدوەلێکیان بۆ داندراوە کە لەم حاڵەتەی ئێمە لە 11/5 ، 19 وەزارەت بووە، 19 ڕۆژ کە ڕۆژێکیش بۆ خۆمان، چونکە لەگەڵ خۆمان دادەنیشین کە چی لە میزانیەی ئیستسماری بودجەی وەبەرهێنان، چ خاڵێك هەیە کە پەیوەندی بە خۆمان هەبێت وەکو وەزارەت، لە 11/15 ئەمە دەستی پێ کرد یەکەم وەزارەت وەزارەتی شەهیدان و ئەنفال بوو، هەڵبەتە زۆربەی موناقەشەکە دەچێتە سەر پرۆژە بەردەوامەکان، ئینجا دوایی دێمە سەر پرۆژە بەردەوامەکانیش ئەوە بابەتێکی ترە، چونکە ئەوساش باسم کردو تیکراری دەکەمەوە، میکانیزمەکە بەو شکلەیە، ئیحتمالە ئەو تەوزیحە پێویست بێت، هەرچی ئەولەویەت هەیە بۆ وەزارەتی داراییە، لە عیراقیش هەر وایە ولە کوردستانیش هەر وایە، وەزارەتی دارایی ئیلتزاماتی هەیە و مەعاشی هەیە، تەقاعودی هەیە، میزانیەی تەشغیلی بە ڕەقەم یەك، میزانیەی ئیستسماری بە ڕەقەم دوو، تەسەلسولەکە بەو شکلەیە دەبێتن، ئێمە کە دەست بە موناقەشات دەکەین تەرکیز دەکەینە سەر پرۆژە بەردەوامەکان لەگەڵ وەزارەتەکان بۆ ئەوەی بزانین وەزعیان چۆنە و لە چ مەرحەلەیەك دان، تەقاریر هەیە هی پێشتریش، بەڵام بە هەرحاڵ لە ئیجتماعێك و کۆبوونەوەیەکی رەسمی مەحزەرێکی رەسمی پێ دەکرێت و ئیمزا دەکرێت، نوێنەرێکی وەزارەتی داراییش ئامادە دەبێت، ئەم پرۆسەیە وەکو گوتم لە 11/15 دەستی پێ کردو لە 12/7 ئاخر وەزارەت وەزارەتی دارایی و ئابووری خۆی بوو کە موناقەشە لەگەڵ ئەوان کراو ڕۆژانەکە لای ئەوانە، لەبەرئەوەی کە نەدەزانرا لەو وەختە چۆن جەنابی وەزیری داراییش ئاماژەی پێدا کە بودجە چەندە؟ بە دەقیقی تەرکیز دەکەیە سەر پرۆژە بەردەوامەکان کە لە چ

وەزعێکن؟ چەند مەبلەغیان پێویستە تەغزیە بکرێن؟، بۆ ئەوەی ئیستمرار بکەن، ئینجا بەعزێك لە وەزارەتەکانیش ئامادەن کە دێن پرۆژەی پێشنیار کراویان هەیە، بۆ مەعلوماتی جەنابتان ساڵی 2009 پرۆژەی پێشنیار کراو نەبوو، زیاتر هەر پرۆژەی بەردەوام بووە، وابزانم هەندێك لە بەڕێزان تەفاسیلەکانیشی دەزانن وە لەبەرئەوە ئەو زانیاریانەی کە لە وەزارەتی پلاندانان هەیە هی ساڵی ڕابردوو پرۆژەی پێشنیار کراوی بۆ نموونە وەزارەتی پیشەسازی هەیە، یەعنی دۆکیۆمێنتە، مەسەلەن ئەوە نیە کەس لە باتی کەس قەرار بدات، ئێمە پرۆسەکەمان بەو شکلەیە دەستی پێ کرد، وە بەهەرحاڵ ئیتر لە 1/20 هاتە لای بەڕێزتان، ئەوەی کە هاتە لای بەڕێزیشتان وەکو خۆی هات، بە حەقیقەت هەر ئێمەش چونکە تازە بووین گۆڕانکاریەکی وامان لە سیستەمەکە نەکردووە، ئەو سیستەمەیە کە بۆ ئەوە بووە کە کاری پێکراوە، کە لیستەکان و فۆڵدەرەکان و سیدیەکان و ئەوانەش هاتنە ئێرە، ئەوە یەعنی هیچ ئەوەیەکی تێدا نیە بۆ موناقەشە لەسەری بکرێت، تێبینی زۆرمان گوێ لێ بوو لەو ماوەیە لە 1/20 هەتا ئێستا، بەڵام ئیتر پرۆژەکە لەلای ئێوەیە، من زۆر لەم تێبینیانە ئیمانم پێی هەیە، دەزانم کە ڕاستە و ئێوە ڕاست دەکەن ئەوە باشترە بەس خۆ من ئێستا ناتوانم دەسکاری بکەم، ئەوە تەقدیمی لای ئێوە کراوە بەڕەسمی و بە کتابی ڕەسمی، هەر میکانیزمێك و هەر ئالیەتێك پێویست بێت بۆ دەسکاری کردنی ئەمە ئەوە قۆناغێکی ترە، ئینجا ئەو تێبینیانەی کە باسیشکرا زۆربەی، چونکە ئیحتمالە زۆریش لە خوشك و برایان من دەیانناسم چ لە پەیوەندی شەخسی و چ لە کۆبوونەوەکان ئامادە بوومە لێرە، چ بە کتابی ڕەسمیش پێم گوتراوە، ئێستا ئەگەر ئیجازەم بدەنێ وازحیشە بۆ هەمووان یان نا، بەس فیکرەیەکی تریشتان بدەمێ، کە ئەم وەزارەتانە کە هاتن لەم 19 ڕۆژە چیان تەقیدم کردووە، بە کورتی دەیڵێم ئیحتمالە هەر سێ، چوار دەقەیەکی پێ بچێت، ئینجا بۆ ئەوەی کاتەکە ئیستیفادەی لێ بکەین، ئێمە تەبیعی لەو تێبینیانەی کە وەرمان گرتووە، تێبینی سەرەکی هەیە لەسەر مەسەلەی جەمع و تەرح و لەسەر مەسەلەی تیکرار، تەبعەن جەمع و تەرحەکە کۆی گشتی جەمع و تەرح کە ئەو مەبلەغەکەی کە ئەوە دەدرێت، هەرچەندە من نوقاتیش وەڵامی لیژنەی دارایی و ئابووریشم نووسیوە، نازانم پێدا بچم و یەك یەك جوابی بدەمەوە یان نا؟ یان پێویست ناکات؟ مادام وایە با لە لیژنەوە دەست پێ بکەم، تێبینیەکانی ڕاپۆرتی لیژنەی کاروباری دارایی و ئابووری، لە بەشی دووەم لە لاپەڕە 11 خاڵی دووەم لە پێشنیاری بودجەی پەروەردە، ئەگەر هاتو ئێمە سەڵاحیەتی موناقەلەمان هەبێت ئەوا جێ بەجێ ی دەکەین و نازانم کەس تەسجیلی دەکات؟ یان بەهەرحاڵ ئەوە لە پرۆتۆکۆڵ هەیە، لاپەڕە 12 پێشنیاری لیژنەی پەیوەندیەکان و ڕۆشنبیری و ڕاگەیاندن و شوێنەوارە، ئەوەش باشە ئەگەر ئەوەمان هەبێت جێ بەجێ ی دەکەین ئەگەر دەرگا قانونیەکەمان بۆ بکەنەوە، لاپەڕە 12 پێشنیاری لیژنەی دارایی ژمارە 1، سندوقێك دابندرێت بۆ هەموو ئەو ناوچانەی کە ناکۆکی لەسەرن، ئەوە بڕیارەکە لەسەر من نیە، ئەگەر بڕیارەکە دابندرێت وابزانم جیهەتێکی تر دەبێت قەراری ئەوە بدات کە سندوقێکی وا دابمەزرێت ئیتر هەر تەرەفێك بێت، لە لاپەڕە 14 دووبارەبوونەوەی پرۆژەی دروست کردنی خانوو بۆ بەڕێوبەری ناحیەکان لە 2009

تەواو بووە لە 2010 دووبارە بودجەی بۆ داندراوەتەوە، ڕاستە هەندێك لەو خانوو و بینایانە تەواو بووە، بەڵام هەندێکیان دوو هین هەیە کە بەعزێك لە برادەران لە مەجالی کاروباری موقاولات مەعلوماتتان هەیە، یەك/ ئیستلامی تەواو بوون هەیە، دوو/ تەسویەی مالی هەیە، هەتا تەسویەی مالیش نەکرێت بە نیسبەتی حکومەت و وەزارەتی دارایی و وەزارەتی پلاندانان نابیتە پرۆژەی بەردەوام، حەزدەکەی یەك فلسی مابێت، ئەمە هینەکەی وایە، ئەمما کە پارەی بۆ دانراوە ئەگەر سلفەی ئەخیرە، ئەگەر مەبلەغەکە زۆر زەخم ترە لە مەبلەغی سلفەی ئەخیر یان کەشفێکی ئیزافی لە ئەوان، ئەوە واردە، بەڵام ئەو حاڵەتە ئەوەیە وەزعەکەی، ئینجا لەویٚ تێبینیەکی تر هەیە کە کۆمەڵێك لەو پرۆژانە هەر بە هین داخڵ کراون، ئەمە یەکێکی ترە، ئەگەر وەخت هەبوو ئەوەش باس دەکەین، دوو پاوەر پۆینتی تێدایە لەو فۆڵدەرەی پەرلەمان، بەعزێك لە تیکرارەکان، ئەوانەی کە تیکرارن، کۆی گشتی تیکرارەکان بە پارە و بە رەقەم (ئەوانەی کە فعلەن تیکرارن) لەبەردەوامەکانیش هەیە و لە پێشنیارەکانیش هەیە کۆی گشتیان (حەوت ملیارو سێ سەد و شەست و نۆ ملیۆن دینارە) ئەمە ئەوانەن کە ڕاستە تیکرارن، هی تر هەیە کەوا دێتە بەرچاو کە تیکرارن کە دیسان خەلەلەکە لەلای ئێمەیە، لەلای ئێمە ولەلای وەزارەتی مەعنی، بۆ نموونە ژمارەی ئەو قوتابخانانەی کە ناویان وەکو یەك تیکرار بووەتەوە، کە لە وەزارەتی پەروەردەوە ژمارەیان 67 قوتابخانە و باخچەی ساوایان داخڵ کراوە، لەوانە یەك مەعلومە کە ادخال نەکراوە کە لە چ قەزایەکە، پارێزگا داخل کراوە، بەڵام لە چ قەزایەکە لەلای ئێمە داخڵ نەکراوە، تەبیعی ئەوە خەلەلە و وابزانم بودجەش بۆ ئەوە هاتووەتە بەردەستی جەنابتان کە هەرچی نەقسێك هەبێت تەکمیلە ببێت، ئەمانەی تر هی مدیر ناحیەکان و خانوو بۆ بەڕێوبەری ناحیەکان ئەوانە تیکرار نیە، خۆی ئەسڵەن 17 پرۆژە بووە، دوای ئەوە یان 11 یان 12 شوێنی تر کاك دڵشاد موافەقەت کراوە یان زیاد بووە یان ناوی پرۆژە بە هەمان شێوە ماوە، پرۆژەی دروست کردنی بینایە بۆ بەڕێوبەرایەتی ناحیە و خانوو بۆ بەڕێوبەری ناحیە، بەڵام بەس قەزایەکە گۆڕاوە، کە ناوی تازەش ئیزافە بووە بە هەمان شێوە کە ناویش تەسبیت دەبێت کەس بۆی نیە ناوی مەشروع بگۆڕێت، لێرەوە تا ئەو لیژنانەی کە جەنابی شێخ بایز ئیشارەتی پێیدا کە ئێستا لە کوردستانن تەدقیق دەکەن، مەشروع کە تەسبیت بوو هەر ئەوە نیە، بەس لێرەش کە موسادەقە دەبێت، وەزارەتی دارایی هەمان مەشاریع بە عەرەبیش ئیدخال دەکەن و جیهەتی تریش هەیە کە بەدوای دادەچێت، ئەوە نیە کە موجەرەد ئێمە چەند کەسێکین چۆن موتابەعەی دەکەین یان نا، گوژمەی بەردەست چیە؟ گوژمەی بەردەستیش دیسان وەکو هەموو شتەکانی تر دیسان زۆر تەقدیریە، رەقەمێکە و پێمان دەگوترێت، هەموو هەوڵێك دەدرێت، ئەم حەدی ئەقەل دەتوانم بڵێم ئەم ئیشی سێ ساڵی ڕابردوو بووە و ئێمەش ئەمساڵ تەکمیلەمان کردووە، محاوەلەش دەکەین کە دەقیق تر بین، دەست نیشان کردنی چەند ڕێبازێك بۆ نەهێشتنی بۆشایی نێوان گوژمەی بەردەست و گوژمەی داواکراو، چونکە کە لەگەڵ وەزارەتەکان دادەنیشین شت داوا دەکەن، ئینجا بیریش لەوە دەکەیەوە ئایا لایەنی دەرەکی هەیە کە گوژمە ببەخشێت بۆ هەندێك لە پرۆژە پێشنیار کراوەکان؟، بۆ نموونە کەس باسی نەکرد، بەس هەر بۆ

مـەعلوماتی بـەڕێزتان، قـەرزیش هـەبووە، وەرگـیراوەو سـەرفیش کـراوە، بـەڵام باسـیش نـەکراوە لـە هـیچ شـوێنێك، بـەس لەبەرئـەوەی داخلـی میزانیـە نـەبووە، قـەرز کـە هـاتووە و بـانکی دوەلی هێناویـەتی بـۆ پرۆژەیەك تەنفیزیش کراوە و بانکی دوەلی خۆی لەسەریەتی ئەمانە هەیە، بەهەرحاڵ ئێمە تەدقیقی ئەوە دەکـەین نـەوەکو لایـەنێکی دەرەکـی هـەبیتن ئـەو پرۆژەیـە ئیمکـان هـەبێتن کـە بچـێتە سـەر ئـەو لایەنـە، ئەولەویاتی ستراتیژیمان چین؟ دوو ڕۆژ بوو دەوامم کردبوو وابزانم یەکێك لە ئەندام پەرلەمانە بەڕێزەکان نامەیەکی نارد گوتی پلانی ستراتیژی هەرێمی کوردستان چیە؟ تەبیعی ئەمە قسە زۆر ڕادەکێشێ، خۆ ئێمە ئەگەر بە ئەکادیمی و یەعنی بە شێوەیەکی مونەمەق وەکو دەڵێن شتەکان تەعریف بکەین، ئـەوە دەتـوانین خەریکی بین، بەڵام هەرێمی کوردسـتان سـاڵانی ڕابـردوو سـتراتیژیەتێکی هـەبووە کـە کێشـەی کارەبـا حـەل بکات، ئەم ستراتیژیەتە، ئەمە کێشەیە و ئەمە عالـەم هـەمووی بەدەسـتیەوە دەنـاڵێنێ، ئـەوە یەکێکـە لـەوە ئەوەکان، لەبواری تر تۆ دێیتە سەر ئەوەی کەباسـی ڕێگاوبـان دەکرێـت، یـەعنی بـەچ سـتراتیجیەتێك، چـۆن دەتەوێت شتەکان پێکەوە ڕەبت بکەیت؟ جاری خۆی مەجموعەیەك ستراتیجیات هەیە، کە هـەم حکومـەتی عێراق، هەم زۆر وڵاتان لە عالەم ئیتیباعی دەکەن، ئەهدافی ئەلفیە هەیە، ئێن دی جی گۆلس هەیە، عێـراق مەجموعەیەك پلانی هەیە، وەکو ڕەفعی موستەوای فەقر بەپێی ئەو ئیحصائیاتانەی کە لەساڵی 2007 و 2008ەوە کراوە ستراتیجیاتی بۆ دانراوە، هەندێکیان لە بواری تەتبیقن لێرە، تۆ ئەگەر بێی باسی ڕێگاوبان بکەیت، باسی ستراتیجیەت بکەیت، کوردستان هەرێمێکی بچووك نییە، بەس موحافەزەی دهـۆك لـە لوبنـان گەورەترە، خۆ ئەمە ئەگەر باسی ئەو ئیمکانیاتانە بکەیت کە هەیـە لـە کوردسـتان، وەکو بونیـەی تـەحتی، زۆر شت هەیە کە نییە، ئێمە فەرقمان لەگەڵ بەغدا ئەمنیەتە، وە ئیلا ئەگەر باسی بونیە تـەحتی بکـەیت، ئەوان بونیەی تەحتیان لە ئێمە باشترە، وەزعی ئەمنیان خراپە، هەموو شتێك ناشیرین دیارە، بەهـەر حـاڵ ئەولەویاتی ستراتیجی موحاوەلە دەکەین بە لەبەرچاو گرتنی، ئێستا پلانی ستراتیجی وەزارەتی کشتوکاڵ کە ئێستا هەیە عەجزی مالیەکەی تەئسیری لێ دەکاتن، ئەوە زۆر ڕوونە، پارساڵ دەستیان پێ کـردووە نزیکـەی سـەدو هەشـتا ملیـۆن دینـاریـان سـەرف کـردووە، خەتـەواتی یەکـەمیان دەسـت پـێ کـردووە، پلانەکـە پـێنج ساڵەیە، لە ساڵی دووەم کۆی گشتی پلانەکەیان دە پۆینت دوو ملیـار دۆلارە، ئـیعلان کـراوە، هەنـدێك بەشـی دەستی پێ کراوە، ئەم نەوعە پلانەیە کە هەم تۆ دەبێت تەغزیەی بکـەیت و هـەم دەبێـت تـۆ بگـەڕێیت لـە لایـەنێکی تـریش هـەبێت بـۆ تەغزیـە بکـات، ئایـا ئێمـە دەتـوانین گـرنگترین پرۆژەکـان؟ بـەپێی ئامانجـە ستراتیجیەکانمان هەڵبژێرین؟

هاوسەنگی وەبـەرهێنان لـە پارێزگاکانـدا بـەپێی ژمـارەی دانیشـتوان، ئەمـە یـەعنی شـتێکی ئـەوە نییـە زۆر زەحمەت بێت، یان بێتە بیری هەندێك کەس، یان نەیەتە بیری هەندێك کەس، بەڵام خـۆی ئێمـە کۆمـەڵێك کێشەمان هەیە، ئێمە هەموو قەزاو ناحیەکان و گوندەکانی کوردسـتان موسـتەحەقن و هەمووشـیان دەبێـت هەرچیەك هەیە محاوەلەی ئەوە بکرێت بە حەددی ئیمکان عەدالەت بەکار بێنێت، بـەڵام کـە فرۆکەخانـەی هەولێر دروست دەکرێت، نازانم یەعنی خەڵکی کوردستان هەمووی هاتووچۆی پـێ ناکـەن؟، لەوانـەیـە هـەتا

حەددێکی کەمتر لەسەر فرۆکەخانەی سلێمانیش تەتبیق دەبێت، لەوانەیە یان ئەوەیە هەرێمین، یان کیانین، یانیش ئێمە مەجموعە ئەقزیەو نەواحی، ئەوەش هەیەو راستە ئێوە حەقی خۆتانە دیفاع لەو شوێنانە بکەن، دەبێت دیفاعیش بکەن، ئەوە وەسیلەی وەحیدە کە سەرنجی ئێمە رابکێشێت، بەس هەر دەبێت لە کۆتایی لە بەرچاویشتان بێت کە شتەکان مەحدودە، بەلام هەر بۆ کورت کردنی وەلامدانەوە کە پرسیارێك زۆر جار دووبارە بۆوە، بەلێ لەم میزانیە موراعاتی عەدەدی رێژەی دانیشتوان کراوە، حەز دەکەن ئەمرۆ ئەم قسەیە دەکەم، کەی دێنەوە بە هەر وەسیلەیەك، بە هەر تەریقەیەك حیسابی دەکەن، جەنابی کاك ئاسۆ هەر چۆنێك حیسابی دەکەیت، وەرە حیسابی دەکەین لەگەڵ تۆ، جەنابی سەرۆکی پەرلەمان، من زۆر مولاحەزەم لەسەر قسەکانی بەڕێزیان هەبوو، بەس موفاتەعەم نەکردن، ئینجا وەزارەتی پلاندانان ئەگادار دەکرێتەوە سەبارەت بە بودجەی وەبەرهێنان، وەزارەتەکە لیستی پرۆژە بەردەوام و پێشنیار کراوەکان بەپێی گرنگتر پێشکەش دەکەن، وەزارەتەکان کە لیستەکانیان پێشکەش دەکەن بە ریز بەندی دەینێرین، پێیان دەگوترێت چی ئەهەم ئینجا موهیم لە سەری سەرەوە بە تەسەلسول دابنێن، بۆ ئەوەی سبەی کە دێتە سەر ئەوەی نەقص هەبێتن لە تەغزیە کردنی مەشاریع، یان تەبنا کردنی ئەو مەشاریعانە، وەسیلەیەك هەبێت، تۆ هەر دەبێت بە تەریقەیەك ئیختیاری ئەولەویات بکەیت، ئیتیفاقەکە بەوشێوەیە، لەوانەیە یەعنی تۆزێك موراعاتی ئەوە بکات کە ئەو ئەولەویاتەی ئیختیار کراوە موتەفەق عەلیها، موناسیبە، ئێمە پێمان گوترا بەرنامە بۆ سێ و نیو قەصدم ترلیۆن دینارە، پرۆژەی بەردەوام هەیە، کە پێشتر پەسند کراون، پرۆژەی نوێش هەیە، من هەر لێرە لەم نوقتەیە دەمەوێت تۆزێك یەك، دوو دەقیقە باسی پرۆژەی بەردەوام بکەم، یەعنی من مولاحەزاتی ئەوەم بیست، بەڕاستی وەکو لە سەرەتا گوتم من هەندێك هەڵە هەیە لەناو ئەم لیستەدا، یان لەناو ئەو هینانە کە ئەرکی وەزارەتەکەی ئێمەیە، ئەرکی منە شەخصی، بەلام دەبێت ئێوەش تەقەبولی ئەوە بکەن، جەنابیشتان زۆر رەئیتاندا، ئەگەر من بەنیسبەو تەناسوب تەماشای بکەم، ئەو پەڕی رێزم هەیە بۆ هەمووتان، ئەو رێژە هەڵەیانەی لە لیستەکانی من هەیە، ئەگەر بەراوردی بکەم بەو رێژەیەی کە لەم سێ رۆژە گوێم لێ بوو، وەڵلاهی وەزعی من خراپ نییە، من پرۆژەی بەردەوام بە شەش نەوع لەم هۆڵە گوێم لێ بوو، کاکە پرۆژەی بەردەوام برادەرێك دەڵێت پرۆژەی تەواو نەکراو، برادەرێکی تر دەڵێت هیوادارم ساڵی ئایندە کێشەی پرۆژەی بەردەوامەمان نەبێت، برادەرێکی تر دەڵێت هەر هەموو پرۆژە بەردەوامەکان پرۆژەی وەهمین، یەعنی موناقەشەی فەنی بەسەرچاو، موناقەشەی سیاسیش ئەگەر پێویست بێتن، بەس من باوەڕ ناکەم بۆ موناقەشەی سیاسی هاتبمە ئەو هۆڵە، ئەگینا هەندێك کەس پێیان دەکرێت، وەڵلا منیش پێم دەکرێت، پرۆژەی بەردەوام شتێکی تەبیعییە، ساڵی ئایندە ئەم وەختە لێرە ئەو پرۆژانەی کە جەنابتان مەصادەقەی لەسەر دەکەن، ئینجا دەبنە پرۆژەی بەردەوام، هیچ پرۆژەیەکیش نییە لە عالەم، لە دنیادا تۆ بە دوو مانگ تەنفیزی بکەیت، یان بە سێ مانگ، یان لە سەنەی مالی تەواوی بکەیت و تەسویەی بکەیت، کاکە ئەمە لە عێراق، لە دنیا هەموو پرۆژە هەیە ئەسڵەن خۆی ماوەکەی سێ ساڵە، پرۆژە هەیە پرۆژەی فرۆکەخانەی (برۆفیست) تەماشای بکە ئینشائەللا

لە ئیفتیتاحەکە دەیبینن فرۆکەخانەی نێودەوڵەتی هەولێر شتێکە مەفخەرەیە بۆ کورد، نەك بەس لە کوردستانی عێراق، بەڵکو لە هەموو جیهاندا، ئەمە خۆ هی ساڵێك نییە، ئەمە پرۆژەی بەردەوامە، یەعنی هیچ خەلەلێکی تێدا نییە ساڵێکی تر، من مزگێنیتان دەدەمێ، ساڵێکی تر ئەم وەختە ئێوە پارە تەخصیص دەکەن بۆ پرۆژەی بەردەوام، خۆش، یان ناخۆش، ئینجا کەیفی خۆتانە، ئەمە وایە ئیش دەکات ناوی لێنانێین پرۆژەی ناتەواو، پێی دەڵێین پرۆژەی بەردەوام، بەڕێز ئەندام پەرلەمان ئەندام پەرلەمانە، کەس پێی ناڵێت نوێنەری فلان و نوێنەری فلان، ئەندام پەرلەمانە تەواو بڕایەوە، ئەم نەوعە تەسمیاتانە نازانم، چونکە من تەوزیحم لەسەر پرۆژەی بەردەوام، ئێستا لێرە بڵێین دوو پۆینت چوار ترلیۆن بۆی تەخصیص کراوە، ئینجا شەرحی ئەوە بکەم کە بۆ بۆی تەخصیص کراوە؟ خۆ ئەمە یەکەم شت ئەم پرۆژانە تەحتە تەنفیزن، ئینجا ژمارەیان هەزارو چوارسەدو چل و یەك پرۆژەیە، ئینجا جەنابتان مولاحەزەتان لەسەر کۆمەڵێك لەو پرۆژانە هەیە، ئێ واریدە، بەس نەك تۆ نەفیەك لەسەر هەمووان بکێشی، نابێتن، یەعنی ئەمە هەر مەنتقیش نییە، تەغزیە کردنی ئەو پرۆژانەش بۆ مەعلوماتی جەنابتان هەر لە ئێستاوە بۆ ساڵی ئایندە خۆتان حازر بکەن، لەوانەیە هەر پێتان نەکرێت پرۆژەی پێشنیار کراویش بکەن، پارساڵ وا بوو، ئەمە ئەگەر ئیعتیماد دەکاتە سەر ئەوەی چەند موخەصەص دەبێتن بۆ میزانیەی ئیستیسماری، چەندی تر دەکرێتن؟ ئێمە لەوێ کە ئەوەمان زانی ئەوەمان تەغزیە کرد بۆ مەعلوماتی بەڕێزیشتان، هەندێك لە پرۆژە بەردەوامەکان هەموو مەبلەغەکەشی بۆ تەخصیص نەکراوە، حیسابی 2011شمان بۆ کرد، ئەو تەفاسیلانەش کەی ویستتان، هیچ شەرت نییە ئێستا لەم دانیشتنەو لەم کاتە هەموو تەفسیلێکیشتان پێ بڵێم بە هەر شێوەیەك ویستتان چ بە رەسمی، چ بە سەردان، بەهەر نەوعێك ویستتان، ئەمە وایە ئیتر هیچ هینێکی لەسەر نییە، بە ئێمەگوترا کە لەگەڵ وەزارەتەکان دابنیشین، وەزارەتەکان پرۆژەیان تەقدیم کرد بایی دوازدە پۆینت دوو ترلیۆن دینار، ئەمە کۆی گشتی تەقدیم کراو لەلایەن وەزارەتەکانی حکومەتی هەرێمی کوردستان کابینەی شەش، ئەوەی لەبەر دەستماندایە با دیسان بە تەقدیری بڵێم، چونکە خۆی هەشت و شتێکە، یان نۆیە، یەك ترلیۆنە بابڵێین، کەواتە ئەوەی لەبەردەستی ئێمەیە یەك لەسەر دوازدەی ئیحتیاجاتی حکومەتی هەرێمە بەو شێوەیەی کە بە رەسمی بە ئێمە گوتراوە، ئینجا مەسەلەن وەزارەتێك تموحاتی زۆرە، یان شتی تەلەب کردووە، کە ئەولەویەت نییە، ئەوە لەلای من بە موناقەشە حەل دەبێت، بەس من ناتوانم ئەو قەرارە بدەم، وەزارەتی کارەبا لە راپۆرتی لیژنەی داراییدا هاتووە دەڵێت لەکاتێکدا کە چوار سەدو شتێکی تەلەب کردووە، کەمتری بۆ تەخصیص کراوە، وەزارەتی کارەبا یەك ترلیۆن و شتێکی تەلەب کردووە، ئێستاش بە هینەکان پیشانتان دەدەم، بەڵام ئەمەی کە هەیە ئەمە بەو شێوەیە، وەزارەتی کارەباش کێشەکانی مەسەلەکە بەس پارەش نییە، وابزانم ئێستا ئەگەر ئەدیسۆنیش بێت ببێت بە وەزیری کارەبا 100٪ پێی حەل ناکرێت، چونکە هەتا ئەوە تەواو دەکەیت، لە 97 و 98 لەبیرمە لە نەوت موقابیلی غیزا دەیانەوت، ئەمە مەوزوعێکی سیادییە، غەیری حکومەتی عێراق کەس بۆی نییە، هەتا ئێمە دەرگامان کردەوە، هەندێك پرۆژە لە کابینەی پێنج کرا، ئێستا

موشكيلەی فیول و ئەشكال ئەنواعی وقود هەیە، هەتا ئەوە حەل دەبێتن، مەسەلەی رەبت هەیە، بە هەر حاڵ ئیحتیاجاتی ئەوان پێشكەش كراوە، ئێمە دوای ئەوە بەكورتی رسومی موختەلیف زۆر ئەوە نەكەم، ئەمە وەزعەكەیە، وەزعەكەش ئەوەیە كە تۆ ئەگەر ناوی لێ نەنێم عەجز، بەلام ئەمەیە ئیختیلافێ بەینی ئەو شتانەی كە پێشكەش كراوە، ئەو شتەی كە ناوی لێ نراوە موقەرەر، یان پێشنیار، یان موصەدەق لەلایەن ئێمە، نازانم هەرچیەك بێتن، ئەمە فەرقەكەیە، ئینجا ئەمە پێشنیار كراوی حەقیقییە، ئەوەی ترش بەردەوامە، ئێمە ئەوەی كە كردوومانە چیە؟ ئەوەیە كە ئەگەر تەنها تەمەسوكمان بە یەك ترلیۆن دابەش كرا بوایە، دەمانبینی لەوانەیە زۆر مەحدود بێت ئەو شتانەی كە ئیدخال دەكرێت، ئێمە هەستاین مەبلەغێكی گەورەتر دانراوە بۆ پرۆژە پێشنیار كراوەكان، بەلام لە ساڵی 2010 یەك ترلیۆنی بۆ دانراوە، ئەو دووەی تر بۆ ساڵی ئایندە، جەنابتان لەم هۆڵە رەزامەندیی لەسەر دەدەن و ناوی لێ دەنێن پرۆژە بەردەوامەكان، هی دواتریش هەروایەو هەر بەو شێوەیەش دەكرێت، هەڵبەتە ئێمە هەندێك شت نیسبەتە لەسەر ئەوەی مەعلوماتتان هەبێتن، وەزارەتەكان بەشێوەیەكی گشتی مەسەلەن كام وەزارەت زیاتری وەرگرتوە؟ وابزانم لە هینەكانیش هەیە، بەلام وەزارەتی شارەوانی و گەشت و گوزار، وەزارەتی ئاوەدانكردنەوە، وەزارەتی كارەبا لە پرۆژە بەردەوامەكان ئەمانە وەكو دەڵێن حیصەتی ئەسدیان هەبووە، وەزارەتی دارایی و وەزارەتەكانی تر بە گشتی كەمتریان هەبووە، ئەوانەی كە داوا كرا بوو بەحەقیقی دوو هەزار و چوار سەدو چل و دوو، یان دوو هەزار و چوار سەدو چل و سێ پرۆژە بووە، ئەوەی كە كۆی گشتیان دەكاتە دوازدە ترلیۆن، بەلام بە هەر حاڵ ئیتر تۆ وەزارەتێك تەسەور بكات دوازدە ترلیۆنی داوە، یەعنی هەروا ئەگەر یەك وەزارەت بێتن، تۆ پێنج لەسەد، یان شەش لە سەدی ئەو شتەی كە داوای كردووە بیدەیت، یەعنی قەت تەوەقوعی ئەوە مەكە نە لەلای جەنابت و نە لەلای من ئیكتیفا، یان بەو نەتیجەیە رازی بێت، یان زۆر پێی مورتاح بێت، حەقی خۆیەتی، هەروەها بە ئەرقامی تر مەسەلەن چ لەپرۆژە بەردەوامەكان، لە پرۆژە پێشنیار كراوەكان هەندێك زانیاری تر هەیە لێرە، لێرەش دیسان ئەوەی كە دەبینرێت لە پرۆژە داواكراوەكان بەتایبەتی وەزارەتی ئاوەدانكردنەوەو وەزارەتی شارەوانی ئێستا ئەوان فەرقێكی زۆر گەورە هەیە لەنێوان ئەوان وەزارەتەكانی تر، ئەوانە هەموو وەزارەتەكانی حكومەت ئێستا تموحی زیاتریان هەیەو بەرچاویان روونتر بووە، شەریكاتی عالەمی دەبینن، پەیوەندییان لەگەڵ دەرەوە هەیە، لەبەر ئەوە ئێستاش ئەگەر تەماشا بكەیت هەتا لە پێشنیار كراوەكانیش دیسان ئەوان زۆر فەرقێكی شاسعیان هەیە لەگەڵ هەندێك وەزارەتی تر، یەعنی هەندێك وەزارەت هەیە كە لەوانەیە پەیوەندی بە ئێمەش هەبێت وەكو پلاندانان، یان هەر بە سیاسیەتی حكومەت بەشێوەیەكی گشتی، بەلام هەندێك وەزارەت هەیە مەشاریعەكانی كە تەقدیم دەكات كەمە، مەفروزە زیاتر بێت، ئەوەش هەیە، بەلام ئەو دوو وەزارەتە لەوێش هەر بەو شێوەیە تەقدیمیان كردووە، نەتیجە ژمارەیەكی كەم لە داواكاریەكان پەسند كراون، بابڵێین بۆیان داخیل كراوە، چونكە پەسند كردنەكە لەلای بەرێزتانە، هەندێكیشی لەو گۆژمانە دەچێتە ساڵی 2011، لەوانەیە دوور بێت، یان زۆر وازیح نەبێت، وابزانم ئەمەی كە لەهەموویان زیاترە

وەزارەتی شارەوانی و گەشت و گوزارە، ئەوەی تەنیشتی کارەبایە، ئەمە کۆی گشتی بەردەوام و پێشنیار کراوەکانە، کەس ناتوانێت بە هیچ مەنتیقێك و بە هیچ قانونێك کەس بۆی نییە حیسابی مەشروعی هیچ وەزارەتێك و هیچ موحافەزەیەك و هیچ قەزایەك و هیچ ناحیەیەك بە تەنیا بکات، دەبێت هەر دووکی حیساب بکەین، ئینجا ئەگەر هەندێکیان خەلەلی تیایە چ لە پێشنیارەکە، چ لە بەردەوامەکە، ئەوە مەوزوعێکی ترە، بەس ئەمە هەردووکی حیسابە، ئێستا دەتوانین سەد نەوعە موعادەلە دروست بکەین لەسەر ئەمەیان بە تەنیا، لەسەر ئەوەیان بە تەنیا، لەسەر ئەم جێیە بە تەنیا، لەسەر ئەمە، شکلەکە بەو شێوەیە، ئەو سورە بابڵێین بەردەوامە، لەوانەیە من لێم دوورە ئێستا، بەلاّم ئێستا لەوێ وەزارەتی ئاوەدانکردنەوە لە هەموویان زیاترە، وەزارەتی کارەبا لەتەنیشتیەتی، عەفو شارەوانییە، کارەبا لە تەنیشتیەتی، ئاوەدانکردنەوەیە، دارایی و ئابوورییە، خوێندنی بالاّیە، تەندروستییە، پەروەردە، هەروا بە تەقدیر دەڵێم ناوخۆیە، رۆشنبیریە، بەپێی ئیرتیفاعی کۆڵۆمەکە، ئەمە نەتیجەی موحەصیلەی نیهائیە، مولاحەزاتیش ئەوە مەوزوعێکی ترە، ئینجا بۆشاییەکی زۆر هەیە، ئەم بۆشاییەش دەبێت دیراسەت بکرێت زیاتر، چونکە هەندێکی لەوانەیە یەعنی بۆشایی ئەوە بێت بە جددی کاری لەسەر بکرێت، بەتایبەتی کە لە پرۆژە پێشنیار کراوەکان ئەوە دەبێتن، هەروەها لە پرۆژە بەردەوامەکان چەند شتێك هەیە، مەسەلەکە ناحیەی تەکنیکییە، کە لەبواری تەنفیزی پرۆژەکان دەور دەبینێتن، هەندێك شتیش کە پرۆژەکە چۆن مورتەبەو ئەوانە، هەندێك شتیش ناحیەی سەرفە، لەوانەیە بگاتە نیهایەتی ساڵیش پرۆژە بەردەوامەکان ئەو پارەیە سەرف نەبێت، یان هەتا لەناوەڕاستی ساڵ، یان لەماوەیەکی موعەیەن تەماشای بکەیت جەدەوەلی سەیری عەمەلەکەی بەو شێوانە ناچێتن، لەوانەیە هەرواش بووە، ئەو وەختە یان دەبێت پرۆژەیەکی تر دەست پێ بکەین، یان موناقەلە بکەیتە شوێنێکی تر، ئێمە هەوڵمانداوە بە هەموو شێوەیەك پرۆژە بەردەوامەکان وەکو دەڵێن ئێستاش بەردەوام دەبین لە پرۆژە بەردەوامەکان بودجەکەیان بەهەر شێوەیەك بێت کەم بکرێتەوە، نەك کەم بکرێتەوە، ئێمە بۆمان نییە کە دەستکاری ئەرقام و ئەوانە بکەین، بەلاّم ئەگەر خەلەلێك، شتێك هەبێت لە شوێنێك، ئەوە دەبێتە هۆی ئەوەی کە مەجالی ئەوە بدرێت کە پرۆژە پێشنیارەکان ژمارەیان زیاد بکرێتن، دەرەئەنجامەکان ئەوەیە کە زەخت کردنە لەسەر ئەوەی هەندێك شتیش هەیە کە دەبێت لەمەودوا، لەوانەیە هەر لێرەوە، لەوانەیە لەم مبنەرەوە باسی بکەم لە پرۆژەکاندا هەندێك وەزارەت هەیە موتەشابیهن لە نەتیجەی نیهائی، قانونیان جیایە، هەیکەلیان جیایە ئەوانە، بەلاّم وەزارەتی ئاوەدانکردنەوە، وەزارەتی شارەوانی لە هەندێك شت لە یەك دەچن، هەندێك جار ئیشێك دەکاتن، ئەویش مومکینە بیکاتن، ئەو جۆرە تەنسیقانە دەبێت زیاتر بکرێت، بۆ نموونە، ئەگەر بێمەوە سەری، بەڵێ کاری تریش هەر دەمێنێت، ئەوە کۆتایی هینەکەش نییە، بەنیسبەت تێبینیەکان لەسەر راپۆرتی لیژنەی کاروباری دارایی لاپەڕە چواردە باسی دووبارە کردنەوەکە بوو، دووبارە بوونەوەیەك هەیە لە لاپەڕە چواردە، دووبارە بوونەوەی بودجەی ناوخۆ و کارگێڕی هۆیەکەی چیە؟ هی دهۆکە، راستە، هۆیەکەی ئەوەیە دوو پرۆژەن، جارێکیان بە بادینی نووسراوە، جارێکیشیان بە سۆرانی، بەس کاکە ئەوە

دوو جار تەنفیز ناکرێت، کەس ناتوانێت دوو جار تەنفیزی بکات، ئەمە کە ئیدخال بووە لە عەمەلیەی ئیدخال ئەوە هەیە، ئەمە ئەو پرۆژەیە بووە، لە لاپەڕە چواردە من ئەمە وەڵامی نوقتەکانی لیژنەی بەڕێز لیژنەی دارایی و ئابووری دەدەم، دێمە سەر پرسیارەکانی بەڕێزتان، لەلاپەڕە چواردە بینایەی لقی دوو لە دال وابزانم لە راپۆرتی لیژنەکەدا هاتووە، ئەمە وابزانم هەزار و یەك نەوع باس کرا، بۆچی پارەی بۆ تەخصیص کراوە؟ مەسەلەکە مەسەلەیەکی مالییە، شتێك هەیە لەسەر بودجەی تەنمیەی ئەقالیمە، شتێکی هەیە لەسەر بودجەی میزانیەی وەزارەتێکە، ئەمە کە تەنفیز کراوە، زۆر جاریش ئێستاش هەیە تەمویل لە تەرەفێك بێتن حیسابی تەنمیە، ئەقالیم پارەی تێدا بێتن، یان حیسابی وەزارەت پارەی تێدا بێت، هەر بە ئیتیفاق جیهەتی مونەفیزە لەگەڵ وەزارەتی مەعنی لەگەڵ ئیدارەی مەحەلی پارە لێرە دەچێتە شوێنێکی تر، دەبێت بچێتەوە شوێنی خۆی، یەك جار دەکرێتن بۆ مەعلوماتی جەنابیشتان، ئەوە لەبەر ئەوەیە ئیدخال کراوە، بەڵام بۆ مەعلومات وابزانم ئەگەر حەتمەن زۆریشتان پرسیوە ئەو پرۆژەیە تەواویش بووە، کە پرۆژەکەش تەواو بووە، بۆچی کراوە؟ ئەو، ئەمسالی ئەو، ئەو پرۆژەیە لە یەکی شوباتی ساڵی 2004 شتێکی گەورە لەوێ قەوما، ئەو داواکارییان هەبوو، کۆمەڵێك سەرکردەو کۆمەڵێك خەڵکی تێکۆشەرو لەوێ شەهید بوون، بۆ ئەو هۆڵە ئەو وەعدەیان پێ درا بوو، وابزانم دوو ساڵ و سێ ساڵیشی پێ چوو هەتا تەواو بێتن، بەهەر حاڵ چ ئەو پرۆژەیە، چ کۆمەڵێك پرۆژەی تر کە ناویان لێنراوە، من ئەو بڕیارە بۆ ئێوە بەجێ دەهێڵمەوە، چونکە پرۆسەی جیاکردنەوە بەشێوەیەکی گشتی تێکەڵاو بوونی حکومەت و حزب لە کابینەی پێنجدا دەستی پێ کرد، بەڕێز کاك نێچیرڤان بارزانی هیچ نەما نەیکاتن، بەهەموو شێوەیەك، چوار وەزارەت مابوون نیهایەتی کابینەکە بووە دوو وەزارەت، ئێستا لێرە بەرنامەکە لێرەیە ئەوەی ماوە تەکمیلە بکرێت، ئەمەش دەبێت بگوترێت، ئەم پرۆژانەی ئێستاش لەناو میزانیەکەدا هەن بە رەقەم ئەوانەی کە جەنابتان ئیشارەتتان پێدا، سی وچوار بوو، یان سی و دوو ملیار دینار بوو، ئەمانە هەر هەمووی تەنها لەسەر بودجەی وەبەرهێنانی سێ و نیو ترلیۆنی دەکاتە یەك لە سەد، کەمتر لە یەك لە سەد، ئەگەر تێکەلاو بوونی حزب و حکومەت لەناو مەشاریعەکانی حکومەت، بەس یەك لە سەد بێت، ئێمە هەموومان با خۆمان بە 99٪ مەشغول بکەین، بەڵام بڕیاری کۆتاییش ئەمە هاتۆتە بەردەستی ئێوە، ئەگەر رەفزیشیتان کرد، بەڵام هەر لە پێشنیاری لیژنەی دارایی و ئابووریدا هاتووە.

لە لاپەڕە چواردە ئەو پارەیەی زیادە بووە بگەڕێتەوە، لە لاپەڕە پازدە (أ) ئەوە باشە دیسان سەلاحیەتمان بدرێتێ تەنفیزی دەکەین، لاپەڕە پازدە سێیەم وابزانم پرسیارەکە پەیوەندی بە ئێمەوە نییە، چونکە داهاتی باسی داهاتی فڕۆکەخانەکانی وەزارەتی گەیاندن دەکات، هەرچەندە تەعقیبیشم کردووە، وابزانم وەزارەتی گەیاندن خۆی فڕۆکەخانەکان من لەبیرمە لە ساڵی 2004 یەکەم بە فڕۆکەخانەی هەولێر دەستی پێ کرد هیچ موئەسەسەیەکی نەبوو، تەنانەت هیچ قانونێکیش نەبوو، قانونی تەیران و ئەوانە، کێشەیەك هەبوو چ موئەسەسەك ئیستیلامی بکات، بە مەنتیق وەزارەتی نەقل و مواسەلات هەیەو هەبووە، ئەو وەختەش هەبوو، بەڵام بۆ فەترەیەك هەتا لیژنەیەك پێکهێنرا، چونکە جەیشی ئەمریکی مەتارەکەیان

تەحویل کرد، لیژنەیەك پێك هێنرا کە نوێنەری ئەحزاب بێت و شتی وا بێت، بە هەر حاڵ دوای ئەوە رەبتی وەزارەتی نەقل و مواسەلات کرا بۆ ماوەیەك، ئێستاش وابزانم هەر وەزارەتی نەقل و مواسەلات پێشنیاریان کردووە کە لەبەر ئەوەی کە شارەزایی تەکنیکی نییە بۆ موتابەعە کردنی، کە رەبت بکرێتەوە بە سەرۆکایەتی ئەنجومەنی وەزیران، بەڵام ئەوە زۆر پەیوەندی بە پرۆژەی وەبەرهێنان نییە.
لاپەڕە شازدە (أ) بڕی بودجە کەمە، راستە، هەندێك شت هەیە کە وابزانم ئەمە باسی وەزارەتی پیشەسازییە، وەزارەتی پیشەسازی یەکێکە لەو وەزارەتانەی کە لە ئامادە کردنی ئەم بودجەیە بەڕاستی خەلەلێك هەیە، خەلەلەکەش بۆ هەموومان دەگەڕێتەوە، یەعنی هەندێك شت هەیە بە راشکاوی دەڵێم، مومکینە لەلای ئێمە بێت، بەڵام کێشەیەك لەبەردەم پرۆسەی ئامادە کردنی بودجە هەبووە، ئەویش ئەوە بووە تەنها مەسەلەکە مەسەلەیەکی رۆتینی نەبوە، ئیعادە بێت، ئەمە کۆمەڵێك وەزارات دەمج بووە، وەزارەتی بازرگانی و پیشەسازی دەمج بووە، کە دەچنە موناقەشەی میزانیەوە بودجەو مەشاریع، مودیر عامی تەختیتیان دەچێت، یان هەر بەڕێزێك کە جەنابی وەزیر دەست نیشانی بکات، لەم حاڵەتەدا مودیر عامی تەختیت عادەتەن دەچێت، ئەوان دوو مودیر عامی تەختیتیان هەبووە، تا پێش ماوەیەکیش، یەکێکیان ئامادە بووە، بە حیساب هینەکانی وەکو بڵێین تەعبیری لە رەئیەکە کردووە، ئینجا هەر کەسێك لەوێ بڵێت کەس پرسی بە من نەکردووە، ئەوە مومکینە راست بێت، بەڵام پرۆژەش هەیە، هی پێشنیار کراو هی خۆیانە، هی ساڵی 2009، ئێمە ناچارین هیچ چارەیەکیشمان نییە، بە موئەسەساتی سەیری شتەکان بکەین، کە ئەوان پرۆژەی پێشنیاریان هەیە، لەو پرۆژە پێشنیارانە بۆیان دانراوە، ئێستا بە هەموو پێوەرێك دەبێت چارەسەریان بۆ بکەین، چونکە خۆیان مەعقول نییەو هیچ مەنتیقی تێدا نییە، چ وەزارەتی پلاندانان، یان سەرۆکایەتی ئەنجومەنی وەزیران، پرۆژەیەك بۆ ئەوان هەڵبژێرێت کە ئەوان بڵێن ئەمە ئێستا ئەولەویاتمان گۆڕاوە، ستاف نوێ لەوێیە، وەزیر گۆڕاوە، ئەوە واریدە بە هەموو شێوەیەك هەوڵ دەدەین بۆیان چارەسەر بکەین لە زیمنی بابی موناقەلە، بەنیسبەت پرۆژەکانی کارەبا وابزانم باسم کرد چوار سەدو شەست و سێ بووە لە راپۆرتەکە واهاتووە، لە خاڵی یەکەم چوارسەدو شەست و سێ ملیار نەبووە، بەڵکو زیاتر لە یەك ترلیۆن بووە، پرۆژەکانیان لە ساڵی 2010 ئەوەی کە ئیدخال کراوە بایی سێ سەدو حەفتاو هەشتە (المخصص للصرف) هەشتاو شەش ملیارە، لەوانەیە سەرفی بکەن، لەوانەیە ئەوەندەشیان پێ سەرف نەکرێت.
نوقتەیەکی گرنگ هەیە کە ئینسان دەبێت زیکری بکات، تەولیدی کارەبا وابزانم لە پلانەکانی کابینەی پێنجەم حەل بووە، ئێستا ئاخیرە، دوو مەحەتەش لەم رۆژانە وابزانم یان دەست بەکار بوونە، یان تەواو بوونە، ئەوانەی شارەزاییان زیاتر هەیە، کێشەیەکی گەورە لە کارەبا لایەزال ماوە، ئەویش مەسەلەی تەوزیع و نەقلە، ئەوقاف چەندی داوا کرد بوو؟ کۆی گشتیی هەندێك تێبینیش هەبوو لەسەر تەکیەکان، وابزانم ئێستا کەس باسی تەکیە ناکات، وابزانم بەنەوعێکی تر چارەسەر کراوە، بە هەر حاڵ کوێستان خان پرسیارێکی بۆ نارد بووم هێشتا لەولا بووم، پرسیاری لەسەر زانکۆی سابس هەبوو، وابزانم وەڵامی ئەم

پرسیارە لە خیلالی ئەم سی رۆژەی رابردوو دەبوایە ئەم پرسیارە لە وەزیری خوێندنی بالآ بکرێت، من وەلآمەکەی دەزانم، بەلآم ئەگەر پرسیارەکە ئەوەیە بینایە دروست کراوە؟ یان دروست دەکرێت؟ وەلآمەکەی بەلێ لە پلان هەیەو وەکو خۆی هاتووە، ئینجا ئەمە بۆچی لە پلان هەیە؟ ئایا بۆ کەرتی تایبەت بەکار دێت؟ یان بۆ کەرتی حکومی؟ ئەمە هەروەکو مەسەلەی شوێفاتە، وابزانم ئێمە یەعنی (لایصح الا الصحیح)، یەعنی ئێمە شتەکان وەکو خۆی باس بکەین، ئەگەر یەکێك یەعنی پێویست ناکات ئێمە ئەگەر شتێك هەیە وەکو خۆی باسی بکەین، ئێمە لێرەین بۆ ئەوەی موناقەشەی فەنی بکەین، ئەم بودجەیە بە باشترین شێوە بەکار بێت، پرۆژەی شوێفات و ئەم پرۆژەیەش هەرچەندە دیسان من موخەوەل نیم بەناوی وەزیری خوێندنی بالآ قسە بکەم، جەنابت بە رەسمی و بە شەفەهی بەهەر شێوەیەك دەتوانی پرسیاری لێ بکەیت، بەس ئەوەی کە من ئاگادارم پێشتریش و ئێستاش، کۆمەڵێك کێشە هەیە لە بەرامبەر بەرەو پێشچوونی ئەم هەرێمە، یەکێك لەوانە نەبوونی خەڵکی شارەزاو ئەوانەیە، چ کورد و چ بیانی، ئەوانە نایەنەوە کوردستان، چونکە منداڵیان هەیە لە مەدرەسەن، ئەمە لەوێوە دەست پێ دەکات، هەتا خەڵکی ئێرەش ئەوانەی کە زەوقیان هەیە منداڵیان هەیەو ئیمکانیاتیان هەیە حەز دەکەن منداڵەکانیان لە شوێنی باش بێت، ئێستا من وەکو تەبیبێك کۆمپانیای بیانی زۆر هەبووە، کە هاتۆتە کوردستان ئاگادارن و سەردانی نەخۆشخانەکانیان کردووەو گوتوویانە کاکە ئێمە کە بێینە ئێرە ستافی شارەزای خۆمان، خەبیری خۆمان بێنین لە کوردستان ئەگەر نەخۆش کەوتن بۆ کوێ بچن؟، ئەم مەجموعەیە پێداویستیان هەیە کە بەشێك لە عەمەلیەی تەتەور، یەعنی ئەم پرۆژەیە بۆ لەوێ دەکرێت؟ بۆچی لەسەر سی، چل گوندان تەوزیع نابێت؟ وابزانم ئەمەیان تۆزێك مەقصەدێکی تری پێوە دیارە، گوندەکەش حەقە، ئەمە یەکێکە لە پێداویستیەکانی تەتەور، من باسی جەنابتم نەکرد، من ئەبەدەن هی جەنابت ئەوەتە پرسیارەکەت، غەیری ئەوەشم نەگوت، بەلآم شیۆفات دەزانی چەند جار باس کرا لە دوێنێ و پێرێوە؟، موشکیلەکە ئەوەیە جەنابی وەزیری دارایی و ئێمە بەس گوێمان لێ دەگرت، زۆر هیلاك بووین و زۆریش گوێمان گرت، ئێوە کە قسەتان دەکرد لەوانەیە زۆر ئینتیباهتان نەکرد بێت، شوێفات و شتی تر باس کرا، شوێفات نەك بە دزیەوە، میکانیزمێکی بۆ دانرا بێت، کە موستەمیر ئیستیعدادی هەبێت، بێت، لەوێ بەشێوازێك بە ستاندەردێکی باش دەرس بڵێتەوە، بۆ ئەوەی خەڵکێك کێشەیان پێ حەل ببێتن، ئەمە وایە، ئینجا تەبعەن هیچ موبەریر بۆ ئەوەش ناهێننەوە کە لە هەموو گوندەکانی کوردستان و لە هەموو قەزاو ناحیەکانیش باشترین شێوازی خدمە هەبێتن، بەلآم وەکو دەڵێن ئەوە مومکینە، من بێمە سەر پرسیارەکانی بەرێزتان، جەنابی سەرۆکی پەرلەمان، من هەموو پرسیارەکان پێدا بچمەوە، یان ئەگەر شتێك هەبێت لەناو هینەکان.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

تەنها دووبارە نەبێت، ئەویتر وەلآم بدەوە.

بەڕێز د.علی سندی/ وەزیری پلاندانان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ببوورن، من ئەگەر هەندێك جار ناو بهێنم، ئەگەر هەندێکیش ناو نەهێنم، یەعنی هەر ئەوەندەم پێ نووسراوە، بەڕێز سۆزان خاڵە شەهاب پرسیاری سایلۆی سلێمانی دەکرد، بۆچی نۆژەن دەکرێتەوە؟ بۆچی ئەوە ناکرێت، بەڵام لە دوای ئەوە هەر لە پرسیارێکی تر تەبیعی من هەتا وەڵامەکەیم پەیدا کرد، چونکە دیسان ئەمە هی وەزارەتی مەعنیە، بەڵام بە هەر حاڵ پرسیارەکە تەوجیهی من کراوە، من خۆم لێی بەرپرس دەزانم، هەتا من چووم وەڵامی ئەمە وەربگرم لەلایەکی ترەوە پرسیارێکی تر کرا بۆ سایلۆ دروست ناکرێت؟ بۆ نۆژەن ناکرێتەوە؟ هەرچی گەنمی سلێمانییە لەبەر بارانە، بە حەقیقەت ئیتر نەمزانی وەڵامی کامەیان پەیدا بکەم، ئەمەی بۆ نۆژەن پرسیارم کرد گوتیان هی نوێیەکەش دروست دەکرێت، کۆنەکەش نۆژەن دەکرێت، باشە مەشاریعی حزبی جەنابت وابزانم پێشی منیش زۆر باس کرا، دیسان ئەوە لە سەلاحیەتی ئێوەیە، لە سەلاحیەتی پەرلەمانە، ئیتر چەند لە سەدی بودجەیە نەچمە سەر ئەوە، بەڕێز ئیسماعیل گەلاڵی دەڵێت بودجە یاسایی نییە، نازانم، وابزانم ئەوە ئیشی من نییە، چونکە تیکراری دهۆکی تێدایە، تیکراری شتی تری تێدایە، خۆ تیکرار چاك دەکرێت، بەس ئەوە ناگەیەنێت کە یاسایی نییە، ئەوە مەسەلەن خەلەلێکی تێدایە، هەڵەیەکی تێدایە، پلانی ئابووری نییە، تەزەخومی ئەمساڵ بە پار موقارەنە ناکرێت، وابزانم ئیستیعجالی پێوە دیارەو پەلە پەلی تیا کراوەو، لەگەڵ هەموو وەزارەتەکان دەبوایە دابنیشن، وەڵڵا دانیشتووین، بەڵام زیاتر لەوانەیە پێویست بێتن چەند جارێکیش دابنیشن، بەس ئەم مەرحەلەیەش بەو شێوەیە بوو، وەزارەتی پیشەسازی وابزانم باسم کرد، جەنابت باسی پرۆژەی مەرمەڕو ئەوانەت کرد، بەڕاستی من زانیاریم لەسەر نییە، نازانم یەعنی وەڵامی ئەمەش لەوانەیە وەزارەتی پرۆژەی مەرمەرو ئەوانەت باس کرد، بەڕێز شلێرخان تیکراری تێدایە، ناعەدالەتی لە تەوزیعی پرۆژەکان لە ساڵی 2010 دهۆك زیاترە لە هەمووان، کەچی لە سلێمانی لە هەمووان زیاتر زەرەری بەرکەوتووە، ئەمە دەبێت دیسان بچینەوە سەر مەسەلەی کۆی گشتی ئەوەی کە تەرخان کراوە، کۆی گشتی هەر پارێزگایەك، لەبەر ئەوەی ئەو موعادەلەیە وەکو باسم کرد، ئەوە یەعنی هەندێك موعادەلات هەیە یەك زائید یەك دەکاتە دوو، یەعنی ئەوە من نازانم ئێستا موخەصەص لەمساڵ بۆ سلێمانی، یان بۆ هەر پارێزگایەك کەمتر، یان زیاتر دانرا بێت، سەبەبەکەی ئەوەیە کە بەردەوام نییە، ئەگەر بەردەوام خەلەلی تێدا هەیە دەتوانین موتابەعەی بەردەوام بکەین، بەڵام ئەوە رەسمیاتە، ئەوە لەم هۆڵە دانیشتووین لەسەر شاشەی تەلەفزیۆن باسی دەکەین، بەڕێز کاك عومەر عبدالعزیز کەموکورتیەکان دەڵێت پەلە کردن، نا شەفافیەت، زۆری پێوە دیارە، کارەبا زۆریان داوا کردووە، بەڵام هەشتاو شەشیان بۆ دانراوە، راستە وابزانم تەوزیحمدا، کاك ئەیوب نیعمەت جیاوازیەکی زۆر خراوەتە نێو شارو شارۆچکەکان، مەجموعەیەك قەزایەو ئەوانەی بە میسال هێناوە، منیش هەر مەجموعەیەك قەزاو ناحیە دیسان دەبێت جەمعی پرۆژەی بەردەوام و پێشنیار بکەیت، هیچ چارە نییە، مەجموعەیەك قەزاو ناحیە منیش کردیتمە میسال، ئەوانەی کە من تەماشام کردووە، ئەو سێ قەزایەی کە جەنابیان گوتی، مەعلوماتەکان هی سێ قەزای هەڵەبجەو رانیەو زاخۆ بوو، وابزانم هەم هەڵەبجەش و هەم رانیەش شت هەیە ناوی پرۆژەی بەردەوامە، بەڵام ئایا هەڵەبجە موستەحەق نییە

لەشوێنەكانی تر زیاتر بێت؟ بەڵێ، هەر هەمووشمان باسمان كردووە، وابزانم كەسیشمان نییە حەز نەكات ئەو شیعارە هەڵبگرێت، لەم رۆژانەش دیسان هەر باس كراوە لە زیمنی پلانەكانی تری حكومەت، چ بابڵێم لە پرۆژەكانی تەنیمەی ئەقالیم دەبێت تەعویزی بۆ بكرێتەوە، چ لەو پرۆژانەی كە بەتایبەتی چۆتە بەرنامەی دروست كردنی مەدرەسەو ئەوانە، بۆتە بەرنامەیەكی خاص، دەبێت ئیهتیمامێكی خاص بەو شوێنانە بدرێتن، ئێمە هەر كە دوای ئەوەی قسەكانی بەڕێزتان ئیسارە بوو، من زۆر بە دەقیقیش دیراسەتی هەموو قەزاكانم كرد، حەددی ئەقل بۆ ئەوەی كە لەمە هەر پارەیەكی ئیزاق هەبێت، یان لە تەنمیەی ئەقالیم كە هەیە، یان لە پرۆژەی دروست كردنی مەدرەسەكان بەجیا دانراوە، هێشتا تەوزیعەكە دانەنراوە، كە بە هەموو شێوەیەك موراعاتی ئەو شوێنانە بكرێت، كە لەو موعادەلەیە وەزعیان باش نییە، بەڵام دیسان ئەوە ناگەیەنێت كە 100٪ تۆ دەتوانیت میزانیەكەت بەپێی عەدەدی سوكانی هەر قەزایەك، یان هەر ناحیەك دابەش بكەیت، كاك عەلی حسین ناوچە ناكۆكی لەسەرەكان، سندوقێك دابنرێت، وابزانم ئەوە باس كراوە، كاك سالم تۆما باسی فەرمانگەكانی كردووە، وابزانم باس كراوە، بەڕێزێك وابزانم باسم كرد تەعبیری پرۆژە تەواو نەكراوەكان بەكار هات، وابزانم باسم كرد.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

تەوزیحی جەنابی وەزیری دارایی كەرەم بكە.

بەڕێز شێخ بایز تاڵەبانی/ وەزیری دارایی و ئابووری:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

جەنابی وەزیر باسی وەزارەتی كارەبای كرد، دیارە لە راپۆرتەكە هاتووە، راپۆرتی لیژنەی دارایی، زنجیرە سێ/ دەڵێت وەزارەتی كارەبا داوای چوار سەدو شەست و سی و هەشت سەدو سی ونۆ ئەوەندە ملیار دنیاریان كردووە، بەڵام هەشتاو شەش دانراوە، ئەوە غەڵەتە، خۆی ئەو چوار سەدو شەست و سی و هەشت سەدو سی و نۆیە، ئەوە پرۆژەی بەردەوامە، ئەوەی داوا كراوە، كارەبایەكە ئەوەی چوار سەدو شەست و سی و هەشت سەدو سی و نۆ بەردەوامە، نەك ئەوان داواییان كردووە، ئەوان داوای ئەوەیان نەكردووە، ئەوەی تازەش هەشتاو شەش و سفر و شەست و دووە، بۆ ئەوەی مەعلوماتتان هەبێت، سوپاس.

بەڕێز د.علی سندی/ وەزیری پلاندانان:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

سوپاس جەنابی وەزیر، ئەوەی كە داوایان كردووە بە گشتی و هاتۆتە لای ئێمە لە ترلیۆنێك زیاتر بووە، كە تازە پێشنیار كراوەكان، جەنابت باسی بەردەوامت كرد، سوپاس، تەبیعی هەندێك موقارەنات كراوە، مەسەلەن ئەو موقارەناتانەش وابزانم هەندێك جار باشە، هەندێك جاریش باش نییە، چونكە مەسەلەن پارەی فلان شت یوساوی ئەوەندە شتی تر، هەر شتێك پارەی خۆی دەبات، ئەمە وازیحە، ئینجا ئەگەر موقارەنەی بكەین ئەوە هەر تەواو نابێت، دكتۆرە جیهان هەر دیسان لەسەر مەسەلەی بادینی و سۆرانی، وەختی مولاحەزەی خۆت گوت، مولاحەزەی تۆ بە نەزەری ئیعتیبار وەردەگرین، بەس وەختی گۆتت

هەرێمی کوردستان - عێراق
پەرلەمانی
کوردستان - عێراق

پرۆتۆکۆلەکان

56

سالّی/ 2010 – بەرگی پەنجاوشەش

چاپی یەکەم/ سالّی 2010

پێڕیست

پرۆتۆکۆلی دانیشتنی ژمارە (6)ی نائاسایی خولی سێیەمی هەڵبژاردن –شەممە 2010/2/27 ل 5

پرۆتۆکۆلی دانیشتنی ژمارە (7)ی نائاسایی خولی سێیەمی هەڵبژاردن – یەك شەممە 2010/2/28 ل

143

پرۆتۆکۆلی دانیشتنی ژمارە (8)ی نائاسایی خولی سێیەمی هەڵبژاردن – دوو شەممە 2010/3/1 ل 225

پرۆتۆکۆلی دانیشتنی ژمارە (9)ی نائاسایی خولی سێیەمی هەڵبژاردن – سێ شەممە 2010/3/2 ل 339

پرۆتۆكۆلی دانیشتنی ژمارە (6)ی نائاسایی

شەممە ڕێكەوتی 2010/2/27

كاتژمێر (11)ی پێش نیوەڕۆی ڕۆژی شەممە ڕێكەوتی 2010/2/27 پەرلەمانی كوردستان - عێراق بە سەرۆكایەتی بەڕێز محمد قادر عبدالله(د.كمال كەركووكی) سەرۆكی پەرلەمان و, بە ئامادەبوونی بەڕێز ارسلان بایز اسماعیل جێگری سەرۆك و, بەڕێز فرست أحمد عبدالله سكرتێری پەرلەمان, دانیشتنی ژمارە (6)ی نائاسایی خولی سێیەم, ساڵی (2010) ی خۆی بەست.

بەرنامەی كار:

بەپێی حوكمەكانی بڕگە (1)ی ماددە (20) لە پێڕۆی ناوخۆی ژمارە (1)ی هەمواركراوی ساڵی 1992ی پەرلەمانی كوردستانی عێراق, دەستەی سەرۆكایەتی پەرلەمان بڕیاری درا دانیشتنی ژمارەی (6)ی نائاسایی خولی سێیەمی هەڵبژاردن لە كات (11)ی پێش نیوەڕۆی ڕۆژی شەممە ڕێكەوتی 2010/2/27 دا بەم شێوەیە بێت:

1 -بەردەوام بوون لەسەر گفتوگۆكردن و بڕیاردان لەسەر پرۆژەی بودجەی ساڵی (2010)ی كوردستان-عیراق.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

بەناوی خوای گەورەو میهرەبان.

بە ناوی گەلی كوردستان، دانیشتنەكەمان دەكەینەوە، خولی سێیەمی هەڵبژاردن، ساڵی یەكەم، خولی گرێدانی یەكەم، ژمارەی دانیشتن (6)ی نائاسایی، ڕۆژی دانیشتن (2010/2/27)، بەرنامەی كار:

بە پێی حوكمی بڕگەی (1) ماددەی (6) لە پەیڕەوی ناوخۆی ژمارە (1)ی هەمواركراوی ساڵی (1992)ی پەرلەمانی كوردستان - عیراق، دەستەی سەرۆكایەتی پەرلەمان بڕیاری دا بەرنامەی كاری دانیشتنی ژمارە (6)ی نائاسایی، خولی سێیەمی هەڵبژاردن لە كاتی (11)ی پێش نیوەڕۆی ڕۆژی شەممە ڕێككەوتی (2010/2/27) بەم شێوەیە بێت:

1-بەردەوام بوون لەسەر گفتوگۆكردن و بڕیاردان لەسەر پرۆژەی بودجەی ساڵی (2010)ی كوردستان-عیراق.

داوا لە لێژنەی دارایی دەكەین تەشریف بێننە سەر مینەصە، فەرموو.

بەڕێز د.شاهۆ سعید فتح الله:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

بڕیار بوو جەنابت لە كۆبوونەوەی ئەمڕۆدا باس لە گرفتێك بكەی، كە دوێنێ ڕوویداوە، بە تایبەتی لە لایەن سەرۆكایەتی پەرلەمانی كوردستانەوە، كە دوێنێ لە سایتی پەرلەمانی كوردستان دا ئەندامێك لە ئەندامانی سەرۆكایەتی پەرلەمان بێ لایەنی خۆی لە دەست داوە و بۆتە تەرەفگیر.....

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێزان ئەندامانی پەرلەمان، هەریەك لەو ئەندامە بەڕێزانەی لە ناو ئەو پەرلەمانە و سەرۆکایەتی، ئێمەش ئەندام پەرلەمانین، هەموو یەکسانین لە هەموو ڕوویەکەوە، هیچ لایەنەکمان، چ لە سەرۆکایەتی؟ چ ئەندامان؟ بۆمان نیە کە لەسەر بیر و بۆچوونی ئەندامێکی پەرلەمان ڕاو بۆچوون دەربڕین، سەرۆکایەتیش بێ لایەنی خۆی بەرامبەر گشت ئەندامان واجیبێکی ئاسایی ئێمەیە کە ڕایبگرین، هەر خەلەلێك لەو بابەتەوە هەبێ لە سەرۆکایەتی مەناقەشەی دەکەین و، هیچ لەو خەلەلانە نامێنێ، سایتی پەرلەمانیش بۆ دژایەتی هیچ ئەندامێکی پەرلەمان و هیچ کەسێك نیە، بۆ ئەوەیە کارە پیرۆز و باشەکانی ناو ئەو پەرلەمانە بە ڕێك و پێکی بڕوات، هەر خەلەلێکیش هەبێت نامێنێ، بە بێ لایەنیش ئیشەکان بەڕێوەدەچێ.......

بەڕێز د.شاهۆ سعید فتح الله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

......هی بەرپرسیارانە، لە سەرۆکایەتی پەرلەمان مامەڵە دەکەی، هیودارم هەموو ئەندامانی پەرلەمان وەکو جەنابت بە بەرپرسیارانە مامەڵە بکەن، لەگەڵ ئەو پەڕی ڕێزمدا.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، کەرەمکەن بۆ کارەکەتان.

بەڕێز د. ئاراس حسین محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دەربارە ی کاری لێژنەکەمان، لە ڕاستیدا لە دوو بەش پێك دێت، بەشێکیان ڕەتدانەوەی ئەو بۆچوونانەیە کە تەرح کرا بەرامبەر ڕاپۆرتی لێژنەی دارایی و ئابووری، بەشەکەی دیکەشیان، گەڵاڵەی ئەو پێشنیارانەیە کە ئەو بەڕێزانە پێشکەشیان کرد، هەندێکیشی لە ناو لێژنەکان دا هاتبوو، بەڵام ئەوە بوو کە تۆزێ درێژەی پێ درا، بەو شێوەیە کارەکانمان ئەنجام دەدەین، یەکەم جار دەست پێ دەکەین بە تێبینیەکانی لێژنەی دارایی، یان سەرۆکایەتی لێژنەی دارایی دەربارەی ئەو بوارانەی کەوا هاتە پێشەوە و گفتوگۆی لەسەر کرا و هەندێکی ڕەخنە بوو، هەندێکی دەستخۆشی بوو، ئێمە ڕەدێکمان هەیە، بە پوختەی ڕەدەکان، دەربارەی ئەوەی کەوا ڕای لێژنەکان وەرنەگیراوە بە نەزەری ئیعتیبار، بەڕاستی ئێمە پوختەی ڕای لێژنەکانمان وەگرتووە بە نەزەری ئیعتیبار، هەندێ ڕا هەبوو لە ناو لێژنەیەك دا، مەسەلەن بۆ نموونە دابەشکردنی دەسەڵات لە لێژنەی کشتوکاڵ دا، بە هەمان شێوە لە لێژنەی پەروەردە و خوێندنی باڵاش دا هاتووە، لەبەر ئەوە کردوومانە بە خاڵێك، یان هەندێ جار تەفاصیلی ئەو ئیقتیراحەی ئەوان بە دێرێك یان بە دوو دێر نووسیومانە، ئەگەر ئێمە بێین سەر لە نوێ تیکراری بۆچوونەکانی لێژنە بەڕێزەکان بکەینەوە، مەعنای ئەوەیە ئەو کاتە دەبێ هەموو ڕاپۆرتەکانمان بخوێندبایەوە، ئەو کاتە زۆر دوور و درێژ دەبوو، بەڵام ئێمە پوختەکەمان وەرگرتووە، سوپاسیشیان دەکەین، لە ڕاستیدا ئەو بۆچوونانەی لە ناو لێژنەکان دا هاتووە، ڕاپۆرتەکەی ئێمەشی دەوڵەمەند کردووە، ئەو ڕاپۆرتە لە ڕاستیدا، من حەز دەکەم لێرە ڕوونی بکەمەوە، تەنها ڕاپۆرتی لێژنەی دارایی و ئابووری نیە، کۆی بۆچوونەکانی لێژنەکانە دەربارەی ئەو بابەتە، دەربارەی موازەنەی ئیقلیم،

هەروەها بۆچوونیشە لەسەر یاسای بودجەکە، لەبەر ئەوە ئێمە زۆر سوپاسی دەوڵەمەند کردنی ڕاپۆرتەکەمان دەکەین، لە لایەن بۆچوونی لێژنە بەڕێزەکانەوە، هیوادارم لە ڕێگەی موناقەشەکانمان، لە ڕێگەی ئەو پێشنیارانەی کە ئێستا هەمانە ، ئەو کەم و کوڕییە داپۆشین، بەڕێزێك بۆچوونی لەسەر ڕاپۆرتەکە ئەوە بوو کە لاوازە و مەدحی تیایە، بە تەئکید ئەوە بۆچوونی بەڕێزیەتی، بەڵام لە حەقەت دا ئەو ڕاپۆرتەی لێژنەکەمان تەنها دوو، سێ لاپەڕەیە، چەند بڕگەیەکە، لە (8) بڕگە زیاتر تێپەڕ نابێ، ئەوە تەصەورێکی گشتیە، لەسەر موازەنەی هەرێمی کوردستانی خەملێندراوی 2010، کە لە ڕاستیدا پێك هاتووە لە سێ پوختە، پوختەی موازەنەکە، پوختەی پڕۆژەی پێشنیار کراو، پوختەی پڕۆژەی بەردەوام، لەگەڵ نزیکەی 24 تەفاصیلی میزانیەی وەزارەتەکانی هەرێمی کوردستان، کە پێك هاتووە، هەموویان ئەگەر کۆی بکەیتەوە نزیکەی (700) بە (750) لاپەڕەیە، کە لە هەشت، نۆ حیساب دا خۆی دەبینێتەوە، کە حیسابەکانیش بە پێی بەش دابەش بۆتەوە بۆ مستەوا، کە دەگاتە (400) مستەوا، ئەگەر کۆی ژمارەکانیش سەیر بکەی، نزیکەی (100) هەزار ژمارەیە، لەبەر ئەوە ڕاپۆرتەکە تەنها تەصەورێکی عامە لەسەر موازەنەکە، بۆچوونێك هەبوو دەربارەی کە هەندێك لە حیساباتەکان لابرێ، هەندێك نەمێنێت، بە حەقەت وا تێدەگەم بەڕێز وەزیری دارایی وەڵامی دایەوە، ئێمە ئەو بابانەی کە هاتووە، ئەو قسمانەی کە هاتووە، ئەو مستەوایانەی کە هاتووە، ئەوە سیستەمێکی ژمێریاریە لە عیراق دا بەکار دێ، لە عالەمیشدا بەکار دێ، ئێمە ناتوانین دەستکاری بکەین، ئەگەر دەستکاری بکەین، ئەو کاتە موهیمەی تەدقیق دەوری نامێنێ، وردبینی دەوری نامێنێ، چ وردبینی ناوخۆ بێ، چ وردبینی ڕەقابەی مالی بێ، چ وردبینی بێ لەسەر ئەساسێکی تر، بۆ نموونە عیراق بە شێوەیەکی عام خازعە بۆ ڕەقابە و تەدقیقی دەولی، لە ڕاستیدا کە دێن، لەبەر ئەوە کەی ڕەقابەت بۆ دەکات؟ لەسەر ئەو حیساباتانە بۆت دەکات، بەس مەرج نیە کە حیسابێك هەبێت، ژمارەی تیا بووبێت، لەوانەیە زۆر لە حیسابەکان کە هەیە، ئەگەر بەڕێزان تێبینیان کردبێت، ژمارەی تێدا نیە، بەڵام هەڵگرتن و لابردنی، بە حەقەت ئەوە موهیمەی ئێمە نیە، لابردنی لەو بڕوایەم سیستەمی ژمێریاری و سیستەمی وردبینی تێك دەدەین، بۆچوونێکی تر هەبوو کە لەگەڵ میزانیەکەدا نین، لە 69٪ بودجەی وەگەڕهێنانە، لە 31٪ ی بودجەی وەبەرهێنانە، بەحەقەت خۆی باشتر وایە بە پێچەوانەوە بێ، بودجەی ئیستیسماری زیاتر بێ لە بودجەی وەگەڕهێنان، وڵاتێکی وەکو عیراق، هەرێمی کوردستان بەشێکە لە عیراق، زۆر لەو وڵاتانەی کە سیستەمی وەکو هەرێمی کوردستانە و وەکو عیراقە، ئەوە بە مەوروسی بۆی ماوەتەوە، لەبەر ئەوەی دەوڵەت خۆی، حکومەت، زۆربەی زۆری چالاکییە ئابووریەکان و کارگێری و خەدەمی دەبات بەڕێوە، لەبەر ئەوە هەموو وڵاتێك ئاوایی بێت، کارمەند لای دەوڵەت تەعین بێت، دەوڵەت مووچە بۆ کارمەند بڕێتەوە، هەروەها دەوڵەت بەرپرس بێ لە چاککردنەوە و دابینکردنی خزمەتگوزاری و دابینکردنی کەرەسەی ماددی، هەروەها دەوڵەت بەرپرس بێ لە دانی، باربۆ (إعانات)، هەروەها دەوڵەت بەرپرس بێت لە دانی بەخشین و مینەح، هەروەها دەوڵەت بەرپرس بێت لە دانی مەصروفاتی (أخری)، لەبەر ئەوە مەسەلەیەکی سروشتیە کە ئەو میزانیەیە، یان ئەو موازەنەیە، بەو شێوەیە دەبێت کە دائیم بەشی وەگەڕهێنان زیاترە لە بەشی وەبەرهێنان، ئێمە لە ڕاپۆرتەکەش دا ئیشارەتمان پێداوە، بە ئومێدی ئەوەی لە چەندساڵی داهاتوو دا حکومەتی هەرێمی کوردستان بتوانێ کەم کەم دەست بکێشێتەوە، لەو کارانەی کە هەیەتی بدرێ بە کەرتی تایبەت، ئەو کاتە شێوەی میزانیەکە دەگۆڕێ، لەبەر ئەوە هەر کەسێك بێت، ئێستا بێ بەو شێوەیە موازەنەکە دانێ، هەروەها دەبێ، بە تایبەتی موازەنەی ئێمە، یان وەزعی ئیقتیصادی و سیاسی و کۆمەڵایەتی ئێمە، وەزعێکی مەوروسە لە عیراقەوە بۆمان هاتۆتەوە، ئەگەر سەیری موازەنەی عیراقیش بکەین، بە هەمان شێوەیە، بگرە لەوەی ئێمە بە نزیکەی لە (1٪) لەو باشترە، ئەوان ئەگەر بە هەڵە نەچووبم، لە (72٪) بودجەی ئاساییان، لە (28) بودجەی نائاساییان، لەبەر ئەوە بابەتێکە مەوروسە و ئەمری واقعە لە هەرێمی کوردستان، هەر کەسێکیش موازەنە دانێ ناتوانێ تەجاوزی ئەوە بکات، دەربارەی مەوزووعی حیساباتی خیتامی، بە حەقەت چەند جار باس کراوە، بەڕێز وەزیری دارایی ڕوونی کردەوە، حیساباتی خیتامی لە (12/31) ناگاتە دەست ئێمە، لە باشترین کات دا، لە کۆتایی مانگی (3) ومانگی (4) دا لە ڕووی فەنییەوە کۆتایی پێ دێت لە وەزارەتی دارایی، دواتر پوختەکەی دەنێردرێ بۆ ئەنجومەنی وەزیران، ئەویش لە مانگی (6)دا، ئینجا دواتر دێ بۆ ئێمە،

لەبەر ئەوە حیساباتی ئێمە قەت ناتوانین ئێمە بێین بودجەی خۆمان ڕاگرین بۆ (2010)، لەبەر ئـەوەی حیسـاباتی خیتـامی نـەهاتووە، دەربـارەی حیسـاباتی (6) مانگەکـەی کـە زۆرجـار بـاس دەکـرێ، بـە حەقـەت ئـەوە حیسـاباتی خیتـامی نیـە، ئـەوە ڕاپۆرتێکە، ڕاپۆرتێکە لەسەر وەزعی مالی ئەو حکومەتە لە (6) مانگ دا، دوایی ئەو ڕاپۆرتەی (6) مانگە قـەت کـافی نیـە بـۆ ئەوەی کەوا بتوانی تەقیمێکی بکەی بـە شـێوەیەکی سـەرەکی، کـەوا میزانیەکـەی پـێ هەڵسـەنگێنی، لەگەڵ ئەوەشـدا بـەعزێ مەسائیل هەیە دەمج ناکرێ، ئەگەر بە هەڵەدا نەچووبم، بـەعزێ مەسـائیلی موسـتەدیمە هەیـە، مەسـەلەن بـۆ نموونـە سـلەفی موستەدیمە و ئەوانە هەیە ناچێتە ناو، چونکە بەردەوامە ئیشەکە، لەگـەڵ ئەوەشـدا ئـەو ڕاپۆرتـە گەیشـتووە بەڕاسـتی، وەکـو ئیشارەتمان پێداوە بـە ڕاپۆرتەکـە، گەیشـت، بـەڵام ئـەوە بـوو درەنـگ گەیشـت، دوایـیش (10) نوسـخەمان لەسـەر کـۆپی کـرد، هەندێ بەڕێز ئەو کۆپیانە کە ویستوویەتی سـەیری کـردووە، دەربـارەی حیسـاباتی خیتـامی سـاڵی 2008، بـە حەقـەت ئـەوە لێژنەی دارایی و ئابووری، یەعنی ئێمـە ئەساسـەن پێویسـتمان بـە سـاڵی 2008 نیـە، حیسـاباتی خیتـامی، چـونکە موازەنـەی 2009 تەصدیق کراوە لەگەڵ ئەوەشدا کـە چـووین گـەڕاین لـە ئەرشـیفی پەرلـەمان، ئـەو حیسـاباتە مـەوجودە، کـێ بیـەوێ؟ دەتوانێ بچێ سەیری بکات، هەنـدێ بـەڕێزیش سـەیری کـرد، دوو، سـێ لـە ئەنـدامانی بـەڕێزی پەرلـەمان هـاتن سـەیری ئـەو ڕاپۆرتەیان کرد و دیتیان، ئەو کاتی ئەو ڕاپۆرتە هاتووە، ئێمە ئەنـدام پەرلـەمان نـەبووین، ئـەو لێژنەیـەش وجـودی نـەبووە، بەڵام حیساباتی خیتامی 2008 وجودی هەیە لە ئەرشیفی پەرلەمان، هەندێ بەڕێز ڕەخنەیان لەسەر ئەوە هەبوو کەوا ئـەو ڕاپۆرتانەمان نەدیوە، یان ئەوانەمان نەدیوە، ئەو ڕاپۆرتانە مەوجودە لە ئەرشیفی پەرلەمان و لە لێژنەی داراییش مەوجودن چ بەڕێزێ هاتبێ ویستویەبێتی، بینیوێتی، بۆچوونێك هەبوو کەوا چەند جارێك تیکرار کرایەوە کە دوو موازەنەمان هەیە بۆ ئاسایش و بۆ ڕەقابەی مالی، پێویستە چارەسـەر بکـرێن بـە حەقـەت ئێمـە ئـەوە دوو مـاددەی جیـاوازە، دوو مـاددەی ئیزافیـە هێناومانە بۆ یاسای بودجە، بۆ موعالەجـە کردنـی، یـەعنی خۆمـان بـە یاسـا ئـەوە موعالەجـە دەکـەین، کاتێکیشـی بـۆ دیـاری کراوە، هەندێك لە لێژنەکان، دوو لێژنە، وا تێ دەگەم مافی بەکاربەر و لێژنـەی کشـتوکاڵ داوای تـەرخان کردنـی بـڕێ پارەیـان کرد بۆ تەسویە و تەملیك، ئێمەش لـە ڕاپۆرتەکـەدا هـاتووە، ئـەو کاتـە وەکـو پێشـنیار دەڕوا بـۆ حکومـەت، دەتـوانن وەڵامـان بدەنەوە، بەڕێزان گرفتێکی دیکـەمان هـەبوو، زۆر لـە لێژنـەکان و زۆر لـە ئەندامـە بـەڕێزەکان داوای کەمکردنـەوەی هەنـدێ حیساباتیان دەکرد، بە تایبەتی حیساباتی (إعانات)، (منح)، مەنافعی ئیجتیماعی، (مصروفات أخری)، من نامـەوێ ڕەئـی خـۆم لێرە لەو بارەیەوە ئەوە بکەم، بەس بە کۆی دەنگ زانیمان کە لێژنەکان، ئەندام پەرلەمانە بـەڕێزەکان، زۆربـەی زۆری ئەوانـە داوای کەمکردنـەوە دەکـەن، ئێمـە وەکـو پێشـنیار کردوومانـە کـە حیسـاباتی ئیعانـە لـە (10٪)ی لـێ بـڕوات، مینـەحیش لـە (10٪)ی لێ بڕوات، مەصروفاتی ئوخرەش (15٪)ی لێ کـەم بێتـەوە، لە ڕاپۆرتەکـە ئیشـارەتمان پێـداوە کـە نزیکـەی (185) ملیار تەوفیر دەکە ین، دەچێتە ئیحتیـاتی وەزارەتـی مالیـەوە، دوای ئـەوە بـزانین ڕەدی حکومـەت لـەو بارەیـەوە چـۆن دەبـێ؟ هەندێ کەس باسی هەندێ مەوادی قانونی کرد کە ئیزافەمان کردووە، لە یاساکە نەمێنێت، سێ ماددە لـەو پێـنج مـاددەی کـە ئیزافەمان کردووە، بە حەقەت ئەو ماددانەی کە ئیزافـە کـراوە وەڵام دانەوەیـە بـۆ پێشـنیاری لێژنـەکان کـە ماددەیـەکیان بـۆ یەکگرتنـەوەی ئاسایشـە، ماددەیـەکی تریـان بـۆ یەکگرتنـەوەی ڕەقابـەی مالیـە، بـە ڕای لێژنەکـەمان ئـەو ماددانـە زیـادە نیـە، دواییش دەخرێتە دەنگدانەوە، بـەڕێزتان دەتـوانن لەسـەر ئـەوە ڕا بـدەن بـە زۆرینـە، بۆچـوونێك هـەبوو دەربـارەی تـەوزیعی ئیراداتی نەوت بەسەر هەموو پارێزگاکان دا، کە گوایە ئێمە وتومانە پەسـند نیـە، بـە حەقـەت بۆچوونەکە ئـەوە بـوو کـە لـە کاتی ئێستادا بەشێك لەو ئیرادەی کە تەرخان دەکرێ بۆ هەموو پارێزگاکان ئەبێ، وا تێدەگەم داوای یەك دۆلار کرابوو لە هەر یەك بەرمیل ئەگەر بە هەڵەدا نەچووبم، بە زۆرینەی دەنـگ لێژنـە پێـی بـاش بـوو لـە پـێش دا بـەکار بهێنـرێ بـۆ پێشکەش کردنی خزمەتگوزاری بۆ ئەو شوێنانەی کەوا نەوت بەرهەم دەهێنێ، چونکە ئەو شوێنانە زەرەرمەنـد دەبـن لـە ڕووی بیئـەوە، بڵێین لە ڕووی ژینگەوە، هەندێك لێژنەی بەڕێز و ئەندامانی پەرلەمان داوای زیـادبوونی سـلفەی عـەقاری کـرد، ئێمـە ئەگـەر سەیری ڕاپۆرتەکە بکەن، بە ماددەیەك ئەو بابەتەمان موعالەجە کردووە کە دواتر دەخرێتە دەنگدانەوە، هەندێ کەس دەڵـێ تەوازوون نیـە لـە بـەینی وەزارەتـەکان، بـە تایبـەتی بـەڕێز وەزیـری دارایـی وەڵامی دایـەوە، بـە تایبـەتی مەبلـەغێکی زۆر بـۆ

وەزارەتی دارایی دانراوە، ئەو بەڕێزە وەڵامی دایەوە، منیش هەر هەمان ئەوەم هەیە، چونکە وەزارەتی دارایی ئەرکی سەر شانیەتی، زۆر لە مەسائیلی ئیعانات و مینەح و مەنافیعی ئیجتیماعی ئەو وەزارەتە، ئەرکەکەی دەخاتە سەر ئەستۆی خۆی، بەڵام کە قسەمان لەگەڵ بەڕێزان وەزیری دارایی و جێگرەگان کرد، بۆیان ڕوون کردینەوە کە شێوەی تەوزیعی ئەو موازەنەیە بەسەر وەزارەتەکان ڕەنگدانەوەی بەرپرسیارێتی ئەو وەزارەتانەیە لە ئەرك و فەرمانەکانیان بەرامبەر کۆمەڵ، پێشنیارێکمان هەبووە کە گوایە لە لێژنەی دارایی داوامان کردووە، ئەوە بخرێتە بەرچاو بۆ ساڵی داهاتوو، بەسەرچاو ئەگەر لە پێشنیارەکە داوای ساڵی داهاتوومان کردووە، دەتوانین ئێمە ئەو لابەرین، وەکو بڕگەیەك کە هاتووە، یەك، دوو بەڕێز داوایان کرد کە ڕاپۆرتەکە لاوازە، داوا دەکات، باشتر وابوو بڵێ پێویستە، لاریمان نیە، داواکارەکە دەکەین بە پێویستە، بەڵام ئەگەر بە هەڵە دا نەچووبم لە سیستەمی پەرلەمانی دا عیلاقە لە بەینی پەرلەمان و مەجلیسی وزەرا عیلاقەیەکی تەعاونیە ئینجا رەقابیە، لەبەر ئەوە تا ڕادەیەك متەوازنن لە تەعامول لەگەڵ یەکتری، بۆیە ئێمە وشەی داوامان کردووە، یەعنی وەکو ئەمر نەمانکردووە، ئەوەش بەجێ دەهێڵینەوە بۆ بەڕێزتان، هەندێکی تر ڕەخنەی لە کورتهێنانەکە گرت، کورتهێنانەکە، کورتهێنانێکی موخەتەت نیە، فیعلیە، بە حەقەت هەموو کورتهێنانێك، هەموو ئیراداتێك، هەموو نەفەقاتێك ئەگەر لە پێش دا دامان نا بە خەملێندراوی موقەدەر و موخەتەت، لەبەر ئەوە فیعلی نیە، ئەوە لە کۆتایی ساڵ کە حیساباتی خیتامی دەکەین، ئەوەی کە دەرچووە دەبێ بە فیعلی، لەبەر ئەوە وشەی موخەتەت هەر دەبێ بمێنێتەوە، چونکە مەسەلەیەکی تەقدیریە، هەندێ کەس بۆچوونی هەبوو کەوا زیادەیەکی زۆر هەیە لە مەنافیعی ئیجتیماعی، پێویستە کەم بکرێتەوە، بە حەقەت مەنافیعی ئیجتیماعی کە پێویستە کەم بکرێتەوە، وا تێ دەگەم نزیکەی (180) ملیارە، جارێکی تر دەیڵێینەوە ئێمە داوامان کردووە لە ئیعانات و مینەح و لەگەڵ مەصروفاتی ئوخرا کەم بکرێتەوە، ئەوەمان بەجێ هێشتووە، چونکە مەبلەغەکەمان بە مەبلەغێکی زۆر نەزانی، دواتر لە یاساکە ماددەیەکی قانونیمان هەیە، کە بەڕێز وەزیری دارایی هەر کاتێك تووشی گرفت بوو، بە تەشاور لەگەڵ حکومەت دەتوانن موناقەلەی پارە بکەن لە قسمێکەوە بۆ قسمێکی تر، یان هەر وەزارەتێك خۆی بیەوێ لە مستەوایەکەوە بۆ مستەوایەکی تر، دوای وەرگرتنی ڕەزامەندی وەزارەتی دارایی، بۆچوونێکی تر هەبوو کەوا موراعاتی ڕێزبەندی نەکراوە بە نیسبەت مەشاریعەکانەوە، بە حەقەت ئەوە بەڕێز وەزیری پلاندانانیش جەوابی دایەوە، بەس دائیمەن ئەوانەی کە مەشروعەکان دادەنێن ئەو کەسانەن کە لە مەیدانەکەدان، ئەو کەسانەن کە لە واقیعەکەدان، مومکینە ئەوانە خۆیان بە بۆچوونی خۆیان، ئەو پرۆژەیە پێش پرۆژەیەکی تر بخەن، لەگەڵ ئەوەشدا ئێمە پێشنیارێکمان کردووە، لە پێشنیارەکەدا داوامان کردووە کە سەر لە نوێ بەڕێز وەزیری دارایی، وەزیری پلاندانان جارێکی تر لەگەڵ وەزیرە بەڕێزەکان و دەزگاکان دەتوانێ کۆ بێتەوە، ڕێزبەندیەکەی تر دابنێن لەسەر بیروبۆچوونی ئەوان، ئەگەر هاتو فیعلەن بیر و بۆچوونی وەزارەتەکان لەو ڕاپۆرتانە بێ یان لەو مینهاجی ئیستیسماریانە بێ کە وەزارەتی پلاندانان دایناوە، بە هەمان گوژمە، بەڕێزێك داوای کرد کە وشەی سیاسیەکان بخرێتە پاڵ ڕێکخراوەکان، ئەوەش وەکو پێشنیار دێت، دوایی دەنگی لەسەر دەدرێت، بزانین وشەی سیاسی بچێتە پاڵ ڕێکخراوەکان یان نا؟ ڕەخنەیەك هەبوو تەقیمی میزانیەی ساڵی 2009 مان کردووە، لە (97٪) جێبەجێ کراوە، بە تەئکید ڕەخنەکە لەسەر ئەوە بوو تاکو شەش مانگی یەکەم زۆر کەم لەو میزانیەیە تەنفیز کراوە، بەس ئەوەی مەعلومە دائیمەن موناقەلاتی حکومەت کە دەست پێ دەکات لە دوای پێنج و شەشەوە موراجەعەیەك دەکرێتەوە، ئەگەر بە هەڵەدا نەچووبم، ئەو کاتە موناقەلاتی فەرد دەست پێ دەکات، موهیم ئەوەی کە لامانە مەصروفاتی فیعلی کە تەقدیرمان کردووە، لەسەر حیسابی شەش مانگی یەکەم بۆ شەش مانگی دووەمیش میزانیەکە نزیك بووە لەوەی کەوا تا ڕادەیەك، لە (100٪) نیە، بۆیە وتومانە تا ڕاددەیەك، ئێمە وشەی تا ڕاددەیەکیش لادەبەین، لە پێشنیارەکان دوو بەڕێز داوایان کرد کە هیچ شتێك بۆ وەزارەتی کشتوکاڵ پێشکەش نەکراوە، یان هیچ شتێك تەرخان نەکراوە بۆیان، یان بڕێك بۆ وەبەرهێنان، ئێمە لە یاساکە ماددەیەکمان هێناوە کە پەنجا ملیار لە موازەنەکە تەحویل بێ بۆ وەزارەتی کشتوکاڵ، بۆ جێبەجێ کردنی مینهاجی ئیستیسماری دواتر کە دەنگی لەسەر دەدرێ، هەندێ کەس ڕەخنەی هەبوو لەسەر ئەوەی کەوا ئەو بڕەی کە تەرخان کراوە بۆ دیراسات لە وەزارەتی خوێندنی باڵاو توێژینەوەی زانستی کەمە، وا دیارە

ئەوان لەو بڕە زیاتریان داوا کردووە، ئەگەر بە هەڵە دا نەچووبم نزیکی (22) بۆ (23) ملیاریان داوا کردووە، دواتر ئیتیفاق لەگەڵ وەزارەتی دارایی دا، یا ئەو بەشەی کە تایبەتە بە دیراسات و بە زەمالات و بە بیعسات نزیك بۆتەوە لە نزیکەی (1.8) ملیار، وا دیارە بە ئیتیفاق بووە ئەویش لەگەڵ وەزارەتی مالیە، دوایی ئێمە هەر لە میزانیەکە بڕێ پارەمان هەیە تەرخان کراوە بۆ بەهێزکردنی توانای زانستی، کە تەواوکەری ئەو کەم و کوڕیەیە کە لە وەزارەتی خوێندنی باڵا هەیە، دەربارەی دەستکاری کردنی بودجەی (قضاء)، جارێکی دیکەش ڕوونمان کردەوە، بودجەی ئەنجومەنی داد کە هات بۆ لامان، ئێمە موناقەشەیەکی ئەوەلیمان لەگەڵ دا کردن، هێشتا موازەنەکە هەمووی نەهاتبوو، دواتر کە قسەمان کردەوە دووبارە لەگەڵ وەزیری دارایی و بریکاری وەزیر، وتیان ئێمە لە دەرئەنجامی ئەو ئەزموونە کە هەمانە و، بە ئیتیفاقیش لەگەڵ خۆیان، ڕێککەوتووین لەسەر ئەو بڕە پارەیەی کەوا لە موازەنەی حکومەت دا هاتووە، وتی: ئێمە قەناعەتمان وایە و قەناعەتیشمان بە ئەنجومەنی داد کردووە کە ئەو پارەیە بەشیان دەکات، ئەگەر هاتو لێیان بڕا، یان گرفتێکیان تووش بوو، بەڕێز وەزیری دارایی و بریکار وەڵامی داینەوە، وتیان: ئێمە دەتوانین ئەو کەم و کوڕییەیان بۆ چارەسەر بکەین، هەندێك بۆچوون هەبوو، کە لابردنی هەندێك لە پرۆژە، کە بە ئاراستەیەك ڕۆیشتووە بەرژەوەندی گشتی ناهێنێتە دەست، ئێمە لە پێشنیارەکان، پێشنیارمان هەیە لە دەرئەنجامی ئەو کۆبوونەوەی دوێنێ دا، ئەو پرۆژانەمان هێناوە و دەرجمان کردووە، دوایی بەڕێز کاك خورشید دوای من ئەو پێشنیارانە دەخوێنێتەوە، دەخرێتە دەنگدانەوە بۆ لابردنیان، یان بۆ مانەوە، یان هەر شێوەیەکی تر بێت، پرسیارێکیان لێ کردین: ئەو نەوەد ملیارەی کە دانراوە بۆ پەرەپێدانی ژینگەی دیموکراسی، مەبەستمان بۆ پارتەکان و ڕێکخراوەکان چۆن دەبێ؟ چۆن نابێ؟ ئەوە لە یاسای بودجەدا هاتووە، ئەو (90) ملیارەی کە ئێستا تەرخان کراوە، دواتر یاسای پێ دەردەچێ، چۆنیەتی تەصەروف بەو پارەیەوە، سوپاس، بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان، من کۆتاییم بە ڕەت دانەوەکە هێنا، ئێستا ئەگەر ڕێگەم پێ دەدەی، هاوڕێم کاك خورشید پێشنیارەکان بخوێنێتەوە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو، کەرەمکە کاك خورشید.

بەڕێز خورشید أحمد سلیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەڤ پێشنیارەتا، هەمووو ساڵ پێشنیارەتا دکەین، ئەگەر هاتنە پەسند کرن، دبنە بەشەك لە یاسایە، ئیزافە کرن، بێنە سەر یاسا بودجە هەرێما کوردستانێ بۆ ساڵی 2010.

پێشنیارەکان:

1-لابردنی ئەو پرۆژانەی خوارەوە لە بەرنامەی وەبەرهێنان بۆ ساڵی 2010 لەسەر پرۆژە پێشنیارکراوەکان، بۆ پرۆژەی تر لە هەمان پارێزگا:

أ-لابردنی پرۆژەی خولی تایبەت بە بەرزکردنەوەی ئاستی زانیاری فەرمانبەران، کە گوژمەی پرۆژە بریتی یە لە (3) ملیار دینار، لە پرۆژە پێشنیار کراوەکان، زنجیرە (3)، لاپەرە (36)، لە وەزارەتی کشتوکاڵ و سەرچاوەکانی ئاو.

ب-لابردنی پرۆژەی دروست کردنی زانکۆی (سابیس) لە هەولێر، بە گوژمەی (21) ملیار و (250) ملیۆن دینار، لە زنجیرە (3)، لاپەرە (41)، لە پرۆژە پێشنیار کراوەکان لە وەزارەتی دارایی.

ج-لابردنی پرۆژەی دروستکردنی قوتابخانەی شوەیفات لە دهۆك، بە گوژمەی (36) ملیار دینار، لە پرۆژە پێشنیار کراوەکان، لە زنجیرەی (4)، لاپەرە (41) سەر بە وەزارەتی دارایی.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

تكایە نوقتەی نیزامی، كەرەمكە كاك عمر.

بەڕێز عمر عبدالعزیز بهاءالدین:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

بە نیسبەت ئەو پێشنیارانە، ئایا هەمووی بە یەك جار دەخرێتە دەنگدانەوە؟ یان خاڵ بە خاڵ؟ سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

یەك یەك دەیخوێنێتەوە بۆ ئەوەی گوێتان لێ بێ، پاشان دووبارە دێینەوە سەری.

بەڕێز خورشید أحمد سلیم:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

د- لابردنی پرۆژەی دیزاین و دروستكردنی قوتابخانەی شوەیفات لە سلێمانی، بە گوژمەی (10) ملیار دینار لە پرۆژە پێشنیاركراوەكان، لە زنجیرەی (5)، لاپەرە (41) لە وەزارەتی دارایی.

2-لابردنی ئەو پرۆژانەی خوارەوە كە لە بەرنامەی وەبەرهێنانی پرۆژە بەردەوامەكان دا هاتووە، بۆ پرۆژەی تر لە هەمان پارێزگا:

أ-پرۆژەی نۆژەنكردنەوەی تەكیەی شێخ ئیسماعیلی ولیانی بە گوژمەی (185) ملیۆن دینار، لە زنجیرە (2)، وەزارەتی ئەوقاف، لاپەرە (2).

ب-لابردنی نۆژەنكردنی تەكیەی هیران، بە گوژمەی (209) ملیۆن دینار، لە زنجیرەی (5)، لە وەزارەتی ئەوقاف، لاپەرە (2).

ج- نۆژەنكردنەوەی تەكیەی شێخ كاكە بە گوژمەی (282) ملیۆن دینار، لە زنجیرەی (26)، وەزارەتی ناوخۆ، لاپەرە (9).

د-ڕاگرتنی خەرجی پرۆژەی دروستكردنی هۆڵی كۆبوونەوە و (11) ژوور لە بینایەی لقی (2)، كە بڕی (126) ملیۆن دیناری بۆ تەرخان كراوە، لە زنجیرەی (21)، وەزارەتی ناوخۆ، لاپەرە (9).

هـ-لابردنی دروستكردنی كتێبخانە و دانانی كەرەڤانەی پاسەوانی مەڵبەندی (20)ی قەرەچووغ، بە گوژمەی (290) ملیۆن دینار، لە زنجیرەی (41)، وەزارەتی ئاوەدانكردنەوە، لاپەرە (15).

و- ڕاگرتنی پرۆژەی قیرتاوكردنی ڕێگاكانی خاڵی پاسەوانی مێوانخانەی بەڕێز سەرۆك كۆمار لە دەباشان، بە بڕی ملیارێك و (485) ملیۆن دینار، كە لە بودجەی 2010 دەستنیشان كراوە، لە زنجیرەی (70) لە وەزارەتی ئاوەدانكردنەوە، لاپەڕە (17).

ز- لابردنی دروستكردنی مێوانخانە بۆ مەڵبەندی (12)ی خانەقین، بە گوژمەی (297) ملیۆن دینار، لە زنجیرەی (128) لە وەزارەتی ئاوەدانكردنەوە، لە لاپەڕە (20).

ح- ڕاگرتنی بودجەی بەكارخستنی قوتابخانەی شوەیفاتی هەولێر، بە بڕی یەك ملیار و پێنج سەد ملیۆن دینار، لە زنجیرەی (17)ی وەزارەتی دارایی و ئابووری، لاپەڕە (70).

ك- ڕاگرتنی خەرجی دیزاینی زانکۆی (سابیس) لە هەولێر، بە بڕی ملیارێك و (253) ملیۆن دینار، لە زنجیرەی (27) لە وەزارەتی دارایی و ئابووری، لە لاپەڕە (70).

3-لابردنی ئەو پرۆژانەی دووبارە بوونەتەوە لە پرۆژە بەردەوامەکان، ئەگەر لە ڕاستیدا دووبارە بوونەتەوە و، پارەکەی تەرخان بکرێ بۆ پرۆژەی تر لە هەمان پارێزگا:

أ- ئاڤا کردنا ئاڤاهیا کردنا بیناسازیا دهۆکێ، بەبڕی (2) ملیار و دوو سەد و حەڤدە ملیۆن دینار، لە زنجیرە یەك، وەزارەتی ناوخۆ، لاپەرە (12)،

ب-ئاڤاهی کردنا ئاڤاهیێ ڕێبەریا بەرهەمهێنی سوتەمەنی بەبڕی ملیارێك و شەش سەد و هەشتا ملیۆن دینار، لە زنجیرەی (2) وەزارەتی ناوخۆ لە لاپەرە (12).

4-کەمکردنەوەی بڕی حیسابی الإعانات بە ڕێژەی (10٪) کە دەکاتە، یەعنی گۆژمەی بڕین، کە دەکاتە (39) ملیار و (897) ملیۆن دینار.

5-کەم کردنەوەی بڕی بەخشین (المنح)، بە ڕێژەی (10٪)، کە دەکاتە (43) ملیار و (131) ملیۆن دینار.

6-کەمکردنەوەی بڕی تێچووەکانی تر (المصروفات الأخرى) بە بڕی (15٪)، کە دەکاتە بڕی (102) ملیار و (506) ملیۆن دینار.

تێبینی: بڕی کەمکراوە بۆ قەرەبووکردنی ئەو زیادانەی پێشنیار کراون لە یاسای بودجەدا بۆ حیسابی (الإحتياطي) لە وەزارەتی دارایی.

7-زیادکردنی ئەو ماددەیە بۆ یاسای بودجەی (2010)، ئەنجومەنی وەزیرانی حکومەتی هەرێمی کوردستان، ڕەزامەندی بدات لەسەر ڕەشنووسی حیساباتی کۆتایی (الحسابات الختامیە)، لە کۆتایی مانگی ئایار و، دواتر لە کۆتایی مانگی حوزەیران دا، پێشکەشی پەرلەمان دەکات، بە پێی هەردوو ماددەی (37) و (38) لە یاسای کارگێری دارایی، (قانون الإدارة المالية)، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کەرەمکە، فەرموو.

بەڕێز محمد دلێر محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پەرلەمانتارانی بەڕێز، بەڕاستی ئەم چەند ڕۆژە چەند پرسیاری ترا، کەوا زۆر لێژنە تەئکیدی زیاتر لەسەر ئەوە دەکرد کە گوایە هەموو داواکارییەکانی ئێمە نەنووسراوە، کاك ئاراس ئیشارەتی پێدا لەوە، کە زۆربەی زۆری داواکاریەکان تیکرار بوو، یا وەك خۆمان لە ڕاپۆرتەکە، لە هەر سێ بەشەکەدا ئیشارەتمان پێدا بوو، یەکێك لەو شتانە لەسەر مەسەلەی کەم ئەندامان، ڕوون کردنەوەیەکم هەیە، مەسەلەی کەم ئەندامان مووچە نیە ئیتر نەتوانێ شتێکی تر وەرگرێ، ئەوە هاوکارییە، ئەو هاوکارییە ئێمە زیادمان کردووە بە ڕێژەی (120٪)، بۆ نموونە (30) هەزارمان کرد بە (100) هەزار، ئەوە لە لایەك، لە لایەکی ترەوە (50) هەزارمان کردووە بە (150) هەزار، مەسەلەی سلفەی عەقار کە باسی کرا، ئێمە لە

ڕاپۆرتەکەمان دا باسمان کردووە، سلفەی عەقارەکەش لە هەمان کات دا ئەوەی کە ئێمە باسمان کردووە (15) ملیۆن دانراوە بۆ ناو شار، (12) ملیۆنیش بۆ ناحیە و دێهاتەکان، هەر لە ڕاپۆرتەکەی خۆماندا ئێمە باسی دەسەڵاتێك دەکەین، کە لە لایەن زۆر لە ئەندامانی پەرلەمان باسی لێ کرا، ئەویش دەسەڵاتی لامەرکەزی و دابەزینی دەسەڵات بۆ خوارەوە، ئێمە لە ڕاپۆرتەکە ئیشارەتمان پێدا بوو بەو دابەزینە و باسمان کردبوو، مەسەلەی ڕێزبەندی پرۆژەکە، ئێمە هەر لە ڕاپۆرتەکە هێنمان کردووە کە پرۆژەکان ڕێزبەندی بکرێن، داوامان لە وەزارەتی پلاندانان کردبوو کە ڕێزبەندی بۆ بکات، داواکردن لەوەی کە ئێمە زۆر داوای ئەوە دەکرا کە ساڵێکی تر لە کاتی یاسایی خۆیدا بودجە بگاتە دەستمان، بەڕاستی ئیمساڵ دوانەکەوتبوو وەکو بودجە لە ساڵەکانی تردا، لەوەی کە لە (11/28) متمانە حکومەتی کابینەی شەشەم و وەزیرە بەڕێزەکان درا، لە (24)ی مانگدا هاتە ئێرە، هەم دیسان ئێمە داوامان کردووە بۆ ساڵی داهاتوو، لە کاتی یاسایی خۆیدا، هەم پرۆژە یاسای بودجە بگات، هەمیش حیساباتی خیتامی بگاتە دەستمان، ئێستا حیساباتی خیتامی 2008 و، ئەو ڕاپۆرتەی وەزارەتی دارایی بۆ نیوەی ساڵی 2009، کە گەیشتە لیژنەی دارایی و ئابووری لامان، هەموو ئەندامانی لیژنەی دارایی و ئابووری نوسخەی خۆیان وەرگرت و بردیشیان، بە هەموو فراکسیۆنەکانەوە کە لەگەڵماندا بوون، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزان، دیارە لە لیژنەی دارایی ئیشارەی پێ نەکرا، کۆمەڵێك لە ئەندامە بەڕێزەکان لە کاتی گفتوگۆکردن لەسەر پرۆژە یاسا، باسی ئەوەیان کرد کە ئەو پرۆژەیە بنێردرێتەوە بۆ حکومەت، لەگەڵ تێبینیەکان، بۆ چاو پێ خشانەوەیان، لە هەمان کات کۆمەڵێك ئەندامی تری بەڕێزی پەرلەمان ڕەئیان وابوو، نەخێر ئەوە پرۆژەکە لێرە بەردەوام دەبین لەسەر گفتوگۆکردن لەسەری، کۆتاییشی پێ دێنین، کەم و کورتیەکانیشی چاك بکەین، ئینجا ئێستا ئێمە ئەم پێشنیارە دەخەینە بەردەست ئێوەی بەڕێز بۆ ئەوەی، ئایا ئەو پرۆژەیە بنێردرێتەوە بۆ حکومەتی هەرێمی کوردستان و چاوی پێدا بخشێندرێتەوە لەگەڵ تێبینیەکانمان بێ؟ تکایە ئەوەی لەگەڵ ئەو پێشنیارەیە دەست بەرز بکات؟ تکایە وازحە، ڕجائەن، کاك حمە سعید، فەرموو .

بەڕێز حمە سعید حمە علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەو دوو ڕایەی کە جەنابت تەرحی دەکەی، پێویستە لە هەردوو ڕاکە، چەند کەسێك دیفاع بکا و تەوزیح بدا، لە ئەوەی کە بگەڕێتەوە و، ئەوەی کە نەگەڕێتەوە، بۆ ئەوەی تەوزیحات ببێ.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

هەرواش دەبێت برای بەڕێز، فەرموو.

بەڕێز عدنان عثمان أحمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

منیش هەر هەمان ئەو هێنەم هەیە، کە دەبێ گفتوگۆی لەسەر بکرێ....

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

هەروایە، ئێستا بۆ ئەوەی ئێمە دەیخەینە دەنگدانەوە، تەواو تکایە، کاك کاردۆ فەرمووو.

بەڕێز کاردۆ محمد پیرداود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

یەعنی هەندێ شت هەیە هی ئەوە نیە، مەسەلەن بودجەی ئەنجومەنی داد، کە قانونیەن دەبێ حکومەت تەداخولی نەکات، ئەو دەڵێ حکومەت لەگەڵ.....

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

نا شتی وا نیە، ڕجائەن، تکایە ئێستا ئەو بەڕێزانەی لە هەر تەرەفێك سێ کەس گفتوگۆ دەکات، لەسەر ئەوەی بۆچی ئەم پرۆژەیە بنێردرێتەوە؟ ئەوە یەك، لە هەمان کات سێ کەس، سێ بەڕێز لەو ئەندام پەرلەمانانە گفتوگۆ دەکات بۆ نەنێردرێتەوە، ئێستا تکایە دەست بەرز بکەن، ناوەکان دەنووسین، یەك یەك قسەی لەسەر دەکەین، ئێستا سێ بەڕێز کە ناویان نووسیوە، ئەمەوێ بزانم ئەم سێ بەڕێزە لەگەڵدان؟ یان لەگەڵ دا نین؟ کاك عمر عبدالعزیز، لەگەڵ پێشنیارەکەی کە بگەڕێتەوە بۆ حکومەت؟ بەڵێ، کاك ئارام؟ بەڵێ، کاك عدنان؟ بەڵێ، ئێستا سێ بەڕێزم دەوێت کە لەسەری قسە بکات، ئێستاش سێ بەڕێز کە دەیانەوێ قسە بکەن، ناویانم نووسیوە، کاك دڵشاد شەهاب جەنابت لەگەڵی؟ بەڵێ، کاك سالار لەگەڵی؟ بەڵێ، لەگەڵ ئەوەی کە بەردەوام بین؟ بەڵێ کە هەڵدەستن قسە دەکەن، کاك عبدالسلام بەرواری؟ بەڵێ، ئێستا ڕێزدار کاك عمر عبدالعزیز کەرەمکە، ڕەئی خۆت بە وازحی بدە.

بەڕێز عمر عبدالعزیز بهاءالدین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

برا و خوشکانی بەڕێز، ئێمە هەمووومان دڵسۆزین بە جددی بۆ مەوزووعی ئەو بودجەیە، من پێشەکیەکی کورت عەرز دەکەم، پاشان دەچمە سەر موبەریراتی گەڕانەوەی، وابزانم هەمووی لە ڕووی خەم خۆرییەوەیە، ڕەنگە ئەم حەفتەیەی ڕابردوو بەڵگە بێ لەسەر ئەوەی کە بودجە کەم و کورتی زۆری تیایە، من وا دەزانم پڕکردنەوەی ئەم کەم و کورتیانە، پێداچوونەوەی بودجە بەم تەفصیلە، کە لە سێ، چوار وشە دەیڵێم، نەك ڕستەش، ناڕوونی لە زۆر لایەنی، هەڵەی تەکنیکی و هونەری لە ناو ڕاپۆرتەکە لە ڕووی ژمارە، نا هاوسەنگی لە زۆر بڕیار لە بواری تەشغیلی و ئیستیسماری، لە بواری ناوچەکان، لە بواری کەرتەکان، هەروەها دووبارە بوونەوەی زۆر مەسائیل، هەورەها دیاری نەکردنی بەشێکی زۆر لە داهات، کە چەند ڕۆژە قسەی لەسەر دەکرێ، چاککردنەوەی ئەو هەمووە، من وانازانم لە ناو پەرلەماندا مومکین بێ، لەبەر ئەوە دەبێ ڕای ئەو هەموو لێژنانە بە هەند وەربگیرێ، ڕاستە بەڕێز لێژنەی دارایی و ئابووری ئێستا وەڵامی جۆرێك لەوانەی دایەوە، بەڵام عەرەب دەڵێ: (الشيء بالشيء يذكر)، یان قسە قسەی دێنێ وەکو کورد

دەڵـێ، مـن وادەزانم دووبـارە ئەگـەر مـەجال بدرێتـەوە، وەڵـامی وەڵامـەکانیش هەیـە، مەسـەلەی ڕەئـی وەزارەتەکان ئێمە لە کوێ وەریگرین؟ وەزارەتی بەڕێز هەیە دەڵێ: هەر ئاگام لـێ نیـە لـەم خەمڵاندنـە کـە کـراوە، لێـرە ئێمـە چـەندین ئەنـدامامان هەیـە لـە لێژنـەکان دا، پەرلـەمانتارانی بـەڕێز ئاگـادارن، چـەندین وەزارەت بەڕاشکاوانە وتویانە: ئاگامان لەم خەمڵاندنە نیە، یان هەندێکیان ئەو بـڕەی کـە دیاریـان کـردووە، من بە نموونە هێنامەوە، زۆریش لە بـرا و خوشکان تەئکیـدیان کـردەوە، کـە زۆر لـە وەزارەت یـەك لەسـەر پێنجی داواکاریـەکانیان جـێ بـەجێ کـراوە، یـان خراوەتـە نـاو بودجەکـە، لەبـەر ئـەوە لـەڕووی تـەکنیکی و فەنییـەوە، ئەگـەر موحەصیلەی نیهائی ئـەوە بـێ، ئـەم هـەموو سـەرنج و تێبـینی و ڕەخنـە و پێشـنیارەی پەرلەمانتاران ڕەچاو بکرێ، لێرە بتوانین، گرفتێکمان نیە، بەس من دڵنیام لـە ڕووی عەمـەلی و واقعییـەوە مومکین نیـە ئـەو ئیشـە بکرێ، چونکە حکومـەت بەرپرسـە لـە پڕکردنـەوەی ئـەو کـەم و کورتیانـە، نـەك پەرلـەمان دوو ڕۆژ، سـێ ڕۆژ دانیشـێ، دوو، سـێ حەفتـە دانیشـێ خـەریکی ئـەوە بـێ، لـە ڕووی واقعیشـەوە سەرناگرێ، لەبەر ئـەوە مـن وا دەزانم وا عەمـەلی تـرە، ئینسـیابی تـرە، لـە ڕووی علمیـەوە، علمـی تـرە، کـە بگەڕێتەوە بۆ ئەنجومەنی وەزیران، لەوێ ڕێگەی تەبیعی خۆی وەرگرێتەوە، بە ڕاوێژکردن لەگەڵ وەزارەتـە پەیوەندیدارەکان، بـە ڕاوێـژکردن لەگـەڵ لێژنـەکانی پەرلـەمان، بـەڵام دەبـێ بەڕاسـتی نەبێتـە پاسـاوێك بـۆ دواخستنی بودجە، چونکە لەمە زیاتر مەعقول نیـە بودجـە دواکـەوێ، ئـەوە صـەلاحیەتی پەرلەمانـە، ئایـا سەقف دیاری دەکات بۆ ئەنجومەنی وەزیران؟ یـان نایکـا، بـەڵام دەبـێ لـە کـورترین کـات دا بـێ، لـە خیلالـی چـەند ڕۆژێـك تێنەپـەڕێ، چـونکە زۆر لـەوە زیـاتر دواکـەوتنی بودجـە، لـە بەرژەوەنـدی گشـتی هـەرێمی کوردستان نیە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، ڕێزدار کاك ئارام، فەرموو.

بەڕێز أيوب نعمت قادر (ئارام):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سـەبارەت بـە گەڕانـەوەی بودجـەی سـاڵی 2010، مـن لەگـەڵ ئـەوەدام کـە بگەڕێتـەوە، پاسـاوەکەش بـۆ گەڕانەوەی بەڕاستی بۆ ئـەوە نیـە کـە بودجـە دوابخـرێ، چونکە هـەر لـە ئەصل دا، هۆکاری دواکەوتنەکە پەرلـەمان نـەبووە، بـەڵکو وەزارەتـی دارایـی و ئـابووری بـووە، ئـەو پاسـاوانەش کـە بـاس کـرا، تەبعـەن ڕەتدرایەوە، خاڵێکی تریش، بریتی یە لە بوونی ئەو ڕاپۆرتە داراییە کە ناو نانرێ حیساباتی خیتامی، بەڵێ یەکـەێك لەوانـە لیسـتی ئێمەیـە، ئێمـە نـەمانبینیوە، بـەڕێز لێژنـەی دارایـی و ئـابووری دەڵـێ: دراوە بـە لیستەکان، یەکێك لەوانە ئێمە نەمانبینیوە، بەڕاستی لە لێژنەی تـرەوە وەرمـان گرتـووە، هـەروەها خـاڵێکی تریش بریتی یە لەوەی کە ئەو سێ وەزیرە بەڕێزەی کە هاتبوون، ئەو چەند ڕۆژە کە گوێیـان لـە تێبـینی و سەرنجەکان بووە، بێگومان ئێستا دەبێتـە هـۆی زیـاتر دەوڵەمەنـد کـردن و بـەهێزکردنی بودجەکـە، ئەگـەر بێت و بگەڕێتەوە ئەو موراجەعەی بکەنەوە، بۆیە من پێم باشە بگەڕێتەوە، چونکە یەکێك لەو خاڵانـە کـە

هەردوو وەزیری بەڕێز، وەزیری سامانە سروشتیەکان و وەزیـری دارایـیش کـە ئاماژەیـان پێکـرد، یـەکێکیان بریتی یە لە ڕاپۆرت یاخود حیساباتی خیتامی وەزارەتی سامانە سروشتیەمانە، ئەگەر بـە مولحـەقیش بـێ، دەبێ بدرێ بە وەزارەتی دارایی، بەڵام تا ئێستا ئەو خۆی ئیعـتیراڤی بـەوە کـرد کـە تـا ئێـستا ئـەو حیـساباتە خیتامیەی نیە، نە 2008، نە 2009، وەزیری داراییش باسی لەوە کرد کە ئاگای لە حیساباتەکان نیە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس بۆ جەنابت، ڕێزدار کاك عدنان عوسمان، فەرموو.

بەڕێز عدنان عثمان أحمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دیارە قسەکانی من بۆچوونی فراکسیۆنی گۆڕانە، لەو بارەوە، جارێ پێش هەموو شت...

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

تکایە بە ناو ئەندامی پەرلەمانەوە قسە بکە، زۆر سوپاس.

بەڕێز عدنان عثمان أحمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پـێش هـەموو شـت دەبـێ بـزانین کـە تـاخیر بـوونی بودجـە، لـە ڕاسـتیدا پەیوەسـتە بـە حکومەتـەوە، نـەك پەرلەمانی کوردستان، ئێمە بەرپرسیار نین لە تاخیر کردنی بودجە، مـەفرووز وایـە بـە گـوێرەی پـەیڕەوی ناوخۆ، مەعاییری دوەلیش، بودجە دەبێ لایەنی کەم، دوو مانگ، سێ مانگ پێش سەری ساڵی دارایـی بگاتـە پەرلەمان، بۆ ئەوەی لایەنی کـەم پەرلـەمان دوو مـانگی لەبـەر دەسـتدا بێـت، حکومـەتیش مـانگێکی لەبـەر دەستدا بێت، بۆ تاوتوێ کردنی و دانانی پلانێکی زانستی بـۆ جـێ بـەجێ کردنـی بودجـە، بۆیـە دواکـەوتنی بودجە لە ڕاستیدا تەنها حکومەتی هەرێم بەرپرسە بەرامبـەری، نـەك پەرلـەمانی کوردسـتان، ئێمـە پێمـان وایە بودجەی خەملێنراو، کە حکومەتی هەرێمی کوردستان ناردوێتی بۆ پەرلەمان، بودجەیەکی نا ڕۆشـن و نا زانستی یە، چەندین لادانی دارایی تێدایە، خزمەت ناکات بە عەدالـەتی کۆمەڵایـەتی و گەشـەی مرۆیـی و بنیاتنـانی ژێرخـانی ئـابووری، نـەیتوانیوە بودجـەی حـزب لـە بودجـەی گشتی جیابکاتـەوە، هـیچ پلانێکـی ستراتیژی ڕۆشن لەخۆناگرێت، بۆ پێشخستنی ئـابووری و کـەرتی بەرهـەمهێنان و کـەم کردنـەوەی دیـاردەی بێکاری و بەرخۆری، لەگەڵ دەستخۆشیمان لە ئەندامانی تێکـڕای لێژنـەکانی پەرلـەمان و لێژنـەی دارایـی و ئابووری بە تایبەتی، بەڵام پێمان وایە ڕاپۆرتی لێژنەی دارایی پەرلەمان نەیتوانیوە تیشك بخاتـە سـەر ئـەو ناڕۆشنی و کەم و کورتیانە، نەیتوانیوە ڕێگە چارەی گونجاویان بـۆ بدۆزێتـەوە، شـێوازی بـەڕێوەبردنی ئـەو چەند دانیشتنەی لە چەند ڕۆژی ڕابردوو بۆ تاوتوێکردنی بودجە سازدران، دەرفـەتی تـەواوی نەڕەخـساند بـۆ ئەنـدامانی پەرلـەمان تـا ڕەخنـە و سـەرنجەکانیان بـە وردی بخەنـە ڕوو، ئـەو وەزیـرە بەڕێزانـەی لـە دانیشتنەکان دا ئامادە بوون، وەڵامی نزیکـەی (90٪) پرسـیارەکانیان نەدایـەوە، دەرفـەتیش نـەدرا سـەر لـە

نوێ پرسیارەکانیان ئاراستە بکرێتەوە، بۆیە ئێمە وەك فراکسیۆنی گۆڕان پێمان وایە بەرژەوەندی خەڵکی کوردستان و بەرژەوەندی ئەزموونی هەرێمی کوردستان، ئەوە دەخوازێت کە ئەو بودجەیە بگەڕێنرێتەوە بۆ حکومەتی هەرێم، بۆ هەموارکردن و ئەنجام دانی کۆمەڵێك گۆڕانکاری تێیدا، هاوپێچ لەگەڵ کۆمەڵێك داتا و دۆکیومێنت کە لەو چەند خاڵەدا ڕوونی دەکەینەوە، بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان، هەڵبەتە ئەوە نابێتە پاساوی نەدان و دواخستنی مووچەی فەرمانبەر و خانەنشین و کەس و کاری شەهیدان و ئەنفال و کیماباران، کە دەبێت بێ هیچ دواکەوتنێك، بۆ سانیەیەك و چرکەیەکیش ئەوانە دوابخرێت، وەك دەزانین دامەزراندنی فەرمانبەران و مامۆستایانیش تا ئێستاکە چاوەڕێی پەسندکردنی بودجەی نەکردووە، ئەوە بەردەوامە، سیستەمی دانی مووچە لە ڕاستیدا پەیوەست نیە بە پەسندکردنی بودجە........

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

تکایە، نوقتەی نیزامی هەیە، فەرموو.

بەڕێز سۆزان شهاب نوری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بە پێی ئەو دەسەڵاتەی کە دراوە بە حکومەت تەنها یەك لەسەر دوانزە دەتوانێ سەرف بکات.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کەرەمکە کاکە.

بەڕێز عدنان عثمان أحمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

نەخێر سیستەمی بودجە سیستەمێکی ماشیە، هیچ لایەنێکیش بۆی نیە مووچەی فەرمانبەر و کەس و کار و خانەنشینان بۆ چرکەیەکیش دوابخات، پەیوەست نیە بە پەسندکردنی بودجەوە، پەسندکردنی بودجە پەیوەستە بە حقول و بابەتەکانی ترەوە، حەقلی مووچە، دانی مووچە، بە هیچ شێوەیەك بە دواکەوتنی پەسندکردنی بودجە.......

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ڕجائەن، لە جێگەی خۆت قسە مەکە.

بەڕێز عدنان عثمان أحمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ساڵی ڕابردوو بودجە لە مانگی شەش دا پەسند کرا، شەش مانگی پێش ئەوە مووچەی هەموو فەمانبەران و خانەنشینان وەکو خۆی دەدرا، پێشتریش بە هەمان شێوە، خاڵەکانی ئێمە:

1-کەمکردنەوەی هەموو دەروازەکانی مینەح، تەبەروعات، ئیعانات، مەصروفاتی ئوخرا، لە هەموو وەزارەتەکان، جگە لە هەردوو وەزارەتی تەندروستی و کار و کاروباری کۆمەڵایەتی بە بڕی (90٪)، هەروەها هەر سێ سەرۆکایەتیەکەی هەرێم، بە بڕی (50٪).

2-هەڵگرتنی هەموو ئەو پرۆژانەی کە بۆ حزب تەرخان کراون، هەڵگرتنی هەموو ئەو پرۆژانەی کە دووبارەن، یان بە ڕوونی دیاری نەکراون، یان پێشتر تەواو بوون و سەر لە نوێ پارەیان بۆ تەرخان کراوەتەوە، هەڵگرتنی هەموو ئەو گوژمانەی کە لە بودجەی گشتی بۆ هەندێ پرۆژەی کەرتی تایبەت تەرخان کراون.

3-ناردنی میزانیەیەکی هاوپێچ، بە ناوی میزانیەی مینحەکان و پارە گلدراوەکان..........

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

نوقتەی نیزامی، فەرموو کاك عبدالسلام.

بەڕێز عبدالسلام مصطفى بەرواری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

نیزامیە چونکە داوا کراوە لە ئێمە یان دژ، یان لەگەڵ ناردنی میزانیە بۆ دەرەوە، قەت ئەوە مەعنای نیە ئێمە هەستین پێشنیارەکانی خۆمان پێشکەش بکەین، ....

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، لەگەڵ سەبەبی گەڕانەوەکەی، تکایە تەرکیز بکە سەر سەبەبەکە.

بەڕێز عدنان عثمان أحمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەو خاڵانەی کە من دەیخوێنمەوە بۆ بەڕێزتان و بۆ بەڕێزان ئەندامانی پەرلەمان، هۆکارەکانی کە ئێمە دەمانەوێ بودجەکە بگەڕێتەوە، واتا تێڕوانینی خۆمان ڕوون دەکەینەوە، هۆکاری ناردنەوەکە چی بێت؟ چی تەعدیلاتی بۆ بکرێت؟ ئیقتیراحاتی ئێمە، پێشنیارەکانی ئێمە چیە؟

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

تکایە تەعدیلات ڕاپۆرتێك لەگەڵی دەچێت، ئەوانە موناقەشە کرا، ئێستا تەرکیز بکە سەر سەبەبەکان، بە ڕوونی کە پێت باش نیە، بڵێ: پێم باش نیە لەبەر ئەو سەبەبانە و تەواو.

بەڕێز عدنان عثمان أحمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

4-ئاشکراکردنی پارەی گلدراوە (الميزانية المدورة)ی هەموو وەزارەتەکان، وەزارەتە تازەکان و هەموو وەزارەتە هەڵوەشاوەکان.

5-خەمڵاندنی ئەو گوژمەیەی کە لە یەك دۆلار بوو، هەر بەرمیلێکی نەوت کە لە کێڵگە نەوتیەکانی هەرێم بەرهەم دەهێنرێن و تۆمار کردنیان لە لیستی داهات دا.

6-هاوکات لەگەڵ پەسندکردنی بودجە دا، پرۆژە یاسای هەموارکردنی سیستەمی مووچە لە هەرێمدا کە لە پەرلەمانی کوردستان، ڕۆژی (2010/2/23) خوێندنەوەی یەکەمی بۆ کرا، پەسند بکرێ.

7-پێداچوونەوەی لیستی خەملێنراوی ئیراداتی سەرجەم وەزارەت و دامەزراوەکانی هەرێم، بە شێوەیەك کە بڕی داهاتەکانیان لەگەڵ سروشتی کاریان دا هاوتا بێ، بە بەراورد لەگەڵ ساڵانی پێشوو، لۆجیکی بێ نەك کەمتر، لەگەڵ ئاشکراکردنی چارەنووسی داهاتی ئەو نەوتەی کە بە پاڵاوگەی یاسایی و نایاسایی دا تێدەپەڕن، لە خاڵە سنووریەکان دا دەفرۆشرێن، هەروەها داهاتی باج و رسوماتی ئەوئیرادەی کە بە پێی ماددەکانی (110، 114، 115.......

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

تکایە، ڕجائەن وەرە سەر سەبەبی کەم و کورتی هەیە، دەڵێ: دەینێرمەوە، کاك شێروان فەرموو.

بەڕێز شێروان ناصح حەیدەری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕاستی حەق وایە جار جار، ئێمە وەکو لیژنەی قانونی بەعزێ مەسائیلی قانونی هەیە ئێمەش موشارەکەی تێدا بکەین، ئەوە یەك، دوو: ئەوە هەمان ئەو ڕاپۆرتەیە کە ڕۆژی یەکەم خوێندرایەوە، نەك ئەسبابی دواکەوتنی بودجەیە، کە برای بەڕێزم کاك عدنان ئیشارەتی پێدا، ئەوە هەمان ئەو ڕاپۆرتەیە کە ڕۆژی یەکەم خوێندرایەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك شاهۆ فەرموو.

بەڕێز د. شاهۆ سعید فتح الله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

جەنابت لە سەرەتا بەڵێنت دا کە هەر یەکێکمان بە لایەنی کەمەوە بۆمان هەبێ دووجار قسە بکەین، ئێمە چەندین قسەی خۆمان نەکردووە، چەندین تێبینیمان هەبووە نەمانوتووە، چەندین وەڵاممان هەیە وەرمان نەگرتووە، ئێستاش ڕێگەمان پێ نادەن کە ڕاو بۆچوونی خۆمان دەربڕین.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

شتی وا نیە، ڕێگە دراوە، فەرموو، کەرەمکە قسەکانی خۆت بکە، تکایە ئەو بەڕێزە دەڵێ: من ئەو پرۆژەیەم پێ باش نیە، بۆ ئێوەیە، بۆ ئێوەی بەڕێزە، ئەو پەرلەمانتارە بەڕێزانە، دەمێنێتە سەر خاڵێك، لەگەڵە یان لەگەڵ نیە؟ با قسەی خۆی بکات، تەواو.

بەڕێز عدنان عثمان أحمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

8-ناردنی میزانیەیەکی هاوپێچ، هەر وەك باسم کرد، ناوی میزانییەکانی مینەح و پارە گلدراوەکان، کە چارەنووسی زیاتر لە شەش ملیار و (400) ملیۆن دۆلاری تێدا دیاری بکرێت، ئەوەش بە خاڵێکی زۆر گرنگی دەزانین، سەبارەت بەو پارە و پرۆژە جۆراوجۆرانەی کە لە پای گرێ بەستەکانی نەوت و پارەی

گلـدراوەی بەرنامــەی نــەوت، بەرامبــەر خــۆراك هاتوونەتــە كوردســتانەوە، چــیان بەســەر هــاتووە؟ لــە چ خەزینەیەك دا پارێزراون؟ كەی سەرف كراون؟ چۆن سـەرف كـراون؟ چـەندی ماوەتـەوە و چـۆن لـە پلانـی ئایندەدا سەرف دەكرێت؟ لەگەڵ هـەموو زانیارییـە پێویسـتیەكان لـەو بارەیـەوە، بـە خشـتەوە، بـە ژمـارە و داتـای پێویسـتەوە، ڕوونكردنــەوەی سیسـتەمی مووچـە و دەرماڵـە بـە شـێوەیەكی ڕوون، كـە هـەموو داتـا و ژمارەكان لە خۆبگرێت، سەبارەت بە فەرمانبەران بـە هـەموو پلەكانیانـەوە، لـە فەرمانبـەری ئاساییەوە بـۆ بەڕێوەبەری گشتی و پلە تایبەتەكان، لە هـەموو وەزارەت و دام و دەزگاكـانی حكومـەت دا، خانەنشـینان، لـە خانەنشینی ئاساییەوە بۆ ئەوانەی لە پلەی تایبەت خانەنشین كـراون، ئـەو مووچـە خـۆر و فەرمانبەرانـەی كـە مووچـەی حكومـەت وەردەگـرن و دەوام ناكـەن وەك كـادیری حیزبیـەكان بـۆ نموونـە، بۆیـە یەكخسـتنی بودجـەی هـەموو ئـەو وەزارەت و دام و دەزگایانــەی كـە سـیمای دوو ئیـدارەییان پێـوە دیـارە، بـە تایبـەتی هەردوو وەزارەتی دارایی-س، دارایی-هـ، هەردوو ئاسایشی سلێمانی و هەولێر، هەردوو دیوانی چاودێری، بۆیە پرۆژەی وەزارەتەكان بە پێی پسپۆری وەزارەتەكان بێ، واتا هیچ وەزارەتێك لە دەرەوەی پسپۆری خۆی هیچ پرۆژەیەك ئەنجام نەدا و هیچ پرۆژەیەك پێشنیاز نەكات.

11-ڕاگرتنی عەدالەت لە پرۆژەی پارێزگا و قـەزا و ناحیـە و ناوچـە جیاوازەكانـدا بـە گوێرەی دوو پێـوەر، یەكەم: ژمارەی دانیشتوان، دووەم: ئەولەویەتی ناوچە زەرەرمەندەكان.

12-دیاری كردنی میزانیەی هەر سێ سەرۆكایەتی هەرێم، بە شێوەیەكی ڕۆشن، بە جۆرێك سەرۆكی دیوانی هەر سێ سەرۆكایەتیەكە ئامادە بن، بۆ وردكردنەوە و شیكردنەوەی.

13-دیاری كردنی بودجەی پەیوەندیـەكان و نووسـینگەكانی حكومـەتی هـەرێم لـە دەرەوەی وڵات، هـاوپێچ لەگەڵ دۆكیومێنت و خشتە و داتای پێویست دا.

14-خەمڵانـدنی ئـەو گوژمانـەی كـە بـۆ سـەندیكا و ڕێكخراوەكـانی كۆمەڵگـەی مـەدەنی سـەرف دەكـرێن، جیاكردنەوەی بە بودجەیەكی تایبەت، كە دەستەیەكی سەربەخۆی سەر بە پەرلەمان چاودێری بكرێ.

15-تەرخانكردنی هەموو ئەو گوژمە پارانەی كە لە خاڵەكانی یەك تا حەوت بەردرێنەوە بۆ:

1-ئەو پرۆژانەی كە خزمەتی كەرتی بەرهەمهێنان دەكەن و كوردستان لە هەرێمێكی بەرهەمخۆرەوە دەكەنە هەرێمێكی بەرهەمهێن.

2-پرۆژە خزمەتگوزارییەكان بە تایبەتی لە گەڕەكە هەژار نشینەكان و گونـد و شارۆچكە و ئۆردوگاكـان دا، لە پێناو گەشەكردنێكی ئاسۆیی دا.

3-بەرز كردنەوەی مووچە نزمەكان، وەك لە پرۆژە یاسای هەمواركردنی مووچە لە خاڵی شەش دا هاتووە.

4-دۆزینەوەی هەلی كار بۆ گەنجان و بێكاران بە هـەردوو ڕەگەزەكـەوە و هـەر سێ كـەرتی تایبـەتی، گشـتی، تێكەڵاو.

5-زیـادكردنی مووچـەی كـەس و كـاری شـەهیدان، قوربانیـانی ئـەنفال، كیمیابـاران، زیندانـە سیاسـیەكان، كەمئەندامان، خاوەن پێداویستیە تایبەتیەكان.

6-بڕینەوەی بیمەی بەردەوام بۆ هەموو ئەوانەی کە تووشی نەخۆشی درێژخایەن بوون، یان دووچاری قەیرانی کۆمەڵایەتی بۆتەوە، هەروەها مووچەی خانەنشینی بۆ هەموو ئەو کرێکار و شۆفێر و بەرهەمهێنانەی چوونەتە تەمەنەوە، یان لە کاتی کاردا تووشی قەیرانی تەندروستی دەبن، زیادکردنی بودجەی پرۆژەکانی کەرکوك و ناوچە دابراوەکان، بە بێ پرۆژە حیزبییەکان، وەك بەشێك لە پرۆژە نیشتمانیەکان، لەسەر ئاستی هەرێم، زیادکردنی مووچەی پێشمەرگە، ئاسایش، هێزە چەکدارەکان، هاوتا کردنی بە مووچەی ئەوانەی بەغدا، هاوکات لەگەڵ نەهێشتنی سیمای حیزبی و سزای حیزبی لەو هێزانەدا، وەك مەرجی جیاکردنەوەی بودجەی حیزب لە بودجەی حکومەت، هاوکات لەگەڵ قەرەبووکردنەوەی هەموو ئەو کەسانەی کە سزای سیاسی دراون، لە ئەفسەر و پلەدار و ....

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

تکایە، ڕجائەن، وەرە سەر خاڵەکان، بەو شێوەیە نا، کاك شاهۆ ڕجائەن، فەرموو.

بەڕێز أمینه ذكري سعيد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ئەوە خیتابەکی سیاسیە، یان پڕوپاگەندەیەکی هەڵبژاردنە، ئەو پرۆسەیە نایەتە قبوڵکردن، ئەگەر ئەوها.......

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو، تەرکیزی بکە تکایە، مەعلوم بوو، لەوێ ڕەفز بکرێ، نەواقصی تیایە، بە بۆچوونی ئێوەی بەڕێز.

بەڕێز برهان رشید حسین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەوە با نەکرێتە موشکیلەیەکی سیاسی و دوو بۆچوونی جیاوازی فراکسیۆنەکان، ئەوە سەبەبەکانە کە بۆ خزمەتی وڵاتەکەمان ئەمانەوێ، نامانەوێ بودجەی پێ بگێڕێتەوە، ئەگینا هیچ مەبەستێکی سیاسیمان لە پشت ئەو ....

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك دڵشاد فەرموو.

بەڕێز دڵشاد شهاب حاجی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

یەکێك لە پرینسیپەکانی پەیرەوکردنی بەڕێوەبردنی کۆبوونەوەکە کە هەموومان موتەفیق بووین لەسەری، نەهێشتنی تیکرار بوو، جەنابتان ئەمرتان فەرموو لە بیدایەتی جەلسە، من تەحەدا دەکەم (80٪) ئەو گوتنانەی کە تا ئێستا گوتران، نەك تیکراری یەك جارن، بەڵکو تیکراری (10) جارە و (15) جارە، پەنجا جارەشی تێدایە، بۆیە تکا لە جەنابتان دەکەم بۆ سوود وەرگرتن لە کات، بۆ زەبت کردنی بەڕێوەچوونی کۆبوونەوەکە کۆنترۆڵی ئەو لایەنانە بکرێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سۆزان خان کەرەمکە.

بەڕێز سۆزان شهاب نوری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من داوا دەکەم ئەو قسەیەی ئەو بەڕێزە لە پرۆتۆکۆل سەحب بکرێ، لەبەر ئەوەی ئەو ئیتیهامی ئێمە دەکات کە ئەوان بۆ خزمەتی وڵاتە، عەلاساس ئێمە بۆ خزمەتی وڵات نیە، لەبەر ئەوە داوا دەکەم سەحب بکرێتەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ڕجائەن بەسە، بەردەوام بە، بەس تەلخیصی بکە تکایە.

بەڕێز عدنان عثمان أحمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من ئەگەر سەبر هەبێت، وابزانم چەند سانیەیەکم ماوە، لە دەقەیەك کەمتر، هاوکات لەگەڵ قەرەبووکردنەوەی هەموو ئەو کەسانەی کە سزای سیاسی دراون، لە ئەفسەر و پلەدار و سەرباز و مووچە خۆرەکانی سەر بە وەزارەتی ناوخۆ، پێشمەرگە، فەرماندەیی ئەرکان، ئاسایش و پاسەوانی سنوور کە ژمارەیان دەگاتە(1566) کەس، کۆی مووچەی بڕاویان لە بودجەی گشتی.......

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ڕجائەن، کاك عدنان تەواو، ڕجائەن یەك دەقەی تر گوێ دەگرین فەرموو.

بەڕێز عدنان عثمان أحمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بودجەی خەمڵێنراو بە زووترین کات هەمواری خاڵەکانی سەرەوەی تێدا ئەنجام بدرێت بگەڕێندرێتەوە لە شێوەی کۆمەڵێك دۆکیومێنتی فەرمیدا، لە سایتی حکومەت و پەرلەماندا بڵاو بکرێتەوە کە بریتین لە: لیستی تەواوی میزانیەی مینەح و پارە گلدراوەکان، وەك لە خاڵی سێ دا هاتووە، لیستی هەموارکراوی پرۆژە بەردەوامەکان، لیستی هەموارکراوی پرۆژە پێشنیازکراوەکان، لیستی هەموارکراوی ئیرادات، میلاکات، وردەکارییەکانی میزانیەی جاریە و هەموو وردەکارییەکانی دیکەی تایبەتبە بودجەی خەمڵێنراو، حیسابی خیتامی 2008 و حیسابی خیتامی نیوەی یەکەمی 2009، ڕاپۆرتەکانی دیوانی چاودێری هەر دوو ئیدارەی سلێمانی و هەولێر، میزانی موراجەعە و هەموو ئەو بەڵگەنامەیەی کە دەری دەخەن، مینەح، تەبەروعات، ئیعانات، مەصروفات ئوخرا لە 2008 و 2009، چۆن صەرف کراون؟ لیستی سیستەمی مووچەی هەرێم، وەك لە خاڵی (8)دا هاتووە.........

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ڕجائەن، بەسە، تەواو، کەرەمکە فەرموو.

بەڕێز سۆزان شهاب نوری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

وشەیەکی بەکار هێنا دەبێ لەسەری هەڵوێستە بکرێ، دەڵێ: پارە دزراوەکان.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کۆنترۆڵ ئەگەر ئەو وشەیە هەبوو سەحب دەبێ، ئەگەر نەبوو وەك خۆی دەمێنێ، کاك دڵشاد کەرەمکە فەرموو.

بەڕێز دڵشاد شهاب حاجی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من پشتگیری ئەو ڕایە دەکەم کەوا درێژە بە تەکمیلەکردنی گفتوگۆیەکان و ئەو بەشانەی کەوا ماون لە پەسندکردنی، یاخود بڕیار دان لەسەر پرۆژەی بودجەی هەرێمی کوردستان بۆ ساڵی 2010 لەبەر ئەو خاڵانەی خوارەوە، بەڕێزان ئەوە بەشێکی گرنگی پلانی حکومەتێکە کەوا لە ماوەیەکی کەم بەر لە ئێستا لێرەوە بڕواو متمانەی پێدراوە، لە سەرەتاکانی هەنگاوەکانیەتی بۆ پیادەکردنی ئەو پرۆژە ستراتیژی، ئەو بەرنامە درێژخایەنەی کە دەیەوێت خزمەتی وڵات و گەل و نیشتمان و گشت چین و توێژەکانی ئەو وڵاتە بکات، ناکرێت ئێمە لە یەکەم هەنگاو ئاوا ڕێگر بین لە بەردەمی، بە بەڵگە دەبێ پاڵپشتی بۆ بکەین، لەبەر ئەو خاڵە درەوشاوانە و ئەو خاڵە چارەنووسسازانەی کەوا پەیوەندی بە ژیانی گشت تاکەکان و گشت پارچەکانی، گشت بەشەکان و شار و شارۆچکە و گوند و دێهاتەکانی کوردستانەوە هەیە، کە خاڵەکان بریتین لەوانەی خوارەوە بە دیتنی من:

یەکەم چارەسەرکردن یاخود هەنگاونانی جددی بۆ نەهێشتنی گرفتی نیشتەجێ بوون کە پەیوەندی بە گشت تاکەکانی وڵاتەوە هەیە، بەتایبەتی گەنجان و لاوان و ئەوانەی لە سەرەتای پێکهێنانی ژیانی هاوسەرێتیدان، وە بە تایبەتی ئەوانەی کە خاوەنی دەرامەتێکی کەمن، وەنەهێشتنی هیچ جۆرە سوودێك، وەکو ڕێزگرتن هەم لە پێداویستیەکانی خەڵکی ئێمە و هەم لە بنەما پیرۆزەکانی ئاینی پیرۆزی ئیسلام، هەم لە ئاینەکانی تریش، بەتایبەتی بەشێکی زۆری میللەتی ئێمە، میللەتێکی موسڵمانە، نەهێشتنی هیچ سوودێکی وا کە تەفسیری یاخود دوو دڵی وای لەسەر بێت لەلایەن هاووڵاتیان، چونکە ئەمە دەچێتە بواری ڕیبا، بەڕاستی من ئەوە بە خاڵێکی زۆر بە هێزی دەزانم، پێویستە پشتگیری لێ بکەین و دەست خۆشیان لێ بکەین و ڕێگەیان بۆ خۆش بکەین بۆ ئەوەی هەتا زووە خەڵك لە سێ چوار خێزان لە ناو یەك خانوودا، ئەوانەی لە ژێر خێمەکانن، ئەوانەی لە ژێر نایلۆندا دەژین، ئەوانەی بێ شوێنن، ئەوانەی بێ شوێنی

نیشتەجێ بوونن، دەستی حکومەت بکەینەوە بۆ ئەوەی دەست پێ بکات خزمەتیان پێشکەش بکەین، یەکێك لەو بوارانەی کەوا لە ولاتی ئێمە کەوا ئایندەی خۆی لەسەر بنیات دەنێت، خوێندن و گرنگی دانە بە خوێندنگاکان و بە قوتابخانەکان، هاتن و تەرخان کردنی بڕێکی دیاری بەچاوی بودجە بۆ خزمەت کردنی ئەو بوارە زانستیە، بە دیتنی من خالێکی درەوشاوەیە، هی ئەمڕۆ نیە، هی بەیانیش نیە، هی ئایندەی ولاتی ئێمەیە، هی پێگەیاندنی ڕۆڵەکانی ئێمەیە، هی دەستەبەرکردن و مافی فەراهەم کردنی خوێندنە بۆ ڕۆڵەکانی ئێمە، ئەو خوێندنەی کە وا یەکێکە لە خالە درەوشاوەکانی سیاسەتی حکومەتی هەرێمی کوردستان، کە لە دونیا خەریکە باوی خوێندنی بێ موقابیل و بەلاش نامێنێت، بەلام نەك هەر خوێندن لە ولاتی ئێمەدا سیاسەتی حکومەت ئەوەیە کە بەلاش و بێ بەرامبەر بێت، بەلکو لە دەستەبەرکردنی باشترین پێداویستیەکانی خوێندن، دروست گونجاو ترین و نموونەترین بالەخانەکانی خوێندن بۆ ئەوەی ڕۆڵەکانی ئێمە، ئەوانەی کەوا چاوی گەشی ئێمەن، ئایندەی ولاتی لەسەر بنیات دەنرێت بە مافە ڕەواکانی خۆیان شاد ببن، گرنگی دان بە توانا زانستیەکان و تەرخانکردنی بڕێکی زۆری بودجە، بڕێکی بەرچاو بۆ ئەوەی چیتر ئێمە مەجبوری دەستی خەلك نەبین، بۆ ئەوەی چیتر مەجبوری ئەوە نەبین دکتوری بێگانە بێت لە ولاتی ئێمەدا عەمەلیات بکات، بۆ ئەوەی چیتر مامۆستاو پسپۆر لە شوێنی تر نەیێن سەرپەرشتی نامەکانی دکتۆراو ماستەر بۆ ڕۆڵەکانی ئێمە بکەن، بۆ ئەوەی ئێمە بگەینە ئاستی ولاتانی پێشکەوتوو، بۆ ئەوەی ولاتی خۆمان بەرەو پێش بەرین، بۆ ئەوەی خەلکی پسپۆر و شارەزا لەو بوارانەی کەوا سود لە توانا بەشەریەکان و خێرو بێری ولاتی ئێمە وەربگیرێت، بۆ ئەوەی خەلکی ئێمە بچێت جیۆلۆجیەکانی فێری دەرخستنی نەوت و ئیستیسمار کردنی نەوت بکات، لە ولاتێکی دەولەمەندی وەکو کوردستان چاومان لە دەستی خەلکی تر نەمێنێت، ئێمە دەست خۆشیان لێ دەکەین، ڕێگایان بۆ خۆش بکەین، هەتا زووە بڕیاری لەسەر بدەین، بۆ ئەوەی تواناکانی ڕۆڵەکانی ئێمە، بۆ شاد بوونی ڕۆڵەکانی کەس و کاری شەهیدان زۆر بەئەسەفەوە دەلێم، ئێرە وای لێبێت ببێتە مینبەری موزایەدە کردن لەسەر کەس و کاری..........

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ڕەجائەن، ڕەئی خۆت بدە، مەسەلەی موزایەدە، ڕەجائەن.

بەڕێز دلشاد شەهاب حاجی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

کەس و کاری شەهیدان و ئەنفالکراوەکان، هەتا زووە بەو مافەی کەوا ئەرکێکە لەسەر هەموو لایەکمان، زوو موافەقەتی بۆ بکەین، بە زیادەی حەقی خۆیان شاد ببن، ئەو شەفافیەتەی کە لە بودجەدا هەبووە، لەبەر ئەو کرانەوەی کەوا بۆ هەموو گفتو گۆیەکان کەوا بەبێ سنوور هەبووە، لەبەر ئەو هەنگاوە پیرۆزەی کەوا لە پەرلەمانی کوردستان ناوی لە خستنە ڕووی هەموو بابەتەکانی بودجە لەسەر سایتی ئەنتەر نێت، بلاو کردنەوەی بۆ هەموو لایەنەکان و بۆ هەموو دونیا، ئەوە خالێکی جەوهەریە کەوا دوو دلی نەمێنێت لەسەر

ئەوەی کەوا پەرلەمانی بەڕێزی کوردستان لەسەر گفتو گۆ کردن سیقە پێدانی، ئەو پێشنیارە مەهنیانەی کەوا لیژنەی دارایی و ئابووری لە ماوەی یاساکردنی کاری خۆیان و لە ماوەی هەڵسەنگاندنی بودجەوە، کەبەڕاستی من جارێکی تر سەربەرزم بەوەی کەوا لیژنەی ئابووری و دارایی سەرەڕایی ئەوەی کە هەموو پێکهاتەکانی تێدان، بەلاّم پێکهاتی زۆرینەش لەناو لیژنەکەدا هەیە، توانیویەتی دەست نیشانی خاڵە لاوازەکان بکات و ئەوەی کە لە بەرژەوەندی دایە دەست نیشان کراوە، بە بڕوای من ئەگەر ئەو تێبینیانە موافەقەتی لەسەر بکرێت، ئەو پێشنیارانە بەشێکیان یاخود هەموویان کە بۆ پەرلەمانی بەڕێز دەمێنێت دوایی موافەقەتی لەسەر بکات، هەرچی کەم و کورتیەکیش ئەگەر لە پرۆژەی بودجەکەدا هەبێت کۆتایی پێ بێت، نزیکەی 20 ڕۆژی گفتوگۆ کردن، لەسەر هەموو بەند و مادە بەمادەو خاڵ بەخاڵ و تەنانەت ژمارەکانیش، کرانەوەی بێ سنووری گفتو گۆیەکان، ئامادە کردنی هەربرێك لە حوکومەت، لە وەزیری و لە بریکاری وەزیرو لە بەڕێوەبەرە گشتیەکان و ئامادە بونیان بۆ هەموو لیژنەکان، بەلاّم لێرەدا ئەگەر پرسیارێك لەوەدا دروست بوبێت، ئەگەر بەڕێزێکی موختەس هاتبێتە لیژنەیەکی پەیوەندیدار، هەموو پرسیارەکان لەوێ ڕوون کرابنەوە، وەهەموو هەرچی هەبووە لەوێ بویتە جێگای قەناعەت، ئینجا ڕاپۆرتی بودجەکەی لەسەر بونیات هاتبێت، ئەمە بەڕاستی کارێکی من نازانم چۆنی لێك بدەمەوە، ئەگەر برادەرێك لە لیژنەیەکی تر خەریکی کاری لیژنەی خۆی بووبێت، ئاگاداری پرسیاری لیژنەکەی تر نەبووبێت، ئەگەرنا من پێموایە هەرچی پێویست بووبێت لەماوەی ئەم 20 ڕۆژەدا لەلایەن حکومەتەوە ڕوون کراوەتەوە، وەڕاپۆرتی لیژنەکانیش دەلیلن لەسەر ئەوەی کەوا، ڕاپۆرتی هەموو لیژنەکانیش ئیمزای زۆرینەی ئەندامانی لیژنەکانی لەسەریەتی، هەموو لیژنەکانیش کەوا دوای ئەوەی کە گفتوگۆی تیرو تەسەلی لەسەر ڕاپۆرتەکان کراوە ئینجا ئیمزایان لەسەر کردووە، دوای هەموو گفتو گۆیەکان بە دیتنی من سەرەرای هەبوونی چەند تێبینیەك، بەلاّم خاڵی بەهێز و خاڵی درەوشاوە زۆر زیاتر بوونە، ئەگەر بەڕێزەوە وەربگرین، ئەگەر ئەو خاڵەی کەوا وەکو ئاماژەیان پێ کرا، سەرەڕای ئەوەی کەوا زۆر بەی ئەوخالآنەی کە وەکو پرسیار بوون کە مافێکی سروشتی ئێمە هەموومان بوو، بەرەو ڕووی هەرسێ بەڕێزان وەزیری دارایی و ئابووری و وەزیری پلان دانان و وەزیری سامانە سروشتیەکان کرا، من بە دڵنیاییەوە دەڵێم، هەموو پرسیارەکان زۆر بە ڕۆشنی لەبەر دەمی چاوی کامیراکان و بۆ هەموو خەڵکی کوردستا ن وەلاّمەکان ڕوون کرانەوە، بۆیە من بە پێویستی دەزانم کەوا ئەم پرۆژەیە پەسەند بکرێت، وەبخرێتە دەنگ دانەوە، ئەندامانی پەرلەمان بەردەوام بن لەسەرگفتوگۆ کردن و متمانە پێدانی لەبەر ئەو هۆکارانەی کە ڕوونم کردنەوە سوپاستان دەکەم.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ڕێزدار سالار محمود، بفەرموو.

بەڕێز سالار محمود مراد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لەڕاستیدا ئەبێ ئەوە ڕوون بێت لای هەموو هاووڵاتیانی هەرێمی کوردستان، وە ئەندامانی بەڕێزی پەرلەمانی کوردستان، کە ئەم بودجەیە پێشنیار کراوە، هێنراوەتە بەردەم پەرلەمانی کوردستان، وەك دەسەڵاتی چاودێری کردن و دەسەڵاتی یاسادانان، وە مەرجەعی خەڵکی کوردستان، بۆ ئەوەی پێداچوونەوەی جدی بکات لەهەر جێگایەك کەلێنێك هەیە، بۆ بەرژەوەندی گشتی خەڵکی کوردستان و درێژە پێدان بە سیاسەتی شەفافانەی حوکمڕانی هەرێمی کوردستان، و گرتنەوەی ئەو خێرو بێرەی بۆ هەرێمی کوردستان هەیە، ئیقلیم گیر بێت بۆ هەموو ناوچەکانی کوردستان، ئەم سیاسەتە پەیڕەو کراوە، لەماوەی چەندین ڕۆژی دانیشتنی لیژنەکانی پەرلەمان، وە هێنانی چەندین میوانی شارەزا، وە وەزیرە بەڕێزەکان لە هەرێمی کوردستان، وە هەموو ئەو لایەن و کەسایەتی و لیژنانەی کە پەیوەندیدارن بە مەسەلەی بودجە و پڕۆژەی بودجە، ئەو حاڵەتانە پێمان دەڵێن ئەو ماوەیە ماوەیەکی باش بوو، گفتوگۆی چڕوپڕکرا، ئەگەر بە ویژدانانە قسە لەسەر ڕاپۆرتی لیژنەی دارایی بکرێت، قسەلەسەر گفتو گۆکانی ناو پەرلەمان بکرێت، قسەلەسەر هەڵسوکەوتی ئەندامانی پەرلەمان لەگەڵ سەرۆکایەتی پەرلەمان، لەگەڵ لیژنەکانی پەرلەمان، لەگەڵ وەزیرەکان بکرێت، تێدەگەین ئەم پەرلەمانە، یەکێکە لەو ناوەندانەی کە موژدە بەخشە بۆ دیموکراسیەت بۆ شەفافیەت، بۆ کراوەیی، بۆ عیراق و بۆ ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست، بۆیە ناکرێت لە هەندێ سۆنگەی تایبەتەوە، بڕواندرێتە کۆمەڵێ دەسکەوتی گەورە، بۆیە من ڕام وایە وە پشتیوانی بۆچوونەکانی هاوکارم کاك دلشاد شەهاب دەکەم، لەبەر ئەوەی ئەو ماوە زۆرەی کە تەرخانکراوە، وە لیژنەکان کە ئەندامانی هەموو فراکسیۆنەکانی تیابووە، بۆچوونی خۆیان گەیاندۆتە لیژنەکان، وەبەشێکی باش لەو پێشنیارانە لە لیژنەی دارایدا جێگەی کراوەتەوە، بۆیە گرنگە ئێمە وەکو پەرلەمانی کوردستان، کە حکومەت ئەو ڕاپۆرتەی ناردۆتە بەردەستی ئێمە، ئێمە مەرجەعین، وە ئێمە دەسەڵاتی یاساییمان هەیە، وە ئێمە توانای یاساییمان هەیە بۆ یەکلا کردنەوەی هەموو ئەو مەسەلەو کەلێنانە، بۆیە ئەبێت دوا بڕیار پەرلەمانی کوردستان بیدات، وە سەرەکیترین بڕیار پەرلەمانی کوردستان بیدات، بە هاوکاری حکومەتی هەرێمی کوردستان، بۆیە پێش ڕووداو کەوتن مەسەلەیەکە نامان گەیەنێتە نەتیجەیەکی باش، هێشتاکە بودجەکە سەرف نەکراوە، هێشتاکە بەکار نەهێنراوە، لەسەر شەفافیەت و ناشەفافیەت پرێنسیپی دیموکراسی و نا دیموکراسیەت و، ئازادی و زەوت کردنی ئازادی، ئەمە مەسەلەیەکە لە ڕاستیدا تێمان دەگەیەنێت، کە ناگەینە نەتیجەیەك کە بتوانین بە جۆرێك مامەڵە بکەین کە ئەم مەسەلەیە دواجار بە هەماهەنگیەکی بن دەستیەوە، بتوانین لە بەرامبەر پرسە گرنگەکاندا مامەڵە بکەین، بۆیە من ڕام وایە، لەبەر ئەوەی لە دهۆك و زاخۆ تاوەکو مەندەلی، پڕۆژەکان گشت گیرن و تەوازونێکی باش و هاوسەنگیەکی باش ڕاگیراوە، لەبەر ئەوەی مووچەی شەهید و کەس و کاری ئەنفال و قوربانیانی جینۆسایدو، زیندانیانی سیاسی و توێژە کەم دەرامەتەکان لەم پڕۆژەیە جێبەجێ کراوەتەوە، لەبەر ئەوەی جەریئانە، حکومەت خۆی پێشنیارێکی کردووە، بۆ بڕینی (10٪)ی مووچە تایبەتەکان، لە وەزیر، جێگری وەزیر، موستەشار، ئەوانەی هاو پلەی ئەوانن، مودەعی عام، دەزگای مەحکەمەی تەمیز، ئیدیعای عام،

هەموو ئەوانەی لە ئاستێکی باشدان کە تێیان دەڕوانرێ پلەکانیان بەرزە، دابەزێنراون، وەهەموو لیژنەکانی پەرلەمان ئەو مەسەلەیان پەسەند کردووە، وە گەڕانەوەی ئەو بڕە پارەیە، بۆ سندوقی شەهیدان ئەمە یەکێکی ترە لەو دەسکەوتانەی ئەبێت بە نەزەری ئیعتبار وەربگیرێت، هەروەها لەبەر ئەوەی ئاوڕی جدی لە پرۆژەکانی نیشتەجێ بوون دراوەتەوە، میزانیەی تایبەتی بۆ تەرخان کراوە، وەلەسالأنی ڕابردوودا، ئەم وڵاتەی ئێمە بە حوکمی سیاسەتی تەعریب و تەبعیس و ڕاگواستن بێبەری بووە لەو پرۆژەیە ، وە بە پێی پێویست خزمەت بەو مەسەلانە نەکراوەتەوە، وە ئەمجار گوژمەیەکی زۆر تایبەت یەکێکە لە دروشمەکانی حوکمڕانی کوردستان، بۆ گەیاندنی ئاوەدانی بۆ تەواوی ناوچەکان، بەتایبەتی لادێکان و ناوچە دوورە دەستەکان، مەسەلەیەکی گرنگە، لەبەر ئەوەی هاوسەنگی لە نێوان پارێزگاکاندا کراوە، لەبەر ئەوەی بودجەی تایبەت و سندوقی تایبەت، بۆ ناوچەکانی کێشە لەسەر کە هێشتاکە لە هەموو ڕوانگەکانی سەرخان و ژێرخانەوە، ئیجحافیان بەرامبەر دەکرێت، بۆیە گرنگە ئەم پرۆژەیە پەسەند بکرێت، لەبەر ئەوەی پرۆژەکانی حیزب، ئەوەی پەیوەندی بە پرۆژەی تایبەتەوە هەیەو، وائەخوێندرێتەوە کە ئاوڕ لە بەرژەوەندی گشتی نەدراوەتەوە، بە دەنگی زۆرینەی لیژنەکان بە هەموو ئەندامانی پەرلەمان، بە تایبەت ئێمە مانان لادراون، بۆ بەرژەوەندی گشتی تەرخانکراون، من ئەمەوێ تەنها یەك نموونە لەم مەسەلەیە ئەوەی پەیوەندی بە پرۆژەکانی حیزبەوە هەیە، هێشتاکە مانگی شوبات تێنەپەڕیوە، ئێمە دەبێت ڕووداوەکانی شوبات تێمان بگەیەنن، مەڵبەندی هەولێرو لقی دوو، یەکێك بوون لەو سەنگەرانەی کە سەدان شەهید، لە وەزیر، لە پەرلەمانتار لە مودەرای عام لە پێشمەرگەی دێرین، لەسەرکردەی حیزبە باڵا دەستەکان، لە هەموو ئەوانەی تیایدا شەهید بوون، جگە لە هاووڵاتی و جگە لە هەموو نەتەوەکان، لە کورد و عەرەب وتورکمان و کەمە نەتەوایەتیەکانی تر، بۆیە لەسەرباری ئەو برینە قولأنەش بۆ بەرژەوەندی گشتی، بۆ جیاکردنەی دەسەڵاتی حیزب و حکومەت، لە ناو دەزگا ڕەسمیەکاندا، ئەمانەمان بەباش زانیوە خۆمان لاماندراون، خۆمان پێشنیارمان کردووە، پێش هەرچ کەس و لایەنێکی تر، لەبەر ئەوەی دیاردەی دوو ئیدارەیی، نەهێڵدرێتەوە، بەتەواوەتی بن بڕ بکرێت، ئەو دەزگایانەی کە ناوئەبرێن، ئێمە پێشنیارمان کردووە لابدرێن، بەیاسا بەتەواوەتی ئاسەوارەکانی دوو ئیدارەیی نەمێنێتەوە، بۆ ئەوەی لێرەوە لەم مینبەرەوە، پرێنسیپی دیموکراسی، پرێنسیپی دەنگدان، پرێنسیپی ئازادی زەوت نەکرێت، پێویستە ئیرادەی زۆرینە ئیحتیرام لێ بگیرێت، بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان ئەمە مەسەلەیەکی تەواو هەستیارە، مافی کەمینە لەم پەرلەمانە دەپارێزرێ و ئێمە داکۆکی لێدەکەین، ئێمە ئیشی لەسەر دەکەین، کەس بە کەمینە نازانین.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

تکایە، ڕەجائەن، ناوی کەس نەهێنی برا، ڕەجائەن، ڕەجائەن، ناو کەس نیە، بەس یەك کەسێك، فەرموو کوێستان خان.

بەڕێز کوێستان محمد عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

مافی ئینسان مافێکی خواییە کەس بەکەسی نافرۆشێتەوە، وە لێرە لەم پەرلەمانە تا ئێستا ئیرادەی زۆرینـە بووە، دیارە لەهەموو هینەکانا کەمینە چۆن تەماشا کراوە، یـەك قسـەم هەیـە، ئـەویش ئەوەیـە، پێویسـتە ئەنـدامانی بـەڕێزی پەرلـەمان، چـۆن ئێمـە بـەرۆحێکی، بـە دڵێکـی فـراوان، گـوێ لـە بـەڕێزیان دەگـرین، موقاتەعەی کەس ناکەین، مەدحی حکومەت دەکەن، پیا هەڵئەدەن، باسـی خـەڵك دەکـەن، ئێمـە زۆر پێمـان ئاساییە، بەلأم حاڵەتێکی ناتەبیعیە ڕێ لە ئەندامانی ئێمە لە کاك عدنان بگیرێت.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ڕەجائەن، ڕێی لێ نەگیراوە، زۆر بە ئازادی چەند ڕۆژە 110 ئەندامی پەرلەمان قسـەی کـردووە، کـاك سـالار فەرموو کەرەمکە.

بەڕێز سالار محمود مراد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سـوپاس سـەرۆکی پەرلـەمان، مـن قسـەکانم وەکـو خـۆی دووبـارە دەکەمـەوە، بـۆ ئـەوەی تێبینـی لای کـەس دروست نەبێت، بۆ ئەوەی بەردەوام بین لەسەر پرێنسیپی ڕێـز گـرتن لـە هـەموو ئەنـدامی پەرلـەمان، ڕێـز گرتن لە ئیرادەو پاراستنی مافی کەمینە، پێویستە کە مەسەلەی دەنگدان و، مەسـەلەی یـەکلا کردنـەوە، بـە مەسەلەیەکی ئاسایی وەربگیرێت، ئەمە لەسەرەتایی ترین مافەدیموکراسیەکانە بۆ ئێمە، لە ڕاستیدا خاڵێکی تر وەپێشنیارێکیش دەکەم، پێشنیار دەکەم ئەو وەلأمانەی کە لەلای هەندێك لە ئەندامانی پەرلەمان.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ڕەجائـەن، مولاحـەزەی هـیچ ئەنـدام پەرلـەمان نیـە، ڕەجائـەن، ڕەئیەکـەت بـدە، تکایـە، لـە جێگـای خـۆت قسەمەکە، ئەوە سێیەمین جارە کاك بورهان، ئاخیر جارت ماوە، ڕەجائەن ئەوە پێتم وت، ئاخیر جارە، کاکـە باسی ئەندام پەرلەمان مەکە، ڕەئی خۆت بدە، کەرەمکە.

بەڕێز سالارمحمود مراد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمـە دواجـار بەرپرسـیاریەتێکی گـەورەمان لـە ئەسـتۆیە، ئـەویش چـاودێری کـردن و بەدواداچـوونی ئـەم پرۆژانەیـە، چـونکە هێشـتا نەخراونەتـە سـەرفەوە، وە ئـەم مەسـەلەیە هیـوادارم لێـرەدا هـەمومان زۆرینـە لەسەر ئـەوە بـین ئـەو پرۆژەیـە چـیتر تـاخیر نـەبێت و بـڕوات، بۆیـە لەسـەر ئـەو ئەساسـە پشـتگیری ئـەوە دەکەین، ئەگەر بێت و هەر مەسەلەیەکیش لێرەدا بۆ ئەندامێکی پەرلەمان وازح نەبێت، گرنگـە لـە ڕێگـەی خۆیەوە بیداتە حکومەت و بەدواداچونی بۆ بکات، لەسەر ئەو ئەساسە پێویستە کە پـرۆژەی بودجـە چـیتر تـەئخیر نـەکرێت، ڕای گشـتی میـدیاکان، ناوەنـدە سیاسـیەکان، هـەموو لایەنـەکان کـەم و زۆر قسـەمان تیـا کردووە، شەفافیەتێکی باش گیراوەتەبەر، دەست خۆشی لە سەرۆکایەتی پەرلەمان دەکەین، کە دەم و دەسـت ئەو پرۆژە پێشنیار کراوانەی خستە بەردەم سایتی پەرلەمان، لە ڕێگەی ئـەوێوە چـەندین پێشـنیاری بـاش،

چەندین تێبینی باش هات، هەمووومان سوودمەند بووین لەو کۆبوونەوانە، لەم گفتوگۆیانە، سەرکەوتوو بێت پەرلەمان، بەردەوام بێت حکومەتی هەرێمی کوردستان.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ڕێزدار کاك عبدالسلام بەرواری، بفەرموو.

بەڕێز عبدالسلام مصطفى صديق:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

هیوادارم منیش دەرفەتی چارەگە سەعاتێك یان دە دەقیقەم هەبێت، وەکو دۆستەکانی ترم، من هەوڵەدەم تەرکیز بکەم لەسەر ئەوەی بۆ من هەڵسام بڵێم ئەو بودجەیە نەچێتە لای حکومەت، وە من سەربە لیستێکی حیزبیم و سەربە فراکسیۆنێکم، ئەوەی من ئەڵێم ڕەئی من شەخسیە، لەسەر کەس حیساب نەکرێت، وە هەوڵەدەم دیعایەت بۆ لیستی خۆم نەکەم، بەڵام من دەمەوێت یەك ڕاستی بڵێم، ئێمە 35 ڕۆژە لە لیژنەکان و لێرە گفتوگۆی بودجەیەك دەکەین، کە لەلایەن حکومەتی هەرێمی کوردستانەوە بۆ ئێمە نێردراوە، خوشك و برایان دەیانەوێ بنێرینەوە بۆ حکومەت، ئەنێرینەوە بۆ لای هەمان جیهەتی ئەو بودجەیەی دروست کردووە، بەهەمان عەقلیەت، بەهەمان بۆچوون، بە هەمان ئەولەویات، بەهەمان سیاسەت، چەندی پێ دەچێت هەتاوەکو ئەوان، بەعەقلی من و تۆ ئیش ناکەن، بە عەقلی خۆیان ئیش دەکەن، چاوەڕوان نەکەن، ئەوان بە تێبینیەکانی ئێمە و ئەو موناقەشەیەی لێرە کراوە بە مەرج بزانن، دانیشن لە لێکدانە تازەکەی بودجەیەکی خەملێنراوی وا بێنن، کەمن وتۆ ئەمانەین گلەییمان لەسەری هەبێت، من گەرەنتیت ئەدەمێ، چونکە هەمان کەسن، هەمان سیاسەتمەدارن، واتە ئێمە ئیشی حکومەتیش ئەزانین 20 ڕۆژی پێدەچیت، بچن لە وەزیرەکان بپرسن کە داوا کراوە، بچن لە وەزارەتەکان باس بکەن، بچن ئەمە بکەن و ئەویتر بکەن، ئیعادەی نەزەر بکەن، ئەمە مانگێکی تر دێتە ئێرە، مزگێنیتان ئەدەمێ ئەمجارە 35 ڕۆژ بوو، تۆزێك خیبرەمان پەیداکرد، ڕەنگە بیکەینە 45 ڕۆژی تر، لە مەسلەحەتی خەڵکی کوردستانە، لە مەسلەحەتی توێژو کەرتە هەژارەکانە، لە مەسلەحەتی کێیە؟ ئێمە دوو مانگی تر خەریکی گفتوگۆ کردنی بودجە بین، قەت عەقلی منی بچووك قبوڵ ناکات، من تەوفیق بەینی هەردوو ئەو مەبدەئە بکەم، بینێرینەوە بۆ حکومەت جارێکی تر و ئەو پرۆسەیەی من باسم کرد سەرتان گێژ ناکەم 75 ڕۆژ، وە نەبێتە هۆی تەئخیرکردنی پەسەند کردنی بودجە، عەقلی من بچوکە ناتوانێت ئەو موعادەلەیە حەل بکات، ئەمە یەك، بۆیە من هیوادارم ئەو خوشك و برایانە دوور لە هەر ئینتیمایەکی سیاسی و فیسیۆلۆجی، هەڵوێستی خۆیانە، حەزدەکەم کەسیش یەعنی عەسەبی نەبێت، ئەمە دیموکراسیەتە، ئەمە دەنگدانە، ئەمە باشترین شێوازە، لە خراپترین شێوازەکانی بەڕێوەبردنی کۆمەڵگاکان، شێوازێکی تر هەبێت با گفتوگۆی لەسەربکەین، هەندێك جار ڕەئی تۆ سەردەکەوێت، هەندێك جار ڕەئی من سەر دەکەوێت، هەندێك جار شتێکی مەعقول لە نەیاری سیاسی من دێت، من پەسەندی دەکەم، ئەمە ژیانی سیاسیە، بڕیارمان داوە ئێمە لوعبە پەرلەمانیەکە بکەین، بۆیە من داواکارم ئێمە ئەگەر لەبەر هیچ سەبەبێك، هیچ

نـەبێت 75 ڕۆژی تـر غـەدرە ئێمـە بودجـە تەسـدیق نەکـەین، مـن لـە کۆمـەڵگای مـەدەنی ئـەکتیڤم، لـە ڕێکخراوی ئێمە، بە عەجەلە ڕاپرسیەکی بە تەلەفۆن و ئیمێلم کرد، دەرچوو ئەو دوو، سێ ڕۆژەی ڕابردوو، ئەوەندە خەڵك تەماشای تەلەفزیۆنی نـەورۆزی ئـەکرد و مەشـهەدی سیاسـی ئـەکرد، بـە معـەدەلی کـۆکراوی شەش مانگی ڕابردوو بوو، واتە شتێکی باشمان کردووە، دەستان خـۆش بێـت هـەمووتان، ئـەوەی دژ قسـەیان کردووە، ئەوانەی لەگەڵ قسەیان کردووە، ئێمە بەشدار بـووین لـە پرۆسـەی بـەرز کردنـی ئاسـتی هۆشـیاری سیاسی ئەم خەڵکە، بۆیە دەبێت شانازی بکەین بەو 35 ڕۆژە، ئەوەی چ لەناو لیژنەکان کردوومانە یان ئـەو دوو، سێ ڕۆژە، ئەمە بەڕەئی من هۆی یەکەمە، کە ئێمە گوناحە ئەم مەشاریعە تموحانە، ئەم چاوەڕوانیەی خەڵك بۆ ئێمە، 75 ڕۆژی تری بخەینە سەر، دووەمیان ئێستاش ئەمڕۆ خۆ هیچی لێ نەچووە، گوێمـان لـە چەند تێبینی گرت، گوێمان لە ئالیەتی وەرگرتنی پێشنیارەکانمان گرت، پاشان چەند پێشنیاریان پێشکەش کـرد بـۆ لابردنـی چـەند پڕۆژەیـەك، مـن نـازانم لـە ڕووی زانسـتیەوە چـەند ڕەوایـە، چـەند تەقلیـدە لـە پەرلەمانەکانی دونیا، لیژنەی دارایی پەرلەمان هەڵسێت بڵێـت ئـەم پڕۆژەیـە نـا ئـەم پڕۆژەیـە، مـن نـازانم، بەڵام قەیدیناکا قوربانی خزمەتی میللەتی کوردی دەکەین و ئەمەش دەکەین، من نـازانم چـەند ڕەوایـە لـە موناقەشە کردنی بودجە، من بچم میزانیەی هەر پڕۆژەیەك تەماشا بکەم کە هێشتا دەسـتی پـێ نـەکردوە، بەڵام قەیدیناکا تاوەکو پێشانی خەڵك بدەین، ئێمەی کورد هەنگاو دەنێین لەسەر ئەم پرۆسە تازەیەی ئێمە کردمـان، بـە تەصـەوری مـن لـەوە زیـاتر، بـۆ گفتوگـۆی پـاش 35 ڕۆژەکـە، 45 ڕۆژەکـەش نایـەت، هـەمان گلەییمان هەیە، هەمان مەوقفمان هەیە، هەمان ڕەئیمان هەیە، وەزیر دێت بە داتـاو بـە شـێوەیەکی عیلمـی بۆمـان بـە پـاوەرپۆینتیش هەرچـەندە مشکیلەبوو، بـە پاوەرپۆینـت وەڵامـان دەداتـەوە، مـن دوێنـێ گـوتم هەڵوێستمان هەڵوێستێکی سیاسیە تەنها لەبەر ژمارە نیە، بۆیە بەتەبیعی دەزانم ئـەوی مـن دەڵـێم بـە دڵـی تۆنەبێت، ئەوەی تۆ دەڵێیت بە دڵی من نەبێت، چونکە سیاسەتی من سیاسەتێکی جیاوازە، قـەت ئـەوە نیـە سیاسەتی من ڕاستە و هی تۆ هەڵەیە بە عەکسەوە، بۆیە من تەسەوڕ دەکەم، نامەوێ من وا حـەق بـە خـۆم بدەم بڵێم فلان وای گوت و فلان نەی وت، من وەکو کابرایەك دوو گوێچکەم هەیـە، گـوێم لـە زۆرشـت بـوو، وەکو گلـەیی لەسـەر ئـەو بودجەیـە، کەچـی نـە دوێنـێ و پێـری، ئیمـڕۆ وەڵام درایـەوە، گـوێم لـە هەنـدێك داواکاری کرا کە موبەریر ئەم بودجەیە بچێتە ناو حکومەت، کە لێرە پێشنیارەکانی کـاك ڕەشـیدی تێدایـە، بۆیـە مـن قبـوڵی دەکـەم، مـن بـە تەصـەوڕێکی ئـەکتیڤیاتی سیاسـیش دەزانم، مـن دەڵـێم ئـەم میزانیـە، میزانییەکە لە ئێمەوە دەرچووە، دەربـڕی واقعـی ئێمـەی سیاسـیە، ئێمـە دەنـاڵێنین لـە ئاسـەواری شـەڕێکی ناوخۆی زۆر زۆر تونـد، ئێمـە دەنـاڵێنین لـەژێر ئاسـەواری سیاسـەتێك کـەوای لێ کـرد ئێمـە دوو ئیدارەمان هەبێت، کە ئێمە ئەزموونمان نەبێت لە چارەسەرکردنی ئەو ئەزمانە، کە دەوڵەت هەنە 20 سـاڵ هـەتاوەکو بتوانن یەکتر بگرن، بۆیە دارایی (س) تێدادەبێت، ئاسایشی هەولێریشی تێدا دەبێت، چاودێری سـلێمانیش، ئەمە هەمووی، بەڵام خوشك و برایان پێش پەسەند کردنی ئەم بودجەیە، ئەم بودجەیە بۆ کۆتایی هێنانە بەو بارە، ئەمە هەنگاوێکی جەریئی حکومەتە بۆ دەستی حیـزب دووربکاتـەوە لـەناو حکومـەت، بـۆ ئـەوەی

ئێمەی فەرمانبەر و ئێمەی پلان دانەرو ئێمەی سیاسی فێر ببین لەمەودوا نەنووسین پرۆژەی ئاودێرکردن بۆ بارەگای عبدالسلام بەروارى، کەچی ئاودێرەکە لە تەنیشت ماڵی عبدالسلام بەروارى تێپەر دەبێت، وابزانم ئێمە ئیشێکی باشمان کرد، ئەوانەی کە میزانیەش دادەنێنن لەمەو دوا بزانن کە بەرێك و پێکی دابنێن، ئێمە جورئەتی ئەمەمان کرد، داوابکەین لە پێشنیارەکان 10٪ لە دەرماڵەی قوتابیانی زانکۆ کەم بکرێت، جورئەتی ئەوەمان بەخۆماندا و هەقی خۆمانە ئێمە نوێنەری ئەو خەڵکەینە، 10٪ لە دەرماڵەی رێکخراوەکانی کۆمەڵگای مەدەنی کەم بکەین، ئێمە قەرار دەدەین تۆڕی کۆمەڵایەتی دانەنرێت، ئێمە بڕیار دەدەین، بۆ ئەوەی کە 15٪ لە مەصروفاتی ئوخراو ئەوە بێنیینە خوارێ، جلی ئەوانەی لە خانوەکانی خانە نشینان و بێ دایك و باوك هەنە کەم بکەین، وتوومانە نابێت نانی باش بچێت بۆ ئەوان، ئەوانە هەموو موناقەشەمان کرد، چونکە نەمان ویست سەری خەڵك گێژ بکەین، بەلآم پێشنیارەو ئێستا دەنگی لەسەر دەدەین، ئەم راپۆرتە دەسپێکی مەشروعێکی تەموحە بۆ کۆتایی هێنان بە کۆمەڵێك لە کێشەکانی قۆناغی رابردوو، من قسەکانی کاك دڵشاد و کاك سالار تکرار ناکەمەوە، ئەم پرۆژەی بودجەیە چەند زوو پەسەند بکرێت، ئەوەندە زوو دەستی حکومەت والأ دەبێت بۆ بواری خانەنشینی، لە بواری نیشتەجێ بوون، لە بواری پەرەپێدان، بەو هەموو بوارانەی کە باس کران، زوو دەست پێ بکات، بۆیە ئەوەندەی لێکی دەدەمەوە، ئەبینم هۆیەکانی کەوادەکەن من دەنگ بدەم لەگەڵ ئەوانەی کە داوادەکەن بگەرێتەوە بۆ حکومەت، نابینم من هۆیەك هەبێت، ئەگەر دڵسۆزی نەبێت، بڕواناکەم کەسێك هەبێت بێت لێرە خۆی ماندوو بکات، بۆیە من بڕوام بە دڵسۆزی هەیە، من باوەڕدەکەم هەموویان لە ئیخلاسەوە بە بۆچوونی خۆی تەصەوڕدەکات ئەگەر بەو شێوەیە بکەین، زیاتر خزمەت دەکەین، بەدبەختی بەشەر لەژیانەوە بۆچوونەکان و تێڕوانینەکان جودا دەبن، بۆیە داوادەکەم خوشك و برایان قەت 75 رۆژی تر نەخەینە سەر ئەمە، با زوو کۆتایی بە دوو ئیدارەیی بێنین، با زوو دەست پێ بکەین، خەڵك چاوەڕوانمانە، ئێستا دەستیان پێ کردووە، عەرد خەریکە گران ببێت، چونکە دەڵێن ئەوا خەریکە بۆمان قەرزی عەقاری دێت، با دەست پێ بکەین بە پرۆژەی ئاوەکان و رێگاکان، با رێگا بدەین وەزارەتی کۆمەڵایەتی پرۆژەکانی خۆی پێشکەش بکات، بۆ هەموو ئەو کەسانەی کە چاوەڕوانن، بۆیە من پێشنیار دەکەم، نەهێڵن جارێکی تر خەڵك ئەوەندە چاوەڕوانمان ببێت، بودجە بڕوات، هەموو ئەو تێبینیانەی ئێمە، ئێمە ساڵێك مەجالمان هەیە رەقیب بین لەسەر ئەوەی کە پێویستە لەسەر حکومەت، تێبینیەکانمان جێبەجێ بکات، ئەو تێبینیانەی لە پرۆژەکاندا هاتوونە، ئێمە هەموومان لە لیژنەکانین، فەرموون کام پێشنیارە لە صاڵحی میللەتی کوردە و خەڵکی هەژاری کوردە، ئێمە لە لیژنەکانی ئێمە ئیشمانە موتابەعە بکەین، ئەگەر بەقسەی ئێمە بکەن، زۆر سوپاس.

بەرێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، جەنابی وەزیر رەئی جەنابت دەربارەی پرۆژەکە، رەئیتان چۆنە؟ پێمان بڵێیت ئایا دەربارەی پێشنیارەکە، بچێتەوە یان بەردەوام بین لێی؟

بەڕێزبایز تاڵەبانی(وەزیری دارایی):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

والله دیاره ئەم پڕۆژەی بودجەیە کە هاتووە ئێستا، خراوەتە بەردەستی ئەنجومەنی وەزیران، ئەنجومەنی وەزیران چەندەها کۆبوونەوەی لەسەری کردووە، وە دیراسەتی کردووە، وە دیارە ئەوانیش چەندەها بۆچوونیان هەبووە لەسە رپڕۆژەکەو دوایی ئەوە پڕۆژەکە بە پێی ڕای ئەنجومەنی وەزیران، بەتێکرا لە کۆبوونەوەی ئەنجومەنی وەزیران، بە تێکرا پڕۆژەکە بڕیاری لەسەر درا، بۆ ئەوەی بنێردرێت بۆ پەرلەمان، ئێستا هاتۆتە بەردەستی بەڕێزتان، ئێمە بەڕاستی ڕەنگ هەیە لەو وەختەی کە بۆ موناقەشەی ئەبوابی ئەبوابەکانی تر ئەکرێت، بەتایبەتی پڕۆژە یاسایەکە، ڕەنگە ئێمەش مولاحەزاتیشمان هەبێت لەسەر ئەوەی کەوا جەنابتان ئەفەرموون، کەوا ئەندامانی پەرلەمان کە لە 10٪ لە فلان باب کەم بکرێتەوە، ڕەنگە ئێمە لەسەر ئەوانەش مولاحەزەمان هەبێت.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

تکایە، ئێستا لەگەڵ ئەوەن بچێتەوە حکومەت یان نا، فەرموو.

بەڕێز احمد سلیمان(بلال):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من تەنها دەمەوێت یەك ڕەقەم ڕاست بکەمەوە، یەك ژمارە ڕاست کەمەوە، کە جەنابی کاك عبدالسلام باسی کرد، ئەڵێ 75 ڕۆژ، دووبارە پاش 75 ڕۆژی تر بودجە بگەڕێتەوە، کەس پێشنیاری وای نەکردووە وابزانم، تەنها.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس.

بەڕێز احمد سلیمان(بلال):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

تەنها یەك هەفتە بگەڕێتەوە بۆ حکومەت دوایی ببێتە 75 ڕۆژ.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێزان تەواو، ئێستا ئەخرێتە دەنگ دانەوە، هەمووتان قسەتان کرد، گوێتان لێی بوو، ئەفکاری موختەلیف هەبوو، هەمووی جێگای ڕێز و ئیحتیرامە، ئێستا ئەو پێشنیارەی کراوە، کە پڕۆژەی بودجە بنێردرێتەوە بۆ حکومەت بۆ چاو پێخشاندنەوە، کێ لەگەڵدایە کە بنێردرێتەوە تکایە دەستی بەرز بکاتەوە؟ 34 کەس دەستی بەرز کردۆتەوە،سوپاس، برایەك هەردوودەستی بەرز کردبۆوە، بەس بینیم، نا خوشکێك بوو، داوای لێبوردن دەکەم، ئێستا دووبارە کێ لەگەڵ دایە کە نەنێردرێتەوە تکایە دەستی بەرز بکاتەوە؟ سوپاس، 66 کەس لەگەڵدایە نەنێردرێتەوە، زۆر سوپاس، بەڕێزان ئێستا دانیشتنەکەمان کۆتایی

پێ دێنین هەتاوەکو سەعات 4 ئێوارە بۆ ئەوەی ئیسراحەت بکەن، دووبارە بەردەوام دەبین، خوا ئاگادارتان بێت.

دانیشتنی دووەم

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بە ناوی خوای گەورە و میهرەبان، بە ناوی گەلی کوردستان، بەردەوام دەبین لەسەر دانیشتنەکەمان، بەخێرهاتنی بەڕێزان وەزیری دارایی شێخ بایز و کاك رشید دەکەین، داوا لە لێژنەی دارایی دەکەین کەرەمکەن بۆ شوێنی خۆیان، فەرموو، بەڕێزان لێژنەی دارایی ئێستا کەرەمکەن بۆ خوێندنەوەی پێشنیارەکان یەکە یەکە، دوایی جەنابی وەزیر وەردەگرین و دەیخەینە دەنگدانەوە، بەڕێزان هەموو ئەو پێشنیارانەی لە لێژنەکان کراوە، ئەوەی لێژنەی دارایی کردوویەتی، ئەوەی لە ناو قاعەی پەرلەمان ئەو بەڕێزانە گفتوگۆیان لەسەر کردووە، بە ئێمەیان داوە، هەر هەمووی جەمع کراوە، هەر هەمووی دەخوێندرێتەوە، یەکە یەکە دەخرێتە دەنگدان، تکایە زۆر بە تەفصیل موناقەشە کراوە، ئیتر دەنگدانە، ئەوەی ئیمانتان پێیەتی دەنگی بۆ بدەن، ئەوەی ڕەفزی دەکەن، ڕەفزی بکەن.

بەڕێز زانا رؤوف حمە کریم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەس بۆ زانیاری، ئەو پێشنیارانەی کە کراون، ئایا خاڵ بە خاڵە؟ یاخود بڕگە بە بڕگە دەیخەیە دەنگدانەوە؟

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

خاڵ بە خاڵ، یەك بە یەك دەیخوێنینەوە و دەنگی بۆ دەدەین، کە بکرێتە پێشنیار، کەرەمکە.

بەڕێز محمد دلێر محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پێشنیازەکان:

أ-لابردنی پرۆژەی خولی تایبەت بۆ بەرزکردنەوەی ئاستی زانیاری فەرمانبەران، کە گۆژمەی پرۆژە بریتی یە لە (3) ملیار دینار، لە پرۆژە پێشنیاز کراوەکان، زنجیرە (3)، لاپەرە (36)، لە وەزارەتی کشتوکاڵ و سەرچاوەکانی ئاو.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

جەنابی وەزیر ڕەئیتان لەسەر؟

بەڕێز شێخ بایز تاڵەبانی/ وەزیری دارایی و ئابووری:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئەوە خوتەیە، هی وەزارەتی پلاندانانە.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

لێژنەی دارایی ڕەئی ئێوە بۆ ئەو پێشنیارە چی بوو؟

بەڕێز د. ئاراس حسین محمود:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

بەحەقەت بۆچوونێك هەبوو كە ئەو بڕگەیە نەمێنێ، لابرێ لە میزانیەی خوتە، خۆی بۆچوونێك بووە، نەوەكو هەموو لێژنەی دارایی بێت.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

كاك د. ئاراس، ئەو مەوزووعانە لەلای خۆتان تەئكید بكەن، لەسەری بنووسن، ئەوە قبوڵ دەكرێ پەسند دەكرێ، ئەوەی ڕەفز دەكرێ، چونكە دیار بێت ئیشی ئێوەی بەڕێزە.

بەڕێز د. ئاراس حسین محمود:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئێمە وەكو لێژنەی دارایی، بە زۆرینەی دەنگ ڕازین لەسەر ئەوەی كە لابرێ.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

بەڕێزان ئەو پێشنیارە دووبارە بیخوێننەوە تكایە.

بەڕێز محمد دلێر محمود:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

أ-لابردنی پرۆژەی خولی تایبەت بۆ بەرزكردنەوەی ئاستی زانیاری فەرمانبەران، كە گوژمەی پرۆژە بریتی یە لە (3) ملیار دینار، لە پرۆژە پێشنیاز كراوەكان، زنجیرە (3)، لاپەرە (36)، لە وەزارەتی كشتوكاڵ و سەرچاوەكانی ئاو.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

كێ لەگەڵ ئەوەیە ئەو پێشنیارە لابردرێ؟ لەسەر پێشنیاری لێژنەی دارایی، كێ لەگەڵە تكایە دەست بەرز بكات؟ ئێوە گاڵە گاڵ دەكەن، قسە دەكەن، گوێتان لێ نیە، دوایش دەڵێن تێنەگەیشتین، كاكە وا نابێت، تكایە ئاخیر جار دەیخوێنێت، گوێ ڕاگرن، ئەو پێشنیارەی هەیە، پێشنیارێك هاتووە لە ئێوەی بەڕێزەوە، دەیخوێنێتەوە، لێژنەی دارایی دەڵێن ئەو پێشنیارە لابچێت، وەرنەگیرێ، چونكە ئەو پێشنیارانە دەنێردرێ بۆ حكومەت، كێ لەگەڵە لابردرێ دەستی بەرز بكاتەوە؟ كاك كاردۆ فەرموو.

بەڕێز كاردۆ محمد پیرداود:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئێستا ئەو پێشنیازە لەسەر داوای ئەندامانی پەرلەمان و کۆبوونەوەی لیژنەی دارایی کە کردوویانە، بڕیاری لێدراوە، ئەو پێشنیارە لێرە دابندرێ، ئێستا کاك د، ئاراس لەوێ دەڵێت: لیژنەی دارایی بڕیاری دا، لامان برد، کەی ئەوە بڕیار درا؟ کێ بڕیاری دا؟

بەڕێز د. ئاراس حسین محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەحەقەت ئەوە پێشنیارێکە کەوا کراوە لە خوتە، عەلاساس ئەو بەرنامەیە بەرنامەیەکی موجدی نیە، بۆ لابردنی، ئێمەش لەگەڵ ئەو ڕایەین بۆ لابردنی.

بەڕێز سۆزان شهاب نوری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لابردنی ئەو بڕە پارەیە بۆ پێشخستنی زانیاری موەزەفینی کشتوکاڵ، دەچێتە زمنی ستراتیژی پێشخستنی وەزارەتی زراعە، کە دایناوە بۆ ماوەی پێنج ساڵ، لەبەر ئەوەی ئەجهیزەی تازەیە، لە دروێین و لە ڕواء و لەو شتانە هەمووی پێویستی بەوەیە موەزەفەکانی زراعە، جوتیارەکان، هەموویان پێش بخرێن لە ڕووی مەعریفیەوە، ئەویش ئەو پارەیە بۆ ئەو تەرخان دەکرێ، لەبەر ئەوە ئەگەر ئەو پێشنیارە لایببەین، مەعنای ئەوەیە ئەو پرۆژە ستراتیژیەی کشتوکاڵ دا زەرەر دەکەین، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

لیژنەی دارایی کەرەمکەن.

بەڕێز د. ئاراس حسین محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دوای ئەو ڕوونکردنەوەیە، ئێمە ڕازین بە مانەوەی.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

لە هەردوو حاڵەت دەیدەینە دەنگدان، ڕجائەن، ڕوونکردنەوەم ناوێ، پێشنیارە ئەصلیەکەتان چیە لیژنەی دارایی؟

بەڕێز محمد دلێر محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەوەی کە لێرە نووسراوە:

أ-لابردنی پرۆژەی خولی تایبەت بۆ بەرزکردنەوەی ئاستی زانیاری فەرمانبەران، کە گۆژمەی پرۆژەکە بریتی یە لە (3) ملیار دینار، لە پرۆژە پێشنیاز کراوەکان، زنجیرە (3)، لاپەرە (36)، لە وەزارەتی کشتوکاڵ و سەرچاوەکانی ئاو.

جا ئەو خاڵەی کە ئێمە نووسیومانە شەرت نیە وەکو لێژنـەی دارایـی لەسـەری موتـەفیق بـووبێ، بەڵکـە لـە نەتیجەی ئەو چەند ڕۆژە کە موناقەشە و قسەی هەموو ئەندامانی پەرلەمان کرا لەسەر ئـەو مەوزووعانـە، ئێمـە زۆربـەی ئـەو بۆچـوونانە کـە هـەبوو، خستوومانەتە نـاو ئـەو ڕاپۆرتـەمان، ئـەوەش دەهێڵینـەوە بـۆ پەرلەمانتارانی بەڕێز، خۆیان بڕیاری لەسەر بدەن چۆن بێت؟ چۆن نەبێت؟

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

تکایە پرسیارێك لە لێژنەی دارایی: ئەو پێشنیارە، پێشنیارە؟ هی لێژنەکانە؟ هی ئەندامەکانە؟ یا لە پرۆژە یاسا هاتووە؟

بەڕێز محمد دلێر محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئـەو پێشـنیارە زیـاتر هـینی لێژنەکانــە، هـینی ئەندامانــە، کـە ئـەو چـەند ڕۆژەی پێشـوو، کـە چـەند جەلسەیەکمان کرد، لەو جەلسانە کۆمەڵێ شت هین کرا، ئێمەش وەکو پێشنیارێك، لە لێژنەکانیش دا بۆمان هاتووە، ئێمـە پێویستە ئەوانـەی کـە لـە لێژنـەکان دا بۆمـان هـاتووە، کۆمـەڵێ شـت کـە دووبـارە نەبۆتـەوە، بیخەینە ناو ڕاپۆرتەکەمانەوە، ئیتر لێرە دەکەوێتە سەر ......

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، وازح بوو پێشنیارە، کاك خورشید کەرەمکە.

بەڕێز خورشید أحمد سليم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەمە پێشنیارە، بەڵام ئەگەر ئیقرار کرا، ئەو پێشنیارانە دەچنە ناو یاسا، بـۆ زانـین، ئەگـەر ئـەو پێشـنیارە پەسند کرا، دەبێتە ماددەیەك لە یاسا.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ئەوە دەزانین، ئەوە پێشنیاری ئەندامە بەڕێزەکانی پەرلەمانە، لە لێژنەکان پێشنیارە.

بەڕێز سالم توما کاکۆ:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەوە لە پرۆژەکەی وەزارەتی زراعەیە، موقتەرەحی وەزارەتی زراعەیە، بۆ ئەوساڵیش تەنها (750) ملیۆنە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

لێژنەی یاسایی کەرەمکەن، وەرن ئێوەش لێرە دانیشن، تکایە، کاك عمر کەرەمکە.

بەڕێز عمر عبدالعزیز بهاءالدین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە بە بەڵێ و نەخێرێك قانون ئیقرار دەکەین، ئەگەر ئەسبابی موجەبە بوو، هەر پێشنیارێك بوو، تەوزیح نەدرێ، بەڕاستی هەموو وای لێ دێ، من دەترسم ئەوانی تریش وای لێ بێ.........

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز ئەوە یەك مانگە لەسەر ئەوانە موناقەشە دەکرێ، بە نووسراو هاتووە، بۆ ناو لێژنەکان بە ڕاپۆرت هاتووە، لە ناو قاعە ئەو بەڕێزانە قسەیان کردووە، ئێمە تۆمارمان کردووە، هەر هەمووی لەبەر دەستیەتی، هەر هەمووی دەخوێندرێتەوە، ئەوەی پێشنیار بێت، ئێوە دەنگی بۆ دەدەن، هەمووی بیستووتانە، خۆتان خاوەنین، دەیزانن چیە؟ ئەوەی لەگەڵیەتی دەنگی بۆ دەدا، ئەوەی لەگەڵی نیە دەنگی بۆ نادا، کاك نەریمان کەرەمکە.

بەڕێز نەریمان عبدالله قادر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لەبەر ئەوە ناڕوونیەك هەیە لەو خاڵە، بەڕاستی لە لایەن لێژنەی داراییەوە، لەلایەن هەموو ئەندامانەوە، من پێشنیار دەکەم سەرۆکی لێژنەی کشتوکاڵ لێرەیە، با ڕوونکردنەوەیەك بدا، فەلسەفەی ئەو لابردنە چیە؟ بۆمان ڕوون بکاتەوە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

باش، کەرەمکە.

بەڕێز جلال علی عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دیارە ئەوە پێشنیاری لێژنەی کشتوکاڵ و ئاودێری نیە، بەڵام حەز دەکەم بۆ هەموو برایان، بۆ هەموو ئەندام پەرلەمانەکان ڕوونکردنەوەیەك بکەم، دیارە سەرچاوە ئاویەکان، بە تایبەتی کە پێشتر وەزارەتی هەبووە، پلانێکی پێنج ساڵەیان هەیە، لەو (10) ملیارەی بۆ ئەو پێنج ساڵە دانراوە، (67,5٪) هی سەرچاوە ئاویەکانە، کە تێیدا دەیان سەدی گەورە و بچووك و گلێ هەیە، دەیان میکانیکی تازە هەیە بۆ مەسەلەی تازەکردنەوەی ئیسلوبی زراعە، یەکێ لەوانە کە من باسی بکەم، لە سەرچاوە ئاویەکاندا دیارە ئەو دیراسە و ئەو نەخشەسازیەی کە تیایەتی پێویستی بە خەڵك هەیە، لە وڵاتی ئێمەدا، لە هەرێمی کوردستان دا، خەڵکێکمان نیە بتوانێ دیزاین و دیراسەی سدود بکات، ئیحتیماله و تەئکیدیشم ئەو پارەیە بۆ ئەوەیە کە ئەو کەسانەی شەریکات بێ، یاخەڵك بێ بۆ ئێرە، پارەکەش زۆر نیە، پێشنیاری لێژنەی کشتوکاڵ و ئاودێریش نیە، من ئاگاشم لێ نیە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو.

بەڕێز عدنان عثمان أحمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من خاڵێکی یاسایی دەڵێم، ئێمە ئەندامی لیژنەی داراییین، دوێنێ ئەو پێشنیازانە ئێمە چوار ئەندامی لیژنەی داراییین ئاگامان لێ نیە، دوێنێ کۆبوونەوەی بۆ کراوە، صیاغە کراوە، ئێمە ئاگامان لێ نەبووە بۆ ئەمڕۆ وەکو هەموو ئەندامانی تر سەعات (9) پێمان دراوە و بینیومانە، ئێستا من دەبینم جەنابی سەرۆکی لیژنەکە لەلایەن خۆیەوە بە ئینفیرادی بڕیار دەدا، دەڵێ: ئەوەمان لادا و ئەوەمان هێن کرد، لە ڕاستیدا پرس بە ئێمە نەکراوە.......

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز هەموو پێشنیارەکانی گشت پەرلەمانتاران، گشت لایەنەکان، گشت لیجانەکان لێرەیە، یەك یەك دەخوێندرێتەوە، هەمووی گوێتان لێ دەبێ، ئەگەر یەکەکی نەخوێندرایەوە، خۆ ئێستا هەمووی بە یەکجار ناخوێندرێتەوە، ڕجائەن دانیشە، کەرەمکە.

بەڕێز کوێستان محمد عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من بۆ خۆم ئەوەندەی موتابەعەم کردووە لە هۆڵەکەدا بووم، ئاگام لێ نەبوو هیچ ئەندامێك ئەو پێشنیارە بکات، ئەوە بەڕێز سەرۆکی لیژنەی کشتوکاڵ کە مەعنیترین لیژنەیە بەو مەسەلەیە، ڕەتی دەکاتەوە کە ئاگای لێ بێ، تکایە بیخەنە دەنگەوە بزانین ئەنجامەکەی چۆن دەبێت؟ تەواو بێ بەمە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

تکایە ئاخیر جار بیخوێننەوە، بۆ ئەوەی وازح بێ لەلای ئەو بەڕێزانە.

بەڕێز محمد دلێر محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

أ-لابردنی پرۆژەی خولی تایبەت بۆ بەرزکردنەوەی ئاستی زانیاری فەرمانبەران، کە گوژمەی پرۆژە بریتی یە لە (3) ملیار دینار، لە پرۆژە پێشنیار کراوەکان، زنجیرە (3)، لاپەرە (36)، لە وەزارەتی کشتوکاڵ و سەرچاوەکانی ئاو.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کێ لەگەڵ ئەو پێشنیارەیە بەو شکلەی کە خوێندرایەوە؟ تکایە دەستی بەرز بکات، کەس لەگەڵ نیە، کێ لەگەڵ دا نیە؟ بە کۆی دەنگ پێشنیارەکە ڕەت کرایەوە، فەرموو.

بەڕێز عظیمة نجم الدین حسن:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە لێرە داواکارین هیچ خاڵێك، هیچ گۆڕانکاریەك بە بێ ئەوەی کە سەرۆکایەتی لیژنەکان ئاگایان لێ بێ، لیژنەی دارایی لە خۆیەوە گۆڕانکاری لە لیژنەکاندا نەکات، ئەمە بۆ خۆی، بە قسەی ئەو بەڕێزە، کە وتی: ئەو پێشنیارە، پێشنیاری لیژنەی ئێمە نیە، ئەی ئەو پێشنیارە لە کوێ دەکرێ؟ ئێمە ئەگەر گوێ لە ....

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

ڕجائەن، (111) ئەندام پەرلەمان لێرەیە، زۆر موناقەشە كراوە، لیجانەكان، یەك لێژنە نیە، موختەلیفی لیجان، (19) لێژنە هەیە، لێژنەی دارایی هەیە، هاتۆتە ئێرە، ئەوەی لەگەڵی نیە ڕەفزی بكات، زۆر سوپاس، ئێستا بۆ پێشنیاری ژمارە (2)، كەرەمكە،

بەڕێز محمد دلێر محمود:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ب-لابردنی پرۆژەی دروست كردنی زانكۆی (سایبس) لە هەولێر، بە گوژمەی (21) ملیار و (250) ملیۆن دینار، لە زنجیرە (3)ی لاپەڕە (41)، لە پرۆژە پێشنیار كراوەكانی وەزارەتی دارایی.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

لێژنەی دارایی ڕەئیتان لەو بارەوە؟

بەڕێز د. ئاراس حسین محمود:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

من ئیقتیراح دەكەم وەكو خاڵی یەكەم بدرێتە دەنگدانەوە.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

كوێستان خان، فەرمووو.

بەڕێز كوێستان محمد عبدالله:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

پێشنیارەكە لەوەوە هاتووە، ئەوە هی كەرتی تایبەتە، ئەگەر هی كەرتی تایبەتە بۆ حكومەت پارەی بۆ سەرف دەكات؟ پێشنیارەكە لەوەوە هاتووە، مادام كەرتی تایبەتە پێویستە لاببرێ، خۆی بیكات، نەك حكومەت پارەی بۆ تەمویل بكات، لەبەر ئەوەی ئێمە داوامان كردووە كە لە پرۆژەكەدا چوار زانكۆی دیكە دەكرێتەوە، هەر یەكەی، ئەوە ئەو بڕە پارەی كە بۆ ئەوە دانراوە، زۆر زۆرترە لە بڕی ئەو زانكۆیەی كە دانراوە، هەر چوار زنكۆكە بڕەكەی كۆكەوە، كەمترە لەو بڕەی كە بۆ ئەوە دانراوە، لە كاتێكدا ئەوە ئەهلیە.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

سۆزان خان كەرەمكە.

بەڕێز سۆزان شهاب نوری:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

دەبوایە لە ناو لێژنەی پەروەردەوە ئەوئیقتیراحە بكرایە، دەبوایە بە نەزەری ئیعتیبار وەرگیرێ، بەڵام ئەوە لە خوێندنەویەك هاتووە، لە كۆمەڵێك ئایدیاوە هاتووە كە لە ناو ئەندام پەرلەمانەكان دا، ئەوان تەڕحیان كردووە، بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان، ئێمە لە یاسای وەبەرهێنان دا، زۆر زۆر تەسهیلاتمان كردووە بۆ

وەبەرهێنەر، بۆ ئەوەی بێت لەو وڵاتەدا وەبەرهێنان بکات، بە تایبەتی کە باسی زانکۆی سابیس دەکەین، سابیس سیستەمێکی خوێندنە، یەعنی ئەوە عیلاقەی هەیە بەسەر ئەوەی سیستەمێکی خوێندنە، ئەو زانکۆیە، ئەو مامۆستایانە پێدەگەیێنێت، کە تەنها و تەنها بە زمانی ئینگلیزی وانەکان دەڵێنەوە، ئەوەش زۆر زۆر زەرورییە، لەبەر ئەوەی ئێستا کۆمەڵێکی زۆر لەو مەکتەبانەی کە بە زمانی ئینگلیزی وانەی تێدا دەوترێتەوە، کراوەتەوە لە ناو ئەوهەرێمەدا، وەبەرهێن کە دێتە ئێرە، بە خۆی و خاو و خێزان و منداڵیەوە کە دێتە ئێرە، تووشی ئیشکالێکی گەورەبووین ئێمە لەبەر ئەوەی ئەو مامۆستایانەمان نیە، کەمی مامۆستای زمانی ئینگلیزی هەیە، کە بە ئینگلیزی هەموو وانەکان بڵێتەوە، لەبەر ئەوەی ئەو ئیقتیراحەش لە لێژنەی پەروەردەوە نەهاتووە، بەڕاستی حەق نیە بە نەزەر ئیعتیبار وەرگیرێ، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

جەنابت لەگەڵ ئەوەی کە ڕەفز بکرێ، کێ لەگەڵە ئەوەیە کە بمێنێت؟ کاک زانا، فەرموو.

بەڕێز زانا رؤوف حمە کریم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دوو هۆکار هەیە کە ئێمە داوا بکەین پشتگیری ئەوە بکرێت، لابردنی پرۆژەی دروست کردنی زانکۆی (سابیس)، یەك: لەبەر ئەوەی وەك کوێستان خان ئاماژەی پێدا، کە ئەمە پرۆژەیەکی تایبەتیە، دوو: لەبەر ئەوەی ئەو پرۆژەیە پێشنیازکراوی وەزارەتی داراییە، کەواتە لەم حاڵەتە وەزارەتی خوێندنی باڵاش ئاگاداری ناوەڕۆکی ئەو پرۆژەیە نیە، کە چ جا ئەوەی وەزارەتی دارایی سەرپەرشتی بکات، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ئێستا دوو بۆچوون هەیە، بۆچوونێك هەیە ئەو زانکۆ ئەهلیە بەو شێوەیە بمێنێ، بۆچوونێك هەیە لابردرێ، ئێستا دوو بۆچوونەکە ڕوون کرایەوە، سۆزان خان و کاك د. زانا، ئێستا دەیخەینە دەنگدانەوە، کێ لەگەڵ ئەوەیە فەقەرەی (ب) لابردرێ؟ کێ لەگەڵ لابردنی پرۆژەی دروست کردنی زانکۆی (سابیس)ە لە هەولێر، دەستی بەرز بکات تکایە؟ (44) کەس لەگەڵە لابردرێ، کێ لەگەڵ ئەوەیە لانەبردرێ و وەکو خۆی بمینێت دەستی بەرز بکات؟ کێ لەگەڵە پرۆژەکە وەك خۆی بمێنێ؟ (50) کەس لەگەڵ ئەوەیە وەك خۆی بمێنێ، واتا وەك خۆی دەمێنێت، لێژنەی دارایی بۆ برگەی (ج)، ڕجائەن قاعەکە بچووکە، وەختێکی حەساسە، پێویستە تێبگەن لە مەوزووعەکە، بۆ ئەوەی دەنگێکی دروست بدەن، تکام لێتان ئەوەیە هێمنی بپارێزن، ڕجائەن.

بەڕێز محمد دلێر محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پێشنیار:

لابردنی پرۆژەی دروستکردنی.......

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

يەك نوقتەی نیزامی هەیە، كەرەمكە، فەرموو.

بەڕێز حمە سعید حمە علی:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ناڕوونیەك هەیە، جەنابت لێرە دەڵێی، تەبعەن ئەوان پێشنیار دەكەن، ئایا لە ئەصلەكە بمێنێتەوە؟ یان لە پێشنیارەكە بمێنێتەوە؟ لەبەر ئەوە تەناقوزیەك و ئیشكالێك دروست دەكات، پێموایە جەنابت دەتوانی ئەو ئیشكالە حەل بكەی، بڵێی لە ناو پرۆژە ئەصلیەكە بمێنێتەوە، یەعنی پێشنیارەكە ڕەفز بكرێ، یان پێشنیارەكە ئیقرار بكرێ.....

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

بەڕێز ، دائیمەن پێشنیارەكەی بۆ سەر ئەصلیەكە هاتووە، لە پێشەوە دەیخەینە دەنگدان، ئەگەر پێشنیارەكە دەنگی نەهێنا، ئیلغاش پێش هەموو پێشنیارێك، ئەگەر دەنگی نەهێنا ئەصلەكە دەمێنێتەوە، زۆر سوپاس، كەرەمكەن، فەرموو.

بەڕێز محمد دلێر محمود:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

پێشنیاز:

لابردنی پرۆژەی دروستكردنی قوتابخانەی شوەیفات لە دهۆك، بە گوژمەی (36) ملیار دینار، لە پرۆژە پێشنیاز كراوەكان، لە زنجیرەی (4)، لاپەڕە (41) سەر بە وەزارەتی دارایی.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

جەنابی وەزیر ڕەئیتان تكایە؟

بەڕێز شێخ بایز تاڵەبانی/ وەزیری دارایی و ئابووری:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

بە هەمان شێوە ئەوە یەكێكە لەو پرۆژە وەبەرهێنانە، دەبێ لە وەزارەتی تەختیت، ئەوان تەنزیمیان كردووە.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

بۆ ئەو پێشنیارە، یەكێك تەئیدی بكات، یەكێك دژی بێ، ئەوەی تەئیدی دەكات، كاك عبدالسلام تەئیدی دەكات، كاك برهانیش دژیەتی، كەرەمكە كاك عبدالسلام.

بەڕێز عبدالسلام مصطفى بەرواری:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

بەڕاستی ئەوە پێنج، شەش پێشنیار هەیە یەك قسەیە، هەر ئەوەی زانكۆكەش ئەوە، ئەو وڵاتە پێویستی بە مەدارسی تایبەت هەیە، پێویستی بە جامیعاتی تایبەت هەیە، بۆ ئەوەی جیلێك لە كەوادر پەیدا بكات، بتوانن ئەركەكانی ئایندە لەسەر ملی خۆیان هەلگرن، ئەوە یەك لایەن، لایەنی دووەم: ئێمە شانازی بە

شتێك بكەین، شانازی بكەین بەو یاسایەی وەبەرهێنان كە هەمانە، كە هانی ئەو هەموو سەرمایەی بێگانەی داوە بێتە ئەو وڵاتە، ئەگەر ئێمە بمانەوێ ئەوان ئەو خزمەتە پێشكەش بكەن، بێگومان بە ئیتیفاقە، ڕەنگە ئەو داوا لە ئێمە بكات بینایەتی بۆ بكەین، بۆیە من تەصەور دەكەم پێشاندانی ئەوە، كە ئەوە پرۆژەیەكی كەرتی تایبەتە، بۆ ئێمە پارەی بۆ صەرف بكەین؟ لەو ئیلتیزامەی ئێمە هاتووە، لەو تەختیتەی موستەقبەلی بیركردنەوەی ئێمە هەیە، كە وڵاتی ئێمە پێویستی بەو جۆرە جامیعات و شتانە هەیە، من تەئیدی پێشنیارێك دەكەم، نیزامی هەیە؟ ئەگەر هەیە با كاك ئیسماعیل بڵێت: من چ دەرچوومە لە نیزامی؟ بەس داوا لە من كرا بۆچی تەئیدی دەكەم؟ بۆیە من پێشنیار دەكەم ئەو پرۆژەیە بمێنێت، چونكە حكومەت ئیلتیزاماتی هەیە، ئەگەر بڕیاری دابێت.......

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

تكایە ناوی پرۆژەكەت نەهێنا.

بەڕێز عبدالسلام مصطفى بەرواری:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

پرۆژەیەكی وەبەرهێنانە وەكو وەزیری بەڕێزی داراییش تەئكیدی لەسەر كرد، لە ئیتیفاقات بەینی موستەسمیری بێگانە، هەندێك تەسهیلاتی بۆ دەكەی، تا بتوانی ئەو پرۆژەیەت بۆ ئەنجام بدات، یەكێك لەو داواكاریانە عەردە، هەندێك تەئمینی كەوادرە، هەندێك تەئمین كردنی بینایەتە، بۆیە تەصەور دەكەم لە لێكدانەوەی ستراتیژی، من ئیقتیراح دەكەم ئەو پێشنیارە ڕەت بكرێ.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

كەرەمكە كاك برهان.

بەڕێز برهان رشید حسین:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

جارێ پێش هەموو شتێ ئەو شوەیفاتە كەرتی تایبەتە، بە قانونی ئیستیمار تەسهیلاتی زۆری بۆ كراوە، لە ڕووی دابین كردنی ئەرز بە بێ بەرامبەر، لە ڕووی تەسهیلاتی گومرگی باج و ڕسوماتەوە، دووەم: ئێمە (1200) قوتابخانەمان پێویستە بە پێی ئیحصائەكان، مەعقولە (1200) جێگا، (1200) قوتابخانەی پێویست بێ، ئێمە بێین ئەو مەبلەغە زۆرە بۆ كەرتی تایبەت تەخصیص بكەین، من خۆم لە مەعمەلی بلۆك، تەبعەن مەنتیقەی صناعی سلێمانی مەكتەبی تەڵەبەی ئیبتیدائیم دیوە لە ناو مەعمەلی بلۆك دا هۆدەیەكیان بۆ تەخصیص كردووە، نایلۆنیان پێدابوو، یەعنی وەكو ویژدانیەن، سێیەم: قاعیدەیەكی قانونی هەیە، د. ئاراس باشتر دەزانێ، ئەموالی عامە بۆ مەنفەعەی عامە بەكار دەهێندرێ، نەك بۆ مەنفەعەی خاصە، یەعنی كە ئەموالی عامە دەبێ بۆ مەنفەعەی عامە بەكار بهێندرێ، چۆن ئەوە بۆ مەنفەعەی خاصە لێرە تەخصیص دەكرێ؟ ئەوە دژی قانونە و دژی هینە كە نابێ بكرێ، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس، ئێستا دەخرێتە دەنگدانەوە، تکایە، ڕجائەن، کەرەمکە.

بەڕێز سۆزان شهاب نوری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەوە بۆ مەنفەعەی تایبەتی نیە، بۆ مەنفەعەی.......

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ڕجائەن، ڕجائەن، ئەوە نیزامی نیە، ڕجائەن، خوشکی من دانیشە.

ئێستا دەیخەینە دەنگدانەوە، بەڕێزان ئەندامانی پەرلەمانی کوردستانی بەڕێز، ئێستا کێ لەگەڵ ئەوەیە، پرۆژەی دروستکردنی فوتابخانەی شوەیفات لە دهۆك لابـبردرێ؟ کێ لەگەڵە لابـبردرێ تکایە دەستی بەرز بکات؟ (46) کەس لەگەڵە، کێ لەگەڵ ئەوەیە وەك خۆی لە پرۆژەکە بمێنێت، تکایە دەستی بەرز بکات؟ (50) کەس لەگەڵە، بۆیە ئەو پێشنیارەش لادەچێت، بۆ پێشنیاری (د) تکایە.

بەڕێز محمد دلێر محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پێشنیازکراو:

لابردنی پرۆژەی دیزاین و دروستکردنی فوتابخانەی شوەیفات لە سلێمانی بە گوژمەی (10) ملیار دینار، لە پرۆژە پێشنیازکراوەکان، لە زنجیرەی (5)، لاپەڕەی (41) لە وەزارەتی دارایی و ئابووری.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆرجار تکامان لێتان کرد، تکایە، ڕجائەن بێ دەنگ بن، جەنابی وەزیر ڕەئیتان؟

بەڕێز شێخ بایز تاڵەبانی/ وەزیری دارایی و ئابووری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەویش پرۆژەیەکی وەبەرهێنانە، لە وەزارەتی تەختیت تەنزیم کراوە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ئێستا یەك دژە، یەك لەگەڵە، وەك ئەوەی دهۆك، کوێستان خان، کەرەمکە.

بەڕێز کوێستان محمد عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەوە عەینی شتە وەکو جەنابت باسی دەکەی، ئەوە کەرتی تایبەتە، هەمووشمان دەزانین ئەوانەی کە لە مەکتەبی شوەیفات و لە جامیعەی ئەهلی دەخوێنن کێن؟ ئەوە تەلەبەی هەژار نیە، ئەوە فروقی تەبەقی زۆر گەورە دروست دەکات، ئەوە جیاکردنەوەی منالی دەوڵەمەندەکانە لە خەڵکی فەقیر، جگە لەوەی کە بەڕاستی ئێمە پێویستمان بە کۆمەڵێك مەکتەبی زۆر زۆر هەیە، ئەوەی کە لێرە هاتووە بۆ مەکتەبی

شوەیفات، بیست مەکتەبی بیست و هەشت پۆلی پێ دەکرێ، کە ئەم هەرێمەی ئێمە موحتاجێتی، من بۆخۆم چوومەتە کانی سپیلکە، منداڵانی ئەو گەڕەکە گەورەیە لە دەواجن دا دەخوێنن، لە دەواجن، مەعقولە منداڵی هەژارەکان لە دەواجن بخوێنن؟ دەوڵەمەندەکان لە شوەیفات بخوێنن، ئاخر ئەوە پێویستی بە پێداچوونەوەدا هەیە، ئەوە فروقی تەبەقی دروست دەکات، کێشەیەکی کۆمەڵایەتی گەورە لە موستەقبەلدا لەو هەرێمەی ئێمە دروست دەکات، کە ئەو جیاوازییە لەبەرچی لە بەینی منداڵی هەژار و دەوڵەمەند دەکرێت؟

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، سۆزان خان، فەرموو.

بەڕێز سۆزان شهاب نوری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

هەموو ئەو زانکۆ ئەهلیانەی کە دێنە ناو هەرێمی کوردستان، لە کوردستان کردوویانەتەوە، بە مەکتەبە ئەهلیەکانیشەوە، بە ئیتیفاق لەگەڵ حکومەتی هەرێمی کوردستان و، وەزارەتی شەهیدان، لە (15٪) منداڵی شەهید و ئەنفالکراوەکان وەردەگرن، هەر خۆشمان بە چاوی خۆمان بینیمان لە ڕۆژی (1)ی شوبات دا منداڵانی شەهیدان، کە لەوێ بە زمانی ئینگلیزی سرودەکەی خۆیانیان وت، ئەوە خاڵی یەکەم، خاڵی دووەم: هەر لەبەر گرنگی دروستکردنی قوتابخانە، هەر لە ناو ئەو پرۆژانەی کە حکومەتی هەرێم ناردوویەتی، بە تایبەتی لەسەر پرۆژەکانی وەبەرهێنان لەسەر وەزارەتەکان، (68) قوتابخانە دروست دەکرێت، هەروەها تەخصیص کردنی بڕی (150) ملیار دینار، بۆ صندووقی هەڵمەتی نیشتمانی، دروستکردنی قوتابخانەکان، کە قوتابخانە مۆدێرن و عەصرییەکان دروست دەکرێن، کەواتە حکومەت هاوسەنگی دروست کردووە لە نێوان ئەوەی کە خۆی وەکو کەرتی تایبەت و وەزارەتەکان پێی هەڵدەستێت، ئەو شێوە هاوسەنگیەی دۆزیتەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

دوو کەسی تر وەردەگرم، کاک سمیر کەرەمکە.

بەڕێز سمیر سلیم أمین بەگ:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بە نیسبەت ئەو پرۆژانە، هەر چواریان پرۆژەی کەرتی تایبەتن لە ڕاستیدا، کەرتی تایبەت دەبێ کارئاسانی بۆ حکومەت بکات، ئەو پرۆژانە لە جیاتی ئەوەی حکومەت ئینتاجیان بکات، لە دەرەوە موستەسمیر بێ دروستی بکات، واتا ئێمە سەرمایەی موستەسمیر دەهێنین، ئیش بۆ حکومەت دەکات، ئێستا ئێمە جارێکی تر خزمەتی موستەسمیر دەکەینەوە بەوە، لەبەر ئەوە کەرتی تایبەتە، من پێموایە بە پێی یاساش نابێ ئەو پارانە صەرف بکرێت، پێویستە ئەو شوەیفاتانە، هەردوو شوەیفات و ئەوەی سابیسەکەش لە ڕاستیدا بۆ کەرتی تایبەتە، حەق نیە ئەموالی دەولەی بۆ بڕوات،

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك رفیق فەرموو.

بەڕێز رفیق صابر قادر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من لەگەڵ ئەو پرۆژەیە نیم، شوەیفات لای ئێمە وا باس دەکرێ، وەکو ئۆکسفۆرد و هەرچی سەنتەری زانینی زانست هەبێ بیهێنن بۆ کوردستان، شوەیفات مەکتەبێکی لوبنانیە، ئیمتیازەکەی تەنها ئەوەندەیە کە بە ئینگلیزی دەخوێندرێ، ئەوە یەك، دووەم: چوار دەوام لە قوتابخانەکان دا دەکرێ، بەس ناوچەی دهۆك پێویستی بە زیاتر لە (400) قوتابخانە هەیە، قوتابی لەبەر کەمی بینایە دوو سەعات، دوو سەعات و نیو لە قوتابخانە دەوام دەکات، (60) سەر مەڕ تۆ ناتوانی لە ژوورێکی چوار بە پێنجی و پێنج بە شەشی ئارام بکەیتەوە، لەبەر ئەو سەبەبە من پێموایە ئەو پارەیە تەرخان بکرێت بۆ دروستکردنی قوتابخانە باشترە، بۆیە من دژی ئەوەم، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

دوو نەفەر لەگەڵن، خەڵاص ئەوە، کێی تر دەیەوێت لە صالحی قسە بکات، یەك کەسی تر هەیە، کاك سلام، کەرەمکە.

بەڕێز عبدالسلام مصطفى بەرواری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من نازانم لە سەرەتاش کە باسی شوەیفات کرا، وتم: هەمان قسە تیکرار دەکرێت، چونکە ئەوە مەوزووعێکە، ئێمە دروستکردنی مەدارسی پێویست بۆ پەرەپێدان و پێشکەوتنی ئەو وڵاتە، کادیری پێویست بۆ ئەوە، هیچ عیلاقەتی نیە بەوەی حاجاتی ترمان هەیە یان نا؟ ئەگەر وابێ، دەبێ ئۆتۆبان نەکەین، دەبێ مەتار نەکەین، سۆزان خان ئیشارەی بەوەدا کە لە پرۆژەی حکومەت چەند ئیش کراوە؟ ئیعادەی قسەکانی خۆم دەکەم، لەو وڵاتە تەنها ئەوە نیە بە ئینگلیزی دەخوێنین، شوەیفات مونەزەمەیەکی سیلسیلەی مەدارسی دوەلیە، یەکێکە لەو مەدارسانەی کە لە ئاستی بەرز دادەنرێ، بۆچی عەیبە بۆ ئێمە مەدارسی ئیعدادی کەوادیری نوخبەمان هەبێ؟ بۆچی عەیب نیە ئیتۆن و یێل و هارڤەرد و ئۆکسفۆرد هەبێت؟ زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ئێستا دەیخەینە دەنگدانەوە، ئێستا فەقەرەی (د)، کێ لەگەڵ ئەوەیە پرۆژەی دیزاینی دروستکردنی قوتابخانەی شوەیفات لە سلێمانی لابدرێت، تکایە دەستی بەرز بکات؟ (48) کەس لەگەڵ ئەوەیە کە

لابېردرێت، کێ لەگەڵ ئەوەیە وەکو خۆی بمێنێت تکایە دەستی بەرز بکات؟ (51) کەس لەگەڵە، وەك خۆی مایەوە، بۆ خاڵی (2) تکایە.

بەڕێز محمد دلێر محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

-لابردنی ئەو پرۆژانەی خوارەوە کە لە بەرنامەی وەبەرهێنانی پرۆژە بەردەوامەکان دا هاتووە، بۆ پرۆژەی تر لە هەمان پارێزگا:

پێشنیار:

أ-پرۆژەی نۆژەنکردنەوەی تەکیەی شێخ ئیسماعیل ولیانی بە گوژمەی (185) ملیۆن دینار، لە زنجیرەی (2)، وەزارەتی ئەوقاف، لاپەرە (2).

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

جەنابی وەزیر ڕەئیتان؟

بەڕێز شێخ بایز تاڵەبانی/ وەزیری دارایی و ئابووری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە پێمان باشە ئەو مەوزووعە بخرێتە دەنگدانەوە، ڕەئی وەزارەتی مالیە ئەوەیە تەبیعی، ئەگەر نەمێنێت، بە لای ئێمەوە موشکیلە نیە، بەڵام بخرێتە دەنگدانەوە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزان ئێستا کەسێك کە لەگەڵیەتی، یەك کەس دژیەتی قسە بکات، کێ لەگەڵ ئەوەیە (أ) تەکیەی شێخ إسماعیل ولیانی بە گوژمەی (5) ملیۆن دینار، لە زنجیرەی(2) وەزارەتی ئەوقاف لاپەڕەی (2)، نەکرێ، لابردرێ ئەو پێشنیارە، کەرەمکە.

بەڕێز شوان کریم کابان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ببورە، یەك پێشنیارم هەیە......

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ڕجائەن، ڕەئیت بدە، لە ناو دەنگدانین ڕجائەن، دانیشە، کەرەمکە.

بەڕێز شێرزاد عبدالحافظ شریف:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەوە بە سێ فەقەرە هاتووە، ئەو فەقەرەیە دووانیان لەسەر وەزارەتی ئەوقافە و یەكێكیان لەسەر ناوخۆیە، ئەگەر وا بكرێ هەرسێكیان بچێتە سەر وەزارەتی ئەوقاف، ئاوا هینی بكەین، مەعامەلەی لەگەڵ بكەین، زۆر باشە.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

برای عەزیز ئێستا لەگەڵ ئەوەی، كە ئایا لابچێت ئەو پرۆژەیە؟ یان بمێنێت؟ بیخەینە دەنگدان؟ كەس دیارە لەبەر تەكیە ناوێرێ قسە بكات، ئێستا كێ لەگەڵ ئەو پێشنیارەیە، پرۆژەی نۆژەنكردنی تەكیەی شێخ إسماعیلی ولیانی بە گوژمەی ئەوەندە لابرردرێت؟ نوقتەی نیزامیە؟ فەرموو.

بەڕێز كوێستان محمد عبدالله:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

وەللا من پێمخۆشە بەڕێز د. ئاراس وەك سەرۆكی لێژنەی دارایی، كە پێشنیارەكەشی نووسیوە، ڕەئی خۆی بدات، هەروەها بەڕێز د. بشیر وەك سەرۆكی لێژنەی ئەوقاف ڕەئی خۆی بدات.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

تكایە، یەك كەس لەگەڵە، كەس دەستی بەرز نەكرد، چەند جار تیكرارمان كردەوە، ئێستا كێ لەگەڵ ئەوەیە لابچێت تكایە دەستی بەرز بكات؟ كەرەمكە بەرپرسی دارایی، فەرموو.

بەڕێز د. ئاراس حسین محمود:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

بەڕێزان ئێستا ئەو پێشنیارە دەخرێتە دەنگدانەوە، من بەپرس نیم بەرامبەر ئەوەی تەئیدی بكەم یان تەئیدی نەكەم، ئەوە بۆچوونە كۆمان كردۆتەوە بۆ دەنگدان، سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

ئێستا كێ لەگەڵ ئەوەیە وەكو خۆی بمێنێت كە لە پرۆژەكە هاتووە تكایە دەستی بەرز بكات؟ (1)، كێ لەگەڵ ئەوەیە لابچێ؟ بە زۆرینەی دەنگ لاچوو، تەواو.

بەڕێز شێروان ناصح حەیدەری:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

بە قەناعەتی من تەصویتەكە زۆر وازح نەبوو، ئەوەیان یەك، دوو: ئێمە ئەوە لە (1992)ەوە تا ئێستا، تەعمیراتی تەكیە و مزگەوتەكان و خانەقاكان، هەمووی لەسەر میزانیەتی وەزارەتی ئەوقافە، ئەوەی بە قەناعەتی من هەڵەی لێكراوە، ئەوەیە كە تەعمیركردنی تەكیەیەك خستراوەتە سەر بودجەی وەزارەتی ناوخۆ، بۆیە ئەگەر ئەوە لابچێ، بچێتە سەر وەزارەتی ئەوقاف، بۆیە من وای بە باش دەزانم، كە لە بابی وەزارەتی داخلیەوە لابچێ، بچێتە سەر بابی وەزارەتی ئەوقاف.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

كاك د. بشیر ئیستیسنائەن تەسنیە دەكەی؟ یاخود نا؟ بۆ ئەوەی بیخەینە دەنگدانەوە.

بەڕێز د. بشیر خلیل توفیق:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

هەر ئەصلەن بۆ خۆی پرۆژەکە بودجەی وەزارەتی ئەوقافە، لەبەر ئەوەش کە دروستکردن نیە، بەڵکە نۆژەنکردنەوەیە، من پێموایە پارەکەی ئەگەر صەرف بکرێ لە مزگەوت لە دێهاتەکان، باشترە، نۆژەنکردنەوەکە لەوانەیە زەروور نەبێ، بەڵام دروستکردنەوە نیە، بۆیە من لەگەڵ ئەوەدام کە نەکرێ.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کەرەمکە،فەرموو.

بەڕێز سالار محمود مراد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لە ڕاستیدا ئەوە لەبەر ئەوەی پەیوەندی بە فکرێکی سائیدی کۆمەڵگاکەمانەوە هەیە، بۆیە هەست دەکەین جۆرێك لە حەزەر هەیە لەو مەسەلەیەدا، من تەصەورم وایە، لەبەر ئەوەی تەکیەکان وەکو پێویست عیبادەتی تیا ناکرێ، ئەو مەسەلەیە بە وزووح ئیشی لەسەر بکرێ، من ڕام وایە ئەسبابی نا وزووحی لە تەئید کردن و لە تەئیدنەکردنی دەگەڕێتەوە بۆ ئەو مەسەلەیە، هیوادارم ئەندامانی پەرلەمان لەو مەسەلەیەدا ویژدانی خۆیان حەکەم بێ، یاسا حەکەم بێ، ئەوەی بەرژەوەندی باڵای گەل و نەتەوە و ئاین و هەموو ئەو مەسەلانەی دەخوازێت تیای دا قەرار بدەین، سوپاست دەکەم.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

دووبارە دەیخەینەوە دەنگدان بۆ ئەوەی وازح بێت، چونکە یەك پێشنیارێکی کاك شێروان هەبوو، هیچ کەس تەسنیەی لەسەر نەکرد، پێشنیارەکەی ناخرێتە دەنگدانەوە، بۆیە دووبارە دێینەوە سەر نۆژەنکردنەوەی تەکیەی شێخ إسماعیل ولیانی، بەو پێشنیارەی لێرە هاتووە، کێ لەگەڵە لابچێت دەستی بەرز بکات تکایە؟ (3) کەس لەگەڵ ئەوەیە لابچێت، کێ لەگەڵ ئەوەیە وەکو خۆی لە پرۆژەکە هاتووە بمێنێ؟ بە زۆرینەی دەنگ وەکو خۆی مایەوە لە پرۆژەکە هاتووە، بۆ بڕگەی (ب)، کەرەمکە.

بەڕێز محمد دلێر محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

-لابردنی ئەو پرۆژانەی خوارەوە کە لە بەرنامەی وەبەرهێنانی پرۆژە بەردەوامەکان دا هاتووە، بۆ پرۆژەی تر لە هەمان پارێزگا:

ب- پێشنیازکراو:

لابردنی نۆژەنكردنی تەكیەی هیران، بە كوژمەی (209) ملیۆن دینار، لە زنجیرەی (5)، لە وەزارەتی ئەوقاف، لاپەرە (2).

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

هەمان مەوزووعە، نۆژەنكردنەوەی تەكیەی هیران بە گوژمەی (209) ملیۆن دینار، كێ لەگەڵ ئەوەیە لابردرێت؟ پێشنیار بكرێت؟ (10) كەس لەگەڵ ئەوەیە لابردرێ؟ كێ لەگەڵ ئەوەیە وەك خۆی لە پرۆژەكە دا هاتووە بمێنێ؟ بە زۆرینەی دەنگ ئەویش مایەوە، بۆ برگەی (ج) تكایە.

بەڕێز محمد دلێر محمود:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ج- پێشنیاز:

لابردنی نۆژەنكردنەوەی تەكیەی شێخ كاكە بە گوژمەی (282) ملیۆن دینار، لە زنجیرەی (26)ی وەزارەتی ناوخۆ، لاپەڕە (9).

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

بەڕێزان ئەوە سەرەڕای ئەوەی تەكیەشە، لەسەر وەزارەتی ناوخۆشە، نوقتەی نیزامی كەرەمكە.

بەڕێز كاروان صالح أحمد:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

من بەدواداچوونم لەسەر ئەو مەسەلەیە كردووە، ئەو تەكیەیە، ئەو پرۆژەیە لە ساڵی 2009 تەواو بووە، ڕجام وایە با لێژنەی دارایی بەدواداچوون بكات، تەواو بووە، پێویست ناكات نیقاشی لەسەر بكرێت.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

پێشنیارە، كێ تەئید دەكات وەك خۆی بمێنێت؟ چونكە وەكو پێشنیار هاتووە، مامۆستا دەڵێ ئیلغا بكرێت، تەئیدی پێشنیارەكە.

بەڕێز كاروان صالح أحمد:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

من دەڵێم ئەو پرۆژەیە لە 2009 تەواو بووە، ئێستا لە 2010 ئێمە قسە لەسەر چ بكەین؟ كە پرۆژەیەك بەرەو تەواوبوون چووە.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

یەعنی ڕەئی جەنابی ئەوەیە كە تەواو بووە، پارەی بۆ تەخصیص نەكرێ، كێ لەگەڵ ئەو ڕەئیەیە تكایە دەستی بەرز بكات؟ بەڕێزان ئەو بەڕێزە دەڵێ: ئەو مەشرووعە تەواو بووە، كە تەواو بووە و دەڵێن: پارەی بۆ صەرف بكرێت، بەڵام كەس ڕوونكردنەوە نەدات، كاك إسماعیل كەرەمكە.

بەڕێز إسماعیل محمودعبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەوە لە لێژنەی ناوخۆ لەسەر وەزارەتی ناوخۆ هاتووە، پێشنیاری لێژنەی ناوخۆیە، ئەگەر وەکو کاک کاروان دەڵێ: ئەگەر تەواو بووە، پێویست ناکات جارێکی تر پارەی بۆ دابین بکرێت، بەڵام ئەگەر تەواو نەبووە، پێشنیارەکەی ئێمە ئەوەیە بخرێتە سەر وەزارەتی ئەوقاف، وەکو باقی تەکیەکانی تر ئیشی بۆ بکرێ.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ئەگەر نیە، ئەگەر تەواو بووە تەئکید بکەن، لایدەن و تەواو، ئەگەر تەواو بووە، کێ لەگەڵ ئەوەیە کە پرۆژەیەك تەواو بووە جارێکی تر ناوی هاتۆتەوە لابردرێ دەستی بەرز بکات تکایە؟ زۆر سوپاس، کێ لەگەڵ دا نیە؟ بە کۆی دەنگ خاڵی (ج) لابردرا، بۆ خاڵی (د) تکایە.

بەڕێز محمد دلێر محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

د- پێشنیازکراو:

ڕاگرتنی خەرجی پرۆژەی دروستکردنی هۆڵی کۆبوونەوە و (11) ژوور لە بینایەی لقی (2)، کە بڕی (126) ملیۆن دیناری بۆ تەرخان کراوە، لە زنجیرەی (21)ی وەزارەتی ناوخۆ، لاپەرە (2).

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

جەنابی وەزیر ڕەئیتان؟

بەڕێز شێخ بایز تاڵەبانی/ وەزیری دارایی و ئابووری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێ وەللاهی ئێمە هێناومانەتە بەردەم پەرلەمانەوە، ئەوە ئیقتیراحی حکومەتە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك إسماعیل ڕەئیت؟

بەڕێز إسماعیل محمودعبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەوەشیان هەر لەسەر وەزارەتی ناوخۆ، لە لێژنەی ئێمە پێشنیارمان کردووە، ئێمە داواکارین وەکو لێژنەی ناوخۆ ئەوە لابردرێت، نەخرێتە سەر حکومەت.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کێ لەگەڵ ئەوەیە بمێنێ؟ کەرەمکە.

بەڕێز جعفر علی رسول:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دوێنێ بەڕێز وەزیری پلاندانان ئاماژەی بەوەدا کە ئەو پرۆژەیە تەواو بووە، هیچ پێویست ناکات قسەی لەسەر بکەن، کە تەواو بووە، ئێمە پرسیارەکە لێرەدا ئەوەیە: خۆی ئەو پرۆژەیە (156) ملیۆنی بۆ تەرخان کراوە گوژەمەکە، (30) ملیۆنی لە ساڵی 2009 بۆ صەرف کراوە، بۆ ئەو ساڵیش (126) ملیۆنی بۆ دانراوە، ئیستینادەن بۆ قسەکەی ئەو کە تۆمارکرا، دەتوانن گوێی بۆ بگرنەوە، ئەگەر تەواو بوو، ئەو (126) ملیۆنە چ عەجەب دەیخەنە دەنگانەوە؟

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کەرەمکە کاك شڤان.

بەڕێز شڤان أحمد عبدالقادر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

هەر بۆ تەوزیح ئەوە صیانەیە، ئەوە ئەوە نیە کە پرۆژە، ئەو پارەیە بۆ صیانەیە فەقەت، مقاول شکایەت دەکات ئەو وەختە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ئێستا دوو ڕەئی هەیە، کاك سمیر فەرموو.

بەڕێز سمیر سلیم أمین بەگ:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەو پرۆژەیە، وازح پرۆژەیەکی حیزبیە، بەحسی لق مەترەحە، ئەموالی حکومەت بۆ حیزب، یەك یەکە لە شتە نایاساییەکان بە صەریح و شەفاف دەبێ قسەی صەریحی تێدا بکەین، هەر لەبەر ئەوەشە ئیقتیراحمان کردووە نەمێنێ.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك عبدالسلام فەرموو.

بەڕێز عبدالسلام مصطفی بەرواری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من لەگەڵ ئەوەم کە ئەو پرۆژەیە ئیلغا بکرێت، ئەو پارەیە صەرف نەکرێت، لەبەر ئەوەی بە صیغەکەی هاتووە، نۆژەنکردنی هۆڵی لقێکی حیزبە، بۆیە من وەکو مەبدەء قبوڵ ناکەم میزانیەی دەوڵەت بەکار بهێنرێت بۆ حیزبێك، بۆ مەعلومات ئەو بینایەتە ڕەسمیەن بەشێکە لە بینایەتی ئەنجومەنی وەزیران، بەڵام بۆ ئەوەی جارێکی تر ئەو ئیشە نەکرێت، من لەگەڵ ئەوەدام ئەو پارەیە ڕابگیرێت، صەرف نەکرێت.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزان ئێستا کێ لەگەڵ ئەوەیە ئەو پرۆژەیە لەغوو بکرێت دەستی بەرز بکات؟ زۆر سوپاس، کێ لەگەڵ دایە بمێنێ؟ بەکۆی دەنگ لادرا، بۆ خاڵێکی تر تکایە.

بەڕێز محمد دلێر محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

هـ- پێشنیاز:

لابردنی دروستکردنی کتێبخانە و دانانی کەرەفانەی پاسەوانی مەڵبەندی (20)ی قەرەچووغ، بە گوژمەی (290) ملیۆن دینار، لە زنجیرەی (41)، وەزارەتی ئاوەدانکردنەوە، لاپەڕە (15).

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك إسماعیل فەرموو.

بەڕێز إسماعیل محمود عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەوەشیان ئێمە پێشنیار دەکەین، لەبەر ئەوەی بۆ حیزبە، بۆ حیزب دەستنیشان کراوە، بە هیچ شێوەیەك پرۆژەی حیزبی لە پرۆژەکانی حکومەت جێی نەبێتەوە، ئەوەشیان لابردرێت.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ئێستا دەیخەینە دەنگدان تکایە، دیارە هەمووتان پێتان خۆشە لابچێ، کێ لەگەڵ ئەوەیە لابچێ؟ زۆر سوپاس، کێ لەگەڵە بمێنێ؟ بە کۆی دەنگ پەسند کرا، بۆ خاڵێکی تر فەرموو.

بەڕێز محمد دلێر محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

و- پێشنیاز:

ڕاگرتنی پرۆژەی قیرتاوکردنی ڕێگاکانی خاڵی پاسەوانی مێوانخانەی بەڕێز سەرۆك کۆمار لە دەباشان، بە بڕی ملیارێك و (485) ملیۆن دینار، کە لە بودجەی 2010دا دەستنیشان کراوە، لە زنجیرەی (70) لە وەزارەتی ئاوەدانکردنەوە، لاپەڕە (17).

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

جەنابی وەزیر ڕەئیتان؟

بەڕێز شێخ بایز تاڵەبانی/ وەزیری دارایی و ئابووری:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئەوە ئیقتیراحی حكومەتە و داوامان كردووە، پێمان خۆشە بمێنێ.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

یەكێك ئەوەی دەیەوێ بمێنێ، یەكێك ئەوەی دەیەوێ لابچێ، كەرەمكەن.

بەڕێز عبدالله ملا علی:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

دیارە یەك لەو شتانەی كە من باسم كرد لە قسەكانمدا ئەوە بوو، بەڵام لەگەڵ ئەوەشدا ئەو پرۆژانەی كە بۆ قەڵاچوالان دەكرێ، باسی هەندێك پرۆژەی تریشمان كرد كە بۆ سەری ڕەش دەكرێ....

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

ڕجائەن، وەرە سەر ئەوە: ئایا دەتەوێ بمێنێ؟ دیفاعی لێ بكە، دەتەوێ لابچێ؟ دژی بە.

بەڕێز عبدالله ملا علی:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئاخر باس نەكراوە، تەنها ئەوەندە، ببوورە.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

برای بەڕێز ئێستا هەموو یەك كۆمەڵە پێشنیارە، ئەوەندەیە، ئەگەر ئەو شەو تەواوی بكەین باشە، كەرەمكە كاك عمر.

بەڕێز عمر عبدالرحمن علی:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

من پێموایە ئەو پرۆژەیە ڕانەگیرێ، لەبەر ئەوەی هەرچی چەند ناوی بەڕێز سەرۆكی كۆماری لەسەر هاتووە، ڕەنگ بێ بەعزێك لەوانە هەر لەسەر ئەوە بێ كە ناوی سەرۆك كۆماری پێهاتووە، بەڵام با ئێمە باشی بزانین سەرۆك كۆمار ئەنواع مێوان و وفود و خەڵكی دێتە لا، سەرۆك كۆمار بە سەرۆكی سلێمانی و ڕێگای قەڵاچوالان نیە، سەرۆك كۆماری هەموو عیراقە، لەبەر ئەوە پێویستە ڕێگاكان قیرتاو بكرێ، زۆر ئیعتیادییە.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

كاك سالار كەرەمكە.

بەڕێز سالار محمود مراد:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

لە ڕاستیدا لەبەر ئەوەی لە ناونانی ئەو پرۆژەیە، ناوی بەڕێز مام جەلال هاتووە، ئەگەر پەرلەمانتاران یان بەڕیزان موقنیع بن لەسەر ئەوەی لابدرێ، من ڕەئیم وایە، ئەگەر لەسەر ناوەكەش بووە، لابدرێ بۆ ئەوەی تەفسیرێكی خراپ نەكرێ، سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، ناسك خان، فەرموو.

بەڕێز ناسك توفیق عبدالكریم:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

من لەگەڵ ئەوەدام كە لابېردرێ، چونكە بەڕاستی خۆی هەم بودجەی هەیە وەكو سەرۆكایەتی، هەم دەتوانێ مادام سەرۆك كۆماری عیراقە، دەتوانێ لە بودجەی مەركەز وەرگرێ، بۆ ئەوەی هەم وەكو یارمەتیەك بۆ ....

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

كوێستان خان كەرەمكە.

بەڕێز كوێستان محمد عبدالله:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

بە هیچ شێوەیەك ئەوە پەیوەندی بەوەوە نیە كە ناوی جەنابی مام جەلال هاتووە، یان سەرۆك كۆمار هاتووە، سەرۆك كۆمار وەك ناسك خان باسی كرد، بودجەی سیادی هەیە، لە (17٪)ی ئەو هەرێمە، لە بودجەی ئێمە دەبڕدرێ، ئەو پارەیەی كە بۆ جەنابی دانراوە لە بەغدا، لەبەر ئەوە كە پارە لێرە بڕاوە بۆ جەنابی سەرۆكی كۆمار، پێویستە لێرە لە بودجەی هەرێم جارێكی تر پارەی بۆ نەبردرێتەوە، ئەوە پەیوەندی بە ناوی كەسەوە نیە، ئەوە شتێكی قانونیە و سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، كێ لەگەڵ ئەوەیە بمێنێ؟ یەك نەفەری ترم دەوێ لەگەڵ بێ، دیفاعی لێ بكات، نیە، لەگەڵی بمێنێ؟ كەرەمكە.

بەڕێز أمینە ذكري سعید:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

سەرۆك كۆمار ژی ئەمشە بێژی وەك هاوڵاتیەك ڤی وەڵاتیٚ، ئەگەر هاتو، چ ئەز وەك هاوڵاتیەك ڕێگایەك بۆ من ببیننەوە، من موحتاجی ڕێگایەكم، ئەوجا چ مەسئولەك بێت، چ بەرپرسەك بێت، چ حیزبێك بێت، چ سەرۆكی هەرێمەك بێت، موحتاجی ئەوەیە ڕێگایەك بۆ وی بێتە دانان.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، ئێستا وازح بوو، بەڕێزان ئێستا كیٚ لەگەڵ ئەوەیە ئەو پێشنیارە، ڕاگرتنی پرۆژەی ڤیرتاوكردنی ڕێگای خاڵی پاسەوانی مێوانخانەی بەڕێز سەرۆك كۆمار؟ كیٚ لەگەڵ ئەوەیە لابردریٚ تكایە دەستی بەرز بكات؟ زۆر سوپاس، كیٚ لەگەڵ دایە بمێنێتەوە؟ (3) دەنگ داوای مانەوەی كرد، بە ئەكسەریەت لابردرا، ئەویش لاچوو، بۆ خاڵێكی تر تكایە.

بەڕێز محمد دلێر محمود:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

پێشنیاز:

لابردنی دروستكردنی مێوانخانە بۆ مەڵبەندی (12)ی خانەقین بە گوژمەی (297) ملیۆن دینار، لە زنجیرەی (128) لە وەزارەتی ئاوەدانكردنەوە، لاپەڕە (20).

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

كەرەمكە، كاك خلیل.

بەڕێز خلیل عثمان حمد أمین:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

من داواكارم ئەو پرۆژەیەش، چونكە حیزبایەتی پێوە دیارە، نەمێنیٚ، چیتر ماڵی عام بۆ حیزب صەرف نەكریٚ، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

ئێستا یەك نەفەرم دەویٚ، لەگەڵ ئەوە بیٚ كە بمێنیٚ، فەرموو پەیمان خان.

بەڕێز پەیمان عزالدین عبدالرحمن:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

با بڵێین ئەوە ڕاستە تەرخان كردنی ئەموالی عامەیە بۆ حیزب، بەڵام ئێمە بیرمان نەچیٚ ئەو حیزبانەی كە ئێستا پرۆژەكانیانمان لابرد، حیزبی ئەو وڵاتەن، ئێمە پێمان تەبیعیە ئەو هەمموو ئەموالی دەولەیە بۆ كەرتی تایبەت صەرف بكرێت، بەڵام كە دێتە سەر حیزب، باسی دەكەین كە نابیٚ بۆ حیزب صەرف بكریٚ، لەبەر ئەوە بەڕاستی حەقە هەردووكی، ئەگەر بۆ ئەوانە ڕەوایە صەرف نەكریٚ، دەبیٚ بۆ كەرتی تایبەتیش صەرف نەكریٚ، سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێزان ئێستا کێ لەگەڵ لابردنی دروستکردنی مێوانخانەیە بۆ مەڵبەندی (12)ی خانەقین لابردرێ، تکایە دەستی بەرز بکات؟ زۆر سوپاس، کێ لەگەڵە بمێنێتەوە؟ یەك کەس لەگەڵە بمێنێتەوە، ئەویش لابردرا، بۆ خاڵی تر تکایە.

بەڕێز محمد دلێر محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پێشنیاز:

ڕاگرتنی بودجەی بەکارخستنی قوتابخانەی شوەیفاتی هەولێر بە بڕی ملیارێك و (500) ملیۆن دینار، لە زنجیرەی (17) ی وەزارەتی دارایی، لاپەڕە (70).

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

نوقتەی نیزامیە؟ فەرموو.

بەڕێز سالار محمود مراد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لە ڕاستیدا نیزامیەکەم لەسەر خاڵی پێشوو بوو، لەبەر ئەوەی ئەو پرۆژەیە لە ناو هەرێمی کوردستان.............

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ڕجائەن، لەسەر ئەو خاڵە، ڕجائەن ئەوە خەڵاص بوو، حەسم بوو، فەرموو.

بەڕێز کاردۆ محمد پیرداود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من باسی ئەو خاڵە دەکەم کە خوێندییەوە، پێشنیازەکەی، ئەگەر هۆکاری هاوکاران لەسەر پرۆژەکانی تری پەیوەندیدار بوو بە شوەیفات، کە ئەوە پرۆژەیەکی ئیستیسماریە، ئەوە بۆ تەشغیلیەکەیەتی، لە کاتێکدا ئەوانە کەرتی تایبەتن، داهاتیان هەیە، داهاتێکی بێ سنووریان هەیە؟ بۆ بەڕێوەبردنی خۆیان، کەچی پرۆژەی بۆ داندراوە، من پێموایە ئەوە پێچەوانەی یاسایە، هەم بۆ ئەوەی ئیتر جەدوای ئیستیسماریشیان نیە لە وڵات، بۆ وەکو مالی عام، بۆ شتی تایبەت، ئەوەش بە هەمان شێوە کە پێویستە نەمێنێ.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك دڵشاد فەرموو.

بەڕێز دڵشاد شهاب حاجی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من لەگەڵ ئەو ڕایەدام کە ئەم بڕە پارەیە بۆ بە گڕخستنی ئەو پرۆژە تایبەتە، تەرخان نەکرێت، دروستکردن مەسەلەیەکە، بەڕێوەبردن مەسەلەیەکی ترە، لە دروستکردن تێڕوانینێکی وا هەبووە کە بەرژەوەندی تێدایە، بەڵام ئەوانە داهاتی خۆیان هەیە کەوتوونەتە سەر سکە، حەق وایە لە بەڕێوەبردنی

خۆیان ئیعتیماد لەسەر داهاتی خۆیان بکەن، من لەگەڵ ئەو ڕەئیەدام کە حکومەت هیچ پارەیەك بۆ بەڕێوەبردنی خۆیان تەرخان نەکات، سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

ئێستا دوو کەسم دەوێت دیفاعی بکەن، کەس نیە، کاك عبدالسلام، فەرموو.

بەڕێز عبدالسلام مصطفى بەرواری:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

من تەئیدی کاك دڵشاد دەکەم، بەس ئیلتیباسێك لای من هەیە، تەصەور دەکەم لە موناقەشەکان وا پێدەچوو صیاغەکەی غەلەت بوو، ئەوە شۆستەی سەر شەقامی سەرەکی (هەولێر-صلاح الدین)ە؟ یان خودی مەشروعە؟ ئەگەر ئەوە جەواب بدەم، من لەگەڵ ئەوەمە بۆ تەشغیلی حەق نیە، بەڵام ئەگەر باش شەقامەکەی بۆ شوەیفات دەچی، حەقە بە ناوی شوەیفات نەبێ، تەواو من دژیمە، ببوورە.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس، لێژنەی دارایی جەواب بدەن، فەرموو.

بەڕێز محمد دلێر محمود:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

کاك عبدالسلام بەو شێوەیە صیاغەکە کە هەر لە پرۆژەکاندا هەیە، ئێمە ئەوەمان نەقل کردووە، ئێمە دەڵێین ڕاگرتنی چی؟ بودجەی بەکارخستنی قوتابخانەی شوەیفاتی هەولێر، بە بڕی ملیارێك و (500) ملیۆن دینار، لە زنجیرەی (17) وەزارەتی دارایی و ئابووری، لە لاپەڕە (70)، ئیتر باسی شۆستەی تیادا نیە.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

نوقتەی نیزامیە، کەرەمکە.

بەڕێز عظیمة نجم الدین حسن:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

دیارە ئێمە وتمان ئەو پارانەی کە بۆ ئەو قوتابخانانەی لە کەرتی تایبەتن تەرخان کراوە، من پێموایە وەکو ئەوەی کە ئێمە لە هەندێ شوێن سێ کۆلێژمان هەیە، تا ئێستا نە بینای هەیە، نە بەشی خۆی هەیە، ئەو پرۆژانەی کە لێرە.........

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

ئەوە نیزامی نیە خوشکی من، کەی ئەوە نیزامیە؟ کەرەمکە فەرموو.

بەڕێز دڵشاد شهاب حاجی:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئەو ئیلتیباسەی ئەوی کە کردی، ئەوە ئەو نیە، ئەوە هی بەگەڕخستی پرۆژەکەیە، واتا ئیدارەی مەدرەسەکەیە، مەوزووعی شۆستەکان پرۆژەیەکی ترە لە لیژنەی ئاوەدانکردنەوە هاتووە، لە فەقەرەی ئاوەدانکردنەوە، نە هی وەزارەتی داراییە، بۆیە ئەوەیان پارەی تەرخان کراوە بوو بۆ بە گەڕخستن، واتا ئیدارەی مەشرووعەکە، بۆیە ئێمە لەگەڵی نین، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو.

بەڕێز نەریمان عبدالله قادر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من بەڕاستی تێبینیەکم هەیە، بۆ ڕاگرتنی بودجە بۆ لابردنی نەبێ؟ یەعنی ڕاگرتن یەعنی چی؟ لابردنی ئەو گوژمە پارەیە بێ.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

جەنابی وەزیر ڕەئیتان تکایە؟

بەڕێز شێخ بایز تاڵەبانی/ وەزیری دارایی و ئابووری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕاستی ئێمە موفتەرەحی حکومەت کە چۆن هاتووە، تکام وایە بەو شێوەیە بکرێت.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزان ئێستا کێ لەگەڵ ئەوەیە بودجەی بەکارخستنی قوتابخانەی شوەیفات لە هەولێر ئیلغابێت؟ زۆر سوپاس، کێ لەگەڵە بمێنێ؟ کەس نیە، بە کۆی دەنگ لاچوو، بۆ فەقەرەیەکی تر.

بەڕێز محمد دلێر محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ك- پێشنیاز:

ڕاگرتنی خەرجی دیزاینی زانکۆی سابیس لە هەولێر بە بڕی ملیارێك (253) ملیۆن دینار، لە زنجیرەی (27) لە وەزارەتی دارایی و ئابووری لە لاپەڕە (70).

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

جەنابی وەزیر ڕەئیتان؟

بەڕێز شێخ بایز تاڵەبانی/ وەزیری دارایی و ئابووری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بە هەمان شێوە ئێمە ڕەئیمان ئەوەیە کە بمێنێ، لە موفتەرەحی حکومەت دا چۆن هاتووە؟ بەو شێوەیە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك زانا، فەرموو.

بەڕێز زانا رؤوف حمە كريم:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

بێگومان ئەگەر بەراوردی بكەین بە بڕگەی (ب) لە هەمان پێشنیارەكاندا، لابردنی پرۆژەی دروستكردنی زانكۆی سابیس، لێرەش دا ڕاگرتنی خەرجی دیزاین، دیسان ناڕوونیەكی ترمان هەیە، لێرە پرۆژەی دروستكردنمان هەیە، لێرە خەرجی دیزاینمان هەیە، بە بێ ئەوەی بۆمان دەستنیشان بكرێ، ئایا ئەو دیزاینە بەشێك نەبووە لەو دروستكردنە؟ بۆیە من پشتگیری ئەوە دەكەم پێشنیازی لێژنەی دارایی پەسند بكرێ، كار بكرێ بە ڕاگرتنی خەجی دیزاینی زانكۆی سایبس، سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس، كوێستان خان فەرموو.

بەڕێز كوێستان محمد عبدالله:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

وەڵلا من زۆر لام غەریبە كۆمپانیایەك بێت، یان وەبەرهێنێك بێت، زانكۆیەك دروست بكات، پارەی دیزاینەكەشی نەبێ، ئەوە دەبێ موستەقبەلی مناڵەكانی ئێمە لەسەر دەستی ئەو وەبەرهێنە چۆن چۆنی بێت؟

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس، كاك ئارام فەرموو.

بەڕێز أيوب نعمت قادر (ئارام):

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

من پرۆژەكە ڕەت دەكەمەوە، لەسەر ئەساسی قسەیەكی بەڕێز وەزیری خوێندنی باڵا، كە خۆی باسی ئەوەی كرد كە پلانێكیان هەیە، بۆ داهاتووش زانكۆكان بڕواتە كەرتی تایبەت و سەربەخۆ بێ، بێگومان سەبارەت بە كەرتی تایبەت، نەك تەنها بەڕێوەبردنەكە، بیناكەش دەگرێتەوە و هەموو شتێك دەگرێتەوە، لەبەر ئەوە پێویست ناكات سامانی گشتی تێدا صەرف بكرێ.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس، كاك د. أحمد فەرموو.

بەڕێز أحمد إبراهيم علي (وەرتێ):

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئێمە لەگەڵ ئەوەین كە ئەو پرۆژانە بەڕاستی كە بۆ كەرتی تایبەتن، سامانی دەوڵەت بۆیان صەرف نەكرێت، هەر وەك جەنابتان دەزانن، ئێمە كۆمەڵێك كێشەی زانكۆكانی خۆمان هەیە، زانكۆ ئەهلیەكان، هەر ماوەیەك بەر لە ئێستا لێژنەیەك پێك هاتبوو كێشەی ئەو زانكۆیانە كە تا ئێستا كۆتایی پێ نەهاتووە،

ئەگەر پارەی دەوڵەت هەیە با بەڕاستی بۆ ئەو زانکۆیەی ناو خۆمان، بۆ تەواو کردنی پێداویستیەکان صەرف بکرێت، بۆ ئەوەی کەم و کوڕییەکانیان تەواو بکرێ، نەك زانکۆیەکە لە دەرەوە دێت، کەرتی تایبەتە پارەی دەوڵەتی بۆ صەرف دەکرێ، تێبینیەکیشم هەیە کە لەسەر ڕاکانی جەنابی وەزیرە، بۆ ئەو پرۆژانەی کە پێشنیار کراون لە لایەن وەزارەتەکانەوە، یان لە لایەن حکومەتەوە پشتگیریان لێ دەکات، کە ئەوە ئیقتیراحی حکومەتە، بەڵام بۆ تەکیەکان وتی: ئەگەر لاشبرێ قەیناکە، نازانم بۆ ئەویش پرۆژەی حکومەت و پێشنیاری حکومەتە، بۆچی ئەوانە قەیناکە ئەگەر لابردرێ و دەنگی لەسەر بدرێ؟ موقتەرەحی.........

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ئەوە ڕەئی موحتەرەمە، ئیحتیرامی ڕەئی جەنابی وەزیر دەگرین کە ئەو تەمسیلی حکومەت دەکات، ئەوڕۆ لێرە، لە پێش ئێمە دیفاع لە موقتەرەحی حکومەت دەکات، بۆشی هەیە ئەو موافیق بێت، لەگەڵ ئەوە قەناعەتی پێ دێ، کاك د. عمر نورەدینی، فەرموو.

بەڕێز عمر حمد أمین خدر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە پێشتر لە خاڵی یەکەم لە بڕگە (ب)، ئەوەمان قبوڵ کرد کە دروستکردنی زانکۆی (سابیس) لە هەولێر، بە گوژمەی (21) ملیار و (250) ملیۆن دینار قبوڵ کرا، بۆیە وا باشە مەسەلەی دیزاینەکەی بخرێتە پاڵ بڕگە (ب)، واتا ئەوەی کە لە خاڵی دووەم لە بڕگە (ك) هاتووە، مەسەلەی دیزاینەکەیە، ڕەت بکرێتەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك خورشید کەرەمکە.

بەڕێز خورشید أحمد سلیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەز پشتەڤانیێ پێشنیارا کاك عمر دکەم، ئەڤ خاڵە لابدرێت، چونکە ئەمە (21) ملیار و (250) ملیۆن تەرخان کرین، بۆ ڤێ زانکۆێ، لازمە دیزاینیشی دگەل بیت، لەبەر وێ ئەز پێشنیار دکەم ئەڤە بێتە لادان، ئوڤ پارە بێتە ڕەفز کرن، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

جەنابی وەزیر کەرەمکە؟

بەڕێز شێخ بایز تاڵەبانی/ وەزیری دارایی و ئابووری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

وەڵلاهی دیارە من تا ئێستا ئەوەی کە هاتووە، وتوومە، فیعلەن ئەوەی کە لە موقتەرەحی حکومەت دا هاتووە، موافیقین لەسەر ئەوە، دیارە من لەو تەعبیرەی من تێنەگیشتبێت، تۆ بڵێی ئێستاش ئەوەی کە لە

موقتەراحاتی حکومەت دا کە هاتووە، من دیفاع لەوە دەکەم، داوای ئەوەش دەکەم (بما فیها) تەکیەکان، دیارە ئەوە بە نەوعێکی تر یەعنی ئەوە بووە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك کاردۆ، فەرموو.

بەڕێز کاردۆ محمد پیرداود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من پێم سەیرە زانکۆیەك دیزاینی نەکرابێ، لە پێشەوە پرۆژەکەی زانکۆی سابیس، (21) ملیارو (200)ی بۆ تەرخان کرابێ، ئەگەر موستەسمیرێك پارە بۆ دیزاینی تەرخان بکرێ، خۆی چ دێنێتە کوردستان؟ چ سەرمایەك دێنێتە کوردستان؟ چ سوودێکی هەیە؟

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك دڵشاد فەرموو.

بەڕێز دڵشاد شهاب حاجی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من پێموایە ئەو زانکۆیانە هەر بە شێوازێکی گشتی، ئەو نیزامە عالەمییانە دیزاینی تایبەتی خۆیان هەیە، فیعلەن دەبێ (على الأقل) کەشف و دیزاین و تەرخان کردنی بەعزێك شت لەسەر خۆیان بێت، ئەگەر موبەریرات بۆ دروستکردنی ئەوانەی کە پێشتر ناگەڕمەوە سەری هەبێت، من هیچ موبەریرێك نابینم کە پارەی دیزاین بە زانکۆیەکی ئەهلی ببەخشین، بۆیە منیش لەگەڵ ئەو ڕەئیەدام کە ئەو فەقەرەیە لابچێت.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك د. بشیر، فەرموو.

بەڕێز د. بشیر خلیل توفیق:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێستا وڵاتی ئێمە بەرەو نیزامی خەصخەصە دەڕوات، دیارە، بەرەو نیزامی کەرتی تایبەت دەڕوات، ئامانج لەوەش ئەوەیە، کەوا ئەو قورساییەی لەسەر میزانیەی حکومەت هەیە هەندێك سووك بێتەوە، جا بۆیە ئێمە ئەگەر بچین بەرەو تەشجیعی قیتاعی خاص، دەبێ ئەوان بودجە و ڕسوومات و پارە بە حکومەت بدەن، نەك حکومەت لەوان صەرف بکات، مەسەلەی بینا دروستکردن، بینایەکە بۆ خۆمان دەمێنێتەوە فەیناکە، بەڵام مەسەلەی ئەوەی تەشغیلیان بۆ بکەی، ئەوە ئێمەش لەگەڵ ئەوەدا نین کە پارە صەرف بکرێ.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو.

بەڕێز حمه سعید حمه علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

وەکو لای جەنابت و بەڕێزان مەعلوومە کە کەرتی تایبەت، یان وەبەرهێنـەر بینایـەك دروست دەکات، یـان دیزاینێ، یان هەر شتێکی دوای خۆی ئیستیسماری دەکات و پارە وەردەگرێتـەوە، ئـەوە بـۆ کـەرتی تایبـەت و بۆ خەڵکە، مەعنای نیە ئەو بـەکاری دەهێنێـت، دوایـی پـارە وەردەگـرێ لـە قوتـابی، خـۆ قابیلـە بـە بـەلاش تەسلیمی حکومەتی دەکات، باسێکی ترە، ئەگەر تەسلیمی حکومەتی ناکات، من بۆیـە پێموایـە دیزاینەکـەش و پارەی بیناکەشی هەر نابێت بۆی تەرخان بکەین، ئەگەر خۆی بێـت تـەرخانی بکـات، وەکـو چـۆن زانکـۆی ئەهلی جیهان و زانکۆکانی تر کراونەتـەوە و پـارەی خۆیانـە، دوایـی لـە قوتـابی وەردەگرنـەوە، ئەگـەر وایـە ئەوە نیزامێکی ترە، خۆیان پارەی خۆیان دێ، ئەگـەر نیزامـە بـۆ حکومەتـە، نیزامـی جامیعـەی حکومەتـە، ئەوەی حکومەت جیایە، بەڵام بەڕاستی ئەوە پارەی حکومەتە و پارەی گشتیە بـۆ خـاص بـەکار دێـت، بۆیـە هی دیزاینەکەش و بیناکەشی، من وادەزانم یاسایی نیە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بە ئیمانت، بە ئیمانـت، ئـەوە نیزامـی بـوو؟ بـەس ئەوەنـدەم پـێ بڵـێ، ئێستا دەیخەمـە دەنگدانـەوە، تکایـە دەخرێتە دەنگدانەوە، کەرەمکە فەرموو.

بەڕێز سۆزان شهاب نوری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لە ماددەی (55)، لە ماددەی (56) خاڵی (2) (لايجوز العودة إلى مناقشة المواضيع التي تم حسمها).......

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

عەودەمان نیە، عەودەمان نەکردووە هیچ، فەرموو.

بەڕێز شێروان ناصح حەیدەری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە پێش ماوەیـەك دەنگمـان دا لەسـەر دروسـتکردنی ئـەو بینایـە، بـە پێـی زانیـاری مـن، زۆرجـار دیـزاین دەکـرێ، بـەڵام بـە نـەزەری ئیعتیبـار وەرنەگیرایـە، پارەکـەش وەردەگیـرێ، بینایەکـەش نـاکرێ، ئێـستا ئێمـە بینایەکە دەنگمـان لەسـەر دایـە، مـەفرووز وایـە دیزاینەکـەش دەنگـی لەسـەر بـدەین، ئینجا بیخەینـە سـەر پارەکە، من پێموایە ئەوە خاڵێکی ئیجابیە بە نیسبەت پایتـەختی هـەرێمی کوردسـتان، هەرمەکتـەبێك لـەو بابەتە دروست بکات، پێویستە پشتگیری لێ بکەن، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزان ئێستا دەیخەینە دەنگدانەوە، زۆر قسە کرا، من لە یەکێك گەڕام دیفاعی لێ بکات، نەبوو، کێ لەگەڵ ئەوەیە ئیلغا بکرێ خەرجی دیزاینی زانکۆی سابیس لە هەولێر؟ کێ لەگەڵ ئەوەیە ئیلغا بکرێت تکایە؟ زۆر سوپاس، کێ لەگەڵ ئەوەیە بمێنێ؟ یەك کەس، زۆر سوپاس، بۆ خاڵی (3).

بەڕێز محمد دلێر محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

3- لابردنی ئەو پرۆژانەی دووبارە بوونەتەوە لە پرۆژە بەردەوامەکان، ئەگەر لە ڕاستیدا دووبارە بوونەتەوە، پارەکەی تەرخان بکرێ بۆ پرۆژەی تر لە هەمان پارێزگا، کە بریتین لە :

1-ئاڤا کردنا ئاڤاهیێ تاقیگا بیناسازی لە دهۆکێ بە بڕی (2) ملیار و (217) ملیۆن دینار، لە زنجیرەی (1)ی وەزارەتی ناوخۆ، لاپەڕە (12).

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

نوقتەی نیزامی؟ کاك نەریمان فەرموو.

بەڕێز نەریمان عبدالله قادر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەبارەت بەو ماددانەی پێشوو، ئێمە کۆمەڵێك پارەمان گەڕاندەوە، ئەو پارە چارەنووسمان......

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

موناقەشەی لەسەر ناکرێ، دەنگی بۆ درا، تەواو بوو کاکە، فەقەراتی تر دێت، تکایە وەرنە سەر فەقەرەی (أ) لە بڕگەی (3).

بەڕێز پەیام أحمد محمد أمین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دیارە ئێمە هەندێك پێشنیارمان کرد هەر لەو بابەتانەیە، وەکو ئەو بابەتانەیە، بۆیە دەکرێ ئێستا بخرێتە دەنگدانەوە، چونکە هەر عەینی ئەو شتە..........

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بە تەسەلسول هەموو پێشنیارەکان دێ، چ پێشنیارێك هەیە دێ، کەی هات؟ ئەگەر تیکرار بوو، ڕجائەن هەمووی دێت بە تەسەلسوول دێ، فەرموو.

بەڕێز سۆزان شهاب نوری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

عادەتەن ئەو پێشنیارانە دەخرێتە ڕوو کە لە ناو هۆڵی پەرلەمان و لە لایەن لیژنەکانەوە پێشکەش کراوە، هیچ پێشنیارێك لە دەرەوەی ئەوانە ناخرێتە ناو ....

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

پێشنیار هاتووه له لیجان، له لێژنەی دارایی، له ناو پەرلەمان، هەمووی کۆکراوەتەوه لەسەری نووسراوه، تەبع کراوه، به تەسەلسوول ئاوا یەك یەك دەیخوێنینەوه، تەواو، ڕجائەن بەسە، لێژنەی دارایی دووباره بیخوێننەوه.

بەڕێز محمد دلێر محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

1-ئاڤا کردنا ئاڤاهیێ تاقیگا بیناسازی له دهۆکێ به بڕی (2) ملیار و (217) ملیۆن دینار، له زنجیرەی (1)ی وەزارەتی ناوخۆ، لاپەڕه (12)، عەلا ئەساس ئەوه دووباره بۆتەوه.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

جەنابی وەزیر ڕەئیتان؟

بەڕێز شێخ بایز تاڵەبانی/ وەزیری دارایی و ئابووری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەگەر مەوزووعەکه دووبارەیه فیعلەن ئەوه دبێ لابردرێت.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

دوو کەس لەگەڵی؟ دوو کەسیش دژی؟ نیزامیه؟ فەرموو.

بەڕێز أحمد سلیمان عبدالله (بلال):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕاستی من لام سەیره ئەو چەند ڕۆژەی ئێمه موناقەشەی ئەوه دەکەین، باسی دووبارەمان کردووه، جەنابی وەزیر خۆی لێره بووه، وەزیری تر لێره بووینه، یەعنی ئەوان چۆن دیراسەیان نەکرد؟ ئەو ....

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

تکایه، ڕجائەن دانیشه، پێشنیاره هاتووه، کاك عمر کەرەمکه.

بەڕێز عمر عبدالرحمن علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

خۆی له خۆیدا ئەو پرۆژەیه بۆ ئەو هاتووه، که دەڵێ: دووبارەیه، ئیتر هیچ پێویست بەوه ناکات ئەوه دەنگی لەسەربدەین، خۆی له خۆیدا مەفرووزه کۆتایی پێ بێ، لابردرێ له ناو پرۆژەکه، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

شتی وانیه، کاك ئیسماعیل کەرەمکه.

بەڕێز إسماعیل محمود عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەوە لە بودجەی وەزارەتی ناوخۆ هاتووە، پێشنیاری لێژنەی ناوخۆیە، داوامان کردووە جارێکیان بە سۆرانی هاتووە، جارێکیشیان بە بادینی، یەکێکیان جێبەجێ بکرێت، یەکێکیان ئیلغا بکرێت.

بەڕێز شێروان ناصح حەیدەری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دوێنێ جەنابی وەزیری تەختیت لێرە بوو، بەڕاشکاوی لەبەردەم ئەندامانی بەڕێز ئاشکرای کرد، کە ئەوە بە هەڵە هاتووە، بۆیە ئێمەش لەگەڵ ئەوەین لاببردرێ، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزان کێ لەگەڵ ئەوەیە ئەو فەقەرەیە لاببردرێ، تکایە دەستی بەرز بکات؟ سوپاس، کێ لەگەڵە بمێنێ؟ بە کۆی دەنگ لابردرا، بۆ فەقەرەیەکی تر.

بەڕێز محمد دلێر محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ب- لابردنی ئاڤاهی کردنا ئاڤاهیێ ڕێبەریا بەرهەمهێنی سوتەمەنی بەبڕی ملیارێك و شەش سەد و هەشتا ملیۆن دینار، لە زنجیرەی (2) وەزارەتی ناوخۆ لە لاپەڕە (12).

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو.

بەڕێز دڵشاد شهاب حاجی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من پێموایە، ڕەنگە ئەو حاڵەتە زۆر دووبارە ببێتەوە، ڕەنگە هەندێکی تۆمار کرابێت، هەندێکیشی تۆمار نەکرابێت، ئەگەر هەر وەکو مەبدەء بە عام دەنگدانێکی لەسەر بکرێت، ....

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

نا شتی وا نیە، من داوام لێت کرد، ڕجائەن، هەرچی لە ناو وەرەقەکان هاتووە، یەك یەك دەیخوێنینەوە، چونکە ئیحتیماله بە کەلیمەیەك، بە سەترێك لەگەڵ ئەوەکە فەرقی هەبێ، کاك عبدالسلام کەرەمکە.

بەڕێز عبدالسلام مصطفى بەرواری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پێشنیارەکەیان لە سەرەتا دەڵێت هەموو ئەو پرۆژانەی دووبارە بوونەتەوە، ئەگەر دووبارە بن لابدرێن، ئەگەر ئێمە دەنگ لەسەر ئەوە بدەین دروستە، پاشان وەکو هەندێك لە خوشك و برایانیش باسیان کرد، بە تەصەوری هەندێك زۆر پرۆژە هەبن، بۆیە ناوبردنی ئەو پرۆژە و ئەوە، بە تەصەوری من تەصویت لەسەر ئەوە نیە، تەصویت لەسەر ئەو پرۆژە و ئەو پرۆژە نیە، تەصویت لەسەر مەبدەئی دووبارە بوونەوەیە، ئەگەر دووبارە بوون بێت، نە پێویستی پەرلەمان بێت، ڕجاتان لێ دەکەم.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزان هەر پرۆژەیەك دووبارە بێت، یەكە یەكە لادەبردرێ، بەڵام بۆ وزووحی زیاتر، یەك یەك دێینە سەری، لایان دەدەین، ئەوانەی هەیە، بە مەبدەئی عامیش گشت پرۆژە دووبارەكان، یەك یەكی لادەبردرێت، نیزامی كاك سالار فەرموو.

بەڕێز سالار محمود مراد:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

مادام حكومەتیش لێرەیە ئەو حاڵەتە لەوە دروست دەبێ، كە ئەمە بە دوو شێوەزار لە ناو پرۆژەكاندا هاتووە، بۆیە ئیعتیماد بكرێتە سەر یەك شێوەزار، ئەو شێوەزارەی كە سەرۆكی پەرلەمان، سەرۆكی حكومەت، سەرۆكی هەرێم قانونەكانی پێ دەنووسرێ، بەو شێوەزارە بێ، من تەصەورم وایە تووشی ئەو ....

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

تكایە ئیسارەی ئەو شتانە مەكە، كاك خورشید كەرەمكە.

بەڕێز خورشید أحمد سليم:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

نوقتەت نیزامە، ئەوە باسی ئەوە نیە، شێوەزار و ئەوانە، ئێمە باسی بودجە دەكەین.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

سۆزان خان فەرموو.

بەڕێز سۆزان شهاب نوری:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئەوە خۆ پرۆژە دووجار ناخرێتە ناو تەندەرەوە، پرۆژەكە یەكجار دەخرێتە ناو تەندەرەوە، كە دەڵێن: بەڕێوەبەرایەتی ئاوی دهۆك، خۆ ناچن دووجار بیخەنە ناو دەنگدانەوە، بیخەنە ناو تەندەرەوە، جارێ بە سۆرانی، جارێ بە بادینی، یەعنی با مەوزووعەكە وا لێ نەكەین، غەڵەتە، بەڕێز وەزیری پلاندانان لە ڕۆژی پێنج شەممەدا وتی: ئەگەر ئەو جۆرە هەڵانە هاتبێت، خۆی ئۆتۆماتیكی چاك دەبێت، لەبەر ئەوەی ئەوانە هێشتا تەندەریان بۆ نەكراوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

كەرەمكە.

بەڕێز برهان رشيد حسين:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

دەربارەی دووبارە بوونەوەی ئەو پرۆژانە، پێویست بە دەنگدان ناکات بەڕای من، لەبەر ئەوەی ئەمری واقع، دووبارە بووە یەك جار تەنفیز دەکرێ، دوایێ تەحصیل حاصلە بە پێی قانون، کە دەبێ یەکێکیان لابچێ، سوپاست دەکەم.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کەرەمکە، فەرموو.

بەڕێز ناسك توفیق عبدالکریم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دیارە خۆی ئۆتۆماتیکی پرۆژەیەك دووجار ناخرێتە ناو تەندەر، بەس ئێمە پرۆژەیەکمان لەبەردەست دایە، کە جەمع کراوە، دووجار جەمع کراوە، کەواتە حەقی خۆمانە یەکێکیان لاببەین، ئەو پارەیە دەگەڕێتەوە بۆ سەر بودجە، کە لە جەمعەکە کۆ کراوەتەوە دووجار، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزان دێینە سەر خاڵی (3)، دەڵێ: لابردنی ئەو پرۆژانەی کە دووبارە بوونەتەوە، لە پرۆژە بەردەوامەکان، ئەگەر لە ڕاستیدا دووبارە بوونەتەوە، پارەکەی تەرخان بکرێ بۆ پرۆژەی تر لە هەمان پارێزگا، کە بریتین لە فەقەرە (أ) و (ب)، ئەگەر لەگەڵ ئەوەن هەردووکی بەو شێوەیە لابچێت، کێ لەگەڵە دەست بەرز بکات؟ زۆر سوپاس، کێ لەگەڵ دا نیە؟ بە کۆی دەنگ پەسند کرا، فەقەرە (أ) و (ب)، بۆ خاڵی (4).

بەڕێز محمد دلێر محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

4- کەمکردنەوەی بڕی حیسابی الإعانات بە ڕێژەی (10٪) کە دەکاتە بڕی (39) ملیار و (897) ملیۆن دینار، پێشنیار.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو کاك ئاراس.

بەڕێز د. ئاراس حسین محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕێزان چەند بۆچوونێك هەبوو لەلایەن ئەندامە بەڕێزەکان و لێژنەکانەوە، بۆ کەمکردنەوەی هەندێك بەڕێژەی جیا جیا، هەندێك لە حیساباتەکان، هەندێك هەبوو حیساباتی تەعویزاتی موەزەفینی تێکردووە، هەندێك ئیعانات، هەندێك مینەح، هەندێك مەنافعی ئیجتیماعی، هەندێك مەصاریف ئوخرا، چەند بۆچوونێك هەیە لەسەر هەندێ لە حیساب، دەڵێ: لە (90٪) کەم بێتەوە، بۆچوونێکی تر هەیە، دەڵێ: لە

(50٪) كەم بێتەوە، بۆچوونێكی ئێمەش هەبوو، كە لە(10٪) كەم بێتەوە، بەس من پێم باشە، پێش ئەوەی بخرێتە دەنگدانەوە، بەڕێز وەزیری دارایی بۆمان ڕوون بكاتەوە، ئەو حاڵەتە.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

نوقتەی نیزامییە؟ كەرەمكە.

بەڕێز كوێستان محمد عبدالله:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

لێرە چەند ئەندامێكی پەرلەمان ئەو بڕەیان، داوایان كرد لە (50٪)، ئاخر پێشنیارەكەی من لێرەیە، نوقتە نیزامیەكە ئەوەیە كە پێویستە لە (50٪)ش بخرێتە دەنگەوە، ئەگەر ئەوە دەنگی نەهێنا، ئینجا لە (10٪)كە بخرێتە دەنگدانەوە.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

فەرموو.

بەڕێز شێخ بایز تاڵەبانی/ وەزیری دارایی و ئابووری:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

دیارە من دوێنێكەش لە وەڵامدانەوەم دا باسم كرد، ئەو مەوزووعانەم باس كرد، یەكەم: ئێستاش دووبارەی دەكەمەوە، ئیعانات (179) ملیاری بۆ میزانیەی كەهرەبایە، (41)ی بۆ میزانیەی بانقەكانە، (69)ی بۆ میزانیەی نەوتە، (50) بۆ میزانیەی مەتارەكانە، (60)ی بۆ ئیعاناتی زراعییە، باجارێ باسی ئەوەیان بكەین، ئایا ئیوە (10٪) لەوە كەم دەكەنەوە، چۆن تەئسیر ناكاتە سەر موازەنەی ئێمە؟ بەچی تەعویز دەكرێتەوە؟ ئێمە ئەوە هەمووی، هەر ئەو ڕۆژەی كە پرسیارەكانم وەڵام دایەوە، یەكێك لە برادەران، ئەندامانی پەرلەمانی بەڕێز، باسی ئەوەیان كرد، وتیان: ئەو جەمع و تەڕحە، لە كوێوە هاتووە؟ ئەوەتە ئێمە لە كوراسەكانمان دا، هەبوو یان هەیە، لە ناو وەزارەتی مالیە، لە كوراسەكانمان دا دەركەوتووە ئەو جەمع و تەڕحانە، لە كوێوە ئەو ئیراداتانە و ئەو مەصروفاتانە هاتووە؟ من تكام وایە ئەو مەوزووعە بە عیلمیانە بۆی بچن، موناقەشە بكرێ، ئێوەش چ بڕیارێك دەدەن، ئێمە تەنفیزی دەكەین.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

كەرەمكە كاك ئاراس.

بەڕێز د. ئاراس حسین محمود:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

تا ئێستا بەڕێز وەزیری دارایی بۆی ڕوون نەكردینەوە، خۆی لەلایەن خۆیەوە، چ ڕێژەیەكی مەبەستە؟ یان چی گونجاوە لەگەڵ سیاسەتی دارایی وەزارەتی دارایی؟ بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

جەنابی وەزیر دەڵێت: وەکو خۆی لە پرۆژەکە هاتووە، بەو شکلە بمێنێت، لێژنەی دارایی پێشنیاری (10٪) کردووە، جەنابی وەزیر بەوە ڕازی نیە، هەر بەوە گەلێك ڕازی بە، چونکە (50٪) داوا دەکەن، (90٪) داوا دەکەن، سۆزان خان کەرەمکە.

بەڕێز سۆزان شهاب نوری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەگەر مەبەست لە کەمکردنەوەی ئەو برە پارانە ڕێگری دروستکردن بۆ کارەکانی حکومەت، بە تایبەتی لەو بوارە گرنگانەی کە بەڕێزیان باسیان کرد، کە کارەبایە، کە نەوتە، لەگەڵ مەتارەکانە، لەگەڵ کشتوکاڵ دایە، بەڕاستی کەمکردنەوەیەکی عەفەوی دەبێتە هۆی ئەوەی کە حکومەت میزانیەتەکەی تێك بچێ، بەڵام ئەگەر ئەو ئیقتیراحە، ئێمە بڵێین بە شێوازێکی تر صیاغەی بکەینەوە، بڵێین: بەڕێز حکومەت، بەڕێز وەزیری دارایی بۆ ئەوەی ئەو پارەیە بە شێوەیەکی ئیقتیصادیانە، بە شێوەیەکی شەفافانە، لە ژێر چاودێریەکی تەواو دا، لیجانی پەرلەمان، بۆ لەمەودوا لەگەڵ پەسندکردنی ئەو بودجەیەدا، لەسەر فلس بە فلسی ئێمە، پرسیار دەکەین، دەڵێین: ئەو پارانە چۆن صەرف کرا ؟ پێموایە ئەو تەریقەیە باشترە لەوەی کە ئێمە کێشەیەك دروست بکەین، سبەی ڕۆژێ لە کەرتی کارەبا دا کێشەمان بۆ دروست بێ، لە کەرتی کشتوکاڵ دا کێشەمان بۆ دروست بێ، لە کەرتی سووتەمەنی و هێنانی سووتەمەنی بۆمان دروست بێ، لەبەر ئەوە من لەگەڵ ئەوەدام ئەو هێنانە کەم نەکرێتەوە، بەڵام لێرە ئیقتیراحێکی تر هەیە، مادام هەر داوا کراوە کەم بکرێتەوە، نە لە (10٪) ی لێژنەی دارایی بێ، نە هەر هەمووی مانەوەکەی وەزارەت بێ، ئێمە ئیقتیراح دەکەین لەو بابانەدا لە (5٪)، بە (5)، بە (10)، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزان چوار، پێنج موقتەرەحی کەمکردنەوە هەیە، موقتەرەحێك هەیە (90٪)، یەکێك هەیە (50٪)، یەکێك هەیە (30٪)، یەکێك هەیە (10٪)، هەیەش (5٪)، ئێستا ئێمە لەسەر سەرەوە دێینە خوارەوە، نوقتەی نیزامی؟ کاك شێرزاد، فەرموو.

بەڕێز شێرزاد عبدالحافظ شریف:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە وەکو باسی دەکەین هەموومان، بیست ڕۆژ، سی ڕۆژە ئەو لێژنانە خەریکی ئەو کارەن، ئەوە کارێك نیە عەفەوی بێ، بەڕاستی ئەگەر عەفەوییە، دیارە هەر ئەورۆ بۆی دانیشتووین، من پێموایە زۆر دەمێکە خەریکی بووین، بیرمان لێ کردۆتەوە، بە عەفەوی نیە ئەو مەسەلەیە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

(95) فەرقێکی یەکجار شاسیعە، چۆن عەفەوی نیە، کەرەمکە، فەرموو.

بەڕێز سالم توما کاکو:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لە عینوانی ئەو سێ حیسابەدا شتێك هەیە، مومکینە بەڕێزان ئەندامانی پەرلەمان، تەخەوفیان هەیە لەوەی ئەو جۆرە مەصرووفاتە بۆ غەرەزی خۆی.......

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

تكایە باسی ڕەقەمەكان بكەن، تكایە، ئەندام پەرلەمان ئازادە، ڕەئی خۆی بە جوانی دەدا، ڕەئیەكەی ئێوە گوێتان لێ بێ، هدوئەكە بپارێزن، یان قبوڵی دەكەن، یان قبوڵی ناكەن، ئینجا كەس ئیتیهام مەكەن، ئەوە لەبەر ئەوەیە، یان ئەو لەبەر ئەوەیە، یان تێنەگیشوون، بۆ تێنەگیشتووە؟ ئەندامی پەرلەمانە، بە جوانی تێگەیشتووە، پێی وایە ئەوە باشە، كاك عمر فەرموو.

بەڕێز عمر صدیق محمد:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئێمە لە لیژنەی دارایی، پاش ئەوەی كە ئەو ئیقتیراحانەی هاتبوون، بەو ڕێژە جیایانەی كە هاتبوون، بۆ كەمكردنەوەی، تەماشای ساڵانی پێشوومان كرد، بەڕێزان ئەندامانی پەرلەمان، یەعنی ناكرێت ئێمە ڕێژەیەك ئیقتیراح بكەین، بەڕێزەوە كە تەماشای ساڵانی پێشوو نەكەین، ئەگەر تەماشای تەنها حیسابی ئیعانات بكەین، یان مینەح، یان مەصروفاتی ئوخرا، دەبینین بۆ نموونە مینەح ساڵی 2008، (748) ملیار هەبووە، بۆ ساڵی 2009 ئەوەی كە تەصدیق كراوە، بووە بە (434) ملیار، بۆ ئەو ساڵ (431) ملیارە، ئەو ڕێژەیەی كە لیژنەی دارایی پێشكەشی كردبوو، لە (10٪) بوو، ئەوەی سۆزان خانیش كە دەڵێت تەصەور دەكەم حەلێكی وەسیتە، ئەگەر ڕێژەی لە (5٪) بێت، بۆ هەردوو حیساباتی ئیعانات و مینەح، لە (10٪) بۆ مەصروفاتی ئوخرا، شتێكی باش دەبێ، سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

ناسك خان كەرەمكە.

بەڕێز ناسك توفیق عبدالكریم:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

دیارە ئێمە پرسیارمان كرد، مەنافعی ئیجتیماعی، وتیان: بۆ صەرف كردنی هەندێ كاری كۆمەڵایەتییە تایبەت بەو وەزارەتە، ئوخرەیاتەكانیش، لێرە بەڕێز كاك د. صباح زۆر بە جوانی تەوزیحی كرد، كە هەموو شتەكان دەڵێ، دوایێ دەڵێ ئوخرا، پێموایە ئەو مەنافعی ئیجتیماعی و ئوخرەیاتە، كەمكردنەوەی هیچ ڕێگە ناگرێ لە حكومەت، ئەوە هیچ پێوەرێكی وازح نیە بۆ تەوزیع كردن و دانی بە خەڵك، هەمووی دەچێتە ژێر میزاجی شەخصی و بەرژەوەندی تاكی و حیزبی، لەبەر ئەوە هەر چەند ئێرە كەمبكەینەوە كەمە.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

جەنابی وەزیر كەرەمكە.

بەڕێز شێخ بایز تاڵەبانی/ وەزیری دارایی و ئابووری:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئێستا ئێمە مەوزووعی ئیعاناتە وابزانم، ئەو چوو بۆ مەنافعی ئیجتیماعی، من ئەگەر بێینە سەر مەنافعی ئیجتیماعی، لەسەر ئەو مەوزووعە قسەی ترم هەیە، ئەوە وەزعی ئیعاناتە كە بۆتانم شەرح كردووە، بە تەئكید میزانیە قەت ئەوساڵ وەكو پار نابێ، پاریش وەكو پێرار نابێ، ساڵی داهاتووش وەكو ئەوساڵ نابێ، لە هەموو وەختێك دا، گۆڕانكاری دەكرێ، لە ڕەقەمەكان دا بە پێی ئیش و كار.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

کاك برهان کەرەمکە.

بەڕێز برهان رشید حسین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من بە بێ تەعلیق قسەدەکەم تەبعەن، ڕێزم بۆ هەموویان هەیە، زەمیلەکانیشم، کە ئێمە داوا دەکەین مینەح و ئیعانات و مەصروفات ئوخرا و ئەو شتانە کەم بکرێتەوە، هەر لە خۆمانەوە داوا ناکەین، من ئەو کتابە، با هەموو بەڕێز زەمیلەکانم ببینن، ئەوەش بۆ جەنابتی دەنێرم کە خراپ بەکار دەهێنرێ، فەرموو ئەوە بگەیێنن بۆ دەست سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ئەوە پاشان دەتوانن لێژنەی نەزاهە هەیە لە پەرلەمانی کوردستان، 19 لێژنە هەیە، تکایە لێژنەکان بە دواداچوون دەکەن، کاك کاردۆ فەرموو.

بەڕێز کاردۆ محمد پیرداود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەو لە (10٪) کە وەزیری بەڕێز باسی کرد، باسی کارەبا، بانق، نەوت، مەتاری کرد، ئەو ئیعاناتەی کە پێویستە بۆ ئەو شوێنانە، تا ئێستا بەڕێز وەزیر جەوابی ئەوەی نەداینەوە، داهاتی مەتار بۆ کێیە و پەیوەندی بە چ وەزارەتێکە؟ یەعنی ئەوە .....

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ڕجائەن ئێستا لەسەر فەقەرەیەکی خاصین، ئینحیرافی پێ مەکە، ڕجائەن، کاك بەشیر کەرەمکە.

بەڕێز د. بشیر خلیل توفیق:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕاستی ئێمە چەند جارێکی تر پێشنیاری ئەوە کراوە، کە هەندێ پارە لە شوێنی دیکە زیاد بکرێ، بۆ نموونە مووچەی کەمئەندامەکان و مووچەی خانەوادەی شەهیدەکان، هەتا بودجەی پەرلەمانیش داواکراوە زیاد بکرێ، باشە ئەگەر ئێمە لە شوێنی دیکە بڕێکی لێ کەم نەکەینەوە لە کێ زیادەکان جێگەی بێتەوە؟ بۆ یە ئەوە تەقریبەن دەتوانم بڵێم: وەکو شتێکی پێویستە، بەڵام با ڕێژەکەی ئەوەندە نەبێ، نە (90) بێ، (50) بێ، ڕێژەیەکی ئاوا بێ کە جەنابی وەزیری دارایی، ئەوانیش بۆ خۆیان قەناعەتیان بە شتەکە بێ،

(5) بێ، (3) بێ، (2) بێ، (6) بێ، ڕێژەیەکی کەم بێ، کەوا بەشی ئەوانە بکات کە ئێمە شتەکانمان زیاد کردووە لە شوێنی دیکە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك عبدالسلام کەرەمکە.

بەڕێز عبدالسلام مصطفى بەرواری:

ئەو مەوزووعە جارێکی تر دەڵێم، شارەزاییەکی موحاسەبەی پێ دەوێ، ئیتیلاعێکیش هەیە کە بچین تەفاصیلەکانی بزانین، ئەگەر مەسەلەن بۆ مینەح و ئیعانات و مەصاریف ئوخرا، منیش لەگەڵم ئەوانە هەر نەمینێن، بەڵام یەکێك هەر تۆزێك خۆی ماندوو بکات، بچێت بزانێ چی لە دوادایە، ئەوە جەنابی وەزیر لێرەیە باسی ئیعاناتی کرد، ئەکید لە مینەحیش وایە، لە مەنافعیش، من دەڵێم لە ڕووی پسپۆڕییەوە ئەگەر دوو مەبەستمان هەیە لەوەی ئێمە کەم بکەین، یان نەمینێت، کەم بکەین ئەوە ڕەنگە لە موتابەعەی ئێمە دیومانە، کە وەکو کاك عمر باسی کرد، لە کۆنەوە هەموو ئەو پارە صەرف نەکراوە، ئەوە موبەریرێکی جوانە، ئەگەر ئێمە پارەمان دەوێ لەوەی شتەکمان هەیە، هەدر هەیە لەو بابەتانە، پارەمان هەیە بۆ هەندێ بواری زەررووری تر، من تێدەگەم، بەڵام دێنمە بیر (1,8) تریلیۆن، (1800) ملیار دۆلار، لە قاصەی حکەمەتە، کە ئەوە دەتوانین هەر پێشنیارێك پێشکەش بکەین، کە حکومەت مولزەمە بۆمان پڕبکات، ئەو کەمکردنی ئەو پارە، ئەو بەشە ناهێنێت کە ئێمە، ئەو تمووحی ئێمە، ئەگەر قەزییە لە شارەزاییە، لە موتابەعەیە، من لەگەڵم ئەصلەن هەڵبگیرێن ئەوانە، ئەگەر پێویست نەبن، ئەگەریش بچین دیراسەت بکەین، تەماشا بکەین، پێویستی بۆ هەر وەزارەتێك چەندە؟ ئەو ماددە تەصەور دەکەم دەستی لێ نەدەین، پشتگیری پێشنیاری سۆزان خان دەکەم، شەفاف تر بێت، هەوڵ بدرێت ئیقتیصادی تر بێت، تەوصیە بنێرێت بۆ ئێمە لەگەڵ بودجە، بە تایبەتی ئەو بابەتانەی ئیعانە و مینەح و مەصروفات ئوخرا، ئێمە وەکو پەرلەمان تەوصیە بکەین، لە ژێر چاودێریەك و موتابەعەیەکی باش بێت، مەجال نەدرێت ئەو پارەیە بە هەدر بچێت، لەگەڵ ئەوە نیم ئەصلەن صفر لە هەزاریش کەم بکرێت، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك حمە سعید فەرموو.

بەڕێز حمە سعید حمە علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

وەکو هەموومان دەزانین ناهاوسەنگییەك هەیە لە نێوان نەفەقاتی تەشغیلی و نەفەقاتی ئیستیسماری، ئەو نا هاوسەنگییەش وابزانم بڕێکی زۆری لێرەوەیە کە ئەو بابانەی باس کرا، نزیکەی دوو تریلیۆن و نیو زیاترە، بۆیە ئەگەر ئێمە بێین، ئەو نیسبەیە کەم بکەینەوە، دەیکەین بە بەرنامەیەکی ستراتیژی گەورە، بۆ ئەوەی ساڵ بە دوای ساڵ تەوازوونێك دروست بکەین لە بەینی نەفەقاتی تەشغیلی و نەفەقاتی ئیستیسماری، بۆیە من پێمولیە لە (50٪) کەم بکەینەوە، بۆ پرۆژەی خزمەتگوزاریی و بۆ هاووڵاتیان، بۆ

ئەوەی نەفەقاتی ئیستیسماری زیاد بکەین، لە تەشغیلی کەم بکەین، کە حکوماتی دونیا ئەوە دەکەن، کە هاوسەنگی لە نێوان ئەو دوو نەفەقاتە بکەن، ئەوەش هەنگاوێکی باش و جددی و ستراتیژییە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك د. صباح فەرموو.

بەڕێز د. صباح محمد نجيب:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

زۆر سوپاس بۆ ئەو فورصەتە، تەبعەن بودجە تا ڕوون تر و ئاشکرا تر بێ، بڕگەکانی ئەو چەمك و شانەی کە تیایدا هاتوون، وازح تر بێ، وابزانم کێشەکان، گفتوگۆکان بە ئاراستەیەکی باشتر دا دەڕۆن، ئەوەی کە باسی مینەح و ئیعانات و مەنافعی ئیجتیماعی و مەصروفاتی ئوخرایە، ئەوەی پەیوەندی بەوانەوە هەیە، من حەز دەکەم ئەو پێناسەیەی کە لە موازەنەی عامەی دەوڵەتی ئیتیحادی دا هەیە، زۆر بە کورتی بۆ هاوکارانمی بخوێنمەوە، بۆ ئەوەی هەندێك ڕوونی، هەندێك ڕۆشنی بخەینە سەر بابەتەکە، کە باسی مینەح دەکات دەڵێ: (وتشمل تخصيصات الإلتزامات الخارجية و العربية و الدولية و المنح المقدمة للمؤسسات الخدمية و الثقافية و الإعلامية و الجمعيات الإنسانية)، دیارە ئەگەر ئەو پێناسەیە ڕەچاو بکەین، ڕەنگە باشتر بتوانین حوکم بدەین لەسەری دا، لە بارەی ئیعاناتەوە، تەئیدی بۆچوونەکەی وەزیری دارایی دەکەین، کە وا پێناسەی دەکا، (تمثل تخصيصات الدعم المقدم للشركات العامة لإنتاج الطاقة الكهربائية وشركات القطاع الزراعي وبقية شركات القطاع العام)، لە بارەی مەنافع ئیجتیماعیەوە، ئەگەر ئیجازەم پێ بدەی، (وتشمل تخصيصات نظام التوزيع العام للبطاقة التموينية)، کە ئەوە لە کوردستان پەیوەندی بە کوردستانەوە نیە، (وشبكة الحماية الاجتماعية وبدلات العسكريين ونفقات الإغاثة والمعونة للمهجرين)، لە بارەی مەصروفاتی ئەخراوە دەڵێ:(وتشمل احتياطية الطواريء وتعويضات حرب الكويت ومبالغ تسوية الديون والتعويضات المختلفة)، بەو پێناسانە بێ کە عەرزم کردن، ئێمە دەتوانین ڕوونتر حوکم بدەین لە سەر کەمکردنەوەی، بە پێی ئەو پێداویستییانەی کە هەیە، دەبێ هیچ کەرتێ لە کەرتەکانی خزمەتگوزاری بەڕاستی تەعتیل نەبێ، لە هەمان کاتیشدا ئەبێ ڕێگە بگیرێ لە یاری کردن بەو بڕە پارەیەی کە وەکو ئەمانەتیك لە ئەستۆی حکومەتدایە، وەکو ئەمانەتێکیش لە ئەستۆی پەرلەماندایە، زۆر سوپاس.

بەڕێز عمر عبدالعزيز بهاءالدين:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بە هەر جۆرێك ئێمە ئەم بڕانە سەیر دەکەین، بەڕاستی زۆر زۆرن، (2) تریلیۆن (889) ملیۆن دینار زۆر زۆرە، ئێمە لە بەردەم ئەزموونێکی چەند ساڵەین لە دەستکاری کردنی ئەم بڕانە، کاکە غەیری ئەو وەرقە ودوو وەرەقە وسێ وەرەقە، دەیان نموونە لە کوردستان هەیە کە چونکە نە زەوابت، نە ئەنزیمە، نە قەوانینێکی وازح، ئەوەی کە بەعزێ لەو برایانەی فەرموویان بە تەوصیات، ئەمە چارەسەر نابێت، چونکە ئەوە بە تەوصیات حەل نابێت، قەوانینیشمان لەو بارەیەوە نیە، من وا دەزانم بۆ باسی ئەوەش کە دەڵێ:

دەعمە بۆ ئەو کەرتانەی ناودەبرێن، ئێ ئەوانە ئێمە لەو لاوە بڕی موخەصەصمان هەیە بۆ ئەوانـە، بۆچـی لەوێ ڕەچاو نـەکراوە؟ ئێمـە یـەکێك لـە ڕەخنـەکان ئەوەیـە کـە داواکاری وەزارەتـەکان ڕەچـاو نـەکراوە لـە دابەش کردنەکە، کە چەند جارە وتمان، ئەو هاوسەنگییەمان باس کرد، بۆیە ئێمە دەمانەوێ بە ئیعاناتـەوە چارەسەری بکەین، سوپاس .

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

هاژەخان، فەرموو.

بەڕێز هاژە سلیمان مصطفى:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕاسـتی مـن پێشـنیار دەکـەم کـە ئـەو مینـەح ومەصـروفات ئـوخرا وئیعانـات وئەوانـە، بـە پێـی پێویسـتی وەزارەتــەکان دابــەش بکــرێ، بــۆ نموونــە هەنــدێك وەزارەت هەیــە، بــۆ نموونــە وەزارەتــی کــارو کاروبــاری کۆمەلایـەتی، پێویسـتی بـە مـەنافع ئیجتیمـاعی هەیـە زیـاتر لـە وەزارەتێکـی تـر، وەك وەزارەتـی ئـاوەدان کردنەوە، یەعنی وەزارەتی کاروکاروباری کۆمەڵایەتی زۆر پێویستی بەوە هەیە کە مـەنافعی ئیجتیمـاعی بـۆ دابین بکرێ، بۆیە بە پێویستی دەزانم کە بەپێی پێویستی وەزارەتەکان دابەش بکرێ، زۆر سوپاس .

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان :

بەڕێزان موناقەشـە خـەلاص، ئێسـتا پێـنج ڕەقـەممان هەیـە (90) هەیـە، (50) هەیـە، (30) هەیـە، (10) هەیە، (5) هەیە، یەك یەك لە نەوەدەوە دێینە خوارەوە، دەیخەینە دەنگدانەوە، ڕجائەن، بەڕێزان ئێستا کێ لەگەڵ ئەوەیە لە ئیعانات (90٪) کەم بکرێت تکایـە دەسـتی بـەرزبکات؟ یـەك نەفـەر لەگەڵە، کـێ لـە گـەڵ (50)یە؟ یەك کەس نیە، پێشنیار هاتووە، لە لیجان هاتووە، یەك کەس دەنگی لە گەڵدا، کێ لە گەڵ ئەوەیە (50٪) کەم بکرێ؟ (34) کەس لە گەڵ (50٪)، کێ لە گەڵ ئەوەیە (30٪) کەم بکـرێ تکایـە دەسـتی بـەرز بکات؟ بەس تکایە یەکێ دوو جار دەست بەرز نەکا، نوقتەی نیزامیە، فەرموو .

بەڕێز ناسك توفيق عبدالكريم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

کاتێ من دەنگم داوە بۆ (50٪) دەنگ ناهێنێ تەبیعیە، ئەگەر بتـوانم دەسـت هـەڵبرم بـۆ (30٪) نـازانم بـە ڕای تۆ وانیە؟

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

دەست هەڵبرن موشیکلە نیە، کێ لـە گـەڵ ئەوەیـە (30٪) بـێ؟ (36) کـەس لـە گەڵـە، کـێ لـە گـەڵ ئەوەیـە (10٪) بێ تکایە دەستی بەرز بکات؟ یەك کەس، ئەویش دایگرت، کەس لـە گـەڵ نیـە، کـێ لـە گـەڵ ئەوەیـە

(5٪) بێ تکایە دەست بەرز بکات؟ (58) کەس لە گەڵ (5٪)، کێ لە گەڵ ئەوەیە وەك پرۆژەی حکومەت کە هاتووە وەکو خۆی بمێنی؟ شەش کەس لە گەڵە ئەوە (5٪) تەسبیت بوو، بۆ خاڵێکی تر تکایە.

بەڕێز محمد دلێر محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

5- کەمکردنەوەی بڕی بەخشین (المنح) بەڕێژەی (10٪)، کە دەکاتە (43) ملیار (131) ملیۆن دینار، پێشنیار.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان :

بەڕێز جەنابی وەزیر، فەرموو .

بەڕێز شێخ بایز تاڵەبانی/ وەزیری دارایی و ئابووری :

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە هەر لەسەر موفتەرەحەکەی خۆمانین، پێشمان وایە بە هیچ شێوەیەك هەرچی حیسابێك لەم حیسابانە دەستکاری بکرێت، تەئسیر دەکاتە سەر موازەنەکەی ئێمە .

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزان لە سەر ئەوەش بەس دەیخەینە دەنگدانەوە، سێ موفتەرەح هەیە (50٪) هەیە، (30٪) هەیە، (10٪) هەیە، ئەگەر بۆچوونی تر هەیە دوو کەس مەجال دەدەم، (5)یش هەیە، کاك زانا فەرموو.

بەڕێز د. زانا رووف حمە کریم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

جەنابی وەزیری دارایی لێرەیە، خۆزگە پێمانی بووتبایە مەبەست لە مینەح کە باس دەکرێ چ ئەبوابێك دەگرێتەوە؟ بۆمان شەرح بکات، زۆر سوپاس .

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

جەنابی وەزیر کەرەمکە.

بەڕێز شێخ بایز تاڵەبانی/ وەزیری دارایی و ئابووری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڵێ، بە نیسبەت مینەحەوە، موازەنەی بەلەدیە و بەلەدیاتی تیایە، بە (330) ملیار، (101)ی بودجەی مونەزەماتی عیلمی و سەقافی ئوخرای تیایە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزان ئێستا کێ لەگەڵ ئەوەیە (50٪) بێ؟ فەرموو کەرەمکە.

بەڕێز سەرهەنگ فرج محمد:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

لەسەر بابی مینەح كە جەنابی وەزیر ڕوونی كردەوە، بەڵام من دیكۆمێنتم لایە، ئەوە پێنج، شەش دیكۆمێنتە كە ئەو بابە بۆ شتی شەخصی و بۆ مەقەراتی حیزبی صەرف كراوە، كە زیاتر لە (160) هەزار دۆلارە..

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

ئەوە پاشان دێ، كاك عمر كەرەمكە.

بەڕێز عمر عبدالعزیز بهاءالدین:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

جەنابت لە سەرەتای كۆبوونەوەكاندا باسی ئەوەتان كرد، تەنها پێشنیارەكانی ناو ڕاپۆرتی لێژنەی دارایی دەخرێتە دەنگدانەوە، نەك پێشنیاری تازە، بۆ بیرخستنەوەی بەڕێزتان.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

تازە نیە برای بەڕێز، ئەوە چەند ڕۆژە ئێمە خەریكین، هەمووومان جەمع كردووە، گشت ئەو بەڕێزانە، لە گشت ئەترافەكان، هەتا هی جەنابیشتان، ئەوەی لێرە وتراوە، ئەوەی لە لیجان وتراوە، ئەوەی لە لێژنەی دارایی وتراوە، ئەوە هەمووومان جەمع كردووە، هێناومانە خستوومانەتە دوای یەك، كاك حمە سعید فەرموو.

بەڕێز حمە سعید حمە علی:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ڕای (5) ەكە تازە بوو، بەڕێز جەنابی سەرۆكی پەرلەمان.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

لێژنەی دارایی كەرەمكە.

بەڕێز د.ئاراس حسین محمود:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

دوای هەموو ڕوونكردنەوەیەك، قەناعەتێكی تازە دروست دەبێ بەڕاستی، لەلایەن بەڕێزانەوە، تەنها ئەوە بوو.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

سۆزان خان كەرەمكە.

بەڕێز سۆزان شهاب نوری:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

یەك تۆز قەیناكە ئەگەر بە صەریحی قسە بكەم، یەك تۆز بە صەریحی، جەنابتان ئەوڕۆ.......

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

ڕجائەن، كاك برهان، فەرموو.

بەڕێز برهان رشید حسین:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

باسی مونەزەمات كرا، وابزانم لە دەعمەكان (90) ملیارەكە كە باس كراوە، باسی مونەزەماتی تیایە، ئەوە یەك، دووەم: كاكە خۆ ئێمە دوژمنایەتیتان لەگەڵ ناكەین، ئەوە كتابێكە، مینەح بەكار هێنراوە بۆ كڕینی سەیارە بۆ دەزگایەكی حیزبی، ......

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

ڕجائەن، ئەوە تەواو بوو، جەنابی وەزیر كەرەمكە.

بەڕێز شێخ بایز تاڵەبانی/ وەزیری دارایی و ئابووری:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

وەڵاهی دیارە ئەو كتابە زۆر پێشان دەدرێ، ئێمە هەموو ساڵێك، ئەو ساڵیش فەقەرەیەكی خاصمان هەیە؟ لەو موخەصەصاتانەیە، كە ئێستا هاتمە سەری، خۆم باسیم دەكرد، كە تێیدایە، تەخصیصاتی ئەحزابی تێدایە، ئەحزاب پارە بە مینەح وەردەگرن، ئیتر چی بە پارە وەربگرن، چی بە سەیارە وەریبگرن، وە چی بە شتێكی تر وەربگرن، ئەو كتابەش كە ئەو برایانەم پێشانی دەدەن، ئەو كتابەمان بە نهێنی دەرنەكردووە، كتابەكە بە ئاشكرا دەرچووە، صورەتی دراوە بە دەیەها شوێن، لەبەردەم جەنابتان دایە، تەماشای بكەن، سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، كاكە هەر بۆ مەعلوماتی جەنابت، مینەح حەقی خۆیانە، ئەگەر ئێمە موصادەقەی بكەین لێرە، ئەو وەزارەتە، ئەو دەزگایە دەتوانێ ئەو شتە بكات، كەرەمكە.

بەڕێز كوێستان محمد عبدالله:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

پێشتر ئێمە موصادەقەمان لەسەر ئەوە نەكردووە كە تەبەروعات دابندرێ بۆ مەسائیلی حیزبی، بە تەنها ئەو كتابە نیە كە كاك برهان باسی دەكات، ئەوە یەك، ئەوە دوو، ئەوە سێ، ئەوە چوار، ئەوە پێنج كتابی تر كە بۆ شتی شەخصی بەكار هاتووە، بۆ خێزانی بەرپرسی تیایە......

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

لێژنەی نەزاهەتان هەیە، لێژنەی یاساییتان هەیە، دەتوانن داوا بكەن، بڕۆن بە دوای هەموو شتەكانەوە، كاك دڵشاد كەرەمكە.

بەڕێز دڵشاد شهاب حاجی محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من هەست دەکەم گفتوگۆکان لە بابی دیاری کراوی خۆی دەردەچێت، ئێمە ئایا بۆ پێداچوونەوەی صەرف کردنی میزانیەی ساڵی 2009 دانیشتووین؟ یان بۆ گفتوگۆ کردن لەسەر بودجەی 2010 دانیشتووین؟ هەموو کات من لەگەڵ ئەوەدام، ئێمە بەهەر چ شێوازێك بێت، بێین لێرە دابنیشین موتابەعەی یەك بە یەك، فلس بە فلسی صەرف بکەین، بەڵام لە کات و ساتی خۆی دا، ئێستا ئێمە لە صەدەدی موافەقەی بودجەی 2010 دا داین.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، دەست خۆش، بەڕێزان ئێستا کێ لەگەڵ ئەوەیە کە مینەح لە (50٪)، بێتە خوارەوە؟ کێ لەگەڵە دەست بەرز بکات؟ (39) کەس لەگەڵ ئەوەیە کە (50٪) بێت، کێ لەگەڵ ئەوەیە کە (30٪) بێت تکایە دەست بەرز بکات؟ (28) کەس، ڕجائەن قسە مەکەن، برای من، خوشکی من، ئێوە لێرە دانیشتوونە، لەسەر مەسەلەیەکی زۆر حەساس دەنگ دەدەن، گاڵەگاڵ دەکەن، ئەوەش موخالیفی نیزامە، موخالیفی ئیشەکانتانە، لە پرۆتۆکۆلیش بۆتان دەنووسرێ، کە ئەندامانی پەرلەمانی کوردستان، لە وەختی دەنگدان گاڵە گاڵ دەکەن، ناتوانن خۆیان کۆنترۆل بکەن، بەڕاستی، کێ لەگەڵ ئەوەیە (10٪) کەم بکرێت تکایە دەست بەرز بکات؟ کەس نیە، کێ لەگەڵ ئەوەیە (5٪) کەم بکرێت تکایە دەست بەرز بکات؟ (57) کەس لەگەڵە، بە زۆرینەی دەنگ (5٪) پەسند کرا، بۆ فەقەرەی (6) تکایە.

بەڕێز محمد دلێر محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

6- کەمکردنەوەی بڕی تێچووەکانی تر (المصروفات الأخرى)، بە بڕی (15٪)، کە دەکاتە بڕی (102) ملیار و (506) ملیۆن دینار.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

جەنابی وەزیر ڕەئیتان؟

بەڕێز شێخ بایز تاڵەبانی/ وەزیری دارایی و ئابووری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

(350) ملیاری بۆ ئیحتیاتی وەزارەتی داراییە، پێم خۆشە ئەوەش ڕوون بکەمەوە، لە ناو ئیحتیاتی وەزارەتی دارایی دا، (3) موئەسەسەمان هەیە کە تا ئێستا یاساکەیان تەصدیق نەکراوە، ئەویش ژینگەیە و دەرەوە و مافی مرۆڤ، ئەوانەش هەر تەخصیصاتەکانیان دەکەوێتە ناو ئیحتیاتی وەزارەتی دارایی، (120) ملیاری بۆ بیعساتی خوێندکارانە، ئەوەی کە پێشتر باس کرا، (90) ملیاریشی بۆ مینەحی ئەحزاب و تەحویلاتە، (61) ملیاری بۆ دەرماڵەی قوتابیانە، هەمووی دەکاتە (621) ملیار، لەوە خۆی (440) ملیار

وەزارەتی داراییە، لەو (621) دەچێتە ناو میزانیەتی وەزارەتی داراییەوە، ئێمە پێمان باشە وەکو حکومەت ئەو پارەیە وەکو خۆی بمێنێتەوە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك دڵشاد کەرەمکە.

بەڕێز دڵشاد شهاب حاجی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

هەرچەندە ڕەنگە زۆرجاران باسی ئەوەمان کردبێت، کە هەندێ لەو مەصاریفانە کەم بکرێنەوە بەڕاستی، بەڵام پاش ئەو تەوزیحەی کەوا وەزیری مالیە دای، چ لە موخەصەصاتی تەڵەبە، چ لەوەی کەوا حیسابی (3) مەئەسەساتی تری، کە هێشتا یاسایان بۆ دەرنەچووە، بۆیە من پێشنیار دەکەم، پشتگیری ڕەئی وەزارەتی دارایی دەکەم، کە ئەوە وەکو خۆی بمێنێتەوە، هیچ کەمکردنەوەیەك لەو بابەدا نەکرێت.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

جەنابی وەزیر ڕەئیتان؟

بەڕێز شێخ بایز تاڵەبانی/ وەزیری دارایی و ئابووری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمەش هەر داوامان کردووە، کەوا کەم نەکرێتەوە، من یەك میسالی بەسیت دەهێنمەوە، یەعنی بەیانی هەر زیادەیەك لە زیادەی هەر موخەصەصاتێك لە بەغدا بێ، کە لێرەش داوای دەکەن، یەعنی تەئسیر دەکاتە سەر ئەو میزانیەی ئێمە، کە ئێمە نەتوانین صەرفی بکەین، چەندەها شتی تریش لەو بابەتە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزان بۆ ئەوەش وەك ئەوانی تر، هاتووە بەو خاڵانە (90)، (50)، (30)، (10)، (5)، کەرەمکە کاك د. أحمد.

بەڕێز د. أحمد إبراهیم وەرتێ:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەو (90) ملیاری حیزب و ڕێکخراوی سیاسیەکان........

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ڕجائەن، ئێستا باسی ئەو ڕەقەمە بکە، جەنابی وەزیر کەرەمکە.

بەڕێز شێخ بایز تاڵەبانی/ وەزیری دارایی و ئابووری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەگەر لە مادده یاساییەکەدا بە جیا هاتووە، بەڵام ئەوە لە ناو مەصروفات ئوخرا دا هاتووە، ئەوەی تر کە هاتووە لە کوێ دایە ئەوە؟

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کەرەمکە، فەرموو.

بەڕێز پەیمان عزالدین عبدالرحمن:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لە زیمنی ئەو شیکردنەوەیەی بەڕێز وەزیری دارایی کردی بۆ مەصروفات ئوخرا، (120) ملیاری ناردنە دەرەوەی خوێندکارانیشی حیساب کرد، کە ئەویش دیسانەوە بە هەمان شێوە لە پرۆژە یاساکە دا، بە دەقێکی تایبەت و لە ماددەی (16) دا هاتووە، کەواتە ئەوە دەیگۆڕێت.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزان ئێستا دێینە سەری، ڕێژەیەك دراوە بۆ کەمکردنەوە، کێ لەگەڵ ئەوەیە (90٪) کەم بکرێتەوە لەو مەصروفانە، دەستی بەرز بکات تکایە؟ (4) کەس لەگەڵە، کێ لەگەڵ ئەوەیە (50٪) کەم بکرێتەوە؟ (33) کەس لەگەڵە، کێ لەگەڵ ئەوەیە (30٪) کەم بکرێتەوە؟ (3) کەس لەگەڵە، کێ لەگەڵ ئەوەیە (10٪) کەم بکرێتەوە؟ کەرەمکە، فەرموو.

بەڕێز د. زانا رؤوف حمە کریم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بە نیسبەت مەصروفاتی ئوخراوە ڕێژەکە لە (15٪)یە، ئەگەر بوارم پێ بدەی، پاش ئەو ڕوونکردنەوەیە، ئەگەر بکرێت، ئەویش لە (5٪) بخرێتە دەنگدانەوە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزان، (10٪) کە هاتووە کەم بکرێتەوە، خستمانە دەنگدانەوە، (5٪) دەخەینە دەنگدانەوە، ئەوجا دەچینە سەر پرۆژەکە، کامەی زۆرتر دەنگی هێنا قبوڵ دەکرێ، (5٪) کێ لەگەڵە؟ کێ لەگەڵ ئەصلی پرۆژەکەیە (15٪) کەم بکرێت؟ کێ لەگەڵ ئەوەیە وەکو خۆی بمێنێ؟ سوپاس، کەرەمکە، وەك خۆی مایەوە بە زۆرینەی دەنگ.

بەڕێز کوێستان محمد عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

هەر لە کەمکردنەوەی ئەو ئیعانات و مینەح و ئەوانە، مەنافعی ئیجتیماعیش هەبوو کە تیای نیە لێرە، لێرە نەهاتووە، پێویستە ئەویش بخرێتە دەنگدەوە، لای ئێمە نیە، چونکە ئەوانە هەموویان یەك بابن.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

هێشتا پێشنیار زۆر ماوە، ئەگەر نەهات لە ئاخیر دا، بە سەرچاو دەیخەینە دەنگدانەوە، بۆ فەقەرەی (7) تکایە.

بەڕێز محمد دلێر محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

تێبینی: بڕی کەمکراوە بۆ کەمکردنی قەرەبووکردنی ئەو زیادانەی پێشنیارکراون لە یاسای بودجەدا، بۆ حیسابی ئیحتیاتی لە وەزارەتی دارایی.

7-زیادکردنی ئەو ماددەیە بۆ ....

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کەرەمکە، فەرموو.

بەڕێز د. شاهۆ سعيد فتح الله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەو بڕەی کە لە هەردوو خاڵی چوارەم و پێنجەم گلدراوەتەوە، دەکاتە نزیکەی (41) ملیار دینار، ئێمە پێمان وایە کە ئەو بڕە گلدەدرێتەوە......

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

باسی کام فەقەرە دەکەی؟ ئەوەی تەصویت کرا ڕۆیی، ئەوانەی تەصویت کرا خەڵاص.

بەڕێز د. شاهۆ سعيد فتح الله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بڕی کەمکراوە کە لە خاڵی چوار و پێنج بڕاوە، دەکاتە نزیکەی (45) ملیار دینار، ئێمە پێمان وایەئەو بڕە نەچێتە سەر حیسابی ئیحتیاتی لە وەزارەتی دارایی، چونکە ئەگەر بچێتە سەر حیسابی ئیحتیاتی وەزارەتی دارایی، دەکرێ بە شێوازێکی تر بگەڕێتەوە بۆ هەمان ئەبواب، واتە لە دەرگاوە دەردەکرێ، لە پەنجەرەوە دەخرێتە ژوورەوە، بۆیە ئێمە پێمان وایە، لە تێبینیەکەدا بنووسین (بڕی کەمکراوە بۆ قەرەبووکردنەوەی ئەو زیادانەی پێشنیار کراون، لە یاسای بودجەدا بۆ حیسابی کەرکووك و ناوچە دابڕاوەکان صەرف بکرێت، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز نابێ بە چاوی شەك سەیری هیچ وەزارەتێك بکەین، بەڵام ئەو پێشنیارەش، پێشنیارە، جەنابی وەزیر کەرەمکە.

بەڕێز شێخ بایز تاڵەبانی/ وەزیری دارایی و ئابووری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە لەگەڵ ئەوەداین، هەرچەند بۆ کەرکووك و ناوچە دابڕاوەکان دابنێی، هێشتا کەمە، چەندیش ئیمکان دەبێ، بەڕێزتان دایبنێن، بەڵام ئەوە حیساباتی تەشغیلیە، ئەوە لە وەبەرهێنان دادەندرێت، سوپاس.

بەڕێز خورشید أحمد سلیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە پێشنیاری زیادە کردنمان کردووە، دوو خاڵ هاتیە بۆ زیادە کردنێ، پێشنیارە ئێکێ، تەعدیلی میزانیەی پەرلەمان بێتە کردن، دوو مەدووخاڵ پێشنیار کرد بۆ زێدە کردنێ، ئی کەم ئەندامان 30 بۆ

100، وە 50 بۆ 150، ئەو زیادە ئۆتۆماتیکی دەچیتەسەر ئەو زیادەی کە لە یاسایەکەدا هاتووە، ناچیتە سەر ئیحتیاتی وەزارەتی دارایی و ئابووری.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

تکایە، لیژنەی دارایی، ئێستا خاڵی (6) بەو نیسبەیەی کە موافەقەت لەسەری کرا، (15٪) بە کاملی بخوێننەوە، گشت ماددەکە دەخەینە دەنگدانەوە، سێ کەس لەسەری قسە دەکات، سێ کەسیش دژی قسە دەکات، دەیخەینە دەنگدانەوە، کوێستان خان کەرەمکە.

بەڕێز کوێستان محمد عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە لە کاتی موناقەشەش دا، بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان، بەشێکی زۆر لە ئەندامانی پەرلەمان باسمان لەوە کرد، کە بودجەی کەرکووك و ناوچە دابڕاوەکان زیاد بکرێت، ئێستاش هەمان پێشنیارمان دووبارە کردۆتەوە، ئەو پێشنیارەی ئێمە تکایە بخەنە دەنگدانەوە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

هەر پێشنیارێك هاتووە، هەمووی دەخرێتە دەنگدانەوە، ئەوەی هاتووە، کەرەمکە بیخوێنەوە.

بەڕێز محمد دلێر محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

6-کەمکردنەوەی بڕی تێچووەکانی تر (المصروفات الأخرى)، بە بڕی (15٪)، کە دەکاتە بڕی (102) ملیار و (506) ملیۆن دینار، جا ئەو تێبینیە، تێبینەیەکە، بڕی کەمکراوە بۆ قەرەبوو کردنەوەی ئەو زیادانەی پێشنیار کراون لە یاسای بودجەدا، بۆ حیسابی ئیحتیاتی لە وەزارەتی دارایی، ئەوەی کە ئێمە زیادمان کردووە، کاك خورشید ئیشارەتی پێدا، میزانیەی پەرلەمانی کوردستان داوای (72) ملیاری کردوومانە بە (49) ملیار، وەزارەتی دارایی کردوویەتی بە (49)، ئێمە داوامان کردووە ئەو (59) بچێتەوە ببێ بە (79)، ئەو زیادانەی کە من دامیش هەر عەینەن شت، زیادەی سولفەی عەقار، ئەو زیادانە بچێتەوە سەر ئەوەی تەدریجی پڕ بێتەوە، لەبەر ئەوەی بودجەی پەرلەمان، بێتەوە سەر (49)ەکە، سەر (52) ملیارەکە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

جەنابی وەزیر ڕەئیتان؟

بەڕێز شێخ بایز تاڵەبانی/ وەزیری دارایی و ئابووری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڵێ باشە، ئێمە پێمان باشە، بەڵام بە مەرجێك تەغتیەی ئەوانە بکات یەعنی، ئەو پارەییەی کە ئێستا دابڕاوە ڕەنگە تەختیەی نەکات بەو شێوەیە، مەفروز نیە ئەو ڕەقەمانەی کە بەڕێزتان داتان ناوە، ئەو ڕەقەمانە بێت، بۆ ئەوەی عەجزی زیاتر لە میزانیە دەرنەکەوێت.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك عمر صديق کەرەمکە.

بەڕێز عمر صديق هەورامی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بە پێی ئەو کەمکردنەوانەی کە دەنگی لەسەر دراوە، تەسەور ناکەم ئەو عەجزەی کە دروست دەبێت، یان ئەو بڕەپارەیەیەی کە پێویستە بۆ پڕکردنەوەی ئەو ئیقتراحەی کە بەڕێز لیژنەی دارایی کە پێشوو تر کردبووی، بۆ زیاد کردنی مووچەی کەم ئەندامان و ئەنفالکراوان، لەو بڕە پارەیە پڕ بکرێتەوە، لە هەمان کاتدا بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان، ئێمە ژمارەیەك لە پەرلەمانتاران دوێنێ پێشنیارێکمان هەبوو، تایبەت بەو بڕە پارەییەی کەم دەکرێتەوە، دواتر چۆن تەخسیس بکرێت، پێشنیارەکە بەو شێوەیە بوو، یەك بۆ پڕکردنەوەی ئەو بڕە پارەییەی کە لە پەرلەمان بڕاوە، دوو: ئەم بڕە پارەیە تەرخان بکرێت بۆ ئەو شوێنانەی کە ڕاگوێزراون، یان ژیان و باری گوزەرانی خەڵکی تیا زۆر نارەحەتە، ئەو شوێنانەی کە ناومان هێنان هەڵەبجەی شەهیدە، قەڵادزێیە، سۆرانە، ئامێدیە، قەرەداغە، ئەو شوێنانە بوون، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

د. ئاراس کەرەمکە.

بەڕێز د.ئاراس حسين:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەگەر هاتو مەصروفاتی ئوخرا، بەڕێژەی لە 15٪ کەممان کردەوە لەگەڵ هەردوو ڕێژەکەی لە 5٪، بەڕێز وەزیری دارایی بۆچوونێکی هەبوو، وتی ئەو کەمکردنەوەی کە ئەیکەن، وەختێك بەشێوەیەك بێت کە بتوانێت تەختیەی ئەو زیادانە بکات کە ئێمە دەیکەین، بەس تەنها بۆ ڕوون کردنەوە بوو، ئەگەر بە 15٪ دایگرین ئەو کاتە بەشی ئەو زیاد بوونە دەکات کە لە یاسایی بودجەکە باسمان کردووە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ئەوە تەواو بوو، رەجائەن، کاك کاردۆ کەرەمکە.

بەڕێز کاردۆ محمد پیرداود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە بەڕاستی لێرە گفتوگۆکەمان لەسەر زەرورەت و پێویستیە، پێویستی ئەو میزانیە بۆ حکومەت، کە چۆنایەتیەك لە بەڕێوە بردن کە سەرکەوتوو بێت، بۆ بەرژەوەندی و ئەو پێویستیانەی کە ئێستا هەیە، ئێستا ئێمە باسی داشکان و ئیعانات و ئەوانە دەکەین، با ئەم بەشە وەکو ئەو پێشنیارەی کاك عمر کردی، بەتایبەتیش پێشنیاری صندوقی بووژانەوەی ناوچە ناکۆکی لەسەرەکان کراوە، بۆ کەرکوك کە مەسەلەیەکی نەتەوەییە بچێتە ئەو، هێشتا ئێمە قرارمان لەسەری نەداوە، ئەم برادەرە دەڵێت کێشەی میزانیەی پەرلەمانمان هەیە، یەعنی من دەمەوێ باسی ئەوە بکەم، هێشتا ئێمە نەهاتوینەتە سەر بودجەی پەرلەمان یان سلفەی عەقاری یان ئەوە، دوایی یەعنی ئەگەر کورت هێنانێکیش بێت، ئێمە یەك کورت

هێنانمان هەیە، ئەویش پەیوەندی بە وەزارەتی پێشمەرگە هەیە، کە بڕیارە حکومەتی عیراق لە مانگی شەش بەرەسمی لە قانون تەسبیت کراوە کە چارەسەری دەکات، سوپاس.

بەڕێز دلشاد شەهاب حاجی محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

من پێموایە ئەوەی کە لە خوێندنەوەی ڕاپۆرتی دارایدا هاتووە، پڕۆژەیەکی موتەکاملیان هەبووە لە دیراسەتکردنی تەقیمی لیژنەکان و تەقیمی خۆیان و هەڵسەنگاندنی خۆیان، بەشێکیشیان پێشنیاریان کردووە بېڕدرێت، لە هەمان کاتدا بەشێکی تریش پێشنیاری کردووە کەوا زیادەی بۆ بکرێت، دیارە ئەمان حیسابێکیان کردووە کە بەلانسێك هەبێت لە بەینی ئەم بڕینەو لە بەینی ئەو سەدی زیادانەی کە هەیە، بۆ یە دەبێت جارێ پێشتر دیراسەی پێشنیارەکانی ئەوان بکرێت کە بۆ هەمووومان خوێندراوەتەوە، ئەو بڕینانە سەدێکی ئەو زیادانەن، کە بۆ ئەوەی ئەرك نەکەوێتە سەر وەزارەتی مالیە و سەر حکومەت، چونکە ئەگەر پێشنیاری ئەوە بێت ئێمە شت زیاد بکەین، پێشنیار گەلەك زۆرە، بۆیە من پێشنیار دەکەم جارێ ڕەچاوکردنی ئەو شتانەی کەوا لە ڕاپۆرتی لیژنەی دارایدا هاتوون، بۆ ئەوەی کە ئەو بڕینانەی لەو مەجالانەدا دەکرێن، بخرێنە سەر کوێ، دیراسەی ئەوە بکرێت، ئەگەر ئەمە پەسەند کرا، بە پەسەند بزانرێت، ئەگەر پەسەند نەکرا ئینجا رێگەی تری بۆ بدۆزرێتەوە، لەو کەمیە پارەی کەوا بڕاوە، زۆر سوپاس.,

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك زانا، فەرموو.

بەڕێز د. زانا رؤوف حمه کریم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بێگومان ئێمە بۆ ئەوەی کە بتوانین بەهایەك بدۆزینەوە بۆ کەم کردنەوەی ئەو ڕێژەی 5٪، کە لە هەردوو بەشی ئیعانات و بەشی مینەح هاتووە، ئێمە پاساوێکمان هەبووە بۆیە ئەو ڕێژەیە بڕدراوە، ئەگینا هەمووومان موتەفیق بووین لەسەر ئەوەی کە ڕێژەکە وەکو خۆی بێت، بەڵام دیارە پاساوێکمان هەبووە کە ئەو ڕێژەی ئێستا کەم بکرێتەوە، بەڵام ئەگەر ئێمە جارێکی تر گەڕاندمانەوە بۆ وەزارەتی دارایی لەگەڵ ڕێزم بۆ وەزارەتی دارایی مەبەست لەوە نیە، بەڵام جارێکی تر ئەی گەڕێنینەوە بۆ ئەوەی بەهەمان شێوە دابەشی بکاتەوە، ئەو پێشنیارەشی کەکرا، بۆ ئەوەی بخرێتە سندوقی ناوچەی جێ ناکۆکەکان، بۆ پڕکردنەوەی ئەو فەراغەیەتی کە تۆ سوود وەردەگری لەو داهاتەی کە تۆ ڕێژەیەکت لێی داشکاندووە، بۆ ئەوەی کە بتوانی نەفسێکی تر پێی پڕ بکەیتەوە، وەکو بەشێك لە تەکمیلەی وەزیفە کردنی بودجە لە هەرێم، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك عبدالسلام، فەرموو.

بەڕێز عبدالسلام مصطفى صديق:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێستا گوێمان لە بەڕێز وەزیری دارایی گرت، لەناو برگەکانی جودا جودای ئەم بودجەیە، زۆر پڕۆژە هەیە تەرخانکراوە بۆ ناوچە دابڕاوەکان، من ئەپرسم چۆن مەترسی ئەوەمان هەیە ئەگەر ئەو پارەمان تەسلیمی وەزارەتی دارایی کرد، بەشێوەیەك

که بەدڵمان نیە سەرف بکرێت، من ئەترسم پاشان لەبەر هەر هۆیەك بێت، وا تەصەور بکا تەنها ئەم پارە بچووکەی کە هیچ قیمەتی زۆر نیە، هەر ئەوەیە بۆ ناوچە دابڕاوەکان، ڕەبت کردنی ئەمە من تەصەور دەکەم هیچ سوودی نیە، پارە لە نیهایەتەوە، لە یاسای بودجە هاتووە سەلاحیاتی وەزیری پلان دانان و وەزیری دارایی وازحن موناقەلاتەکان چۆن ئەبن، بۆیە من تەسەوڕ دەکەم من نازانم ئێستا ئەو ئیقتیراحە هەر سودی هەیە یان نیە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك د.صباح، بفەرموو.

بەڕێز د.صباح محمد نجیب:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بێگومان ئەم قسانە هەر هەموویان خزمەت بە پڕۆژەکە دەکەن، میزانییەی هەر وڵات و هەر هەرێمێك بەڕاستی وەحدەیەکی موتەکامیلە، یەعنی هەر زیاد کردنێك بۆ بڕگەیەك لە بڕگەکانی یان بەندێك لە بەندەکانی پێویستە خزمەت بە بڕگەو بەندەکانی تریش بکات، یان هەر کەم کردنەوەیەك لەملا ئەبێت بچێتە سەر خزمەت کردن بەلایەنێك لە لایەنەکانی تر، لەسەر ئەو ئەساسە ئێمە ئەو قاعیدەیە بەبیر هەموو هاوکارانم دەهێنمەوە کە، (من إستعجل شیء قبل اوانە عوقب بحرمانە)، ئێمە لە ڕاستیدا زۆر دەبێت بە دیراسەیەکی بەکاوەخۆی دوور لە حەساسیات، سەیری پڕۆژەی بودجە بکەین، ئەو کەمکردنەوانەی کە کراوە ئەتوانرێ بەشێوەیەك لە شێوەکان لەگەڵ هەندێك لە کەمکردنەوەی تریش کە بەڕێوەیە، خزمەتی هەموو ئەو موفرەدات و گووتەزایانەی پێ بکرێت، وەکو ناوچە جێ ناکۆکیەکان، وەکو زیاد کردنی مووچەی کەرتە خزمەت گوزاریەکان و کەرتی تەندروستی و کەرتی پەروەردەو هەموو ئەو لایەنانەی کە پێویستن، یەعنی هەر هەموومان بەو ڕوحیەتەوە مامەڵە بکەین لەو بودجەیەدا، کە چەند هەنگاوێك بیبەینە پێشەوە، وەبەشێوەیەکی میهەنی و پیشەیی مامەڵەی لەگەڵدا بکەین، بەڕاستی وادەزانم زیاتر خزمەت دەکەین بە دۆزی پەرلەمان، بەدۆزی حکومەت، بەو دۆزانەی کە ڕووبەڕووی گەلەکەمان دەبێتەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك حەمە سەعید، فەرموو.

بەڕێز حەمە سعید حمە علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من پێموایە ئەم کەم کردنەوانە نەگەڕێتەوە بۆ وەزارەتی دارایی و ئیحتیاتاتی، چونکە ئێمە هەندێك ئەهدافی سیتراتیجی خۆمان باسمان کرد، ئەو ئەهدافانەی پێ پڕبکەینەوە، وەکو ئەوەی کەوا وتمان نا هاوسەنگیەك هەیە لە نێوان مەشروعەکانی هەندێك قەزاو ناحیە، هەروەها پڕۆژەی گەنجان، بێ نەوایان، بێوەژنان، ئەنفال، هەندێك نەقوسانی هەیە کە بەرژەوەندی گشیتە، من پێموایە بۆ ئەو بەرژەوەندیانە بگەڕێتەوە بۆ چین و توێژەکان و بۆ ناوچە دابڕاوەکان، ئەو ئەهدافانەی خۆمان دەپێکین و ئیستیفادە لەم کەم کردنەوەیە دەکەین وسوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك عمر فەرموو.

بەڕێزعمر صدیق هەورامی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەو پێشنیارانەو ئەو بڕیارانەی کە هەبووە، بڕەکان بەم شێوەیە دەرچوون، 19 ملیار لە حیسابی ئیعانات کەم کراوەتەوە ئێستا، 19 ملیارو ئەوەندە ملیۆن، لە حیسابی مینەح 21 ملیار و ئەوەندەیە، ئەوجا ئێستا ئەو بڕەی کە بۆمان دەرچووە نزیکەی بڕی 40 ملیار دینارە، ئەو 40 ملیارە ئەتوانین ئەو عەجزەی کەهەیە تایبەت بە میزانیەی پەرلەمان پێی پڕ بکرێتەوە، دوو تایبەت بەو پێشنیارەی کە بەڕێز لیژنەی دارایی و ئابووری وە خۆشم ئەندامم تێیدا وە پێشتر هەمان بوو، تەصەوڕ دەکەم عەجزەکەی پێ پڕ نابێتەوە، نزیکەی 60 ملیار بوو ئەوەی کە تایبەت بوو بۆ زیارد کردنی مووچەی ئەنفالکراوان و شەهیدان و کەم ئەندامان، بۆیە ئێستا ئەو بڕە پارەییەی کەهەیە، ئەکرێت ئەو پێشنیارەی کە چەند پەرلەمانتارێك هەی بوو، بۆ زیاتر خزمەت کردنی ئەو شوێنانەی کە ڕاگوێزراون، کاول کراون، بۆ خزمەتگوزاری کە وەکو پێویست نەگەیشتۆتە دەستیان، بۆیە پێشنیار دەکەم ئەم بڕە پارەیە بۆ ئەوەی یەکسانی لە خوێندن، یەکسانی لە پێشکەش کردنی خزمەتگوزاری تەندروستی، یەکسانی لە ژیان دروست بێت، تەرخان بکرێت، بۆ گەشە پێدان و خزمەتگوزاری لەو ناوچانەی کە پێشتر دامانابوو، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك برهان، فەرموو.

بەڕێز برهان رشید حسین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

برادەرانی ئێمە پێشنیارێکیان کرد، ئەو پارەیەی کە ماوەتەوە، بۆ کەرکووك و ناوچە جێ ناکۆکەکان تەخصیص بکرێت، بۆیە کە پێشنیارێك کرا دووکەس تەئیدی کرد پێویستە بخرێتە دەنگدانەوە، بۆیە داوا لە بەڕێزت دەکەین ئەو تێبینیە بخرێتە دەنگدانەوە، ئەو پارەیە بۆ کەرکووك تەخصیص بکرێت یان نەکرێت؟ داواکاری بخرێتە دەنگدانەوە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو.

بەڕێز شۆرش مجید حسین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە هەرتەنها لە ئیعانات و بەخشین و مەسروفاتی ئوخرا پارەمان کەم نەکردۆتەوە، ئێمە لە کۆمەڵێك پڕۆژەی تر کە ناوی پڕۆژەی حیزبی لێنراوە، یاخود شەخسی لێنراوە کەممان کردۆتەوە، پێشنیاری ئەوە

دەکەم جارێ ناوی هیچ شوێنێکی لێنەنرێت ئەو پارانە، بەڵکو هەمووی بەیەکەوە بزانین لەکوێ پێویستیمان پێی هەیە، ئەولەویاتمان هەیە، ئەوێی پێ پڕ بکەینەوە، ئەو کاتە دەزانین عەجزەکانمان لە کوێیە؟ ئەوەی کە گلیشمان داوەتەوە چەندە؟ ئەوە یەکیان، دوو: من پێم باشە و پێشنیاری ئەوە دەکەم هەرچی پارەمان هەیە بچێتەوە وەزارەتی دارایی، چونکە بەخۆمان داوادەکەین هەرچی داهات وهەرچی مەسروفات هەیە، لە ڕێگەی وەزارەتی داراییەوە بێ، زۆر سوپاس.

بەڕێز خورشید أحمد سليم يونس:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لە دەنگدان ئێمە وتمان ئەو پارانە، ئەو پرۆژانەی لادەدرێن، ئەکرێن بە پرۆژە لە هەمان پارێزگا، ئەمە دەنگی لەسەر دراوە، نابێت بگۆڕین، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك حسن فەرمووو.

بەڕێز حسن محمد سوره:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دیارە ئەگەر مەبەست لە کەم کردنەوەی ئەو بڕە پارانەی کە لە مینەح و ئیعانە کراوە، بۆ مەبدەئی مناقەلە بێت، دیارە ئەمە عەمەلیەکی نەقوستانە، چونکە خۆی مەبدەئی مناقەلە هەر خۆی لە یاساکە هاتووە، کە دەسەلآتی وەزارەتی دارایی ئەتوانێت لێرە کەمی کاتەوەو بیباتە ئەوێ، ئەبێت لە حالەتێکدا لێرە زیاد بوو، وە دەشتوانێت لێرەشەوە هە تا ئەگەر بڕیاریش بدەین، جارێکی تر بیهێنێتەوە بۆ ئێرە، ئەگەر قسەی لەگەڵ نەکرێت، بۆیە من پێم وایە یەعنی هەر لیژنەی دارایی، کە ئیقتیراحی کەم کردنەوەی ئەم سێ شوێنەیان دا، بۆ ئەوە بوو کە فعلەن وەکو کاك عمر صديق وتی، پێشنیاری ئەوە هەبوو کە ئەم پارەیە بدرێت بە کەم ئەندامان، وە هەروەها بدرێت بەو ناوچانەی کە وەختی خۆی ڕاگوێزراون لە سەردەمی ڕژێم، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك شاهۆ کەرەمکە.

بەڕێز د. شاهۆ سعيد فتح الله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەو پارەیەی کە لە خاڵی چوارەم و پێنجەم بڕاوە، واتە لە ئیعانات و مینەح، پارەیەکی نیشتیمانیە، واتە لە وەزارەتەکان بڕاوە، لە پارێزگاکان نەبڕاوە، واتە بەشێکە لە بودجەی نیشتیمانی، بۆیە من پێشنیار دەکەم، پێشنیاری یەکەمم کە خستمە ڕوو وەچەندین ئەندام پەرلەمانی تر تەئیدیان کرد، بخرێتە دەنگدانەوە، بەم شێوەیە، بڕی کەم کراوە بۆ قەرەبوو کردنی ئەو زیادانەی پێشنیار کراون لە یاسای بودجەدا بۆ

پشـتیوانی پـڕۆژە خزمـەت گوزاریـەکانی کـەرکووك و ناوچـە دابڕاوەکـان تـەرخان بکرێـت، زۆر سـوپاس، هیوادارم ئەم پێشنیارە بخرێتە دەنگدانەوە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك خورشید کەرەمکە.

بەڕێز خورشید أحمد سلیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بە پێی یاسا، کە تۆ لە یاسایەك مەسروفات زیاد دەکەی، لە شوێنێکی تـر کـەم دەکـەی، جارێ بـە پێـی یاسـا دەبێت ئەو زیادە پڕبکەیەوە ئەوجا بچیە خـاڵێکی تـر، ناکرێـت ئـەو زیـادە بـەجێ بهێڵـی ئـەو پـارە ببەیـە شوێنێکی تر، ئەم زیادەش لە جێگەی خۆی بمێنێت، لەبـەر ئـەوە دەبێـت ئێمـە یەکـەمجار ئـەو زیـادەی کـە لەسەر هاتووە پڕبکەین، ئەگەر بڕیاری لەسەر درا ئەوجا ئەگـەر پـارە مایـەوە بیبەینـە خـاڵێکی تـر، ئەگـەر نەما.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سۆزان خان کەرەمکە.

بەڕێز سۆزان شهاب نوری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من پێشنیار دەکەم ئەو پارانەی کە دەبڕێتەوە، چونکە لەناو پێشنیارەکانی تریشا کەمێك دەسکاریمان کـرد، لەوانەیە بڕەکە زیاتر بکرێت، ئەمە نەخرێتە دەنگدانەوە، بەڵکو بەو شێوەیەی کە هەیە، بڕی کەم کراوەکە بۆ قەرەبوو کردنـەوەی ئـەو زیادنـەی پێشـنیار کـراون، لـە یاسـای بودجـەدا بـۆ حیسابی ئیحتیـاتی دارایـی، ئەوسا هەر لەناو ئەو ڕاپۆرتەدا هەم دیسان جارێکی تر هاتۆتـەوە لیژنـەی دارایـی، داوا کـراوە دەڵێـت، ئێمـە داوادەکەین سندوقێك دروست بکرێت بۆ ناوچەکانی دەرەوەی هەرێم، لە زمنی یاسـای دەسـتەی ناوچـەکانی دەرەوەی هەرێم، کەواتە هەر خۆی ئۆتۆماتیکی ئەو دەستەیە دروست بوو، بەڕێز وەزیری دارایی وتی بۆیـە لە ئەخیرا ئێمە پارەمان نەبڕی، لە ئەخیرا دەنگماندا بۆ سفر، چونکە ئـەو دەسـتانەی کـە دروسـت دەکـرێن، لـەوێ پـارەی بـۆ دادەنرێت، وە لـەوێش ئیحتیاتەکـە ئەخرێتـە ئـەوێ ئەوکاتـە، لەبـەر ئـەوە مـن داوادەکـەم نەخرێتە دەنگدانەوە، بەڵکو بە پێی ئەو تێبینیەی کە باس کراوە، بڕی کـەمکراوە بـۆ قـەرەبوو کردنـەوەی ئەو زیادانـەی کـە پێشـنیار کـراون لـە یاسـای بودجـەدا بـۆ ئیحتیـاتی وەزارەتـی دارایـی، هـەر ئـەوە بخرێتـە دەنگدانەوە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

عزیمە خان کەرەمکە.

بەڕێز عظیمة نجم الدین حسن:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەو بڕە پارەیە لە 5٪ کەم کراوەتەوە، بکرێتە سەر سندوقی هاریکاری بۆ گەنجان، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز جەنابی وەزیر، فەرموو.

بەڕێز بایز تاڵەبانی(وەزیری دارایی):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من دەمەوێت پرسیارێك بکەم، ئایا میزانیەی پەرلەمان زیاد دەکەن یان نا؟ یەعنی ئێستا موقتەرەح دەبێت زیاد بکرێت، ئەگەر زیاد بکرێت، ئەم ئیستیقتاعانەی ئێستا، ئەو فەسڵ و مادانەی کە هاتووە کە ئەکرێت، 45 ملیار، چل و نیو ملیارە، ئەمە ئەگەر 22 بۆ پەرلەمان بڕوات، 18 ئەمێنێتەوە، 19 ئەچێت، ئەو باقیەی پارەکە چەندێك بمێنێتەوە کەوا بەشی ئەو زیادە ناکات کە موقتەرەحە لە مەوزوعی کەم ئەندامان و ئەوانە هاتووە، یەعنی لەبەر ئەوە بەشی ناکات ئەو پارەیە، چونکە ئێمە ئەوەی کە وتوومانە ئێستا دووقاتی ئەوە زیاد کراوە، ئێمە لەگەڵ ئەوەدانین کە زیادەیان بۆ نەکرێت، بەڵام حەز دەکەم جەنابتان بیزانن.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ئیقتیراحتان چیە؟ وەکو حکومەت.

بەڕێز بایز تاڵەبانی(وەزیری دارایی):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە ئەڵێین بودجەی تەشغیلی چی لێ ئیستیقتاع دەکرێت، لە بودجەی تەشغیلیا سەرف بکرێت، بۆ موازەنەی میزانیەی پەرلەمانە، ئەوە بۆ زیادەی ئەو زیادانەیە کە ئێستا دانراوە بۆ ئەو شەرائیحانەی کەلە پێشتانە کەم ئەندامان، ئەوجاکە چی زیاد دەمێنێتەوە، بۆ کوێ دەڕوات؟ ئەوە بە نیسبەتی ئێمەوە خۆتان قراری لەسەر دەدەن.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك عمر کەرەمکە.

بەڕێز عمر صدیق هەورامی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من پێشنیار دەکەم بۆ دەنگدان پابەند بین بەو ڕیز بەندیەی کە لە پێشنیارەکاندا هاتووە، واتە ئەوی تایبەتە بەدابین کردنی بۆ سندوقێك، لە کاتی خۆیدا دەنگی لەسەر بدرێت، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

تکایە تکراری کەرەوە.

بەڕێز عمر صدیق محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من پێشنیار دەکەم ئەگەر دەنگدان لەسەر هەر بڕگەسەك لەو بڕگانە کرا، با وەکو ڕیز بەندیەکەی خۆی کە هاتووە دەنگی لەسەر بدرێت، ئەوەی کە تایبەتە بە تەرخانکردنی بڕێك بۆ ئەو سندوقەی کە پێشنیار کراوە، بۆ جێ ناکۆك لەسەرەکان، با ئەوە لە کاتی خۆیدا بڕیاری لەسەر بدرێت، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز دڵشاد فەرموو.

بەڕێز دڵشاد شهاب حاجی محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

جەنابتان فەرمووتان کە هێشتا پێشنیاری تریش ماون کە ڕەنگە لەسەر زۆر فەقەراتی تر هەبن، هەرتەنها ئەوە نین کەلە ڕاپۆرتەکەدا هاتوون، من پێشنیار دەکەم لەسەر تەخسیس کردنی ئەو پارە ئیستیقتاعانە ئەم مەوزوعە بوەستێنین، بەردەوام بین لەسەر پێشنیارەکانی تر لە دواتر، پێشتریش وابزانم برای بەڕێزم کاك شۆرشیش باسی کرد، دواتر موجمەلی ئەو پارانەی کەوا دەمێنێتەوە، تاوەکو ئیستیقتاع، تاوەکو موجمەلی گفتوگۆ لەسەر ئەوە بکرێت، کە چەندی بۆ کوێ بچێت و، چەندی بۆ کوێ بچیت؟ بۆ ئەوەی لەم مەوزوعە دەربچین پێشنیار دەکەم، بەردەوام بین لەسەر پێشنیارەکانی تر، بخرێتە ئەخیر پێشنیارەکە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز کاك زانا کەرەمکە.

بەڕێز د. زانا رؤوف حمە کریم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

تەبیعی ئێمە ئەم ڕێژەی لە 5٪دانە، بەس بۆ بەبیر هێنانەوە ئێمە لە ماددەی 22 پرۆژە یاسایەکەدا هاتووە، ئەگەر هەستمان کرد، عەجزێك هەیە لە هەندێك حاڵەتدا جەنابی وەزیری دارایی خۆی مافی هەیە، ئەتوانێت لەو بودجەیەی کە تەرخانی کردووە بۆ وەزارەتەکان بەڕێژەیەکی موناسب لێی کەم بکاتەوە، کەواتە ئێمە دەبێت بگەڕێینەوە بۆ سەبەبی یەکەمی ئەو ڕێژەی لە 5٪دایە، ئەگەر ئێمە تەنها ڕێژەکە بۆ ئەوە ئەبڕین هیچ بەهایەك نامێنێتەوە بۆ بڕینی ڕێژەی لە 5٪کە، ئەگەر بەهەمان شێوە ئیحتیاتی بخەینەوە بەردەمی وەزارەتی دارایی، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

خانم ئاخیر جارە و کەرەمکە، ئیتر تەواو دەبێت، موقتەرەحەکان.

بەڕێز ناسك توفیق عبدالکریم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پێموایە هەر پێشنیارێك لە کۆبوونەوەی پەرلەمان، دوو کەس تا سێ کەس تەرحی کرد، ئەبێت بخرێتە دەنگدانەوە، پێموایە ئەوەی کە بخرێتە صندوقی کەرکووك و جێ ناکۆکەکان، بخرێتە دەنگدان، چونکە پێشنیارێکەو زۆر کەس تەرحی کرد.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

د.أحمد کەرمکە.

بەڕێز د.أحمد ابراهیم علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من پێشنیارێکم سەرەتا بۆ جەنابتان هەیە، جاروبار سەیرێکی ئەملایە بکەن بەڕاستی، یەعنی ئێمە لە زووەوە دەستمان بەرز کردۆتەوە، ئەوانی دوای ئێمە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

تکایە وەرە سەر ئەوە، خۆ هەمووی بەیەکجار قسەناکەن، برای بەڕێزم، ئەوە سرەت هات، فەرموو.

بەڕێز د. أحمد ابراهیم وەرتێ:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەوانی دوای ئێمە دەستی بەرز کردۆتەوە دواتر قسەئەکات، من پێموایە ئەم کەمکردنەوانە هەڵبگرین بۆ دوای ئەوەی هەندێك کەمکردنەوە، کە ڕەنگە ئەو پێشنیارەی کاك دڵشادم پێ باشە، بەڕاستی بۆ ئەم کەم کردنەوانەی تریش کە دەکرێت، دواتر ئێمە ڕەنگە هەندێ شتی ترمان هەبێت کە ڕەنگە زیادی بکەین، وەکو ئەوەی کە پێشنیار دەکرێت بۆ پەرلەمان کە دەنگی لەسەر دەدرێت، شتێکی تریش هەیە کە ئێمە ئاگامان لێی بێت بەڕاستی، ئێمە پڕۆژەی ساڵانی پێشوو، بەتایبەتی ساڵی 2009، ئێمە یەکێك لەوانە بە بەڵگە خستمانە ڕوو، کاتێ کە جەنابی وەزیری پلان دانانیش لێرەبوو، کە نەخراوەتە پڕۆژەکانی ساڵی 2010 وە، ئەمانەش حیسابیان بۆ بکرێت لەو پارانە بۆیان دابنرێت، واتە ئەو پڕۆژانەی کە نەخراونەتە پڕۆژەکانی ساڵی 2010، هی 2009 ماونەتەوە، پێشتر بڕیاریان هەبوو ئەمانە بخرێنە ناو پڕۆژەکان، لەو پارانە حیسابیان بۆ بکرێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك اسماعیل کەرمکە.

بەڕێز اسماعیل محمود عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

خۆی دەبێت بە پێی ئەولەویەت بێت، ئێمە لەڕاپۆرتی خۆشماندا پێشنیارمان کردووە بۆ لیژنەی دارایی، لە ڕاپۆرتەکەی لیژنەی داراییش هاتووە دەڵێت، ئەو پارانەی کە زیادەو دووبارەیە بگەڕێتەوە بۆ بودجەی وەبەرهێنان، بۆ خزمەت کردنی ناوچە زەرەر مەندو زیان لێکەوتووەکان لە هەرێمی کوردستان، زۆر

موناقەشە كـراوە، وەلـە ڕاپـۆرتی لیژنـەی دارایـش هـاتووە دەبێـت ئـەوە بخرێتـە دەنـگ، پـێش ئـەوەی هـەر پرسیارێكی تریش بێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

بـەڕێزان تـەواو، ئێسـتا بـەو موفتەرەحانـەی، ماشـەلا زۆر بـوون، هەمووشـی تەسـنیە لەسـەری هەیـە، موفتەرەحی بۆ كەركووك و ناوچە كێشەدارەكان، موفتەرەح بۆ ئەو شوێنانەی كە زیانیان لێكەوتووە، كاك سلام نیزامیە، فەرموو.

بەڕێز عبدالسلام مصطفى صدیق:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

وابزانم هەر پێشنیارەك دەبێت سێ كەس (على الأقل) پێشكەشی كردبێت، ئێستا ئەو پێشنیارەی 10كـەس، سێ كەس هەڵسان وتیان زۆر پێشنیاری تر هەیە، چارەنووسی زۆر پارەی تر دێت، ئەم بڕگە 6 بـا تـەئجیلی بكەین هەتاوەكو ئەخیری هەموو پێشنیارەكان تـەواو ببێـت، بـەڵكو بتـوانین ئـەوە بكـەین، ئـەوە پێشـنیارە، دەبێت بخرێتە دەنگدانەوە.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

لیژنەی دارایی پێشنیاری ئێوە چی دەكرێت؟.

بەڕێز د.محمد دلێر فتاح:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئێمـە وەكـو لیژنـەی دارایـی، لـە لیژنـەی خۆمانـەوە، پـێش هـەموو كەسـێك پێشـنیاری ئـەوەمان كـردووە، سندوقێك بۆ ناوچە جێ ناكۆكەكان دابنرێت، پێشتر داوای سندوقێكمان كـردووە، داوای ئـەوەمان كـردووە لەلایەك، لەلایەكی تر پێشنیاری ئەوەمان كردووە ئەو پارانەی كە دەبڕدرێت ئەگەڕێتەوە بـۆ ئەوناوچـانەی كە لێیان بڕاوە بۆ هەرچ پارێزگایەك بێت.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

كاك خورشید فەرموو.

بەڕێز خورشید احمد سلیم:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

موفتەرەحی ئێمە وەكو لیژنەی دارایی بۆ ئەم مەوزوعـە بیـزات، بـڕی كـەمكراوە بـۆ قـەرەبوو كردنـی ئـەو زیادانەی كە پێشنیار كراون، لە یاسای بودجەدا بۆ حیسابی ئیحتیاتی وەزارەت، ئەمە موفتـەرەحی ئێمەیـە، بـڕی كـەمكراوە بـۆ قـەرەبوو كردنـی ئـەو زیادانـەی كـە پێشـنیار كـراون لـە یاسـای بودجـەدا، بـۆ حیسـابی ئیحتیاتی لەوەزارەتی دارایی، ئەمە نەسی پێشنیارەكەیە.

بەڕێز اسماعیل محمود عبدالله:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

له ڕاپۆرتی لیژنەی دارایدا هاتووە لە خاڵی 4 دەڵێت، ئەو بڕە پارەییەی کە زیادەو دووبارەیە بگەڕێتەوە بۆ بودجەی وەبەرهێنان بۆ خزمەتکردنی ناوچە زەرەرمەند و زیان لێکەوتووەکان لە هەرێمی کوردستان، کە کەمترین خزمەتی پێگەیشتووەو پەسەندە، ئەوە لە ڕاپۆرتی خۆتاندا هاتووە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کوێستان خان کەرەمکە.

بەڕێز کوێستان محمد عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

یەکەم ئەو ڕاپۆرتە مەرج نیە خۆ ئاوا بڕوات، ئەویش دواتر دەنگدانی لەسەر دەدەین، یەك، دووەم، ئەوە دوو شتی زۆرجیاوازە، ناوچە زیان لێکەوتووەکان، لەگەڵ کەرکوك و ناوچە دابڕاوەکان و جێ ناکۆکەکان، دوو شتی زۆر جیاوازن، سێیەم، ئەو سندوقەی بەڕێزان لیژنەی دارایی باسی دەکەن، ئەوە بۆ ئەو پارەیەیە کە ئێستا لەناو پڕۆژەکەدا بۆی تەرخانکراوە، بۆ ئەو ئیزافەیە نیە کە ئەخرێتە سەری، بۆیە ئێمە سوورین لەسەر ئەوەی ئەمە بخرێتە دەنگدانەوە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

لیژنەی دارایی فەرموو.

بەڕێز د.ئاراس حسین محمود کریم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە لەسەر ڕەئی خۆمان موسرین، ئەو کەمکردنەوەیەی لە ڕێژەکاندا کردوومانە، بەمەبەستی قەرەبوو کردنەوەی ئەو زیادانەی کەلە یاسایەکەدا هەیە، وە پێشنیار کراوە، بەڵێ کەمکردنەوە بۆ ئەو زیادانە، بۆ تەعویز و ئەو زیادکردنەوەیە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کەرەمکە نیزامی، نیزامی نەبێت ئینجا ڕاتان ئەگرم، یەك کەسێك بەناوی نیزامیەوە موداخەلە بکات ڕای دەگرم، تکایە عاجز نەبن، هەرکەسێك بێت.

بەڕێز عمر صدیق هەورامی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەو خاڵەی کە تایبەتە بە سندوقی جێ ناکۆك لەسەرەکان ئەوە بڕگەیەکی جیاوازە، بۆیە پێشنیار دەکەم لە ئێستا نەخرێتە دەنگدانەوە.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

پێشنیارە یان نیزامیە، تكایە دانیشە، ڕەجائەن، بەڕێزان ئێستا چەند پێشنیارێك هەیە، ئەم پێشنیارانە یەكێ هەیە هی حكومەتە، تكایە ڕەجائەن، وا پێشنیارەكان ئەخوێنمەوە، پاشان یەك یەك پێی دێینە خوارەوە، یەكێكی پێشنیاری حكومەتە ئەڵێت، بۆ بودجەی تەشغیلی سەرف بكرێتەوە، چونكە لە بودجەی تەشغیلیە، بۆ بودجەی تەشغیلی سەرف بكرێت، موقتەرەحێك هەیە چەند بەڕێزێك ئیشارەتیان پێی كرد، بۆ كەركووك و ناوچە كێشە لەسەرەكان، موقتەرحێكی تر هەیە بۆ ئەو شوێنانەی زیان لێكەوتوو، لە كوردستان، وەكو هەڵەبجەو قەڵادزێ و خانەقین و كەركووك و ئامێدی و بارزان و بۆ هەموو ئەو شوێنانەیە، ڕەئی لیژنەی دارایی سندوقێك بۆ ناوچە كێشە دارەكان و ئەو ناوچانەی زیان لێكەوتوون، ئێستا لە ڕەقەم یەك دێین موقتەرەحی كە بۆ بودجەی تەشغیلی سەرف بكرێتن، فەرموو.

بەڕێز عبدالسلام مصطفى بەرواری:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئەمن ناڵێم نیزامیە، ئەگەر بە نیزامی نەزانم، من دەڵێم پێشنیارێك لەلایەن سێ كەس پێشكەش كرا، بۆچی ئەو پێشنیارەش نەخراوەتە ناو ئەو لیستە، ئەوەی خاڵی شەش ڕابگرین قەرار دان لەسەری تا تەواو ببین لەسەر هەموو پڕۆژەكان، سێ كەس پێشكەشی كرد، بۆیە نیزامیە ئەڵێم، ئەوەش پێشنیار بوو، سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

ئەوەش ئەخەینە دەنگدانەوە بەسەرچاو، ئەوە تەئجیلەكە لە پێشان دەخەینە دەنگدانەوە، كە تەئجیل بكرێت، هەر دێینەوە سەر نەفسی شت، هەر عەینەن دێینەوە، ئەم موقتەرەحەی ئەم بەڕێزانە كردوویانە، تەسەلسولی دەكەین، ئەو شوێنانەش وترا دێنینەوە ناوی، من پێم باشە ئەگەر ئەو بەڕێزانە پێشنیارەكەیان سەحب بكەن، ئێستا حەسمی بكەین، چونكە هەر دێینەوە سەر ئەوە، هەندێك دەڵێت بۆ ئەم وەزعە، ئەوی تر دەڵێت بۆ ئەم بابەتە، وە دێینەوە سەری، سەحبی ناكەن، سەحبی ناكەن موقتەرەحی كە تەئجیل بووە، بەڕێزان ئێستا كێ لەگەڵ ئەوەیە ئەم پێشنیارەی ئەم بەڕێزانە كردیان، موقتەرەحەكان حفز دەكەین لای خۆمان، جارێكی تر لە كۆتایی لەگەڵ موقتەرەحەكانی تریش ئەیخەینەوە موناقەشە، چەند كەسێك قسە دەكات ئەیخەینە دەنگدانەوە، كێ لەگەڵ ئەوەیە دوا بخرێت بۆ ئەوەی هەمووی پێكەوە بێت، دەستی بەرز بكاتەوە تكایە؟.

بەڕێز فرست أحمد عبدالله:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئەگەر ئەو پێشنیارە ئێستا نەیەخێنە دەنگدان، یەك لەو پێشنیارەكانی تر ئەگەر ئیقرار بوو خەلاص مەفعولی نامێنێت، ئەوە تەئجیلە، ئیحتیوائی هەموویان دەكەین، ئیلغاء و تەئجیل ئیحتیوائی هەموویان دەكات، ئاخر مەفعولی نامێنێت.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

لیژنەی دارایی کەرەمکەن.

بەڕێز د.ئاراس حسین محمود کریم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێستا ئێمە لەبەر دەم دووشتی موتەناقزداین، لەلایەکەوە ئیقراح هاتووە بۆمان، کە مووچەی کەم ئەندامان زیاد بکرێت، ئێمە وەکو لیژنەی دارایی ئەبێت شوێنێك بدۆزینەوە بۆ ئەوەی کەوا ئەو تەعویزە بکەین، لەوە دۆزیومانەتەوە ئەو بابەتەی کە ئێستا باس دەکرێت، ئیلاقەی بەو سندوقەوە نیە، ئەوە بابەتێکی ترە، ئەگەر بەو حیسابە بێت کەواتە ئەبێت مووچەی کەم ئەندامان کەم بکەینەوە، ئەگەر ڕازین لەسەر ئەوە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

تکایە، ئێستا پێشنیای تەئجیل کە بەقوەت ترە، وەکو بەڕێز سکرتێری پەرلەمان ئیشارەتی پێی کرد، لەگەڵ ئیلغا، ئەیخەینە دەنگدانەوە، کێ لەگەڵ ئەوەیە تەئجیل بکرێت؟ بۆ ئەوەی لەگەڵ بابەتەکانی تر سوپاس، کێ لەگەڵدانیە؟سوپاس، تەئجیلی دەکەینەوە، نەوەکو بۆ وەختێکی تر، بۆ ئیحتیمالە هەر ئەمڕۆ بێینەوە سەری، ئیحتیمالە پێشنیارەکان ئاخیر پێشنیارە، بچێتە ئاخیر پێشنیار، زۆر تەبیعیە جارێکی تر دێینەوە سەری، ئەوە چوو، بچینە خاڵێکی تر تکایە، زۆر کاتمانی برد ئەوە، بۆ خاڵی حەوت تکایە.

بەڕێز محمد دلێر محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

خاڵی حەوتەم: زیاد کردنی ئەو ماددەیە بۆ یاسای بودجەی 2010، ئەنجومەنی وەزیرانی حکومەتی هەرێمی کوردستان ڕەزامەندی بدات لەسەر ڕەش نووسی حیساباتی کۆتایی، (الحسابات الختامیة)، کۆتایی مانگی ئایار، وە دواتر لە کۆتایی مانگی حوزەیراندا پێشکەشی پەرلەمانی دەکات، بە پێی هەردوو ماددەی 37-38 لە یاسای کارگێری دارایی ، قانون ئیدارە مالیە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

لیژنەی دارایی ڕەئیتان.

بەڕێز د.ئاراس حسین محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دەربارەی حیساباتی خیتامی بە حەقیقەت گرفتێکی گەورە هەیە، بۆ ئەوەی باش لە و مشکیلەیە لە داهاتوو دا، یەعنی ئەو مشکیلەیەمان نەیەتە ڕێ، قانونێك هەیە، پەیڕەوی دەکرێت لە عیراق، بەپێی ئەو قانونە حکومەت ئەتوانێ لە کۆتایی مانگی سێ بتوانێت حیسباتی خیتامی ئامادە بکات، وەدوایی ئەگەر بە هەڵە نەچووبم، مانگیکیش هەیە بۆ بەڕێز وەزیری دارایی، بڵێین پێدابچێتەوە، دواتر لە مانگی حوزەیران، ئیقرار دەکرێت مسوەدەکەی لە لایەن ئەنجومەنی وەزیرانەوە، بۆیە ویستمان بە شێوەیەکی یاسایی کێشەی حیساباتی خیتامی نەمێنێت، بە پێی ئەو ماددانەی کە هاوڕێکەم باسی کرد، سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

كاك كاردۆ فەرموو.

بەڕێز كاردۆ محمد پیرداود:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

بەڕاستی من لەسەر ئەم پێشنیارەی پێشتر قسەم هەیە.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

رەجائەن، ئەوە خەلاس بوو، كاك زانا فەرموو.

بەڕێز د. زانا رؤوف حمە كریم:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

تەبیعی ئەم برگەی ئەخیر ناڕوونیەكی زۆری تیا هەیە، لەبەر ئەوەی پێشتر سەرۆكی لیژنەی دارایی وتی، ئەو ڕاپۆرتەی پێشكەش دەكرێت شەش مانگی یەكەم پێی ناوترێت حیسابی خیتامی، پاشان لێرە هاتووە ڕێژەیەكی حیسابی كۆتایی2010، ئایا ئەمە تەنها ڕاپۆرتە یاخود حیسابی خیتامیە، ئەگەر ئەمە هی 2010یە، وەلە پڕۆژەی ڕاپۆرتی لیژنەی یاسایشدا ئاماژە دراوە بەوەی كە وەكو جێبەجێ كردنێك لە یاسای ئیداری ومالی رقم (94) عام 2004، هەتا ئەبێت لە 4/15 پێشكەشی بكات، هەست دەكەم ناچۆنیەكێك هەیە لە نێوان هەردوو ڕاپۆرتەكە.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

لیژنەی دارایی رەجائەن، جواب بدەنەوە.

بەڕێز د.ئاراس حسین محمود كریم:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

2010 كە حیساباتی خیتامی بۆ ساڵی ئایندەیە، سوپاس.

بەڕێزكوێستان محمد عبدالله:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

زیاد كردنی هەر ماددەیەك لە یاسای بودجەكەدا، پێویستە لەكاتی پڕۆژە یاسایەكەدا موناقەشە بكرێت، نەوەكو لێرە بەڕاستی ئەبوو ئەوكاتە باسی بكەین و بڵێین ئیزافەی دەكەین، چونكە خۆ ئێمە نەچوینەتە سەر باسی پڕۆژە یاسایەكە.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

لیژنەی دارایی تكایە.

بەڕێز د.ئاراس حسین محمود كریم:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

بە حەقیقەت ئەوە پێشنیارێکی نوێ بوو لە دەرئەنجامی موناقەشاتی ئەم دوو سێ ڕۆژە هاتە کایەوە، وەکو هەموو پێشنیارەکاتی تر کە ئێستا 2 سەعات لەمەو پێش هاتۆتە بەر.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

دروستە ئەم پێشنیارە تەئجیل دەکرێت بۆ کاتی قانونەکە، ئێستا دەڕۆینە خاڵێکی تر، ئەمە بۆ کاتی یاسایەکە، سوپاس، فەرموو خاڵێکی تر.

بەڕێز محمد دلێر فتاح:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

خاڵی هەشتەم/

گرنگی دان بە پەرەپێدانی ناوچە سنووریەکانیەکان و گوندەکان بە گشتی.

بەڕێز د.ئاراس حسين محمود كريم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

غەیری ئەو پێشنیارانەی کە خستمانە بەردەست، لە لایەن لیژنەکانەوە چەند ئەندامێکی تری پەرلەمانەوە، چەند پێشنیارێکی تر هاتووە، هەر چەندە پێشنیارەکانی ئێمە کە سەیرمان کرد، لەو ڕۆژانەی پێشوو تردا، زۆر لە برادەران گلەیی ئەوەیان دەکرد عەلا ئەساس لە ڕاپۆرتی لیژنەکان ئێمە کەم کردنەوەمان تیا کردووە، بەلام بۆ ئەوەی تەئکید کە بزانین زۆربەی تکرارە، یاخود زۆربەی ئێمە لە ڕاپۆرتەکەی خۆمان جوابمان داوەتەوە، هەندێکی ئەخوێنینەوە ئەیخەینە بەر دەستان، ئێمە تەدریجێکمان کردووە، لە هەمووی و لای جەنابیشت هەیە، زنجیرەیەکمان پێ داوە، یەکەم، یەکێك لەو پێشنیارانە ئەڵێت، پێویستە لیژنەی دارایی حکومەت مولزەم بکات، بەئامادە کردنی بودجە لە کاتی یاسایی خۆیدا، پاساوەکانی وەزارەتی دارایی ڕەت بکاتەوە، ئەمە خاڵی یەکەم.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڵێ فەرموو.

بەڕێز محمد دلێر محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە ئەو پێشنیارەمان لاپەسەندەو کردوومانە بە ماددەیەکی یاسایش لە پرۆژەکە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بۆ خاڵی دوو بڕۆ.

بەڕێز د.ئاراس حسين محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دووەم، پێویستە هەموو وردەکاریەکانی بودجە، پرۆژە پێشنیار کراوەکان، پرۆژە بەردەوامەکان، هەروەها بڕگەکانی بودجەی وەبەرهێنان التشغيليه، بگاتە دەستی ئەندامانی پەرلەمان لە کاتی یاسای خۆیدا، بۆ

ئـەوەی دیراسـەی وردو زانسـتی لەسـەر بکـات، لەلایـەنی ئێمـە پەسـەندە، وەئـەو شـتانەش لـەکاتی خۆیـدا گەیشتووەو شتی چاکە بۆ داهاتوو، سێیەم، پێویستە لیژنەی دارایی وەزارەتی سامانە سروشتیەکان.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

تکایە، ڕاوەستە ئەیخەینە دەنگدانەوە، ئەگەر پەسەند بێت، کەرەمکە لیژنەی یاسایی.

بەڕێز شێروان ناصح حەیدەری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەم جۆرە فەقەرانە کە برای بەڕێزم ئیشارەتی پێدا، ڕەنگە هەمووی نەکرێت بچێتە ناو یاسایەکەوە، بەلاَم ئیمکان هەیە دەنگی لەسەر بدرێت، وەکو تەوصیەیان ئاراستەی حکومەتی هەرێمی کوردستان بکرێن، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزان کێ لەگەڵ ئەو پێشنیارەیە کە خوێندرایەوە، دەستی بەرز بکاتەوە تکایە؟ پێشنیارە، کێ لەگەڵدایـە دەستی بەرز بکاتەوە؟یەك خاڵی خوێندەوە، تکایە یەك یەك بیخوێنەوە، پەلە مەکە مەچۆ خـاڵێکی تـر تـا دەنگ لەسەری نەڕوات.

بەڕێز محمد دلێر محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پێویستە لیژنەی دارایی حکومەت مولزەم بکات، بەئامادە کردنی بودجە لە کاتی یاسایی خۆیدا، پاساوەکانی وەزارەتـی دارایـی ڕەت بکاتـەوە، ئەمـە لای ئێمـە وەکو لیژنـەی دارایـی شـتێکی پەسـەندەو، بـەلاَم تکرار لـە ڕاپۆرتەکەی خۆشمان داوامان کردووە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك عەونی کەمکە.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئـەو پێشـنیارە بـە پێشـنیار دەبێـت تەقـدیمی حکومـەت بکرێـت، چـونکە بـە پێـی مـاددەی 79 لـە قـانونی پەیڕەوی ناو خۆی پەرلـەمان دیـاری کـراوە، دەڵێت، (الموازنـة الى المجلس في بدايـة تشرين الاول قبـل السـنة المالية تحال على اللجنة المالية والاقتصادية بمشروعات قوانين الموازنة العامة والحساب الختـامي فـي كـل سـنة حال ورده لتقديمه ومناقشته).

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

زۆر ڕاستە، هەموو ساڵێك ئەوە هەبووە و تەئخیر هاتووە، بۆ ئەوەی پەرلەمان شتێك بكات، كە حكومەت وردتر كار بكات، لە كاتی قیاسی خۆی پرۆژەكان بنێرێت، ئەم پێشنیارە بۆ ئەوەیە، بەڕێز كاك فرسەت ئەیەوێ موداخەلە بكات، فەرموو.

بەڕێز فرست أحمد عبدالله:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئێمە ناتوانین وەكو پەرلەمان تەئكید لەسەر نەسێكی قانونی بكەینەوە، وە ساڵێكی تر ئیلتیزام پێ بكرێت، هەر كاتێك ئیلتیزامی پێ نەكرد، پاشی ساڵێكی تر با موسائەلەی حكومەت بكەن، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

ئەوە ناخەینە دەنگدان، بڕۆ بۆ خاڵی دووەم.

بەڕێز محمد دلێر محمود:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

دووەم، پێویستە هەموو وردەكاریەكانی بودجە، پڕۆژە پێشنیار كراوەكان، پڕۆژە بەردەوامەكان، هەروەها بڕگەكانی بودجەی وەبەرهێنان التشغیلیە، بگاتە دەستی ئەندامانی پەرلەمان لە كاتی یاسایی خۆیدا، بۆ ئەوەی دیراسەی ورد و زانستی لەسەر بكات.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

بەڕێزان كێ لەگەڵ ئەو خاڵەیە گوێتان لێی بوو، فەرموو كاكە.

بەڕێز عمر عبدالرحمن علی:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئەوەش هەر لە ماددەی 79 كە دەڵێت، میزانیە دەبێت لە كاتی خۆی بگات، ماددەی 80 باسی لەوە كردووە كە لیژنەكان لە 30 ڕۆژدا وردەكاری خۆیان دەكەن، كەواتە تەحصیل حاصلە لەگەڵ میزانیە كە هات، هەموو پڕۆژەو وردەكاری ئەوەی لەگەڵدایە، ئەو 30ڕۆژە لیژنەكان خەریكی چین؟ لەبەر ئەوە ئەو پێشنیارەش پێویست ناكات قسەی لەسەری بكرێ، سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

كاك صباح كەرەمكە.

بەڕێز صباح محمد نجیب:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

بێگومان وەكو جەنابت فەرمووت، لەگەڵ بوونی ئەو بەندەی كە لە پەیڕەوی ناوخۆی پەرلەماندا هەیە، تەئكید دەكاتەوە لەسەر وەقتی یاسایی پێشكەش كردنی بودجە، بە هەموو وردەكاریەكانیەوە، تەماشا دەكەین هەموو ساڵێك دواكەوتووە، وە ئەمساڵیش هەر دواكەوت، بۆیە بوونی ئەوە وەكو پێشنیارێك،

وابزانم قوەتێکی زیادە دەدات بە پەرلـەمانی کوردسـتان، بۆیـە پێشـنیار دەکـەم وەکو پێشـنیارێك تەئکیـدی لەسەر بکرێت، پەسەند بکرێت لەلایەن هاوکارانی بەڕێزم.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

خاڵی دوو، فەرموو کاکە.

بەڕێز سەرهەنگ فەرەج محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من ئەندامی دوو لیژنەم، لیژنەی شارەوانی و گەشت و گوزار و گواسـتنەوەو گەیانـدن، لیژنـەی نەزاهـە، لـە هیچ یەکێك لەو لیژنانە، ئەو تەفاسیلەم نەبینیوە، حیساباتی خیتامی و ئەو شـتانە، بۆیـە پێشـنیار دەکـەم، دەنگی خۆم ئەخەمە پاڵ پێشنیاری کاك صباح، ئەو مەوزوعە تەئکیدی لێ بکرێتەوە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ئەیخەمە دەنگدانەوە، کێ لەگـەڵ ئەوەیـە ئەمـە بکرێتـە پێشـنیارو بنێردرێـت بـۆ حکومـەت، وەکو لیژنـەی دارایی خوێندیانەوە، تکایە دەستان بەرز بکەنەوە؟زۆر سوپاس، کێ لەگەڵە کە نەنێردرێت؟ سوپاس، بەکۆی دەنگ پەسەند کرا. یەك کەس دژە، تکایە ڕوونی بکەنەوە، ئەمە سەرنج و تێبینەیە یان پێشنیارە، فەرموو.

بەڕێز عمر عبدالعزیز بهاءالدین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من پێم سەیرە باس لەوە دەکەین پێشنیار بدرێت بە حکومەت، بۆ تەئکید کردن لەسەر پابەندی بە قانون، ئەبێت لێرە باسی موسائەلەو لێپرسینەوە بکرێت، ڕەجاتـان لێ دەکـەم پێـنج سـاڵە، شـەش سـاڵە ئـەم پێـنج شەش دەورەیە ئەم بەزمە دووبارە دەبێتەوە، هەق وابوو پەرلەمان بە جورئەتەوە لێپرسینەوە بکات، کە بۆ چوار مانگە بودجە وادوا کەوتووە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

دوا نەکـەوتووە، بـاش هـاتووە، حکومـەت درەنـگ هاتـە سـەرکار، بـرای بـەڕێز، درەنـگ مـانگی 10 هـاتووە، هەتاوەکو حکومەت تەشکیل بووە، یەعنی کـاتێکی دەویسـت، میزانیـە زۆر زۆر حەساسـە، تـەواو بـڕۆ خـاڵی سێ.

بەڕێز محمد دلێر محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

خـاڵی سـێیەم، پێویسـتە لیژنـەی دارایـی وەزارەتـی سـامانە سروشـتیەکان مـولزەم بکـات، بـە ئامـادە کردنـی حیسـاباتی کۆتـایی سـاڵانی 2008-2009 بـە هـاوپێچ لەگـەڵ حیسـاباتی کۆتـایی وەزارەتـی دارایـی بگاتـە پەرلەمان، لە ماوەی یاسایدا، واتە لە 2010/4/15 تێپەر نەکات، بەڵام خۆی بە پێی یاسا ئەبێت لە مانگی 5 ئەو شتە بکات، وە پێشنیاریش دەکەین، کە وەکو پێشنیارێك بیکەین.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

لیژنەی دارایی کەرەمکە.

بەڕێز د. ئاراس حسین محمود کریم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

تەحصیل حاصلە، ئەو وەزارەتە لەگەڵ کۆی خولآسەی میزانیەکە ئەی گەیەنێت ئەو بابەتە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بڕۆینە خاڵی چوار، فەرموو.

بەڕێز محمد دلێر محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

چوارەم: وردبینی و پێداچوونەوە بکرێت لە مۆڵەتی پالآوگەکان، بە پێی یاساو ڕێسا جیهانیەکان.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

لیژنەی درارایی کەرەمکە.

بەڕێز د.ئاراس حسین محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەوە پەیوەندی بە موازەنەوەنیە، لیژنەی زراعە یان پەرلەمان خۆی موتابەعە دەکات، سوپاس.

بەڕێز محمد دلێر محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

خاڵی پێنجەم، پێویستە وەزارەتی پلان دانان، پلانی 5 ساڵەی خۆی بنێرێتە پەرلەمان، بۆ ئاگاداربوون و موافەقە لەسەری، بۆ ئەوەی پەرلەمانتار چاودێری پڕۆژەکان بکات، پێویستە بۆ هەموو پڕۆژەیەك لە سەر بنەمای زانستی دیراسەی جەدوای ئابووری بکرێت، لەسەر بنەمانی ئەو جەدوایە ڕیز بەندی بۆ پڕۆژەکان بکرێت.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

لیژنەی دارایی کەرەمکە.

بەڕێز د.ئاراس حسین محمود کریم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەگەر ئەو بابەتە لە یاسایەکەدا هەیە، پەیوەندی بە موازەنەوە هەیە، لاریمان نیە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

تکایە رەئیت جارێکی تر بیڵێ.

بەڕێز د.ئاراس حسین محمود کریم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەگەر ئەو بابەتە پەیوەندی بە موازەنەوە هەیە، لاریمان نیە، پەرلەمان ئەتوانێت بەدواداچوونی بۆ بکات، یان هەر لیژنەیەك لە لیژنەکان ئەتوانن ئەو بەدواداچوونە بکەن لەگەڵ وەزارەتی پلان دانان، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

تکایە بچۆ خاڵی شەش، سوپاس.

بەڕێز محمد دلێر محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دوو خاڵی ترمان لەلایە کەباسی بڕینەکان دەکات، لە ئیعانات و مینەح وئەمانە بڕیارمان لەسەر دا تازە نەگەڕێینەوە، خاڵی حەوت، ئەڵێت پێویستە مینەح و ئیعانات و مەنافعی ئیجتیماعی، مەصروفات ئوخرا، لە 30٪ کەم بکرێتەوە، بخرێتە سندوقی تایبەتەوە بۆ زیاد کردنی مووچەی فەرمانبەران.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ئەمە دەنگی لەسەر درا، بڕۆ بۆ خاڵی حەوت، دروستە مەنافعی ئیجتیماعی، بەهەمان ئەوە هاتووە، کە کەم بکرێتەوە، بۆ 30، غەیری مالیش بۆ 50 ، فەرموو.

بەڕێز د.ئاراس حسین محمود کریم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من پێم باشە لە پێشا بەڕێز وەزیری دارایی روون کردنەوە بدات، ئینجا دواتر بتوانین بڕیار بدەین، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز وەزیری دارایی، فەرموو.

بەڕێز بایز تاڵەبانی(وەزیری دارایی):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەم مەنافعی ئیجتیماعی پێکهاتووە لە تەبەڕوعات و ئیعانات، وە شەبەکەی حیمایەی ئیجتیماعی، وە رەواتبی عمل و زەمان، وە پێشمان باشە وەکو خۆی بمێنێتەوە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك کاردۆ کەرەمکە.

بەڕێز کاردۆ محمد پیرداود:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئێمە ئەم پێشنیارانەی كە لە لیژنەی دارایی بەشدار بووین، كرا وەكو پێشنیار، ئیلتیزامیش وەكو حكومەت بكرێت، ئێستا دكتۆر لەوێ دەڵێت.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

رەجائەن، ئەوە نیزامی نیە، دانیشە، نا نیزامی نیە، رەجائەن، دانیشە، كەرەمكە.

بەڕێز كوێستان محمد عبدالله:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئێمە پێشنیار دەكەین، جگە لە وەزارەتی كارو كاروباری كۆمەڵایەتی، وە جگە لە وەزارەتی تەندروستی، سەرجەم وەزارەتەكانی تر، یەكی 50٪ ی لێ ببڕدرێت.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

كاك بیلال فەرموو.

بەڕێز أحمد سليمان عبدالله (بلال):

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

بەڕێز ئەو پێشنیارانە ئێمە لە لیستی كۆمەڵی ئیسلامی پێشكەشمان كردووە، نازانم هەر دەخوێندرێتەوەو ڕەت دەكرێت، ئایا دەنگی لەسەر نادرێت؟ ئەگەر پێشنیارە ئەی بۆچی دەنگی لەسەر نادرێت؟ بە بوون یان نەبوون با دەنگی لەسەر بدرێت، سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

پێشنیاری ژمارە (6)، پێشتر كردوومانە برا، پێویست ناكات جارێكی تر دەنگی لەسەر بدرێت، پێشنیاری ژمارە حەوت، پێویستە مەوجوداتی غەیری مالی 50٪ كەم بكرێتەوە.

بەڕێز د.ئاراس حسين محمود:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

دەربارەی كەمكردنەوەی ڕێژەیەك لە مەوجوداتی غیر مالی، پێمان باشە لەهەمان كات بەڕێز وەزیری دارایی ڕوون كردنەوەیەكمان بداتێ، ئەوكات ئەتوانین بڕیاری ڕاست بدەین، سوپاس، بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان دووانی مەنافعیشی باس كرد، ئێستا مەوجوداتیشی باس كرد، من پێم باشە لە پێشا بە مەنافع دەست پێ بكەین، جەنابت وڵامت دایەوە، وتت پێم باشە ئێستا، سوپاس.

بەڕێز شێخ بایز تاڵەبانی / وەزیری دارایی و ئابووری:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

من داوای لێبوردن دەكەم ئەبوایە، دوێنێكەش تەوزیحم داوە، بۆیە ئەمڕۆش هەندێك تەوزیحم داوە، مەسەلەن كە ئەڵێی تەبەڕوعات و ئیعانات ڕەنگ هەیە، بڵێن لێرە ئەمساڵ تەبەڕوع هاتووە ئیعاناتە، ئەمانە

بۆ مووچەی سوجەنای سیاسی، لێرە سەرف دەبێت، شەلەلی دەماغ، کەم ئەندامان، چاودێری خێزان، (پ،م)ی کەمئەندام، کەڕولاڵ، کورتە بالاً، تالاسیما، ڕێز لێنان، فەنانین، سەحافین، وەرزشکاران، ئەوانە هەمووی لەوێ، بێجگە لەوە هەر کەسێك، هەر فەرمانبەرێك کە خۆی ئەمرێت، 750 هەزار دیناری بۆ سەرف دەکرێت، وەئەگەر کوڕی یان کچی یان خوشکی یان برای کە ئەمرێت 500 هەزار دیناری بۆ سەرف دەکرێت، بەپێی زەوابت و تەعلیمات، ئەوە هەمووو لە مەنافعی ئیجتیماعییە، وە کوڕی شەهیدیش یەك ملیۆن دینار وەردەگرێت، کە ژن دێنێت، ئەوە هەمووی لێرە سەرف دەکرێت.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك د. زانا فەرمووو.

بەڕێز د. زانا رؤوف حمە کریم :

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بێگومان ئەوەی کە بەڕێز وەزیری دارایی ئاماژەی پێدا، تایبەت بە ئیعانات، ئەگەر لێرەدا ئیعانات و تەبەروعات بریتی بێت لە هاوکاری کردنی زیندانیانی سیاسی، یاخود هاوکاری کردنی ئەوە شەبەکەی ریعایەی ئیجتیماعیە یاخود حیمایەی ئیجتیماعی دیگرێتەوە، لەهەمان کاتدا ئەگەر جارێکی تر لێرەدا ئیعانات دووبارە ببێتەوە، کەواتە ئەو بڕەی کە تەرخانکراوە بۆ ئیعانات، ئەبێت بچێتە یان پاڵی ئیعانات، یاخود ئەم ئیعاناتە لە مەنافعی ئیجتیماعیدا لابرێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کەرەمکە جەنابی وەزیر.

بەڕێز شێخ بایز تاڵەبانی/ وەزیری دارایی و ئابووری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەمە یاسایە، تەنزیم کراوە لە عیراق، بەم شێوەیە.

بەڕێز د. جعفر علی رسول:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەبارەت بە مەنافعی ئیجتیماعی جگە لەوەی پشتیوانی لە پێشنیارەکەی د.زانا دەکەم، من بۆ خۆم سەراحەتەن بەدواداچوونم لە چەند وەزارەتێك کردووە، یەك تاکە فلسم دەست نەکەوت، ئەو پارەیەی کە بۆ دیوانی وەزارەتەکان تەرخانکراوە، مەنافعی ئیجتیماعی بۆ کوێ چووە؟ یەك فلسیشم دەست نەکەوت بۆ کوێ سەرف کراوە؟ چونکە هەندێك جار دەڵێن، بۆ نمونە، کەس وکاری مامۆستا، کەس و کاری فەرمانبەرێك، دایکی قوتابیەك، کاغەزێك دێنێت دەڵێت کوڕەکەم نەخۆشە، دەچێتە وەزارەتی دارایی، لە وەزارەتی دارایی مەبلەغێکی بۆ دیاری دەکرێت بۆی سەرف دەکرێت، بەلاّم هیچ ئەساسێك نیە بۆ سەرف کردن، ئەو شتانە کە باسیش کرا، شەلەلی دەماغ و کەم ئەندام و چاودێری خێزان، ئەوانە پێم وایە لە

سنفی ئیشی وەزارەتی کاروباری کۆمەڵایەتین، بۆیە بخرێتە سەر ئەوەو کەم بکرێتەوە، بەڕێژەی لە 50٪ پێشنیاری ئەوە دەکەم، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ئێستا ئەو پێشنیارەی کە بۆ کەم کردنەوەی 50٪، 10٪ هەیە، پێشنیارێك هەیە بچێتە سەر کارو کاروباری کۆمەڵایەتی.

بەڕێز کوێستان محمد عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لە 50٪ کەم بکرێتەوە لە هەموو وەزارەتەکان، جگە لە وەزارەتی کارو کاروباری کۆمەڵایەتی و وەزارەتی تەندروستی، ئەوە پێشنیارەکەی ئێمەیە، وەزارەتی کاروباری کۆمەڵایەتی، وەزارەتی تەندروستی، لەم دووانە هیچ نەبڕدرێت، بەڵام وەزارەتەکانی تر هەمووی لە 50٪ ی لێ ببڕدرێت.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ئەم پێشنیارە دەخەمە دەنگدانەوە، پێشنیارێك هاتووە، کە 50٪ کەم بکرێتەوە، ئەم پێشنیارە ئەگەر لاتان پەسەندە؟، بە ئیزافەی ئەو چەند موقتەرحەی ئەندامێك پشتیوانی لێی کرد، کە جگە لە کاروباری کۆمەڵایەتی و تەندروستی، لە هەموو وەزارەتەکان لە مەنافعی ئیجتیماعی 50٪ کەم بکرێتەوە، کێ لەگەڵدایە تکایە دەستی بەرز بکاتەوە؟سوپاس، 32 کەس لەگەڵدایە، کێ لەگەڵدانیە؟ سوپاس، بەکۆی دەنگ ڕەفز کرا.

بەڕێز محمد دلێر محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

خاڵی حەوتەم، پێویستە مەجودات غەیری مالیە لە 50٪ کەم بکرێتەوە و لە سندوقێکی تایبەت بۆ پڕۆژەی خزمەتگوزاری بۆ ناوچە زەرەرمەندەکانی کوردستان دابنرێ.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ئەم پێشنیارە، نیزامیە، فەرموو کەرەمکە.

بەڕێز ناسك توفیق عبدالکریم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ڕێژەیەکی تریش هەبوو بۆ کەم کردنەوەی مەنافعی ئیجتیماعی کە ئێمە پێشکەشمان کردبوو.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ئەوە حەسم کرا، خوشکی من، ئەوە ئەکسەریەتی دەنگی هێنا، ئەگەر لە 30٪ یەکە بخنەینە دەنگەوە هەردەرناچێت، فەرموو.

بەڕێز حسن محمد سوورە :

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دیارە مەنافعی ئیجتیماعی، ئێمەش پێشنیارێکمان هەبوو لە لیژنەی تەندروستی، نەوەکو بۆ کەم کردنەوەی، بەڵکو بۆ تەخسیس کردنی بەشێکی مەنافعی ئیجتیماعی بۆ نەخۆشیەکانی کارەساتی هەڵەبجە و کیمیابارانی کوردستان، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ڕەنگە لە دواوە بێت، بەس هێشتا نەم بینیوە نازانم، خاڵی حەوت لیژنەی دارایی جارێکی تر بیخوێننەوە.

بەڕێز محمد دلێر محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

خاڵی حەوتەم، پێویستە مەجودات غەیری مالیە لە 50٪ کەم بکرێتەوە و لە سندوقێکی تایبەت بۆ پڕۆژەی خزمەتگوزاری بۆ ناوچە زەرەرمەندەکانی کوردستان دابنرێ.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ئەم پێشنیارە دەخەمە دەنگدانەوە، لای هەمووتان وازحە، کێ لەگەڵدایە تکایە دەستی بەرز بکاتەوە؟ سوپاس، کێ لەگەڵدانیە تکایە دەستی بەرز بکاتەوە؟ سوپاس، بەکۆی دەنگ رەفز کرا، بۆ پێشنیاری هەشتەم.

بەڕێز محمد دلێر محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پێشنیاری هەشت وابزانم ئەوە یەکلامان کردەوە، لە پێشنیارەکانی پێشتر، هەموو پرۆژە دووبارە بووەکان لە پرۆژە بەردەوام و پێشنیار کراوەکان لابرێت، بخرێتە سەر پرۆژەی وەبەرهێنان.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ئەمە تکرار بوو دەنگیشی لەسەر درا، بۆ پێشنیارێکی تر.

بەڕێز محمد دلێر محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

خاڵی نۆیەمیش عەینەن شت بڕیاری لەسەر دراوە، بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان، خاڵی نۆیەم، پێویستە هەموو پرۆژەکانی حیزب لە بودجە دەربهێنرێت و ئەو پرۆژانە ببنەوە بە پرۆژەی وەبەرهێنان لەلایەن

حکومەتەوە، چ ئەوەی پەیوەستە بە بودجە، یان بە مووچەوە، وەك تەفەروغی کەوادری حیزبی و خانە نشینی حیزبی و بودجەی ڕادیۆو تەلەفزیۆن و گۆڤارو ڕۆژنامە حیزبیەکان بینای مەڵبەند ولقەکان.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

نیزامیت هەیە، فەرموو.

بەڕێز احمد سلیمان (بلال):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

خاڵی هەشتەم جەنابیان وەکو پێویست نەی خوێندەوە، بڕگەیەکی تری لەگەڵدایە دەڵێت، بخرێتە سەر پڕۆژەی وەبەرهێنان و ژێرخانی ئابووری، یەعنی دەڵێت هەموو پرۆژە بەردەوامەکان و دووبارە بووەکان و پێشنیار کراوەکان لاببرێت، بخرێتە سەر پڕۆژەی وەبەرهێنان و ژێرخانی ئابوری، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کەرەمکە فەرموو.

بەڕێز خورشید أحمد سلیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەمە دەنگی لەسەر دراوە، پێش ئێستا ناکرێت ئەمە مناقەشەی لەسەر بکەین ئێستا.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

خاڵی نۆیەم، دووبارەیە، ئەویش دووبارەیە نایخەینە دەنگدانەوە، کەرەمکە فەرموو.

بەڕێز کوێستان محمد عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دووبارە نیە، چونکە هەندێك پڕۆژەی تری حیزبی هەیە کە لامان نەبردووە، بۆ نموونە، لە وەزارەتی ئاوەدانکردنەوە دروست کردنی ئاوەڕۆیی سندوقی بۆ ماڵی بەڕێز سەرۆك کۆمار، یەعنی بێجگە لەو مەسەلەیەی بۆ تەلەفزیۆنی زاگرۆس پارە تەرخانکراوە، ئەوانە هەمووی پێشنیار کراوە، کەچی لانەبراوە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڵێ کەرەمکە.

بەڕێز د.ئاراس حسین محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەوەندەی من تێبینیم کردبێت ئەو سندوقە پاش ئەوەی سندوقی ئاوەڕۆ بەدواداچوونمان بۆی کرد، بۆ دێی شەمساوەیە، بەبەردەمی ڕێگای مەقەری سەرۆك کۆماردا دەڕوات.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك ئارام، کەرەمکە.

بەڕێز ایوب نعمت (ئارام):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

منیش لەگەڵ لیژنەی دارایم، چەند فەقەرەیەك لابرا، بەس ئەوەی کە ئێستا ماوە مەسەلەی تەفەروغی حیزبیە، کە هەموو لایەنێکمان دەزانین بە هەزاران خەڵك بەناوی تەفەروغی حیزبیەوە، لە سامانی گشتی مووچەی ئەدرێت، هەروەها سەبارەت بە کادیری حیزبی، هەروەها کۆمەڵێك لە دەزگاکانی ڕاگەیاندن، پارەیان دەدرێتێ لەلایەن وەزارەتی داراییەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو.

بەڕێز خلیل عثمان حمدامین رسول:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەبارەت بەو ئاوەڕۆ سندوقیەی کە دەڵێت بۆ بارەگای سەرۆك کۆمار تەرخان کراوە، دیارە ئێمە وەکو لیژنەی ئاوەدانکردنەوە، بەدواداچوونمان بۆ کرد، ئەندامانی هەموو فراکسیۆنەکانیش ئامادەی بوون، جەنابی وەزیری ئاوەدانکردنەوە، هەردووجێگرەکەی و دوو بەڕێوەبەریش ئامادەبوون و وتیان ئەم ئاوەڕۆیە بۆ پرۆژەی 120 خانووی قەزای شارباژێڕ کەدەکاتە چوارتا، لەگەڵ گوندی شەمساوە، لێژاییەکەی بەناو بارەگای سەرۆك کۆمار دادێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزان ئێستا ئەم پێشنیارە، بۆ ئەوەیە کە هەر شتێکی بۆ حیزب و هەر لایەنێك و هەرتاکێك بێت، لە پرۆژەکە دەربچێت، کێ لەگەڵدایە دەستی بەرز بکاتەوە؟ سوپاس، کێ لەگەڵدانیە دەستی بەرز بکاتەوە؟ سوپاس، بە کۆی دەنگ پەسەندکرا، سوپاستان دەکەم، بۆ خاڵێکی تر.

بەڕێز محمد دلێر محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

خاڵی دەیەم: لێبڕینی مووچەی هەرسێ سەرۆکایەتیەکە، هەرێم، ئەنجومەنی وەزیران، پەرلەمانیش ببێتەوە بەڕێژەی لە 10٪، وە لێبڕینی بودجەشیان لە 20٪ بێت، بەتایبەتی بکرێت بە سندوقی هاوسەرگیری بۆ لاوان.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کێ لەگەڵ ئەم پرۆژەییە دەستی بەرز بکاتەوە؟ کەرەمکە فەرموو.

بەڕێز شێروان ناصح حەیدەری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لە زمنی قانونەکەی موازەنە ئەو بڕگەیە هاتووە، وە رەئی جیاجیاش هەیە، ئەم بڕگەیە قانونیە، من حەزدەکەم لە قانونی موازەنە موناقەشە بکرێت نەوەکو ئێستا، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کێ لەگەڵ ئەوەیە بۆ قانونی موازەنە دوا بخرێت ئەم پێشنیارە دەستی بەرز بکاتەوە؟زۆر سوپاس، کێ لەگەڵدانیە تکایە دەستی بەرز بکاتەوە؟ سوپاس، بە کۆی دەنگ پەسەند کرا، بۆ خاڵی 11.

بەڕێز محمد دلێرمحمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

خاڵی یازدە: میلاکاتی دامەزراندن زیاد بکرێت لە وەزارەتە خزمەتگوزاریەکان داو بڕیار بدرێت، بەدامەزراندنی دەرچووانی هەموو پەیمانگاو زانکۆکان، دانانی سندوقێك بۆ بیمەی بێ کاری.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

لیژنەی دارایی رەئیتان.

بەڕێز د.ئاراس حسین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە دەتوانین ئەوە بکەین بە پشتگیری پێشنیارێك بینێرین بۆ شوێنی مەبەست، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزان کێ لەگەڵدایە دەستی بەرز بکاتەوە؟ بیخوێنەرەوە جارێکی تر، ئاگایان لێی نەبوو.

بەڕێز محمد دلێر محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

خاڵی یازدە: میلاکاتی دامەزراندن زیاد بکرێت لە وەزارەتە خزمەتگوزاریەکان داو بڕیار بدرێت، بەدامەزراندنی دەرچووانی هەموو پەیمانگاو زانکۆکان، دانانی سندوقێك بۆ بیمەی بێ کاری.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو.

بەڕێز خورشید أحمد سلیم یونس:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پێشنیار کردن شتەکی ئاسانە، بەس پەیدا کردنی پارە شتەکی زەحمەتە، ئەوە لە 10 خاڵدا هاتووە ملیارەك پارەی دەوێت، ئەز پسیار کەم ئەم دەبێت پارەی ئیش بکەین و بدەینەوە مرۆڤان، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك محمد فەرمو.

بەڕێز محمد دلیر فتاح:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

هەر لەم ڕاپۆرتەدا لەلایەکەوە داوای ئەوە دەکات کە خەڵك زۆر دابمەزرێندرێت، میلاکات زیاد بکرێت، لەلایەکی تر گلەیی لەوە هەیە، کە دەڵێت، ناهاوسەنگی هەیە لە بەینی بودجەی تەشغیلی و بودجەی وەبەرهێنان، جا من لەم دوو شتە دژ بەیەکە تێناگەم.

بەڕێز نەریمان عبداللە:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من تەئیدی ئەم ڕەئیە دەکەم کە ئێمە داوای دامەزراندن دەکەین، دەبێت سەرچاوەیەك هەبێت، بەڵام ئێمە لە دوو لیژنەی ناوخۆ و ئاسایش زیاتر لە نزیکەی 35هەزار زیادە گومانمان لێیەتی، ئەگەر بێت و بە میلاکا بچینەوە، ئەتوانین لەسەر ئەساسی ئەو، بەڕاستی ئەو دامەزراندنانە ئەنجام بدەین، بۆیە ئێمە داواکارم لە لیژنەکەشمان هەمان شتمان بەرز کردۆتەوە کە کەم و کوڕی زۆر هەیە، لە ژمارەی میلاکاتی وەزارەتەکان، پێموایە لە هەمووی ئەمە هەیە، بۆیە ئەگەر پێدا چوونەوە بکەین، ئەتوانین ئەوانە هەمووی جێبەجێ بکەین، من تەسەوریشم وایە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

تەواو، کاك عمر فەرموو.

بەڕێز عمر صدیق هەورامی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەوە لە یاساکەدا هاتووە، لە حیسابی موچەی فەرمانبەران، تعویضات موظفین، وە بڕیاریش دراوە، پێویست ناکات جارێکی تر بخرێتەوە دەنگدان.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

پەیمان خان فەرموو.

بەڕێز پەیمان عزالدین عبدالرحمن:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ڕاستە ئەو قسەیە ڕەنگە ناهاوسەنگی دروست بکات، بەڵام ئەوەی کە ئێمە چەند ڕۆژە قسەی لەسەردەکەین، ئەگەر سەرچاوەکانی داهات وازح بێت، ئەگەر داهاتی سامانە سروشتیەکان لە مینحەوە بگۆردرێت بۆ داهات، ئەو هاوسەنگیە دروست دەکاتەوە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سۆزان خان فەرموو.

بەڕێز سۆزان شهاب نوری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من پێشنیار دەکەم، حکومەت هەر دەبێت بە میلاکات دابچێتەوە، ئەمە کارێکە دەبێت بیکات بۆ ئەوەی ئێمە هەلی کاریش بدۆزینەوە، لە ڕێگەی کەرتی تایبەتەوە، بۆ گەنجان ئەوە کارێکە، دەبێت ماوە بدرێت بە حکومەت، بۆ ئەوەی خۆی بۆ ئامادە بکات، لەبەر ئەوە ئەمە ئەگەر وەکو پێشنیارێك تەوسیاتێك ڕەفع بکرێت بە یاسایەکەوە، کارێکی زۆر باشە، زۆر سوپاس، وەکو پێشنیار.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك عونی فەرموو.

بەڕێز عونی کمال بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەگەر تێبینی پڕۆژەی یاسای بودجە بکەین، دەبینین ماددەی هەشت بە وازحی تێیدا هاتووە، دەڵێت: (تتولى وزارة المالية والاقتصاد بالتنسيق مع الوزارات الأخرى إعداد مفردات ملاكات جميع الوزارات لأقليم كردستان - العراق للسنة المالية 2010 والمصادقة عليها وعلى ضوء كلف الرواتب المصدقة فى الميزانية)، لەگەڵ ئەوەشدا ئێمە لە لێژنەی یاسایی پێشنیاری ئەوەمان کردووە، کە ئەو جوملەیە ئیزافە بکرێتە سەر ئەو مادەیە، (مع الأخذ بنظر الإعتبار الاستفادة من الملاكات الوظيفية الفائضة في الوزارات والدوائر غيرالمرتبطة بوزارة بسد الحاجة للملاكات الشاغرة).

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ئێستا وازح بوو، ئەیخەینە دەنگدانەوە، کێ لەگەڵدایە ئەم پێشنیارە ڕەفع بکرێت بۆ حکومەت، تکایە دەستی بەرز بکاتەوە؟ کاك عونی ڕەئیەکەت تیکرار بکەوە.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لە ماددەی 8 لە یاسایەکەدا هاتووە: (تتولى وزارة المالية والاقتصاد بالتنسيق مع الوزارات الأخرى إعداد مفردات ملاكات جميع الوزارات لأقليم كردستان - العراق للسنة المالية 2010 والمصادقة عليها وعلى ضوء كلف الرواتب المصدقة فى الميزانية).

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

تەواو، كێ لەگەلدایە نەكرێتە پێشنیار، تكایە دەستی بەرز بكاتەوە؟ بەڕێز ئەوە لە یاسایەكە هاتووە، پێشنیارەكەش هاتووە، تكایە ئەوەی ئەو پێشنیارەی پێ قبول نیە دەستی بەرز بكاتەوە، ئەوەل جار ئەی خەینە دەنگدان، كێ لەگەڵدایە دەستی بەرز بكاتەوە؟ 35 دەنگی هێنا، سوپاس، كێ لەگەڵ ئەوە دایە رەفع نەكرێت، تكایە دەستی بەرز بكاتەوە؟ سوپاس، تەواو بەكۆی دەنگ رەفز كرا، بڕۆ بۆ خاڵێكی تر.

بەڕێز محمد دلێر محمود:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

دامەزراوان لە كەرتی تایبەت بۆ كەرتی حكومی حیسابیان بۆ بكرێت، لە ڕووی خزمەتەوە، كە دەبێتە هۆی ئەرك كەم كردن لەسەر حكومەت و پاراستنی مافی ئەوانیش.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

كاك محمد فەرموو.

بەڕێز محمد دلێر فتاح:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئەوەی نوسراوە ئەوان، ئیتر سیاغەكەی چۆنە، غەڵەتیان نەبێت، من ئەوە ئەخوێنمەوە، چونكە لای من سیاغەكەی بە شێوەیەكی تر دایدەڕێژم ئەگەر بینووسم، بەس كە لێرە نووسراوە دەڵێت، دامەزراوان لە كەرتی تایبەت وەك كەرتی حكومی حیسابیان بۆ بكرێت، لە رووی خزمەتەوە كە دەبێتە هۆی كەم كردنەوەی ئەرك لەسەر حكومەت و پاراستنی مافی ئەوانیش.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

بەڵێ د. ئاراس كەرەمكە.

بەڕێز د.ئاراس حسین محمود كریم:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئەو خاڵە پەیوەندی بە موازەنەوە نیە، دواتر ئەتوانرێ بە یاسا ئەو بابەتە رێك بخرێت، سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

ئێمە ناتوانین فەرز بكەینە سەر كەرتی تایبەت كە بڵێین ئەو معامەلەیە بكرێت، لەبەر ئەوە ناخرێتە دەنگدانەوە، بەرزیش ناكرێتەوە، بۆ خاڵی 13 تكایە.

بەڕێز محمد دلێر محمود:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

خاڵی سێزدەم: زەمانی ڕاپۆرتی لیژنەی دارایی لە زەمانی گێرانەوەو پیا هەڵدانەوە، بگۆڕێت بۆ زەمانی تەحلیل و بڕیار و هەڵسەنگاندن و ڕاست كردنەوە.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

فەرموو کاك د. ئاراس.

بەڕێز د.ئاراس حسين محمود كريم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ڕاپۆرتی ئابووری لیژنەی ئابوری کە هاتووە، تەنها سەردێکی ئەوە لەسەر میزانیەکە، تەنها سێ لاپەڕەی هی ئێمەیە، کامل ئەوەی دیکە هی بەڕێزتانە کە لە لیژنەکانا بۆتان ناردووین، هی ئێمە نیە، ئەگەر باسی تەحلیل بێت، ئەندام پەرلەمانی بەڕێز ئەبێت خۆی بگەڕێتەوە، کە میزانیەکە تەحلیل کرا، ئەوا لە 760 لاپەڕە، بە هەشت نۆ حیسابی سەرەکی، بۆ 420 مستەوا، وە 120 هەزار رەقەم.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

تکایە، ئەم پێشنیارەش ناخرێتە دەنگدانەوە، چونکە تۆ پێشنیار دەکەی بۆ حکومەت، ئەڵێی لیژنەی دارایی پەرلەمان، ئەو زمانەی ببێت، حکومەت عیلاقەی نیە بە پەرلەمانەوە، ئەمە هەڵەیە لە شوێنی خۆی، بۆ چواردە، تکایە.

بەڕێز محمد دلێر محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

خاڵی چواردە: پارەی سندوقی نیشتەجێ بوون زیاد بکرێت و بۆ سلفەی خانوو بەرەش جیاوازی لە نێوان، شارو شارۆچکەکاندا نەکرێت، لە 20 ملیۆن دینار کەمتر نەبێت.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کەرەمکە جارێکی تر.

بەڕێز د.ئاراس حسين محمود كريم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بە شێوەیەك لە شێوەکان، ئەم بابەتە موعالەجەکراوە، لە زیاد کردنی ماددەی ئیزافی، دواتر کەهاتینە سەر یاسایەکە ئەتوانین دەنگی لەسەر بدەین، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بۆ خاڵی 15 تکایە.

بەڕێز محمد دلێر محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

خاڵی پازدە: تەئکید بکرێت لەسەر دانانی بنەمایەکی بەرهەم هێنان و بازرگانی بۆ هەرێمی کوردستان، ئەویش لە ڕێگەی دروست کردنی کارخانەو پرۆژەی بەهەم هێن، بەدانانی نەخشەیەکی درێژ خایەن بۆ دروست کردنی کارخانەی پیشەسازی بنەڕەتیەکان(الصناعات الاساسية) وەك پیشەسازی، بیناسازی و کارەبایی.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

د.ئاراس كەرەمكە.

بەڕێز د.ئاراس حسين محمود كريم:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

لیژنەی دارایی لاری نیە وەكو پێشنیارێك بەرز بكرێتەوە بۆ حكومەت، سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

بەڕێزان كێ لەگەڵ ئەوەیە بەرز بكرێتەوە بۆ حكومەت، ئەو پێشنیارە تكایە دەستان بەرز بكەنەوە؟ تكایە بیخوێنەوە بەس تكایە گوێ بگرن، یەعنی خوێندرایەوە، جارێكی تر ئەڵێم بخوێندرێتەوە، بەڕاستی زۆر ئیحتیرامم بۆتان هەیە، ئەوە باش نیە، هیلاكیش بوونە ئەزانم درەنگە، بەڵام بەردە وام دەبین، كەرەمكە.

بەڕێز محمد دلێر محمود:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

خاڵی پازدە: تەئكید بكرێت لەسەر دانانی بنەمایەكی بەرهەم هێنان و بازرگانی بۆ هەرێمی كوردستان، ئەویش لە ڕێگەی دروست كردنی كارخانەو پرۆژەی بەهەم هێن، بەدانانی نەخشەیەكی درێژ خایەن بۆ دروست كردنی كارخانەی پیشەسازی بنەڕەتیەكان(الصناعات الأساسية) وەك پیشەسازی، بیناسازی و كارەبایی.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

ئەمەش ڕەبتی نیە بە بودجەوە، تكایە بۆ خاڵی 16.

بەڕێز محمد دلێر محمود:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئەولەویەت بدرێت بە وەزارەتە بەرهەم هێنەكانی وەكو پیشەسازی و بازرگانی و كشتوكاڵ و ئاودێری.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

ئەویش ڕەبتی نیە بە میزانیەوە، بۆ خاڵی 17، تكایە.

بەڕێز محمد دلێر محمود:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

خاڵی حەڤدە: لیژنەی دارایی پێویستی بكات لەسەر حكومەت كە هاوسەنگی و دادگەری رەچاو بكات لە ڕێژەی دابەشكردنی هەردوو بودجەی وەگەڕ هێنان و وەبەرهێنان، هەروەها لە ناوچە جیا جیاكان و توێژە جیاوازەكاندا.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

لیژنەی دارایی كەرەمكە.

بەڕێز خورشيد أحمد سليم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ناو یاسایەکەدا خاڵێك هاتووە، ئەو حاڵەتەی عیلاج کردووە، (إلزام الحكومة بتوزيع الميزانية التشغيلية، والميزانية الإستثمارية على محافظات حسب عدد السكان).

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

خاڵێکی تر تکایە.

بەڕێز محمد دلێر محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

خاڵی هەژدە: چاو بگێڕدرێتەوە بە شێوازی ئیفاد و تێچوونەکانی لەسەر بنەمای پێویستی و ڕیزبەندی بێت، چونکە تەنها لە شەش مانگی یەکەمی 2009 چوار ملیار بۆ ئیفادات سەرف کراوە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

لیژنەی دارایی کەرەمکە.

بەڕێز د. ئاراس حسین محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەو بابەتە پەیوەندی بە حکومەتەوە هەیە، پەیوەندی بە موازەنەوە نیە، بە پێی ڕێنمای ئەو خۆی ئەزانێ کێ ئیفاد دەکات و بە ئسلوبی ئیفاد، لە ڕاپۆرتەکەشدا باسمان کرد.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، ئێمە تەداخول ناکەین لە چۆنی ئیشی تەنفیزی خۆیان ئیشی خۆیان دەزانن، بۆ خاڵی نۆزدە تکایە.

بەڕێز محمد دلێر محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

خاڵی نۆزدە: لەبەر زۆری میلاکاتی ئاسایش و پێشمەرگەو ناوخۆ لە ڕابردوو و ئەمساڵیشدا داوا بکرێت زیادەی ئەو میلاکانە بخرێتە سەر وەزارەتە خزمەتگوزاریەکان، چونکە سوپاس بۆ خودا لە کوردستان ئاسایش بەرقەرارە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

لیژنەی دارایی کەرەمکە.

بەڕێز د.ئاراس حسین محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەمە بە شێوەیەکی گشتی یەکێکە لە پێشنیارەکانمان بۆ حکومەت، لە ڕاپۆرتەکەدا، سوپاس.

بەڕێز محمد دلێر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەمە نالێم پەیوەندی بە بودجەوە هەیە، بە نیسبەت ئەو خاڵەوە پەیوەندی بە بودجەوە نیە، ئەوەی وەزارەتی داخلی وبەڕێوەبەرایەتی ئاسایشی گشتی خۆیان دەتوانن تەعلیمات دەربکەن.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، بۆ خاڵی 20 تکایە.

بەڕێز محمد دلێر محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

خاڵی بیستەم: ئەو بڕە پارەییەی پێشنیاز کراوە، بۆ شەهیدان و ئەنفالکراوان و کیمیاباران و کەم ئەندامان، زۆر کەمە و پێویستە زیاد بکرێت، زیاد لەوەی پێشنیار کراوە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

لێژنەی دارایی کەرەمکە.

بەڕێز د.ئاراس حسین محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

کاتێك کە هاتە موناقەشە ئەو ماددەیە، ئەتوانن موناقەشە بکرێت و ڕای زۆرینەی لەسەر وەربگیرێت و سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

دروستە، بۆ پێشنیاری 21 تکایە.

بەڕێز محمد دلێر محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

خاڵی بیست و یەك: مووچەی زیندانیانی سیاسی و کەرتی پۆلیس و پۆلیسی هاتووچۆ وەکو مووچەی هاوکارانیان لە ناوەند لێ بکرێت.، قەسدیان حکومەتی ناوەندە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

لیژنەی دارایی کەرەمکە.

بەڕێز د.ئاراس حسین محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە وەکو پێشنیارێك شتێکی وا، پێشنیارمان کردووە، دواتر ئەو بابەتە لەڕێگەی یاساییەوە ئیتر حکومـەت خۆی تەنزیمی دەکات، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

یاسای پێ هەیە، مووچەی هەرێم وەکو عیراقی لێ بکرێت، پێشنیار بکرێت جێبەجێ بکرێـت، بـۆ خـاڵی 22 تکایە.

بەڕێز محمد دلێر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

خاڵی بیست و دوو: لێپێچینەوە بکرێت لەو پڕۆژانەی کە لە حاڵی جێبـەجێ کردنـدان، بـەڵام ناویـان لـەناو پڕۆژەکاندا نەهاتووە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڵێ کەرەمکە.

بەڕێز د.ئاراس حسین محمود کریم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە لیژنەی نەزاهەمان هەیە، لیژنەی پیشەسازیمان هەیە، ئـەتوانن بەدواداچـوونی بـۆ بکـەن، لەسـەر ئـەو ڕەئییەی کە لە لیژنەکەدا هاتووە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بۆ خاڵی 23 تکایە.

بەڕێز محمد دلێر محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

وەستاندنی ئەو پڕۆژە پێشنیار کراوانەی کە تەندەرەکانیان فرۆشراوە کەچی هێشتا لەلایـەن پەرلەمانـەوە پەسەند نەکراون.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

لیژنەی دارایی کەرەمکە.

بەڕێز د.ئاراس حسین محمود کریم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەو لیژنە بەڕێزەی کە ئەو پێشنیارەی پێشکەش کردووە، ئەتوانێت بەدواداچوونی بۆ بکات، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك بلال کەرەمکە.

بەڕێز أحمد سلیمان(بلال):

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

دیارە ئێمە لەناو پڕۆژە پێشنیار كراوەكاندا، دەبینین پڕۆژەیەك هاتووە، نۆژەن كردنەوە یان با بڵێین نازانم ناوەكەم لەبەر دەست نیە، باسی 500 خانووی هەڵەبجە دەكات كە ئیشیان لەسەر دەكرێت، ئێستا تەندەرەكەی فرۆشراوە، گەڕاندراوەتەوە تەندەرەكەشی، بەڵام لە پڕۆژە پێشنیار كراوەكاندا هەیە، تا ئێستا پەرلەمان موسادەقەی لەسەر نەكردووە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

لیژنەی دارایی كەرەمكە.

بەڕێز د.ئاراس حسین محمود:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

تەوەقوع دەكرێت ئەو پڕۆژەیە پڕۆژەی ساڵی پێشوو بووبێت، بەڕەئی من.

بەڕێز محمد دلێر محمود:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

خۆی زۆر لەو پڕۆژانە، كە ئەخرێتە تەندەر، تەوزیع دەكرێت، جاری واهەیە شەش مانگ دوای ئەوە ئیحالە دەكرێت بۆ موقاول، لەبەر ئەوەی كە وەختێ تەندەر دەكرێت و دەردەچێت، كاك اسماعیل لەوانەیە چاك بزانێت، كاك خورشیدیش چاك بزانێت، بە 5 مانگ، 6 مانگ، دوای ئەوە ئیحالە دەكرێت بۆ موقاول و پارەی بۆ سەرف دەكرێت، كاتێك كە تەندەر دەكرێت، شەرت نیە پارەكەی بۆ تەخصیص كرابێت.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

بەڕێزان ئەوە شەش موقتەرەحی تر هاتووە، شتێكی رەبتی بە پڕۆژە یاساكەوە هەیە، لێرە باس ناكرێت، ئێستا بچۆ سەر پێشنیار كراوەكان، تكایە كاك محمد دلێر، كەرەمكە.

بەڕێز محمد دلێر محمود:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

چەند پێشنیار كراوی تریش هەیە لەلایەن لیژنەكانەوە كە ئەمانەن، یەكەمیان، كەم كردنەوەی هەموو دەروازەكانی مینەح و تەبەروعات و ئیعانات و مەصروفات ئوخرا، كەلەلایەن هەموو وەزارەتەكان بێجگە لە هەردوو وەزارەتی تەندروستی و كاروباری كۆمەڵایەتی بە بڕی 90٪، هەروەها هەرسێ سەرۆكایەتیەكەی هەرێم بەبڕی لە 50٪.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

ئەوە باس كرا بۆ خاڵێكی تر.

بەڕێز محمد دلێر محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

خاڵی دووەم: هەڵگرتنی هەموو ئەو پڕۆژانەی کە بۆ حیزب تەرخانکراون، هەڵگرتنی هەموو ئەو پڕۆژانەی کە دووبارەن، یان بە ڕوونی دیاری نەکراون، یان پێشتر تەواو بوون و سەرلەنوێ پارەیان بۆ تەرخانکراوەتەوە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ئەویش باس کرا، بڕۆ بۆ خاڵی سێ.

بەڕێز محمد دلێر محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

خاڵی سێیەم: ناردنی میزانیەکی هاوپێچ بە ناوی میزانیەی مینحەکان، پارە گلدراوەکان کە چارەنووسی زیاتر لە 6400 ملیارو چوارسەد ملیۆن دۆلاری تیادا دیاری بکرێت، سەبارەت بەو پارەو پڕۆژەو پڕۆژە جۆراو جۆرانەی کە لە پای گرێ بەستەکانی نەوت و پارەی گلدراوەی بەرنامەی نەوت بەرامبەر بە خۆراك هاتوونەتە کوردستانەوە چیان بەسەر هاتووە؟ لەچ خەزینەیەکدا پارێزراون؟، کەی سەرف کراون؟، چۆن سەرف کراون؟، چەندی ماوەتەوە و چۆن لە پلانی ئایندەدا سەرف دەکرێت؟، لەگەڵ هەموو ئەو زانیاریانەو زانیاریە پێویستەکان، لەو بارەیەوە بە خشتەو ژمارەو داتای پێویستەوە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

لیژنەی دارایی رەئیتان.

بەڕێز د.ئاراس حسین محمود کریم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕێزان لێژنەی نەزاهە ئەتوانێ ئەو بەدواداچوونە بکات، دەرئەنجامەکەیمان بۆ بنێرێت.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك شاهۆ کەرەمکە.

بەڕێز شاهۆ سعید فتح الله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەو داواکاریە پەیوەندی بە میزانیەکی هاوپێچ هەیە، چونکە بەڕێز وەزیری سامانە سروشتیەکان، کە پرسیارمان لێی کرد، سەبارەت بەداهاتی گرێ بەستەکانی نەوت، وتی ئەوانە داهات نین، لە حاڵەتێکی وەها ئێمە پێویستیمان بە میزانیەکی ترە، ئەویش میزانیەی مینح، تا ئێستا میزانیەی مینح نەگەیشتۆتە دەست ئەندامانی پەرلەمان، بزانین ئەو مینحانەی کەلە پای ئەو گرێ بەستانە هاتوون چەندن؟ چۆن سەرف کراون؟ سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کەرەمکە فەرموو.

بەڕێز خورشید أحمد سلیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لە ناو ئەو یاسایەدا خاڵێك هاتووە، وەزارەتی دارایی و ئابووری لەگەڵ وەزارەتی نەوت، پێویستە بەدواداچوونێکی لەسەر بکەن و، بیخەنە بەردەستی پەرلەمان.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کەرەمکە.

بەڕێز د. شاهۆ سعید فتح الله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕێز وەزیری سامانە سروشتیەکان کتێبێکی پێ بوو، کە لەساڵی 2009 دەرچووە، ئەمە خشتەی مینحەکانی بودجەیە، ئێمە باس لە بودجەی 2010 دەکەین، باس لە 2009 ناکەین، ئەو کتێبە لە 2009دەرچووە، ئێمە پێویستمان بە خشتەیەکە، کە بۆمان ڕوون بکاتەوە، ئەو داهاتانە چەندن وەچۆن سەرف کراون؟، وە چەندیان ماون؟، لە ساڵی 2010 بە پێی پلان چۆن سەرف دەکرێت؟

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزان ئێستا کێ لەگەڵ ئەمەیە، لەگەڵ ئەم پێشنیارەیە کە ڕەفع بکرێت، کەرەمکە فەرموو.

بەڕێز سۆزان شهاب نوری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەوە داوای حکومەت خۆیەتی، بە یاسا ناردوویەتی لەماددەی 23 یە، زۆر وازح دەڵێت: (تقوم وزارة المالية و الإقتصاد و بالتنسيق مع وزارة الموارد الطبيعية بتخمين و تقدير الموارد التي تتحقق من نشاطات و إستثمار الموارد الطبيعية المستحقة للإقليم وفقاً للدستور العراقي و تضاف الى الواردات المتحققة) حکومەت خۆی دەڵێت، ئەبێ ئەمکارە بۆم پەسەند بکەن، بۆ ئەوەی ڕێکی بخەم، بۆ ئەوەی لەدوایش من ئیزافەی بکەم بۆ (واردات متحققة).

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

پرسیارەکە دەڵێت بۆ پەرلەمان بێت، فەرقەکەی بەس ئەوەندەیە تەعدیلە، کاك عبدالله، کەرەمکە.

بەڕێز عبدالله مەلا نوری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕێز وەزیری سامانە سرووشتیەکان لە وەلامی پرسیاری من دا دەڵێت، کە دەڵێم ئەو نەوتەی کە بۆ ئێران ئەڕوات بۆ کوێ دەچێ؟ لە وەڵام دا دەڵێ: ئەو داهاتە.......

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

تکایە، وەرە سەر ئەو مەوزووعە، وەزیر نە لێرەیە، ئەوە دوێنەکە بوو، کەرەمکە.

بەڕێز د. زانا ڕؤوف حمە کریم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بێگومان ئەوەی کە لە مادده (23) دا هاتووە، فەرقی هەیە لەگەڵ ئەو یاداشتەی کە تایبەتە بەوەی کە تۆ میزانیەیەکی مینەح دادەنێی، چونکە لە ماددەی (23)دا تەنها ئاماژە بەوە دەکرێ، وەزیری دارایی بە هەماهەنگی لەگەڵ وەزیری سامانە سروشتیەکان، ئێمە مەبەستمان لەوە نیە، بە حوکمی ئەوەی لەسەر وتەی بەڕێز وەزیری سامانە سرووشتیەکان، وتی: بەشێك نیە لە داهات، ئێمەش نامانەوێت وەکو بەشێك لە داهات، سەیری بکەین، ئەوەی کە لە یاساکەدا هاتووە، دەڵێ: وەکو داهاتە، بەڵام بەڕێز وەزیری سامانە سروشتیەکان خۆی دەڵێت: ئەوە داهات نیە، ئینجا ئەگەر ئەوە بە داهات حسێب نەکرێت، پاشان تەقدیری ئەو داهاتە دەکرێت، ئێمە ئەولێلی و لێکچوونانەمان بۆ دروست دەبێ، نیسبەکە جیا دەکرێتەوە، بۆیە وەکو پێشنیازێکە دەبێتە وەرەقەیەکی هاوپێچ، لە هەمان کاتدا پرۆژە پێشنیازکراوەکان، لە هەمان کاتدا بڕی ئەو داهاتەش کە هەیە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سۆزان خان کەرەمکە.

بەڕێز سۆزان شهاب نوری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

خۆی حکومەت لە ماددەی (23)دا ئیلزامیان دەکات، بە پێی یاسا داویەتیە دەستی ئێمەی پەرلەمان، دەڵێ: ئێوە بۆم پەسند بکەن کە وەزارەتی مالیە و ئیقتیصاد، بە تەنسیق لەگەڵ وەزارەتی سامانە سروشتیەکان، ئەو نەشاتاتانەی، هەرچی بڕە پارەیەك لە ئیستیسماری مەواردی تەبیعی، کە حەقی ئیقلیم خۆیەتی، ئیزافە بکرێ (إلى الواردات المتحققة)، ئەگەر ئێمە ڕاست دەکەین کە ئەگەر هاتینە سەر یاساکە، دەنگی بۆ بدەین بۆ ئەوەی ئەو داوایەی حکومەت جێبەجێ بێت و ئەو واریداتانە هەمووی دەرکەوێت.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، تکایە هێمن بن، گوێ بگرن، دوا وەختە هەموو هیلاکن، دەیخەینە دەنگدانەوە، ئەوەی لەگەڵی نیە دەنگی بۆ نەدات، کێ لەگەڵ ئەو پێشنیارەیە بنێردرێ بۆ حکومەت تکایە دەستی بەرز بکات؟ (29) کەس لەگەڵدایە کە بنێردرێ، کێ لەگەڵدا نیە؟ بە زۆرینەی دەنگ ڕەفز کرا، بۆ خاڵی (4) تکایە.

بەڕێز محمد دلێر محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئاشکراکردنی پارەی گلدراوە (الميزانية المدورة)، مەدەوەرەی هەموو وەزارەتە تازەکان و هەموو وەزارەتە هەڵوەشاوەکان.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر ئاشکرایە، کێ لەگەڵدایە دەستی بەرز بکات؟ (23) کەس لەگەڵە، کێ لەگەڵدا نیە؟ (37) کەس لەگەڵ نیە،ڕەفز کرا، بۆ خاڵی (5) تکایە.

بەڕێز محمد دلێر محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

5- خەمڵاندنی ئەو گوژمەیەی کە لە (1) دۆلار بۆ هەر بەرمیلێکی کێلگە نەوتیەکانی هەرێم بەرهەم دەهێندرێن، تۆمارکردنیان لە لیستی داهات دا.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

لێژنەی دارایی، ڕەئیتان تکایە؟

بەڕێز د. ئاراس حسین محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەگەر شتێك هەبێ لەو بابەتە، بێگومان تۆمار بکرێ لە لیستی داهات دا لەگەڵێداین.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

جەنابی وەزیر ڕەئیتان؟

بەڕێز شێخ بایز تاڵەبانی/ وەزیری دارایی و ئابووری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دیارە ئەو یاسایە تازە دەرچووە، هەر وەختێکیش ئەو ئیراداتانە کە هاتو گەیشتە دەست ئێمە، لەوێ بابێك هەیە، ئیراداتی عەرەزی پێ دەڵێن، ئێمە لەو بابەدا تەسجیلی دەکەین.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کەرەمکە.

بەڕێز خورشید أحمد سلیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەگەر مەبەست بێت لە تەسجیلی ئیرادات، کە ئەو پارە بێتە وەزارەتی دارایی، ئەوجا وەزارەتی دارایی بۆ جارێکی تر دابەشی بکاتە سەر کوردستان، تەبعەن من لەگەڵ ئەوە نیم، یاساکە وازحە دەڵێ: تەرخانکرێن بۆ پارێزگایەك کە نەوتی لێ بەرهەم دێنیت، ئەوە قەرەبووکردنە بۆ تێکچوونی ڕێگاوبان و، پیس بوونی ژینگە و مەخاتری حەرب، لە کاتی حەرب ئەو مەنتیقە تووشی مەخاتر دەبێت، لەبەر ئەوە دەبێ ئەوە بمینێت بۆ محافەزەکە، ئەوە حەقی ئەو محافەزەیە، نابێ دەستکاری بکرێت، هەمان شت لە یاسای عیراقدا هاتووە، بە هەمان شکل کە ئەوە حەقی محافەزە خۆیەتی.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك شاهۆ کەرەمکە.

بەڕێز د. شاهۆ سعید فتح الله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە باسمان لە شێوازی ئینفاقەکەی نەکردووە، بەڵکو باسمان لە ئیرادەکە کردووە، لێرەش دا ئێمە دەڵێین تەقدیر، تەخمین، واتا حکومەتی هەرێم تەقدیری چەند دەکات؟ ئەو پارانەی کە لە پای فرۆشتنی یەك دۆلار بۆ هەر بەرمیلێك کە دەگەڕێتەوە، بە چەند تەخمینی دەکات؟ بۆمان بنێرێت.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك عەونی کەرەمکە.

بەڕێز عونی کمال بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەگەر ئێمە تێبینی ماددەی (43)ی موازەنەی عیراقی بکەین، ئەوە نەصەکەیەتی: أولاً: يتولى وزير المالية الإتحادي تحويل مبلغ ما يعادل (1) دولار عن كل برميل نفط خام المنتج في المحافظة)، (1) دولار عن كل برميل نفط خام المكرر في مصافي المحافظة، (1) دولار عن كل (150) متر مكعب منتج من الغاز الطبيعي في المحافظة، و تخصص في موازنة المحافظة المعنية، ويتم تحويل المبالغ شهرياً، و تجري التسويات النهائية وفق نتائج تدقيق ديوان الرقابة المالية الإتحادي)، ئێمە لە لێژنەی یاسایی پێشنیاری ئەوەمان کردووە لە فەقەرەی (2) گوتوومانە: (إضافة النسب المبينة في المادة (43) من قانون الموازنة الإتحادية لسنة 2010 و الخاصة بتحويل المبالغ عن عائدات النفط الخام و الغاز المنتج في المحافظة إلى موازنة الإقليم حال ورودها)، بۆ لەویە گوتوومانە (حال ورودها) لەبەر ئەوەی مانگانەیە، جارێ نەهاتووە، مەعلوم نیە کەی دێتەوە؟ زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزان ئێستا وازح بوو، زیاتر موناقەشە ناکەین، دەخەینە دەنگدانەوە، تکایە وریابن، کێ لەگەڵە دەستی بەرز بکات؟ زۆر سوپاس، کێ لەگەڵدا نیە؟ (4) کەس لەگەڵ نیە، خاڵی (5) پەسند کرا، بۆ خاڵی شەش تکایە.

بەڕێز محمد دلێر محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

6- هاوکات لەگەڵ پەسندکردنی بودجەدا پرۆژەی یاسای هەموارکردنی سیستەمی مووچە لە هەرێمدا، کە لە پەرلەمانی کوردستان ڕۆژی (2010/2/23) خوێندنەوەی یەکەمی بۆ کرا، پەسند بکرێ.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

لێژنەی دارایی ڕەئیتان؟

بەڕێز د. ئاراس حسین محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەو بابەتە تا ئەو لەحزەیە پەیوەندی بە موازەنەوە نیە، دواتر ئەوە دەخرێتە بەردەمی ئەندامانی پەرلەمان، وا تێ دەگەم خوێندنەوەشی بۆ کراوە بۆ موناقەشە کردن، دواتر بڕیاری لەسەر دەدرێ، بە زۆرینەی دەنگ.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

لیژنەی یاسایی ڕەئیتان؟

بەڕێز شێروان ناصح حەیدەری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پرۆژەیەك لەو بابەتە خوێندنەوەی یەکەمی لەو پەرلەمانە بۆ کرا، ئاراستەی حکومەت کراوە بۆ دیراسەت کردنی، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بۆ خاڵی (7) تکایە.

بەڕێز محمد دلێر محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پێداچوونەوەی لیستی خەملێندراوی ئیراداتی سەرجەم وەزارەت و دامەزراوەکانی هەرێم، بە شێوەیەك کە بڕی داهاتەکانیان لەگەڵ سروشتی کاریان دا هاوتا بێ، بە بەراورد لەگەڵ ساڵانی پێشوو لۆجیکی بێ، نەك کەمتر، لەگەڵ ئاشکراکردنی چارەنووسی داهاتی ئەو نەوتەی کە بە پاڵاوگەی یاسایی و نایاسایی دا تێدەپەڕن و لە خاڵە سنووریەکانەوە دەفرۆشرێن، هەروەها داهاتی باج و رسووماتی ئەو ئیرادەی کە بە پێی ماددەکانی (110-114-115) لە دەستووری عیراق، بەشێکن لە داهاتی هەرێم، هەروەها داهاتی هەردوو فڕۆکەخانەکانی هەولێر و سلێمانی.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

لیژنەی دارایی ڕەئیتان؟

بەڕێز د. ئاراس حسین محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەو بابەتە چەند جارێك لەگەڵ وەزیرە بەڕێزەکان قسەی لەسەر کرا و هەموویان وەڵامی خۆیانیان وەرگرت، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

جەنابی وەزیر ڕەئیتان؟

بەڕێز شێخ بایز تاڵەبانی/ وەزیری دارایی و ئابووری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە ئێستاش دووبارەی دەکەینەوە، ماتووڵ حیساباتی خیتامی هەیە، ماتووڵ ڕەقابەی مالی هەیە، تەدقیق دەکات، ئەگەر ئەوە وابێ، ئەوە موصادەقە، ئەوە خۆی تەخمینە، ئەگەر رەقابەی مالی ئەو جیهەتەیە کە تەصدیقی دەکات.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

دەیخەینە دەنگدانەوە، کێ لەگەڵ ئەو پێشنیارەیە کە ئێستا خوێندرایەوە تکایە ئێستا دەستی بەرز بکاتەوە؟ 35 کەس، فەرموون، کێ لەگەڵ دانیە؟ 52 کەس لەگەڵ دانیە، بۆ خاڵی 8 تکایە، کاك محمد فەرموو.

بەڕێز محمد دلێر محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

خاڵی هەشتەم:

ڕوونکردنەوەی سیستەمی مووچە و دەرماڵە بەشێوەیەکی ڕوون کە هەموو داتاو ژمارەکان لەخۆ بگرێت، سەبارەت بە:

أـ فەرمانبەران بە هەموو پلەکانیانەوە، لە فەرمانبەری ئاساییەوە بۆ بەڕێوبەری گشتی و خاوەن پلە تایبەتەکان لە هەموو وەزارەت و دامودەزگاکانی حکومەت دا.

ب ـ خانەنیشینان، لە خانەنیشینی ئاساییەوە بۆ ئەوانەی بە پلەی تایبەت خانەنیشین کراون، ئەو مووچە خۆر و فەرمانبەرانەی کە مووچەی حکومەت وەردەگرن و دەوام ناکەن، وەك کادیرە حیزبیەکان بۆ نموونە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

لیژنەی دارایی ڕەئیتان؟ کەرەمکە کاك د. ئاراس.

بەڕێز د. ئاراس حسین محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بە نیسبەت سیستەمی مووچەوە، سیستەمی خۆی تەعلیماتی خۆی هەیە، هەر بەڕێزێك بیەوێت ستێپەکان هەیە بچێت سەیری بکات، بەڵام بە نیسبەت خاڵی دووەمەوە ئەو کەسانەی کە دەوام ناکەن و ئەوانەوە، دەتوانن لیژنەی نەزاهە یان هەر لیژنەیەکی تر بەدواداچوونی بۆ بکات و لێی بکۆڵێتەوە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

لیژنەی دارایی تکایە دووبارە رەئیتان چیە؟، کەرەمکە کاك د.ئاراس.

بەڕێز د. ئاراس حسین محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

به نیسبەت ئەوەی کە بزانین مووچە چۆنە و بە پێی دەرەجات چۆنە؟ ئەوە سیستەمی مووچە هەیە لە هەرێم و لە عیراق تەتبیق دەکرێت، باوەڕ ناکەم هیچ جیاوازیەك هەبێت، دەربارەی ئەوەی کە موەزەف هەیە و دەوام ناکات و مووچەی بۆ سەرف دەکرێت، ئەوە بابەتێکە پەیوەندی بە ئێمەوە نیە، یەکێك لە لیژنەکان یان چەند لیژنەیەك دەتوانێ بەدواداچوونی بۆ بکات، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

جەنابی وەزیر رەئیتان؟

بەڕێز بایز تاڵەبانی/ وەزیری دارایی و ئابووری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دیارە ئێمە جەدوەلی وەزائیفمان داوەو لەناو بودجەکەی ئێمەیە، ئەوە مەوجودە، جارێکی تریش دەگەڕێمەوە سەر ئەوەی کە چەند جیهەتێك هەیە و دەتوانن تەحقیقی تیا بکەن و تەدقیقی تیا بکەن و ئەگەر هەر شتێك لەو بابەتە هەبێت ئاگادار بکرێینەوە بۆ ئەوەی کەوا ئیجرائات بکەین.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزان کێ لەگەڵ ئەم بڕگەیەیە کە خوێندرایەوە، کە بڕگەی أ بوو، تکایە؟ کاك د.ئاراس جارێکی تر بیخوێنەوە بۆ ئەوەی دەنگی بۆ بدەین.

کەرەمکە کاك محمد.

بەڕێز محمد دلێرمحمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

خاڵی هەشتەم:

ڕوونکردنەوەی سیستەمی مووچە و دەرماڵە بەشێوەیەکی ڕوون کە هەموو داتاو ژمارەکان لەخۆ بگرێت، سەبارەت بە:

أـ فەرمانبەران بە هەموو پلەکانیانەوە، لە فەرمانبەری ئاساییەوە بۆ بەڕێوبەری گشتی و خاوەن پلە تایبەتەکان لە هەموو وەزارەت و دامودەزگاکانی حکومەت دا.

ب ـ خانەنیشینان، لە خانەنیشینی ئاساییەوە بۆ ئەوانەی بە پلەی تایبەت خانەنیشین کراون، ئەو مووچە خۆر و فەرمانبەرانەی کە مووچەی حکومەت وەردەگرن و دەوام ناکەن، وەك کادیرە حیزبیەکان بۆ نموونە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

تکایە کێ لەگەڵ ئەو پێشنیارەیە دەستی بلند بکات؟ فەرموو کوێستان خان.

بەڕێز کوێستان محمد عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئـەوەی کـادیرە حیزبیـەکان دەنگمـان لەسـەری داوە بـە کـۆی دەنـگ بـڕدرا، بۆیـە حـەق نیـە، ئـەوەی لێ دەربهێندرێت، چونکە ڕەنگە ئەم جارە ئەم خاڵە دەنگ نەهێنێ و کادیرە حیزبیەکانمان پێشتر لە ....
.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ئاوا ئەگەر دەنگی نەهێنا لەوێ دەنگی هێناوە، نا نا، خوشکی من ئەمە یاسا نیە، ئەمـە یاسـا نیـە پێشـنیارە، باشە أ و ب بخەنە دەنگدانەوە، کێ لەگەڵە دەست بـەرز بکاتـەوە تکایـە؟ 38 کـەس لەگەڵـە، فـەرموون، کـێ لەگەڵ دانیە؟ فەرموون، 55 کەس لەگەڵ دانیە، ئەوش لاچوو، بۆ خاڵی 9 تکایە، کەرەمکە کاك محمد.

بەڕێز محمد دلێر محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

خاڵی نۆیەم:

ئەو وەزارەت ودامودەزگایانەی کە سیمای دوو ئیدارەییان پێوە دیارە بە تایبەتی هەردوو (وەزارەتی دارایی ـ س) و (وەزارەتی دارایی ـ ه)، هەر دوو ئاسایشی سلێمانی و هەولێرو هەر دوو دیوانی چاودێری دارایی.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

لێژنەی دارایی ڕەئیتان؟ کەرەمکە کاك د.ئاراس.

بەڕێز د.ئاراس حسین محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەو حاڵەتانەمان هەمووی موعالەجە کردووە لە یاساکە بە زیادکردنی ماددەی ئیزافی، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

جەنابی وەزیر رەئیتان؟ فەرموو.

بەڕێز شێخ بایز تاڵەبانی/ وەزیری دارایی و ئابووری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

یەك شتم هەیە، دیارە ئەوەی بە نیسبەت مینەوە کە مینیشی تیایە، ئەوە هەموو جارێك لە بیر دەکرێت.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

لیژنەی دارایی رەئیتان، کەرەمکە کاك د.ئاراس.

بەڕێز د.ئاراس حسین محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڵێ مینیشی تیایە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزان گوێتان لێی بوو کێ لەگەڵ ئەو بڕگەیەیە، تکایە دەستتان بەرز بکەنەوە؟ کەرەمکە پەیمان خان.

بەڕێز پەیمان عزالدین عبدالرحمن:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەو پێشنیارە لەگەڵ ئەوەی لە دەقی یاساکە هەیە جیاوازە، چونکە ئەو مودەی 6 مانگی بۆ داناوە، بەڵام لەم پێشنیارە دا ئەوەیە کە ئێستا ئیشی لەسەر بکرێت و ئیقرار لەسەر دوو ئیدارەیی نەکرێت.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك عونی کەرەمکە فەرموو.

بەڕێز عونی کمال بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە پێشنیارمان کردیە کارکردن بەو پێشنیارە لە 2010/1/1 دەست پێ بکات، واتە ئێستا سێ مانگ تەواو بووە، تەنها سێ مانگ ماوەتەوە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك شێروان فەرموو.

بەڕێز شێروان ناصح حیدری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەوە لەناو یاساکە وەکو پێشنیار لە لیژنەی هاوبەشەوە هاتووە، ئەگەر پێشنیارێکی تر هەبێت لە کاتی موناقەشە کردنی یاسایەکە دەخرێتە دەنگدانەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك کاردۆ فەرموو.

بەڕێز کاردۆ محمد پیرداود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لیژنەی یاسایی ئاگادارن کە بڕیارێك هەیە لە پەرلەمان کە تەعامول لەگەڵ هیچ موئەسەسەیەك و وەزارەتێك ناکرێت هەتا هەڵبژاردن کە یەکی نەگرتبێتەوە، یەعنی ئەمە شتێکە و بڕیارە و هەیە لە پەرلەمان، ئێستا ئەمە چۆن دەخرێتە دەنگدانەوە؟ ئەوە لیژنەی یاسایش لێی ئاگادارن، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

لەگەڵ ئەوەش، چونکە هەندێ پەرلەمانتار پشتگیری لێ دەکات، ئەوەی رەئی لەگەڵ نیە با دەنگی بۆ نەدات، دەیخەمە دەنگدانەوە کێ لەگەڵە؟ کەرەمکە سۆزان خان.

بەڕێز سۆزان شهاب نوری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

با دەنگدانەکە وا نەبێت ئێمە دژی یەکگرتنەوەی ئەم دەزگایانەین، بگرە ئێمە تەئکیدی لێ دەکەینەوەو بە زووترین کات و لە مانگی 1 یشەوە ختسومانەتە ناو حیساب، بۆیە مادام موعالەجەیان کردووە تکاتان لێ دەکەین لە کاتی موناقەشاتی قانون و لیژنەی یاسایی لەو کاتەدا قسەی لەسەر بکات، دوایی ئێمە دژی ئەوە نین یەکبگرنەوە، ئەگەر حەزیش دەکەن ئێمە دەڵێین هەر ئێستا یەك بگرنەوە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

نەم گوتووە، تۆ دژی بە یان لەگەڵی بە، جەنابت ئازادی لە دەربڕینی بیروڕا، پێشنیارێکە دەڵێت داوا بکەی یەك بگرنەوە، بخرێتە دەنگدانەوە، تکایە کێ لەگەڵە با دەست بڵند بکات؟ زۆر سوپاس، کێ لەگەڵ دانیە؟ بە کۆی دەنگ پەسەند کرا، بۆ خاڵێکی تر، کەرەمکە کاك محمد.

بەڕێز محمد دلێر محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

خاڵی دەیەم:

پرۆژەی وەزارەتەکان بە پێی پسپۆری وەزارەتەکان بێت و هیچ وەزارەتێك لە دەرەوەی پسپۆری خۆی هیچ پرۆژەیەك پێشنیاز نەکات.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

لیژنەی دارایی رەئیتان، کەرەمکە کاك د.ئاراس.

بەڕێز د.ئاراس حسین محمود کریم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

وەڵڵا ئێمە تەئیدی دەکەین، بەڵام لەو بڕوایە دام وەزارەتەکان واقیعی ترن لەوەی کە دوورە لە وەزارەتەکان، ئێستا ئەو پرۆژانەی کە دانراون بە پێی پێویستیە، بەڵام لەگەڵ ئەوەشدا ئەو پێشنیارە تەئید دەکەین.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

جەنابی وەزیر رەئیتان؟.

بەڕێز شێخ بایز تاڵەبانی/ وەزیری دارایی و ئابووری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

وەڵڵا دیارە جەنابی سەرۆکی پەرلەمان، هەر چ پرۆژەیەك کە دێت بۆ پەرلەمان ئەگەر لە رێگای حکومەتەوە بێت کە وەکو جیهەتێکی تەنفیزی زیاتر دیراسەی پرۆژەکەی کردووە، چونکە لە ناو واقعی هینەکە دایە، بۆیە ئێمە پێمان باشە ئەوانەی کە لەڕێگای حکومەتەوە دێت موناقەشە بکرێت، و قەراری لەسەر بدرێت.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بە حەقیقەت ناکرێت بڵێی هیچ پرۆژەیەك پێشنیار نەکات، من نازانم بڵێم چی، کەرەمکە کوێستان خان.

بەڕێز کوێستان محمد عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە لەم بودجەیە بینیمان وەزارەتی ناوخۆ باسی تەکیە دەکات، وەزارەتی دارایی باسی زانکۆ دەکات، لەبەرئەوەی کە فعلەن ئیختساسی نەبووە، داوادەکەین ئیختیصاصی بێت.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر بۆچوونەکەت دروستە، بەڵام کە دێتە ئێرە، ئەوەی ئیختیصاصی نەبوو ڕەفزی بکەن، قبوڵی مەکەن، بەڵام ناتوانین بە کەس بڵێین پێشنیار نەکات، ئەوە ڕەئی منە وەك یەك ئەندام پەرلەمان، بەڵام لەگەڵ ئەوەش بۆ ئێوە مەترووکە، دەیخەینە دەنگدانەوە، کێ لەگەڵە خاڵی (10)یە- تکایە بیخوێنەرەوە، کێ لەگەڵە؟

بەڕێز محمد دلێر محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

10- پرۆژەی وەزارەتەکان بە پێی پسپۆری وەزراەتەکان بێ، هیچ وەزارەتێك لە دەرەوەی پسپۆری خۆی هیچ پرۆژەیەك پێشنیاز نەکات.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، کێ لەگەڵدا نیە، بە کۆی دەنگ پەسند کرا.

بەڕێز محمد دلێر محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

11- ڕەچاوکردنی عەدالە لە پرۆژەی پارێزگا و قەزا و ناحیە و ناوچە جیاوازەکان دا، بە گوێرەی پێوەری ژمارەی دانیشتوان و پێوەری پێشخستنی ناوچە زەرەمەندەکان.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو.

بەڕێز محمد دلێر محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەوە موعالەجەکەیە:

12- دیاری کردنی میزانیەی بۆ هەر سێ سەرۆکایەتیەکەی هەرێم، بە شێوەیەکی شەفاف، بە جۆرێك سەرۆکەکانی هەر سێ دیوانەکە ئامادە بن، بۆ وردکردنەوە و شیکردنەوەی.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

لێژنەی دارایی ڕەئیتان؟

بەڕێز د. ئاراس حسین محمود:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

تەفاصیلی میزانیەی هەر سێ دیوانەكە گەیشتووە لە دارایی، لە (24)ی مانگەوە، كێ ویستبێتی، هاتووە و دیویەتی، سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

نوقتەی نیزامی، كاك عبدالسلام.

بەڕێز عبدالسلام مصطفی بەرواری:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئێمە لێرە دانیشتووین پێشنیار موناقەشە بكەین، دەنگ لەسەر بدەین، ئەو پێشنیارەی كە لە صالحیەتی داخیل بكرێن لە میزانیە، یان بەرز بكرێن لەگەڵ میزانیە، من زۆر تەحەمولم كرد، ئەوە حیسابم كرد، هەشت شیعاری ئینتیخابیم گوێ لێ بوو، وشەی....

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

تكایە، ڕجائەن، پێشنیارە هاتووە دەنگی بۆ مەدەن، ڕجائەن پێشنیارە، خراپە، دەنگی بۆ مەدەن، هەر پێشنیارێك هاتووە جێگەی ئیحتیرامە، هی هەر ئەندامێكی پەرلەمان و هەر لایەنێك بێت، ئەو بەڕێزەی كە دەبینێ هەڵەی تێدایە، دەبینێت بە سەبەبێكی موعەیەن، دەنگی بۆ نەدات، دەنگی نەهێنا، لادەچێ، دەنگی هێنا قبوڵ دەكرێ، ئێستا تكایە (12) ئاخیر جار بیخوێنەوە، بۆ ئەوەی بیخەینە دەنگدانەوە.

بەڕێز محمد دلێر محمود:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

دیاری كردنی میزانیە بۆ هەر سێ سەرۆكایەتیەكەی هەرێم، بە شێوەیەكی شەفاف، بە جۆرێك سەرۆكەكانی هەر سێ دیوانەكە ئامادە بن، بۆ وردكردنەوە و شیكردنەوەی.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

لێژنەی دارایی ڕەئیتان؟

بەڕێز د. ئاراس حسین محمود:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

بە تەفاصیل ئەو میزانیانەمان لایە، لە (24)ی مانگەوە گەیشتووە، چ بەڕێزێ دەفەرموێ بابێت سەیری بكات و ببینێ، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

لەگەڵ ئەوەشدا دەیخەینە پێش ئێوەی بەڕێز، كێ لەگەڵە؟ ڕجائەن لە جێگەی خۆت قسەی مەكە، هەموو پێشنیارەكان دەخەمە دەنگدانەوە، ئەوەی لێی ڕازی نیت دەنگی بۆ مەدە، ئەوەی پێی خۆشە دەنگی بۆ دەدات، (40) كەس، كێ لەگەڵ دا نیە دەستی بەرز بكات؟ (55) كەس لەگەڵدا نیە، ئەوە ڕۆیی، بۆ خاڵێكی تر تكایە.

بەڕێز محمد دلێر محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

13- دیاری کردنی بودجەی پەیوەندیەکان و نووسینگەکانی حکومەتی هەرێم لە دەرەوەی وڵات، بە دۆکیومێنت و خشتە واتای پێویست، ئەوە زۆر لێژنە ئەوەی تەقدیم کردبوو.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

لێژنەی دارایی ڕەئیتان؟

بەڕێز د. ئاراس حسین محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

وەکو پێشنیار لاریمان نیە، بەس نازانم بەڕێز وەزیری دارایی ئەگەر ڕوونکردنەوەیەکمان بداتێ لەسەر ئەو بابەتە، ئەگەر لە حیساباتی خیتامی دا هەبێ، پێویست بەوە ناکات ئەو پێشنیارە پێشکەش بکرێت، سوپاس.

بەڕێز شێخ بایز تاڵەبانی/ وەزیری دارایی و ئابووری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەو حیساباتە لە حیساباتی ئەنجومەنی وەزیران، دائیرەی عیلاقات هەیە لەوێ، لای کاک فەلاح، لە خیتامیشدا بە تەئکید دەبێ لە ئەنجومەنی وەزیرانەوە.

بەڕێز د. شاهۆ سعید فتح الله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەو پێیەی من ئەندامی لێژنەی پەیوەندیەکانم، تاکە پرسیارم کرد، سەبارەت بە بودجەی پەیوەندیەکان، هیچ داتا و هیچ زانیاری، هیچ ژمارەیەکم دەست نەکەوت، من پێموایە پێویستە بە وازحی میزانیەی پەیوەندیەکانی حکومەتی هەرێم و نووسینگەکانی حکومەتی هەرێم لە دەرەوە بزانین چەندە؟

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کەس هەیە لەسەری قسە بکات؟ کەرەمکە.

بەڕێز د. ئاراس حسین محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەگەر ئەو دەزگایانە عاید بە وەحدەیەکی ئیداری بن، وەکو ئەنجومەنی وەزیران، مەعنای ئەوەیە حیساباتەکانیان لە موازەنەی ئەنجومەنی وەزیران هەیە، لە حیساباتی خیتامیش هەیە، ئەو کاتە ئەگەر نەبوو، دەتوانین بەدواداچوون بکەین، داوا بکەین، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، ئێستا دەیخەینە دەنگدانەوە، کێ لەگەڵ خاڵی (13)دایە؟ (32) کەسی لەگەڵە، کێ لەگەڵ دا نیە؟ (59) کەس، ئەویش وەرنەگیرا، بۆ خاڵێکی تر.

بەڕێز محمد دلێر محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

14- هەموو ئەو پارانەی کە بۆ سەندیکا و ڕێکخراوەکانی کۆمەڵگای مەدەنی تەرخان کراون، بە بودجەیەکی جیا بخرێتە ناو صندوقێك ، لەلایەن دەستەیەکی سەربەخۆی سەر بە پەرلەمان چاودێری بکرێت.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو، لێژنەی دارایی.

بەڕێز د. ئاراس حسین محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەوەی لە یاسای بودجەکە هاتووە، بە ماددەیەك لەو ماددانە ئەو حاڵەتەی موعالەجە کردووە کە دواتر یاسای پێ دەردەچێ، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

جەنابی وەزیر ڕەئیتان؟

بەڕێز شێخ بایز تاڵەبانی/ وەزیری دارایی و ئابووری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بە نیسبەت ئەو ڕێکخراوانەوە تا ئێستا کە ئەو بودجانەیان بۆ دانراوە، بەڕاستی ئەوە ئیش و کاری حکومەت بووە، کە چۆن تەوزیعی دەکات؟ ئەوە ئەگەر بەڕێزتان هەر یاسایەك دەربکەن، بیگەیەننە لای پەرلەمان، وابزانم لە ئیختیصاصی پەرلەمان دا نیە ئەو مەوزووعە، سوپاستان دەکەم.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، ئێستا خاڵی (14) دەخەینە دەنگدانەوە، کێ لەگەڵدایە تکایە دەستی بەرز بکات؟ (35) کەس لەگەڵدایە، کێ لەگەڵ دا نیە؟ (61) کەس لەگەڵ دا نیە، بۆ خاڵی (15) تکایە.

بەڕێز محمد دلێر محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

15- تەرخان کردنی هەموو ئەو پارانەی کە گلدەدرێنەوە، یاخود زیاد دەبن، بۆ ئەو پرۆژانەی کە خزمەتی کەرتی وەبەرهێنان دەکەن و کوردستان لە هەرێمێکی بەرخۆرەوە دەکەنە هەرێمێکی بەرهەمهێن، بۆ چەند شوێنێك دەستنیشان کراوە، ئەوە یەکێك لەو شوێنانەیە:

ئەو پرۆژانەی کە خزمەتی کەرتی بەرهەمهێنان دەکەن و کوردستان لە هەرێمێکی بەرخۆرەوە دەکەنە هەرێمێکی بەرهەمهێن.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

خاڵەکان یەك یەك بخوێنەوە تکایە.

بەڕێز محمد دلێر محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

أ- ئەو پرۆژانەی کە خزمەتی کەرتی بەرهەمهێنان دەکەن و کوردستان لە هەرێمێکی بەرخۆر دەکەنە هەرێمێکی بەرهەمهێن.

ب- پرۆژە خزمەتگوزارییەکان بە تایبەتی لە گەڕەکە هەژار نشینەکان و گوند و شارۆچکە و ئۆردوگا و ناوچە کەنارییەکانی دوور لە مەڵبەندی پارێزگاکان، لە ناو گەشەکردنێکی ئاسۆیی دا.

ج- بەرزکردنەوەی مووچە نزمەکان وەك لە پرۆژە یاسای هەموارکردنی مووچە خاڵی (6)دا هاتووە.

د-دۆزینەوەی هەلی کار بۆ بێکاران و گەنجان، بە هەردوو ڕەگەزەکەوە، لە هەر سێ کەرتی تایبەت و گشتی و تێکەڵاو دا.

هـ- زیادکردنی مووچەی کەس و کاری شەهیدان و قوربانیانی ئەنفال و کیمیاباران و زیندانە سیاسیەکان و کەمئەندامان و خاوەن پێداویستیە تایبەتیەکان.

و- بڕینەوەی بیمەی بەردەوام بۆ هەموو ئەوانەی کە تووشی نەخۆشی درێژ خایەن بوون، یان دووچاری قەیرانی کۆمەڵایەتی بوونەتەوە، هەروەها مووچەی خانەنشینی بۆ هەموو ئەو کرێکار و شوفێر و بەرهەمهێنانەی چوونەتە تەمەنەوە، یان لە کاتی کاردا تووشی قەیرانی تەندروستی بوون.

ز- زیادکردنی بودجەی پرۆژەکانی کەرکوك و ناوچە دابڕاوەکان بە بێ پرۆژە حیزبیەکان، وەك بەشێك لە پرۆژە نیشتمانیەکان لەسەر ئاستی هەرێم.

ح- زیادکردنی مووچەی پێشمەرگە و ئاسایش و هێزە چەکدارەکان و هێزە ئەمنیەکان و هاوتا کردنی بە مووچەی ئەوانەی بەغدا، هاوکات لەگەڵ نەهێشتنی سیمای حیزبی، سزای حیزبی لەو هێزانەدا، وەك مەرجی جیاکردنەوەی بودجە لە حیزب، هاوکات لەگەڵ قەرەبووکردنەوەی هەموو ئەو کەسانەی کە سزای سیاسی دراون، لە ئەفسەر و سەرباز و پلەدار و مووچە خۆری سەر بە وەزارەتی ناوخۆ، پێشمەرگە، فەرماندەی ئەرکان، ئاسایش و پاسەوانی سنوور ژمارەیان دەگاتە 1566 کەس، کۆی مووچەی بڕاویان لە مووچەی گشتی بە دەوروبەری (5) ملیار و (481) ملیۆن دینار مەزەندە دەکرێ.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

نوقتەی نیزامیە؟ فەرمووو کاك دڵشاد.

بەڕێز دڵشاد شهاب حاجی محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من هەست دەکەم ئەو پێشنیارانە لە نەتیجەی گفتوگۆیەکان، لێژنەی موکەلەف بە کۆکردنەوەی پێشنیارەکان، لێژنەی دارایی بووە، ئێمە ئەوە سێ ڕۆژە گفتوگۆی بابەتی بودجە دەکەین، مەفرووز بوو پێشنیارەکان لێژنەی دارایی دەرجی بکات، ئێستا ئەو پێشنیارانە بخاتە ڕوو، کە لە نەتیجەی گفتوگۆکان

هاتینە وجود، من هەست دەکەم ئەو پێشنیارانە لە لایەن لیستەکانەوە پێشنیار کراون، ئێمە وەکو لیستی کوردستانی ئاگادار نەکراین کە پێشنیار پێشکەش بکەین، هەر یەکەی نوسخەیەکی پێشنیارەکانی بە دەستەیەوە، بەڵام ئەو پێشنیارانەمان نەبینیون، لەوە دەچێت حیسابی کەلیماتیشی لەسەر دەکرێت، کاتێك لیژنەی دارایی کەلیمەیەکیش باز دەدات، فاریزەیەکیش پاز دەدات، برادەرێك هەڵدەستیتەوە دەڵێت: ئەوە صیاغەکەی من نیە، صیاغەکەی تۆیە، من لە ئێوە دەپرسم: ئایا ئەوە موتەبەعە؟ ئەوە یاساییە؟ ئەوە نیزامیە لە پەیڕەوی جەلسەکان دا؟

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

تکایە، ڕجائەن، ئەوە لە ناو پەرلەمان خوێندرایەوە، مەجموعەیەك لە پەرلەمانتاران پێشکەشیان کرد، ئێستاش دەخرێتە بەر دەنگی ئێوە، دەنگی پێ مەدەن، ئەو شتەی پێی ڕازی نیت، دەنگی پێ مەدە، ئەوەی پێی ڕازیت دەنگی پێ بدە، کەرەمکە.

بەڕێز شڤان أحمد عبدالقادر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

حەقەتەن مەزموونەکەی هیچ بە پێشنیار ناچێت، تەعبیر لە شتێکی تر دەکات، عیلاقەی بە پێشنیارەوە نیە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

هەر هەمووی دەخەینە دەنگدانەوە، کێ لەگەڵ دایە؟ (31) کەس لەگەڵدایە، کێ لەگەڵ دا نیە؟ (61) کەس لەگەڵ دا نیە، ڕەفز کرا، بڕۆن بۆ خاڵێکی تر.

بەڕێز محمد دلێر محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

16- هەموو ئەو زیادکردنەی کە دەچێتە سەر مووچە، وەك لە خاڵی (8)دا ئاماژەی پێدراوە دوای پەسند کردنی بودجە لە سەرەتای ساڵی 2010 دا ئەژمار بکرێ و بەسەر یەکەوە بدرێت.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

لیژنەی دارایی ڕەئیتان؟

بەڕێز خورشید أحمد سلیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

خاڵی (8) پەسند نەکرا، لەبەر ئەوە ئەو خاڵە پێویست ناکات دەنگی لەسەر بدەین.

نوقتەی نیزامی هەیە، فەرموو.

بەڕێز کوێستان محمد عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دیاره لـه پرۆژەکـه دا هـەر لـه ئەصـلەکه باسـی زیـادکردنی مووچـەی کەمئەنـدام و شـەهید دەکـات، ئـەو پرۆژەیە، پرۆژەی یاسای ساڵی (2010)یە، کاتێ پەسند دەکرێ دەبێ لە مانگی یەکەوە حیساب بکـرێ تـاکو مانگی دوانزە، لەبەر ئەوە ئێمە ئەوەمان نووسیوە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

لە قانونەکە هاتووە، لێژنەی دارایی کەرەمکە.

بەڕێز د. ئاراس حسین محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەگەر بەو شێوەیە بێ کە کوێستان خان فەرمووی، خۆی لە یاساکە هاتووە بە ماددەیەك.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك عەونی فەرموو.

بەڕێز عونی کمال بەزاز:

ئێمە لە لێژنەی یاسایی پێشنیارمان کردووە کە یاساکە لە (2010/1/1) جێ بەجێ دەکرێ.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك إسماعیل کەرەمکە.

بەڕێز إسماعیل محمود عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من پێموایە سەرۆکایەتی ئەورۆ لە پەیڕەوی لادا، نوقتەکە زۆر نیزامیە......

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ڕجائەن دانیشە، دانیشە لە جێگای خۆت، سەرۆکایەتی لاینـەداوە، زۆر بـە نیـزامیش کـار دەکـات، پێشـنیاری ئەندامی پەرلەمانە، لێرە دەخوێندرێتەوە، دەنگی بۆ مەدە، وەکو ئێستا دەنگت بۆ نەداوە، بۆ پێتان ناخۆشە کە پێشنیارێك بکرێ، بەڵام یـەك یـەکی تـر کردبێـت، بـا هـەر کەسـێك کردبێـت، هـەر کەسـێك لـە نـاو ئـەو پەرلەمانە، چەند کەسێك، دوێنێ موناقەشە کراوە، من گوێم لێ بووە، ئەوانـەم وەرگرتـووە، کۆم کردۆتـەوە لە گشت ئەتراف، ئـەو پێشـنیارانەی هێشـتا ئـیتریش مـاوە، هـەموو یـەك یـەك دەخوێنـدرێ، ئـەو بـەڕێزەی قەناعەتی پێ نیە، دەنگی بـۆ نـەدا، ئێسـتا خـاڵی (16) کـێ لەگەڵدایـە دەسـتی بـەرز بکـات؟ کـاك د. ئـاراس ئیعادەی خوێندنی بکەوە، تکایە.

بەڕێز محمد دلێر محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

هەموو ئەو زیادکردنەی کە دەچێتە سەر مووچە، وەك لە خاڵی (8)دا ئاماژەی پێدراوە دوای پەسند کردنی بودجەوە لە سەرەتای ساڵی 2010 دا ئەژمار بکرێ و بەسەر یەکەوە بدرێت.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك ئاراس کەرەمکە.

بەڕێز د. ئاراس حسين محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بە ماددەیەکی ئیزافی پێشنیار کراوە لەلایەن لێژنەی یاسای و لێژنەی داراییەوە، بۆ سەر یاسای بودجە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان: پێشنیار کراوە، دەنگی بۆ مەدەن با لابچێت، با دوور بکەوێتەوە لە ناو پێشنیارەکان، کێ لەگەڵدایە؟ سوپاس، کێ لەگەڵدا نیە؟ بە کۆی دەنگ پەسند کرا، بۆ خاڵی (17) تکایە.

بەڕێز محمد دلێر محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

17- بودجەی خەملێندراو بە زووترین کات، ئەو هەموارەی خاڵەکانی سەرەوەی تیادا ئەنجام بدرێت، بگەڕێنێتەوە لە شێوەی دۆکیومێنتی فەرمی دا لە سایتی حکومەت و پەرلەمان دا بڵاو بکرێتەوە، کە بریتین لە لیستی تەواوی میزانیەی مینەح و پارە گلدراوەکان، وەك لە خاڵی (3) دا هاتووە، لیستی هەموارکراوی پرۆژە بەردەوامەکان، لیستی هەموارکراوی پرۆژە پێشنیازکراوەکان، لیستی هەموارکراوی ئیرادات، میلاکات، وردەکارییەکانی میزانیەی جاریە، هەموو وردەکارییەکانی دیکەی تایبەت بە بودجەی خەملێندراو، حیسابی خیتامی 2008 و حیسابی خیتامی نیوەی یەکەمی 2009، ڕاپۆرتەکانی دیوانی چاودێری، هەردوو ئیدارەی سلێمانی و هەولێر، میزانی موراجەعەی هەموو ئەو بەڵگەنامانەی کە دەریدەخەن، مینەح، تەبەروعات، ئیعانات، مەصروفات ئوخرا لە 2008 و 2009 دا، چونکە صەرف کراون، لیستی سیستەمی مووچەی هەرێم، وەك لە خاڵی (10) دا هاتووە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

لێژنەی دارایی ڕەئیتان.

بەڕێز د. ئاراس حسين محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەساسەن دەنگی نەهێنا، کە بودجە بگەڕێتەوە بۆ حکومەت، ئەگەر مەبەستت ئەو خاڵە بێ.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

نوقتەی نیزامیە، فەرموو.

بەڕێز د. سەروەر عبدالرحمن عمر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من وا هەست دەکەم، ببوورە نوقتەکە نیزامی......

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

نیزامی نەبێت ڕاتدەگرم، لەسەر ئەو ماددەیە قسە دەکەیت، فەقەت، بەڕێزان حەقی هەر ئەندامێکی پەرلەمانە لەو پەرلەمانە، کە موناقەشە دەکرێ لە ناو لێژنەکان، بیروڕای خۆی لە ناو لێژنەی دارایی، یان لە ناو قاعەی پەرلەمان، ڕەئیەکان ئیشی ئێمەیە کۆی دەکەینەوە، ئەوجا دەیخەینە پێش ئێوەی بەڕێز، ئەگەر پێی ڕازی نین، دەنگی بۆ مەدەن، تەواو دەڕوات، کەرەمکە.

بەڕێز د. سەروەر عبدالرحمن عمر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

هەندێك لەو پێشنیارانەی دەکرێن لە یاساکان دا هاتوون، باشتر وایە ئەوەی کە لە یاساکەدا هاتووە، بە یاسا ڕێکخراوە پێشنیار نەکرێتەوە، هەندێکی تریان لە پرۆژە یاساکەدا هاتوون، پێویست ناکات ئەوانە دووبارە بخوێندرێنەوە، ئیمە لەگەڵ ئەوەدا نین کە لەگەڵ ئەو داواکارییانە بین، ئەصلەن لەگەڵ ئەوەداین کەوا نەخرێتە دەنگدانەوە، بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان، ئەو پێشنیارانەی ئێستا کەوا دەخوێندرێنەوە، بەیانی وەکو وتارێك خوێندرایەوە لە لایەن بەڕێزێکەوە، کە چینێك خوێندراوە، چینێکی تر پێویست ناکات ئەوە بکرێت.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ئێستا ئەوەندە خەڵاص ببوو برای بەڕێز، دانیشە تکایە، تکایە دانیشە، ئەوانەی پێت وایە تیکرار بووە، ئەوانەی پێتوایە هاتووە، ڕەفزی بکە، با نەیێتە قاعیدەوە، کەرەمکە.

بەڕێزد. رفیق صابر قادر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە لە کاتی موناقەشەکردنی ڕاپۆرتی دارایی دا، ئەو پێشنیارانەی کە پەیوەندی بە یاساوە هەبوو، یان پێویستی بە یاساوە هەبوو، دوامان خست بۆ ئەو کاتەی کە بێین و پرۆژە یاساکە موناقەشە بکەین، بەڵام ئەو پێشنیارانەی کە تازە هاتن هەمووی تێکەڵ کرا، هەمووی تێکداخرا، لە کاتێك ....

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، ڕجائەن وازحە ڕەئیەکەت، ئیحتیرام بۆ ڕەئی جەنابت، زۆر دروستە، ئەوانەی تاخیرتان کردووە، تاخیر بکرێ، بەڵام لە ناو قاعە، دوێنێ لێرە ئەو شتانە باس کرا، یەك کەسیش نەبوو، مەجموعەیەك کەس بوو، لەبەر ئەوە ئێستا دەیخەینە بەر ئێوەی بەڕێز، ڕەفزی بکەن، تەواو، کێ لەگەڵە تکایە؟ ئەوەی خاڵی (17) کە خوێندرایەوە هەر هەمووی، کێ لەگەڵ دایە تکایە دەست بەرز بکات؟ (33) کەس لەگەڵ دایە، کێ لەگەڵ دا نیە؟ (60) کەس لەگەڵ دا نیە، تەواو بوو، کەرەمکە.

بەڕێز برهان رشید حسین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

تۆزێك لەمەو پێش كە داوامان كرد ئەو پارانەی لە مینەح و لە ئیعانات و ئەمانە دەگەڕێتەوە، تەخصیص بكرێ بۆ كەركووك، وتت: لە دوایی دا دەیخەینە دەنگدانەوە، وتت: دوایی پێشنیارەكان دەیخەمە دەنگدانەوە، ئەو پارانە بۆ كەركووك و ناوچە جێ ناكۆكەكان.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

لێژنەی دارایی ڕەئیتان تكایە؟

بەڕێز د. ئاراس حسین محمود:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئێمە وتمان ئەو زیادانەی كە كراوە لە یاساكە، لە دەرەنجامی ئەو ڕێژانە قەرەبووی دەكاتەوە، ئەوە بۆچوونی لێژنەی دارایی بوو، سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

بەڵێ پێشنیارێك هەبوو، ڕاستە، بۆ ئەوەی كەمدەكرێتەوە، ئیعانات بوو، (5٪) بوو، لێژنەی دارایی لەبەردەستتانە؟ بیخوێنەرەوە بە تەواوی.

بەڕێز د. ئاراس حسین محمود:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

لە (5٪) ئیعانات، لە (5٪) مینەح، ئەصلی مەشروعەكە كە لێژنەی دارایی پێشكەشی كردبوو (10٪) بۆ ئیعانات، لە (10٪) بۆ مینەح، لە (15٪) بۆ مەصروفات ئوخرا بوو، سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

پێشنیارەكەتان بخوێنن بۆ ئەوەی بیخەینە دەنگدان، لێژنەی دارایی.

بەڕێز د. ئاراس حسین محمود:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

بۆچوونی ئێمە بۆ ئەو پێشنیارە، بۆ كەمكردنەوەی ئەو ڕێژەیە ئەوەیە، كە ئێمە لە یاسای بودجە، جیاكردنمان هەیە، بۆ كەمئەندامان، هەروەها هەندێ جیاكردنی دیكەمان هەیە، بتوانێ وەزارەتی دارایی قەرەبووی ئەو زیادانە بكات، كە لە یاسای بودجەدا داوامان كردووە، بەڵام بۆ هیچ مەبەستێكی تر داوای ئەو ڕێژەیەمان نەكردووە، ئیلا بۆ ئەوە نەبێ، سوپاس، لە (5٪) لە حیسابی ئیعانات، لە (5٪) لە حیسابی مینەح.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

نوقتەی نیزامی؟ كەرەمكە.

بەڕێز شۆرش مجید حسین:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

پرۆتۆکۆلی دانیشتنی ژمارە (7)ی نائاسایی

یەك شەممە رێکەوتی 2010/2/28

کاتژمێر (10)ی پێش نیوەڕۆی رۆژی یەك شەممە رێکەوتی 2010/2/28 پەرلەمانی کوردستان - عێراق بە سەرۆکایەتی بەڕێز محمد قادر عبداللە(د.کمال کەرکووکی) سەرۆکی پەرلەمان و, بە ئامادەبوونی

بەڕێز ارسلان بایز اسماعیل جێگری سەرۆك و, بـەڕێز فرسـت أحمـد عبـدالله سـكرتێری پەرلـەمان, دانیشـتنی ژمارە (7)ی نائاسایی خولی سێیەم, ساڵی (2010) ی خۆی بەست.

بەرنامەی كار:

بەپێی حوكمەكانی بڕگـە (1)ی مـاددە (20) لـە پێـڕۆی نـاوخۆی ژمـارە (1)ی هـەمواركراوی سـاڵی 1992ی پەرلەمانی كوردستانی عێراق, دەستەی سەرۆكایەتی پەرلەمان بڕیاری درا دانیشتنی ژمـارەی (7)ی نائاسـایی خولی سێیەمی هەڵبژاردن لە كات (10)ی پێش نیوەڕۆی رۆژی یەك شەممە رێكەوتی 2010/2/28 دا بـەم شێوەیە بێت:

1- بـەردەوام بـوون لەسـەر گفتوگـۆكردن و بڕیـاردان لەسـەر پـڕۆژەی بودجـەی سـاڵی 2010ی هـەرێمی كوردستان – عێراق.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

بەناوی خوای گەورەو میهرەبان.

بـەناوی گـەلی كوردسـتان، دانیشـتنەكەمان دەكەینـەوە، خـولی سـێیەمی هەڵبـژاردن سـاڵی یەكـەم، خـولی گرێـدانی یەكـەم، ژمـارەی دانیشـتن (7)ی نائاسـایی رۆژی دانیشـتن 2010/2/28، بەرنامـەی كـار بـەپێی حوكمی بڕگەی(1)ی ماددەی (6) لەپەیڕەوی ناوخۆی ژمارە(1)ی هەمواركراوی ساڵی 1992ی پەرلـەمانی كوردسـتان – عێـراق، دەسـتەی سـەرۆكایەتی پەرلـەمان بڕیاریـدا، بەرنامـەی كـاری دانیشـتنی ژمـارە(7)ی نائاسـایی خـولی سـێیەمی هەڵبـژاردن، لـەكات (10)ی پـێش نیـوەڕۆی رۆژی یـەك شـەممە ڕێكـەوتی 2010/2/28 بەم شێوەیە بێت:

1- بـەردەوام بـوون لەسـەر گفتوگـۆكردن و بڕیـاردان لەسـەر پـڕۆژەی بودجـەی سـاڵی 2010ی هـەرێمی كوردستان – عێراق.

بەخێرهاتنی بەڕێز وەزیری دارای كاك شێخ بایزو كاك رەشـید دەكـەین، زۆر زۆر بـەخێربێن، ئیسـتاش داوا لە لیژنەی دارایی و یاسایی دەكەین بێنە جێگای خۆیان، فەرموون.

بەڕێزانی لیژنەی دارایی فەرموون بۆ پێشكەش كردنی پێشنیارەكان، تكایە، فەرموون.

بەڕێز د. ئاراس حسین محمود:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

بەردەوام دەبین لە گەڵاڵەكردنی ئەو پێشنیارانەی كە گەیشتووەتە دەستمان، یەكـەم: لـە ڕاپـۆرتی لیژنـەی دارایی لاپەڕە (12)هاتووە، پێشنیاری لیژنەی دارایی و ئابووری خاڵی یەكـەم: پێشـنیار دەكـەین صـندوقێك بۆ كەركووك وناوچە دابڕاوەكـان دەسـت نیشـان بكرێـت، بـۆ خـەرج كردنـی بودجـەی تـەرخانكراو، بـۆ ئـەو ناوچانە لەگەڵ دەستەی ناوچە ناكۆكی لەسەرەكان، پارە تەرخانكراوەكەش لە لە ئیحتیاتی بودجەی تەواری دابندرێت، سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

لیژنەی یاسایی تکایە، ڕەئی ئێوە چیە.؟

بەڕێز شێروان ناصح حەیدەری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمەش پشتگیری ڕەئی لیژنەی دارایی دەکەین، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

جەنابی وەزیر ڕەئی جەنابتان.

بەڕێز شێخ بایز تاڵەبانی (وەزیری دارایی):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

نازانم مەوزوع لە بودجەی ئیحتیاتی یەعنی هەمووی لابدرێت وبخرێتە صندوقەکەوە، کە باسی بودجەی ئیحتیاتی کرد.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

تکایە لیژنەی دارایی ئەوەمان بۆ ڕوون بکەنەوە.

بەڕێز د. ئاراس حسین محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

مەبەستمان ئەوەیە کە بچێتە ناو ئیحتیاتی وەزارەتی داراییەوە، ئەو بەشەی کە دادەندرێت.

بەڕێز شێخ بایز تاڵەبانی (وەزیری دارایی):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە ڕوونمان کردۆتەوە کەبۆ چی و چیە؟، بەڵام ئێوە هەستاون لە مەشاریع لاتان داوە، ئێستاکە لاتان بردووە، لە بودجەی تەشغیلیش لاتان بردووە، ئێمە وای دەبینین ئەو پارانەی کە لەمەشاریعەکان لابراوە هەم مەشاریعی تری پێبکرێت، لەهەمان کاتیش ئەگەر زیادەی هەبوو لەوێوە بچێتە ئەو صندوقەوە، بۆیە زۆرمان پێباشە ئەو صندوقە دابندرێت، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ئێستا ئەوە وازحە، کێی لەگەڵدایە بادەستی بڵند بکات تکایە؟، کێی لەگەڵدا نیە؟، بەکۆی دەنگ وەرگیرا، سوپاس.

بەڕێز د. ئاراس حسین محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لەو (10)هەزار میلاکەی کەدانراوە بۆ دامەزراندن، پشکی زۆری بۆ وەزارەتی تەندروستی و پەروەردە بێت، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

لیژنەی یاسایی ڕەئیتان، فەرموو.

بەڕێز شێروان ناصح حەیدەری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمەش پشتگیری لەو پێشنیارە دەکەین، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

جەنابی وەزیر ڕەئی جەنابتان، فەرموو.

بەڕێز شێخ بایز تاڵەبانی (وەزیری دارایی):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمەش پشتگیری لەو پێشنیارە دەکەین، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزان ئێستا دەیخەمە دەنگەوە، کێیی لەگەڵدایە بادەستی بڵند بکات تکایە؟، کێی لەگەڵدا نیە؟، بەکۆی دەنگ وەرگیرا، بۆ خاڵی سێیەم.

بەڕێز د. ئاراس حسین محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

حکومەت بۆ ئەو شوێنانەی کە تەرحیل کراون کاتی خۆی، ناوچەکانی تۆپ بارانی حدودیش، حکومەت بودجەیەك تەرخان بکات، بۆ ئاوەدانکردنەوەو خزمەتگوزاری، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

لیژنەی یاسایی ڕەئیتان، فەرموو.

بەڕێز شێروان ناصح حەیدەری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمەش پشتگیری لەو پێشنیارە دەکەین، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

جەنابی وەزیر ڕەئی جەنابتان، فەرموو.

بەڕێز شێخ بایز تاڵەبانی (وەزیری دارایی):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمەش پشتگیری لەو پێشنیارە دەکەین، بەمەرجێك تەئسیر نەکاتە سەر میزانیە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزان ئێستا دەیخەمە دەنگەوە، کێیی لەگەڵدایە بادەستی بڵند بکات تکایە؟، کێی لەگەڵدا نیە؟، بەکۆی دەنگ وەرگیرا، بۆ خاڵی چوارەم.

بەڕێز د. ئاراس حسين محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لەمەنافعی ئیجتماعی لەوەزارەتی تەندروستی، مەبلەغێك دیاری بکرێت بۆ چارەسەرکردنی پەککەوتووانی چەکی کیمیاوی، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

لیژنەی یاسایی ڕەئیتان، فەرموو.

بەڕێز شێروان ناصح حەیدەری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمەش پشتگیری لەو پێشنیارە دەکەین، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

جەنابی وەزیر ڕەئی جەنابتان، فەرموو.

بەڕێز شێخ بایز تاڵەبانی (وەزیری دارایی):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە (6)ملیارو (800)مان داناوە، بەڵام لەسەر ئەوەشەوە چەندی بۆ دائەندرێت بەلای ئێمەوە ئاساییە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزان ئێستا دەیخەمە دەنگەوە، کێیی لەگەڵدایە بادەستی بڵند بکات تکایە؟، کێی لەگەڵدا نیە؟، بەکۆی دەنگ وەرگیرا، بۆ خاڵی پێنجەم.

بەڕێز د. ئاراس حسين محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بڕینی ئەو بودجەیەیە کەتەرخان کراوە بۆ دروستکردنی بارەگا حزبیەکان و ئەو پڕۆژانەی کە دووبارەن و تەرخانکردنی بۆ پڕۆژەی وەبەرهێنان لە کەرکووك و ناوچە دابڕاوەکان، لەهەمان ناوچە، هەروەها بڕینی لە 5٪ی ئیعانات و منح و تەرخانکردنی بۆ وەزارەتی کارو کاروباری کۆمەڵایەتی، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك شاهۆ نوقتەی نیزامی هەیە، فەرموو.

بەڕێز شاهۆ سعيد فتح الله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەشی یەکەمی ئەو پێشنیارە، پێشنیارێکی تازەیە، بەڵام بەشی دووەمی تەعاروز ئەکات لەگەڵ پێشنیارێکی دوێنێ کە بڕیار بوو بخرێتە دەنگدانەوە، کە لە 5٪ی منح و ئیعانات کە دەکاتە (41)ملیار دینار تەرخانبکرێت بۆ صندوقی کەرکووك و ناوچە دابڕاوەکان، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، ئەویش وەختی دێت و دەخرێتە دەنگەوە، لیژنەی یاسایی ڕەئیتان، فەرموو.

بەڕێز شێروان ناصح حەیدەری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕاستی ئەوە لەناو یاساکەدا هاتووە، لەناو موقتەرەحاتیش هاتووە، ئەو وەختەی کە یاساکە موناقەشە دەکەین، ئەتوانین لەوێ بڕیارێکی لەسەر بدەین، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك بورهان، فەرموو.

بەڕێز بورهان رشید حسین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

موقتەرەحی ئێمە لە پێشەوەیە، هیچ موناسەبەیەك نیە کە موقتەرەحی ئەوان لەپێشدا بخرێتە دەنگدانەوە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

موقتەرەحی ئێمە و ئێوە نیە، برای بەڕێزم دانیشە، ئەوە پێشنیارە، ئەویش دێت، لیژنەی یاسایی فەرموو.

بەڕێز شێروان ناصح حەیدەری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕاستی من ئەمەوێت هەندێ تەوزیحات بدەم، یەکەم: ئەو پێشنیارانەی کە دوێنێ لەلایەن پەرلەمانەوە پێشکەشکرا، ئاراستەی حکومەت دەکرێت وەکو تەوصییات، بۆیە مولزەم نیە لەناو یاساکەدا بێت، دووەم: جۆری موناقەشە کردنی یاساکان کە لە پەیڕەوی ناوخۆدا هاتووە، لە بابی هەشتەم یاسا چۆن موناقەشە دەکرێت؟ بەشێوەیەکی گشتی تەفاصیلی هەمووی هاتووە، جگە لەوەش موازەنە چۆن موناقەشە دەکرێت، لە بابی نۆیەم هاتووە، من داوا لەسەرۆکایەتی پەرلەمان دەکەم، کە ئیلتیزام بکەین هەموو لایەکمان بە بابی نۆیەم، کەی هاتینە سەر یاساکە بۆ موناقەشە کردنی، ئەو کاتە ئێمە بڕیارەکان دەدەین، لەسەر ئەو ئەساسەش یاساکە پەسەند دەکرێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

یەعنی لیژنەی یاسایی ئێوە ڕەئیتان وایە کە ئەم موقتەرەحە لەگەڵ ئەو موقتەرەحەی تر کە دوێنێ بوو، بهێڵدرێتەوە بۆ کاتی موناقەشە کردنی یاساکە.

بەڕێز شێروان ناصح حەیدەری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڵێ، ئێمە وامان پێ باشە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

باشە با هەردوو موقتەرەحەکە تەئخیر بکەین بۆ کاتی موناقەشە کردنی یاسای بودجەکە، کاك کاردۆ فەرموو، ببورە، دکتۆر جەعفەر نوقتەی نیزامی هەیە، فەرموو.

بەڕێز جعفر علی رسول:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەگەر دەرفەتم بدەیت من یەك پێشنیاری بچووکم لەسەر ئەو یاسایە هەیە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ببورە، جەنابت وتت نوقتەی نیزامیم هەیە، بۆیە پێشنیار نابێت، تکایە دابنیشە، بەڕێزان هەرهەمووتان کەس بەناوی پێشنیارەوە مەجال نادەم، کاك کاردۆ فەرموو.

بەڕێز کاردۆ محمد پیرداود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەم پێشنیارە ڕەبتی بە پڕۆژە یاساکەوە نیە، وەکو کاك شێروان ئیشارەتی پێکرد، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك زانا، فەرموو.

بەڕێز د. زانا رؤوف حمە کریم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من ئەپرسم لە لیژنەی یاسایی لە چ برگەیەکی ئەو یاسایەدا جێگای ئەم پێشنیارانە ئەکرێتەوە؟، چونکە شتێك نیە باس لە بڕینی ڕێژەی لە 5٪ی منح و ئیعانات لەناو پڕۆژە یاساکەدا بکات، تەنها بابە گشتیەکان باس کراوە، بۆیە داوا دەکەین لەگەڵ پێشنیارەکاندا دەنگدان لەسەر ئەم بابەتانە بکرێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

لیژنەی یاسایی تکایە وەڵاممات چیە؟، فەرموو.

بەڕێز شێروان ناصح حەیدەری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

تەبیعی دوو، سێ خاڵ هەیە دوێنێ ئیسارە کرا، ئەمە پێویستە ئیسارە بکرێت، پێویستیشە بڕیاری لەسەر بدرێت، لەوانە ئەو بڕەی کەبۆ حزبەکان دانرابوو، کە لابردرا، ئەو ڕێژەی کە لە 5٪ بوو لە منح و ئیعانات

ئەمەش ئیستیقتاع کرا ، ئەبێ ئێمە ئەوە لەناو یاساکەدا جێگا بکەینەوە بە ماددەیەکی قانونی پاشان ئەو پێشنیارە بێتە پێش کە ئایا بۆ چ مەبەستێك ئێمە بەکاری ئەهێنین؟، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك عبدالسلام، فەرموو.

بەڕێز عبدالسلام مصطفى صديق:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

وابزانم ئێمە دوێنێ وەختێکی زۆرمان تەرخان کرد بۆ باس کردنی ئەو ئیستیقتاعانە، بڕیارێکمان لەسەر دا، هەروەها ئەو پڕۆژانەی کە بڕاو، من پێشنیار دەکەم دیاریشە کە نووسراوە پێش ئەوەی ئێمە دەنگدان بکەین، ئەم خاڵە دەنگی لەسەر نەدرێت و لابرێت، چونکە ئینجاز بووە بەڕەئی من، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، کاك خۆرشید، فەرموو.

بەڕێز خورشيد احمد سليم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە زۆر قسە لەسەر ئەو 5٪ی ئیعانات و ئەو 5٪ی منح دەکەین، با بەبیرتان بێنمەوە، ئێمە لە یاساکە لە دووخاڵ زیادەمان هەیە، کە (90)ملیار دینارە، ئەو بڕی زیادەی منح و ئیعانات هەمووی دەکاتە 41 ملیار، یەعنی ئێستا ئێمە قەرزاری وەزارەتی داراییـن، بە 48ملیار و 500 هەزار، ئەم پارەیە ناکرێ ببەینە جێگایەکی تر ئێمە پێشنیارمان هەبێت بە (90)ملیار، ئینجا بێین ئەو (40)ملیارە بەرینە جێگایەکی تر، ئەبێ ئەو (40)ملیارە بۆ وەزارەتی دارایی و ئابووری بێت، ئێمە لەگەڵ ئەو (40)ملیارە 48ملیار و 500 هەزاری تر قەرزاری وەزارەتین بۆ ئەو زیادانەی کە لە یاساکەدا هاتووە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کوێستان خان، فەرموو.

بەڕێز کوێستان محمد عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە پشتگیری ڕەئیەکەی کاك شێروان دەکەین، کە ئەوە هەمووی لەناو یاساکەدا موناقەشە بکرێت، چ ئەو بڕینەی لە 5٪کە چ ئەوەی پڕۆژەی ئەحزاب کە لێی ئەبڕدرێت، چ ئەوەی دوێنێ کە دەنگمان لەسەردا، کادیرو ئیعلام و ئەو شتانە هەمووی کۆبکرێتەوە ڕێژەکەی دیاریبکرێت لەناو پڕۆژە یاساکەدا، ئێمە بۆیە پشتگیری ڕەئیەکەی کاك شێروان دەکەین، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، کاك عبدالله فەرموو.

بەڕێز عبدالله علي ابراهيم:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

من پێم وایە ئەم پارەی كە داوا دەكەین لە شوێنێك دیاری بكرێت دوو جۆرە، یەكێكیان كە میزانیەیە بەپێی پارێزگاكان دیاریكراوە، ئەو پڕۆژەی كە لە سنووری پارێزگایەك ئەبڕدرێت، ڕەنگە خودی میزانیەكە تێك بدات، ئەگەر لە پارێزگاكەش ببڕین و بیخەینە سەر پارێزگایەكی تر، ڕەنگە ئەمەش هەر ناهاوسەنگ بێت، لەبەر ئەوە هەر لە سنووری ئەو پارێزگایەدا بۆ ئیشێكی تر وەزارەتی دارایی بەكاری بهێنێت، سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

ئێستا دوای دەخەین بۆ موناقەشەی یاساكە، لیژنەی دارایی و یاسایی و جەنابی وەزیر وهەندێ ئەندام پەرلەمان تەئیدیان كرد، فەرموون ئێستا بۆ خاڵی شەشەم، تكایە.

بەڕێز د. ئاراس حسین محمود:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

هاوتاكردنی مووچەی پۆلیس وئاسایش لەگەڵ بودجەی هاوتاكانیان لە عێراقدا، سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

بەڕێزان ئەمە لەساڵی 2008 لەیاسای بودجەدا تەسبیت كراوە، پێویست ناكات جارێكی تر یاسایەكمان هەیە كە تەسبیت كراوە، پێشنیار بكەین كە ئەو شتە بكرێت، بۆیە ئەمە بەڕەئی ئێمە نایخەینە موناقەشەوە، بڕۆن بۆ خاڵی دواتر تكایە.

بەڕێز محمد دلێر فتاح:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

سیاسەتی دارایی هەرێم لە بودجەدا ڕەنگی نەداوەتەوە بەتایبەتی بۆ بواری كۆكردنەوەی داهات، لەهەردوو ئاستی فیدراڵی وهەرێمی، سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

سیاسەتی دارایی هەرێم بەپێی ئەو ڕێژەیەی كە تەرخانكراوە بۆ وەزارەتەكان، بە تەسەلسول و بەتەدریج دێتە خوارەوە، تكایە بۆ خاڵێكی تر.

بەڕێز محمد دلێر فتاح:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

پلانی حكومەت بۆ وەبەرهێنانی بیانی وناوخۆیی نیە، بەتایبەتی بۆ ئەو پڕۆژە ئیستراتیژیانەی كە لەتوانای حكومەتدا نیە، بۆ جێبەجێ كردنی.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

ئەویش ڕەبتی بە میزانیەوە نیە برۆ بۆ خاڵێکی تر.

بەڕێز محمد دلێر فتاح:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ڕوئییای حکومەت لە بودجەدا دیار نیە، بۆ چارەسەری ئەو بۆشاییەی لەنێوان خواستی دارایی هەرێم وبڕی دیاریکراو لە عێراقدا.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

لیژنەی دارایی تکایە ڕەئیتان.

بەڕێز د. ئاراس حسین محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بە حەقیقەت ئەو هەڵوێستە ناسراوە، چونکە هەر ئەو بڕە پارەیە کە لە بەغدادەوە بۆمان دێت، لەوە زیاتر نیە، لە بڕی لە 17٪ کەیە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

لیژنەی یاسای تکایە ڕەئیتان.

بەڕێز شێروان ناصح حەیدەری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمەش هەمان ڕەئی لیژنەی داراییمان هەیە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

دەیخەینە دەنگەوە، کێی لەگەڵدایە تکایە دەستی بڵند بکات؟، فەرموون کێی لەگەڵدا نیە؟، بەکۆی دەنگ وەرگیرا، بۆ خاڵێکی تر تکایە.

بەڕێز محمد دلێر فتاح:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەولەویاتی وەزارەتەکان لە ڕاپۆرتی وەزارەتی داراییدا ڕەچاو نەکراوە، نموونە وەزارەتی کارەبا، هەروەها ئاوەدانکردنەوەو پیشەسازی، بگرە زۆربەیان ئاگایان لە خەملاندنی بڕەکانیان نیە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

لیژنەی دارایی تکایە ڕەئیتان.

بەڕێز خورشید احمد سلیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەم خاڵە زۆرجار هاتیە موناقەشە کرن، زیاتر لە دووجار و سێ جار وەڵامی ئەم پرسیارە دراوەتەوە، پێویست بە موناقەشە ناکات، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

لیژنەی یاسایی تكایە ڕەئیتان.

بەڕێز شێروان ناصح حەیدەری:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

خەملاندن هەمیشە بە ئیتیفاق دەبێت لە نێوان وەزارەتەكان و وەزارەتی دارایی، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

بۆ خاڵێكی تر تكایە.

بەڕێز محمد دلێر فتاح:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

چەند خاڵێكی تر هەیە كە چەندجار دووبارە كراوەتەوە، بیخوێنمەوە؟.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

بەڵێ بیخوێنەرەوە، فەرموو.

بەڕێز محمد دلێر فتاح:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ناهاوسەنگی لەدابەشكردنی بودجە لەنێوان ئیستیسماری و تەشغیلی، هەروەها ناوچەكان و بوارەكاندا، سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

لیژنەی دارایی تكایە ڕەئیتان.

بەڕێز د. ئاراس حسین محمود:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

دەربارەی ناهاوسەنگی لەنیوان بودجەی ئاسایی و نائاسایی ئەوە چەندجارێك ڕوونمان كردۆتەوە، واقعی ئەوەی كەوا حكومەتی هەرێمی كوردستان بەشێكی زۆر لە چالاكیە ئابووریەكان لەبەردەستیدایەو ئەو وەزارەتەكان دەبات بەڕێوە، تەعویزاتی فەرمانبەران هەمووی لەبەردەستی ئەوە، سلع، خەدەمات، ئیعانات هەمووی، لەبەر ئەوە خۆی هەر سروشتی بودجە خۆیەتی و بەو شێوەیە دەبێت، سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

لیژنەی یاسایی تكایە ڕەئیتان.

بەڕێز شێروان ناصح حەیدەری:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

پشتگیری ڕەئی لیژنەی دارایی دەكەین.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

كاك اسماعیل فەرموو.

بەڕێز اسماعيل سعيد محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕاستی ئێمە لەبەردەم بەرپرسیارەتیەکی مێژووییداین، ئەویش ئەوەیە بودجە جگە لەوەی ئەبێت بەشێوەیەکی یەکسان یان بەپێیی زەروریات بەسەر سێکتەرە ئابووریەکاندا دابەش بکرێت، بەهەمان شێوە گرنگە بەشێوەیەکی دادپەروەرانە بەسەر ناوچەکاندا دابەش بکرێت، من تکاتان لێ دەکەم، ئەمە دوور بێت لە ژیانی ناوچە گەرێتی، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزان دەیخەینە دەنگەوە، ئەو ناهاوسەنگیەی کە باس کراوە لیژنەی دارایی خوێندیەوە، ئێوەی بەڕێزیش گوێتان لێ بوو، ئێستا دەیخەمە دەنگەوە کێی لەگەڵدایە با دەستی بڵند بکات تکایە؟، فەرموون کێی لەگەڵدا نیە؟، بەکۆی دەنگ وەرگیرا، پێشنیارەکان کۆتاییان پێهات، هەندێ پێشنیار هەبوو کە دووبارە بوون، بۆیە دووبارەمان نەکردەوە، ئێستا دەچینە سەر بەشێکی تر، لیژنەی دارایی فەرموون بۆ خوێندنەوەی. فەرموو کاك شێرزاد.

بەڕێز شێرزاد عبدالحافظ شريف:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە لە پێشنیارەکاندا کۆمەڵێك پێشنیاری ترمان کرد، جەنابت وتت ئەگەر لە کۆتایی پێشنیارەکاندا تێیدا نەبوو، ئەتوانن داوای بکەن، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ئیتیفاق کرا، ئەوەی لەسەر ئیستیقتاعەکان بوو لەناو یاساکە موناقەشە کراو هەموو لەسەر موتەفق بوون، هیچ موفتەرەحێکی تر نیە، چونکە ئەگەر هەر موفتەرەح بێت تا مالا نیهایە ئەڕوات، ئەوانەی کە بەنووسراو هاتن ئەوانەی لەناو قاعە وترا، ئەوەی لەناو لیژنەکاندا وترا، ئەوەی ناو لیژنەی داراییش هەمووی وترا بەنووسراو لە گشت لایەنەکانمان وەرگرت، لێرەدا بە تەسەلسول پێیدا چووین، زۆر سوپاس، فەرموو کاك اسماعيل.

بەڕێز اسماعيل سعيد محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من دوو پێشنیارم خستە بەردەستی بەڕێزت، لای جەنابیشتن یەکێکیان: لابردنی ئەو بودجەیەی کە بۆ مەلعەبی شەعب تەرخانکراوە، دووەم: لابردنی ئەو بودجەیەی کە بۆ پێشانگای نێودەوڵەتی سلێمانی کە

مـوڵکی ژووری بازرگـانی سـلێمانیە و ژووری بازرگـانیش سـەندیکایەکی سـەربەخۆی دەوڵەمەنـدە و پـارەی خۆی لەبەردەستدایە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

پەیام خان، فەرموو.

بەڕێز پەیام احمد محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دیارە ئێمەش پێشتر پێشنیارێکمان وت، لەناو هۆڵەکەداشـدا چـەند کەسـێك پشـتگیری ئـەوەیان کـرد، ئـەو پڕۆژانەی کە دیار نین و ناویان نیە، نووسراوە پڕۆژە بۆ گەرمیان، گەرمیان لە کوێوە بـۆ کـوێ؟، نووسـراوە پڕۆژە بۆ مەندەلی، چ پڕۆژەیەکە؟، ناوی چیە؟، ماوەکەی چەندە؟، شوێنەکەی کوێیە؟، پرۆژە بۆ سـەعدیە، بۆ جەلەولا، ئێمە چەند جارێك پێشنیارمان کردووە، بەڵام باس نەکرا، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ئەتوانن بڕۆن لە لیژنەی نەزاهە، لە لیژنەی پەیوەندیدار، بەدواداچوونی بۆ بکەن، بـزانن ئـەو گەرمیانـەی کە باسی پرۆژەی بۆ ئەکرێت، بۆکوێی کراوە؟.

بەڕێز پەیام احمد محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من لە وەزیری پلاندانانیش پرسـیارم کـرد، بـەڵام وەڵامـی نەدامـەوە، وتـی ئـەوە بەرپرسـێك تەلـەفۆنی بـۆ کردووم بەپەلە ئەو شتەم نووسیوە، بۆیە تکا دەکەین لەسەر بـەرپرس و تەلـەفۆنات پـرۆژە دانەنـدرێت بـۆ هیچ ناوچەیەك، بەڵێ من خۆم پرسیارم لێکرد، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

تکایە ئەو پێشنیارانەی کە لەبەردەستمانە تەنها ئەوانەن، شلێر خان، فەرموو.

بەڕێز شلێر محمد نجیب:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لەسەر مەشـروعەکانی مەنـدەلی، ئێمـە لەگـەڵ وەزیـری ئاوەدانکردنـەوە قسـەمان کـرد، بەڕاسـتی خـەڵکێکی مەندەلی هاتوون و وتوویانە پڕۆژەمان بۆ بکەن، ئەوان فریـا نەکـەوتن پرۆپۆزەڵـەکان ببیـنن، بەتەقـدیری، تەخمینیە ئەو پارەی کە دایان نـاوە، چـونکە کێشـەی مەنـدەلی زۆر لـەوە لـەو بـڕە پارەیـە زیـاترە کـە بـۆی دانـراوە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك ڕێباز، فەرموو.

بەڕێز ڕێباز فتاح محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

مـن باسـی نەخۆشـخانەی شۆڕشـم کـرد، جـەنابی وەزیـری دارایـی جـوابی دامـەوە، وتـی لەسـەر وەزارەتـی پێشـمەرگەیە، بـەڵام لـە پـرۆژە وەبەرهێنانـەکان ئەگـەر سـەیری بکـەین، دەبیـنین بڕێکـی زۆری پـرۆژە وەبەرهێنانەکانی وەزارەتی تەندروستی نەخۆشخانەی شۆڕش بردوویەتی، پێشنیار دەکەم ئەوە بخرێتە سەر وەزارەتـی پێشمەرگە، چـونکە دیسـان لـە بودجـەی وەزارەتـی تەندروسـتی کـەم دەکرێتـەوە، ئەچێتە سـەر وەزارەتی پێشمەرگە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

جەنابی وەزیر بەنیسبەت یاریگای شەعب، ئێوە وەکو حکومەت ڕەئیتان چیە؟، فەرموو.

بەڕێز شێخ بایز تاڵەبانی (وەزیری دارایی):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە لە بودجەکەماندا هاتووەو حکومەت لەسەری ئیقراری کردووە، پەسەندی کـردووە، تکام وایـە لێـرەش پەسەند بکرێت، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

تەنها دووکەس لەسەر ئەو بابەتە با قسە بکەن، کاک عومەر صدیق، فەرموو.

بەڕێز عمر صدیق هەورامی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەبۆچونی من ئێمە یەکەمجار لە چەند ڕۆژی ڕابردوو بودجەی وەبەرهێنانمان بە تێرو تەسەلی موناقەشە کردو بڕیاریشمان لەسەردا، بۆیە پێشنیار دەکەم وداواش دەکەم، کە ئێمە پابەندی نیزام بین و جارێکی تـر نەچینەوە سەر موناقەشەی ئەو بابەتە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاک نەریمان، فەرموو.

بەڕێز نەریمان عبداللە قادر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من دوێنێ پیشنیارێکم خستە بەردەم جەنابتان، کە ژمارەیەکی زۆر جیاوازی لە میلاکاتی وەزارەتی ناوخۆو هەردوو ئاسایشەکە هەیـە، ناردیشـم بـۆ جـەنابت، ئەمـە نەخراوەتـە بەرنامـەی کارەوە کـە ژمارەیـەکی زۆر زۆرە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزان هەموو لیستەکان بە نووسراو لەگەڵ کۆکردنەوەی ئەوەی خۆمان بەنووسراو، هـەموو پێشـنیارەکان هـاتن و ئـەوەتا لەبەردەسـتمدا، واتـە پێشـنیاری هـەموو لیسـتەکانی نـاو پەرلـەمان بـۆ ئێمـە هـاتووەو خوێندوومانەتـەوە بـە تەسەلسـول، ئەوانـەی تـریش کـە خۆیـان لێـرە بـوون و موداخەلـەیان کـردووە

هەرهەموویەتی بۆیە هیچ پێشنیاری تر وەرناگرین، پێشنیاری یاریگای شەعب، دوو ڕەئی لەسەرە، لیژنەی دارایی و لیژنەی یاسایی و جەنابی وەزیریش هەموویان تەئیدی ئەکەن، پێشنیارێکیش لەم ئەندامە بەڕێزانەوە هاتووە ئەڵێن لابچێت، بۆیە دەیخەینە دەنگەوە، کێیی لەگەڵدایە با دەستی بڵند بکات تکایە؟، واتە بۆ مانەوەی(45) فەرموون کێی لەگەڵدا نیە؟، واتە نەمێنێ (50) بۆیە بەزۆرینەی دەنگ لا ئەبرێت، ئێستا بۆ خاڵێکی تر.

بەڕێز د. ئاراس حسین محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەپێیی یاسا پاش ئەوەی پێشنیاری لیژنەکان گفتوگۆی لەسەر کرا، دەنگی لەسەر درا، دێینە سەر بابەکانی خەرجیەکان، ژمارە سەرەکیەکان دەخەینە ڕوو، لەگەڵ ئەو پێشنیارانەی کە دەربارەیان هەیە، بەنیسبەت بودجەی خەمڵێندراوی ساڵی 2010، مووچەی فەرمانبەران واتە (تعویضات موظفین) هەرچەندە لە ڕاپۆرتەکەشدا هاتووە، جا نازانم بیخەینەوە دەنگدان یان نا، بەنیسبەت موازەنەی ئاسایی و نائاسایی، ئەوەش لە ڕاپۆرتەکەماندا هاتووە، بەس ئێستا بابەکانی دەخوێنینەوە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ببورە با لیژنەی یاسایی ڕای خۆیان بدەن، فەرموو کاک شێروان.

بەڕێز شێروان ناصح حەیدەری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پێویستە ئێستا دەنگدانێك لەسەر ئەو بابەتە بکرێت، پاشان بچینە سەر خوێندنەوەو موناقەشەکردنی، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

لیژنەی یاسا تکایە ڕەئیتان بۆ ئەوەی بزانین دەنگدان بکەین پاشان بچینە ئەو بابەوە یان نا؟.

بەڕێز شێروان ناصح حەیدەری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پێش ئەوەی بچینە موناقەشەی یاساکە، پێویستە لەسەر مەسەلەی نەفەقات و واریدات، ئێمە دەنگی لەسەر بدەین، ئەوەی ئێستا دکتۆر ئاراس دەیخوێنێتەوە بۆ ئەوەی لەوە تەواو بین و پاشان بچینە قۆناغی ئیقراری یاساکەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ئێستا بەڕێزان کێ لەگەڵ ئەوەدایە کە بچینە سەر بابەکانی تر بۆ موناقەشە، با دەستی بڵند بکات تکایە؟، فەرموون کێی لەگەڵدا نیە؟، بەکۆی دەنگ وەرگیرا، بۆ ئەوەی بەردەوام بین و بچینە سەر بابێکی تر.

بەڕێز د. ئاراس حسین محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەشی یەکەم لە بودجەی خەمڵێندراو، مووچەی فەرمانبەران واتە(تعویضات الموظفین)بڕی تەرخانکراو بۆ بودجەی خەمڵێندراوی ساڵی 2010، (4) تریلیۆن و(999)ملیارو (300)ملیۆن.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

دکتۆر زانا، فەرموو.

بەڕێز د. زانا رووف حمە کریم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

داوا دەکەین لە لیژنەی دارایی بۆمان ڕوون بکاتەوە، ئەو پارەی (4)ملیار و (800)ملیۆنە یاریگای شەعب کە لابرا ئەچێتە کوێ و لە چ بابێکدا سەرف دەکرێت، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ئەوە دەنگمان لەسەر داو چووە بابێکی تر، تکایە لەکاتێکی تر کە جێگای هات ڕوونکردنەوەی لەسەر دەدەین، فەرموو دکتۆر ئاراس.

بەڕێز د. ئاراس حسین محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئایا دەنگدانی لەسەر دەکرێت یان نا ئەو خاڵە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ئێستا مووچەی فەرمانبەران ژمارەکەی دەخوێنێتەوەو دەیخەینە دەنگدانەوە، فەرموو.

بەڕێز د. ئاراس حسین محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

(4) تریلیۆن و(999)ملیارو (300)ملیۆن.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کوێستان خان نوقتەی نیزامی هەیە، فەرموو.

بەڕێز کوێستان محمد عبداللە:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە دوێنێ دەنگمان لەسەر ئەوەدا کە مووچەی کادیرو ئەوانەی کە کاریان نیە، مووچەکانیان دەبڕدرێت دەنگمان بۆداو بەکۆی دەنگی ئەندامانی پەرلەمان بوو، ئێستا ئەم ژمارەیە ئەوانەشی تێدایە، چۆن دەنگی

لەسەر بدەین، ئەگەر دەنگیشی لەسەر بدەین بڵێین دوای ئەو بڕینەی کە دەنگی لەسەر دراوە، مووچەی کادیرو ئەو کادیرانەش کە لە ڕاگەیاندنەکان ئیش دەکەن، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بە تەئکید ئەوانەشی کە بڕاون پاشان بەو نسبەیە دەبڕدرێت و لەیاساکەش دیاری دەکرێت، سۆزان خان، فەرموو.

بەڕێز سۆزان شهاب نوری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەوانەی کە دوێنێ دەنگمان بۆ داوە هەمووی پێشنیارە، حکومەت مولزەم نیە بە جێبەجێکردنی، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك حاکم رزگار، فەرموو.

بەڕێز رزگار محمد امین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لەڕاستیدا ئەو ڕەقەمەی کە ئێستا لەبەردەستدایە، لە موقارەنەکە لەگەڵ ساڵی پار ئێمە تەعیناتی پارمان لە سنووری 10 هەزار کەسە، ئەم پارەی کە زیادە، کە موقارەنەی دەکەی زیاد لە تریلیۆنێکە، ئەو زیادەی مووچەیە چۆنە، یەعنی دەدرێت بەکێ ئەوە؟، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

لیژنەی یاسایی تکایە ڕەئیتان.

بەڕێز شێروان ناصح حەیدەری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕەئی من ئەوە ئاراستەی بەڕێز وەزیری دارایی بکرێتەوە، بۆ ئەوەی وەڵام بدرێتەوە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

جەنابی وەزیر تکایە ڕەئیتان.

بەڕێز شێخ بایز تاڵەبانی (وەزیری دارایی):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەو ژمارەیە تەبیعی لە 6/30 هاتووە، ئەو ڕۆژەش لە وەڵامی پرسیارەکاندا وەڵامم دایەوە، بەس ئەوە کە وەزارەتی پێشمەرگە دێتە سەری (600)ملیار دینارە، زیادەی خانەنشینەکان کە (70)هەزار دینارە

(5)مانگی تەراكومی تێدا بوو، لەهەمان مانگ سەرف دەكرێ، عەلاوەو تەرفیعی ئەم ماوەی كە هەیە، ئەو (10)هەزار كەسەی كە ئێستا تەعین دەبێت، ئەوەش ئەچێتە سەری، لەگەڵ ئەوەشدا زیادەی مووچەی ئەو چوار لیوایەی كە ئێستا تەشكیل دەبێت و كە تەشكیلیش بوو، ئەوانەشی هەموو ئەچێتە سەر، بۆیە ڕەقەمەكە لێرەدا زیاد هاتووە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

كاك عومەر عبدالعزیز نوقتەی نیزامی هەیە، فەرموو.

بەڕێز عمر عبدالعزیز بهاءالدین:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

من داوا دەكەم لە لیژنەی یاسایی كە ئەوەمان بۆ ڕوون بكاتەوە، حەدی فاصلی بڕیار و ڕاسپاردە چۆن دیاری دەكرێت، ئێمە كە شتێك دەكەین دەبێت بە بڕیار بەكۆی دەنگی پەرلەمان، ئەمەش پێی ئەوتریت ڕاسپاردەو مولزەم نیە لەسەر حكومەت، بۆیە لە ڕووی قانونیەوە بۆمان ڕوون بكەنەوە، كە چۆن ڕاسپاردەو بڕیارەكان لەیەكتری جیا دەكرێنەوە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

لیژنەی یاسایی تكایە ڕەئیتان.

بەڕێز شێروان ناصح حەیدەری:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

تەبیعی ئێمە ڕاپۆرتێكی هاوبەشمان هەیە لەنێوان لیژنەی دارایی و لیژنەی یاسایی، لەم ڕاپۆرتەدا سەرنج و تێبینیەكانی هەموو لیژنەكان وەرگیراوە، ئەوەشی كە بە پەسەند زانراوە داخلی ڕاپۆرتەكە كراوە، ئەوەی كە بە پەسەند نەزانرا دوێنێ ئێمە لێرەدا یەكلاییمان كردەوە، كردوومانە بە خاڵی جیاواز بۆ ئەوەی لەناو یاساكەدا ئێمە موناقەشەی بكەین، بڕیاری گونجاوی لەسەر بدەین، بەڵام ئەو پێشنیارانەی كە ئێستا دێتە ئاراوەو دەبێت بە تەوصیات و ئاراستەی حكومەت دەكرێت بۆ ئەوەی جێبەجێیی بكات، ئەمەیە مەوزوعەكە واتە ئەو پێشنیارانەی كە خارجی ڕاپۆرتی لیژنەكانە بەم شێوەیە تەعامولی لەگەڵ دەكرێت، ئەو پێشنیارانەشی كە داخلی ڕاپۆرتەكانەو بە نەزەری ئیعتیبار وەردەگیرێت بەم شێوەیە مامەڵەی لەگەڵ دەكرێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

لیژنەی دارایی تكایە ڕەئیتان.

بەڕێز د. ئاراس حسین محمود:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

دەربارەی ئەو بڕە پارانەی كە دەبڕدرێت لە بودجەی ئاسایی، هەر بەپێیی سیستەمی محاسبی لەناو بودجەی ئاساییەكە دەمێنێتەوە، دوایی حكومەت خۆی بەشێوەیەك لە شێوەكان تەسەڕووفی پێوە دەكات،

ئەگەر ئێمە بەرچاومان ڕوون نەبوو لە چۆنیەتی تەصەڕووف کردنی حکومەت بەو بڕە پارەی کە دائەشکێندرێت ئەو کاتە ئەتوانین بەدواداچوونی بۆ بکەین وەکو ئەرکی پەرلەمان، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاک ئەیوب، فەرموو.

بەڕێز ایوب نعمت قادر(ئارام):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەبارەت بەم خەملاندنە من پرسیارێکم لە بەڕێز وەزیری دارایی هەیە، بەپێی ماددەی (11)ی بودجەی ساڵی 2009، کە لەلایەن پەرلەمانەوە پەسەند کراوە، ئەڵێت وەزارەتی دارایی بە هەماهەنگی لەگەڵ وەزارەتەکانی دیکە، وردەکاری میلاکاتی هەموو وەزارەتەکانی هەرێمی کوردستان – عێراق بۆ ساڵی دارایی 2009 ڕێك دەخات و پەسەندی دەکات، لەبەر ڕۆشنایی پارەی تێچوونی بودجەکان کە لە یاسای بودجەدا پەسەند کراون، لەسەر وەزارەتی داراییشە لەگەڵ وەزارەتی پلاندانان پێش کۆتایی هاتن بە ساڵی دارایی 2009، ڕاپۆرتێکی دووروودرێژ لەسەر ئەمە پێشکەش بە پەرلەمان بکات، بێگومان دەبێت ئەم ڕاپۆرتە لەلایەن وەزارەتی داراییەوە بگاتە دەست پەرلەمان، ئەو کاتە ئێمە دەتوانین ئەم مەسەلەیە پەسەند بکەین، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك حمە سەعید، فەرموو.

بەڕێز حمە سعید حمە علی اورحمان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

وەکو بەڕێزت پێشتر ئاماژەت پێکرد و لیژنەی یاسایش ئاماژەی پێکرد، کە بڕینی هەموو ڕێژەکان، بڕینی پرۆژەکان و لابردنیان، بڕینی مووچەو دەزگاکانی ڕاگەیاندن، بۆ ئەوەی لە پێشنیار دەربچێت و ئەو ئیشکالە بەڕێزت و لیژنەی یاسایی کە باسیان کرد، دەکرێ بە ماددەیەکی یاسایی بە ڕوونی بۆ ئەوەی مولزەم بێت بۆ حکومەت ئەمە یەك، کەواتە یان ئەبێت بکرێت بە ماددەیەکی یاسایی و ببێت بە بڕگەیەك، یان دەبێت تەوصیەکان هەموویان بە ماددەیەکی یاسایی بڵێین ئەمە مولزیمە، خاڵێکی تر فیعلەن ئەم مووچەیە، ئەم بڕە، ئەم گۆژمەی تەعویزاتی فەرمانبەران دەبێت ئەو تێبینیەی لەگەڵ بێت، دوای ئەوەی ئەو کەم کردنەوانە لابراوە، چونکە ئێمە فەرمانبەرێکی زۆرو مووچەخۆرێکی زۆرمان لابردووە، دەبێ ئەو تێبینیەی لەگەڵ بێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

هاوڕاز خان، فەرموو.

بەڕێز هاوڕاز شێخ احمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕاستی من پێم وایە، گفتوگۆکردن لەسەر ئەم ژمارانە و دەنگدان لەسەری شتێکی دروست نیە، چونکە تۆ کۆمەڵێك گۆڕانکاریت کردووە، ئەگەر ئێستا تۆ دەنگ لەسەر ئەوە بدەی ئیتر دوایی ناتوانی چارەسەری بکەی، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

دکتۆر زانا، فەرموو.

بەڕێز د. زانا رووف حمە کریم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ڕاستە لە بڕگەی یەکەمی ماددەی(83) ئەڵێت پێشنیاز کردنی زیادکردنی خەرجی یان هێنانە کایەی خەرجی نوێ یان دابەزاندنی داهات قبوڵ ناکرێت، ئەگەر پێشنیار کراوەکە ڕێگای ئەنجام دانی پێشنیارەکە ڕوون نەکاتەوە، بەڵام وابزانم ئەو بابەتانەی کە پەیوەندیان هەبووە بە زیاد کردنی خەرجی یاخود کەمکردنەوەی داهاتەکان لێرەدا بۆیە بەکۆی دەنگ پەسەند کراون، بڕگە یاساییەکان بەشێکی زۆری ڕوونکراوەتەوە، ئەگەر واش نیە بۆ دەنگدان دەکرێت لەسەر ئەم بابەتانە؟، هەر ئەندام پەرلەمانێك بۆی هەیە پێشنیارێك بە سەربەخۆ بنێرێت بۆ حکومەت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك عبدالسلام، فەرموو.

بەڕێز عبدالسلام مصطفى صديق:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من حەز دەکەم شتێك ڕوون بکەمەوە، ئەگەر من بەغەڵەت تێگەیشتم داوا دەکەم لەو ئەندامە بەڕێزانەی لیژنەی یاسایی ودارایی و بەڕێز وەزیریش بۆم ڕاست بکەنەوە، تاکو بەرچاومان ڕوون بێت، ئێمە بەدەنگدانێك بودجەیەکمان پەسەند کرد، ئەم هەنگاوەی کە ئەمڕۆ دەینێین، تەنها یەك مەبەستی هەیە، پەسەند کردنی بودجە یەعنی پەسەند کردنی هەموو ئەو ژمارانەی کە لەوێدا هاتوون، بۆ ئەوەی کە لە یاسادا ئێمە دەڵێین سەرفیات ئەوەندەیە، خەرجیات ئەوەندەیە، شەرعیەتی هەبێت، چونکە دەنگت داوە لەسەر بودجەیەك کە وردەکارییەکانی هەمووی تێدایە، بۆیە ئێمە ئێستا ئەو کۆیە دەنگێکی لەسەر دەدەین، تاکو ژمارەکان لەیاسا شەرعیەتی هەبێت، ئەمە یەك، دوو: هەموومان یاساکەمان دیوە لە ماددەی(6) دووەوەم باسی ئەم ئیشکالیەتە کراوە کە وەزیری دارایی ئەو گۆڕانکارییانە لە بەینی وەزارەتێك و وەزارەتێکی تر یان لکێندراو، ئەوە هەمووی باس کراوە، واتە بە پێیی مەبدەئی حسابات ئەوەی تەشغیلیە لە تەشغیلی هەمان پارێزگا دەبێت و بەدیهیە کە بە پێیی حسابات ئەوەی کە پرۆژەکانە لەهەمان ناوچە دەمێنێ ئێمە تەصەور دەکەم، ئەگەر بگەینە سەر چارەنووسی، یانیش هۆی دانانی ئەم ژمارە باس بکەین، واتە ئێمە پەسەند کردنی بودجەکەمان لەغو کرد، سەرووتازە موناقەشەی وردەکارییەکانی بودجە دەکەین،

من تەصەور دەكەم ئەمە تەحصیل حاصلە، تەنها بۆ ئەوەیە تاكو ئێمە بچین موناقەشەی ئەو ژمارە كۆتاییانە بكەین كە لە یاساكەدا دێن، سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

كاك شاهۆ، فەرموو.

بەڕێز شاهۆ سعید فتح الله:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئێمە لەدانیشتنی دوێنێدا بودجەمان پەسەند نەكردووە، بەڵكو دەنگ لەسەر ئەوە دراوە كە ئایا بودجە بمێنێتەوە لەناو پەرلەماندا یاخود بگەڕێندرێتەوە بۆ حكومەت؟، بەزۆرینەی دەنگ بڕیار درا كە بودجە لەناو پەرلەماندا بمێنێتەوە، بۆ ئەوەی لەناو پەرلەماندا هەموار بكرێت، هەم لەناو پەرلەماندا دەستكاری بكرێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

جەنابی وەزیر، فەرموو.

بەڕێز شێخ بایز تاڵەبانی (وەزیری دارایی):

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

وەڵلاهی ئێمە ئەو بودجەیەمان هێناوە ئەو ژمارانە بە تەخمینی، تەخمینمان كردووە، بۆ ئەوەی كە بمێنێتەوە، هەر خەلەلێك لەو ژمارانەدا هەبێت، ئەگەر بێت و لە شوێنی نەیەت یاخود لێیی دەربكرێت، ئەوە تەبیعی خەلەلە بۆ ئێمە وەكو وەزارەتی دارایی، ئەما مەوزوعی ئەوەی كە ئەو فەرمانبەرانەی كە مووچە خۆرن، گوایە دەڵێن بەعزێكی دەوام ناكات، یاخود وجودی نیە، ئێمە لە خشتەكانماندا ناوەكان هاتووە، عەدەدەكانمان تەسجیل كردووە، ئەو ژمارانەش موسەبەتن بوونیشیان هەیە، مووچەخۆرن ئەوانە، لەبەر ئەوە ئەو گۆڕانكارییانەی كە ئێستا ئێوە دەنگی لەسەر دەدەن ڕەنگە تەئسیر بكاتە سەر بودجەكەی ئێمە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

كاك دكتۆر ئەحمەد، فەرموو.

بەڕێز د. احمد ابراهیم علی:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

بەپێیی ماددەی(86) ئەڵێت یەكەمجار دەبێت پەرلەمان گفتوگۆ لەسەر خەرجیەكان بكات، یەعنی شتێكی دروستە كە ئێمە بڕیار لەسەر ئەو ژمارانە دەدەین، پاشان لەسەر داهات، بەڵام پێم وایە ئێمە تووشی ئیشكالیەتێك دەبین، لەو پارانەی كە كەم كراوەتەوە، ئەگەر بەماددەیەك لە یاساكەدا جیایان نەكەینەوە، یەعنی زۆر دروستە كە قسە لەسەر خەرجیەكان بكرێت، پاشان داهاتەكان، بەڵام دوایی ئەو كەمكردنەوانە بەماددەیەك لەیاساكەدا جێگای بكرێتەوە، بۆ ئەوەی تووشی ئیشكالێكی یاسایی نەبین، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

كاك عەبدوڵڵای مەلا نوری، فەرموو.

بەڕێز عبدالله محمد نوری:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

من هەست دەكەم وردە وردە خەریكە لەدەسەڵاتی خۆمان دەكەوینە گومانەوە، دوور لەو دەسەڵاتەی كە پەیڕەوی ناوخۆ داویێتی پێمان خەریكە ئەكەوینە گومانەوە، چونكە بەپێیی ماددەی(83) وەكو كاك زانا باسی كرد، ئێمە حەقی ئەوەمان هەیە، كە بەرزكردنەوە یان دابەزاندن یاخود بەجۆرێك لە جۆرەكان نقلْ كردن لە هەندێك بابەوە بكەین، بەو مەرجەی ئێمە ڕوونكردنەوە بدەین، بۆیە ئەو پێشنیارانەی كە دوێنێ كراوە، بەڕاستی ئەوە دەنگیشی لەسەر دراوە، پێویستە لەسەر حكومەت كە جێبەجێیی بكات، سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

لیژنەی یاسایی تكایە ڕەئیتان.

بەڕێز شێروان ناصح حەیدەری:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئێمە دوێنێ كە لێرە دانیشتین، لەگەڵ برای بەڕێزم كاك عەونی چەند خاڵێك هەیە دەستنیشانمان كردووە، ئێستا ئاراستەی جەنابتانی دەكەین، بۆ ئەوەی لە یاساكە ڕێكی بخەین، یەكەم: ئیلغا كردنی نەفەقات كە دیاریكراوە بۆ نۆژەنكردنەوەی ئەو باڵەخانانەی كە بۆ حزبەكان و بەرپرسەكانە، دووەم: بڕینی ڕێژەی لە 5٪ لە منح و ئیعانات، سێیەم: گواستنەوەی مخصصات و نەفەقاتی مەشاریعی دووبارە بۆ ئەو پارێزگایەی كە لێیی بڕاوە، چوارەم: كە ئەمڕۆ داخڵمان كرد، مەسەلەی تەخصیصاتی پاریگای شەعب، ئەوە ئێمە هەموویمان وەكو تێبینی لەلای خۆمان نووسیوە، دەنگیشی لەسەر دراوە ڕاستە، زمنی ڕاپۆرتەكانی لیژنەكانە، ئێمە لەناو یاساكەدا ئیسارەی دەكەین بۆ ئەوەی بخرێتە دەنگدانەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

كاك شاهۆ، فەرموو.

بەڕێزد. شاهۆ سعید فتح الله:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

جەنابی كاك شێروان یەك خاڵی لەبیر چوو، ئەویش بڕینی هەموو مووچەخۆرەكانی حزبە، كە لە حكومەت مووچە وەردەگرن، دەوامیش ناكەن، بڕینی مووچەی هەموو ئەو ئەندامانەی ڕاگەیاندنی حزبەكانیش، كە مووچەیان لەسەر حكومەتە ئەوانیش، بڕینی هەموو ئەو هاوكارییانەی كە بۆ ڕاگەیاندنی حزبەكانە، بڕینی هەموو ئەو گوژمە پارانەی كە بۆ سەنتەری سەر بە حزبەكان دیاریكراوە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

لیژنەی یاسایی تكایە ڕەئیتان لەو بارەیەوە.

بەڕێز شێروان ناصح حەیدەری:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئەوە پێشنیارە ئاراستەی حكومەتی دەكەین، سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

تكایە با واز بێنین لەوە كە چووینە سەری بە تەفصیل باسی دەكەین، ئێستا لیژنەی دارایی تكایە ڕەئیتان، فەرموو.

بەڕێز د. ئاراس حسین محمود:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

بەحەقیقەت ئەوە ئێمە بۆ نزیكەی مانگێك دەچێت، ئەو ژمارانەمان لەبەردەستدایەو موناقەشە دەكرێت، لە ڕاپۆرتەكەشدا هاتووە، یەعنی ئێستا هیچ موناقەشەیەك هەڵناگرێت، سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

ئێستا لەگەڵ ئەوەدان كە بدرێتە دەنگدانەوە، ئێستا یەكەم: مووچەی فەرمانبەران ئەو ڕێژەیە (4) تریلیۆن و(999)ملیارو (300)ملیۆن دینار، ئێستا كێیی لەگەڵدایە با دەستی بڵند بكات تكایە؟، 72 كەسی لەگەڵدایە؟، فەرموون كێیی لەگەڵدا نیە؟، بەزۆرینە دەنگ وەرگیرا، بۆ خاڵی دووەم تكایە.

بەڕێز د. ئاراس حسین محمود:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

خاڵی دووەم: شمەك و خزمەت و چاككردن (السلع والخدمات والصیانة)(937)ملیار و(140)ملیۆن دینار، سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

لیژنەی یاسایی تكایە ڕەئیتان.

بەڕێز شێروان ناصح حەیدەری:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

پشتگیری لیژنەی دارایی دەكەین، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

جەنابی وەزیر ڕەئیتان.

بەڕێز شێخ بایز تاڵەبانی (وەزیری دارایی):

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئێمەش بەهەمان شێوە داوا دەكەین كەوا ئەو ژمارەیەمان بۆ دابندرێت، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ئێستا دەیخەینە دەنگەوە مادام کەس قسەی نیە، ئێستا کێ لەگەڵ ئەوەدایە کە شمەك و خزمەت و چاککردن (السلع والخدمات والصیانة)(937)ملیار و(140)ملیۆنی بۆ دابندرێت، تکایە با دەستی بڵند بکات؟، (71) کەس فەرموون، کێیی لەگەڵدا نیە؟، (4)کەس بەزۆرینەی دەنگ وەرگیرا، بۆ خاڵی سێیەم.

بەڕێز د. ئاراس حسین محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

خاڵی سێیەم: باربوو (الاعانات) (398)ملیار و (793)ملیۆن دینار، بەڵام گەیشتینە بڕیارێك کە لە 5٪ی لە بڕی ئەو پارەیە ببڕدرێت، دواتر دەبێت بەیاسا، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

لیژنەی یاسایی تکایە ڕەئیتان.

بەڕێز شێروان ناصح حەیدەری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من پێم وایە ئێمە دەستکاری ژمارەکان نەکەین، هەر وەکو خۆی بمێنێتەوە، بەڵام ماددەیەکی یاسایی ئیزافە بکەین لەناو یاساکە، بۆ ئەوەی لە 5٪کە تەسبیت بکەین، بەماددەیەکی یاسایی، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

لیژنەی دارایی تکایە ڕەئیتان.

بەڕێز د. ئاراس حسین محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پشتگیری ئەو ڕایە دەکەین، ڕایەکی ڕاستە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك عومەر عبدالعزیز، فەرموو.

بەڕێز عمر عبدالعزیز بهاءالدین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە پێش پێنج دەقە نابێت بە کۆی دەنگی پەرلەمانتاران دەنگمان دا کە ناهاوسەنگی هەیە لەنێوان بڕی وەبەرهێنان و بڕی تەشغیلی، من لەم پرۆسەیە تێناگەم بەکۆی دەنگی ئەم پەرلەمانە دەنگمان لەسەر داوە، ئێستا چۆن جێگای ئەوە دەکەینەوە کە لەگەڵ ئەم دەنگدانەی ئێستادا دەیکەین؟، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

پەیمان خان، فەرموو.

بەڕێز پەیمان عزالدین عبدالرحمن:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

دیسانەوە هەر لەسەر دەنگدان بۆ ئەم ماددەیە، لە مووچەی فەرمانبەراندا بەڕێزانی لیژنەی یاسایی و لیژنەی دارایی هیچ ئیشارەتێكیان بەوە نەكرد كە بەكۆی دەنگی ئەندامان داوای بڕینی مووچەی فەرمانبەران و مووچە خۆرانی حزب كراوە، داوایان نەكرد بكرێت بەیاسا، بەڵام بۆ منح كە بەزۆرینە دەنگی ئەندامانی پەرلەمان بووە، داوا دەكەن كە بە بڕگەیەكی یاسایی بێت، ئەمە ئیزدیواجیەتە بەڕاستی سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

كاك حەسەن، فەرموو.

بەڕێز حسن محمد سورە:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

دیارە بەنیسبەت پرۆژە حزبیەكان، لەناو ڕاپۆرتی دارایی بە سەریحی ناوی هاتبوو، بۆیە ئێمە بڕیارماندا لایبەرین، بەڵام بوونی مووچەی كەوادیری حزب لەناو ئەم ڕاپۆرتە شتێكی فەرەزیە، بۆیە ناكرێت بەقانون، سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

كاك عبداللە، فەرموو.

بەڕێز عبداللە محمد نوری:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

پەیمان خان، بەشێك لەقسەكانی منی كرد، بەڵام من ئەوەی كە ئەمەوێت ڕوونی بكەمەوە، بەڕاستی ئەم دەنگدانە پێچەوانەی مەبدەئی كاری خۆمان دەبێت، پێچەوانەی مەبدەئی كاری پەرلەمانە، دەنگیان لەسەر ئەو ژمارانە داوە كە كەمیان بكەینەوە، ئێستا تۆ دووبارە دەنگ لەسەر دانانەوەی دەدەی بە هەمان بڕ، ئەمە پێچەوانەیە تكایە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

كاك بورهان، فەرموو.

بەڕێز برهان رشید حسین:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

وجودی مووچەخۆری حزبی لەناو لیستی مووچەدا نزیكەی (10)هەزار كەسە، شتێكی فەرەزی نیە، ئەمە بەڵگەیە لەلامانە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

كاك عمر عبدالرحمن، فەرموو.

بەڕێز عمر عبدالرحمن علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەنیسبەت مووچەو بابی مووچەو بڕگەی، دەنگی لەسەردرا، ئەمە بەگوێرەی پەیڕەوی ناوخۆی پەرلەمان چیتر ناگەڕێینەوە سەری و کۆتایی پێهاتووە، بەنیسبەت باربوو(الاعانات) ئەو ڕایەی کە لیژنەی یاسایی دای، کە بە بڕگەیەکی یاسایی لەناو یاساکەدا بە لە 5٪ بێت، بە بڕگەیەکی یاسایی بەتەئکید ئەمە ئیلزامیەکی قانونی ئەدات بەسەر حکومەتدا، ئەبێت بە ماددەیەکی قانونی، پێویستە ئەوە بخرێتە دەنگەوەو هەڵوەستەشی لەسەر بکرێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك حمه سەعید، فەرموو.

بەڕێز حمه سعید حمه علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من بۆ هەموو بڕینەکان پشتگیری ڕاکەی کاك شێروان دەکەم، واتە هی فەرمانبەران، هی ئیعانات، هی منح، هی تریش بەدواوەوەیە، پشتگیری ئەو ڕایەی دەکەم و موعالەجەی بکەین، بە بڕگەیەك یان ماددەیەکی قانونی، ئەوەی کاك شێروان زۆر تەواوە بەماددەیەك هەمووی نەك جیایان بکەینەوە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ئێستا دەیخەینە دەنگەوە، لیژنەی دارایی بۆ دواجار ژمارەکەت بخوێنەرەوە، بۆ ئەوەی بیخەینە دەنگەوە، فەرموو.

بەڕێز د. ئاراس حسین محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

خاڵی سێیەم: باربوو (الاعانات) (398)ملیار و (793)ملیۆن دینار، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزان گوێتان لێبوو، ئێستا کێی لەگەڵدایە بادەستی بڵند بکات تکایە؟، (70)کەسی لەگەڵە، فەرموون کێی لەگەڵدا نیە؟، (27)کەسی لەگەڵدا نیە، بەزۆرینە دەنگ وەرگیرا، بۆ خاڵی دواتر.

بەڕێز د. ئاراس حسین محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دێینە سەر حسابی بەخشین، (المنح)کە بریتیە لە (431)ملیارو (319)ملیۆن دینار، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

لیژنەی یاسایی تکایە ڕەئیتان.

بەڕێز شێروان ناصح حەیدەری:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

پشتگیری ڕەئی لیژنەی دارایی دەكەین، سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

جەنابی وەزیر ڕەئی جەنابتان.

بەڕێز شێخ بایز تاڵەبانی (وەزیری دارایی):

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئێمەش پشتگیری دەكەین، سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

لیژنەی دارایی تكایە بۆ دواجار بیخوێننەوە تا بیخەینە دەنگەوە.

بەڕێز د. ئاراس حسین محمود:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

بەخشین، (المنح)كە بریتیە لە (431)ملیارو (319)ملیۆن دینار، سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

ئێستا كێی لەگەڵدایە با دەستی بڵند بكات تكایە؟، (66) فەرموون كێی لەگەڵدا نیە؟، (28)كەس بەزۆرینەی دەنگ وەرگیرا، بۆ خاڵی دواتر.

بەڕێز د. ئاراس حسین محمود:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئێستا دێینە سەر حسابی سوودە كۆمەڵایەتیەكان، (المنافع الاجتماعية) كە بریتیە لە (180)ملیارو (401)ملیۆن دینار، سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

تكایە لیژنەی یاسایی ڕەئیتان.

بەڕێز شێروان ناصح حەیدەری:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

سوودی كۆمەڵایەتی وەكو خۆی ماوە، داوا دەكەین كە بدرێتە دەنگدان، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

جەنابی وەزیر ڕەئیتان.

بەڕێز شێخ بایز تاڵەبانی (وەزیری دارایی):

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئێمەش پشتگیری دەكەین، سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

لیژنەی دارایی بۆ دواجار بیخوێننەوە تكایە تا بیخەینە دەنگەوە.

بەڕێز د. ئاراس حسین محمود:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

سوودە كۆمەڵایەتیەكان، (المنافع الاجتماعیة) كە بریتیە لە (180)ملیارو (401)ملیۆن دینار، سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

ئێستا كێیی لەگەڵدایە بادەستی بڵند بكات؟، (70)كەس فەرموون كێ لەگەڵدا نیە؟، (11)كەس بەزۆرینەی دەنگ وەرگیرا، بۆ خاڵی دواتر تكایە.

بەڕێز د. ئاراس حسین محمود:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

دێینەسەر حسابی خەرجیەكانی تر، (المصروفات الاخری)كە بریتیە لە (683)ملیار و (377)ملیۆن دینار، سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

لیژنەی یاسایی تكایە ڕەئیتان.

بەڕێز شێروان ناصح حەیدەری:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئێمەش پشتگیری لێدەكەین و وەكو خۆی ماوەتەوە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

جەنابی وەزیر تكایە ڕەئیتان.

بەڕێز شێخ بایز تاڵەبانی (وەزیری دارایی):

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئێمەش پشتگیری لێدەكەین، سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

لیژنەی دارایی بۆ دواجار بیخوێننەوە تا بیخەینە دەنگەوە، فەرموو.

بەڕێز د. ئاراس حسین محمود:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

حسابی خەرجیەكانی تر، (المصروفات الاخری)كە بریتیە لە (683)ملیار و (377)ملیۆن دینار، سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

ئێستا كێ لەگەڵدایە بادەستی بڵند بكات تكایە؟، (67)كەسی لەگەڵدایە، كێیی لەگەڵدا نیە؟، (30)كەسی لەگەڵدا نیە، بەزۆرینەی دەنگ وەرگیرا، بۆ خاڵی دواتر.

بەڕێز د. ئاراس حسین محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێستا دێینە سەر حسابی مەوجوداتی نادارایی، (موجودات غیر مالیة)کە بریتیە لە (258)ملیار و(772)ملیۆن دینار، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

لیژنەی یاسایی تکایە ڕەئیتان.

بەڕێز شێروان ناصح حەیدەری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پشتگیری لیژنەی دارایی دەکەین کە وەك خۆی بمێنێتەوە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

جەنابی وەزیر تکایە ڕەئیتان.

بەڕێز شێخ بایز تاڵەبانی (وەزیری دارایی):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمەش پشتگیری لێ دەکەین و هەمان رەئیمان هەیە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

لیژنەی دارایی دواجار بیخوێننەوە تا بیخەینە دەنگەوە، فەرموو.

بەڕێز د. ئاراس حسین محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

حسابی مەوجوداتی نادارایی، (موجودات غیر مالیة)کە بریتیە لە (258)ملیار و(772)ملیۆن دینار، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ئێستا کێی لەگەڵدایە بادەستی بلّند بکات تکایە؟، (65)کەسی لەگەڵدایە، کێیی لەگەڵدا نیە؟، (20)کەسی لەگەڵدا نیە، بەزۆرینەی دەنگ وەرگیرا، بۆ خاڵی دواتر.

بەڕێز د. ئاراس حسین محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەم شێوەیە کۆی خەرجی بودجەی ئاسایی واتە وەگەڕهێنان بریتیە لە (7) تریلیۆن و(889)ملیار و(102)ملیۆن دینار، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

لیژنەی یاسایی تکایە ڕەئیتان.

بەڕێز شێروان ناصح حەیدەری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە تەئیدی ڕەئی لیژنەی دارایی دەکەین کەوا بدرێتە دەنگدانەوە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

جەنابی وەزیر ڕەئیتان.

بەڕێز شێخ بایز تاڵەبانی (وەزیری دارایی):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

هەمان ژمارە لەلای ئێمەش پەسەندە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ئێستا دواجار ژمارەکە بخوێننەوە تا بیخەینە دەنگەوە، فەرموو.

بەڕێز د. ئاراس حسین محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

کۆی خەرجی بودجەی ئاسایی واتە بودجەی وەگەرهێنان بریتیە لە (7) تریلیۆن و(889)ملیار و(102)ملیۆن دینار، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ئێستا کێی لەگەڵدایە بادەستی بڵند بکات تکایە؟، (74)کەسی لەگەڵدایە، کێیی لەگەڵدا نیە؟، (29)کەسی لەگەڵدا نیە، بەزۆرینەی دەنگ وەرگیرا، بۆ خاڵی دواتر.

بەڕێز د. ئاراس حسین محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

حسابی کۆی خەرجی وەبەرهێنان واتە(خەرجی سەرمایەداری) بریتیە لە (3)تریلیۆن و(543)ملیار و(74)ملیۆن دینار، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

لیژنەی یاسایی تکایە ڕەئیتان.

بەڕێز شێروان ناصح حەیدەری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمەش تەئیدی ڕەئی لیژنەی دارایی دەکەین، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

جەنابی وەزیر رەئیتان.

بەڕێز شێخ بایز تاڵەبانی (وەزیری دارایی):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمەش تەئیدی دەکەین، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

لیژنەی دارایی بۆ دواجار بیخوێننەوە تا بیخەینە دەنگەوە.

بەڕێز د. ئاراس حسین محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

کۆی خەرجی سەرمایەداری واتە(خەرجی وەبەرهێنان) بریتیە لە (3)تریلیۆن و(543)ملیار و(74)ملیۆن دینار، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ئێستا کێی لەگەڵدایە بادەستی بڵند بکات تکایە؟، (70)کەسی لەگەڵدایە، کێیی لەگەڵدا نیە؟، (25)کەسی لەگەڵدا نیە، بەزۆرینەی دەنگ وەرگیرا، بۆ خاڵی دواتر.

بەڕێز د. ئاراس حسین محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەم شێوەیە کۆی بودجەی خەملێندراوی ساڵی 2010ی حکومەتی هەرێمی کوردستان بریتیە لە (11) تریلیۆن و (432)ملیار و(176)ملیۆن دینار، ئەمە کۆی هەردوو بوجەکەیە لە ئاسایی وناائاسایی کە کۆمان کردۆتەوەو بە خەملێندراو حسابمان کردووە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

لیژنەی دارایی تکایە ڕەئیتان.

بەڕێز شێروان ناصح حەیدەری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمەش تەئیدی دەکەین، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

جەنابی وەزیر ڕەئیتان.

بەڕێز شێخ بایز تاڵەبانی (وەزیری دارایی):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمەش تەئیدی دەکەین، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاک اسماعیل، فەرموو.

بەڕێز اسماعیل سعید محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

داوا لەبەڕێز وەزیری مالیە دەکەین، کە بۆمان ڕوون بکاتەوە، ئایا ئەو بودجەیەی کە دانراوە بۆ تەتویری تەنویری ئەقالیم، تەتویری پارێزگاکان، لەناو ئەم بودجەیەدا هەیە یان نا؟، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ئێستا دواجار بیخوێننەوە با بیخەینە دەنگدانەوە، باشە لیژنەی دارایی کۆی خەرجیەکانی پەرلەمان و دەسەڵاتی دادوەری لەکۆیی یاساکە جێگاتان کردۆتەوە، فەرموو.

بەڕێز شێروان ناصح حەیدەری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە لە ماددەی (1)ی یاساکە دوو بڕگەمان زیاد کردووە، یەکێکیان تایبەتە بە دەسەڵاتی دادوەری و ئەوی تریان تایبەتە بە پەرلەمانی کوردستان، بەڵام هیچ مانع نیە کە ژمارەکان بخرێنە ڕوو، لەلایەن لیژنەی داراییەوە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

تکایە لیژنەی دارایی بیخوێننەوە، فەرموو.

بەڕێز د. ئاراس حسین محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بودجەی خەملێندراو بۆ پەرلەمانی کوردستان، بۆ ساڵی 2010، (72) ملیار و(741)ملیۆن دینارە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

لیژنەی یاسایی تکایە ڕەئیتان.

بەڕێز شێروان ناصح حەیدەری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە تەئیدی دەکەین، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

جەنابی وەزیر تکایە ڕەئیتان.

بەڕێز شێخ بایز تاڵەبانی (وەزیری دارایی):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمەش لاریمان لێی نیە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

تکایە بۆ دواجار بیخوێننەوە تا بیخەینە دەنگەوە.

بەڕێز د. ئاراس حسین محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بودجەی خەملێندراو بۆ پەرلەمانی کوردستان، بۆ ساڵی 2010، (72) ملیار و(741)ملیۆن دینارە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ئێستا کێی لەگەڵدایە بادەستی بڵند بکات تکایە؟، (78)کەسی لەگەڵدایە، کێی لەگەڵدا نیە؟، (7)کەسی لەگەڵدا نیە، بەزۆرینەی دەنگ وەرگیرا، بۆ دەسەڵاتی دادوەری تکایە.

بەڕێز د. ئاراس حسین محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بودجەی خەملێندراوی ئەنجومەنی داد بۆ ساڵی 2010، بریتیە لە (39)ملیار و (814)ملیۆن دینار، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

لیژنەی دارایی تکایە ڕەئیتان.

بەڕێز شێروان ناصح حەیدەری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمەش تەئیدی دەکەین، چونکە خۆیان لەگەڵ وەزارەتی مالیە ڕێککەوتوون، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

جەنابی وەزیر تکایە ڕەئیتان.

بەڕێز شێخ بایز تاڵەبانی (وەزیری دارایی):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمەش تەئیدی دەکەین و لە میزانیەکەماندا هاتووە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك عومەر فەرموو.

بەڕێز عمر عبدالعزیز بهاء الدین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پێش ئەوەی بچینە سەر بودجەی وەزارەتەکان، تێبینیەك بیری هەموو بەڕێزان دەخەمەوە، ئێمە چەند ڕۆژ لێرە بووین هەموو لیژنەکان، لیژنەی دارایی بەڕێزیش ئاگادارن، جەنابتان ئاگادارن، لیژنەی یاسایی ئاگادارە، تەواوی لیژنەکان ئاگادارن و ئەم قەناعەتەیان لەلا دروست بووە، کە ناهاوسەنگی لەنێوان کەرتەکاندا هەیە، یەعنی لەنێوان قتاعەکاندا هەیە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

تکایـە، ئـەوە ژمارەیەکـە لەبەردەسـتدایەو دەیخەینـە دەنگـەوە، بۆیـە موناقەشـەی ناکـەین، لیژنـەی دارایـی بیخوێنەرەوە تکایە.

بەڕێز د. ئاراس حسین محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بودجـەی خەملێنـدراوی ئەنجومـەنی داد بـۆ سـاڵی 2010، بریتیـە لـە (39)ملیـار و (814)ملیـۆن دینـار، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ئێستا کێی لەگەڵدایە بادەستی بڵند بکات تکایە؟، (80)کەسی لەگەڵدایە، کێیی لەگەڵدا نیە؟، بـەکۆی دەنـگ وەرگیرا، فەرموو کاك کاردۆ.

بەڕێز کاردۆ محمد پیرداود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

کاك دکتۆر ئاراس وتی ئەنجومەنی داد، ئەمـە ئەنجومـەنی دادوەرییـە، خـاڵێکی تـر بـەپێیی یاسـای (23)بـۆ پاراسـتن و سـەربەخۆیی ئەنجومـەنی دادوەری، کـە برادەرانـی لیژنـەی یاسـایی ئاگـادارن بـۆ حکومـەت نیـە، دەستکاری بودجەی قەزا بکات، بۆ پاراستنی سەربەخۆیی.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

تکایە ئەوان گفتوگۆیان لەگەڵ یەکتر کردووە، کاك فرسەت فەرموو.

بەڕێز فرست احمد عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕەئی من گفتوگۆ لە بەینی حکومەت و ئەنجومەنی دادوەری بکرێت، بۆ دانانی بودجە، قەت موعارز نیە، لەگەڵ سـەربەخۆیی قـەزا، لازمـە لەگـەڵی بکرێـت، بـا فـەرز بکـەین کـە سـبەینێ ڕەقـەمێکی خـەیاڵیان دانـا، چونکە تەمویل بەتەنها لە واریداتی قەزا ناکرێت، لازمە حکومەت یارمەتی بدات، قەزا سەربەخۆیە، ئەگەر مـن غەڵـەت نـەبم، بودجەکـەی ئەنجومـەنی قـەزا تایبەتـە نـەك سـەربەخۆیە، چـونکە جیـاوازی لـەنێوان بودجەی سەربەخۆ و بودجەی مولحەق یان عام ئەوەیە، بودجەی سەربەخۆ لازمە هەموو واریداتی بەخۆی دروستی بکات، نابێ لەلایەنێکی ترەوە بۆی بێت، بودجـەی ئەنجومـەنی دادوەری بودجەیـەکی مولحەقـە بـە میزانیەی حکومەت، بەگفتوگۆ لەگەڵ حکومەت لازمە دروست بکرێت، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

لیژنەی دارایی، فەرموو.

بەڕێز د. ئاراس حسین محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لیستی خەملاندنی داهاتی یەکگرتووی حکومەتی هەرێمی کوردستان، بۆ ساڵی 2010، بریتیە لە (348)ملیار و(679)ملیۆن دینار، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

حاکم رزگار، نوقتەی نیزامی هەیە، فەرموو.

بەڕێز رزگار محمد امین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دەربارەی میزانیەی ئەنجومەنی قەزا، ئەوان بۆ خۆیان دایدەنێن، ئەینێرن بۆ پەرلەمان، ڕاستەوخۆ بۆ مصادەقە کردن، بەڵام تەقدیرات لە بەینی مەجلسی قەزاو حکومەت ئەوان ناچنە مفاوەزاتەوە، ئەگەرێ پەرلەمان خۆیان لەگەڵ حکومەت لەسەر ئەو مەسەلەیە قسە بکەن چۆن قسە دەکەن خۆیان دەزانن، بەڵام بەپێیی یاسای دەسەڵاتی دادوەری، ڕاستەوخۆ ئەنجومەنی دادوەری ئەو دەسەڵاتەیان هەیە، خۆیان تەقدیری دەکەن، خۆشیان ئەینێرن بۆ پەرلەمان بۆ مصادەقە کردن لەسەری، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

لیژنەی یاسایی تکایە ڕەئیتان.

بەڕێز شێروان ناصح حەیدەری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمەش پشتگیری ڕەئی لیژنەی دارایی دەکەین، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

جەنابی وەزیر تکایە ڕەئیتان.

بەڕێز شێخ بایز تاڵەبانی (وەزیری دارایی):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمەش پشتگیری لێ دەکەین.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك بورهان، فەرموو.

بەڕێز برهان رشید حسین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دەربارەی داهاتەکان کە بەو مەبلەغە دیاریکراوە، لیستێك کراوە نووسراوە باجەکان، سوودی کۆمەڵایەتی، داهاتی جۆراوجۆر، فرۆشتنی مەوجوداتی نادارایی، من ئەوەی دیقەتم داوە لەم لیستەدا، دائیمەن لە لیستی لەو شێوەیە کە دەکرێت ڕسومات بابێکی سەربەخۆی هەیە، من نازانم لەوێدا ڕسومات لە کوێدایە، من خۆم لە دادگا ئیشم کردووە، ئەزانم تاپۆو مەحکەمەو ئەو جێگایانە رسوماتێکی زۆر زۆریان هەیە، مروور، خاڵێکی تر داهاتی کارەبا، کەهاتووە جیاوازی هەیە کە لیژنەکە بەمانیان وتووە، خاڵێکی تر داهاتی

فرۆكەخانەكان، بۆ ئیزافە نەكراوە، من دەپرسم ڕسومات لە كوێدایە؟، داهاتی فرۆكەخانـەكان لەكوێدایـە؟، داهاتی كارەبا كە لیژنە شتێكی تری وتووەو شتێكی تر وتـراوە، بۆیـە مـن داواكـارم و وەكـو ڕەئـی شەخصـی خۆم، لەگـەڵ تـەعتیلی ئـەو خاڵـە نـیم كـە لـە ماددەكەشـدا موناقەشـە كـراوە، بـەڵام لەگـەڵ ئـەوەدام كـە فەقەرەیەكی بۆ زیاد بكرێت، تەقەسی حەقائیق بكرێت لەبەر ئەوەی ئەو رسومات و شتەی كـە مـن ئاگـادار بم بەحوكمی میهنەی پێشووم هەر زۆر زۆرە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

جەنابی وەزیر فەرموو.

بەڕێز شێخ بایز تاڵەبانی (وەزیری دارایی):

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

دیارە ئێمە بەنیسبەت كارەباوە، زۆرجارم ڕوونكردەوە، لە خشتەكانیشدا هاتووە، ئێمە حـەتا دوێـنێ و رۆژی یەكـەمیش لـە بـابی ئیعاناتـا ئەوانـە هـەمووی دەركـەوتووە، فەرقـەكانیمان هێنـاوە بەنیسـبەتی داهاتـەوە، بەنیسبەت رسوماتەوە، ئەویش لەلامان هەیە، ئەگەر ئەتانەوێ، ئەویش حەتمەن بە خشتەی خۆی هـاتووەو تەسبیتیش كراوە، من ئەمەوێت یەك شت بڵێم پێش ئەوەی باسی بكەم كە لەكوێـدا هـاتووە، مەعقولـە لـە وەزارەتی داد یان هەر وەزارەتێكی تر، وصوڵاتی ڕەسمی بە رسومات ببڕدرێت و داخلی ئیرادات نەكرێت، ئایـا دیوانی ڕەقابەی مالی هـەمووتان دەزانـن، ئایـا دەوائـیری عـەدل مـن بـۆ نموونـە ئەیهێنمـەوە، ئایـا تـەدقیقی نەكردووە، ئایا نازانێ رسومات لەكوێدایە؟، ئەوەتا رسومات لە ئیراداتـی تردایـە كـە تەسـبیت كـراوە، ئـەوەتا رسم تەوابیع، جوازات السفر، محاكم تصدیق، دوائر تنفیذ، مسح والاجور، خـرائط الرسـوم، .... یـەعنی یـەك رەسـم نیـەو هـەموو پارەیـەكیش لـە حكومـەت وەرئـەگیرێت، وصـوڵاتی قـەبزی پـێ ئـەبڕدرێت، كـە وصوڵاتی قەبزیشی پێ بڕدرا، ئەچێتە بابی ئیراداتەوە، تۆ بڵێی رەقابەی مالی كە تەدقیقی هەموو دەوائیری كردووە، ئەوانەی دەستنیشان نەكردبێ؟، سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

ئەی بەنیسبەت فرۆكەخانەكانەوە؟، تكایە.

بەڕێز شێخ بایز تاڵەبانی (وەزیری دارایی):

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئەو رۆژە وەڵامم دایەوە، فەرقەكەیمان هێناوە، دوو، سێ جـاری تـریش وەڵامـم دایـەوە هـی فرۆكەخانـەكان، سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

ئەكرێت، واردی هەیە یان نەقصی هەیە؟، ئەوەم بۆ ڕوون بكەرەوە تكایە.

بەڕێز شێخ بایز تاڵەبانی (وەزیری دارایی):

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

(35)مليار تەخمينی ئيراداتمان بۆی داناوە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، تکايە دوا ژمارەی بخوێننەوە تا بيخەينە دەنگەوە.

بەڕێز د. ئاراس حسين محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ليستی خەملاندنی داهاتی يەکگرتووی حکومەتی هەرێمی کوردستان، بۆ سالی 2010، بريتيە لە (348)مليار و(679)مليۆن دينار، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

عبدالله مەلا نوری، نوقتەی نيزامی هەيە، فەرموو.

بەڕێز عبدالله محمد نوری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من قسەم لەسەر ئەوە نيە، کە داهاتەکان چەندە، بەلام ئايا ئەکرێ ئێمە دەنگ لەسەر ژمارەی هەلە بدەين؟، بۆ نموونە، داهاتی وەزارەتی کارەبا بە (55)مليار دينار هاتووە، بەلام وەزيری کارەبا ئەلێت، (155)مليارمان پێداون، واتە ناکرێت ئێمە دەنگ لەسەر ژمارەی هەلە بدەين، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ليژنەی دارايی با باجی زەرائيب بخەينە دەنگەوە پاشان هەمووی بەيەکەوە.

بەڕێز د. ئاراس حسين محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەو بڕگانەی کە کۆی گشتی داهات پێك دێنێت، پێکهاتووە لە باج واتە (ضرائب)لەگەڵ داهاتی تر لەگەڵ فرۆشراوی نەوت، دەربارەی باجيش بريتيە لە (196)مليار و(605)مليۆن دينار، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ئێستا دەيخەينە دەنگەوە، تکايە کێی لەگەڵدايە با دەستی بلند بکات؟، (71)کەسی لەگەڵدايە، کێی لەگەڵدا نيە؟،(16)کەسی لەگەڵدا نەبوو، واتە بەزۆرينەی دەنگ وەرگيرا، تکايە بۆ داهاتی تر.

بەڕێز د. ئاراس حسين محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

داهاتی تر لەگەڵ فرۆشراوی نەوت، بريتيە لە (152)مليار و (74)مليۆن دينار، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ليژنەی ياسای تکايە ڕەئيتان.

بەڕێز شێروان ناصح حەيدەری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

تەئیدی لیژنەی دارایی دەکەین.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

جەنابی وەزیر.

بەڕێز شێخ بایز تاڵەبانی (وەزیری دارایی):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمەش تەئید لیژنەی دارایی دەکەین.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ئێستا دوا ژمارە بخوێننەوە تا بیخەینە دەنگەوە.

بەڕێز د. ئاراس حسین محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

داهاتی تر لەگەڵ فرۆشراوی نەوت، بریتیە لە (152)ملیار و (74)ملیۆن دینار، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ئێستا دەیخەینە دەنگەوە، تکایە کێی لەگەڵدایە با دەستی بڵند بکات؟، (68)کەسی لەگەڵدایە، کێی لەگەڵدا نیە؟،(26)کەسی لەگەڵدا نەبوو، واتە بەزۆرینەی دەنگ وەرگیرا، تکایە بۆ کۆی گشتی.

بەڕێز د. ئاراس حسین محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پێشتر کۆی گشتی دەنگمان لەسەردا، ئەگەر پێت باشە با جارێکی تر بیخوێنینەوە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو دووبارەی بکەرەوە.

بەڕێز د. ئاراس حسین محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

کۆی داهاتی گشتی بریتیە لە (348)ملیار و(679)ملیۆن دینار، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ئێستا دەیخەینە دەنگەوە تکایە کێی لەگەڵدایە با دەستی بڵند بکات؟، (68)کەسی لەگەڵدایە، کێی لەگەڵدا نیە؟،(27)کەسی لەگەڵدا نەبوو، واتە بەزۆرینەی دەنگ وەرگیرا، تکایە بۆ کورت هێنان

بەڕێز د. ئاراس حسین محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

کورت هێنانی بودجەی خەملێندراوی حکومەتی هەرێمی کوردستان بۆ ساڵی 2010، بریتیە لە (835)ملیار دینار، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

لیژنەی یاسایی تکایە ڕەئیتان.

بەڕێز شێروان ناصح حەیدەری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە پشتگیری لێ دەکەین، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز وەزیری دارایی.

بەڕێز شێخ بایز تاڵەبانی (وەزیری دارایی):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمەش تەئیدی دەکەین، بەڵام ئەوە عەجزی موخەتەتە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سەرگوڵ خان، فەرموو.

بەڕێز سەرگوڵ رضاحسن:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەو عەجزەی کە باس کراوە لە فەقەرەیەك لە ماددەی یەکی یاساکە، کە کاتێ چوینە سەر موناقەشەکردنی یاساکە، ئەوکاتە ئەتوانین باسی ئەم فەقەرەیە بکەین، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ئێستا با دوا ژمارەی عەجزەکە بخوێندرێتەوە هەرچەند فەرقی بەینی دوو ژمارەیە، فەرموو.

بەڕێز د. ئاراس حسین محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

کورت هێنانی بودجەی موخەتەتی خەملێندراوی حکومەتی هەرێمی کوردستان بۆ ساڵی 2010، بریتیە لە (835)ملیار دینار، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

لیژنەی یاسایی تکایە ڕەئیتان.

بەڕێز شێروان ناصح حەیدەری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە تەئیدی دەکەین و داواکارین بخرێتە دەنگدانەوە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

جەنابی وەزیر.

بەڕێز شێخ بایز تاڵەبانی (وەزیری دارایی):

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئێمەش هەمان ڕەئیمان هەیە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

فەرموو كاك اسماعیل.

بەڕێز اسماعیل سعید محمد:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئەگەر ئەو ژمارانەی كە دەنگی لەسەر دراوە وابێت ئەوە عجزی موخەتەت نیە، یەعنی عجزی حەقیقیە بەڕاستی، چونكە جیاوازن، سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

لیژنەی دارایی تكایە ڕەئیتان.

بەڕێز د. ئاراس حسین محمود:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

هەر شتێك كە تەقدیر دەكرێت بۆ داهاتوو، پێیی ئەوتریت موخەتەت و موقەدەر، لە كۆتایدا فیعلیەكەی چەند بوو، ئەوە بەوە دەتوترێت حەقیقی، سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

جەنابی وەزیر رەئیتان.

بەڕێز شێخ بایز تاڵەبانی (وەزیری دارایی):

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

هەمان ڕەئیمان هەیە ئێمەش، سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

دوا ژمارە بخوێندرێتەوە تا بیخەینە دەنگەوە.

بەڕێز د. ئاراس حسین محمود:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

بڕی كورت هێنان لە بودجەی خەملێندراوی حكومەتی هەرێمی كوردستان بۆ ساڵی 2010، بریتیە لە (835)ملیار دینار، سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

لیژنەی یاسای ڕەئیتان كە بخرێتە دەنگەوە یان پێشنیارەكە سەحب دەكەنەوە.

بەڕێز شێروان ناصح حەیدەری:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

خۆی مەسەلەکە تەحصیل حاصلە، ئیرادات و نەفەقات کە تەرح دەکرێت ئەو عیجزە دێتە ئاراوە، ئەگەر ئێستا بێت یان لەناو یاساکەدا بێت دەنگی لەسەر بدەین، هەر هەمان شت دەکات، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

لیژنەی دارایی تکایە ڕەئیتان.

بەڕێز د. ئاراس حسین محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لەڕووی سیستمی محاسبیەوە، پێویستە ئێستا دەنگی لەسەر بدرێت، چونکە باسی داهات وباسی خەرجیمان کردووە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ئێستا دوا ژمارە بخوێننەوە تا بیخەینە دەنگەوە.

بەڕێز د. ئاراس حسین محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بڕی کورت هێنان لە بودجەی خەملێندراوی حکومەتی هەرێمی کوردستان بۆ ساڵی 2010، بریتیە لە **(835)ملیار دینار، سوپاس.**

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

لیژنەی یاسایی تکایە ڕەئیتان.

بەڕێز شێروان ناصح حەیدەری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمەش تەئیدی دەکەین.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ئێستا دەیخەینە دەنگەوە، تکایە کێی لەگەڵدایە با دەستی بڵند بکات؟، (70)کەسی لەگەڵدایە، کێی لەگەڵدا نیە؟،(20)کەسی لەگەڵدا نەبوو، واتە بەزۆرینەی دەنگ وەرگیرا، سوپاس، لیژنەی دارایی بچنە جێگای خۆتان، لیژنەی یاسایی ئێوە بمێننەوە، ئەچینە سەر پرۆژە یاساکە، ئێستا دانیشتنەکەمان دوا دەخەین بۆ سەعات 12/30 تا پشوویەك بدەن، خواتان لەگەڵ.

دواى نيوەڕۆ

بەڕێز سەرۆكى پەرلەمان:

بەناوى خواى گەورەو میهرەبان

بەناوى گەلى كوردستان بەردەوام دەبین لەسەر دانیشتنەكەمان، داوا لەهەردوو لیژنەى دارایی و یاسایی دەكەین كە بێنە جێگاى خۆیان و بەردەوام بن، لیژنەى یاسایی فەرموو.

بەڕێز شێروان ناصح حەیدەرى:

بەڕێز سەرۆكى پەرلەمان.

ئێستا دەست دەكەین بە گفتوگۆكردن لەسەر ئەصڵى پرۆژەكە كە پرۆژەى موازەنەى حكومەتى هەرێمى كوردستانە بۆ ساڵى 2010، گفتوگۆكەش بەم شێوەیە دەبێت، سەرەتا ئەصڵى پرۆژەكە بە عەرەبى مادده بەمادده دەخوێندرێتەوە، پاشان كوردییەكەى دوایی ڕەئى لیژنەى هاوبەش ڕووبەڕووى ئەندامانى پەرلەمان دەكرێت، بۆ ئەوەى دوا ڕەئى خۆیانى لەسەر بدەن، ئێستا كاك عەونى بەعەرەبى دەیخوێنێتەوە، بەس پێش خوێندنەوە ئێمە لە دیباجەش مولاحەزەمان هەیە، دواتریش دكتۆرە ڕۆژان بە كوردى مادده بەمادده دەیخوێنێتەوە، فەرموو كاك عەونى.

بەڕێز عونى كمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆكى پەرلەمان.

بسم الله الرحمن الرحيم

اقليم كوردستان – العراق

رئاسة اقليم

الرئيس

باسم الشعب

قرار

رقم ( ) لسنة 2010

قانون موازنة اقليم كوردستان – العراق لسنة 2010

وفقاً للفقرة الاولى من المادة العاشرة لقانون رئاسة اقليم كوردستان – العراق رقم (1) لسنة 2005 المعدل وبناء على ماشرعه برلمان كوردستان – العراق في جلسته المرقمة ( ) والمنعقدة في / /2010 قررنا اصدار:

قانون رقم ( ) لسنة 2010

قانون موازنة اقليم كوردستان – العراق لسنة 2010

المادة الاولى:

يرصد لنفقات السنة المالية/2010 مبلغ قدره (11,432,176) الف دينار (احدى عشر الف واربعمائة واثنان وثلاثون مليار ومائة وستة وسبعون مليون) دينار ويوزع كالآتي:

اولاً/ مبلغ قدره (3,543,074) الف دينار (ثلاثة الف وخمسمائة وثلاثة واربعون مليار واربعة وسبعون مليون) دينار لنفقات المشاريع الرأسمالية.

ثانياً/ مبلغ قدره (7,889,102) الف دينار (سبعة الاف وثمانمائة وتسعة وثمانون مليار ومائة واثنان مليون) دينار للنفقات التشغيلية.

ثالثاً/ العجز المخطط يقدر بـ(835,000) فقط (ثمانمائة وخمسة وثلاثون مليار دينار).

بەڕێز د. ڕۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

بە ناوی خوای بەخشندە و میهرەبان

هەرێمی كوردستان–عێراق

سەرۆكایەتی هەرێم

سەرۆك

بەناوی گەل

بڕیار

ژمارە ( )ی ساڵی 2010

یاسای بودجەی هەرێمی كوردستان - عێراق ساڵی 2010

بەپێی برگەی یەكەم لە ماددەی دەیەم لە یاسای سەرۆكایەتی هەرێمی كوردستان - عێراق ژمارە (1)ی ساڵی 2005ی هەمواركراو و پشت بەستن بەو یاساكارییەی كە پەرلەمانی كوردستان-عێراق لە دانیشتنی ژمارە ( ) ڕۆژی / / 2010 كردوویەتی، بڕیاری دەرچواندنی ئەم یاسایە درا:

یاسای ژمارە ( )ی ساڵی 2010

یاسای بودجەی هەرێمی كوردستان - عێراق بۆ ساڵی 2010

ماددەی یەكەم :

بۆخەرجیەكانی ساڵی دارایی/2010 گوژمە پارییەك دادەنرێ كە بڕەكەی 11,432,176 هەزار دینارە (یازدە ترلیۆن و چوارسەد و سی و دوو ملیارو سەدو حەفتا و شەش ملیۆن دینار)وە بەم شێوەیەی خوارەوە دابەش دەكرێ :

یەکەم: گۆژمەی 3,543,074 هەزار دینار (سێ ترلیۆن و پێنج سەد و چل و سێ ملیار و حەفتاو چوار ملیۆن دینار) بۆ خەرجی پرۆژە سەرمایەدارەکان .
دووەم: گۆژمەی 7,889,102 هەزار دینار (حەوت ترلیۆن و هەشت سەد و هەشتا و نۆ ملیار و سەد و دوو ملیۆن دینار) بۆ خەرجی بەکارخستن.
سێیەم: کورت هێنانی بودجە دەخەملیندرێ بە تەنیا 835000ملیار دینار (هەشت سەد و سی و پێنج ملیار دینار).

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:
لیژنەی یاسایی تکایە ڕەئیتان.
بەڕێز شێروان ناصح حەیدەری:
بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.
پێشنیاری ئەوە دەکەین کە دیباجەکە، بگۆڕدرێت، لەبەر ئەوەی ئەو دیباجەی لە ئەصڵی پرۆژەکەدا هاتووە، تایبەتە بە إصداری قەوانین کە عیلاقەی بەسەرۆکایەتی هەرێم هەیە، ئێمە دەبێ دیباجەی تەشریعی قەوانین بەکار بهێنین، بەو شێوەی کە برای بەڕێزم کاک عەونی خوێندییەوە، دەربارەی ماددەی یەکەم، پێشنیاری لیژنەی دارایی و یاسایی بەم شێوەیە، یەك: زیادکردنی دوو بڕگە بۆ ماددەی یەکەم، کە یەکەمیان تایبەتە بە بودجەی پەرلەمان، دووەم: تایبەتە بە بودجەی دەسەڵاتی دادوەری، پێشنیاری دووەمیش: ئەوەیە کە دووبارە داڕشتنەوەی بڕگەی سێ لەماددەی یەکەم، دوای گواستنەوەی ناوەڕۆکی ماددەی (20)بۆ ئەم بڕگەیە، لەگەڵ گۆڕینی زنجیرەی بڕگەکان، بەم شێوەی خوارەوە،
ثالثا : مبلغ قدره (000, 741, 72 مليار دينار) لنفقات البرلمان .
رابعا : مبلغ قدره (39,814 مليار دينار) لنفقات مجلس القضاء .
خامسا : العجز المخطط يقدر بـ(835000000) (ثمانمائة و خمسة و ثلاثون مليار دينار) ويغطى هذا العجز من المبالغ المخصصة لوزارة البيشمەرگە من الموازنة التشغيلية الاتحادية لحرس الاقليم ضمن تخصيصات وزارة الدفاع العراقي الاتحادي حسب قانون الموازنة الاتحادية للسنوات (2007 ، 2008 ، 2009).
بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:
لیژنەی دارایی تکایە ڕەئیتان، لەسەر ئەو پێشنیارە.
بەڕێز د. ئاراس حسین محمود:
بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.
ئێمە ڕەزامەندین لەسەر بۆچوونی لیژنەی یاسایی لەو بارەیەوە، بەس تەنها ئەوەیە، کە گۆڕانکاری لە دیباجەکەدا هەیە، بەڕێز کاک شێروان وابزانم لە بیری چوو، بۆیە با ئیشارەتی پێبدات، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز جەنابی وەزیر ڕەئیتان.

بەڕێز شێخ بایز تاڵەبانی (وەزیری دارایی):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمەش لاریمان لێی نیە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزان ئەندامانی پەرلەمان، کێ دەیەوێ قسەی لەسەر بکات؟، کاك حاکم رزگار، فەرموو.

بەڕێز رزگار محمد امین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من ئیلتیباسێکم هەیە، لەڕووی شکلیەتی قانونەکەوە، کە هاتووە بۆ ئێمە، بەس ئەم پرۆژەیە لەسەرەوە نووسراوە سەرۆکایەتی هەرێم، پاشان سەرۆك، ئایا پرۆژەکە لەسەرۆکایەتی هەرێمەوە بۆمان هاتووە، یان لە ئەنجومەنی وەزیرانەوە بۆمان هاتووە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

لیژنەی یاسایی تکایە ڕەئیتان.

بەڕێز شێروان ناصح حەیدەری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

خۆی پرۆژەکە لەلایەن حکومەتەوە بۆمان هاتووە، بەڵام بەهەڵە دیباجەی إصداریان بۆ داناوە، بۆیە ئێمە پێشنیارمان کرد کە ئەو دیباجەیە بگۆڕدرێت و دیباجەی تەشریعی بۆ دابندرێت، کە لەلایەن پەرلەمانەوە لە یاساکاندا دەنووسرێت، ئەگەر حەزیش دەکەن دیباجەکەتان بۆ دەخوێنمەوە، بەم شێوەمان لێکردووە، {استنادا لحكم الفقرة (1) من المادة (56) من القانون رقم (1) لسنة 1992 المعدل و بناءا على ما عرضه مجلس وزراء اقليم كوردستان ، قرر برلمان كوردستان - العراق بجلسته المرقمة ( ) و المنعقدة في   /   / 2010 تشريع القانون الآتي} بەم شێوە دامان ڕشتۆتەوە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

لیژنەی دارایی ئەو ژمارانەی کە هاتووە، گۆڕانکاری لەسەر کراوە یان ئەمە دروستەکەیەتی؟، بۆمان ڕوون بکەنەوە.

بەڕێز د. ئاراس حسین محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

تەنها ئەوەیە کە موازەنەی پەرلەمان کراوە بە(72)ملیار و (741)ملیۆن دینار دەنگیشمان لەسەر داوە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ئەوە ئیزافە دەکرێتە سەر یاساکە، یەعنی ئێستا ئێمە دەنگ لەسەر ژمارەیەك بدەین و تەسبیتیش بێت، بەڵام لەهەمان کاتدا ئاڵوگۆڕی تێدا بکرێت، ئەوە نابێت، لیژنەی یاسایی تکایە ڕەئیتان لەو بارەیەوە.

بەڕێز شێروان ناصح حەیدەری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەو مەبلەغی (72)ملیارە هەر لە زمنی نەفەقاتەکەیە، ئێمە ئەگەر لەسەر ئەصڵی نەفەقاتەکەش دەنگ بدەین، مانای وایە ئەو (72)ملیارە هەر زمنی نەفەقاتی ئەصڵی هەرێمە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

دکتۆر زانا، فەرموو.

بەڕێز د. زانا رؤوف حمە کریم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من ئەپرسم لە بەڕێزانی لیژنەی دارایی ویاسایی کە دەستکاری کردنی دەستەواژەی نەفەقاتی تەشغیلی بە نەفەقاتی جاری ئایا ئەمە لە ڕووی یاساییەوە ئەم دەستەواژەیە دەگونجێت کە لە ماددەی (20)بەکار هاتووە، لێرەدا گۆڕانکاری بەسەردا هاتووە تەشغیلی کراوە بە جاری، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کوێستان خان، فەرموو.

بەڕێز کوێستان محمد عبداللە:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەمە موناقەشەکردنی پرۆژە یاسایە، پێویستە کۆبوونەوەکەمان بچێتەوە سەر سکەی خۆی، ئەویش ئەوەیە بۆ هەر ماددەیەك کێ قسەی هەیە ناوی بنووسرێت، نەك هەر کەس دەستی بڵند کرد جەنابتان هەڵی بسێنن، چونکە ئەمە ئەبێت بە موناقەشەیەکی کراوە، بۆیە وا باشترە کە ناو بنووسن، کێ مولاحەزەی هەیە لەسەر ئەم ماددەیە ناوی بنووسرێت و قسەی خۆی بکات؟، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

دروستە من داوام کرد بەس کەس قسەی نەبوو، تەنها دوو نیزامی هەبوو، پەیمان خان، فەرموو.

بەڕێز پەیمان عزالدین عبدالرحمن:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەبارەت بە ماددەی یەکەم، یەکەمی کە باس لە نەفەقاتی سەرمایەداری کراوە، ئەم نەفەقاتانە ئێمە پێش هاتنە سەر پرۆژە یاساکە، کۆمەڵێ ئیستیقتاعات کرا هەم لە منح و ئیعاناتدا، هەم لە کۆمەڵێك پرۆژە کە بەزۆرینەی دەنگی ئەندامانی پەرلەمان دەرهێنران، لێرەدا لە هەندێك برگەدا باس لەوە کرا، کە دوای ئەوەی کە جێگای دەرهێنانی ئەو مەبلەغانە ئەکرێتەوەو دەنگی لەسەر دەدرێت، بەڵام لە پرۆژە یاساکەدا، هەمان مەبلەغ دووبارە بوەتەوە، کە ئەو بڕینانەی تێدا نیە، بۆیە دەنگدان لەسەر جۆرێك ئیشکال دروست دەکات، سەبارەت بە خاڵی سێیەمی ماددەی یەکەم، کە باس لە عەجزی موخەتەت دەکات، لیژنەی یاسایی پێشنیاریان کردووە، کە ماددەی (20)بهێندرێتە پێشەوە، کە پڕکردنەوەی عەجزەکەیە لەکاتی پێدانی ئەو بڕە پارەیە لەلایەن وەزارەتی بەرگری عێراقیەوە، بەڵام لەحاڵەتێکدا کە خۆمان ئیشکالیەتێکمان بۆ دروست دەکات لەبەینی عەجزی موخەتەت و حەقیقیدا، چونکە ئەگەر وەزارەتی بەرگری نەیدا ئەوە دەبێت بە عەجزێکی حەقیقی، پێویستە لێرەدا ڕوون و واضح بێت، ئەگەر بوو بە عەجزێکی حەقیقی ئێمە بەچ شێوازێك پڕی دەکەینەوە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك ئارام، فەرموو.

بەڕێز ایوب نعمت قادر(ئارام):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لە برگەی سێی ماددەکەدا هاتووە، باسی کورت هێنانی بودجەی ساڵی 2010 دەکات، کە پێویستە دەستنیشانی چۆنیەتی چارەسەرکردنی کورت هەڵهێنانەکەش بکرێت، بە ئیزافەکەی لیژنەی یاسایی، تەنها یەك خاڵ دەستنیشان کراوە، کە بریتیە لەو بودجەیەی کە وەزارەتی پێشمەرگە لە حکومەتی ناوەندی ئەگێڕیتەوە بۆ هەرێم، بەڵام پێویستە وەکو لەقانونی موازەنەی عێراقیدا هاتووە، کەچەند خاڵێك دەستنیشان بکرێت، بۆ چۆنیەتی چارەسەرکردنی ئەو کورت هەڵهێنانە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

دکتۆر ئەحمەد، فەرموو.

بەڕێز د. احمد ابراهیم علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

منیش هەر ئەو ڕایەم هەیە، کە ئەو ژمارانەی کە کەممان کردۆتەوە لەو خاڵانەی کە لە پێشەوە گفتوگۆی لەسەر کرا، لێرەدا لەو ماددەیە، ئەگەر وەکوخۆی دەنگی لەسەر بدرێت ڕەنگە تووشی ئیشکالیەتێکی یاسایی ببین، بۆیە من ئەڵێم ئەوە دەبێت بەماددەیەك جێگای بکەینەوە، پێش ئەوەی دەنگی لەسەر بدرێت، چونکە بەڕاستی ژمارەکان تێکەڵ دەبێت، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

أمینە خان، فەرموو.

بەڕێز أمينە ذكري سعيد:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

لە دەستوورا عێراقا فیدڕالدا، بەحسێ پاسەوانەت هەرێم دەكرێت، ئەڤە پەیڤەكا دەستووریە، لێ وەك پەرلەمانا كوردستانێ، مە بڕیار سەردابوو، كو پەیڤا پێشمەرگەش بچتە ناو ڤێ، بۆیە ئەز پێشنیار دكەم، پێشی پاسەوانێت هەرێمێ لە كەڤانێ پێشمەرگەش هەبت، تا ئەو پرۆتۆكۆلا پەرلەمانیش هاتیە پەسەند كرن، سەبارەت مادا یەكێژ دەبێژێت گۆژمەیا 3,543,074 هەزار دینار (سێ ترلیون و پێنج سەد و چل و سێ ملیار و حەفتاو چوار ملیۆن دینار) بۆ خەرجی پڕۆژە سەرمایەدارەكان، ئەوە پرۆژە سەرمایەداری نینە، ئەوە پرۆژە وەبەرهێنانینە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

كوێستان خان، فەرموو.

بەڕێز كوێستان محمد عبدالله:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

من هەمان تێبینی هاورێیانم پەیمان خان و كاك حاكم رزگارم هەبوو، دیارە دوای ئەو بڕینانە یەكەم ودووەم گۆڕانكاری بەسەردا دێت، یەكەم زیاد دەكات، بەڵام دووەم كەم دەكات، لەبەر ئەوە پێویستە ئەوە چارەسەر بكەین، بزانین ئەوەی كە دەبڕدرێت چەندە؟، چەندێ دەچێتە سەر بودجەی سەرمایەداری و چەندی دەمێنێتەوە لە بودجەی تەشغیلی؟ ئەوكاتە دەنگی لەسەر بدەین، سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

كاك عەدنان، فەرموو.

بەڕێز عدنان عثمان احمد:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

من بەگرنگی دەزانم لە ڕاستیدا، لە دیباجەكەی ماددەی یەكەمدا، ئاماژە بەوە بدرێت، كە ئەم بڕە پارەیە لەبەشی هەرێم لە بودجەی گشتی عێراق هاتووە، كە 17٪یە بۆ ئەمە بە گرنگ دەزانم، چونكە ئەمە تەرخانكراو نیە كە دانرابێت، چونكە ئەگەر بێینە سەر واقیعی بودجەكە كەمن دیراسەم كردووە، دیراسەیەكی دوورو درێژ كەمن كورتەكەی دەڵێم، ئەویش ئەوەیە بۆ تەشغیلی موقتەرەح من قبل دائیرە، تا ئێستاكە نزیك بە (16)تریلیۆنە، نەك (7)تریلیۆن، واتە بۆ تەشغیلی دامودەزگاكان (المقترح من قبل الدائرة)(16) تریلیۆنە، كەواتە بودجەكە ئەوەی پێویست بووە بۆ كوردستان ئەگەر كۆی بكەیتەوە لەگەڵ تەشغیلی كەهیچ موقتەرەحێكی تێدا نیە، ئەمەش جێگای سەرنجە، من ناچمە سەری (19) تریلیۆن و(670)ملیار دینار، كەواتە ئەگەر ئەمە زائید و ناقص بكەین، عەجزی میزانیەی كوردستان، ئەگەر بەگوێرەی (المقترح من قبل الدائرة)بێت نزیك بە (8)تریلیۆن دینارە، كە ئەمەش عەجزی حەقیقی میزانیەیە، ئەگەر پێداویستی ئەو دائیرانەی كە لەموازەنەكەدا هاتووە پێداویستیەكی حەقیقی

وڕاستەقینەیە و تەئمین ئەبێت، ئەگەر وەهمی بێت یان نیوەشی وەهمی بێت، نزیك بە (4)تریلیۆن دەبێت عەجزی کوردستان، بۆیە زۆر گرنگە ئێمە لە پێشەکیدا ئاماژە بەوە بدەین، کە ئەمە 17٪کە یە، چونکە بۆمان دەرکەوت کە ئێمە کەمتر لە نیو تریلیۆن داهاتمان هەیە، بۆیە ئەمە بەشێکە لەو تەمویلەی کە لەڕاپۆرتی لیژنەی دارایشدا خۆیان زۆر بەوردی باسیان کردووە، ئەمە تەمویلێکە لە بەغدادەوە دێت، واتە تەمویلی لە 17٪کەیە کە لەبەغدادەوە هاتووە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك سەمیر، فەرموو.

بەڕێز سمیر سلیم امین بەگ:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من نازانم ئێمە لە دوێنێوە قەرار دەدەین لەم پەرلەمانە، ئیستیقتاعات دەکەین، ئەگەر فیعلەن وەجهی قەراری هەیە، تەئسیر کردن لەسەر میزانیەکە، ئەوە ئەو ڕەقەمانە هەمووی گۆڕانکاری بەسەردا بێت، چ ئەوەی ئیستیسماریەکە بێت چ ئەوەی تەشغیلیەکە بێت، ئینجا ئەو حاڵەتە ئەگوازرێتەوە چ عجزەکە تەختیە بکات، چ بەشێکی عجزەکە تەختیە بکات، یان بەم شێوە وەکو خۆی ماوەتەوە، پاساوی ئەو بڕیارانەی کە دوو ڕۆژە دەیدەین چیە؟، من پرسیارەکەم لەسەر ئەوەیە، چونکە پێم وایە ئەو حاڵەتە دەبێت گۆڕانکاری تێدا بکرێت، ژمارەکان قانونیەن دوو ڕۆژە بڕیاریان لەسەر دەدەین، دەبێ گۆڕانکاری لەو ژمارانەدا هەبێت، دەبوایە لیژنەی دارایی ئەو ژمارانەی بگۆڕییایە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر ڕاستە، کاك بورهان.

بەڕێز برهان رشید حسین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕاستی ئەم میزانیەی کەدانراوە میزانیەی هەرێمە، نەك تەنها حکومەت، بۆیە پێویست بوو، ئەم میزانیەیە ئیشارەتی بە سێ حاڵەتی تر بدایە، میزانیەی مەجلسی قەزا، میزانیەی پەرلەمان، میزانیەی سەرۆکایەتی هەرێم، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

حاکم رزگار، فەرموو.

بەڕێز رزگار محمد امین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

هەر دێمەوە سەر ئەوەی کە لیژنەی یاسایی دیباجەکەیان گۆڕیوە، ئایا سەرەوەیان دەستکاری کرد، کە لەسەرەوە سەرۆکایەتی هەرێمە یان نا؟، چونکە گوێم لێ نەبوو ئیسارەی ئەوە بکرێت، پێشم وایە قانونی ژمارە (1) ئیشارەتی پێبدرایە، یاسای ژمارە(1) هەڵبژاردنی پەرلەمانی کوردستان ئەوەش پێم وایە ئیزافە

بكرێت باشترە، دواتر لەماددەی یەك: يرصد لنفقات السنة المالية، او يقدر بۆ اقلیم ئیزافە بکرێت باشـترە، یەعنی هەر وا هاتووە، یەعنی السنه الماليه هی کوێیە؟، پێم باشترە کە ئیزافە بکرێت، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك عومەر هەورامی، فەرموو.

بەڕێز عمر صدیق هەورامی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من پشتگیری هەردوو لیژنەی یاسایی و دارایی دەکەم بۆ پێشنیارانەی کە هاتوون، ئەوەی کـە پەیوەندیـدارە بـە زیـادی و کـەمی، ئێمـە پـیش وەخـت بڕیارمـان لەسـەردا، کـە ئەچێتە تەفاصیلەوە، ئەمـە کۆیـە، ئێمـە بڕیارماندا لەسەر ئەوەی کە پرۆژە سەرمایەدارییانەی کە لابراون، تـەرخان بکرێتـەوە بـۆ ئـەو پارێزگایـەی کـە لێـی بـڕاوە، ئەمـە خاڵێـك، خـاڵێکی تـرم، بـەپێیی مـاددەی پێنجـەم کـە لـەناو پـرۆژە یاسـاکەدا هـاتووە، سەلاحیەت دەدات بەوەزیری پلاندانان، کە موناقەلە بکات لە بابێك بۆ بابێکی تر، هـەر بەهـەمان شـێوە لـە پرۆژەی یاسای بودجەی هەریم بۆ ساڵی 2010، سەلاحیەت دەدات بەوەزیری دارایی کـە لـەوێش موناقەلـە بکرێت، خاڵێکی تریش ئێمە بڕیارمان هەبوو کە هەنـدێ پڕکردنـەوە هەیـە بـە مـاددە کـەزیاد دەکرێـت لـە کۆتاییدا، ئێمە عیلاجی ئەو کـەم کردنـە و زیـاد کردنـە بکـەین، ئەمـە پەیوەندیـدارە بـەکۆی بودجەکـەوەو ناچێتە تەفاصیلەوە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

لیژنەی دارایی ئەبوایە لەگەڵ وەزیر ئەم ژمارانە موناقەشە بکەین، فەرموو کاك فرسەت.

بەڕێز فرسەت احمد عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەگەر ئێمە هاتین و ئەو ژمارانەمان دەستکاری کـرد لـە 5٪ یـان لـە 10٪ وکـەممان کـرد، ئـەو مـاددەی کـە بەموجبی ئەو کەمکردنەکە بوو، لە 5٪ یان لە 10٪ چووە ناو یاساکە، مەعنای وایە دیسان لـە 5٪ یـان لـە 10٪لێ کەم دەکرێت، بەڵام ئەو ژمارەیە ئەگەر تەصدیقمان کـرد، ئەبێتـە مـەوجود، باسـی لـە 5٪ یـان لـە 10٪ لەماددەکانی ترمان کرد، مەعنای وایە لە 5٪ یان لە 10٪ لـەو ژمارەیـە دێتـە خـوارێ، یـەعنی ئەگـەر لێرە تەئشیرمان کرد کە ئـەوە کـەم بـوو، باسـی لـە 5٪ شمـان کـرد، لـە رەئـس مـالی تەشـغیلیمان کـەم کـرد، مەعنای وایە حکومەت جارێکی تر لە 5٪ دێنێتە خوارێ، بۆیە ڕەئی من ئەوەیە کە ڕەقەمەکە وەکـو خـۆی بمێنێت، بـەس ئـەو ماددانـەی کـە ئیقـرار بـوون، نسبەی کەمکردنەکە بچێتە نـاو یاساکە، بـا ئـەو وەختـە حکومەت کەمی بکات، نەك لێرە ژمارەکە کەم بکەین، لـە 5٪کـەش بخەینـە نـاو یاسـاکەو دوایـش حکومـەت دیسان لە 5٪کە بخاتەوە ناو یاساکە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك شێروان، فەرموو.

بەڕێز شێروان ناصح حەیدەری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە سێ جۆر مەبلەغمان لەلایە، بەقەناعەتی ئێمە ئەو مەبلەغانە نابێ دەستکاری بکرێت، وەکو خۆی پەسەند بکرێت، بەڵام ئێمە بەماددەیەکی یاسایی لەناو پرۆژەکە، ئیشارەت بەو لە 5٪ دەدەین، بە مەبلەغەکانیشیان ئیشارەت دەدەین، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

لیژنەی دارایی ڕەئیتان.

بەڕێز د. ئاراس حسین محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە تەواو دەقاو دەق لەگەڵ بۆچوونی لیژنەی یاساییدایین، ئەوە شێوە ڕاستەکەیەتی، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

دکتۆر زانا، فەرموو.

بەڕێز د. زانا رؤوف حمه کریم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە تەنها لەبەردەم ئیستیقتاعاتی بڕینی لە 5٪ و لە 10٪ نین، بۆ نموونە هەندێ پرۆژە هەیە کە ئەصڵەن لابراون، کە دیسان تەئسیری کردۆتە سەر پرۆژەکان، بۆ نموونە کەتۆ دەڵێیی پرۆژەی پارەی یاریگای شەعب کە (4)ملیار دینارە، ئەمەش ڕەد کراوەتەوە نەك بڕینی ڕێژەیەکی دیاریکراو، بۆیە من پێشنیار دەکەم، ئەگەر ئەم پارەیە بەم شێوەیە ڕەد کرایەوە، لەباسکردنی ئیراداتدا، ئەم مەبلەغانە ئیزافە بکرێت، لەگەڵ ئیراداتدا، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

لیژنەی دارایی تکایە ڕەئیتان.

بەڕێز د. ئاراس حسین محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەپێی سیستمی محاسبی ئێمە دوو بودجەمان هەیە، بودجەی ئاسایی و نائاسایی، هەر گۆڕانکارییەك لە بابەکان بێت، یاخود لە مستەواکان بێت، لە زمنی ئەو بودجەیەدا دێت، دوای ئەوە لە یاساکەدا ئێمە ماددەیەکمان هەیە، کە سەڵاحیەت دەدات بە بەڕێز وەزیری مالیە بەو موناقەلەیەو دەگەڕێتەوە بۆ

حکومەت خۆی، بەڵام بڕی بودجەی ئاسایی وەکو خۆی ئەمێنێتەوە، هەمان شێوەش بە نیسبەت بڕی بودجەی وەبەرهێنانەکە، داوا لە بەڕێز وەزیری مالیەش دەکەم، ئەگەر ڕوونکردنەوەیەکمان بداتێ، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

جەنابی وەزیر فەرموو.

بەڕێز شێخ بایز تاڵەبانی (وەزیری دارایی):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە وەکو وەزارەتی مالیە ئەو بەو شێوەیە دەبینین ئەو ژمارانەی کە ئێستا لێرە دەرکراوە، بەهیچ شێوەیەك گۆڕانکاری تێدا نەکرێت، چونکە تەئسیر ئەکاتە سەر موازەنەکە، لە 5٪کەش کە لەیاساکەدا هاتووە، ئەوە لەشوێنی خۆیدا موعالەجە دەکرێت، لەڕووی محاسبیەوە تەئیدی ڕەئیەکەی کاك دکتۆر ئاراس دەکەین، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کوێستان خان، فەرموو.

بەڕێز کوێستان محمد عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

نوقتەی نیزامیەکەم ئەوەیە، کە بەڕێز دکتۆر ئاراس باسی ئەوە دەکات، کە ئێمە لەماددەیەکدا سەلاحیەتی موناقەلەمان داوە بە وەزیر کە ئەکرێت لە بابەکاندا موناقەلە بکات، بەڵام پێشتر پێشنیارێك هەبووە دەنگی بۆ دراوە لەلایەن ئەندامانی پەرلەمانەوە و بەکۆی دەنگ هەڵگیراوە، ئەوەشی کە دەنگی لەسەر بدرێت، مووچەی کادیرانی حزبی و ڕاگەیاندنەکانە، بەڵام لە ماددەی شەشەم، یەکەم دەڵێت: وەزیری دارایی دەستەڵاتی گواستنەوەی نێوان تەرخانکراوەکانی دەروازەکانی بودجەی پێدەدرێ بەدەر لە بەشی مووچەکە، کەواتە ئێستا ئەگەر مووچەی کادیر و کادیرەکانی ڕاگەیاندن بەدەنگی پەرلەمانتاران ببڕدرێت، ئەوکاتە وەزیر لێرەدا ئەو سەلاحیەتەی نامێنێ، کە ئەو موناقەلەیە بکات، بۆیە بەڕەئی من ئێمە دەنگدان لەسەر ئەم ماددەیە دوابخەین تا دەنگدان لەسەر ماددەکانی تر ئەکرێت، دواتر بێینەوە سەر ئەم ماددەیە، پیشتریش ئەمە بووە، یەعنی با تەئجیلی بکەین دەنگدان لەسەر ئەم ماددەیە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ئەگەر لیژنەکان تەئیدی پێشنیارەکەت بکەن، ئەوە بەسەرچاو، بەس ئەگەر نەیکەن ئەوە ناتوانم، دکتۆر ئاراس فەرموو.

بەڕێز د. ئاراس حسین محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە ئەگەر ماددەی یەکەممان تەئجیل کرد، یەعنی مانای وایە ناتوانین ئیش لەسەر ماددەکانی تریش بکەین، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

لیژنەی یاسایی تکایە ڕەئیتان.

بەڕێز شێروان ناصح حەیدەری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پشتگیری ڕەئی لیژنەی دارایی دەکەین.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ئێستا حەسم دەکرێت و دەیخەینە دەنگەوە، تکایە بۆ دواجار بیخوێننەوە بۆ دواجار.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

المادة الاولى:

یرصد لنفقات السنة المالیة/2010 مبلغ قدره (11,432,176) الف دینار (احدى عشر الف واربعمائة واثنان وثلاثون ملیار ومائة وستة وسبعون ملیون) دینار ویوزع کالآتي:

اولاً/ مبلغ قدره (3,543,074) الف دینار (ثلاثة الف وخمسمائة وثلاثة واربعون ملیار واربعة وسبعون ملیون) دینار لنفقات المشاریع الرأسمالیة.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ببورە، لیژنەی یاسایی ئێستا بۆ دەنگدانە، بۆیە یەکەمجار موقتەرەحی خۆتان بخوێننەوە، پاشان یاساکە، فەرموو.

بەڕێز شێروان ناصح حەیدەری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بڕگەی سێیەم هەر وەکو وتمان دوو بڕگەی بۆ زیاد کراوە، سێیەم بەم شێوەیە،

ثالثا : مبلغ قدره (000, 741, 72 ملیار دینار) لنفقات البرلمان .

رابعا : مبلغ قدره (39,814 ملیار دینار) لنفقات مجلس القضاء .

خامسا : العجز المخطط یقدر بـ(835000000) (ثمانمائة و خمسة و ثلاثون ملیار دینار) ویغطى هذا العجز من المبالغ المخصصة لوزارة البیشمەرگە من الموازنة التشغیلیة الاتحادیة لحرس الاقلیم ضمن تخصیصات وزارة الدفاع العراقي الاتحادي حسب قانون الموازنة الاتحادیة للسنوات (2007 ، 2008 ، 2009).

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزان گوێتان لێبوو، ئێستا ئەو موفتەرەحە دەخەینە دەنگدانەوە، کێیی لەگەڵدایە بادەستی بڵند بکات تکایە؟، (72)کەسی لەگەڵدایە، کێیی لەگەڵدا نیە؟، (34)کەسی لەگەڵدا نیە؟، بەزۆرینەی دەنگ وەرگیرا، ئێستا ماددەکەی هەمووی دەخەینە دەنگەوە، کێیی لەگەڵدایە بادەستی بڵند بکات تکایە؟، (72)کەسی لەگەڵدایە، کێیی لەگەڵدا نیە؟، (34)کەسی لەگەڵدا نیە؟ بەزۆرینەی دەنگ وەرگیرا، بۆ ماددەی دووەم.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

المادة الثانية:

تقدر ايرادات الموازنة للسنة المالية/ 2010 بمبلغ (348,679) فقط (ثلاثمائة وثمانية واربعون مليار وستمائة وتسعة وسبعون مليون دينار).

بەڕێز د. رۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی دووەم :

داهاتی بودجەی ساڵی دارایی 2010 بە گوژمەی تەنیا 348, 679 (سێ سەد و چل و هەشت ملیار و شەش سەد و حەفتا و نۆ ملیۆن دینار) .

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

لیژنەی یاسایی تکایە ڕەئیتان.

بەڕێز شێروان ناصح حەیدەری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە پشتگیری لێ دەکەین وەکو چۆن لە پرۆژەکەدا هاتووە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

تکایە بیخوێننەوە جارێکی تر.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

المادة الثانية:

تقدر ايرادات الموازنة للسنة المالية/ 2010 بمبلغ (348,679) فقط (ثلاثمائة وثمانية واربعون مليار وستمائة وتسعة وسبعون مليون دينار).

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

جەنابی وەزیر تکایە رەئیتان.

بەڕێز شێخ بایز تاڵەبانی (وەزیری دارایی):

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئێمەش لەگەڵ هەمان ڕەئیداین، سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

ئێستا كێ دەیەوێت قسە بكات تا ناوی بنووسین؟، دكتۆر ئاراس نوقتەی نیزامی هەیە، فەرموو.

بەڕێز د. ئاراس حسین محمود:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئەم ماددەیە وەكو ژمارە پێشتر دەنگی لەسەر درا، ئەگەر وەكو ژمارە بێت، سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

سۆزان خان، نوقتەی نیزامی هەیە، فەرموو.

بەڕێز سۆزان شهاب نوری:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

كاتێك كەئێمە دەنگماندا لەسەر ماددەیەك وەكو ژمارە، ئێستا تەنها بەس صیاغە قانونیەكەیەتی، لەبەر ئەوە من پێشنیار دەكەم كە یەكسەر بخرێتە دەنگدانەوە، چونكە بەیانی ئەو كارەمان كرد، هەرهەمووی 25 تا 30 دەقە پێش ئێستا بوو، سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

كاك كاردۆ، فەرموو.

بەڕێز كاردۆ محمد پیرداود:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئەمە یاسایە جیاوازە لەو پێشنیارانەی كە بەیانی دەنگی لەسەر درا، بۆیە بەیاسا ڕێك دەخرێت بۆیە پێویستە گفتوگۆی لەسەر بكرێت، سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

كوێستان خان، فەرموو.

بەڕێز كوێستان محمد عبدالله:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

وەڵلاهی من تەعەجوب دەكەم، پێشتر كەباسی ژمارەكان كرا، وتیان با موناقەشەكە هەڵبگرین بۆ پرۆژە یاساكە، من چوار ساڵ پێش ئێستا لێرە بووم، هەموو پرۆژە یاسایەك، كەباس دەكرێت ماددە بە ماددە ئەندامانی پەرلەمان ماڤی خۆیانە كە موناقەشەی لەسەر بكەن.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

پەیمان خان، فەرموو.

بەڕێز پەیمان عزالدین عبدالرحمن:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

سەبارەت بە ماددەی دووەم، كە تەقدیری ئیراداتی موازەنەی ئەمساڵی كردووە، هی ساڵی 2010، ئێمە ئەبێ شتێك بزانین كە ئیرادات هەر بڕە پارەیەكە یان هەر شتێكی ترە كە موقابیلی پارە بێت، كەبتوانی وەكو پارە سەیری بكەیت، ئێمە پیشتر یەكێ لەو شتانەی كە قابیلە وەكو پارە بخەملێندرێت، ئەو منحانەیە كە بەڕێز وەزیری سامانە سروشتیەكان باسی كرد، كە ئەوانە ئەتوانین بەئیرادات حسابیان بكەین، لەبەر ئەوەی بە منحە دراوە وەكو جەنابی باسی كرد، ئێمە سەرپشك نەبووین یان خاوەنی قەرار نەبووین، لەوەی كە تەنانەت ئەو كۆمپانیانە چۆن پارەی نەوتەكەمان یان شیرینی نەوتەكەمان دەدەنێ، لەهەموو حاڵەتێكدا منحە قابیلی ئیراداتە، ئەگەر ئەو منحانەی كە بەڕێزیان باسیان كرد، كە موقابیلی (5)ملیار دۆلارە، ئیزافەی بكەین بۆ ئەمە، تەقدیری ئیراداتەكان زۆر كەم وكورت دەردەچێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

دكتۆرە پەریهان، فەرموو.

بەڕێز د. پەریهان قبلای محمد:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

هەروەكو لەماددەی دووەم هاتووە، ئەمە پێویست دەكات بە یاسا ڕێك بخرێت، ئێمە لەداهاتی بودجەی دارایی ساڵی 2010، ڕاستە بەژمارە تەقدیر كراوە، بەڵام ئێمە داهاتی ترمان هەیە كە داهاتی نەوتە، ئەویش بەڕێز وەزیری سامانە سروشتیەكان ئاماژەی بەوەدا، كە ئەمە وەكو منحە حساب دەكرێت، منحەش هەروەكو پارەیە، بۆیە پێویست دەكات ئێمە لێرەدا ئاماژەی پێبكەین، دیاری بكەین، بۆ ئەوەی ئەویش لەزمنی داهاتدا حساب بكرێت، هەروەها پارەی وەزارەتەكان كەنەماون، پارە مودەوەرەكە، ئەویش وەكو داهاتێك دەگەڕێتەوە بۆ وەزارەتی دارایی، پێویست دەكات بەهەمان شێوە لێرەدا ئیشارەت بەوەش بكرێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

كاك شاهۆ، فەرموو.

بەڕێز د. شاهۆ سعید فتح الله:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

لەبەر ئەوەی ئەم ماددەیە باس لە ئیراد دەكات، واتە هەر پارەیەك بێتە كوردستانەوە، هەر مەبلەغێك بێت، ئەبێت لەم ماددەیەدا تەقدیر بكرێت، وازحە لە داهاتدا ناڕوونیەكی زۆر زۆر هەیە، وەكو لە موناقەشەكاندا هات، هەر بۆ نموونە ئەگەر باس لە داهاتی وەزارەتی كارەبا بكەین، داهاتی موقەدەری ئەمساڵ بە بەراورد لەگەڵ داهاتی ساڵی پێشوودا (100)ملیار دینارە، لەكاتێكدا كە هەم كارەبا زیاد بووە، هەم پارەی وەرگیراو لەكارەبا زیاد بووە، ڕسوم وداهات وازح نیە، بەڕێز وەزیری دارایی لە لیژنەی شارەوانی ئەو ئیعترافەی

کردووه کە بڕێك لە داهاتەکە لەلای ئەویش وازح نیە؟، تەسبیتیش کراوە لە ڕاپۆرتی لیژنەی داراییدا، خشتەی منح بەهەمان شێوە، چ ئەو منحانەی کە بەپارەن چ ئەوانەی کە مەوجودی غەیرە مالین، بەڵام دەکرێ تەقدیری مادییان بۆ بکرێت، جگە لە میزانیەی مودەوەر، کەچەندین وەزارەت هەڵوەشاوەتەوە، چەندین پرۆژەش جێبەجێ نەکراون، بۆ نموونە هەر لە ساڵی پاردا، (500)پرۆژە پارەی بۆ تەرخان کراوە، هیچ پارەیەکی تێدا سەرف نەکراوە، ئەوەش بێتە سەر ئەو داهاتە، دوا شتم پارەی گلدراوەی بەرنامەی نەوت بەرامبەر بە خۆراك، کە تا ساڵی 2009، تەسویە نەکراوە واتە دەبێ لەداهاتی ئەمساڵدا تەقدیر بکرێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك بورهان، فەرموو.

بەڕێز برهان رشید حسین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من دەربارەی ماددەی دووەم، تقدر ایرادات ڕام وایە بڕگەیەکی بۆ ئیزافە بکرێت، لیژنەیەکی تەقەصی دروست بکرێت، تەقەصی حەقائیق بۆ ئەوە پارانەی لە میزانیەی مودەوەر ماوەتەوە یەعنی ئەو پارانەی کە پار ماونەتەوە، تەحقیقی تێدا بکرێت و بگەڕێندرێتەوە سەر ئیرادات، ئەمە خاڵی یەکەم، دووەم: جەنابی وەزیر جوابی دامەوە و وتی پارەی هەردوو فڕۆکەخانە گەڕاوەتەوە، بەڵام ئەگەر سەیری لاپەڕەی (15)ی ڕاپۆرتی لیژنەی دارایی بکەین، ئەڵێت وەزیری گواستنەوەو گەیاندن پێیی ڕاگەیاندووین، زۆر بە ڕاشکاوانە بێ ئاگایی خۆی لە هەردوو فڕۆکەخانەی سلێمانی و هەولێر دەربڕی لەداهات و پرۆژەکانیان کە نەگەڕاوەتەوە، بۆیە داواکارم بڕگەیەك ئیزافە بکرێت بۆ باقی ئەو پارانەی کە لە داهاتی پار ماوەتەوەو ناوی میزانیەی مودەوەرەیە، واتە بە بڕگەیەك لیژنەی تەقەصی حەقائیقی بۆ ئیزافە بکرێت، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

هاژە خان، فەرموو.

بەڕێز هاژە سلێمان مصطفى:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لەماددەی دووەمدا بەڕاستی داهاتەکە من پێم باشە ئەوەی بۆ زیاد بکرێت، تاوەکو زیاتر ڕوون بێت پێك هاتووە لە باجەکان، داهاتی گومرگەکان، فرۆشتنی نەوت و داهاتی تر، چونکە لە موازەنەکەش ئیشارەتی پێکراوە، ئەگەر لە پرۆژە یاساکەش ئیشارەتی پێبکرێت زیاتر وازح دەبێت، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

دکتۆر ئەحمەد، فەرموو.

بەڕێز احمد ابراهیم علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

منیش پشتگیری هاوکارانم دەکەم، کە پێشتر باسی داهاتی ترمان کرد، غەیری ئەوەی کە لەیاساکەدا هاتووە، بۆیە من پێشنیار دەکەم داهاتی تر زیاد بکرێت بۆ سەر ئیرادات، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك سەمیر، فەرموو.

بەڕێز سمیر سلیم امین بەگ:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە لە پێشنیارەکانی لیژنەی یاسایی بۆمان هاتووە، بەپێیی ماددەی (110 ، 114، 115) لەدەستووری عێراقی، ئیعانات و منح غەیری گومرگەکان هەمووی بۆ ئیقلیم خۆی دەبێت، بەو تەفسیرەی کە لیژنەی یاسایی لە پێشنیارەکاندا ناردوویانە بۆ لیژنەی دارایی، لێرەوە بەڕێز وەزیری سامانە سروشتیەکان وتی (1)ملیار و (365)ملیۆن دۆلار، منحە یەکەم ئەگەر منحە، بۆچی لێرەدا لەو ئیستیمارەی تەقدیری ئیراداتە کە لیژنەی مالی خۆی ئامادەی کردووە و وەزارەتیش ئامادەی کردووە، دانەنراوە؟، دووەم: پێشنیار دەکەم ئەو سێ ملیار و نیو دۆلارەی کە فەرموویان دەچێتە قالبی مەشاریعەوە و بەکاش نادرێت و لە مەشروعدایە، بە مولحەقێك بدرێت، ئەوانە سەرف بکرێت و حکومەتی هەرێم و وەزارەتی پلاندانان ئەو مەشروعانەی کە گرنگن لە حکومەتی هەرێمدا، ئەو سێ ملیارە جێگا بکاتەوە، بە مولحەقێك بدرێت بە پەرلەمانی کوردستان بۆ مصادەقە کردنی، سێیەم: مەوزوعی رسومات ئەوەی کە وەزیری دارایی فەرمووی، ئەچێتە قالبی ئیعاناتەوە، لەوێ بە (30)ملیار دۆلار و ئەوانە قسەیەکی لەسەر کرا، ئێمە رسومی هەرێم و دەوائیری هەرێم لەهیچ شوێنێکدا جێگای نابێتەوە، ئینجا مەسەلەی مەبیعاتی نەوت، بە (152)ملیار خەملێندراوە، ئەوەشی کە قسەی لەسەرە لەوێدا جێگای بووەتەوە، بۆیە بەدەقیقی ئەبێ ئەم مەوزوعە هی ئیرادات، موراجەعەیەکی وردی تێدا بکرێت و قسەی جدی تێدا بکرێت، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك بیلال، فەرموو.

بەڕێز احمد سلیمان عبدالله(بیلال):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

هەڵبەتە مەسەلەی داهاتەکان ڕوونیەکیان پێوە دیار نیە؟، بۆ نموونە ئەگەر تەماشای هەر سێ وەزارەتی شارەوانی و گواستنەوەو گەیاندن و کارەبا و لەگەڵ ئەوانیشدا وەزارەتی سامانە سروشتیەکان بکەین، زۆر ئەبەئاسانی بۆمان ڕوون دەبێتەوە کە داهاتەکان دیار نین، ئەگەر سەیری شارەوانیەکان بکەین، بۆمان هاتووە ئەڵێت (307)ملیۆن دینار، داهاتی یەك ساڵی هەموو وەزارەتی شارەوانیە، کاتێ من وەکو سەرۆکی لیژنەی شارەوانی پرسیارم لە وەزارەتی شارەوانی کرد لەسەر ئەو ڕەقەمە، وتیان لەوانەیە تۆ هەڵە بیت، ئەوە (307)ملیار بێت نەك ملیۆن، دووبارە گەڕامەوە سەر دۆکۆمێنتەکان، سەیرم کرد دیسان (307)ملیۆنە نەك ملیار، بۆیە جارێکی تر تەئکیدم لێ کردنەوە، وتیان ئێمە وەعدتان پێ دەدەین تەنها

لەیەك مانگی یەك قەزای دەرەجە یەك، نەك هەموو شارەوانیەكان، یەعنی یەك قەزا لەهەموو كوردستان بۆ یەك مانگ (307)ملیۆن داهاتی هەیە، هەڵبەتە قەزای دەرەجە یەك دەڵێم، دووەم: ئەگەر بێینە سەر كارەبا، بۆ ئێمە هاتووە دەڵێت بەپێی ئەو دۆكۆمێنتەی كە لەبەردەستماندایە، (55)ملیۆن دینار بۆ كارەبا لەیەك ساڵدا، من پێم وایە یەك كارگەی تیجاری لەیەك ساڵدا (55)ملیۆن دینار زیاتر دەدات بەكارەبا، وەكو بەڵگەی تر كە لەبەردەستدایە، ئەو حیسابە خیتامیەی كە شەش مانگی ڕابردووی با بڵێین ساڵی پار لە 2009/1/1 تا 2009/6/30 حسابی بكەین، ئەو ڕاپۆرتەی لەسەر حساباتی حكومەتی هەرێمی كوردستان لە 2009/1/1 تا 2009/6/30 هاتووە ئەڵێت ئجوری كارەبا كە حكومەت خۆی داوێتی بەكارەبا (84)ملیار و(567)ملیۆن دینارە، ئەی چۆن داهات بۆ شەش مانگی تەنها حكومەت كەداوێتی بەكارەبا ئەوەنە بێت، بەڵام داهاتەكەی (55)ملیۆن دینار بێت، بۆ داهاتی ساڵی 2010، سێیەم: لە وەزارەتی سامانە سروشتیەكان هاتووە(890)ملیۆن دینار داهاتیانە، بە نەوت و هەموو شتەكانی ترەوە، جەنابی وەزیریش وتی ئێمە داهاتمان سفرە، ئەی ئەم داهاتە چیە لێرەدا نووسراوە؟، تكایە بۆمان ڕوون بكەنەوە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

دكتۆر جەعفەر، فەرموو.

بەڕێز د. جعفر علی رسول:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

دیارە ئەو ماددەیە تایبەتە بە ئیراداتی داخلی هەرێمی كوردستان، هەمووشمان دەزانین بودجەی ساڵانە پێویستی بەوە هەیە، كە سەرچاوەكانی ئەو بودجەیە دیاری بكرێت، بۆیە قسەی من لەسەر ناڕوونیە، لەسەر سەرچاوەكانی ئەم بودجە ناوخۆییەی هەرێمی كوردستان، بەشێكی زۆری خاڵەكانیش هاوڕێیانم ئیشارەتیان پێدا، هەر لەو منحەیەی كە بۆ وەزارەتی سامانە سروشتیەكان وەكو داهات دێتە دەست، ئەمە بەرەو كوێ دەچێت؟، چەندە؟، بڕەكەی دیاری بكرێت، لە باج و گومرگ و ڕەسمەكان، لە داهاتی كۆمپانیا ئەهلیەكان، داهاتی ئاوو كارەبا، دیارە هەموو ئەوانەی كەدیاریكراون بە ڕاستی جێگای گومانی گەورەیە بۆ ئێمە، ئەی بۆ خەڵك لەدەرەوە ئەبێت چۆن بێت؟، چونكە ئەم بڕانەی كە دیاریكراون لە بەرامبەر وەزارەتەكان من نامەوێت دووبارەیان بكەمەوە، هەر لەوەزارەتی كارەباو شارەوانی و گەشتوگوزار، سامانە سروشتیەكان، هەتا وەزارەتی تەندروستیش هەر هەموویان مەبلەغەكەیان جێگای گومانی گەورەن، هەندێكیان گۆڕانكاری زۆر گەورەو قەبەیان بەسەردا هاتووە، ئەگەر بەراوردی بكەین، لەگەڵ ساڵی ڕابردوو، لە ملیارەوە هاتوونەتە سەر ملیۆن، ئەوانە هەموویان جێگای گومانن بۆ ئێمە، هەتا داهاتی فرۆشتنی خزمەتگوزاری.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

تکایە ئێمە مەوزوعمان گومان نیە، ئەوەی ئەتەوێت قسەی لەسەر بکەی ماددەی دووەمی یاساکەیە، نەك ئەو قسانەی کەجەنابت ئەیکەیت، فەرموو.

بەڕێز د. جعفر علی رسول:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من دەمەوێت ئەو داهاتانە بەڕوونی دیاریبکرێن لەناو ئەو بڕگە یاسایەدا، کە داهاتی ناوخۆیە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

دکتۆر زانا، فەرموو.

بەڕێز د. زانا رؤوف حمه کریم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من پێشنیاز دەکەم ئیعادەی صیاغەی ئەم ماددەیە بکرێتەوە، بەمەرجێك ئەم شتانە لەخۆی بگرێت، یەکەم: ئەگەر بەڕێز وەزیری دارایی تەئکیدمان بۆ بکاتەوە، کە ئایا ئەم پارەیە هەمووی ئەگەڕێتەوە بۆ حکومەتی ناوەند، من ئەصڵەن پێشنیاز دەکەم ئەم ماددەیە لاببرێت، ئەم بڕگەیە بۆ دەستنیشان دەکرێت، ئەگەر ئەم پارەیە ئەگەڕێتەوە بۆ حکومەتی ناوەند، ئەگەر نیە با وەکو خۆی تەسبیت بکرێت، بەڵام دڵنیا کردنەوەیەکمان لەلایەن وەزیری داراییەوە پێ بدرێت، دووەم: من داواکارم لەگەڵ ئەمەدا ئەوە بنووسرێت (على ان تتولى وزارة المالية تقدير ايرادات مبالغ المنح المالية المستحقة من العقود النفطية في ملحق مستقل يقدم الى البرلمان في موعد اقصاه) بۆ نموونە بنووسرێت 6/1، بەمەرجێك ئێمە لە ماددەی (23)ی هەمان پرۆژە یاسادا باس لەوە کراوە، کە ئیراداتمان هەیە، بۆ ئەوەی لەناو یاساکەدا دووجار ئیرادات دووبارە نەبێتەوە، لێرەدا کۆتایی بهێنین بە بابەتی ئیزافەی ئیرادات ئیزافەی بۆ بکرێت، لەهەمان کاتدا بڕگەیەکی تریش ئیزافە بکرێت، بنووسرێت (اضافة مبالغ المشاريع المكررة، والمشاريع التي لم تقبله برلمان للسنة المالية 2010، الى ايرادات الحكومة أو الى ايرادات الحكومة مالم ينص عليه القانون على تحويلها الى مبالغ اخرى)بۆ نموونە ئەو پارەی کە دەستکەوتووە لەناو یاساکەدا نەنووسراوە ئەچێتە کوێوە؟، بۆ نموونە ئەچێتە ناو ئیحتیاتاتی وەزارەتی مالیە، لێرەدا بۆمان تەقدیر بکرێت، بەمەرجێ ئەم دوو بڕگەی تێدا بێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ئەو قسانە هەمووی لەماددەی (23)هاتووە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

پەیام خان، فەرموو.

بەڕێز پەیام احمد محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دیارە من نامەوێت قسەکانی هاورێکانم بکەم، چونکە قسەکانیان بە تەفصیلی باس کرد، ئێمە لێڵیەك ئەبینین لەم داهاتەدا، داواکارین ئەو لێڵیە نەمێنێت، وەزیری دارایی بۆمان ڕوون بکاتەوە کە منح و داهات،

به تەفصیل کە کاك بیلال و برادەران باسیان کرد، ئەو وەزارەتانە ئەو داهاتەیان هاتووە، بە پێچەوانەیە لە وەزارەتـەکان هەڵـەی تێدایـە، ئـەو هەڵانـە ڕاسـت بکرێتـەوە، دوای ئـەوە ئـەو پارەیـە دەستنیشـان بکرێـت، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ناسك خان، فەرموو.

بەڕێز ناسك تۆفیق عبدالکریم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دیارە ئەم بڕی داهاتەی لەماددەی (1) هاتووە، کۆکراوەی (26) حەقلە، لە ئیستیمارەی تەقـدیری ئـیرادات، ئـەم (26)حەقلـە وەزارەتەکانـە، وەزارەتـی کارەبـا(55) ملیـۆنی بـۆ دانـراوە، بـەڵام وەزارەتـی شـەهیدان و ئەنفالکراوان(54)ملیۆنی بۆ دانراوە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

تکایە موناقەشەی ئەوە مەکە خوشکی مـن ئـەو پێشنیارەی هەتـە بـۆ ئـەم ماددەیـە چۆنە؟، ئـەو وەزارەتـە چەندەو چۆن نیە؟، ئەوانە ڕۆشتن و تەواو، بەس ئێستا بۆ ئەم ماددەیە چ پێشنیارێکت هەیە، خەلەلەکەی چیە؟، چاکەکەی چیە؟، ئەوە باس بکە.

بەڕێز ناسك تۆفیق عبدالکریم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دیارە خەلەلی ئەمە لە ژمارەکەیدایە، من ئەبێ تەوزیحێك بدەم لەسەر رەقەمەکە بۆ ئەوەی ئـەم ژمارەیـەم بەلاوە ڕۆشن نیە؟، یەکـەم: ئـەم ژمارەیـە ئەگـەر کـەمێك سـەیری بکـەین، وەکـو وتم وەزارەتـی شـەهیدان و ئەنفالکراوان (54)ملیۆنە، چ خێرە ئەو کـە شـەهیدان و ئەنفالکراوانـە بۆچـی (54)ملیـۆنی هەیـە؟، بـەڵام کارەبـا (55) ملیـۆنی بـۆ دانـراوە، دووەم: کـاتێ کارەبـا (55)ملیـۆنی بـۆ دائەنـدرێت، لەسـەر زاری وەزیـری کارەباو بەڕێوەبەری گشتی وەزارەتی کارەبا، وتی ئێمە (750)هـەزار بەشـداربوومان هەیـە، بـە عەمەلیـەکی حسابی ئەگەر هەر بەشداربوویەك (20)هەزار دینار بدات، کە سۆپەرمارکێتی وا هەیە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ببورە، ئەوانـە موناقەشـە کـراوە، ئێسـتا نایـەین دووبـارەی بکەینـەوە، تـەنها باسـی ئـەم ماددەیـە بکـە، ئـەم ژمارەیەت پێ خەلەلە؟، ئەوە داوا بکە کەچی لێ بکرێت وەك ئـەو بەڕێزانـەی پـێش تـۆ قسـەیان کـرد، ئـەو کاتە دەیخەینە دەنگەوە، مەسەلەی کارەبا ئەو میزانیەی کەبۆی دانراوە، بەڵام لەجێگای تر شتی زۆرتری بۆ دانراوە، ئێستا وەختی ئەوە نیە ئێمە بچینە ناو تەفاصیلەوە، تکایە تەنها ماددەکە چی لێبکرێت باسی ئەوە بکەن؟، نەك شتی تر.

بەڕێز ناسك تۆفیق عبدالکریم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

باشه ئەكرێ من یەكسەر هەڵبستم و بڵێم ئەم ژمارەیە با چوار ئەوەندە بێت، ئەی نابێت بەڵگەیەكی عیلمی و مەنتقی پێشكەش بكەم، بۆ ئەوەی هەڤاڵانم گوێیان لێ بێت، بۆیە تۆ حەقی خۆمم بەرێ با قسەی خۆم بكەم، یان تەوزیحێك بدەم، ئەم (750)هەزار بەشداربووە، ئەگەر هەر یەكێكیان زەربی (20)هەزاری بكەیت، مانگانە (15)ملیار دەكات، لە ساڵێكدا (180)ملیار دەكات، ئەم (55)ملیۆنی بۆ داناوە، ئەڵێن نەخێر (55)ملیارە نەك ملیۆن، بەس كە جەمعی ئەكەین هەر (55)ملیۆن دەرئەچێت، بۆیە ئەگەر غەڵەتە لە كۆدنەوەكەدا ئەوە دووبارە كۆی بكەنەوە، ئەگەر ڕاستە ئەوە ئەو ژمارەیە زۆر كەمە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

كاك حمە سەعید، فەرموو.

بەڕێز حمە سعید حمە علی:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

گرنگترین بەشی بودجە داهاتە، بەڕاستی لەم داهاتەدا شەفافیەت نیە.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

تكایە، شەفافیەت هەیە یان نا، ئەوە شتێكی ترە، ئێستا تەنها لەسەر ماددەی دووەم قسە بكە بەتەنها، ئەم ژمارەیە خراپە یان نا، ئەگەر خراپە ئەوە چی بۆ بكرێت تا چاك بكرێت؟، تەنها ئەوەیە مەچنەوە سەر بابەتی تر.

بەڕێز حمە سعید حمە علی:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئەم ژمارەیە هەڵەی تێدایە، چونكە یەكەم: وەزارەتەكان نامەنتقیە، ناچمەوە سەر تەفاصیل وەكو جەنابت وتت، كارەبا و موشتەرەك و فڕۆكەخانەو دەستەی وەبەرهێنان و ئەو شتانە، من ناچمە ناو تەفاصیلەوە، كە بە ژمارەی حسابی بەڕاستی چەند قاتی ئەم ژمارەیە، دووەم: داهاتی منح وقەرزی دوەل كە دەدرێت بە عێراق و بە هەرێمیش، ئێمە حصەمان هەیە، ئەمە دیار نیە، سێیەم: مودەوری ساڵەكانی تر، چوارەم: بەڕێز وەزیری سامانە سروشتیەكان باسی منحی كاشی كرد ئەویش دیار نیە، خۆی ئەم ئیراداتە تەخمینی، تەقدیریە، ئێمە مانگانە (50 -100)هەزار بەرمیل نەوت تصدیر دەكەین لەداهاتوودا هەر بەرمیلێكیش یەك دۆلار، ئەمەش دیار نیە، خاڵێكی تر ئەو ئیستیقتاعات و ئەو پرۆژانەی كەلامان برد، ئەبێ لێرەدا عیلاج بكرێت یان بە ماددەیەكی سەربەخۆی بێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

سەرگوڵ خان، فەرموو.

بەڕێز سەرگوڵ رضا حسن:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

من لەسەر ماددەی دووەم ئەوەم هەیە، كە بەپێی ئیستیمارەی تەقدیرات كە بۆ ئیراداتی حكومەت دانراوە، تەنها دوو بابی باس كردووە، زەرائیب و ئیراداتی تر، ئێمە دەپرسین ئایا ئیراداتی هەرێم تەنها ئەو دوو

بابەیە، وەکو هاوکارانم هەموو باسیان کرد، زۆر بابی تـر هەیـە، زۆر مـەجالی تـر هەیـە، کـە ئێمـە ئـەزانین هەمووی داهاتە بۆ حکومـەت، بـەڵام لـەم ژمارەیـەدا چارەسـەر نـەکراوە، ئێمـە پێمـان وایـە کـە داهـاتی زۆر هەیە، نەخراوەتە سەر ئەم ماددەیە، بۆیە پێمان باشە ئیزافە بکرێت، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ئاشتی خان، فەرمووو.

بەڕێز ئاشتی عزیز صالح:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەبارەت بە موناقەشە کردنی ئەم چەند ڕۆژە، نا لۆژیکی ئابووریمان بۆ دروست بووە، لـەلای ئـەم برادەرانـەش کـە کۆمـەڵێك قسەی یەکتریمان دووبارە کردۆتەوە، تەواوی ئیراداتەکان تەخمین کراوە بە (50)ملیار دینار، ئەگەر موقارەنەی بکـەین تـەنها بە داهاتەکانی گومرگ و ڕسومات و ئاو وکارەباو داهاتەکانی زەویی و کرێیی شارەوانیەکان و وەزارەتـی ئـەوقاف و بێجگـە لـە کۆمەڵێك وەزارەتی تر، بەتەسەوری من ئەگەر بە ژمـارە کـۆی بکەینـەوە زۆر لـەم تەقدیراتـەی کـە دانـراوە زیـاترە، لەلایـەکی ترەوە ئەو پارە مودەوەرەی کە زۆربەی ئەندام پەرلەمانەکانیش باسیان کرد، ئەگەر ئێمـە ئیستیمارەیەکی فیعلـی نەفـەقاتمان لەبەردەمدا بوایە، هی ساڵی 2009، هەڵبەت بەژمارەش لەسەر مەسەلەی پـارە مودەوەرەکـان ئـەمانتوانی قسـە بکـەین، ئێسـتا وەکو ژمـارە ئەمانخسـتە سـەر داهـات، کـە لـەو بـاوەڕەدا بـووم کێرڤەکـەی زۆر زۆر بـەرز دەبوویـەوە، پرسـیارێکی تـر کـەخۆی تەناقوزێکی دروست کردووە، لەلایەن ئەو ئیستیمارەی کە خراوەتـە بـەردەممان، ئەگـەر بـەیاناتی فیعلـی وەزارەتـەکان خۆیـان موقارەنە بکەین، بە تەقدیراتی ئەمساڵ تەناقوزی تێدایە، وەکو ئەو بەڕێزانەی کەباسیان کـرد، ئەگـەر بـەیاناتی فیعلـی سـاڵی 2009ی وەزارەتی کارەبا موقارەنەی بکـەین، بـەو تەقدیراتـە ئیجمالییـەی سـاڵی 2010 کـە دانـراوە، کـە بەیانـە فیعلیەکـەی خۆیان نزیکەی (100)ملیار و (25)ملیۆن تەقدیر کراوە، لەم ساڵدا بە (55)ملیۆن دانراوە، خۆی بۆخـۆی ئەمـە تـەناقوزێکی گەورەیە کە خودی ئیستیمارەی وەزارەتەکانیش پرسیاریان لەلا دروست کردووین، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك عومەر عبدالرحمن، فەرمووو.

بەڕێز عمر عبدالرحمن علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەرەتا ئێمە لەخاڵی یەکەمدا دەنگمان لەسەر نەفەقات دا، ئەو ژمارەی کە لەسەر نەفەقاتی ساڵی 2010هاتووە، موصادەقەی لەسەر کراو دەنگی لەسەر درا، ئاشکرایە میزانیە بریتیە لە نەفەقات وواریدات، ئەمەی لە مـاددەی دوودا هـاتووە، بەشـێکە لـە بودجەی ساڵی 2010، من پێم وایە زۆر بەوازحی هاتووە، هەروەکو لیژنەی یاسایش هیچ مولاحەزەیەکی لەسـەر نـەبوو، مـن پێم وایە، ئەگەر بگەڕێینەوە سەر ماددەی(82) لەبەر ئەوەی لیژنەی مالی ڕاپۆرتی خۆی تەقدیم کـرد، لـە ئەساسـدا ڕاپـۆرتی لیژنەی مالی کـرا بـە ئەسـاس بـۆ موناقەشـە کردنـی میزانیـەی سـاڵی 2010، ڕاپۆرتەکـەی لیژنـەی دارایـش بریتیـە لـە کـۆی ڕاپـۆرتی هـەموو لیژنـەکانی پەرلـەمان، بـەو مولاحەزاتانـەی کـە هـەیانبووە، لەبـەر ئـەوە مـاددەی(82)زۆر بـەوازحی باسـی لەسەرکرد، کەواتە دێینە سەر ماددەی (87) لە پەیڕەوی نـاوخۆ، هـەر وەکو لـە بەیانیـدا بـاس لـەوە کـرا، کـە لیژنـەی دارایـی هە موو بەشەکان و بابەکانی میزانیەی خستە بـەرباس ولێکۆڵینـەوە و بەردەنگدان، ئـەوە بـوو دەنگدان لەسـەر زۆری نـەکرا، یەکێ لەوانە لیستی خەمڵاندنی داهاتی یەکگرتووی حکومەتی هەرێمی کوردستان بوو بۆ ساڵی 2010، کە دەنگی خۆی هێنـا بە (348)ملیار و(679)ملیۆن و دەنگی لەسەر درا، بۆیە ئەم ڕاپۆرتەی لیژنەی دارایی وئابووری، بەشێك دەبێت لـەم یاسـایە، مـادام ئیعتیمـادی لەسـەر کـرا بـۆ موناقەشـە کـردن، کەواتـە ئەمـە بەشـێکە لـە یاسـای میزانیـەی سـاڵی 2010، هـیچ

کەموکوڕییەکیشی تێدا نیە؟، ئەمما بەنیسبەت ئەوەی کە داهاتی تر هەیەو باسی لەسەر نەکراوە، پێم وایە ئەوە وەزیرە بەڕێزەکانی پێشوو باسیان لەسەر کرد کە چۆنە ئەو داهاتانە، چۆنیش بەکار ئەهێندرێن، لەبەر ئەوە هەر دەستکاری کردنێك لەسەر ئەو بڕە پارەی کە لێرەدا باسی لەسەر کراوە، خەلەل دەخاتە سەر ئەو بڕە پارەی کە لەمیزانیە لە ماددەی یەکەم هاتووە، بە نەتیجەش ئەو بڕە پارە بەنەقصی خەملێندراو باسی لەسەر کراوە، لەبەر ئەوە ماددەی دوو هیچ غموزێکی تێدا نیە، بۆیە پێویست دەکات دەنگی لەسەر بدرێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك نەریمان، فەرموو.

بەڕێز نەریمان عبدالله قادر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من نامەوێت هەندێ لەقسەی برادەرەکانم دووبارە بکەمەوە، ئەو واریداتەی کە ئێمە لە پێش چاومانە کە (348)ملیار و(679)ملیۆن دینارە، ئەم واریداتە بەڕاستی ئەوەندەی کە من تێی گەیشتووم و وردەکاریم تێدا کردووە، بەکار نەهاتووە لە بودجەی گشتی خەملێندراوی ئەمساڵدا، ئایا ئەو داهاتە ئەگەڕێتەوە بۆ حکومەتی مەرکەزی، ئەوەی ئێمە تێی گەیشتووین لە لیژنەی یاسایش پێم وایە ڕوونیان کردۆتەوە، کە تەنها گومرگەکان دەگەڕێتەوە، کە بەس گومرگەکان دەگەڕێتەوە بۆچی گومرگەکانیان لێ دەرنەکردووە، تا دیاری بکرێت بۆ ئێمە و تا بزانین چەندی دەمێنێتەوە، بۆ چی نەخراوەتە سەر بودجەی گشتی؟، من پرسیارێکم ئاراستەی بەڕێز وەزیری دارایی کرد، کە مەبلەغی (18)ملیۆن (750)هەزار دۆلار بۆ پرۆژەیەکی کارەبا تەرخانکرابوو، شەش تا حەوت ساڵ دەبێت، لە بانقێکی بەریتانی دانراوە، ئایا گەڕێندراوەتەوە سەر ئەو داهاتە یان نا؟.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

تکایە وەرە سەر ماددەکە، نەك باسی شتی تر، عەزیمە خان، فەرموو کێ لەماددەکە دەربچێت وەختەکەی لێ ئەبرم، دوایی گلەیی نەکەن.

بەڕێز عظیمة نجم الدین حسن:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی دووەم وەکو هەموومان دەزانین یەکێکە لە ماددە هەرە گرنگەکان کە ڕوونی و شەفافیەت لە بودجەدا دیاری دەکات، بەڵام بەداخەوە ئەم ماددەی کە هاتۆتە بەردەستی ئێمە بە گوژمەیەك پارە، کە (348)ملیار و(679)ملیۆن دینارە، دیارە لێرەدا هیچ بەرچاو ڕوونیەك نەخراوەتە بەردەم ئەندامانی پەرلەمان، کە ئایا داهاتی ناوخۆو بودجەی مودەوەر لەم بودجەیەدا کوا؟، ئەگەر بودجەکە بە ڕوونی وشەفافیەتەوە بهاتایەتە بەردەستمان ئەو کاتە ئەمانووت ئەم گوژمە پارەیە، بەشەکانی دیاری بکرایە، ڕوون تر بوو، من لێرەدا پرسیارێك دەکەم، ئایا داهاتی هیچ کارگەیەکی حکومی لە بودجەکەدا بۆ دیار نیە؟، ئایا کارگەکانی حکومەت هیچ داهاتێکیان نیە؟، ڕێژەی داهاتی وەزارەتی پیشەسازی لە 77٪ و 0 و،77 تە، ڕێژەی داهاتی وەزارەت بە بەراورد لەگەڵ ساڵی 2009دا، کە لە 45٪ هاتۆتە خوارەوە، بەگوێرەی ڕاپۆرتێکی ڕۆژنامەی ڕووداو کەهاتووە، حکومەت خاوەنی (18)کارگەیە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

تكايه ڕۆژنامه جێگای ئێره نیه؟، تكایه دانیشه كاك عبدالسلام، فەرموو

بەڕێز عبدالسلام مصطفى صديق:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

داواكارم كەهاوكارم بن بۆ ئەوەی له مەوزوع دەرنەچم، من داوام كردووه كه قسه بكەم لەسەر ماددەیەك لەیاساكه، من لەوه تێدەگەم، كه ژمارەیەك غەڵەت بێت یان پێشنیارێك یان ئیزافەیەكم هەبێت كەزیاد بكرێت یان له كۆتایدا بڵێم من لەگەڵیم یان لەگەڵی نیم، ئەگەر شێوازەكەی من جیاواز بێت، من دەڵێم ئەم ماددەیه وەكو خۆی بمێنێتەوه، لەبەر ئەم هۆیانەی خوارەوه، ئێمه یەكەمین جار موصادەقەمان كرد لەسەر ژمارەكه خۆی، دەرفەتیش درا بەئێمه كه باسی لەسەر بكەین، هەندێك لەگەڵی بوون و هەندێكیش دژی بوون، من ئەوه دووباره ناكەمەوه، من دەڵێم بۆیه من لەگەڵ ئەوەدام كەوەكو خۆی بمێنێتەوه،چونكه ئێمه حسابی خیتامی موناقەشه ناكەین لێرەدا، تاكو بچین بزانین كه مودەوەرم هەبوو یان نەبوو؟، من داوا دەكەم ئەم نەصه وەكو خۆی بمێنێتەوه، چونكه من وای لێ تێدەگەم كه داهاتێكی خەمڵێندراوه بۆ ساڵی داهاتوو، ناتوانم به ئێوه بڵێم وەرن بۆم تەحقیق بكەن بزانن ئەم پاره چۆن سەرف بووه، من تەسەور دەكەم سەرچاوەكان موناقەشه كران، بابەتەكانمان دەستنیشان كرد، پارەكه خرایه دەنگدان، لای من بابەكانی وازح بوو، لەماددەی (23)ش مەوزوعی نەوت، موناقەشه كراوه، لەبەر ئەوه من ناچمه سەر ئەوەی كەموناقەشەی ئەوه بكەم، ئەو ژماره راسته یان غەڵەته، چونكه تێدەگەم كەتەواو بووه لەلای من، پرسیاری تریشم نیه، من تەسەور دەكەم ئەم ماددەیه دەبوایه كەمترین قسەمان لەسەر بكردایه، بەخۆشمەوه، چونكه تەحصیل حاصله ئێمه دەنگ دەدەین لەسەر ڕاستی هێنانەوەی ژمارەیەك كه ئێمه دەنگمان لەسەر داوه بەزۆرینه، ئەگەر من دژی بومایه مافی من بوو، بەڵام وەختی خۆی حەقی خۆم وەرگرتووه، سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

جەنابی وەزیر ڕەئیتان بۆ ئەو پرسیارانەی كه كران.

بەڕێز شێخ بایز تاڵەبانی (وەزیری دارایی):

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

من ئەو رۆژه دیاره زۆر ئەم پرسیارانەم لێكراو وەڵامی هەموویم دایەوه، ئێستاش بۆتان دووباره دەكەمەوه، یەكەم: زۆر باسی مودەوەر دەكرێت، مودەوەر له حساباتی خیتامیدا دەردەچێت كه مودەوەر بۆ كوێ دەچێت؟، من حەزم دەكرد هەندێ شت هەیه ڕاست بكرێتەوه، تكام وایه بەنەوعێ شت وەریمەگرن، جارێ حساباتی شەش مانگی كه لەزۆربەی زۆریان گوێم لێ دەبێت، دەڵێن حساباتی خیتامی شەش مانگی، یەكەم شت شەش مانگی خۆی خیتامی نیه، هی شەش مانگه، ئەوه ڕاپۆرته، تكام وایه ئەگەر بێت و ئێمه به حساباتی خیتامیش بزانین، تەبیعەتی حساباتی خیتامی بزانین چۆنه، لەوێدا دەزانین كەهەموو مودەوەرێك لەوێ دەردەكەوێت، بەنیسبەت ئیراداتەوه كەمن باسم كردووەو ئێستاش باس دەكرێت، تەنانەت

گومرگەکان ئیراداتە، فیعلەن وەختی خۆی ئەمە موناقەشە کرا لەپەرلەمان، کە زەرائیب و ئەوانی تر هیچی ئیرادات نیە، بەڵام بەداخەوە هیچ بڕیارێك لەپەرلەمان دەرنەچوو، بۆ ئەوەی منیش لەسەری بڕۆم و هەم پەرلەمانیش قابیل بە پەرلەمانی عێراق بڵێت ئەمە بڕیاری ئێمەیە، ئەمە ڕەئی ئێمەیە؟، تا ئێمەش وەکو حکومەت ئیشی لەسەر بکەین، بەنیسبەت ئەو فەرقانەی کە دیار نیە، و باسی دەکەن، مەسەلەن دەڵێن (55)ملیۆن ئیرادات دانراوە لەکارەبا، ئەو (55)ملیۆنە تەنها ئیراداتی دیوانی وەزارەتە، من ئەو ڕۆژە بۆ هەموو بەڕێزانم باس کرد، ئێستا بۆتان دەخوێنمەوە جارێکی تر، ئێمە هاتووین تەقدیراتی دائیرەی کارەبامان وەرگرتووە، بە (145)ملیار دینار، چونکە خەرجیەکانیشی (324)ملیارە، کە یەك لە یەکی تەرح دەکەی (179)ی ئەمێنێتەوە، تەبیعەتی حساباتی وەزارەتی کارەبا جیاوازە لەگەڵ حساباتی دەوائیری تر، هەندێك لەم دەوائیرانە حساباتیان لامەرکەزییە، هەندێکیان حساباتی موەحەدیان هەیە، هەندێکی تریشیان حساباتی مەرکەزییان هەیە، هەر یەکێك لەم حساباتانە تەبیعەتی جیاوازە، جۆری سەرفکردن لەناویدا جیاوازە، هیچ وەصڵێك یان حسابێك کەمەرکەزی بێت سەرف ناکرێت تا نەچێتە خەزێنە، مەسەلەن ئێستا شارەوانیەکان حساباتی تایبەتی خۆیان هەیە، شارەوانی خۆی ئەبێت خۆی بژێنێت، ئێمە وەکو حکومەت دەعمی دەکەین، بۆیە دێین خەرجیەکانی تەقدیر دەکەین، ئیرادەکەی تەقدیر دەکەین، ئەوکاتە بۆ دەعم پارەی بۆ دادەنێین، تەقدیری شارەوانی بۆ ئیراداتی (45)ملیار دینارە، بەنیسبەت بانکەکانەوە بەهەمان شێوە هاتووین خەرجیەکانمان وەرگرتووە، داهاتەکانمان وەرگرتووە، وەلحاصڵ من ئەو ڕۆژە شەرحم کرد، ئێستاش ئەوە بەو شێوەیە، ئێمە فەرقەکانمان هێناوە، تکاتان لێ دەکەم، بگەڕێنەوە سەر جەدوەلەکان، بیخوێننەوە، ئەمانە هەمووی مەوجودە، مەعقولە ئیرادێك وەربگیرێت، وەزارەتی دارایی ئەو ئیرادە لابدات بەلایەکی تردا، ئەی موحاسەبەی (66) ئەی وصولاتی قەبزی(37)ئەی تەدقیقی دیوانی ڕەقابەی مالی، ئەی تەدقیقی شەش مانگی ئەم کۆمپانیایەی کە ئێستا لەلای ئێمە تەدقیق دەکات، تکام وایە زۆر زەحتمان لەسەر مەکەن، چونکە ئەگەر بێت و بۆتان شەرح بکەم ، هەرچەندە من لەشەرحەکە ئیزعاج نابم، بەڵام جارێکی تر ئەوانەم هەمووی شەرح کردووە، ئەو داهاتانەی کەتا ئێستا ئێمە تەقدیرمان کردووە، مەسەلەن کارەبا بە (145)ملیۆن تەقدیر کراوە، بانك بە (46)ملیار، نەوت بە (525)ملیار، فڕۆکەخانەکان بە (35)، شارەوانیەکان بە (45)ئەو داهاتانە هەمووی ئەکاتە (794)ملیار، ئێمە فەرقەکانیمان وەرگرتووە، ئەمە دەسەڵاتی ئێمە نیە، تەبیعەتی ئەم حساباتانە بەم شێوەیەیە، ئەمە ناچێتە ناو ئەو (348)وە، تەنها فەرقەکانی نەبێت، بەنیسبەت داهاتی نەوت کەباستان کرد، کە ئەڵێن ئەو (890)ملیارە، لەکوێیە؟، وەڵڵاهی ئەو ڕۆژە شەرحم کرد، وتم ئەوە پارەی مەقاریئ و ئەوانەیە، ئەو تەقدیراتەیە کە ئێمە دامان ناوە، پرسیارێك هەیە کە جەنابی سەرۆکی پەرلەمان وتی جوابیان مەدەوە، بەس من جوابتان دەدەمەوە، ئەگەر روخسەتم بدات، چونکە وەستانی قسەکان، ئەو (81)ملیار و (750)ملیۆن دۆلارەی کەئێوە باسی دەکەن، گەڕاوەتەوە بۆ حساباتی حکومەت، لەناو حساباتی حکومەتدایە، بەکیتابی ڕەسمی ئاگاداری ئەنجومەنی وەزیران وهەموو وەزارەتەکانی مەعنیمان کردۆتەوە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

وەزیری پلاندانان، فەرموو.

بەڕێز علی سندی(وەزیری پلاندانان):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەحەقیقەت دوو تەعقیبی کورتم هەیە یەکێکیان: لەسەر داهاتی دەولەتی مانیحە، دووەم: لەسەر نەوت، چونکە بەڕێز وەزیری سامانە سروشتیەکان لێرە ئامادە نیە، با بەوەی دووەم دەست پێبکەم، کۆمەڵێك پێشنیار کرا، وابزانم پێشنیارەکەی دکتۆر زانا، مەنتقی بوو، بەڵام وەزیری سامانە سروشتیەکان لێرە ئامادە بوو، پرسیارەکانیشی وەڵام دایەوە، ئێوە هەندێك لەبەڕێزان دوایی تەعقیبتان کردو وتتان لامان ڕوون نەبوو، بەڵام من پرسیارێکم هەیە، ئایا ئەوەشتان لا وازح نەبوو کە یاسای نەوتی عێراق لە پەرلەمانی عێراق هێشتا ئیقرار نەبووە، ئەی ئەوەتان لەلا وازحە یان نا؟، من ئەو پرسیارەم هەیە لە بەڕێزتان، ئێوە ئەتانەوێت کۆمەڵێك هەنگاو پێش پەرلەمانی عێراق بکەون، ، ئێوە پەرلەمانی عێراق ئیقراری قانونی نەوتی نەکردووە، هێشتا هەڵواسراوە، ئێوە ئەتانەوێت لێرەدا ناوی لێ بنێن ئیرادات، ئەم دۆکۆمێنتە، ئەگەر دوو لاپەڕە یان سێ لاپەڕە تەحەمول بکەن، دەگەنە فەقەرەی (22) یان (23)یە چەندە نازانم کەبەوازحی دەڵێت:

المادة الثالثة والعشرون:

تقوم وزارة المالية والاقتصاد وبالتنسيق مع وزارة الموارد الطبيعية بتخمين وتقدير الموارد التي تحقق من نشاطات واستثمار الموارد الطبيعية المستحقة للاقليم وفق الدستور العراقي) دەبێ لەوێش موتابق بێت، چونکە ئەمە سامانی سروشتیە، وتضاف الى الواردات المتحققة.

ئەمە وابزانم موناقەشەکردن لەسەر ئەمە لەپێناو چیدایە؟، دووەم: بەنیسبەت دوەلی مانیحەوە، تەنها ئیحتیمال هەیە، ئێوە ژمارەی دەقیقیشتان لانەبێ، بۆ پارەی دوەلی مانیحە، حەقێکی مەشروع هەیە بۆ هەموو عێراق هاتووە، لەمانگی 10ی 2003وە تەنفیزەکەی دەستی پێکردووە، لەمانگی 6ی 2003 دیراسەی ئیحتیاجاتی عێراق کرا، ژمارەیەکی تەخمینی دانرا لە مەدرید، لە کۆبوونەوەی یەکەمی دوەلی مانیحە، بە (54)ملیار دۆلار تەقدیری ئیعادەی ئیعماری عێراق کرا، لەوکاتەشەوە بەشێوەیەکی تر پرۆژەکە بەردەوامە، کۆمەڵێك شتیش سەرفکراوە، ئەوانەی کە سەرفیش دەکرێت (ستراکچەر)ی خۆی هەیە، نیزامی خۆی هەیە، دەستەی باڵای بونیاتنانەوەی عێراق هەیە، نوێنەری حکومەتی هەرێمی تێدایە، پارەی کاش ناچێتە لای کەس، دوەلی مانیحە هەر دەوڵەتێك بەپێیی دیزاینی خۆی بەشێوەیەك یابانیەکان سەرفی دەکەن لە عێراق، ئەمریکیەکان بەشێوەیەکی تر، کۆرییەکان بەشێوەیەکی تر، هەر لە پێشکەشکردنی پرۆژەوە، هەتا دیراستەکردن و ئیقرار کردنی، دوایی تەندەر کردنی وتەنفیزکردنی وتەسویە کردنی، هیچ شتێکی لەوەزارەتی مالیە نیە، لەبەغدادیش حکومەت نەبێ سەیری موازەنەی ساڵی 2009ش بکات، هی 2008یش تا بزانن لەواریداتی عێراق هیچ شتێك لەوانەی تر کراوە یان نا؟، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

كاك بيلال نوقتەی نيزامی هەيە، فەرموو.

بەڕێز احمد سليمان عبدالله(بيلال):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من يەكەم: داوادەكەم لەجەنابتان كە لە پرۆتۆكۆل ئەو قسەی جەنابی وەزير بسڕنەوە، كە ئێمەی تەحليل كرد بەكەو كەدژی خۆيەتی، ئێمە ئەندامانی پەرلەمان كەو نين و دژی ميللەتی خۆشمان نين، هەوڵيش دەدەين كە زۆرترين خزمەتگوزاری بە ميللەتی خۆمان بگەيەنين، ئێمەی كورد دژی خۆمان نين، ميللەتێكين خوێنمان ڕشتووە تا بەوە گەيشتووين، دووەم: سەبارەت بەقسەكەی جەنابی وەزيری دارايی كە لەسەر وەزارەتی شارەوانی قسەی كرد، بەحوكمی ئەوەی كەمن سەرۆكی ليژنەی شارەوانيم، لەگەڵ جەنابی وەزير وهەيئەتێك كە كۆبووينەوە لەگەڵيان لە ليژنە، ئەوان داوايان لەئێمە كرد، كە ئەوان دەسەڵاتيان پێبدرێت، لەو بودجەيەی كەهەيە، لەو دەسەڵاتەی كەهەيانە لە پارەكەدا، ميقدارێك سەرف دەكرێت بۆخۆيان، بەڵام ئەوەی كەمن دەيبينم.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

توخوا تۆ مەبدەئت ئەوە نيزامی بوو، بەڕێزان ئيحترام بۆ پەرلەمانی كوردستان و هەموو ئەندامە بەڕێزەكانی دابنێين ووشەی كەو نەياری خۆيەتی، ئەوە لە پرۆتۆكۆل بسڕێتەوە، كوێستان خان، نوقتەی نيزاميت هەيە، فەرموو.

بەڕێز كوێستان محمد عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پێم وايە ئێمە لەسەرەتای دانيشتنمانەوە تا ئێستا، زۆر بەڕێزەوە موخاتەبەی وەزيرەكانمان كردووەو مافی خۆمانە پرسيار بكەين، يەك پرسياری نيزاميم لەكاك فرسەت هەيە، ئايا وەزيرە بەڕێزەكان بۆيان هەيە، سنوور دابنێن بۆ قسە كردنی ئێمە، پێمان بڵێن وابڵێن و وا مەڵێن و بگەڕێنەوە بۆ ماددەی (20) من بۆ ئەوە داوا دەكەم كە ڕوونكردنەوەمان بدەنێ، ئايا ئەوان ئەتوانن سنوور و چوارچێوە بۆ قسەی ئەندامانی پەرلەمان دابنێن، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

كاك فرسەت، فەرموو.

بەڕێز فرست احمد عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سنوور و چوارچێوەو تەنزيمی دانيشتنەكان بەدەست سەرۆكی پەرلەمانە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزان ئێستا دەیخەینە دەنگدانەوە، چونکە موناقەشەی زۆری لەسەر کرا، تکایە دواجار بیخوێننەوە تا بیخەینە دەنگەوە، فەرموو.

بەڕێز د. ڕۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی دووەم :

داهاتی بودجەی ساڵی دارایی 2010 بە گوژمەی تەنیا 679 ,348 (سێ سەد و چل و هەشت ملیار و شەش سەد و حەفتا و نۆ ملیۆن دینار) .

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ئێستا کێ لەگەڵدایە تکایە بادەستی بڵند بکات؟، (65)کەسی لەگەڵدایە؟، کێیی لەگەڵدا نیە؟، (32)کەسی لەگەڵدا نیە؟، بەزۆرینەی دەنگ وەرگیرا، بۆ ماددەی سێیەم تکایە.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

المادة الثالثة:

تتولى وزارة المالية والاقتصاد لاقليم كوردستان – العراق تمويل حسابات الوزارات والادارات وفق الموارد المالية المتاحة.

بەڕێز د. ڕۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی سێیەم :

وەزارەتی دارایی وئابووری هەرێمی کوردستان –عێراق دارایی دابین کردنی ژمێریاری وەزارەتەکان و کارگێڕیەکان بەپێی داهاتی دەستکەوتووی دارایی دەگرێتە ئەستۆ .

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

لیژنەی یاسایی تکایە ڕەئیتان.

بەڕێز شێروان ناصح حەیدەری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ڕەئی ئێمە بەم شێوەی خوارەوەیە، زیاد کردنی بڕگەیەك بۆ ئەم ماددەیەو ناوەرۆکی ماددەکە دەبێت بە بڕگە یەك، بڕگەی ئیزافی پێشنیار کراو لەلایەن لیژنەی هاوبەشەوە بەم شێوەیە، {**ثانیا** : اضافة ایرادات البلدیات الى میزانیاتها الخاصة لتغطیة الزیادة في تقدیم الخدمات البلدیة للمواطنین و على أن تقوم وزارة المالیة و الاقتصاد بمراقبة هذه الایرادات و كیفیة صرفها} . ئامانجیش لەزیاد کردنی ئەم بڕگەیە ئەوەیە،

پشتگیری کردنی داراییە بۆ تەواوی شارەوانیەکان، بۆ ئەوەی بتوانن بە باشترین شێواز خزمەتی هاووڵاتیانی کوردستان بکەن، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك فرسەت، فەرموو.

بەڕێز فرست احمد عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لەلایەکەوە ڕەئی لیژنەی هاوبەش دروستە، بەڵام لەلایەکی ترەوە، قەوانینی تر هەیە، شارەوانی یەکەیەکی ئیداری لامەرکەزییە، میزانیەتی خۆی هەیە، بودجەی خۆی هەیە، حەتا بودجەکەشیان نایەتە ئێرە، نازانم وەزارەت یان ئەنجومەنی وەزیران خۆیان تەصدیقی دەکەن؟، لەبەر ئەوە بەڕەئی من داعی نیە ئێمە دووبارەی بکەینەوە، چونکە قانونێکی تر هەیەو دووبارە کردنەوەی نەصی قانونی شتێکی دروست نیە؟، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

لیژنەی یاسایی پێشنیارەکەتان سەحب دەکەن، یان نا.

بەڕێز شێروان ناصح حەیدەری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە کەموناقەشەمان کرد، بەڕاستی بەو شێوەیە بە ئێمەیان ڕانەگەیاند، ئێمەش دەزانین کە شارەوانیەکان شەخصیەتی مەعنەوی خۆیان هەیە، میزانیەتی تایبەتی خۆیان هەیە، بەڵام ئێمەیان وا تێگەیاند کە ئینەهو ئێمە میزانیەیان دەدەینێ، لەبەر ئەوەی میزانیەکەی خۆیان وەکو پێویست نیە، بۆیە ئێمە وتمان با هەموو میزانیەکە بۆخۆیان بێت، ئێستاش، ئەگەر ئەوە زامن دەکرێت، ئێمە پێشنیاری خۆمان سەحب دەکەینەوە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز جەنابی وەزیر.

بەڕێز شێخ بایز تاڵەبانی (وەزیری دارایی):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

شارەوانیەکان هەمووی بە پێی بڕیاری ژمارە (6)ئیش دەکەن، حساباتی تایبەتی خۆیان هەیە، ئێمەش لێرەدا باسمان کرد، خەرجی وئەوەشمان لێ دەرکردووە، تەنها فروقاتمان داونەتێ، هەر دەعمێکیشیان ویستووە حکومەت دەعمی کردوون و دەعمیشیان دەکات، پرسیارێکی تر کرا، کە ئایا دەسەڵاتیان بدرێتێ بۆ ئەوەی پارەی خۆیان بەخۆیان سەرف بکەین؟، بۆ زانیاری بەڕێزتان ئەو دەسەڵاتەیان پێدراوە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ئەم ماددەیە تەحصیل حاصلە، ئەگەر هیچ موناقەشەیەکتان نیە، دەیخەینە دەنگەوە، باشە پەیمان خان، فەرموو.

بەڕێز پەیمان عزالدین عبدالرحمن:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەبارەت بە ماددەی سێیەم، من پێشنیار دەکەم ئەو پێشنیارەی لیژنەی یاسایی، بمێنێتەوە، بەڵام لەجیاتی دەرامەتی شارەوانیەکان، بکرێت بە وەزارەتی تەندروستی، چونکە پێشتر ئێمە قسەمان لەسەرکرد، کە دەرامەتی وەزارەتی تەندروستی بۆ خۆیان سەرف دەکرێتەوە، بەڵام بەچاودێری وەزارەتی دارایی بێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

دکتۆر زانا، فەرموو.

بەڕێز د. زانا رؤوف حمە کریم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من لێرەدا دژە هەڵوێستیەك دەبینم لەنێوان هەڵوێستی لیژنەی هاوبەش و وەزیری داراییدا، بەڕێز وەزیری دارایی ئاماژەی بەوەدا کە مەفروزە شارەوانیەکان خۆیان خزمەتی خۆیان بکەن، خۆیان پارەکانی خۆیان سەرف بکەن، بەڵام خۆ ئەم پرۆژەیە لەلایەن حکومەتەوە پێشنیاز کراوە، ئەبوایە لەلایەن حکومەتەوە ئەمە پێشنیاز بکرایە تا پەرلەمان تاوتوێی ئەو حاڵەتەی بکردایە، چونکە ئەو بەڕێزانە خۆیان دەزانن بەکام یاسا پابەندن بۆ ئەوەی دژی یەکیەك لەنێوان ئەم یاسایە نەهێڵنەوە، بۆیە من پێشنیاز دەکەم بڕگە ئەصڵیەکە وەکو خۆی بمێنێتەوە، پێشنیازی هەردوو لیژنەی دارایی و یاسایی وەرنەگیرێت، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ئێستا لیژنەی یاسای پێشنیارەکەی خۆیان سەحب کردەوە، پەرلەمانتارانیش تەسنیەیان کردە سەری، ئێستا بڕگەکە خۆی وەکو چۆن لەماددە ئەصڵیەکەدا هاتووە دەیخەینە دەنگەوە، لیژنەی یاسای فەرموو.

بەڕێز شێروان ناصح حەیدەری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەنیسبەت پەیمان خان، کەباسی وەزارەتی تەندروستی کرد، ئەگەر بگەڕێتەوە بۆ ماددەی (11) لە پرۆژەکە ئەو مەسەلەیە چارەسەر کراوە بەنیسبەت وەزارەتی تەندروستیەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

تکایە ماددەکە بۆ دواجار بخوێننەوە تا بیخەینە دەنگەوە، فەرموو.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

المادة الثالثة:

تتولى وزارة المالية والاقتصاد لاقليم كوردستان – العراق تمويل حسابات الوزارات والادارات وفق الموارد المالية المتاحه.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ئێستا کێی لەگەڵدایە تکایە بادەستی بڵند بکات؟، (76)کەسی لەگەڵدایە، کێیی لەگەڵدا نیە؟، (3)کەسی لەگەڵدا نیە، بەزۆرینەی دەنگ وەرگیرا، بۆ ماددەی چوارەم تکایە.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

المادة الرابعة:

حصر الصرف من اعتمادات الحسابات الرئيسية (المنح، الاعانات، نفقات المشاريع الرأسمالية) من الموازنة العامة لحكومة اقليم كوردستان بوزارة المالية والاقتصاد، ولوزير المالية والاقتصاد تخويل الوزراء ورؤساء الجهات غير المرتبطة بوزارة صلاحية الصرف مباشرة على بعض مستويات الحسابات الرئيسية.

بەڕێز د. ڕۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی چوارەم :

خەرج کردن لە ئیعتیماداتی (پشتیوانە)ی ژمێریاری سەرەکی (بەخشین، یارمەتی،خەرجی پڕۆژەکانی سەرمایەداری) لە بودجەی گشتی حکومەتی هەرێمی کوردستان تەنیا لە دەستی وەزارەتی دارایی و ئابووری دەبێ و وەزیری دارایی و ئابووری بۆی هەیە دەسەڵاتی خەرج کردن ڕاستەوخۆ بدات بە وەزیرەکان و سەرۆکەکانی ئەو لایەنانەی کە بە وەزارەتەوە نەلکاوە لەسەر هەندێ ئاستی ژمێریاریی سەرەکی.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

لیژنەی یاسایی تکایە ڕەئیتان.

بەڕێز شێروان ناصح حەیدەری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە وەکو لیژنەی هاوبەش، هیچ مولاحەزەیەکمان لەسەر ئەو ماددەیە نیە، تەئیدی دەکەین کەوەکو خۆی بمێنێتەوە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

جەنابی وەزیری ڕەئیتان.

بەڕێز شێخ بایز تاڵەبانی (وەزیری دارایی):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمەش بەهەمان شێوە هیچ تێبینیەکمان لەسەری نیە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

وەزیری پلاندانان ڕەئیتان.

بەڕێز د. علی سندی(وەزیری پلاندانان):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من بەس یەك خاڵم هەبوو، تەنها ئەوەندە بڵێم پەیوەندی بە ئێمەوە نیە، ئەو قەسەیەی کەکردیشم دوای ئەو هەموو ساڵە کارکردن لەناو حکومەت و بەرخود کردن لەهەموو شتێك شوجاعەتی ئەوەم هەیە، ئەگەر هەر کەسێك عاجز بووبێت، من داوای لێبوردن دەکەم، من مەبەستم ماناکەی بوو نەك شتی تر، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

مەعلوم بوو قسەکەت هیچ مەبەستێکت نەبوو، ئێستا کێ دەیەوێت قسە لەسەر ئەم ماددەیە بکات دەستی بڵند بکات؟ تا ناوی بنووسم، هاوڕاز خان، فەرموو.

بەڕێز هاوڕاز شێخ احمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من پێم باشە ئەو ماددەی کە قەرار بوو زیادی بکەین، بۆ ئەو بڕانەی کە لە 5%ی بۆمان داناوە، لەگەڵ هەموو ئەو بڕە زیادانەی کەدامانناوە نەیهێڵین، بیکەینە بڕگەیەك و لەناو ئەو ماددەیەدا دایبنێین، بەڵکو بەماددەیەکی سەربەخۆ دایبنێین، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

شلێر خان، فەرموو.

بەڕێز شلێر محمد نجیب:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕاستی بەنیسبەت خەرج کردن لە خەرجی پرۆژەکانی سەرمایەداری، کە ئەڵێت بەتەنها لەدەست وەزارەتی دارایی و ئابووری ئەبێت، بۆیە هەیە دەسەڵاتی خەرجکردن ڕاستەوخۆ بدات بەوەزیرەکان، تکام وایە کە دوو وەزارەتی زۆر گرنگ هەیە، کە من ئەندامم لە لیژنەکانیان، ئەوانیش ئاوەدانکردنەوەو شارەوانیە، کەبەڕاستی زۆرجار لە کاری ئیزافیدا موعاناتێکی زۆریان دەبێت، با ئەو دەسەڵاتە هەر لەلای وەزیری دارایی بێت، چونکە ڕۆتینێکی زۆر هەیە، ئەنجومەنی وەزیران پێویست ناکات، چونکە ئەبێت

سیقەیەك بەو وەزیرە بدرێت، کەبەڕاستی ئەو کارە ئیزافیانە بتەوێ یان نەتەوێ ئەو مەشاریعانە ئەچێت بەو ئاراستەدا، دوای ئەوە لە 15ی مانگەوە ئەبێت ئەو سولفانەی کە ئەدرێت و بۆ وەزارەتی مالیە ئەچێت، دەبێ ئەو وەزارەتە پارەیەك هەبێت لە حساباتیدا، هیچ پێشینەیەکی بەڵێندەرێك دوا نەخرێت، چونکە بەڕاستی کۆسپێکی گەورەیە لەبەردەمی بەڵێندەراندا، کەزۆربەی ئیشەکان دوا دەکەوێت، بۆیە هیوادارم لەمسالەوە ئەم شتانە هەمووی چارەسەر بکەین، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ڤیان خان، فەرموو.

بەڕێز ڤیان عبدالرحیم عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لەماددەی چوار کەئێمە باس لە خەرج کردنی پشتیوانی ژمێریاری سەرەکی دەکەین، هەمووشی لە بودجەی گشتی هەرێمی کوردستانە، کە نووسراوە تەنها ئەو خەرجکردنانە لەدەسەڵاتی وەزارەتی دارایی و ئابووری و پاشان وەزیری دارایی و ئابوورییە، کە دەسەڵاتی ڕاستەوخۆ بدات بە وەزیرو سەرۆکەکان، من واهەست دەکەم ئەم دەسەڵاتە کەدراوە بە وەزیری دارایی دەسەڵاتێکی زۆر زۆرە، من وای بە باش دەزانم کە ئەنجومەنی وەزیران ئەو دەسەڵاتەی هەبێت، خۆشی ئامر بالصرف دیاری بکات، چونکە ئەگەر وابێت ئێمە لەدەسەڵاتی ئەنجومەنی وەزیران کەم دەکەینەوە، بۆیە من پێم باشە ئەنجومەنی وەزیران ئەو دەسەڵاتەی هەبێت و تەخویلیش بکرێت بەخەرجکردنی ئەو پارەیە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

عەزیمە خان، فەرموو.

بەڕێز عظیمة نجم الدین حسن:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لەماددەی چوارەم ئەو خەرج کردنە کە خەرجی(بەخشین، یارمەتی،خەرجی پڕۆژەکانی سەرمایەداری) من پێم وایە خەرجی پڕۆژەکانی سەرمایەداری زیاتر وەزارەتی دارایی خۆی ئەو خەرجیە دەکات، بەڵام ئیحتیمالە ئەوانە سەرپەرشتی بکەن، هەر بۆ نموونە ئێمە لە وەزارەتی پەروەردە ئەو پرسیارەمان کردووە، ئەوان بەهیچ شێوەیەك ئاگایان لەو خەرجیە نیە، بەڵام سەرپەرشتی دەکەن لەگەڵیاندا، من پێم وایە ئەو سەلاحیەتەی کە وەزارەتی دارایی و ئابووری داویەتی بەوەزیرەکان، لەگەڵ ئەوەداین کە وەزارەتی مالییە ، ئەو سەلاحیەتە شۆڕ بکاتەوە، بۆ هەردوو وەزارەتی پەروەردەو خوێندنی باڵا، لەبەر ئەوەی ئەوانیش پێویستیان بەوە هەیە کە سەربەخۆیی مالی و ئیداری هەبێت، لەو دوو وەزارەتە، بۆ ئەوەی بتوانن ئیشوکارەکانی خۆیان بەباشی بکەن، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

پەیام خان، فەرموو.

بەڕێز پەیام احمد محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دیارە ئەو خەرج کردنەی کەباس دەکرێت لە (بەخشین، یارمەتی، خەرجی پڕۆژەکانی سەرمایەداری) لەدەستی ئەنجومەنی وەزیران بێت، بۆ ئەوەی هەموو وەزارەتەکان بتوانن بەپێیی ئەو پێداویستیانەی کەهەیانە بۆ ئەوەی ئیشەکانی خۆیانی پێ ڕاپەڕێنن، وەکو ئەوەی کە باسکرا لە وەزیری ئاوەدانکردنەوەو وەزیری شارەوانیەکان کە پێویستیان بە بودجەی زیاتر هەیە، بۆ ئەوەی زیاتر هاوکارییان بکرێت، لە دوا ڕیزیشدا کە ئەڵێت(لایەنانەی کە بە وەزارەتەوە نەلکاوە لەسەر هەندێ ئاستی ژمێریاریی سەرەکی)وا بزانم یاساییەکان باشتر دەزانن، لەهیچ یاسایەکدا هەندێ بەکار ناهێندرێت، ئەبێ دەستنیشان بکرێت، ئەو هەندێیە چیە؟، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

دکتۆر زانا، فەرموو.

بەڕێز د. زانا رؤوف حمە کریم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من پێشنیاز دەکەم ماددەی چوارەم بکرێت بە دوو بڕگە، یەکەمی وەکو خۆی بمێنێتەوە، ئیزافەیەك لەسەر ئەوەی کە پەیام خان، ئاماژەی پێدا، دەستنیشان کردنی وشەی هەندێك، بڕگەی دووەمیش: ئەو بابەتەی کە پێشنیاز کرا، تایبەت بە بڕینی لە 5٪ی منح و ئیعانات لێرەدا ئیزافە بکرێت، لەهەمان کاتدا ئیزافەیەکی تریشی بۆ بکرێت، کە ئەو بڕە پارەی کەدەبڕدرێت بخرێتە سەر صندوقی کۆمەکی ناوچە جێ ناکۆکەکان، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

امینە خان، فەرموو.

بەڕێز امینە ذکري سعید:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دوو هەڵەییێت ڕێزمانی هەیە، پرسیارەك ئەرێ ئەڤە خەرجی پرۆژەی سەرمایەدارێنە یان بەرهەمهێنانیە، چونکی تەیاسا پێشنیار کری، ئەڤ کەلیمە هاتیە کارهینان، ئەز باوەڕم ئەڤە پرۆژەکی ئیستسماریە، یەعنی دەبیتە وەبەرهەمهێنان، یا دیتر، هەر تە پرۆژە یاسا پێشنیار کریدا بەحس هەندێکی دواماهی کری، ئەز ئاماژە دەم سەرۆکەکانی ئەو لایەنانە، کە بەوەزارەتەوە پەیوەستن، یەعنی ئەو لایەنە کو گرێبدایە، دیسا هەر ڤی پرۆژا گەلەك جارا یان گوتیە، ڕێڤەبەریا گرێدایە، چ وەزارەتان یان ژی گوتیە لایەنا گرێدایە وەزارەتا، یەعنی یا باشتر ئەوە، یان ژی گوتیا دەستە، یەعنی سێ واجیبەت بەکار هێنای، ئەڤە ژت یا سایا ئەز دبێژم یاسا رەوا نینە، با موستەلەحەکی یەکگرتوو هەبیت، سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

كاك فازڵ، فەرمووو.

بەڕێز فاضل حسن اسماعیل:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

من دوو تێبینیم هەیە، یەكەمیان: دەڵێت خەرج كردن تەنها لەدەستی وەزارەتی دارایی و ئابوورییە، ئەمە بەڕاستی رۆتینێكی زۆر دروست دەكات، لەبەر ئەوەی زۆرجاران كە داوای ئەو شتانە دەكرێ، تا ڕەزامەندی دەدرێت تەئخیر دەبێت، بۆیە پێویستە سەلاحیەتی وەزارەتەكانی تریش دیاریبكرێت، كە ئەوانیش سەلاحیەتی ئەوەیان هەبێت، تەنها وەزارەتی دارایی نەبێت، دووەم: دەڵێت وەزیری دارایی بۆی هەیە، ئەو وشەی بۆی هەیە لای من بەڕاستی بەزیادی دەزانم، یان بەخراپی دەزانم لەبەر ئەوە دەتوانێ سەرف نەكات، یەعنی زۆرجار شتێك كە پێویستیشە بۆی هەیە و دەتوانێ سەرفی نەكات، ئەمەیان زۆر خراپە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

كاك شاهۆ، فەرمووو.

بەڕێز د. شاهۆ سعید فتح الله:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

لەبەر ئەوەی لەم ماددەیەدا ناوی منح و ئیعانات هاتووە، لەبەر ئەوەشی كە بەڕێزتان پێشتر بەڵێنتان پێداین، لەگەڵ بەڕێزانی لیژنەی یاسایی، كە ئەو بڕگەی پەیوەندیدارە بە بڕینی لە 5٪ی منح و ئیعانات، منیش هاوڕای هاوكارم دكتۆر زانام، كە بكرێت بە دوو بڕگەوە، بڕگەی یەكەمیان وەكو خۆی بمێنێتەوە، بڕگەی دووەمیش بەم شێوەیە بێت، (تخصص كافة المبالغ المستقطعة او المقررة ب 5٪ من المنح و الاعانات مقدرة بنحو 41 مليار دولار في صندوق دعم كركوك والمناطق المتنازع عليها)زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

كوێستان خان، فەرمووو.

بەڕێز كوێستان محمد عبدالله:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

منیش پشتیوانی لە پێشنیاری هەردوو هاوڕێم دكتۆر زاناو دكتۆر شاهۆ دەكەم، هەروەها پشتیوانی لە پێشنیاری هاوڕێكانم شلێرخان و عەزیمە خان دەكەم لەسەر ئەوەی كە (بەخشین، یارمەتی، خەرجی پرۆژەكانی سەرمایەداری) بەشێوەیەك لە شێوەكان، ئیلزامی وەزارەت بكرێت كە هەندێ لەدەسەڵاتەكانیان بدەن بەوەزیرە پەیوەندیدارەكان، لەبەر ئەوەی ئێمە لەكاتی بانگكردنی وەزارەتەكاندا، یەكێك لە كێشەكانیان ئەوە بوو كە ئەم (بەخشین، یارمەتیە) بەشێكی زۆری لەلای وەزارەتی داراییەوە سەرف دەكرێت بێ ئەوەی بگەڕێنەوە بۆ وەزارەتەكان، یان وەكو هاوڕێم شلێر خان باسی كرد كە رۆتینێكی زۆر دروست دەكات، زۆر حاڵەتمان بینیوە كە نەخۆشێكی درێژخایەن پارەی لە وەزارەتی تەندروستیەوە بۆ

دەستنیشان کراوە، کاتێ کە پارەکەی وەرگرتووە، لە تەعزێکەیدا سەرفیان کردووە، بۆیە ئەمە رۆتینێکی گەورەی دروست کردووە، ئەمە موعاناتی وەزارەتەکانیش بووە، بۆیە بەشێوەیەك لە شێوەکان ئیلزامی وەزارەت بکرێت نەك بۆی هەیە، بۆی هەیە یەعنی مەرج نیە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

پەریهان خان، فەرموو.

بەڕێز د. پەریهان قبلای محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەنیسبەت ماددەی چوارەم، من پشتگیری هاوڕێکانم دکتۆر شاهۆ و دکتۆر زانا دەکەم، کە لە 5٪ی منح و ئیعانات بچێتە ناو ئەو صندوقەوە کە تەرخانکراوە بۆ کەرکوك، هەروەها من ئەو دەسەڵاتەی کە دراوە بە وەزارەتی دارایی و وەزیری دارایی، کە هەڵبستێت بەسەرفکردنی هەندێك لەو منح و ئیعاناتانە، بدرێت بە وەزارەتەکان خۆیان، بەتایبەتیش وەزارەتی تەندروستی، ئاوەدانکردنەوە، کە زۆر زۆر پێویستی بەوە هەیە کە وەزیری تەندروستی خۆی هەستێت بەسەرف کردنی ئەو منحەیە یان هەستێت بەدانانی پرۆژەیەك خۆی ئیستیفادەی لێ بکات، بۆ وەزارەتی تەندروستی، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك حمە سعید نوقتەی نیزامی هەیە، فەرموو.

بەڕێز حمە سعید حمە علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

هاوڕاز خان، لەسەرەتاوە ئەو پێشنیارەی کردو چەند ئەندام پەرلەمانێکیش لەولاوە پێشنیاریان کرد، لەسەر ئەوەی کە بڕگەیەك زیاد بکرێت، بۆ ئەوەی دوای بڕینی لە 5٪کە، تەسنیەش کرا، بۆیە من پێم باشە، ئەو پێشنیارە بخرێتە دەنگدانەوە، بەپێیی لائیحە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس دوایی ڕای لیژنەی هاوبەش وەردەگرین، زۆر براو خوشکیش پشتیوانیان لێکرد، کاك بیلال، فەرموو.

بەڕێز احمد سلیمان عبدالله(بیلال):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من پێشنیاردەکەم ئەو (بۆی هەیە)، کە جەنابی وەزیری دارایی دەسەڵاتێکی زۆری دراوەتێ، کە موتڵەقیشن دەسەڵاتەکانی، کە دەشڵێت (بۆی هەیە)، یەعنی لەحاڵەتێك کە نەیویست، دەتوانێ نەیکات، یەعنی بۆ

هەبوون لەو حاڵەتەدا وایە، من بۆیە پێشنیار دەکەم، وەزیرەکان ئەگەر شتێکیان پێویست بوو لەڕێگای سەرۆکایەتی ئەنجومەنی وەزیرانەوە، ڕاستەوخۆ داوا لە وەزیر بکەن، وەزیریش ئەوکاتە بۆی نیە ڕەتی بکاتەوە، لەبەشێکی تر کە دەڵێت هەندێ لەو لایەنانەی کە بەوەزارەتەوە نەلکێندراون، لەسەر هەندێ ئاستی ژمێریاری سەرەکی، (هەندێ) نابێ ئەبێ دیاری بکرێت، مەفتوع بێت، چی و چین ئەوانە؟، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاک عومەر هەورامی، فەرموو.

بەڕێز عمر صدیق هەورامی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

خاڵی یەکەم: من پێشتگیری ڕای لیژنەی هاوبەش دەکەم، کە ئەو ماددەیە وەکو خۆی بمێنێتەوە، بۆ لەبەر ئەوەی کە ئەو ماددەیە خۆی سیفەتێکی یارمەتی دەری هەیە، بۆ تەتبیق کردنی بودجە لەلایەن حکومەتی هەرێمی کوردستانەوە، خاڵێکی ترم، لەکاتێکدا کە ئەڵێت بۆ وەزیری دارایی هەیە، پارە بدات یان سەلاحیەت بدات بەوەزارەتەکانی تر، لەو سێ بابەی کە دەستنیشانی کردووە، حەتمەن وەزیری دارایی کە خەزنە داری حکومەتی هەرێمی کوردستانە، ئەو دەزانێت چەند پارە هەیە لەناو حسابی هەرێمی کوردستانداو لەبەردەستی هەرێمی کوردستان، بۆیە ناکرێ وەزارەتەکان هەریەکەو لەلای خۆیەوە بڕێك سەرف بکات، بێ ئەوەی بزانێ چەند لەناو حسابی هەرێمی کوردستان هەیە، بۆیە پشتگیری ئەوە دەکەم کە ئەو ماددەیە وەکو خۆی بمێنێتەوە، هیچ فەقەرەیەکی تریش زیاد نەکرێت، لەوەی کە لە 5٪ وئەوەی کە بڕیار دراوە ببڕدرێت، ئەم فەقەرەیە تەنها ئەو سیفەتەی هەیە، بۆ باشتر تەتبیق کردنی پرۆژە یاسای بودجەی هەرێمی کوردستان بۆی ساڵی 2010، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سۆزان خان، فەرموو.

بەڕێز سۆزان شهاب نوری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەم ماددەی یاساییە ڕێك ئەوە دەگەیەنێ کە حکومەتی هەرێمی کوردستان دەیەوێ سیستمی لامەرکەزی پەیڕەو بکات، بەتایبەتی لەگەڵ ئەو وەزارەتانەدا لەو سێ بابەدا ئەویش بابەکانی (المنح، الاعانات، نفقات المشاریع الرأسمالیة)کە دەسەڵات دەدات بەوەزیری دارایی، وەزیری داراش لەلایەن خۆیەوە دەسەڵاتەکان دەبەخشێت بەو وەزیرانەو سەرۆکی ئەو دەستانەی کە نەبەستراون بە وەزارەتێکەوە، لەبەر ئەوە من داوا دەکەم، کە ئەم ماددەیە وەکو خۆی بمێنێتەوە، بۆ ئەوەی خەزنەداری حکومەت کە وەزارەتی داراییە، بتوانێ بەپێی ئەو ئیمکانیەتانەی کە هەیە، بەو شێوەیە تەمویلی ئەو مەشاریعانە بکات، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

لیژنەی یاسایی تكایە ڕەئیتان لەو بارەیەوە.

بەڕێز شێروان ناصح حەیدەری:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئێمە هەر لەسەرەتاوە ئیشارەتمان پێدا كە تەئیدی ماددەكە دەكەین، ئەوە تەنزیمی سەلاحیەتی سەرف دەكات، بەنیسبەت ئیدارات و حكومەتی هەرێمی كوردستان، زۆر بەشێوەیەكی ئیعتیادی و تەبیعی هاتووە، ئەگەر هاتوو تەماشای ماددەی (10)بكەین، ئەو لامەركەزیەتەی كە سۆزان خان، ئیشارەتی پێدا چ بەنیسبەت وەزیر چ بەنیسبەت مودیر عامەكان هاتووەتە خوارەوە، تەحدیدی سەلاحیەتی سەرفی كردووە، لەسەر ئەساسی مەبدەئێكی لامەركەزییەت لەسەرف، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

لیژنەی دارایی تكایە ڕەئی جەنابتان.

بەڕێز د. ئاراس حسین محمود:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

هەمان ڕەئی لیژنەی یاساییمان هەیە، ئەوە ڕای هەردووكمان بوو پێكەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

جەنابی وەزیری دارایی.

بەڕێز شێخ بایز تاڵەبانی (وەزیری دارایی):

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئێمەش هەمان ڕەئیمان هەیە، چونكە تەبیعەتی ئەو حساباتانە خۆی لەناو وەزارەتی داراییدایە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

ئێستا دەیخەینە دەنگدانەوە، وەكو خۆی كە لەماددەكەدا هاتووە، دكتۆر شاهۆ، فەرموو.

بەڕێز د. شاهۆ سعید فتح الله:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئێمەش چەند ئەندامێكی پەرلەمان پێشنیارێكمان كرد بۆ تەعدیل كردنی ماددەكە، بۆیە داوا دەكەین پێشنیارەكەی ئێمەش بخرێتە دەنگەوە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

نەصەن پێشنیارەكەت بنووسە، بیدە بە لیژنەی یاسایی تا بیخەینە بەردەم ئەندامانی پەرلەمان، كاك شێروان، فەرموو.

بەڕێز شێروان ناصح حەیدەری:

پەرلەمانی کوردستان - عێراق

پرۆتۆکۆلی دانیشتنی ژمارە (9)ی نائاسایی

سێ شەممە ڕێکەوتی 2\3\2010

خولی سێیەمی هەڵبژاردن

پرۆتۆكۆڵی دانیشتنی ژمارە (9)ی نائاسایی

سێ شەممە ڕێكەوتی 2010/3/2

کاتژمێر (10)ی پێش نیوەڕۆی ڕۆژی سێ شەممە ڕێکەوتی 2010/3/2 پەرلەمانی کوردستان - عێراق بە سەرۆکایەتی بەڕێز محمد قادر عبدالله(د.کمال کەرکووکی) سەرۆکی پەرلەمان و, بە ئامادەبوونی بەڕێز ارسلان بایز اسماعیل جێگری سەرۆك و, بەڕێز فرست أحمد عبدالله سکرتێری پەرلەمان, دانیشتنی ژمارە (9)ی نائاسایی خولی سێیەم, ساڵی (2010) ی خۆی بەست.

بەرنامەی کار:

بەپێی حوکمەکانی بڕگە (1)ی مادده (20) لە پێڕۆی ناوخۆی ژمارە (1)ی هەموارکراوی ساڵی 1992ی پەرلەمانی کوردستانی عێراق, دەستەی سەرۆکایەتی پەرلەمان بڕیاری درا دانیشتنی ژمارەی (9)ی نائاسایی خولی سێیەمی هەڵبژاردن لە کات (10)ی پێش نیوەڕۆی ڕۆژی سێ شەممە ڕێکەوتی 2010/3/2 دا بەم شێوەیە بێت:

1- بەردەوام بوون لەسەر گفتوگۆ کردن و بڕیاردان لەسەر پڕۆژەی یاسای بودجەی ساڵی 2010ی هەرێمی کوردستان – عێراق.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەناوی خوای گەورەو میهرەبان.

بەناوی گەلی کوردستان، دانیشتنەکەمان دەکەینەوە، خولی سێیەمی هەڵبژاردن، ساڵی یەکەم، خولی گرێدانی یەکەم، ژمارەی دانیشتن (9)ی نائاسایی، ڕۆژی دانیشتن 2010/3/2، بەرنامەی کار: بەپێی حوکمی بڕگە (1)ی مادده (6) لە پەیڕەوی ناوخۆی ژمارە (1)ی هەموار کراوی ساڵی 1992ی پەرلەمانی کوردستانی عێراق، دەستەی سەرۆکایەتی پەرلەمان بڕیاریدا بەرنامەی کاری دانیشتنی ژمارە (9)ی نائاسایی خولی سێیەمی هەڵبژاردن لە کاتژمێر (10)ی پێش نیوەڕۆ ڕۆژی سێ شەممە ڕێکەوتی 2/3/ 2010دا بەم شێوەیە بێت:

1- بەردەوام بوون لەسەر گفتوگۆ کردن و بڕیاردان لەسەر پڕۆژەی یاسای بودجەی ساڵی 2010ی هەرێمی کوردستان – عێراق.

بەخێرهاتنی وەزیرە بەڕێزەکان دەکەین، شێخ بایزو کاك دکتۆر ئاشتی، کاك یاسین وەزیری کارەبا، هەروەها بریکاری وەزارەت کاك ڕەشید، زۆر بەخێر بێن، داوا لە لیژنەی یاسایی و دارایی دەکەم کەرەم بکەن بۆ جێگای خۆیان، تێبینیەکمان بۆ هاتووە دەڵێت لەکاتی قسە کردنی وەزیرە بەڕێزەکان راناوەستنە پاوە، بە حەقیقەت ڕادەوەستن، بەلاّم بە شێخ بایز ئێمە ئیجازەماندا، دیارە ئەویتریش وایزانیوە لەبەر وەزعێکی تایبەت، ئەوانی تریش وایانزانیوە عادەتە، بەس لەمەودوا من دڵنیام خۆیان بەڕێزەوە ڕادەوەستن، زۆر سوپاس.

بەنیسبەت شێخ بایز سەرۆکایەتی ئیجازەی پێداوە دەتوانێت ڕاوەستێت و دەتوانێت دانیشێت، لیژنەی یاسایی کەرەم بکەن بۆ بەردەوام بوون، ماددەی هەژدە کە دەبێتە ماددەی شازدە، یەکێك لەغو بۆوە، یەکێکیش دواکەوت، فەرموو کەرەم بکە.

بەڕێز شێروان ناصح حەیدەری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە دوێنێ ماددەکەمان خوێندەوەو لە هەمان کاتدا ڕەئی لیژنەی دارایی و لیژنەی یاسایی عەرزی پەرلەمانمان کرد، ئێستا کاتی ئەوە هاتووە دەرگای موناقەشە بکرێتەوە بۆ بەڕێزان ئەندامانی پەرلەمان، بۆ ئەوەی راو بۆچوونی خۆیان دەرببڕن سەبارەت بەو ماددەیە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ئەو بەڕێزانەی کە دەیانەوێت قسە بکەن ناویان دەنووسین، کاک عەونی کەرەم بکە.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سوپاس، پێشەکی دەستخۆشی لە لیژنەی دارایی و ئابووری و لیژنەی یاسایی دەکەم، سەبارەت بەو پێشنیارەی کە کراوە بۆ زیاد کردنی مووچەی شەهیدو ئەنفالکراوەکان، بەڵام پێشنیاز دەکەم کە بڕگەیەك زیاد بکرێت لەسەر ماددەکە بەو شێوەیە:

(تصرف الزيادات المضافة على رواتب الشهداء المؤنفلين لمستحقيها اعتباراً من 2010/1/1)، واتا سوودی لێ وەربگرن لەو ماوەیە کە قەدیمە لە 1/1 ئیعتیبار بکرێت و بۆیان سەرف بکرێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، ڕێزدار عبدالرحمن فەرموو.

بەڕێز عبدالرحمن حسين ابابکر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەبارەت بە ماددەی شازدە باسی مووچەی شەهیدانە، کە ناوی شەهیدان دێت دەبێت سەر دابنوێنین بۆیان، چونکە ئەوە بەرهەمی هەموو ئەو شەهیدانەیە کە لەگەڵ هەموومان پێشمەرگە بووینە لە ڕۆژانی سەخت و دژواردا، بۆیە من پێموایە ئەو ماددەیە تەعدیلی تیا بکرێت، ئەویش بەم جۆرەی خوارەوە:

یەك/ پلە بەندی لە شەهید بووندا نەمێنێت، هەموو شەهیدان بە سەرکردەو پێشمەرگەی ئاساییەوە یەك پلە شەهادەتیان هەبێت و پێ ببەخشرێت، هەروەها دەرماڵە بۆ ژمارەی منداڵ و خێزانی شەهیدان دابنرێت، چونکە هەندێك شەهید یەك منداڵی هەیە، هەندێك شەهیدیش پێنج وەرسەی لەدوای خۆی بەجێ هێشتووە.

دووەم/ ئەو بڕە زیادەی کە چۆتە سەر مووچەی کەسوکاری شەهیدان، ئەنفال و کیمیاباران، کەم ئەندامان کەمە، بەم جۆرە زیاد بکرێت:

أ- شەهیدانی خاوەن مووچەی (400) هەزار دینار بۆ (600) هەزار دینار بە ڕێژەی لە 30٪ زیاد بکات، نەك لە 25٪ زیاد بکات.

ب- شەهیدانی خاوەن مووچەی (700) هەزار دینار بۆ (1000000) دینار بە ڕێژەی لە 20٪ زیاد بکات، نەك لە 15٪ زیاد بکات.

ج- کەسوکاری شەهیدان و ئەنفال و کیمیاباران بە ڕێژەی 100٪ زیاد بکات، نەك لە 50٪.

هـ- کەم ئەندامی خاوەن مووچەی (30) هەزار دینار بۆ (150) هەزار دینار زیاد بکات، نەك (50) هەزار دینار.

و- کەم ئەندامی خاوەن مووچەی (50) هەزار دینار بۆ (200) هەزار دینار زیاد بکات، نەك (100) هەزار دینار.

ئەوە وەکو ڕەئی خۆمە بەپێویست دەزانم کە بەو شێوەیە بێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، ڕێزدار شێرزاد فەرموو.

بەڕێز شێزراد عبدالحافظ شریف:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من دەمەوێت لەسەر شەهیدەکان بڵێم بۆ ئەوەی ئێمە لە دایك بوون مردندا یەکسان بین، بەپێی هەموو نووسراوی ئەسمانی و زەمینیەکان یەکسان بین، کە هەموویان بە شیری دایك بەخێو کرا بن، بۆ دەبێت لە شەهید بووندا پلە بەندی بکرێن؟ دەکرێت لە ژیاندا پلە بەندی بکرێن، بەلاَم دوای شەهید بوون..........

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك شێرزاد ڕجائەن ئەمە پرۆژەیەکە لەبەر دەستی ئێوەی بەڕێزە، ئەو ڕێژەیە دانراوە، پێت کەمە زیادی بکە، دوو بەرابەری بکە بەو ڕووەی کە قەناعەتت پێیەتی، ناتوانرێت ئەو پلە بەندیە بکرێت، ئێمە لێرە ئەگەر قەبولی بکەن وەکو لێرە هاتووە، ئێمە لێرە مەسئوولین، ئەگەر ڕەفزی بکەین، ئێمە لێی مەسئوولین، ئەگەر زیادی بکەین ئێمە لێی مەسئوولین، کەمیش بکەین، ئێمە لێی مەسئوولین، ئێستا شتێك لەبەر دەستمان بۆ خۆمان قەراری لێ بەدەین، تکایە.

بەڕێز شێزراد عبدالحافظ شریف:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەوەی دەمەوێت لێرە بیڵێم پەرلەمان و حکومەت بەڕاستی حەق وایە خۆمان لەو ڕیز بەندییە لابدەین، با ئەو شەهیدانەی کە هەیە، ئێمە ئەو ڕۆژە تەئکیدم لێ کردەوە، ئەو شەهیدانەی بەتایبەتی شەهیدەکانی پێش ڕاپەڕین هاوڕێیەکانیان ئێستا عەمیدو عەقیدو لیوان، یەعنی هیچ ڕەوا نییە، ئێستا ئەو شەهیدە بە (600) هەزار دینار خانەنیشن بکرێت، بەلاَم هاوڕێیەکەی لە ژیاندا ماوە شەهیدیش نەبووە ملیۆنێك، یان دوو ملیۆن مەعاشی بێت، حەق وایە بەڕاستی ئێمە تۆزێك بیر لەوە بکەینەوە، بۆ ئەوەی ژیانی کەسوکاری ئەو شەهیدانە خۆش بکەین، لە باسی کەم ئەندامانیدا من دەمەوێت بەڕاستی سەرنجی ئەندامانی پەرلەمان ڕابکێشم بۆ یەك شت، ئەویش با هەموومان بیر لەوە بکەینەوە یەکێك لە خێزانەکەمان کە نزیکتر کەسە

لام ژیانی ئەو کەم ئەندامە چۆنە؟ ئایا بە (50) هەزار، یان بە (100) هەزار دینار ئەو کەم ئەندامە دەتوانێت بژێت؟ بەس پارەی تەکسیەکەی کە ناتوانێت بڕوات، بە تەکسی دەڕوات بۆ بازاڕو دێتەوە، ڕەنگە بەشی سێ ڕۆژی بکات، ڕەنگە بەشی دوو کیلۆ گۆشتی بکات؟ یەعنی بەشی چیان دەکات، ئەگەر منداڵیشی هەبێت، خۆ ئەوە هەر پێی ناژێت، لەبەر ئەوە تکاتان لێ دەکەم، رجاتان لێ دەکەم لێرەدا با تۆزێک هەڵوێستە بکەین، بیرێك لەوە بکەینەوە کە ژیانی کەم ئەندامان کەلە 10٪ی ئەم کۆمەڵگایەی ئێمە پێك دەهێنن بیرێکیان لێ بکەینەوە، بۆ ئەوەی بتوانین ژیانیان خۆش بکەین، لەو فەقەرەیەی کە هاتووە باسی کەم ئەندامان دەکات، من داوا دەکەم ئەو بڕە پارەیەی کە بۆی دەبڕێتەوە، بۆ کەم ئەندامان کە بەهیوام زیاتر بێت، زۆر زیاتر بێت لەوە لەکاتێکدا لێی نەبڕێت، ئەگەر ئیشی تری کرد، ئەگەر هەر کارێکی تری کرد، ئەو مووچەی کە دەیدەنێ تایبەت بێت، عیلاقەی بە کارەکەیەوە نەبێت، زیندانانی سیاسی برادەرینە زۆریان هەیە تا ئێستا نینۆکەکانیان لەناو گیرفانیاندایە، تا ئێستا نینۆکەکانیان لە شوێنێك داناوەو هەڵیانگرتووە، با ئەوەمان بیر نەچێت ئەوانیش چینێکن لە پێشمەرگەکان کەمتریان نەکردووە، لە شەهیدەکان کەمتریان نەکردووە، یەعنی ئەوانیش حەق وایە حیسابێکی باشیان بۆ بکرێت، هەمووشمان دەزانین کە بەڕاستی بەهۆی هەڵەبجەو ئەنفالەوە میللەتەکەمان ناسرا لە عالەمدا، ئەوان لە بیر نەکەین و حیسابێکی وردیش بۆ ئەوان بکەین، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، ڕێزدار نیشتمان فەرموو.

بەڕێز نیشتمان مرشد صالح:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پشتگیری لە راپۆرتەکەی لیژنەی دارایی دەکەم، من یەك، دوو خاڵم هەیە، ئەوانی تر وابزانم ئەو برادەرانە باسیان کرد، یەك/ دەرماڵەی منداڵی شەهیدان دابنرێت، کە ئەوە زۆر پێویستە.

دوو/ بەنیسبەت کەم ئەندامان، کە کاك شێرزادیش باسی کرد، من پێموایە ئەو سی هەزارە بۆ پەنجا هەزار زۆر زۆر کەمە، ئەگەر بکرێت بە سەدو پەنجا هەزارو دەرەجەشیان بۆ دابنرێت کەم ئەندام، ئەوانەی پەنجا هەزاری کراوەتە سەد هەزار، ئەویش بکرێت بە دوو سەد هەزار، زۆر زۆر شتێکی باشە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، ڕێزدار محەمەد فەرموو.

بەڕێز محمد احمد علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەرەتا پشتگیری لە ناوەڕۆکی لیژنەی یاسایی و دارایی دەکەم، لە هەمان کاتیشدا پشتگیری لە قسەکەی کاك عەونیش دەکەم، کە لە 1/1ەوە ئەو مووچانە سەرف بکرێت، من تەنها پێشنیارم بۆ ئەوەیە لەو هینانە بەس شەهیدی هاووڵاتیە، کە بڕگەی پەنجا هەزار دینار هاتووە، دیارە پەنجا هەزار دینار لەو ڕۆژانەدا

کەمە، بۆیە من پێشنیار دەکەم ئەو پەنجا هەزار دینارە بۆ شەهیدی هاووڵاتی بکرێتە سەد هەزار دینار، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، ڕێزدار گۆران فەرموو.

بەڕێز گۆران ئازاد محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەرەتا من پشتگیری لە ڕاپۆرتەکەی لیژنەی یاسایی و دارایی دەکەم سەبارەت بە زیاد کردنەکە، وەك ئەندام پەرلەمان و کوڕە شەهیدێکیش دەمەوێت ئەوە بڵێم کەوا تەعویز کردنەوەی کەسوکاری شەهیدو ئەنفال بە پارە بەڕاستی بە هەر چەندێك بکرێتن، ناکرێت ئێمە قیاسی لەسەر بکەین، چونکە چەند زیاتریان پێ بدرێتن ناکاتەوە موقابیلی ئەو قوربانی و ئەو موعاناتەی کە ئەوان هەیانە، بەڵام لەگەڵ ئەوەشدا ئێمە پێویستە پابەند بین بە ماددەی (83)ی پەیڕەوی ناوخۆ، ئەگەر زیاد بکەین پێویستە لە شوێنێکی تر ڕێگا چارەی بۆ بدۆزینەوە، ئەو هەنگاوەی ئێستا زیاد کراوە وەك شتێکی سەرەتا، من بە کارێکی باشی دەزانم، سەبارەت بەو زیاد کردنەی بڕی کەم ئەندامانیش، دیسان من بە هەنگاوێکی چاکی دەزانم، ئەوەی ئێمەش بزانین ئەمە هاوکارییە، بە تەئکید وەك مووچەیەك بێت کەم ئەندام تەنها ئەو مووچەیە وەربگرێت، من دڵنیام تەنها بەمە ناژێت، بەڵام ئەمە هاوکارییە، ڕێگر نییە لەوەی کەوا مووچەیەکی تر وەربگرێت سەبارەت بە کەم ئەندامان، بۆیە من دەستخۆشیم هەیە بۆتان، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، ڕێزدار قادر حەسەن فەرموو.

بەڕێز قادر حسن قادر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەرەتا خۆشحاڵی خۆم دەردەبڕم بەوەی کە مووچەی کەسوکاری شەهیدان و قوربانی ئەنفال و چەکی کیمیاوی بەم پێیە زیاد کراوە، بەڵام سێ تێبینیم هەیە لە بڕگەی (ب) خاڵی یەکەم، کەسوکاری شەهیدە شارستانیەکان (هاووڵاتی) بە گوژمەیەکی بڕاوە کە (50) هەزار دینارە، من پێشنیار دەکەم ئەو مەقتوعیە نەبێت، چونکە ئەرك و ژیان ڕۆژانە گۆڕانی بەسەرداد‌ێت، ئەمەش بەشێوەیەك بێت لەگەڵ بارودۆخەکە بتوانرێت بۆیان زیاد بکرێت.

هەر لەم بڕگەیە لە خاڵی دوو/ خێزانەکانی شەهیدە ئەنفالکراوەکان بە ڕێژەی 50٪ من پەسند دەکەم، بەڵام هی سێیەم/ أ-کەم ئەندامان لە سی هەزار دینارەوە بۆ پەنجا هەزار دینار، من بە کەمی دەزانم، بەتایبەتی بۆ ئەو پەککەوتووانەی کە ڕێژەی پەککەوتوویان زۆرە، هیچ کارێکی تریان پێ ناکرێت، ئەمە کەمە.

خاڵی ب- بەهەمان شێوە، پێشنیاریش دەکەم خاڵێکی تر زیاد بکرێت، بۆ پەککەوتووانی شەلەلی دەماغ، لێرە ئاماژەی پێ بکرێت، چونکە ئەوان حاڵەتیان لە هەر هەمووان خراپترە، ئەگەر مووچەیەکی تایبەت بۆ ئەوان هەبێت پێم باشە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، ڕێزدار فازل بەشارەتی فەرموو.

بەڕێز فاضل محمد قادر(بەشارەتی):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەنیسبەت کەسوکاری شەهید، یان مووچەی شەهید، بەڕاستی من پێموایە هیچ لایەکمان لاریمان نییە لەوەی ئەگەر هەموو مووچەی هەرێمی کوردستان میزانیە بدرێت بە یەك خانەوادەی شەهید، هێشتا دەڵێین قەتەرەیەك لە خوێنەکەی ناکات، بەلاّم من هیوادارم ئەو بەڕێزانەی ئەندامانی پەرلەمان ئەو قسەیەم خراپ وەرنەگرن، یان رای گشتی کە گوێی لە قسەکانم دەبێت، بە حەقیقەت با ئێمە قسە لەسەر ئەوانە نەکەین کەگەورەو سەروەرو بەرپرسی ئێمە بوون لە رۆژە سەختەکانی خەباتدا، ئەو کەسانەی کە لە رابردوو بەرپرسی ئێمە بوون، من بەش بە حاڵی خۆم ئێستاش ئەوەی کە دەیناسم بەلای گۆڕەکەیدا رەت دەبم کوڕنوشی بۆ دەبەم، بۆیە ئەگەر ئێمە رازی بین ئێستا مووچەی خۆمان وەکو هەموو مووچەی خەڵکە ئاساییەکانی تر بێت، با مووچەی سەرکردە شەهیدەکانیش وەکو مووچەکانی تر بێت، بۆیە بە حەقیقەت من پێموایە ئێمە رەئیەکمان هەیە، هەرچەندە من باس لەرەئی خۆم دەکەم تەعن لە رەئی هیچ بەڕێزێك نییە، ناکرێت راستیەکەی کەسێك ئامر هێزی شۆڕشی ئەیلولە، ئامر بەتالیۆنە سەر لقی شۆڕشی ئەیلولە، وەکو شەهیدەکان تاج و بیلبیلەی چاوی هەر هەمووماننن، من بەش بەحاڵی خۆم لەناو خێزانی خۆم چوار شەهیدی فیعلی سەنگەرم هەیە، هیچ کامێکیان شەهیدی سەرکردە نین، شەهیدی پێشمەرگەن، فەخریشیان پێوە دەکەم، بەلاّم بەڕاستیەکەی ناکرێت ئێمە لێرە ئەو غەدرە لە کەسوکارو، یان لەو سەرکردە بەڕێزانەی خۆمان بکەین، کە روحی خۆیان بەخشیوە بڵێین با مووچەکەی ئەوە بێت، لە هەمان کاتدا ئیشارەتمدا، ئەگەر هەموو میزانیەی هەرێمی کوردستان بدەین بە یەك شەهید، هێشتا دەڵێم کەمە، بۆیە هیوادارم ئەو حیساباتە بمێنێت وەکو خۆی.

خاڵێکی تر، هیوادارم کە هەمووومان، هەموو کاتێك باس لە قوربانیان ئەنفال و کیمیاباران، بەتایبەتی کیمیابارانی شاری هەڵەبجە دەکەین، بەڕاستی شەهیدانی کیمیابارانی هەڵەبجە گرفتێکی زۆر گەورە لە مەسەلەی پێدانی مووچەیان هەیە، پێشموایە لەناو شەهیدانی کوردستان، تەنیا شەهیدانی هەڵەبجەیە بە بڕ مووچەیان بۆ دیاری کراوە، بە تاك نییە، لە شەهیدێکەوە بۆ سێ شەهید، کە هەر خانەوادەیەك هەیبێت سێ سەد هەزاری بۆ دانراوە، ئەمە ناکرێت بەڕاستیەکەی، لە سێ شەهیدەوە بۆ چواردە شەهید لە هەر خێزانێك شەش سەد هەزار دیناری بۆ دانراوە، یەعنی بۆ هەر چواردە شەهیدەکە، بۆیە داواکارم ڕێزبەندییەك، یان تەحدیدی مووچەی ئەو شەهیدانە بکرێت، شەهیدانی کیمیاباران، کە بەتاك هەر

شەهیدێك چەند شەهیدانەکەیەتی، بەڕاستیەکەی ناکرێت، چونکە ئێمە هەموومان لە جەنابی سەرۆکی هەرێم و سەرۆکی کۆمارو هەتا هەر تاکێکمان هەموو کاتێك باس لە کارەساتی دڵتەزێنی هەڵەبجە دەکەین، بەڵام لە هەمان کاتدا شەهیدانی هەڵەبجە بە بڕ مووچەیان بۆ دیاری کراوە، ئەوەش بەڕاستیەکەی بە کەم حیساب کردنێکی دەزانم، نەك بە شەهیدانە بڕینەوە، هیوادارم هەتا دەتوانم بڵێم ئەوە بە حەقیقەت گرفتی کۆمەڵایەتیشی دروست کردووە لە مەسەلەی ئەو شەهیدانە پێدانە، بۆیە ئەگەر تەحدید بکرێت هەر شەهیدێك چەندی پێ بدرێت و وەکو هەموو شەهیدێکیش حیسابی بۆ بکرێت شەهیدانی کیمیابارانی هەڵەبجە. خاڵێکی تر، مەسەلەی کەم ئەندامان، کە کەم ئەندامان لەناو سەرتانسەری کوردستان هەیە، من یەك رەئیم هەیەو پێشنیاریش دەکەم، چونکە ئێمە کەم ئەندامان هەیە لە ساڵی هەشتاو یەك و دوو و سێ کە برادەری ئێمە بووەو پێکەوە پێشمەرگە بووین، من پێشنیاری ئەوە دەکەم ئەو برادەرەی کە برادەری هەر یەك لە ئێمە بووەو لە خەبات و پێشمەرگایەتیدا بریندار بووە مووچەی ئێستای ئەو برادەرەی خۆی کە لە ئاستی پرسیاریەتی چەندە؟ ئەو مووچەی کەم ئەندامیش ئەوەندە بێت، نەك کەم ئەندامان، چونکە بەڕاستی وەکو برایەکی بەڕێزیش ئیشارەتی پێدا کەم ئەندام هەیە، کە ئەو کاتە کەم ئەندام بووە، رەنگە ئێستا وەکو ئێمە ئەندام پەرلەمان بوایە لێرە، یان لە بەغدا، یان کارگێری لق دەبوو، یان لە یەکێك لە پلە بەرپرسیارەتیەکان دەبوو، بۆیە بە حەقیقەت من لەوەشدا دەبینم کەوا غەدرێك لە خەڵکێکی زۆر دەکرێت، لە هەمان کاتدا هیوادارم بەعام مووچەی کەم ئەندامان زیاد بکرێت، چونکە سەد هەزار هەموومان دەزانین شایی و شیوەنمان دەبێت، هیچ کەسێك نییە بچێتە عیادەیەك بە سەد هەزار بچێت نەجاتی ببێت، من پێموایە کەم ئەندامێك ئەگەر تەکسی بگرێت بچێت بۆ مووچەکەی سەد هەزارەکە دەدات بەو تەکسیە کە پێی وەردەگرێت و دەگەڕێتەوە، یەعنی بە باغەلی خالی لە ماڵ دەرچوو، بە باغەلی خالی دەگەڕێتەوە، هیوادارم ئەوەش چارەسەر بکرێت، ئەو کەم ئەندامانەی لە هەڵەبجە بە چەکی کیمیاوی ئەوەش بە حەقیقەت هیوادارم حەددێکیان بۆ دابنرێت، چونکە بەڕاستی کەم ئەندام هەیە، کەم ئەندامی چەکی کیمیاوی ئێستاش رۆژانە ئاوات لەو کەسانە دەخوازێت کە بە چەکی کیمیاوی گیانیان لەدەست داوە لە ژیاندا نەماون، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، رێزدار عومەر سدیق فەرموو.

بەڕێز عمر صدیق محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

چەند خاڵێکی رۆشن هەیە لەناو ئەم بودجەیەدا، کە دەکرێت ئێمە هەموومان شانازی پێوە بکەین، یەك لەو خاڵانە ئەمەیە کە باس لە زیاد کردنی مووچەی شەهیدان و ئەنفال و کەم ئەندامان دەکات، بەڵام ئێمە وەك ئەوەی کە ئەندامین لە لیژنەی دارایی حەتمەن پێشنیارێك هەیە بۆ ئەوەی کە زیادەیەك بکرێت بۆ کەم ئەندامان، ئەو زیادەیەش تەسەور دەکەم عەجزێکی گەورە بۆ حکومەتی هەرێمی کوردستان دروست

بكات، ئەمە دەبێتە هۆی ئەوەی کە دوایی وەزارەتی مالیە نەتوانێت، یان بە نارەحەت ئەم عەجزە پڕ بکاتەوە، ئەمە خاڵێك.

واتا ئەم خاڵە ئێمە دەخاتە بەردەمی ئەوەی کە دیراسە کردنی ئەم خاڵە کاتی زۆرتری بوێت، لەگەڵ ئەوەشدا هەروەکو گوتم ئەم پڕۆژەی بودجەیە چەندین خاڵی ڕۆشنی تێدایە، بەلآم لەگەڵ ئەوەشدا کەموکوڕی هەبوو، هەروەك لە ڕۆژانی پێشوو بەڕێزان ئەندامانی پەرلەمان باسیان لێوە کرد، هەندێك لە پڕۆژەکان کاتیان بۆ دەست نیشان نەکرا بوو، هەندێك لە پڕۆژەکان دووبارە پارەی بۆ دەست نیشان کرا بۆوە، بەداخەوە بەڕێزان لە ئەنجومەنی وەزیران، ئەو وەزیرە بەڕێزانەی کە لێرە بوون قسەیان لەسەر راو تێبینی ئەندام پەرلەمانەکان کرد، نەیانتوانی ڕۆشنی بخەنە بەرچاوی ئەندام پەرلەمانەکان، نەیانتوانی بە قەناعەت بە ئێمە بگەیەنن کە ئەو کێشانە چارەسەر کراون، لەلایەکی تر هەروەکو لە گفتوگۆی نێوان وەزیرە بەڕێزەکان بۆمان دەرکەوت هەماهەنگی لەنێوان وەزیرە بەڕێزەکان لە دانانی ئەم بودجەیە کەم بووە، ئەو تێبینی و ئەو پێشنیارانەی هەموو لیژنەکان خستبوویانە روو، بەتایبەتی ئەوانەی کە لیژنەی دارایی ئاماژەی پێ کرد بوو، تەسەور دەکەم ئەوەندە زۆرن لە چوارچێوەی پێشنیارو تەوصیات بۆ ئەنجومەنی وەزیران، ئەگەر بنێرێت، لەوانەیە مەحاڵ بێت ئێمە چارەسەریان بکەین.

خاڵێکی تر، هەروەکو دوێنێ وەزیرە بەڕێزەکان ئاماژەیان پێدا، ئەم بودجەیە بە مەجلیسی شورا تێپەڕ نەبووە، خاڵێکی تر، ئێمە دەبوایە بودجەی پەرلەمانیش تەنها موناقەشە بکەین، موناقەشەمان نەکرد، بۆیە هەموو ئەم خاڵانە ئەم بودجەیە جارێکی تر دەخاتەوە بەردەمی ئەو پێشنیارەی هەندێك لە بەڕێزان پێشتر کردبوویان، ئەویش ئەوە بوو باشتر دیراسەت کردنی لەلایەن ئەنجومەنی وەزیران، بۆیە من ئەو پێشنیارە دەکەم، ئەگەر بکرێت ئێوەی بەڕێز، ئەندامانی بەڕێز ئەو پێشنیارە تەسمیە بکەن، بەوەی کە ئەم بودجەیە جارێکی تر لە لایەن ئەنجومەنی وەزیرانەوە باشتر دیراسەت بکرێت، بۆ ئەوەی ئەو کەموکوڕیانەی کە هەن پڕ بکرێنەوە، باشتر خزمەتی خەڵکی پێ بکرێت، ئەم بودجەیە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، ڕێزدار عومەر عبدالرحمن فەرمووو.

بەڕێز عمر عبدالرحمن علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من پێشەکی دەستخۆشی لە لیژنەی یاسایی و دارایی دەکەم بۆ ئەو ئەرکەی کە کێشاویانە، بەتایبەت بۆ چاك کردنی فەقەرەی جیم کە دەڵێت (ینظم ذلك بتعلیمات تصدر من قبل مجلیس الوزراء)، مەجلیسی وزەرا تەعلیمات دەرناکات، بەڵکو نیزام دەردەکات، ئەم بودجەیە خۆی لە خۆیدا موژدە بەخشێکی گەورەیە، لەبەر ئەوەی کە هەندێك بڕیارو پڕۆژەی لەخۆ گرتووە، ئەو بڕیارو پڕۆژانە بەڕاستی لە خزمەتی سەرتانسەری کۆمەلآنی خەڵك دان، زۆرینەی ماددەکانی پێشوو بەکۆی دەنگ و بە زۆرینەی دەنگی خۆی وەرگرتووە، واتا ئەم بودجەیە چۆتە مەرحەلەی جێ بەجێ کردنەوە، باس لە قسە کردن لەسەری وردە

ورده كۆتایی پێ دێت، تەنیا ئەم چەند ماددەیەی دوایی نەبێت، دەچێتە بواری جێ بەجێ كردنەوە، بۆیە كە من لەم ماددەیەدا كە باس لە بڕە پارەی شەهیدە سەروەرەكان دەكەم، من پێموایە ئەم میزانیەیە بەخوێنی ئەم بەڕێزانەو ئەو شەهیدە سەروەرانە هاتۆتە دی، هەرچی مەبلەغەكان گۆڕانكاری تیا بكرێت لە كەم بۆ زۆر، لە زۆر بۆ كەم، من پێموایە تەعویزی ئەو گیان فیدایە ناداتەوە كە ئەو بەڕێزانە ئەو رۆژەیان بۆ ئێمە هێناوەتەدی، بەلاّم من مولاحەزەیەكم هەیە لەسەر ئەم بڕانە، هەندێك ئیجحافێ تیا دەبینم لەناحیەی یاساییەوە، یەكێ لەوانە مەسەلەن هەندێك شەهیدی سەربەرز هەن تەنیا دایكێك و باوكێكی بەجێ هێشت بێت، یاخود خێزانێكی بەجێ هێشت بێت، هەندێ شەهیدی تریش هەن رەنگە كۆمەڵێك منداڵی لە دوای خۆی بەجێ هێشت بێت، من پێموایە وەزارەتی مالیە، بەڕێز وەزیری مالیە ئەوە بە نەزەر ئیعتیبار وەربگرن، ئەو جیاوازییە، بە رەئی من هیچ شەهیدێك جیاوازی نییە لەگەڵ هیچ شەهیدێكی تر، هەموویان ئینسان بوون، هەموویان سەروەر بوون، هەموویان گیانی خۆیان بەخت كردووە، بەلاّم خۆ دوای ئەوان پێویستە كەسوكارەكانیان بە نەزەری ئیعتیبار حیساباتیان بۆ بكرێت، فەرق و جیاوازییەك لەم تەقسیم كردنە بكرێت، شەهیدێك منداڵی زۆری بەجێ هێشتووە، شەهیدێك كەمی خەڵك بەجێ هێشتووە، بەنیسبەت شەهیدی هاوولاّتییەوە، من پێموایە ئەو بڕە پارەی بۆی دانراوە پەنجا هەزار دینار هەرچی هەموو مەبلەغەكان ئەگەر بە مەلایینیش دابنرێت، من پێموایە شتێكی مەعنەوییە بۆ شەهیدەكان، چونكە شتێك نییە وەكو باس دەكرێت تەعویزی ئەو گیان فیدایە بدات، بەلاّم پەنجا هەزار دینار خۆی ئەگەر ئێمە وەكو تەسمیە بكەین پەنجا هەزار دینار هیچ بڕە پارەیەك نییەو جێی هیچی تیا نابێتەوە، رەنگە ئەو پارەیە وەكو برادەران باسیان كرد پارەی ئەو تەكسیە نەبێت كە دەچێت وەربگرێت و دەگەڕێتەوە، من پێموایە بەنیسبەت شەهیدی هاوولاّتی، هاوولاّتیش هەر ئینسانە شەهید بووە، بەلاّم راستە رەنگە كەم شەهید بوونەكەی لە جۆری تەزحیە دانەكەدا فەرقی هەبێت لەگەڵ ئەو شەهیدەی كە لە سەنگەردا گیانی خۆی پێشكەش كردووە، بەلاّم ئەویش ئەگەر جەنابی وەزیری دارایی بتوانێت لە ئێستا بێت، یاخود لە داهاتوو بێت، ئەو بڕە پارەیە زیاد كردنێك بەخۆیە ببینێت، ئەوە جێی دەستخۆشییەو پێموایە ئەو شەهیدە سەروەرانە تۆزێك ئارامتر دەبن بۆ كەسوكاریان، بەنیسبەت كەم ئەندامانەوە، لێرەشدا من جۆرە ئیجحافێك دەبینم كە لە سی هەزار بۆ پەنجا هەزار دینار، یان بۆ سەد هەزار دینار، بەشێكی تر لە پەنجا هەزار دینار بۆ سەدو پەنجا هەزار دینار، من پێموایە ئەمەش جۆرە ئیجحافێكی تیایە، من وای دەبینم یاساییانە، ئەو كەم ئەندامانە، ئەوانەی زەوی ئیحتیاجاتی خاصە، پێویستە لەسەر نیسبەتی عیجز ئەو بڕە پارانەیان بۆ زیاد بكرێت، چونكە هەندێكیان هەن بە كولی ناتوانێت هیچ كارێك بدۆزێتەوەو هیچ ئیشێك بكات، داهاتی خۆی و بژێوی خۆی و منداڵەكانی جێ بەجێ بكات، بەلاّم ئەگەر لەسەر نیسبەتی عیجز بێت، ئەوە رەنگە زیاتر حەقیەتی تیا بێت و بتوانێت مەبلەغێكی وا موعیەنی بۆ تەرخان بكرێت، كە ئەویش ناتوانێت هەموو شتەكانی پێ جێ بەجێ بكات، بەلاّم هەر باشترە لەوەی كە نەبێت، من پێموایە ئەوەی كە كاك عەونی باسی كرد بڕگەیەك لێرە زیاد بكرێت لە 1/1 كەوە جێ بەجێ بكرێت، ئەوە زۆر

شتێکی باشە، بۆ ئەوەی حقوقی کەسوکاری شەهیدان مەحفوز بێت لە بیدایەتی ئەمسالەوە، چونکە ئەم پرۆژەی میزانیە بە موژدەی باش بە برگەی باش باشی یاسایی هاتۆتە پێش، خۆ ئەگەر لێرەشدا بێت هەر باشە، لە کۆتایی یاساکەشدا بێت بە جەمعی یاسایەکە هەر هەمووی بکات بە تەنفیز کردنی لە 1/1ەوە زۆر باشە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، ڕێزدار ناسك خان فەرموو.

بەڕێز ناسك تۆفیق عبدالكريم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من حەز دەکەم سەرەتا باس لە شەهیدانی کیمیاباران بکەم، چونکە بەڕاستی خۆم یەکێکی هەڵەبجەییم و خاوەنی حەوت شەهیدم، حەز دەکەم بڵێم کە تەعویز کردنی شەهیدانی هەڵەبجە بە بڕێك پارە نابێت، بەلاّم ئەمە تەعویزێکی ماددیە هەر چۆنێك بێت باشە، چونکە بەڕاستی خەڵکی هەڵەبجە ئێستا دەبوایە باس لە راتب نەکرایە، ئێستا دەبوایە باس لە راتبی تەنیا خاوەن شەهیدان نەکرایە، دەبوایە ئێستا قەرەبوو کردنی کیمیاباران و ئەنفالەکان بگەیشتایە سەر ئاستی تاکە کەسێك، کە دەڵێین قەرەبوو کردن لەسەر ئاستی تاکە کەسی، یەعنی تەنانەت ئەوانەی کە شەهیدیان نەداوە، بەڵکو لەناو ئەو شارە لە ساڵی 1974ەوە هەتا ساڵی 1988 چەند جارماڵیان رووخاوەو سووتاوە بە دەست رژێمی بەعسەوە، ئێستا هەر یەکێکیان تەعویزی خاصی بۆ بکرایە، بەدەر لەوەی ئەوانەشی کە شەهیدیان نەداوە لە ساڵی 1988، ئەو ماڵەی کە بەجێی هێشتووە، ئێستا کە ساڵی 2010یە بە رەنجی شانی خۆی نەیتوانیوە بیکاتەوە بە هەشتاو هەشت، لەبەر ئەوە قەزیەی هەڵەبجە زۆر لەوە گەورەترە، ئێمە تەنها لێرەوە باسی بکەین، بەس حەز دەکەم ئەوەی بزانن کە خەڵکی هەڵەبجە، یاخود ئەوانەی کە خاوەنی شەهید و کیمیابارانن، ئەوانەی کەئێستا نەخۆشن و دەناڵێنن بە دەست نەخۆشیەکانی پاش ماوەی کیمیاباران، ئەوەی کە تا دوو جیلی تریش پێ دیارە هەستێك لەلایان دروست بووە، ئەویش ئەوەیە کە حکومەت و پەرلەمان، یاخود حکومەت و دەسەلاّتداران دەیانەوێت ئەم برینە هەر بمێنێت بۆ پەیدا کردنی تەبەروعات، یاخود بۆ پەیدا کردنی دەنگ، من حەز دەکەم ئەو رەئیە بکوژێنینەوە لەناو خەڵکدا، گرنگیدان زیاتر بە زیاد کردنی راتبی باشتر، بە نزیك بوونەوەی قیادات لێیان، نەك تەنیا کاتی هەڵبژاردنەکاندا، بەڵکو لەسەرجەم کاتی تردا، نەك تەنها لە پێش هەڵبژاردنەکاندا سەرکردە بەڕێزەکان..........

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

رجائەن مەیبەن بۆ حەملەی ئینتیخابی، یەعنی باوەڕ بکە ئەم بودجەیە نەکەینە حەمەلەی ئینتیخابی، بۆ ئەوەی بە ئەمانەتەوە ئیشەکەی خۆمان بکەین، وەرنە سەر ئەوە پێشنیارێکت هەیە، خوشکی من ئێستا قیادە دەچێت و ناچێت، ئاخر کەی ئەمە لەگەڵ زیادەی راتبی شەهیدی سەربەرز، وەلاهی من لە خۆم شەرم دەکەم، کە ئەمڕۆ لێرە موناقەشەی دەکەین، کەرەم بکە.

بەڕێز ناسك تۆفیق عبدالكریم:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئەگەر دیقەتی قسەكانی منتدا، نابێت تا ئێستا لە لیژنە لە هیچ جارێك قسەم نەكردووە لە غەیری لیژنەكەی خۆم، بەلاّم ئەم مەوزوعە بەڕاستی مەسی ئەو برینەم دەكات، نەك تەنها ....

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

رجائەن خوشكی من وەرە سەر بابەتەكە.

بەڕێز ناسك تۆفیق عبدالكریم:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئەگەر بكرێت ئەم ماددەیە جارێ سەرەتا كە دەڵێت شەهیدان زیاد دەكرێت، خاڵی یەكەمی لە چوار سەد هەزار دینار بۆ شەش سەد هەزار دنیار دەستی پێ كردووە، ئەمە دەبێت بكرێت بە سێ سەد بەرەو سەر، چونكە بەڕاستی شەهیدانی كیمیاباران زیاتر لە نۆ سەد كەسیان كە خاوەنی یەك شەهیدن، وەكو كاك فازل ئیشارەتی پێدا سێ سەد هەزاری هەیە، ئەم ماددەیە وا دەریدەخات كە شمولی ئەوان ناكات، جا بۆ ئەوەی ئەوە نەبێت ئەو چوار سەدە بكرێت بە سێ سەد، بۆ ئەوەی بزانرێت كە شمولی ئەوانیش دەكات، ئەمە یەك.

دوو/ من پێموایە وەكو زۆر لە هەڤالاّن باسیان كرد شەهیدان هەیانە چواردە منداڵ، یاخود چواردە واریسی بەجێ هێشتووە، بەلاّم هەیە یەك كەس، ئەگەر ئەوەش پلە بەندی بكرێت، ئەوە دوو.

سێ/ ئەوەی كە باسی دەكەم ئەندامان و موعەوەقین، من پێموایە ئەگەر دەڵێن هاوكارییەو ئەمە بەدەر لە مووچەیە، من پێموایە دەبێت بنووسرێت بە ماددەیەكی جیا ئەوەی كە بێ مووچەیە.

كارەبا كوژایەوە.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

بەڕێزان، بەردەوام دەبین لە كارەكانمان، جەنابت بووی ناسك خان كەرەم بكە.

بەڕێز ناسك تۆفیق عبدالكریم:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

بەڵێ گەیشتینە ئەوەی كە خاڵێك زیاد بكرێت بۆ فەقەرەی كەم ئەندامان، ئەویش ئەوەیە مادام زۆر لە هاوكاران باسی ئەوەیان كرد كە ئەمە هاوكارییە، ئەگەر هاوكاری بێت، ئەوە فەقەرەیەك زیاد بكەین بۆ ئەوانەی بێ مووچەن، یەعنی هیچ مووچەیەكی تریان نییە، یا مووچەیان لە دوو سەد هەزار كەمتر نەبێت و حیسابی ژمارەی منداڵ و خێزانداریان بۆ بكرێت، سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، رێزدار عبدالسلام فەرموو.

بەڕێز عبدالسلام مصطفى صديق:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من توند دیار دەبم کە باسی شەهید کرا، من قسەم بۆ ناکرێت، بۆیە داوای لێبوردن دەکەم، ناتوانم باسی شەهید بکەم، بۆیە هەوڵ دەدەم خۆم ئەوە بکەم شتێکی شکلی هەیە حەز دەکەم لیژنەی یاسایی بۆ مولاحەزاتەکانم، کە ماددە دەست پێ دەکات بەوەی مووچەی کەسوکاری شەهیدان و قوربانیانی ئەنفال و چەکی کیمیاوی بەم پێیە زیاد دەکرێت، واتا ئەم رستەیە بۆ هەموو ماددەیە، وایە، یان نا، پاشان (أو ب و) ئەوە دەبێت، کەچی لە سێ (أ و ب) کەم ئەندامن، بۆیە پێشنیارەکەم موحەدەد ئەمەیە، بکرێت (أ-مووچەی کەسوکاری شەهیدان و قوربانیان ئەنفال و چەکی کیمیاوی بەم پێیە زیاد دەکرێت) ئەوە لە (أ) یەك، دوو، (ب)ش یەك، دوو دەگرێت، کەسوکاری شەهیدان بە رێژەی 15،25٪ بەپێی ئەم رێژانەی خوارەوە لە چوار سەد هەزار بۆ شەش سەد هەزار، بە تەسەوری من تا شەش سەد هەزار بێت، تاکو وازیح بێت، نەوەکو بڵێین چوار سەدەکە کرا بە شەش سەد، بەرامبەری نووسراوە 25٪، هەوڵمدا تێبگەم تەسەورم کرد چوار سەدەکە دەکرێتە شەش سەد، تەبعەن بێیە حیساب شەش سەد ویەك و نیوی چوار سەدە، ئێستا من وەکو ریازییات پرسیارێکم هەیە، تۆ دەڵێیت لەسەرەوە، ببوورە ئەم نەصە دەڵێت کەسوکاری شەهیدان بە رێژەی 15،25 یەعنی وازیحە لە پازدە هەتا بیست و پێنج زیاد دەبێت، کەچی وا نییە، لە (أ) 25٪ لەوانەی کە راتبیان لە چوار سەد هەزار هەتا شەش سەد هەزار زیاد دەبێت، 15٪ لەوانەی لە حەوت سەد هەزار تاکو یەك کۆما سی و دوو، تەقریبەن یەك کۆما چل و حەوت زیاد دەبێت، واتا ئەم بەین قەوسین پازدە کۆما بیست و پێنج، دەمەوێت بزانم، وابزانم زیادە، بۆم شەرح بکەن، بەحەقیقەت من تێ نەگەیشتم، وشەی شارستانی، رەنگە دووەمین زەعیفترین کەس بم لە کوردی شارستانی یەعنی حەزارەت، یەعنی مەدەنیەت، سیفەت نییە، یەعنی شار (المدنی) مواتنی مەدەنی، ئێمە هەڵەیەکی گەورەمان هەیە کاك ئاسۆ لێرەیە، دکتۆر لێرەیە، کاك شاهۆ، ئەوانەی لە زمان دەزانن، تەسەور دەکەم یان سفیلەکە بەکار بێنین، یانیش هاووڵاتی، یەعنی شارستانی سیفەی ئەوە سفیلە بە ئینگلیزییش، بەلآم شارستانی لێرە، ئێمە دەزانین شارستانی، یەعنی حەزارەت، مەدەنیەت دەزانم، واتا ئەگەر وابێت (أ)ەکە خاڵی (أ) یەك و دووەکە دەگرێت، (ب) یەك و دوو، ئەگەر دەتانەوێت بیگۆڕن، دەتوانن لەناو (أ) ئەوەلەن هەبێت بەو صیاغە، کە ئەمانەی یەکەم گروپ، دووەمی گروپ بکات، پاشان (ب) دێت، تەسەور دەکەم بیدایەتەکە دەست پێ بکات، کە مووچەی کەم ئەندامەکان بەپێی ئەم رێژەی خوارەوە دەبێت (أ، ب)ی هەبێت، ئەمە پێشنیاری من موحەدەدە، چونکە قانونیەن وا تێ دەگەم، ئەگەرنا تۆزێك ئاوا.

دووەم/ ئەوەی کە لەلای من وازیح نییە (ج) ئەمانە بە رێنمایی رێك دەخەین، کە ئەنجومەنی وەزیران دەردەچوێنێ، کام ئەمانە، ئەگەر بەم شێوەی ئێستا بێت، واتا تەنها (أ، ب) خاڵی سێ، ئەگەر مەبەست ئەو بێت، ئەوە دروستە دەبینیت لە (ب)یەکەی کە من پێشنیار دەکەم، دەبێتە (أ، ب، ج) لە جیاتی (ثالثاً)، ئەگەرنا دەبێت ببێتە (ج)ی سەرەوە، تاکو ماددەکە پێك بێت لە یەکێك باسی کەسوکاری شەهیدان و

ئەنفالكراو دەكات، (ب) باسی كەم ئەندامان دەكات، (ج) باسی ڕێنماییەك، یان حەدێكە بۆ هەموو ماددەكە، ئەوە دەربارەی شتە شكلیەتەكەم، تەسەور دەكەم تەنها شەكلی نییە، ڕێكخستنی ئەوە.

ماوە یەك قسە بڵێم من نازانم چ داوا بكەم، وابزانم كاك فازل زۆر جوان باسی كرد، لەگەڵ خوشك و برایانی تر، داعی نییە لێرە بڵێم شەهید چەند بەقیمەتەو چەند ئەوە، هەمان تەعاتوفم لەگەڵ كەم ئەندامیش هەیە، لەبەر مەجموعە زروفێك نەزرەی ئیجتیماعی سەقەتی سەردەم، نەك تەنها مەجتەمەعی ئێمە، دوو/ نەبوونی مەئەسەسات و قەوانین كە وا دەكات ئەمانە هەست بكەن بەشەرن، لە نەبوونی سیستەمی بیمەی كۆمەڵایەتی كە خۆی بۆ خۆی فێناس دەكات وەكو بڵێن لە ڕێگای ئیستیقتاعات، ئەركی ئەم جۆرە شتانە دەكەوێتە سەر ئەستۆی دەوڵەت، بە حەقیقەت من لێرە دەمەوێت دەرفەتێك بكەم دەرچوون نەبێت، من سوپاسی هەڵوێستی سەرۆكایەتی پەرلەمان و حكومەت و هەڤاڵانی لەگەڵ من لە لیژنە كار دەكەین، كە ئێمە بە جددی هەوڵ بدەین بنەمای سیستەمی بیمەی كۆمەڵایەتی بدزۆرینەوە، ئەو كاتە ئەركەكە لەسەر حكومەت دێتە خوارێ، خۆزگە ئێمە ناچار نەبایین موعامەلەمان كرد بوایە لەسەر سەد هەزارو پازدە لە سەدو، بەڵام كە دەیكەین لەبەر ئەوەی مەفهومی دەوڵەت و حكومەت تێكەڵاو بووە، مەسئولیەتی ئەو جۆرە حاڵەتانە هەمووی دەكەوێتە سەر كۆمەڵگا، واتا دەبێت موئەسەسات هەبێت، دەبێت شەریكاتی تەئمین هەبێت، دەبێت سندوق هەبێت، لەنەبوونی ئەوان، ئەوە شتێكی باشە من تەئیدی دەكەم، ئەو ڕێژانەی هاتوونە دەنگم دەخەمە دەنگی هەموو برادەران و خوشكان كە سی هەزارەكە بكرێتە سەد هەزار، بۆ كەم ئەندامان پەنجا هەزارەكە بكرێتە سەدو پەنجا هەزار، ئەكید ئەم ڕێنماییانە، ئەگەر ئەوان بگرێت، مەسەلەی ئەوەی ڕاتب هەیەو و نییە، مەسەلەی ئەوەی دەرەجەی عەجزەكەش دیارەو، سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، ڕێزدار كاك فرسەت موداخەلەی هەیە فەرموو.

بەڕێز فرست احمد عبدالله:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئەگەر حكومەت داوای زیادەیەك بكات ئیعتیادی بە نەزەری ئیعتیبار مەواریدی خۆی وەرگرتووە، بزانێت لە زیمنی ئیمكانیاتی ئەوە؟ یان خارجی ئیمكانیاتە؟ ئەگەر خارجی ئیمكانیات بێت، ئیعتیادی ناكات، ئەگەر ئەندامێكی پەرلەمان ئەوەی بكات، هەتاكو كەس لە دەرێ ئیتیهامی نەكات حاشە بە مەوزوع دیعایەتە، یان هەر قسەیە بۆ ئیعلامە، یان مەوزوع عاتفیە، مەفروزە بە نەزەری ئیعتیبار لە فەقەرە یەك ماددەی (83) بە نەزەری ئیعتیبار وەربگرێت، هەر ئەندامێك داوای زیادە بكات لازمە دیاری بكاتن، چۆن ئەو زیادەیە پڕ بكرێت؟ لە چ فەصل و ماددەیەك نەقل بكرێت؟چۆن حكومەت بتوانێت ئیستیجابە بۆ ئەو زیادە بكات؟ نەصەكەش بۆ جەنابتان دەخوێنمەوە بە عەرەبی (لا یقبل اقتراح زیادة النفقات او احداث نفقات جدیدة او تخفیض الواردات مالم یكن المقترح مشفوعاً ببیان وسائل تحقیق الاقتراح)، لەگەڵ ڕێزم.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، ڕێزدار نەسرین خان فەرموو.

بەڕێز نەسرین جمال مصطفى:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دیارە من لە ئاستی سەربەرزی شەهیدان و ئەنفال و کیمیاباران و کەم ئەندامانـدا هیـچ شـتێك نـاڵێم، بـەڵام پشتیوانی بۆچوونەکانی کاك عبدالرحمن و کاك شێرزاد حـافز دەکـەم، بـە مـەرجێك کـە یاسـا لـە سـەرووی هـەموو شـتێکەوە بێـت، یاسـاو تەعلیماتـەکانی دەزگـای شـەهیدان و مووچـەی شـەهیدان بەسـەر هـەموو کەسوکاری شەهیدان وەکو یەك دابەش بکرێت بەبێ ئیستیسنا، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، ڕێزدار کاروان فەرموو.

بەڕێز کاروان صالح احمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من بە باشی دەزانم دوو پێشنیار بکەم، یەکیان ئەوەیە کە شەهیدانی سەنگەر تا راپەڕین بـە کۆڕەویشـتەوە لە خانوویەك دابنرێن، یەك مووچەی وەکو یەکیان بدرێتێ بە پلەیەکی دیاری کراو بەپێی یاسا بۆیان رێـك بخرێت و بۆیان دیاری بکرێت، شەهیدانی دوای کۆڕەو ئەوانەش هەر کەسە بە پلەو پایەی خۆی کە شـەهید بووە بەپلەی چ بووە، ئەوە بکرێت، ئەوە خاڵێکیان.

خاڵێکی دووەمیان/ لەسەر ئەو زیـاد بوونـە، مـن 100٪ لەگەڵیمـە، بـەڵام ئـەوەی لـەو زیـاد بوونـەش باشـتر ئەوەیە بۆ هەموو کەسوکاری شەهیدان حـەق وایـە بـەپێی یاسـا، یـان لـەو بڕگانـە لـە بڕگەیـەك کەسـوکاری شـەهیدان، وارسـی شـەهیدان ببەخشـرێن لـە هـەموو رسـومات و زەرائیـب و لـە هـەموو پـارەو ئـەوەی بـۆ خوێندن، یان بۆ هەر مستەوایەك، یان بۆ هەر کارێکی ژیان کە پێویستیەتی، وەکو شەرەفێکی ئەوەی کە لـە سەنگەری شەرفەمەندی شەهید بووە، سوپاستان دەکەم.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، ڕێزدار کاردۆ فەرموو.

بەڕێز کاردۆ محمد پیرداود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەبارەت بە ماددەی شازدە بڵێین ئەو مـاددەی کـە پێویسـتە تەعـدیلی لەسـەر بکرێـت بـە ڕەئـی ئێمـە، مـن پێموایە شەهیدان کە لە پێناوی ئەم میللەتە گیانیان بەخشیە، بۆ ئێمەش کـە شانسـی مانـەوەمان هـەبووە، مەبەست لە زیاد کردنی مووچە ئەوەیە کە ژیانێـك بـۆ خێزانـەکانیان تـەئمین بکـەین، کـە شایسـتەی ژیـان بێت بە قەدەر ئەوانەی کە ئێستا لە ژیان ماون، یەعنی مەبەست لە زیاد کردن، یان ئینسانێك کەم ئەندامە توانـای هـیچ کـارێکی نییـە، دەبێـت هـەوڵ بـدەین مووچـەیەکی بـۆ ببڕینـەوە کـە شایسـتەی ژیـان و

پێداویستیەکانی ئەم سەردەمە بێت، بۆیە من رام وایە ئەم رێژانـەی کە دانـراون رێـژەی کـەمن بەنیسـبەت مووچەی شەهیدان کە لە 25٪ـە هی شەهیدانی خاوەن مووچـە، پێموایـە ئەمـە پێویسـتە زیـاد بکرێـت بـۆ 30٪، ئەوانەی کە خاوەن مووچەی حەوت سەد هەزارن زیاد بکرێت بە رێژەی 20٪، چونکە لـە 15٪ـەیە، هەروەها بۆ کەسوکاری شەهیدانی ئەنفال و کیمیاباران، ئەمیش زیاد بکرێت، من قەت لەگـەڵ مەفتوعیـەت نـیم، لەگـەڵ پێداویسـتی ئـەوەدام، کـە چـەند پێداویسـتیەتی ئـەم خێزانـە، بـەپێی ئـەو سیسـتەمەی کـە دادەنرێت، جگە لە کەم ئەندامانی خاوەن مووچە، کە قسەمان لەسەر کرد، کـەم ئەنـدامانی خـاوەن مووچـە بە رێـژەی 50 هـەزار بـۆ دوو سـەد هـەزار، کـە ئەمـە پێمانوایـە، یـەعنی سـەد هـەزار کەمـە، ئەمـە خاڵێکـە بەپێویستم زانی تەئکیدی لێ بکەمەوەو پشتیوانی هەڤاڵەکانم بکەم.

خـاڵێکی تـر، مـن پێموایـە پێویسـتە قسـەی لەسـەر بکرێـت، ئـەویش مەسـەلەی بودجەیـە، بودجـە وەکـو مەسئوولیەتێکی ئەخلاقی بەگشتی لە ئەستۆی هەموو ئەندامانی پەرلەمان دایە، کـە وردەکاری زیـاتری بـۆ بکرێت و بەرپرسیارەتەکە بە گەورە بزانین، سەبارەت بەو پێشنیارەی کاک عومەر، من پێموایە ئێمە پێشتر داوامان کرد کە ئەم پرۆژەیە پێویستی بە گەڕانەوەیە بۆ حکومەت، لەبەر ئـەوەی کـەموکورتی زۆر تێدایـە، ئەم کەموکورتیانەش بگەڕێتەوە بۆ حکومەت، بۆ چارەسـەر کردنـی ئـەو کێشـەو گرفتانـە، ئەمـەش دەبێتـە هۆکارێکی گەورە لەسەر ئەو دەرکەوتنانـە، هـەتا زیـاد کردنەکـەی ئـەوەی کـە کـاک فرسـەت باسـی کـرد، بـۆ ئەوەی چۆن بتوانین مووچەی شەهیدان بەشێوەیەك زیـاد بکـەین، کـە لـە قازانجیـان بێـت، پـێم باشـە ئـەم گەڕانەوەیە بۆ دەوڵەمەند کردنی بودجەکە بێت، بۆ ئەوەش بێت بەزووترین کات بێتەوە پەرلەمان.

خاڵێکی تر، ئەم گەڕانەوەیە بە هیچ شێوەیەك تەئسیر لەسـەر پێـدانی مووچـە نـەکات، لـەکاتێك کـە بڕیـار لەسەر بودجە دەدرێت، پێویستە هەموو ئەو زیادانەی کە هەن بـدرێتن بـەو بڵێـین کەسـوکاری شـەهیدان و ئەنفالکراوەکان و ئەوانەی کە مووچەیان بۆ زیاد کراوە، بۆیە مـن لەگـەڵ ئـەوەدام کـە ئـەو بودجەیـە وەکـو پێشتر تەئکیدمان لێ کردەوە، بگەڕێتەوە بۆ چارەسەر کردنی بەشێوەیەك کە چاکسازی و وردەکاری زیاتری بۆ بکرێت و، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، رێزدار ڤیان خان فەرموو.

بەڕێز ڤیان عبدالرحیم عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەنیسبەت ماددەی شازدە دەربارەی مووچەی شەهیدان، منیش بەهەمان شێوە زۆر لەگەڵ ئەو رەئیەدام، کە هیچ جیاوازییەك لەنێوان شەهیداندا نەمێنێت بە شەهیدانی سەرکردەو شەهیدانی پێشـمەرگە، بـە هـەمان شێوە دەرماڵە بۆ منداڵەکانیان سەرف بکرێت، دوای ئەوە بەنیسبەت ئەو رێژانەی کە کـاك کـاردۆ گـوتی بـە هـەمان شـێوە مـن لەگـەڵ ئـەوەم، بـەڵام بەنیسـبەت کـەم ئەندامانـەوە بـە هـەمان شـێوە وەکـو شـەهیدان دەرماڵـەیان بـۆ سـەرف بکرێـت بـۆ منداڵـەکانیان، چـونکە هەسـت دەکـەم مووچـەکەیان زۆر زۆر کەمـە لـە

پێداویستی ئەواندا نییە، من بە پێویستی دەزانم هەر لەو ماددەیەدا جێگە بۆ زیندانیانی سیاسی بکرایەتەوە هەر لە پاڵ کەم ئەندامانداا، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، ڕێزدار سیوەیل خان فەرموو.

بەڕێز سیویل عثمان احمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پێشەکی بەنیسبەت ئەو ماددەیە (أ) دەڵێت کەسوکاری شەهیدان، پێم باشە بنووسرێت وارسی شەهیدان، چونکە کەسوکاری شەهیدان زۆر دەگرێتەوە، مام و خاڵ و پلك و ئامۆزاو ئەوانەش دەگرێتەوە، ئەگەر وارسی شەهید بێت، وابزانم باشترە.

بەنیسبەت ڕێژەکەش، ئەوە هاوکارانم باسیان کرد زیاد بکرێتن، منیش لەگەڵ ئەوەدا نیمە شەهیدی سەرکردە هەبێت، یان شەهیدی سەنگەر هەبێت، پلە بەندی نەبێت لە شەهیدان، زیندانی سیاسیش لەو بڕگانە هیچ ناوی نەهاتووە، ئەگەر جێی بۆ بکرێتەوە.

بەنیسبەت ئەوەی کاك عبدالسلام باسی کرد هەمان شت کەسوکاری شەهیدە شارستانیەکان بکرێتەوە وارسی شەهیدی هاووڵاتی باشترە، پارەکەشی کەمە ئەگەر زیاد بکرێت ببێتە سەد هەزار دینار، یان زیاتر زۆر باشە، لەبەر ئەوەی پەنجا هەزار ناکاتە پارەی دوو کیلۆ گۆشت.

بەنیسبەت ئەنفالکراوەکانیش بەهەمان شێوە، ئەگەر لە 100٪ بۆیان زیاد بکرێت، چونکە ئێمە لەو چەند ڕۆژەی موناقەشەمان کردووە لەسەر بودجە پارەیەکی زۆر دەگەڕێتەوە بۆ حکومەت، وابزانم ئەگەر حکومەتیش دووبارە پێداچوونەوەی تیا بکات بە بودجە باشتر دەبێتن و ئینجا ڕێژەکەش دەتوانێت، عەجزیش پەیدا نابێت.

بەنیسبەت کەم ئەندامان، تەبعەن کەم ئەندامان سی هەزار دینار بۆ پەنجا هەزار دینار ناکاتە پارەی دوو کیلۆ تەماتە، بەڵام کەم ئەندام پلە بەندی بکرێت، هەیە عەجزی تەواوی هەیە لە 100٪، هەیە عەجزی لە 30٪، یان لە 50٪.

یەك فەقەرەی تر هەیە، مووچەی ئەو بێوەژنانەی کە وەردەگرن مانگانە، سی، یان سی و حەوت هەزار دینارە، نازانم سی و سی حەوت هەزار دینار ئەگەر چەند منداڵیشی هەبێت، ئایا بەشی مەسرەفی مانگێکی دەکات؟ ئەوەی کاك عبدالسلامیش ئیشارەتی پێدا، ئەگەر بیمەی کۆمەڵایەتی هەبێت، یان بچێتە سەر تۆڕی پاراستنی کۆمەڵایەتی، دەرماڵەیان بۆ دابنرێت هی خێزانە، منداڵەکانە، ئەوە زۆر پێم باشە.

بەنیسبەت هەڵەبجە، کاك فازل و کاك عومەرو ناسکە خان باسیان کرد، پێویست ناکات ئێمە باسی بکەینەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، ڕێزدار شێروان فەرموو.

بەڕێز شێروان ناصح حەیدەری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

خاڵێك هەیە دەمەوێت ئیشارەتی پێ بدەم، ئەویش ئەوەیە لەبەر ئەوەی کە زۆر زۆر مولاحەزەی لەسەر هات مەسەلەی پۆلین کردنی شەهیدەکان و مەسەلەی کەسوکاری شەهیدەکانە، پۆلین کردنی شەهیدان لە یاسای حقوق و ئیمتیازاتی شەهیدان هاتووە، کە لەم پەرلەمانە پەسند کراوە.

خاڵی دووەمیش/ ئەوەیە سیوەیل خان باسی کەسوکاری شەهیدانی کرد، بە هەمان شێوە تەصنیف و خەڵکی کەسوکاری شەهیدان بەم شێوەیە هاتووە، کەسوکاری شەهیدان لە فەسڵی سێدا هاتووە دەڵێت (الزوج والزوجة، الابن الى حين اكمال الرابعة والعشرين من العمر ان لم يكن مستمراً في الدراسة، البنت، الاولاد العاجزين، يستثنى الاولاد العاجزين من الشروط الواردة في هذه المادة، الوالدين، الاخوة والاخوات)، ئەمەیە کەسوکاری شەهیدان کە لەم یاسایەدا هاتووە، لەلایەن پەرلەمانی کوردستانەوە پەسند کراوە، ئیمتیازاتێکی زۆریشی تیایە، بۆیە ئەو روون کردنەوەیەمدا، لەبەر ئەوەی مولاحەزاتێکی زۆری لەسەر هات و، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، ڕێزدار عەدنان عوسمان فەرموو.

بەڕێز عدنان عثمان محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

کە باسی شەهیدو شەهیدی مەدەنی و موعەوەق و بابڵێین ئەوانە دەکەین، لەڕاستیدا من دەمەوێت لە مەسەلەیەکی سیاسیەوە دەریبکەین، بیکەین بە مەسەلەیەکی ئینسانی و حقوقی، دیارە لە مەسائیلەکانی تر هەر هەمووومان، جەنابت و من و کاك عبدالسلام و هەموو برادەران هاوڕاین لە مەوزوعی جێگاو ڕێگای شەهید و گرنگیدانیش بە کەم ئەندام و ئەوانەی کە پێداویستی تایبەتیان هەیە، کەسمان ناتوانین موزایەدە لەسەر ئەو مەسەلەیە بکەین، ئەوە بەشێکە لە سەروەریەکانی هەموومان، بەڵام لەڕاستیدا کە ئێستا باس لەو مەوزوعە دەکەین، ئێمە وەکو نوێنەری گەل دەبێت قسە لەسەر مەسائیلە ئینسانیەکان بکەین، قسە لەسەر مەسائیلە حقوقیەکان بکەین، مافی ئەوان لەسەر ئێمە بەوەی کە ئێمە لێرە بڕیاری لەسەر دەدەین، یەعنی تەسەوری ئەوە بکەین دوو نەوەی شەهید دانیشتوون لە زانکۆیەکدا باس لە مووچەی باوکیان دەکەن، یەکیان دەڵێت من مووچەکە پلە ئەوەندەیە، ئەویش دەڵێت منیش هەر کوڕە شەهیدم، یان کچە شەهیدم، بەڵام مووچەکەی من ئەوەندەیە، یەعنی ئەم جیاوازییە لەنێوان کەسوکاری شەهیدان، لەنێوان وارسی شەهیدان، لەنێوان ئیمتیازاتی شەهیدان، لەڕاستیدا دەبێت ئەمە چ حیکمەتێکی تیا بێت، من پێشتر باسم کردووە، ئێستاش لێرە دەرفەتێکە قسە لەسەر ئەوە بکەم، کە لەڕاستیدا سیستەمی مووچەی ئێمە، سیستەمی ڕەواتبی لای ئێمە ئەوەندە مەسەلەیەکی سیاسییە، ئەوەندە تەداعیاتی سیاسییە، ئەوەندە مەسەلەیەکی ئینسانی و ئەوەندە مەسەلەیەکی حقوقی نییە، چونکە لە مەسەلەی مووچەدا پێش

هەموو شتێك دەبێت قسە لەسەر ئەوە بكرێت، بۆ نموونـە كـە باسـی شـەهید دەكرێـت، یـان باسـی تەنانـەت خانەنشـینیش دەكرێـت چـەند كەسـوكاری هەیـە؟ چـەند كەسـی لـە شـوێنی ماوەتـەوە؟ پێداویسـتیەكانی خێزانەكەی چەندە؟ یەعنی تۆ ناكرێت كەسێك بۆ نموونە ئەگەر یەك وارسی هـەبێت لەگـەڵ كەسـێكی تـر كە پێنج وارسی هەبێت، كە ئەمـە پێداویسـتی زیـاترە، یـەعنی لەڕاسـتیدا ئەگـەر ئـەم سیسـتەمە نـەگۆڕین، ئەمە مەسەلەیەكی سیاسییە، ئێمە هەموو ساڵێك جارێك، من كابینەیەك تەشكیل بكەم و بڵێم سی هەزارت بۆ زیاد دەكەم، ئەو بڵێ كاكە مـن پێـنج هـەزارت بـۆ زیـاد دەكـەم، بیكـەین بـە جۆرێـك لـە منـەت و خێـرو سەدەقە بەسەر شەهیدو بەسەر ئەوانە، ئەمە بیكەینە مەسەلەیەك كە پەیوەست بێت بە مەعیشەتەوە، بە مستەوای ژیانەوە، پێویستە حكومەت، كابینە، وەزارەت دیراسەیەك بكات بۆ مستەوای مەعیشەت، بەلایەنی كەمەوە مەعیشەت چەندە؟ بۆ ئەوەی ئێمە كەسوكاری شەهید سەربەرزانە بژین، چۆن بـاوكی سـەربەرزانە لە پێناوی میللەتەكەیدا خەباتی كردو سەری نایەوە، خوێنی ڕێشت، با كەسوكارەكەشی سـەربەرزانە بـژیت، سەربەرزانە بەوەیە كە بەگوێرەی مستەوای مەعیشەت، بەلایەنی كەمی مسـتەوای مەعیشـەت دابنرێـت بـۆ خانەنشینی و بۆ شەهیدان.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان، من جەنابت بەوە ئاگادار دەكەمەوە كە ئەو بودجەیەی دێت بـۆ كوردسـتان وەكـو لە راپۆرتی وەزارەتی دارایـی هـاتووە، تـەدویرە لـە بەغـداوە دێـت، تەنانـەت بودجـەی عێـراقیش نزیـك بـە 97%و ئەوانە لەڕاستیدا لە مەسەلەی نەوت دێـت، بودجـەی كوردسـتانیش بـە هـەمان شـێوە، واتـا ئێمـە لـە عێراق و لە كوردستانیشدا ئیعتیماد لەسەر سیستەمی زەڕائیب و رسومات و ئەوانە ناكەین بـۆ داهات وەكـو زۆر وڵاتی ئـەوروپی، ئێمـە ئیعتیمـاد لەسـەر نـەوت دەكـەین، نـەوتیش سـەروەتێكی نیشـتمانییە، سـەروەتی هەموو میللەتەكەیە، واتا هەموو فەردێكی ئەم وڵاتە من و جەنابت لەهەر مەوقعێكدا بین سەهممان هەیـە، پشكمان هەیە لەم سەروەتە نیشتمانییە، باسی موعەوەق بكـەم، باسـی كـەم ئەنـدام بكـەین، كـەم ئەنـدامێك وەكو من كە ساغ و سەلیمم هەمان پشكی هەیە لە سەروەتی نیشتمانی كە نەوت و بودجەكەیە، كەم ئەندام پێداویستی زیاترە، پێداویستی زیاتری هەیە، مەسرەفی زیاترە، مەسەلەن چاوی نابینێت، مەسەلەن قاچێكی نییە، چۆن تۆ دەتوانیت ئیكتیفا بكەیت بە پەنجا هەزارو، لـە سـی هـەزارەوە بـۆی بكـەیت بـە پـەنجا هـەزار دینار، واتا بیست هەزاری بۆ زیاد بكەیت وەكو سـەدەقەیەك، ئەمـە كێشـەیەكی گەورەیـە، بـا مـن ئـەو خاڵـە قانونیەت بۆ روون بكەمەوە، ئێستا لە خاڵی (83) باس لەوە دەكرێت، دیـارە مـن تەبعـەن داوای زیادەیـەك دەكەم بۆ هەموو ئەو بڕگانە، بەگوێرەی موستەوای مەعیشە، من پێم شەرمە بڵێم پـەنجا هـەزاری بـۆ زیـاد بكە، یان سی هەزاری بۆ زیاد بكە، ئەمە خەلەلێكی زۆر گەورەیە لە سیسـتەمی رەواتـب، دەبێـت بـەگوێرەی موسـتەوای مەعیشـەت هـی خێزانێكـی پێـنج كەسـی چـۆن دەژی؟ بەنـدی یەكـەمی مـاددەی (83) بـۆ هـەر پێشنیارێك، بۆ زیاد كردن من دەزانم وەزارەتی مالیە دەڵێن چۆن ئەمە زیاد بكەین؟

بـەڕێز سـەرۆكی پەرلـەمان، ئەمـە حاڵـەتێكی زۆر ئاسـانە، ئەگـەر بیـدەیت بـە دەسـتی مـن بـە دوو رۆژ چارەسەری دەكەم، بەڵام با نموونەیـەكی زۆر سـادە بـۆ جـەنابت بێنمـەوە، لـەوەی كـە ئێمـە چـۆن دەتـوانین

موناقەلە لە بەینی ئەبوابەکاندا بکەین وەکو ئەو قەزیە ئینسانیە گەورەیە، ئەم قەزیە حقوقییە، قەزییەی سیاسی نا، بۆ ریئاسەی مەجلیسی وزەرا، ئێمە لە نەفەقاتی فیعلی 2008 تەنها هەشتاو سێ ملیار سەرف کراوە، لە مەسروفی فیعلی نیوەی 2009 تەنها چل و پێنج ملیار سەرف کراوە نەفەقاتی فیعلی نیوەیە، کەچی بۆ ئەمساڵ دوو سەدو هەژدە ملیار دانراوە، بە فەرقی سەدو سی و پێنج ملیار لەگەڵ 2008، ئەم سەدو سی و پێنج ملیارە لە حاڵەتێکدا کە ئیمە نیوەی وەزارەتمان کەم کردۆتەوەو تەرشیقمان کردووە، یەعنی ئەم مەبلەغە زەخمە سەدو سی و پێنج بخرێتە سەر زیادەی مووچەی کەم ئەندام و شەهیدان و کەسوکاری شەهیدان چۆن ژیانیان دەبووژێتەوە؟ چۆن بە سەربەرزانەو بە کەرامەتەوە دەژین؟

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان، حەز دەکەم یەك دەقیقە مەجالم بدەیت، دوێنێ جەنابت ئاماژەت بە خاڵێکی زۆر گرنگدا، ئەویش نەبوونی تەنسیق لەنێو خودی ئەنجومەنی وەزیران، چەند بەڕێزێك باسیان کرد، تەنانەت ئەنجومەنی شورای نەبینیوە، زۆر لە بەڕێزانی ئەندامانی پەرلەمان باسی خەلەلی قانونی، خەلەلی صیاغە، هەتا لە موستەلەحاتدا، کە ناکرێت لە قانوندا ئەوە بێت، جارێ پێی دەوترێت میزانیەی ئیعتیادی، جارێ پێی دەوترێت میزانیەی جاری، جارێ پێی دەوترێت میزانیەی نازانم چی، جارێ پێی دەوترێت ئیستیسماری، جارێ پێی دەوترێت سەرمایەداری، جارێ پێی دەوترێت ناعادی، یەعنی ئەم موستەلەحاتانە دەبێت لە قانون هەندێك رێك بخرێتەوە، لەڕاستیدا ئێستا ئێمە لە ژێر زەختی هەڵبژاردن و چوونە هەڵبژاردن و ئەمانەین، ئەمە قەزیەیەکە پەیوەستە بە ژیانی تاك تاکەوە، پەیوەست نییە بە حکومەت و ئۆپۆسیۆن و بە کەسێکەوە، ئۆپۆسیۆنیش بە هەمان شێوە بەشی هەیە لەم بودجەیە تەداعیاتی بەسەردا دێت، من لەڕاستیدا زۆر هاوڕام لەگەڵ قسەکانی کاك عومەر، لەگەڵ قسەکانی کاك کاردۆ، کە لەڕاستیدا خەلەلی گەورەمان کەشف کردووە، هەموومان ئەندامە بەڕێزەکانی فراکسیۆنەکان خەلەلی زۆر گەورەیان لە بودجەکە کەشف کردووە، پێویست ناکات بەم پەلە پروزەییە ئێمە ئیش لەسەر بودجەیەك بکەین، کە پەیوەستە بە ژیانی هەموومانەوە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

تکایە پێشنیارەکەت بڵێ، رێزدار سەرهەنگ فەرموو.

بەڕێز سەرهەنگ فرج محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

زۆر سوپاس، قسەکانی من کران.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، رێزدار حاکم رزگار فەرموو.

بەڕێز رزگار محمد امین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەناوی خوا، من مولاحەزاتم لەسەر ماددەکە لەڕووی شکلیەوەیە، نازانم بەڕاستی لە زمانی پەرلەمان کامیان ئەگەر کێشە دروست بوو لە بەینی کوردی و عەرەبی، کامیان ئیعتیماد دەکرێت؟ ئەوە دەبێت لە پەیڕەوەکە باس کرا بوایە، بەڵام باس نەکراوە، ئەوەیان گرنگ نییە، کە خۆی وا ئیعتیمادیان کردووە لەسەر عەرەبیەکە، ئەگەر ماددەکە بخوێنینەوە، دەڵێت (تتم زيادة رواتب ذوي الشهداء وضحايا الانفال والاسلحة الكيمياوية.)، ئەو نەصەی لەلای من هەیە، چونکە لەدواییدا تەفسیل هەیە، ئەی نابێت بڵێن (كالاتي)، ئەوە لەوێ بەس زیادە کراوەو نوقتەو تەواو بووە، لێرە تەصنیفێکی تری.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

نوقتەی نیزامی هەیە فەرموو.

بەڕێز گەشە دارا جلال:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەو عیبارەیەی بەڕێز عەدنان عوسمان لە پرۆتۆکۆل بسڕێتەوە کە دەڵێت حکومەت ئەژنۆی دەلەرزێت، بەڕاستی ئیهانە کردن بە حکومەت و بە وەزارەتی حکومەت قەبول نییە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك عەدنان وات گوت، تکایە وشەکەت دووبارە بکەوە.

بەڕێز عدنان عثمان محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

وشەیەکی قانونی مەبەستم ئەوەیە لەکاتێك کە نەفەقات زیاد دەکات حکومەت حەتمەن بەتایبەتی جەنابی وەزیری مالیە دەزانێت کە ئەمە کێشەو ئیشکالیەتی بۆ دروست دەکات، ئەو دەبێت جارێکی تر بە مەوزوعەکاندا بچێتەوە، قسەی من ئەژنۆ لەرزینەکە قسەیەکی قانونییە، کە حکومەت تووشی زەختێکی گەورە دێت، ئەگەر منیش لە شوێنی بم وەکو وەزیری دارایی ئەژنۆم دەشکێ، ئەگەر بەشێوەی تر تێگەیشت بن، جەنابی وەزیر من سەد جار داوای لێبوردنی لێ دەکەم.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

من لە جەنابی وەزیر دەپرسم، ئەم موستەلەحە چۆن دێت لەلای جەنابت؟

بەڕێز شێخ بایز تاڵەبانی/ وەزیری دارایی و ئابووری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕاستی من ئەژنۆم نالەرزێ، چەند رۆژە دانیشتووم ئەژنۆم نە لەرزیوە، ئەنواع و ئەشکال لەو بابەتانە باس کراوەو ئێمە وەکو واجیبی خۆمان دانیشتووین و وەڵامیش دەدەینەوە، من وەڵامی ئەو زیادەیەی ئەنجومەنی وەزیرانیش کە هاتووە ئەوانە هەمووی دەدەمەوە، ئەگەر پاشان رێگام پێ بدەیت، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کەرەم بکە بەردەوام بە.

بەڕێز رزگار محمد امین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەوە لەویٚ نوقصانە لە رووی صیاغەوە دەبێت ئەوە ئیزافە بکرێت، دوایی کە هاتۆتە سەر تەفسیلەکەی، یەکەم کە دەڵێت (ذوي الشهداء) بەنیسبەتی ئەوەندە (وفق النسب التالية)، هەر لە نەصەکە (ذوي الشهداء)ی تەفسیل کردووە، بەڵام زەحایەی ئەنفالیشی باس کردووە، زەحایەی ئەنفال لە فەقەرە دوو (عوائل الشهداء والمؤنفلين)، ئەمە لەگەڵ فەقەرەی یەکەمدا دێت، چونکە شوهەدائی باس کرد، ئەنفالەکانیشی باس کرد، دوایی دەڵێت (الاسلحة الكيمياوية)، مەبەستی چیە؟ (الاسلحة الكيمياوية)، خۆ ناکرێت کەلیمەی زیاد دابنێت، کە دەڵێت (الاسلحة الكيمياوية)، لە تەفسیلەکە لەکویٚ جێیان کردۆتەوە؟ ئایا موستەلەحەکە یەکە، ئەنفال و کیمیاوی یەکێکە؟ یان دوو موستەلەحی جیاوازن؟ ئەگەر جیاواز بن کیمیاوی هیچی بۆ زیاد نەکراوە، ئەوە نوقتەیەکی تر.

لە عەوائیلی شوهەدائ، دوای عەوائیلی شوهەدائ (المعوقين) یەعنی بەشی سیٚ فەقەرەی (أ) (المعوقين) چی؟ خۆ لە بڕگەی یەکەمدا باسی نەکراوە بڵێت معەوقینیشی تیایە، بۆی زیاد دەکەین، هەر یەکسەر هاتۆتە سەر موعەوەقین، یەعنی باس نەکراوە بڵێت هی موعەوەقین زیاد دەکرێت، یان زیاد ناکرێت، ئەوەش نوقتەیەکی تر.

ئەمە لە رووی صیاغەو شکلەکەوە، لە رووی مەوزوعەوە، ئایا نەدەکرا ئەم مەسەلانە لێرە ئەم تەفسیلاتانە باس نەکرایە؟ بەڵکو ئەو مەبلەغەی کە دەدرێت بە کۆمەڵان، ئێمە لە حەوت شوێنی تر، لە حەوت ماددەی تر موازەنە باسی مەبلەغ دەکات، لێرە مەبلەغی دیاری نەکردووە، چەندێکیان بۆ تەقدیر کراوە بۆ ئەمان، هەتا دوایی ئەم تەفسلانە بەپێی یاسایەکەی خۆیان لەویٚ جێی بکرێتەوە، کە مەبلەغ دیاری نەکرێت چۆن جێی دەکرێتەوە؟ زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، رێزدار شلێر خان فەرموو.

بەڕێز شلێر محی الدين صالح:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من تەنها یەك، دوو تێبینی بچووکم هەیە، ئەویش چەند جاری تریش لە هۆڵی پەرلەمان باسم کردووە، تکاتان لیٚ دەکەم بەتایبەتی لەناو ئەم یاسایە وشەی کەم ئەندام بەکار نەیەت، ئەو وشەیە لەبەر دوو هۆ، کەم ئەندام لە هەموو جیهاندا گۆڕانکاری بەسەردا هاتووەو گۆڕاوە، ئێستا لە هیچ ولاتێك و لە هیچ شوێنێك بەکار نایەت، هەروەها ئێمە پار ساڵ لە وەزارەتی پەروەردەو کاروکۆمەڵایەتی بە رەسمی گۆڕانکاریمان بەسەردا هێنا بوو، بۆ ئەوەی لە سیستەمی پەروەردەشدا بەکار نەیەت، لەبەر ئەوەی جۆرە برینداریيەکی تێدایە بۆ بەرامبەر، کە بە شەخصەکەت گوت کەم ئەندام، بەڕاستی بریندار کردنە، ئەگەر بڵێی خاوەن پێداویستی و تایبەت، ئەوە باشترە.

دووەمین/ هۆی ئەوەیە کەم ئەندام جۆرێکە لە جۆرەکانی کەم توانایی، کە وتت کەم ئەندام یەك جۆری دەگرێتەوە، هەموویان ناگرێتەوە.

تێبینی ترم هەیە، کەوا دەمەوێت روونی بکەمەوە ئەو زیادەو کەمی بۆ دەرماڵەی خاوەن پێداویستی تایبەت، خاوەن پێداویستی تایبەت هەندێك پێداویستی تایبەتی خۆی هەیە، هەندێکی حکومەت دابینی دەکات، دەبێت حکومەت ئاسانکاری و خزمەتگوزاری زۆر باشیان بۆ دابین بکات، بۆ ئەوەی بتوانن ژیان ببەنە سەر لە دروست کردنی جادەو بالآخانەو بینا، دەبێت هەموو ئەوە رەچاو بکرێت، کەوا ئاسانکاریان بۆ بکرێت لە دروست کردنی دەرگای گەورەو مەصعەد و لە رەسیف و رەمپەو ئەوانە، حکومەت دەبێت ئەوە دابین بکات، مەحاڵ نییە، هەندێك پێداویستیشیان هەیە کە خۆیان دەبێت دابینی بکەن، ئەویش بە پارەیەکی باش دەکرێت، زۆر جار پێویستیان بە هەندێك شت هەیە لە دەرەوەی وڵات دێت نرخەکانی زۆر زۆر گرانە، ئەگەر مووچەیان کەم بێت، یان وەزعی مادديان باش نەبێت ناتوانن ئەو شتانە بۆ خۆیان دابین بکەن، تکا دەکەم ئەندامانی پەرلەمانیش چیتر وشەی کەم ئەندام بەکار نەهێنن لەناو یاسایەکە بکرێتە خاوەن پێداویستی تایبەت، لە عەرەبیەکەش (ذوي الاحتياجات الخاصة)، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، ئەو وشەیەش کەم کردنەوە نییە لە شانی ئەو بەڕێزە، ئەو رێزدارە، بەڵکو ئەوە سەربەرزییە، ئەگەر ئینسان لە رێگای وڵات دەستێکی، یان قاچێکی، یان چاوێکی لە دەستدا بێتن، ئیتفتیخاری پێوە دەکاتن، هەندێك کەس هەیە شوێنێکی لە دەست دەدات دەتوانێت چاکی بکات، بەلآم نایکات بۆ ئەوەی نیشانی میللەتەکەی بدات، کە لە پێناوی میللەتەکەی وای کردووە، لە وەسائیقی نەتەوە یەکگرتووەکان لە زۆر شوێن موعەوەقین هاتووە، بەلآم لەگەڵ ئەوەش بۆچوونەکەی جەنابت ئێمە لە داهاتوو بەجوانی موتابەعەی بکەین، کەرەم بکە.

بەڕێز شلێر محى الدين صالح:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لە کۆنگرەیەکی جیهانیدا کە خۆم بەشدار بووم، لەوێ بڕیاردراو تەوجیهی هەموو وڵاتەکان کرا، گوتیان نابێت چیتر ئەو وشەیە بەکار بێت، لەبەر ئەوە یەعنی تۆزێك ئەوانیش خۆیان هەموو لەوێ بوون، هەمووی مۆریان کرد لەسەر ئەوە کە چیتر بەکار نەیەت.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، رێزدار شڤان فەرموو.

بەڕێز شڤان احمد عبدالقادر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من لە تێبینیەکی شەکلی وەکو کاك حاکم رزگار باسی کرد، لە تێبینیەکی شەکلی دەست پێ دەکەم، من پێموایە دوو شت تێکەڵاو کراوە، کە هیچ عیلاقەیان بەیەکەوە نییە، دەکرێتن ئەمە لە یەکتری جیا

بكرێتەوەو بكرێتە دوو ماددەی جیا، كەم ئەندام لەگەڵ شەهید، لێرەش ئەوەی شلێر خان گوتی خاوەن پێداویستیە تایبەتیەكان حەقیقەتەن هیچ عیلاقەیان بە یەكەوە نییە، هەتا لە وەزارەتی شەهیدانیش پێكەوە نینە، یەعنی رەبتێكیان نییە، چونكە ئەمە لەسەر وەرەسە ناڕوات، تێبینی شەكلیم هەبوو لەسەر ئەوە، دەكرێت بە دوو ماددەی جیا، تێبینی ترم لەسەر ئەم ماددەیە زیاد كردنی مووچەی شەهیدان بەپێی كارێكی زۆر باش و پیرۆزە، بەپێی حاڵەتی موازەنەو ساڵانە لەبەر دەستی حكومەتە، ئەگەر ئەم زیاد كردنە، یان ئەم مووچەیە بۆ ئێمە مەسەلەیەكی، یان مەفهومێكی ماددی بێت، بە تەئكید لەلایەن كەسوكاری شەهیدانەوە عەكسەكەی راستە مەفهومێكی مەعنەوی دەبەخشێتن، بۆیە ئەگەر هەموو مولْكی ئەم هەولێرە بدرێتە دایكی شەهیدێك ناكاتە بەرامبەر ئەوەی لە دەستداوە، یەعنی پتر زیاتر لێرە ئەو مووچەیە مەفهومێكی مەعنەوییە، هەتا ماددی بێتن زیاتر.

منیش هاوڕام لەگەڵ ئەوەی ئەم بڕە مووچەیە، ئەم بڕە زیادەیە كە لەم یاسایەدا بە ئەسەری رەجعی لە 1/1ـەكەوە سەرف بكرێت، بەلاَم تێبینیم هەیە بە حوكمی ئەوەی شارەزایەكم هەیە لە بواری شەهیدان، خاڵێك هەیە لە یاسای شەهیدان هاتووە، پێموایە ئەم یاسایە لەسەر قەسام شەرعی ناڕوات، یەعنی ئەگەر ستانداردی ئەوە بگرین ئەكسەریەتی شەهیدانی ئێمە شەهیدانی فیعلی كە پێشمەرگە لە چوار سەد هەزارەوە بۆتە شەش سەد هەزار بەپێی 25٪، بەپێی ئەم یاسایە بە موتەوازنی لەبەینی دایك و باوك و خێزانی شەهید دابەش كراوە، ئەمە خەلەلێكی زۆر گەورەیە، من تەسەور دەكەم دەبێت بە قانون عیلاجی بكەین لە داهاتوودا، ئەمە حەقیقەتەن بە ئیجحافێك دەزانم، خێزانی شەهید چوار منداڵی هەیە، بابی شەهید بابێكی شەهیدە، چۆن وەكو یەك بێتن؟

دووەم/ لەسەر كەم ئەندام، ئەوەی كە لێرە هاتووە، پێموایە كەم ئەندامی هاووڵاتی نیهائیەن كەم ئەندامی شەهیدان، یەعنی پێشمەرگە نەهاتووە لێرەدا، لێرە باسی پێشمەرگە نییە، هەموویان ئەوانەی كەم ئەندامن هاووڵاتین ئەو مووچەیە لە ریعایەی ئیجتیماعی دەدرێتن، زۆربەیان ئەمانە مووچەی خۆیان هەیە، یەعنی كە لێرە هاتووە بەناوی مووچە، دیسان ئەو تێبینیە لەبیرم كرد، دەبوایە لە سەرەتاوە ئاماژەم پێ كرد بوایە، نابێت باسی مووچە بكرێت، ئەمە هاوكارییە، موساعەدەیە، دیسان تەئكید دەكەمەوە ئەگەر هەر مووچەش بێت، مووچە بە حوكمی ئەوەی كە پارەی عێراقی قوەی شیرائی كەمە، نابێت حەدی ئەدنای مووچەیەك لە 120 كەمتر بێتن، یەعنی من بە كەمترین مووچە پێم باشە وا بێتن، ئەگەر هەر ناومان لێنا مووچەیەك، موساعەدە نەبێتن لە 120 كەمتر نەبێتن بە حوكمی قوەی شیرائی.

ئەوەی كە شلێر خان باسی كرد هی كەم ئەندامان، حەقە، منیش لەگەڵ ئەوەمە دەبێت ئیمتیازاتی تریان هەبێت لە رووی ئاسانكاری ژیانیان، كە ئەو باسی كرد، بەلاَم لێرەدا بە پلە بەندی كە زۆر لە خوشك و برایانی بەڕێز لە پەرلەمانتاران باسیان كرد، ئەو پلە بەندییە حەقیقەتەن زۆر زۆر شتێكی ئیعتیادیی و ئاساییە، لە هەموو دنیا، لە هەموو نیزامی قانونی، لە شەرق، لە غەرب، لە دنیای علیمانی، لە دنیای ئیسلامی، لە دنیای سەرمایەداری، لە هەموو نیزامی قانونی ئەم پلە بەندییە هەیە، شەهیدێكی ئەفسەر

مووچەکەی وەکو جوندییەك نابێتن، بۆیە مەسەلەیەکی زۆر ئیعتیادیە، هیچ ئیجحافێك نییە بە حەقی هیچ کەسێك، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، ڕێزدار سەردار فەرموو.

بەڕێز سەردار رشید محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دیارە شەهیدان رەمزی خەبات و قوربانی دان و مایەی سەرفرازی و سەرکەوتنی گەلەکەمانن، بۆیە کەسوکاری روو سوورو سەربەرزیان موستەحەقی هەموو دەستکەوتێکی باشن، دیارە سەرەتا من دەمەوێت وەك هاوولاَتیەکی خەلَکی هەلَەبجە، نوێنەرایەتی خەلَکی هەلَەبجە لە مەسەلەی بە جینۆساید ناساندنی هەلَەبجەوە دەست پێ بکەم، کە ئەوە بەڕاستی بۆ خۆی دەزانین چ ماناو مەفهومێکی هەیە، من پێموایە ئەوە زۆر حەقێکی باش بوو، سەرکەوتنی ئیرادەی حەق بوو، تەعویزێکی زۆر باش بوو، کە دەتوانم بلَێم لە پارەو لە کۆمەلَێك شت گەورەتر بوو لە رووی ئەو مەفهومەوە، دیارە کارەساتی هەلَەبجە هەموومان دەزانین، زۆرمان لەسەر بیستووە، زۆرمان لەسەر خوێندۆتەوە، بۆیە من لێرە بە هەلی دەزانم سوپاسی هەموو ئەو پارێزەرو دادگای تەمیزو شاهێدانەو لە سەروویشیانەوە جەنابی سەرۆك کۆمار کە بەڕاستی لە دابین کردنی جێگای حەوانەوەو هەموو کاتێك ئەوەی ئێمە ئاگامان لێ بێت، جەنابی مام جەلال لەسەر خەت بووە، بە هەموو توانایەکیەوە هەولَیداوە ئەو مەوزوعە بە جینۆساید بناسرێت، مەسەلەیەکی تریش ئەوەیە کە دەمەوێت ئاماژەی پێ بدەم زیندانیانی سیاسییە، حەقە هاوشێوەی یاسای ژمارە (4)ی عێراق ئیتر یاسایەکیان بۆ دەرکرد، بۆ ئەوەی ئەمە زەجەیەکی گەورەی لەسەر دروست نەبێت، وەك خۆتان دەزانن کە ئێستا جێگای باس و خواستێکی زۆر گەرم و گوڕە، دیارە کەم ئەندامان پێویستە لە رووی مەعنەوییەوە زیاتر تەعویزیان بۆ بکەینەوە، بەوە خەلَکی شارەزاو پسپۆریان تێدایە لە دامودەزگاکاندا دابمەزرێن، دەکرێت حکومەتیش کارێك بکات لە شەقامەکان و ڕێگاوبانەکان لە دائیرە جۆربەجۆرەکاندا، بەڕاستی پێداویستی هاتوچۆ و مامەلَە کردنیان بۆ ئاسان بکات، وەکو زۆرێك لە ئەوروپاو لەو شوێنانە هەیە، منیش هاوڕام لەگەلَ ئەو بەڕێزانەی کە لەڕاستیدا باسی مەسەلەی مووچەی شەهیدی هاوولاَتیان کرد کەمە، ئەگەر بکرێت چاوێکی پێدا بخشێندرێتەوە.

من دووبارە دەستخۆشی تەواو لە لیژنەی یاسایی و دارایی دەکەم، بەڕاستی جێگای خۆیەتی و ئەوەی لە توانادا بێت وەك مەرحەلەیەك کردوویانە، بە ئومێدی ئەوەی هەرچی زیاتر لە ئایندە لەم پەرلەمانەو لە حکومەتیشدا بۆ کەسوکاری شەهیدان بکەین.

من لەڕاستیدا مولاحەزەیەکیشم هەیە زۆر سەیرە لەلام، دەمەوێت بلَێم یەعنی بابێك، بابەتێك دەنگی لەسەر درا بێت، یەعنی چ مەفروزە ئێستا دووبارە ئیسارەی بۆ بکرێتەوەو ئەو بودجەیە بگەڕێتەوە بۆ حکومەت، من داوای لێبوردن دەکەم، دووبارە زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، ڕێزدار ژیان خان فەرموو.

بەڕێز ژیان عمر شریف:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

لەڕاستیدا قسەكانی من برایانی بەڕێز كاك عومەر سدیق پشتگیری دەكەم، كاك فازل بەشارەتی كە كردی، بەلاَم منیش دەتوانم بلێم هەرچیەك دەكرێت بۆ شەهید لەم دنیایەدا، ناگاتە ئەوەی كە شیرینترین جەرگ و دلَی خۆیان بەخشیوە بەم خاك و ئاوە، بۆ پاراستنی شەرەف و كەرامەتی میللەتەكەمان، من وەكو ئەندام پەرلەمانێك پێشنیاری ئەوە دەكەم كە جێی دلَخۆشییە ئەو بڕە پارەیە زیاد كراوە، بەلاَم لە ئاستی تموحی من نییە، پێشنیاری ئەوە دەكەم كە شەهیدانی هاوولاَتی كە ئەو بڕە پارەیە زۆر كەمە، بۆ ئەوان دیاریكراوە، ئەگەر بكرێت من داوا لە وەزیری دارایی دەكەم كە بتوانرێت ئەمە جێ بكرێتەوە، كە ئەو بڕە پارەیە بكرێتە سەدو پەنجا هەزار دینار، چونكە ئەم بڕە پارەیە زۆر كەمە بۆ شەهیدانی هاوولاَتی، بەنیسبەت ئەوانەی دەلێن پلە بەندی نەبێت لە شەهیددا، من راستە خۆم كچە شەهیدێكی سەركردەم، بەلاَم راستە فەرقی شەهیدی سەركردەو پێشمەرگە نییە، هەر هەموویان كاتێك كە چەكی شەرەفیان خستە شانیان بۆ یەك مەبەست بوو، بەلاَم با ئێمە ڕێز لە نەریتی جوانی شەهیدە سەركردەكان بگرین، با ئەو نەریتەیان بپارێزین بۆ ئێستاو داهاتوو، با ڕێز لە خۆیان و ئەو هاوڕێیانەیان بگرین، كە ئێستا ماوەتەوە كە پێشمەرگەن، لەبەر ئەوە من داوای لێبوردن دەكەم نابێت ئەو داوایە بكرێت كە بلێن پلە بەندی نەبێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، ڕێزدار حمە سەعید فەرموو.

بەڕێز حمە سعید حمە علی:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئەو تێبینیانەی منیش هەم بوو لە رووی شكلی و فەنییەوە، ئەوە لیژنەی یاسایی حەتمەن چارەسەری دەكات، منیش پشتگیری دەكەم كە لە $1/1$ـەكەوە سەرف بكرێت، بەڕاستی لە ماددەكەدا هاتووە كە شمولی باسی ئەنفال و كیمیاباران دەكات، بەلاَم لە تەفاسیل و بڕەكاندا شمولی ناكات، بۆیە پێم باشە كە بە دوو شێوە موعالەجە بكرێت، لە بڕگەی یەكدا ئەو چوار سەدە بكرێتە سێ سەد هەزار تا شەش سەد هەزار، ئەوە موعالەجەی ئەنفال و كیمیاباران دەكات، من پێم باشە بۆ ئەوەی عەدالەت دەستەبەر بێت، بۆ هەموو بڕگەكان، چونكە دەزانین خێزانێك بۆ خێزانێكی تر دەگۆڕێت، بۆ هەموو بڕگەكان، بۆ هەر مندالێك بیست و پێنج هەزار دینار زیاد بكرێت، ئەوەشی هاوسەری هەیە، یەعنی بۆ ژنەكەی خاوەن پێداویستیەكان، ئەوەی پێی دەوترێت موعەوەق ئەگەر خاوەن خێزان بوو پەنجا هەزار دینار، بەڕاستی شەهید هەر جۆرێكی بێت گەورەیە، خاوەن مافە، مافێكە لەسەر هەمووومان، بۆیە من پێموایە بە هەموو جۆرەكانی

شەهیدی سەنگەر، شەهیدی ئەنفال، کیمیاباران، شەهیدی هاوولاَتی، هەموو جۆرە پێداویستیەکانی هاوولاَتیان خاوەنی مافن لەسەر ئێمە، بۆیە جێگەی خۆیەتی هەرچەندێکمان بۆ بکرێت قۆناغ بە قۆناغ بتوانین ئەرکەکانی سەرشانمان جێ بەجێ بکەین بەرامبەریان، شەهیدی هاوولاَتی، منیش پێموایە هاوولاَتی ئەویش خێزانی بەجێ هێشتووە، پێم باشە بکرێت بە سەدو پەنجا هەزار دینار زیاد کردنەکەی، ئەگەر ئەو خاڵی یەکەمی کیمیاباران لەو خاڵی یەکەمە چارەسەر نەکرا، لە خاڵی دووەم کە دەڵێت خێزانی شەهیدانی ئەنفال لێرە کیمیابارانیشی بۆ زیاد بکرێت بەنیسبەت لە 50٪ ئەو بڕگەیە زیاد بکرێت، من پێموایە خاوەن پێداویستی تایبەت، ئەوەی کە پێی دەوترێت کەم ئەندام بەڕاستی ئەویش خێزانی هەیە، منداڵی هەیە پەنجا هەزارو سەد هەزار بەشی دوو، سێ ڕۆژ مەسرەفی ناکات، بۆیە بە عام هەموو خێزانێکی کەم ئەندام و خاوەن پێداویستیەکان دوو سەد هەزاریان بۆ ببڕدرێتەوە، ئەگەر ژنداره پەنجا هەزار دیناری بۆ زیاد بکرێت، ئەگەر منداڵیشی هەیە هەموو منداڵێك بیست و پێنج هەزار دینار.

من پێموایە پێویست دەکات بەڕاستی بۆ ئەم ماددەیە بڕگەیەك زیاد بکرێت، بۆ ئەوەی باسی زیندانیانی سیاسی و بیمەی کۆمەلاَیەتی و بێوەژن و پەککەوتەو بێ سەرپەرشتیارو ئەوانەی گرفتاری سەرجێگان بەهۆی نەخۆشی کوشندەوە ئەوانەشی بۆ زیاد بکرێت.

بڕگەیەکی تریش زیاد بکرێت وەکو تێبنیەك هەرچەندە ئەم یاسایە بۆ ساڵێکە، بەلاَم لە بڕگەیەکدا ئیشارەت بەوە بکرێت، کەوا ڕەچاوی گرانی بازاڕو هەڵئاوسانی ئابووری، چونکە ئەگەر ئەمڕۆ چوار سەد هەزار دینار بۆ ئەمڕۆ پێنج سەد هەزار دینار باش بێت، لەوانەیە لەگەڵ گران بوونی بازاڕو هەڵئاوسانی ئابووری و گران بوونی باری ژیانی خەڵك، ئەمە وا زیاد بکات، پێموایە هەرچەندی لێ بکەین هەر کەمە بۆ ئەو پۆلێرانە، بۆ ئەو شەهیدانە، بۆ ئەو خاوەن پێداویستیانە، لە شوێنێکی تریشدا جێی بۆ بکرێتەوە، ئەوە خۆیان بەڕێزان وەزارەتی دارایی باش دەزانن لە مەنافیعی ئیجتیماعی بێت، لە مەساریفی ئوخرا بێت، وەکو چۆن ئەوەی زەمالەکە دەست نیشانی کردووە لە فلان شوێن جێی دەکەینەوە، لێرەش جێیەکی بۆ دەدۆزنەوەو، لەگەڵ ڕێزدا.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، ڕێزدار بەفرین خان فەرموو.

بەڕێز بەفرین حسین محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەبارەت بە ماددەی شازدە بەتایبەتی کەم ئەنداممان، دەمەوێت ئەوە بڵێم لەڕاستیدا هەموو شتێك هەر ماددە نییە، کە بتوانێت هەموو کەموکورتیەکانی ژیان دابپۆشێت، کەم ئەندامانیش هەرچەندە لە رووی ماددییەوە ژیانیان باش بێت ناگاتە ئەو نەقصەی کە لە جەستەیاندا هەیە، بەڕاستی ئەو ڕێژەییەو ئەو گوژمەیەی کەوا لە یاسایەکەدا دیاری کراوە لە سی هەزارەوە بۆ پەنجا هەزار دینار، لە پەنجا هەزارەوە بۆ

سەد هەزار دینار ڕێژەیەکی زۆر زۆر کەمە بەشی ژەمە خوانێکی میوانداری ناکات، ئەگەر بەراورد بکرێت لەگەڵ بازاڕی ئەمڕۆی کوردستان، بۆیە من هاوڕام لەگەڵ پێشنیاری لیژنەی دارایی.
خاڵێکی تریش کە دەمەوێت قسەی لەسەر بکەم، ناو نەهێنانی کەم ئەندامانی سەنگەرە کە لەبڕگەکاندا، ئەوانیش شەهیدی زیندوون و بەشێك لە جەستەیان لە سەنگەری پیرۆزی پێشمەرگاتیدا پێشکەش بەم خاکی کوردستانە کردووە، بۆیە دەکرێت بە لایەنی کەمەوە ئەوانیش وەکو وەفایەك بۆ قوربانیدانیان، بۆ بەردخوردانیان مەدالیای ڕێزلێنانیان پێشکەش بکرێت، بۆیە من پێشنیار دەکەم، بڕگەیەك زیاد بکرێت بۆ ماددەکە سەبارەت بە کەم ئەندامانی سەنگەر ئەویش بە بەخشینی مەدالیای ڕێزلێنان بۆیان.
خاڵێکی تریش، سەبارەت بەو بڕە پارەی کە دیاری کراوە بۆ شەهیدانی هاوولاتی ڕێژەیەکی زۆر زۆر کەمە، پێشنیار دەکەم لە پەنجا هەزارەوە بکرێت بە سەد هەزار دینار، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، ڕێزدار بلال فەرموو.

بەڕێز احمد سلیمان عبدالله(بلال):

بسم الله الرحمن الرحیم.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەبارەت بە ماددەی شازدە لەنەصی ماددەکە، من پێموایە نوقصانیەکی هەیە، ئەویش وشەی زیندانیانی سیاسییە، کە پێویستە زیاد بکرێت لە دوای چەکی کیمیاوی و زیندانیانی سیاسی بەم پێیە دەکرێت، دواییش فەقەرەیەك زیاد بکرێت هەم بۆ زیندانیانی سیاسی لەناو فەقەرەکان کە مووچەکەیان لە سێ سەدو نەوەد کە پێشتر بڕیاری بۆ دراوە بکرێت بە پێنج سەد هەزار، دیارە پێشتریش جەنابی وەزیری دارایی باسی ئەوەی کرد، کە ئێمە ناتوانین لە سێ سەدو نەوەد لەوە زیاتریان بۆ دیاری بکەین، لەبەر ئەوەی مووچەی شەهیدان چوار سەد هەزارە، ناکرێت زیندانیانی سیاسی وەکو شەهید بێت، دەبێت شتێك لە خوارتر بێت، بەس ئێمە دەکرێت لێرە دووبارە لە فەقەرەی یەکەم کە دەڵێت شەهیدان ئەوانەی کە چوار سەد هەزار دینارە، من پێم باشە بکرێت بە حەوت سەد هەزار دینار، لەو کاتەشدا دەتوانین ئەو کێشەی زیندانیانی سیاسیش حەل بکەین، کە کەمتر دەبێت لە شەهیدان کە بکرێت بە پێنج سەد هەزار دینار، لە فەقەرەی (ب) کە باس لە شەهیدی هاوولاتی دەکات، بەڕاستی پەنجا هەزار زۆر زۆر کەمە، دیارە شەهیدان ئەگەر بەگشتی باسیان بکەین، شەهیدان هەموویان جێگای ئیفتیخاری ئێمەن، بە خوێنی ئەم شەهیدانە ئەو وەزعە بۆ ئێمە خوڵقاوە، من خۆشم ئیفتیخار بەوە دەکەم کە یەکێکم لە خانەوادی شەهیدان، جگە لە زیاد کردنی، یەکەم/ شەهیدی هاوولاتیش پێم باشە بکرێت بە سەدو پەنجا هەزار دینار، وەکو چەند بەڕێزێکی تریش دەکەم باسی کرد، کە لە جێی خۆی دایەتی، تەئیدی بەڕێز کاك فازل و چەند بەڕێزێکی تریش دەکەم کە باسی شەهیدانی هەڵەبجەیان کرد، کە پۆلین بکرێن، هەر شەهیدێك وەکو خۆی حیسابی بۆ بکرێت، نەك بە جوملە، کە ئەوە بەڕاستی کەمکردنەوەیە لە ڕێزیان، باشتر وایە ئێمە لەو

پەرلەمانە بڕیار بدەین کە هەموو شەهیدێك حیسابی خۆی بۆ بکرێت، هەمووشیان هەر شەهیدێك یەکە، دووە حیسابی بۆ بکرێت، ریز بەندیان بۆ بکرێت، من پێموایە بۆ هەموو ئەوانەی کە مووچەیان لە خوار سەدو پەنجا هەزارە، مووچەکانیان بەرز بکرێتەوە بۆ سەدو پەنجا هەزار لە هەر شوێنێك، ئەوانەی لێرە ناویان هاتووە، ئەوانەی ناویشیان نەهاتووە، هەموویان ریژەی مووچەکانیان لە سەدو پەنجا هەزار کەمتر نەبێت، بۆ ئەوەی لە هەرێمی کوردستان کەمترین مووچەمان لە سەدو پەنجا هەزار بۆ خوارەوە نەبێت، خاڵی سێیەم (أ) کەم ئەندامان، یان خاوەن پێداویستیە تایبەتیەکان هەر ناوێکی لێ بنرێت، ئەویش بە هەمان شێوە بکرێت بە سەدو پەنجا هەزار دینار، کەم ئەندامان لە پەنجا هەزارەوە ئەویش بکرێت بە دوو سەد هەزار دینار، چونکە بەڕاستی بەوە دەکرێت کەمێك لە موعاناتیان کەم بکرێتەوە، ئەگەرنا من پێموایە ئەو مووچەی بۆیان دیاری کراوە زۆر زۆر کەمە، لەو وەزعە گرانیەی ئەمڕۆکە هەیە، کەمێك باری ژیانیان بەرز بکرێتەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، رێزدار تارا خان فەرموو.

بەڕێز تارا تحسین یاسین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من کە ناوی شەهید، یان پێشمەرگە دەهێنرێت، بەڕاستی وەستاندنم و لەش لەرزینم، یان فرمێسکم هەردەم قەتیسە لەبەرامبەر چاومدا، ناتوانم ئەوە بشارمەوە چەندی پێدا بچێت بەڕاستی، ناچمە تەفاسیلی وردی چەندی بۆ زیاد دەکرێت و چەندی بۆ کەم دەکرێت، بەس ئەوەندە دەبینم دەستخۆشی بکەم لە سیاسیەتی حکومەتەکە، کە رەچاو کردنی زیاد کردن بۆ هەر بەشێك لەناو ولاتە، کە پێویستی بە زیاد کردنە، بڕەکەی مومکینە بە ئاستی تموحی هەر یەکێکی کورد پەروەر نەبێت، کە هەست دەکات ئێستاش ئەم دانیشتنەی هەر هەموومان لێرە لە پێناوی خزمەت کردنی ئەوان و خوێنە پاکەرژاوەکەی ئەو شەهیدانە بووە، بەلام من یەك شت دەڵێم چاوی من، یان هەر یەکێکی تر کە خۆی قەراری لێ دەدات، من بە بەرز تەماشای شەهید بکەم و هی پێشمەرگە بکەم، یان بە نزم تەماشای بکەم، من بە بەرز تەماشای ئەو کەسانە بکەم کە بەشێکی جەستەی خۆیان داوە بۆ ولاتەکەی خۆیان، یان بە نزم سەیریان بکەم، من بڵێم کەم ئەندام، بڵێم وەڵلا کەمی دەکەمەوە، نەخێر کەمی ناکەمەوە، کەم ئەندام بەشێکە لە پێداویستی تایبەت، کە چوار بەشی تر پێداویستی تایبەت، هەر تەنها کەم ئەندام نییە، راستە لە جیهاندا دانراوە لەبەر شعوریان، بەلام من ئەو شعورە هیچ کاتێك نابینم بریندار ببێت، چونکە ئەگەر لە خواییەوە بێت، ئەوە لە خواییەوە بەشێکی لابدات خوا شتی تری داوەتێ، مومکینە مێشکی داوەتێ زۆر لەو کەسانەی کە لەشیان تەواوە بیر بکاتەوە، ئەگەر من بڵێم ئەو کەسەی کە خۆی بەخت کردووە بۆ نیشتمانەکەی و زۆریشی دەبینین لەناو سەرکردەکانی خۆمان و خەڵکەکانی خۆمان، ئەوەی گەیشتووە بەو ئاستەی ئەمڕۆ لە ئەنجامی دانی بەشێك لە بەشەکانی جەستەی خۆی گەیشتووە بەوە، لەبەر ئەوە من زۆر بە سەربەرزییەوە تەماشای کەم ئەندام دەکەم، خۆشم لەباری کارو کاریاری کۆمەلایەتیەوە کە جێگرم لەناو ئەو لیژنەیەدا بەش بەحاڵی خۆم دەقاودەق پشتگیری لە سەرۆکی کارو کاریاری کۆمەلایەتی کە کاك عبدالسلام بەرواریی دەکەم، ئێمە بە سیستەم و بە نیزام دەتوانین خزمەتی کەم ئەندام بکەین، خزمەتی ئەو کەسانە بکەین کە هێشتا پێویستی زیاترە چاوی لێ بدرێت، بەلام ئەو بڕە پارەیەی کە دانراوە پێشخۆشحاڵ دەبووین و پشتگیریشی دەکەین، لەبەر ئەوەی راستە لەناو لیژنەکان قەرارمان داوە کە زیاتر بێت لە سەد هەزار بۆ سەدو پەنجا هەزار دینار زیاتر ببێت، بە ئاستی بژێوی ئەمڕۆی کوردستان تەماشا کراوە، دەستخۆشی لە کاك عەونیش دەکەم، کە

بەڕاستی ئەو پێشنیازەی کرد کە لە 1/1ـەکەوە بۆیان دابنرێت و تەماشا بکرێت، سوپاسی هەمووان دەکەم بۆ گوێ گرتنتان، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، رێزدار دکتۆر جەعفەر فەرموو.

بەڕێز د.جعفر علی رسول:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دیارە زۆربەی سەرنجەکانی من بەڕێزان پێشتر ئاماژەیان پێدا، یەك شتی تر کە من دەمەوێت ئاماژەی پێ بدەم لە سەرەتای ماددەکەدا ماددەی شازدە، نووسراوە مووچەی کەسوکاری شەهیدان و قوربانیانی ئەنفال و چەکی کیمیاوی، ئەگەر بکرێت زیندانیانی سیاسی بۆ ئیزافە بکرێت، خراپ نییە، لە بڕگەی (ب)شدا، یان لە شوێنێك جێگای بۆ بکرێتەوە، مەبەستم زیاتر لە مووچەکانیانە، بەڕاستی ئەو مووچەی کە زیندانیانی سیاسی بەپێی قانونی ژمارە (4)ی ساڵی 2006 لە عێراقدا وەردەگرن بڕی پێنج سەد هەزار دینارە، ئەمەی کە لە کوردستان وەردەگیرێت بڕەکەی کەمترە لەوە، بۆ ئەوەی جۆرێك لە تەعدیل، یاخود جۆرێك لە هاوسەنگی و یەکسان بوون لەنێوان ئەو دوو مووچەیەدا بکرێن، لێرەدا لە شوێنێك جێی بۆ بکرێتەوە، چونکە لە تەواوی پرۆژەکەدا ناوی زیندانیانی سیاسی هەرنەهاتووە.

خاڵێکی تر، کە دەمەوێت ئاماژەی پێ بدەم لە بڕگەی (ب)ی هەمان ماددەدا کەسوکاری شەهیدانی شارستانی، کە کاك عبدالسلام ئاماژەی پێدا، شارستانی شتێکی زۆر نادروستە لێرە وەك هاووڵاتی بمێنێتەوەو شارستانی لابدرێت، بە گوژمەیەکی بڕاوە کە پەنجا هەزار دینار، پەنجا هەزار دینار بەڕاستی هەمووومان دەزانین تەسەور دەکەم هەر قسەی لەسەر نەکەین باشە، چونکە پەنجا هەزار دینار هی وەی نییە، مەبلەغێك نییە، کولفەیەك نییە، بڕێك نییە، کە منداڵێکیش پێی بژێت لە ماوەی مانگێکدا، نەوەکو کەسوکاری شەهیدێکی هاووڵاتی، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، رێزدار پەیمان خان فەرموو.

بەڕێز پەیمان عبدالکریم عبدالقادر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پشتیوانی لە رەئی هاوکارانم کاك کاردۆ و کاك عەدنان دەکەم، بەڵام ئەوە ماوە بڵێم کە زیاد کردنی فەقەرەیەك لەو ماددەیە وا باشە فەقەرەی (ب) بێت دوای کەسوکاری شەهیدان بە زیاد کردنی زیندانیانی سیاسی، کە وا پێشنیاریش دەکەم یاسای ژمارە (4)ی ساڵی 2006ی عێراق کە تایبەتە بە زیندانیانی سیاسی جێ بەجێ بکرێت، لەگەڵ دیاری کردنی ئەو وەزارەتەی کە ئەم ئەرکەی پێ رادەسپێردرێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، رێزدار پەریهان خان فەرموو.

بەڕێز پەریهان قوبلای محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من تەئیدی قسەکانی کاك کاردۆ و کاك عەدنان دەکەم، هەروەکو بەڕێز کاك فرسەت سکرتێری پەرلەمان ئاماژەی پێ کرد لە پەیڕەوی ناوخۆ هاتووە، دەبێت ئەسبابمان هەبێت بۆ ئەوەی بتوانین چۆن زیاد بکەین، من وا بەباشتری دەزانم ئەو بودجەیە بگەڕێتەوە بۆ حکومەت، بۆ ئەوەی نەفەقاتی تەشغیلی و ئیستیسماری بە حەقیقی دیاری بکرێت و داهات بە روونی و هەموو داهاتەکان بە باشی روون بێت، ئەوسا ئێمە دەتوانین باشتر قسە لەسەر گوزەرانی خەڵك بکەین و هەروەها بە بڕێکی باشتر، نەك بە ڕێژەیەکی موعیەن ئێمە بتوانین زیادی بکەین، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، ڕێزدار کوێستان خان فەرموو.

بەڕێز کوێستان محمد عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من دەمەوێت بڵێم شەهیدەکان هەموویان سەربەرزو گەورەن، نەك کۆمەڵێکیان وەك هەندێك برادەر باسی لەوە کرد، هەموویان سەرکردەن، هەموویان خوێنی خۆیان بەخشیوە، هیچ کەسێك خوێنی نەبەخشیوەو یەکێکیش ئاوی بەخشی بێت، منداڵەکانی هەموویان بێ باوك بوون، دایك و باوکی هەموویان جگەر سووتاو بوون، خوشك و برایان خۆشەویسترین کەسی لە دەست داوە، لەبەر ئەوە هەموویان یەك پلەیان هەیە، ئەمە چەند ئەوەندەی مەسەلەی ئیمتیازە، ئەوەندە مەسەلەی مەعنەوییە، شەهیدەکان کە دەبینێت شەهیدەکەی وەك یەکە، یەك ناوی هەیە، بەمە حاڵەتی نەفسی جێگیری دەبێت، ئەمە شتی مەعنەوییە، بۆیە من داوا دەکەم بەڕاستی ئەو پلە بەندییە نەمێنێت، شەهیدی وا هەبێت پێنج ملیۆن و نیوی هەبێت، شەهیدی واش هەبێت سێ سەد هەزاری هەبێت، ئەمە ناعەدالەتییەکی گەورەیە بەرامبەر بە خوێنی شەهیدان، بۆیە من داوا دەکەم ئەو پلە بەندییە نەمێنێت، لە هەموو ماف و ئیمتیازاتێك وەك یەك بێت، ئەمە لە رووی مەعنەوی و ماددییەوە پێویستە چاك بکرێت.

دیارە ئێمە کۆمەڵێك لە هاوڕێیانم باسیان کرد، ئەگەر خرایە دەنگ و دەنگی بە دەست نەهێنا، من ئینجا پێشنیارم بۆ دووەم هەیە، ئەویش ئەوەیە کە ئەو ڕێژەیەی کە دانراوە چوار سەد هەزار بۆ شەش سەد هەزار دینار، کە ئەو هەڤاڵانەم باسیان کرد بکرێت بە سێ سەد هەزار دینار بۆ شەش سەد هەزار دینار، ڕێژەی لە 25٪ەکە بکرێت بە 30٪، حەوت سەد هەزارەکە بۆ ملیۆن و سی و دووەکە بکرێت بە لە 20٪، ئەو شەهیدی شارستانی، شارستانیەکە لابدرێت، هاوولاتی بمێنێتەوەو پەنجا هەزارەکە بکرێت بە سەد هەزار دینار، شەهیدی ئەنفالکراوەکان ڕێژەکەی لە 100٪ زیاد بکرێت، کەم ئەندامان بەڕاستی زۆر پێم سەیرە بیست هەزار دیناریان بۆ زیاد بکرێت، یەعنی ئەمە بیست هەزار ئێستا پارەی یەك کیلۆ گۆشتە، ئەمە زیاد کردنە؟ ئەمە قەت زیاد کردن نییە، بۆیە داوا دەکەم سی هەزارەکە کە کراوە بە پەنجا هەزار بکرێت بە سەدو پەنجا هەزار دینار، ئەو کەم ئەندامانەی پەنجا هەزارە بۆ سەد هەزار دینار بکرێت بە دوو

سەد هەزار دینار، پێشنیار دەکەم دیارە لیژنـەی یاسایی پێشنیاریان کـردووە کە برگەی (ج) لابرێـت، مـن لەگەڵ ئەو پێشنیارەم، بەڵام لەجیاتی ئەو (ج)ـە بنووسـرێت جێ بـەجێ کردنـی یاسای ژمارە (4)ی ساڵی 2006ی ئەنجومـەنی نوێنـەران، ئـەو پارەیـەش بـە نووسـراوێك لەبـەر دەسـتماندایە گەیشـتۆتە هـەرێمی کوردسـتان، برگەیـەکی تـر زیـاد بکرێـت، دیـارە ئێمـە لـە کۆبوونـەوەکانی پێشـوودا پێشـنیارێکمان کـرد، کـە خۆشم یەکێك بووم لەوانەی تەئیدم کرد، ئەوە بوو، کە پێویستە ئەو زیادەیـەی مـانگی یـەك و دوو، دوایـی تـەعویز بکرێتـەوە، بـۆ ئـەو کەسـانەی کـە ئـەو زیادەیـە دەیانگرێتـەوەو خرایـە دەنگدانـەوەو، کـۆی دەنگـی ئەندامانی پەرلەمانی بەدەست هێنا، بۆیە لە خـاڵی (د)دا ئـەو خاڵـەی بـۆ زیـاد بکرێـت کـە ئـەو زیـادەی لـە مانگی یەك و دوو تەعویز بکرێتەوە بۆ شەهید و کەم ئەندام و هەموو ئەو زیادانـە، بەتایبـەتی کـە دەنگـی لەسەر دراوە، ئەندامانی پەرلەمان پەسندیان کردووە، بۆیە جێی خۆیەتی بنووسرێت و، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، ڕێزدار شاهۆ فەرمووو.

بەڕێز د.شاهۆ سعید فتح الله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەرباری ئەوەی من تەئیدی هەموو قسەکانی هاوکارم کوێستان خان و هەروەها پێشتر کاك عبدالرحمن و ڤیان خـان و چـەند هاوڕێیەکی ترم لە فراکیسۆنە جیاوازەکان دەکەم، کە باسیان لـە نەهێشـتنی پلـە بەنـدی کـرد لـەنێوان شـەهیداندا، هـەروەها زیادەی مووچەی وارسی شەهیدان و شەهیدانی هاووڵاتی و خاوەن پێداویستیە تایبەتیەکان، کە باس لـە ژمارەکـان کـراو بـاس لە ڕێژەی سەدی کرا، من حەز ناکەم دووبارەیان بکەمەوە، هەروەها پێشنیار دەکەم کـە زینـدانیانی سیاسـی کوردسـتان هـەمان قانونی ژمارە (4)ی ساڵی 2006ی عێراقیان بەسەردا جێ بەجێ ببێت، هەمان ئەو برە مووچەیان پێ ڕەوا ببینرێـت، کـە لـە عێراقدا وەریدەگرن، هەروەها لە خاڵی دوودا کە باسی کەسوکاری شەهیدانی ئەنفال کراوە، شەهیدانی کیمیابارانیشی بخرێتـە سەر، سەبارەت بەوەی کە چۆن جێگەی بۆ بکرێتەوە؟ بە ڕەئی مـن دەکرێـت زۆر بـە ئاسـانی جێـی بـۆ بکرێتـەوە، بکرێـت لـە ئیحتیاتی وەزارەتی دارایی، دەکرێت لە هەموو ئەو پارانەی کە گل دەدرێنـەوە لـەو پرۆژانـەی کـە هەڵوەشاونەتەوە، دەکرێـت لەو بڕیارەی کە درا سەبارەت بەوە کە کادیری حزبی، ئەوانـەی کـە دەوام ناکـەن و مووچـەیان هەیـە، مووچـەکانیان ببڕێـت و بخرێتە سەر مووچەی وارسی شـەهیدان و خـاوەن پێداویسـتیە تایبەتـەکان، هـەموو ئـەو پـرۆژە حزبیانـەی، یـاخود نزیـك لـە حزب پارەیان بۆ تەرخان کراوەو ئیلغا کراوەتەوە، هەمووی بدرێت بە شەهیدان و بە وارسی شـەهیدان و خـاوەن پێداویسـتیە تایبەتەکان، من زۆر تەئیدی ئەو قسەی کاك عەدنان دەکەم سەبارەت بە تەرشیق، ئایا تەرشـیقی وەزاری بڕیـارێکی سیاسـییە؟ یاخود بڕیارێکی مالییە؟ ئەگەر ئێمە باس لە تەرشیق بکەین، بەڵام ئەو تەرشیقە، نەبووە بە واقیعێکی ئـابووری چ مانایـەکی هەیە؟ مانای چیە ئێمە وەزارەتەکان لە بیست و هەشتەوە دەبن بە نۆزدە؟ بەڵام بودجـەی مەجلیسـی وزەرا سـەدو سـی ملیـار زیاد بکات، ئەمە مانای ئەوەیە ئەو تەرشیقە نەك هەر نەکراوە، بەڵکو بەپێچەوانەکەی کـراوە، هـەروەها تەئیـدی ئـەو قسـەی کاك عەونی و هەموو هاوڕێیەکان دەکەم، سەبارەت بەوەی کە هەر زیادەیەك بچێتە سەر مووچەی وارسی شـەهیدان و خـاوەن پێداویستیە تایبەتەکان لە 1/1ـەکەوە ئەژمار بکرێت، هەمووی بەسەر یەکەوە پێیان بدرێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، ڕێزدار بورهان فەرمووو.

بەڕێز برهان رشيد حسين:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

دەربارەی شەهیدەكان قسە زۆر كرا، منیش هەمان رەئیم هەیە، هەموویان دایك و باوك و برایان هەیە و جەرگیان سووتاوە، بە یەك چاو سەیر بكرێن لە حیساب كردندا، ئەوە شتێكی زیاتر مەعنەوییە، بەنیسبەت ئەو مەعاشی شەهیدانەوە، ئێمە رەئیمان وایە ئەوە لە 30٪ بۆ چوار سەد هەزار بۆ شەش سەد هەزار دینار زیاد بكرێت، ئەوەی حەوت سەد هەزار دینار بۆ ملیۆنێك لە 20٪ زیاد بكرێت، هی ئەنفال و كیمیاباران لە 100٪ زیاد بكرێت، بە هەمان شێوە شەهیدی هاووڵاتی لەڕاستی پەنجا هەزار دینار، بەڕاستی ئەگەر من بچمە جێگایەك، بۆ باسی ئەوە بكەن وارسی شەهیدێك پەنجا هەزاری دەدەنێ، من ئەندام پەرلەمان بم، بەڕاستی لەگەڵ رێزێكی زۆرمدا یەعنی ئەو پارەیە زۆر زۆر كەمە، مەوزوعی موعەوەقین، موعەوەق كەم ئەندام دەگرێتەوە، بەڕاستی ئەگەر بێینە سەر موعەوەق، ئێمە خەڵكێكی ترمان تالاسیمای هەیە، خەڵكێكمان هەیە بە بڕیاری دادگا، ئەوە زیاتر لە دادگا كە ئیحالەی لیژنەی تووبی دەكات، دەردەكەوێت لە رووی نەفسیەوە عەجزی هەیە، ناتوانێت بەرگری لە خۆی و مافەكانی بكات، بۆیە هەر لەماددەی (32)ی دەستووری عێراقیشدا، كە بەپێی ماددەی (13)ی دەستووری دائیمی عێراق مولزەمە لە هەموو عێراق زەوی ئیحتیاجاتی خاصە دەبێت دەوڵەت ریعایەتی بكات، ئێمەش بەشێكین لەم دەوڵەتە ئیتیحادیەی ئێستا هەیە، ماددەی (132)ش تەئشیری كردۆتەوە، وەكو گوتم بەپێی ماددەی (13) مولزەمە كە بیكەین بە زەوی ئیحتیاجاتی خاصە، بۆیە ئێمە داوا كارین لە هەر حاڵەتێكدا ئەو كەم ئەندامانە لە سێ سەدو پەنجا هەزار دینار مەعاشیان كەمتر نەبێت، بۆ مەوزوعی دابین كردنی پارەش، بە رەئی من ئێستا من تەقریرێكی ئیقتیصادیم لەبەردەم دایە، سەرۆكایەتی ئەنجومەنی وەزیرانی كوردستان دوو سەدو هەژدە ملیاری بۆ دابین كراوە، لە هەشتاو قوصور ملیارەوە كراوە بە دوو سەدو هەژدە ملیار، لە كاتێكدا سەرۆكایەتی ئەنجومەنی وەزیرانی عێراق سەد ملیار دیناری بۆ دابین كراوە، كە ئەنجومەنی وەزیرانی عێراق بودجەی ئەمانەی مەجلیسی وەزیران و سەرۆكایەتی و ئەنجومەنی ئاسایشی نیشتمانی و دەستەی پشكنین و سەرچاوە تیشكدارەكان و دیوانی وەقفی شیعی و دیوانی وەقفی سونی و دیوانی مەسیحیەكان و تائیفەكانی تر و نووسینگەی سەرۆكایەتی هێزە چەكدارەكان و دەزگای موخابەرات و بەڕێوەبەرایەتی چەك داماڵین و تێكەڵ كردنی میلیشیاكان و دەستەی ئیستیسماری لەگەڵە، ئینجا سەد ملیارە، هی ئێمە دوو سەدو هەژدە ملیارە، بەڕاستی دەكرێت موناقەلە بكرێت لەمە بۆ خزمەت كردنی ئەو خەڵكە، یەعنی چیتر مەحروم نەبن بەو شێوەیە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، رێزدار اسماعیل فەرموو.

بەڕێز اسماعیل سعید محمد:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

دیاره بابەتی شەهیدان زۆری لەسەر وترا، من نامەوێت دووبارەی بکەمەوە، هەروەها کێشەی زیندانیانی سیاسی ئەگەر بێتەوە یادمان پارساڵ لە هەمان قاعەدا، لە هەمان رۆژ، لە هەمان بابەتی بودجەدا باسکراو کێشەکان چارەسەر نەکرا، بەداخەوە تاکو ئێستا کێشەکە بە هامشی ماوەتەوەو زیندانیانی سیاسی بەراستی نارەحەتن، من داوا دەکەم بەراستی یان یاسای ژمارە (4)ی عێراقی، یان یاسایە موشابهی ئەو یاسایە جێ بەجێ بکرێت، بۆ ئەوەی ئەو کێشەیە چیتر بەو شێوەیە نەمێنێتەوە.

سەبارەت بەو پێشنیارەی کاك عومەر سدیق هەورامی کردی، بەراستی ئەگەر لیژنەی یاسایی بتوانن رێگا چارەیەکمان بۆ بدۆزنەوە، بتوانین بودجەکە دەوڵەمەند بکەین، ئێستا سێ وەزیری بەڕێز لێرەن، دووانیان بە تەئکید هەم وەزیری سامانە سروشتیەکان، هەم وەزیری کارەبا وەکو ئێمە گلەییان هەبوو لەسەر بودجەکە، هەماهەنگی نەکرا بوو لەنێوان وەزارەتەکان، من داوا دەکەم لە بەشی یاسایی رێگا چارەیەك بدۆزنەوە بەوەی زیاتر بودجەکە دەوڵەمەند بکەین، چونکە بودجە ساڵی یەك جار موناقەشە دەکرێت و پەیوەندی هەیە بە تاك تاکی کۆمەڵەمەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، رێزدار سۆزان خان فەرموو.

بەڕێز سۆزان شهاب نوری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من بەدەست خۆم نەبووە کە باوکم سەرکردە بووە، کەس ئیش بۆ هیچ کەسێك ئیختیار ناکات، خۆی کردوویەتی و ئەو رێزلێنانەی کە دەدرێت، رێزلێنانێکە تەعویزی ئەو وەختە ناکاتەوە کە تەخەروجم کرد باوکم لە لاوە نەبوو، لەبەر ئەوە بەپێی یاسا پلە بەندی کرا، لەناو ئەم هۆڵەدا زۆرترین موناقەشە کراو زۆرترین دیفاعیشم کرد لەو مەوزوعە، وەك چۆن بەڕێزێك لێرە ئیشارەتی پێدا وتی پلە بەندی لەناو سیستەمی تەقاعودی لەبەینی جوندیەك و ئەفسەرێکدا فەرق هەیە، ئەوەش بە هەمان شێوە کراوەو زۆرترین دیفاعیشمان کردووە، ئێستاش پرۆژەی هەموار کردنی یاسای شەهیدان و ئەنفالکراوەکان ئەوەتا لەبەر دەستی ئێمەدایە، بەم زووانە رەوانەی دەکەین بۆ لیژنەی یاسایی، بودجە هی ئەوە نییە کەس بیکاتە بانگەشەو موزایەدە کردن، بەس ماڵی شەهید خۆی دەزانێت چی لە کیس چووە، بەس خۆی دەزانێت، کەسی تر ناتوانێت ئەو موعاناتانە تەقدیر بکات، دایکە، باوکەکە، کچەکە، کورەکە، ژنەکە، خوشکەکە، برایەکە دەزانن چیان لە کیس چووە، بە هیچ پارەیەکیش تەعویز ناکرێت، من ئێستا ئەگەر رۆژانە یەك ملیۆن دۆلاریشم بدەنێ، هێشتا تەعویزی ئەوە نادات رۆژێك لە رۆژان کە خەفەتێکم لە دڵدا بوو، تووشی شکستی هاتووم، کە موشکیلەیەکم هەبوو باوکم دەستێ بێنێ بەسەرمدا، با لەوێوە سەیری بکەین ئێمە، سەبارەت بەوە کە ئێمە من خۆم شەخسیەن پشتگیری لەو زیاد کردنە دەکەم، مولاحەزەم لەسەر ئەوە هەبوو، هیوادارم وەزیری دارایی ئەو وەڵامەم بداتەوە، ئایا شەهیدانی کیمیاباران کەمترین مووچەیان چەندە؟ چونکە ئەگەر مەقتوع بێت بە سێ سەد هەزار دینار، دەبێت داخیلی ئەو ریزبەندییە بکرێت، چونکە لێرە باسی سێ سەد هەزارەکە نەهاتووە، هەر لە ماددەی (83)دا لێرەدا دەگوترێت هیچ پێشنیازێکی زیاد کردنی نەفەقات، یاخود نەفەقاتی نوێ دروست بکرێت، یان تەخفیزی واریدات بکرێت پێشکەش ناکرێت، ئەگەر هاتو تۆ نەڵێی، واتا دیاری نەکەین من لە کوێوە سەرچاوە کەی دیاری دەکەم، هیوادارم بەڕێز وەزیری دارایی تەوزیحاتمان بداتێ لەسەر ئەوەی لەکوێ دەتوانێت ئەو پێشنیارانەی کە باس کران؟ چۆن دەتوانێت جێ بەجێی بکات؟

هەر خۆی بە مەنتیق و لۆجیك دەڵێت لە ئاخیر لاپەرە بەپێی ئەم یاسایە، دیارە من نازانم و نایبینم لێرەدا هاتبێتە ئەو نەصە (على مجلس الوزراء والجهات ذات العلاقة تنفيذ احكام هذا القانون)، خۆی بودجە دەڵێت لە 2010/1/1ـەوە هەتاکو 2010/12/31، یەعنی ئەم زیادانە ئەگەر ئێمە بشنووسین (من تاريخ 1/1) هەر خۆی لۆجیك و مەنتق وا دەڵێت بودجە لە یەکی مانگەوەیە تاوەکو دوازدەی مانگ، سەبارەت بەوانەی کە ئەو دەنگۆیەش کە دەڵێت با بینێرینەوە بۆ دەوڵەمەند

کردنی، من پێموایە لیژنەی یاسایی با رەئی خۆی بدات، چونکە ئێمە دەنگمان لەسەر ئەو بابەتـەدا، پێموایـە دوو جار دەنـگ نادرێت لەسەر یەك بابەت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، نوقتەی نیزامی فەرموو.

بەڕێز برهان رشید حسین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

جارێ یەکەم شت باسی موزایەدەو شتی هەڵبژاردن کرا، ئێمە لێرە دانیشتووین نوێنـەری هـەموو میللـەتین، لە هەموو گروپە سیاسیەکان، من خۆم بە نوێنەری هەموویان دەزانم، حەق نییە ئێمە موناقەشەی ئوموری عامە دەکەین، باسی موزایەدە دەکرێت، یەکەم بکوژێتەوە لە پرۆتۆکۆلدا، ئەمە یەك.

دووەم/ شت بیانوویەك هێنرایەوە بۆ زیاد کردنی مووچەی ئەنفال و شەهیدو موعـەوەق و ئەوانـە، دەڵێـت ئەگەر رێگەی ئەنجامدانی پێشنیارەکە روون نەکاتـەوە، ئێمـە رێگاکـەمان روون کـردەوە گوتمـان دوو سـەدو هـەژدە ملیـار میزانیـە دانـراوە بـۆ سـەرۆکی ئەنجومـەنی وەزیـران، لـە بەغـدا سـەد ملیـارە کـە ئـەو هـەموو موئەسەساتەی لەگەڵە، ئێمە روونمان کردەوە کە پارەیەکی زۆر، ئەو رۆژەش کاك شێخ گوتی منح و ئیعانات پارەی زۆرمان هەیە بۆ موخەصەصاتمان داناوە ترلیۆنێـك و شەسـت ملیـاری تـر کارەبـا هەیـە، کـە وەزیـری سامانە سروشتیەکان دەڵێت ئێمە.........

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

تکایە دانیشە، سۆزان خان نوقتەی نیزامیت هەبوو، فەرموو.

بەڕێز سۆزان شهاب نوری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لە هەموو ئەو قسانەی کە دەکرێت ئیتر هەرچی بابەتێك بێت بۆ بانگەشەی هەڵبژاردن بـە کـار دەهێنرێـت بۆ ئیسارەی مەشـاعیری خـەڵك، بـۆ هەرچـی شـتێك بێـت، ئێمـە لێـرە ئـازادین لـەناو پەرلـەمانی کوردسـتان هەرچی دەڵێین، بەڵام هیوادارم خراپ بەکار نەهێنرێت، من مەبەسـتم ئەوەیـە، بودجـە هـی رۆژێـك و دوو رۆژ نییە، بودجە هی یەك دانەساڵە، گوتومە خراپ بەکار نەهێنرێت، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو کاك شێرزاد.

بەڕێز شێرزاد عبدالحافظ شریف:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من لەڕاستیدا دوو نوقتەی نیزامیم هەیە، یەکیان/ هەستم کرد سەرۆکایەتی پەرلەمان بەتایبەتی جـەنابت غەدرێکتان لە من کـرد لـە یەکـەم جار کـە قسـەم کـرد، قسـەکەتان پـێ بـڕیم، بـەڵام زۆری تـرم بـینی لـەو ئەندامە بەڕێزانە، کە تەقریبەن هەمان قسەیان دووبارە کردەوە، کەسێکیان قسەیان پێ نەبڕا، ئەوە یەك.

دووەم/ نوقتـەی نیـزامیم لەسـەر ئـەوەی سۆزانی خاڵـە شـەهاب، مـن بەڕاسـتی تەئیـدی دەکـەم، لـە 100٪ تەئیدی دەکەم، بەڵام ئەو پێویستەی کە منداڵی شەهید پێویستیەتی بۆ هـەموو منـداڵی شـەهید پێویسـتە، نەك بەس منداڵی سەرکردە، هەموو منداڵەکان پێویستیان بەوەیە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

نەقدەکەت لەجێ خۆیەتی راستە، کەرەم بکە سۆزان خان.

بەڕێز سۆزان شهاب نوری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من نەمگوتووە هەر منداڵی سەرکردە موعاناتی هەبووە، گوتومە هەموومان موعاناتمـان هـەبووە، هـیچ بـڕە پارەیەك و زیاد کردنێکیش تەعوزیری ئەو نوقصانیانەمان ناداتەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، ڕێزدار ئەڤین خان فەرمووو.

بەڕێز ئەڤین عمر احمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

هەڵبەتە هەڤاڵانم ئەندامانی پەرلەمان ئەوەندە باسی شەهیدان و ئەنفالکراوەکان و کەسوکاری شـەهیدانی هەڵەبجـەیان کـرد، باوەڕ بکەم لەوە زیاتر قەبول ناکات منـیش ئەوەنـدەی تـر لەسـەری بـاس بکـەم، جا بۆیـە دەڕۆمـە سـەر ماددەکـە خـۆی، مـن هەندێك تێبینیم هەیـە لەسـەر صیاغەو داڕشـتنەوەی ماددەکە، یەکـەمیان/ ئەوەیـە لەنەصـە عەرەبیەکـە ئێمـە دەبیـنین لـە تەصنیف و تەرقیم کردنەکە تۆزێك پاش و پێش و هەڵەی تیایە، ئەگەر ئەوە چاك بکرێتـەوە جارێکی تـر، بـەڵام لـە نەصـە کوردیەکە بەباشی هاتووە، تەنها ئەوە نەبێت کە (أ و ب) کراوە، بەڵام خاڵی سێیەم، کە باسی کەم ئەندام و ئەو شـتانە دەکـات بکرێت بە (ج)، ئەوە تێبینی یەکەمم.

تێبینی دووەمم/ من بە تەواوەتی پشتگیری ڕەئیەکەی شلێر خان دەکەم کەوا وشەی کەم ئەندام بووە بـە خـاوەن پێداویسـتیە تایبەتەکان، هەروەها وشەی موعەوەقین بگۆڕدرێت بۆ (ذوي الاحتياجات الخاصة)، چـونکە ئـەوە شـتێکی عالەمیـەو هـەروەها مەعنەویەن لەگەڵ ئەوانە، ئەو بەشـە خەڵکـە، ئـەو جـۆرە خەڵکانـە دەبێـت ئێمـە بـەو شـێوەیە تـەعامولیان لەگـەڵ بکـەین و ڕێزیان لێ بگرین لەو بارەیەوە.

هەروەها لابردنی وشەی شارستانی، شەهیدی شارستانی، منیش پشتگیری ئەو ڕەئیە دەکەم، کەوا وشەی شارستانی هەڵبگیرێت، تەنها بمێنێتەوە بە شەهیدی هاووڵاتی، دەستخۆشی لە لیژنەی یاسایی دەکەم بۆ ئـەو پێشـنیارەی کردوویانـە بـۆ ئـەو زیادانـە، من پێشنیارێکیش پێشکەش دەکەم، ئەگەر بکرێت شەهیدی هاووڵاتی کە ئەو بڕەی بۆ زیـاد کـراوە، کـە پـەنجا هـەزارە بکرێـت بە سەد هەزار دینار، داوا لە وەزیری دارایی دەکەین، کەوا ئەوان ڕێگایەك بدۆزنەوە بۆ چارەسەر کردنی ئەو زیادەو شـوێنێکی بۆ بدۆزنەوە، ئەو فیئە خەڵکە کە خاوەنی شەهیدن ئەوانش ئەو منحەیان بۆ زیاد بکرێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، نوقتەی نیزامی ڤیان خان فەرمووو.

بەڕێز ڤیان عبدالرحیم عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من تەئیدی هەمان قسەکانی سۆزان خان دەکەم کە دەڵێت ئێمە کچی شەهیدین و موعاناتمان هەیەو بە هەمان شێوە، منیش بە هەمان شێوە کچی شەهیدم و زۆر لەگەڵ ئەوەشدام کە موعاناتمان هەبووە، بەلاّم من لەگەڵ ئەوە نیم کە بەناوی شەهیدی سەرکردەوە راستە مەعاش وەردەگرم، بەلاّم لەگەڵ ئەوە نیم بەدەر لە یاسا وارسەکەی شمولی ئەو مەعاشە نەکات، مەعاشی بدرێتێ و جیا بکرێتەوە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ڤیان خان ئەمە نیزامی بوو؟ توخوا خۆت بڵێ، رێزدار کاك اسماعیل فەرموو.

بەڕێز اسماعیل محمود عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی شازدە لە پرۆژە یاسای بودجەی هەرێمی کوردستان، من بە ماددەیەکی زۆر پرشنگداری دادەنێم لەناو ئەو پرۆژە یاسایە توانیویەتی بەشێك لە کەموکورتی و ژیان و گوزەرانی شەهیدەکانمان چاك بکات، بەوەی کە حکومەتی هەرێمی کوردستان بڕیاری داوە لە بودجەی ئەمساڵ سەدو چل ملیار بۆ کەسوکاری شەهیدان لەو ماددەیەدا زیاد بکرێت، کە هەمووی دەگرێتەوە لە کەسوکاری شەهیدان و ئەنفال و کەم ئەندام، ئەوە پێموایە رێژەیەکی زۆر باشەو ژمارەیەکی بەرچاوە لە بودجەی هەرێمی کوردستان بۆ کەسوکاری شەهیدان زیاد کراوە، منیش دەنگی خۆم دەخەمە پاڵ دەنگی هەموو ئەندامانی پەرلەمانی کوردستان هەرچی بۆ شەهیدە سەربەرزەکانمان بکرێت هێشتا هەر کەمە، بەلاّم دەبێت ئێمە ئەوەمان لەبەرچاو بێت، کە دەزانین بودجەی هەرێمی کوردستان چەندە؟ چۆن رێك خراوە؟ هەموومان دەزانین لە رۆژانی پێشتر موناقەشەیەکی زۆر کراوە بە یاسا هەموو بودجەکە رێکخراوە، ئەگەر ئێستا هەر بەشێك لە بەشەکان کەم بکرێتەوە، رەنگە تەئسیر لە شوێنەکانی تر بکات، ئێمە لەکوێ کەم بکەینەوە؟ مەسەلەن ئێستا لە پێشمەرگەی کەم بکەینەوە تەئسیری لێ دەکات، لە سندوقی تواناسازی کەم بکەینەوە تەئسیری لێ دەکات، کە دەنگیشمان بۆ داوە، لە هەموو ئەوانەی کە لە یاسایەکەدا هاتووە لە هەر کوێ کەمی بکەینەوە، رەنگە تەئسیر لە بڕگەو ماددەکانی تر بکات کە لە یاسایەکەدا هاتووە، کە باس لەوە دەکرێت جەنابی وەزیری دارایی لێرەیە باس لەوە دەکرێت دوو سەدو هەژدە ملیار لە میزانیەی حکومەتی هەرێمی کوردستان، بودجەی ئەنجومەنی وەزیرانە، ئێمە خۆمان بڕیارماندا سەدو بیست ملیاری بۆ سندوقی تواناسازییە لەو پارەیە، باقیەکەی تری لە ئەنجومەنی وەزیرانە، لەکوێ ئەو هەموو پارەیە شوێنی دەکەیتەوە بۆ شەهیدان؟ ئەوە نازانم ئەگەر هەڵە نەبم جەنابی وەزیری دارایی دەتوانێت ئەو مەسەلەیە باس بکات، کە باس لەوە دەکرێت موقارەنە بە ئێرەو بە بەغدا دەکرێت، سەدو بیست ملیاری بەس بۆ سندوقی تواناسازی، دوێنێ ئێمە هەر لەو هۆڵەدا بڕیارمان لەسەردا بەزۆرینەی دەنگیش بوو، کە بۆ سندوقی تواناسازی لە ئەنجومەنی وەزیران سندوقێك هەیە، نازانم ئێمە لە کوێی کەم بکەینەوە ئەو

پارەیە؟ ئەگەر زیاد بکرێتن من لەگەڵ ئەوەدام بەهەر شێوەیەك بێت بتوانین بۆ شەهیدەکان زیاد بکەین، بەلاَم پێموایە دەستکاری هەر برِگەیەك و ماددەیەك لەوانە بکەین تەئسیر لەبودجەکە دەکات، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، ڕێزدار هاژە خان فەرمووو.

بەڕێز هاژە سلێمان مصطفى:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من دەستخۆشی لەو هەنگاوەی حکومەت دەکەم بە زیاد کردنی مووچەی کەسوکاری شەهیدان و قوربانیانی ئەنفال و چەکی کیمیاوی، دەربارەی برِگەی ئەلف بەڕاستی من هیچ پاساوێك نازانم بۆ جیاوازی لەنێوان شەهیدان، یەعنی شەهید هەر شەهیدە، بۆیەش جیاوازییەکە وای لێ هاتووە هەتا جیاوازی لەنێوان شەهیدی حزبەکانیش کراوە، بۆیە ئێستا دەبینم جیاوازییەکە زیاتر بووە، چونکە ئەگەر پێشتر چوار سەد هەزار بووە، صنفی یەکەم حەوت سەد هەزار دینار بووە، صنفی دووەم چوار سەد هەزار دینار بووە، ئێستا بووە بە ملیۆنێك و سی و دوو هەزار، صنفی دووەمیش شەش سەد هەزار، واتا ئێستا فەرقەکە چوارسەدو سی و دوو هەزار دینارە، کە پێشتر سێ سەد هەزار بووە، دەربارەی خالَی (ب) منیش لەگەڵ ئەو رەئیەم کە وشەی شارستانی هەڵبگیرێت، دەربارەی برِگەی سێیەم، بەڕاستی پشتگیری لە لیژنەی یاسایی و دارایی دەکەم بە زیاد کردنی مووچەی کەم ئەندامان لە سی هەزار بۆ سەد هەزار، برِگەی (ب) لە پەنجا هەزار بۆ سەدو پەنجا هەزار دینار، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، ڕێزدار دکتۆر ئەحمەد فەرمووو.

بەڕێز د.احمد ابراهيم علي:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

منیش لەگەڵ بەڕێز حاکم رزگار هاوڕام کە پێویستە صیاغەی ئەو ماددەیە بکرێتەوە، بەتایبەتی برِگەی شەهیدان و شەهیدی هاوولاَتی، من پێم باشە (ذوي الشهداء) کەسوکاری شەهیدان بکرێتە کەسوکاری شەهیدانی سەنگەر، ئەوەی تریش بکرێتە شەهیدی هاوولاَتی، دەربارەی وشەی شەهیدی شارستانی، من پێموایە وشەی شارستانی بەکارهێنانی نارێکە هەر مەدەنیەکە خۆی بەکاربێت شەهیدی مەدەنی (هاوولاَتی) بێت.

دەربارەی موعالەجەی ئەو زیاد کردنانەی کە دەکرێت، هەندێکی خۆی حکومەت پێشنیاری کردووە کە زیاد بکرێت، خۆی هەندێك پێشنیارەکە لە حکومەت خۆیەتی کە پێشنیاری کردووە ئەو مووچانەی کەمن زیاد بکرێت، هەندێکیش لە لیژنەی یاسایی و داراییەوە پێشنیاری زیاد کردنیان کراوە، ئێمە پشتیوانیان لێ دەکەین بەڕاستی، بەلاَم دەربارەی شەهیدی هاوولاَتی ئەو برِە پارەیە بەڕاستی زۆر کەمە، پێویستە بە لایەنی کەم حەدی ئەدنای لە سەد هەزار کەمتر نەبێت.

بۆ موعالەجە كردنیان، بەڕاستی هەندێك لە ئەندامانی پەرلەمان هەندێك پێشنیاریان كردو ئیشارەتیان بە هەندێك شتدا، دوێنێش بەڕێز وەزیری دارایی بۆ مەسەلەی سندوقی تواناسازی كوردستان ئەو سەدو بیست ملیارە گوتی لە مەساریفی ئوخرا جێی بۆ دەكەینەوە، وابزانم دەكرێت ئەمەش لە مەساریفی ئوخرا جێی بۆ بكرێتەوە، ئەگەر دوایی بەڕێز وەزیری دارایی روون كردنەوەی زیاترمان بداتێ.

دەربارەی ئەو مێژووە كە بەرواری 1/1 كە پێشنیار كراوە، منیش پشتیوانی لێ دەكەم، بەلاَم پێویستە لە دوا مادده كە ماددەی (26)ـە، كە دەبێتە ماددەی (26) لێرەیە (27)ـە، كە دەڵێت (یعتبر نافذاً) بۆشاییەش لە 2010/1/1، سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، رێزدار فازل فەرموو.

بەڕێز فاضل حسن اسماعیل:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

سەبارەت بە شەهیدان، منیش لەگەڵ ئەو رەئیەم كە پلە بەندی نەمێنێت، لەبەر ئەوەی شەهید بوون دوا پلەیە، بەلاَم دەكرێت ئەگەر جیاوازییەكیش هەبێت لە مووچەكان لەسەر ئەساسی ئەوە بێت كە ژمارەی ئەو كەسانەی كە ژیانیان لەسەر ئەو مووچەیە، پێشنیارێكیشم هەیە لەوانەی كە برگەیەك زیاد بكرێت لەو ماددەیە سەبارەت بەو خێزانانەی كە بێ سەرپەرشتن، یان ئەو كەسەی كە دەیانژێنن نەماوە، یان بەهۆی نەخۆشی پەككەوتە، لەوانەیە زۆر جار هەموویان بینوویانە لە تەلەفزیۆنەكان پیشان دەدات، بەڕاستی ئەوانە زۆر پێویستە شتێكیان بۆ بكرێت، سەبارەت بە پاساوی ئەوەی كە برە پارەكەش لەكوێ بێنن؟ من پێموایە ئەوەش ناكاتە پارەیەكی زۆر، وابزانم تێبینیەكیشم لەسەر هەڵەیەكی بیركارییە لەسەر مەسەلەی رێژەكان 25٪ و 15٪، یەعنی لە چوار سەد هەزار بۆ شەش سەد هەزار لە 25٪ نییە، لە 50٪یە، ئەوی تریش تەقریبەن بە هەمان شێوە نزیكە لەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، رێزدار هاوڕاز فەرموو.

بەڕێز هاوڕاز شێخ احمد حمد:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

تەبعەن من دەستخۆشی زۆرم هەیە، بەڕاستی بۆ زیاد كردنی ئەو مووچەیە بۆ كەسوكاری شەهیدان و قوربانیانی ئەنفال و چەكی كیمیاوی، بەڕاستی جێگای رێزە هەرچەندو هەرچی بۆ شەهیدان بكرێت، ئەوان لەوە شایەن ترن، منیش بەڕاستی وەكو كەسێك لە خانەوادەكەم سێ كەسم شەهیدە، گوللە باران كراون لەسەر هەڵوێستی سیاسی و كوردایەتی بە دەستی رژێمەوە، من وادەزانم هەرچی بكرێت بۆ خانەوادەی شەهیدان تەعویزی ئەو موعاناتە گەورەیە ناكاتەوە، كە لەلایەن لە دەستچوونی كەسوكار بەڕاستی، من لە برگەی (ب) خاڵی سێ بەڕاستی سەبارەت بە كەم ئەندامان زیاتر دەمەوێت قسە بكەم، كەم ئەندامان من نازانم بە هەرچی پێوەرێك باس لەوە بكەین ئەم برە پارەیە زۆر زۆر كەمە، لەكاتێكدا بەڕاستی كەم ئەندام لە هەرێمی ئێمەدا زۆر زۆرە، بەهۆی هەر هۆكارێكی مین بێت، یان هەر هۆكارێكی تر بێت، كە بەشێك لە جەستەی لە دەستداوە، من نازانم حەز دەكەم ئەوە بكەمە دوو برگە، برگەی یەكەم/ ئەو كەسانەی، ئەو كەم ئەندامانەی كە كاریان هەیە بەجۆرێك ئەم پارمەتیەیان بۆ سەرف بكرێت، ئەوانەی كە كاریان نییە بەجۆرێكی تر بۆیان سەرف بكرێت، لەگەڵ ئەوەی لە

هەرێمی کوردستاندا رێژەی بێ کاری لە 14،7٪ـە بەڕاستی، ئەوانـەی کـە ئەنـدامیان تـەواوە، ئەوانـەی کـە کـەم ئەنـدام نـین، بەلأم من لەگەڵ ئەوەدام بۆ بڕگەی یەك دەڵێم ئەوانەی کە کاریان هەیە وا دابنرێت، ئەوانەی کە کاریان هەیە بژێوی ژیانیان بەجۆرێك لە جۆرەکان بەشێکی دابین بووە لە سەد هەزارەوە بۆ دووسەد هەزار بێت، ئەوانـەی کـە کاریـان هەیـە، ئـەوەی کـە کاریان نییە، هیچ هۆکارێکی بژێوی ژیانی نییە، بەڕاستی من پێم باشە لە سێ سـەد هـەزار تـا چـوار سـەد هـەزار بێت، وەکو پێشینە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، رێزدار یاووز فەرموو.

بەڕێز یاووز خورشید عثمان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕێزان ئەندامانی پەرلەمانی کوردستان.

هەروەك لەلای بەڕێزتان ئاشکرایە کە تورکمان دووەمین میللەتن لـە کوردسـتاندا، ئـەوانیش بـە حەقیقـەت لەگەڵ برايانی کوردەکان لێرەدا بێ بەش نەبوونە لەو زوڵم و زۆرداريانـەی کـە حکومەتـەکان يـەك لـەدوای یەکی بەغدا ئاراستەی کوردستان و هەموو عێراقیشی کـرد بـوو، بۆیـە مـن پـێم باشـە لێـرە دەسـتەواژەکان داڕشتنێکی تری بۆ بکرێت، من لێرە پێشنیارێکم هەیە دەستەواژەکان بـەم شـێوەیە بنووسـرێت لـە مـاددەی شـازدەم مووچـەی کەسـوکاری شـەهیدانی کوردسـتان (بەگشـت پێکهاتـەکانی) قوربانیـانی ئـەنفال و چـەکی کیمیاوی بەم پێیە زیاد بکرێت:

أ-کەسوکاری شەهیدانی کوردستان بەگشت پێکهاتەکانیەوە بە رێژەی ئەوەندە کە رێژەکە دیـارە، وەکـو خـۆی بمێنێتەوە، یان بیگۆڕن ئەوە لەلای بەڕێزتان دەمێنێت.

ب- کەسوکاری شەهیدە شارسـتانیەکانی کوردسـتان دیسـان بەگشـت پێکهاتەکانیـەوە تـاکو میللەتـەکانی تـری کوردستانیش لەم شتە بێ بەش نەبن، زۆر زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، رێزدار عەزیمە خان فەرموو.

بەڕێز عظیمة نجم الدین حسن:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من حەز دەکەم لە سەرەتا لەبەر ئەوەی دوا کەسـم لـە دانیشتنەکەدا دوو سـەعات و نیـوە قسـە لەسـەر مووچـەی شـەهیدان و ئەنفال و کیمیاباران و ئەوانە دەکرێت، من حەز دەکەم یەك شت بڵێم لێـرە پەرلـەمان جێگایـەکی زۆر پـیرۆزو گەورەیـە، کـە بڕیار لەسەر چارەنووس و کۆمەڵایەتی و ئابووری و سیاسی و هەموو کۆمـەڵگا دەدات، دیـارە ئـەو پرسـە گرنگـەش کـە ئـەمڕۆ باسی لێ دەکرێت مەسەلەی شەهیدان و ئەنفالکراوەکانە، قسە کردن لەسەر ئەم وەزعە جێگـای ئێـرە ئـەوە نـەبوو کـە لێـرەدا ستایش و پیاهەڵدان بە شەهیدان و بە فرمێسکی تیمساحیانە بۆ شەهیدان بڕێژرێت...

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

تکایە تەواو، دانیشە، تکایە تەواو، لیژنەی یاسایی کەرەم بکەن.

بەڕێز د.رۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەبارەت بەو پێشنیارانەی کە کرا، دیارە هەمووی لە خەمی ئەوەینە کە بتوانین بە باشترین شت دابینی بکەین لەو یاسایە بۆ خاوەن پێداویستیە تایبەتەکان و کەسوکاری شەهیدان، یەك لەو پێشنیارانەی کە کرا تایبەت بوو بە زیاد کردنی بڕگەیەك بۆ جێ بەجێ کردنی ئەو ماددەیە لە 2010/1/1 پێشنیارێکی زۆر باش بوو، بەڵام ئێمە لە ماددەکانی تر کە دەنگمان بۆ داوە بڕینی 5٪ی مینح و ئیعانات و ئەوانە، ئەگەر لێرە ئەو بڕگەیە زیاد بکرێت، تەنها ئەو ماددەیە دەگرێتەوە، بۆیە لە پرۆژە یاسایەکە ماددەیەك هاتووە، ماددەی (27)ـە، کەوا هەموو حوکمەکانی لە ئەحکامی خیتامی هاتووە، هەموو حوکمەکانی ئەو یاسایە لە 2010/1/1 جێ بەجێ دەکرێت، نەك تەنها ئەو ماددەیەی کە تایبەتە بە زیاد کردنی مووچەی ئەوانەی کە ناویان هاتووە.

زۆر پێشنیاری بەڕێزتان لەیاسای ژمارە (9)ی ساڵی 2007، ئەو پێشنیارانەی کە بەڕێزتان کردتان لەو یاسایە چارەسەر کراوەو باس کراوە، یاسای ماف و ئیمتیازاتی کەسوکاری شەهیدان و ئەنفالکراوەکان، هەروەك بەڕێز سەرۆکی لیژنەی یاسایی ئاماژەی پێ کرد، کەوا پێشنیارەکانتان هەمووی لەوێ جێگای بۆتەوە، پێناسە کراوە، پێناسەی شەهید، زۆر لە ئەندامانی بەڕێز پێشنیاری ئەوەیان کرد ئەو پۆلین کردنە هەڵبگیرێت، ئەوە یاسایەکی تایبەت هەیە یاسای ژمارە (9)ی ساڵی 2007 لە پەرلەمانی کوردستان پەسند کراوە، لەو یاسایە بەو شێوەیە دانراوە، ئەگەر ئێمە هەوڵ بدەین ئەو شتانەو ئەو پۆلین کردنانە لابدەین، ئەو ە پێویستە بە پرۆژە یاسایەك ئێمە پێشکەشی بکەین بۆ هەموار کردنی ئەو یاسایە، تا ئەو یاسایە هەموار دەکرێت پابەند دەبین بە حوکم و بڕگەکانی ئەم یاسایەو پێویستە جێ بەجێ بکرێت. هەروەها ئاماژە بە یاسای ژمارە (3)ی ساڵی 2008 دەدەم، کە تایبەتە بە سندوقی پاڵپشتی کەسوکاری شەهیدان و ئەنفالکراوەکان کە زۆر لە پێشنیارەکانی بەڕێزتان بوو بۆ چارەسەر کردنی کێشەی ئەو خێزانانە لەناو ئەو یاسایەشدا هاتووەو چارەسەری بۆ کراوە.

بەڕێزان، پێشنیاری ئەوەتان کرد بوو وشەی شارستانی لابدرێت، راستە، لە یاساکە ئەو وشەیە نەهاتووە، لە عەرەبیەکە شەهیدی مواتن هاتووە، لە کوردیەکە شەهیدی هاوولاتی هاتووە، ئێمەش پشتگیری ئەو پێشنیارە دەکەین وشەی شارستانی لابدرێت.

سەبارەت بەو رێژەیەی کە پازدە پۆینت بیست و پێنج، یان بیست و پێنج بە رێژەی، بەڕێزان، ئەوە دوو رێژەیە، هەندێکیان لە 15٪ زیاد کراوە، هەندێکیان لە 25٪ زیاد کراوە، هەڵەیەکی چاپیە، کە هەردووکیان فاریزەو کۆمەیان لەنێوان کراوە، بە دوو رێژە بەپێی تەصنیفەکەی، پۆلینەکەی ئەلف و بێ کراوە.

تەبویب کردنەکە، هەروەکو کاك عبدالسلام پێشنیاری کرد راستە، ئێمە لە لیژنەی یاسایی ئێستا وا خەریکین ماددەکە سەر لەنوێ دابڕێژینەوە، پێویستی بە تەبویب کردنی فەقەراتەکانە کەوا دابڕێژرێتەوە.

باس لە هەندێك تێبینی کرا لەسەر بڕگە جیمی ئەو ماددەیە، بەڕێزان، ئێمە لە لیژنەی یاسایی پێشنیاری ئەوەمان کردووە، کە ئەو بڕگەیە لابدرێت، بڕیاری کۆتاییش هی بەڕێزتانە، ئایا دەنگ بۆ ئەو پێشنیارە دەدەن؟ یان دەنگی بۆ نادەن؟

پشتگیری لە پێشنیارەکەی شلێر خان کەوا وشەی کەم ئەندام لە هەر شوێنێك لەو یاسایە هاتووە بگۆڕدرێت بۆ خاوەن پێداویستیە تایبەتەکان، داوا لە حکومەتیش دەکەین کەوا رێنمایی دەربکات لەکاتی ئەنجامدانی هەر پرۆژەیەك، وەزارەتەکان رێنمایی دەربکەن، بۆ ئەوەی بارودۆخی ئەو کەسانە لەبەرچاو بگیرێن، کاتی پرۆژەیەك ئەنجام دەدرێت، دروست کردنی شۆستەیەك، شەقامەکان لە هەموو پرۆژەکان رەچاو کردنی بارودۆخی ئەو کەسانە بکرێت، تاکو بە ئاسانی بتوانن هاتوچۆ بکەن و ئیش و کارەکانیان ئەنجام بدەن.

باس لە زیاد کردنی مووچەی زیندانیە سیاسیەکان کرا، بەڕێزان، هەر زیاد کردنێك پێویستی بە بودجەیەکی تایبەت هەیە، ئێمەش لەگەڵ ئەوەین، بەڵام دەبێت داوا بکەین شتێك زیاد بکرێت و توانای جێ بەجێ کردنی هەبێت، ئەگەر وەزارەتی

دارایی بودجەی تایبەتی بۆ ئەوانەی داناوە، دەتوانێت جێ بەجێی بکات، ئێمەش پشتگیری دەکەین، سەبارەت بە پێشنیاری جێ بەجێ کردنی یاسایەك کە لە ئەنجومەنی نوێنەرانی عێراق ئەو یاسایە دەرچووە، ئەوە پێویستە پرۆژە یاسایەك پێشکەش بکرێت بە پەرلەمانی کوردستان، تاکو ئینفازی ئەو یاسایە بکات، ئێستا ناکرێت ئێمە بڕیاری لەسەر بدەین و ئێمە سەرقاڵی تاوتۆ کردن و پەسند کردنی پرۆژە یاسای بودجەین.

باس لە بڕگە (ب)ی ماددەکە کرا، کە وارسی شەهید پەنجا هەزار وەردەگرێت، بەڕێزان، پەنجا هەزار وەرناگرێت، ئەو پەنجا هەزارەی بۆ زیاد کراوە، ئەگەر دەنگی هێنا ئەوە زیاد دەکرێت، جگە لەوەی کە ئێستا وەریگرتووە.

پێشنیاری زیاد کردنی ئەو خێزانانەی کەوا بێ سەرپەرشتن، ئەوە لە یاسای وەزارەتی کاروباری کۆمەڵایەتی جێی دەبێتەوە، وابزانم ئەو ماددەیە واتا ئەو پێشنیارە لێرە جێی نابێتەوە لەوێ چارەسەر بکرێت.

پێشنیاری ئەوە کرا، کە وشەیەك، یاخود رستەیەك زیاد بکرێت هەموو پێکهاتەکان بگرێتەوە، بەڕێزان، بەپێی دەستوورو یاسا هەموو کەس یەکسانن، بۆیە پێویست ناکات ئێمە لە بەرامبەر وشەی شەهید ئەوە دابنێین، کە شەهیدی هەر پێکهاتەیەك بێت لە کوردستان ئەوە دەیگرێتەوە، کە وشەکەمان هێنا ئەوە شەهید هەمووی دەگرێتەوە، پێویست ناکات، پرەنسیپی یەکسانی هەیە لەنێوان دەستوورو یاساکاندا چەسپایەو کاری پێ دەکرێت، بۆیە لەگەڵ ئەوە نین کەوا ئەو پێکهاتەیە زیاد بکرێت، لەگەڵ رێزمدا.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

نوقتەی نیزامی فەرموو.

بەڕێز کوێستان محمد عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لەناو یاسای شەهیداندا شەهیدی خەباتگێڕ جیا نەکراوەتەوە، ئەوەی پێشمەرگەیە لە خەباتی سەنگەر، لەخەبات و تێکۆشان و ئەوەی لە سێدارە دراوە، نەیگوتووە سەرکردە، ئەوە شەهیدی ئەنفال و شەهیدی کیمیاباران و شەهیدی وەك شەهیدی خەباتگێڕ جیا کراوەتەوە، کێشەکە لێرەیە، شەهیدی خەباتگێڕی سەنگەرو ئەوانە جیاوازە، هەیە بە مووچەی وەزیر خانەنشین کراوە، هەیە چوار سەد هەزار دیناری هەیە، ئەمە یەك.

پێشنیارێکی تر هەبوو زیاتر لە چوار ئەندامی پەرلەمان موناقەشەیان کرد، کە ئەم بودجەیە لێرە رابگیرێت، بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان، ئەم زیاد کردن و کەم کردن و ئەم حیساباتە کە دەکرێت پێویستی بەوە هەیە، کە ئەو وەزیرە بەڕێزانەی کە دانیشتوون، بێن پیاداچوونەوەی بۆ بکەن و بزانن چەندیان پێ دەکرێت، بۆ ئەوەی ئێمە دەنگ لەسەر شتێك نەدەین دوایی نەتوانن جێ بەجێی بکەن، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

لیژنەی یاسایی، بەنیسبەت ئەو شتانەی کە باس کراوە، کە ئەو پێشنیارانەی کە لێرە هاتو تەرح کرا، لیژنەی یاسایی داواتان لێ دەکەین هەمووی وەڵام بدەنەوە، پاشان داوا لە وەزیرە بەڕێزەکان دەکەین کە موداخەلاتی تری دوێنێ و ئەمڕۆ لەو خاڵانەی کە هاتە سەرتان دەبێت بۆمان روون بکەنەوە، پاشان دەچینە سەر ماددەکانی تر، بەڵام تکایە لیژنەی یاسایی وەڵام بدەنەوە.

بەڕێز شێروان ناصح حەیدەری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەو مولاحەزاتانەی کە مـن نووسی بـووم دکتـۆرە ڕۆژان هەمووی عـەرزی جـەنابتانی کـرد، بـەڵام یـەك مەسـەلە ئاراسـتەی لیژنەی یاسایی کرا، مـن بـەش بـەحاڵی خـۆم وەکو سـەرۆکی لیژنـەی یاسـایی و وەکو ئەنـدامێکی پەرلـەمان وەڵام دەدەمـەوە، چونکە ڕەنگە ڕەئی جیا جیا هەبێت، دیارە من بۆ مێژوو و بۆ حەقیقەت لەبەردەم ئەو ئەندامە بەڕێزانـە دەڵێم پەرلـەمانی کوردستان مافی ئەوەی هەیە هەر کاتێك بیەوێت هەر یاسایەك ڕەفز بکات، یـان تەعـدیل بکات، ئـەو مافـەی هەیـە لـە هـەر چ مەرحەلەیەك بێت، سابیقەشمان لەو مەسـەلەیە زۆرە، بـەڵام ئـەوەی سـەرنجی مـنی ڕاکێشایە ئەوەیـە، کـە ئێمـە زیـاتر لـە دە موازەنـەمان پەسـند کردیـە لـەو پەرلەمانـە، بـەڵام نـەمبینیوە وەزیرێکـی بـەڕێز بێتـە پەرلـەمان بڵـێ وەڵڵاهـی مـن ئاگاداری بودجەکەی خۆم نەبوومە، کە لە ئەنجومەنی وەزیران موناقەشە کراوە، ئەمە یەك.

دوو/ من نەمبیستوە بەڕاستی لەکاتی موناقەشە کردنی موازەنەی پێشوو وەزیرێکی بەڕێز لەگەڵ ڕەفیقەکەی خۆی یـەك بـە یەکتر بڵێت من ئاگام لەو مەسەلەیە نییە، ئاگام لەو موازەنەیە نییە، باشە من چۆن موناقەشە لەسەر موازەنەیـەك بکـەم، کـە وەزیری بەڕێز ئاگای لە موازەنەکەی خـۆی نـەبێت؟ چۆن موناقەشـە لەسـەر موازەنەیـەك بکـەم و پێداچـوونەوە لەسـەر ئـەو موازەنەیـە بکـەم دوارۆژ، کـە وەزیـری بـەڕێز ئاگای لـە موازەنەکـەی خـۆی نـەبوو؟ ڕاسـتە مـن دەنگمـداوە کـە ئـەم بودجەیـە نەگەڕێتەوە بۆ حکومـەتی هـەرێمی کوردسـتان، بـەڵام ئـەم ڕاوبۆچـوونانەی کـە ئیشارەتم پێـدا لـە دوای موناقەشـە کردنەکـە دەرکەوت، بۆیە من ئەو پێشنیارەی کـە ئـەو بەڕێزانـە دایـان ئاراسـتەی سـەرۆکایەتی پەرلـەمان بکـەم، بـۆ ئـەوەی پەرلـەمانی بەڕێز قەراری لەسەر بدات، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بـەڕێزان، ڕەئـی وەزیرەکـانیش وەردەگـرین، جەلسـەکە کۆتـایی پـێ دەهێـنین، دوای نیـوەڕۆ دەسـتی پـێ دەکەینەوە، لەسەر ئەو بابەتە، چونکە ئـەوە بابـەتێکی زۆر هەسـتیارە، جـەنابی وەزیـر ڕەئـی هەرسـێکیان، چونکە خیلافێك لەوێوە دروست بوو، ئەوە چەند ڕۆژە، دەمەوێت هەرسێکیان لەسـەر ئـەو بابەتـە قسـەمان بـۆ بکـەن، ئـەم پرۆژەیـە لـەناو ئەنجومـەنی وەزیـران موناقەشـە کـراوە، یـان نـەکراوە؟ چـەند جەلسـەتان کردووە؟ هەمووتان بینوتانە؟ یان نا؟ لە هەرسێکتان دەپرسم تکایە.

بەڕێز شێخ بایز تاڵەبانی/ وەزیری دارایی و ئابووری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

وەڵامی ئەم پرسیارانەی تر نەدەمەوە، بەس ئەمـەیان وەڵام بدەمـەوە، بەنیسـبەتی ئێمـەوە سێ بـرا وەزیـر لەوێ بووینەو موناقەشە کراوە لە ئەنجومەنی وەزیران و مەجود بوونە، لە نەتیجەی زۆرینە هیچ ڕەفزێـك نەبووە لەلایەن هیچ وەزیرێکەوە، کەوا بڵێت من ئـیرادم کەمـە، مەسـروفم کەمـە، یـاخود مەسـروفم زیـادە، یاخود ئیرادم زیادەو موناقەشە نەکراوە، بودجەکەش پێشی تەقریبەن بیست ڕۆژ پـێش ئـەوە لـەلایان بـووە بۆ دیراسەت کردن، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

لەناو ئەنجومەنی وەزیران خوێندتانەوە موناقەشەتان کرد؟

هەرێمی کوردستان - عێراق
پەرلەمانی
کوردستان - عێراق

پرۆتۆکۆلەکان

57

ساڵی/ 2010 – بەرگی پەنجاوحەوت

چاپی یەکەم/ ساڵی 2010

پێرِیست

پرۆتۆكۆلی دانیشتنی دەسپێك خولی سێیەمی هەڵبژاردن – شەممە 2010/3/13 ل 5

پرۆتۆكۆلی دانیشتنی ژمارە (1)ی خولی سێیەمی هەڵبژاردن – پێنج شەممە 2010/4/8 ل13

پرۆتۆكۆلی دانیشتنی ژمارە (2)ی خولی سێیەمی هەڵبژاردن – یەك شەممە 2010/4/11 ل 65

پرۆتۆكۆلی دانیشتنی ژمارە (3)ی ی خولی سێیەمی هەڵبژاردن – دوو شەممە 2010/4/12 ل 109

پرۆتۆكۆلی دانیشتنی ژمارە (4) خولی سێیەمی هەڵبژاردن – سێ شەممە 2010/4/13 ل 217

پرۆتۆكۆلی دانیشتنی ژمارە (5) خولی سێیەمی هەڵبژاردن – چوار شەممە 2010/4/21 ل 239

پرۆتۆكۆلی دانیشتنی ژمارە (6) خولی سێیەمی هەڵبژاردن – دوو شەممە 2010/4/26 ل 293

پرۆتۆكۆلی دانیشتنی ژمارە (7) خولی سێیەمی هەڵبژاردن – چوار شەممە 2010/5/5 ل 365

پرۆتۆكۆلی دانیشتنی ژمارە (1)

پێنج شەممە ڕێكەوتی 2010/4/8

كاتژمێر (1,30)ی پاش نیوەڕۆی رۆژی پێنج شەممە ڕێكەوتی 2010/4/8 پەرلەمانی كوردستان - عێراق بە سەرۆكایەتی بەڕێز محمد قادر عبدالله(د.كمال كەركووكی) سەرۆكی پەرلەمان و, بە ئامادەبوونی بەڕێز ارسلان بایز اسماعیل جێگری سەرۆك و, بەڕێز فرست أحمد عبدالله سكرتێری پەرلەمان, دانیشتنی ژمارە (1)ی خولی سێیەم, ساڵی (2010) ی خۆی بەست.

بەرنامەی كار:

بەپێی حوكمەكانی بڕگە (1)ی مادده (20) لە پێڕۆی ناوخۆی ژمارە (1)ی هەمواركراوی ساڵی 1992ی پەرلەمانی كوردستان - عێراق, دەستەی سەرۆكایەتی پەرلەمان بڕیاری درا دانیشتنی ژمارەی (1)ی خولی سێیەمی هەڵبژاردن لە كات (1,30)ی پاش نیوەڕۆی رۆژی پێنج شەممە ڕێكەوتی 2010/4/8 دا بەم شێوەیە بێت:

1 ـ بەردەوام بوون لەسەر گفتوگۆ كردن و بڕیاردان لەسەر پرۆژە بودجەی ساڵی 2010ی هەرێمی كوردستان ـ عیراق.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

بەناوی خوای گەورەو میهرەبان.

بەناوی گەلی كوردستان، دانیشتنەكەمان دەكەینەوە، خولی سێیەمی هەڵبژاردن، ساڵی یەكەم، خولی گرێدانی دووەم، ژمارەی دانیشتن/1، ڕۆژی دانیشتن 2010/4/8، بەرنامەی كار:

بە پێی حوكمەكانی بڕگە 1ی ماددەی 20 لە پەیرەوی ناوخۆی ژمارە 1ی هەمواركراوی ساڵی 1992 ی پەرلەمانی كوردستان ـ عیراق، دەستەی سەرۆكایەتی پەرلەمان بڕیاری دا بەرنامەی كاری دانیشتنی خولی 1ی خولی سێیەمی هەڵبژاردن لە كاتژمێر 1,30 ی پاش نیوەڕۆ، ڕۆژی پێنج شەممە، ڕێكەوتی 2010/4/8 دا بەم شێوەیە بێت:

1 ـ بەردەوام بوون لەسەر گفتوگۆ كردن و بڕیاردان لەسەر پرۆژە بودجەی ساڵی 2010ی هەرێمی كوردستان ـ عیراق، داوا لە لیژنەی دارایی و لیژنەی یاسایی دەكەم كەرەمكەن بۆ شوێنی خۆیان و بەخێرهاتنی وەزیرە بەڕێزەكان دەكەین كاك شێخ بایز و كاك د.علی سندی و كاك رشید ، زۆر بەخێربێن، سەرچاوان.

ئێستا كەرەمكەن بۆ ماددەی 18 كە دەكاتە 16ی ئێستا، فەرموو كاك ڕێباز.

بەڕێز د. ڕێباز فتاح:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

من پێم وایە و هەر ئاسایی تریش بەو شێوەیە لە خاڵی بەرنامەی کار دەڵێت: درێژەدان بە کۆبوونـەوەکانی پێشوو، بەڵام ئەگەر هەموو لایەك پێم وایە بیریان دێت کە لە ئەخیر کۆبوونەوە، کە کۆبوونەوەکە کۆتـایی هات، چوار برای پەرلەمانتار داوای ئەوەیان کرد کە بودجەکە بگەڕێندرێتەوە، لەبەرئـەوەی کێشـەی تیایـە، یاخود بۆ ئەوەی کێشەکان چارەسـەر بکرێـت، جاپێم وایـە مـەفروز بـەو شـێوەیەیە کـە درێـژەدان بێـت بـە کۆبوونەوەکان، ئەگەر درێژەدان بێت بازنەدانە بەسەر ئەو خاڵە، دەبێت قسە لەسەر ئەو خاڵە بکرێـت دوای ئەوە بچینە سەر خاڵەکانی تر.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بـە نیسـبەت پێشـنیاری جـەنابت، ڕاسـتە وابـوو و موناقەشـە کـرا، بـەڵام ئەگـەر هـەمووومان لـەبیرمان بێـت، مەحاوەلەیەك هەبوو پرۆژەکە بیل فعل بنێردرێتەوە بۆ حکومەت، چونکە لە هەندێك موداخەلە بیسـتمان لە ئەنجومەنی وەزیران گفتوگۆی لەسەر نەکراوە، بەڵام وەزیرە بەڕێزەکان لێرە گوتیان گفتوگۆمان کردووە، پێشتریش لەناو ئەو پەرلەمانەدا خرایە دەنگدان کە ئایا بگەڕێتـەوە یـان بـەردەوام بێـت، بڕیـار درا بـە 66 دەنگ مقابلی 34 کە بەردەوام بین، بۆیە بەردەوام دەبین هەتا نیهایەت لـەوێش دەنگـدانێکی تـر هەیـە کـە ئایا دەگەڕێتەوە یان دەمێنێت، کەرەمکە کاك برهان.

بەڕێز برهان رشید:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەوەی کە جەنابتان باستان کرد کۆبوونەوەی ڕۆژی یەکەم بوو کە بڕیاری دا موناقەشە بکرێت، بـەڵام دوای ئەوەی ژمارەیەکی زۆر عەیب و عار لە پرۆژەی موکەرەر دا، لە پرۆژەی تەواو بوودا، دیار نەبوونی هەندێك پارەدا دەرکەوت کە ئـاخر ڕۆژ بـەڕێزت کۆبوونەوەکـەت تـەئجیل کـرد، مـن سـەرۆکایەتی موکەلـەف دەکـەم، نەك موکەلەفە، مولزەمـە، تەفسـیرێکی مـەنتقی و قانونیمـان بـداتێ ئەگـەر پرۆژەکـە، عـەیبی هـەبووە! بـۆ ئێسـتا بـەردەوام بـین لـە موناقەشـە کردنـی، ئەگـەر عـەیبی نـەبوو بۆچـی تـەئجیل کـرا ئـەو ڕۆژە؟، خـاڵی دووەمـم، بەڕاسـتی ئەگـەر لـە حاڵـەتێك دا دەچـێتە حیسـابی زۆرینـە و کەمینـەوە ئـەڕوات پرۆژەکـە ئـەو پێشنیارانەی خاڵ خاڵ دەنگی لەسـەر درا وەك نەهێشـتنی مووچـەی خـەڵکی حیزبـی لـەناو حکومـەت دا و جیاکردنەوەی فەرمانبەر لە کارمەند، وەك هەندێ خاڵی تر کە پرۆژە موکـەرەرەکان لابردرێـت، ئەوانـە بـا بکرێت بە مولحەقێك و بە ماددەیەك لە ناو یاساکە جێی بکرێتەوەو سیفەتی ملزەمی پێ بدرێت......... .

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەتەئکید بۆچوون هەبوو، برای بەڕێز هەبوو کە بۆچـوونی موختەلـەفیان هـەبوو کـە کـەموکورتی هەیـە، بڕیار ئەوە بوو کە بنێردرێتەوە گفتوگۆی لەسەر بکرێت، بۆیە ئەو کەموکورتیانەی کە بە بۆچوونی ئێوەی بەڕێز کە هەبووە، ئێستا دەتوانن لە پاشاندا بە تەوسیە یان هەنـدێك لـە ماددەکـان چـاك بکـەن و ئیزافـەی بکەن، لە ئەخیریش خۆتان دەنگی لەسەر دەدەن، یان دەڕواتەوە یان دەمێنێتەوە، کاك زانا کەرەمکە.

بەڕێز د.زانا رؤوف:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من لەسەر تەوسیەی بەڕێزتان کە باس لە ماددەی 18 بکرێت، نووسراوێك هەیە کە لە ڕۆژی 3/25 واردە کراوە بۆ پەرلەمانی کوردستان کە نووسراوی وەزارەتی سامانە سروشتیەکانە، داوا دەکات 16 و 17 و 18 لەو پرۆژە یاسایە لابربدرێت کە لەبەرامبەریش دا بەدیلیشی بۆ دۆزیوەتەوە، لەبەرئەوە من پێشنیاز دەکەم بۆ بەڕێزتان ئەگەر ئەو ماددەیە لادەبردرێت پێشتر لەسەر ئەمەیان قسە بکەین، چونکە ئەمە شتێکی تازەیە و ئێمە لە ئەخیر کۆبوونەوە باس لەم تەوەرەمان نەکردووە ئەو بڕە پارەیە چی لێ دێت و چارەسەر بکرێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، ئێستا درێژە بە کۆبوونەوەکەمان دەدەین، دەچینە سەر ئەو ماددەیە، وەختێکی تر هەیە بۆ ئەوە دەتوانی جەنابت بە تەفسیلێ لەسەری قسە بکەی، دوو کەسی تر نیزامی هەیە و وەری دەگرم و کەسی تر هەیە؟ کاك عبداللە کەرەمکە.

بەڕێزعبداللە مەلا نوری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە لە دانیشتنەکانی پێشوو تر دا داوامان کرد حیسابی خیتامی بێتە پەرلەمان........ .

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاکە ئەوە نیزامی نیە، چاوەکەم، وەختێ کە هاتینە سەر ماددەکان، ئەو جێگە ئیزافە دەکەین و کەمی دەکەین، ئەو کات دەتوانی بە کەیفی خۆت قسە بکەی، نا پرسیار نیە، فەرموو کاك کاردۆ.

بەڕێز کاردۆ محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەو بابەتەی کە کاك زانا باسی کرد، پەیوەندی بە داهاتەوە هەیە و پەیوەندی بە ماددەکەوە هەیە، ناکرێت قسە لەو داهاتە نەکرێت کە وەزارەتی سامانە سروشتیەکان باسی کردووە و موناقەشەی ئەو ماددەیە بکرێت.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

هی سامانە سروشتیەکان ناکرێتە داهات، چونکە ئەوە منحەیە و بۆ منحەش ئەگەر بتانەوێ ڕێگایەکی تر بدۆزرێتەوە کە چۆن سەرف بکرێت، چونکە منحە داخلی داهات بکەی، ئەوجا دەبێت لەو بودجەیەی کە حکومەتی عیراق پێت دەدات بیبڕیت، زۆر سوپاس، لیژنەی یاسایی کەرەمکەن، کاك عونی فەرموو.

بەڕێز عونی کمال بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

خوشك و برایانی ئەندامی پەرلەمان، هەموومان ئاگادارین لە کۆبوونەوەی نائاسایی ژمارە 9ی ڕۆژی 3/2 پەرلەمان بەردەوام بوو لە گفتوگۆکردن لەسەر بودجەی هەرێمی کوردستان بۆ ساڵی 2010 لە ئەنجام دا گەیشتینە ماددەی 18ی پرۆژەکە کە ژمارەکەی گۆڕاو بووە 16، لە ئەنجامی ئەو گفتوگۆیانەی کە بەڕێزانی ئەندام پەرلەمان پێشکەشیان کرد بۆ پەرلەمان گەیشتینە ئەو سیاغەیەی کە ماددەکە بەو شێوەیە داڕێژرا، ئێستا بۆ جەنابتانی دەخوێنمەوە:

المادة 16

1 - تتم زيادة رواتب ذوي الشهداء و المؤنفلين وضحايا الاسلحة الكيمياوية كالاتي:-

أ - ذوي الشهداء بنسبة (25)٪ و (15)٪ وكالاتي:

1 - من (400) الف الى (600) الف دينار بنسبة(25٪).

2 - من (700) الف دينار الى (1,032) مليون دينار بنسبة(15٪).

ب - ذوى الشهداء المواطنين بمبلغ مقطوع قدره (50) الف دينار.

ج - عوائل الشهداء المؤنفلين بنسبة (50٪).

2 - أ - ذوى الاحتياجات الخاصة من (30) الف دينار الى (50)الف دينار.

ب - ذوى الاحتياجات الخاصة من (50) الف دينار الى (100) الف دينار.

جەنابی سەرۆکی پەرلەمان ئەنجامی کۆی گفتوگۆکانە لەسەر ئەو ماددەیە، ئێستا پێشنیار دەکەم ئەو ماددەیە بخرێتە دەنگدانەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

پێشتر چەند موفتەرەحێك هەبوو لەلایەن زۆرینەی ئەندامانی پەرلەمانی کودرستانەوە لە گشت فراکسیۆنەکان کە ئەو نیسبەتە زیاد بێت، لەبەرئەوەی ئیلتزامێکی ماددی هەیە کە ئایا حکومەت ئەو پێشنیارەی کردووە؟ ئەو زیادەیەی میزانیەکە و ئەو زیادەی راتبانە لەسەرووی ئەوەی حکومەت تەقدیمی کردووە حکومەت تاقەتی هەیە یان نیەتی، چونکە بە پێی ماددەی 83 لە پەیڕەوی ناوخۆی پەرلەمان، (لايقبل اقتراح زيادة النفقات او احداث نفقات جديدة او تخفيض الواردات مالم يكن المقترح مشفوعا ببيان وسائل تحقيق الاقتراح)، ئێمە لە حکومەت دەپرسین ئەگەر تاقەتی هەبێت زیادی بکات، ئەوا زیادی دەکەین، ئەگەر تاقەتی نەبوو ئەوا لە خاوەنی ئەو موفتەرەحە دەپرسین و بزانین وەسیلەیەکی هەیە بۆ زیادبوونی ئەو راتبە یان نا؟ کەرەمکە کوێستان خان.

بەڕێز کوێستان محمد عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئـەوەی بـەڕێز كـاك عـونی خوێندیـەوە ئـەوە بەشـێكی زۆر لـە پێشـنیارەكانی كـە لەلایـەن ئەنـدامانی پەرلەمانەوە بووە نەخراوەتە دەنگدان، ئێمە پێشنیارەكانمان نووسیوە كە پێشتر هەمووی پێم وایە جەنابی كاك فرست سكرتێری پەرلـەمان نووسـیویەتی، پێویسـتە یـەك یـەك ئـەو پێشـنیارانە بخرێتـە دەنگدانـەوە، دەنگ دەهێنێ یان ناهێنێ؟، لەبەرئەوە ئەگەر دەكرێت من ئەو پێشـنیارانە بخوێنمـەوە كـە كـراوە، زیـاد لـە چەند ئەندامێكیش ئەو ڕۆژە پشتگیریان لێی كردووە.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

با لە جەنابی وەزیر بپرسین بزانین تاقەتی هەیە، وەكو وەزیری دارایی ئەو پارەیان هەیە یان نا؟ كەرەمكە كاك شێخ بایز فەرموو.

بەڕێز شێخ بایز تاڵەبانی/وەزیری دارایی و ئابووری:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

دیارە ئەو زیادەیەی كە ئێستاكە ئیقتراح كراوە لـە حـدودی 40 ملیـار دینـارە، ئـەوە 40 ملیـار دەگرێتـەوە، ئێمە ئەوەی كە داشكێندرا 5٪ بوو كە لە پەرلەمانی بەڕێز دایان شكاند، تەقریبەن دەكاتە 20 ملیـار، هـەر ئیزافەیەك بۆ سەر ئەم حیساباتانە ئەگەر عیلاجی نەبێت بە عەجز دەردەچێت، لەبەرئەوە ئێمە عیلاجی ئەوە وەكو گوتم 5٪ ەی كە دامان شكاند لەو دوو فەقەرەیە، لە حدودی 20 ملیار دینار دەكات، ئەمە خـۆی 40 ـە.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

لیژنەی یاسایی رەئیتان، كاك عونی فەرموو.

بەڕێز عونی كمال بەزاز:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

وابـزانم ئەنـدامانی پەرلـەمان رەئیـان وازحـە، كـە پێشـنیارەكە بـەو شـێوەیە كـرا لـەوەی پێشـتریش لـە كۆبوونەوەی پێشوو لەگەڵ جەنابی وەزیر كە بە خەتی خۆیشی ڕازی بوو كە گوتی ئیمكاناتمـان هەیـە ئـەو پارەیە زیاد بكرێت، ئێستا نازانم مەوقفەكە كو بوو!

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

كاك خورشید فەرموو.

بەڕێز خورشید احمد سلیم یونس:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

لە جەلسەی پێشتردا جەنابی وەزیر ڕەزامەندی دەربڕی لەسـەر ئـەو خاڵـە، لەبەرئـەوە مـن داوا دەكـەم ئـەو ڕەزامەندیە هەر بمێنێ،چونكە ئەمە خاڵێكی پێویستیە و مەسەلەیەكی ئینسانیە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

كەرەمكە كاك شێخ بایز.

بەڕێز شێخ بایز تاڵەبانی/ وەزیری دارایی و ئابووری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەوەی کە پێشتر قسەی لەسەر کرا باسم کردووە، هەر زیادەیەکی تر بێتە سەری، ئێستا کە دەڵێم ئەوە 40 ەو 20 ی نەفقوسانە، یەعنی وەزعەکە بەو شێوەیەیە، یەعنی لە فەقەرەکانی تردا دەبێت عیلاجی بکەینەوە، من قەسدم ئەوەیە، ئێمە ڕەزامەند بووینە، بەڵام ئەگەر لەوە زیاتر بێت بە عەجز دەردەچێت.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك د.زانا کەرەمکە.

بەڕێز د.زانا رؤوف حمه کریم صالح:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من ئەگەر بەڕێزتان ڕێگەم بدەن تەنها ئەو برگەیە دەخوێنمەوە کە خودی بەڕێز وەزیری سامانە سروشتیەکان باسی کردووە و دەڵێت ئەو بڕی 120 ملیارە و کۆی ئەو ماددەیە 120 ملیارە، بە یاداشتەکانی پەرلەمانەوە دەبێتە 140 ملیار، لێرە پێشنیاز دەکات و دەڵێت ببێتە 200 ملیار و تەغتیەش دەکرێت لەم مەجالەدا، یەعنی ئەمە بڕیارەکەیە و خۆی داوای کردووە لە ئەنجومەنی وەزیران، واتە ئێمە مەجالی عەجزمان نیە لێرە بەو شێوەیەی کە باس دەکرێت، ئەوە پارەکە زیاد کراوەو ئەو بڕەشی لێ تەئمین دەکرێت.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کەرەمکە ناسك خان.

بەڕێز ناسك تۆفیق عبدالکریم عبدالرحیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

منیش تەئکید لەو پارەیەی وەزارەتی سامانە سروشتیەکان دەکەم کە تەرحی کردووە بۆ حکومەت، ئەوە یەك، دوو، ئێمە لەو کاتەشدا موناقەشەمان کردو گوتمان ژمارەیەکی زۆر لە کەسوکاری شەهیدانی کیمیاباران 300 هەزارە راتبیان، نازانم بۆ لێرە لە 400 ەوە دەست پێکراوە؟ ئەگەر ئەو رەقەمەش زیادبکرێت بۆ ئەوەی شمولی هەمووی بکات، ئەوە هەر خاڵێکی سەربەخۆ بێت.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کەرەمکە کاك شێخ بایز.

بەڕێز شێخ بایز تاڵەبانی/ وەزیری دارایی و ئابووری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بە نیسبەتی ئەوەی لە 400 دەوە دەستی پێ کردووە جەنابی سەرۆکی پەرلەمان، ئەوە حەدی ئەدنای مووچەی کەسوکاری شەهیدان 400 هەزارە، بۆیە لەوەوە دەستی پێ کردووە، بە نیسبەتی ئەو پارەیەی کە ئەو نووسراوەی وەزارەتی سامانە سروشتیەکان کە پێشکەش کراوەو بە بەڕێزتان پێشکەش کراوە و بە ئەنجومەنی وەزیران، ئەوە یەکەم لە ئەنجومەنی وەزیران نەهاتووەتە بەردەم کۆبوونەوەو موناقەشەی لەسەر نەکراوە، ئەوە یەك، دووهەم ئەو پارەیە لە ئەسڵدا وەکو باسی کرد من خۆم ئاگام لێی نیە، بەڵام وەکو وەزیری سامانە سروشتیەکانی باسی لێوە دەکات ئەوە بۆ ئەو پرۆژانەیە ئەو قەزایانە و ئەم پارانە لەسەر میزانیەی تەشغیلی ئیعتیادی سەرف دەکرێت، ئەمە نابێتە ئەوەی کەوا ئەو پارەیە بدرێت بەم مەوزوعە، بۆ مەعلوماتی جەنابیشتان ئەوەی کە ئێمە وێنەیەکمان وەرگرتووە ئەنجومەنی وەزیران جوابی وەزارەتی سامانە سروشتیەکانی داوەتەوە بۆ ئەو حەقیقەتانە و وێنەشی بۆ جەنابتان.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك عبدالسلام نیزامی هەیە فەرموو.

بەڕێز عبدالسلام مصطفى صديق:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من تەسەور دەکەم باس کردنی ئەو باسە هیچ عیلاقەی بە ئێمە نیە، چونکە ئەو نووسراوە ئەسڵەن بە شێوەیەکی ئسوڵی نەهاتووە، وەزیر ناتوانێ بە پەرلەمان بڵێت ئەوەندە پارەم هەیە و یان وای لێ بکەن، دەبووا ئەوە لە ئەنجومەنی وەزیران بۆ ئێمە بێت، وەکو من زانیومە هاتووە موباشر لە وەزیر، ئەوە یەك، دووەم: ئێمە وابزانم لە ناو مەشروعی یاسا ماددەیەك هەیە باسی منح و ئیعانات دەکات کە ئەوانە دەگەنە حکومەت باسی لێوە دەکات، جەنابت باسی ئەوەت کرد داخل کردنی ئەو مەوزوعەی منح و شیرینیانە لەناو بودجە، واتە وارداتی نەفتە و وارداتی نەفت مەسەلەیەکی ئیتیحادیە، لەباتی ئەوەی ئێمە هەوڵ بدەین رێگایەك بدۆزینەوە سوود لەو پارەیە وەربگرین، ئەگەر هاتو ئێمە ئەو مەوزوعەمان خستە ناو بودجە ئەو کاتە 83٪ دەچێتە حکومەت، بەڵام حەقی پەرلەمانە و من یەك لەوانەم ئەگەر وەختی خۆی هات ئەوا مەجالمان دەبێت و ئێمە داوا بکەین میکانیزمێك بدۆزرێتەوە بۆ ئەوەی ئێمە بتوانین چۆن وەکو پەرلەمانی کوردستان چاودێری چۆنیەتی هاتن و سەرف کردنی ئەو پارەیە بکەین، من بە ڕەوای دەزانم.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، بە نیسبەت ئەوەی کە هەر ڕوون کردنەوەیەك بۆ ئەوەی لەبەرچاوتان ڕوون بێت، ئەو پارەیە پارەی منحە، پارەی بودجە نیە، ئێمە لێرە موناقەشەی میزانیە دەکەین، د.ئاشتی وەکو وەزیرێك حەقی هەیە بڵێ من ئەم پارەیەم لە منح هەیە، بەڵام ئێمە ناتوانین تێکەڵی بکەین، وەکو من لێم پرسی گوتی ئێمە لە منح ئەم پارەیەمان بۆ هاتووە، ئەم پارەیە تەبەروعە بۆ هەرێمی کوردستان، لە موستەقبەل و یان هەر ئەمرۆ و سبەی لە دانیشتنی داهاتوو ڕێگەیەك بدۆزینەوە بۆ ئەو منحانە کە چۆن سەرف بکرێت، کاك حمە سعید فەرموو.

بەڕێز حمە سعید حمە علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من سەرەتا پشتگیری لە ڕایەکەی ناسک خان دەکەم، چونکە جەنابی وەزیر کە دەڵێت راتبی مووچەی شەهید کەمترینی 400 ـە، ئەنفال و کیمیاباران ئەوانە لە 300 هەزارەوە دەست پێ دەکەن، بۆ ئەوەی ئەو ڕێژەیە شمولی ئەوانیش بکات با ئەوە لە 300 ەوە بۆ 600 بێت، ئەو خاڵێك، خاڵێکی تریش بە نیسبەت ئەوە کە منیش پشتگیری لە قسەی کاك عونی دەکەم، چونکە لە پێشوو دا مەنافعی ئیجتماعی و ئیعانات و مەسارفی ئوخرا و ئەوانە ئەو نیسبەتانە بۆ ئێرە دەگەڕێتەوە، خاڵێکی تر لەم نووسراوەی بەڕێز کاك ئاشتی باسی ئەوە دەکات پێشنیار دەکات بۆ پەرلەمان، ئەگەر ئێمە ئێستا ڕازی بین ئەو بڕە پارەیەی کە ئەو خۆی دەڵێیت بیخەینە ماددەی 16 و 17 و 18 ئێمە ڕازی بین مانای وایە دەبێت بە قانونی، دەبێت بە شتێکی قانونی و یاسایی، بۆیە پێشنیار دەکەم ئەوە بخەینە ناو ئێرەو ئەم پارەیەی کە لێرە بۆ هەندێك ناوچەی تر کە هەست دەکەی هاوسەنگی نیە لە پرۆژەکان وەکو ئەوەی کفری کە هاتن و کە هەندێك شوێنی تر کە گلەییان هەیە و پرۆژەی خزمەتگوزاری و ئاوەدانی بۆ چین و توێژی گەنجان و ژنان و ئەو شتانەی کەوا فەراغ و سەغەرات هەیە لە بودجەکە، ئێمە ئەوە زیاد دەبێ و بیبەین بۆ ئەوێ و، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك فرست موداخەلەی هەیە فەرموو.

بەڕێز فرست احمد عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە وەك پەرلەمان مەفروزە ئیلتزام بە فەقەرەی ماددەی 83 بکەین بەڕاستی، مەعاشی هەر لایەنێك بێت نەفەقاتەك و خەرجیەکی بەردەوامە، ئەگەر پەرلەمان بێت و ئەو خەرجیە زیاد بکات، مەفروزە داهاتەکی بەردەوامی بۆ پەیدا بکات، منحە داهاتەکی موەقەتە، ئەمساڵ مینحەی هەیە و هەندە ملیۆنەیە یان هەندە ملیارەیە، ساڵێکی تر لە کوێوە پڕی دەکەنەوە؟ لەو حاڵەتە بە ڕەئی من بۆزیاد کردنی ئەو فەقەراتانە مەفروزە یان ئەندام پەرلەمان داهاتەکی بەردەوامی بۆ پەیدا بکات، یان حکومەت موافق بێت و بیکاتە ئیلتزام لەسەر خۆی کو ساڵەکی تر هەر بەردەوام بێت لەسەری، ئەمما ئەگەر بێین موعالەجەی بکەین بە مینحە موعالەجە کردنی بە مینحە بەس بۆ ئەمساڵەیە، بۆ ساڵێکی تر لە کوێوە بێنین، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك عونی فەرموو.

بەڕێز دعونی کمال بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە لە ماددەی 4 دەنگمان لەسەر ماددەیەك دا ئێستا بۆ جەنابتان و ئەندامانی پەرلەمان دەیخوێنمەوە:

المادة 4

1 ـ حصر الصرف من اعتمادات الحسابات الرئيسية المنح، الاعانات، نفقات المشاريع الرأسمالية من الموازنة العامة لحكومة لقليم كوردستان بوزارة المالية والاقتصاد، ولوزير المالية والاقتصاد تخويل الوزراء ورؤساء الجهات غير المرتبطة بوزارة صلاحية الصرف مباشرة على بعض مستويات الحسابات الرئيسة.

2 ـ تستقطع نسبة قدرها 5٪ من الاعانات الواردة فى فصل الاعانات وتنقل الى حساب خاص بكركوك والمناطق المتنازع عليها.

3 ـ تستقطع نسبة قدرها 5٪ من المنح الواردة فى فصل المنح وتنقل لتغطية الزيادة الحاصلة فى رواتب ذوى الاحتياجات الخاصة.

هەروەها لە ماددەی 12 کە دەنگمان لەسەر داوە دەڵێت:

المادة 12

تقيد مبالغ التبرعات التى تمنح للوزارات والدوائر غير المرتبطة بوزارة بعد قبولها من قبل وزير المالية ايرادا نهائيا للخزينة، على ان يقوم وزير المالية والاقتصاد بتخصيصها ضمن اعتمادات الوزارة او الدوائر غير المرتبطة بوزارة لصرفها على الاغراض التى منحت من اجلها.

واتە ئەو ماددانە دەبێت کە موناقەشەی لەسەر بکەین.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کوێستان خان فەرموو.

بەڕێز کوێستان محمد عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بێجگە لەو 5٪ منحە و ئەوەی کە بڕاوە، ئێمە کۆمەڵێك پارەی ترمان بڕیوە، ئەوەی مەلعەب شەعب، ئەوەی نەفەقاتی تەشغیلی، شوەیفات هەولێر و ئەوەی دیزاینی زانکۆی سابیس بووە، جگە لەوە وەزیری سامانە سروشتیەکان لێرە بوو و بڕێك پارەی باسکرد کە داندراوە لەسەر وەزارەتی دارایی، بەڵام ئەوان ئەو سووتەمەنیە بە بێ بەرامبەر دابین دەکەن بۆ کارەبا، ئەمانە هەمووی پارەیە و دەگەڕێتەوە، ئێمە بۆ خۆمان پێمان وایە ئەم پێشنیارانەی کە کردوومانە کاتی خۆی لە ڕوانگەی ئێمەوە جێ بەجێ دەکرێ و یاساییە، ڕەنگە ئەندامی پەرلەمان کە پێیان وابێت جێی نابێتەوە و بودجە نیە بۆیە داوا دەکەین ئەو پێشنیارانەی کە ئێمە کردوومانە و من ئێستا لێرە بە خاڵ نووسیومە و دەیخوێنمەوە بخرێتە دەنگدان:

یەکەمیان/ ....

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

لامان هەیە خوشکی من، هەمووی حازرەو لەبەردەستە، بەس موخالفە لەگەڵ ماددەی 83 لەبەرئەوە ناتوانین بیخەینە دەنگدانەوە، ئەمە یەك، زیادەکە دەخەینە دەنگدانەوە، ئەگەر ئەوانەی کە لە شوێنی تر بڕیومانە عجزمان هەیە، 850 ملیار عجزت هەیە، کەرەمکە پەیمان خان.

بەڕێز پەیمان عزالدین عبدالرحمن:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بە ڕای من ئێستا دەقی ئەو نامەیەی بەڕێز وەزیری سامانە سروشتیەکان لەگەڵ دەقی وەڵامەکەی بەڕێز وەزیری دارایی دیسانەوە دەمان باتەوە سەر ئەو خاڵەی کە با بڵێین دانیشتنەکەمانمان لێی کۆتایی پێ هێنا کە وەزارەتەکان و حکومەت ئاگایان لە یەکتر نیە، ئەو ماددەیەی بەڕێز کاك عونیش خوێندیەوە دووپاتی ئەوە دەکاتەوە کە دەبێت هەموو مینەحێك ئیداع بکرێت لە لایەن وەزیری مالیەوە، ئەو کاتە حیسابی بۆ دەکرێت، بەڵام ئەو مینحەی کە بەڕێز وەزیری سامانە سروشتیەکان بەسەربەخۆیی بە بێ گەڕانەوە بۆ سەرۆکایەتی ئەنجومەنی وەزیران و وەزیری مالیە ناردوویەتە پەرلەمانەوە، ئەمە مینح و بەشێکی گرنگی داهاتە کە داهاتیش بەشێکی گرنگی بودجەیە دیسانەوە دەیخاتەوە ژێر پرسیارەوە، من لێرەوە دێمە سەر قسەیەکی جەنابی سەرۆکی پەرلەمان کە بە هەموومانی ڕاگەیاند، بودجە و دەرباز بوونی بودجە لە پەرلەمان ئەرکێکی ئەخلاقی و ویژدانی هەموو ئەندامانی پەرلەمانە، لەو ڕوانگەیەوە ئەگەر ئێمە داهاتمان دیار نەبێ و منح سەربەخۆیی لەنێوان یان با بڵێین مەرکەزیەت لە نێوان وەزارەتەکان دا نەبێت کەس ئاگای لە کەس نەبێت، لەو خاڵەی کە کۆتاییمان پێ هێناوە دەستمان پێ نەکردووە بە بێ ئەوەی هیچ ئەندامێکی پەرلەمان بزانێ ئەم ماوە دووردرێژەی تەئخیر بوونی دانیشتنەکانی پەرلەمان لەسەر چی بوو؟ لەبەرچی بوو؟ بۆ نەکرا؟ کە ئەمانە هەمووی عەلامەتی ئیستفهامن کە ویژدانی ئێمەش دەخاتە بەر هەڕەشە و بەرچاوی هاووڵاتیانەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

پێویستە تەئخیر بوونی ئەم دانیشتنەی پەرلەمان بۆت ڕوون بکەمەوە، چونکە ئێمە لە سەرۆکایەتی تەحەمولی ئەو دواخستنە دەکەین، پێش هەڵبژاردنەکان بوو لەناو ئەم قاعەیە دانیشتنەکان بە ئاقارێك دا ڕۆیشت کە خەریك بوو زۆر بە زەقی ببێتە پڕۆپاگەندەی هەڵبژاردن بۆ ئەم لایەن و بۆ ئەو لای تر، بۆیە ئینجا هەمووتان لەبن زەختێك بوون کە ئەو حیساباتانەی کە ئێستا دەیکەن لەو حاڵەتە کە نەی دەتوانی وەزعێکی دەقیق و دروست بدەن، بۆیە بە بەرژەوەندمان زانی دوا بکەوێ بۆ دوای هەڵبژاردنەکان، دوای هەڵبژاردنەکانیش موباشەرەتەن، نەتائیج چۆن دەردەچێ و بە چ شێوەیەك دەبێت و هەر لایەك لیستەکەی لە چ قۆناغێك و جێگەی خۆی دەگرێتەوە لە ئیستقرارێکی فکری نەبوون، بۆیە تەحەمولی زیاترمان کرد کە زیاتر دوا بکەوێت، هەرچەند ئێمە بەرنامەی خۆمان هەیە بۆ ئەم چەند مانگەی کە لە پێشمانە ئەو یاسا و ئەو پڕۆژانەی کە لەبەردەستمانە هەمووی تەواو دەبێت، ئێستا هەمووتان ئیستقرارێکی نەفسیتان

هەیە، دەزانن بە دروستی بڕیار بدەن و چ بڵێن و چی نەوترێ و کێ وتی نابێتە پروپاگەندە بۆ هیچ لایەنێك بۆیە بەوپەڕی ئازادی قسەکانی خۆتان دەکەن، بە نیسبەت مینح من ئاگام لێیە لە گشت لایەنەکان گفتوگۆ کراوە، پێویستە ماددەیەکی زەق لە میزانیەکە هەبێت کە هەرچی مینح بۆ هەرێمی کوردستان بێت چی لە عقودی نەوتی چ لە مەجالی تر بێت، ببێتە حیسابێك و بێتە ئەم پەرلەمانە، ئەو مەشروعانەی حکومەت دای دەنا کە بەو پارەیە سەرف بکرێت لەم پەرلەمانە قەراری لێ بدرێت، هەرچیتان هەیە هەمووتان پێکەوە دەتوانن ئەمڕۆ یان سبەی لە دانیشتنی داهاتوو ماددەیەکی وا دابڕێژرێت کە یەك دۆلارێك و یەك دیناری مینح بزر نەبێت، لە پێش چاوی هەمووتان ئاشکرا بێت و ئەمڕۆ بیکەنە ماددەیەك لێرە، بەڵام ئێستا ئێمە میزانیە موناقەشە دەکەین، میزانیەکەش مولزەمین بەو قانونانەی کە هەمانە، نابێت لە یاساکان لابدەین، ئەوانەی دەیانەوێ چەند کەسێکن ناویان دەنووسم لەوە زیاتر نیە، پاشان دێینە سەر بڕیاردان، سۆزان خان نیزامیت هەیە فەرموو.

بەڕێز سۆزان شهاب نوری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ڕوونت نەکردەوە قسە لەسەر چی دەکەین ئێمە ئێستا؟

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ئێستا لەسەر ماددەی ئەوەی کە زیاد بکرێت بۆ شەهیدەکان، لەسەر ماددەی 18 کە بووەتە 16، جەلسەی ڕابردوو 60 کەس قسەی کردووە، هیچ کەسێك ئەمڕۆ مەجالی ئەوەی نیە، تەنها لەسەر ئەوەیە کە ئێمە دەمانەوێ ئەو نیزامەی کە هەمانە تەتبیقی بکەین، حکومەت لە پێش چاومانە لە جێگایەك گوتوویەتی دەتوانین هەندێك زیاد بکەین، ئەمڕۆ دەڵێ ناتوانین، ئەوە دەبێت بۆمان ڕوون بکاتەوە، بەس ئەوانەی نوقاتی نیزامیان هەیە کە دەست زۆر بەرز کرابووەوە، تەنها لەڕووی نیزامیەوە وەریان دەگرم، مەجال نادەم موناقەشەی ئەم ماددەیە بکەن، بەس نیزامی بێت توخوا، 7 کەس نیزامی هەیە کاك شێرزاد کەرەمکە.

بەڕێز شێرزاد عبدالحافظ شریف:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەوەی کە جەنابی وەزیر باسی کرد ئەو 5٪ ەی کە لە ئیعانات و مینح بڕاوە بۆ ئەوە کە دەکاتە 20 ملیار، بەڵام ئەوەی کە ئەو باسی دەکات 40 ملیاری تێ دەچێت بۆ ئەوەی ئەمانەی کە داواکراوە مەعاشەکانیان زیاد بێت، من پێم وایە ئێمە لە کۆبوونەوەکانی پێشوو زۆر باسی ئەو پرۆژانەکان کرد کە دووبارە بوونەتەوە، باسی ئەو پرۆژانەمان کرد...... .

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاکە ئەوە گوتمان، عەجزمان هەیە، چی لابدرێت دەچێتە سەر عەجزەکە، کاك کاروان فەرموو.

بەڕێز کاروان صالح احمد رسول:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من لەسەر ئەو داهاتەی کە جەنابت بە مینحت لە قەڵەم دا، ئەوەی ئێستا من تەندەرێکم لە دەستە مانگی 2 ....

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاکە ئەوە نیزامی نیە، رجائەن، کاك د.بشیر فەرموو.

بەڕێز د.بشیر خلیل تۆفیق عبدالواحد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕاستی مەسەلەی سامانە سروشتیەکان بووەتە عوقدەیەك لە پەرلەمان، لەسەرەتای دانیشتنەکانەوە تاوەکو ئێستا من نایبینم ئەوەی کە عەجزێك ئەگەر هەبێت یان زیادکردنی پارە بۆ عەوائیلی شوهەدا لە مەسەلەی مینەحی وەزارەتی سامانە سروشتیەکان ناکرێت، ئەو کتابەش کە ئێستا ئاماژەی پێ دەکرێت، کتابەکە کە هاتووە ئەوەندە زیاد بکرێت ئەمە ناکرێت موناقەشە بکرێت و بێتە ناو دانیشتنەکانی ئێمە لەبەرئەوە قانونی نیە لەڕێگەی وەزارەتەوە نەهاتووە، دوایی لە کاتی موناقەشەی بودجەوە هاتووە و ئیقحام کراوە، ناکرێت لە کاتی موناقەشە دا بکرێت، لە پاشان خۆ زیاتر لە جارێك وەزیری سامانە سروشتیەکان گوتی کاکە ئەوانە مینحەن، پارە نین، بەڵکو ئەمانە پرۆژەن، یەعنی پارە نایەتەوە و زیادە هەبێت لە شتەکان، بۆیە من ئەوە ئیقتراح دەکەم وەکو ئەوەی جەنابتان ئاماژەتان پێی دا لە پاش تەواو بوونی مەسەلەی بودجە مینحەکان هەمووی بە یەك بڕگە و بە یەك شت موعالەجە بکرێ و زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك د.ڕێباز فەرموو.

بەڕێز د.ڕێباز فتاح محمود نادر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پێم وابێ دانیشتنەکە بوو بە دانیشتنێکی بیرکاری و حساباتی، لەبەر ئەوە با تۆزێك لەسەر خۆ و وەکو بیرکاری بۆتان شەرح بکەم، ئەگەر ئەو لە 5٪ی کە بڕیار دراوە لە منح ببڕێت و دەنگی لەسەر درا، بۆ ئەوەی بۆ کەم ئەندامان سەرف بکرێت، ئەگەر نەکاتە (40)ملیار بەو شێوەی کەداوا کراوە، لە (50)هەزارەوە بکرێت بە (100)هەزار، داوا کرا (50)هەزارەکە بکرێت بە (200)هەزار، بەو شێوە حساب کراوە کەدەکاتە (40)ملیار، بەڵام ئێمە خۆ (20)ملیار زیادەمان هەیە، ئەگەر لە(50)هەزارەکەوە بەو شێوەی کەحساب کراوە بکرێت بە (200)هەزار، لەبەر ئەوەی کە (20)ملیارەکە بەش ناکات، خۆ لە (50)هەزارەوە بۆ (150)هەزار ئەوە بەش دەکات، با بەنیوە حساب بکرێت، (30)هەزارەکەش داواکرابوو بکرێت بە (100)هەزار، ئەگەر ئەویش بە نیوەی ئەوە حساب بکرێت، ئەوە ڕێك (20)ملیارەکە دەردەچێت، ئەو ماددەی پەیڕەوی ناوخۆش لەوێ جێبەجێ دەبێت، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك بورهان نوقتەی نیزامی هەیە، فەرموو.

بەڕێز برهان رشيد حسين:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

یەکەم: ماددەی (83)زۆر وازحە، ئەڵێ دەبێ پارەیەك پێشنیار بکات، ئێمە پێشتر پێشنیارمان کردووە، پێشتر بەوەزیری داراییمان وتووە، کە داهاتی فڕۆکەخانەی هەولێر و سلێمانی نەهاتووە، هی باشماخ نەهاتووە، نزیکەی (300 – 400)ملیار دینار تەرخان کراوە بۆ کڕینی نەوت، وەزیری سامانە سروشتیەکان دەڵێت بەبێ موقابیل من دابینی دەکەم، ئەمە زۆر زۆر زیاترە، عەجزەکەش دائەپۆشێت، ئەگەر ئەو پارانە ئیعادە بکرێنەوە، دووەم: ئێمە کۆمەڵێك پێشنیارمان هەیە، بەپێیی نیزام داخلی هەر پێشنیارێك دوو کەس پشتگیری کرد ئەبێت بخرێتە دەنگدانەوە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ببورە هەر پێشنیارێك موخالفی نیزام بێت نابێت، بەڵام ئەگەر موخالف نەبێ ئەوە دەبێت، بۆ خۆت سەیری ماددەی (84)بکە ئەو کاتە ئەزانی چۆنە، کوێستان خان، فەرموو.

بەڕێز کوێستان محمد عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

یەکەم: قسەکانی کاك شێروانمان بیرە هەموومان، پێش کۆتایی هاتنی دانیشتنەکە کە ڕەخنەی لە بودجەکە گرت وپێشنیاری کرد کە بگەڕێتەوە، بەڵام بەداخەوە ئەوە نەخرایە دەنگەوە، بەپێیی پەیڕەوی ناوخۆ کە لەبەردەستی هەمووماندایە، هەر پێشنیارێك سێ ئەندامی پەرلەمان پشتگیری بکات ئەبێ بخرێتە دەنگدانەوە، با پێشنیارەکە ئەوانەی قەناعەتیان پێیی نیە، دەنگی لەسەر نەدەن، ئەوەی کە جێگای نابێتەوە دەنگی نەدەنێ، بەڵام بەپێیی ئەم پەیڕەوی ناوخۆیە هەر پێشنیارێك سێ کەس پشتگیری بکات دەبێ بخرێتە دەنگدانەوە، بۆیە ئەو پێشنیارانەی کە کردوومانە دەبێ یەك، یەك بخرێتە دەنگدانەوە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

هەر پێشنیارێك، نا خوشکی من، ئەگەر موخالفی نیزام بێت ئەوە ناخرێتە دەنگدانەوە، کاك دڵشاد فەرموو.

بەڕێز دڵشاد شهاب حاجی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من دەبینم تێکەڵاوییەك لە گفتوگۆیەکان روویدا، لەبەینی موعالەجە کردنی منح و کەمکردنەوەی منح لەبابی منحی کە لە خەرجیەکانی تەشغیلیە ئەوەی وەزارەتی دارایی پێشکەشی کردووە، لەگەڵ ئەو منحانەی کە هی وەزارەتی سامانە سروشتیەکانە، لەگەڵ زیاد کردن و کەم کردنی مووچەی شەهیدان، بەڕاستی ئەمە هەمووی تێکەڵ بووە لە بڕگەیەکدا، من تەئیدی ئەو پێشنیارەم کە لە بەرنامەدا هەمانبوو

بەس کاتی نەهاتبوو، وەکو جەنابت فەرمووت بۆ ئەوەی هیچی تر نەگەڕێینەوە سەر ئەم بابەتەی منح و ئیعاناتەی کە بۆ حکومەت دێت لەهەر سەرچاوەیەك کە دێت، بۆیە من پێشنیار دەکەم و تەئیدی ئەوەش دەکەم کە ئێستا موعالەجە بکرێت، بۆ ئەوەی جارێکی تر لەبەندێکی تردا نەگەڕێینەوە سەری، حکومەت مولزەم بێت، سەرچاوەکانی ئەو داهاتانەی غەیری میزانیە بەکۆی هەموو داهاتەکان، لەگەڵ پڕۆژەی پێشنیار کردن کە بۆ چ بابێك سەرف بکرێت، بە پاکیجێکی کاملەوە، چونکە منحەکان تەنها ئەو برە پارەیە نیە، ئەوەی کە لە نوسراوەکەی بەڕێز وەزیری سامانە سروشتیەکاندا هاتووە بەو شێوەی کەهەیە، بەڵکو هەموو ئەو منحانەی کەهەیە، هەموو ئەوانەی کە تۆزێك تێکەڵاوی لەبەینی وەزارەتی دارایی و سامانە سروشتیەکانیشدا هەیە، ئەوەی کە ژمارەیەك لەوێ دەگوترێت و بێئاگایی هەیەو هەموو ئەو شتانەشی کە باسکران، حکومەت مولزەم بێت ئەمانە هەمووی ڕێك بخات، یەکی بخات، بکرێت بەبەندێك لە یاساکە، کەوا حکومەت مولزەم بکات ئەمانە کۆبکاتەوەو پرۆژەی پێشنیار کراویش بۆ چۆنیەتی خەرجی بۆ پەرلەمان بنێرێت، دوای موصادەقەی پەرلەمان ئینجا حکومەت حەقی هەبێت ئەم منحانە بکات بەکاری خزمەتگوزاری و خزمەتی وڵاتی پێ بکات، کە وەکو منحە بوو بۆ هەرێمی کوردستان هاتوون، بۆ ئەوەی تێکەڵ نەبێت، لەگەڵ بابەتەکانی تر ئەوەی تری کە سەرچاوەی داهات، لەزۆرێك لە قسەکان واباس دەکرێت کە گوایە سەرچاوەی داهات بۆ ئیزافەی مووچەی شەهیدان و ئەنفالکراوەکان لەو پارەیە بێت کەوا لە پرۆژەکان کەم دەکرێتەوە، یاخود ئەو پرۆژانەی کەوا دووبارەن، یاخود ئەو پرۆژانەی کە لەغو کران، وەکو ئەوەی کە بەپێیی دەنگدانەکانی ڕابردوو، ئێمە ئەوکات دەنگمان لەسەر داوە، کە ئەو پرۆژانەی دووبارەن یاخود ئەوانەی بۆ کاری حزبین، لەزمنی هەمان پارێزگادا بۆ پرۆژەی خزمەتگوزاری بەکار بهێنرێنەوە، یەعنی پارەکەی بۆ تەرخان بکرێتەوە، خاڵێکی تریشم بەپێیی ئەوەی لە یاساکەدا هاتووە، ناکرێ ئێمە لە بودجەی تەشغیلی کەم بکەینەوە، لە بودجەی ئیستیسماری بخەینە سەر بودجەی تەشغیلی و بیهێنیین مووچەی پێ زیاد بکەین، بۆیە یان دەبێ بەدوای سەرچاوەیەکی تردا بگەڕێیین یان دەبێ تەئیدی ئەم پێشنیارەی حکومەت بکەین، کەهیچ ئیلتزامێکی تر نەخەینە سەری و زیادەکە وەکو ئەوە بڕوات کە لە توانای حکومەتدا هەیە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سۆزان خان، نوقتەی نیزامی هەیە، فەرموو.

بەڕێز سۆزان شهاب نوری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

موعالەجەی ئەو بابەتە، ئەگەر لەپێش ئەم ماددەیەشەوە بکەین ئاساییەو ئەتوانین بیکەین، یەعنی پێش تەصدیق کردنی ئەم ماددەیە بیکەین بەماددەیەکی یاسایی، کە تێیدا ڕوونی دەکەینەوە لەسەر حکومەت پێویستە بودجەیەکی تەواوکاری سەبارەت بەکۆمەك و ئەو بەخششانەی کە پێیی دراون، وەری گرتوون پێشکەش بە پەرلەمانی بکات، بۆ موصادەقە کردن لەسەری، ئەو کاتە ئەو تەم و مژییە بەهۆی ئەوەی کە

تۆ هەندێ لەو منحانە بەشێوەی پڕۆژە دێن، ئەو پڕۆژانە ئەو لایەنەی کە بەخشینەکەی کردووە، لەبڕی پارەکە خۆی پڕۆژەکە جێبەجێ دەکات، دەبێ ئێمە وەکو پەرلەمان ئاگادار بین، ئەو پڕۆژانە چین؟ لەکوێن؟ لە چ بەروارێکەوە دەستی پێکردووە؟، کەی تەواویش دەبێت؟، دەبێ بڕی پارەی تێچووشی تێدا دیاری کرابێ، سەبارەت بەوەی کە بەپارەیی دەدرێت، ئەوەش جارێکی تر حکومەت بڵێ ئەولەوییاتی من بۆ ئەم پارەیە، بەم شێوە مامەڵەی لەگەڵدا دەکرێ، بۆ ئەوەی پەرلەمان ئاگادار بێت و چی تر نەوترێت، سەرچاوەی ئەو داهاتە یاخود ئەو منحانە دیاری نەکراوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاک کاردۆ، فەرموو.

بەڕێز کاردۆ محمد پیرداود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بۆ ئەو خاڵەی کە جەنابیشت باست کرد بکرێت بە ماددەیەك سەبارەت، بە مینەح و ئەو بەخشانەی کەدێت، یان سەرچاوەی داهاتی حکومەت کە لا بەلا بۆی دێت، یان لەدەعمی دەولیەوە دێت، ئەمە بۆ شتێکی گشتی زۆر زۆر ڕاستە، بەڵام بۆ شتێك کەڕوونە، لە ڕێگایەکی یاسایی وەزیری سامانە سروشتیەکان باسی نزیکەی (500)ملیار دەکات بۆ ئەنجومەنی وەزیران، لەڕێگای جەنابتەوە هاتووەتە ناو پەرلەمان ئەمە کاتێ وەزیری دارایی لێیی ئەپرسین ئەڵێ عجزم هەیە، من داهاتێکی ڕوونم لەبەرچاوە، ئەڵێم ئەم داهاتە پێویستە منحە بەکار بێت بۆ ئەم ماددەیە، کە ماددەیەکی قانونیە و خزمەتی پڕۆژەکانمان دەکات، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاک عومەر، فەرموو.

بەڕێز عمر عبدالعزیز بهاء الدین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەنیسبەت ئەم ماددەی (83)یەوە حەق وابوو کاک فرسەت یان برایانی لیژنەی یاسایی ڕوونی بکەنەوە، بەندی سێ لەماددەی (83)باسی ئەوە دەکات، پەرلەمان دوای تاوتوێ کردن و بڕیاردانی پڕۆژەی بودجەی بۆی هەیە پڕۆژەی نوێ بۆ خەرجی نوێ بێنێتە کایەوە، ئێمە ئەکرێ ئێستا بیکەین بە بڕیارێك، یەعنی ئێستا بڕیارێك بدەین، کە ئەو کۆمەڵە شتە ئیزافە دەکرێت، ئەو پێشنیارانەی کە هەیە بۆ زیادکردن، هەمووی هەر لە ئێستاوە بڕیاری بۆ بدەین، بە پڕۆژە یاسا ئیلحاقی بکەین ئەوە لە بەندی سێ ی ماددەی (83)تەوزیحی باشی تێدایە، نازانم بۆچی تیشکی ناخرێتە سەر، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاک فرسەت موداخەلەی هەیە، فەرموو.

بەڕێز فرسەت احمد عبدالله:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ماددەی(83) ڕوون و ئاشكرایە، فەقەرەی سێ، ئەگەر بێت و داهاتێكیش هەبێت خۆ نەفەقاتێكی تازە ئیستیحداسی بكەیت و ئیقراری بكەی، ئاخر داهاتی بۆ ناوێت، مەفروزە داهاتێكیش هەبێت، بۆ تەنفیز كردنی ئەو داهاتە، ئەگەر پارەی منحەكە ببێت بە میزانیەیەكی تەكمیلی پاش تەصدیق كردنی ئەو میزانیەیە، ئەوە شتێكی یاساییەو ئەبێت، بەس مەوزوعی ئێمە مەوزوعی پڕۆژە نیە، مەوزوعی زیاد كردنی مووچەیە، زیاد كردنی مووچە داهاتێكی بەردەوامی دەوێت، مینحە بۆ یەك جارە، كە جارێك بەتۆیاندا سبەی ئەوە تەواو دەبێت، ساڵێكی تر لەكوێوە تەسدیدی دەكەی، مەفروزە حكومەت تەئمینی مەواردی بكات، لەبەر ئەوە ڕەئی من ئەوەیە، حكومەت تا چ حەدێك ئەتوانێ ئەو زیادەیە بكات، ئەگەر هاتو تەئیدی كرد مانای وایە مەسئولیەت لەئەستۆی حكومەتە، سبەینێ ئەوانە مەجبورن داهاتی بۆ پەیدا بكەن، با ئەو موقتەرەحە بخەینە دەنگدانەوە لەچ حەدێك حكومەت دەتوانێ زیادە بكات، لە 10٪ یان لە 20٪ یان لە 50٪یە ئەوە بخەینە دەنگدانەوە، بەڵام زیاد كردنی مووچەی شەهیدان كەس موعارز نیە لەسەری، كەسیش ناتوانێ بڵێ من دژی ئەوەم، بەڵام تەئمینی مەوارد ئەوە زۆر گرنگە، تەئمینی مەواردیش ئەندامێك ناتوانێ ئەو زەمانە بدات، مەفروزە حكومەت ئەو زەمانە بدات، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

سۆزان خان، فەرموو.

بەڕێز سۆزان شهاب نوری:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

جارێكی تر دووبارەی دەكەمەوە، ئەو منحانە بۆ یەكجارە، شەریكاتەكان خۆیان یان وەكو بڕە پارە پێشكەشی دەكات، یان وەكو مەشروع پێشكەشی دەكات، ئەوەی وەكو مەشروع پێكەشی كردووە، قبوڵ ناكات بخرێتە سەرداهاتی حكومەت، بۆ زیاد كردنی مووچە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

جەنابی وەزیر ڕەئی جەنابتان لەو بارەیەوە، ئەتوانن وەكو حكومەت ئەو پارەیەتان هەیە، كە ئەو پڕۆژەیە جێبەجێ بكەن، یان نا، فەرموو.

بەڕێز شێخ بایز تاڵەبانی (وەزیری دارایی):

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

بەڕاستی موناقەشەكان دووبارە دەبێتەوە، من پێشتر ڕەئی خۆم داو ئێستاش دووبارەی دەكەمەوە، ئەگەر مەجالم بدەیت من دوو، سێ شت هەیە ئەبێ جوابی بدەمەوە، ئەو برادەرەی دەڵێت با مەعاشی ئەنفال و شەهیدان وابێ، بابە مەعاشی شەهیدان فەقەرەیەكەو هی ئەنفالیش فەقەرەیەكی ترە، مەعاشی شەهیدان حەدی ئەدنای (400)هەزارە، هی ئەنفال حەدی ئەدنای(300)هەزارە، ئێمە بۆیە بۆ ئەنفالەكان لە 50٪ مان زیاد كردووە، بۆ شەهیدانیش لە 25٪مان زیاد كردووە، بەنیسبەت داهاتی فڕۆكەخانەكانەوە، داهاتی

باشماخ و برایم خەلیل، یەکەم: ئێمە چەند جارەو پێشتریش ئەوەمان بۆ بەڕێزتان دووبارە کردۆتەوە، ئەو داهاتەی گومرگەکان بۆ ئێمە نیە؟، کە ئێمە ئیستیناد بکەینە سەری و دابەشی بکەین، داهاتی فرۆکەخانەکان وەکو داهاتی شارەوانی وکارەبا وایە، لەناو حساباتی تایبەتی خۆیدایە، مەعلومیشە، لە نەتائیجیشدا هاتووە، بەنیسبەت ئەوەی کە ئێمە ئەتوانین ئەو پارە دابین بکەین یان ناتوانین، بەڕاستی کە وتم ئێمە پەشیمان نەبووینەتەوە لەوەی کەوا ئەو پارەیەی کەوتوومانە کەم ئەندام ببێت بە (100)هەزار و ئەوی تر ببێت بە (150)هەزار، من لەو پێشنیارەی ئەو برایانەم کە ئێستا پێشنیاز دەکەن، ئەڵێم مەسەلەن ئەنفال زیاد بکات، یان شەهیدان زیاد بکات، ئێمە ئەو پارانە حسابی بۆ نەکراوە، ئەبێت حسابی بۆ بکەین، هەر زیادەیەك بێت دەبێ حسابی بۆ بکەین، لەبەر ئەوە ئێمە بەو شێوەیە پێشتریش موناقەشەمان کرد، حسابی ئەوەمان کردووە، ئەو (100) هەزار و (150)هەزارە، ئەوەش کە کاك عەونی خوێندییەوە مەبەستم پێشنیازەکانە، ئێمە لەگەڵ ئەوانەداین و هیچ لارییەکمان نیە وەکو حکومەت، ئەمێنێتەوە دواین شتم ئەوەی سامانە سروشتیەکان، لە یاساکەدا هاتووە، فەقەرەیەك بۆ ئەوەی تەنزیم بکرێتەوە لەمەودوا، ئەو فەقەر یاسایە، ئەو ماددەیە، ئەتوانرێت چۆن جەنابتان بەباشی دەزانن، ئەوە پەیوەندی بە بەڕێزتانەوە هەیە، بەپەرلەمانەوە هەیە، لەوێدا ئیزافاتی لەسەر دەکەن، ئیلتزامانی زیاتر بەنیسبەت حکومەت زیاد دەکەن، لەویٚ ئیلزامی وەزیری دارایی و سامانە سروشتیەکانی کردووە، بۆ ئەوەی تەنزیمی بکاتەوەو منحەکان مەعلوم ببێت، بەتەئکیدیش هەموو منحەیەکیش وەکو ئیراد دەبێ مەعلوم ببێت، وەکو مەسروفیش ئەبێ مەعلوم ببێت، ئەبێ پەرلەمانیش لەسەری موافەقە بکات، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك عومەر عبدالرحمن، فەرموو.

بەڕێز عمر عبدالرحمن علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من نوقتەیەکی نیزامیم هەیە، لەگەڵ تێبینیەکدا، ئێمە لەسەروبەندی ئەم ماددەی (18)یەداین بەزیاد کردنی مووچەی شەهید و ئەنفال، ئێمە لە پەیڕەوی خۆمان چووینەتە دەرێ، کە باس لە منحەو تەوسیات و مەوادی تازەو کیتابی سامانە سروشتیەکان دەکەین، لەکاتێکدا کە مەشروعی میزانیە بۆ ئێمە هاتووە، ئەمە یاسایەکی تایبەتیە لە ئەنجومەنی وەزیرانەوە هاتووە، بە موتەزامنی هەموو وەزیرەکان هاتووە، بۆی نیە بۆ هیچ وەزیرێك هیچ موقتەرەحاتێکی تازە بنێرێتە ئێرەو گۆڕانکاری لەناو یاساکەدا بکات، لەلایەکی ترەوە ئێمە ماددەکانی (83،84،85،86)ی پەیڕەو و پرۆگرامی ناوخۆی خۆمان پەیڕەو کردووە، لەکاتێکدا کە موصادەقەی میزانیەکەمان کردووە، ئێستا هاتووینەتە سەر ئاخر بابی، ماددەی (56)ی پەیڕەوی ناوخۆی خۆمان لە فەقەرەی دوو باس لەوە دەکات، (لایجوز العودة الی) مراجعەی موناقەشەی هەر شتێك کە باسی لەسەر کرابێ و حەسم بووبێت، بە وشەی (لایجوز) بەموتڵەقی هێناویەتی، چی تر ناگەڕێیتەوەو بۆت نیە، هیچ کەسێك باسی گەڕانەوەی دەنگدان لەسەر هەر شتێك کە دەنگی لەسەر دابێت

پێشتر، ئەوەشی کە لێرەدا دەنگی لەسەر ئەوە دابێت کە دانیشتنی پێشوو ئێمە تەئجیلمان کرد، باسی لەوە کردبێ کە ئەم پرۆژەیە نوقسانی تێدا هەیە، پێویستە بگەڕێتەوە، ئەوە ڕەئێکی شەخصی خۆیەتی، ئەو ڕەئیە موخالەفەی فەقەرەی دووی ماددەی (56) دەکات کە دەڵێت(لایجوز العودة الى مناقشة المواضيع التي تم حسمها) (لایجوز) بە قەتعی هاتووە، لەبەر ئەوە من داوا لەسەرۆکایەتی پەرلەمان دەکەم، دانیشتنی پێشوو زیاتر لە (60) ئەندام موناقەشەی ئەم ماددەیەمان کردووە، ئێستا ئەم ماددەیە موهەیەئە بۆ دەنگدان، لەبەر ئەوە با لە مەوزوع دەرنەچین، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك دڵشاد، فەرموو.

بەڕێز دڵشاد شهاب حاجی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەگەر من غەڵەت نەبم، لەیەکەمیاندا نووسراوە، بەو شێوەی کە دەڵێت(زیاد کردنەکان بە نیسبەی (25٪ و 15٪) یە بەپێیی ئەم نیسبانە، نووسراوە لە (300 بۆ 400) بەڕێژەی لە 25٪، تەبیعی ڕێژەی لە 25٪ یەعنی ئەوانەی کە مووچەیان لە (400 – 600) یان لە (400) دەبێت بە (600)باشە ئێستا تێگەشتم، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

تکایە ئێستا فەقەرە بە فەقەرە دێیین، باشە ئاخر کەس کوێستان خان و ناسك خان، قسە دەکەن، کوێستان خان، فەرموو.

بەڕێز کوێستان محمد عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە موناقەشەی ئەم ماددەیەمان نەکردۆتەوە، ئێمە داوای مافێکی خۆمان دەکەین کە 60 کەس موناقەشەمان کردووە، پێشنیاریشمان هەبووە، تکایە پێشنیارەکانمان بەپێیی پەیڕەوی ناوخۆ پێشنیار بە پێشنیار بخەنە دەنگدانەوە، ئەمە مافێکی خۆمانە بەپێیی پەیڕەوی ناوخۆ، من چوار ساڵ ئەندامی پەرلەمان بووم، ئێستاش حەوت مانگە، ئەو بەڕێزانە هەر پێشنیارێکیان هەبووبێ و دوو کەس تەئیدی کردبێ خراوەتە دەنگدانەوە، ئەمە مافێکی خۆمانە و داوای دەکەین، تکایە، تکایە، ئەم مافەمان بۆ بگێڕنەوە، یەك، یەك ئەو پێشنیارانەی کە کردوومانەو (60)کەس موناقەشەی لەسەر کردووە، بیخەنە دەنگدانەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

تکایە، ئەگەر موقتەرەحێك موخالفی نیزامێك یان قانونێکی سەریح بێت، نابێت و منیش موخالەفەی نیزام ناکەم، بەپێیی ئەم نیزامە ئەڕۆم کەلێرەدا دانراوە، ئەتوانی ئەوەی کە جەنابت فەرمووت

لەجێگایەکی تر بە یاسایەك، بە تەوصیەیەك، بە قانونێك پێشنیاری بکە، پشتگیریت لێ دەکەین، ناسك خان، فەرموو.

بەڕێز ناسك تۆفیق عبدالکریم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من دەمەوێت دیسان تەئکید بکەمەوە لەسەر قسەکانی بەڕێز وەزیری دارایی، کە ئەدنا مووچە (300) هەزارە، تا مانگی سێ شەهیدانی کیمیاباران زیاتر لە (1000) کەس (300)هەزاری وەرگرتووە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ببورە، ئەوە نیزامی نیە، جەنابی وەزیر ئێوە جەنابتان و لیژنەی دارایی ئیختلافێکتان هەیە، ئەگەر ئەوەمان بۆ ڕوون بکەنەوە، کاك خورشید وتت وەزیر، موافەقەی کردووە، کە زیادی بکات و ئێستا پاشگەز بوویەوە، فەرموو.

بەڕێز خورشید احمد سلیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڵێ سەرەتا جەنابی وەزیر ڕازی بوو، ئێستا نازانم بۆ؟، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

جەنابی وەزیر، فەرموو.

بەڕێز شێخ بایز تاڵەبانی (وەزیری دارایی):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پێشتر موقتەرەحی حکومەت هاتبوو، (30 بۆ 50) (50 بۆ 100)، بەڵام لەدوای ئەو موناقەشاتانە و کۆبوونەوەی یەکەمیشمان لەگەڵ لیژنەی دارایی و گەڕانەوەم بۆ حکومەت، موافەقەیان کرد لەسەر ئەوەی کە ئیقتراحەکەی کاممان تەقدیمی کردووە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

لیژنەی یاسایی تکایە ئێوە بەردەوام بن.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

وادیارە وەزارەتی دارایی و ئابووری ئیستیعدادی پیشاندا، کە دەتوانێ ئەو پارەیە سەرف بکات، بۆیە ئێستا پێشنیار دەکەم ئەو ماددەیە بخرێتە دەنگدانەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بڕەکان جیاوازن بۆیە فەقەرە بە فەقەرە دەیخەینە دەنگدانەوە، ئێستا خاڵی یەکەم بخوێننەوە.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

المادة الثامنة عشرة:

1 - تتم زيادة رواتب ذوي الشهداء و ضحايا الانفال والاسلحة الكيمياوية:-

أ - ذوي الشهداء بنسبة (25٪ , 15٪)كالآتي:

1 - من (400) الف دينار الى (600) الف دينار (25٪).

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

بەڕێزان ئێستا ئەمە دەخەینە دەنگەوە كێیی لەگەڵدایە بادەستی بڵند بكات؟، كێی لەگەڵدا نیە؟، زۆر سوپاس بەكۆی دەنگ وەرگیرا، بۆ فەقەرەی دواتر.

بەڕێز عونی كمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

2 - من (700) الف دینار الى (1،032)ملیون دینار(15٪).

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

بەڕێزان ئێستا ئەمەش دەخەینە دەنگەوە كێیی لەگەڵدایە بادەستی بڵند بكات؟، كێی لەگەڵدا نیە؟، زۆر سوپاس بەكۆی دەنگ وەرگیرا، بۆ فەقەرەی دواتر.

بەڕێز عونی كمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ب- ذوي الشهداء المدنيين(هاوڵاتی)بمبلغ مقطوع قدره (50)الف دینار.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

بەڕێزان ئێستا ئەمەش دەخەینە دەنگەوە كێیی لەگەڵدایە بادەستی بڵند بكات؟، كێی لەگەڵدا نیە؟، زۆر سوپاس بەكۆی دەنگ وەرگیرا، بۆ فەقەرەی دواتر.

بەڕێز عونی كمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

ج- عوائل الشهداء المؤنفلين بنسبة(50٪).

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

تكایە ئەمە بە كوردی بخوێننەوە، فەرموو.

بەڕێز د. رۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

خێزانی ئەنفالكراوەكان بەڕێژەی لە(50٪).

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

بەڕێزان ئێستا ئەمەش دەخەینە دەنگەوە کێیی لەگەڵدایە بادەستی بڵند بکات؟، کێی لەگەڵدا نیە؟، زۆر سوپاس بەکۆی دەنگ وەرگیرا، بۆ فەقەرەی دواتر.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

2 – أ ذوي الاحتياجات الخاصة من (30) الف دينار الى (100) الف دينار.

بەڕێز د. رۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

خاوەن پێداویستیە تایبەتەکان لە (30)هەزار دینارەوە بۆ (100)هەزار دینار.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزان کێیی لەگەڵدایە بادەستی بڵند بکات؟، کێی لەگەڵدا نیە؟، زۆر سوپاس بەکۆی دەنگ وەرگیرا، بۆ فەقەرەی دواتر.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ب - ذوي الاحتياجات الخاصة من (50) الف دينار الى (150) الف دينار.

بەڕێز د. رۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

خاوەن پێداویستیە تایبەتەکان لە (50)هەزار دینارەوە بۆ (150) هەزار دینار.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزان کێیی لەگەڵدایە بادەستی بڵند بکات؟، کێی لەگەڵدا نیە؟، زۆر سوپاس بەکۆی دەنگ وەرگیرا. پێشنیاری وەزیری دارایی هاتووە، کە ئەم زیادانە لە 2010/1/1 وە پەسەند بکرێت، بەڕێزان ئێستا ئەمە دەخەینە دەنگەوە کێیی لەگەڵدایە بادەستی بڵند بکات؟، کێی لەگەڵدا نیە؟، زۆر سوپاس بەکۆی دەنگ وەرگیرا، ئێستا کۆی ماددەکە کە خوێنرایەوە دەیخەینە دەنگەوە، کوێستان خان، فەرموو.

بەڕێز کوێستان محمد عبداللە:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لەو فەقەرەیە کەمابوو وتمان با زیندانی سیاسیش بگرێتەوە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ئەتوانی لەشوێنێکی تر بەماددەیەك یان فەقەرەیەك ئەوە زیاد بکەین، ئەمە بۆ شەهیدان و ئەنفالکراوەکانە، چونکە زیندانیەکان هێشتا شەهید نەبوو، ئێستا هەموو ماددەکە دەخەینە دەنگەوە، کێیی

لەگەڵدایە بادەستی بڵند بکات؟، کێی لەگەڵدا نیە؟، زۆر سوپاس بەکۆی دەنگ وەرگیرا، بۆ ماددەیەکی تر تکایە.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لەکۆبوونەوەکانی پێشوو ماددەکان ژمارەکانیان گۆڕانکاری تێداکرا، لەسەر پێشنیاری جەنابی سکرتێری پەرلەمان، ماددەی (16) لە ئەصڵی پرۆژەکە، بوو بە ماددەی (17)ئێستا ماددەی (16)مان تەواو کرد، دەگەڕێینەوە سەر ماددەی (17)ی ئەصڵی پرۆژەکە، کە هەر بەژمارەی خۆی دەمێنێتەوە، لەبەر ئەوەی دوو ماددە پێشتر لابران لە پرۆژەکە، ئێستا دەیخوێنمەوە.

المادة السابعة عشر:

يخصص مبلغ (150) مائة وخمسون مليار دينار لحملة انشاء المدارس النموزجية في الاقليم من موازنة النفقات الاستثمارية.

بەڕێز د. رۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی حەڤدەم:

گوژمەی (150) ملیار دینار بۆ هەڵمەتی دروستکرنی قوتابخانە نموونەییەکان لە هەرێمدا تەرخان دەکری لە بودجەی خەرجیە وە بەرهێنەکان.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

لیژنەی دارایی، فەرموو.

بەڕێز د. ئاراس حسین محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لیژنەی دارایی ڕەزامەندە لەسەر دەقی ئەو ماددەیە، بە ئیتیفاق لەگەڵ لیژنەی یاسایی.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزان ئێستا ئەو ماددەیە کێ دەیەوێت قسەی لەسەر بکات با ناوی بنووسم، سەرگوڵ خان، فەرموو.

بەڕێز سەرگوڵ احمد رضا:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەنیسبەت ئەو ماددەیەو ئەو بڕە پارەیەوە من پێم باشە، بۆ قوتابخانەی ئاسایی تەرخان بکرێت، وەك لەوەی بۆ قوتابخانەی نموونەی بێت، چونکە هەمووومان دەزانین لەهەرێمی کوردستان قوتابخانەی ئاسایی لەزۆربەی ناوچەکاندا، کەمەو پێویستی زۆرمان بەقوتابخانەی ئاساییە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سەمیرە خان، فەرموو.

بەڕێز سمیره عبدالله اسماعیل:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەو بڕە پارەی کە تەرخان کراوە بۆ دروست کردنی قوتابخانەی نموونەیی، پارەکە زۆر باشە، جێگای دڵخۆشییە، بەڵام ئەگەر مەبەست تەصمیم بێت، بەس ئەگەر پێدانی نازناوی نموونەیی بێت، ئەوە دەبێ چەند مەرجێکی سیستەمی نموونەیی هەیە، دەبێ لەو قوتابخانانەدا جێبەجێ بکرێت، ئەویش بەچەند خاڵێك ڕوون دەکەمەوە، یەکەم: وەرگرتنی قوتابی لە قوتابخانەکانی نموونەیی بەپێیی نمرەیە، دەبێ کۆی نمرەی لە (90)کەمتر نەبێت، دووەم: حصەی وانەی مامۆستایان کە دەرس لە قوتابخانە نموونەییەکان دەڵێنەوە، لە ئیعدادیەکەی 14 بێت و لە بنەڕەتیەکەیشی 16 یە لە قوتابخانەی ئاسایی (24 بە 26)شە، دابین کردنی میلاکات، مامۆستا دەبێ لە پێنج ساڵ کەمتر خزمەتی نەبێ.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

تکایە، تۆ باسی ئەوە بکە کە ئەو پڕۆژەیە ببێت یان نەبێت، خۆ ئێمە موهەندیس نین لێرە تەصمیم دابنێین، تەنها ئەوەی ئایا ئەو پارە بۆ قوتابخانەی نموونەی بێت یان نەبێت، هەر ئەوەندە، کاك شۆڕش، فەرموو.

بەڕێز شۆڕش مجید حسین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەدڵنیاییەوە دیارە دابین کردنی (150)ملیار دینار، بۆ حەملەیەکی دروست کردنی قوتابخانە، پارەیەکی زۆر چاکە، بەڵام هەر خۆی مەبلەغەکە گفتوگۆیەکی زۆر هەڵدەگرێ، چونکە ئێمە لەسەر کەمترین مەبلەغ زۆرترین گفتوگۆمان کردووە، ناکرێ بەیەك ڕستە ئەوە هەموو موافەقەی لەسەر بکرێت، بۆیە پێویست دەکات، مەسئولیەتی سەرف کردنی ئەوە دیار بێت کە لەکوێ سەرف دەکرێت؟، کێش سەرفی دەکات؟، کێ پێیی ئاگادار دەبێت؟ ئەو جیهەتەی کە سەرفی دەکات. هەروەها ئەو مەشاریعانەی کە بەو سەدو پەنجا ملیار دینارە جێ بەجێ دەکرێت، کە دروست کردنی قوتابخانەو شتی وایە، وەکو خوشکی بەڕێزم باسی کرد، پێویستە چەند جیهەتێك لە سەرف کردنی ئەوە بەشداری بکەن، لەوانە وەزارەتی پەروەردە، کە خۆی موختەصەو مەعنیە بە ئیشەکە، ئەو دەزانێت لە کوێ پێویستی هەیە؟ لەکوێ سێ دەوامی و دوو دەوامی هەیە، چ ناوچەیەك قوتابخانەی پێویستە، هەروەها وەزارەتی مالیە بۆ سەرف کردن و بۆ ئاگادار بوون لە چۆنیەتی سەرف بوونەکەی، وەزارەتی پلاندانانیش بۆ ڕاگرتنی لەنێوان ناوچەکاندا بۆ دروست کردنی ئەو قوتابخانانەی لە زیمنی ئەو حەملەیەدا، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، ڕێزدار عبدالله مەلا نوری فەرموو.

بەڕێز عبدالله محمد نوری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

منیش هەر پێشنیار دەکەم ئەو بڕە پارەیە دیاری بکرێت و بخرێتە سەری بە چەند وشەیەك دیاری بکرێت، کە وەزارەتی پەروەردە خۆی ئەوەی لەگەڵدا بکات، ئەوە گرنگەو تەرخانیش بکرێت بۆ قوتابخانەی تری ئاسایی، چونکە بەڕاستی ئێمە کێشەی قوتابخانە ئاساییەکانمان هەیە، چەندین گوندو، چەندین شارۆچکەمان هەیە، بەڕاستی کێشەی قوتابخانەی هەیەو چەندین قوتابخانەمان هەیە چەند دەوامێکی تیایە، دەیان کەموکورتی تری تیایە، بۆیە ئەم پارەیە دیارە تەرخان بکرێت بۆ قوتابخانە ئاساییەکان و هەموو خەڵك بەشێوەیەکی یەکسان لە قوتابخانە ئاساییەکاندا بخوێنن، ئەگەر پارەی تر هەبوو ئەو قۆناغەمان بە سەرکەوتوویی تێپەڕاند ئەو کاتە بۆ قۆناغێکی تر دەکرێت، ئێمە پێشنارێکی تر بکەین، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، رێزدار سیوەیل خان فەرموو.

بەڕێز سیویل عثمان احمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەنیسبەت ئەو گوژمە پارەی کە تەرخان کراوە، ئەگەر قوتابخانەی نموونەیی، ئەگەر لە شێوەی دیزاین بێت، تەصمیم بێت، کێشەمان نییە، بەلاَم ئەگەر لە شێوەی خوێندن بێت، سیستەم بێت، ئەگەر بکرێتە قوتابخانەی ئاسایی باشترە، لەبەر ئەوەی قوتابخانەی نموونەیی فەرق و جیاوازی هەیە لەنێوان قوتابیان، بەنیسبەت پارەکەشی کاك شۆرش باسی کرد، من باسی ناکەم ئەگەر بە لیژنە بێت لەگەڵ وەزارەتەکانی تر، وەزارەتی پەروەردەش مەعنی بێت زۆر باشە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، رێزدار پەیمان خان فەرموو.

بەڕێز پەیمان عبدالکریم عبدالقادر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە وەکو لیژنەی پەروەردە وا پێشنیازمان کرد کە ئەو بڕە پارەیە، سەدو پەنجا ملیار دینارە، لیژنەیەك هەڵستێت بە جێ بەجێ کردنی کارەکەو دانانی ئەو بڕە پارەیە، هەروەها گۆڕینی قوتابخانە نموونەییەکان بە قوتابخانەی هاوچەرخ و نوێ، هاوچەرخ و نوێ لە رووی گۆڕەپانی وەرزشەوە، لە رووی دروست کردنی هۆڵەوە، وێنەی دیزاینیەکەی هاوچەرخ و نوێ بێت، نەك نموونەیی، واتا تایبەت نەبێت بۆ دەستەیەك مەعدەلەکانیان لە (90)ەوە بەرەو سەرەوە بێت، بەڵکو مندالی هەر لایەنێك تێدا جێگای ببێتەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، رێزدار دکتۆر زانا فەرموو.

بەڕێز د.زانا رؤوف حمەکریم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

وێڕای پشتگیری کردنی رەئیەکەی پەیمان خان، بێگومان ئەمە ماددەیەکی گرنگە، پێویستە کاری لەسەر بکرێت و جددییە، بەس من دیسان دەگەڕێمەوە یەك خاڵی تر کە دەبێت ئیشارەتی پێ بدەم، ئەگەر ماددەی پێشوو پەیوەندی هەبوو بێت بەوەی کە راتبە، واتا زیاد کردنی مووچەیە، مینحە بۆ یەك جار دەدرێت، وا هەست دەکەم بڕی سەدو پەنجا ملیارەی کە تەرخان دەکرێت بە یەکجار دەدرێت، دەکرێت ئێمە سوود وەربگرینەوە لەو بڕە پارەیەی کە لە شێوەی مینحەکانەوە وەردەگرین، بەلاَم بەشێوەیەکی تر لە زووترین کاتدا بەپێی پلانێك، ئەو بڕە پارەمان بۆ دەست نیشان بکرێت، من بەش بەحاڵی خۆم تۆزێك گومان دەکەم لەوەی ئەگەر زوو یاداشتێکی هاوپێچ بێت بۆ پەرلەمان، تایبەت بێت بۆ ئەو مینحانە، بۆیە دەکرێت ئێمە لە ئێستاوە سوود لەوە وەربگرین، لە بەرامبەریشدا بڕی ئەو سەدو پەنجا ملیارەی کە ماوەتەوە، دەکرێت ئێمە سوودی لێ وەبگرین بۆ کۆمەڵێك بڕگەو ماددەی تر، کە دەتوانین لە ئایندەدا زیادیان بکەین، یەعنی مەصدەرێکی تەمویلمان دۆزیتەوە، پێشنیازەکەش کە هەبوو تایبەت بە لابردنی ماددەی شازدەو حەڤدەو هەژدە، ئەمە خۆی یەکێکە لەو ماددانە، پەیوەندیشی نییە بە زیاد کردنی راتبەوە مینحەیەکە بە یەك قتعە دەدرێت سەدو پەنجا ملیار تەرخان دەکرێت، دەکرێت ئێمە سوود لەو پارەیەوە وەربگرینەوە لە مینحەکە جێ بەجێ بکرێت ئەم بڕە پارەیە، بەلاَم لە هەمان کاتدا بۆت ورد بکرێتەوە، ئەم سەدو پەنجا ملیارە چەند قوتابخانەی پێ دروست دەکرێت بە تەفاسیلێکی وردتر؟ یەعنی حکومەتیش دەستی والاَیە لە لایەکەوە، لەهەمان کاتدا تۆ پلانێکی باشتریش جێ بەجێ دەکەیت، بەلایەنی کەم تۆ دەتوانیت سەرچاوەی بەشێکیش لەو داهاتانە بزانیت، کە بەهۆی مینحەکانەوە دەستمان دەکەوێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، رێزدار دکتۆر جەعفەر فەرموو.

بەڕێز د.جعفر علی رسول:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

منیش هەست دەکەم جۆرێك لە غموز هەیە لەو ماددەیەدا، چونکە ئەو پارەیە دیار نییە چۆن دابەش دەکرێت؟ چ بنەمایەکی عەدالەتی و دادپەروەری لەبەرچاو دەگیرێت لە تەوزیع کردنی ئەو قوتابخانانە؟ شوێنی دەست نیشان کردن و هەڵبژاردنی قوتابخانەکان کێ هەڵیان دەبژێرێت؟ کێ دەست نیشانیان دەکات؟ چەندی پارە بۆ تەرخان دەکرێت؟ مەعلوم ئەوەی کە ئێمە بە نەتیجە پێی گەیشتین نموونەییەکە، مەسەلە دروست کردنی قوتابخانەی نموونەیی خوێندن نییە، بەڵکو بینای نموونەییە، بەلاَم من پێشنیار دەکەم ئەم قوتابخانانە کە دروست دەکرێت ناوی نموونەیی لێهاتووە، ناوە نموونەییەکە لابدرێت، هەوڵ بدرێت کۆمەڵگەی خوێندن، یاخود کۆمەڵگەی قوتابخانەیی دروست بکرێت، هەموومان دەزانین دێهاتەکانی ئێمە، یان مەبلەغێك لەو بڕە پارەیە تەرخان بکرێت بۆ ئەو دێهاتانەی کە لێك نزیکن، بۆ نموونە بیست گوند لە

یەکتری نزیك بن دەکرێت کۆمەڵگەیەکی هاوچەرخی خوێندن لەو ناوچەیە دروست بکرێت، کە هەموویان تێدا مەستەفید بن، ئێمە مەعلوماتمان لەلایە کە ناتوانێت حکومەتی هەرێم و هیچ حکومەتێکی تریش رەنگە لە هەموو لادێیەك کە ژمارەی خانووەکانی دە خانوو بێت، یان دە خوێندکاری هەبێت ژمارەیەك مامۆستا بنرێت و قوتابخانەش دروست بکات، بەڵام دەکرێت موجەمەع دروست بکات، بۆ ئەوەی سەرجەم دێهاتەکان و حکومەت هاوکار بێت لەوەی کە بتوانێت ئەم خوێندکارانەو قوتابیانە بێنێت بۆ ئەو موجەمەعانەی کە تێیدا دەخوێنن.

خاڵێکی تر من پێم باشە مەسەلەی دادوەری، پەرلەمان هەوڵ بدات مولحەقێك، شتێك بدۆزێتەوە، بۆ ئەوەی ئەم لیژنەیەی کە هەڵدەستێت بە دابەش کردن و هەڵبژاردنی شوێنی ئەو قوتابخانانە، بەڕاستی مولزەمیان بکات بە لەبەرچاو گرتنی دادپەوەری، نەك لەسەر هیچ بنەمایەکی تر، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، رێزدار دکتۆر ئەحمەد فەرموو.

بەڕێز د.احمد ابراهیم علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دیارە دروست کردنی قوتابخانە زۆر زۆر گرنگە، بەڵام لەوە گرنگتر پێویستە وەکو برادەرانیش ئاماژەیان پێدا ئەولەویەت بدرێت بەو شوێنانەی کە قوتابخانەیان نییە، هەندێك گوندو دێهات هەیە، هەندێك شارو شارۆچکە هەیە قوتابخانەیان نییە، بەهۆی نەبوونی قوتابخانە، قوتابیەکان دەچن بۆ شوێنی تر، یان بۆ دێهاتی تر، یان ناوچەی تر، کە لە ئەنجامی ئەوەدا رووداوی زۆر ناخۆش حادیسەی سەیارە بووە، کە بەهۆی ئەوە قوتابیان و مامۆستایان دووچاری رووداوی ناخۆش بوونەتەوە، بەنیسبەتی وشەی نموزەجی، ئێمە لە لیژنەی یاسایی پێشنیارمان کرد کە وشەی نموزەجی لابچێت، تەنها بخوێندرێتەوە (یخصص مبلغ 150 ملیار دینار لحملة انشاء المدارس في الاقلیم من موازنة النفقات الاستثماریة)، یەعنی بەبێ وشەی (النموذجیة)، نازانم بۆ نەخوێندرایەوە، ئەمە پێویست ناکات نموزەجی هەبێت، چونکە دروست کردنی قوتابخانە چ بڵێی قوتابخانەی هاوچەرخ بێت، یان نموزەجی، قوتابخانە کە دروست دەکرێت بەشێوەیەکی هاوچەرخ دروست دەکرێت، لەبەر ئەوە پێویست بە وشەی نموزەجی ناکرێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، رێزدار هاژە خان فەرمووو.

بەڕێز هاژە سلێمان مصطفى:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

منیش لەگەڵ رەئی هاوکارانم، بەڕاستی ئەو گوژمەیە گوژمەیەکی زۆر باشە بۆ دروست کردنی قوتابخانەکان، بەڵام ئەگەر نموونەیی بێت لە رووی دیزاینەوە، پێویستە لێرە ئیشارەتی پێ بدرێت، کە دروست کردنی قوتابخانەی نموونەیی لە رووی دیزاینەوە، ئەگەر نموونەیی بێت وەکو ئەوانەی کە ئێستا

هەن، ئەوە بەڕاستی جیاوازییەکی چینایەتی لەنێوان قوتابیەکان دروست دەکات بۆ وەرگرتنیان لەو قوتابخانانە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، ڕێزدار ئەڤین خان فەرموو.

بەڕێز ئەڤین عمر احمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕاستی من لەگەڵ ئەوەدام کە وشەی نموزەجی بمێنێتەوە، چ لە رووی بیناو تەصمیم و دیزاینەوە بێت، چ لە رووی سیستەمی خوێندنیشەوە بێت، بەلام پێشنیار دەکەم بۆ ئەو لیژنەیەی کە هەڵدەستێت بە سەرپەرشتی کردن و دابەش کردن و دروست کردنی ئەو قوتابخانانە زیاتر بایەخ و ئەهمیەت بدات بە شارو شارۆچکە بچووکەکان، چونکە ئێمە دەزانین لە شارە گەورەکاندا قوتابخانەی نموزەجی هەیە، بەلام لە شارە بچووکەکان، یاخود قەزاو ناحیەکان بێ بەش کراون لەو قوتابخانە نموونەییانە لە رووی سیستەمی خوێندنەوە، یاخود لە رووی دیزانیشەوە، ئێمە دەزانین ئەو قوتابخانە نموونەییانە، ئەو قوتابخانانەن کە ئەو قوتابیانەی لێ وەردەگیرێن کە توانای فیکریان، یاخود مستەوای عیلمیان وەکو دەڵێن لە رووی زیرەکیەوە ئەو قوتابیانە لەو قوتابخانانە وەردەگیرێن، کە نمرەکانیان بەرزە، نەوەك قوتابی فەقیر بێت، یاخود قوتابیەکی دەوڵەمەند بێت، بەڵکو تەنها ئەو قوتابیانە وەردەگرێت لە رووی دەرەجەوە زیاترن لە قوتابیەکانی تر، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، ڕێزدار سۆزان خان فەرموو.

بەڕێز سۆزان شهاب نوری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕێزان، من حەز دەکەم باس لەوە بکەم هەڵمەتی هەڵبژاردنی دروست کردنی قوتابخانەکان بەشانازییەوە دەڵێم لە خولی پێشووی پەرلەمانەوە لەلایەن لیژنەی پەروەردەوە داوا کرا، کەوا ساڵانە سندوقێك دابمەزرێت بۆ هەڵمەتێکی بەردەوام، چونکە ئێمە نەقصێك و کێشەیەکی زۆر زۆر گەورەمان هەیە لە قوتابخانەکاندا، ئەمە هەموومان دەیبینین هەر بۆیەش دەبینین دوو دەوام و سێ دەوام و چوار دەوامیش هەیە، لەگەڵ ئەوەی کە ئێمە سیستەمی خوێندنمان گۆڕیوە، ئەگەر من بە هەڵەدا نەچووبم و ئاگاداریش بم، وەکو دەزانم ئەم سەدو پەنجا ملیار دینارە بۆ ماوەی چوار ساڵ دووبارە دەبێتەوە هەموو ساڵێك تا ماوەی چوار ساڵ هەتاوەکو ئەو نەقصەی قوتابخانانە پڕ بکرێتەوەو، ئەوەش داوای وەزارەتی پەروەردە بووە لە پلانە پێنج ساڵیەکەی کە داینـاوە، هەر لەبەر ئەوە من پێشنیار دەکەم بۆ دەوڵەمەند کردنی ئەم

مادده‌یه (يخصص مبلغ (150) مليار دينار لحملة انشاء المدارس النموذجية)، مه‌به‌ستیش له‌ نموزه‌جیه‌كه‌ دیزاینه‌، یه‌عنی قوتابخانه‌یه‌كی عه‌صری كه‌ هه‌موو بابه‌ته‌كانی خوێندكار پێویستیه‌تی له‌ ساحه‌ی یاری كردن و له‌ مه‌سره‌ح و له‌ موخته‌به‌ڕات و له‌ مه‌كته‌بدا، به‌پێی ئه‌و دیزاینه‌ی كه‌ وه‌زاره‌تی په‌روه‌رده‌ش ئاماده‌ی كردووه‌، (لحملة انشاء المدارس النموذجية في الاقليم)، پێش ئه‌وه‌ی بڵێین (من موازنة النفقات الاستثمارية)، (وتشكل هيئة متكونة من اولاً/ وزير التربية والتعليم وزير المالية و وزير التخطيط للاشراف وتوزيع بناء هذه المدارس حسب الخطة المقدمة من وزارة التربية والتعليم)، چونكه‌ وه‌زاره‌تی په‌روه‌رده‌ خۆی پلانه‌ پێنج ساڵیه‌كه‌ی هه‌یه‌و ئاماده‌یه‌ ده‌زانێت له‌ هه‌موو كه‌س باشتر ده‌زانێت له‌كوێ پێویسته‌و له‌ كوێ پێویست نییه‌، وه‌زاره‌ت خۆی ده‌زانێت، زۆر زۆر سوپاس.

به‌ڕێز سه‌رۆكی په‌رله‌مان:

زۆر سوپاس، ڕێزدار ئامینه‌ خان فه‌رموو.

به‌ڕێز ئامینه‌ ذكری سعید:

به‌ڕێز سه‌رۆكی په‌رله‌مان.

بەرا دەمەكێ لیژنا پەروەداو خوێندنی بڵند تاسەرە دانا دەڤەرێ هەرێما كوردستانێ، ئەویش نزیك دول كێشا قوتابخانا ئاگاهدار بووم كە ئەمزانی چەند ژینگەهێت قوتابخانەت كوردستانێ ناتەندروستن بۆ هەندەك قوتابی و تێدا بژینەڤە، ژی بەر هەندێ ژی ئەز دبینم كو تەرخان كرنا سەدو پەنجا ملیار دینارا بۆ هەڵمەتا دروست كرنا قوتابخانیەت سەردەمیانە، یەعنی ئەز باوەرم مەسەلە یا نموونەیی نا ئەوەكو قوتابخانەی نموونەییت جوداهیا، یا قوتابیەت دەهێتەبەر، بەلكو گشت لایێ ئەو پەیڤا نموونەیی ببیتە پەیڤەكا سەردەمیانەو بۆ هەندێكا چارسەر بێتە كرن، چەندیا پێویستە نوكە ئەڤ قوتابخانێ سەردەمیانا هەبی كو زارۆكێت كوردستانێ، گەنجێ كوردستانێ بشێم شێوازەكی یێ تەندروست ژ لایێ دەروونی و ڤەژ لایێ سەخلەمیڤە بشان خوێندنا خۆ جێ بەجێ بكات، راستە ئیشباع مەدرەستێت مە نەهاتینە كرن، ئول گور ئەو ئاخافتنێ بەڕێز وەزیرێ پەروەردەش دی كو بۆ هەندێ مە كێشە سێ دەوامی و دوو دەوامی نەمێنێتن مە پێ تیڤیت سێ هەزار قوتابخانە یاهەی، لێ جەنابی ویش ئاماژە دا هەندەكو مەعدەلی سەدو پەنجا قوتابخانە سالانە تێنە دروست كرن، یەعنی ئەڤ هەڵمەتی دروست كرنا قوتابخانە سەردەمیانە دگەل وان دروست كرنا قوتابخانە تشتە هەرە باشە كو بەهەندێ تو بەرامبەر ئەو قوتابخانەت كو یێ بە شێوازێكێ یێ ئاسایی تێتە دروست كرن، هەم بەر وێ مەدرەسەی نموونەییش ژی بهێنە دروست كرن، ئەز پشتگیریا بۆچوونێت گەلەك هەڤالێت مەند دكەم كو بۆردێك بهێتە دروست كرنا كو وەزارەتا پەروەردەو وەزارەتا پلاندانانێ، وەزیرێ وەزارەتا دارایی تێدا سەرپەرشتیا وێ بكا، چونكە وەزارەتی پەروەردێ پلانێ وێت دزانێت و پلانێكی هەموو كەسیەو هەمی تشتەك لەبەر دەستی ویە، ئەو دشێتن پتر سەریا ئاگاهدار بێت، لێ یا پێتیڤیا ئەڤ دروست كرنا هەڵمەتا قوتابخانە سەردەمیانە ژی سەر بنەمای جوگرافی و چارەسەر كرنا كێشا دوو دەوامی و سێ دەوامی بی، زۆریا قوتابیا هەر مەنتیقەیەكدا ژی بەر هەندێ ژی ئەز پێشنیار

دكەم كو ئەگەر ئەڤ بەندە هاتە پەسند كرن ڤێتن وەزارەتا پەروەردێ بۆ موصادەڤا وێ پلانا خۆ جێ بەجێ كرنێ، فرێكە پەرلەمانێ ئەم بزانین كا ئەڤ پرۆژا دیت كیرێ چاوا، بە چ رەنگ بێت و بە هەر ئێك كو ژی نوێ دێتە تەرخان كرن بۆ هەندێ پەرلەمان دەنگی لەسەر بدات، سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، ڕێزدار پێشەوا فەرموو.

بەڕێز پێشەوا تۆفیق مغدید:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

بەڕاستی من وەكو ئەندامێكی پەرلەمان ئەوە رەئی شەخصی خۆمە، پێموایە پرۆژەی دروست كردنی قوتابخانە نموونەییەكان، ئەمە ئەركی وەزارەتی پەروەردەیە، یەعنی هیچ مەفروز نەبوو ماددەیەك داگیر بكرێت لە پرۆژە یاسای بودجە مەبلەغێك دیاری بكرێت، چونكە وەزارەتی پەروەردە خۆی پلانی هەیە، خۆی دەبێت بزانێت سالانە لە كوێ خوێندنگا دروست دەكات؟ لەسەر چ ئەساسێك دروستی دەكات؟ بەلام كە هاتووشە من پێشنیار دەكەم ئەم ماددەیە بەم شێوەیە بێت (گوژمەی (150) ملیار دینار بۆ هەلمەتی دروستكرنی قوتابخانە لە گوندەكانی كوردستان)، چونكە بەڕاستی نزیكەی هەزار گوندمان هەیە لە كوردستان تا ئێستا بینای قوتابخانەی نییە، هەروەها نزیكەی هەزارو سێ سەد بینای خوێندگامان هەیە لە كوردستان، كە دوو دەوامی و سێ دەوامی و چوار دەوامییە، ئێمە لەسەدەمێكدا دەژین كە كارەساتە باس لە دروست كردنی قوتابخانەی نموونەیی بكەین، بەلام لەگەڵ ئەوەش كە نزیكەی هەزار دێمان هەیە، رەنگە خوێندكاری خەلكی هەژار لەم دێیانە واز لە خوێندن بێنن، گوناهەكەی چیە؟ لەبەر ئەوەی بینای قوتابخانەی نییە، یاخود دەستی ناگاتە قوتابخانەیەكی تر هاتوچۆی بكات، بۆیە من پێشنیار دەكەم ئەم ماددەیە بەو شێوەیەی لێ بكرێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، ڕێزدار گۆران فەرموو.

بەڕێز گۆران ئازاد محمد:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

من بۆ پشتگیری رەئی هاوڕێیەكانم پێشنیاری ئەوە دەكەم یەكەم شت جیهەی مەسئوول هەم بۆ دروست كردنی ئەم خوێندنگایانە دیاری بكرێت، هەم بۆ دانانی بەرنامەیەك بۆ دانانی دادپەروەری لە دروست كردنی ئەم خوێندنگایانە، ئەویش بە دروست كردنی بۆردێك لە وەزارەتی پەروەردە، پلاندانان زائیدەن وەزارەتی دارایی، مەسەلەی ئەوەی كە ئەو خوێندنگایانە نموونەیی بن؟ یان نا؟ ئەوەی لە راپۆرتی یاساییش وازیحە نموونەیی نین لە رووی سیستەمی خوێندن، بەلام لە رووی بیناوە، وەك ئەوەی ئێمە ئاگادار بین لە كاتی گفتوگۆیەكان لەگەڵ حكومەتدا، حكومەتیش لە رووی بیناوە باسی نموونەیی كردووە،

بـەلاَم مـن پشـتگیری رەئـی ئـەو هاوڕێیانـەم دەکـەم کـەوا مـن تەنانـەت لـە رووی بیناشـەوە پـێم باشـە خوێندنگاکان ئاسایی بن، ئێمە لـە ئـەنجامی بەدواداچوونمان بـۆ چـەند شـارو شارۆچکەیەك، لـە ئەوانـەش کێشەی نەبوونی بینا هەیە، ئێمە تاوەکو کەشـی ئاسـایی کردنـەوەی دەوام و ئـەو قەرەباڵغەیـە زۆرە ئاسـایی نەکەینـەوە بـۆ خوێنـدکاران، ئـەم جـەوە فەراهـەم نەکـەین، بگوازینـەوە بـۆ فەراهـەم کردنـی جـەوێکی زۆر بوونی مەسبەح و پارك و ئەم کراوەییە، من پێم باشە ئەم هەنگاوە لە ئێستاوە جێ بـەجێ بکرێـت، کە لـە رووی بیناشـەوە ئاسـایی بێـت، بۆیـە بـۆ ماددەکـە کـە خوێنـدنگاکان دروسـت دەکـرێن لـە رووی شـێوەی بینایەکەو، لە رووی سیستەمەکەشەوە هەردووکیان بینای ئاسایی بێت، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، رێزدار قادر فەرموو.

بەڕێز قادر حسن قادر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

زۆربەی قسەکانی من لەلایەن بەڕێزانـەوە ئاراسـتە کـران، بـەلاَم ئـەوەی کـە حـەز دەکـەم تەئکیـد بکەمـەوە هەنگاوێکی پیرۆزە، هەرچەند درێژە بەو بوارە بدرێت هەر کەمە، چونکە کـەم بـوونێکی زۆر لـە کوردسـتان بەگشتی لە ئەمڕۆوە بەرچاو دەکەوێت، بـەلاَم پێشـنیار دەکـەم لەسـەر مەبـدەئی پێویسـت و پێویسـتر بێـت، رێگای وەزارەتی پلاندانان و وەزارەتی پەروەردە، بەتایبـەتی ئەولەویـەت بدرێتـە ئـەو شـوێنانەی کـە زیـاتر پێویستیان بە دروست کردنی قوتابخانە هەیە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، رێزدار فازل فەرموو.

بەڕێز فاضل محمد قادر(بەشارەتی):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

زۆر سوپاس، بەڕاستی بڕوای من لەسەر ئـەم خاڵە چـەند قسـەی لەسـەر بکرێـت زۆر لـە جێگـەی خۆیـەتی، چونکە هەم لـە رابـردوو زیـاتر، ئێسـتاش تـا حـەددێك گـرفتی زۆر گـەورەی ئێمـە لـە کۆمـەڵگای کوردسـتان مەسەلەی خوێندن بووە، من دەستخۆشی لەو بڕیارە دەکەم بۆ قوتابخانەی نموونەیی لە کوردسـتان بکرێـت، بەس بە بڕوای من ئێمە گرفتی زۆر گـەورەمان هەیـە، بـەلاَم کە ئـەم رەئیـەم هەیـە مەبەسـت ئـەوە نییـە، رەئـیم ئـەوە نییـە کـە قوتابخانـەی نموونـەیی هـەبێت، رەئـیم ئەوەیـە لـە هـەموو گونـدەکانی کوردسـتان قوتابخانـەی نموونـەیی هـەبێت، بـەلاَم کـەی؟ دوای ئـەوەی کـە ئێمـە گـرفتی خوێنـدن، یـان قوتابیانمـان لـە کوردسـتان نـەبێت، ئێسـتاش هـەموومان زۆر بـاش دەزانـین کـە یـەکێك لـە گرفتـەکانی ئێمـە مەسـەلەی خوێندنە، مەسەلەی بینای قوتابخانەیە لە کوردستان، ئێسـتاش قوتابیـانی ئێمـە لـە کوردسـتان لـە خـانووی کـرێ، یـان لـە خـانووی بـیری ئـاو دەخـوێنن بەڕاسـتیەکەی، بۆیـە مـن پێموایـە ئەمـە گرفتێکـی گەورەیـە، مەفروزە، زەرورە پێشتر ئەمە رەچاو بکرێت، تا مەسەلەی دروست کردنی قوتابخانەی نموونەیی، هەرچـەند

پێشتر عەرزم کردن زۆر لەگەڵ کردنەوەی قوتابخانەی نموونەیی، یان لەگەل قوتابخانەی شویڤات لە کوردستان بکرێتەوە، ئەمانە بەڕاستیەکەی موژدە بەخشن بۆ ئێمەی خەڵکی کوردستان و بۆ قوتابیانی ئێمە لە کوردستان بەحەقیقەت، بۆیە من داواکارم گرفتی بینای قوتابخانە چارەسەر بکرێت لە کوردستان، پاشان بیر لەو جۆرە پێشکەوتنانەی قوتابخانە بکرێتەوە، پێشنیارێکی ترم ئەوەیە بەڕاستی لە کردنەوەی ئەو قوتابخانە نموونەییانە، بەحەقیقەت من پێم خۆشە بە سەراحەت و راشکاوی بڵێم لە قوتابخانە نموونەییەکان کێ تورکی دەخوێنێت؟ بە بڕوای من لە سەدا یەك قوتابیانی خەڵکی هەژارو منداڵانی شەهیدانی تێدا نییە، بۆیە هیوادارم ئەگەر هەروەکو ئەوانەی پێشوو دەکرێتەوە قوتابخانەی نموونەیی، نەك ئەمە نەکرێنەوە، ئەوانیش دابخرێن، چونکە بەڕاستی لەوانەی پێشووش خەڵکی فەقیرو هەژارو منداڵی شەهیدان لێی مەحرومن، خاڵێکی تر پێشنیار دەکەم سندوقێکی تایبەت بە قوتابخانە لە کوردستان هەبێت، زیاتر بۆ هاوکاری کردنی ئەو قوتابیانەی کەم دەرامەتن، یان منداڵی خەڵکی هەژارن، بۆ ئەوەی زیاتر ئیدامە بە خوێندن بدەن لە کوردستاندا، بتوانن سەرکەوتوو بن لەخوێندن، یان مەحروم نەبن لەبواری خوێندن، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، رێزدار عومەر نورەدینی فەرمووو.

بەڕێز عمر حمد امین خدر(نورەدینی):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە لە لیژنەی پەروەردەو خوێندنی بالا بە ئامادە بوونی بەرپرسان لە وەزارەتی پەروەردەش گفتوگۆی تێرو تەسەلمان لەسەر ئەم خاڵە کرد، وەکو بەڕێزانیش باسیان کرد، ئێمە پێمان باشە بۆردێك هەبێت، واتا دوای ئەم گفتوگۆیە ئێمە پێشنیار دەکەین ئەم زیادەیە بەم شێوەیەی خوارەوە بخرێتە سەر یاسایەکە، دوو بڕگەی بۆ زیاد بکرێت، یەکەمیان/ پێکهێنانی بۆردێك لە وەزیرانی پەروەردەو دارایی و پلاندانان بە مەبەستی سەرپەرشتی کردن و بەدواداچوون و دروست کردنی ئەم قوتابخانانە.

دووەم/ رەچاو کردنی هاوسەنگی لەنێوان گوندو شارو پارێزگاکان لە دروست کردنی ئەم قوتابخانانە، بە مەبەستی چارەسەر کردنی کێشەی چەند دەوامی و زۆری ژمارەی قوتابیان لە پۆلەکاندا بەشێوەیەك لەگەڵ ناوەڕۆکی سیستەمی پەروەردەی نوێ بگونجێت.

من پرسیارێکیشم هەیە، پێم خۆشە لێرە وەزیرانی بەڕێز وەلامان بدەنەوە، ئەویش ئەوەیە لە پرۆژە پێشنیار کراوەکاندا شەست و هەشت بینای تایبەتی بۆ قوتابخانە دروست دەکرێت، ئایا ئەم شەست و هەشت قوتابخانەیە لەگەڵ ئەم قوتابخانانە جیاوازە، ئەم گوژمەیەی بۆ تەرخان کراوە؟ یان نا؟ زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، رێزدار پەیمان خان فەرمووو.

بەڕێز پەیمان عزالدین عبدالرحمن:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕاستی ئەم ماددەیە گرنگی زۆری هەیە، لەبەر ئەوەی ئەم ماددەیە دەتوانێت ببێت بە پشتیوانێکی باشی وەزارەتی پەروەردە بۆ پەیڕەو کردن و جێ بەجێ کردنی ئەو بەرنامە پێنج ساڵیەی کە هەیەتی، بۆ گەشە کردنی سیستەمی خوێندن و هەم لە رووی با بڵێین ژمارەشەوە، واتا ژمارەی خوێندنگاکان، بەلأم دەکرێت لەوەوە بپرسین ئایا ئێمە بە تەسدیق کردنی ماددەیەکی لەو جۆرە ناڕۆشن ئێمە هاوکاری وەزارەتی پەروەردە دەکەین ئەو بەرنامەیە جێ بەجێ بکات بەشێوەیەکی راست؟ لەکاتێکدا کە جگە لەوەی کە خودی ئەم ماددەیە ئەو سەدو پەنجا ملیار دینارە وەکو بەڕێز کاك عومەر نورەدینشی ئیشارەتی پێدا، جارێ ئێمە بۆمان روون نییە، کە ئایا ئەمە لەزیمنی ئەو خوێندنگایانەیە کە لە ناو پرۆژە پێشنیازکراوەکاندایە؟ یان نا؟ ئەگەر لە زیمنیان نەبێت، ئەگەر مەبلەغێکی جیا بێت، گرنگی جیا کردنەوەی ئەم مەبلەغە چیە بە ماددەیەکی جیا؟ بۆ لەناو خودی بەرنامەی کاری، یان لەناو پرۆژە پێشنیازکراوەکانی وەزارەتی پەروەردەدا نییە، جگە لەوەی کە لەناو پرۆژە پێشنیازکراوەکانیشدا هەر بۆ خۆی حکومەت رێگرە لەبەردەمی ئەوەی وەزارەتی پەروەردە ئەو خوتە پێنج ساڵیەی بەشێوەیەکی باش جێ بەجێ بکات، بە دەلیلی ئەوەی کە دروست کردنی بینای خوێندنگاکان با بڵێین ئیختیصاص و مەرجەعی شەرعی خۆی وەرنەگرتووە کە وەزارەتی پەروەردەیە، بەسەر وەزارەتە جیاجیاکان دابەش بوون، لەوانە وەزارەتی ناوخۆ وەکو ئیشارەتمان پێدا، کە ئەم بەرچاو روون نەبوونەی وەزارەتی پەروەردە لەوەی کە ئەرکی دروست کردنی خوێندنگا ئەرکی ئەوە، یان ئەرکێکی هاوبەشە لەنێوان هەموو وەزارەتەکاندا، ئەو بەرنامەیە دەخاتە بەر مەترسیەوە، کە بەشێوەیەکی تەواو جێ بەجێ بکرێت، لەم خاڵانەدا کە پێشنیار دەکەم کە ئەگەر ئەو سەدو پەنجا ملیار دینارە جیایە لەو بڕەی کە تەرخان کراوە بۆ پرۆژە پێشنیارکراوەکان بخرێتەوە ناو پرۆژە پێشنیازکراوەکانی وەزارەتی پەروەردە، هەروەها هەموو پرۆژەکانی دروست کردنی بینا لە وەزارەتەکانی تریشەوە بخرێتەوە سەر وەزارەتی پەروەردە، بۆ ئەوەی ئێمە هاوکارو پشتیوانی ئەو وەزارەتە بین بۆ جێ بەجێ کردنی بەرنامەکەی، جگە لەوەی هاوڕام لەگەڵ کۆمەڵێك لە ئەندام پەرلەمانەکان، کە مەصدەری ئەمە جێ بەجێ کردنی، شێوازی جێ بەجێ کردنی، ژمارەی ئەو خوێندنگایانەی کە ئەم سەدو پەنجا ملیار دینارە دەیگرێتەوە، هیچی روون نییە، هەتا بەرچاو روونیش نەبێت، پێموایە ناحەقی دەکەین لەوەی دەنگی لەسەر بدەین، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، رێزدار عبدالرحمن فەرموو.

بەڕێز عبدالرحمن حسین ابابکر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

منیش پێموایە ئەم ماددەیە زۆر گرنگە، ئەم بڕە پارەیە کە دانراوە بۆ دروست کردنی قوتابخانە نموونەییەکان، بەڕاستی قوتابخانە ئاساییەکان زۆر گرنگترن، چونکە ئەگەر بێتو قوتابخانە ئاساییەکان

دروست بکەیت هەموو شارو شارۆچکەکانی کوردستان دەگرێتەوە، ئەمڕۆ لەکوردستان هەموو شارەکان پێویستی بە قوتابخانە هەیە، بە بینای قوتابخانە هەیە، هیچ قوتابخانەیەك نییە دوو، سێ دەوامی تیا نەکرێت، کە قوتابی ئیستیفادەی لە دەرسەکان ناکات، لەبەر ئەوە چونکە ئەزمەی زۆر بوونی قوتابی لە قوتابخانەکاندا هەیە، ئەگەر قوتابخانەی ئاسایی دروست بکرێت، لەوانەیە زیاتر ئەو ئەزمەیە کەم بکات لە کوردستان، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، رێزدار دکتۆر ئەرسەلان فەرموو.

بەڕێز د.ارسلان بایز اسماعیل:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەپێی ناوەڕۆکی ماددەکە کە دەڵێت بۆ قوتابخانەی نموونەیی، کەواتە قوتابخانەی تریش دروست دەکرێت، بەڵام ئەمەیان تایبەتیە بۆ نموونەیی، کێ دروستی دەکات؟ گرنگ قوتابخانەکە دروست بکرێت، کێ دروستی دەکات؟ ئەگەر ئێمەی پەرلەمان گلەییمان هەیە دەبێت بچین چاودێری بکەین بڵێین ئایا سەرجەمی ئیش و کارەکانی حکومەت چۆن بەڕێوە دەچێت؟ ئێمە ناتوانین بڵێین ئیلا دەبێت لە فلان شوێن دروستی بکات، چونکە حکومەت ئەداتی تەنفیزو جێ بەجێکەری مەسەلەکانە، مەبەست لە نموونەییەکە، ئەگەر مەبەست لەوەیە لاعەلا تەعین هەموو کەسێك پێویستە بچێتە ئەو قوتابخانەیە پێویست ناکات ناوی نموونەیی لێ بنێین، بەڵام ئەگەر بۆ نموونەییە، ئەمە جێی خۆیەتی بمێنێت، ئەی بۆ لە هەموو کوردستان یەك کولیەی توب نییە، یەك کولیەی هەندەسە نییە، یان یەك کولیە نییە، چونکە ئیختیصاصاتەکان، کەفائەتەکان فەرقیان هەیە، هەندێك خوێندکارو قوتابی هەن زیرەکن، قابیلی ئەوەن کەفائاتەکانیان نەمرێندرێت، لە قوتابخانەی تایبەتی بەپێی دەرەجە دەڵێم، بەپێی کەفائەت، بەپێی لێهاتوویی بچن لەو قوتابخانە نموونەییانە بخوێنن، چونکە ئەو کەفائاتانە ئەگەر ئیهتیمامی پێ نەدرێت، ئەگەر بایەخی پێ نەدرێت، لەوانەیە کەفائاتەکەی بمرێت، بۆیە نموونەییەکە بۆ ئەو مەسەلەیە هاتبێت، لەبەر ئەوە ئەگەر ئەو قوتابخانانە چەندی تر لە کوردستان دروست بکرێت با قوتابخانە دروست بکرێت، چونکە وڵاتەکەمان پێویستی بە قوتابخانەی زۆرە، سێ دەوام و چوار دەوامی تێدا بێت و فەرقیش نەکرێت ئەوە نموونەییە لە شارو لە دێ، بە مەرجێك ئەو شوێنەی خوێندکارو قوتابی زیرەکی تێدایە گرنگی باشتری پێ بدرێت، بەڵام لەسەر حیسابی قوتابخانە ئیعتیادیەکان نەبێت، من پێموایە دەبێت وا جێ بەجێ بکرێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، رێزدار فەرموو فەرموو.

بەڕێز د.ئاراس حسین محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

مـن حـەز دەكـەم چـەند روون كردنەوەيـەك بـدەم، خـۆی ئـەو نموونەيیـە لـە پـرۆژە ياسـاكەی عێراقیـەوە تەسەور دەكەم وەرگیرا بێت، نووسراوە نموزەجی عامە، ئەمە يەكەم شت.

خاڵێكی تر، ئێمە ئیشارەتمان پێداوە نموزەجیەكەمان لابـردووەو روون كردنـەوەی تـریش كـاك شـێروان كـە موديـر عامـە لە وەزارەتی پلاندانان باسـی ئـەو نموزەجيـەی كـرد، گوتی نموزەجيەكـە قصـدمان ئەوەيـە لـە دروست كردنی بينايەكە بگونجێت لەگەڵ سيستەمی نوێی خوێندن، كە نۆ پۆڵە، ئێستا بنـەڕەتی نـۆ پۆڵـە، لەبەر ئەوە دەكاتە بيست و حەوت پۆل، لەم كاتە ئەوانەی سێ دەوام و چوار دەوامن يەك دەوام دەكەن تاكو سـەعات دووی نيـوەڕۆ لـەماوەی ئـەم چـوار سـاڵە ئێمـە بتـوانين دوو دەوام و سـێ دەوام نـەهێڵین، ئەمـە مەبەستی كاك شێروان بوو.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، ليژنەی ياسايی ئێستا رەئيتان، چەند پێشنيارێك هـات، ئـاخیر رەئيـەكانتمان بڵێن، بـۆ ئـەوەی پێشنيارەكان بخەينە دەنگدانەوە.

بەڕێز د.رۆژان عبدالقادر دەزيی:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

زۆر لەو تێبينيانەی لەلايەن ئەندامانی پەرلەمان پێشكەش كرا تايبەت بوو بە نموونەيی، هەر چەند ئێمـە لە راپۆرتی ليژنـەی ياسـايی و دارايـی داوامـان كـردووە ئـەو وشـە لابـدرێت، بـەڵام پێشنياری ئـەوە كـرا كـە وشەكەی وشەيەكی تر لە جێگای دابنرێت وشەی هاوچەرخ، سـەردەم، عەصری، ئێمـە لاريمـان نييـە لـەوەی ئەو وشەيە لە شوێنی دابنرێت، هەرچەند لە دەقی پرۆژەكەی لەلايـەن حكومـەت هـاتووە زۆر روونـە، كـەوا مەبەسـت لـە نموونـەيی سييسـتەمی خوێنـدن نييـە، چـونكە بـاس لـە دروسـت كردنـی قوتابخانـە دەكرێت، مەبەست بالأخانەيە، بينايەيە، ئێمە لـە سـاڵی 2010 قوتابخانەيـەك دروسـت دەكـەين، بـۆ بـەپێی ديـزاينی چل، پەنجا ساڵ پێش ئێستا بێتن؟ مەبەست ئەوەيە بينايەكە بە چ شێوەيەك دروست بكرێت.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

نوقتەی نيزامی هەيە تكايە.

بەڕێز كوێستان محمد عبدالله:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئێستا دوو تەفسیر هەيە بـۆ وشـەی نموونـەيی، تەفسـیرێك دەڵێـت سيسـتەمە، تەفسـیرێكيش دەڵێـت بينايـە، بۆيە داوا دەكەين لە بەڕێز وەزيری پلاندانان بۆمان روون بكاتەوە، كە ئايا سيستەمە؟ يان ديزاينە؟ ئەگـەر ديزاين بێت بەڕاستی مـن پێموايـە زۆربـەی بـەڕێزان ئەنـدامانی پەرلـەمان لەگـەڵ ئـەوەن كـە ديزانيەكـەی هاوچەرخ بێت، بەڵام لەگەڵ سيستەم، ئەوە ديارە كە لەگەڵی نين.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

ليژنەی ياسايی بەردەوام بە تكايە.

بەڕێز د.ڕۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دەقەکە زۆر روون و ئاشکرایە پێویستی بە تەفسیر کردنی هەیە، لێرە دروستکردنی قوتابخانە مەبەستی باڵەخانەیە، مەبەست بینایەیە، تەصمیمەکە، دیزاینەکە بە چ شێوەیەك دەکرێ؟ بەشێوەیەکی هاوچەرخ و سەردەمیانە بێت، سەبارەت بە پێشنیارێك کرا، ئایا بە ئاگاداری وەزارەتی پلان دانان و پەروەردە، ئەو دوو وەزارەتە، وەزارەتی پەیوەندیدار زیاد بکرێ بۆ ماددەکە، پشتگیری لەو پێشنیارە دەکەین، چونکە پێویستە دروست کردنی ئەو قوتابخانەیە، ئەوان پلانی ساڵانەیان هەیە، ئاگاداری وردەکارییەکانی ئەوانە کە لە چ شوێنێك پێویستی بە قوتابخانە هەیە، پێشنیارێکی تر کرا، چۆنیەتی سەرف کردنی ئەو بڕە پارەیە، بەدواداچوون لە لایەن چەند لایەنێك دەکرێ، ئایا لێژنە، دەستە، ئەنجومەن یان بۆرد؟، ئێمە پشتگیری لەو پێشنیارە دەکەین، لاریمان نیە ئەگەر زیاد بکرێ، بزانین بەدواداچوون بکرێ، یاخود چاودێری چۆنیەتی سەرف کردنی ئەو بڕە پارەیە بۆ ئەوەی چارەسەرکردنی کێشەی قوتابیان بکرێ، جا ناوی لێدەنێن لێژنە، ئەنجومەن، دەستە، بۆرد، ئەوە بڕیاری کۆتایی بڕیاری پەرلەمانە، پێشنیارێك، یاخود تێبینیەك لە لایەن یەك لە بەڕێزان، باس لەوە کرا کە پێویستی نەدەکرد لەناو پرۆژە یاسەکەدا ماددەیەك تەرخان بکرێ تایبەت بەو بڕە پارەیە بۆ دروست کردنی قوتابخانە، لەبەر ئەوەی وەزارەتی پەروەردە بودجەی تایبەتی خۆی هەیە لەناو بودجەکە، باس لە دروستکردنی قوتابخانە هاتیە، من بەو بەڕێزە دەڵێم، نەك تەنها بودجەی وەزارەتی پەروەردە بۆ ئەم ساڵ، بۆ چەند ساڵی ئایندەش تەرخان بکرێ بە تەنها بۆ دروستکردنی قوتابخانە، کێشەی کەمی قوتابخانە چارەسەر ناکات، بۆیە ئەوە شتێکی زۆر باشە، ئێمە ئەگەر 3000 قوتابخانە زیاتر بە پێی ئاماری وەزارەتی پەروەردە و لێژنەی پەروەردەی پەرلەمان، پێویستمان بە زیاتر لە 3000 قوتابخانە هەیە ئەم ساڵ، باشە ساڵانە ژمارەی قوتابیان و خوێندکاران لە زیاد بووندایە، ئەو کێشەیە بەردەوامە، بەڵام ئێمە ئەگەر ئەو بڕە پارەیە تەرخان بکرێ، ئەوە ئەو کێشەیە هەوڵ دەدەین ئەگەر بنبڕیشی نەکەین، کەمی بکەینەوە، کێشەکە تۆزێك بەشێکی چارەسەر بکەین، ئەوەندە پێشنیار و تێبینیە پەیوەندی بە لێژنەی یاسایی هەبوو، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

جەنابی وەزیر، ئەو روونکردنەوەی کە، فەرموو.

بەڕێز علی سندی/وەزیری پلاندانان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

وا بزانم زۆربەی پرسیارەکان کە کرا، پرسیار بوون، بەس بەعزێ خوشك و برای تر وەڵامیان دایەوە، تەقریبەن سوئالی زۆر لەسەر ئەوە هەبوو کە ئایا ئەمانە، ئەگەر پرسیاری یەکەم ئەوە بێت، ئایا پێویست بەو قوتابخانانە هەیە یان نا؟، هەڵبەتە هەموو موتەفیقن لەسەری، پێویست ناکات زۆر لەسەری بڕۆین، ئەگەر سوئالەکە، ئایا نموونەیی مەعنای چیە؟، وا بزانم تەوزیح درا، مەبەست دیزاینە، شێوازی خوێندن

لەو قوتابخانانە، شێواز، دیزاین یەعنی تەصمیم کاك رەشید، شێوازی خوێندن لەو قوتابخانانە، شێوازی خوێندنی وەزارەتی تەربیەیە، یەعنی هەمان شێوازە، هیچ بەرنامەیەکی تایبەت نیە بۆ ئەوەی کە ئەمانە وەکو قوتابخانە ئەهلیەکان بەکار بهێنرێن، هۆی ئەوەی کە لەبەر چی لەناو بودجەی وەزارەتی.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

جەنابی وەزیر، سکرتێری پەرلەمان ئەڵێ: سیستەمی پەرلەمان ئەوەیە، ئەبێ جەنابی وەزیر رابوەستێ قسە بکات.

بەڕێز د.علی سندی/وەزیری پلان دانان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەسەر چاو، ئەو جیهەتەی کە بەرپرسە لە شێوازی تەنفیز کردنی ئەو بەرنامەیە، وەزارەتی تەربیەیە، راستە، بەڵام لەبەر چی پێشنیاری ئەوە ئەکرێ کە وەزارەتی دارایی و وەزارەتی پلان دانان لەگەڵ بن، بەڵام دوا بڕیار بۆ بەڕێزتان بەجێ دێڵین، بەڵام هۆیەکەشی ئەوەیە کە ئەمە وەکو پرۆژە بەرنامەیەکی جودا ئەوە کراوە، وەکو حەملەیەکی نیشتمانی بۆ دروست کردنی قوتابخانە، بەس لەناو بودجەی وەزارەتی پەروەردە، لە پرۆژەکانی وەبەرهەمهێنانی وەزارەتی پەروەردە، چ لە پرۆژە بەردەوامەکان و چ لە پرۆژە پێشنیارکراوەکان، بۆ هەر سێ پارێزگای سلێمانی و هەولێر و دهۆك، زائیدەن ئیدارەی گەرمیان، پرۆژەی نۆژەن کردنی قوتابخانە، دروست کردنی قوتابخانە، لە 6 پۆلی، 9 پۆلی، 12، 27، هەروەها 18 پۆلی، لە هەر دووکیان هەیە، لە بەردەوامەکانیش هەیە لە ئەوەش هەیە، ئەوە بە حیساب خصوصیەتێکی دراوەتێ کە ببێتە شتێکی موەحەد لە زمنی پڕکردنی ئیحتیاجاتی پێویستی بە قوتابخانە، وەکو بەڕێزانیش ئیشارەتیان پێدا، لەوە ناچێت کە تەنانەت ئەو 150 ملیارە فەراغەکە پڕ بکەنەوە، وا بزانم هەر ئەوەندەیە کە بتوانم باسی بکەم ئێستا، چونکە تەفاصیلی تەنفیزی ئەم کارە حەتمەن دەبێ بە جیهەتێك رابسپێردرێ، جیهەی موستەفیدی نیهائی وەزارەتی تەربیەیە، ئەوە وازیحە، سیستەمی تەعلیمی وەزارەتی تەربیەیە، عەدالەت لە تەوزیع کردنی ئەو قوتابخانانە لە شوێنەکانی، لە هەموو جێیەکان با بڵێین، حەتمەن ڕەچاو دەکرێ، مولاحەزاتەکان بە هەند وەردەگیرێت، هەر ئەوەندە وەڵامم هەیە، ئەگەر پرسیاری تریش هەیە ئەوە لە خزمەتداین.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

لێژنەی یاسایی، ئەو پێشنیارەی کە بەڕێزان کردیان کە هەیئەتێك لە سێ وەزارەت پێکبهێندرێت کە سەرپەرشتی ئەو ئیشە بکەین، رەئیتان لەسەری؟

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە وەکو لێژنەی یاسایی، پشتگیری ئەو پێشنیارە دەکەین، صیاغەکمان ئامادە کردووە ئەگەر ئیزنمان بدەی بۆتانی دەخوێنینەوە، بدرێتە دەنگدان.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

تكایە صیاغەكە بە كوردی و عەرەبی بخوێننەوە تا بدرێتە دەنگدان.

بەڕێز عونی كمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

یخصص مبلغ مائة و خمسون ملیار دینار، لحملة أنشاء المدارس في الاقلیم و تشكل هیئة من وزراء المالیة و الاقتصاد و التربیة و التخطیط للاشراف على تنفیذها، حسب الخطة المعدة من قبل وزارة التربیة من موازنة النفقات الاستثماریة.

بەڕێز د.رۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

گۆژمەی 150 ملیار دینار بۆ هەڵمەتی دروست كردنی قوتابخانە تەرخان دەكرێت لە هەرێمدا و ئەنجومەنێك كە پێك دێت لە وەزارەتی دارایی و ئابووری و وەزارەتی پەروەردە و پیلان دانان، سەرپەرشتی ئەو پلانە دەكات كە لە لایەن وەزارەتی پەروەردە پەسند دەكرێ، لە بودجە وەبەرهێنەكان.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

بەڕێزان كێ لەگەڵێتی با دەستی بەرز بكات؟، كێ لەگەڵدا نیە؟ سوپاس، بە كۆی دەنگ پەسند كران بۆ ماددەیەكی تر.

بەڕێز عونی كمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

المادة التاسعة عشرة:

یخصص مبلغ 90 ملیار دینار لدعم الاحزاب و المنظمات و یتم الصرف من هذا التخصیص بأجراءات مؤقتة، على ان یتم تسویة المبالغ المستلمة من قبل الاحزاب و المنظمات، وفق قانون دعم الاحزاب، حال اقراره من قبل برلمان كوردستان.

بەڕێز د.رۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ماددەی 19:

گۆژمەی 90 ملیار دینار بۆ پشتگیری حیزبەكان و ڕێكخراوەكان تەرخان دەكرێت، لەناو ئەو تەرخان كراوە خەرج دەكرێ بە ڕێكارێكی كاتی، بە مەرجێك پارە وەرگیراوەكان لە لایەن حیزبەكان و ڕێكخراوەكان بە

پێی یاسا، پشتگیری حیزبەکان و بە وەرگرتنی تەسویە بکرێ، ئەوەش دوای پەسندکردنی دەبێ لە لایەن پەرلەمانی کوردستان.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

لێژنەی یاسایی ڕەئیتان؟

بەڕێز د.ئاراس حسین محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

هەردوو لێژنە ئەو ماددەیە پەسند دەکەن و وەکو خۆی بمێنێتەوە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

جەنابی وەزیر ڕەئیتان؟

بەڕێز بایز تاڵەبانی/وەزیری دارایی و ئابووری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەوە ڕەئی حکومەتە، بۆیە ئێمە داوامان لە بەڕێزتان کردووە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزان ئەندامانی پەرلەمان، کێ ئەیەوێ قسە بکات با ناوی بنووسین، تکایە وەختی ناو ئەڵێین، ئەوەی ئەڵێ، ناوی بڵێت و قسە بکات، چونکە ئەگەر ناوی خۆی نەڵێت، لە پرۆتۆکۆڵ ناوت نانووسرێت و ئینجا ئەڵێت قسەم کردیە و ناوم نیە:

1- عمر عبدالعزیز بهاءالدین. 2- د. احمد ابراهیم علی 3- یشار نجم الدین 4- عبدالقادر اکرم بازرگان 5- هاژە سلیمان 6- برهان رشید حسین 7- د.شاهۆ سعید فتح الله 8- د.پەریهان قبلای 9- پەیمان عزالدین عبدالرحمن 10- پەیمان عبدالکریم عبدالقادر 11-د. جعفر علی رسول 12- بکر کریم (ئاسۆ) 13- حسن قادر حسن. 14- گولیزار قادر اسماعیل 15- بەفرین حسین محمد 16- حمە سعید حمە علی 17- ژیان عمر شریف 18- شڤان احمد 19- فاضل محمد قادر(بەشارەتی) 20- رزگار محمد امین 21- عبدالله محمد نوری 22- عزیمە نجم الدین 23- د.رفیق صابر 24- سمیر سلیم 25- د.صباح محمد نجیب 26- عمر حمد امین خدر(نورەدینی) 27- ئاشتی عزیز صالح 28- د.زانا رؤوف حمە کریم. 29- صباح بیت الله 30- سیوەیل عثمان. فەرموو کاک عومەر.

بەڕێز عمر عبد العزیز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بە نیسبەت ئەم ماددەیە من چەند تێبینیەکم هەیە، یەکەم: پێم وایە ماددەکە لە سەرەتاوە دەبێ دوو بەش بێت، بەشێکی باسی ئەحزاب و ڕێکخراوە سیاسیەکان بێت، بەشێکیشی باسی NGOیەکان و

ڕێکخراوەکان و کۆمەڵە و دامەزراوە و ئەو مەجالانەی تری کۆمەڵگەی مەدەنی بێت، چونکە لێرە بە واوێکی عەتف کراوەتەوە، وازیح نیە کە ئەو بڕە چۆن دابەش ئەکرێ، بە نیسبەت بڕگەی یەکەمی ئەوە، ئەگەر بکرێ باسی حیزبەکان، من پێم وایە ئەبێ پێوەرێکی وازیح بۆ دیاریکردنی ئەو بڕە بۆیان دیاری بکرابایە، من نازانم لەسەر چ ئەساسێك ئەو بڕە دیاری کراوە، ئایا بڕە پێشووەکان لە ساڵانی رابووردوو، لە 17 ساڵی رابوردوو، ئەو بڕە پارمەتیە دراوە بە حیزبە سیاسیەکانی کوردستان، لە پێش چاو گیراوە و لەمە زیاد و کەم کراوە، یان ژمارەی کورسی و دەنگەکان لەناو پەرلەماندا حیسابێکی بۆ کراوە کە ئەمە دوو ستاندارن لە وڵاتان بە شێوەی جیا جیا حیساب بۆ ئەو دوو پێوەرە کراوە، لێرە وازیح نیە کە ئەمە چی لەبەر چاو گیراوە کاتی ئەمە دیاری کراوە، بە نیسبەت دەعمی ئەحزاب لە کوردستان من بە خاڵێکی ئاسایی ئەزانم و بە زەروریشی ئەزانم بۆ دەعمی پرۆسیسی سیاسی بۆ گەشەدان بە دیمەکراتیەت و تەعەدودیەت لە کوردستان، بۆ زیاتر خۆماڵی کردنی ئەجیندای حیزبە سیاسیەکان لە کوردستان، ئێمە کەباسی حیزبەکان دەکەین، حیزبەکان پێشەنگی توێژاڵێکی زۆری جەماوەری کوردستانن، زۆربەی زۆری ئەو برا و خۆشکانەی کە لێرە پەرلەمانتارن بە پشتیوانی حزبە سیاسیەکان هاتوونەتە ئێرە، دەعم کردنی حیزبە کوردستانیەکان، یەعنی گەشەدان بە ڕەوتی سیاسی و بە حاڵەتی سیاسی و بە دیموکراتیەت و ئازادی لە کوردستان، من بۆ ئەم خاڵەیان عەرزم ئەوەیە: ئەگەر بەم بڕە ئیکتیفا بکرێ کە لێرە دیاری کراوە و هەموو حیزبەکان و ڕێکخراوەکانی تریشی تێخراوە، موبەریراتی یاساییمان چیە بۆ دەعمی 17 ساڵی رابوردووی حیزبە سیاسیەکانی کوردستان، ئەوەی بە بڕیاری سیاسی و بە تەوافوقی سیاسی کرابێ یان بە هەر شێوازێکی تر، وا بزانم هەموو جەماوەری کوردستان و چاودێرانی حیزب و بە پەرلەمانتارانیشەوە، ڕەخنەمان لەسەر بڕەکەی و لەسەر جۆری تەخصیصاتەکەی بووە، لە دەمی چەندین بەرپرسی بەڕێزەوە بیستراوە کە نە تەخصیص کردنی ئەو بڕە پێشووانە یاسایی بووە، نە بڕینی ئەو بڕەش کە ئێستا لە حکومەتەوە بڕاوە، یاسایی بووە، کەواتە موبەریراتی یاساییمان بۆ داهاتوو لەسەر زەوئی رابوردوو دەبێ روون بکەینەوە، ئەوە خاڵی یەکەم بە نیسبەت حیزبەکانەوە، بە نیسبەت ڕێکخراوەکانیشەوە، ئەبێ یاسا تۆزێك وازیح بێت، گرفت دروست نەکات بۆ دەزگا تەنفیزیەکان، کە لێرە باس لە مونەزمات دەکرێ، باس لە جەمعیات لە کوێیە؟، من پرسیارم لە لایەنی یاساییە، باسی ڕێکخراوەکان بە شێوەیەکی گشتی، کێ ئەگرێتەوە بەڵزەبت کەلیمەی مونەزەمات؟، دامەزراوەکان، سەنتەرەکان، موئەسەساتی تر، کۆمەڵەکان؟، هەموو ئەو مەجالانەی کە دەچنە خانەی ڕێکخراوەکانی کۆمەڵگەی مەدەنی ئەبێ بە وازیحی لێرە دیار بێ و، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ڕێزدار د.ئەحمەد فەرمووو.

بەڕێز د.احمد ومرتێ:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

مەبەست لە مونەزەمات یان ڕێکخراوەکان کە لەو ماددەیەدا هاتووە، مەبەست ڕێکخراوە سیاسیەکانە لەگەڵ حیزبەکان باس کراوە؟، یان مەبەست ڕێکخراوەکان NGOیـە، ڕێکخراوەکانی کۆمەڵگەی مەدەنیـە؟، ئـەوە بەراستی پێویستە روون بکرێتەوە، چونکە ئەو بڕەی دیاری کراوە بۆ هەر هەموویانە، چونکە زۆر ڕێکخـراو هەیە، بە دەیان ڕێکخراو هەیە ئەمڕۆ بودجەیان هەیە لە حکومەتی هـەرێم، کـە وا ئـەزانم هەنـدێکیان لـە جێی خۆیاندا نیە کە ئەو بودجەیەیان پێ ئەدرێ، حکومەتیش وا بـزانم خـەریکی موراجەعـە کردنـی ئـەم مەسەلەیە، ئینجا پێوەرەکان چین بۆ پێدانی ئەو بڕە پارەیە بە حیزب و ڕێکخراوەکان؟، بەراستی تـا ئێسـتا ئەوەی کە بە حیزبەکان دراوە، پێوەری عەدالەت پەیڕەو نەکراوە، لەبەر چاو نەگیراوە لە پێدانیان، ئایا ئەم بڕە پارەیە کە ئەدرێ بـە حیزبـەکان بـە پێـی ئـەم پێـوەرەی ئێسـتایە کـە حیزبـەکان بودجـە لـە وەزارەتـی دارایی، لە حکومەتی هەرێم وەردەگرن، یان بە شێوەیەکی ترە؟، کە ئەمەش روونەکراوەتەوە لـە بودجەکە، لە یاساکەدا نەهاتووە، من بە پێویستی ئەزانم کە پەلە بکرێ لـە فەصڵ کردنـی یـان گفتوگۆکردنی پـرۆژە یاسای بودجەی حیزبەکان، یان پاڵپشتی دارایی بۆ حیزب و ڕێکخراوە سیاسیەکان کە خوێندنەوەی یەکەمی بۆ کراوە لە پەرلەمان بکرێ، ئەگەر بشکرێ، شتێك ئیزافە بکرێتە سەر ماددەکە، یـان سـەقفێکی زەمـنی بـۆ دیاری بکرێ یاخود ئەوە ڕەبت بکرێ بەو یاسایەی کە لە ئایندە پەسند دەکرێ کـە خوێندنـەوەی یەکـەمی بۆ کراوە و پێوەرەکان هەمان ئـەو پێـوەرە بـن کـە پارەکـە ئـەدرێ بـە حیـزب و ڕێکخـراوە سیاسـیەکان، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، ڕێزدار یشار، فەرموو.

بەڕێز یشار نجم الدين نورالدين عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لە ماددەی 19 دا ئەم پێشـنیارانـەم هەیـە، پێـوەری دانـانی بـڕی پارەکـە دیـار بکـرێ، دوو: حیـزب و لایەنـە سیاسیەکان جیا بکرێ لە ڕێکخراوەکان، سێ: چۆنیەتی دابەش کردنی بڕی 90 ملیار دینارەکـە دیـار بکـرێ، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، ڕێزدار عبدالقادر بازرگان فەرموو.

بەڕێز عبدالقادر اكرم جميل عبدالصمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

تەقریبـەن لـە پـاش ئینتیفـازە هـەتا ئێسـتا، حیزبـەکان ئیجازەیـان پێـدراوە، بودجەشـیان بـۆ دانـراوە، ئـەو بودجەیە بەپێی بیر و بۆچوونی حکومـەت بـووە، ئـەویش تەبعـەن حکومـەت حـەقیتی کـە بـە پێـی بیـر و بۆچوونی خـۆی دابـنێ، یـەعنی ئـەبێ فـەرقێك هـەبێ، حیـزب هەیـە قاعیـدەی نیـە، حیـزب هەیـە فەقـەت حیزبە، حیزب هەیە دەزگای نیە، حیزب هەیە بـەس دەزگـای تـەلفزیۆنی هەیـە، دەزگـای ڕۆژنامـەی هەیـە،

حیزب هەیە فروعاتی هەیە، ئەوە لە لایەك، ئەمما دێنە سەر حیزب عامەتەن، ئەوە شتێکە، مەسەلەن بە نیسبەت ئەحزابی کوردستانی هەموویان، یەعنی بودجەیان زۆر زۆر زیاترە لە حیزبە تورکمانیەکان، قەصدم ئەترافە تورکمانیەکان، ئەوەی ئێمە حیسابمان کردووە تا ئێستا، بودجەی هەموو حیزبە تورکمانیەکان لە 300 ملیۆن تا 400 ملیۆن زیاتر نیە، وا بزانم حیزبێکی کوردستانی لە 400 ملیۆن کەمتر نیە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ڕەجائەن بەو شیکلە نیە من لەگەڵت نیم، کاك عبدالقادر، مەعلوماتی غەڵەت لە پێش خەڵك جوان نیە بەو شکلە، قسەی بازاڕ ناخوات، کوردستانیش هەیە لە تورکمان کەمترە و لە لایەك لە لایەکی تر زیاترە، عەدالەتێك هەیە ئەو یەك، لێرە مەوزوع ئەوە نیە کێ چەند وەردەگرێ، بۆ ئەوەی غەڵەت نەکەین، قسەت هەیە؟ مەجبوورم رات بگرم، چونکە لە نیزام دەرچووی، ئەوە شتێکی وەقتیە، ئێمە یاسای بودجەی ئەحزابەکان لە پێش دەستمانە، لەوێ ئەتوانی جەنابت ئەو ئیحصائیە و ڕەقەم و ماددانە بڵێی بۆ ئەوەی جێگیر بی،لێرە ئەوە شتێکی وەقتیە، ئایا بەو شیکلە بدرێ، ئایا ئەو ئەحزابانە ئەو شتەیان وەردەگرت بە بێ یاسا بمێنێ یان نەمێنێ؟، ئیتر لەوە ڕەئیتان بدەن تکایە، با نەچینە ناو ئەو تەفاصیلە وردە، چونکە ئێمە یاسا دانانێین لێرە، بەس پارەی تەرخان کراوە، لەوەی پارەی حیزبەکان بدرێ یان نەدرێ، ئەوەندە کەمە یان زۆرە؟، کێ زۆر وەردەگرێ؟ و کێ کەم وەردەگرێ، ئەوە تەفاصیلی زۆرتر کە لە یاسای حیزبەکان دائەندرێ لەوێ باسی بکە، فەرموو هاژە خان.

بەڕێز هاژە سلێمان مصطفى مظهر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لە ماددەی 18 دا هاتووە کە گوژمەی 90 ملیار دینار بۆ پشتگیری حیزب و ڕێکخراوەکان، بەراستی لێرە ڕێکخراوەکان نازانرێ ڕێکخراوی سیاسی یان ڕێکخراوی کۆمەڵگای مەدەنی؟، چونکە ڕێکخراوەکانی کۆمەڵگای مەدەنیش زۆربەی زۆریان پارە لە حکومەت وەردەگرن، ئەوە ئەگەر تەوزیح بکرێ باشترە، ئەگەر ڕێکخراوی سیاسی بێت، وشەی سیاسی بۆ زیاد بکرێ، دوایی تەرخان کردنی ئەو گوژمە پارەیە بەراستی بۆ حیزبەکان لەسەر چ ئەساسێکە؟ پێوەرەکانی چین؟، ئەوە ئەبێ بەراستی لەو پرۆژە یاسایە دیار بکرێ، خەبات و تێکۆشان و قوربانیدانی ئەو حیزبانە بکرێ بە پێوەر بۆ پێدانی ئەو گوژمە پارەیە و، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، ڕێزدار بورهان فەرموو.

بەڕێز برهان رشید حسين محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دەربارەی ئەم ماددەیە کە من هەندێ ئیقتیراحم هەیە، بە رەئی من کە ئەڵێ: یخصص مبلغ 90 مليار دينار لدعم الاحزاب و المنظمات، بە رەئی من (لدعم التنظيمات السياسية)، کەلیمەی تەنزیماتی سیاسی کەلیمەیەکی زۆر گشتگیرترە و عامترە لە رووی قانونیەوە لە کەلیمەی ئەحزاب، ئەمە یەکەم، رەئیشم وایە لە دوای (لدعم التنظيمات السياسية)، بنووسرێ (حسب نسب المقاعد)، دوای ئەوە ئەڵێ (و المنظمات و يتم الصرف من هذا التخصيص بأجراءات مؤقتة، على ان يتم تسوية المبالغ المستلمة)، یەعنی ئێمە نازانین ئەو ئیجرائاتە موئەقەتە کێ دەری ئەکات؟، ئەوە روون نیە، ئەگەر سەرۆکایەتی حکومەتە، حەقی بەرای من ئەگەر ئێمە لەگەڵ ئەوەین موجتەمەعەکمان بەرەو پێشکەوتن ئەڕوات، بە بێ هیچ موزایەدەیەك بەراستی، حەقە ئەو پارەیە سەرف نەکرێ، کەس لەبرسان نامرێ بەو سێ مانگە، هیچ حیزبێك، تاوەکو یاسایەکی بۆ دەردەچێ بۆ سەرف نەکرێ، ئەم رەئیەش پێشنیاری دووەممە، و لە کوێ تریش هاتووە(من قبل الاحزاب و المنظمات) هەر ئەوەش بکرێتە تەنزیماتی سیاسی، هەروەها بۆی زیاد بکرێ بۆ کەلیمەی مونەزەماتەکە، قانون اخر لدعم المنظمات، یەعنی کە مونەزەماتیش دەعمی دەکەی بەراستی من هەندێ تەقالیدم لە لایە، مونەزەمات هەیە، رێکخراو هەیە مانگی 10 دەفتەر وەردەگرێ و هەشە دینارێکی نایداتێ، ئەوەش حەقە هەر بکرێ بە قانون، ئێمە هەموومان وا بزانم کەس لاگیری ئەوە نیە کە عەدالەت هەبێ، زۆر سوپاس و هیوادارم پێشنیارەکانم بە نەزەری ئیعتیبار وەربگیرێ.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، رێزدار د.شاهۆ فەرموو.

بەڕێز د.شاهۆ سعید فتح الله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەرای من ئەم ماددەیە هەنگاوێکی باشە بۆ جیاکردنەوەی بودجەی حیزب لە بودجەی حکومەت، بەڵام جگە لەوەی کە لە موناقەشاتی پێشوودا ئێمە باسمان لە چەندین خاڵ کرد، کە تیایدا بوجەی حیزب و حکومەت تێکەڵی یەکتر بووە، لەم ماددەیەشدا بەو پێیەی حکومەت تەخویل کراوە بۆ ئەوەی بە پێی ئیجرائاتی موئەقەت ئەو پارەیە تەوزیع بکات؟، من پێم وایە ئەوە بە جۆرێك لە جۆرەکان هەر بودجەی حیزب و حکومەت تێکەڵ ئەکات بە یەکتری بەو پێیەی کە پێوەرێکی وازیح نیە کە ئایا حکومەت لەسەر چ ئەساسێك دەعمی ئەحزاب دەکات؟، ئایا بە پێی تەوافوقی سیاسی نێوان هێزە سیاسیەکانە؟، یاخود بە پێی مەزاجە؟، یاخود بە پێی قەبارەی حیزبە؟، یاخود رێکخراوی سیاسیە لە ناو پەرلەماندا؟، یاخود بە پێی مێژووی سیاسی حیزب و رێکخراوە سیاسیەکەیە؟، من لەو بڕوایەم هەموو ئەو خاڵانەی کە باسم کرد، ئەوەندەی کە پەیوەندی بە میژووی سیاسی حیزبەوە هەیە، پێوەرێکی عادل نیە، چونکە زۆر جار ئەبینین حیزبێك تەمەنی چەند ساڵێکە و قەبارەی زۆر گەورەترە لە حیزبێك کە تەمەنی دەیان ساڵە، مەزاجیش بە هەمان شێوە کێشەیە، لە چەند رۆژی رابوردوو بینیمان ئەو کێشەیە دروست بوو سەبارەت بە کەم

کردنەوەی بودجەی هەندێ حیزب بە بڕی لە 50٪، ئەوەبوو دواتر بینیمان بە پێی تەوافوقێکی سیاسی لە نێوان هێزە سیاسیەکاندا سەر لەنوێ بودجەکە چاککرایەوە، بۆ ئەوەی ئەو بودجەیە بودجەیەکی عادیلانە بێت، بۆ ئەوەی ڕزگارمان بێت لە ئەو توافوقاتی سیاسی و ئەم مەزاجی سیاسی، من پێم وایە ئیجرائاتی موئەقەت لابرێ و پێوەرێکی وازیح دابندرێ و عادیلانەترین پێوەر، پێوەری قەبارەیە لە نێوە پەرلەماندا، واتا بە پێی کورسی، بە پێی مەقعەد لەناو پەرلەماندا، ئیتر زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ڕێزدار کاك ارسلان تەوزیحێکی هەیە.

بەڕێز ارسلان بایز اسماعیل:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەوەی کە دەڵێ: تا ئێستا حیزبە سیاسیەکانی کوردستان پارەیان وەرگرتووە لە حکومەتی هەرێمی کوردستان، بەڵام بە ماددەیەکی قانونی تەنزیم نەکراوە، ئێستا ئەمە بۆ تەنزیم کردنی پارمەتیدانی حیزبەکانە، کە دەڵێ: بە موئەقەتی، ئەو حیزبانەی کە تا ئێستا پارەیان وەردەگرت، مەبلەغێکیان دەدانێ وەکو سولفە، کەی ئیقرار کرا قانونەکە، لە ڕۆژی دەرچوونی قەرارەکە کە لە 1ی مانگەوە حیسابە، بۆیان تەعویز بکرێتەوە، یەعنی مەسەلەکە ئەوە بووە، نەك بڕاوە، وەکو سولفە مەبلەغێکیان بدرێتێ، دوایی کە ئیقرار کرا، لە 1/1ی ساڵی کە ئێستا تێداینە بۆیان حیساب بکرێ، وە نەبێ بڕا بێ، یان وە نەبێ ئەمە بە موئەقەتی بێ، نەخێر بە موئەقەتی سولفەیەکیان داوەتێ، دوایی تەصفەیەی حیسابی بۆ دەکرێ، ئەوە بۆ مەعلومات تکایە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ڕێزدار پەریهان قوبلای.

بەڕێز د.پەریهان قبلای محمد علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بە نیسبەت ئەم ماددەیەوە، یخصص مبلغ 90 مليار دينار لدعم الاحزاب و المنظمات و يتم الصرف من هذا التخصيص بأجراءات مؤقتة، لەبەر ئەوەی ئەم وشەیە (بأجراءات مؤقتة) هیچ مەعنایەکی یاسایی بەقوەت نادات کە ئێمە بتوانین، باسی خۆم دەکەم، دەنگدانی لەسەر بدەم، داوا دەکەم بگۆڕدرێت بە پێوەرێکی تر کە ڕەچاوی عەدالەتی تێدا بکرێ، باشترین ڕەچاوی عەدالەت بۆ ئەوەی ئێمە بڵێین: ئێمە بە عەدالەتی تەوزیعمان کردووە لەسەر هەموو ئەحزابەکان و ئەوانە، ژمارەی کورسیەکانە، کە ئەو پێوەرە، ئەو مقیاسە لە دەنگدانی خەڵکەوە هاتووە، لە ڕێگای ئینتیخاباتەوە، لەبەر ئەوە من داوا دەکەم ئەم بڕگەیە بە پێی ژمارەی کورسیەکان بێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ڕێزدار پەیمان عزالدین فەرموو.

بەڕێز پەیمان عزالدین عبدالرحمن:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من سەرەتا لە خودی ماددەکەوە قسە ئەکەم، تەواوی ئەم ماددەیە کە داواش کراوە تیایدا بەرێکارێکی کاتی بێ، بە سولفە سەرف بکرێ بە رێکارێکی کاتی، واتا سەرف کردنی ئەسڵ وایە، سەرف کردنی ئەو سولفەیەش بەرێکارێکی کاتی بوەستێتە سەر دەنگدانی پەرلەمان، بەڵام بە پێی ئەو زانیارانەی کە هەمە، بە پێی قسەی بەڕێز جێگری سەرۆکی پەرلەمان کە باسی ئەوەی کرد سولفەکە سەرف کراوە، سەرف کردنی سولفەکە نەوەستاوەتە سەر ڕازی بوون یان رازی نەبوون، تەصدیق کردن یان تەصدیق نەکردنی پەرلەمان، کە ئەمە بۆ خۆی لەبەردەمی دوو پرسیار دامانئەنێت، یەك: ئایا سەرف کردنی ئەو سولفەیە کە لێرە ئەبێت راوەستابێت سەر دەنگدانی ئێمە، لە زمنی ئەو مەشروعیەتەیە کە حکومەت ئەتوانێ 12/1ی بودجەکە سەرف بکات یان نا؟، دووەم: دەمانباتەوە سەر ئەوەی کە ئەگەر لە زمنی ئەوە نیە، پرسیارێکی تر دێتە پێشەوە، کەواتە دەنگدانی پەرلەمان چ ئەهمیەتێکی هەیە؟....ئەگەر هیچ صەرف کردنێك و هیچ ئیجرائاتێکی مالی، نەوەستاوەتە سەر دەنگدانی فیعلی پەرلەمان، خاڵێکی تر کە لە ناو ئەو ماددەیەیە، با بڵێین وجودی هەیە، دەکرێ یان بۆی ئیزافە بکرێ کە من پێشنیار دەکەم، هاوڕام لەگەڵ ڕای بەڕێزانی پێش خۆم، کە لێرە جگە لە پشتگیری حیزبەکان و ڕێکخراوەکان، گرنگە بە خاڵێکی تر، ڕێکخراوەکانی کۆمەڵی مەدەنی ئیزافە بکرێ، بۆ؟ لەبەر ئەوەی ئێمە بەڵگە نەویستە، یان ئەوەی کە پێشتر هاتووە، شتێکە بووە بە ڕۆتینی، کە ئەو ڕێکخراوانە لەم وەزارەت و لەو وەزارەت، لەم مەکتەب و لەو مەکتەب، دەعم دەکرێن، پشتیوانی ماددی دەکرێن، کەواتە چۆن گرنگە پارتە سیاسیەکان بە ماددەیەکی قانونی ئەو پشتیوانیە ماددیەیان تەنزیم بکرێ؟ گرنگە ئەو ڕێکخراوانەش بۆ ئەوەی دەرچن لە پاشکۆیەتی، یاخود لە مەحسوبیەت و مەنسوبیەت، ئەوانیش هاوکاری کردن و پشتگیری کردنەکەیان، بە ماددەیەکی یاسایی ڕێك بخرێ، ئەوەی کە لە خودی ماددەکەیە، هەرچەندە صەرف کراوە حاصل تەحصیلە ، بەڵام من لەوەشدا دەمەوێ قسەم لەسەر ئەوە هەبێ، هەرچەندە ئەهمیەتی نامێنێ ئێستا بڵێین: لەگەڵ ئەوە نین صەرف بکرێ، چونکە بە فیعلی صەرف کراوە، بەڵام صەرف کردنی سولفەیەك پێش ئەوەی پەرلەمان ئیقرار لەسەر پرۆژە یاساکە بکات، بە تەصەوری من شتێکی زۆر زیادەیە، چونکە با بڵێین حکومەت مەسئولیەتی پشتگیری کردنی ماددی حیزبەکان وەکو مەسئولیەتی پشتگیری ماددی، یان صەرف کردنی مووچەی فەرمانبەران نیە کە بیکاتە مەسئولیەتێکی گەورە لەسەر شانی خۆی، پێش ئەوەی پەرلەمانیش ئیقراری لەسەر بکات، بزانێ دەعمی ئەحزاب دەکرێ، یان ناکرێ، ئەو پەلە بکات لە صەرف کردنی، خاڵێکی تر کە دیسان ئەوە وەکو زۆربەی خاڵەکانی تری بودجە ناڕۆشنی پێوە دیارە، ئەوەیە کە ئەو پارتە ساسیانە لەسەر چ بنەمایەك پشتگیری دەکرێن؟ ئێمە، با بڵێین هەموو دامەزراوەی پەرلەمان ئامانجمان لە تەصدیق کردنی پرۆژەی بودجە ئەوەیە کە جۆرێك لە عەدالەت لە صەرف کردن، لە نێوان چین و توێژینەکان و پارتەکاندا دابین بکەین، لێرە کە بە موبهەمی هات، بە ناڕۆشنی هات، ئێمە نازانین لە دوای ئەوەوە ئەو پارتانە چۆن

هاوكاری دەكرێن؟ ئەهمیەتی پارتێك كە پارەیەكی یەكجار زۆر، بەشی شێر وەردەگرێت، پارتێك كە هیچ وەرناگرێ چیە؟ پارتێك كە هیچ جەماوەرێكی ئەوتۆی نیە تەنانەت بۆ بە دەست هێنانی یەك كورسی پەرلەمانیش، ئەهمیەتی پشتگیری كردنی ئەو پارتە چیە؟ ئەهمیەتی پشتگیری نەكردنی پارتێك چیە؟ كە چەندین كورسی پەرلەمان بە دەست دەهێنێت، كە ئەوە قورسایی جەماوەری ئەو پارتە دەردەخات، بۆیە ئەوە زۆر ناڕۆشنە، من پێشنیار دەكەم كە پێوەرێكی جددی دابندرێ، بۆ ئەوەی بزاندرێ ئەو (90) ملیارە چۆن لە نێوان پارتە سیاسیەكان دا دابەش دەكرێ؟ سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس، پەیمان عبدالكریم، كەرەمكە.

بەڕێز پەیمان عبدالكریم عبدالقادر:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

پشتگیری لە ڕای هاوكارانم كاك د. شاهۆ و د. پەریهان دەكەم، كە ئەو تەرخان كردنە بە گوێرەی كورسیەكانی پەرلەمان بێ، سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

د. زانا، كەرەمكە.

بەڕێز د. زانا رؤوف حمە كریم:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

چەند خاڵێك هەیە دەبێ سەبارەت بە ماددە (19) باس بكرێ، لەوانە تەئیدی ئەو ڕەئیە دەكەم كە دەبێت حیزبەكان لەگەڵ كۆمەڵە ڕێكخراوەكان جیا بكرێنەوە لە یەكتری، ئەو گوژمەیەشی بۆ دەستنیشان بكرێت، یەعنی ئایا ئەگەر (90) ملیارە، بڵێین: (65) ملیار، (25) ملیار، بۆ ئەوەی بەرچاومان ڕوون بێ لەو حاڵەتەدا، دووەمیان: سەبارەت بە ڕێكخراوەكان، بۆ ئەوەی كە خۆمان لە هەندێك ئیشكالات بە دوور بگرین، ئەوە كۆمەڵە و ڕێكخراوەكانە، ئایا لە زیمنیانە؟ ئەگەر سەندیكایەك هەبێ وەكو میرفەقێكی میهەنی، ئایا ئەوانە مەشمول دەبن ئەگەر هاتنە ئەو بوارەوە؟ یان ڕێكخراوە ناحكومیەكان، ئێمە دەزانین پارتە سیاسیەكان، ژمارەیەكی زۆر كۆمەڵە و مەكتەبی جیاوازیان هەیە، ئەگەر ئەوە بە تەواوەتی بنبڕ بكەین ئەو مەوزووعە، ئەو پارەی كە بۆ پارتێكی سیاسی ئەبڕێت، ئیتر ئەوە پەیوەندی نیە، هەر كۆمەڵە و ڕێكخراوێكی تر هەیە سەر بەو پارەتە سیاسیەیە، مادام لە هەیكەلیەتی دەورێكی تیادا هەیە، یەكلا بكرێتەوە، كۆمەڵە و ڕێكخراوەكان تەحدید بكرێن، خاڵێكی تر، مادام تا ئێستا پارە صەرف دەكرێت، ئێمە لەبەردەم ئیشكالیەتێكداین، ئەوە بودجەیەش لە كاتی پەسندكردنی دا لە (1/1)وە حسێب دەكرێ، دەبێت لێرە ئیستیسنایەك دابنێین، دەڵێین لە ڕۆژی پەسندكردنی بودجەكەوە، ئەو پارەیەی كە دراوە، خۆ ناكرێ حیزبمان هەبێ قەرزار بێ، ئێستا پێوەرێك دابنێین هەندێك حیزب بێ بەش دەبێ بەڕاستی، حیزب هەیە

پێوەرێکی بۆ دانەناوە، نیسبەیەکی دیاری کراو پارەی وەرگرتووە، تا ئێستاش حکومەتی هەرێمی کوردستان پارەی دەداتێ، دەبێ بڵێی: تۆ قەرزاری منی، بۆیە من داوای قەرزەکەت لێ دەکەمەوە، ئەگەر لێرە ئیستیسنایەکی بۆ بکەین، بۆ ئەوەی کە دەڵێ بابەتەکە رێك بخەینەوە، ئیستیسنایەکی بۆ بکەین، بڵێین ئەو برە پارەیە کە صەرف دەکرێت لە رۆژی پەسندکردنی بودجەکەوە بێت، نابێت بڕواتەوە یەك، یەك، چونکە گۆڕانکاری بەسەر ئەو پێوەرە دێت کە بۆی دەستنیشان دەکرێت، سێیەمیان: کاتێ کە دێینە سەر دەستنیشانکردنی پێوەر تایبەت بە پارتی سیاسی، تایبەت بە کۆمەڵەی رێکخراوەکانیش، بەڕاستی دەکرێت ئێمە لە ئێستاوە لەو برگەیەدا جێ بەجێی بکەینەوە، ئێمە پێشتر لە ناو پەرلەمانی کوردستان دا پرۆژەیەکی یاسا هەیە، تایبەت بە پشتگیری دارایی پارت و قەوارە سیاسیەکان، خوێندنەوەی یەکەمیشی بۆ کراوە، یەعنی ئێمە سەرەتایەکمان هەیە بۆ دەستنیشانکردنی پێوەرێك، دەکرێ سوود لەو پرۆژەیە وەرگرین، سەرەتایەکی ئەو پرۆژە یاسایە لێرەدا جێگەی بۆ بکەینەوە، کە ئیعتیمادی کردووە لەسەر کورسی پەرلەمانی، یاخود بە لایەنی کەمەوە نیوەی دەنگی پێویست بووە بۆ بە دەستهێنانی کورسیەکی پەرلەمان، یەعنی من لە هەموو حاڵەتێکدا دەڵێم: لە کاتی دەستنیشانکردنی ئەو پێوەرە دا، هەندێك پارتی سیاسی بێ بەش دەکرێت، بەڵام ئەو برە پارەی کە تا ئێستا بۆی صەرف کراوە، لێ وەردەگیرێتەوە؟ یاخود لێی وەرناگیرێتەوە، ئەوە دەبێ چارەسەری بۆ بدۆزینەوە، سێیەمیان: تایبەت بە کۆمەڵە و رێکخراوەکانیش بە هەمان شێوە، ئیشکالیەتی ترمان بۆ زیاد دەبێت، رەنگە قورس بێت، ئایا تۆ بە مەفتوع پارە دەدەی بە کۆمەڵە و رێکخراوەکان؟ یاخود بە پێی چی؟ ئایا بە پێی ئەو پێشنیازانەی دەیکات؟ کە زۆرجار یەعنی هەندێ حاڵەت هەبووە تێوەگلان بووە لە گەندەڵی کە بۆ نموونە پێشنیار پێشکەش دەکات، بەڵام دوایی موتابەعەیەکی پێویستی بۆ نەکراوە، تا ئێستاش ئێمە رتپۆرتێکی وامان لەبەر دەست نیە تایبەت بەو کۆمەڵە و رێکخراوانە، ئەگەر دیوانی چاودێری دارایی بڵێ، ئایا بە تەواوەتی چەندێکی ئەو پارانەی صەرف کردووە لەو حاڵەتەدا، بۆیە دەکرێت ئێمە تایبەت بە پارتە سیاسیەکان چارەسەرێکی بۆ بدۆزینەوە، بەشێك لە کورسی پەرلەمانی، یاخود نیوەی دەنگی پێویست بۆ بە دەستهێنانی کورسی پەرلەمانی، لە پەرلەمانی کوردستان، ئیتر ناوی بنێین ئەنجومەنێکی هەڵبژێردراو، شتێکی تریشی بۆ دابنێین، بەڵام دەکرێ لێرە د ا سەرەتایەکی بۆ دەستنیشان بکەین، تەفاصیلەکانی تریش، چاوەڕێ بکەین بۆ پەسندکردنی یاساکە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، کاك جعفر کەرەمکە.

بەڕێز د. جعفر علی رسول:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

قسەکانی من کرا، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، كاك ئاسۆ كەرەمكە.

بەڕێز بكر كريم محمد (ئاسۆ):

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

من پشتیوانی لە تەرخانكردنی ئەو (90) ملیار دۆلارە، بۆ تەمویلی ئەحزاب دەكەم، چونكە هەرچەندە ئێمە دەزانین تەمویل كردنی ئەحزاب پشتیوانی كردنە، ئەوە دەبێتە پشتیوانی كردن لە دیموكراسی، دیارە یەكێك لە كۆڵەكەكانی دیموكراسیش، بوونی ئەحزابی سیاسیە، بۆیە بەڕاستی ئەوە لە جێگەی خۆیەتی، بە نیسبەت ئەو مولاحەزەیە كە داخۆ ئەوە ئەحزاب و مونەزەمات دەگرێتەوە؟ بەڕاستی بە بڕوای من لە ماددەكەدا زۆر زۆر ڕوونە، چونكە لە ئاخیری كە دەڵێ: (من قبل الأحزاب و المنظمات وفق قانون دعم الأحزاب حال إقراره من قبل البرلمان.......)، لێرەدا قانونی دەعمی ئەحزابە، كەواتە تەنزیمات، مونەزەماتی سیاسی دەگرێتەوە، مونەزەماتی دیكەی موجتەمەعی مەدەنی ناگرێتەوە، بۆیە بەڕاستی لە جێگەی خۆیەتی، دەمێنێتەوە بەڕاستی تەرخانكردنی ئەو بڕە پارەیەوەكو ڕێژە، ڕێژەیەكی زۆر زۆر گونجاوە، ئەگەر ڕێژەكە سەیر بكەین (90) ملیار بۆ بودجەی گشتی، تەقریبەن لە (1٪) كەمترە، ئەگەر بۆ بودجەی تەشغیلی بێت لە (1٪) زیاترە، هەندەی من دیراسەتی نەمازجم كردبێ، بەڕاستی لە دەوروبەری (1٪) لە هەموو وڵاتان دا، هەرچەندە لە وڵاتی ئێمەدا، چونكە هێشتا دیموكراسیەت نەچەسپیوە، زۆر زۆر باشە دەعمی ئەحزاب بە گشتی بكرێت، دەكرێ ئەوە لە قانونەكەدا باس بكرێ، مەرج نیە تەنها ئەو ئەحزابانەی پەرلەمانینە پارەیان بۆ تەرخان بكرێ، چونكە ڕەنگە ئەوڕۆ حیزبێك پەرلەمانیە، بەیانی حیزبێكی تر بێتە پەرلەمان كە بە حەقەت ئێستا كورسی نیە، بۆیە لە زۆربەی وڵاتان دا نیسبەیەكی موعەیەن دادەندرێ بۆ تەواوی ئەحزابی سیاسی موجاز، بە تەساوی تەوزیع دەكرێ لەسەر ئەحزابی سیاسی، بۆیە حەقە بەڕاستی ئەوە لە دیراسەكردنی قانونی ئەحزابی سیاسیدا، بە وردی لەوێ بنەماكان دەستنیشان بكەین، ئەو دەمە ئەوەش دەبێتە پشتیوانی كردن لە دیموكراسی، سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس، كاك حسن محمد كەرەمكە.

بەڕێز حسن محمد سوورە:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

دیارە ئەو ماددەیە لە زیمنی یاسای بودجەی هەرێمی كوردستانە، یاسای دەعمی ئەحزاب نیە، بۆیە من تەنها ئەوەندەی تێدا دەخوێنمەوە كە مەبلەغێك تەرخان كراوە بۆ دەعمی ئەحزاب و ڕێكخراوەكان، ئەگەر سەیری مەبلەغەكە بكەین، وەكو كاك ئاسۆ ئیشارەتی پێدا دەكات، نزیكی (1٪)، دەكرێ قسە لەسەر ئەوە بكرێ، ئایا زیاد بكرێ؟ یان كەم بكرێ؟ بەڵام هەروەكو ئیشارەتیشی پێدا، كە ئەم نیسبەتە نیسبەتێكی مەعقولە، لەوە زیاتر ئەگەر باسی تەفاصیل بكەین، تەفاصیل، ئەو بڕە پارە بدرێ بە كێ؟ چ ئەساسێكی بۆ دابندرێ؟ لە كەیەوە صەرف بكرێت؟ خۆی لە یاساكە لە ماددەكە هاتووە، كە دەبێ بە یاسا ڕێك بخرێ،

کەواتە دوو حاڵەت هەیە، بە حزووری یاسا، بە غیابی یاسا، بە وجودی یاسا: ئەو وەختە هەموو ئەندامانی پەرلەمان کۆك دەبن لەسەر ئەوەی کە جوابی ئەو بنەمایانە بدرێتەوە کە فیعلەن بڕادەران لێرە پێشنیاریان کرد، ئەو وەختە هیچ کێشەیەك نابێ، یان هەبوو لەسەری ڕێك دەبین، بەڵام بە غیابی یاسا، دیارە دەبێ بگەڕێینەوە بۆ عورف، چونکە ناکرێ ئێمە لێرە ئیقتیراحی ماددەیەك، یان هەر شتێکی تر بکەین، هەر ئیقتیراحێکیش بکەین لێرە پەسند بکرێ، خۆی دەبێتە یاسا، خۆی دەبێ بە یاسایەك بۆ ئەوە، ئەوەی کە ئێستا ئێمەش موناقەشەی دەکەین، یاسای بودجەیە، نە یاسای دەعمی ئەحزابە، بۆیە بەڕای من ئێمە بە نیسبەتی ئێستا، یەکەم: پێشنیار بکەین کە بە زووترین کات هەوڵ بدرێ ئەو یاسایە دەرچێ، تا یاسایەکەش دەردەچێ، بە هەمان عورف، پێشتر چۆن ئەو بودجە صەرف کراوە؟ صەرف بکرێ، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، ڕێزدار گوڵێزار فەرموو.

بەڕێز گوڵێزار قادر إسماعیل:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

منیش لەلایەن خۆمەوە پشتگیری لەوە دەکەم کە ئەو پارەیە شەفافیەتی تێدا بێت، حیساب بۆ ئەو حیزبانە بکرێن کە لە شاخ بوون، بەڕاستی ماندووبوونەکی زۆریان چەشتووە، من لەلایەن خۆمەوە پێم خۆشە حیسابێکی تایبەت بۆ ئەو حیزبانە بکرێ، کە حیزبی شاخ بوون، لەگەڵ ڕێزم بۆ ئەو حیزبانەی کە لە ناو شاریش بوون، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەفرین خان فەرموو.

بەڕێز بەفرین حسین خەلیفە:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دەبینین کە ناڕوونیەك و ناڕۆشنیەك بە دەستەواژەی ڕێکخراوەکانەوە دیارە، بۆیە پێویست دەکات ئەوە ڕوون بکرێتەوە، ئەمە لەلایەك، لەلایەکی تریشەوە: دەبینین حکومەتی هەرێمی کوردستان لە هەنگاوێکی چاوەڕوان نەکراودا، پێش ئەوەی کە خودی ئەو ماددەیە لە پەرلەمان دا گفتوگۆی لەسەر بکرێ، خودی بودجەکەش پەسند بکرێ، دەبینین ڕێژەی (50٪)ی بودجەی حیزبەکانی کەمکردۆتەوە، ئایا ئەوە مانای پەك خستنی ژیانی سیاسی و، وەلاخستنی فرەیی حیزبی ناگەیەنێ لە ناو هەرێمی کوردستان؟ ئەوە لەلایەك، لەلایەکی تریشەوە، دەبینین باس باسی ژمارەی کورسی پەرلەمان و پێوەرەکانە بۆ ئەوەی کەوا بودجەی حیزبەکان دیاری بکرێ، بۆیە پێویستە کۆمەڵێك پێودانی دیکە دیاری بکرێ، نەك تەنها ئەوەی کورسی پەرلەمانی بێت و ڕێژەی دەنگەکان بێ، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ڕێزدار حمه سعید، فەرموو.

بەڕێز حمه سعید حمه علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من لەگەڵ ئەوەدام هەموو ژیانی سیاسی و کۆمەڵایەتی و ئابووری بە یاسایی بکرێ، بە دامەزراوەیی بکرێ، سەرجەم بوارەکانی ژیان بۆ بەرجەستەکردنی شەفافیەت، لە ناو ئەوانەشدا بودجەی ئەحزاب، خۆزگە لە خولەکانی پێشووی پەرلەمان دا ئەو مەسەلەیە بکرابایە مەسەلەیەکی یاسایی و ڕوون و ئاشکرا بوایە، بەڵام تا ئێستا نەکراوە، داواش دەکەم ئەو ماددەیە بکرێ بە دوو بڕگە، بڕگەیەك ئەحزاب بە جیا، بڕگەیەکیش ڕێکخراوەکان کە هەمووی بگرێتەوە، ڕێکخراوە سیاسیەکان، کۆمەڵگەی مەدەنی، سەنتەرەکانی توێژینەوە، (NGO) کان، چونکە بەڕاستی ئەو ڕێکخراوانە هەموویان فاکتەری بەهێزن بۆ پێشخستنی کۆمەڵگەکەمان، لە ڕووی فیکری و ڕۆشنبیری و دیموکراسی و هۆشیاری هاووڵاتیان، بۆ ئەوەش ئیجازە بە هەموویان بدرێ، بودجەیان بدرێتێ، بە بێ جیاوازی لەسەر پرینسیپ و بنەمایەك، بۆ ئەو مەبەستەی کە بەرجەستەی عەدالەت ببێ، معیار و پێوەر ببێ، نەك لەسەر مەسائیلی ئەساسی عیلاقات یان تەوافوقات، یان هەر شتێکی تر، پێویستە کۆمەڵێك پێوەر دانێین، یەك پێوەر نەکەین بەڕاستی، یەك فاکتەر، کۆمەڵێ پێوەر دواتر موناقەشە لە نیزامی بودجەی ئەحزاب دا، لەو پێوەرانە تەبعەن کورسی حەجم و قەبارەی ئەو حیزبەش، ژمارەی دەنگی، خەباتی، مێژووی ئەوانە گرنگن، هەروەها ئەو مەسەلەیە گرنگی هەیە بەڕاستی بۆ گەشەدان و پەرەپێدانی سیستەمی سیاسی و پرۆسەی سیاسی، حاڵەتی ئیستیقراری سیاسی هەرێمەکانە، کە ئەوەش پارمەتیدەر و کاریگەریەکی بەهێزی هەیە لە بواری دیموکراسی، گەشەدانی ئابووری، گەشەدانی کۆمەڵایەتی، هەتا گەشەدانی فەرمانڕەوایی و ئیداری، پێشخستنی ژێرخانی کۆمەڵگەکەمان لە هەموو ڕوویەکەوە، من پێموایە ئەو بڕە کەمە، ئەگەر ئاوا بە گشتگیر سەیری بکەین، هەموو ڕێکخراوەکان، کۆمەڵگەی مەدەنی و (NGO) کان و حیزبەکان، پێموایە لەو دوو بڕگە، بڕگەی (200) ملیار بۆ ئەحزاب، (100) ملیاریش بۆ ڕێکخراوەکان، خاڵێکی تر بۆ ئیجرائاتی موەقەت، پێم باشە ئەو ئیجرائاتە موەقەتە، هەر چەندە چارەسەر کرا، بەڵام ئەگەر بمانەوێ تا بودجەکە تێپەڕێنرێ، لە پەرلەماندا ئەگەر باس بکرێ و دیراسەت بکرێ، ئیقراری بۆ بدرێ لەسەر بنەمایەك، سوپاستان دەکەم.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز ژیان خان فەرموو.

بەڕێز ژیان عمر شریف:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من پشتگیری لە قسەکانی برای بەڕێزم د. حسن دەکەم، پشتگیری لەو ڕەقەمە دەکەم کە تەرخان کراوە بۆ پشتگیری حیزبەکان و ڕێکخراوەکان، بە مەرجێك، هەتا یاساکە دەردەچێت، پێشنیار دەکەم کە پەلە بکرێ لە دەرچوونی یاساکە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزان ئەوڕۆ تەواو نابێ، هەندێك لە پێشمان ماوە، لە کوێ وەستاین لەوێ بەردەوام دەبین، ڕۆژی یەکشەم سەعات (2) پاش نیوەڕۆ ئینشائەڵلا تەواو دەبێت، خواتان لەگەڵ، کۆتایی بە دانیشتنەکە دەهێنین.

پرۆتۆکۆلی دانیشتنی ژمارە (2)

یەك شەممە ڕێکەوتی 2010/4/11

کاتژمێر (2)ی پاش نیوەڕۆی ڕۆژی یەك شەممە ڕێکەوتی 2010/4/11 پەرلەمانی کوردستان - عێراق بە سەرۆکایەتی بەڕێز محمد قادر عبدالله(د.کمال کەرکووکی) سەرۆکی پەرلەمان و, بە ئامادەبوونی بەڕێز ارسلان بایز اسماعیل جێگری سەرۆك و, بەڕێز فرست أحمد عبدالله سکرتێری پەرلەمان, دانیشتنی ژمارە (2)ی خولی سێیەم, ساڵی (2010) ی خۆی بەست.

بەرنامەی کار:

بەپێی حوکمەکانی بڕگە (1)ی مادده (20) لە پێڕۆی ناوخۆی ژمارە (1)ی هەموارکراوی ساڵی 1992ی پەرلەمانی کوردستانی عێراق, دەستەی سەرۆکایەتی پەرلەمان بڕیاری درا دانیشتنی ژمارەی (2)ی خولی سێیەمی هەڵبژاردن لە کات (2)ی پاش نیوەڕۆی ڕۆژی یەك شەممە ڕێکەوتی 2010/4/11 دا بەم شێوەیە بێت:

1 - بەردەوام بوون لەسەر گفتوگۆکردن و بڕیاردان لەسەر پرۆژە بودجەی ساڵی 2010ی هەرێمی کوردستان ـ عیراق.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەناوی خوای گەورەو میهرەبان.

بەناوی گەلی کوردستان، دانیشتنەکەمان دەکەینەوە، خولی سێیەمی هەڵبژاردن، ساڵی یەکەم، خولی گرێدانی دووەم، ژمارەی دانیشتن/2، ڕۆژی دانیشتن 2010/4/11، بەرنامەی کار:

بە پێی حوکمەکانی بڕگە 1ی ماددەی 20 لە پەیڕەوی ناوخۆی ژمارە 1ی هەموارکراوی ساڵی 1992 ی پەرلەمانی کوردستان-عیراق، دەستەی سەرۆکایەتی پەرلەمان بڕیاری دا بەرنامەی کاری دانیشتنی ژمارە 2ی خولی سێیەمی هەڵبژاردن لە کاتژمێر 2 ی پاش نیوەڕۆ، ڕۆژی یەك شەممە، ڕێکەوتی 2010/4/11 دا بەم شێوەیە بێت:

1 ـ بـەردەوام بـوون لەسـەر گفتوگـۆكردن و بڕیـاردان لەسـەر پـرۆژە بودجـەی سـاڵی 2010ی هـەرێمی كوردستان ـ عیراق.

ئێستا داوا لە لیژنەی دارایی و لیژنـەی یاسایی دەكـەین كەرەمكـەن بـۆ سـەر مەنەسـە، فـەرموون، بـەڕێزان لەسەر ماددەی 17 بووین، هەندێك لەو بەڕێزانەی كە دەیانویست قسە بكەن، هێشتا مابوون، ئەخیر بـەڕێز كە قسەی كرد، ژیان عمر بوو، ئێستا ڕێزدار شوان احمد كەرەمكە، فەرموو، كاك علی نوقتەی نیزامی هەیـە فەرموو.

بەڕێز علی حسین فەیلی:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

داوا دەكەم دەرفەتم بدرێت لە بابەت مەوزوعێكەوە بدوێم.......... .

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

تكایە دانیشە، رجائەن ڕێگە بە هیچ كەس نادەم قسەیەك بكات لە نیزام دەربچێت، دەبێت ئیلتزام بە نیزام بكەن و زۆر بە ئسوڵی بڕۆن، ئێستا نـۆرەی شـڤان احمـدە بـۆ ئـەوەی قسـە بكات لەسـەر مـاددەی 19 ەكـەی خەلاس بوو و هاتە سەر ئەو بابەتە، فەرموو.

بەڕێز شڤان احمد عبدالقادر:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ماددەی 19 كە پێم بووەتە ماددەی 19 پێم وایە ئەو دەستەواژەی كە هـاتووە شـتێكی لێ ناقسـە، پشـتگیری حیزب و ڕێكخراوە سیاسیەكانی بۆ ئیزافە بكرێتن، چونكە ڕێكخراو هەیە و حیـزبیش هەیـە و شـەرت نیـە هـەموو ڕێكخراوێـك حیـزب بـێتن، هـەروەها كۆمەڵـەو ڕێكخـراوە ناحكومیـەكان ئیزافـە بكرێـت، چـونكە ڕێكخـراوی نـاحكومیش هەنـە، جگـە لـە ڕێكخـراوە سیاسـیەكانیش، ئەمـە ئیزافـە بكرێـت بـۆ ئـەوەی ئـەو جیاوازی و نارۆشنیە ڕۆشن ببێت وەك ئەوەی لـە ماددەكـەدا هـاتووە، تەفاسـیلێ كـە لەسـەر ئـەم مـاددە زۆر باسكرا پێم وایە ئەم ماددەیە هەر ئەوەندە هەڵدەگرێت زیاتر هەڵناگرێتن، بەڵكو بۆ قانونی ئەحزاب زیـاتر ئەو تەفاسیلانە دەچنە ناو قانونی ئەحزاب، چونكە ئێمە لەبەرامبەر موناقەشەی ماددەیەكی پـرۆژە یاسـای بودجە داینە، نەك لەبەرامبەر قانونی ئەحزاب داینە، ئەو شـتگیریەی كـە بـە حیـزب و ڕێكخراوەكان دراوە كە ئێستا بە هەمان شێوە پێی بدرێت لە پاش تەعدیلی یان لە پـاش موناقەشـە كـردن و موسـادەقە كردنـی قـانونی ئـەحزاب، ئەگـەر هـاتو كـورتی هێنـا ئـەوەی پـێ نـەدرابوو و تـەعویز بكرێـت ئـەو فەرقـە، ئەگـەر كورتیشی نەهێنا ئەوەی زیادە ئەوە لێیان خۆش ببن و زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

كاك فاضل فەرموو.

بەڕێز فاضل محمد بەشارەتی:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

بەبڕوای من ئەو مەبلەغە پارەیەی کە 90 ملیار دینارە تایبەت کراوە بۆ حیزبەکان، زۆر لە جێگەی خۆیەتی، بەڵام بە حەقیقەت ئەوەی کە لەلای من پێویستە باسی لەسەر بکەم ئەو 90 ملیارە وازح نیە لەسەر چ پێوەرێك دابەش دەکرێت بۆ ئەحزابەکان، چونکە بە حەقیقەت ئەحزابەکان سێ، چوار نەوعن، یەعنی ڕوون نەبووەتەوەو لەلای پەرلەمان وازح نیە ئەو 90 ملیار دینارە چۆن بۆ حیزبەکان سەرف دەکرێت، ئایا لەسەر ئەساسی کورسی پەرلەمان بۆ حیزبەکان دەبێت؟، یان لەسەر تەمەنی حیزب دەبێت، یان لەسەر ڕێژەی ئەندامانی ئەو حیزبە و قەبارەی ئەو حیزبە دەبێت؟، لەناو ئەمانەشدا من پێشنیار دەکەم و ئومێدم وایە لەناو ئەم میزانیەی کە تایبەت کراوە بە حیزبەکان حیسابی حیزبەکانی سەردەمی شاخ لەبەرچاو بگیردرێت، چونکە بەڕاستی ئەو حیزبانە پێویستە لەلای خەڵکی کوردستانیش مەتڵوبە کەوا حیزبەکانی سەردەمی شاخ حیسابی تایبەتیان بۆ بکرێت، چونکە لە ڕۆژە ڕەشەکان و لە ڕۆژی میحنەت بە تەنگ ڕۆژە ڕەشەکانی خەڵکی کوردستانەوە هاتوون، لەبەرئەوە لە مەسەلەی میزانیەی ئەحزاب حیسابی تایبەتیان بۆ بکرێت و زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، کاك رزگار فەرموو.

بەڕێز رزگار محمد امین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من ئیقتراح دەکەم ئەو نەسە ئاوای لێ بێت: یخصص 40 ملیار دینار لدعم الفقراء فی الاقلیم ویدع في صندوق ينشأ لهذا الغرض يرتبط بمجلس الوزراء و ينظم بقانون خلال مدة اقصاها شهر من تاريخ صدور هذا القانون.

ئەوە فەقەرەی یەکەمی، فەقەرەی دووەمی ئاوای لێ بێت: یخصص 20 ملیار فی صندوق خاص لحالات الكوارث والطوارىء يرتبط بمجلس الوزراء وينظم بقانون.

فەقەرەی سێیەمی: یخصص مبلغ 30 ملیار دینار لدعم منظمات المجتمع المدنی يصرف وفقا لضوابط تنظمها القانون.

بە بۆچوونی من حیزب تەتەوعیە و ئەوان کە خەباتیان کردووە لەسەر ئابوونەی خۆیان و ئەندامەکانیان و میللەت کاریان کردووە، بۆیە من پێم وایە ئەو بڕە پارەیە کە دەدرێت بە حیزب بەو جۆرەی لێ بکرێت و لەسەر خەزێنە نەبێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، کاك عبدالله فەرموو.

بەڕێز عبدالله محمد نوری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دیارە ماددەی 19 و حیکمەت لە دانانی ماددەی 19 وەکو هاتووە بۆ ئەوەیە کە وەکو برادەران باسیان کرد بۆ ئەوەیە........... .

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز منیش هەڵەم کرد ماددەی 18 یە و 19 یش نیە. فەرموو.

بەڕێز عبداللە محمد نوری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بۆ ئەوەیە بە جۆرێك لە جۆرەکان وەکو دەوترێت، گیرفانی حکومەت و حیزب بە جۆرێك لە جۆرەکان جیا بکرێتەوە، ئەمە دەست پێشخەریەکی باشە بە رەئی من، بەڵام وەکو برادەران پێشتر ئاماژەیان پێیدا حەق وایە پێوەرێك دابندرێت بە تایبەتی ئەو پێوەرە ئاماژەی پێ بدرێت وەکو ئەوەی کە لە پرۆژە یاسای بودجەی حیزبەکان دا هاتووە کە پێوەری کورسی دیاری کردووە، وە حەق وایە دووبارە بۆ پێدانی بودجە بە رێکخراوەکان پێوەرێکی تر دابندرێت، چونکە ئێمە دەزانین لە ڕابردوو دا تا ڕادەیەك جۆرێك لە ناعەدالەتی هەبووە لە دابەشکردنی ئەو ....

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

برای من وەرە سەر ماددەکە، چی دەڕۆیتەوە بۆ ڕابردوو و عەدالەت، بە چ نیزامێك و بە چ لیژنەیەك و بە چ مەحکەمەیەك ئیسپاتت کردووە؟ دە وەرەوە سەر ئیشەکەی خۆت، فەرموو.

بەڕێز عبداللە محمد نوری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من پێم وایە ئەو ماددەیە پێویست دەکات جگە لە دانانی ئەو پێوەرانە یەك خاڵی تر هەیە بە ڕەی من حەقە و پێشنیاری دەکەم وەکو برگەیەك زیادبکرێت، ئێمە دەزانین ئەو ماددەیە بۆ ئەوە دانراوە کە بودجەی حیزبەکان لەسەر ئەساسی ئەو 90 ملیارە دیاری بکرێت، بەڵام تا ئێستا وەکو جەنابتان ئاگادارن بڕێکی زۆر لە کادیرانی حیزب تا ئێستاش وەکو فەرمانبەری گشتی پارە لە حکومەت وەردەگرن، لە کاتێك دا ئەمانە کادیری حیزبین و بۆ بەرژەوەندی حیزب ئیش دەکەن و تا ئەم لەحزەیە کە ئێمە قسە دەکەین، ئەوانە لە پلەی وەزیفی پارەی حکومەت دەبەن،بۆیە من پێشنیار دەکەم برگەیەکی تر بۆ ئەم ماددەیە زیاد بکرێت کە لەگەڵ پەسەندکردنی ئەم یاسایە ئەو پارانەی کە بۆ کادیرە حیزبیەکان و هەروەها بۆ کادیرە ئیعلامیەکان کە بۆ بەرژەوەندی هەندێك لە حیزبەکان ئیش دەکەن ئەو پارانە بڕن، هەروەها پێشنیار دەکەم وەکو ئەوەی لە یاساکە هەندێك برادەر پێشنیاریان کردووە کە لە 1/1/ەوە ئەم پارەیە حیساب بکرێت، کە پێشنیار دەکەم حیسابی ئەو پارەیەی کە حیزبەکان کادیرەکانیان مووچەیان وەرگرتووە، ئەو پارەیان وەکو قەرزێك لێ وەربگیردرێتەوە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

عەزیمە خان فەرموو.

بەڕێز عظیمة نجم الدین حسن رضا:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

لە ماددەی 18 یەم گۆژمەی ئەو 90 ملیار دینارەی كە بۆ پشتگیری حیزبەكان و ڕێكخراوەكان تەرخان كراوە، من پێم وایە دەبوایە بە چەند بڕگەیەك بوایە، ئەو گۆژمەی 90 ملیار دینارە بە جیا بوایە و بە ڕوونیش بوایە كە پارەی حیزبەكان چەندە و ڕێكخراوەكانیش كە ئایا ڕێكخراوەكانیش دەگرێتەوە یان ڕێكخراوەكانی كۆمەڵگای مەدەنیش؟ بە سێ بڕگە بوایە ڕوون تر دەبوو، سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

كاك رفیق فەرموو.

بەڕێز د.رفیق صابر قادر طە:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

دیارە كارێكی باشە كە بودجەی حیزبەكان بە جۆرێكی ڕوون كارانە دیاری بكرێت، ئەوەی كە لێرەدا گرنگە ئەوەیە كە پێویستە پێوانەیەك و معیارێك هەبێت بۆ ئەوەی پرنسیپێكی عادیلانە ڕەچاو بكرێت، ئەویش بۆ ئەوەی كە لە هەموو دنیادا مەسەلەی ڕێژەی ئەو حیزبە لەناو پەرلەماندا یاخود قورسایی ئەو حیزبە لەناو پەرلەماندا ئەوە پێوەرێكی سەرەكیە و جیهانیە و بە گشتی ئەو حیزبانەی كە لە دەرەوەی پەرلەمانن لە وڵاتانی دیموكراتی بودجەیان نادرێتێ، لەبەرئەوە ئەمەیان وەكو لایەنێك لایەنیكی تری وەكو مەبدەئێك زۆر گرنگە هەر پارەیەك كە لە حكومەتەوە یان لە بودجەی حكومەت بڕوات بۆ هەر لایەنێك بێت سیاسی یان ڕێكخراوەیی بێت، پێویستە دیوانی چاودێری دارایی ئەو مافەی هەبێت كە بەدواداچوونی پێویست بۆ چۆنیەتی خەرج كردن و سەرف كردنی ئەو پارەیە بكات، چونكە ئەو پارەیە بە ئامانجێك و مەبەستێك دەدرێت كە خزمەتكردنی پرۆسەی دیموكراتیە لەو وڵاتەدا، بەڵام بۆ ئەوەی گەرەنتی ئەوە بكەین كە ئەو پارەیە بۆ ئامانجێكی غەیری خۆی یان دژ بە خۆی یان جیاواز بەكاربهێندرێت، پێویستە ئەو حیزب و لایەنانەی كە پارە لە حكومەت وەردەگرن هەمیشە كراوە بن بۆ ئەوەی لەهەر دەقیقە و سەعاتێك دا دیوانی چاودێری دارایی یان هەر دەستەیەكی تری پشكنین لە حكومەتەوە بچێت بەدواداچوونی بۆ بكات، پێم وایە ئەو بڕە پارەیە، ئەگەر بەراوردی لەگەڵ پێشوو بكەین بڕێكی مەعقولە، بەڵام تەنها بۆ حیزبەكان نەبێت، بەڵكو ڕێكخراوەكانی كۆمەڵگای مەدەنیش بگرێتەوە، چونكە ئەو بڕە پارەیە زۆرە، حیزب دابەستەیەك نیە میللەت بیژینێ و خەڵك بیژینێ، حیزب دەبێت پێش هەموو شتێك خۆی خۆی بژێێنێت، ئەوە یەك، دووەم ئەوەی كە لە حكومەت و لە بودجەی میللەت وەری دەگرێت پارەیەكە بۆ یارمەتی دان و ئاسانكردنی هەندێك كاروباری حیزبی كە كورسیەك یان دوو كورسیمان هەبێت یان نەبێت، هیچ پێویستی بەوە نیە لە هەموو شارو قەزاو ناحیە و گوندێك بارەگایەكی هەبێت وكارمەندی هەبێت و حەرەسی هەبێت، پارەی ئۆتۆمبیل و پارەی بەنزین، لەبەرئەوە پێویستە ئەمە تۆزێك تەرشیق بكرێت بە شێوەیەكی

ئەقلانی لێ بکرێت، ئەو پارەیەی کە تەرخان کراوە شتێکی باشە کە وەکو شێوەی سلفە لێرەدا هاتووە و دواتر تەسویە دەکرێت، پێویستە لەسەر بنچینەی قورسایی ئەو حیزبە لەناو پەرلەماندا حیساباتی لەگەڵ بکرێت، لەبەرئەوە من پێم وایە ئیتر کاتی ئەوە هاتووە حیزبایەتی و کاری سیاسی لە کەسایەت دەربهێندرێت و ناوەڕۆکەکەی خۆی وەربگرێتەوە، ئەمەش لە ڕێگەی تەرشیق کردن و عەقلانی کردنی ئەو بڕە پارەیەوە دەبێت کە بۆ حیزبەکان لەسەر بنچینەی قورساییان لەناو پەرلەمان بێت و دیاری بکرێت، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك سمیر فەرموو.

بەڕێز سمیر سلیم امین بەگ حەمەبەگ:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دەمەوێت هەڵوێستێکی تۆنی بلێر بکەمە دەسپێك و سەرنجەکانم لەسەر ماددەکە، کاتێك سەرۆکی ئەنجومەنی وەزیرانی بەریتانیا بوو، وە سەرۆکی پارتی کرێکارانیش بوو لە هەمان کاتدا، لیژنەیەکی دروست کرد بۆ لێکۆڵینەوە لە دیراسە کردن وهۆکارەکانی لاوازبوونی پارتی پارێزگاران کە پارتێکی مونافسیەتی، یەکێك لە ڕاوێژکارەکانی پێی وت تۆ بۆچی لێکۆڵینەوە لەگەڵ پارتێك دا دەکەی کە مونافەسەت دەکات؟ وتی لەبەر ئەوەی ئەزموونی سیاسی و سیستەمی حوکمڕانی وڵات، پەیوەندی بە ڕێکخراوەکان و پەیوەندی بە حیزبەکانەوە هەیە، هەرکاتێك ڕەگەزە پێکهێنەرەکانی سیستەمی حوکمڕانی بەرەو لاوازی و پووکانەوە چون، ئەوە ئەزموونە سیاسیەکەش بەرەو پووکانەوە دەچێت، ئەم سەرنجەو ئەم تێبینیەی تۆنی بلێر، بریتیە لە دیاری کردنی ڕۆڵ و کاریگەری سێکتەری سیاسی لەسەر سێکتەرەکانی خەدەمات، ئاوەدانکردنەوەو ئیستیسمار، هەر وڵاتێك فەزائی سیاسی، ژینگەی سیاسی سازو ئامادە نەبێت، دڵنیام کە نە جانبی ئیستیسماری، نە جانبی ئاوەدانکردنەوەی، نە جانبی خەدەماتی هیچ ئەنجام و بەرو بوومێکی بۆ کۆمەڵگا نابێت، سەیری ئەفغانستان، سۆماڵ، سودان بکەین، سەیری حەفتا ساڵی ڕابردووی ڕۆژ هەڵاتی ناوەڕاست بکەین، ئەو هەموو سەروەت و سامانەی غەرب سەرفی کرد لەسەری، چونکە ژینگە سیاسیەکەی سازو ئامادە نەبوو، هیچ گەشەسەندن و هیچ تەتەورو هیچ بەرەو پێش چوونێکی بە کۆمەڵگای ڕۆژ هەڵاتەوە نەبینی، لەبەر ئەوە گرنگە ئێمە لێرە کە دانیشتوینە بۆ لێکۆڵینەوە لە مەوزوعەکە، ڕۆڵی سێکتەری سیاسی لە ڕوانگەی هەندێك هەڵەی حیزبی لە مەقتەعێك، لە مەقتەعەکانی مێژووی سیاسیماندا لێکنەدەینەوە، لێکدانەوەی ڕۆڵی سێکتەری سیاسی لەسەر ئەزموونی بیناکردنی تەجروبە، وە لەسەر پێشکەش کردنی خەدەمات، وەلەسەری ئیستیسمار لە وڵاتە، لە ڕوانگەی هەندێك هەڵەی ئەحزابەوە دەبێت، من پێموایە لێکدانەوەیەکی هەڵەیە، بۆیە داوا لە بەڕێزتان دەکەم، لەو ڕوانگەیەوە سەیری مەوزوعەکە بکەین، لە ڕوانگەی ئەم تەجروبەی کوردستانە ئێمە بەرەو کوێ دەبەین،

بناغەکانی هەڵچنینی سیستەمەکە، ئەساسیاتی دارشتنی سیستەممان، بناغەکانی ئاوەدانکردنەوەو چۆنیەتی ئاوەدانکردنەوە، پێشکەش کردنی خەدەمات، لە ئەهمیەتی سێکتەری سیاسیەوە سەیری بکەین، نەوەکو بە پێچەوانەوە، بۆیە من پێموایە مەراحلی ئەعدادی میزانیە لە هەموو دونیادا تەبیعیە، میزانیەی ئەحزاب یەکێکە لە نەریتەکانی ولاتە تازە گەشەسەندوەکان، لە ولاتێکا کە 100 ساڵ بەسەر دیموکراسیەتا تێپەریوە، نەریتی تەعنی ئەحزاب نیە، لە ولاتێکا هەیە، کە تازە گەشەی سەندووە، ئامادە کردنی ژینگە سیاسیەکەیە، بۆ قۆناغی داهاتوو دائیم نابێت، هەمیشەیی نابێت، هەتاوەکو ئەزموونی سیاسی ئیستیقرار وەردەگرێت، بنا غەکەی دادەرێژرێت، ئینجا لە قۆناغی پێگەیشتنا، ئەکرێت لەسەر بودجەی ئەحزاب قسەی تر بکرێت، لەبەر ئەوە ئەعدادی میزانیە بە پێی ئەوەی کە لە کتوب و مەسادرا ئامادە دەکرێت، دوو هێن هەیە، دوو نەریت هەیە بۆ دیاری کردنی میزانیەی ئەحزاب، دوو هاوکێشەی ریازیاتی هەیە، بۆ ئەوەی ئێمە بتوانین نرخی کورسیەکان، تەبیعی قانونی ئەحزاب لە هەرێمی کوردستان هەیە، لیژنەکان دیراسەیان کردووە، لیژنەی ناوخۆو دارایی لەسەر ئەساسی کورسی ئیقرارمان کردووە، هەرچوار پارچە دەخرێتە بەردەم پەرلەمان، بۆ بریاردان لەسەری، بودجەی سالآنی رابردوو، سالآنی پێش کۆتایی، یان سێ ساڵی رابردوو بێت، کۆ دەکرێتەوە و دابەشی سێ دەکرێت، زەربی موعەدەلی بازار دەکرێت، ئەوە هەنگاوێکە وە تەکنیکێکە، مەرحەلەیەکە لە مەرحەلەکانی دیاری کردنی بودجە..........

بەرێز سەرۆکی پەرلەمان:

تکایە، ئەوەمان بۆ روون بکەوە، رەجائەن، ئێستا وەرە سەر ئەو ماددەیە، ئەمەت پێ باشە، ئەگەر پێت باشە تەئیدی بکە، ئەگەر بۆچوونێکی ترت هەیە پێمان بڵێ، ئەوانی تر میزانیەی ئەحزاب، بەسەرچاو ئەو قسانە بکە.

بەرێز سمیر سلیم امین بەگ حەمەبەگ:

بەرێز سەرۆکی پەرلەمان.

بۆ ئەوەی علمیەن تەخسیساتەکە دیاری بکرێت، تەخسیسی مالیەکە بۆ حەقلەکە لەسەر ئەساسی چی دیاری دەکرێت، ئەوە هەنگاوێکە بۆیە عەرزم کردن، هەنگاوی دووەم لە دونیادا رێژەی تەنزیماتی ئەحزاب، زەربی میزانیە دەکرێت، مونتەدای ئابووری هەرێمی کوردستان کاک محمد کریم کە هینێکیان کردووە، ئیحسایەکیان کردووە، لە رۆژنامەی هاوولآتیشدا بلآوی کردۆتەوە.......... .

بەرێز سەرۆکی پەرلەمان:

رۆژنامەی هاوولآتی بۆ ئێمە مەسدەر نیە، رەجائەن رۆژنامە بۆ پەرلەمان، هیچ رۆژنامەیەك، هی حیزبەکەی منیش، هی حیزبەکەی جەنابتیش بۆ ئەم پەرمانە مەسدەر نیە، تکایە وەرەوە سەر بابەتەکە، کاتیشت زۆر برد رەجائەن.

بەرێز سمیر سلیم امین بەگ حەمەبەگ:

بەرێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەوە باسی ئامارەکەی کە کراوە، باسی بڵاو کردنەوەکەیم کرد، نەباسی هینەکە، ئەوە شتێکی ترە، مونتەدای ئابووری دەزگایەکی ئەم هەرێمەیە ئیشی لەسەر کردووە، لە 2٪ دانیشتوانی هەرێمی کوردستان تەنزیماتی ئەحزابە، ئێستا هینی کردووە بەو قسمە، من سەرنجم وایە ئەو لە 2٪ زەربی میزانیەی بکە، تەخسیساتە مالیەکە لەسەر ئەوە دیاری بکرێت، بکرێت بە دوو بەشەوە ئەم حاڵەتە، هی ئەحزاب جیابێت، هی منەزەماتیش جیابێت، چونکە دوو شتی جیان، قانونی ئەحزاب، بە پێی قانونی کە لە پەرلەمانەوە دەردەچێت و دیاری دەکرێت، منەزەماتیش ئەبێت ئیستیحقاقاتیشی دیاری بکرێت، ئەوە بکرێت بە دوو قسمەوە، خاڵی ئەخیریشم تەخسیسی مالیە، ئەو نەوەت ملیارە، من پێموایە بە ئاراستەیەکا فرەی سیاسی دەبات، کە خزمەت بە ئەزموونی سیاسیەوە ناکات، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ڕێزدار د. صباح، فەرموو.

بەڕێز د. صباح محمد نجیب:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەبارەت بە ماددەی (18) کە لەبەر دەستمان دایە، بێگومان ئەو باسانەی کە کران، سەبارەت بە چۆنیەتی تەخصیص و بوونی پێوەر، ئەوانە زەروورین، بەڵام ڕوحی ماددەکە باس لە مەوزووعێك دەکات کە تەخصیصی مەبلەغێکی (90) ملیار دیناریە بۆ پشتگیری حیزبەکان و ڕێکخراوەکان، ئەصڵی ماددەکە دیارە بۆ ئەوەیە کە پشتیوانی و پشتگیری بکات لە پرۆسیسی کاری سیاسی لە کوردستاندا، کە ئەوە بۆخۆی کارێکی باشە، هەر وڵاتێك کە تەنمیەی سیاسی تێدا نەبێ، ناتوانین دڵ خۆش بکەین کە بوونی کایەیەکی سیاسی تەندروستی تێیدا، غەرەزی موشەریع، غەرەزی موقەنین لەو ماددەیە لەڕاستیدا دەعمی عەمەلیەی سیاسیە، ئێمە لێرە ئەو پرسیارە دەکەین، یەعنی بۆمان هەیە قسە لەسەر دوو مەوزووع بکەین لێرەدا، یەکەمیان: ئایا ئەو مەبلەغە پارەیە بە پێی ئەو تەجرووبەیەی کە پێیدا تێپەڕیوین، چەند ساڵێکە هەم حکومەتی هەرێم کاری لەسەر دەکات، هەم حیزبەکان کاری لەسەر دەکەن، ئایا ئەو مەبلەغە پارە دەتوانێ ئەو غەرەزە بەدی بێنێ؟ ئەو ئامانجەی کە خودی ماددەکەی لە پێناودا داڕێژراوە، کە بریتیە لە دەعمی عەمەلیەی سیاسی، پشتگیری کردن لە بووژانەوەی ئەحزاب، ئەحزابی حەقیقی، ئەحزابی ڕاستەقینە، دووەمینیشیان، ماددەکە تەئکیدی کردۆتەوە سەر دوو موفرەدە، موفرەدەی حیزبەکان، لەگەڵ موفرەدەی ڕێکخراوەکان، هەر ماددەیەکی یاسایی پێویستە خۆی دوور بخاتەوە لە وشەی هاوبەش، یەعنی لە وشەیەك کە تەفسیر و تەئویلی زۆر هەڵبگرێ، بۆیە من پێم باشە پەرلەمان یەکلای بکاتەوە، مەبەستی ڕێخراوەکان چیە؟ ئایا ڕێکخراوە سیاسیەکان دەگرێتەوە یان عمومی ڕێکخراوەکان، چونکە قاعیدەیەکمان هەیە (المطلق یحمل علی اطلاقە) یەعنی کە بە موتڵەقی بڵێی ڕێکخراوەکان هەر شتێك پێی بوترێت ڕێکخراو، سیاسی بێت، مەدەنی بێت، (NGO) بێت، هەر چیەك بێت، دەیگرێتەوە، جا من لێرەدا ناچم بۆ ئەو مەوزوعەی

کە چ پێوەرێك هەبێت بۆ تەخسیسی ئەو پارەیە، چونکە ئەمە پەیوەندی هەیە بە قانونی ئەحزاب خۆیەوە، وەکو لە تەجرەبەی وڵاتان دا هەیە کە هەر کاتێك هاتینە سەر ئەو مەوزوعە با ئێمە باس لە پێوەرەکان بکەین، چونکە ئێستا ناگەین بەنەتیجەیەکی وا، ئێمە بۆ خۆمان دەبێت لە روحی فەحوای ماددەکە حاڵی بین، ئایا ئەو مەبلەغە کافیە؟ بە بۆچوونی من بە پێی ئەو تەجرەبە و ئەو ئەزموونەی کە لە هەرێمی کوردستان دا هەیە، ئەو مەبلەغە کافی نیە، پرسیار لە حکومەت بکەین تا چەند بۆی مومکینە، چونکە ئێمە هەرچەندێ تەخسیس بکەین بۆ پشتگیری کردن لە کرانەوەی سیاسی و عەمەلیەی سیاسی وابزانم زەرەر ناکەین، بەڵام ئەگەر لە سەر ئەساسی پێوەرێکی عادیلانە بێت، لەسەر ئەساسی پێوەرێك بێت خزمەت بە هاووڵاتی و خزمەت بە حیزبەکانیش بکات، یەعنی حیزب لە حاڵەتێکەوە بگۆڕێت بۆ حاڵەتێکی تر، کە بیل فعل حیزبێکی سیاسی بێت، تەعتیلی کاری ئەو حیزبە بکرێت بە چوارچێوەیەك کەوا ئەو تەمویلەشی تەمویلەیەك بێت لەسەر ئەساسی قانون، نەك لەسەر ئەساسی تەوافوقات، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، کاك عمر فەرمووو.

بەڕێز عمر حمدامین نورەدینی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لەڕاستی دا پرسی کۆمەك کردنی دارایی بۆ پارتە سیاسیەکان، پرسێکی گرنگە پەیوەندی بە کۆی ژیانی سیاسی و دیموکراسیەوە هەیە لە هەرێمی کوردستان، پێویستە لە چەند گۆشە نیگایەکەوە ئێمە سەیری ئەم بابەتە بکەین و لەسەری بوەستین، یەکەمیان ئەوەیە کە مەسەلەی وەرگرتنی کۆمەکی دارایی، ڕاستە لەمەدا پێویستە ڕێژەی کورسیەکانی هەر حیزبێکی سیاسی یان قەوارەیەکی سیاسی یان هاوپەیمانەتیەك بکرێن بە بنەما لە شەرعیەت دان بەوەی کە مافی کۆمەك کردنی دارایی هەیە لەگەڵ دیاریکردنی ئەو ڕێژەیەی کە وەری دەگرێت، بەڵام دیسانیش بە پێی ئەو واقعەی کە لە هەرێمی کوردستان دا هەیە، ناکرێت تەنها ڕێژەی کورسیەکان بکرێت بە تاکە پێوەر، چونکە لە هەرێمی کوردستان دا لەبەر ئەوەی هاوپەیمانیەتت هەبووە پێش هەڵبژاردن، هەروەها لیستی داخراو بووە، بۆیە ڕێژەی کورسیەکان کە لە هاوپەیمانیەتی دا هاتوون بە ڕوونی دەری ناخات کە حەجمی ڕاستەقینەی حیزبە سیاسەکان، کە لە ڕێگای هاوپەیمانیەتیەوە هاتوون چەند کورسیە، دەبینین مەسەلەن چەند حیزبێك و فراکسیۆنێکمان هەیە لەوانەیە یەك ئەندام پەرلەمان و چەند حیزبێکیشمان هەبێت، ئایا ئەمە چۆن یەکلا دەکرێتەوە لە ئێستادا؟، بۆیە لە ئێستادا جەخت کردن لەوەی کە تەنها ڕێژەی کورسیەکان لە هەرێمی کوردستان بکرێت بە بنەما، بە رەئی من لەوەدا عەدالەتی ڕاستەقینە بۆ حیزبە سیاسیەکان لە مەسەلەی کۆمەك پێکردنی دارایی بەرجەستە نابێت، ئەمە دەبێت لە یاساکە لە داهاتوودا باش دیراسە بکرێت، خاڵێکی تر ئەوەیە کە چۆنیەتی وەرگرتنی، چۆنیەتی کارپێکردنی، چۆنیەتی بەدواداچوونی، چۆنیەتی لێ پرسینەوە، لەم کۆمەکە

داراییـه پێویسـته بـه یاسا ڕێکبخرێـت، چـونکه حیزبـی سیاسـی تـەنها ئـەو حیزبـه نیـه کـه بەشـداری لـه هەڵبـژاردن دەکـات و نەتیجـه دەهێنـێ، ژیـانی سیاسـیش کـورت ناکرێتـەوه تـەنها بـۆ بەشـداری کـردن لـه هەڵبـژاردن، ئایـا حیزبێکـی سیاسـی ئەگـەر بـه گوێرەی یاسای حیزبـه سیاسـیەکان لـه هـەرێمی کوردسـتان مەرجەکانی تێدا بوو، ئێمه گەیشتووینه ئەو قەناعەتەی ئەگەر له دەورەیـەك دا نەتیجـەی نـەهێنا بـۆ نـاو پەرلـەمان مەرجـەکانی حیزبـی سیاسـی لـه دەسـت دەدات، لـه نێـوان دوو هەڵبـژاردنیش دا حیزبـی سیاسـی چەندین مافی هەیه، هەروەها چەندێن ئـەرکی تریشـی لەسـەر شـانه، بۆیـه لـه مەسـەلەی ئـەم ئەرکانەشـدا دەبینین پێویسته به گوێرەی یاسای حیزبه سیاسیەکان، حیزبەکان خۆیان ڕێك بخەن ئەوجا هـەوڵ بـدرێت له داهاتوو کۆمەکی داراییان پێ ببەخشرێت، بۆیه به ڕەئی من وای دەبینم لـه ئێسـتا دا تـا ئـەم یاسـایه لـه داهاتوو دا به باشی ڕێك دەخرێت، پێوسته ئەوەی که له ماددەکەدا هاتووه پەسەند بکرێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، ئاشتی خان فەرموو.

بەڕێز ئاشتی عزیز صالح:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

خاڵێکی ڕۆشن لەم برگەیەی یاسایەدا، ئـەوەی کـه مـن بیبینـم بـه پێـی ئـەو بـڕە پارەیـەی کـه دانـدراوه بـۆ هاوکاری کردن و پشتیوانی کردنی پارتـه سیاسیەکان، ئەمـه خـۆی هۆکارێکـه کـه ئـەم پارەیـەی کـه سـەرف دەکرێت ڕووبەڕووی چاودێری کردن و لێپرسینەوه ببێت، که ئەمه خاڵێکی ئیجابیه، واته ئەو میکانیزمەی که سبەی پارته سیاسەکان لەسەری پارەکه سەرف دەکەن هۆکارێك دەبێت بۆ ئەوەی که ئێمـه بـزانین چـۆن بەدوایدا بچین، هەروەها بزانین پێوەرەکانی خۆیان بۆ هاوکاری کردن و خزمەتکردنی زەمینـەی دیموکراسی تا چەندێك توانیویەتی ئەنجامەکان بێنێته دی، تا ئەو کاتەی ئەم برگه یاسایه شێوازێك لـه ناڕۆشـنی تێـدا بێت سەبارەت به مەسەلەی ڕێکخراوەکان هەموو ئەنـدام پەرلـەمانێك بـه مـافی خـۆی دەزانێـت کـه لەلای بۆچوونێك دروست بێت کـه مەبەسـت لـه ڕێکخـراوە سیاسـیەکانه یـان ڕێکخراوەکـانی کۆمەڵگـەی مەدەنیـە، ئەگەر هەر کام له ڕێکخراوەکان بێت ئەو کات من ئەو پرسیارەم دەبێت ئایا چـەندێك لـه کـۆی گشـتی ئـەو بودجەیـه دانـدراوە بـۆ ڕێکخراوەکـان؟ ئایـا جـارێکی تـر بەشـی شـێری ئـەم بودجەیـه ڕووبـەڕووی پارتـه سیاسـیەکان دەبێتـەوه وبەشـێکی کـەمی ڕووبـەڕووی ڕێکخراوەکـان دەبێتـەوه، پێویسـت بـوو ئەمـه ڕوون بکرێتەوه، سەرەڕای ئەوەی که پێویسته تەعریفیش بکرێت که ڕێکخراوەکان چیه؟، من پێشـنیازێکم هەیـه ئەو بڕە پارەیەی که به کۆی گشتی داندراوه بۆ پشتیوانی کردنی پارته سیاسیەکان، پێشنیازی ئـەوه دەکـەم کەوا هەموو سەرفێکی کاتی ڕابگیردرێت تا ئەو کاتەی که پەرلەمان تەسدیقی ئەوه دەکات که پـرۆژه یاسـای پارته سیاسیەکان و پرۆژه یاسای کاری ڕێکخراوەکانیش دەردەچێت و تەسدیق دەکرێت، تا ئەو کاته هـەموو سلفەیەکی کاتی بوەستێنرێت لەم بڕە پارەیـه و سـەرف نـەکرێت، هـەروەها لـه هـەمان کـات پرسـیارم ئـەوه

دەبێت کە ئایا ئەو سولفەیەی کە تا ئێستا لەو بڕە پارەیە سەرف کراوە ئەو سلفانە دراوە بە کێ؟ بە چ شێوازێك سەرف کراوە؟ ئەوانەی سوومەند بوون لێی کێن؟ سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، کاك صباح فەرموو.

بەڕێز صباح بیت الله شکری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەزیش پشتەڤانیا ماددەی 18 دکەم کە ئەڤ پارەیە هاتیە تەرخان کرن بۆ منح بۆ ئەحزابا، بەس ئەز پێشنیار دکەم کو دەست بێتەکرن بۆ دەرئێخستنا یاسایەك بۆ ئەحزابا بۆ هەندێ کە بێتە سەر سیستەمێك و ئالیەتێك بۆ بێتە دانان و هەریەك ئەو پشکێت کە بۆ هاتیە دان بێتە دەست نیشان کرن، هەتا کو کە یاسایەك بێتە دەرئێخستن، بەری نوکە چەوا پارە ئان منح بۆ ئەحزاب هاتیە سەرف کرن هەر ڤێ ڕەنگێ بێتە سەرف کرن، لڤێرێ دا ڕێکخراڤ گشتیا هاتیە کرن، ناڤێ ڕێکخراڤ چونکی لڤێ ماددەی میزانیە بۆ منحا ئەحزابایە، برەئیا من ڕێکخراڤێ سیاسی بێتە ئیزافە کرن، بۆ ئەو ئەحزابێت کە لە جەلسا ڕۆژێت پێنج شەمیش گەلێ برادەرا بەحسێ وێش کر، ئەو ئەحزابێ کو پشکدار بوون لە سەروبەرێ هەڵبژاردن، و نەشیایە کورسی بێنن بۆ پەرلەمانێ کوردستان، بە ڕەئیا من حسابێکیش بۆ وانیش بێتە کرن، بۆ هەندێ پرەنسیپێ دیموکراسیا لە وڵاتێ مە پتر بەرفراوان بت، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سیوەیل خان، فەرموو.

بەڕێز سیوەیل عثمان احمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

تەبعەن من موقەدیمات هیچ باس ناکەم، پێویست ناکات، بەس بەنیسبەت ئەو پارەیە ئەو (90)ملیارەی کە دانراوە بۆ حزبەکان، حزبەکان و ڕێکخراوەکان تەبعەن پێویستە کیانی سیاسیشی تێدا بێت، لەبەر ئەوەی هەر حزبەکان و ڕێکخراوەکان نیە کە کورسیان هەیە، کیانی سیاسیش کورسی هەیە، یەکەم: بەنیسبەت حزبەکان من دوو ڕەئیم هەیە، یەکیان: ئەگەر بەپێیی کورسی دابەش بکرێت، من ئەوەم پێ باشە، ئەگەر نا پێم باشە بەپێیی ئەو دەنگانەی کەلایەنەکان یان ڕێکخراوەکان یان کیانە سیاسیەکان هێناوییانە، واتە بەپێیی دەنگەکان بێت، کە ئەوەش دەتواندرێ بەڕێژە دەربهێندرێت، ئەو کاتە ئەگەر بە دەنگدان بێت ئەو لایەنە سیاسیانەی ئێستا کورسیان نیە لە پەرلەمان ئەوانیشی تێدا مەغدور نابن، ئەگەر بەپێیی ژمارەی کورسیەکانیش بێت لە پەرلەمان، ئەوە لایەنە سیاسیەکان کە کورسیان نیە لە پەرلەمان، ئەوە نازانم بە چ شێوەیەك هاوکاری دەکرێن و پارەیان دەدرێتێ یان هاوکاری ناکرێن و پارەیان نادرێتێ، ئەمە بەنیسبەت حزبەکان، بە نیسبەت ڕێکخراوەکانیشەوە، ئەوان تەبعەن ئێمە نازانین حزبین یان حکومین، ئەگەر هەرکامیان بێت پێویستە ڕێکخراوەکان ئەگەر حزبینە و سەر بەهەر لایەنێك هەن، ماڤی ئەوەی نەبێت

پارەی بدرێتێ، یارمەتی بدرێتێ، لەبەر ئەوەی ئەو ڕێکخراوەی سەر بەلایەنێکە لە حزبەکەی خۆی وەری دەگرێت، حزبەکەی حسەی خۆی وەرگرتووە، بۆیە پێویستە حزبەکەی خۆی پارەی بداتێ یان یارمەتی بدات، بەڵام ئەگەر ڕێکخراوی کۆمەڵی مەدەنی و یان سەنتەر و ئەو شتانەیە، ئەوە دیار بکرێت من پێم باشە ئەوە بۆ ڕێکخراوی کۆمەڵی مەدەنی و سەنتەرەکان سەرف بکرێت، پێشم باشە کە ئەو پارەیە بێتە پەرلەمان بەسەرپەرشتی پەرلەمان لەپەرلەمان دەبێت یان نا؟ ئەوەیان نازانم، بۆیە من ڕەئی خۆمە کە وا دەڵێم، چونکە زۆر ڕێکخراو هەبووە، زۆر شوێن هەبووە، هەیە واسیتەی هەیەو هەیە مەسئولێك دەناسێت، وەزیرێك دەناسێت، نموونەشت پێ دەڵێم، تەبعەن مۆڵەتی دەدەنێ و یارمەتی دەدەن، بەس ئەوەی کەس نەناسێ ماڵی وێرانەو هیچی لۆ ناکرێت، بەنیسبەت ناوی کۆمەڵەکان ئەوە ناوی نەهاتووە، کۆمەڵەی خەیری هەیە، هی مرۆیی هەیە، ئەوانە ناویان لێرەدا نەهاتووە، پێویستە لەگەڵ ڕێکخراوەکان ئەو کۆمەڵانەش ناویان بێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك بیلال، فەرموو.

بەڕێز احمد سلێمان عبدالله(بیلال):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەبارەت بە ماددەی (18) دیارە ئەم ماددەیە خۆی تەعریفی خۆی کردووە، بۆ پشتیوانی لە ئەحزاب و ڕێکخراوەکانە، ڕێکخراوەکانیش کە باسکرا هی سیاسین یان مەدەنین ئەوە هەرکامیان بێت، من پێم وایە لەپێناو بەرەو پێش بردنی ڕەوشی سیاسی کوردستان و پاڵپشتی کردنی ژیانی حزبایەتی وڕای جیاواز وموونافەسەیەکی شەریفانە و سەربەخۆ لەکوردستان، وا پێویست دەکات حزبەکان بودجەیەکی دیاریکراویان هەبێت کە لەگەڵ قەوارەی حزبەکان گونجاو بێت و بەپێیی یاسا ڕێك بخرێت، بۆ ئەوەش پێویستە عەدالەت هەبێ لە تەوزیع کردن و دیاریکردنی حزبەکان، یەعنی حەقی حزبەکان، ئەوەش لەپێناو خزمەتی زیاتر و بەرەوپێش بردنی ڕەوشی سیاسی هەرێمی کوردستان، دیارە حزبایەتی دیارییە، بەڵام لەهەمان کاتدا پێویستیشە دەعم بکرێت بۆ ئەوەی ئەم حزبایەتیە برەوی پێ بدرێت و فرە حزبی دروست بێت و ڕەوشی سیاسی و بەرەوپێش چوونی سیاسیش بەوە پێش دەکەوێت، دیارە بڕیاری پەرلەمان کە پێشتر لەم پەرلەمانە بڕیارماندا، کە کەوادیری حزبی مووچەیان بېڕدرێت، بۆیە من پێم وایە ئەبێ ئەوەش لەبەرچاو بگیرێت کە ئەو کەوادیرە حزبییانە کەلە حکومەت پێشتر پارەیان وەردەگرت، ئەگەر بېڕدرێت ئەرکەکە دەکەوێتە سەر حزبەکان خۆیان، چەند بەڕێزێکیش باسی ئەوەیان کرد کە حزبەکان خۆیان پارە پەیدا بکەن، من نازانم حزب پارە لەکوێ پەیدا دەکات، تەنها ئەبێت حکومەت پاڵپشتی بکات، ئەگەر نا ڕێگا بە حزب بدرێت لەهەر شوێنێك پارە پەیدا دەکات بیکات، ئەوە بەڕاستی شتێکی خراپە، نابێ بەو شێوەیە بێت، دوایش من پرسیارم هەیە لە بەڕێز جەنابی وەزیری دارایی ئایا لە ڕابردوودا ئەم بودجەیەی کە بۆ حزبەکان دیاریکراوە، ئەو پاڵپشتیەی کە بۆ حزبەکان دیارکراوە چەند بووە؟، چۆنیش تەوزیع کراوە؟،

چونکە بەڕاستی ئێمە تا ئەو میقدارە نەزانین کەچۆن بووەو چۆن تەوزیع کراوە، لەوانەیە ئێمە هەر بڕیارێك بدەین بڕیارێکی وەکو پێویست نەبێت، لەجێگای خۆیدا نەبێت، بۆیە من داوا دەکەم لەجەنابی وەزیر کە ئەوەمان بۆ ڕوون بکاتەوە، کە ئەو میقدارە چەند بووە کە پێشتر دراوە؟، چۆنیش تەوزیع کراوە؟، ئەگەر وردیاتەکەشمان پێ نەڵێت بەلانی کەمەوە با میقدارەکەمان پێ بڵێت کەچەند بووە؟، دوایش ئەو میقدارەی کەدیاری دەکرێت بۆ حزبەکان من پێم باشە ئەوەی تێدا دیاری بکرێت کە پێویستە دیوانی چاودێری بەدواداچوون بکات، بۆچۆنیەتی سەرف کردنی ئەو پارەی کە دەدرێت بەحزبەکان و ڕێکخراوەکان، ئاخر شتم تەئیدی برای بەڕێزم کاك دکتۆر صباح دەکەم، بۆ ئەوەی کە لەو ماددەیەدا ڕێکخراوەکان و حزبەکان لەیەکتری جیا بکرێنەوە، چونکە ڕێکخراوەکان هەم تەفصیلی زیاد هەڵدەگرێت هەم پێویستە حزبەکانیش ڕوونکردنەوەی زیاتری لەسەر بدرێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك ئەرسەلان، فەرموو.

بەڕێز ئەرسەلان بایز اسماعیل:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

خاڵی یەکەم: بەپێی ماددەی (18)کە حکومەت لە بودجەی خۆی ناردوویەتی بۆ پەرلەمان، ئەوان تەخمینی ئەوەیان کردووە، کە بڕێك پارە تەخصیص بکرێت بۆ حزبەکان، جا ئەوەی لەسەر ئێمە واجبە ئایا پەرلەمانی کوردستان موافقە لەسەر ئەو بڕە پارەیە دەکات یان نا؟، خاڵی دووەم: ئەو پارەیە بەکێ دەدرێت؟، چۆنیش دابەش دەکرێت؟، ئەوە ئێمە پڕۆژەیەکمان هەیە و تەقدیم کراوە، بۆ چۆنیەتی دابەشکردنی ئەو بڕە پارەیە، ئەکرێ لەوێ ئێمە موناقەشەی تەفصیلات بکەین، کە بەکێ بدرێت؟، لەسەر چ ئەساسێك بێت، ئایا هی کورسی بێت یان هی دەنگ بێت، یان ئەوانەی کە تەنها لەناو پەرلەمانن بیانگرێتەوە، یان ئەوانی تریش بگرێتەوە؟، ئێمە لەکاتی پڕۆژەکە موناقەشەی ئەوە دەکەین، ڕەئیەکی تریش هەیە، دەڵێت ئەصڵەن هەر نەدرێت، یەعنی یارمەتی حزبەکان نەدرێت، حزبەکان خۆیان مادام حزبن ئەبێ بۆ خۆیان تەئمینی بودجەی خۆیان بکەن، بۆیە ئەوەی لەسەر ئێمە واجبە لەم کۆبوونەوەیەدا، ئایا ئەو بڕە پارەی کە حکومەت دیاریکردووە موافقین لەسەری یان موافق نین لەسەری؟، تەفصیلاتەکەی، چۆنیەتی دابەشکردنەکەی دەگەڕێتەوە بۆ پڕۆژەکە، ئینجا چ حزبێك دەگرێتەوە ئەوەی کە دەڵێین لە 1/1 ی ئەو ساڵەی کە تێیداین دەیگرێتەوە، بێگومان ئەو حزبانە دەگرێتەوە کە ئیجازەی حزبیان هەیە، ئەوانەی کە ئیجازەیان وەرگرتووە، چونکە تۆ کە ئیجازەیەکت نەبێت لە حکومەت وەکو حزبێکی سیاسی ئەو یارمەتیە بتگرێتەوە، بۆیە تەفصیلاتی مەسەلەکان دەبێ هەڵی بگرین بۆ کاتی موناقەشە کردنی پڕۆژەی یارمەتی دانی حزبەکان، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

جەنابی وەزیر، ئەگەر ڕوونکردنەوەت لەسەر موداخەلەی ئەندامانی پەرلەمان هەیە، فەرموو.

بەڕێز شێخ بایز تاڵەبانی(وەزیری دارایی):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دیارە لەماددەکەدا هاتووە باسی ئیجرائاتی کاتی وتەسوییە دەکات، ئەمە خۆی لەخۆیدا مانای وایە ئەم پارەیە بە سولفە دەدرێت، سولفەش لە حساباتدا وەسیتە، هەتاکو سولفەکە تەسوییە نەکرێت نابێتە مەسرەفی نیهائی، جالەبەر ئەوە ئەم پارانە ئێستا ئەوەی لە حکومەتدا موناقەشە کراوە، ئەم پارانە بە سولفە دەدەرێت، هەر کاتێکیش یاسای حزبەکان دەرچوو، پارەی حزبەکانیش دیاریکرا، ئەو کاتە کەم وزیاد بەپێیی یاساکە تەسویە دەکرێت، باسی ڕێکخراوەکان دەکرێت، لە حەقیقەتدا بە نیسبەت ڕێکخراوەکان، ئەگەر فەصڵی چوارەم لە مینەحدا ببینین، کە دیارە لەوێ ڕێکخراوی عیلمی و ڕێکخراوی سەقافی و ئەوانەی جیا کردۆتەوە، کە دێینە سەر فەصڵی شەشەم، ئەبینین لەوێش ڕێکخراوی سیاسی و ئەحزابی تێدایە، جا ئەم فەقەرەیە پەیوەندی زیاتری هەیە بە فەصڵی چوارەمەوە، بۆ ئاگاداری بەڕێزتان، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

لیژنەی یاسایی تکایە ڕەئیتان.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دەمەوێ ئاماژە بەخاڵێك بدەم کە سێ یاسا لە کوردستان هەیە، پەیوەستن بەو بابەتەی کە لەماددەی (18) گفتوگۆی لەسەر دەکرێت، یەکەمیان: یاسای حزبەکان ژمارە(17)ی ساڵی 1993ی هەموارکراو، دووەمیان: یاسای کۆمەڵەی هەرێمی کوردستان ژمارە(18)ی ساڵی 1993، سێیەمیان: یاسای ڕێکخراوە نا حکومیەکانی هەرێمی کوردستان ژمارە(15)ی ساڵی 2001، لەم سێ یاسایەدا باسی ئەوە کراوە، یەکەم: لە ماددەی یەکەمی یاسای حزبەکان تەعریفی حزب کراوە، کە حزب چیە؟، دەڵێت حزب: ڕێکخراوێکی سیاسی خاوەن کەسایەتیەکی مەعنەوییە، لەیەکگرتنێکی ئیختیاری پێك دێت، لەنێوان کۆمەڵە کەسانێکی سروشتیدا، کەچەند بیروباوەڕ و ئامانجێکی هاوبەشی ڕاگەیاندراو لە پرۆگرامی حزبدا کۆیان دەکاتەوە، هەوڵ دەدەن بەرێ و شوێنی دیموکراتیانە بەدییان بهێنن، دووەم: لەیاسای کۆمەڵەی هەرێمی کوردستان تەعریفی کۆمەڵە کراوە، دەڵێت هەموو یانەو ڕێکخراوو یەکێتی و مەڵبەندی ڕۆشنبیری و کۆمەڵایەتی و سەندیکا و دەزگای خێرخوازی، کۆمەڵە، حوکمەکانی ئەم یاسایە دەیانگرێتەوە، سێیەم: لەیاسای ڕێکخراوە کوردستانیە نا حکومیەکانیش تەعریفی ڕێکخراو کراوە بەم شێوەیە: هەر ڕێکخراوێکی کوردستانی نا حکومی کە بەرژەوەندی گشتی بەهانا چوون و ئاوەدانکردنەوە و بژاری مرۆڤایەتی لەخۆ گرتبێ، ئەگەر هاتو تێبینی ماددەی (14)ی یاسای ئەحزاب بکەین دەبینین بەڕوون و ئاشکرا باسی ئەوە دەکات، کەوا مینحەی حزبەکان بەپێیی یاسایەك تەقدیر دەکرێت، کە لە پەرلەمانەوە دەردەکرێت، هەموو برایان و خوشکانی پەرلەمانیش ئاگایان لێییە، کە دوو پرۆژەی یاسایی لەلایەن ژمارەی یاسایی ئەندامانی پەرلەمانەوە

پێشکەش کراوە بۆ پەرلەمان، بۆ گفتوگۆ کردن لەسەر چۆنیەتی دابەشکردنی بودجەی ئەحزابەکان، هەردوو پرۆژە یاساکەش ئاراستەی حکومەت کراوە، لەبەر ئەوەی ئیلتیزاماتی مالی تێدا تا ڕەئی حکومەت وەربگیرێت، بەڵام تا ئێستا وەڵام لە حکومەتەوە نەگەڕاوەتەوە، کاتێ وەڵامی حکومەت بێتەوە، ئەو کاتە ئەو قسانەی لەپەرلەمان دەکرێت، دەتوانین بە تێرو تەسەلی قسەی لەسەر بکەین، نەك ئێستا لەیاسای بودجەدا موناقەشەی لەسەر بکەین، چونکە پەیوەستە بەقانونی بابەتی کە لەپەرلەمان موناقەشە دەکرێت، لەکاتی موناقەشە کردن لەسەر چۆنیەتی دابەشکردنی بودجەی حزبەکان دەبێت، بەنیسبەت ئەو باسانەی کە کران و ئەو شتانە پێناسەیان کرا، کە ڕێکخراو چیە؟، تەبعەن ڕێکخراوی سیاسی لەکوردستاندا نیە، ئەوەی کە هەیە ئەو کۆمەڵانەن کە ئاماژەمان پێکردن لەمادده یاساییەکانی کۆمەڵەی کوردستانی دیاریکراون کە کێن؟، هەر بابەتێکیش لەو مەوزوعانە وابزانم ئێستا پێویست ناکات موناقەشەی لەسەر بکەین، کاتێ کە پرۆژەکە بۆ پەرلەمان گەڕایەوە ئەو کاتە بە تێروتەسەلی موناقەشەی لەسەر دەکەین، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك کاردۆ ناوی نووسیبوو بەس لەبیرمان کرد، فەرموو.

بەڕێز کاردۆ محمد پیرداود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من پێم وایە کە پێویستە ئێمە قسە لەسەر ئەوە بکەین، کە ئایا ئەم بڕە پارەیە یان بودجەیەی کە دیاریکراوە بۆ پشتیوانی کردن لە پەرەپێدان و بەهێزکردنی ژیانی سیاسی و دیموکراسی لەکوردستان، بڕێکی پێویستە یان پێویستی بە زیاتر هەیە، یان کەم کردن هەیە، بەڵام بەحوکمی ئەوەی کە پرۆژە یاسای دەعمی ئەحزاب و کیانی سیاسی لەکوردستان هێشتا دەرنەچووە، بۆیە بۆ تەخمین کردنی ئەم بڕە پارەی پێویستە قسەی لەسەر بکەین، موناقەشەی ئەوە بکەین کە چ پێوەرێکە، ستانداردە یان بووە بەنەریتێك لەئاستی دونیا بۆ پشتیوانی کردن لە هەر کیانێکی سیاسی یان حزبێکی سیاسی کە دەیەوێت هاوکاری بکرێت، من پێم وایە، دانانی کورسی یان ڕێژەی دەنگ، پێوەرێکی گرنگن لەوەی کە بۆ پشتیوانی کردنی حزب یان کیانی سیاسی لە کوردستان کە ئەمە بکەین بە پێوەرێك کارێکی باشە، بۆ مەسەلەی ڕێکخراوەکان کە برادەرانی یاسایی ڕوونیان کردەوە، کە مەبەست لە ڕێکخراوەکان چیە؟، کە ئێستا من پێم وایە زیاتر لە (1500) کۆمەڵەو ڕێکخراوی مەدەنی ودیموکراتی و پیشەیی هەیە، پێویستە ئێمە جیای بکەینەوە، یەعنی ئەم بڕە پارەیە جیا بکەینەوە بەتایبەتی کە بەڕاستی دەتوانم بڵێم، ئەگەر پێوەر بۆ پشتیوانی کردنی ڕێکخراوەکان دەعم کردنی ژیانی مەدەنیەت و پێشکەوتنی مافە پیشەییەکانی خەڵکی کوردستان بێت، زۆر ڕێکخراو ئێستا لەکوردستان، ڕێکخراوی مەدەنی هەر ژمارەن، ڕەنگە مەقتوعیەتی دانی پارە بەو ڕێکخراوانە یان ئەو بودجەیە جۆرێك لە گەندەڵی دروست کرد لەناو ئەو ڕێکخراوانەدا، بۆیە من پێم وایە ئێمە مەرجێك دابنێین ئەوی مەرجێکە کاریگەری دەبێت لەسەر بەرهەمی ئەو ڕێکخراوانە، ئەویش پرۆپۆزەڵە،

یەعنی بۆ هەموو ڕێکخراوێك کە حکومەت دەیەوێت لە مینحە هاوکاری بکات، پێویستە پرۆپۆزەڵی هەبێت، نەك بەو مەقتوعیەتەی کە ڕێکخراوەکە چالاکی هەیە یان نیەتی، چونکە ئێستا ئێمە ڕاستە دوو یاسا هەیە لە دەعم کردنی ڕێکخراوەکان کۆمەڵەکان، بەڵام ئەگەر ئەم ڕێکخراوە ماوەی ساڵێك چالاکی نەبێت، ئیجرائاتی لەگەڵ بکرێت، تا ئێستا لە کوردستان نەمدیوە، یەك ڕێکخراو یان یەك کۆمەڵە ئیجرائاتی لەگەڵ کرابێ لەبەر ئەوەی چالاکی نیە، لەگەڵ ئەوەشدا دەعمەکەش وەردەگرێت، جاری وا هەیە لە وەزارەتی ڕۆشنبیری وەری دەگرێت، جاری وا هەیە لەوەزارەتی ناوخۆ وەری دەگرێت، لەبەر ئەوە ئەم جیاکردنەوەیە زەروورەتێکی زۆر گرنگی هەیە، دیاریکردنی بڕی بودجەکەش گرنگی خۆی هەیە، بەس هەر لەو بودجەی (90)ملیارە بێت کە ئێستا تەرخانکراوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

لیژنەی دارایی فەرموو.

بەڕێز د. ئاراس محمود حسین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من وەکو ئەندامێکی پەرلەمان ڕەئی شەخصی خۆم هەیە، ئەگەر جەنابت ڕێگام پێ بدەیت قسە بکەم، نەك وەك سەرۆکی لیژنەی دارایی، بەڵێ، لەڕاستیدا هاوڕێکانم هەندێ شتیان هێنایە کایەوە، هەر وەکو بەڕێز کاك ئەرسەلان و کاك عونی ڕوونیان کردەوە، بە چ پێوەرێك؟ یان ئەوسا چۆن بووە؟، ئێستا چۆنە؟، بە چ شێوەیەك دەبێت؟، ئەمانەیان هەمووی ڕوون کردەوە، بە حەقیقەت ئێمەش چاوەڕێی ئەو یاسایەین کەدەربچێت، تەنها لێرەدا ئەو ماددەی یاساییە، تەعامولە لەگەڵ هۆکارێکی دیفاکتۆ کە ئێستا هەیە لە هەرێمی کوردستان، چۆن ئەو حزبانە یان ئەو ڕێکخراوانە کە هەن پێشتر پارەیان بۆ سەرف کراوە، ئێستاش بۆیان سەرف بکرێت تاکو ئەو یاسایە دەردەچێت، بەڕای من بڕینەوەی پارە بۆ حزب و ڕێکخراوەکان بەتایبەتی بۆ حزبەکان، ئەمە ڕەئی شەخصی خۆمە، ئەوە تەعمیقی حالەی حزبییە، واتە قوڵ کردنەوەی حاڵەتی حزبییە، ئەمەش بەڕای من زیاتر دوورمان دەخاتەوە لە بە موئەسەسە کردنی دەوڵەت کەخۆمان ئەمانەوێت، لەلایەکی ترەوە ژمارەیەکی زۆر حزب وڕێکخراومان هەیە، کە نزیکەی (25) حزبمان هەیە، زیاتر لە (200) ڕێکخراویشمان هەیە، ژمارەشمان (5)ملیۆنە، بەڕای من هەر وڵاتێکی دیموقراتی کە ئەیبینین گەیشتۆتە قۆناغێکی دیموقراتی زۆر بە دەگمەن، (4) حزبی تێدایە، لەبەر ئەوە بەڕای من بڕینەوەی پارە بۆ نزیکەی (25) حزب و (200)ڕێکخراو، بۆ کۆمەڵگایەك کە خۆی (5)ملیۆن بێت، ئەوە لەڕاستیدا دروست بوونی فەوزای سیاسیە وە شڵەژاوی سیاسی لەو وڵاتەدا ئەهێنێتە ئاراوە، هیوادارم بڕینەوەی ئەو پارەیە نەبێت بە سەرچاوەیەك بۆ سەرچاوەکانی ژیان، چونکە کە حزبێك دروست دەبێت بۆ بەرژەوەندی خەڵك، یان کەسێك دەچێتە حزبێکەوە بۆ بەرژەوەندی ئەو کۆمەڵگایە، نابێ هاوبەشی بکات لە بودجەکەیدا، ئەبێ کاری خۆی بکات، ئەو کاتە کە کاری خۆی دەکات، ئینجا وەکو تەوعی یارمەتی

ئەو کۆمەڵگایە بدات، بەڵام ئەگەر هاوبەشیت کرد لە بودجەکەدا مانای وایە ئەو کارەت ئەنجام داوە، زۆر مەوادی قانونی تر هەبوو، کە هەندێك لە ئەندامە بەڕێزەکان دەچنە ناو ئیجرائاتەوە، بۆ چۆنیەتی جێبەجێ کردنی، لەڕاستیدا ئێمە سوڵتەی تەشریعین، چوارچێوەیەکی یاسایی بۆ ئەو ماددەیە دائەنێین، کەچوینە ناو ئیجرائاتەوە تەحویل دەبین بۆ سوڵتەی تەنفیزی مەعنای وایە دەست دەخەینە ناو ئیشەکانی حکومەتەوە، ئەو کاتە مەبدەئی فەصلی سوڵتات کە خۆمان دەمانەوێت وجودی نامێنێ، ئێمە چوارچێوەیەکی یاساییە دای دەنێین بۆ هەر حاڵەتێك، ئەو چوار چێوە یاساییە ڕێنمایی پێ دەردەکرێت لەلایەن دەوڵەتەوە، هەر کێشەیەك لەو ڕێنماییەدا دروست بوو بەرامبەر بەو ماددە یاساییە سوڵتەیەکی ترمان هەیە، سوڵتەی قەزائیمان هەیە، کە چارەسەری دەکات، لەبەر ئەوە زۆر لەماددەکانی تر زۆر جار بازمان دەدا بۆ ئیجرائات وڕێنمایی، ئەو دوانە لەچوارچێوەی ماددەی یاساییدا سوڵتەی تەنفیزی دەری دەکات، نەك سوڵتەی تەشریعی چونکە ئەگەر ئێمە بچینە ناو ئەو بابەتەوە واتە دەستمان خستە ناو ئیشی سوڵتەی تەنفیزییەوە، ئێمە لە ڕاستیدا هاریکارو چاودێرین بەسەر سوڵتەی تەنفیزییەوە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك بیلال نوقتەی نیزامی هەیە، فەرموو.

بەڕێز احمد سلێمان عبدالله(بیلال):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دیارە من پرسیارێکم ئاراستەی وەزیر کرد.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ببورە، من وتم نیزامی نەك پرسیار کردن، کاك عومەر فەرموو.

بەڕێز عمر عبدالعزیز بهاء الدین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەپێیی پەیڕەوی ناوخۆ وابزانم زیاتر لە پەرلەمانتارێك، ئەگەر لەسەر پێشنیارێك تەسنیەیان کرد.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ببورە، هێشتا کاتی ئەوەش نەهاتووە، من ئەوەم هەمووی لەلای خۆم نووسیوە، هەرکاتێك هاتینە سەری ئەو کاتە، یەك، یەك بەسەریدا دەچین، ئەوەی دوو تا سێ کەس پشتیوانی لێ کردبێ دەیخەینە دەنگەوە، کاك عەونی فەرموو.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دەمەوێت ئاماژە بەخاڵێك بکەم، کە برادەران ئیسارەیان کرد، عەجەبا ئەو پارانە کە سەرف دەکرێ، بەگۆترە سەرف دەکرێت؟ نەخێر هەر سێ یاساکە بەسەراحەت، ئاماژەی پێ دەدەن، لەوانە ماددەی (14) فەقەرەی سێ لە یاسای حزبەکان، دەڵێت(حساباتی حزب ملکەچ دەبێت، بۆ چاودێری دارایی لەهەرێمی

کوردستانی عێراقدا)، هەروەها ماددەی (10)ی یاسای کۆمەڵەکان دەڵێت(هەموو حساباتێکی کۆمەڵە دەکەوێتە بەر چاودێری وەزارەتی دارایی هەرێمی کوردستان)، هەروەها ماددەی(10) لە یاسای ڕێکخراوە ناحکومیەکان دەڵێت(ڕێکخراو دارایی خۆی بە بودجەیەکی ساڵانە بەڕێوە دەبات، کە بەپێیی پەیڕەوی حسابکاری داراییە ڕەسمیەکان، ڕێکی دەخات، جێبەجێیی دەکات، هەموو حسابە حسابکارییەکەشی دەکەوێتە ژێر تەدقیق کردنی چاودێری دارایی هەرێمی کوردستان)، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك بیلال ئێستا پرسیارەکەت دووبارە بکەرەوە، بۆ ئەوەی جەنابی وەزیر جوابت بداتەوە، فەرموو.

بەڕێز احمد سلێمان عبداللە(بیلال):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پرسیارەکەی من لەجەنابی وەزیر ئەوە بوو ئایا ئەو بڕە پارەی کە دراوە بەڕێکخراو و حزبەکان لەو چەند ساڵەی ڕابردوودا، بڕەکەی چەند بووە؟، چۆن تەوزیع کراوە؟، تەنها ژمارەکەیمان پێ بڵێت، بۆ ئەوەی ئێمە بەرچاومان ڕوون بێت، ئەو (90)ملیارە زیادە یان کەمە. زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

جەنابی وەزیر ڕەئیتان.

بەڕێز شێخ بایز تاڵەبانی(وەزیری دارایی):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕاستی جارێك ئەو پارانەی کە باس ئەکرێت هی چەند ساڵی پێش ئێستا، هەتاکو پێش ئێستاش کە وەزارەتی دارایی یەك بگرێتەوە، لەگەڵ وەزارەتی هەرێم بۆ کاروباری دارایی، ڕەنگە ئەم حزبانە لە دوو جێگاش پارەیان وەرگرتبێ، لەجیاتی ئەوەی لە شوێنێك وەریان گرتبێ، هەمووشی وایە حەز دەکەم جەنابتان بزانن، لەبەر ئەوە بەڕاستی من ئێستا بڕێکی دیاریکراو لەلام نیە، کە کۆی بکەمەوە هی وەزارەتی هەرێم بۆ کاروباری دارایی ، هی وەزارەتی دارایی، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك زانا، نوقتەی نیزامی هەیە، فەرموو.

بەڕێز د. زانا رؤوف حمەکریم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەپێیی قانونی حزبەکان لە ماددەی (4)دا وتراوە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ببورە، ئەوە نیزامی نیە، تکایە دانیشە، بەڕێزان ئێستا ئەوانەی کە موداخەلەیان کرد لە دانیشتنی پێشوو لەم دانیشتنەشدا، هەموویان تەواو قسەیان کرد، دەستان خۆش بێت شتی باشتان ڕوونکردەوە، بەرچاوی هەموو ئەو بەڕێزانە ڕوون بوویەوە، هەندێ لە بەڕێزان داوایان کرد ئەو پارەیە نەدرێت هەتا یاساکە دەردەچێت، ئەوە یەکێکە لە پێشنیارەکان، هەندێکی تریان داوایان کرد، کە ڕێکخراوە سیاسیەکان ئیزافە بکرێت، بۆچوونی من وایە، ئەگەر هەڵە نەبم هەر لایەنێك حزبی بێت یان ڕێکخراو بێت، هی کۆمەڵگای مەدەنی بێت یان حزبی بێت ئیجازەی لە حکومەتی هەرێم وەرگرتبێ دەیگرێتەوە، بەنیسبەت کیانی سیاسی، کە چەند ڕێزدارێك داوایان کرد ئەویش بگرێتەوە، ئێستا ئەم پرسیارە بۆ جەنابی وەزیرە، ئایا کیانی سیاسی ئەگرێتەوە یان ئیجازەیان لە حکومەت وەرگرت، ئینجا ئەیانگرێتەوە، یان چۆنە حەزدەکەین ئەوەمان بۆ ڕوون بکەیتەوە، پێشنیارێکی تر، ئەگەر ئەمە وەکو سولفەیە، یان وەکو ئەوەی بە سولفە ئەدرێت، هەتا قانونی ئەحزاب دەردەچێت، کە یاساکە دەرچوو ئەو کاتە حەق و حسابیان لەگەڵ دەکرێت، مەرجێکیش بۆ ڕێکخراوەکان دابندرێت کە برادەرێك ئاماژەی پێدا، زۆریش ڕاستە هەر ڕێکخراوێك کە ڕێکخراوی هەبوو لەماڵەوە بخەوێ و ئیش نەکات و یارمەتیش وەربگرێت ئەمە ناکرێت، ئەبێ پرۆپۆزەڵی هەبێت پرۆژەی هەبێت، ئەوەش حەقێکی تەبیعیە، ئێستا جەنابی وەزیر تکایە جوابی پرسیارەکان بدەرەوە، فەرموو.

بەڕێز شێخ بایز تاڵەبانی(وەزیری دارایی):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەنیسبەت ماددەکەوە کە هاتووە، ئەڵێت(یخصص مبلغ(90)ملیار دینار لدعم الاحزاب والمنظمات)لێرەدا باسی کیانی نەکردووە، بەڵام ئەو کاتەی کە قانونی ئەحزاب دەربچێت ئەو کاتە ئەحزاب و کیاناتیشی لەگەڵدا دەبێت، ئەو کاتە خۆتان دەزانن، لەپەرلەمانەوە هەموو ماددەیەکیش پەرلەمان بۆی هەیە دەستکاری بکات، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ئێستا مەبدەئیەن یەك شت دەخەینە دەنگدانەوە، ئایا ئەو بۆچوونانەی کە هات بۆ ئەم پارەیە ڕابگیرێت یان نا تا یاسای ئەحزاب دەردەچێت، کاك عەونی فەرموو.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەوە موخالەفەی قانونە، چونکە قانونێك ماوە کە تەنزیمی ئەو حاڵەتانە دەکات، قانونەکەش بە وازحی ئیشارەتی داوە، کە ئەو پارەیە چۆن سەرف دەکرێت، ئەگەر ئێمە ئەوە ڕابگرین مانای وایە کێشەیەکی گەورە لە کۆمەڵگای کوردستانی خەڵق دەکەین، ئەو ڕێکخراوانە هەموویان لەکار ڕادەوەستن، ئەوە شتێکی خەتەرناکە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

نا، نەخێر خەتەرناك نیە، چونكە بەیاسا ئەو شتانە نەدراوە پێش ئێستا، پێوەری دیار نەبووە، ئێستا پێشنیارێك هەیە دەڵێت رایگرن هەتا یاسای ئەحزاب دەردەچێت، ئێمە دەیخەینە دەنگدانەوە، كێ لەگەڵ ئەوەیە ڕابگیرێت تكایە دەستی بەرز بكاتەوە؟ (24) كەس لەگەڵە رابگیرێت، كێ لەگەڵە كە بدرێتن، دەستی بەرز بكاتەوە؟ بەزۆرینەی دەنگ دەدرێت، ئیتر هیچ شتێكی تر نەما، ماددەكە دەخەینە دەنگدانەوە، مەسەلەن رێكخراوەكان، هەر رێكخراوێك ئیجازەی هەبێتن، كیانی سیاسی ئەگەر لە حكومەتی هەرێمی كوردستان ئیجازەكەی سبەی دەربچێتن ئەویش دەگرێتەوە، بە سولفە ئەدرێتن، رێكخراوەكان بەگوێرەی پرۆژەكان زائیدەن ئیزافە بكرێتە سەر یاسایەكە كێ لەگەڵ تكایە دەستی بەرز بكاتەوە؟ ماددەكە وەكو خۆی لە پرۆژەكە هاتووە ئیزافەی ئەوە بكرێت لەگەڵ رێكخراوەكان بەپێی پرۆژەكانی تر تەقدیم دەكەن، ئەگەر رێكخراوێك پرۆژەی هەبێت، تكایە كێ لەگەڵدایە دەستی بەرز بكاتەوە؟ (65) كەس لەگەڵدایە، بەزۆرینەی دەنگ پەسند كرا، بڕۆ بۆ ماددەیەكی تر تكایە.

بەڕێز عونی كمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

المادة العشرون:

تقوم وزارة المالية والاقتصاد الالتزام ب:-

1 - رصد مبلغ قدره (350)فقط

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

ببوورە كاك عەونی كاك عومەر نوقتەی نیزامی هەیە، فەرموو.

بەڕێز عمر عبدالعزیز بهاء الدین:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

بەو ئیعتیبارەی كەمن یەكەم كەس بووم قسەم كرد ڕۆژی پێنج شەممە، (16)كەس لەم بەڕێزانە داوای جیاكردنەوەی فەقەرەی حزب و ڕێكخراوەكانیان كرد، ئەوەتان نەخستە دەنگدانەوە، جەنابت وتت لە پێشنیارەكاندا دەیخەمە دەنگەوە، كەچی نەتانخست، سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

تكایە ڕێكخراو وحزب ئەوەی ئیجازەی هەیە لە هەرێمی كوردستان ڕوونم كردەوە، هەر لایەنێك ئیجازەی ڕەسمی لە حكومەتی هەرێم هەیە، ئەوە وەری دەگرێت، ئیتر بۆ جیایی بكەینەوە، ئەوە شتێكی زۆر شكلیە، رجائەن دانیشە، فەرموو.

بەڕێز عونی كمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

المادة التاسعة عشرة:

تقوم وزارة المالية والاقتصاد الالتزام بـ:

1- رصد مبلغ قدره (350) فقط (ثلاثمائة وخمسون مليار دينار) لاغراض دعم مشاريع صندوق الاسكان.

2- رصد مبلغ قدره (30) فقط (ثلاثون مليار دينار) لدعم مشاريع المصرف الصناعي.

3- استمرار الوزارة بتأمين القرض العقاري للمواطنين حسب الضوابط والتعليمات المرعية.

4- تقوم وزارة المالية والاقتصاد بدعم مشاريع القطاع الزراعي عن طريق المصرف الزراعي ويعزز بمبلغ (50) مليار دينار.

بەڕێز عمر عبدالرحمن على:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی نۆزدەم:

وەزارەتی دارایی وئابووری خۆی دەبەستێتەوە بە:

1 - تەرخان کردنی گوژمەیەك کە بڕەکەی (350) تەنیا سێ سەدو پەنجا ملیار دینارە بۆ مەبەستەکانی پشتگیریی پڕۆژەکانی سندوقی نیشتەجێ کردن.

2 - تەرخان کردنی گوژمەیەك کە بڕەکەی (30) تەنیا (سی ملیار دینارە) بۆ پشتگیریی پڕۆژەکانی بانکی پیشەسازیی.

3 - بەردەوام بوونی وەزارەت بە دابین کردنی قەرزی خانووبەرە بۆ هاووڵاتیان بەپێی بەرزەفتکاریی ورێنمایی کارپێکراو.

4 - وەزارەتی دارایی وئابووری پشتگیریی پڕۆژەکانی کەرتی کشتوکاڵ دەکات لەڕێگەی بانکی کشتوکاڵییەوەو بەگوژمەی (50) ملیار دینار پشت ئەستوور دەکرێ.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

لیژنەی دارایی رەئیتان.

بەڕێز د.ئاراس حسین محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دەربارەی ئەم ماددەیە هەردوو لیژنەی یاسایی و دارایی داوا دەکەن و پێشنیاریان کردووە بەم شێوەیەی خوارەوە بێت:

تلتزم وزارة المالية والاقتصاد بمايلي:

1- رصد مبلغ قدره (250) مائتان وخمسون مليار دينار لأغراض دعم مشاريع صندوق الأسكان.

2- رصد مبلغ قدره (30) ثلاثون مليار دينار لدعم مشاريع المصرف الصناعي.

3- رصد مبلغ قدره (50) خمسون مليار دينار لتعزيز القرض العقاري للمواطنين في الاقليم وزيادة مبلغ القرض الى (15) خمسة عشرة مليون دينار للمحافظات والاقضية والنواحي و (12) واثنى عشرة مليون دينار للقرى.

4- استمرار الوزارة في تأمين القرض العقاري للمواطنين حسب الضوابط والتعليمات المرعية.

5- رصد مبلغ قدره (50) خمسون مليار دينار لدعم مشاريع القطاع الزراعي عن طريق المصرف الزراعي.

6- رصد مبلغ قدره (50) خمسون مليار دينار لدعم المنهاج الاستثماري لوزارة الزراعة والموارد المائية.

سوپاس.

بەڕێز د.رۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی بیست و یەك بووە ماددەی نۆزدە، ئەوەی کە پێشنیار کراوە لەلایەن لیژنەی یاسایی و لیژنەی دارایی بەو شێوەیە دابڕێژرێتەوە:

وەزارەتی دارایی و ئابووری بەم ئیشانەی خوارەوە پابەند دەبێت:-

1- بڕی (250) دوو سەدو پەنجا ملیار دینار بۆ پشتگیری پرۆژەکانی سندوقی نیشتەجێ بوون.

2- بڕی (30) سی ملیار دینار بۆ بەهێزکردنی پرۆژەکانی بانکی پیشەسازی.

3- دانانی بڕی (50) ملیار دینار بۆ پاڵپشتی قەرزی خانووبەرەی هاووڵاتیانی هەرێمی کوردستان، زیاد کردنی قەرزی خانووبەرە بۆ (15) پازدە ملیۆن دینار بۆ شارو قەزاو ناحیەکان، بڕی (12) دوازدە ملیۆن دینار بۆ لادێیەکان.

4- بەردەوام بوونی وەزارەت لە دابینکردنی قەرزی خانووبەرە بۆ هاووڵاتیان، بەپێی یاساو رێسا.

5- بڕی (50) پەنجا ملیار دینار بۆ بەهێزکردنی پرۆژەکانی کەرتی کشتوکاڵ لە ڕێگای بانکی کشتوکاڵی.

6- بڕی (50) پەنجا ملیار دینار بۆ پاڵپشتی وەبەرهێنانی وەزارەتی کشتوکاڵ و سەرچاوە ئاوییەکان.

سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

جەنابی وەزیر روون کردنەوەت هەیە؟

بەڕێز شێخ بایز تاڵەبانی/ وەزیری دارایی و ئابووری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دیارە ئێمە پێشتریش لەگەڵ لیژنەی یاسایی و دارایی ئەو مەوزوعەمان باس کردووەو لاریمان لەسەر ئەو مەوزوعە نییە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزان، ئێستا ئەو بەڕێزانەی دەیانەوێت قسە بکەن ناویان دەنووسین، تکایە ئێمە شتێکمان ئیشارە کرد، بۆ ئەوەی هەر بەڕێزێك ناوی خۆی دەڵێت لە پرۆتۆکۆل تەسجیل بێت، دوایی گازاندەمان لێ دەکەن دەڵێن بۆ ناوی ئێمەتان نەنووسیوە، ئینجا تکایە لە جەنابتەوە ناوی خۆت بڵێ، دوایی دێینەوە سەر ئەو بەڕێزانە، کوێستان خان لە جەنابتەوە ئەگەر بڵێیت، ئەم بەڕێزانەی کە ناویان نووسراوە، ئێستا دەخوێنمەوە (کوێستان خان، بورهان رەشید، ئیسماعیل سەعید، دڵشاد شەهاب، هاژە سلێمان، شێردڵ تەحسین، دکتۆر ئەحمەد وەرتێ، فازل حەسەن، بەفرین خان، بلال سلێمان، حمە سەعید، حەسەن محەمەد، سیوەیل خان،

عەزیمە خان، عبدالله ملا نوری، سەرهەنگ فەرەج، رزگار محمد، شوان کریم، شلێر محمد، سمیرە عبدالله، زەکیە صالح، ثائر عبدالاحد، بەیان احمد، دکتۆر صباح، سمیر سەلیم، نەریمان عبدالله، کاردۆ محمد، کاروان صالح، ڤیان خان، گۆران ئازاد، قادر، فازل بەشارەتی، عومەر هەورامی، عومەر نورەدینی، عیماد، شەونم محمد، هاوڕاز خۆشناو، ئامینە زکری، دکتۆر بەشیر)، کەس هەیە ناوی نەنووسرا بێت؟ (نەسرین جەمال)، کوێستان خان کەرەم بکە.

بەڕێز کوێستان محمد عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەبارەت بەم ماددەیە بڕی یەك، من لەگەڵ ئەوەمە وەك ئەو پرۆژەیە بێت، کە لە حکومەتەوە هاتووە، هەر سێ سەدو پەنجا ملیار دینار بێت کەم نەکرێتەوەو، پێشنیار دەکەم بڕگەی سێ بێتە جێی بڕگەی دوو کە بەردەوام بوونی دابین کردنی قەرزی خانووبەرەیە، بەو شێوەیە زیاد بکرێت، چونکە هەموومان دەزانین بڕەکەی زۆر کەمە، بۆ قەزاو ناحیەو گوندیش بێت هەمان بڕیش بێت، ئێمە ئەگەر دەمانەوێت گرنگی بە قەزاو ناحیەکان بدەین، دەمانەوێت گوندەکان ئاوەدان بکەینەوە، پێویستە هەمان بڕ کە بۆ قەرزی خانووبەرە بۆ خانوویەکی شار دادەنرێت، بۆ قەزاو ناحیەو گوندەکانیش وەك یەك بێت، تا کەی بیر لەوە نەکەینەوە، ئێمە گوندی هاوچەرخ و گوندی پێشکەوتوو دروست بکەین، بۆ دەبێت ئەو قەرزە هی گوندێك کەمتر بێت لەوەی کە دەدەیت بە خانوویەکی شار، بۆ بیر لەوە نەکەینەوە خانووەکەی گوندیش خانووێك بێت کە ژیانی تیایدا ببردرێتە سەر، خانوویەك بێت کە وا بێت خەڵك بگەڕێتەوە بۆ گوندەکەی، بۆیە پێشنیار دەکەم قەرزەکە بەردەوام بێت و زیاد بکرێت، بۆ شارو قەزاو ناحیەو گوند بێت، هەرسێکی و هەمووشی یەك بڕ بێت.

سەبارەت بە بڕگەی دوو و چوار، ئەمە هەردووکی زۆر جێی تێڕامان و جێگەی سەرسووڕمانە، کە ئەم دوو بڕە پارەی دانراوە دوو بڕی زۆر کەمە، بۆ پشتگیری پرۆژەی بانکی پیشەسازی دەکات، نە کەرتی کشتوکاڵ دەبووژێنێتەوە، بۆیە ئەوە پێویستی بە پیا داچوونەوە هەیە، ئێمە ئەگەر دەمانەوێت پشتگیری ئەو دوو کەرتە بکەین، دەبێت زۆر لەوە زیاتر هاوکاری بکرێت، من پێموایە هیچ خزمەتێك بەو دوو کەرتە ناکات، هیچ ئەو دوو کەرتە ناباتە پێشەوە ئەو دوو بڕە کەمە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، رێزدار بورهان رەشید فەرموو.

بەڕێز برهان رشید حسین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من لەوێوە دەست پێ دەکەم لە چۆنیەتی دانانی ئەو مەبلەغەوە، تەبعەن من وەکو رەئی شەخصی خۆم بەبێ هیچ تەعلیقێك، من کەسێکم لە ئۆپۆزسیۆندا ئیش دەکەم، ئەمڕۆ لە ئۆپۆزسیۆنی پەرلەماندام، بەڵام لەکاتی ئەم ماوەی رابردوودا کە گوێم لە وەسائیلی ئیعلام بوو، دەیگوت ئەمساڵ ساڵی صناعەت و زراعەتە،

بەڕاستی زۆر دڵم پێ خۆش بوو، بەلاّم ئەمەی کە ئێستا تەقدیم کراوە وا نییە، بەڕێزان بەس بۆ دەعمی صناعەتی خەفیفە، نەك بۆ موتەوەست و سەقیلە، ئەمساڵ روسیای ئیتیحادی حەوت ملیارو نیو دۆلاری تەخصیص کردووە، یەعنی دەکرێت ئێمە سێ سەدو پەنجا بۆ مەشاریعی سندوقی ئیسکان بێت، لەملاوە بێت پەنجا ملیۆن بۆ دەعمی مەشاریعی فیتاعی زراعی بێت، من رەئیم وایە بەڕاستی نەك سێ سەدو پەنجا ملیار دینار، بەڕەئی من سەد ملیاریش کیفایەتە، ئەو پارەیە بخرێتە سەر ئەوانی تر، بخرێتە سەر صناعەت و زراعەتەکە، لەبەر ئەوەی بەڕاستی زراعەت و صناعەت لەم وڵاتە وێرانە، هەموو شتێك لە میوەوە تاوەکو هەموو کەلوپەلێکی تر، بڕۆ دوکانێك بەس صاحێبەکەی کوردە، هەر لە بەقاڵەوە تا دەگاتە صناعات بە سەراحەت، ئێستا صینیشیان هێناوە لە سلێمانی، بەڕاستی ئەمە حەقە پێداچوونەوە بەم ماددەیە بکرێت، من داوا لە لیژنەی داراییش دەکەم لە بەڕێزیشتان، بەڕاستی ئەو سێ سەدو پەنجا ملیار دینارە من بەچاوی گومانەوە سەیری دەکەم، ئەو کۆمپانیا زەخمانە من هەست دەکەم لەگەڵ ڕێزم خەڵکێکی تری لە پشتەوە بێت، ئەگینا بۆ قەرزی عەقاری بە خەڵك بۆ نادرێت؟ با ئەو دوازدە ملیۆنە بکرێت بە بیست و پێنج ملیۆن، بەڕاستی من رەئیم وایە هەم بۆ دەعمی صناعی و زراعی ئەو پارەیە زیاد بکرێت، ئەوەی لە سندوقی ئیسکان ئەو پارەیە کەم بکرێتەوە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، رێزدار ئیسماعیل فەرموو.

بەڕێز اسماعیل سعید محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لە فەقەرەی یەك بەپێی یاسایەکە ئەوەی هاتووە سێ سەدو پەنجا ملیار دینار بۆ سندوقی ئیسکان، گومانی تیا نییە لەم وڵاتە کێشەی ئیسکان هەیە، ئەوە کێشەیەکە بەڕاستی کاریگەری لەسەر هەموو ژیان هەیە، دیارە ئەوە ئێمە لە مانگی چوار داین ئەم بودجەیەش بۆ ساڵێك هاتووە، یەعنی چوار مانگ لە ساڵەکە ڕۆیشتووە، من پشتیوانی رەئیەکەی لیژنەی دارایی دەکەم کە کردوویەتی بە دوو سەدو پەنجا ملیار دینار، چونکە لە حەقیقەتدا سێ سەدو پەنجا ملیار دینار بۆ هەشت مانگ وەفر دروست دەکات، وەفریش بەپێی زانستی ئابووری وەفر لە سەدا یەکە لە عەجز، یەعنی (الزائد کالناقص)، لێرەدا سەد ملیار بە قەناعەتی من وەفر دەمێنێتەوە، وەفریش باش نییە بەپێی زانستی ئابووری، لەکاتێکدا ئێمە لە شوێنی تر پێویستمان بەم پارەیە هەیە، بۆیە من بەڕاستی دەقاودەق پشتیوانی رەئیەکەی دارایی دەکەم، ئەم سەد ملیارە بە رەئی من هەم بۆ کەرتی کشتوکاڵی و بۆ کەرتی پیشەسازی زۆر گرنگن، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، رێزدار دڵشاد شەهاب فەرموو.

بەڕێز دڵشاد شهاب حاجی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من پێش ئەوەی باس لە خاڵەکان بکەم، ئەم خاڵە لە رووی مەبلەغەوە مەبلەغێکی زۆر قورسی تێدایە بە بەراورد لەگەڵ هەموو ماددەو بڕگەکانی تر، من پێموایە گفتوگۆیەکی زۆر هەڵدەگرێت و هیوادارم نەفستان تۆزێك درێژ بێت لەگەڵ ئەم موناقەشەیە، چونکە من پێموایە زۆر لایەنی تێدایە، پێویستە حکومەت بۆ ئێمە روون بکاتەوە.

گومان لەوەدا نییە تەشخیص کردنی ئەم کێشەو دانانی لە ئەولەویاتی کاری حکومەتە بۆ چارەسەر کردنی گرفتی نیشتەجێ بوون، کارێکی زۆر زەرورەو هەنگاوێکی زۆر چاکە، چونکە کێشەیەکی سەرەکییە لە کۆمەڵگای ئێمەدا، من پێموایە ئەم بڕە پارەیە پێشی هەموو شت پرسیارێکم هەیە، کە دەگوترێت لە وەزارەتی مالیە ئایا ئەم پارەیە لەو بڕە پارەیەی کەوا لە بودجەی تەشغیلی کە لەبەر دەستی وەزارەتی مالیەیە تەرخان دەکرێت و هەیەو مەجودە ئەم پارەیە دەخرێتە حیسابێکەوەو مومکین نییە دەستکاری بکرێت پاشی موصادەقە، واتا ئەم پارەیە لە رووی سیولەوە جیا کراوەتەوەو جیا دەکرێتەوە بۆ ساڵی دارایی ئەمساڵ، واتا لە میزانیەی 2010دا، ئەوە پێویستە روون بکرێتەوە، ئەگەر لە حاڵەتێکدا ئەمە تەرخان کرا بێت و لە بودجەی تەشغیلیدا بێت، بەڵکو زانیارییەکەی من نوقصان بێت، ئایا باش نییە ئەم پارەیە لە حیسابی ئیستیسماری بێت؟ چونکە یەکێکە لە کارە خزمەتگوزارییەکان و مەنفەعەتی گشتییە لەوەی کە تەشغیلی بێت و مەعەمەلی پارەی تەشغیلی لەگەڵدا بکرێت، لە حاڵەتێکدا ئەگەر ئەمە یەکلایی کرایەوەو کە ئەم پارەیە مەوجودە لە حیسابی میزانیەی وەزارەتی مالیەدا لەبەردەستەو لە سیولەکەشدا هەیە، من تەئیدی ئەو گوتنەی کاك ئیسماعیل دەکەم لەسەر ئەوەی کە من پێموایە ئەم بڕە پارەیە گەلێك زۆرەو، مومکین نییە نزیکەی سێ سەد ملیۆن دۆلار لە خیلالی یەك ساڵدا ئەم پارەیە تەرجومە بکرێت و بکرێتە کارو، یاخود کاری پێ بکرێت لە خیلالی ئەم سەنەی مالیدا، بۆیە لەم حاڵەتەدا من پێشنیار دەکەم دوو سەد ملیار بمێنێت بۆ ئەم سندوقی نیشتەجێ کردنەو، سەد ملیار لەم بڕە پارەیە بخرێتە سەر خاڵی سێیەم کە قەرزی عەقارییە، چونکە قەرزی عەقاریش کە زیاد بکرێت بڕەکەی بە دوو بڕی جیاوازی بیست ملیۆن لەگەڵ پازدە ملیۆن، ئەویش ئەسبابی خۆی هەیە، گومان لەوەدا نییە ئەم پرۆژە گەورانە کە کەرتی تایبەت دەیکات، یاخود حکومەت دەیکات، کە هێشتا لایەنەکەی وازیح نییە، دەبێت ئەمەشمان بۆ روون بکرێتەوە، زۆرتری بۆچوونەکان، یاخود ئەوەی کە چاوەڕوان دەکرێت و بەپێی تەجروبەی رابردووش ئەم پرۆژە زەخمانە عادەتەن لە مەرکەزی شارەکان، یاخود لە قەزا گەورەکان کراوە، واتا قەزا بچووکەکان لەگەڵ ناحیەکان، لەگەڵ گوندەکان چاوەڕوان دەکرێت کەمتر موستەسمرین رووی تێ بکات و ئەم پرۆژە زەخمانەی تێدا، یاخود ئەم پرۆژە وەبەرهێنانەی تێدا ئەنجام بدرێت، بۆیە زیاد کردنی سولفەی عەقاری وەکو هاوسەنگیەك رادەگرێت لە بەینی ئەوەی کە ئەگەر هاتو تەرکیزی ئەو پرۆژانە زیاتر لەسەر مەرکەزی شارە گەورەکانیش بوو گوندو ناحیەکان و هەندێکیش لە قەزایەکان ئەوەی بۆ تەعویز بکرێتەوەو لەوێدا ئەمە ببینەوە، لە حاڵەتێك ئەگەر ئەم پارەیە دوو سەد بە سەد بە پەنجایەکەی تریش، من پێموایە لە گفتوگۆیەکانی رابردوودا بۆمان دەرکەوت کەوا پرۆژەکانی نەك سندوقی زراعی، پرۆژەکانی بواری کشتوکاڵ

زۆر کەم بوون، یاخود نزیکەی دەگمەن بوون، بەڵام ئەوەندە لەمێژە موناقەشەمان کردووە، خەریکە پرۆژەکە یەعنی گفتوگۆیەکانی ئەوەلیمان لەبیر دەچێتەوە، کاتی خۆی لە ڕاگەیاندنەکانیش و لەناو هۆڵی پەرلەمانیشدا زۆر گفتوگۆ لەسەر ئەوە کرا، کە پرۆژەی بواری کشتوکاڵی زۆر کەمن لە حاڵەتێکدا کە ئێمە ئەمساڵ، یاخود پرۆگرامێك هەبووە، کە گرنگیەکی زۆری بە کەرتی کشتوکاڵ بدرێت، بۆیە من پێشنیار دەکەم پەنجا ملیار لەو سێ سەدو پەنجا ملیارە، دوو سەدی لە شوێنی خۆی بمێنێت، سەدی بۆ سندوقی عەقاری بێت، پەنجاشی بۆ پرۆژەی کشتوکاڵی بێت، نەك بۆ سندوقی قەرزی کشتوکاڵی، وەکو ئەوەی کە لێرەدا بۆ زیاد کردنی سندوقەکە بێت، بەڵکو پرۆژەی وەبەرمهێنان بێت لەبواری کشتوکاڵ، چونکە ئەو پرۆژانەی کە لەبواری کشتوکاڵی و ئاودێریشدا هاتوون زۆربەی پرۆژەی ئاودێرین، لێرەدا مەسەلەیەکی تر هەیە، یاخود خاڵێکی گرنگ هەیە کە پێویستە بەڕێزان وەزیرانی حکومەت بۆ ئێمە روون بکەنەوە، شێوازی کار پێ کردنی ئەم مەبلەغە پارەیە چۆنە؟ ئێمە راهاتووین لەسەر شتێك، یاخود کۆمەڵگا بە عام ئەم پرۆژەیە لە ساڵانی رابردوودا هەبووە، لە هەرێمی کوردستاندا دروست کردنی یەکەی نیشتەجێ بوون بەشێوازێکی بەرفراوان، کە ژمارەکان پێویست ناکات دووپاتی بکەمەوە، من بە رەئی شەخصی خۆم پێموایە پرۆژەیەکی ناجح بووەو کاریگەریشی هەبووە، تا رادەیەکیش تەئسیری لەسەر ئایندەی گەنج، لەسەر پێکهێنانی خێزان، لەسەر کەم بوونەوەی گرفتی نیشتەجێ بوون، لەسەر کەم بوونەوەی کرێ، نرخی کرێ لەناو شارەکاندا کردووە، ئەمە بۆ ئێمە وازیحەو خەڵکیش لەسەر ئەوە راهاتووە، کە ئەمە ئەم شێوازەیە، پرسیار لێرەدا لە حکومەت ئەوەیە ئایا ئەم مەبلەغەی کەوا دوای پەسند کردن تەرخان دەکرێت بۆ ئەم بوارە، هەمان شێوازی پێشووترە، کە پێشووتر لە پەرلەمانیشدا باسی لێوە کراوەو خەڵکیش لەسەری لێ راهاتووەو زانیاری لەسەر هەیە؟ یاخود شێوازێکی تر پیادە دەکرێت؟ چونکە مومکین نییە ئێمە بە دێرێك لەسەر سێ سەد ملیۆن دۆلار موافەقەت بکەین بەبێ ئەوەی تەفاسیلەکەی بزانین ئەمە چۆن دەکرێت؟ کێ دەیکات؟ مەرجەکانی چین؟ ئەمانە من دەزانم بەپێی تەعلیمات رێك دەخرێن، بەڵام ئەگەر شێوازی پێشووترە کە حکومەت بەردەوامی لەسەر دەدات، ئەوە بۆ ئێمە روون بکرێتەوە، من لەو حاڵەتەدا تەئیدی دەکەم، کەوا پەسند بێت و ئەم مەبلەغەی بۆ تەرخان بکرێت و پیادە بکرێت، ئەگەر شێوازێکی تازەیە؟ من پێشنیار دەکەم تاوەکو تەعلیماتەکان و شێوازی پیادە کردنی و چۆنیەتی پێ هەڵستانی لەبەینی کەرتی تایبەت و حکومەتدا، چونکە چەندین تەفسیر، بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان، ببوورن دەزانم درێژەم پێدا، بەڵام لەسەرەتادا ئاماژەم پێ کرد مەبلەغێکی زۆرە دەبێت قسەی لەسەر بکەین، چەندین تەفسیر بۆ ئەو مەسەلەیە کراوە لە تەرخان کردنی ئەم مەبلەغە؟ ئایا هەمان ئەو سندوقی نیشتەجێ بوونە ئەوەی بە تەعلیماتی پێشووترە؟ ئایا لە شێوازی پێشووترە وەکو قەرزی بانکەکان و قەرز لە بانك وەردەگیرێت و بانکەکان بەم کارە هەڵدەستن؟ ئایا موستەسمرین پێی هەڵدەستن؟ تەنانەت هەندێك شت تەسروبیشی کردووە لە راگەیاندنەکان گوایە لە 10٪ی ئەم مەبلەغە لە خەڵك خۆش دەبن، یەعنی دەبێتە مینحە، ئەگەر من بە هەڵە دانەچووبم لە لیژنەی ئاوەدانکردنەوە کاتێك کەوا بەڕێوەبەری گشتی دەستەی

وەبەرهەمهێنان هاتە لای ئێمە، گوتی یەكێك لە خاڵەكانی ئێمە ئەوەیە ئێمە لە 10٪ی مەبلەغەكە بەبێ وەرگرتنەوە لە هاووڵاتیان خۆش دەبین، ئەمانە هەمووی پرسیارن، بەڕاستی ئەگەر شێوازێكی تازەیە، من پێشنیار دەكەم تاوەكو ئەو ڕێنماییانە بەشێوازێكی روون و ئاشكرا بۆ پەرلەمان نەگەڕێنەوەو پەرلەمان موصادەقە، یاخود عیلمی پێ نەبێت، ئەم پرۆژەیە نەچێتە بواری جێ بەجێ كردنەوە، چونكە پێویستە گفتوگۆی لەسەر بكرێت، ئەگەریش درێژە پێدانە بە هەمان شێوازی پێشووتر كە مەعلوم بووە لە لای پەرلەمان و لای هاووڵاتیانیش، ئەوە من بەش بەحاڵی خۆم پێشنیارم ئەوەیە كە رەزامەندی لەسەر بكرێت و بەو شێوازەی كە هەیە بڕوات، سوپاستان دەكەم.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، ڕێزدار هاژە خان فەرموو.

بەڕێز هاژە سلێمان مصطفى:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

دەبارەی بڕگەی یەكەم لەماددەی نۆزدەم تەرخان كردنی گوژمەیەك كە بڕەكەی سێ سەدو پەنجا ملیار دینارە، بەپێی ئەو پێشنیارەی لیژنەی یاسایی بكرێتە دوو سەدو پەنجا ملیار دینار، لەبەر ئەوەی بەڕاستی ئەو پرۆژانەی كە لەلایەن موستەسمرەكانەوە جێ بەجێ دەكرێن، زۆربەی جار ئەو پرۆژانە زۆر كەموكوڕییان تێدایە هەر بۆ نموونە ئێستا ئێمە كە لە شوقەكانی نازستی نیشتەجێین دەبینین زۆر كەموكوڕتیان تێدایە، دەبێت ئەوە چاودێری بكرێت بەڕاستی لەلایەن حكومەتەوە، ئەو قەرزە زۆرەی كە پێیان دەدرێت دەبێت پرۆژەكانیش بەباشی جێ بەجێ بكرێن، ئەو سەد ملیار دینارەی كە لێرە دەمێنێتەوە دابنرێت بۆ دروست كردن و بووژاندنەوەی كارگەكان لە كوردستاندا، بەڕاستی بەپێی زانیارییەكان نزیكەی دوو سەد كارگە لە كوردستان داخراوە، ئێمە دەبێت كار بۆ ئەوە بكەین، كە ئەو كارگانە ببووژێنەوە، لەبەر ئەوە كێشەی زۆر گرنگ لێرە چارەسەر دەكات، یەكەمیان/ ئەوەیە كە خەڵكێكی زۆر بێ كار هەیە لە كوردستان ئیش لەو كارگانە دەكەن.

دووەمیش/ ئەوەیە كە زۆربەی ئەو شتانەی كە لە دەرەوەی وڵات دێن زۆربەی جار ئەو شتانە ئیكسپایەرن، بەڕاستی شتەكان زۆر خراپن، كە دەگەنە ئێرە، ئەگەر لەكوردستان ئەو شتانە دروست بكرێت و كارگەی خۆمان هەبێت، یەعنی مەحەلی بێت، ئەوە دەتوانرێت سەیتەرەی لەسەر بكرێت، دەربارەی بڕگەی سێیەم، بەڕاستی ئەو مەبلەغەی بۆ قەرزی خانووبەرە وەكو ئەوەی كە لە پێشنیارەكەی لیژنەی یاسایی و دارایی هات بوو، زۆر باشە بكرێت بە پازدە ملیۆن و دوازدە ملیۆن، هەروەها لە بەرزەفتكاری و ڕێنماییەكان كە كاری پێ دەكرێت، ئەوانە زیاد بكرێت ئەو زەویانەی كە سەد مەترن، چونكە بەڕاستی ئەو زەویانە كە سەد مەترن تا ئێستا لەكوردستان قەرزی خانووبەرە نایانگرێتەوە، زۆربەی خەڵك هەیە ئیمكانیەتی زۆر كەمە ناتوانێت دوو سەد مەتر زەوی بكرێت، تەنیا سەد مەتر دەتوانێت بۆ خۆی دابین بكات، بۆیە من پێم باشە ئەو قەرزە ئەو سەد مەتریانەش بگرێتەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، ڕێزدار شێردڵ فەرموو.

بەڕێز شێردڵ تحسين محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

قسەکانی من تەقریبەن زۆری کرا، بەس لێرەدا یەك، دوو خاڵی بچووکم هەیە لەسەری قسە بکەم، یەکەم/ تەرخان کردنی ئەو بڕە پارەیەی کە سێ سەدو پەنجا ملیار دینارە، وەکو برام تەئیدی کاك دڵشاد دەکەم، کە لە بیروبۆچوونەکانی، منیش هەر ئەو بیرو بۆچوونانەم هەیە، ئەو پارەیە چۆن سەرف دەکرێت؟ ئایا وەکو پێشتر سەرف دەکرێت؟ یان تەعلیماتی تری پێ دردێت؟ ئێمە دەبێت وەکو کاك دڵشاد گوتی لەسەر تەعلیماتەکان کار بکەین.

دووەم/ بۆ دروست کردنی ژێرخانی وەرزشی، ئێمە لە هیچ ئەوەکان ژێرخانی وەرزشی پارەی بۆ تەخصیص نەکراوە، بۆیە داوا دەکەم یەك لە فەقەرەکان زیاد بکرێت بۆ ژێرخانی وەرزشی بۆ دروست بکرێتن لە کوردستان، لەبەر ئەوەی ئێستا هەموو جیهان ڕووی لە کوردستان کردووە بۆ وەرزش، خاسەتەن ئەو فەترەی ئەخیری بتولاتی ئاسیەوی هەمووی دێتەوە کوردستان، بۆیە حەز دەکەم پارەیەکی باش سەد ملیارێك تەرخان بکرێت بۆ دروست کردنی ژێرخانی وەرزشی، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، ڕێزدار دکتۆر ئەحمەد فەرموو.

بەڕێز د.احمد ابراهيم على:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕاستی جێگەی دەستخۆشییە کە ئەو پارەیە تەخصیص کراوە بۆ قەرزی خانووبەرە، هەروەها بۆ سندوقی نیشتەجێ بوون، بەلاّم ئەو بڕەی کە دیاری کراوە بۆ قەرزی خانووبەرە، بڕێکی کەمە، من پێشنیار دەکەم ئەگەر وەکو ئەوەی حکومەتی ئیتیحادیشی لێ نەکرێت بەلایەنی کەم لەوەش زیاتر بێت کە هەردوو لیژنەی یاسایی و دارایی دیاریان کردووە لە پازدە ملیۆن، من پێم باشە لە بیست ملیۆن کەمتر نەبێت، ئەو سەد ملیارەی کەم کراوەتەوە لە سەدو پەنجا ملیارەوە بۆ دوو سەدو پەنجا ملیار دینار، ئەمە بخرێتە سەر قەرزی خانووبەرەو بڕەکەی زیاد بکرێت، بۆ شارو قەزاو ناحیەکان و گوندەکان هەمووی وەکو یەك بێت بەبێ جیاوازی، من پێموایە لە هەندێك ڕووەوە گوندەکان زۆر زۆر پێویستترن بە حوکمی ئەوەی ئەو گوندو دێهاتانە وێران کراون لەلایەن ڕژێمی بەعسەوە، ئەگەر بمانەوێت ئاوەدانیان بکەینەوە پێویستی بەوەیە کە زیاتر گرنگیان پێ بدرێت و ئەهمیەتی زیاتریان هەیە بەڕاستی، ئەمەش وا دەکات ئەوانیش وەکو شارو شارۆچکەکان و قەزاو ناحیەکان وەکو یەك سوودمەند بن، یەعنی ئەو بڕەی کە دیاری دەکرێت بۆ قەرزی خانووبەرە جیاوازی نەکرێت لەگەڵ گوندەکان، قەزاو ناحیەکان و شارەکان لەگەڵ گوندەکان وەکو یەك بن، لەگەڵ ئەوەشدا هەندێك کێشەی تاپۆ هەیە لە هەندێك لە گوندەکان، بەتایبەتی هەندێك لەو گوندانەی

یان ئەو شارەدێیانەی کە تازە بوونە ناحیە، بەهۆی بوونی کێشەی تاپۆ ناتوانن سوودمەند بن لە قەرزی خانووبەرە، پێویستە ئەمەش بەڕاستی لەلایەن حکومەتەوە چارەسەر بکرێت، هەروەها مەسەلەی کێشەی ئەو سەد مەتری و سەدو پەنجا مەتری ئەوانەی کە هاژە خان ئاماژەی پێدا، ئەوانە پێویستیان بە چارەسەر هەیە، بۆ ئەوەی کە هەموو هاوولاًتیان بتوانن سوودمەند بن لە قەرزی خانووبەرە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، ڕێزدار فازل فەرموو.

بەڕێز فاضل حسن اسماعیل:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

سەبارەت بەو مەبلەغەی کە بۆ پشتگیری پرۆژەی سندوقی نیشتەجێ بوون، دیارە ئەوەی تا ئێستا کراوە زیاتر لە ڕێگای کۆمپانیاکان بووە، ئەوەش بەڕاستی هەم هەموو خەڵك نەیتوانیوە تێدا بەشدار بێت، یەعنی بەشێوەیەکی یەکسان ئاسان نەبووە، یان ئەو کاریگەریەی نەبووە لەسەر کرێی خانوو و شوێنی نیشتەجێ بوون بە تەواوەتی دابین بکرێت، یەعنی خەڵك سوودی لێ وەربگرێت بەو شێوەیە، مەبلەغەکەش زۆرە، بەڕاستی دەکرێت ئەو پارەیە لەگەڵ سولفەی عەقار بێت، یەعنی هاوولاًتی بتوانێت وەریبگرێت، بەتایبەتی ئەو برەی کە لێی خۆش دەبن، یەعنی زیاتر لەوە سوودمەند دەبێت، دەکرێتن نەك ئەوەی کە ئێستا کۆمپانیاکان هەتا خراپ بەکارهێنانیش هەیە، ئەوەی خەڵك زیاتر چ وەریگرتووە، بابڵێین ماوەیەکی زۆر چاوەڕێ دەکات، جار هەیە لە ساڵێك و دوو ساڵیش تێدەپەڕی، سەبارەت بە دەعمی کەرتی پیشە سازی و کشتوکاڵیش ئەوە زۆر زۆر کەمە، خوشکان و برایان باسیان کرد، سەبارەت بە مەوزوعی سولفەی عەقار، من پێشنیار دەکەم 15 ملیۆنەکە بکرێتە 20 ملیۆن، لەبەر ئەوەی ئێستاکە بەراستی ئەشیا و مەواد و شت زۆر گران بووە، هەتا هەڵگرتنی ئەو 2٪ کاتی خۆی کە هەبوو، ئەمە ئەرکی خەڵکەکەی زیاتر گران کرد، بە تایبەتی کە زەوی زۆر گران بووە، بۆیە ئەو 9 ملیۆن و ئەو 12 ملیۆنەی کە هەیە زۆر سوودی لێ وەرناگیری، 15 ملیۆنیش هەر کەمە، بکرێتە 20 ملیۆن، ئەو جیاوازیەی نێوان گوند و شاریش نەمینێ، چونکە زۆر جاران گواستنەوەی کەل و پەل لەو شوێنەی کە هەیە، بە تایبەتی کە لە ناوەندی شارەکان هەیە بۆ گوندەکان تەکلیفی زیاترە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس، ڕێزدار بەفرین .فەرموو.

بەڕێز بەفرین حسین خلیفە:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

سەبارەت بە بڕگەی سێیەمی ماددەکە، دابین کردنی قەرزی خانوو و بەرە بۆ هاووڵاتیان، پێم وابێ هەموو کەسێك حەز دەکات کە ژیانێکی شایستەی هەبێت، حەز دەکات لە کرێ نشینی و بێ خانوویی رزگاری ببێت، بۆیە پێم باشە کە ئەو فەرق و جودایەی نێوان دانیشتوانی گوند و شار و قەزا و پارێزگا و ناحیەکان نەمێنێت، ئەوە لە لایەك، لە لایەکی دیکەشەوە ئەو بڕەی کە دیاری کراوە و ئێستا کە ئەدرێت، ڕێژەیەکی زۆر کەمە، ئەگەر بێت و فەرق و جیاوازی بکەین دەبینین کە مەوادی بیناسازی چەند گرانە و نەتوانرێ بەو بڕە پارەیە دابین بکرێ، بۆیە پێشنیار دەکەم کە بڕەکە زیاد بکرێ بە جۆرێك کە بتوانرێت ژیانێکی شایستە دابین بکەن بۆ خۆیان لە لایەك، لە لایەکی دیکەشەوە، لە هەنگاوێکی بوێرانە دەبینین کە حکومەتی هەرێمی کوردستان ڕێژەی 2٪ قەرزی خانوو بەرەی هەڵگرت، بەڵام پرسیارێك دێتە پێشەوە، ئایا دانانی ئەو رسوماتەی ئێستا لەسەر قەرزی خانووبەرە مانای چیە؟، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ڕێزدار بلال فەرموو.

بەڕێز احمد سلێمان عبدالله (بلال):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

هەندێك لە قسەکانی من کرا، بە تایبەتی بەڕێز کاك دڵشاد دەستی خۆش بێ، ئەوەی کە من دەمەوێ بیڵێم، دیارە ئەو بڕە پارەیەی کە پشتگیری پرۆژەکانی نیشتەجێکردن 350 ملیارە زۆر زۆرە، من پێشنیار دەکەم کە بکرێتە 100 ملیار، لەبەر دوو هۆ، یەکەمیان، ئێمە لە مانگی چوار داینە، وەکو کاك اسماعیل باسی کرد کە مودەیەکی زۆر رۆیشتووە و دیارە دوای ئەوەش چەند مانگێك لەوانەیە ئەوجا ئەو بودجەیە بکەوێتە سەر سکەی خۆی، وەکو پێویست ئیشەکانی خۆی بکات، لەو ماوەیەشدا دەتوانێ هەر ئەو بڕە سەرف بکات پێم وایە و لە لایەکی دیکەش ئەو شێوازەی ئیش کردنە نەیتوانیوە وەکو پێویست جوابی هاووڵاتیان بداتەوە بۆ کەم و کوڕییەکانیان و ئەوانەی کە کرێ نشینن بتوانن لە کرێ نشین دەرباز ببن و بتوانن ئیستیفادەی وەکو پێویست لەو پرۆژەیە بکەن، بۆیە من پێپێشنیار دەکەم کە بکرێتە 100 ملیار، لە 350 ملیار کەم بکرێتەوە بۆ 100 ملیار، سەبارەت بە بڕگەی دووەمی ماددەکەش، زیادکردنی قەرزی خانووبەرە بە بڕی، من پێشنیار دەکەم بکرێت بە 25 ملیۆن دینار بۆ شار و شارۆچکەکان، چونکە بەڕاستی ئەم بڕەش زۆر کەمە، ئەگەر بەراوردی بکەین لەگەڵ دروستکردنی خانوویەکی موناسیب، هەر کەسێك بیەوێ خانوویەك دروست بکات، بە تەئکید پێویستی بەو بڕە دەبێت کە بەلای کەمەکەی، ئەو کەسانەش بە تایبەتی ئەو پارانە وەردەگرن کە ئیمکانیەتی مادديان زەعیفە، بۆیە من پێشنیار دەکەم کە ئەمە بکرێ بە 25 ملیۆن دینار و شێوازێکی گونجاویش دیاری بکرێ بۆ ئەوەی لادێکانیش ئەم قەرزی خانوو بەرە بیانگرێتەوە بە بڕی 12 ملیۆن دینار، سەبارەت بە بڕگەی سێیەمیش، بەردەوام بوونی قەرزی خانووبەرە، سولفەی عەقار، دیارە من بۆ ئەوەش پێشنیار دەکەم کە زەوی 100 مەتری بگرێتەوە، چونکە ئەوانەی کە زەوی 100 مەتریان هەیە، ئەوانەش دیسان بۆیە ئەیانەوێ لە ئەرزێکی 100 مەتری خانوو دروست بکەن

کە ئیمکانیەتی مادديان زەعیفە و تواناى مادديان نیە، بۆ نموونە، من پێشنیار دەکەم ئەوانیش هەمان ئەو قانونە بیانگرێتەوە، ئەو سولفە عەقارە شمولیان بکات و بتوانن ئیستیفادە بکەن، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، ڕێزدار محمد سعید فەرموو.

بەڕێز حمە سعید حمە علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بێگومان ئەم ماددەیە ئەهمیەت و گرنگی تایبەتی خۆی هەیە، بە تایبەتی باسی چەند مەسەلەیەکی گرنگ ئەکات، مەسەلەی قەیرانی نیشتەجێبوون و مەسەلەی پیشەسازی و کشتوکاڵ و بووژاندنەوەی ژێرخانی ئابووری، بەراستی بە نیسبەت دەعمی صندوقی نیشتەجێبوونەوە، ئێمە لەگەڵ بەڕێوەبەری گشتی وەبەرهێنانی سلێمانی و مودیر عام وەکو کاك دڵشاد باسی کرد، نەورۆز خان، وەبەرهێنانی هەولێر دانیشتین، هەندێك گفتوگۆمان لەگەڵیان کرد وەکو لیژنەی ئاوەدانکردنەوە، مولاحەزە و تێبینی خۆمان وت لەسەر ئەو مەبلەغە کە زۆرە بۆ خانووەکان، لە رووی فەنی و کوالیتیەوە بەراستی خانووەکان وەکو بڵێی لە خوار وەسەتەن، ئەو برە پارەیەی کە هاووڵاتی ئەیبژێرێتەوە ئەرکێکی زۆر قورس دروست دەکات لەسەر هاووڵاتی و تەفاصیلێکی تر نامەوێ کات بگرم، زۆر موناقەشەمان کرد، بەراستی ئەو سندوقی نیشتەجێبوونە من لەگەڵ ڕێزمدا، کەمتر هاووڵاتی سوودی لێ دەبینێ ئەوەندەی کۆمپانیا و خەڵکانێکی تر و وەبەرهێنان و ئەوانە و دەوڵەمەندەکان ئیستیفادەی لێ دەکەن، بۆیە من پێم باشە بەو ئاقارە بڕۆین کە ئێمە هاوسەنگی دروست بکەین کە ماوەی چەند ساڵە ئەم سندوقی نیشتەجێبوونە کار دەکات و شوقە و خانوو دروست دەکات، هاووڵاتی زۆر کەم ئەتوانێت، چونکە دەبێ دوو قەرز بداتەوە، قەرزێکی حکومەت کە پێشتر ئەیدات و قەرزی وەبەرهێنەکە، بۆیە پێم باشە بەو ئاقارە ببەین کە ئەم مەبلەغە کەم بکەینەوە، ئیتر 100 ملیار بێ، 150 ملیار بێ موشکیلە نیە کەمی بکەینەوە، گرنگی بدەین بە عەقار و گەشە بە ئەو بوارە بدەین، بۆیە من داوا ئەکەم کە بری عەقارەکە بکرێ بە 500 ملیار، ئەو تەخصیصە کەمتر نەبێ و قەرزیش لە بەغدا، لە عیراق 30 ملیۆنە ئەیدەن بە هاووڵاتی، ئێمە ئەگەر وەکو ئەوان نەبین با زۆر فەرقمان لەگەڵ ئەوان نەبێ، بەلای کەم 25 ملیۆن بێ، فەرقی گوند و شارو شارۆچکە و قەزا و ناحیە نەکرێ، چونکە هەر یەکیان لە رووەکەوە باری گرانە، مەسەلەن لە لادێ نیە کەرستەی نەقل و ئەوانە، ئەو پارەی کە زیاد دەرئەچێ کاتێك کە کەمی دەکەینەوە لە 350 بۆ 100 یان 150، دابەش بکرێ بەسەر کەرتی کشتوکاڵ و کەرتی پیشەسازی و پرۆژەکانی وەربەهێنانی کشتوکاڵدا بەڕێژەی یەکسان، یەعنی ئەو برەی کە کەممان کردەوە بەڕێژەیەکی یەکسان دابەش بکرێ دوای ئەوەی کە 100 ملیارەکەمان تەخصیص کرد بۆ عەقارەکە و، سوپاستان دەکەم.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، ڕێزدار حسن فەرموو.

بەڕێز حسن محمد سوورە :

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من یەك، دوو پرسیارم هەیە و دواییش تەعقیبێك، بە نیسبەتی پرسیاری یەکەم، ئەم پارە لە کوێی قانونی بودجەیە؟، چونکە بەراستی ئەگەر سەیری نەفەقاتی ئیستیسماری بکەین دەبینین هەموو پارەکە لەوێ سەرف کراوە، کەواتە ئەم 350 ملیارە لە کوێ جێی کراوەتەوە؟، دووەم، بە نیسبەت ئالیەتی بانکی ئیستیسماری یان سندوقی ئیستیسمار، قانونێکی هەیە لە کوردستان یان هەر عەفەویەن هاتووە کە باسی سندوقی ئیستیسمار دەکرێ؟، سێیەم بەرەئی من پێویستە یاسایەك دابنرێ لە کوردستان بۆ ڕێکخستنی مەسەلەی سندوقی ئیستیسماری، خاڵێکی تر کە دەمەوێ باسی بکەم، بەراستی حکومەت لە ئەولەویەتی زیاتر دەبێ قەرزی خانوو بەرە بێت، ئینجا مەسەلەی سندوقی ئیستیسماری، بۆیە منیش پێشنیاری ئەوە دەکەم کە قەرزی خانوو بەرە زیاد بکرێ تا 100 ملیار، خاڵێکی تر ئەوەیە کە هەوڵ بدەین لێژنەی موحافەزاتیش ئاگایان لەو مەوزوعە بێت بۆ ئەوەی بتوانن جێگا و ڕێگا وایە، تا ئەرازی تەخصیص بکەن مەسەلەی ئەو خانووانەی کە دروست دەکرێ، حەقیقەت بە نیسبەتی صندوقی ئیستیسماری، ئەگەر سەیری بکەین هەندێك ئیجابیاتی موتلەقی هەیە و هەندێك ئیجابیاتیشی هەیە کە بە تەحەفوزەوە، ئیجابیاتی موتلەقی دیارە کە حەلی ئەزمەی سەکەن دەکات، سیاسەتی بڵاوکردنەوەی شار و کەم کردنەوەی تەزەخومی سوکانی و خزمەتگوزاری لە زەمەنێکی مەحدود دا و چاککردنی پێشکەشکردنی خزمەتگوزاری شەریکات و تەوفیری فورەصی عەمەل و هەروەها کەمکردنەوەی وەسائیلی نەقلی خاص، واتە تەشجیع کردنی وەسائیلی نەقلی عام ئەگەر بێت و شار گەورە بوو، تەسبیتکردنی خەڵك و دانیشتووان لە مەوقعێك، ئەمە زیاتر ئەمان و عیلاقاتی ئیجتیماعی و ئیقتیصادی باش دەکات، بەڵام هەندێ تەحەفوزات کە پێویستە هەبێ، ئەویش ئەوەیە: یەکەم: دەبێ هەوڵ بدەین ئەم عەمەلیەیە تەشجیعی خەڵك نەکات لە هیجرە لە گوندەوە بۆ شار، دووەم: ئەو قازانجەی کە دەکرێ قازانجێکی مەعقول بێ، چونکە ئەگەر بە شێوەی شار واتا بە شێوەی مەجامیع خانوو دروست بکەین، بێگومان قازانجەکانی دەبێ کەمتر لەوەی کە یەك خانوو دروست بکەین، سێیەم: هەوڵ بدەین شەریکاتی ئەجنەبی و وەتەنی لە هەمان کاتدا تەشجیع بکرێ، پێویستە ئیستیغلالێکی باشی ئەو مەسەلەیەش بکرێ، ئەویش ئیستغلالەکان لە رووی جوگرافیەوە بەراستی بە هۆی ئەوەی کەوا ئیستیفادە بکەین لە نیشاتی تیجاری و هەروەها تەوازونی عیلاقاتی وەتەنی هەبێ بۆ باش کردنی ئەو عیلاقەی صیحە وتەندروستی و جەماعەتی ئیجتیماعی، خزمەتگوزاری ئاو بۆ ئەو شوێنانە بچێ و هەروەها موکافەحەی تەزەخوم بکەین، لە راستیدا من بۆیە بەو پێشنیارە دەردەچم کە پێویستە یەکەم، مەبلەغی 100 ملیار لەم پارەیە تەخصیص بکرێ بۆ قەرزی خانوو بەرە، دووەم، ئەمە بە یاسا ڕێك بخرێت و، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ڕێزدار جمال فەرموو.

بەڕێز جمال طاهر ابراهیم محمد:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

پێشەكی من پێشنیارێكم هەیە، ئەم خەڵكێ باهدینا دگەل پرۆتۆكۆلی مە ئاریشەیەك هەیە، گەلەك جاڕ ئەم دئاخڤین دیماهێ گازی مەتكەن بێژن دێ وەرن بۆ مە جارەكادی دووبارە تەرجومە كرنەوە، بۆچی؟، ئەز لێرە پێشنیار دكەم، جەنابی سەیدایەك یان خانمێك دانێتن دگەل پرۆتۆكۆلی بۆ نڤیسینا هەواڵ خیندن ئەمر كەن، ژ بەر چەندێ، چونكە مەوزوع گەلەك گرینگە و پەرلەمانا تێ دێ د عالەمێ سێ زماناو چوار زمانا.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

تكایە وەرە مەوزوعەكە.

بەڕێز جمال طاهر ابراهیم محمد:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

بابەتێ ئاكینجی بوونێ، بابەتەكی گرنگە و ئاریشەكە، ئەلعیراق تە هایتی و هەتا هەنوكەشێ هەولێر تێنەدان بۆ چارەكردنا ئەڤێ ئاریشان، كوردستانیش وەك پارچەكی ژ عیراقێ ئەڤێ ئاریشانێ ئەڤێ گرت، ئەڤ پێشنیاریت هاتین و ئەڤ كو ئەڤ پارانەی بیتە تەرخان كرن، هەتا حەدیكی دێشێتن، چارەكردنا كێشەی كە تەمبەلێ هەمی كێشێ چارەسەر ناكات، برادەرا مە ئاخر مە گرن، ئەز پشتگیریا كاك دڵشادێ دكەم، داخوازكری 250 ملیار ببنە 200 ملیار و ئەو 5 ملیارەی تر بچێتە سەر قەرزی عەقاری، پارێزگا و قەزا و ناحیە ژ ڤیرێ وەك یەك لێ بێن، چونكە ئەڤ بەرێ خەڵكێكی بەرنە گوندا و ناحیە و قەزا، نەكو بەرو ڤاژی، بەس بەریا بریارێ هەندێ بێتە جێبەجێ كرن، پێدڤیا ئەم كێشە و گرفتێ تەسویە ئەردائی گەلێ بەلەدیاتێ بكاتە مەی تە پارێزگا دهۆكێ گەلەك كێشە و گرفتی دكەین، هەر چەندە پارێزگاها دهۆكێ گەلێ هەولێ داین حەتا بۆ نموونە المجمعات السكنیە، لە هەولێ داین كو ئەو موجەمەعە تەملیك بكەن و بدەنە خەڵكێك هەتا بێ كێشە و رازی بوون نەهاتیە سەر بابێ، دیسان ئەز پشتیڤانی كاك دڵشادی دكەم، دیسانەكە دت هەمان شێوە بێت، هەمان سیستەمە، یان ژ هەندێ بیر و بۆچوون و تەعلیماتی دیتر هەنە، پێش ئەڤ خاڵە بێتە بەردەنگدانێ و پەسەندكرنێ، پێدڤیا ئەوانە بچێت بزانن هەروەسا جەنابی وەزیری حازر بوو، ئەز وەختی خۆیدا ئەڤ پرسیارێك ژ كردبوو، ئەرێ سەرچاوێ ئەڤێ پارەی چیە؟ ئایا قەرزە؟ یان ڤینەكی حیكمەتی دابین كرن، هەندێ جوابێ مە نەدابوو، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس، رێزدار سیوەیل فەرمووو.

بەڕێز سیویل عثمان احمد محمد:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

به نیسبەت خاڵی یەكەم تەرخانكردنی گوژمەی 350 ملیار، كرایتە 250 ملیار زۆر باشە، دەستخۆشی لە لیژنەی دارایی دەكەم، بەڵام ئەو 100 ملیارە پێم باش بوو بخرێتە سەر قەرزی خانوو بەرە، بە نیسبەت قەرزی خانووبەرەش، پێم باش بوو فەرق و جیاوازی نەبێ، ئەگەر زیاد بكرێ بڕەكە، نەك 15 ملیۆن، چونكە 15 ملیۆن بەشی هیچ ناكات، بڕەكە زیاد بكرێ، 20 تا 25 ملیۆن بێت، فەرق و جیاوازیش نەبێ لە نێوان شار و گوند و دێ، لەبەر ئەوەی نەموونەیەك بێنێن، ئەگەر یەك قەلاب قوم و چەگل بێ بۆ خەڵكی شارەكەی لەوانەیە بە 100 هەزار دینار بێ، بەس ئەگەر بچێتە ناحیە و قەزا و گوندەكە بە 150 هەزار بۆی دێ، مەعنای ئەوەی خەڵكی قەزا و ناحیە و گوندەكان زیاتر پارە سەرف دەكەن، بە تایبەت لە گەیاندنی كەل و پەلەكان بۆیان، فەرق و جیاوازی نەبێ، زۆر پێم باشە، بە نیسبەت ئەو پێشنیارەی هاژە خان كردی، 100 م دووجا، خاوەنی 100 مەتر دووجا قەرزی خانوو بەرە بیگریتەوە، ئەوە باشە، تەبعەن ئەو نەفەرە پێی خۆشە 200 مەتری هەبێ و 100 مەتری هەبێ و ئەیكاتە حەدیقە دوایی چەند قاتی دەكات، جا لەبەر ئەوەی ئەزمەی سەكەن نەمێنیت، 100 مەتریەكیە نا عیلاجیە بیدرێتێ، زۆر پێمان باشە، بە نیسبەت ئالیەتی سەرف كردنی پارەكە، كاك دڵشاد زۆر باسی كرد، ئالیەتەكە چۆن بێ و چۆن نەبێ، بە نیسبەت ئەو گوژمە پارەیەی تەرخان كراوە، ئێمە دوو شێوە بودجەمان هەیە، تەشغیلیمان هەیە و وەبەرهەمهێنان، ئیستیسماریمان هەیە، تەشغیلی ئەوە دەزانین مووچەیە و لەگەڵ مینەح و ئیعاناتە، ئیستیسماریش ئەوە زانیمان ئەو بودجەیە بۆ مەشاریعە، بەس ئەو بڕە پارەیەی كە داندراوە نازانین لە كام بودجەیە، ئەگەر بەڕێز وەزیری دارایی بۆمان روون بكاتەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس، رێزدار عظیمة فەرموو.

بەڕێز عظیمة نجم الدین حسن رضا:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

خاڵی یەكەم، تەرخان كردنی گوژمە پارەیەكە كە 350 ملیار دینارە بە مەبەستی پشتگیری پرۆژەكانی سندوقی نیشتەجێ كردن، من پێم وایە ئەم خاڵە، ئەو 250 جێی خۆیەتی، بەڵام با قەرزی درێژ خایەن بێت بۆ ئەوەی هەموو هاووڵاتی بتوانێ سوودێ لێ وەربگرێ، خاڵی دووەم: تەرخان كردنی گوژمەیەك كە بڕەكەی 30 ملیار دینارە بۆ پشتگیری پرۆژەكانی بانكی پیشەسازی، من پێم وایە كەرتی كشتوكاڵی و پیشەسازی لە كابینەی شەشەمی حكومەتی هەرێمی كوردستان لە بودجەی 2010دا، ئەبوایە زۆر زیاتر، گوژمە پارەیەكی زۆرلەو پارانەی كە 30 ملیار دینار بۆ كەرتی پیشەسازی، بانكی پیشەسازی و هەروەها 50 ملیار بۆ كەرتی كشتوكاڵی، ئەم دوو خاڵە، ئەم دوو بوارە جیاوازە دەبوایە گرنگی زۆر زیاتری پێ بدرابایە، ئەگەر ئێمە بمانەوێ لە كوردستاندا كەرتی كشتوكاڵی و بووژاندنەوەی لادێیەكان و هەروەها ئەو پێداویستیانەی كە لە كەرتی كشتوكاڵی ئەبێتە هۆی ئەوەی كە لادێیەكانیش ئاوەدان بنەوە و كەرتی كشتوكاڵیش لە كوردستاندا بەرەو پێش بچێ، لە هەمان كاتدا كەرتی پیشەسازی، ئێمە ئەتوانین بە پێدانی

بڕی پارەیەکی زۆرتر لەوە، کەرتی پیشەسازی ببووژێتەوە و هەروەها خەڵکێکی زۆریش لەو بێکاریەی کە لە کوردستان هەیە سوودی لێ وەربگیرێت، خاڵێکی تر کە خاڵی سێیەم، بەردەوام بوونی وەزارەت بە دابین کردنی قەرزی خانوو بۆ هاووڵاتیان، من پێم وایە ئەم خاڵە زۆر باشە، بەڵام ئەو بڕە پارەی کە داندراوە بکرێ بە 15 ملیۆن دینار، هەموو شارەکان، پارێزگاکان و قەزا و ناحیە و لادێیەکانیش بە هەمان گوژمە پارەیان بدرێتێ، بەلام یەك خاڵی تر لەم قەرزی خانووبەرەیە، بۆ کەس و کاری شەهید و ئەنفال و کەم ئەندامەکان، ئەو لە 2%ی سووەی کە لە پێشتر وەریان گرتووە، من پێم وایە لەو حالەتەدا حکومەت ئەو پارەیەی بگەڕدرێتەوە، چونکە ئەوانەی کە پێشتر سوودمەند بووینە لە 2% شمولیان کردووە، ئەبێ بدرێتەوە، ئەگەر حکومەت ئەو بڕە پارەیە لە کەس و کاری شەهید و ئەنفال و کەم ئەندامەکان خۆش بێ وەکو هاوکارییەکی ماددی و مەعنەوی، جێی دەستخۆشیە و، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

رێزدار عبدالله فەرموو.

بەڕێز عبدالله محمد نوری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سوپاس، قسەکانم کرا.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

رێزدار سەرهەنگ، فەرموو.

بەڕێز سەرهەنگ فرج محمد محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

قسەکانی من سەبارەت بە بڕگەی 3 و 4ی ماددەکەیە، سەبارەت بە کەرتی پیشەسازی و کشتوکاڵی، بە رەئی من لە دونیادا پەرلەمان ناتوانێ تەصدیقی بودجە بکات، ئەگەر لەباری ئابووری وڵات دیراسەتی نەکردبێ، لەبەر چاوی روون نەبێ، ئەگەر ورد بینەوە ئێمە لە حاڵی ئەو ڤیتاعە لە کوردستان تێئەگەین کە لە هەردوو کەرتی پیشەسازی و کشتوکاڵی لە قەیرانێکی گەروە ئەژین، بەرچاوی هەموومان روونە کە لە ئێستادا ئەم دوو کەرتە چەند ئیزافەیان هەیە بۆ سەر ئابووری هەرێمی کوردستان، بە شێوەیەك کە لە مەجالی کشتوکاڵیدا ئێمە هەموو پێداویستیەکانمان تەقریبەن هەموویان لە دەرەوە بۆمان دێ، لە کەرتی پیشەسازیشدا من جگە لە مەعمەلی ئاو لە کوردستاندا، من نازانم ئەگەر مەعمەلێکی دیکە هەبێ، خۆی ئەمە قەیرانە، دیارە هەر هەوڵێك بۆ چاککردنەوە ئەم قەیرانە و بووژاندنەوەی ئەم دوو کەرتە جێگای دەستخۆشیە، بەڵام ئێمە وەکو پەرلەمانی کوردستان لێرە کە قسە لەسەر ئەم حاڵەتە ئەکەین، ئەبێ بپرسین ئایا چ پلانێك داندراوە؟، مەسەلەن جەدوای ئیقتیصادی ئەم تەرخان کردنە بە گوژمەی 30 ملیار بۆ پرۆژەی پێشەسازی، یان بۆ ئەوەی کشتوکاڵی جەدوای ئیقتیصادییەکەی چەندە و ئەبێ بەڕێزان لە

ئەنجومەنی وەزیران بەرچاو روونیمان بدەنێ، کە ئایا بەم تەرخان کردنانە ئەم دوو کەرتە ئەتوانرێ ببووژێنێتەوە و ببرێنە پێشەوە؟، بە مەرجێك کە خوتەیەکی ورد هەبێ بۆ ئەم حاڵەتە، نەوەکو لە مەجالی کشتوکاڵی بەداخەوە ساڵانە هاوکاری هەبووە، بەڵام ئەو هاوکاریە بە ئاراستەیەکی خەراپ داندراوە، ئێمە ئەزانین لە بری ئەوەی پێداویستیەکانی تری فەلاح بێنێت بۆ وڵات، پیکابی دەبل کابینە بەسەر خەڵك تەوزیع کراون، لەسەرەتای ساڵی 2009، لە هەولێر کۆنفرانسێکی گەورە بەسترا بۆ بووژاندنەوەی کەرتی کشتوکاڵ لە هەرێمی کوردستاندا، ئەم کۆنفرانسە بە چەند تەوصیاتێك هاتە دەرەوە، خوتەیەکی پێنج ساڵی دانا بە بڕی 10 ملیار دۆلار بۆ بووژاندنەوەی کەرتی کشتوکاڵی لە هەرێمی کوردستان، ئەم تەرخان کراوانەی لێرە هەیە بۆ بووژاندنەوەی کەرتی کشتوکاڵی، ئایا چەندێك لەگەڵ ئەو تەوصیاتانە دێتەوە کە لە کۆنفرانسەکە پێشنیازکراوە و بەرزکراوەتەوە؟، ئەمە پرسیارە جیدیەکەیە، ئایا ئەم تەرخانکردنانە، کۆتایی قسەکانم بەو پرسیارە دەهێنم، ئایا ئەم تەرخان کردنانە لە بەڕێز وەزیری پلان دانان دەپرسم، چەندێك ئەمەلی بووژاندنەوەی ئەم دوو کەرتەی لە خۆ گرتووە، جەدوای ئیقتیصادیەکان چەندە؟، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، رێزدار رزگار، فەرموو.

بەڕێز رزگار محمد امین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەشێك لە مولاحەزەکانی من زیاتر شەکلیە، لەسەر صیاغەیە، (تلتزم وزارة)، لە بری ئەوەی کەوا نووسراوە، باشتر وایە تلتزم وزارة المالية و الاقتصاد بما يأتي، یەکەمیان، رصد مبلغ، ئەو پارەیە وەکو خۆی، لاغراض دعم، لاغراض زيادة، لدعم مشاريع صندوق الاسكان، ئەوە کافیە، دووەمیان وەکو خۆی بمێنێتەوە، فەقەرەی سێی، استمرار الوزارة، تۆ لەسەرەوە وتووتە، تلتزم الوزارة، پێویست ناکات دووبارە بێتەوە، الاستمرار، لە حاڵەتێکدا ئەگەر ئەم فەقەرەیە بمێنێتەوە، فەقەرەی تەئکیدە، ئایا ئەگەر ئەم فەقەرەیە نەمێنێ، وەزارەت رائەوەستێ لە قەرزی عەقاری؟، ئەوە پرسیارە، ئەگەر رائەوەستێ لە قەرزی عەقاری، ئەوە با ببێت ئەو فەقەرەیە، ئەگەر راناوەستێ، ئەوە پێویست ناکات و زیادەیە، فەقەرەی چوار، بە رەئی من بەم جۆرە بێت: رصد مبلغ 50 مليار دينار لتعزيز مشاريع القطاع الزراعي عن طريق المصرف الزراعي، ئەمە لەوەی کە لەبەر دەستم دایە، لە هی ئەوەی مەشروعەکەی و ئیقتیراحاتەکانیش، من نازانم لە فەقەرەی سێ ئەو پارانەی کە بۆ مەسرەفی عەقاری داندراوە، جارێ لە رووی صیاغەوە: رصد مبلغ 50 مليار دينار لتعزيز القرض العقاري للمواطنين لا ببەین، بنووسین في الاقليم، و زيادة مبلغ القرض الى 15 للمواطن في المحافظة او القضاء او الناحية، دوایی من نازانم ئێستا لە لادێ ئەیدرێت یان نایدرێت، ئەگەر لە لادێ نەدرێت، ئێمە چی بڵێین زیادە، خۆی ئەصڵەن نیەتی، دەبێ فەقەرەی لادێ ئیزافە بکرێ، ئەگەر لە لادێ نەدرێ، چونکە ئەو زیادەیە دەبێ شەملی ئەوانە بکات، دەبی بدرێ بە موحافەزە و قەزا و ناحیە و بەلادێشەوە، ئەگەر

نەیدرابێ ئێستا ئەو زیادەیە نوقصان دەردەچێ، هەدەف خۆی ناگەیێنێ نەصەکە، هەر دووبارە ئەوەش لە موفتەرەحەکانە، دەڵێم (استمرار الوزارة في تأمين القرض العقاري)، باشە ئێمە لێرە 50 ملیار دینار لە فەقەرەی سێ هاتووە، بۆ چی لە فەقەرەی چواردا، الاستمرار في تأمين القرض العقاري، یەعنی مەبەست چیە؟، ئەم دوو فەقەرەیە کە تۆ لێرە زیادی دەخەیتە سەری، لە خوارەوە بۆ چیتە ئیستمرارەکە؟، لە لای من فەقەرەی شەشی موفتەرەحاتەکە بە 50 ملیۆن هاتووە، نازانم رەنگە غەڵەتی مەتبەعی بێت، ئەوە بکرێتەوە بە ملیار و زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، رێزدار شوان فەرموو.

بەڕێز شوان عبدالكريم جلال محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من بە کۆی ماددەکە وەکو مەبدەء پشتگیری لێ دەکەم، هەندێ تێبینی خۆم هەیە لەسەری، سەبارەت بە پێشنیارەکەی هەردوو لیژنەی ئابووری و دارایی و یاسایی، لە کەمکردنەوەی ئەوەی کە بۆ سندوقی نیشتەجێبوونی دیاری کراوە، ئەو بڕە پارەیە لە 350 بۆ 250، ئەوە کارێکی باشە، ئەو 50 ملیارەی کە پێی دراوە بخرێتە سەر پرۆژەکانی کشتوکاڵی و 50ی تری بۆ سەر سولفەی عەقار، لەوەی سولفەی عەقار، من پێم باشە و پێشنیاری ئەوەی دەکەم کە بە 15 ملیۆن دیاری بکرێ بۆ شار و شارۆچکە و لادێیەکان هەموو وەکو یەك بن، جیاوازیەکانی کە تا ئێستا هەبووە، هەڤالانی ترم قسەیان لەسەر کرد، بەراستی ئەوە نەمێنێ، عەدالەتێك بەرقەرار بکرێ لە بەینی شار و شارۆچکەکان، بە تەصەوری من ئەوەی کە هەندێ بۆچوون هەبوو کە ئەو پارەیە هەمووی تەرخان بکرێ بۆ سولفەی عەقار، پێم وایە ئەوە جیاوازیەکی بەرچاو هەیە لە بەینی ئەوەی سولفەی عەقاری وەرگرتیە و ئەوەی کە هیچ پارەیەکی نیە بۆ دروستکردنی خانووی نیشتەجێبوون، ئەوەی کە سولفەی عەقاری وەردەگرێ بە دڵنیاییەوە ئەو بۆ خۆی پاشەکەوتێکی وەرگرتیە ئینجا سولفەی عەقار وەردەگرێ، کە پارچەیەك زەویە، ئەوەی کە من بیستوومە لە ئەم دەعمی صندوقی نیشتەجێبوونە کە حکومەتیش ئیلزام دەکات لەناو ماددەکە، ئەوەیە، ئەوەی کە لە کەناڵەکانی راگەیاندن لە ماوەی پێشوودا گفتوگۆی بودجە ئەکات، قسەی لەسەر کراوە، هەندێ بەرپرسی حکومی قسەی لەسەر کرد کە ئەو کەسە مەرج نیە، یەکەم: عەرزی هەبێ، سوودمەند دەبێ لە ئەم سندوقی نیشتەجێبوونە، دوو: ئەوەی کە سوودمەند بووە جاران لە صندوقی نیشتەجێبوون، خۆی پێشەکیەکی ئەدات، ئەو کاتە شوقەیەك یان هەر شوێنێکی نیشتەجێبوونی دەست ئەکەوێت، وتوویانە ئەو پێشەکیە حکومەت خۆی ئەیدا، حکومەت خۆی ئەیدا بەو هاوڵاتیەی کە داواکاری پێشکەش ئەکات بۆ سوودمەند بوون لەم بەشەی تری، دیارە حکومەت پێشتریش لە کابینەی پێنجەم، پرۆژەی صندوقی نیشتەجێبوونی

هەبووە، خەڵکێکی زۆر سوودمەند بووە لێی، بە شێوەیەکی بەرچاویش تەئسیری هەبووە لەسەر کەم کردنەوەی کێشەی نیشتەجێبوون، ئەمە جیاوازیەکی تریشی هەیە، ئەوە تەنیا ناوەستێت لەسەر شارەکان، لەوەی کە باس کرا، گوندەکانیش و خەڵکی گوندیش سوودمەند بن لێی و قسە لەسەر ئەوە دەکرێ، ئەگەر لە گوندەکان بە شێوەی پرۆژەی نیشتەجێبوونی بە یەکەوە نەبێت، بە عیماراتی سەکەنی، پارەکە دەدرێت بەو کەسە خۆی زەویشی پێ بکرێ و بە خۆشی خانووەکەی دروست بکات، لەبەر ئەوە من پێم وایە ئەم ماددەیە، دەنگدان لەسەری، وەکو هەندێ هاوکارانم باسیان کرد، تەئجیل نەکرێ، بەڵکو ئێمە دەنگی لەسەر بدەین، بەڵام دواتر لە تەوصیاتدا داوای ئەوەی بکەین کە ئەو تەعلیماتەی پێ دەربچێت، وێنەیەکی بێت بۆ پەرلەمان بۆ ئەوەی پەرلەمان لێی ئاگادار بێت، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، ڕێزدار شلێر فەرموو.

بەڕێز شلێر محمد نجیب:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بە نیسبەت خاڵەکانی ماددەی 20، رصد مبلغ 350، زۆر لە برادەران و دوایی لیژنەی داراییش کەمی کردۆتەوە، من بە نیسبەت خۆم کە لەگەڵ هاووڵاتیان سەردانی زۆر ئەو گەڕەکە هەژارنشینانە ئەکەین، مەئساتێك ئەبینین، بەراستی نەك ئەم پارەیە، ئەگەر ئێمە بۆ چەند ساڵ خەریکی بین هێشتا ناتوانین، کە ئێمە بەلایماڵێکەوە بڕۆین و نایلۆنی شینی پێوە نەدرابێ؟، لەبەر ئەوە ئەم هەنگاوە زۆر زۆر باشە، هەر چەندە بەردەوام بوونی ئەوانەیە کە لە کابینەی پێنجیشدا کە بەراستی دەستەی وەبەرهێنان بیری کردەوە چۆن خزمەتی خەڵکی هەژار بکات؟، خەڵکی کەم دەرامەت زۆر زۆرە، خەڵکێکە لە ژێر خەتی فەقرەوە دەژیت، هەرچەندێك ئەتەوێ عیلاجیان بکەی، سەیر ئەکەی هیچ دەرامەتێکی نیە کرێی خانووی پێ بدات، من چوومەتە ماڵی وا کە لە ژوورێکدایە 100 دۆلار کرێ ئەدا، ئەڵێ: شتێکم بۆ بکەن هەتا ماوم من کرێچی حکومەت بم باشترە، چونکە هەموو رۆژێ دەری ئەکەن، لەبەر ئەوە ئەم حاڵەتە، من پێم باشە ئەوەی لیژنەی داراییش دایناوە، لەبەر ئەوەی ئەم ساڵ ئەگەر فریا بکەوێ و بە پێی رێنمایی کە بەراستی خەڵکێکی زۆر کەم دەرامەت ئیستیفادەی لێ بکات، بە پێی ئیحصائیات، نەك دیسان مەجموعە خەڵکێکی هەل پەرست لە ژێر چەتری ئەوەوە، ئەوە نابێ، کەم ئەندام ئەبێ و کچی قەیرە و بەراستی ئەوانەی تر کە جێی نیشتەجێبوونیان نیە، وا بزانم دەستیشیان پێکردووە، تا ئێستا 30 هەزار یەکەی نیشتەجێبوون کە خەڵکێکی باش قسەی لێ دەکات، بە نیسبەت ئەوەی کە قیستی عەقار زیاد بکرێ، ئەمە خۆی لەوانەیە بۆ ئەم ساڵ تا رادەیەك یارمەتی خەڵك بدات، خۆتان ئەزانن تەوزیعی ئەرز وەستاوە، لەبەر ئەوە، زەوی زۆر گران ئەکات و هەم دیسان کەس پێی ناکرێت و سوودی لێ وەرناگرن، بۆ ئەو 100 مەتریانەش تەنیا وەجبەیەکی موحەدەد ئیستیفادەی لێ دەکرێ، چونکە ئەو 100 مەترە دەبێ روکن بێت، کەواتە مەجموعەیەکی قیتعەی روکنیە، ئەگەر تۆ عەقاریشی بدەیتێ، ئێمە داوا لە حکومەت دەکەین بەراستی بە

نیسبەت کەرەستەی بیناسازی، ئەگەر بێت و خەڵك دەعم نەکرێ، ئەو پارەیە بچێتە بازاڕەوە، لەو بڕوایە نیم کە زۆر کەس ئیستیفادەی لێ بکات، ئێمە سێ کارگەی چیمەنتۆمان هەیە لە سلێمانی، بۆ وەبەرهێنانن، بەڵام دەبێ ئەوانە بە پێی تەعلیماتێك ئیجبار بکرێن، کە بۆ هاووڵاتی کەم دەرامەت بەتایبەتی، یارمەتیان بدەن بۆ دابین کردنی ئەو مەوادانە، لەبەر ئەوە بە نیسبەت گوندەکان، بەڕاستی گوندەکان ئەگەر ئیحصائیە نەکرێ، بە هەڕەمەکی بکرێ، ئەوەش ختوەیەکی باش نابێ، چونکە دەبێ گوند دانیشتوانی زۆر بێ، ئینجا کە ئێمە دانیشین بە پێی تەعلیماتێکی باش ئەو خانووانەیان بۆ دابین بکەین بۆ مەصرەفی صناعی و زراعی، ئەمەیان هەردووکی ئەگەر بە صناعاتی غیزائی بکرێ، چونکە ئەو پارەیە بەڕاستی بۆ صناعە کەمە، مەصرەفی صناعی، بەڵام ئەگەر ئەوە بکرێت، لەوانەیە زۆر سوودی هەبێ کە تۆ برەوت دا بە قیتاعی زراعیەکە، تەبعەن ئەو وەختە ئەو بەرهەمانەی کە دێت زۆری لە صناعەتی غیزائی دا بەکار دەهێندرێ، تۆ ئەوەندە لە دەرەوە نایهێنی، بە نیسبەت بڕگەکەی کە پێشنیارەکەی لێژنەی وەبەرهێنانی مەشاریعی کشتوکاڵ، لەبەر ئەوەی سەرچاوەی ئەو پارەی ئەو ماددەیە لە بودجەی ئاسایی دا ئەوە ناکرێ بە وەبەرهێنان، یەعنی تێکەڵ دەبێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس بۆ جەنابت، ڕێزدار سمیرة عبدالله، فەرموو.

بەڕێز سمیره عبدالله إسماعیل:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەو گوژمەی (350) ملیار دینار، لەگەڵ ئەو هاوکاریانەی کە حکومەت لێیان وەرناگرێتەوە، لەگەڵ لابردنی سوود لەسەر پێشینەی خانوو و بەرە و قەرزی نیشتەجێبوون، ئەوە مەبەست لەو پرۆژانەی خزمەتی کەم دەرامەت و گوند نشینەکانن زیاتر، پێم باشە ئەو پارەیە کە زیاتر لە (50٪)ی لە گوندەکان صەرف بکرێت، چونکە ناوشار زۆر قەڵەباڵغ بووە و دەستی کاری تێدا نەماوە، لەگەڵ دابین کردنی ڕێگاوبان و کارەبا لە بۆیان، بە نیسبەت سلفەی عەقاریش، پێم باسە لە دێ و شار و شارۆچکەکان هەموو وەکو یەك بێ، پشتگیری ئەو (100) مەتریەش دەکەم بۆ ئەو کەم دەرامەتانە، بە نیسبەت پیشەسازی، حەز دەکەین پلانێك هەبێ وەکو ئامارێك، کە لە پارەوە کراوە، کە (120) کارگە داخستراوە، ئەگەر بمانەوێ کوردستان ڕووناك بکەینەوە، دەبێ گرنگی بە بواری کشتوکاڵی و پیشەسازی بدەین، بە نیسبەت خاڵی چوارەم لەو ماددەیەدا، ئەو بڕە پارەی داندراوە بۆ پەرەپێدانی کشتوکاڵ، ئەگەر هەموو بوارەکانی کشتوکاڵ بێ، ئەوە زۆر پێمان کەمە، ئەگەر تەنها هی صندووقی کشتوکاڵیش بێ، ئەوە شتێکی ترە، وامان پێ باشە کە لە ناحیەی کشتوکاڵیش پارەکەی زیاد بکرێ، بۆ؟ چونکە تاکە ڕێگایە بۆ ڕووناك کردنەوەی هەرێمی کوردستان، پێم باشە کە گرنگی بدرێ بە ژێرخانی وەرزشیش، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، ڕێزدار زکیە صالح، فەرموو.

بەڕێز زکیە صالح عبدالخالق:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

نیسبەت خالا یەکێ، ماددە (19)، دیارە پارە هاتیە تەرخان کرن بۆ پرۆژە ئیستیسماریا هاتیە تەرخان کرن، ژ بەرهەندێ ئەز دبینم وەکو پارەیەکی زۆرە، ئەگەر ببیت (200) ملیار، پێنجی ملیارێ وی بچیتە

سەر قەرزی خانووبەرە، چونكە دزانین پشتی وە هەلگرتنا وی، زیادە سەر سولفایە عەقاری، تەشجیعە یا خەلکێ هاوولاتی بۆ وەرگرتنا سلفە زۆرتریان لێ هاتی، ژ بەرهەندێ ژی ئەگەر پێنجی ملیارێ دی بچیتە سەر پتر خەلك ئیستیفادە دەكەن، دەبێتە هاریكارییەك بۆ خەلكی كەم دەرامەت ژی، نیسبەت ئەوێ خالا سێیێ، بۆ ناو باژێری (15) ملیۆن دیناری دانای، ئەگەر بەراوردێك بكەین دگەل سیعرا مەوادێ ئینشائی كوردستانێ بكەین و عیراقێ بەگشتی بكەین، دبینین مەوادی ئینشائی لە كوردستان گرانترە، ژبەرهەندێ من پێ باشە وەكو ئەڤ (15) ملیۆنە بۆ ناو باژێرێ ببێتە (20) ملیۆن، دیسان ژی ئەگەر بەراوردەكی بكەین بۆ گوندی دیر، بۆ نموونە گەندەكی سەر سنوورییە، هەتا مەوادیش ناو باژێری دباتە وێ، ئەو دی كومەكا یا مەصرەفێ لێ كرد، هەتا دەباتە وێرێ، ژبەرهەندێ من پێ باشە ئەڤ (12) ملیۆنە ژی ببێتە (15) ملیۆن دینار، نیسبەت ئەو پارە هاتیە دانان زێدەكرن بوو بۆ پاڵپشتیا بەرنامەیێ وەبەرهێنانە، یان كشتوكاڵی، ئەز دبینم ئەوە پارەكی باشە بێتە دابین كرن، دیارە بودجە یان حكومەتا هەرێما كوردستانێ پتر گرنگیا دایە سەرچاوەی ئاوی، ئەڤەش ژ بەرهەندێ وەكو ساڵێ بەری نووكەش لەبەرهەندێ وشكە ساڵی هەبوویە لە كوردستانێ، وەزارەتا كشتوكاڵ ژی پلانەكا (5) ساڵی هەبوو، ژبەرهەندێ پتر گرنگیا بودجە دا ڤێیەكی هاتیە دان، ژبەرهەندێ من پێ باشە ئەو (5) ملیارە بچێتە سەر پرۆژەی كەرتی كشتوكاڵی، دەشێتن تا ڕادەیەكی هاریكار بێت بۆ ڤێیەكێ، لێرەدا پرسیار ئەوەیە، ئەم زانین عیراقا بە گشتی صندووقی نەقدا دەولی، هاریكاریا پرۆژەیا ئا كنجی بوونا كێتن، ئایا ئەو پارەیە لێرە هاتیە دانان، ئەڤ مەبلەغە لەو خاڵەدا هاتیە تەرخان كرن، ئەڤە شیش وی پارەیە بۆ حیصەیا هەرێما كوردستانێ؟ یان ژێ دەرەكیدی هەیە؟ ئەگەر بۆمە هاتیە دیاركرن، مەعیار چیە بۆ دابەش كردنی، ڤان پرۆژەیەت دێت، ئاڤا كردنا ئا كنجیا، بۆ نموونە بۆ پارێزگایەك، بۆ پارێزگایەكی تر، بۆ باژێرێك، بۆ باژێرێكی تر، ئایا معیارێ تەخصیص كردنێ چیە؟ زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس، ڕێزدار ثائر عبدالأحد فەرموو.

بەڕێز ثائر عبدالأحد أوغسطین:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

تەبعەن زۆربەی قسەكانی من باس كرا، بەس لێرە لەسەر یەك خاڵ تەئكید دەكەم، لەسەر دروستكردنی ژێرخانی وەرزشی بەڕاستی، لە هەموو بوارەكانی ژیان، لەو یاسایە باسی هەموو شتەكان كرایە، باسی ژێرخانی وەرزشی نەكرایە، هەرچەندە ئێستا زۆربەی ڕاپۆرتەكانی لێژنەكان كە سەردانی گەندەكان و قەزایەكان دەكەن، زۆربەی مەتالبی ئەوانە كە دەڵێن: یاریگامان نیە، جا من دەبینم فورصەتێكی باشە لێرە پەسندی بكەینەوە، بڕێ پارەی بۆ تەرخان بكەین، كە نزیكەی (15) ملیار، (20) ملیار بێ، ئەوە ببڕێتەوە لە صندووقی ئیسكان، بڕیار درا كە (250)، بڕیار نەدرایە و پێشنیار كرایە (250) بێ، ببێتە (230)، (20) ملیاریش بخەیتەوە سەر دروستكردنی ژێرخانی وەرزشی، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، بەیان أحمد فەرموو.

بەڕێز بەیان أحمد حسن:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەبارەت خالا ئێکێ، ئەژی دگەل هەندێ دامە، دگەل وێ بیر و بۆچوونێ مە هەڤالێ مـە بـەری نوکـە گۆتی ئەڤ برێ پارەی کە هەنە کەم ببیتن بڕاستی، ئەڤە بێتـە ئیزافـە کـردن بـۆ بـوارە سـلفەی عـەقاری و بـواری کەرتی کشتوکالێ و سناعیش، خالا دوهێ من پێ باشە ئەڤ قەرزە عەقاری کو هاتیە دابین کردن بـۆ خـەلکێ مە بڕاستی جهێ دەست خۆشیەیە، بڕاستی ئەز دبێـژم روحـەکیا پەیـدا کریـە نـاڤ خـەلکێ مـەدا خاسـەتەن ئەڤێ کەم دەرامەت لبەر هەندێ جهێ دەست خۆشیەیە، ئەز لڤێـرێ دوپـاتی هەنـدێ دکـەم بیروبۆچـوونێت مە ژی دگەل بیروبۆچونێت هەڤالێت مە بەری نوکە کو تەئکیـد کـری زێـدە ببـێتن ئـەڤ ڕێـژا هـەنێ وەکو عیراقێ ببـیتن کـە 30 ملیۆنـە، ئـەم ژی لڤێـرێ وا لێ بکـەین تـا کـو پـتر خـەلکێ مـە ئیسـتیفادەی لێ بکاتن بڕاستی بۆ ئەوە کە خەلکەك سوومەند ببـیتن، دگـەل ڤـێ چـەندێ دڤـێتن کـو هەنـدەك تـەعلیماتێت وازح هـەبیتن بـۆ سـلفە دانـێ، تەسـهیلات هـەبن بڕاسـتی، دگـەل هەنـدێ دا کـو خالـەکا گەلـەك بـاش بـوو جهـێ ئیستیفادە بێت بۆ خەلکێ مە مقابلی هەندێ تەسهیلات ژی هەبن، ئەڤ پارچـە عاردێـت سـەد مـەتری، ئـەڤ جهێت کو هاتینە و تاپۆ نەکرینە تەبعـەن شـوێنان نـاگریتن کـو خەلکـەکێ گەلـەکی مـەزن بـن ڤـێ ویدایـە، یـەعنی پێتڤیـا بڕاسـتی ئەڤـە هەنـدێ ژی بگـریتن، خەلکـەکی گەلـەك هـەژارە بـۆ خ ئاڤـاکری، ئەڤـە نوکـە پێویستە ڤاتێ دووێ بۆ خـۆ ئاڤـا بکاتن، بـلاش وانـە بهێـت تەسـهیلات بڕاسـتی ئـەم داخـازا هەنـدێ دکـەم، تەسهیلات هەبن لبەر هەندێ ژی هەروەسا یەعنی یەکسان بیتن شار وشارۆچکە و گوندا هەمیا پێکڤە وەکی یەك بیتن ڕێژا هەنێ، چنکی ئەڤرۆکە ئەم لوێ قەناعـەتێ دامـە پێویسـتە کـو هەلمەتـەك بـۆ ئاڤـەدانکردنا گوندێت مەیێ کوردستانێ ژ ڤێرێ دەست پێ بکاتن، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، ڕێزدار د. صباح، فەرمووو.

بەڕێز د. صباح محمد نجیب:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەبارەت بەو ماددەیە، چەند بۆچوونێکم هەیە پێشکەشتانی دەکـەم، ماددەکـە دیـارە ماددەیـەکی باشـە، لـە ئاراسـتەکردنی بودجـەی هـەرێم بـەرەو پەرەپێـدانی کـەرتی پیشەسـازی و کـەرتی کشـتوکاڵ و چارەسـەری کێشەی نیشتەجێ بوون، غەرەزی ماددەکە لە ڕاسـتیدا چارەسـەری گیروگـرفتی نیشـتەجێ بوونـە، هـەروەها پێشخستنی وەزعی پیشەسازی و وەزعی کشتوکاڵ لە هەرێمی کوردستان دا، لـە ڕاسـتیدا غـەرەزی ماددەکـە، غەرەزێکی زۆر بەرز و بڵند و مایەی پشتیوانی هەموولایەکە، بەڵام ئەوەی کە جێـی پرسـیارە، بـە نیسـبەت صندووقی نیشتەجێ بوون، ئەو برە پارەیـەی کـە دیـاری کـراوە، یـەعنی ئەگـەر ئێمـە بمانـەوێ چارەسـەری کێشەی نیشتەجێ بوون بکەین، لەوەمان پێویسـتە، بـەڵام بـە پێـی قـەدری توانـا دیـارە ئـەو مەبلەغـەی کـە

تەرخان كراوە، لە خۆوە نیە و شتێكی ئیعتیباتی نیە، پشتگیری لە بۆچوونی لیژنەی دارایی دەكەم، كە ئەو مەبلەغەی كورت كردۆتەوە، لەبەر ئەوەی كە ئێمە (8) مانگمان ماوە كە ئەو ساڵە تەواو ببێ، بەڵام پێویستە تەئكید بكەینەوە لەسەر مواصەفاتی ئەو یەكەی نیشتەجێ بوونانەی كە ئەنجام دەدرێ، یەعنی ئەوە نەبێ كە شتێك بە ڕواڵەتی ئەنجام بدرێ و چەند پرۆژەیەك ئەنجام بدرێ، ئێمە ڕواڵەتێك لە كێشەكەمان چارەسەر كردبێ، سەبارەت بە ژێرخانی وەرزشی كە دیارە غیابی هەیە لە بودجەی ئەو ساڵدا، منیش پشتگیری لەو دوو بەڕێزەی پێش خۆم دەكەم، كاك شێردڵ و كاك د. ثائر كە ئێمە دەبێ بە چاوێكی زۆر گرنگیدانەوە تەماشای كەرتی وەرزش بكەین، ژێرخانی وەرزشی كوردستان بەهێز بكەین، بۆ ئەوەی كوردستان بتوانێ ببێتە جێی كۆكردنەوەی زۆر لە چالاكییە وەرزشیەكانی هەرێمایەتی و ناوچەیی و تەنانەت جیهانیش، سەبارەت بە سلفەی عەقار، ماددەكە دەڵێ: (إستمرار الوزارة بتأمین القرض العقاري للمواطنین حسب الضوابط و التعلیمات المرعیة)، دیارە ئەو تەعلیماتانەی كە ئێستا هەیە، ئەوەی كە پەیوەندی بە زەوی (100) مەترییەوە هەبێ، شمولی سلفەی عەقار نەكات، داوا دەكەم كە ئەو مەرجە لابربردرێ، بەڵكو هەر كەسێكیش (100) مەتر زەوی هەبێ، بتوانێ بەهرەمەند ببێ لە وەرگرتنی سلفەی عەقار، چونكە ئەو قانونە كاتی خۆی كە دانراوە، كە خانوویەك، كە زەویەك لە (150) مەتر تاپۆ نەكرێ، ئەوە هەل و مەرجێكی زوو بووە، هەل و مەرجێ بووە كە وەكو ئێستا كێشەی نیشتەجێ بوونمان نەبووە، بۆیە داوا دەكەم ئەو مەرجەی (150) مەتریە، یەكی (100) مەتری دەبێ، بەری نەكەوێ، ئەو مەرجە لابربردرێ، (200) مەتریش بتوانێ ئەو كەسەی خاوەنی زەویەكی (100) مەتریە بتوانێ بەهرەمەند بێ، سوودمەند بێ لە سلفەی عەقار، ئینجا ئەو كە باسی زەوابت و تەعلیماتی مەرئی دەكات، ئەو زەوابت و تەعلیماتانەی كە ئێستا هەیە، ئەو ڕسووماتەی كە وەردەگیرێ بەڕاستی ڕسووماتێكی زۆرە، داوا دەكەم كەم بكرێتەوە، موتەناسیب بێ و بگونجێ لەگەڵ ئەو كارانەی كە بانق پێی هەڵدەستێ، هەروەها پێدانی سلفەی عەقار نەبەسترێتەوە بە سپاردنی پارەیەك بە صندووقی دڵنیایی، كە ئێستا هاووڵاتیان كاتێ كە دەچن سلفەی عەقار وەردەگرن، دەڵێن: دەبێ پارەیێ بخەیتە ناو صندوقی دڵنیاییەوە، ئەوە چونكە عەقدی تەئمینی تیجارییە، لە ڕوی شەرعییەوە ئیشكالاتی زۆری لەسەرە، داوا دەكەم ببێ بە (حسب الضوابط و التعلیمات الشرعیة)، نەك (المرعیة)، یەك حەرف بگۆڕین كێشەكە حەل دەبێ، پاشان گرنگیەكی زیاتر بدرێ بە كەرتی كشتوكاڵی، هەروەها كەرتی پیشەسازی زیاد لەو مەبلەغەی كە دیاری كراوە، ئاخیر مولاحەزەم، مولاحەزەیەكی لوغەوییە لە دەقە كوردییەكەدا، كە دەڵێ: (وەزارەت خۆی دەبستێتەوە)، ئەو وشەیە وشەیەكە ئەدەبیەن جوان نیە، (خۆی پابەند دەكات) باشترە، ئیلتیزام یەعنی پابەندبوون، نەك خۆ بەستنەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس، ڕێزدار سمیر سلیم، فەرموو.

بەڕێز سمیر سلیم أمین بەگ:

پرۆتۆکۆلی دانیشتنی ژمارە (3)

دووشەممە رێکەوتی 2010/4/12

کاتژمێر (3)ی پاش نیوەڕۆی رۆژی دووشەممە رێکەوتی 2010/4/12 پەرلەمانی کوردستان - عێراق بە سەرۆکایەتی بەڕێز محمد قادر عبدالله(د.کمال کەرکووکی) سەرۆکی پەرلەمان و, بە ئامادەبوونی بەڕێز ارسلان بایز اسماعیل جێگری سەرۆك و, بەڕێز فرست أحمد عبدالله سکرتێری پەرلەمان, دانیشتنی ژمارە (3)ی خولی سێیەم, ساڵی (2010) ی خۆی بەست.

بەرنامەی کار:

بەپێی حوکمەکانی بڕگە (1)ی مادده (20) لە پێڕۆی ناوخۆی ژمارە (1)ی هەموارکراوی ساڵی 1992ی پەرلەمانی کوردستانی عێراق, دەستەی سەرۆکایەتی پەرلەمان بڕیاری درا دانیشتنی ژمارەی (3)ی خولی سێیەمی هەڵبژاردن لە کات (3)ی پاش نیوەڕۆی رۆژی دووشەممە رێکەوتی 2010/4/12 دا بەم شێوەیە بێت:

1 - بەردەوام بوون لەسەر گفتوگۆکردن و بڕیاردان لەسەر پرۆژە بودجەی ساڵی 2010ی هەرێمی کوردستان - عیراق.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەناوی خوای گەورەو میهرەبان.

بەناوی گەلی کوردستان، دانیشتنەکەمان دەکەینەوە، خولی سێیەمی هەڵبژاردن، ساڵی یەکەم، خولی گرێدانی دووەم، ژمارەی دانیشتن3 ، ڕۆژی دانیشتن 2010/4/12، بەرنامەی کار:

بە پێی حوکمەکانی بڕگە 1ی ماددەی 20 لە پەیڕەوی ناوخۆی ژمارە 1ی هەموارکراوی ساڵی 1992 ی پەرلەمان - کوردستانی عیراق، دەستەی سەرۆکایەتی پەرلەمان بڕیاری دا بەرنامەی کاری دانیشتنی ژمارە

3ی خولی سێیەمی هەڵبژاردن لە کاتژمێر 10,30ی پێش نیوەڕۆ، ڕۆژی دوو شەممە، ڕێکەوتی 2010/4/12 دا بەم شێوەیە بێت:

1 ـ بەردەوام بوون لەسەر گفتوگۆکردن و بڕیاردان لەسەر پرۆژە بودجەی ساڵی 2010ی هەرێمی کوردستان ـ عیراق.

بەخێرهاتنی بەڕێز وەزیری دارایی و وەزیری پلاندانان و هەروەها بەڕێز هێرش محرم دەکەین، داوا لە لیژنەی یاسایی و لیژنەی دارایی دەکەین بێنە شوێنی خۆیان، فەرموون، بەڕێزان دوێنێ ئەخیر کەس کە قسەی کرد ڕێزدار سمیر سلیم بوو، ئێستا ڕێزدار کاك عبداللە کەرەمکە.

بەڕێز عبداللە علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

خۆشبەختانە رایەکانی من لەلایەن زۆر لە بەڕێزانەوە گفتوگۆی لەسەر کرا، چونکە لە ئەسڵدا پرۆژەکە بە هەموو خاڵەکانیەوە زۆر لە خزمەتی کۆمەڵانی خەڵکی کوردستان دایە، من ئەوەی دەمەوێت تەنها پشتیوانی لە ڕای برادەران بکەم، ئەوەی کە پرۆژەی نیشتەجێ کردن کەم بکرێتەوە هەتا 200 ملیاردەکە، پرۆژەی پاڵپشتی قەرزی خانووبەرە یەکیان بکرێتە 100 ملیار، ئەوەی تریان ئەوەیە کە شارودێهات وەك یەك لێ بکرێت، ئەوەعاملێکی موساعد دەبێت بۆ ئاوەدانکردنەوەی دیهاتەکان و بۆ بووژانەوەی کەرتی کشتوکاڵیش، چونکە 15 ملیۆن یان 20 ملیۆنەی کە دەدرێت هیچ کەس بۆ ئەرز بەکاری ناهێنێ بۆ کەلوپەلی دروست کردنی خانوو بەکاری دەهێنێ، ئەوانەش هەموویان لەلادێ گرانترن وەك لە شار، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك نەریمان کەرەمکە.

بەڕێز نەریمان عبداللە:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەم ماددەیە ئەگەر لە ڕوانگەی ئیقتسادیەوە سەیری بکەین، سوودێکی زۆری دەبێت و دەتوانین لە ڕێگەی ئەم ماددەیەوە ئێمە خزمەتێکی زیاتر بە کۆمەڵێك کەرت بکەین لە وڵاتەکەماندا کە گرنگن بۆ ژیانی هاووڵاتیان، ئەوانەش کەرتەکانی پیشەسازی و کشتوکاڵ و چارەسەرکردنی کێشەی نیشتەجێ بوونە، چارەسەرکردنی ئەو سێ کەرتەش بەڕاستی بە هۆی ئەم ماددەیەوە سوودێکی گەورەی دەبێت بۆ وڵاتەکەمان، ئەگەر بێتو ئێمە لە ڕابردوو دا سەیری جێ بەجێ کردنی ماددەیەك بکەین بە هەمان شێوە قەرزی خانووبەرە مەبەستمە لێرە کە لەلایەن حکومەتی هەرێمەوە جێ بەجێ کراوە، ئەوە بەڕاستی لەگەڵ ئەوەی کە دانانی بەرنامەکە بە مەبەستی چارەسەرکردنی کێشەی نیشتەجێ بوون بووە، ئەگەر چی لە شارە گەورەکاندا هەندێك ڕۆڵی خۆی بینیوە، بەڵام پێچەوانەکەشی بەڕاستی دەتوانین بڵێین ڕاستە لەبەرئەوە بوو بە هۆکارێك لەوەی کە ئیمتیازاتەکان ئێمە لە شارەکان کۆبکەینەوە، وە لادێ و شارە

بچووکەکان بەڕاستی کۆچ بکەن بۆ شارە گەورەکان، ئەو چارەسەرەی کە لە شارەکاندا کرد بەڕاستی بە هەمان شێوە کێشەی تری دروست کرد کە خەڵکێکی زۆر ڕووی کردووەتە شارەکان، بۆیە کێشەی نیشتەجێ بوون بە پێی پێویست چارەسەر نەکرا، جیاوازیەکی زۆریش لە پێدانی ئەو قەرزی خانووبەرە لە نێوان شارەکان و شارۆچکەکان و لادێکاندا هەیە، ئەوەش بەڕاستی کاریگەریەکی زۆری هەبوو لەسەر ئەوەی کە ئێمە بە یەك چاو، کە بە چاوێکی هاووڵاتی بوون سەیری خەڵکەکە بکەین، جیاوازیەکمان دروست کرد وەکو تەبەقات و دەرەجات لە نێوان خەڵکدا، بۆیە کاریگەریەکی زۆری هەبوو لە چۆڵکردنی دێهاتەکان، ئێمە ئەمڕۆ لەبەردەم مەسئولیەتێك داین کە بتوانین بەڕاستی ئەو هەڵانەی کە ڕووی داوە چاکی بکەین یان ئەوانەی کە کراوە ئیجابیاتی هەبووە باشتری بکەین، جیاوازی نەکرێت لە دابەشکردنی پێدانی ئەو قەرزی خانووبەرە بە لادێ و شارۆچکە و قەزاکان لەگەڵ شارە گەورەکاندا، بۆ ئەوەی ئێمە بتوانین کۆچی پێچەوانە دروست بکەینەوە لە شارەکانەوە بۆ لادێکان، ئەگەر دەشکرێت بەڕاستی ئێمە بە لادێکان زیاتر بدەین تاوەکو شارۆچکەکان و شارە گەورەکان، لەبەرئەوە ئەگەر هاتو خەڵکەکە گەڕایەوە بۆ لادێکان ئێمە کێشەی کشتوکاڵمان بۆ چارەسەر دەبێت، کێشەی نیشتەجێ بوونیش غیر مەباشر لە شارەکانەوە کۆچ کردنەوە بۆ لادێکان، ئەویش بەڕاستی یەکێکە لە هۆکارەکانی چارەسەرکردنی کێشەی نیشتەجێ بوون، من بۆیە پێشنیار دەکەم کە قەرزی خانووبەرە زیادبکرێت، ئەو ڕێژەیە کەمە، ئەگەرچی گۆڕانێکی باشی بەسەرداهاتووە و لادێکانیشی بەرکەوتووە، بەڵام جیاوازی هەیە بە 15 ملیۆن بۆ شارەکان و 12 ملیۆن بۆ لادێکان، من داوا دەکەم وەکو یەکی لێ بکرێت، بەهەمان شێوە و هەمووشی زیادبکرێت، وەکو بەغدای لێ بکرێت و ببێ بە 30 ملیۆن، سەرچاوە هەیە بۆ ئەمە، لەبەرئەوە ئێمە لە بەندی یەکەمی بڕگەکە لە 350 ملیارەکە ئێمە 100 ملیارمان گەڕاندووەتەوە، دەکرێ 50 ملیاری بخەینە سەر ئەو کەرتە و زیادی بکەین، ئێمە بە 50 ملیار توانیومانە 15 ملیۆن تەرخان بکەین بۆ شارەکان و 12 ملیۆن بۆ لادێکان، کە کردمان بە 100 دەتوانین بیکەین بە 30 ملیۆن، کەواتە لێرە کێشەکەمان چارەسەر دەبێت، خاڵێکی تریش دەکرێت ئەو 50 ملیارەی تریش کە گەڕاندوومانەتەوە لە بڕگەی یەکەم دا تەرخانی بکەین بۆ بووژانەوەی کەرتی وەبەرهێنان بۆ وەزارەتی کشتوکاڵ و سەرچاوە ئاویەکان و بتوانین زیاتر ئاو و گڵ بدەینەوە، هەروەها کارەبا دابین بکەین لەڕێگای دروست کردنی سەرچاوە ئاویەکانەوە بۆ دروست کردنی بەنداوی زیاتر........... .

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

تکایە تەئکید و تەرکیز لەسەر تەخسیساتەکە بکەوە، ئەوەندە ملیۆن کەمە و ئەوەندە زۆرە و وەك یەکی لێ بێت و ئەوانە بەس بە نوقات، نەك بچی شەرحی بکەی، چونکە ئەنجومەنی وەزیران تەعلیماتی خۆی هەیە بەوە دەری دەکات، بەس ئێمە ئەو تەخسیساتەکەی کە دانراوە، ئایا بکرێت باشە یان نەکرێت؟ کەمە، زۆرە؟ کاك عبداللە کەرەمکە.

بەڕێز نەریمان عبداللە قادر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەنداوەکان سوودی لێ ببینن بۆ کشتوکاڵ و بۆکارەباش، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، کاك کاردۆ کەرەمکە.

بەڕێز کاردۆ محمد پیرداود حاجی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پێم وایە دانانی ئەو بودجەیە بۆ سندوقی نیشتەجێ بوون چارەسەر کردنی قەیرانی نیشتەجێ بوونە لە کوردستان، حکومەتیش سێ کەناڵی داناوە بۆ چارەسەرکردنی ئەم قەیرانە، یەکێکیان سندوقی نیشتەجێ بوونە، یاسایەکی تر هەیە کە یاسای ژمارە 7 لە 2008 دەرچووە، ئەویش دابین کردنی خانووی نیشتەجێ بوونە لە کوردستان کە پێویستە حکومەت لەم ڕێگایەوە بەشێك لەم بودجەیە تەرخان بکات بۆ ئەم یاسایە کە خزمەتی هاووڵاتی دەکات لە چارەسەرکردنی کێشەی نیشتەجێ بوون، خاڵێکی تر هەیە کە پەیوەندی بە سلفەی عەقاریەوە هەیە، لەم سێ ڕێگایەوە دەیەوێت چارەسەری کێشەی نیشتەجێ بوون بکات، ئامانج لە پشتیوانی کردنی یان کەم کردنەوەی بودجەکە ئەوەیە کە ئایا ئەم بڕە پارەیە چەند دەتوانێ چارەسەری نیشتەجێ بوون بکات لەو تەجروبەی کە لە ڕابردوو ڕووی داوە؟، ئێمە پێمان وایە ئەوەی کە سندوقی نیشتەجێ بوون دەیکات بەو تەجروبەی هەیە کە لە کوردستان کراوە تا ئێستا، ئەگەر بەراوردی بکەین لە گەڵ ڕێگاکان کە چەند ئیستیفادەی هەیە بۆ چارەسەرکردن و خزمەتی هاووڵاتی، هەست دەکەین گرنگی دان بەو بڕە پارەی بۆ سندوقی نیشتەجێ بوون، لایەنێکی نێگەتیفی هەیە، لەبەرئەوەی دابەشکردن لە سندوقی نیشتەجێ بوون لەسەر ئاستی ئاسۆییە، یەعنی بەرەبەرە ئێستا شوێنەکان وا دابەش دەکرێت زەوی ڕەنگە ببێتە کێشەیەکی گەورە بۆ نەوەکانی ئایندەش، ئەمە خاڵێکیان، دووەم: کوالیتی ئەم خانووانە باش نیە، سێیەم: تێ چوونەکەی زۆر زۆرە، یەعنی زیاتر بەلای قازانجی ئەو کۆمپانیایانە کە ئەم خانووانە دەگرنەوە لەوەی کە هاووڵاتی ئیستیفادەی لێ بکات، لەبەرئەوەی بڕی پارەکەش زۆرە، سەرەڕای ئەوەش حکومەت هاوکاریەکی زۆریان دەکات لە خزمەتگوزاری و پارە پێدان، ئینجا هاووڵاتی هەژار ناتوانێت ئەو بڕە پێشەکیە بدات کە پێویستە لە سندوقی نیشتەجێ بوون، لەبەرئەوە من پێم وایە دەبێت ئەو بڕە پارەیە کەم بکرێتەوە و بخرێتە سەر یاسای ژمارە 7ی 2008 کە حکومەت خۆی تەنفیزی دەکات لەڕێگەی دانی زەوی کە شارەوانی دەیدات، وەزارەتی ئاوەدانکردنەوە بە کارەکە هەڵدەستێت، بە تەجروبەی هەولێر مەسەلەن ئەگەر سەیری کەسنەزان بکەی پێش ماوەیەك پارێزگای هەولێر بۆ فەرمانبەران هەندێ خانووی دابەش کردو خەڵکی زۆر هەژار ئیستیفادەیان لێی کرد، وە زۆر جیاواز تر و زۆر باشتریش بوو لەو تەجروبەی سندوقی ئیستسمار کە کردوویەتی، یەعنی بۆیە دەبێت ئێمە قسە لەسەر ئەوە بکەین ناکرێت ئێمە یاسایەك فەرامۆش بکەین کە پەرلەمانی کوردستان دەری کردووە بۆ چارەسەرکردنی کێشەی نیشەجێ بوون، لە سولفەی عەقار کەبەڕاستی ئەویش یەکێکە لەو هەنگاوانەی کە دەتوانێ چارەسەری کێشەی

نیشتەجێ بوون بکات، من پێم وایە بڕی دیاری کراو زۆر کەمە، من هەمیشە ئەو پرسیارەم لەلا دروست دەبێت، ئێمە 17٪ی عیراق وەردەگرین، بۆ دەبێت لە ناوەند بڕی دیاری کراو زیاتر بێت لەلای ئێمە کەمتر بێت؟ کە دێتە سەر بەرژەوەندی و دابەشکردنەکە قسە لەسەر نەتوانینی جێ بەجێ کردنی ئەوە دەکەین کەچی لە ناوەند بە هەمان بودجە 30 ملیۆن دەدرێت، ئەمە خاڵێکە بەلامەوە گرنگە کە پێویستە ئێمە هەر شتەك بەرژەوەندی هاووڵاتی تیدایە لەو نیسبەتەی کە لە عیراق بەرمان دەکەوێت بەو یەکسانیە دابەشی بکەین بەو ئیمتیازەوە کە پەیوەندی بە هاووڵاتیەوە هەیە، لایەنێکی تر کە بەلامەوە گرنگە جیاوازی نەکردنە کە برادەران و هاوکاران زۆر تەئکیدیان لێی کردەوە، جیاوازی نەکردنی شارولادێیە، بۆ دەبێت لە خانوو، لە ئاوەدانکردنەوە، لە کاتێك دا لایەنی فەرامۆش کراوی تر هەیە کە ئەو پێویستی بە ئاوەنداکدرنەوەی زیاترە، ئێمە وەکو شار مامەڵەی لەگەڵ ناکەین، من پشتیوانی ئەوە دەکەم کە هیچ جیاوازیەك لە بەینی شارو لادێکان نەکرێت، چونکە ئامانجی ئێمە یەعنی لە پێش خستنی وڵاتەکەی خۆمان نەهێشتنی جیاوازی نێوان لادێ و شارە، ئەمە جگە لەو خاڵانەی کە پەیوەندی بە کەرتی کشتوکاڵ و کەرتی پیشەسازی هەیە کە پشتیوانی هەڤاڵانم دەکەم لەوەی کە پێیان وایە کە ئەم بڕە لە بودجەی ئیستسمار کەم بکرێتەوە بۆ سەر کەرتی کشتوکاڵ و کەرتی پیشەسازیش، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، کاك کاروان کەرەمکە.

بەڕێز کاروان صالح احمد رسول:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

منیش بۆ هەمان مەبەست لەگەڵ ئەو 250 ملیارە نیم، بۆ ئەوەی کە تەجروبە دەری خست کە ئەو پرۆژانەی کە بۆ سندوقی نیشتەجێ بوون لە ساڵی ڕابردوو و لە ساڵانی تر تەرخان کرابوو ئەزمەی نیشتەجێ بوونی کۆتایی پێ نەهێنا، ئەوانەی کە سوودمەند بوون لەو خانووانە، بەڕاستی ئەوانە بوون کە خاوەنی خانووبەرە بوون و خاوەنی ئیمکانیەتەکان بوون، هاووڵاتیانی کەم دەرامەت کەمترین موستەفید بوونە لەو مەسەلەیە، وە بە دەرەجەی یەکەمیش کۆمپانیاکان موستەفیدی یەکەمن لەو بوارەوە، بۆیە پێشنیار دەکەم 150 ملیار لەو 250 یە بێتە سەر بڕگەی 3 بۆ قەرزی خانووبەرە، سەدی سەد پشتیوانی لەو برادەرانە دەکەم کە پێیان وایە ببێت بە 30 ملیۆن وەکو عیراقی لێ بێت، بۆ ئەوەی هاووڵاتی بە ئیسراحەتی خۆی بتوانێ خانووەکەی تەواو بکات، 50 ملیاریش بێتە سەر بڕگەی 5 بۆ پرۆژەکانی کەرتی کشتوکاڵی کە بەڕاستی کەرتێکە کە ئەهمیەتی خۆی هەیە لەو وڵاتەی ئێمە، چونکە ئێمە وڵاتێکی تاحەدێك کشتوکاڵین کە تا ئێستا لەو بوارەدا کشتوکاڵ لە ئاستێکی زۆر نزم دایە، 50 ملیارەکەی دیکەش بۆ سەر بڕگەی 6 کە لە بڕگەی 6 دا 50 ملیار بۆ پاڵپشتی بەرنامەی وەبەرهێنانی وەزارەتی کشتوکاڵ و 50 ملیاریش بچێتە سەر سەرچاوە ئاویەکان، بەڕاستی لە وڵاتی ئێمەدا ئەهمیەت دان بە سەرچاوە ئاویەکان و گلدانەوەی............ .

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز خۆی چوار بڕگەیە، نە پێنجەم و نە شەشەم، ئەو بڕگەیە کامەیە؟ مەبەستت چیە؟ ئەگەر ڕوونی بکەیەوە، بەڵێ کاک عونی؟

بەڕێزعونی کمال بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

مەبەستی ڕاپۆرتەکەیە جەنابی سەرۆك.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

باشە، کاك کاردۆ کەرەمکە.

بەڕێز کاروان صالح احمد رسول:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بۆیە بەڕای من 50 ملیار بە تەنها بۆ سەرچاوە ئاویەکان دابندرێت، چونکە سەرچاوە ئاویەکان لە ئەنجامی ئەوەی کە ئێمە لە وشکە سالی تووشی کۆمەڵێك گرفتی زۆر بووینەوە و هاووڵاتیانمان و ژینگەی وڵاتەکەمان و کشتوکاڵ و گەشتوگوزار و سامانی ماسی و ئەوانە، بەڕاستی زۆر پەیوەندارن بە سەرچاوە ئاویەکان، بۆیە 50 ملیار تایبەتمەند بکرێت بە سەرچاوە ئاویەکان، جگە لە 50 ملیارەکەی کە بۆ کشتوکاڵ داندراوە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، ڤیان خان کەرەمکە.

بەڕێز ڤیان عبدالرحیم عبداللە عبدالرحیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بە نیسبەت ئەو ماددەیە کە ئێمە قسەی لەسەر دەکەین، دەتوانین ئیشارەت بە ئەوە بدەین کە گەورەترین کێشە لەم هەرێمەی ئێمە دا قەیرانی نیشتەجێ بوونە، ئەهمیەتیش لەو بودجەیە کە ئێمە ئێستا موناقەشەی لەسەر دەکەین، پێویستە بە جدی قەیرانی نیشتەجێ بوون چارەسەری پێ بکرێت، ئەهمیەت لە نووسینی ئەم ماددەیە تەنها نووسینەکەی نیە کە 350 ملیار دینار دابین بکرێت بۆ چارەسەری قەیرانی نیشتەجێ بوون، بەڵکو ئەهمیەتەکە لە ناوەڕۆکەکەیەتی، ئایا بە فعلی ئەم 350 ملیارە بە جدی تەرخان دەکرێت بۆ چارەسەری قەیرانی نیشتەجێ بوون؟ ئایا ئەو بڕەی کە تەرخان کراوە بەو شێوەیە دەبێت کە هەموو چینەکان لەم هەرێمەی ئێمەدا بتوانن ئیستیفادەی لێ بکەن؟ هەم خەڵکانی هەژار و چینی ناوەند؟ ئایا حکومەت دەتوانێ ئەو کۆمپانیایانە کە دەتوانن ئیشتراك بکەن لە جێ بەجێ کردنی پرۆژەکان؟ دەتوانن بدرێت بەو کۆمپانیایانەی کە تەنها تەمەنیان 2 ـ4 ساڵ نەبێت، یان زەویەکی زۆریان بۆ تەرخان بکرێت یەعنی ببێتە هۆی بەفیڕۆدانی ئەم پرۆژانە و پەککەوتنی پرۆژەکان لەبواری جێ بەجێ کردندا پێویستە حکومەت بتوانێ بە کوالێتی باش و بەچاودێریەکی باش چاودێری بکات، پاشان دابین

کردنی ئەو زەویانە بە شێوەیەك بێت کە زۆرترین کێشەی نیشتەجێ بوون چارەسەر بکات لەم هەرێمەی ئێمەدا، بە نیسبەت دیاری کردنی ئەو نرخی شوقەکانیش پێویستە بە شێوەیەك بێت کە هەموو چینەکان بتوانن ئیستیفادەی لێ بکەن، بە نیسبەت بڕگەی 3 کە باس لە دابین کردنی قەرزی خانووبەرە دەکات، من پشتیوانی ڕایەکەی کاك کاردۆ دەکەم کە بتوانین ئێمەش بە پێی یاسای ژمارە 7ی عیراقی لێ بکرێت کە باس لە سولفەی عەقاری عیراقی کە 30 ملیۆن دینارە، ئەمیش بۆ زیاتر پشتیوانی لە شارو قەزاو ناحیە و گوندەکان بێت و هەموویان بەو شێوەیە بێت کە بۆ ئەوەی زیاتر ببێتە هۆی ئاوەدانکردنەوە، بە نیسبەت بڕگەی 2 و 5 کە باس لە بانکی پیشەسازی و کەرتی کشتوکاڵی دەکات، من بە هەمان شێوە داوادەکەم ئەمەش زیادبکرێت، چونکە هەر دوو ئەو سێکتەرەی کە باس دەکرێت لە هەرێمی کوردستان دا تا ڕادەیەك دواکەوتوویی بە خۆیەوە دەبینێت، بۆیە پێویستە ئێمە لەسەر بودجە جەخت لەسەر ئەوە بکەینەوە کە ئەم بودجەیە زیاد بکرێت، بۆ زیاتر بەرەوپێش چوون و بووژانەوەی کەرتی کشتوکاڵی و ڕەخساندنی بوار بۆ بەرەوپێش چوونی بانکی پیشەسازی دا، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، کاك گۆران کەرەمکە.

بەڕێز گۆران ئازاد محمد عبداللە:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دیارە ستراتیجیەی حکومەت لەم ماددەیەدا ئەوە ڕوون دەبێتەوە کە هەوڵ دانە بۆ چارەسەرکردنی کێشەی نیشتەجێ بوون لە هەرێمی کوردستان، ئەمیش بە تەرخان کردنی 350 ملیار لەلایەك بۆ سندوقی نیشتەجێ بوون و لەلایەکی تر لەسەر سولفەی عەقاری، من بەڕاستی پشتیوانی لە سندوقی نیشتەجێ بوون دەکەم لەوەی کە لە سندوقی نیشتەجێ بوون خەڵکانی کەم دەرامەت و خەڵکانی بێ زەوی دەبن بە خاوەن خانوو، ئەمە لەلایەك، لەلایەکی ترەوە هانی خەڵك دەدەین کەوا فێری ژیانی نیشتەجێ بوونی ستوونی بن، کە ئەمەش بۆ ئایندەی ئەم هەرێمە زەویەکی زۆر دەگەڕێتەوە بۆ نەوەکانی داهاتوو کە نابێتە هۆی فراوان بوونی مەساحەیەکی زۆر و جێ بوونەوەی کەمترین خەڵك لەناو ئەو مەساحەدا، جگە لەوە خزمەتگوزاری کە بۆ ئەم خانووانە دابین دەکرێت کە دەبێتە ئەرکی کۆمپانیاکان کە ئەمەش ئەرکی حکومەت لەم لایەنەدا سووك بێت و زیاتر بپرژێتە سەر خزمەتگوزاری تر، بەڵام من گومانم نیە سەرجەم ئەندام پەرلەمان و هەموومان موتەفقین لەسەر ئەوەی ئەم ماددەیە بە شێوەیەك دابڕێژرێت کە چارەسەی کێشەی نیشتەجێ بوون لەم هەرێمەدا بکات، بەڵام ئەوەی وامان لێ دەکات کە بەشێکمان بە گومانەوە سەیری ئەم ماددەیە بکەین، کە بریتیە لە هەندێ هەنگاوی ڕابردوو کە کوالیتی خانووەکان باش نەبووە و سعریان بەرز بووە وەك پێویست نەبوونە، بەڵام ئەو هەنگاوەی ئێستا هەیە، ئەوەی ئێمە بیزانین هەنگاوێکی تازەیە و هیچ ڕێنمایی و وردەکاریەك لە بەرچاوی دەستی ئەندام پەرلەمانەکان دا نیە، وە

لەبواری عەمەلی دا ئەو خاڵە باشانەی گوتمان جارێك نەهاتووەتە بەرچاومان بزانین ئەم هەدەفانە تەحقیق بووە یاخود نا؟، ئەم هەنگاوەش وابزانم بۆ ساڵێك نیە و بۆ ماوەی 10 ساڵ بەردەوام دەبێت، بۆیە من پشتیوانی دەكەم كە هەنگاوێكی باشە، بەڵام لەبەرئەو خاڵانەی كەوا ئاماژەم پێی دا، پێم باشە 50 ملیاری كە لەبەرئەوەی ئەم ساڵ هەنگاوێكی سەرەتاییە بگوازرێتەوە بۆ سولفەی عەقاری و وابكرێت سولفەی عەقاری زیادبكرێت، ئەگەر ئەو ئەهدافە باشانە ئەم ساڵ تەحقیق بوو و گومان تیا نیە سەرجەم ئەندام پەرلەمانان لە ساڵی داهاتوو داوای زیاتری ئەم مەبلەغە دەكەن، بە نیسبەت سولفەی عەقاریش من پشتیوانی لە رەئیەكەی لیژنەی قانونی دەكەم كەوا زیادبكرێت و جیاوازی نەهێڵدرێت لەنێوان شارو شارۆچكە و لادێكان، زۆربەی ئەندام پەرلەمانەكان باسی ئەوەیان كرد كە باسی نەهێشتنی جیاوازی دەكەین بۆ هێنانەدی دادپەروەری كە نەبێتن، بەڵام ئێمە لەگەڵ ئەوەشدا پێویستە مەسەلەی ئەو 100 مەتریە لە بودجەشدا یەك لابێتەوە كە لە سلێمانی هەیە و لە هەولێر و دهۆك نیە، ئەمە هەم مۆركی دوو ئیداریە و هەم جیاوازی هەیە لەو مەسەلەی ناعەدالەتیە، بۆیە پێدانی سولفەی عەقاری بە مەسەلەی 100 مەتری لە هەموو شارەكان دا هەبێت، بە نیسبەت بواری كشتوكاڵیش من نازانم ئەگەر وەك پێشنیار یان وەك پرسیار بیكەم لەو سندوقی بانكی كشتوكاڵی لەساڵانی ڕابردوو كە وشكەساڵی بوو جوتیاران قەرزیان كردووە لەم بانكە و بەهۆی وشكەساڵیەوە تاوەكو ئێستا ئەم قەرزە نەدراوەتەوە و حكومەت ڕای گرتووە، واتە لێی خۆش نەبووە بەڵكو ڕاگیراوە، ئەگەر مەبەستمان ئەم ساڵ بووە لە ساڵانی داهاتوو گرنگی دانە بە بواری كشتوكاڵی، من پێشنیاری ئەوە دەكەم و داوایەكی واش هاتووە بەردەم بەڕێزتان لەم پەرلەمانەوە، ئێمە كە سەردانی ئەم دێهاتانەمان كردووە ئەم قەرزەیان لەسەرەو ناتوانن بیدەنەوە، لەبەرئەوە لەو قەرزەیان خۆش ببن لەم ساڵدا، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس، كاك قادر كەرەمكە.

بەڕێز قادر حسن قادر حسن:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

بە گشتی پشتگیری لە ماددەكە دەكەم، بەڵام سەرەتا پرسیارێكم هەیە لەبەڕێز وەزیری دارایی كە ئایا ئەم پارەیە لە چ سەرچاوەیەكەوە هاتووە؟ لە زمنی بودجەی هەرێمی كوردستانە یاخود سەرچاوەكەی شوێنێكی ترە؟ چونكە ئەگەر وابێ با لێرە باس نەكرێت لە شوێنێكی تر موناقەشەی بكەین، پاشان لێمان كەم دەكرێتەوە ئەگەر لە بودجەی هەرێم نەبێت، هەروەها پێشنیار دەكەم 50 ملیار بخرێتە سەر سلفەی عەقار، ئەو بڕە پارانەی كە بۆ كەرتی كشتوكاڵ و بانكی پیشەسازی دیاری كراوە، من بە كەمی دەزانم، چونكە ئەو دوو بوارە هەردووكی یەكیان لەوەی تریان گرنگترە، بەڵام ئەوەی بە لای منەوە زۆر گرنگە، ڕێگا چارەیەك بدۆزرێتەوە بۆ ئەو شارۆچكە و گوندانەی بە تایبەتی كە لە شریتی حدودیەكان لەسەردەمی ڕژێمی بەعسی گۆڕبەگۆڕ ڕاگوێزرابوونەوە تاوەكو ئێستاش سەنەدە و تاپۆی خانووبەرە و موڵك و

ئەملاكیان وەكو پێویست نیە، كەواش بێت مومكینە ئـەو سلفەی عـەقارە نەیانگرێتـەوە، بۆیـە مـن لێـرەوە پێشنیار دەكەم كە ڕێگا چارەیەك و میكانیزمێك بدۆزرێتەوە كە شمولی ئـەوانیش بكات، ئاوەدانكردنـەوەی ئەو شوێنانە زۆر تایبەتمەندی خۆی هەیە و، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس، كاك فاضل بەشارەتی كەرەمكە.

بەڕێز فاضل محمد قادر:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

بەڕاستی لەلایەن ئەندامانی پەرلەمان زۆر باس لە مەسـەلەی كـەمی یـان زۆری ئـەو بودجەیـە دەكرێـت بـۆ دوو مەبەستی زۆر گرنگ كە لـە كوردسـتان پـێم وایـە زەروریـاتی زۆر گـەورەن بـۆ هـەرێمی كوردسـتان، بـە حەقیقەت من پێم باشترە بـاس لـەوە بكرێـت كـە مـن بەڕاسـتی نـاوێرم بڵـێم زۆرە یـان كەمـە، چونكە بـە حەقیقەت ئەو بودجانەی لە رابردوو بۆ پرۆژە خزمەتگوزاریەكان سەرف كـراوە لـە ڕاسـتی دا موسـتەفیدی یەكەم كۆمپانیاكانن و بردوویانە لەو بودجەیەی كە بۆ ئاوەدانكردنەوەی كوردستان یان بۆ خەڵكی فـەقیر و هەژار بـۆ بنیادنانـەوەی ژێرخـانی ئـابووری لـەم هەرێمـە، بەڕاسـتی مـن ئەوەشـی دەگێڕمـەوە بـۆ نـەبوونی چاودێری دارایی لەم وڵاتە و لەهەمان كاتدا من پێم خۆشە بە واقعی ئەوە بڵێم، بەڕاستی لەلایـەن زۆربـەی خەڵكی كوردستانەوە گومان لە بەرپرسە باڵاكانی هـەرێمی كوردسـتانیش دەكرێـت لـە بـێ دەنگیـان و قەپـە گەورەیەی كە كۆمپانیا زەبەلاحەكان لە ئەو بودجەیە دایـدەگرن كـە بـۆ ئاوەدانكردنـەوە و بـۆ ئیسـتیفادەی خەڵكی فەقیر و هەژار دایدەگرن، بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان بەڕاستی ئەوەی كە باس دەكرێت لـە مەسـەلەی سولفەی عەقار من پشتیوانی لە ڕای ئەو بەڕێزانـە دەكـەم و پـێم وایـە بەڕاسـتی ئێمـە وەكو حـەق دەبێـت پێمـان وابێـت و بمانـەوێ ژێرخـانی ئـابووری ئـەم وڵاتـە ئـاوەدان بكرێتـەوە دەبێـت تموحێـك لەبـەردەمی لادێكانی كوردستان دروست بكەین، ئەو كۆچەی پێچەوانە دروست بكەین كە ئێستا زۆربەی زۆری لادێكـانی كوردستان چۆڵ كراون، هەموو دەزانین و زۆربەی كات لە كەناڵەكانی راگەیاندن لـەناو میـدیاكان بـاس لـەوە دەكرێت كە گوایە هەرێمی كوردستان تەنها دووكاندارەكە كوردە، ئەمە زۆر كات ئەم وشـەیە بـەكارهاتووە و بەكاردێت، لە حەقیقەت دا ئەگەر ئێمە بمانەوێ ژێرخانی ئابووری خۆمان بنیادبنێینەوە بەڕاسـتی دەبێـت ئیهتمام بە ئاوەدان كردنەوەی لادێكان بدرێت، بـەڵام لێـرە كەمیـەتێك بـەلادێكان دراوە لەگـەڵ ئـەوەی لـە سولفەی عەقار حەقی شار زیاتر حیساب كراوە لەوەی كەحەقی لادێ،   هەموومان دەزانین ڕۆڵی لادێكان لـە رابردوو و لە بەردەوام بوونی بزووتنەوەی رزگاریخوازی كورد، لادێكان چۆن بوونـە گـەورەترین كەرەسـتەی شۆڕش و گـەورەترین زەخیـرەی شـۆڕش، بۆیـە داواكـارم و پێشـنیار دەكـەم ئەگـەر ئیهتمـامی زیـاتریش بـە لادێكان نەدرێت وەكو شار حیسابی بۆ بكرێـت، لەبـەر ئـەوە ئەمـە مـن بـە حـەقێكی ڕەوای دەزانم و تمـوح دەخرێتە بەردەمی لادێكان بۆ ئاوەدان كردنەوە، خـاڵێكی تـر كـە پـێم باشـە بـاس بكرێـت، بەڕاسـتی چـەند ساڵێكە نەك تەنها ئەم ساڵ، باس لە دروست كردنی بەنداو دەكرێت بۆیە مەبەسـتم ئـەو عـەدەدەی بودجـە

کە 350 ملیار دینار دیاری کراوە، بەڕاستی من پێشەکی ئیشارەتم پێیدا کە نالێم زۆرە یان کەمە، بەڵام هەمووومان دەزانین ئەمساڵ گەورەترین سامانی ئاو لە دەست هەرێمی کوردستان دەرچوو، ئەگەر ئێمە ئەو بەنداوانەی لەڕابردوو باس دەکرێت دروست بکرانایە هەم بۆ ئاوەدان کردنەوەی لادێکانە، هەم بۆ دێراو کردنی زەویە کشتوکاڵیەکان، ئەو سامانە گەورەیەکە ئەمساڵ کە خوای گەورە بە ئێمە و بە هەموو جیهانی بەخشی ڕاستیەکەی ئێمە هیچ ئیستیفادەیەکمان لێی نەکردو لە دەستمان دەرچوو، لایەنێکی تر ڕاستیەکەی مەسەلەی کشتوکاڵ کە بە حەقیقەت باسی ئەوەی کە کشتوکاڵ لە کوردستان هەمووومان دەزانین کە ئێستا و چەند ساڵێکە بەڕاستی دەتوانم بڵێم لە ساڵی 1991 ەوە بە هۆی نەبوونی وەبەرهێنان لە کوردستان، کوردستان ئێستا بووەتە سەرچاوەی نەخۆشی، چونکە لە وڵاتێکی زراعی ئەگەر وەکو ئەوەی هەمووومان بینیمان بە تایبەتی لە پێرار لە مناسەبەی سیانزە بەدەری ئێران کیلۆیەك تەماتە چووە تەقریبەن چوار تا پێنج هەزار دیناری ئێستای خۆمان، ئەگەر بەراوردی بکەی لەگەڵ سکەی سویسری چەند دەکات؟، ئەگەر وەکو جاران بوایە خەڵك دەتۆقی لەوەی کیلۆیەك تەماتە بچێتە ئەو حەدە، لەبەرئەوە بە حەقیقەت ئەمە غەدرێکە لە خۆمانی دەکەین، بۆیە من هیوادارم لە مەسەلەی کشتوکاڵیش ئیهتمامێکی تەواو بە مەسەلەی کشتوکاڵ بدرێت لە کوردستان، چونکە ئەوە دەبێتە بناغەیەکی ئەساسی بۆ ئاوەدان کردنەوەی کوردستان و رزگاربوونی خەڵکی کوردستان لەو قەیرانە و بەو گرفتاریەی کە خەڵکی کوردستانتێی کەوتووە لە هەموو ڕوویەکەوە، لەڕووی پەلەوەر، لەڕووی زەوی و زراعەت، هەتا لەڕووی گۆشت، یەعنی ئێستا دەچین گۆشتی چەند ساڵی بەرازیل دێنین و لەم وڵاتە سەرف دەکرێت، لەهەمان کات دا هەمووومان بینیمان لە ڕابردوو کوردستان سەرچاوەی گۆشت و زەوی و زراعەت و هەموو ئەو پێداویستیانە بووە بۆ وڵاتانی دەوروبەریش، ئەمەش بە حەقیقەت ناکرێت هەر ئەمساڵ بدەینە دەست ساڵێکی تر و جوتیارانیش هەر لە چاوەڕوانی دابن، ئاخر قسەم ئەوەیە بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان، پێشنیار دەکەم کەوا سەندوقێکی قەرەبوو بۆ جوتیاران لە کوردستان دابندرێت، چونکە هەمووومان دەزانین ساڵانە دەیان خەلە و خەرمانی خەڵك دەسووتێ و کەس............ .

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

تکایە وەرە سەر بابەتەکە، ئێمە باسی تەخسیسی پارەیەك دەکەین بۆ خانوو ئایا بکرێت، باشە یان نا کەمە یان زۆرە، سەرچاوەکەی لە کوێیە؟ ربح دێتە سەری یان نا؟ کوردستان چەند پێوەی مەربوتە؟ تۆ باسی ئەوانە بکە، ئەوە مەسەلەیەکی ترەو لە وەختێکی تر، ، کاك فاضل کەرەمکە.

بەڕێز فاضل محمد قادر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، کاك عمر هەورامی کەرەمکە.

بەڕێز عمر صديق محمد ابراهيم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من سەرەتای قسەکانم بە ئاراستە کردنی پرسیارێکە لە جەنابتان و لە لیژنەی یاسایی دەست پێ دەکەم، ئەویش ئەوەیە بڕی بودجەی تەرخان کراو بۆ ئەمساڵ بۆخەرجیەکان (یانزە ترلیۆن و چوار سەد و سی و دوو ملیار و سەد و حەفتا و شەش ملیۆنە)، بڕی داهات (سێ سەد و چل و هەشت ملیار و شەش سەد و حەفتا و نۆ ملیۆنە)، وەعەجزەکەشی (هەشت سەد و سی و پێنج ملیارە)، ئەو بڕەیەی کە ئێستا لەبەردەستمانە 350 ملیار لە هیچ کام لەم خاڵانەی سەرەوەتان کە ئاماژەم پێیدا نیە؟ ئایا لەڕووی یاساییەوە وارده لەناو یاسای بودجەی هەرێمی کوردستان بڕێك هەبێت کە نە لە خەرجی و نە لە داهات نە لە عجز هەبێت؟ وە ئەگەر بڕیارە وەکو قەرز بێت باشتر نەبوو لە ماددەی یەکەمی پرۆژەی بودجە باسی لێوە بکرابایە کە حکومەت بە نیازە 350 ملیار قەرز بکات؟ وە ئەگەر بە نیازن قەرز بکەن لە چ بانکێك دەکرێت ئەو قەرزە؟ بە چ ربحێك و بە چەند ساڵ ئەم پارەیە دەدرێتەوە؟ بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان، ئەگەر بڕیارە، ئەگەر ئاساییەو یاساییە، ئەم بڕە قەرز بکرێت بەپێی ئەو لێکدانەوەی کە بەخێرایی بۆ ئەم ژمارەیە کردوومە، ئەوە حکومەتی هەرێمی کوردستان ساڵی یەکەم نزیکی(20 -30)ملیار دینار وەکو فائیدە ئەبێ بدات، ئەگەر بڕی فائیدە لەسەر قەرزەکە بە 10٪ بێت ئەبێ ئەوەندە بدات بەو بانکە یان ئەو شوێنەی کە قەرزی لێ دەکات، ئەمە تەنها بۆ ساڵێك، ئەی ئەگەر تۆ قەرزەکەت بۆ 10 ساڵ کرد حەتمەن بڕەکە زیاتر دەبێت، ئایا تەرخانکردنی یان پێدانی ئەم بڕە زۆرە لە سامان و موڵکی خەڵکی کارێکی باشە؟، لەکاتێکدا ئێمە وەکو صندوقی نیشتەجێ بوون، لە ساڵانی ڕابردوو تەجوربەیەکمان هەبوو، تەسەور ناکەم کەم تا زۆر ئەگەر بەراوردی بکەین بەم پرۆژەی کە ئێستا پێشکەش کراوە، زەرەرو زیانی زیاتربێ، من تەسەور دەکەم ئەوەی پێشوو باشتر بوو، لە لیژنەی داراییش کاتێ کە کاك (هێرش محرم) لەوێ هەندێ تەوزیحاتی پێداین بۆمان دەرکەوت کە تاقەتی حکومەتی هەرێمی کوردستان و ئەو کۆمپانیانەی کەوا لەپرۆسەی وەبەرهێناندا بەشدارن، لە حدودی (100 – 200)ملیار دینار بووە لە حدودی 2 ساڵدا، ئەو خانوو ویەکەی نیشتەجێ بوونانەش کە پلانی بۆ دانراوە، لەماوەی ساڵێکدا زۆر کەمتر بووە لەوەی کە ئێستا تەقدیر کراوە، لەماوەی 2 ساڵدا نزیکەی 22 هەزار ئەوەندە یەکەی نیشتەجێبوون بووە، هەروەکو بەڕێزیشی لەدانیشتنی لیژنەی دارایی ئاماژەی پێدا، کە بەشێك لەو یەکەی نیشتەجێبوونانە هێشتا تەواو نەبوون، واتە لەبواری جێبەجێکردنندان، من ئەپرسم ئەم بڕە بەو قەبەییە بۆ لەکاتێکدا توانای حکومەتی هەرێمی کوردستان هەر لەسەرەتاوە دیارە، کە ئەوەندە نیە، بۆ ئێمە ئەم هەموو بارگرانیە بخەینە سەر دەستەی وەبەرهێنان و ئیلتیزام کردنی وەزارەتی دارایی بەپێدانی ئەو بڕەو پێدانی ئەو بڕە، من پێشنیار دەکەم، ئەگەر بڕیارە ئەم بڕە بمێنێتەوە و بەڕا وەرگرتنی بەڕێز وەزیری داراییش، ئایا تاقەتی حکومەت بەفیعلی چەندە بەپێدانی قەرزی خانوو بەرە یان قەرزی سولفەی عەقاری؟، (15) ملیۆن (20)ملیۆن یان (25)ملیۆن؟، ئەم پرسیارە لەبەڕێزیان بکرێت بۆ ئەوەی پەرلەمان بڕیارێك بدات دواتر تەنسیق و هاوکاری

هەبێت لەبەینی پەرلەمان وحکومەت، بۆ ئەوەی دوایی نەوترێت تاقەتی حکومەت زیاتر بووە یان کەمتر بوو، بەڵام پەرلەمان بەو شێوەیە بڕیاری دا، من پێشنیار دەکەم کە حکومەتی هەرێمی کوردستان بەتایبەتی دەستەی وەبەرهێنان بەو تەجروبەی کە هەبوو لە ساڵانی ڕابردوو بەوە پابەند بێت، تا ئەوەی ئەم پرۆژەیە دیراسەتێکی باشتری بۆ بکرێت، چونکە بە حەقیقەت تەرخان کردنی ئەم بڕە هەم لە ڕووی ئیلتیزاماتی مالیەوە حکومەتی هەرێم و هاووڵاتیان بارگرانی مالیان بۆ دروست دەبێت، هەم لەڕووی کۆمەڵایەتی و فەرهەنگی ئیحتیمال دەکات گرفتێك یان کێشەیەك بۆ حکومەتی هەرێم دروست بکەین، چونکە بەپێیی ئەوەی کە بیستوومانە ئەوەشی کە وتراوە لە ڕاگەیاندن، ئەم بڕە زیاتر بۆ ئەو یەکە نیشتەجێبوونانەیە کە عەمودییە، من پرسیار دەکەم ئایا دیراسە لەسەر ئەوە کراوە؟، کەخواستی هاووڵاتیانی کوردستان لە وەرگرتن و نیشتەجێبوون لەیەکەی عەموودی باشە لەڕووی دەروونیەوە ئارامی بۆ دروست کردوون؟، ئایا نەبووە بەهۆی دروست کردن یان زیاد کردنی کێشەی کۆمەڵایەتی؟، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك عومەر نورەدینی، فەرموو.

بەڕێز عمر حمد امین خدر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لەڕاستیدا درێژەدان بەبەرنامەی چارەسەرکردنی نیشتەجێبوون لەکوردستان، بەبەرنامەیەکی گشتی وەکو پرەنسیپێك کارێکی باشە، چونکە جگە لە زۆربوونی ژمارەی دانیشتوان بوونی ئەم قەیرانە ڕەگێکی دەگەڕێتەوە بۆ سیاسەتەکانی ڕژێمی بەعسی ڕووخاو، چونکە دەبینین لەڕابردوودا یەکێك لە سیاسەتەکانی ڕژێم، بریتی بوو لە سیاسەتی کۆچ پێکردنی بەزۆرەملێ و ڕاگواستن، ئەمە بۆخۆی لە ڕووی نیشتەجێبوونەوە، قەیرانێکی دروست کرد کە تا ئێستاش شوێنەوارە سلبیەکانی هەر بەردەوامە، بۆ نموونە لە ناوچە ڕاگوێزراوەکان لە ساڵی 1989 تا ساڵی 1992 دانیشتوانی ئەو ناوچانە لە ماوەی (3 – 4) ساڵ چوار جار خانوویان ڕووخێندراوەو دروست کراوەتەوە، ئەمە بەنیسبەت هاووڵاتیەوە بارگرانیەك بووە تا ئێستاش ئەو ناوچانە لەڕووی مەسەلەی نیشتەجێبوون و ئاوەدانکردنەوە گرفتی تایبەتیان هەیە، بەڵام من پێشنیار دەکەم، لەگەڵ ئەوەی ئەم بەرنامەیە بەردەوام بێت و حکومەتی هەرێمی کوردستان بایەخی پێبدات، بەڵام زیاتر جەخت بکرێتە سەر مەسەلەی سولفەی عەقارو قەرزی خانووبەرە، واتە لەوێ ئەو نیسبەتەی کە دیاریکراوە بەڕێزانیش کە پێشتر ئیشارەتیان پێدا کە قەرزەکە بکرێت بە (100)ملیار ئەمە پێشنیارێکی باشە، بۆ باشە؟ با بپرسین بۆ باشە؟ کە ئەم ڕێژەیە زیاد بکرێت، یەکەم: ئەگەر ئێمە ئێستا بێین بەراورد بکەین لەگەڵ ساڵی ڕابردوو، دەبینین داواکاری هاووڵاتیان، موعامەلە کردنیان بۆ وەرگرتنی قەرزی خانووبەرە، چەندین بەرامبەر زیادی کردووە، بەبەراورد لەگەڵ ساڵی ڕابردوو، بەتایبەتی دوای ئەوەی کە پەرلەمانی کوردستان و لیژنەی ئەوقاف و کاروباری ئایینی لەگەڵ حکومەتی هەرێمی کوردستان هەوڵیاندا مەسەلەی ڕیبا چارەسەر بکرێت، ئەمە وای کردووە کە هاندان زۆر بووە بۆ وەرگرتنی قەرزی

خانووبەرە، خاڵێکی تر ئەوەیە لە مەسەلەی وەرگرتنی قەرزی خانووبەرە، هاووڵاتی ڕەغبەتی خۆی تەحقیق دەکات لە دروست کردنی جۆری خانووەکەی، واتە لەڕووی نەخشەوە، لەڕووی بەشداری کردن لە جێبەجێ کردنی خانووەکەی خۆی، ئەمە دەرگا دەکاتەوە لەبەردەم هاووڵاتیان، چونکە دەبینین لە هەرێمی کوردستان هەندێ هاووڵاتی بە کۆمەك خانوو دروست دەکەن یان بەخۆیان دروستی دەکەن، کە ئەمەش لەڕووی تێچوونیشەوە، ئەگەر قەرز بدرێت کەمتر لەسەر هاووڵاتی دەکەوێت، خاڵێکی تر ئەوەیە کە لەڕێگای سولفەی عەقارەوە دروست کردنی خانوو پرۆسەکەی خێراتر تەواو دەبێت، بە بەراورد لەگەڵ ئەوەی کە کۆمپانیاکان دەیکەن، لەگەڵ ئەوەشدا ئەو موشکیلەی کە بەڕێزان پێشتر باسیان کرد، مەسەلەی 100 مەتری و 200 مەتری ئەوە چارەسەر بکرێت، چونکە پارە دەدرێت لەسەر ئەساسی دروستکردنی خانوو نەك لەسەر ئەساسی ئەوەی کە زەوییەکەی چەندە؟، بۆیە تا ئێستاش دەبینین یەکێك لەو گرفتانەی کە هاووڵاتیان بەدەستیەوە دەناڵێنن مەسەلەی خانووی 200 مەتریە کە دابەشی دەکات بۆ دوو خانووی 100 مەتری، ئەبێ یەکێکیان تەنازول بکات بۆ ئەوی تریان، ئەمە گرفتێکە لە دائیرەکان لە وەرگرتنی سولفەی عەقاردا، بەربەستێکی گەورەی دروست کردووە پێویستە ئەمە چارەسەر بکرێت، هەروەها تەئیدی ئەو ڕەئیەش دەکەم کە بەڕێزان کردیان، باسیان لەوە کرد کە جیاوازی لەنێوان شارو لادێکاندا نەمێنێ بۆ ئەوەی ئەمە بکرێت بە بەشێك لە هاندان بۆ ئاوەدانکردنەوەی گوندەکان، لەگەڵ ئەوەشدا پێویستە دامو دەزگا پەیوەندیدارەکان لەناو حکومەتی هەرێمی کوردستاندا تەعلیماتێکی ورد دەربکەن بۆ ئەوەی کە شریتە حدوودیەکان ئەوەی کە باسکرا، ناوچە ڕاگوێزراوەکان لەگەڵ لادێکان لە مەرجی تاپۆ ئیستیسنا بکرێن، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك عیماد، فەرموو.

بەڕێز عیماد محمد حسین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

یەکەم: لەسەرەتا پشتگیریا وێ بۆچوونێت دکەین، کوا هاتیە ئازراندن ژ لایا ژمارەکا ئەندامێ پەرلەمانی، سەبارەت دیار کرنا سەرچاوەت ڤێ برێ پارەی، چونکە سەرچاوەکە بۆمە ڕوون نیە؟، ئەگەر ژ 17٪ێ لە بودجە بیتن، ئەڤە تشتەکی دییە، ئەگەر ژی نە، جهێ پرسیارێیە، دووەم: سەبارەت پێشنیارا هەردوو لیژنەیەن یاسایی و دارایی، پێشنیار دکەم ڤێ ڕەنگێ بت، (200)ملیار دینار بێنە تەرخانکرن بۆ مەبەستێن پشتگیریا پرۆژەت سندوقا نیشتەجێبوونێ، (100)ملیار دینار بێنە تەرخانکرن بۆ تەعزیز کرنا قەرزێ عەقاریی، برێ پارە پێشنیار کری بۆ تەرخانکرنا قەرزا عەقاری لە پارێزگەهاو قەزا وناحیاو گوندەکان وەکی ڤیت، ڕێنماییا تایبەت بۆ وەرگرتنا قەرزێ عەقاری بێنە دارێتن، سەبارەت بەو دەڤەرێن تەسوییەو تاپۆ لێ نەهاتیە کرن، بەڕاستی وەکی مە ئیشارەت پێدای، سەرچاوەیا ڤێ پارەیا بۆمە ڕوون نینە، ئەگەر ژێ 17٪ ێ بودجا هەرێما کوردستانێ نەبیتن، بۆمە گومانێك یا دروست بوویە ئەڤە

ئیحتیماله قەرزەك بیتن، ئەگەر قەرزیش بیتن بەڕاستی مە ناچارین ئیتیجاها ئاخافتنا خۆ بەرەڤ ئاراستەیەکی دی ببەینەوە، بۆمە هەندەك و كۆمەڵێك پرسیارا دیار بوویە، ژوانا ئایا ئەگەر قەرز بیتن، ئەڤ قەرزە ل کام بانقێ هاتیە وەرگرتن؟، دوو: ئەگەر ئەڤ بانقە هی ناوخۆیە یان هی بیانیە، سێ: ڕێژا فائیدەی چەند بیت؟، چار: بۆ ماوەیا چەند سالآنە؟، پێنج: كۆیە گشتیە فائیدەی بۆ ماوەی قەرزی دەبیتە چەند؟، ئومێدەوارم ئەڤ چەند پرسیارا بۆمە بێتە ڕوونکرن، سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

شەونم محمد، فەرموو.

بەڕێز شونم محمد غریب:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئەو تێبینیانەی کە هەم بوو زۆبەی زۆری لەلایەن هاوڕێکانمەوە باسکراو پێویست ناکات دووبارەی بکەمەوە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

هاوڕاز خان، فەرموو.

بەڕێز هاوڕاز شێخ احمد:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

لەسەرەتادا بەڕاستی منیش هەر بەوە دەست پێدەکەم ئەم سەرچاوەی پارەیە دیار نیە؟، ئەمەمان بۆ ڕوون بکرێتەوە زۆر باشە، ئەم ماددەیە بەڕاستی ماددەی (19) ماددەیەکی زۆرگرنگە، پەیوەندی بەژیانی یەکە یەکەی هاووڵاتیانەوە هەیە، من وا ئەزانم بابەتێکی هێندە گرنگە، چونکە ئێستاکە خەڵك چاوەڕێ دەکات لێرەدا بڕیارێکی چۆن دەدرێت لەسەر ئەو بابەتە، بەنیسبەت خاڵی یەکەم بەڕاستی ئەو بڕەی کە بۆ صندوقی نیشتەجێبوون دانراوە، من پێم وایە ئەمە نیوە بکرێت، من پێم وایە ئەم بڕە زۆرە، لەبەر چەند هۆکارێك بەڕاستی، یەکەم: من پێم وایە ئەو خانووانەی کەوا لە ڕێگای صندوقی نیشتەجێبوونەوە کراون و لەڕێگای کۆمپانیاکان کە زۆریان بردووە کەموکورتی زۆریشی تێدا بووە، دووەم: بەڕاستی مەرجی زۆر قورسی تێدا بووە، کە هاووڵاتی ئاسایی نەیتوانیوە ببێتە خاوەنی خانوو، سێیەم: ئەو خانووانە وەکو پێویست بەڕاستی نەیانتوانیوە کێشەی نیشتەجێبوون چارەسەر بکەن، لەبەر ئەوە من پێم باشە، نیوەی ئەوە بخرێتە سەر خاڵی سێیەم کە پێشینەی خانووبەرەیە، من ئەوە زۆر بەپێویست دەزانم، پێشینەی خانووبەرە، ڕاستیەکەی ئەوەیە کە تاکو ئێستا تەفعیل نەکراوە، لەبەر چی؟، لەبەر چەند هۆیەك، هۆی یەکەم: لەبەر ئەوەی سووی لەسەر بووە، خەڵکێکی زۆر نەیانتوانیوە سوودی لێ وەربگرن و پارە وەربگرن لەبەر مەسەلەی سووەکە، هۆی دووەم: پارەکە خۆی لەخۆیدا کەم بووە، هۆی سێیەم: وەکو هەولێر من تا دوێنێش لەگەڵ بەڕێوەبەری بانکی خانووبەرە قسەم کردووە، ئەو بڕە پارەیە کە (12)ملیۆنە بۆ

(200)مەترە، یەعنی دوو کەس ڕێك دەکەون لەسەر ئەوەی کە (200)مەتر بکڕن، ئەگەر هەر کەسێك گەڕەکە تازەکانی هەولێر ببینێ دەبینین لە 85٪ تا 90٪ی خانووەکان (100)مەترن، لەبەر ئەوە خەڵك توانای ئەوەی نیە، کە زەوییەکی (200)مەتری بکڕێت، ئەم بڕە پارەیەش بۆ (200)مەترە، دێن بەدووکەس دەیکڕن، پاشان کێشە لەوە دروست دەبێت کە دەبێ یەکێ لەوانە تەنازول بکات بۆ ئەوی تر لە (12)ملیۆنەکە، ئەگەر وەری بگرێت، لەوەدا کێشە دروست دەبێت لەوانەیە یەکێکیان تەنازول نەکات، بۆیە هەندێکی هەر وەریناگرن، ئەو خەڵکەی کە پێم وایە (200)مەتر ئەکڕێ و ئیمکانیەتی هەیە بکات بەخانوو، بێگومان ئیمکانیەتێکی باشی هەیە، لەبەر ئەوەی زۆربەی ئاستی ژیانی هاوولاتیان لەوەدایە، کە من وتم لە 85٪ تا 90٪ی من گەڕەکەکانی هەولێرم تەماشا کردووە، بۆیە من پێم باشە بۆ تەفعیل کردنی ئەم کارە، کە ئێستا جێگای دەستخۆشیە کە سووەکە هەڵگیراوە، ئێستا خەڵکێکی زۆر زەوی هەیە بەس بۆی ناکرێ بەخانوو لەبەر ئەو هۆیانە، یەکەم: بڕەکەی زیاد بکرێت لە (25 – 30) ملیۆن کەمتر نەبێت، دووەم: کێشەی خانووی (100)مەتریش لە هەولێر چارەسەر بکرێت، واتە ئەم پارەیە بۆ خانووی (100)مەتریش بدرێت، دوا پێشنیارم ئەوەیە کە ئێمە کێشەیەکمان هەیە، ئەو کچەی کەوا بەخێوکەری خێزانەکەیەتی، بەهەر هۆکارێك لە هۆکارەکان ئەم بووە بە بەخێوکەری خێزانەکەی، لەکاتێکدا کە زەوی هەیە، بۆی نیە ئەم پارەیە وەربگرێت، بەپێیی ئەوتەعلیماتەی کە هەیە ئەم پارەیە وەرناگرێت، بۆیە داوا دەکەم ئەو کەسانەی کە پێویستیان بەم پارەیە هەیە با وەریبگرن، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

دکتۆر بەشیر، فەرموو.

بەڕێز د. بەشیر خلیل تۆفیق:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لەسەرەتادا گومان لەوە نیە، کە چارەسەر کردنی کێشەی نیشتەجێبوون شتێکی زۆر چاکەو جێگای دەستخۆشیە، لەبەر ئەوەی ئەمڕۆ لەکوردستاندا یەك لە کێشەو ئاریشە گەورەکانمان مەسەلەی نیشتەجێبوونە، بەڵام مەسەلەی نیشتەجێبوون چەند گرنگە، گرنگتر ئەوەیە کە ئێمە ئاگاداری مەسەلەی ئابوری خۆمان بین، یەعنی ئەوەندەی کە قازانج دەکەین، زەرەرو زیانەکان لە قازانجەکان زیاتر نەبێت، ئینجا چ لایەنی ئابووری بێت، چ لایەنی ئایینی بێت، چ لایەنی کۆمەڵایەتی بێت، چ لایەنەکانی تر بێت، بۆیە من دەڵێم ئەو پارانەی کە دیاریکراوە، ئەو پارانە بۆ صندوقی نیشتەجێبوون یان بۆ سولفەی عەقار، بەلای منەوە کەم بۆ بەرژەوەندی هاوولاتی دەگەڕێتەوە، زیاتر بۆ بەرژەوەندی وەبەرهێن دەگەڕێتەوە، بۆ بەرژەوەندی کۆمپانیاکان دەگەڕێتەوە، بۆیە پێویست بەوە دەکات دیسان پێداچوونەوەیەکی باشی بۆ بکرێت، چ لە ئالیەت و میکانیزمی دانی پارەکان چ لە موراعات کردنی یان موتابەعە کردنی کوالێتی دروست کردنی ئەم خانووانە، هەندێ مەرج لە دانی پارەکان هەیە، بەڕاستی مەرجەکان موجحیفن، مەرجەکان ناداد پەروەرن، یەکێك لەوانە لە پرۆسەی هاوسەرگیریدا نەبووبێت، واتە شووی نەکردبێ یان

ژنی نەهێنابێ، پارەی نادرێتێ، لەم نزیکانە چەند کەسێکە ئافرەت و پیاو هاتنە لای من و داوایان کرد، لەتەمەن بەسەرچوو بوون، لەبەر ئەوەی پرۆسەی هاوسەرگیرییان ئەنجام نەداوە، ناتوانن ئەم قەرزە وەربگرن، هەرچەندە زەویشیان هەیە، بۆیە ئەمە شتێکی نادادپەروەرە، بۆیە پێویستە ئەوانە هەمووی بگرێتەوە، شووی کردووە یان نەیکردووە، بیدرێتێ، دەستخۆشی لەهەموو لایەنە پەیوەندیدارەکان دەکەین کە لەلادانی سوو (ریبا) بەشدار بوون، کە ئەمە بوو بەهۆی ئەوەی کە خەڵکێکی زۆر روو لە وەرگرتنی ئەو پارەیە بکەن، بەڵام دیسان دەڵێمەوە بەداخەوە مەرجێکی تریان تێدا داناوە کەوا مەرجی شەریکەی تەئمینە، کە ئەویش برە پارەیەکی زۆرە، ئیلزامیشە، ئەمە لەلایەنی شەرعیەوە مشتومرێ زۆری لەسەرە، زۆربەی زانایان ئەمە بەشتێکی شەرعی دانانێن، کە مەسەلەی تەئمین هەبێت، بەڵام دەکرێ ئەمە شتێکی ئیختیاری بێت، بۆ جەبری بێت، کەسێك دەیەوێت بۆ خۆی با خانووەکەی خۆی تەئمین بکات، ئەگەریش ئەو کۆمپانیایە مەبەستی لەو تەئمینە ئەوەیە کە زەمانێك بۆ قەرزەکەی خۆی دابنێت، ئەوە زەمانەکە نەفسی خانووەکەیە، یەعنی خانووەکە خۆی حجزی لەسەرە، نافرۆشرێت تا پارەکە تەواو نەبێت، کەواتە خانووەکە بۆ خۆی زەمانە، پێویست بەزەمانەکەی تر ناکات، من پێم وایە، پێشنیاریش دەکەم، کە صندوقی دووەم، کە صندوقی یەکەم لە ساڵی 2009 دەستی پێکرد، وابزانم تا ئێستاش بەردەوامە، چونکە تا ئێستاش هەر دەدرێت و خانوو دروست دەکرێت، ئێستا ئەوەی کە ئێمە باسی لێوە دەکەین ئەمە صندوقی دووەمە، یەعنی صندوقی 2010یە، ئەم صندوقە، یەکەم: من پێشنیار دەکەم ڕابگیرێت، جارێ تەنفیز نەکرێت تا ئالیەت و میکانیزمی جێبەجێکردنەکانی نەیەت بۆ پەرلەمان، تا بزانین چۆن جێبەجێ دەکرێت، بەچ شێوازێك جێبەجێ دەکرێت، دووەم: تا بزانین سەرچاوەی ئەم پارانە لەکوێوە دێت؟، چۆنیش دێت؟، چۆنیش سەرف دەکرێت؟، دیارە ئەمە باسکرا کە ئەو (350)ملیار دینارە، سەرچاوەکەی دیار نیە، من نەك ئەو (350)ملیارە، بەڵکو من دەڵێم نزیکەی (830)ملیار دینار، کە لەم یاسایەدا هاتووە، سەرچاوەکەی دیار نیە، بۆ نموونە، ئەو (150)ملیار دینارەی کە دانراوە بۆ دروست کردنی قوتابخانە نموونەییەکان لە زمنی میزانیەکەدا نیە، ئەو (120)ملیار دینارەی دانراوە بۆ تەنمییە، ئەویش دیار نیە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

تکایە، وەرە سەر بابەتەکە نەك ئەوانەی کەتێپەڕین و چوون، فەرموو.

بەڕێز د. بەشیر خلیل تۆفیق:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەرچاوەی پارەکان بەدیار بخرێن، بزانین ئەم پارانە لە کوێوە دێن؟، ئەگەر ئەمانە لە بەعزێك لە بانکەکان بەقەرز وەرگیراوە، یەعنی حکومەت بەقەرزی وەرگرتووە، بۆ ئەوەی خانووی پێ دروست بکات بۆ هاووڵاتیان، با بزانین ئەمە بە فازانجی چەندە؟، ئەمە خۆی شەرعەن مشتوومڕێکی لەسەرە، لەوانەیە ئەمە ریبا بێت و ئەوەش دەکرێ لەوەختی خۆیدا باسی لێوە بکرێت، بۆیە بەراستی داوا دەکەم لیژنەی دارایی پێمان بڵێ ئایا ئەم فازانجە زۆرو زەبەلاحە، کە نزیکەی (2)ملیار دۆلار زیاتر دەکات، لە ماوەی ئەو

(10)ساڵەدا، کەوا حکومەت خۆی پێوە مولزیم کردووە، بیدات بەو بانقانە، ئایا ئەمە لەقازانجی ئێمەدایە یان نا؟، لەقازانجی کوردستانە یان نا؟، ئایا ناکرێت ئەو قازانجەی کەوا دەدەرێت بەو کۆمپانیایانە کە نزیکەی (70)هەزار زیاتر یەکەی نیشتەجێبوون بەس بە قازانجەکان دروست بکرێت بۆ خەڵکی کوردستان، باشە بۆ ئەمە بۆ خۆمان باشتر نیە، لە جیاتی ئەوەی قازانجەکەی بدەین بە کۆمپانیاکان و بانقەکان، با قازانجەکە حکومەت خۆی بیکات بە خانوو بۆ هاوولاتیان، لەپاشان بەدیلی تر، ئەگەر هەر ڕێگا نیە، یەعنی لابد هەر ئەبێ ئەو بانقانە بێن وتەداخول بکەن، با بانق بۆ خۆی بێت خانووەکە دروست بکات، بە قیست بیفرۆشێت بەخەڵکی، ئەمە ڕێگاو بەدیلێکی زۆر چاکترە، بۆیە من پێشنیار دەکەم صندوقی دووەم نەچێتە بواری جێبەجێ کردنەوە، تا ئەمانەمان بۆ ڕوون نەبێتەوە، یان تا ئەم پرۆژەیە نەیەتە پەرلەمانەوە، ئەگەر ئەمەش لە زمنی میزانیە نیە، باشە بۆ لەزمنی میزانیە موناقەشە دەکرێت، بۆ لێرە موناقەشە دەکرێت؟، دەتواندرێت ئەمە بە قانونێکی تر بێت، یان بەداوایەکی تر بێت، لەپاش باسکردنی میزانیە ئەمە بێتە پەرلەمان و باسی لێوە بکەین، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

دکتۆر ئەرسەلان، فەرموو.

بەڕێز د. ارسلان بایز اسماعیل:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

یەکەم: دیارە هەموومان دەزانین مەسەلەی سوکنا، کە لەکوردەواری خۆماندا پێیی دەڵێن سوکنە چەند موهیمە، ئینسان ئەگەر لەدەرەوە برسی بێت، هەرچی مەشاکیلێکی هەبێت، کە چووەوە بۆ ماڵەکەی خۆی بۆڵە بۆڵی کرێچی بەسەرەوە نەبێت چەند نەفسیەن مورتاح دەبێت و مەشاکیلەکانی تەقریبەن چارەسەر دەبێت، بۆیە ئەبێت ئێمە بە هەموو توانای خۆمان هەوڵی ئەوە بدەین سوکنایەك بۆ هاوولاتیانی کوردستان دابین بکەین، بەلام ئەو سوکنەیە چۆن دەبێت؟ ئەبێت ئێمە دیراسەی بکەین، هاوکاری و هەماهەنگی بکەین لەگەڵ حکومەتی هەرێمی کوردستان بۆ چۆنیەتی دروست کردنی ئەو سوکنەیە، بەمەرجێك پارەکەی نەچێتە گیرفانی کۆمپانیاو ئەوملاو ئەولا، ئەبێ صیغەیەك بدۆزینەوە بۆ ئەوەی چۆن ئەو سوکنەیە دروست بکەین، هاوولاتیانی کوردستانی خۆمان، هەروەکو برادەرێکیش باسی کرد، حکومەتەکانی عێراقی چۆن توانیوویانە بەشێکی زۆری دیهات وشارۆچکەکانی ئێمە تەخت بکەن، بۆیە سوکنەکە زۆر گرنگە، دووەم: نەبووە هەموو شتەکان بەیەك ئاست گەشە بکەن، حەتمەن شتێك پێشتر دەکەوێت لە گەشە کردن، ناکرێ ئێمە بڵێین هەموو بوارەکانی ئاوەدانکردنەوە، کشتوکاڵ، صناعە، خوێندنی باڵا، هەمووی بەیەکەوە گەشە بکات و لەسەر یەك ئاست بن، چونکە یەکێك هەر پێش دەکەوێت، بەلام دەبێ جۆرێك تەنسیق لەنێوانیان هەبێت، بۆ ئەوەی فەرقەکەی نێوانیان زۆر نەبێت، بۆیە زۆر تەبیعیە، کە شتێك پێش شتێکی تر گەشە دەکات، ئینجا دەربارەی ئەوەی کە ئێمە لیژنەمان هەیە لە پەرلەمان، لیژنە

ئاوەدانکردنـەوەمان هەیـە، لیژنـەی داراییمـان هەیـە، لـە داهـاتوودا لیژنـەی چـاودێری دارایـیش دروسـت دەکەین، حکومـەتی هـەرێمی کوردسـتان خـۆی چـاودێری هەیـە، ئـەبێ ئێمـە ئـەوە بکـەین چـۆن چـاودێری دروست کردنی ئەو خانووانە بکەین؟، بۆ ئەوەی خەڵکی تێدا نیشتەجێ بێت، لەبارەی سولفەی عـەقار مـن پێم باشە، پێش ئەوەی تەحدیدی سولفەی عەقار بکەین، با حکومەت دیراسەی ئەوە بکات و پەرلـەمانیش هاوکاری بکات، نرخی دروست کردنی خانوویەك لەم ناوچەیە بۆ ئەوناوچەیە چەند فەرقی هەیە؟، هەندێ ناوچە هەیە دەستی کرێکار فەرقی هەیـە، هـەرزانترە، گواسـتنەوەی مـەواد لەهەنـدێ جێگـا هـەرزانترە وەك لەجێگایەکی تر، کڕینی مەواد لە هەندێ شوێن هەرزانترە وەك لە هەندێکی تر، لەبەر ئەوە مـن پـێم باشـە دوای دیراسەکردنی ئەو مەسـەلانە، ئینجا ئێمـە تەحدیـدی ئـەوە بکـەین، کـە ئایا خانوویـەك چـەندی تـێ دەچێت، لـەبارەی دروسـت کردنـی خانووەکەشـەوە کـە کـێ دروسـتی دەکات؟، پارەکـە دەدەیـت بـەخۆی یـان شەریکەیەك دروستی دەکات، ئەوە دەتواندرێت دیراسە بکرێت، بەڵام لەگەڵ ئەوەشدا ئەی ئێمە کەی بـەرەو شارو شارۆچکەی هاوچەرخ بڕۆین؟، کەی دەستی پـێ بکـەین؟، هـەر بڵێین کوردسـتان هێشـتا وەخـتی مـاوە، لەبەر ئەوە دەبێت ئێمە ڕەچاوی ئەوە بکەین، کە بەرنامەی شارەوانیەکان جێبەجێ بکەین، بەلانی کەمەوە با بەرنامەی شارەوانیەکان ڕەچاو بکەین لەبارەی خانووەکان، ئیلتیزامێکیشمان هـەبێت لـەبارەی چـۆنیەتی گەشەکردنی شارو شارۆچکەکان لەسەر ئاستێکی تازەتر، من پێشنیاری ئەوەش دەکـەم بـۆ جێبـەجێ کردنـی ئەو مەسەلانە لەدوای قبـوڵ کـردن و ڕەزامەنـدی پەرلـەمان بـۆ ئـەم ماددەیـە، هاوکـاری هـەبێت لیژنەیـەك هەبێت لەنێوان وەزارەتی ئاوەدانکردنەوە، یان ئەو وەزارەتەی یـان ئـەو هەیئەتـەی کـە ئـەو شـتانە دروسـت دەکات، لەگـەڵ لیژنـەی دارایـی یـان ئاوەدانکردنـەوەی پەرلـەمان، بـۆ جێبـەجێ کردنـی ئـەو ماددەیـە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ئێستا جەنابی وەزیری دارایی داوا لەبەڕێزت دەکەین کەوا ڕوونکردنەوە بدەیت لەسەر ئەو پرسیارانەی کـە ئەندامە بەڕێزەکان کردیان لەجەنابت، فەرموو.

بەڕێز شێخ بایز تاڵەبانی(وەزیری دارایی):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دیارە زۆر پرسیار کرا، ئێستا ئەوەی من دەمەوێت وەڵامی بدەمەوە، تەبعەن کاك هێرشیش ئەمڕۆ ئامادەیە لێرە، بـۆ ئـەوەی یارمـەتی دەرمـان بێـت بەتایبـەتی، لەگـەڵ جـەنابی وەزیـری پلانـدانانـدا، ئـەویش وەڵامـی پرسـیارەکانی تـر دەداتـەوە، ئـەم پڕۆژەیـە بەگشتی وەکو پڕۆژەیـەك، وەکـو سیسـتەمێك هاتـە ئەنجومـەنی وەزیران، لە ئەنجومەنی وەزیران دیراسەت کرا، ئیقـراری لەسـەر کـرا، ئینجـا ئـەم فەقەرانـە لـەم ماددەیـەدا پێشنیاز کرا، کە باس لەوە دەکرێـت سـیولەی ئەمـە ئایـا پارەکـە دانـراوە یـان دانـەنراوە؟، عادەتـەن ئەمانـە تەخصیصە، تەخصیص ماوەیەکی دیاریکراو سەرف نابێت، ئێمە ئەگـەر بێینـە سـەر مەسـەلەی سیولە، کـە هەموو جارێکیش باسمان کردووە، ساڵەکە دابەشی (12)دەکرێـت(12)کـەش زۆر جـار بەسـێ جـار سـیولەی

مانگێكمـان بـۆ دێـت لـە ساڵێكدا، سـیولەی نەقـدی قـەت نـەلێرەو نـە لـە عێراقیشـدا هەیـە، عادەتـەن لـە تەخصیصدا دەبێت ئەمە، بۆیە ئەمە سەقفی ئەعلای تەخصیص كە ئـیقتراح كـراوە، كـە سـەقفی ئـەعلای تەخصیصـەكە دانـراوە، لـەزمنی ئـەوە بەچـەند سـاڵ ئـەو ئیشـە تـەواو بێـت، بەچـەند مـانگ تـەواو بێـت، بەتەدریج لێی سەرف دەبێت، باس لەوە دەكرێت ئەم پارەیە لە میزانیەدا نیە، لەكوێ قـەرزكراوە، بەڕاسـتی ئێمە جارێ وەكو حكومەتی هەرێمی كوردستان ناتوانین هـیچ قـەرزێك لـە هـیچ شـوێنێك وەربگـرین، ئـەوە ئیشوكاری حكومەتی فیدرالی مەركەزییە، ئەو پارەی كەئێستاكە هەیە هەروەكو وتم لەیەك فەترەدا سەرف نابێت، لەناو ئیحتیاتاتی وەزارەتی داراییدا سـەرف دەبێـت، ئـەوەی كـەباس دەكرێـت، ئێسـتاكە ئێمـە بۆچـی وەكو عێراق ئـەو پارەیـە، ئـەو سـولفەیە نـادەین؟ وەكو بەغـداد، بـۆ لـە 17٪ وەردەگـرین، دیـارە ئێمـە پـار ڕوونمـان كـردەوە پێشـتریش هـەر ڕوونمـان كردۆتـەوە، ئـەمجارە كـە وەزیـری دارایـی عێـراق هاتـە هـەرێمی كوردسـتان، لـە كـۆنگرە ڕۆژنامەوانیەكـەی خۆیـدا باسـی كـرد، وتـی هـەتاكو ئێسـتا كوردسـتان لـە 17٪ی وەرنـەگرتووە، لـە 12٪ی وەرگرتـووە، بـەڵام مـن ئـەڵێم لـە 12٪ كـەمتر، چـونكە كـە میزانیـەی عێـراق وەردەگیرێت هەموو نەفەقاتی سیادی وحاكیمەی لێ دەردەكرێت، ئەوكاتە لـە 17٪ی ئـەدرێت بەكوردسـتان، لەڕووی ئەوەی كە بۆچی ئێمە وەكو عێـراق (30)ملیـۆن نـادەین، یەكـەم: لـەلای ئێمـە ئێسـتا حـەز دەكـەم بزانن، سەرەتا لە عێراقدا فازانجێكی زۆر خراوەتە سەر ئەو پارەی كە دەدرێـت، ئـەو فازانجـە لەكوردسـتاندا تەقـەبول نـەكرا، ئـەوە بـوو لەسـەرعەقاریش لادرا، دوای ئـەوە ئێمـە مـەجالمان زۆر زۆر هەیـە بـۆ زیـاتر پێشكەش كردنی خەدەمات بەهاووڵاتیان، لە هەموو ڕوویەكەوە، هەتا لەڕووی دائیرەكانی خۆشمانەوە، لەبەر ئەوەی لێرە ئەمن وئیستقرار هەیە، هەر پارێزگایەكیش لە پارێزگانی ئێمە ئێستا بێین موقارەنـەی بكـەین، لەگەڵ یەكێك لەپارێزگاكانی جنوب و ناوەڕاست ئەبینین 10 بەقەد ئەوێ ئیش كراوە، ئەوەش مانـای وایـە ئەو پارەی كە هـاتووە، فیعلـەن بـۆ ئیشـوكاری حكومـەتی هـەرێم سـەرف كـراوە، لەهـەموو كابینەكانـدا، جـا لەبەر ئەوە ئەو ئەمن و ئیستقرارە، هۆكارە بۆ ئەوەی كە ئێمـە توانیومانـە هەرچـەندە ئەوەشـی كـە كـراوە بەنیسبەت میللەتی خۆمان بەكەمی دەزانین و پێویستە زۆر زۆر زیاتریش بێت، بـۆ حـەلی ئـەو مەسـەلەیە بۆ ئەوەی ئێمە بتوانین ئەوانەی كە ڕەغبەتیان هەیە، ئەو قەرزە وەربگرن بەو فائیدەی كە ئێستا لەسـەری هەیە لە عێراق، ئێمە داوامان كرد لەوەزیری دارایی، موافەقەتیشی دەربڕی و نووسراویشمان نووسیوە دوای ئەوە، تاوەكو وەزارەتی دارایی كە بانكی ڕەشیدو بانكی رافیدەین بێنە كوردستان، لێرەو دوو فەرع بكەنەوەو ئەو فەرعانە بتوانن ئەو پارانە سەرف بكەن بۆ هاووڵاتیان بەو شەرت و شروتەی خۆیان لـە زیمـنی ئـیش و كاری خۆیان دەبێت، ئەمە لەلایەك، دوای ئەوە ئەو ئیحتیاتەی كە ئێستا لە وەزارەتی دارایـی عێـراق هەیـە، ئەو سیولەی كە ئێستا لە وەزارەتی دارایی عێراقدا هەیە، نە ئەو سیولەمان دەدەنێ وەكو باسم كرد، نە ئەو ئیحتیا تەشمان هەیە، كە ئێمە بتوانین ئـەو جـۆرە قەرزانـە بدەینـەوە، بەنیسـبەت ئـەو مەسـەلەی كـە بـاس دەكرێت دەڵێن سەد مەتری، بەڕاستی ئێمە لە زۆر شوێن بە سەد مەتری ئێمە پارەمـان داوە وەكـو سـولفەی عەقاری بە زەوابت و دەیدەین وەكو وەزارەتـی دارایـی، لـە مەرجـەكانی ئێمـە یـەك مـەرجی تێدایـە دەبێـت

ئیجازەی بینای هەبێت، ئەو ئیجازەی بینایە سەبەبە، بێ ئیجازەی بینایە نادرێت، ئەو ئیجازەی بینایە وەزارەتی شارەوانی لە هەندێك لە شارەكان و ئەوانە ئەو ئیجازەیە نادات بە سەد مەتری، دیارە لەگەڵ تەصمیمی ئەساسی ئەو شارانە ناگونجێت، بۆیە نایانداتێ، ئەوەی كە گونجاوەو ئیجازەی بینایەی پێ دراوە، ئێمە ئەوەمان داوە پێی، واتا ئەو پارەیەمان پێ داوەو بۆشیان سەرف دەكرێت، من هەر ئەوەندەم هەبوو ئەگەر پرسیاری تر هەبێت، ئێستا كاك دكتۆر عەلی و برادەران ئەگەر جەنابت ئەمر بكەیت، ئەوە وەڵام دەداتەوە.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

نوقتەی نیزامی كەرەم بكە، پاشان.

بەڕێز نەسرین جمال مصطفی:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

من ناوم نووسی بوو ناوم نەخوێندرایەوە، ئەمە دووەمین جارە دووبارە دەبێتەوە.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

دڵنیا بە عەمدی نییە، بەڵام ناوی خۆت بڵێ و قسەكانیشت بكە.

بەڕێز نەسرین جمال مصطفی:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

دیارە لەسەر ئەم ماددەیە زۆر باس و قسە كراو، بەڕێز وەزیری مالیەش روون كردنەوەیدا لەسەر سەرچاوەی ئەو پارەیەوە، بەڵام من لێرە پرسیارێكی ترم هەیە، كە دەڵێین باسی عەجز دەكەین، ئێمە هەشت سەدو سی و پێنج ملیار دینارمان هەیە عەجزە، لێرەش كە پاشەكەوت هەبێت لە وەزارەتی مالیە، لەو پاشەكەوتە ئەو عەجزە تەقریبەن بەشێكی ئەو عەجزە پڕ نەكاتەوە، ئەمە خاڵێك.

لەسەر ماددەكانی تر، من پشتیوانی بۆچوونەكانی كاك كاردۆ دەكەم، ئەگەر ئێمە بمانەوێت خێزانە كەم دەرامەت و هەژارەكان سوود لە پرۆژەی نیشتەجێ بوون بكەن، دەبێت گرنگی بدەین بەو پرۆژە نیشتەجێ بوونانەی كە لە پەرلەمانی كوردستانەوە دەرچووە، چونكە ئەوە زیاترین خەڵكی كەم دەرامەت سووی لێ دەبینێت.

لەسەر مەسەلەی قەرزی خانووبەرە، سولفەی عەقار، دیارە سولفەی عەقار حكومەت خۆی چەند مەرجێكی هەیە بۆ ئەوانەی كە سولفەی عەقار دەدات بە هاووڵاتیان، یەكێك لەو مەرجانە قانونیە، تاپۆیە، هەر چ زەویەك تاپۆی نەبێت سولفەی نادەنێ بیكاتە خانوو، كەواتە ئەمە زیاترین ژمارە لەناو شارەكان سوودمەند دەبێت، قەزاو گوندو ناحیەكان لەبەر ئەوەی تاكو ئێستا كێشەی تاپۆیان هەیەو یەكلایی نەكراوەتەوە بۆیان سوودمەند نابن، ئەوە خاڵێكە حەقە ئێمە بەزووترین كات چارەسەری ئەو كێشەیان بۆ بكرێت و جیاوازیش نەبێت لەنێوان سولفەی شارەكان و قەزاو ناحیەو گوندەكان كە دەدرێت.

خاڵی چوارەم/ دەمەوێت ئاماژەی پێ بدەم لەسەر مەسەلەی ئەو پەنجا ملیار دینارەیە، کە بۆ بووژاندنەوەی کەرتی کشتوکاڵ تەرخان دەکرێت، دیارە بووژاندنەوەی کەرتی کشتوکاڵ، واتا بووژاندنەوەی کوردستان، ئەو بودجەیەی بۆ وەزارەتی زراعە دانراوە زیاترین تەرخان کراو بۆ سەرچاوە ئاوییەکان، ئەوە خۆمان هەموو لایەکمان دەزانین کشتوکاڵ مەرجێکی سەرەکی بۆ گەشە کردنی کشتوکاڵ و مەسەلە ئاودێریەکانە هەتاوەکو نەتوانین ئاو دابین بکەین، سەرچاوە ئاوییەکانمان زیندوو بکەینەوە، ناتوانین کەرتی کشتوکاڵ گەشەی پێ بدەین، هەر خۆی لە خۆیدا کەرتی کشتوکاڵیش چەند کەرتێکی تری لێ دەبێتەوە، وەکو کەرتی سامانی ئاژەڵداری و بەیتەرە، کەرتی خزمەتگوزارییان هەیە، کەرتی دارستان و پاوەن و باغداریان هەیە، ئەم کەرتانە هەمووی رەبتی بە یەکەوە هەیە، ئەگەر ئێمە بتوانین بودجەی کەرتی کشتوکاڵی زیاد بکەین و کەرتی کشتوکاڵی گەشە پێ بدات بەو کەرتانەی کە هەیە، ئەو کاتە بە دڵنیاییەوە کشتوکاڵی وەڵاتەکەمان گەشە دەکات و زیندوو دەبێتەوەو هەلی کاریش زیاتر دەرەخسێت بۆ هاووڵاتیان و تەئسیریش دەکاتە سەر کەرتی پیشەسازی، لە هەمان کاتیشدا دەبێت بە سەبەبێکی رەئیسی بۆ گەڕانەوەی خەڵك بۆ گوندەکانیان، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

نوقتەی نیزامی کەرەم بکە.

بەڕێز کوێستان محمد عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

مـن نوقتە نیزامیەکەم لەسەر وەڵامەکەی بەڕێز وەزیری داراییە، لەسەر ئەو سێ سەدو پەنجا ملیار دینارەیە، دیارە بەڕێزیان ئەوەی باس کرد ئەگەر هەڵە نەبم، کە ئەمە لە ئیحتیاتی وەزارەتی دارایی ئەم پارەیە دادەنرێت، بەڵام ئەگەر بەراوردی بکەین لە بەینی ئەو پارەیەی کە بۆ وەزارەتی دارایی دانراوە لەگەڵ ئەم پارەیە یەك ناگرێتەوەو ناگونجێت، ئەمە یەك.

دووەم/ ئەگەر مەبەست ئەوەیە لە ساڵانی داهاتوودا ئەمە تەکمیلە بکرێت، بەڵام ئەم پرۆژەیە لەبەردەمی ئێمە دایە پرۆژەی بودجەی ساڵی 2010یە، ناتوانین ساڵێکی تر پرۆژەیەکی بەردەوامی تر تەعامولی لەگەڵدا بکەین، ئەمە شتێکی عیلمی و حیسابیە، ئەگەر مەبەست لەوەیە وەزارەتی دارایی پێشتر ئیحتیاتی ساڵانی دیکەی هەیە، من ساڵی پارو پێرار خۆم ئەم پرسیارەم لە بەڕێزیان کردووە، کە ئایا ئەم حکومەتەی ئێمە، پارەیەکی ئیحتیاتی هەیە لەبانکدا، لە وەڵامدا گوتی نەخێر، لەبەر ئەوە ئێمە ساڵانە دەبێت تەصفیەی ئەم سولفەیە بکەین، کە لە مەرکەزەوە بۆمان هاتووە، کەواتە ئەوەی ساڵانی رابردووە، نە ئەوەی ساڵانی داهاتووە، نە ئەوەی ئێستایە، ئەی ئەم پارەیە لەکوێیە؟ مـن وای تێگەیشتووم، حەز دەکەم وەڵامەکەی روونتر بێت، بۆ ئەوەی تێ بگەین و سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

جەنابی وەزیر وەڵامەکەت.

بەڕێز شێخ بایز تاڵەبانی/ وەزیری دارایی و ئابووری:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

من هەروەكو پێشتریش باسم كرد، ئەم پارەیە تەخصیص دەكرێت و، مەرج نییە هەمووی بە یەكەوە سەرف بكرێت، ئێمە لە زیمنی حەددی ئەعلای ئەو تەخصیصەی كە پەرلەمان موافەقەتی لەسەر دەكات، ئێمە لە زیمنی ئەوانە بە تەدریج سەرفی دەكەین، ئەوەش لە ئیحتیاتاتی وەزارەتی داراییەوە، راستە ئیحتیاتی وەزارەتی دارایی رەنگە كەم بێت، یەعنی بەو شێوەیە ئەوە راستە، بەڵام ئێمە لەو وفوراتانەی كە لە هەموو شوێنێك دەستمان بكەوێت، ئەگەر دەستمان كەوت، ئەوەش دەخەینە ئەوێوە، بەڵام پرسیاریشم كرد ئەمە پرۆژەیەكی دە ساڵیە، هەرچەندێك لە ساڵێكدا لەو مەبلەغە كەمتری دەوێت ئێستاكە لەو مەبلەغەی كە دانراوە، بەڵام هەتا دە ساڵ پرۆژەیەكە جەنابیان پاشان باسی دەكەن بەردەوام دەبێت، سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

بەڕێز جەنابی وەزیری پلاندانان كەرەم بكە بۆ وەڵامدانەوە.

بەڕێز د.علی سندی/ وەزیری پلاندانان:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

حەز دەكەم پێشەكی هەر ئەوەندە بڵێم، چونكە لەوانەیە وەڵامی زۆربەی ئەو بەڕێزانەی كە قسەیان كردووە، لەوانەیە هەندێكیان وەڵامەكەیان موشتەرەك بێت، لەبەر ئەوە ناوی كەس ناهێنم، پێشەكی ئێمە لەگەڵ حكومەت لەلامان قەناعەتمان بەوە هەیە، كە كێشەی بابڵێین قەیرانی نیشتەجێ بوون شتێكە، واقیعێكە هەیەو ئەمەش ئیتر یەكێكە لە سیناریۆكان بۆ چارەسەر كردنی، ئەگەر زۆر بەكورتی بچمە سەر باس كردنی خەلفیەكەی، یان ئەو شتەی كە روویداوە لە ساڵانی رابردوو، لەوانەیە هەندێك وەڵام بدرێتەوە، لە كابینەی پێشووتردا لە مانگی هەشتی ساڵی 2008 بۆ یەكەمین جار لە تاریخی عێراقدا پرۆژەیەك بەناوی سندوقی ئیسكان دەستی پێ كرد، بە حەقیقەت وەكو برادەران ئیشارەتیان پێدا پێشتر ئەوەی كە هەبووە دوو میكانیزمی تر بووە، یەكیان/ عەرزی عەقاری بووە، ئەوەی تریان كە حكومەت خانوو دروست بكات بەشێوەیەك لە شێوەكان بدرێت بە فەرمانبەر، یان بدرێت بە هاووڵاتیان، ئەم سندوقەی كە دروست كراوەو دەست بەكار بوو ئیستینادی كرد بووە سەر كۆمەڵێك تەحلیلات، كە لەسەر روو پێوێك لە هەموو عێراق ئەنجام درا بوو، بە یارمەتی حكومەتی عێراق و حكومەتی هەرێم بەشدار بوو، بانكی نێودەوڵەتی ئەم روو پێوە بەپێی ئەو تەحلیلاتانەی وەزارەتی پلاندانانی ئەوسا، ئیحتیاجی هەرێمی كوردستان لە یەكەی نیشتەجێ بوون تەقدیر كرا بوو بە نزیكەی سەد هەزار یەكە، هەندێك زیادەش تەبعەن سەدو سی و پێنج هەزار، ئەمە باسی ئێستا دەكەین، یان باسی ساڵێك لەمەوبەرو تاكو ئێستا، بۆ ئەو مەبەستە دیسان هەموو رێگا چارەكان خرانە بەر، كە یەكێكیان ئەم سندوقە بوو، ئەم سندوقەش ئیستینادی ناحیەی قانونیەكەی ئەركەكەی سپێردرا بە دەستەی وەبەرهێنان، بەپێی یاسای

ژماره (4)ی ساڵی 2006 دامەزراوە، ئەوانیش بە کۆمەڵێك ڕێنمایی بۆ ئەم کارە کە بە سەرۆکایەتی ئەنجومەنی وەزیران پەسند کراوە، کە یاسای با بڵێین ڕێنماییەکانی ژمارە (1) بووە پێشەکی، ئێستاش ئەمساڵ ڕێنمایی تر دەرچووە بۆ بەشی دووەم، با بڵێین ڕێنمایی ژمارە (2)ە، وابزانم پاش مشوەرت کردن لەگەڵ بەڕێز سەرۆکی دەستەی وەبەرهێنان، ئەگەر ئێمە هەموو خاڵەکان بەتایبەتی بەنیسبەت سندوقی ئیسکان ئەگەر لە چەند خاڵێکی سەرەکی هەموو مولاحەزەتەکان لە چەند خاڵێك کۆ بکەمەوە، سەبارەت بە تەرخان کردنی گوژمەی گشتی کە چەند بێت؟ یان چەند نەبێتن؟ بەنیسبەتی سەرچاوەکە، ئەوە بەڕێز وەزیری دارایی وەڵامی دایەوە، چەند تەرخان بکرێت؟ یان چەند کەم بکرێتەوە؟ ئەوە بۆ بەڕێزتان بەجێ دەهێڵم، چونکە ڕەئی جیاواز هەبوو، ئەو پێشنیارەی کە هاتووە وازیحە، بەنیسبەت شێوازی تەنفیز کردنی سندوقی نیشتەجێ بوون، وەکو باس کراو برادەرانیش باسیان کرد، کە دوو شێواز هەیە، شێوازێك ئیشی پێ کراوە، شێوازێکی تریش، کە ئێستا ئیقتیراح کراوە لە سەرۆکایەتی ئەنجومەنی وەزیران تەرح کراوە، تەبیعی هەر ئالیەتێك لەمانە مەحاسن و مەساوی خۆی هەیە، ئەوەی کە پێشتر هەبووە، ئێستا نزیکەی سی هەزار وەحدە بەپێی ئەو ڕێنماییە لەسەریان تەتبیق بووەو جێ بەجێ بووە، نزیکەی هەشت هەزار لەم وەحدانەش تەواو بووە لە هەرسێ پارێزگا لە هەولێرو سلێمانی و دهۆك، لە مەرکەزی موحافەزەش و هەندێکیش لە ئەقزیەکانیش، ئەوەی کە دەمێنێتەوە نزیکەی بیست و دوو هەزارە ئەوەش تەحتە تەنفیزە، ئەوە بەپێی ئەو ڕێنماییە قەدیمە دەڕوات کە سیفاتە ئەساسیەکانی ئەوە بووە، کە لەوێ سێ تەرەف موشارك بوون لەناو عەمەلیەکە، لەناو پرۆسەکە، موشتەری، موستەسمیر، لەگەڵ حکومەت، تەجروبەکەش باش بووە، هەندێك کێشەی هەیە، چونکە لەوێ حکومەت سی هەتا پەنجا لە سەد، سی بۆ هەموو کەسێك، پەنجا بۆ مەجموعەیەك شەرائیح، کە گەنجی خوار سی ساڵ، قەیرە کچ، خانەوادەی ئەنفال، ئەمانە مەشمول بوون بە 20٪ی زیاتریشیان بردووە، هەروەها قەزاو ناحیەکانیش ئەمانە 50٪ حکومەت کولفەی خانووەکە دەدات، ئەو یەکەی نیشتەجێ بوونە، خانووە، شوقەیە، تەبیعی نرخی ئەم یەکە نیشتەجێ بووانە لە بیست و شەش هەزار دۆلارەوە دەست پێ دەکات، هەتا پەنجا هەزار، سەقفی ئەعلای پەنجا هەزار دینار بووە، پەنجا لە سەدی ئەم پارەیە حکومەت دابینی دەکرد بەشێوەی قەرزێکی موریح لە خیلالی دە ساڵ لە موشتەرەیەکە دەبڕێتەوە، هەندێك جار دەکاتە مانگی سەد دۆلارو شتێکی وا، لەبەرامبەردا فەرقی ئەمە، تەبیعی ئەمە پێش ئەوەی کە موقارەنەی بکەم لەگەڵ سیستەمی شێوازی نوێ، بە حەقیقەت ئەمە لەگەڵ سولفەی عەقار شتێکی زۆر جیاوازەو ئیجابیاتیشی زۆرترە لە سولفەی عەقار، چونکە لێرە سولفەی عەقار شتێکە، تەجروبەیەکە، وابزانم هەر هەموومان لێی دەزانین، پێویست ناکات بچمە ناو تەفسیلی شێوازی کار کردنەکەی، بەڵام لە سولفەی عەقاردا جیهەتێك کە خەدەماتەکان تەوفیر بکات، یەك جیهەت هەیە ئەویش حکومەتە، ئەگەر حکومەت پێی نەکرا، یەعنی مومکینە خانوو دروست ببێت بەبێ خەدەمات کە رووشی داوە لە عێراق ئەوە زاهیرەیەکی مەعلومە، ئەم پرۆژەی سندوقی ئیسکان ئیمتیازی لەسەر سەرووی سولفەی عەقار ئەوەیە، کە موستەسمیر ئیشەکەی دەکات لە هەمان کاتیشدا مولزەمیشە بە

خەدەمات، یەعنی بەپێی قانونەکە، بەپێی تەعلیماتی سندوقی ئیسکان هەموو خەدەماتەکانیش دەکەوێتە ئەستۆی موستەسمیر، کە ئەوە بار سووکیەکە بۆ حکومەت و شتێکی باشیشە بۆ هاوولاّتیان.

بەنیسبەتی ڕێنماییە نوێیەکان، بابڵێین کە تەبەنا کراوە، تەبیعی یەکێك لە نوقاتی زوعفی ڕێنماییەکانی پێشوو، ڕێنمایی ژمارە یەك ئەوە بوو کە هەتا 50٪ش کە دەدرا لە کۆی گشتی بیست و شەش هەزار، یان پەنجا هەزار، تەبیعی ئەوانەی کە دەمایەوە دەبوایە موشتەری، یان هاوولاّتی خۆی بیدات، کە ئەوەش بۆ هەندێك خەڵك ئەو بڕە مەبلەغەش هەر دیسان کێشە بوو، هەرچەندە مەسەلەن لەوانەیە ڕەقمەکە زۆر گەورەش نییە، بەلاّم بەهەر حاڵ حاڵەتی واش هەبووە، بەس بە کۆی گشتی وەکو باسمان کرد نزیکەی سی هەزار وەحدە بەم شێوازە بەڕێوە چووە، شێوازی نوێ، ئێمە چوار تەرەفمان هەیە لەناو مەوزوعەکە، موشتەرییە، موستەسمیرە، حکومەتە، بانکێکە کە قەرز دەدات بە موستەسمیر لەو حاڵەتەدا، ئیستیفادەی شێوازی کار کردنەکە بەو شێوەیە دەبێت، کە بەڕاستی بەڕێز سەرۆکی دەستەی وەبەرهێنان زۆر تەئکیدی لەسەر ئەوە کردەوە، لەسەر خاڵێك کە تەرحی بکەم، ئەویش ئەوەیە چونکە وابزانم ئاخیر کەس بەڕێز کوێستان خان ئیشارەتی بەوەدا، کە ئیلتیزامی ساڵانەو ئەوانە ئەم پرۆژەیە بەپێی ئەم تەعلیماتە، چونکە ئەوە شتێکە هەر باس دەکرێت ئیلتیزامی دە ساڵی دەوێت، ئەگەر ئیلتیزامی دە ساڵی مەوجود نەبێتن، ناکرێتن پرۆژەکە لەناوەڕاستدا لە وەختێکدا بپچڕێت، چونکە ئیلتیزاماتێك دەکەوێتە سەر حکومەت، تەرەفی موستەفید بە ئیعتیبار هاوولاّتیە لێرە، کە شێوازەکەشی بەو شێوەیە کە 10٪ هەتا 20٪ وەکو سولفەی یەکەم، تەبیعی موشتەری کە دەداتن، ئەوە حکومەت تەکەفولی ئەو مەبلەغە دەکاتن، یەعنی بێ موقابیل 10٪ـەکە دەدرێتن، ئەوەی کە دەمێنێتەوە مەبلەغی ماتەبەقا هەمووی دەکرێت بە ئەقسات، یەعنی لەسەر موستەسمیر واجیبە کە بە ئەقسات بیداتە هاوولاّتی، بەلاّم موستەسمیر کە پارەی بە قەرز هێناوە قازانج دەچێتە سەر ئەو قەرزەی کە هێناویەتی، کە پارەی لە بانکێك بە قەرز هێناوە، ئەو سێ سەد ملیۆنەی کە تەلەب کراوە بەشێکی بۆ ئەو 10٪ دەڕوات، ئەو پێشەکیانە کە 10٪ـە، تەبیعی ئەمەش تەفاسیلی هەیە، ئەگەر لە شوقە بێتن 5٪ زیاتری دەدرێتێ، بۆ ئەوەی تەشجیع بکرێن، کە مەسەلەن شوقە زیاتر بێتن، ئەگەر لە قەزاو ناحیەکان بێتن 5٪ زیاترە، بە هەر حاڵ ئەوە تەفاسیلی خۆی هەیە، ئەو سێ سەد ملیۆنە بەو شێوازە تەقسیم دەبێتن، کە بەشێکی بۆ پێشەکیەکان دەچێت، بەشێکی تریشی بۆ دەعمی فەوائیدی ئەو بانکانە دەچێت، کە پارەیان داوە بە موستەسمیر بۆ ماوەی دە ساڵ، ئەمەش کە کۆ دەبێتەوە، وابزانم هەندێك لەبەڕێزان لەناو قسەکانیاندا ئیشارەتیان بە ئەرقامدا، وەکو گوتمان مودەکە دە ساڵە، یەعنی ئەگەر سێ سەد بێتن بەرنامەکە دە ساڵ بەردەوام بێتن دەکاتە سێ ملیار، بەشێکی لەو سێ ملیارە کە دەکاتە دوو ملیارو شتێك ئەوە دەبێتە ئەرباح، بەلاّم ئەوەی تر ئێمە وەکو مەبلەغ گەورە دێتە بەرچاو، بەلاّم سیستەمی زۆر لەو بەڕێزانە کە مەعلوماتیان هەیە لەسەر دەرەوەی عێراق، چ لە تورکیاوە بگرە هەتا ئەمریکا، هەتا شوێنی تر سیستەمی نیزامی (مۆرگج)و نیزامی ئەوە هەر هەیە، ئەویش ئەوەیە شێوازەکەی، ئینجا ئەو شێوازە یان هاوولاّتی خۆی تەحمولی دەکات، یانیش حکومەت تەحمولی دەکات، مەبلەغەکەش

چەند بێتن ئەوەیە، ئینجا لێرە بە حەقیقەت لەبەر ئەوەش ئیشارەتم پێدا، چونکە ئەمە دیارە بەنیسبەتی ئەم بەرنامەیە گرنگە ئیلتیزامەکە وازیح بێت، ئیلا ئیشەکان هەرچەندێك بێتن، یەعنی سیعەی تەنفیزی ئەمسالٚ بابلێین هەرچەندێك بێت، یەعنی سالٚی ئاینده، بەس ئیلتیزامەکە پێویستە بۆ بەردەوام بوون، ئەگەر ئیجازەم بدەنێ یەك لەحزە، تەبیعی ئیشارەت بەوە درا مەسەلەن ئەمە ئایا ناحیەی ریباو تەئمین، بەڕاستی من مەرجەع نیم بۆ ئەمە، بەلاّم سیستەمی کار کردنەکە وایە، یەعنی ئەو قازانجەی کە دێتە سەر، بابلێین ئەو فائیدەی کە دێتە سەر قەرزەکە لێرە بە حیساب حکومەت تەحمولی دەکاتن، ئیتر ئەوە ناحیەی شەرعیەکەی چی لێ دێت نازانم، بەس حکومەت تەکەفولی ئەوە دەکات، خەڵك نایداتن، بەنیسبەتی کوالیتیش، تەبیعی لە سی هەزار وەحدەی کە دروست کراوە، زۆربەیان کوالیتیان باش بووە، کە پێشتر دروست کراوە، بەلاّم ئەگەر کێشەشیان تێدا هەبێتن، وابزانم شتێکی تەبیعیە ئالیەتی موراقەبەت و ئەوانە پێشتریش ئالیەتەکە هەبووە، ئێستا بە رەسمیش دراوەتە وەزارەتی ئاوەدانکردنەوەو مەسئولیاتەکان تەشخیص کراون، هەروەها سالێکیش زەمان هەیە بۆ هاوولاّتی کە بچێتە ناو ئەو وەحدەیە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

نوقتەی نیزامی کوێستان خان فەرموو.

بەڕێز کوێستان محمد عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەرەتا زۆر سوپاس بۆ روون کردنەوەکەی بەڕێز وەزیری پلاندانان، بەلاّم من نوقتە نیزامیەکەم ئەمەیە، ئەم پرۆژە یاسایە پرۆژە یاسای سالٚی 2010ـەیە، واتا لە رووی حیسابی و یاساییەوە دەبوایە ئەم بڕە چوار ملیارو سێ سەد ملیۆن دینار بوایە، نەك چل و سێ ملیار دینار، کەواتە ئەم پرۆژەیە چوار سەدو سی ملیار دینار، دەبوایە چوار ملیارو سێ سەد ملیۆن دینار بوایە، کەواتە ئەمە ئەگەر حیسابی بۆ بکەین ئەم ماددەیە ماددەی پرۆژە یاسای بودجەی سالٚی 2010 و 2011 و 2012 و 2013و 2014و تا 2020ـە، بۆیە چوار سەدو سی ملیار دینار دانراوە، دەبوایە لە ئەساسدا چوار ملیارو سێ ملیۆن دینار دابنرایە، هەڵەکە لێرەیە، چونکە ئەمە لە رووی حیسابی و یاساییەوە ئەگەر لێکی بدەیتەوە، خۆ ئەمە پرۆژە یاسای دە سالٚ نییە، هی یەك سالە کە سالٚی 2010ـەیە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، کاك عەمەر نوقتەی نیزامی هەیە.

بەڕێز عمر عبدالعزیز بهاءالدین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

مەسەلەی ئەم ماددەیە بەڕاستی چەند پرسیار ورووژێنرا زیاتر لەوەی کە جەنابتان ئیشارەتتان پێ کرد، یەکیان/ وابزانم کاك عومەر هەورامی بوو باسی ئەوەی کرد کە توانای حکومەت چەندە بۆ ئەمە؟ ئەم

مەوزوعە وەکو دوێنێ با نەچین بەسەریدا، پێویستی بە روون کردنەوەی زیاتر هەیە، کە وەڵام موقنع نەبوو بۆ پەرلەمانتار ناچارین پرسیارەکان دووبارە بکەینەوە، باسی سەقفی توانای حکومەت روون بکرێتەوە، ئەو برە ئیحتیاتە کە جەنابی وەزیر باسی لێوە دەکات، چۆن بەگریمانە دەبێت؟ جەنابیان ئاماژەیان بەوە کرد، ئەگەر تەوفیرمان هەبوو چۆن ئێمە دەتوانین بودجە بخەملێنین بە گریمان وبە ئەگەرو بە ئیحتیمالات؟ دوای ئەوە موستەفیدی تر کێیە؟ ئەم قازانجانە بەڕاستی بەرەو کوێ دەچن؟ ئەمانە هەمووی پرسیاری جددین، جگە لەوە کە ئەسڵی ژێر دەرو سەرچاوە لایەزال لای من وەکو ئەندامێکی پەرلەمان لێرە دوای ئەو هەموو روون کردنەوانە روون نییە، سەرچاوەی ئەم برە کوێیە؟ چیە؟ ئەهمیەتی ئیسکان جەنابی دکتۆر ئەرسەلانی باسی لێوە دەکات، وا دەزانم کەسمان نکولیمان لەوە نییە، واجیبی سەرشانی هەموومانە بە پەرلەمان و بە حکومەتەوە، کە گرفتی نیشتەجێ بوون بۆ هاووڵاتیان چارەسەر بکەین، بەڵام وەختێك ئێمە مەجموعەیەك گرفتی تر، یان یاسایی، یان شەرعی، هەم عورفی، هەم ئابووری، من وادەزانم گرفتە ئابووریەکانی زۆر زیاترن لەوانە، یەعنی لە چەند روویەکەوە گرفتی جۆراوجۆر دروست دەبێت، تکایە با بە پەلە نەچین بەسەریداو روون کردنەوەی زیاتر بدرێت، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز دڵشاد فەرموو.

بەڕێز دڵشاد شهاب حاجی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من پێموایە تەوزیحاتی حکومەت بابەتی نوێ هاتنە وجود، کە من باوەڕ دەکەم بەنیسبەتی هەرە زۆری ئەندامانی پەرلەمان ئەم بابەتە هەمووی تازەیە، من بەش بە حاڵی خۆم بۆ من 100٪ی تازەیە، چونکە من خۆم حازر کردووە گفتوگۆ لەسەر میزانیە بکەم کە میزانیەی ساڵێکە، من ناتوانم لێرە بەشداری مەوزوعێك بکەم، کە ئیلتیزامی دە ساڵی ئایندە بخاتە سەر حکومەت، بۆیە بەڕاستی من داوای تەوزیحی زیاتر دەکەم، یان کاتێك بە پەرلەمانتاران بدرێت، یان روون کردنەوەی زیاترمان پێ بدرێت، چونکە ئەوە تا پێشی تەوزیحی حکومەت باس کرا بابەتێك بوو، ئەوەی کە ئێستا لە وجود دایە بە تێڕوانینی من بابەتێکی ترە، کۆمەڵێك گوتنی تر هەن، بەڵام پێم دەگوترێت ئەمانە خارجی نیزامن، بۆیە ناڵێم، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، کاك بورهان فەرموو.

بەڕێز برهان رشید حسین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

یەکەم شت ئێستاش روون نییە لەلامان وەك ئەندامی پەرلەمان مەصدەری مالیەکەی، هی ئەم ماددەیە.

دووەم/ ئەگەر یەك لەسەر دەش بێت وەك بەڕێز وەزیری پلاندانان دەڵێت، یەك لەسەر دە دەکاتە نزیکی چوار ملیار، ئەمە لەلاپەڕەی سێی ئەو تەقریرەی مالیە کە دراوە بە ئێمە، نووسراوە ملیارێك و هەشت

سەدو بیست و دوو هی وەزارەتی مالیە، یەعنی هەر تەختیەی ناکات چوار ملیارەکە، یەعنی من سەر لەم شتە دەرناکەم، بۆ ئەو دوو نوقتەیە، یەك/ مەصدەرەکەی، دوو/ ئەگەر یەك لەسەر دەش بێت، دەکاتە چوار ملیار، نەك ملیارێك و هەشت سەدو بیست و دوو، داوای تەوزیح دەکەم، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك دکتۆر عەلی کەرەم بکە.

بەڕێز د.علی سندی/ وەزیری پلاندانان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

هەر تەعقیب لەسەر مولاحەزەی بەڕێز کاك دڵشاد شەهاب، وابزانم لە جەلسەکانی پێشتریشدا حاڵەتی وا روویدا، یەعنی هەندێك تەفاسیل هەیە بە حەقیقەت لەلای وەزیری مەعنی، یان دەزگای مەعنی، بەپێی مەعلوماتی من لیژنەی دارایی و ئابووری لەگەڵ بەڕێز کاك هێرش موحەرەم سەرۆکی دەستەی وەبەرهێنان دانیشتوون، ئەم تەفاسیلەی کە باسم کرد بەحەقیقەت ئەمانە تەعلیماتن کەدەردەچن، تەعلیماتیش لە شوێنێکی تر دەردەچێت، بەس ئەو تەعلیماتە بەپێی تێگەیشتنی من ئەمە هەمووی لەگەڵ بەڕێزان ئەندامانی لیژنەی دارایی و ئابووری باس کراوە، یەعنی لەبەر ئەوە ئەگەر هەندێك لە برادەران مەسەلەن وەکو کاك دڵشاد ئیشارەتی پێ دەدات، ئەگەر هەندێکیان ئیتیلاعیان پێ نەبێت، ئەوە وەڵامەکەی دیارە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

یەك پرسیارم بۆ جەنابی وەزیر هەیە، نەك روون کردنەوە، دەڵێت لە مادده (تقوم وزارة المالية والاقتصاد الالتزام بـ)، یەعنی ئێوە وەکو وەزارەتی دارایی و ئابووری، تکایە ئێستا کۆتایی بە دانیشتنەکە دەهێنم تا کاتژمێر (3،30) بیری خۆتان بکەنەوە، وەڵامەکانیشتان حازر بکەن، بۆ ئەوەی بەردەوام بین بۆ تەواو بوون، زۆر سوپاس.

دانیشتنی دووەم

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەناوی خوای گەورە و میهرەبان.

بەناوی گەلی کوردستان، ئێستا بەردەوام دەبین لەسەر دانیشتنەکەی ئەمڕۆمان، دانیشتنی ژمارە 3ی پێش نیوەڕۆ، داوا لە لێژنەی یاسایی و دارایی دەکەم کەرەم بکەن بۆ شوێنەکەی خۆیان، بەڕێزان دوای دانیشتنەکە دەردەشەیەك کرا لەگەڵ بەڕێزانی لێژنەی یاسایی و دارایی و وەزیرە بەڕێزەکان، شتێکیان حازر کردووە، لێژنەی یاسایی کەرەم بکەن بزانن بەڕێزان گوێیان لێ بێ، چتان کردووە گوێمان لێ بێ.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لە ئەنجامی کۆبوونەوەمان لەگەڵ بەڕێزان وەزیری دارایی هەرێمی کوردستان و هەروەها وەزیری پلان دانان و بریکاری وەزارەت و هەروەها ڕێزدار هێرش محرم، سەرۆکی دەزگای وەبەرهێنان لە کوردستان، لەگەڵ سەرۆکایەتی لێژنەی یاسایی و لێژنەی دارایی، کۆبوونەوەکەمان ئەنجامدا کە صیاغەی ماددەی 19 بەو شێوەیە بکرێ، ئێستا بۆتان دەخوێنمەوە، پاش ئەوەی کە سەرنج و مولاحەزاتی ئەندامانی پەرلەمان لەسەر پرۆژەکە بە چ شێوەیەك تەقدیم کرا، کۆی ئەو گفتوگۆیانە کە بەیانی ئەنجامدرا، کۆکراوە لەو ماددەیەی کە ئێستا دەیخوێنمەوە:

المادة 19:

تلتزم وزارة المالية و الاقتصاد بما يلي:

أولآ: تخصيص مبلغ قدره 200 مليار دينار للاستمرار في دعم مشاريع صندوق الاسكان.

ثانياً: تخصيص مبلغ قدره 100 مليار دينار لتعزيز القرض العقاري للمواطنين في الاقليم و زيادة مبلغ القرض الى 15 مليون دينار للمحافظات و الاقضية و النواحي و القرى، و استمرار الوزارة في تأمين القرض العقاري للمواطنين حسب الضوابط و التعليمات المرعية.

ثالثاً: تخصيص مبلغ قدره 30 مليار دينار لدعم مشاريع القرض الصناعي.

رابعاً: تخصيص مبلغ قدره 50 مليار دينار لدعم مشاريع القطاع الزراعي عن طريق المصرف الزراعي.

خامساً:تخصيص مبلغ قدره 50 مليار دينار لدعم المنهاج الاستثماري لوزارة الزراعة و الموارد المائية.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

بەڕێزان ئەمە تەرخان كرا تەنها بۆ ئەمساڵ، بۆ میزانیەی 2010، ئەو پابەندییە بە 10 ساڵ و 20 ساڵ و ئەوانە لادرا، هەر بۆ ئاگاداری ئێوەی بەڕێز، تەنها كۆكراوەیە لەناو میزانیەكەی ئەمساڵ.

بەڕێز رۆژان عبد القادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ماددەی 19:

وەزارەتی دارایی و ئابووری پابەند دەبێ بە:

یەكەم: تەرخان كردنی گوژمەیەك كە بڕەكەی 200 ملیار دینارە بۆ بەردەوامی پشتگیری پرۆژەكانی نیشتەجێبوون.

دووەم: تەرخان كردنی گوژمەیەك كە بڕەكەی 100 ملیار دینارە بۆ پاڵپشتی قەرزی خانووبەرەی هاووڵاتیانی هەرێمی كوردستان و زیادكردنی قەرزی خانووبەرە بۆ 15 ملیۆن دینار بۆ شار و قەزا و ناحیەكان و گوندەكان، بەردەوام بوونی وەزارەت بۆ دابین كردنی قەرزی خانوو بەرە بۆ هاوڵاتیان بە پێی یاسا و رێسا.

سێیەم: تەرخان كردنی بڕی 30 ملیار دینار بۆ پشتگیری كردنی بانكی پیشەسازی.

چوارەم: تەرخان كردنی بڕی 50 ملیار دینار بۆ پشتگیری كردنی پرۆژەكانی كەرتی كشتوكاڵ لە رێگای بانكی كشتوكاڵییەوە.

پێنجەم: تەرخان كردنی بڕی 50 ملیار دینار بۆ پاڵپشتی بەرنامەی وەبەرهێنانی وەزارەتی كشتوكاڵ و سەرچاوە ئاوییەكان.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

كاك شێردڵ فەرموو.

بەڕێز شێردڵ تحسین محمد حمادی:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

دوێنێ پێشنیارێکمان کرد بۆ وەرزش، چونکە لە هیچ دام و دەزگایەکی حکومی ناوی وەرزش نەهاتووە و هیچ پارەیەکی بۆ تەرخان نەکراوە، بۆیە داوا لە بەڕێزتان دەکەم کە ئەو پێشنیارەی کە کرایە بۆمان پەسند بکرێت، چونکە وەرزش ئەهمیەتێکی خاصی خۆی هەیە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کوێستان خان فەرموو.

بەڕێز کوێستان محمد عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

چەند پێشنیارێك هەبوو کە زیاتر لە 10 ئەندام پەرلەمان کردوویانە، ئەو 15 ملیۆن دینارەی سولفەی عەقاری ببێتە 20، بەس نەخرایە دەنگەوە، ئەمە یەك، دووەم: چەند پێشنیارێك ئەخرێتە دەنگەوە ئەوە صیاغەی نیهائی ئەخوێنێتەوە کاك عەونی و رۆژان خان.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

نا، صیغەی نیهائی نەبوو، ئەوە بوو کە لەسەری کۆك بوون، ئێستا پێشنیارەکان لە لای منە، لە دوێنێ و ئەمڕۆ چ موناقەشە کراوە، پێشنیارەکان هەمووی لەبەر دەستە، بەڵام ئەگەر لەسەر ئەو پێشنیارە کۆك بن، وا بزانم شتێکی خراپ نیە، چونکە یەکەم: لەو چەند ساڵەی کە هەرێمی کوردستان ئەبێت پابەندی دانەوەی قەرز بێت، لەوە خەلاص بووین، ئەمە بۆ میزانیەی ئەم ساڵە، لەناو ئەم ساڵ کۆ ئەبێتەوە، دێینە سەر یەکەم، هەمووی وەك یەك بێت گوند و دێ و ئەمانە، حەز دەکەن پێشنیارەکانتان دەخوێنم بۆ ئەوەی هەر کەسێك هەڵنەستێ و بڵێ من وتوومە، ئەو پێشنیارانەی ئەمڕۆ کراون، یەکەم، پێشنیارێك هەبوو ئەڵێ با شار و دێ وەك یەك بێ و جیاوازی نەبێ لە تەقسیمی ئەو پارانە، دووەم: پارەکە بخرێتە سەر پرۆژەکانی کشتوکاڵ و صیناعەوە، سێیەم، بەشی تایبەتی لێ دیاری بکرێ بۆ وەرزش، چوارەم: 15 ملیۆن بکرێتە 20 ملیۆن، پێنجەم:(25) ملیۆن بۆ شار و شارۆچکەکان، ئەوە پێشنیاری یەکێکی ترە، بۆ گوندەکان 12 ملیۆنە، بکرێتە 100 ملیار، یاسایەك دابنرێ بۆ صندوقی ئیستیسماری، هەشتەم : لێژنەی موحافەزات لێی ئاگادار بێ، نۆیەم: بکرێتە 200 ملیار، دەیەم: بچێتە سەر ئیستیسماری، یازدەم: دەنگی بۆ بدرێ پاشان داوای تەفصیلات بکرێت، دوازدەم: پارەکە بکرێتە 50، نیوەی بۆ شار بێت و نیوەی بۆ گوند بێت، سیازدەم: لە بودجەی ئیستیسماری کەم بکرێتەوە بۆ سەر کشتوکاڵ و صیناعە، چواردەم: 150 ملیار بۆ ئاوەدان کردنەوە و نیوەی بۆ صیناعە، 50 بۆ سەر بڕگەی شەش، پازدە: بە شێوەیەك دابڕێژرێت لە بەرژەوەندی خەڵکی کوردستان بێت، 50 ملیاری لێ بخرێتە سەر عەقارات، گرنگی زیاتر بخرێتە سەر گوندەکان، هەژدەم: پابەند بین بە تەجروبەی ساڵی رابوردوو، یەعنی ئەوان چۆنیان کردووە، نۆزدەم:سەرچاوەکە روون نیە، تەوزیع بکرێ، بیست: لە 50٪ نیوە بکرێ پارەکە، نیوەی بۆ ئاوەدان کردن و نیوەی بۆ زراعە و صیناعە، بیست و یەك: بەو سوودەی کە ئەدرێتەوە ئەو بانکانە، واز لە سوودەکە بێنین و خۆمان لەناو

خۆمان، له هەرێم پێی بکەین، هەمووی، وا بزانم ئەو پێشنیارانه هەمووی لەو پێشنیارەیه، بۆ گوند و شاریش وەکو یەکی لێ کراوە، ئەوە نیه به جیا بێت، نوقتەی نیزامی فەرموو.

بەڕێز حمه سعید حمه علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

وا بزانم زیاد له شەش، حەوت کەس، 25 و 30 داوا کردووە، ئێستا 15 نووسراوە لەوێ، لەبەر ئەوە، ئەوە بخرێتە دەنگدانەوە پێم وایه بۆ عەقار 25 تا 30 ملیۆن.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ئەمان ناتوانن قەرز بکەن، ئەو شتەی لەبەر دەستیانه بۆ یەك ساڵێك بەو شیکله به حیسابات داینناوە، کاك اسماعیل فەرموو.

بەڕێز اسماعیل سعید محمد علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمه له چەند حەفتەی رابوردوو بینیمان حکومەت یەك، دوو پرۆژەی ئیعلان کرد پێش ئەوەی موصادەقە لەسەر میزانیه بکرێ، لە حەقیقەتدا من لەو رۆژانەی رابوردوو گوێم له ئیفتیتاحی پرۆژەیه بوو له شەقلاوە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

رەجائەن وەرە سەر میزانیەکە.

بەڕێز اسماعیل سعید محمد علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من گوێم له ئیفتیتاحی پرۆژەیەك بوو، موشابیهی ئەم پرۆژەی صندوقی ئیسکان بوو له شەقلاوە کە حکومەت پرۆژەیەکی کردووتەوە و ئیفتیتاحی کرد و هاووڵاتی مانگێ 200 دۆلار ئەدات، یەعنی من ئێستا ئەپرسم له سەرۆکی دەزگای ئیستیسمار، ئایا ئەم پرۆژەیه نەچوویتە بواری جێبەجێ کردنەوە نیهائیەن؟

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ئەوە هێشتا بڕیاری لەسەر دەدەین برای من، ئەگەر شتی وات هەیە و لێژنەی خۆت هەیە، برۆ لەو لێژنەیە بەدواچوونی بۆ بکە، ئەو خەبەرەی زانیوتە، راپۆرتی خۆتان بنووسن، له لێژنەکەتان کۆ ببنەوە، به سێ، چوار لێژنە بەدواچوونی بۆ بکەن بزانن چۆنه و چۆن کراوە، بۆ کراوە؟، لەسەر ئەم بودجەیە یان لەسەر هی 2009یە، ئەوجا بڕیاری لێ بدەن ئێستا لێرە ناتوانین، کاك کاردۆ فەرموو.

بەڕێز کاردۆ محمد پیرداود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

یەکێك لەو پێشنیارانە ئەوە بوو کە چەندین ئەندام پەرلەمانیش پشتیوانیان لێکرد، یاسای ژمارە 7ی ساڵی 2008 کە دەبێ بڕێکی، یەعنی حکومەت مولزەمە کە .

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ئەوە یەك کەس بوو، باشە، ئەوەش دەخەینە دەنگدانەوە موشکیلە نیە، کاك عومەر کەرەم بکە.

بەڕێز عمر صدیق هەورامی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من پرسیارێکم ئاراستەی بەڕێز وەزیری دارایی کرد، لە پاش ئەو زیادکردنەی بۆ قەرزی خانووبەرە ئەکرێ، ئایا توانای حکومەتی هەرێمی کوردستان بۆ بڕی تەرخان کراو بۆ قەرزی خانووبەرە بۆ هەر یەکەیەك یان بۆ هەر خانووەك چەندە؟، 15 ملیۆن؟ 20 ملیۆن؟ 25 ملیۆن؟، بۆ ئەوەی بە موحەددەدی ئێمە بزانین توانای حکومەتی هەرێمی کوردستان چەندە؟، ئەوەش بە نەزەڕی ئیعتیبار وەربگرێ لە کاتی بڕیار دان لەسەر مەبلەغەکە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، کەرەم بکە.

بەڕێز بایز تاڵەبانی/ وەزیری دارایی و ئابووری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دیارە وەکو بەڕێز سەرۆکی لێژنەی دارایی باسی و موناقشە کرا، ئێمەش لەگەڵ ئەوەدا بووین بە 15 ئیستیقرار بکات.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو کاك زانا.

بەڕێز د.زانا رؤوف حمە کریم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

تا ئێستا ئەو شتە روون نیە، ئەوە ئیحتیاتاتی وەزارەتی دارایی زۆر زۆر دەکات بەو حیسابە بێت، پلانەکە پێشتر بۆ 10 ساڵ بوو، وتمان ئەمە بەشێکی ئەم ساڵ جێبەجێ دەکرێ، بەڵام ئێمە 430 ملیارەکەمان هەمووی هێنایە سەر ئیحتیاتاتی وەزارەتی دارایی، پێشتریش بینیمان لە 120 ملیاری تواناسازیشدا هەر لە ئیحتیاتاتی وەزارەتی دارایی بوو، باشە ئەگەر بەو حیسابە بێت، ئیحتیاتاتی وەزارەتی دارایی نزیکەی 10/1ی هەموو بودجەی ئەم ساڵ دەبێتە ئیحتیاتاتی وەزارەتی دارایی، تکایە روونکردنەوەیەك هەبێت دەربارەی ئەم خاڵە و زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

جەنابی وەزیر كەرەم بكە.

بەڕێز بایز تاڵەبانی/ وەزیری دارایی و ئابووری:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

دیارە پێشتریش باسم كرد، ئەگەر بگەڕێینەوە سەر میزانیەكە ئەبینین ئەو 120 ملیارە لەسەر تەخصیصاتی ئەنجومەنی وەزیران دانراوە، بە نیسبەت ئەوەی كە ئێستا ئەو فەقەرانەی كە تازە هاتووە، ئەوانەی كە قەرزە ئەصڵەن خۆی پارەكان دەگەڕێتەوە جارێكی تر، بە ئیستیمراری، لەبەر ئەوە، ئەوەی كە ئێستا بوویتە 200 ملیار دینار، ئێمە فیعلەن لەوێ ئەتوانین ئەوە جێبەجێ بكەین.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

یەعنی لە دەسەڵاتتان هەیە، لەناو ساڵێك ئەو پارانە بدەن كە ئەوە، مەشروعانە جێبەجێ بكەن.

بەڕێز بایز تاڵەبانی/ وەزیری دارایی و ئابووری:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

بەڵێ، تەنها بۆ ساڵی دارایی ئەمساڵ، هەر بە پێی قانونی موازەنەكە ئەتوانین جێبەجێ بكەین.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

لێژنەی یاسایی هیچتان هەیە؟

بەڕێز عونی كمال سعید بزاز:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

پێشنیارەكەی كاك شێردڵ تەبیعی ئەوە باس كرایە لە پرۆژەی وەزارەتی رۆشنبیری و لاوان، پێیناوی دووبارەی بكەینەوە، داوای كرد كە زیادە بكرێ لەسەر ئەو ماددەیە، لەبەر ئەوەی ئەو ماددە كە خوێندرایەوە، خۆی ئەو پێشنارانەی تێدایە، داوا دەكەم لە سەرۆكی پەرلەمان بیخاتە دەنگدانەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

سۆزان خان كەرەم بكە.

بەڕێز سۆزان شهاب نوری:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئەو پارەیەی وەرزشە تەنها دوو كەس وتوویانە، نەبووە بە سێ كەس، ئێمە ئەوەی عورفە دائیمەن سێ كەس زیاتر ئەبێ ئیقتیراحێك بكات و پشتیوانی لێ بكات.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

كەرەم بكە كاك شێردڵ.

بەڕێز شێردڵ تحسين محمد حمادی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

تەبیعی سێ کەس بوو کە پشتگیری لەوە کرد، دووەم/ئەوەی کە کاك عەونی دەڵێت لە وەزارەتی ڕۆشنبیری و لاوان، چەند یاریگایەکی صیناعی گچکۆکە بۆ قەزا و ناحیەکان، ئێمە ئێستا حیصار لەسەر وەرزش لە عێراق هەیە، بەس لەسەر کوردستان هەڵگیراوە، هەموو بوتولاتی دەولی دێتەوە کوردستان، ئەوەی بێتەوە سەر عیراق، دووەم شت: لە 2012 گەورترین بوتولەی تۆپی پێی ڤیفا دێتە کوردستان کە 10 دەوڵەتی ئەوروپی موشارەکە دەکات، بۆیە من داوا دەکەم ئەو پێشنیارەی خۆم پارەی بۆ دابنرێ، ئەوەی کاك عەونیش دەیڵێت بەس بۆ وەزارەتە و بۆ یاریگای بچووکە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

چەندی بۆ دابنرێ بە رەئی جەنابت؟

بەڕێز شێردڵ تحسين محمد حمادی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

وەڵا 50 ملیار بێ باشە، ئیشەکانمان دەڕوات.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

جەنابی وەزیر رەئیت لەو مەوزوعە؟

بەڕێز بایز تاڵەبانی/ وەزیری دارایی و ئابووری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دیارە بە نیسبەتی وەرزشەوە، ئەوەی کە جەنابی کاك شێردڵ تەحسین باسی دەکات، تەخصیص کردنی پارە بۆ وەرزش، بەراستی ئەوە شتێکی باشە، بەڵام ئێمە ئەو حیسابەی کە تا ئێستا کردوومانە، ئێستاش لە کۆبوونەوەیەکدا ئەمرۆکە جارێکی تر، ئەوە ئەگەر بێت و هەر پارەیەکی تر غەیری ئەوانە تەخصیص بکەین، ئەبێت لە شوێنێکی تر هەڵیبگرین، لەبەر ئەوە، ئەوە ئەگەرێتەوە بۆ جەنابتانەوە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ئەوەی وەرزش ئەخەینە پێش ئێوەی بەڕێز، یەکەم: ئایا بۆ وەرزش لەم بابەتە، لەم پارەیە تەرخان بکرێ، یان نا؟، ئەگەر دەنگی هێنا ئەوجا دێینە سەر رەقەمەکە، بەڕێزان ئێستا پێشنیارێك هەیە، چەند برادەرێك پشتیوانیان لێ کردووە و ئەمن لەو میزانیە ئەمەی تەرخان کراوە بۆ ئاوەدانکردنەوە، قسمێکی بۆ زیراعەیە و بۆ صیناعەیە و قسمەکیشی بۆ وەرزش ئیزافە بکرێ، ئەگەر موافق بن ئەوجا حیسابێکی بۆ ئەکەین، تکایە کێ لەگەڵیدایە دەستی بەرز بکاتەوە؟، 55 کەسی لەگەڵە و من و کاك فرسەتیش وکاك دکتۆریش لەگەڵینە، 54 کەس لەگەڵیتی، کێ لەگەڵدا نیە؟، 17 کەس لەگەڵدا نیە، بڕیار درا شتێکیان بۆ تەرخان بکەین، زۆر سوپاس، فەرموون لێژنەی یاسایی و لێژنەی دارایی و جەنابی وەزیر لەگەڵ یەك

موشاوەرەتێك بكەن بۆ ئەوەی شتێكی موعیەن بۆیان تەخصیص بكەن، بەڕێزان بە نیسبەت ئەو موقتەرەحەی وەرزش ئەوە ئامادەیان كرد و ئەیخوێننەوە، پاش ئەوەی كە تەواو كە بوو ئەوجا دێنە سەر ئەوەی تر، ئەو 15 ملیۆنەی كە هەندێ بەڕێز داوای كردووە ببێتە 20، هەندێ داوای كردووە ببێتە 25، جەنابی وەزیر رەئیتان بەرامبەرە ئەوەی چیە؟، پێشنیارتان هەیە؟،(خیر الامور اوسطها) نە 25 بێت و نە 15 بێت، بكرێتە 20، راستە ژمارەی كەمتر دەكەوێت با ئەو عەدەدە نەكرێ و كەمێك كەمتر بێت، بەڵام بگونجێ و خەڵكێ بتوانێ پێی بكات، رەئیتان لەسەر ئەو بابەتە تكایە.

بەڕێز بایز تاڵەبانی/ وەزیری دارایی و ئابووری:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

دیارە لەوەتێ سوو نەماوە لەسەر قەرزی عەقاری، ئەوەی جاران ئەماندا، ئێستاكە پێنج بەرامبەر و شەش بەرامبەر پارە ئەدرێ، رۆژانە ئەو پارەیە و ئەو سیولە نەقدیەی كە ئێستاكە ئەیدەین، قەت ئێمە ناتوانین تەحمولی لەوە زیاتر بكەین، لەگەڵ سیولەی نەقدی ئێمە ناگونجێت، تەخصیصاتیشمان ئەوەندە نیە بەشی ئەوەندە بكات، سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس، ئەوەی وەرزش تكایە لێژنەی یاسایی بیخوێننەوە.

بەڕێز عونی كمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

فەقەرەك ئیزافە دەكرێ، فەقەرەی سادسا:

تخصیص مبلغ مبلغ قدره 10 ملیار دینار لدعم المنشأت الریاضیة في الاقلیم.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

دووبارەی بكەنەوە با وازیح بێ رەجائەن.

بەڕێز عونی كمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

فەقەرەك ئیزافە دەكرێ، لەسەر ماددەی 19 بەو شێوەیە:

تخصیص مبلغ قدره 10 ملیار دینارلبناء المنشأت الریاضیة في الاقلیم.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

نووقتەی نیزامی كاك عبد السلام.

بەڕێز عبد السلام مصطفى صدیق:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

من ئەمەوێ مەعلومەیەکی دەقیقی مالی بدەم، حەز دەکەم برادەرانی موختەص بڵێن، لە ئەڵمانیا بۆ ئیستیعداد بۆ کأسی عالەمی رابوردوو، مەلعەب هەبوو 500 ملیۆن دۆلاری تەکلیف کرد، ئەگەر بمانەوێ مەلعەبێك دروست بکەین، من لەگەڵیمە، من خۆم نیمچە ریازیەکم، دەبێ ستادیۆمێکی وامان هەبێ کە یاری نێودەوڵەتی لێ بکرێ، یاریگایەك کە هەموو کورسی بن و لە 30 هەزار کەس زیاتر بێ، مەداخیلی نیزامی بن، ئەزوائی نیزامی بن، موستەحیلە بە 200 تا 250 ملیۆن دۆلار کەمتر بکرێ، رجاتان لێ دەکەم، ئەگەر بمانەوێ دەعمی ریازە بکەین، حەز دەکەی ئێمە تەبەروع دەکەین، بەس ئەم مەبلەغە نە مونشەئاتی ئینشا دەکات، یەك ستادیۆمی ئۆڵۆمپی گەورە بە 100 یان 200 ملیۆن دۆلاری ناکرێ، بۆ مەعلوماتیش تەئکید بکەن. بەس ویستم ئەوەندە بڵێم، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

لێژنەی یاسایی کەرەم بکە.

بەڕێز عونی کمال سعید بزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پێشنیارەکەی کاك شێردڵ وتی ساڵی 2012 ئۆڵۆمپیاد لە هەولێر دەکرێ، ڤیڤایە نازانم چیە، ئێمە پێشنیارمان کردیە بۆ ئەو ساڵە ئەوەندەیە، بۆ ساڵی 2011 و 2012 خوا کەریمە ئیمکانیات باش حکومەتی هەرێم دەتوانێ هەموو شتێك بکات.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

جەنابی وەزیر رەئیت چیە، ئەو 10 ملیارە باشە یان زیاد بکرێ یان کەم بکرێ، رەئی جەنابتان چۆنە؟

بەڕێز بایز تاڵەبانی/ وەزیری دارایی و ئابووری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە چەند کەم بێ ئەوەندەمان پێ باشە، بەڵام حەقە ئەو پرسیارانە کە بۆ زیاد کردن لە وەزیری دارایی نەپرسن.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ئەو موقتەرەحانەی کە کران برادەرێك باسی فەقەرەی 7ی کرد، ئەگەر بۆم بیڵێتەوە، چونکە لێرە، دووبارەی بکەوە.

بەڕێز کاردۆ محمد پیرداود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

یاسای ژمارە 7ی ساڵی 2008، تایبەت بە دابین کردنی خانووی نیشتەجێبوون، کە حکومەت خۆی وەزارەتی شارەوانی زەوی ئەدات و وەزارەتی ئاوەدان کردنەوە تەنفیزی دەکات، ئەوە بە جیاواز لەو بوارەی کە صندوقی ئیستیسماری ئەیکات، ئیجابیترە بۆ خەڵکی فەقیر و ئیستیفادەی زیاتری لێ ئەکەن، لەبەر ئەوە

ئەم پێشنیارە پێویستە بودجەیەکی دیاری کراوی بۆ تەرخان بکرێ، کە هەر مەبەست چارەسەرکردنی قەیرانی نیشتەجێبوونە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

لێژنەی یاسایی رەئیتان لەو مەوزوعە.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

راستە قانونێك لە پەرلەمان دەرچووە بە ژمارە 7ی ساڵی 2008، بەڵام قانونەکە نەکەوتە بواری جێبەجێ کردن، لەبەر ئەوەی حکومەت مەشاریعی دی هەبوو، بۆیە بە ئەفزەلی زانی لەو قانونە، ئێمە لە پەرلەمان نەمانتوانی بەراستی بەدواداچوونی بۆ بکەین، یاسایەکە تا ئێستا جێبەجێ نەکراوە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

لێژنەی یاسایی، ئەم پێشنیاری بەڕێزتان هی هەردوو لێژنەکە و بەڕێز وەزیری داراییە، کە بۆ گوند و شار و شاروچکە وەك یەك تەرخان ئەکرێ؟

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڵێ وەکو یەك حیسابیان بۆ کراوە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ئەندامە بەڕێزەکان ئەگەر لەگەڵ بن پێشنیارەکەیان ئەخوێننەوە جارێکی تر ئەیدەینە دەنگدان، تکایە بیخوێننەوە، هەموو شتێك خەلاص.

بەڕێز عونی کمال سعید بزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

المادة 19:

تلتزم وزارة المالية والاقتصاد بما يلي:

أولاً: تخصيص مبلغ قدره 200 مليار دينار للاستمرار في دعم مشاريع صندوق الاسكان.

ثانياً: تخصيص مبلغ قدره 100 مليار دينار لتعزيز القرض العقاري للمواطنين في الاقليم و زيادة مبلغ القرض الى 15 مليون دينار للمحافظات و الاقضية و النواحي و القرى، و استمرار الوزارة في تأمين القرض العقاري للمواطنين حسب الضوابط و التعليمات المرعية.

ثالثاً: تخصيص مبلغ قدره 30 مليار دينار لدعم مشاريع القرض الصناعي.

رابعاً: تخصيص مبلغ قدره 50 مليار دينار لدعم مشاريع القطاع الزراعي عن طريق المصرف الزراعي.

خامساً:تخصيص مبلغ قدره 50 مليار دينار لدعم المنهاج الاستثماري لوزارة الزراعة و الموارد المائية.

سادساً: تخصيص مبلغ قدره 10 مليار دينار لبناء المنشأت الرياضية في الاقليم.

بەڕێز سۆزان شهاب نوری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

جاری پێشووش دەستم بەرز کردەوە، ئێمە ئەو 350ی کە حکومەت ناردوویەتی، بڕیارمان دا بیکەین بە 200، 150ی دەمێنێتەوە، ئەو 150یە پێش ئەوەی، با باسی ئەوەی وەرزشەکە نەکەین جارێ، ئەو 150یە، 50 چووە سەر سولفەی عەقار.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

رەجائەن سۆزان خان لەگەڵ وەزیر قسەمان کرد، وتی ئەوەی لێرە هاتووە، ئێمە ئەتوانین لە وەزارەتی مالی دەعمی ئەو یاسایە بەو شیکلەی هاتووە بکەین، سەرچاوم.

بەڕێز د.رۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی 19:

وەزارەتی دارایی و ئابووری پابەند دەبێ بە:

یەکەم: تەرخان کردنی گوژمەیەك کە بڕەکەی 200 ملیار دینارە بۆ بەردەوامی پشتگیری پرۆژەکانی نیشتەجێبوون.

دووەم: تەرخان کردنی گوژمەیەك کە بڕەکەی 100 ملیار دینارە بۆ پاڵپشتی قەرزی خانووبەرەی هاوولاتیانی هەرێمی کوردستان و زیادکردنی قەرزی خانووبەرە بۆ 15 ملیۆن دینار بۆ شار و قەزا و ناحیەکان و گوندەکان، بەردەوام بوونی وەزارەت بۆ دابین کردنی قەرزی خانوو بەرە بۆ هاوولاتیان بە پێی یاسا و رێسا.

سێیەم: تەرخان کردنی بڕی 30 ملیار دینار بۆ پشتگیری کردنی بانکی پیشەسازی.

چوارەم: تەرخان کردنی بڕی 50 ملیار دینار بۆ پشتگیری کردنی پرۆژەکانی کەرتی کشتوکاڵ لە رێگای بانکی کشتوکاڵییەوە.

پێنجەم: تەرخان کردنی بڕی 50 ملیار دینار بۆ پاڵپشتی بەرنامەی وەبەرهێنانی وەزارەتی کشتوکاڵ و سەرچاوە ئاوییەکان.

شەشەم: تەرخان کردنی بڕی 10 ملیار دینار بۆ دروست کردنی دەزگاکانی یاخود مونشەئەکانی وەرزش لە هەرێم.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزان ئەگەر ئیعتیراز لەسەر رەقەمەکان نیە، هەمووی بەیەکەوە ئەدەینە دەنگدان، ئەگەر نا یەك، یەك ئەیدەینە دەنگدان.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

تێبینی ئەوەم كرد كە لە كاتی خوێندنەوەی فەقەرەی سێیەم، بە هەڵە خوێندراوە، هەڵەیەكی تەبعی تێدابوو، ئێستا دووبارە دەیخوێنمەوە:

ثالثاً: تخصيص مبلغ قدره 30 مليار دينار لدعم مشاريع المصرف الصناعي.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

كێ لەگەڵە؟ ئێستا هەمووی، دەست بەرز بكەن كە بەم ماددانە رازی بوون، تكایە دەستتان بەرز بكەنەوە، زۆر سوپاس، كێ لەگەڵدا نیە؟، دوو كەس لەگەڵدا نیە، بۆ ماددەیەكی تر تكایە دەستتان خۆش بێ، سەرتان ساغ بێ، شتێك لای منە، با ماددەكە بخوێننەوە، لە جەنابی وەزیر دەپرسم، ئەگەر ئیجازە بدەی، مەسەلەی هینەكانە، ئەوە كۆمیشنەكانی مینحەی وەزارەتی نەوتە، فەرموو كەرەم بكە.

بەڕێز كوێستان محمد عبدالله:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئەو كاتەی كە هاتینە سەر ئەو پرۆژە یاسایە، وا بڕیار بوو چەند ماددەیەكی بۆ زیاد بكەین، تەنها ئەو ماددەیە نیە.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

كوێستان خان ئیجازە بدە، ماوە لیژنەی یاسایی كۆمەڵێك تەوصیات و ماددەی ئیزافیان هەیە كە هاتینە سەری ئەیكەین، ئێستا ئەو ماددەیە تەواو بێ، هەیە لەبەر دەستمە و ئاگام لێیەتی و ئێستا لەبەر دەستمە ئەگەر ویستیان لایبەن، ناهێڵین، فەرموو.

بەڕێز عونی كمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

المادة العشرون:

في حالة حصول تغير في حصة موازنة حكومة اقليم كوردستان، يخول وزير المالية و الاقتصاد بتخفيض او زيادة المبلغ الاجمالي للموازنة بنفس النسبة، أو ما يراه مناسباً لتسديد العجز.

بەڕێز د.رۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ماددەی بیست و دووەم لە ئەصڵی پرۆژەكە بووە ماددەی بیستەم:

لە حاڵەتی ڕوودانی گۆڕینێك لە بەشی بودجەی حكومەتی هەرێمی كوردستان، ئەوە وەزیری دارایی و ئابووری دەسەڵاتی پێ دەدرێ بە كەم كردنەوەی یان زیادكردنی سەرجەم كۆژمەكەی بودجە، بە هەمان ڕێژە یاخود كە بە موناسیبی دەزانێ بۆ پڕكردنەوەی كورت هێنانەكە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

لێژنەی دارایی ڕەئیتان تکایە.

بەڕێز خورشید احمد سلیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەڤ خالە هاتنە راست کرن و ڤی رەنگ کرین، في حالة حصول تغير في حصة موازنة حكومة اقليم كوردستان، يخول وزير المالية و الاقتصاد ب:

أ-تخفيض المبلغ الاجمالي للموازنة بنفس النسبة لتسوية العجز.

ب- في حالة حصول الزيادة في الموازنة تستحصل موافقة البرلمان عن كيفية الصرف.

ئەمە ئیقتیراحی لێژنەی یاسایی و داراییە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

جەنابی وەزیر ڕەئیتان؟

بەڕێز بایز تاڵەبانی/ وەزیری دارایی و ئابووری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڵێ باشە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزان ئەگەر کەس مولاحەزەی لەسەر ئەوە نیە، ئەیخەینە دەنگدانەوە، نوقتەی نیزامی کاك رزگار کەرەم بکە.

بەڕێز رزگار محمد أمین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من ئیقتیراح دەکەم کە بەم جۆرە بێت ئەو نەصە:

تضاف اية زيادة قد تحصل في حصة الاقليم من الميزانية الاتحادية الى نفقات المشاريع الرأسمالية دون التشغيلية، بينما تخصم النقص الحاصل فيها من المبلغ المخصص للنفقات التشغيلية فقط، و في كلا الحالتين تقدم بمشروع ملحق قانون للموازنة من مجلس الوزراء الى البرلمان.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

لێژنەی یاسایی و دارایی ڕەئیتان؟

بەڕێز د.ئاراس حسين محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ڕای ئێمە ئەوەیە کە زۆر دەستی حکومەت نەگرین، ئازادییەکی بدەینێ لە کاتی ئەو گۆڕانکارییانە کە ئەبێت، ئەوە ڕەئی ئێمەیە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

بەڕێزان ئێستا وەكو ئاخیر صیاغەی كە لیژنەی یاسایی خوێندیانەوە، بە عەرەبی و بە كوردی، ئەیخەینە دەنگدانەوە، كێ لەگەڵدایە تكایە دەستی بەرز بكاتەوە، زۆر سوپاس، كێ لەگەڵدا نیە؟ بە كۆی دەنگ پەسند كران بۆ ماددەیەكی تر.

بەڕێز عونی كمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

المادە الحادیە و العشرون:

تقوم وزارة المالیة و الاقتصاد و بالتنسیق مع وزارة الموارد الطبیعیة بتخمین و تقدیر الموارد التي تتحقق من نشاطات و استثمار الموارد الطبیعیة المستحقة للاقلیم وفق الدستور العراقي و تضاف الى الواردات المتحققة.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

بە كوردی كەرەم بكە.

بەڕێز عمر عبدالرحمن:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ماددەی 23 كە ئێستا بوویتە 21:

وەزارەتی دارایی و ئابووری بە هەماهەنگی لەگەڵ وەزارەتی سامانە سروشتیەكان، ئەو داهاتانە دەخەمڵێنێ كە لە چالاكی وەبەرهێنانی داهاتی سروشتی موستەحەقی هەرێم دەستی دەكەوێت، بە پێی دەستووری عیراقی دەخرێنە سەر ئەو داهاتانەی كە دەستكەوتوون.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

جەنابی وەزیر پێش ئەوەی بێینە سەر موناقەشە، كەرەم بكە لیژنەی دارایی.

بەڕێز د.ئاراس حسین:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

دەربارەی ئەم ماددەیە، پێشنیاری زیادكردنی وشەی(الاتحادی) دەكرێت دوای دەستەواژەی (الدستور العراقی) و زیاد كردنی ئەم رستەیە (اعلام البرلمان بذلك للمصادقة علیە) لە كۆتایی ماددەكە، بەم شێوەیە دەقی ماددەكە وەكو خوارەوە دەبێت:

تقوم وزارة المالیة و الاقتصاد و بالتنسیق مع وزارة الموارد الطبیعیة بتخمین و تقدیر الموارد التي تتحقق من نشاطات و استثمار الموارد الطبیعیة المستحقة للاقلیم وفق الدستور العراقي الاتحادي و تضاف الى الواردات المتحققة و اعلام البرلمان بذلك للمصادقة علیە.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

جەنابی وەزیر چەند پرسیارێك هاتووە، یەكێك لەوانە ئەمەیە: ئەڵێ لەناو پرۆژە یاساكەدا ئەو ماددەیەی كە پەیوەندی بە داهاتی سامانە سروشتیەكانەوە هەیە، نا ڕۆشنی تێدا هەیە، نازانرێت ئایا مەبەستی

بۆنسی کۆمپانیاکانی نـەوت، یـان چ داهاتێـك، بۆیـە باشـترە پـێش ئـەوەی گفتوگۆ دەسـت پـێ بکات، ئەگـەر روونکردنەوەکمان بدەنێ مەمنوون دەبین.

بەڕێز بایز تاڵەبانی/ وەزیری دارایی و ئابووری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە لە کۆبوونەوەکانی پێشتری پەرلەمانیش ئەوەبوو داوامان لێ کرا و روونکردنـەوەمان دا، ئێمـە هـەتاکو ئێستاکە ئیراداتی نەوت نەهاتووتە ناو بودجەی وەزارەتی داراییەوە، ئەو ئیراداتانە کە هەشیان بێ، لـە هـەر جۆرێك ئیرادات بێ لە وەزارەتدا خۆیان وصولاتی قـەبزیان هەیـە و موسـتەنەداتیان هەیـە، مـەفروزە لـەوێ داخیل ببێ، لەلای ئەوان، ئاخیر جار داوای رەقەمی حیسابێکیان لێمان کرد و ئێمـە رەقـەمی حیسابەکەمان داوە پێیان، ئێستاکە و ئیتر لەمەودوا ئەویش وەکو هەموو وەزارەتێك ئیرادات لە لای خۆیانەوە ئیراد دەکرێ و ئاگاداری وەزارەتی داراییش ئەکرێ، ئێستا ئەو قانوونەی کە ئێستا هاتووە لەو ماددەیە، ئەمە زیاتر ئێمـە ئیلـزام ئـەکات کـەوا پێکـەوە دابنیشـین و ئیراداتـەکانیان تەسـجیل بکـەین و بیخەینـەوە پـێش پەرلـەمان، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز وەزیری سامانە سروشتیەکان رەئیتان؟

بەڕێز ئاشتی هەورامی/وەزیری سامانە سروشتیەکان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

موشکیلەم نیە لەگەڵ صیغەی ئەو ماددەیە، بەڵام کێشەکە لەوەدایە(وفق الدستور العراقی)، تەفسیری کـێ؟، من، جەنابی وەزیری دارایی، تەفسیری پەرلـەمان؟، ئـەوە لـە جەوهـەری موشـکیلەکە دایـە، ئێمـە تەفسـیری داهات و تەفسیری دابەش کردنی داهات کێ حەقی هەیە کە وەریگرێ، حکومەتی عیراق یـان ئێمـە؟، هێشـتا ئەو کێشەیە لـە مـاددەی 112 ی دەسـتووری عیراقـی حـەل نـەکراوە، جا لەبـەر ئـەوە قابیلـە للتفسـیر، مـن ئامادەم بۆ ئەوەی هەر چـی یـەك دۆلار بـێ بیخەینـە حیسابێکەوە، بـەڵام ئـەوە تێگەیشـتووین لـە خـاریجی موازەنەیـە، مـن حـەز دەکـەم داهـاتی ئێمـە، ئـەوەی کـە پەیوەنـدی بـە هینـە، بـە پـارەی مینحـەکان و هاوکارییەکانی موقاولەکان لە گرێبەستەکانی نەوت، من حـەز دەکـەم، پێشـنیاری مـن وایـە لەگـەڵ جـەنابی رەئیس وزراش باسمان کرد، دوێنێ و ئەمڕۆ، یەکەم: حیسابێکی تایبەتی بۆ بکرێتەوە لـە وەزارەتـی دارایـی، سەرپەرشتی موباشیری لەوێ بێ، دووەم: تـەرخان بکـرێ بـۆ پـرۆژە بـێ بودجـەکانی عەقـدەکانی نـەوت کـە ئێمە ئیلتیزاممان هەیە بەرامبەر موقاولەکان، بەڵام بەسەرپەرشتی مەجلیسی وزرا، ئەوەی کە داهاتی عامە یان مینحەی عامە، مەجلیسی وزرا بڕیاری لەسەردا بۆ چ پرۆژەیەك تـەرخان بکـرێ، (علـی العمـوم خاضـعة للرقابة المالية) و سەرپەرشتی پەرلەمانیش، یەك کێشە ئەمێنێ: ئایا حیسابی ئەکەین کە داهاتە لە موازەنە یان خاریجی موازەنەیە؟، ئەوە بڕیاری جەنابتانە، من هیچ موشـکیلەم نیـە، بـەڵام پرۆسـەکە تـەعامولی لـێ ئەکەین وەکو پارە، پارە دێتە وەزارەت، چۆن تەرخان دەکرێ بە پرۆژە، ئەبێ رەقابەی لەسەر بـێ، رەقابـەی

مالی، رەقابەی پەرلەمانی لەسەر بێ، ئەبێ گرێبەستەکان، موقاولەکان ئاگادار بن چۆن پارەکانیان سەرف کراوە، ئەوەندە کێشەیە هەیە، کامە بە دڵتانە، ئێمە ئامادەین.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاک ئاراس فەرموو.

بەڕێز د.ئاراس حسین محمود کریم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بە حەقیقەت من وێستم لێرە خاڵێك روون بکەمەوە، دەستەواژەی دەستووری عیراقی خۆی لە ئەصڵی پرۆژەکە هاتووە، لە ئەصڵی ماددەکە کە ماددەی 23یە، بۆیە ئێمەش تەنها وشەی ئیتیحادیمان ئیزافە کردووە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ئەو بەڕێزانەی ئەیانەوێ ناو بنووسن، لە ئاخیرەوە دەست پێ دەکەین، تکایە یەك، یەك ناوی خۆتان بڵێن، ئەو بەڕێزانەی کە ناویان نووسیوە:

گۆران ئازاد، کاردۆ، عبدالسلام، سمیر سلیم، کاروان، عەزیمە خان، عبداللە، سەرهەنگ، رزگار محمد، شوان احمد، حمە سعید، بیلال، خەلیل عوسمان، حسن محمد، زانا رؤوف، شاهۆ سعید، سۆزان شهاب، بشیر خلیل، اسماعیل گەلالی، ئەڤین عومەر، ئارام قادر، د.احمد، عومەر عبدالعزیز، برهان رشید، تەواو کەسی تر نیە؟، بەڕێز گۆران ئازاد کەرەم بکە بەس تکایە، چونکە زۆر لەسەر ئەو مەوزوعانە رۆیشتووین موحاولە بکەن لە 2 دەقیقە زیاتر نەبەن، کەرەم بکە.

بەڕێز گۆران ئازاد محمد عبداللە:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دیارە ئەم ماددەیە ماددەیەکی گرنگە باس لە نەوت دەکات، نەوتیش دەچێتە بابی مەسەلەی داهات و داهاتیش خاڵێکی ئەساسیە لە کاتی موناقەشەکردنی بودجەدا، ئەوەی لە ماددەی 21 دا روونە، باس لە داهات و دروستکردنی لێژنەیەك دەکات لە لایەن هەردوو وەزارەتەکە بە هاوبەشی، بە گوێرەی دەستووری عیراقی، کە بۆ دەستوور ئێمە دەگەڕێینەوە لە یاسای نەوت و غازیشدا، بەڕێز وەزیری سامانە سروشتیەکانیش کاتی خۆی کە باسی داهاتی بۆ ئەندامەکانی پەرلەمان شی کردەوە، داهاتی ئەو نەوتە خامەی کە دەفرۆشرێ بۆ هەرێمی کوردستان نیە، ناچێتە ناو ئەوەوە، بەڵکو دەچێتە ناو ئەو سندوقەی کە لە ماددەی 19دا باسی کردووە و لەوێندەردا لە 17٪ دێتەوە بۆ هەرێمی کوردستان، ئەمە خاڵێك، خاڵێکی تر کە تا ئێستا لە عیراقدا یاسای نەوت و غاز دەرنەچووە، لە هەرێمی کوردستان یاسای نەوت و غاز دەرچووە و بە گوێرەی ماددەی 115ی دەستووری عیراقی کاتێك یاسای هەرێم و یاسای بەغدا تەناقوزی تێکەوت، ئیش بە یاسای هەرێم دەکرێ، کەواتە لە هەموو کاتێك ئەگەر یاسا لە بەغدا دەرچووبێت، بەڵام لەم یاسایە ئەوەی روونە لە ماددەی 15 لە خاڵی 5 باسی ئەوە دەکات کە تاوەکو ئەو کاتە ئێمە لەگەڵ حکومەتی

عیراقیدا دەکەوینە ئیتیفاق، وەکو ئەو داهاتەی کێڵگە نەوتیەکان دادەنرێ و حیصەی بۆ هەرێمی کوردستان لێ دەدرێ، مادەدەیەکی تیایە کەوا ئەم داهاتە دێتە ناو داهاتی هەرێمی کوردستان و دەبێتە داهاتی حکومەت، بە بۆچوونی من ئەوەی ئیشکالی گەورەیە لە هەرێم و ئەو موناقەشەی بودجە بەشێکی زۆری موناقەشەی با نەوت بێت، گفتوگۆی خایاند، بریتیە لە جێبەجێ نەبوونی یاسای نەوت و غاز لە هەرێمی کوردستان، ئەگەر یاسای نەوت و غاز وەکو خۆی لە هەرێمی کوردستان ئێمە جێبەجێ بکەین، ئەو خاڵانە، کێ بەرپرسیارە، کێ موتابەعەی پارە دەکات، دەچێتە کوێ؟، زۆر بەوازیحی دیارە، بەڵام دیارە ئەمە ئیشکالیەکی گەورەیە کە ئێستا لێرە جێی نیە و دوای موناقەشەی بودجە جارێکی تر لەم شتەیە بپرسینەوە، من لێرەدا بەڕاستی لە وەزیری سامانە سروشتیەکان دەپرسم: کە ئەگەر ئەم داهاتە بۆ هەرێمە، با ئێمە یاسای نەوت و غاز جێبەجێ بکەین، هیچ ئیشکالمان نابێ، ئەگەر مەبەستمان لەم پارەیە تەنها ئەو مینەحانەیە و ئەو بەخشینانەیە کە کۆمپانیاکان دەیدا، ئێمە موتەفیقین لەسەر ئەوەی کە ئەگەر بخرێتە ناو پرۆژەی بودجەی هەرێمی کوردستان، ئەوە لە 83٪ لێ دەبڕدرێ، پێشنیاری ماددەیەکی ئیزافە دەکەم لە پرۆژەی بودجە کە ماددەیەك دابندرێ کە ئەو وەزیری سامانە سروشتیەکان لەگەڵ وەزیری دارایی هەموو ئەو مینەحانە کەوا دێ بۆ حکومەت بە تایبەتی لە گرێبەستە نەوتیەکاندا، بۆمان دیاری بکەن و بێتە پەرلەمان، و پەرلەمانی کوردستان قەراری لێ بدات، ئەم مینەحانە لە چ بوارێك سەرف دەکرێ و بۆ چ پرۆژەیەك سەرف دەکرێ؟، نەك پێشتر دابندرێ و رابکێشرێ و سەرۆکی حکومەت و وەزارەت بڕیاری لەسەر بدەن بۆ ئەم پرۆژەیە سەرف بکرێت و دواتر تەنها بۆ عیلم بێتە پەرلەمان، نەخێر ماددەکە بەو شێوەیە بێت کە ماددەیەکی سەربەخۆ بێت، بۆیە لێرەدا قسەکانم بەوە کۆتایی پێ دێنم کە ئەو ماددەیە بە بۆچوونی من زیادە و ئیلغا بکرێ و لە شوێنی ئەم ماددەیە، ماددەیەکی نوێ بۆ مەسەلەی مینەح پێشنیار بکرێ لە لایەن وەزیری سامانە سروشتیەکان و دارایی، بێتە پەرلەمان و لە پەرلەمانەوە قەرار لەسەر ئەم پارانە بدرێ و سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز هەر بۆ روونکردنەوە و بۆ ئەوەی برادەرانی تر لەسەری نەچن، ئەمە رەبتی نیە بە مینەح، بۆ مینەح ماددەیەکی تایبەت دائەنێن، زۆر وازیح بێ، لەناو حیسابێك بێ، بێتە ئەم پەرلەمانە، لەم پەرلەمانە بزانین چەندمان هەیە، ئینجا ئەو مەشروعەی بەو پارەیە سەرف ئەکرێ، ئەو مەشروعانەش بێتە ئەو پەرلەمانە قەراری لێ بدەین، ئەمە مەسەلەیەك براوەتەوە، ئەوە ئێستا باسی ئەکەن، مەواریدەکە ئەوە وەزارەت مەجالاتی تری هەیە، دەسکەوتی تریان هەیە، ئەوانە دیار بێت، ئێستا رێزدار کاك کاردۆ.

بەڕێز کاردۆ محمد پیرداود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

نەوت مەسەلەیەکی گرنگە، داهاتەکەشی دەتوانین بڵێین کاریگەریەکی زۆر لەسەر ئاوەدان کردنەوە و پیشکەوتنی ژیانی ئێمە ببینێ، بەڵام ئەوەی ئێمە لە جەنابی وەزیرمان بیست کە بۆی باس کردین لەوە

پێشتر داهاتی وەزارەتی سامانە سروشتیەکان یەکسان بوو بە سیفر، یەعنی ئێستا کاتێك ئێمە لێژنەیەك دروست دەکەین، ئەم لێژنەیە بۆ چیە؟، بۆ مەسەلەی داهاتە ئێمە وەکو کاك گۆران وتی، ئەگەر یاسای نەوت و غاز لە هەرێمی کوردستان جێبەجێ بکەین، ئێمە هیچ ئیشکالێکمان نابێ لەسەر ئەم داهاتەی کە پەیوەندی بە دەستووری عیراقەوە هەیە، ئەگەر نا ئەوەی کە پەیوەندی بە مینەحەوە هەیە، وەکو جەنابت باست کرد، ماددەیەکی بۆ دادەنێین، ئێستا وەزیری سامانە سروشتیەکان بەرێزی لێرەیە، لە 3/18 نووسراوێکی کردووە بۆ ئەنجومەنی وەزیران، باسی ئەوە دەکات دەڵێ: ئێمە دەتوانین ئەوماددانەی کە ئێستا بڕیارمان لەسەر دا کە پەیوەندی بە ماددەی 16 و 17 و 18 هەبوو، دەتوانن بیخەنە ئەستۆی خۆیان وەکو داهاتێك، داهاتێکی روونە، بۆ دەبێ ئەم داهاتەی کە ئێستا هەیە کە نزیکەی 500 ملیارە کاریگەری زۆری هەیە لەسەر بودجەی ئەم ساڵە و ئاوەدانکردنەوە بۆ زۆر بوار کە ئێمە یەکێك لە ئیشکالاتە گەورەکانمان، زاڵی بودجەی تەشغیلی لەسەر ئیستیسماری و ئاوەدانکردنەوە، نەیخەینە خزمەت ئەو.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

تکایە ئەوەلەن: 500 ملیار نیە، بۆت روون بکەمەوە 5 ملیارە، دوو: مینەح تکایە لێرە داخیلی ئێرە مەکەن، تەنها ماددەیەکی بۆ دائەنێین ئیزافەی دەکەین، حکومەت و وەزارەتەکەی پێ ئیجبار دەکەین، ئەو حیسابەمان بۆ بنێریتە ئێرە تا بیزانین چۆنە و چۆن سەرف دەکرێ، ئێستا ئەمە بەس ئەوەیە کە لە بەغداوە بۆمان دێت ئەو 17٪، باسی ئەوە بکەن بۆ ئەوەی وەختەکە نەکوژین، تکایە تەرکیز بکەینە سەر ئەوە.

بەڕێز کاردۆ محمد پیرداود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من لەگەڵ ئەوە موخالیفم کە دەڵی مینەح داهات نیە، دەکەوێتە ئیرادات و.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

برا تۆ ئەتەوێ83٪ی بدەیتە بەغدا؟، دە فەرموو بیدە، ناکرێ بەڕێز، کە کردتە داهات ئەبێ لە 83٪ بیدەیتە بەغدا، بیکە مینەح من لەگەڵتم و هەموو پەرلەمانتارەکان دڵسۆزن، بزانین چۆن سەرف دەبی و چەند نەك هەر هی نەوت، هی تریش هەیە، مەواریدی تریش هەیە.

بەڕێز کاردۆ محمد پیرداود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەمە جیاوازە لەگەڵ 5 ملیار دۆلارەکە، ئەمە 500ەکە خۆیەتی، نووسراوی خۆیەتی لەبەر دەستە، وەزیری بەڕێز با بۆمان روون بکاتەوە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك عبدالسلام کەرەم بکە.

بەڕێز عبدالسلام مصطفى برواري:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

سوپاسی جەنابت دەكەم كە تۆ ئەو پێشنیارەت كرد تاكو ئێمە لەسەری نەڕۆین، تەنها تەركیز بكەین لەسەر ئەوە تاكو غەلەت نەكەین، من پێم وایە ئەم ماددەیە زۆر زۆر سەریحە، ئەگەر هات و یاسایەك بۆ داهاتی نەوت و غاز لە بەغدا دەرچوو بەپێی دەستوور، دوو شتی تێدایە، یەكێكیان دابەش دەكرێ بەسەر هەموو هاووڵاتیانی عیراق لە پارێزگاكان بە پێی ڕێژە، دووەمیان: ئەم تەعلیماتەی تازە دەرچووە كە یەك دۆلارە بۆ موحافەزەی بەرهەمهێنەر، ئەگەر هات و بە پێی دەستوور، ئەو دەسەلاتانەی كە بە هەرێمەكان دراون، وەزارەتی ئێمە یان لە بواری داهاتی سروشتی بە پێی دەستوور هەمان بێت، من تەصور دەكەم زۆر زۆر وازیحە، ڕەبت ناكرێ بە ئەوەی مینەح و شت، یەك مولاحەزەی تریشم هەیە، لەسەر پێشنیارەكەی لێژنەی دارایی، من تكا ئەكەم ئەوەمان لەبەر چاو بێت، لە دۆكیومێنتی یاسایی با بە لوغەتی یاسا قسە بكەین، عیراق ناوی (جمهورية العراق)ە، لە ماددەی دووەم یان سێیەم لە نظام الحكم الفدرالي، واتا ناوی ڕەسمی عیراق (جمهوريه العراق)ە، ناوی دەستوورەكەشی (دستور جمهوريه العراق)ە، ئەم ئیزافە كردنی دەستووری عیراقی ئیتیحادی یان فیدرالی تەصەوەر دەكەم دەقیق نیە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

ڕێزدار سمیر سلیم فەرموو.

بەڕێز سمير سليم امين بەگ حەمەبەگ:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

دیارە ئەم مەسەلەی نەوتە گفتوگۆی چڕ و پڕی زۆری هێنا لە دوای خۆیەوە، بۆ دەرباز بوون لەو حاڵەتە كە داخیلی میزانیە و بودجە نەكرێ، تەنها مینحەكە نەبێ ئەوەی جەنابت فەرمووت، ئەكرێتە ماددەیەكی سەربەخۆ، ئەوەی مەشاریعەكانیش هەر بێتە پەرلەمانەوە بە حیسابێكی تایبەت و لێرەوە بڕیاری لەسەر بدرێ، سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

ڕێزدار كاروان فەرمووو.

بەڕێز كاروان صالح احمد رسول:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

من تەنها تێبینیەكم لەسەر بەڕێز وەزیری سامانە سروشتیەكان هەیە، ئەویش كە دەڵێ: حیسابێكی نوێ بۆ وەزارەتی دارایی و ئابووری دەكەینەوە، بۆ ئەوەی لەمەودوا داهاتی نەوت بێتە ناو ئەو حیسابە بۆ ئەوەی بزانین حیساب لە كوێیە، بەڵام ئەی تا ئێستا ئەو حیسابانە بۆ دیاری ناكرێ؟، بۆ ئەوەی بزانین هەموومان.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

پرسیارە تەوجیهی بكە و توڕەش مەبە لەسەر خۆ، بڵێ پرسیارێكمان هەیە.

بەڕێز كاروان صالح احمد رسول:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

باشە ڕێزمان هەیە، ئێستا من بە صەراحەت دەڵێم، تا ئێستا كە ئەوەندەی بەڕێزی هاتووتە ئەو پەرلەمانە، ئێمە جۆرێك لە گومان لە ئاشكەرا و ڕوونی لە گرێبەست و ئەو موعامەلانەی كە تا ئێستا بە نەوت دەكرێ لە لامان دروست بووە، مەسەلەن بۆ نموونە ئەو ڕۆژەی.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

كاك كاروان، برای من، عەزیزم، ئێستا موحاسەبە نیە، ئێستا لەسەر ئەم ماددەیە چۆن بێ، پرسیارت هەیە لێی بكە، چیت دەوێ تەوزیحی بكە، كامەت پێ باش نیە یان پێت باشە لای ببە، وامان كرد و وامان كرد، ئەوە لەناو لێژنەكان بانگی بكەن و حەشری پێ بكەن، ئەگەر نوقصانی هەبوو.

بەڕێز كاروان صالح احمد رسول:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئەوەی ئێمە دەیلێین، جۆرێك لە نا شەفافی هەیە لە پرسی نەوت، جەنابی ئەوە بۆ چەندین جارە دێتە لێژنەكان، دێتە پەرلەمان، كە دەڵێ: تا ئێستا حیسابیك، ئەوە تازە حیسابێكی نوێ بۆ وەزارەتی ئاوەدانكردنەوە دەكات، بۆ بۆ وەزارەتی دارایی و ئابووری دەكات؟، باشە تا ئێستا ئەو حیسابە لە كوێ بوو؟، چەندە؟، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

ڕێزدار عەزیمە خان.

بەڕێز عظیمة نجم الدین حسن رضا:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

لەم ماددەیە كە وەزارەتی دارایی و ئابووری بە هەماهەنگی لەگەڵ وەزارەتی سامانە سروشتیەكان ئەو داهاتە ئەخەملێنێ، بەڵێ ئەو داهاتە كە تا ئێستا ئێمە موناقەشەیەكی زۆر كراوە لەگەڵ وەزیری سامانە سروشتیەكان لەسەر پارە و داهاتی نەوت لە بودجەی 2010، بەڵام ئەوەی كە تا ئێستا ڕوون بوویتەوە، ئەوەی كە هاتووتە بەردەست ئەندامانی پەرلەمان، ئەوەی كە گوێمان لێ بوو تا ئێستا بە ڕوونی هیچ پارەیەكی داهاتی نەوتی كوردستان دیار نیە، با بە وەزیری دارایی و ئابووری خۆی بەرەورووی وەزیری سامانە سروشتیەكان كە ئەڵێ: هیچ پارەیەك نەهاتووە، بەڵام تا ئێستا بەرچاو ڕوونیەك نەخراوەتە بەر ئەندامانی پەرلەمان، ئەو پارەیە چەند بووە و لە كوێیە و چی لێ هاتووە؟، تەنها ئەو مینحەیە كە باس كراوە 5 ملیار دینارە، ئێستا ئەمانەوێ لەم خاڵەدا، وەكو پاڵپشتی قسەكانی كاك گۆران و كاك كاردۆیە، كە ئەم مینحەیە یان لە بڕگەیەكدا جێی بكرێتەوە لەم ماددەیە، یان لە ماددەیەكی تایبەت، بتوانین ئەم مینحەیە ئاشكرا بووە، پرۆژەیەك ناخرێتە سەر داهات، بكرێت بە پرۆژەیەك و پرۆژەكانی دیاری كراو بێت، لایەنێكیش سەرپەرشتی ئەو لیژنەیە بكات، سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، ڕێزدار عبداللە مەلا نوری فەرمووو.

بەڕێز عبداللە محمد نوری:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

دیارە ئەو پرسیارەی كە من ئاراستەی جەنابتانم كرد، مەبەستم ئەوە بوو كە بەرچاومان روون بێت، ئێمە لە میانی گفتوگۆیەكانمان قسە لەسەر چ بابەتێك بكەین؟ لەسەر چ داهاتێك بكەین؟ ئایا ئەو داهاتەیە كە وەكو بە نەص حیساب دەكرێت؟ یاخود ئەو داهاتانەی ترە كە بەپێی دەستووری عێراقی، هەروەها بەپێی ئەم یاسایە دانراوە، كە سندوقێك دروست بكرێت بۆ داهاتەكانی حكومەتی هەرێم، بەهاوكاری لەگەڵ حكومەتی عێراقدا، من پێموایە لەم مەسەلەیە، بەڕاستی پرسیارم ئەوەیە، كە ئایا بەڕێز جەنابی وەزیری سامانە سروشتیەكان بۆچی یاسایەكە جێ بەجێ ناكات؟ یەعنی ئەگەر ئەو سندوقە دروست بێت، ئێمە پێویستمان بەو ماددەیە نییە كە لەناو ئەو پرۆژە یاسایەدا هاتووە، واتا ئێستا ئێمە لەبەردەم دوو پرسی جیاواز داین، پرسێكیان پەیوەندی بە نەصەكانەوە هەیە، ئێوە بڕیارتانداوە لە كۆتایی موناقەشەكاندا قسەیان لەسەر بكەین، پرسێكی تری ئەوەیە كە پەیوەندی بەم سندوقەوە هەیە، كە یاسایەك هەیە جێ بەجێت نەكردووە، بۆچی ئێستا من یاسایەكی تر دابنێم؟ كە من گومان دەكەم ئەویش جێ بەجێ بكرێت، سوپاستان دەكەم.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، ڕێزدار ڕێباز فەرمووو.

بەڕێز د.ڕێباز فتاح محمود:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

من پشتگیری پێشنیارەكەی لیژنەی دارایی دەكەم، لەبەر ئەوەی لە پرۆژە یاسایەكە ناوی پەرلەمان نەهاتووە، بەڵام پێموایە لیژنەی دارایی ئاگادار كردنەوەی پەرلەمانیان بۆ زیاد كردووە، بەڵام تەنها یەك پێشنیارم هەیە، ئەویش هەروەك كاك عبداللە گوتی ئەم یاسایە شتێكی تازە نییە، لەبەر ئەوەی پێشتریش لە پرۆژە یاسای نەوت و گاز ئەم یاسایە وجودی هەیە، بەڵام جێ بەجێ نەكراوە، لەبەر ئەوە من پێشنیاز دەكەم، كە ماوەكەی، ئەو زەمەنە دیاری بكرێت، كەوەزارەتی سامانە سروشتیەكان لەگەڵ وەزارەتی دارایی پەرلەمان ئاگادار بكاتەوە، بۆ ئەوەی مولزەم بێت لەو ماوە دیاری كراوە، پەرلەمان ئاگادار بكرێتەوە، بەڵام ئەگەر بەو شێوە مەتاتیە بمێنێتەوە، كاتێكی دیاری كراو نییە، ئەویش هەر بەو شێوەیە ناتوانێت لێ پرسینەوە لەگەڵ وەزارەتی سامانە سروشتیەكان بكەیت، كە بۆچی تاكو ئێستا پەرلەمانی ئاگادار نەكردۆتەوە؟ لەبەر ئەوە ئەگەر كاتەكە دیاری بكرێت، من تەسەور دەكەم زۆر باشتر بێت، سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، ڕێزدار رزگار محمد فەرمووو.

بەڕێز رزگار محمد امین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەم ماددەیە ئەگەر سەیری بکەیت، جارێ لە دێری یەکەمدا هەردوو وەزارەتی مالیەو وەزارەتی مەواردی تەبیعی مەبەستی لە کوردستانە، دەڵێت (بتخمین وتقدیر)، ئەوە مەبەستیان چیە؟ دوو کەلیمە، یان مورادفیان هێناوە بۆ یەکتر، هیچ مەدلولێکی جیاوازیان هەیە؟ مەبەستیان دوو شتی جیاواز بێت، ئەگەر مەبەستیان دوو شتی جیاواز نەبێت، نابێت ئەو دوو کەلیمەیە بەکار بێنن، ئەمە لە رووی صیاغەوە، ئەگەر مەبەستیشیان دوو شتی جیاوازە، من بەڕاستی خۆم نازانم یەعنی حەز دەکەم دوایی روونی بکەنەوە، ئەمە یەك.

دوو/ دەڵێت ئەو مەواریدانەی کە (تحقق من نشاطات واستثمار الموارد الطبیعیة المستحقة للاقلیم)، (المستحقة للاقلیم) بەشێوەیەکی موتلەق هاتووە، بەپێی دەستووری عێراقی، کە دەڵێت (المستحقه للاقلیم)، واتا لە هەموو عێراقدا، ئەگەر مەبەستتان ئەوەیە، ئەوانەی کە لە ئیقلیم دەردێت ئەو مەواریدە تەبیعیانە، ئەوە صیغەکەی غەڵەتە، دەبێت بڵێیت (المنتجة في الاقلیم)، ئەگەر وا نەبێت ئێمە دەگەڕێینەوە بۆ هەموو عێراق مۆریدەکانی، دوایی کە باس لە دەستووری عێراقی دەکەیت، دەبێت بگەڕێیتەوە بۆ ماددەی (111 و 112)، لێرە لایەنی عێراق ئیهمال کراوە، چونکە مەواریدی تەبیعی، یان ئیدارەی نەوت و غاز ناکرێت کوردستان بە تەنیا لەناو خۆیدا قسە بە تەنیا بکات لەسەری، ئەو تەنسیقە دەبێت کوردستان لەگەڵ حکومەتی ئیتیحادیدا بیکات.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

هەر بۆ تەوزیحی بەرچاوی جەنابتان و ئەم بەڕێزانە، قانونی نەوت و غاز لە بەغدا لەگەڵ هەرێم لەسەری رێك نەکەوتین، ئەوە بۆ ئەوەی وازیح بێتن، لە ساڵی 2007 پرۆژەیەك حازر کرا هەردوولا موتەفیق بوون لەسەری کە بدرێتە ئەنجومەنی نوێنەرانی عێراق ببێتە پرۆژە یاسا، پاشان کە چووە صیاغە، ئەوان دەستکاریان کرد، کە دەستکاریان کرد لێرە رەفز کرا، کە رەفز کرا، دووبارە موناقەشە کرا چی بکەین؟ ئیتیفاقێکی سیاسی لەبەینی قیادەی کوردستان و سەرۆکایەتی ئەنجومەنی وەزیران و لایەنە عێراقیەکان ئیمزا کرا، ئەگەر تا 2007/5/31 قانونەکە لە ئەنجومەنی نوێنەرانی عێراق دەرنەچوو، هەر لایەك حەقی خۆیەتی ئیستیخراجی مەواریدی خۆی بکات و تەسەروف بکات و عقود بکات، ئەوە دیکۆمێنتێکی تاریخییە هەیە، هەتاکو ئەم لەحزەیە ئەو یاسایە، ئەو ماددە دەستووریەی کە لە دەستووری عێراق هەیە، ئەنجومەنی نوێنەرانی عێراق لەگەڵ هەرێمی کوردستان نەگەیشتونەتە قەناعەت، ئەو ماددە دەستوورییە بکرێتە یاسا، لەبەر ئەوە هەر لایەك بە کەیفی خۆی تەسەروفی کردووە، هەر لایەکیش حەقیقەتەکانی خۆی بە تەواوەتی بە لایەکەی تری نەگوتووە، ئەوە بۆ مەعلوماتی جەنابت.

بەڕێز رزگار محمد امین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

نەصــەکە دەڵێــت حکومــەتی ئیتیحــادی بــە تەنســیق لەگــەڵ حکومــەتی ئیقلــیم، دوایــی ئــەو بــڕە پارانــە بەشێوەیەکی عادیلانە دەبێت تەوزیع بکرێتەوە، دوایی بەپێی قانونێك کە دەڵێت ئـەو دەریـدەکات، کەواتـە باس لە دەستووری عێراقی مەکەن، کەلیمەی دەستووری جمهوریەی عێراقی لێ لابرێت باشە ئەگەر وابێت، چونکە ئەگەر خۆمان ببەستینەوە بە دەستووری عێراق، ناکرێت ئیهمالی ئەو نەصە بکرێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، ڕێزدار شڤان ئەحمەد فەرموو.

بەڕێز شڤان احمد عبدالقادر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

مـن پێموایـە هـەتا قـانونی نـەوت و غـاز لـە عێـراق دەرنەچـێت بـە تـەواوی، ئـەم داهاتـە بـە داهـات تۆمـار نـەکرێت، چـونکە 100٪ ئـەو ئیسـتیقتاعەی 83٪ـە دەبڕێـت، ئەمـە زیـانێکی گەلـەك گەورەیـە بـە گـەلی کوردستان دەکەوێت، کەسیش لەگەڵ زیان و زەرەر نییە، پێموایە ئەمە لەگەڵ مینح بەشێوەی بڕگەیەك لـە بڕگەکان تەنزیمی بکەین، یەعنی ئەم داهاتەش حوکمی مینح وەردەگرێت لە کوردسـتان بـۆ سـەرف کردنـی، یان شێوەی ئەو پرۆژانەی کە بەو داهات و بەو مینحانەی دروست دەکرێت لە ژێر رەقابەی مالیـدا دەبـێتن، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، ڕێزدار حمە سەعید فەرموو.

بەڕێز حمە سعید حمە علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەم مەوزوعە، تەبعەن مەوزوعێکی ئاڵۆزو گرنگیشە، سەرەتا حەز دەکەم چارەنووسـی ئـەو نووسـراوەی کـە بەڕێز وەزیری سامانە سروشتیەکان کردوویەتی و پەیوەندی بە داهاتی نەوتـەوە هەیـە، بـە دەقیقـی چـوار سەدو حەفتا ملیار دینارە، ئەوە بۆمان روون بێتەوە، کە دەڵێت ئـەو داهاتـەم هەیـەو دەتـوانم لـە بـڕی ئـەو ماددانەی شازدەو حەڤدە دایبنێم، ئەوە روون بکرێتەوە بزانین مەصیری چیە؟

خاڵێکی تر، من پێشنیار دەکەم کە ماددەیەك بۆ ئەم پرۆژە یاسایە زیاد بکرێت، ماددەکە ئـەم بڕگانـەی تیـا بێت، یەکەم/ پارەی مینح دیاری بکات و ئیلزامی بکات، کە ئەو پارەی مینحە دیار بێت، ئەمە بڕگەی یەك. بڕگـەی دووەم/ ئـەو مەشـروعانەی، ئـەو پرۆژانـەی لەسـەر حیسـابی نـەوت دەکرێـت، ئـەو پرۆژانـەش بـە جەدوەل دیاری بکرێت، کەمیەکانی، مەبلەغەکانی چەندی تـێ دەچێت؟ بـۆ کـوێ دەکرێـت؟ ئـەو مەبلەغـە دیار بێت.

خاڵێکی تر، من داوای جێ بەجێ کردنی ماددەی نـەوت و غـازی کوردسـتان دەکـەم، کـە هەنـدێك ئیشـکال و مەسائیلمان بۆ چارەسەر دەکات، هەروەها ئەخیر داواو پێشنیارم ئەوەیە، داهاتی نـەوت تـاکو ئێسـتا، یـەعنی

ئێمە ئێستا لە رابردوودا، ئایا بە مینح بووە؟ ئایا بە مەشروع بووە؟ بە هەر شێوەیەك بووە، داوا دەكەین بۆمان روون بكرێتەوەو ئاشكرا ببێت بە شەفافی و، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، رێزدار بلال فەرموو.

بەڕێز احمد سلێمان عبدالله(بلال):

بسم الله الرحمن الرحیم.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

دیارە سەبارەت بەو ماددەیە كۆمەڵێك لە قسەكان كران، بەتایبەتیش پشتگیری ئەم پرۆژەیەی كە لیژنەی دارایی ئامادەی كردووە، دەستخۆشیان لێ دەكەم شتێكی زۆر باشە، زیاد كردنی ئەم ماددەیەش كە جەنابت و چەند بەڕێزێك باسیان كرد، منیش تەئكیدی لێ دەكەمەوەو پشتگیری لێ دەكەم، كە ماددەیەك تایبەت بێت بە مینح، ئەمە شتێكی زۆر باشە، بەلاَم دوو پرسیارم هەیە ئاراستەی بەڕێز وەزیری سامانە سروشتیەكانی دەكەم، كە یەكێكیان ئەوەیە كە جەنابیان پێشتر فەرموویان داهاتی ئێمە یەكسانە بە سفر لە وەزارەتی سامانە سروشتیەكان، دوایی خۆی داوا دەكات چوار سەدو حەفتا ملیار دینار ئامادەیە سەرف بكات بۆ ئەم بودجەیە، ئەی بۆ پێشتر لەگەڵ جەنابی وەزیری دارایی ئەم مەوزوعەی باس نەكردووە؟ لای ئێمە گوتی سفرە، ئێستا ئەو پارەیە چیە پەیدا بووە؟ ئایا ئەم پارەیە ئەوەیە كە ئەم تانكەرە نەوتانەی كێڵگە نەوتیەكانی.........

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

تكایە، رجائەن كاك بلال دووبارەی مەكەنەوە، رجائەن ئەوە چەند مولاحەزەم بۆ دێت، دەڵێت بەپێی نیزامی ناوخۆ هەر بەڕێزێك نابێت قسەی تر تیكرار بكات، تۆ دەتوانیت بڵێیت پشتیوانی لێ دەكەم، بەلاَم ئەگەر تەسنیەی بكەیت، بۆ ئەوەی بخرێتە دەنگدان، بەلاَم دووبارە بیڵێیتەوە، دووبارە تیكرار بكرێتەوە، پرسیارتان هەیە بیكەن، ئیزافە هەیە بیكەن، تەعدیلێك لەسەر ئەو ماددەیە بیكە، ئێمە ماددەیەكەمان لەبەردەستە مەفتوع لە دوو خەت و نیو پێك هاتووە، لەسەر ئەوە قسە بكەین، بۆ وای كرد؟ بۆ وای نەكرد؟ دەتوانن لیژنەكەتان، لیژنەی نەزاهە، لیژنەی پیشەسازی و وزە بانگی بكەن، بچنە لای تەفاسیل بێنن، راپۆرت بدەن بۆ ناو پەرلەمان موناقەشەی بكەن، بەس ئێستا ئێمە ئەم دوو خەت و نیوەمان لەبەر دەستە، ئایا ئەمە باشە؟ ئیزافە بكرێت؟ كورت بكرێت، قەبولی بكەین، رەفزی بكەین؟ بە ئازادی تكایە، فەرموو.

بەڕێز احمد سلێمان عبدالله(بلال):

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

سوپاس بۆ روون كردنەوەكەی بەڕێزتان، بەس من تەئیدم كرد كە ئەو ماددە مینحە زیاد بكرێت، لەبەر ئەوەی بەپێی یاسا بەلای كەمی سێ كەس تەئیدی بكات، منیش یەكێكم لە موئەیدەكان، پرسیاری من لێرە

ئەوەیە، ئایا ئەو ژمارە حیسابە کە پێشتریش چەند مانگ پێش ئێستا باس کرا، کە ئەو ژمارە حیسابە داوامان کردووە بۆیان بکەینەوە، بۆ وەزارەتی دارایی چی رێگرە ئەم ژمارە حیسابانە ناکرێتەوە؟ کە ژمارە حیساب لە ماوەی دوو سەعاتدا دەکرێتەوە ئەوە پرسیارێکە.
پرسیاری دووەمم/ ئەو نەوتە رەشەی کە لە کێڵگە نەوتیەکان دەڕوات بۆ حاجی ئۆمەران و باشماخ، رۆژانە بە دەیان تانکەر دەڕوات، ئایا ئەمە داهاتە؟ یان مینحە؟ پارەکەی لە کوێیە؟ زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، رێزدار خەلیل عوسمان فەرموو.

بەڕێز خلیل عثمان حمد امین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دیارە برادەران قسەی زۆریان کرد، بەڵام من بەڕاستی قسەم لەسەر داهاتێکی ترە، ئەویش هەروەکو لە یاسای بودجەی عێراقیدا هاتووە، بڕی داهاتی نەوتی خاو و غازی هەر پارێزگایەك، کە بۆ هەر پارێزگایەك بڕی دۆلارێك دەبڕدرێت، بۆ پرۆژەکانی ئەو پارێزگایە سەرف بکرێت، داواکارم ئەگەر برادەرانی لیژنەی یاسایی و لیژنەی دارایی بکرێت بە فەقەرەی دووەم لەو یاسایە جێگەی بکرێتەوەو، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، رێزدار حەسەن محەمەد فەرموو.

بەڕێز حسن محمد سورە:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دیارە ئێمە قانونی بودجەی ساڵی 2010 موناقەشە دەکەین، بۆیە تەفاسیلی داهات پێویستە لە نیهایەتی ساڵ لەگەڵ حیسابی خیتامی موناقەشە بکرێت، بەنیسبەت داهاتی ئەمساڵ، چونکە بزەبت ئەم ماددەیەش بۆ ئەوە هاتووە، من لەگەڵ ئەو شێوەی ماددەیەم کەوا لە لیژنەی دارایی هاتووە، بەنیسبەت داهاتی ساڵی پار هەڵبەتە مەبەستم لێرە مینح نییە، چونکە هەروەکو جەنابت ئیشارەتت پێدا، دەکرێت ئێمە بە ماددەیەکی تر ئیزافە بکرێت، بەڵام ئەگەر داهاتێك هەبێت بەنیسبەتی وەزارەتی سامانە سروشتیەکان بەپێویستی دەزانم لێرە خاڵێك ئیزافە بکرێت، کە ئەویش مودەوەر لە حیسابی خیتامی نیشان بدرێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، رێزدار دکتۆر زانا فەرموو.

بەڕێز د.زانا رؤوف حمە کریم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من پێشنیار دەکەم ئەم ماددەیە بەم شێوەیە تەعدیل بکرێت، بکرێتە سێ بڕگە:

بڕگەی یەکەمیان/ وەکو خۆی باس بکرێتەوە بە ئیستیسنای کەلیمەی ئیتیحادیەکە لابرێت، لەسەر قسەکەی کاك عبدالسلام ئاماژەی پێدا، چونکە ئێستا لە عێراقدا دەستووری عێراقیەو دەستووری عێراقی ئیتیحادی نییە، بەس بنووسرێت دەستووری عێراقی نافیز، یاخود شتێکی بەو شێوەیەی لێ بکرێت.

بڕگەی دووەمیان/ بگوترێت لیژنەی باڵای نەوت و غاز، کە هەر بەپێی یاسای نەوت و غاز هەیە بە هەماهەنگی لەگەڵ وەزارەتە پەیوەندیدارەکاندا هەڵبستێت بە دەست نیشان کردنی ئەو پرۆژانەی کە بەهۆی ئەو گرێبەستیانەوە دروست دەبن لە کۆمەکی بەرپرسیاریەتی و کۆمەڵایەتی و کۆمەکی تواناسازی و ئەنفال، وەکو لە نووسراوی بەڕێز وەزیری سامانە سروشتیەکاندا هەیە، بۆ تەقدیر کردنی جەدوای ئەو پرۆژانەو ئەو شوێنانەی کە ئەو پرۆژانەیان تیایدا جێ بەجێ دەکرێت.

بڕگەی سێیەم/ ئەم پرۆژانە بە هەموویەوە پێشنیار بکرێتە بەردەمی پەرلەمان لە مولحەقێکدا، لە وادەیەکدا کە لە 6/1 تێپەڕ نەکات، بۆ ئەوەی سەقفێکی زەمەنیشمان هەبێت بۆ ئەم حاڵەتە، بۆ ئەوەی پەرلەمانی کوردستان موصادەقەی لەسەر بکات و بە تەندروست بە مەرجێك پەرلەمانی کوردستانیش بەپێی پەیڕەوی ناوخۆ وەکو لە ماددەی 73 ئاماژەی پێ کراوە، مەفروزە پەرلەمانی کوردستانیش زیادی بودجەیە، ئیعتیماداتی تازە بە زووترین کات بڕیاری لەسەر بدات.

یەك خاڵی تریش ماوە، کە ئیشارەتی پێ بدەم بەڕاستی، لە قسەی بەڕێز سەرۆکی پەرلەمانەوە بۆم دروست بوو، کە بەڕاستی گومانێکی گەورە جارێکی تر دروست بۆوە، یەعنی من تەمەنا دەکەم لێرەدا لەم بڕگەیەدا، کە باشترین شوێنە وەڵامێکم لێ دەست بکەوێت، ئەویش ئەوەیە بەڕێز وەزیری سامانە سروشتیەکان زیاد لە جارێك دەڵێت تاقەی ئینتاجی وەزارەتی سامانە سروشتیەکان دەتوانێت سەد هەزار، دوو سەد هەزار ساڵانە، بۆ نموونە ئەگەر توانا هەیە نەوت دەربهێنرێت، باس لەوە دەکرێت شەریکەیەکی وەتەنی هەیە، یاخود دەولی هەیە بەناوی سۆمۆ کە ئەم ئەرکەی خستۆتەوە، باشە تۆ بە رەسمی ئەگەر باس لەوە دەکرێت، ئێمە لە 17٪مان لێ دەست دەکەوێت، ئەگەر ئێمە لەناو بودجەدا ئیشارەتی پێ بدەین، ئیتر لە 83٪یەکە بۆ حکومەتی ناوەند دەڕوات، بۆ لێرە کە دێیە سەر باس کردنی ئەو تەوەرەیەی کە دەڵێن کاکە بۆ لە 83٪یەکە بنێرینەوە بۆ حکومەتی ئیتیحادی؟ بەڵام کە دێینەوە سەر ئەو بڕگەیان، قسە کردنەکە وایە وەکو ئەوەیە هەموو داهاتەکەی بۆ خۆمان دەگەڕێتەوە، باشە ئێمە لە 17٪ و لە 83٪مان هەیە، ئەگەر لە 17٪ەکە بۆ خۆمانە، ئەوە ئەو کاتە دەتوانین بە ئاشکرا ئاماژەی پێ بدەین، ئەگەر لە 83٪یەکە بۆ ناوەندە، پێشتر ئاماژەی پێ کراوە، من دەڵێم لێرەدا بنووسرێت، ئەمە مینحەیەکە لە داهاتی نەوت دەستمان کەوتووە، بۆ ئەوەی چیتر ئەم پرسە دووبارە نەبێتەوە، کە وەکو ئیشکالیەتێك لەلامان دروست بووە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

هەر بۆ روون کردنەوەی بەرچاوت، مینحە جیایە لە داهات، ئەو سەد هەزار بەرمیلەی کە دەفرۆشرێت پارەی ئێمە نییە، دەچێتە میزانیە 17٪ی بۆ ئێمەیە، مینحە ئەوەیە خێرییان پێمان کردووە، دەڵێت من

ئەم مەشروعە دەکەم ئەوەندە هەدیە دەدەم بۆ ئەو مەنتیقەیە، بۆ خەڵکەکە، یەعنی دوو شتی گەلێك جیایە، بۆیە حەز دەکەم پێش چاوتان روون بێت، داهاتی نەوتی حکومەتی ئیتیحادی 17٪ی دەداتە ئێمە، 83٪ی بۆ خۆیان دەبەن، یەعنی دوو شتی زۆر جیایە لە یەکتر، پارەکەش نادرێتە هەرێمی کوردستان، هەر بۆ مەعلوماتت هەر لە مەرکەزەوە دەبردرێت، ماوەیەکی زۆریش بوو لەسەر ئەوە شەڕ بوو، بەڵام بەپێی دەستوور دەبێت بۆ ئەوان بچێت، بەڕێز شاهۆ سەعید.

بەڕێز د.شاهۆ سعيد فتح الله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەو پێیەی پێی بەڕێزتان تەئکیدتان کردەوە، کە لە ماددەیەکی جیادا باس لە حیسابی مینح دەکرێت، من ئەم ماددەیەم لا پەسندە، بەڵام بە مەرجێك ئەم ماددەیە بڕگەیەك بێت لە ماددەیەکی سێ بڕگەیی، بڕگەی یەکەمی ماددەیەکی سێ بڕگەیی، بڕگەی دووەمی هەروەکو هاوڕێم دکتۆر زانا ئاماژەی پێدا، لیژنەی باڵای نەوت و گاز بە تەنسیق لەگەڵ وەزارەتە پەیوەندیدارەکان، ئەو پڕۆژانە دیاری بکات، بڕگەی سێیەم/ بە مولحەقێك بەو واریداتانە ئاراستەی پەرلەمان بکرێت، پەرلەمان ئاگادار بێت، پەرلەمانیش بەشدار بێت بەتایبەتی دوای ئەوەی کە لیژنەی باڵای نەوت و گاز حیسابی خۆی لەو بارەیەوە دەنێرێت بۆ پەرلەمان، هەروەکو هاوڕێم دکتۆر رێباز گوتی سەقفێکی زەمەنیش دیاری بکرێت، واتا لەم ماددەیەدا سەقفێکی زەمەنی تەحدید بکرێت، واتا کراوە نەبێت، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس بۆ جەنابت، رێزدار سۆزان شەهاب فەرموو.

بەڕێز سۆزان شهاب نوری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕێزان ئەندامانی پەرلەمان.

من پڕاو پڕ پشتگیری لەو پێشنیارەی لیژنەی یاسایی و دارایی دەکەم، بەڵام لە هەمان کاتدا هاوڕام لەگەڵ ئەو بەڕێزانەی کە تەرحیان کرد بکرێت بە سێ بڕگەوە، بۆ ئەوەی یەکسەر ئێستا دەنگی لەسەر بدەین، ئەو بکرێتە سێ فەقەرە، فەقەرەی یەکەم/ هەروەکو خۆی بێت ما عەدا (الاتحادي) لاببرێت.

فەقەرەی دووەم/ باس لە مینح بکات، بەپێی ئەو ماددەیەی کە وتمان ئیزافەی دەکەین بۆی، لەسەر حکومەت پێویستە بودجەیەکی تەواوکاری سەبارەت بەو کۆمەك و بەخششانەی پێی دراون و وەریگرتوون پێشکەش بە پەرلەمان بکات بۆ موصادەقە کردن لەسەری، ئەوسا کێشەی ئەم میناحانە چ بە پارە بێت، چ بە پرۆژە بێت، بە هەر چیەك بێت پەرلەمان لێی ئاگادار دەبێتەوە، بۆ لەمەودوا داواکارین بەڕاستی وەزارەتی سامانە سروشتیەکان یاسای نەوت و غاز جێ بەجێ بکات، ئەگەر هاتو وەزارەتی سامانە سروشتیەکان یاسای نەوت و غازی جێ بەجێ کرد هەموو ئەم ئیشکالانە هیچی نامێنێت، چونکە هەمووی

بەپێی یاسایەکە دەخرێتە بەردەستی پەرلەمان، بەپێی ئیعلام بکرێت، لەبەر ئەوە منیش دەمەوێت بکرێتە سێ بڕگەو یەکسەر ئێستا دەنگی لەسەر بدرێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، ڕێزدار دکتۆر بەشیر خەلیل فەرموو.

بەڕێز د.بشیر خلیل تۆفیق:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من لە داهاتی ئەم مەواریدە تەبیعیانە لە سامانە سروشتیەکان و لەوانە پێم باشە شوێنێك بکەینەوە، ئەگەر ئیمکان بێت بۆ موخەصەصاتی تەنمیەی ئەقالیم، لەبەر ئەوەی وەکو جەنابتان ئاگادارن کەوا تەنمیەی ئەقالیم لە ساڵی 2006ـەوە لە عێراق پەیڕەو دەکرێت و ئیشی پێ دەکرێت، بەڵام لە قانونەکەی میزانیە هەمووی لە بیدایەتەوە تا نیهایەت شتێکمان نەبینیوە ناوی تەنمیەی ئەقالیم بێت، کەوا شتێکی بۆ تەخصیص کرا بێت، مەعلومیشە کەوا پارێزگاکان ئەگەر بەخۆیان دەستکراوە بن، زۆر پرۆژە بە تەنفیزی موباشیر کاری پێوە دەکەن، یەعنی ئێمە لەوانەیە حەملەکەو لۆدەکەش لەسەر وزارەتەکان تەخفیف دەکات، وەکو دەبینی لە شاری هەولێر ئێستا زۆر لە لایەن پارێزگاوە مزگەوت دروست دەکرێت، قوتابخانە دروست دەکرێت، زۆر ڕێگاو بان نۆژەن دەکرێتەوە، ئەوانە کەوا کاری وەزارەتەکانن، بەڵام لەسەر تەنمیەی ئەقالیمەوە دروست دەکرێت، بۆیە دەکرێت من داوا دەکەم ئەگەر بکرێت لە داهاتی ماددەی بیست و یەك بڕەك پارە بۆ تەنمیەی ئەقالیمەکان، بۆ پارێزگاکان تخصیص بکرێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، ڕێزدار ئیسماعیل فەرموو.

بەڕێز اسماعیل سعید محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

منیش هاوڕام لەگەڵ ڕەئیەکەی سۆزان خان، کە تەئکید دەکاتەوە لەسەر یاسای نەوت و غاز، بەڕاستی ئەگەر یاسای نەوت و غاز جێ بەجێ بکرایە، ئێستا ئەم کێشانەمان هیچی نەدەبوو، پێموایە ئەو مەوزوعانەی ئەمڕۆ ڕووی نەدەدا، من تەنها بۆ تەئکید ببێتە سێ کەس و چوار کەس بڕیار لەسەر ئەوە بدەین یاسای نەوت و غاز، مادام یاسایەك لەم پەرلەمانە چەند جەلسەی بۆ کرا بێت، بەڵام ئەوە دوو ساڵە جێ بەجێ ناکرێت، ئیتر هیچ فرسەت نەدرێت بە حکومەت خۆی بدزێتەوە لە جێ بەجێ کردنی ئەم یاسایە، بۆیە من داوا دەکەم ئەم یاسایە بخرێتە بواری جێ بەجێ کردنەوە، بەنیسبەت مینحەوە جەنابت تەوزیحی باشتدا، من قسەی لەسەر ناکەم، بەڵام لەنیسبەت داهات لە فرۆشتنی نەوت، ئەمساڵ بەپێی یاسای بودجەی عێراقی، بۆ هەر بەرمیلە نەوتێك، یان بۆ هەر مەتر مکەعەب غازێك داهاتێك هەیە بۆ ئەو ناوچانە، بۆ ئەو ناوچانەی کە لێی دەردێت، بۆیە وەکو تەوەقوع دەکرێت، چەند جارێکیش لە زاری بەڕێز وەزیری سامانە سروشتیەکان ئەوەمان بیستووە، کە تاقەی صادیراتی نەوتی کوردستان زیاد دەکات، ئەوە

دەبێتە داهاتێکی زۆر، لەبەر ئەوە من داوا دەکەم وەکو بودجەیەکی تەکمیلی، کە ئێستا موتەبەعە لە عێراقدا، سالانە بودجەیەکی تەکمیلی هەیە دەنێردرێت بۆ پەرلەمان موصادەقەی لەسەر بکرێت، چونکە لەوە دەچێت ئیتر لە ئایندە رەقمێکی زۆر بکات، بۆیە داوا دەکەم ئەو داهاتە بکرێتە بودجەیەکی تەکمیلی و بنێردرێت بۆ پەرلەمان، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

پارەکە حکومەتی عێراق بفرێت، نایدەنێ، هەر بۆ مەعلوماتت، ئەوە حیسابێکی ترە، مینح جیایە، مینح لەبەر دەستیانە، بەلام ئەوی تر لەبەر دەستیان نییە، رێزدار ئەڤین خان فەرموو.

بەڕێز ئەڤین عمر احمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕاستی من لەگەڵ ماددەکەم دەقاودەق وەکو خۆی بمێنێتەوە، بەبێ ئەوەی هیچ زیادەیەکی بۆ دابنرێت، لەبەر ئەوەی کە لێرە هاتووە نەصەکە زۆر سەریحە باسی ئەوە دەکات دەڵێت تەخمین و تەقدیری ئەو مەواریدانەی کەوا لە نەشاتات و ئیستیسماری مەواریدی تەبیعی، ئێمە بەپێی دەستووری عێراقی هەمووومان دەزانین کەوا مەواریدی تەبیعی کە لێرە هاتووە ئەو مەواریدانە ناگرێتەوە کە لە فرۆشتنی نەوتدا وەدەست دێ، نەوت لێرە دوو مەوریدی تەبیعییە، کە مەواریدی نەوتی هەیەو مەواریدی غەیری نەوتیش هەیە، ئەو مەواریدە تەبیعیەی کە لێرە باس کراوە، مەواریدی غەیری نەوتیە، لەبەر ئەوەی مەوریدی نەوتی دەفرۆشرێت لە رێگای شەریکەی سۆمۆوە، کە دەڕوات بۆ عێراق، تەنانەت ئەو یەك دۆلارەش کە تەخصیص دەکرێت بۆ مەناتیقی مونتیجە، یان موحافەزاتی مونتیجە، دیسان بە پارەوە دێتەوە بۆ کوردستان، نەك بڵێین لەسەر بەرمیلێك نەوت کە لێرە دەفرۆشرێت و ئیستیسمار دەکرێت، ئەو بەرمیلە نەوتەی دەفرۆشین دۆلارەکەی بۆ ئێمە بێتەوە، جا بۆیە بە رەئی من ئەو دەقە ماددەیە چۆن هاتووە هەر وەکو خۆی بمێنێتەوە، ئەوەش دەبێتە کارێکی تەحصیل حاصل لەنێوان دوو وەزارەتدا لەناو ئەنجومەنی وەزیران، کە خۆیان تەنسیق دەکەن، بۆ ئەوەی ئەو داهاتانەی لە مەواریدی غەیری نەوتی، یان مەواریدی تەبیعی غەیری نەوتی بە دەستی حکومەت دێت، ئەوان لەو کاتە دەتوانن خۆیان بە تەنسیق و بۆ فرۆشتنەکەش و پارەکە چۆن دەچێتەوە سەر بودجەی حکومەتی هەرێمی کوردستان؟ زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، رێزدار ئارام قادر فەرموو.

بەڕێز ایوب نعمت قادر(ئارام):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پشتگیری لە پێشنیارەکەی بەڕێزان لیژنەی دارایی دەکەم، بەلام یەك زیادە، ئەویش داهاتەکە سنوودار نەکرێت و بگەڕێتەوە بۆ حکومەتی هەرێم، بەڵکو بەپێی ماددەی (43) فەقەرەی یەك لە قانونی موازەنەی عێراقی بۆ هەر پارێزگایەك نرخێکی داناوەو بایەخ بدرێت بە ئاوەدانکردنەوەی پارێزگاکان، یەك دۆلار بۆ

دەرهێنانی نەوتی رەش، یەك دۆلار بۆ پالأوتن، هەروەها یەك دۆلاریش بۆ غازی سروشتی، کە ئەوەش بێگومان جگە لەوەی بەڕێز وەزیری سامانە سروشتیەکان باسی لەوە کرد، کە ئێمە ئەم داهاتەی ناخەینە سەر، یەعنی ناینووسین، لەبەر ئەوەی نەگەڕێتەوە بۆ عێراق، ئەوەش تەئکید لەسەر ئەوە دەکاتەوە باس لە پارێزگاکان بکەین، بۆ ئەوەی کە ئێمە بایەخ بەپارێزگاکان بدەین، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، رێزدار دکتۆر ئەحمەد فەرموو.

بەڕێز د.احمد ابراهیم علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پشتیوانی لە هەردوو پێشنیارەکەی یاسایی و دارایی دەکەین بۆ زیاد کردنی ئیعلامی پەرلەمان (بذلك للمصادقة علیه)، چونکە ئەمە وا دەکات کە شەفافیەت لە داهاتەکاندا بێت، بەلأم پێشنیار دەکەم کە مینح، ئەوانەش بەڕاستی جێگایان بۆ بکرێتەوە لەناو ئەم ماددەیەدا، بۆ ئەوەی کە تەفسیراتی جۆراوجۆر بۆ ئەو مینحە نەکرێت، ئەو بەخششانە کە زەجەیەکی زۆری لەماوەی ڕابردوودا دروست کرد، هەم بۆ وەزارەتی سامانە سروشتیەکانیش باشترە، هەم بۆ حکومەتی هەرێم و بۆ پەرلەمانیش کە شەفافیەتی زیاتر تێدایە، بۆ ئەوەی کە ئەو مینحانە دیارتر بن، هەتا ئەو کاتەی کە یاسای نەوت و غاز لە هەرێمی کوردستان جێ بەجێ دەکرێت، کە پێویستە پەلەی لێ بکرێت بەڕاستی، ئێمە یەك لە کێشەکانمان ئەوەیە کە یاساکان دەدەچن، بەلأم جێ بەجێ ناکرێن، سەبارەت بەوەی کە بەڕێز وەزیری دارایی دەلێت ئەو ئیراداتانە تا ئێستا نەهاتوونە بۆ لای ئێمە، بەلأم لە ئاییندەدا بڕیار وایە کە ئیراداتەکان ئاگادار بکرێینەوە لێی، پرسیارەکە ئەوەیە لە وەزیری دارایی ئایا تەنها ئاگادار دەکرێینەوە؟ یاخود ئەو داهاتانە دەخرێنە ناو خەزێنەوە؟ کە لەلایەن وەزارەتی سامانە سروشتیەکانەوە دەست دەکەون، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس بۆ جەنابت، کاك عمر فەرموو.

بەڕێز عمر عبدالعزیز بهاءالدین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەنیسبەت ماددەی بیست و یەك، من دوو، سێ تێبینیم هەیە، یەکێکیان/ باسی وشەی تەخمین و تەقدیرە، کە برای بەڕێزم کاك حاکم رزگار ئاماژەی پێی کرد، بەلأم من وادەزانم دەقیق تر لەمە وشەی تەحدید، یان دیاری کردنە، بۆچی ئێمە باسی تەقدیرو تەخمین بکەین؟ بۆ باسی تەحدید نەکەین، وەختێك باس لە باسی قەبز و وسولأت و شەفافیەت و هەموو مەسائیلەکان دەکرێت چارەسەری ئەوە بکرێت، چونکە مەبالیغی ئاوا و داهاتی وا ناکرێت بە خەملأندن قسەی لەسەر بکەین، بەداخەوە ئاخیر کەسم، ڕەنگە کەس نەبێ تەسنیەی بکات، بەلأم دەقیق تر ئەوە بوو لە عەرەبیەکەی بلێین (تحدید) و لە کوردیەکەش بلێین (دیاری کردن)، لەگەل زۆربەی ڕای ئەو براو خوشکانەی ترم، کە مەسەلەی ماددەیەك ئیزافە بکەن بۆ

مینح و، لەڕووی زمانەوانیشەوە ئەو وشەی (و)ی (بالتنسیق)ە وابزانم برایانی لیژنەی یاسایی لەگەڵمن کە ئەوە زیادە، نایەوێ (تقوم وزارة المالیة بالتنسیق مع وزارة) ئەو (و) زیادە، بەنیسبەت یاسای نەوت و غاز، مـن تێبینیـەك عـەرز دەكـەم، لـەم ماددەیـە دەبێـت ڕەچاوی دوو مەسـەلەی زۆر گـرنگ بكـەین، یـەكێكیان ئەوەیە كە شتێك نەكەین كە خۆمـان ببەسـتینەوە بـە مەسائیلێكەوە، دوایـی لەگـەڵ یاسای نـەوت و غـازی عێراق گیرۆدەمان بكات و دەستوور پێمـان بگرێ، دووەم/ بەڕاسـتی زۆر گرنگـە ئـەوەی كـە بـراو خوشكانی تریش ئیشارەیان پێی كرد، كە لە سنووری یاسای نەوت و غـازی خۆمـان، هـی هـەرێمی كوردسـتاندا هـەموو چـالاكیەكانیان و نەشـاتاتی وەزارەتـی سـامانە سروشـتیەكان ببێـت، یـەعنی لـەو مەجالـە دەرنەچـێ و بگونجێنرێت لەگەڵ یاسای نەوت و غاز، گرفتی ئەساسی دووبارە هەر هەمان گرفتە كە ئەو براو خوشكانەی تر ئیشارەیان پێی كرد لە دیاری نەكردنی، یەعنی لێرە باسـی خەملانـدن و تەقدیر و ئەوانـەمان كـردووە، بەڵام گرفتی ئەساسی لـەم ماددەیـە، یـان لـەم داهـاتی سـامانە سروشـتیانە، ئەوەیـە ناخرێتـە سـەر بودجـەو بوارەكانی سەرفیشی بۆ دیاری نەكراوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

كاك برهان فەرموو.

بەڕێز برهان رشید حسین:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

دەربارەی ئەو ماددەیە بەڕاسـتی مـن هەنـدێك تـەعقیبم لەسـەری هەیـە، جارێ كـە دەڵێـت (وفـق الدسـتور العراقی)، بەڕای من ئەوە لابېردرێـت ،حـاكم رزگـاریش شـتێكی وای گـوت، لابېردرێـت باشـترە، لەبـەر ئـەوەی ئێستا كە ئێمە لەگەڵ بەغـدا نـاگونجێین ئیختـیلاف هەیـە لـە تەفسـیری ئـەو ماددەیـەی كـە عیلاجـی ئـەوە دەكات، لە دەستووری عێراقی كە لەدوای ماددەكانی 110 یە، ئەو ماددەیە ئێمە وا تەفسیرمان كـردووە كـە دەڵێین مـادام لـە ئمـووری حەسـری و هینـا تـەوزیعی سـەلاحیەت دەدات لەگـەڵ بەغـدا جیانـە كراوەتـەوە، ئەولەویات بۆ ئەو لایەیی كە یاساكە لە پێشەوە دەردەكات، ئێمە دەڵێین ئێمە پێشتر یاسای نـەوت و گازمـان دەركردووە، جا بەڕاستی ئەو (وفق الدستور العراقی)یە ترسێكی پێوە دیارە كە ئێمە ئەوەمان نووسیوە، من بۆیە ئیقتیراح دەكـەم ئـەوە هـەر لابېردرێت ئـەو (وفـق الدسـتور العراقـی)یـە، لـە دوایشـدا كـە (وتضـاف الی الـواردات المتحققـة) بـەڕەئی مـن ئیزافەیـەكی بـۆ زیـاد بكرێـت ئەگـەر جـەنابت لـەلای خـۆت بـە مولاحـەزە بینووسی (وترسل وفق المیزانیة التكمیلیة) لەبەرئەوەی بەڕاستی ئەو مینەحە بە مولحەق نانێردرێت، بـە میزانیەی تەكمیلی دەنێردرێت، (وترسل وفق المیزانیة التكملیة وبغضون شهرین من اقرار المیزانیة) یەعنی لـە مـاوەی دوو مـانگ لـە دوای ئیقـراری میزانیـە، مـن ئەمـەم پـێ باشـە لەبـەر ئـەوەی گـوتم بـە مولحـەق

نانێردرێت، بە میزانیەی تەکمیلی عادەتەن دەنێردرێت، خاڵی دووەمم/ تەئیدی قسەکانی کاك حمە سەعیدو برادەرێکی تر لەوەدا دەکەم کە دەڵێت مادام جەنابی وەزیری سامانە سروشتیەکان لێرە ئەو 470 ملیار دینارەی باسی کردووە بۆ مان ڕوون بکاتەوە، دووەمیان/ ئایا داهات لە باشماغ و حاجی ئۆمەران ئەو تەنکەرە نەوتانە ئیزافە کراوە یان نەکراوە؟ ئەو عەقد و تەندەرانەی وەزارەتە بەڕێزەکەیان دەیدات، پێمان بڵێین چۆنە و چۆن نیە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزان تەواو بوو ئێستا داوا لە لیژنەی یاسایی و دارایی دەکەین، ڕەئی خۆیان لەسەر موداخەلەی ئەندامە بەڕێزەکان بدەن، کەرەمکە کاك د.ئاراس.

بەڕێز د.ئاراس حسین محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

تێبینەکانی ئێمە هەندێکی من وەڵامی دەدەمەوە و ئەوەی تریش هاوڕێی بەڕێزم کاك عونی وەڵامی دەداتەوە، بە حەقیقەت ئەو بابەتانەی کە ئێستا باس کرا لەلایەن ئەندامە بەڕێزەکان هەمووی پێشتر و چەند جارێکی دیکە لە وەزیرە بەڕێزەکان پرسیار کراوە دووبارەن و وەڵامیشی هەبووە، بەڵام هاتنی ئەو ماددەیە بەو شێوەیە کە ڕێگەگرتنە لەبەردەم ئەو بۆچوونانەی کە هەیە و ئەو نا ڕوونیە و ئەو ناشەفافیەتەی کە هەندێك کەس باسی دەکات، بەم ماددەیە ڕێگە لەوە دەگرین، یەعنی ماددەکە وەڵام دانەوەیە بۆ ئەو پرسیارانە کە کاتی خۆی کراوەو وەڵامیش دراوەتەوە، دەربارەی سیاغەی ماددەکە بە حەقیقەت من تا ڕادەیەك ناتوانم قسەی تیا بکەم، دەکرێت ئەوەی بەڕێز کاك حاکم رزگار و برادەرانی دیکەش ئیسارەیان کرد موناقەشەی لەسەر بکرێت، بەڕێزێکی دیکە گوتی پێویستە ماددەکە بڵێی تەخمین و تەقدیر، لەڕاستی دا هەر دەبێت تەقدیر بێت یان تەخمین بێت، چونکە تۆ باسی موازەنە دەکەی، موازەنەش تەقدیریە، عادەتەن تەحدید بۆ ئەو بەڕێزەی کە باسی کرد لە کۆتایی دایە کە لە حیساباتی خیتامی دایە، لەبەر ئەوە وشەکە هەر بە تەخمین دەمێنێتەوە و سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کەرەمکە کاك عونی.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من تێبینیم هەیە لەسەر قسەی ئەو برادەرانەی کە باس لەوە دەکەن وشەی ئیتحادی لابردرێت، ئێمە لە لیژنەی یاسایی بەڕاستی لەگەڵ ئەوەداین وشەکە بمێنێتەوەو پشتگیری قسەکانیشمان پەیوەستە بە دیباجەی دەستووری عیراقی کە ئیقرار دەکات و لە دێرەکانی ئەخیری دەڵێت (خلال نظام جمهوری اتحادی) ئەوە یەك، ماددەی یەکەم لە دەستوور دەڵێت (جمهورية العراق - الدولة الاتحادية)، ئەوە دوو، سێیەم: هەرێمی کوردستان کاتی خۆی یاسایەکی دەرهێنا کە ئیقرار دەکات بە فیدراڵیەت، وشەی فیدراڵیەت

کەلیمەیەکی بیانیە، بەڵام ئیتیحادی کەلیمەیەکی عەرەبیە، واتە ئیقرار کراوە بەوەی کە عیراق دەوڵەتێکی فیدرالیە و دەوڵەتێکی ئیتیحادیە، دەستوورەکەش هەر بەو شێوەیە دەبێت تەفسیر بکرێت، هەتا ئێستا چەند یاسایەك لە پەرلەمان دەرچووە کەسەك ئیعتزازی لەسەر نەکردووە، واتە ئەگەر کێشەیەك لەو بابەتە ڕووی دا، ئەوا دەبوو موراجەعەتی مەحکەمەی ئیتیحادی عولیا بکرێت لە عیراق، ئەوان بڕیاریان لەسەر بدابا و کێشەکە یەکلایی کرابایەوە، ئەوە یەك، سەبارەت بە قانونی نەفت و غاز کە لە پەرلەمانی کوردستان بە ژمارە 22 لە ساڵی 2007 دەرچووە ئەم یاسایە کەوتووەتە بواری جێ بەجێ کردن، لەبەرواری 2007/7/29 و پاش ئەوەی کە سەرۆکی هەرێمی کوردستان موسادەقەی لەسەر کرد و ئیقراری کرد، بە پێی دەستوور لە ماددەی 117 مادام کە قانونی خۆمان دەرچووە لە کوردستان ئەگەر کێشەیەك بوو لەگەڵ حکومەتی ئیتیحادی قانونی خۆمان زاڵ دەبێت لەسەر قانونی عیراقی، بە پێی ئەو یاسایانەی کە لە کوردستان دەرچووە، واتە یاساکانی خۆمان جێ بەجێ دەکرێت، سەبارەت بە مەوزوعی نەفت و غاز، مەعلومە لای هەمووومان کەوا نەفت و غاز موڵکی هەموو عیراقیانە لەهەر شوێنێك بێت، واریداتەکەی دەچێتە خەزێنەی حکومەتی عیراقی ئیتیحادی، واتە ئێمە نیسبەمان هەیە بە گوێرەی وەلەو ئیحسائیە لە کوردستان نەکراوە بۆ ئەوەی ژمارەی نفوسی کوردستان کە ئەمە ئێستا دەڵێین 5 ملیۆنە و زیاتریشە، بەڵام کە ئیحسائیە نەکراوە، ئەوە پەیوەستە بەوەی ئیحتمالە ئەگەر ئیحسائیەك بکرێت لە عیراق حسەکەمان زیاتر دەبێت لەو نیسبەیەی کە 17٪ یە، سەبارەت بەو پێشنیارەی کە ئێمە لەگەڵ لیژنەی دارایی بە هاوبەشی پێشکەشمان کردووە دووبارە ئێمە پابەندین بە پێشنیارەکەی خۆمان و پشتگیری لێی دەکەین، ڕەئی کۆتایی ڕەئی ئەندامانی پەرلەمانە کە ئایا پەسەندی دەکەن یان بە شێوەیەکی دیکە دایدەڕێژنەوە، ئێمە لەگەڵ داین، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

جەنابی وەزیر ڕەئیتان دەربارەی ئەو موداخەلانەی کە گوێتان لێی بوو، کەرەمکە کاك بایز.

بەڕێز شێخ بایز تاڵەبانی/ وەزیری دارایی و ئابووری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دیارە ئەو موداخەلانەی کە کراوە زیاتر پەیوەندی بە وەزارەتی سامانە سروشتیەکانەوە هەبوو، وە بە نیسبەتی ئێمەوە جارێکی تر تەئکید لەسەر ئەوە دەکەینەوە ئێمە ڕەقەمی حیسابمان داوە و ماددەکە هاتووە ئیلتزام دەکەین بە بڕیاری پەرلەمانەوە بۆ جێ بەجێ کردنی، هەر پارەیەك دەچێتە ئەو حیسابەوە ئێمە کەشفی پێ تەقدیم دەکەین، هەر پارەیەکی کە لێی سەرف دەبێت کەشفی پێ تەقدیم دەکەین بۆ پەرلەمان.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، انشالله سەرفی لێ ناکرێت تاکو موسادەقە نەکرێت، کەرەمکە کاك بایز.

بەڕێز شێخ بایز تاڵەبانی/ وەزیری دارایی و ئابووری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

کە ئێمە دەڵێین هەر پارەیەك کە سەرف دەکرێت، دیارە جارێکی تریش دەیڵێمەوە وەزارەتی دارایی ئامر بیسەرف نیە، وەزارەتی دارایی قائیم بیسەرفە، لەبەرئەوەی ئێمە قائیم بیسەرفین، هەموو پارەیەك بە ئەمر سەرف دەکەین، کە ئەمریشمان بۆ دێت دەبێت ئەوانیش ئیستنادیان کردبێتە سەر یاسایەك، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

پێش ئەوەی دەست بە قسە کردن بکەی پرسیارەکان دوو لایەنی وەرگرتووە، ئەوەی لای جەنابتە یەك، تازە دەڵێن ئەوفەرمووی تازە حیسابێك کراوەتەوە، جارانیش پارەمان هەبووە، ئەو پارەیە لە چ حیسابێك بووە، چەنی هاتووەو چەندی نەهاتووە؟ بۆ ئەوەی بەرچاو ڕوون بێت، جەنابی وەزیری سامانە سروشتیەکان کەرەمکە.

بەڕێز ئاشتی هەورامی/ وەزیری سامانە سروشتیەکان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

زۆربەی ئەوە سوء تەفاهومە با بڵێین، ئێمە سێ مەسدەری پارەمان هەیە، یەك/ فرۆشتنی نەوتی خاو، دوو/ فرۆشتنی موشتەقات، کە ئەوە داهاتە، بە پێی دەستووری عیراق و بە پێی یاسای نەوت و غازی کوردستان ژمارە 22 ی ساڵی 2007 دەبێت بە داهات بچێتە حیسابی وەزارەتی سامانە سروشتیەکان ولەگەڵ پریفۆ و لەگەڵ ربح هەمووی ئاشکرا بکرێت وەکو داهات، تەبعەن بە موجەبی ماددەی 18 و 19 ی یاسای نەوت و غازی هەرێمی کوردستان دەبێت بەرامبەرحکومەتی فیدڕاڵ ئێمە تەنسیق بکەین و ڕێککەوین کە موستەقبەل چۆن پارە دەدەین بە ئەوان یان ئەوان پارەی ئیزافیمان دەدەنێ؟، ئەوە لە دەستووردا داندراوە ولە یاسای ژمارە 22ی نەوت و غازی کوردستان داندراوە، بە نیسبەت موشتەقات کەواتە فرۆشتنی نەوت دەبێت داهات بێت بچێتە حیسابی وەزارەتی مالیە موباشەرەتەن، حیسابێکی تایبەتی بۆ بکرێتەوە کە ئێمە دەیفرۆشین موباشر حیسابەکە دەچێتە ئەوێوە و ئەوان ئاشکرای دەکەن پەیوەندی بە ئێمەوە نەبێت، وەکو وەزارەتی مالیە و نەوت لە بەغدا، ئێمە نامانەوێ خاوەنی دۆلار بین کە چۆن سەرف دەکرێت، ئەو پارەیە ئێمە حیسابی بۆ دەکەینەوە و ئەو حیسابی بۆ دەکاتەوەو عەقد دەبێت و نەوت دەفرۆشرێت، داهات هەیە و موشتەقات هەیە وداهات هەیە و صافی عایدات دەچێتە حیسابەکەوەو لەوێ سەرپەرشتی لەسەر دەکرێ و سەرف دەکرێت بە شێوەیەك کەتەنسیق بێت لەگەڵ دەستوور و لەگەڵ یاسای ژمارە 22 ی نەوت و غازی هەرێمی کوردستان، ئەوەی کە مینەحە، ئەوەشتێکی ترە کە باسمان کرد، من دوو ئیقتراحم هەیە ئەگەر مەجالم بدەن بیخوێنمەوە، یەکەم/ بەرامبەر ئەو ماددەیەی کە ئێستا داندرا ئیقتراحێکم هەیە کە بۆ ئەوەی شمولی ئەم داهاتە بکات کە بە شێوەیەکی ڕێك وپێك نەك غموزی تیا بێت، ماددەی 21 (تقوم وزارة المالية والاقتصاد وبالتنسيق مع وزارة الثروات الطبيعية لاستلام العائدات التى تتحقق بإستلامها مباشرة من قبل الاقليم من مبيعات النفط الخام ومبيعات مشتقات النفط وفق الدستور العراقى وقانون النفط والغاز لاقليم كوردستان وأن تضاف الى الواردات المتحققة وإعلام البرلمان

للمصادقة عليه) ئەوە شمولی هەمووو داهات دەکات کە پەیوەندی بە داهاتی فرۆشتنی نەوتی خاو، وموشتەقاتەوە هەیە، با غموزی تیا نەبێت باسی داهاتی تر ناکەین، هەر ئەو دوو داهاتەمان هەیە ئێمە، ئینجا لە باتی ئەو ماددەیە وەزارەتی سەروەتی تەبیعیە، مەواردی تەبیعی نیە ناوی وەزارەتەکەمان، ئینجا ئەگەر ئەوەتان پەسەند کرد من ئامادەم و حازرم حیسابێك بکرێتەوە و چی دەفرۆشرێ و چیش فرۆشراوە لە پێش ئەوە، حیسابەکە تەحویلی وەزارەتی مالیە دەکەین، ئێمە لەمەودوا ئێمە هەر عەقد دەکەین، کە عەقد کرا پارەکە یەکسەر موباشر دەچێت بۆ وەزارەتی مالیە، ئەوە بە نیسبەت ئەو ماددەیە، ماددەیەکی تر ئیزافە بکرێت کە ئیقتراحە بۆ مینەح، (أن تودع جميع المبالغ والمنح المستحصلة من خلال العقود النفطية والغازية في الاقليم فى حساب خاص في وزارة المالية، وأن تخصص هذه المبالغ من قبل مجلس الوزراء للمشاريع المقصودة حسب العقود النفطية والغازية وكذلك لمشاريع البنية التحتية في الاقليم وعلى ان تخضع صرف هذه المبالغ وكذلك تنفيذ المشاريع المقررة تحت الرقابة المالية والاشراف المباشر من قبل البرلمان) (تشمل الحل الكامل لكل المسائل بالنسبة لكم).

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

پەیمان خان کەرەمکە فەرموو.

بەڕێز پەیمان عزالدین عبدالرحمن:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لەگەڵ دەست خۆشیم بۆ بەڕێز جەنابی وەزیر ئەوەی کە بووە لەمەودوا، بەڵام ئەوەی من تێی گەیشتم و ئەوەی کە جەنابی باسی کرد بۆ لەمەودوا لەم ساڵەوە دەبێت کە ئەوە فەقەرەیەکی بۆ زیادبکرێت، ئەوەی کە بووشە هەتا ئێستا ....

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

هەر بۆ مەعلوماتت وتی ئەوەی ڕابردووش، وتی هەمووی، وای وت، ئەوەی ڕابردوو و ئەوەی داهاتووش هەمووی وازح بێت لەناو حیسابێك، دوایی هەمووی قسە دەکات، لیژنەی یاسایی تکایە، پێشنیارەکەتان بخوێننەوە بۆ ئەوەی بیخەینە دەنگەوە.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

صیاغەی ماددەی (23) کە ئێستا ژمارەکەی (21)ە بەم شێوە دەبێت:-

المادة الحادية والعشرون:

أولاً: تقوم وزارة المالية والاقتصاد بالتنسيق مع وزارة الثروات الطبيعية باستلام العائدات التي تتحقق مباشرة من مبيعات النفط الخام في الاقليم ومبيعات مشتقات النفط وفق الدستور العراقي وقانون النفط والغاز لإقليم كوردستان وتضاف الى الواردات المتحققة وإعلام البرلمان للمصادقة عليها قبل التصرف بها.

ثانياً: تودع جميع مبالغ المنح بما فيها المستحصلة من العقود النفطية والغازية في الاقليم في حساب خاص لدى وزارة المالية والاقتصاد وتخصص هذه المبالغ من قبل مجلس الوزراء للمشاريع المخصصة لها حسب العقود النفطية والغازية بالنسبة لعقود النفط والغاز وكذلك مشاريع البنية التحتية في الاقليم على ان تقترن بمصادقة برلمان كوردستان قبل التصرف بها.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ئێستا دەیخەمە دەنگەوە کێی لەگەڵدایە بادەستی بلند بکات تکایە؟، فەرموون کێی لەگەڵدا نیە؟، بەکۆی دەنگ پەسەند کرا، ئێستا مادده زیادکراوەکان یەکە یەکە بخوێننەوە تکایە.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پێشنیاری ئیزافەکردنی چەند ماددەیەك لە پڕۆژەکە هاتووە، بەم شێوەی خوارەوە:

مادة مضافة:

1 - تستقطع النفقات المخصصة لانشاء وتعمير الأبنية الخاصة للاحزاب والمشاريع المكررة وتنقل لحساب المشاريع الخدمية للمحافظات مع مراعاة التوزيع العادل عليها.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

با بەکوردیش بیخوێننەوە تکایە.

بەڕێز د. ڕۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی پێشنیارکراو:

ئەو خەرجیانەی کە بۆ دروستکردن و چاککردنی باڵەخانەی تایبەت بە پارتە سیاسیەکان یاخود حزبەکان و پڕۆژە دووبارە بووەکان دەبڕدرێن دەگوازرێتەوە بۆ حسابی پڕۆژە خزمەتگوزارییەکان لە پارێزگاکانی هەرێم بەرەچاوکردنی دابەشکردنی دادپەروەرانە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

لیژنەی دارایی فەرموو.

بەڕێز خورشید احمد سلیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەڤ خاڵە بەری هەنوکە دەنگێ لەسەر دای، مە گوتی ئەو پڕۆژەیەت دێنە لادان، یان تێنە ڕاگرتن، د ێ ل هەمان پارێزگا پڕۆژێ پێ دێنە دروست کرن، ئەڤ خاڵە دەنگێ لەسەر دبێتە دووبارە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

با دووبارە بێت یان نا؟ موهیم ئەوەیە تەئکیدی لەسەر بکەینەوە، تکایە ئێستا کێیی لەگەڵە بادەستی بڵند بکات؟، فەرموون کێیی لەگەڵ نیە؟، بەکۆی دەنگ پەسەند کرا، بۆ خاڵی دواتر.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی زیادکراوی تر.

أولاً:- على وزارة المالية والاقتصاد في الاقليم تحقيق المساواة بين رواتب ومخصصات موظفي الاقليم مع رواتب ومخصصات اقرانهم من موظفي الحكومة الاتحادية.

ثانياً:- تحقيق المساواة بين رواتب المتقاعدين في الاقليم مع رواتب متقاعدي الحكومة الاتحادية.

بەڕێز د. ڕۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی پێشنیار کراو:

یەکەم: پێویستە لەسەر وەزارەتی دارایی و ئابووری لە هەرێم، یەکسانی لەنێوان مووچەو دەرماڵەی هەرێم ومووچە و دەرماڵەی فەرمانبەرە هاوشێوەکانیان لە حکومەتی فیدڕاڵدا بێنێتە دی.

دووەم: بەدی هێنانی یەکسانی لەنێوان مووچەی خانەنشینانی هەرێم ومووچەی خانەنشینە هاوشێوەکانیان لە حکومەتی فیدڕاڵدا.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

جەنابی وەزیر، فەرموو.

بەڕێز شێخ بایز تاڵەبانی(وەزیری دارایی):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لە میزانیەی پاردا ئەم قەرارە دەرچوو، کەوا یەکسانی بکەین، بەڵام دەرماڵەمان لێ لادا، ئەمساڵیش ئەگەر بێت و ئێمە دەرماڵە داخڵ بکەین، ئەو دەرماڵە زیادانەی کە ئێستاکە هەیە لە هەرێمدا ئەبێ بیبڕین، یەکێك لەوانە مەسەلەن دەرماڵەی مامۆستایانە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ئەو بەڕێزانەی کە دەیانەوێت لەسەر ئەو خاڵە قسە بکەن ئێستا ناویان دەنووسین، باشە کاك عبدالسلام نوقتەی نیزامی هەیە، فەرموو.

بەڕێز عبدالسلام مصطفى صديق:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئـەم خاڵانـە هـەموویان دەنگمـان لەسـەر داوە، پێویسـتە ئێمـە دەنـگ بـدەین ئایـا ئـەو شـتەی کـە ئێمـە پەسەندمان کردووە، دەنگمان لەسەر داوە، بخرێتـە نـاو یاساکە وەکو مـاددە یـان نـا؟، قسـە کردنـی لەسـەر نابێت، چونکە ئێمە دەنگمان لەسەری داوە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

لەم پڕۆژەی ئەمساڵدا دەنگمان لەسەر ئەم بابەتە نەداوە، تکایە با ناوتان بنووسم، ئینجا یەکە، یەکە قسە بکەن، کوێستان خان، فەرموو.

بەڕێز کوێستان محمد عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من داوا دەکەم لەدوای ئەوەی کە مووچەی فەرمانبەرانی هـەرێم و مەرکـەز هاوسـەنگ بکرێـت، بـە وازحـی ناوی هێزەکانی پۆلیس و ئاسایش و پێشمەرگە، بێت، بۆ؟، چونکە 2 ساڵ پێش ئێستا ماددەیەکی وامـان بـە تەوصیات دا بەحکومەت، کە مووچەی فەرمانبەرانی هەرێم و مەرکەز هاوتا بکرێت، ئـەو تەوصـیەی ئێمـە هێزەکانی پۆلیس و ئاسایش و پێشـمەرگەی نەگرتـەوە، بۆیـە داوا دەکـەم کـە ئەوانـە بگرێتـەوە، بەتایبـەتی ئەوانە مەغدورن، جگـە لـەوەش مـن داوا دەکـەم لەسـەر ئـەو قسـەی بـەڕێز وەزیـری دارایـی کـە ئـەوە هـیچ دەرماڵەیەك نەگرێتەوە، چونکە هەندێ دەرماڵە هەیـە لێـرە لـە مەرکـەز نیـە، بـا بـا سـی دەرماڵـە نـەکرێت تەنها مووچە بێت، دەرماڵەکان وەکو خۆی بمێنێتەوە، بەتایبەتی هی مامۆستا، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

پەیمان خان، فەرموو.

بەڕێز پەیمان عزالدین عبدالرحمن:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕاستی من لەقسەکەی جەنابی وەزیرەوە دەست پێدەکەم کە باسی ئەوەی کرد، ئەگەر ئێمـە ئەوانـە زیـاد بکەین ئەبێ دەرماڵەی مامۆستا ببڕدرێت، یەعنی یەکسەر ترساندینی بـۆ ئـەوەی داوای زیـادکردنی شـتی تـر نەکەین، مـن بـۆ خـۆم لەکاتێکـدا کـە داکۆکی دەکـەم لەسـەر ئـەوەی کـە هـەموو جۆرەکـانی دەرماڵـە بـەهی مامۆستاشەوە وەکو خۆی بمێنێتەوە، دەرماڵەش هاوتا بێت لەگەڵ هی بەغداد، چونکە ئێمە لـە دەرماڵەشـدا موشکیلەمان هەیە، بۆ نموونە توێژەری کۆمەڵایـەتی یـان ئەوکەسـانەی کـە لـە زیندانـەکان یـان چاکسازییە کۆمەڵایەتیەکان کار دەکەن، فەرقێکی یەکجار زۆر لەبەینی دەرماڵەی ئەوان و دەرماڵـەی هاوشـێوەکانیان لـە بەغداد هەیە، کە ئەمـە بەڕاسـتی جۆرێـك لـە نـاڕەوایی پێـوە دیـارە، جگـە لـەوەی کـە پێشـمەرگە، زینـدانی سیاسی، زۆربـەی زۆری چـین و توێـژەکانی تـر جیاوازییـەکی یـەکجار ڕوون بـە خانەنشینانیشـەوە لەبـەینی مووچەی هەرێم و مووچەی عێراقدا هەیە، کە ئەمە هەردووکیان لە یەك وڵاتدان و یەك سـەقفی ئـابووری

کۆیان دەکاتەوە، لەبەر چی ئەو زەریبەیە بدەین یان ئەو جیاوازییە هەبێت؟، بەڵام هاوتاکردن مانای کەمکردنەوەی هیچ جۆرە دەرماڵەیەك نەبێت، ئەگەر لە هەرێمدا زیاتر بێت لە بەغداد، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

دڵشاد شهاب، فەرموو.

بەڕێز دڵشاد شهاب حاجی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بێشك هەموومان لەگەڵ ئەوەداین کە تەحقیقی عەدالەت بکرێت و مووچەو دەرماڵەی فەرمانبەرانی هەرێم وەکو هی مەرکەزی لێ بکرێت، بەڵام لە مەوزوعی دەرماڵە، ئیحتیماله جیاوازییەك هەبێت، هەندێك دەرماڵە پەیوەستە بە کۆمەڵێك فەزایەی تایبەت، بەو بیئەیە، بەو وەزعە، بەو زروفەی کەوا یەکێ تێیدا کار دەکات، مومکینە ئێمە هەندێ جیاوازیمان لەگەڵ مەرکەز هەبێت لەم مەسەلەیەدا، مومکینە ئێمە لەهەندێ دەرماڵە لەوان زیاتر بین، زروفێك وا دەخوازێ، مومکینە لە هەندێکی تری لەوان کەمتر بین، ئیحتیمالیشە نەکرێت ئەوەی کە هی ئێمە زیاترە وەکو خۆی بیهێڵین، یان ئەوەی کەمترە بڵێین با وەکو هی ئەوێی لێ بکرێت، بۆیە من تەئیدی ئەو پێشنیارەی جەنابی وەزیر دەکەم، کە مووچەکان وەکو یەك بن، بەڵام دەرماڵەکان بەپێیی بارودۆخ بێت، چونکە ڕەنگە جیاوازییەك هەبێت لەم زروفانەدا، بەدیتنی من ڕەنگە بەوە قازانجی فەرمانبەران لەوەدا بێت، کە جەنابی وەزیر گوتی، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سیوەیل خان، فەرموو.

بەڕێز سیوەیل عثمان احمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

یەکەم: بەنیسبەت زیندانی سیاسی باسمان لێوە نەکرد، جارێك کوێستان خان باسی کرد، وتتان لەیەکێك لەماددەکان شوێنی بۆ بکەنەوە، باسی لێوە نەکرا، دووەم: مووچەی فەرمانبەران زیاد بکرێت، بەنیسبەت دەرماڵەوە، بۆچی دەرماڵە لاببەین هی مامۆستایان، ئەگەر دەرماڵەی مامۆستایانمان لابرد یەعنی هیچمان بەهیچ نەکرد، مووچەی ئاسایش و پۆلیس و پێشمەرگە هاوتا بکرێت، لەگەڵ ئەوانەی بەغداد، بەمەرجێك مووچەی نان بڕاوەکانیشی تێدا بێت، زۆرسوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

جەنابی وەزیر دیارە باش لە جەنابت تێنەگەشتوون، تکایە بۆیان ڕوون بکەرەوە، فەرموو.

بەڕێز شێخ بایز تاڵەبانی(وەزیری دارایی):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بـە عەکسـەوە مـن دیفـاعم لـە مامۆسـتا کـرد، یەکـەم: وتم بۆیـە مەسـەلەی دەرماڵـە بـاس نـەکرێت چـونکە مامۆستایان لێرە دەرماڵەی تایبەتیان هەیە، لە عێراقدا نیە، ئەگەر بێت و ئێمە دەرماڵەش یەکسان بکـەین، دەبێ ئەوانەش ببڕین، من باسی ئەوەم کرد، بە عەکسەوە ئەو خوشك و برایانـە باسـی دەکـەن، مـن تەئکیـد لەسەر ئەوە دەکەمـەوە کـە مامۆسـتایان ئـەو دەرماڵـەیان هـەبێت، دووەم: بـۆ ئـەوەی زیـاتریش لەسـەر ئـەو مەوزوعە باس بکەم، ئێستا هەندێ دەرماڵە هەیە، ئێمە لێرە بەتـەوعی نایـدەین، مەسـەلەن، ئەگـەر بێـت و وەزیرێك و ئەندامێکی پەرلەمان، لەگـەڵ عێراقـدا موقارەنـەی بکـەین، بـۆ مـەعلوماتتان وەزیـر 12 ملیـۆن ونیو لەعێراق وەردەگرێت، لێرە 7 و نیو وەردەگرێت، پەرلەمانیش بەهەمان شێوە، ڕەنگە لـە عێراقـدا دوو بەرامبەر بێت، بۆیە بۆ دەرماڵە من پێم وایە یەکسان نەکرێت، بـەڵام عەدالـەتێکی باشـی تێـدا هـەبێت، بـۆ ئەوەی بتـوانین ئـەوەی کـە تـا ئێسـتا وەرگیـراوە بتـوانین صیانەی بکـەین و هـەر بمێنێتـەوە، ئەوەشـی کـە وەرنەگیراوە ئیمکان هەبێت بیکەین، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

عەزیمە خان، فەرموو.

بەڕێز عظیمة نجم الدین حسن رضا:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

منیش پشتگیری لەڕای کوێستان خان و پەیمان خان و هەموو بـرادەرانم دەکـەم، لەگـەڵ ئـەوەدام کـە پـارەی پێشـمەرگەو پـۆلیس و ئاسـایش هاوتـا بکرێـت، لەگـەڵ بەغـداد، لەگـەڵ ئەوەشـدا زینـدانی سیاسـی لـەهیچ ماددەیەکدا، لە هیچ شوێنێکدا باس نەکراوە، حەقی خۆیانە کەزیندانیانی سیاسی وەکو هی عێراق، حسابی بۆ بکرێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك سەرهەنگ، فەرموو.

بەڕێز سەرهەنگ فرج محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەشێك لەقسـەکانی مـن کـرا، ئـەوەی تەئیـدی لەسـەر دەکەمـەوە لەهـەرێمی کوردسـتان پـاش (18)سـاڵ لـە حوکمڕانی بەڕاستی مومکین نیە ئێستا فەرق و جیاوازی هـەبێت لـەنێوان مووچـەی کارمەنـدەکانی هـەرێم لەگەڵ ئەوانەی عێراق، من زۆر تەئکید لەسەر ئەوە دەکەم، کە هاوتا بکرێتەوە، بەهەر شێوەیەك بێت، پێم وانیە ئەو بارگرانیە داراییەش لەسەر حکومەت دروست بکات، چونکە ئەوەی ئەمڕۆ ئێمە تێگەشـتین دیـارە لە ئیحتیاتاتی وەزارەتی دارایی پارەی باش هەیە، لەلایەکی تر پێویستە حیساباتێکی تایبەت بۆ زینـدانیانی سیاسی بکرێت، ئێمە تەصریحاتی هەندێك ئەندامی بەڕێزی پەرلەمانی عێراقیمان گوێ لێ بوو، هی خـولی پێشوو ئەو خولەی کە کۆتایی هات، کە باسی ئەوەیان کردووە، مووچەی زینـدانیانی سیاسـی هـاتووە، بـەڵام

نـەدراوە، مـن داوا لـە بـەڕێز جـەنابی وەزیـری دارایـی دەکـەم، لـە ڕێگـای جەنابتانـەوە وەکـو سـەرۆکایەتی پەرلـەمان، کـە وەڵامێکـی دەقیقـی ئـەو پرسـیارە بداتـەوە، ئایـا مووچـەی زینـدانیانی سیاسـی لەهـەرێمی کوردستان چی بەسەر هات؟، گەشتووەتە کوێ؟، هاتووە، نەهاتووە؟، ئەمە حاڵەتێکە بەڕاستی ئەبێ وەڵامێك هەبێت بۆ ئەو پرسیارە، لەگەڵ هاوتـاکردنی مووچەی هێزەکانی ئاسایش و پـۆلیس و پێشمەرگە، شـتێکی تریش هەیە بەڕاستی ئەگەر بەهەڵە نەچووبم، وابزانم جیاوازی هەیە لەنێوان مووچـەی مامۆسـتا لێـرە لـە بەینی هەولێر و سلێمانی ئەمەش بۆ خۆی حاڵەتێکـە، ئـەبێ ئـەو شـتانە بـە قەناعـەتی مـن هـەمووی ڕێـك بخرێتەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

جەنابی وەزیر، فەرموو.

بەڕێز شێخ بایز تاڵەبانی(وەزیری دارایی):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لەکاتی خۆیدا جارێکی تر مەسەلەی زیندانی سیاسی وەڵامم دانەوە، ئێمـە ئێسـتا پـارە بـۆ زینـدانی سیاسـی سەرف دەکەین، هەر کەسێك ئیسپاتی هاتبێتەوە، بە موستەمسەکی ڕەسمی کە زیندانی سیاسیە، بۆی سەرف دەکەین لەکاتی خۆیشیدا باسمان کرد، بـۆ ئێمـە (390)هـەزار سـەرف دەکـەین؟، لەبەرئـەوەی شـەهیدەکانی ئێمە (400) هەزار بووە، ئێستاش ئێمە مولزەم دەبین بەهەر یاسایەك کە پەرلەمان دەری دەکات، ئایا ئێمە وەکو عێراق سەرف بکەین، یان ئەمە لێرە بە یاسایەك دەردەچێت؟ ئەمـە قـەراری پەرلەمانـە، ئێمـە هـیچ تەفسیرێکمان نەکردووە، لەسەرف کردنی پارەی زیندانی سیاسی و قائیمەکانیشیان لەلامان حازرە ، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

حاکم رزگار، فەرموو

بەڕێز رزگار محمد امین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەم نەصە بە بۆچوونی من نەصێکی گرنگـە، تەنانـەت دەبـێ لـەناو دەستوریشـدا جێگـای بکرێتـەوە، تەبعـەن لەکوردستان کە شۆڕش کراوە، هەستی بە نابەرامبەری کردووە، کە زوڵم هەیە لەسەری، لەبەر ئـەوە ئێسـتا لـە سایەی حکومەتی خۆماندا ناکرێ مافی هاووڵاتی ، مافی خەڵك کەمتر بێت، لە مـافی مەرکـەز، بۆیـە نەصـەکە بـۆ ئەوەی ئیشکالیاتی مالی کە وەزیریش باسی کرد، دەبێ بڵێین ناکرێ حقـوقی کـەمتر بێـت، یـەعنی ئەگـەر بـەم عیبارەتـە بێـت (یجب ان لاتقل حقوق ورواتب ومخصصات، اعضاء وموظفي ومنتسبي السلطات والمؤسسات والدوائر الرسمية في لاقليم و متقاعديه عن حقوق ورواتب ومخصصات اقرانهم في السلطات والمؤسسات والدوائر الرسمية لدى الحكومة الاتحادية)، ئەگەر مەسەلەکە مووچە بێت، ئەوە مووچە خۆی یەکسانە، ئێستا مووچـە ئەوەی من بزانم بەپێیی لیستی مووچە، لەگەڵ بەغداد فەرقی نیە، بەڵام ئەوەی کـە ئەشـکال دروسـت دەکـات،

هەندێ حقوقی ئیزافی هەیە، هەندێ دەرماڵە هەیە، ئەوانەیە کە کەمترە لە هی بەغداد، بۆیە بە بۆچوونی من ئەم نەصە ئەبێ حەتا لەدەستووری کوردستانیش جێگیر بکرێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك شڤان، فەرموو.

بەڕێز شڤان احمد عبدالقادر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بۆ تەحقیقی عەدالەت بەحەقیقەت ئەو شەریحانەی کەباسکراون، من لەگەڵ ئەوەدام کە هاوتا بکرێت لەگەڵ عێراق، ئەگەر کەم و زیادیش بێت من لە 100٪ لەگەڵ ئەوەدا نیم کە بزەبت وەکو عێراق بێت، ئەگەر(10)هەزاری زیاتر بێت یان کەمتر بێت، با خصوصیەتێکی کوردستانمان هەبێت، بەس بەحەقیقەت دەبێت مەغدوریەتی پێشمەرگە لەبەرچاو بگیرێت، لەناو ئەو دەقەدا ناوی پێشمەرگە بە زەقی بێت، کە لەهەموو شەریحەکان پێ بەپێ مووچەیان زیاد کراوە تەنها شەریحەی پێشمەرگە نەبێت، ئێستا پۆلیسێك دوو بەرامبەر بە پێشمەرگە وەردەگرێت، ئاسایشێك نزیکی سێ بەرامبەر بە پێشمەرگە وەردەگرێت، کە ئەرکی پێشمەرگە ئەگەر زیاتر نەبێت کەمتر نیە لەهی ئەمانە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

دکتۆر صباح، فەرموو.

بەڕێز د. صباح محمد نجیب:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەم مادده دیارە لەپێناو خزمەتکردن بە توێژە خاوەن پێگەو جێگە تایبەتەکانە لە کوردستاندا، سەبارە بە یەکسان کردنی ئاستی بژێوی فەرمانبەرانە لە حکومەتی هەرێمی کوردستان، بەهاو چەشنەکانیان لە بەغداد، ئەصڵی ماددەکە ماددەیەکی زۆر دڵخۆشکەرە، لەڕاستیدا ئەم مەبەستە دەبێ هەموومان دەستخۆشی لێ بکەین، بەڵام تا صیاغەی ماددەکە بەهێزتر بێت، بەقوەت تر بێت، وابزانم زیاتر ئەتوانین خزمەت بە غەرەزی ماددەکە بکەین، بۆیە ئەو صیاغەی کە بەڕێز کاك حاکم رزگار پێشکەشی کرد، کە بووترێت (یجب ان لاتقل) وابزانم زۆر بەهێز ترە لەوەی کە بوترێت یەکسان بکرێت، یەکسان کردن ڕەنگە هەندێجار، زەرەری فەرمانبەرانی هەرێمی کوردستانی لێ بکەوێتەوە، صیغەیەك بێت بەو شێوەی کە کەمتر نەبێت، یەعنی ئەگەر زیاتر بێت ئەوە قەیناکە لەبەر ڕەچاوکردنی خصوصیەتی گەلی کوردستان، بە تەئکید ئەبێ ئێمە پشتگیری بکەین لەهەندێ لەو چین و توێژانەی کە خصوصیەتیان هەیەو ئێمە بەگشتی قەرزاریانین، وەکو هێزەکانی پۆلیس، پۆلیسی هاتووچۆ، زیندانیانی سیاسی، وەکو هێزی پێشمەرگەی کوردستان، ئێمە ئەتوانین سەرمان بەرز بێت کاتێ کە دیفاع لە حقوق و لە ئیمتیازات و لە مووچەی ئەو خەڵکە بکەین، بۆ ئەوەی هەست نەکەن لە سایەی حکومەتی خۆماندا غەدریان لێ دەکرێت، یان هەست بە غەدر بکەن، خاڵێکی تر کە ئەمەوێت ئاماژەی پێ بکەم، ئێمە کاتێك کە ئەمانەوێت یەکسانی هەبێت لەنێوان فەرمانبەرانی هەرێم و هی بەغداد،

لەلایـەکی تـر ئـەبێ ئاگامـان لـەوە بێـت لـەناو کوردستانیشـدا ئـەبێ هـەمان یەکسـانی هـەبێت، بـەپێی ئـەو زانیارییانەی کەهەمە، مامۆستایان لە دەڤەری سلێمانی بە بەراورد لەگەڵ هاو پلەکانیان لە دەڤەری هـەولێر و دهـۆك، نزیکـەی 100 هـەزار دینـار فـەرق هەیـە، کـاتێ کەمووچـەیان بـۆ ئەبەسـترێت، ئـەبێ حـەلی ئـەو موشکیلەیەش بکـەین، بۆیـە پێشـنیار دەکـەم، هـەر لـەم ماددەیـەدا بڕگـەیـەك ئیزافـە بکرێـت کـە هـیچ جۆرە جیاوازییەك لەنێوان بەستنی مووچـەی هـیچ مامۆسـتایەك یـان هـیچ توێـژێك لـەنێوان هـەرێمی کوردسـتاندا نـەبێت وەکـو ئـەوەی کـە هـەم پەرلـەمانی کوردسـتان هـەم حکومـەتی هـەرێمی کوردسـتان ئەیـەوێت یەکگرتنەوەیـەکی ڕاسـتەقینە بـەدی بێنێـت لـەنێوان هـەرێمی کوردسـتاندا، هـیچ تارماییـەکی دوو ئیـدارەیی نەمێنێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك نەریمان، فەرموو.

بەڕێز نەریمان عبداللە قادر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پشتگیری لەڕای کوێستان خان و پەیمان خان و کاك حاکم ڕزگار دەکەم، بەڕاستی بۆ زیاد کردنی مووچەکان، لە لیژنەی ناوخۆ لە یاداشتی کۆتایماندا کەبەرزمان کردەوە بۆ سەرۆکایەتی پەرلەمان و لیژنەی یاسایی و دارایی، بە ماددەیەك دەستنیشانمان کردووە کە هێزەکانی ئاسایش و پۆلیس و فەرمانبەرانی ناوخۆش، بەهەمان شێوە وەکـو حکومـەتی عێراقـی لـێ بکرێـت، هـەڤاڵێکم ئیشـارەتی بـەوەدا کـە دەرماڵـەی ئێـرە لەگـەڵ هـی ئـەوێ جیاوازییـەکی هـەبێت، مـن لـەوە تێناگـەم مـەنتقی ئـەو جیاوازییـە چـیە؟، بـۆ نموونـە هێزەکـانی پـۆلیس و ئاسایش، کە لە 2008 بڕیارێك هەیە کە وەکو حکومەتی عێراقی لێ بکرێت، (210)هـەزار دەرماڵـەی بـەدەل ئەرزاقیان هەیە، کەلێرە پێیان نادرێت.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

دەی برام لێرە شەرحی مەکە یان بڵێ زیاد بکرێت یان زیاد نەکرێت، پێویستی بە شەرح نیە، فەرموو.

بەڕێز نەریمان عبداللە قادر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەندێکی تریش زیندانیە سیاسیەکان حەقی خۆیانە، بەو پێیەش کـە بـەڕێز جـەنابی وەزیـری دارایـی ئامـاژە بەوە دەکات کە پێوەری مووچەی شەهیدان دەکات بۆ زیندانیە سیاسیەکان، بـەڵام ئێمـە دەیـان جـۆر مووچـەو فەرمانبـەرو کارمەنـدی تـرمـان هەیـە، پێوەرەکـەش ئـەوە نـەبووە ببەسـترێتەوە بـە مووچـەی شـەهیدەکان، کەلەمووچەی شـەهیدەکان کـەم نابێتـەوە، بـۆ بەسـتراوە بـە ئـاخر مووچـەی شـەهیدەکانەوە، ئـەوانیش وەکـو حکومـەتی عێراقـی لـێ بکرێـت کـە (500) هـەزارە، پێشـنیارێکی تریشـم هەیـە ، خاڵێـك زیـاد بکـەین،

لەداهاتووشـدا هـەر زیـادکردنێکی تـر ڕوویـدا ڕاسـتەوخۆ حکومـەتی هـەرێمی کوردسـتان بـێ گەڕانـەوە بـۆ پەرلەمان و حکومەت، جێبەجێ بکرێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك عومەر هەورامی، فەرموو.

بەڕێز عمر صدیق هەورامی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پشـتگیری لـەهاوڕێیانم دەکـەم، کـە بـەڕوونی نـاوی هێـزی پێشـمەرگە و جێبـەجێ کردنـی یاسـای ژمـارە(4)ی عێراقـی بـۆ زینـدانیانی سیاسـی ئـەوە بـەڕوونی هـەبێت لـەناو ماددەکـە فەقـەرەی یەکـەم، پێشـنیار دەکـەم فەقەرەیەکی تر زیاد بکرێت ئەویش حکومەت لەم ساڵ ئەولەوییەت بدات بە دامەزراندنی ئـەو کەسانەی کـە لە دەرەوەی سەنتەری پارێزگاکانن، لەبەر ئەوەی فورسەتی ئیش کردن لەدەرەوەی پارێزگاکان کەمترە، وەك بە بـەراورد لەگـەڵ سـەنتەری پارێزگاکـان، ئـەو جوڵـە ئابووریـەی کـە هەیـە زیـاتر فورسـەت دەدات بـە گـەنجان بەتایبەتی کە کار بکەن، بەڵام لەناو قەزاو ناحیەکان ئەو فورسەتە کەمترە، لەگەڵ ئەوەشـدا بەڕەچـاو کردنـی عەدەدی میلاك و ڕەچاوی ئەو شوێنە، سوپاس.

بەڕێز د.ڕۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بـەو شـێوەیە ماددەکـەمان داڕشـتوەو پێشکەشـی بـەڕێزتان دەکـەین، چـاك کردنـی مووچـەی فەرمانبـەرانی هەرێمی کوردستان، بە هەمان مووچەی هاوشـێوەکانیان لـە عیراقـی فیـدراڵ، ئـەوە بڕگـەی یەکـەم، بڕگـەی دووەم، چـاك کردنــی مووچـەی زینـدانیـە سیاسـیـەکان لـە هـەرێمی کوردسـتان، بـە مووچـەی زینـدانیـە سیاسیەکان لە عیراقی فیدراڵ، هاوتاکردنی مووچەی مامۆستایان لە نێوان پارێزگاکانی هەرێمی کوردستاندا، بڕگەیـەکی تـر هاوتـاکردنی مووچـەی پێشـمەرگەو ئاسـایش و پـۆلیش لـە هـەرێمی کوردسـتان بـە هـەمان مووچەی هاوشێوەکانیان لە هێزەکانی پۆلیس و ئاسایش لە بەغدا.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزان، ڕەجائەن، یەك نوقتەی نیزامی هەیە، فەرموو.

بەڕێز د.ڕێباز فتاح محمود نادر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پێموایە کێشەکە لەگەڵ ئێرەو ناوەند لەسەر مووچەکە نیە، هەردوولا لەسەر یەك بەرنامە دەڕوات، لەسـەر یەك سیستەمە، بەڵام جیاوازیەکە لـە موخەسەسـاتە، مـن نموونەیـەکت بـۆ دەهێنمـەوە، مـن خـۆم دکتـۆرم، مووچەی دکتۆریشم وەرگرتووە، لێرە مووچە ئەسلیەکە هەمان مووچەیە، بەڵام موخەسەسـاتەکە جیـاوازە، ئەوان لەوێ لە 100٪ ختورە وەردەگرن، بەڵام لێرە نیە، کێشەکە لەسەر موخەسەساتەکەیە نەوەکو لەسـەر مووچە ئەسلیەکە.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

جەنابی وەزیر رەئیتان، فەرموو.

بەڕێز شێخ بایز تاڵەبانی(وەزیری دارایی ئابووری):

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

هەندەك موخەسەسات هەیە، تەبیعەتی وەزعی عیراقی ئێستاكە لە ڕووی ئەمنیەوە، پێویست دەكات كە بدرێت، وە ئەو موخەسەساتە هەر لە ڕووی ئەمنی و ئیستیقرارەوە، ڕەنگ هەیە بەو شێوەیە پێویست نەكات بدرێ، بە نیسبەتی مووچەوە، ئێمە هەتاوەكو ئێستا مووچەكانمان وەكو یەك بووە، بەلاَم من یەك تێبینیم هەیە، بە نیسبەتی زیندانیە سیاسیەكان، ئێمە لاریمان نیە، بڕیاری پەرلەمان چۆنە تەنفیزی دەكەین، بەلاَم قەیدی ناكا ئەگەر لە مووچەی شەهیدان، شەهیدی سەنگەر زیاتر بكات، قەینا بە زیادەكەشەوە، ئەو مولاحەزەیە بەس ئەوەندە، خۆتان بەنەزەریەتی باشەوە.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

كوێستان خان فەرموو.

بەڕێز كوێستان محمد عبدالله:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

سوپاس بۆ ئەو تەوزیحە، من پێموایە ئەو موخەسەساتی ختورەی كە بۆ هێزەكانی پۆلیس و ئاسایش و پێشمەرگە، لە مەركەز سەرف دەكرێت، بۆ هەرێمیش سەرف بكرێت، ئەگەر ئێمە ئەمانەوێ هێزەكانمان ببنە هێزی نیزامی، ئەگەر ئەمانەوێت ئەو هێزانە بەڕاستی ببنە هێزێكی یەكگرتوو بۆ نەتەوەو نیشتیمان، دەبێت هەمان ئیمتیاز و هەمان موخەسەساتی مەركەزیان هەبێت، سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

ڕەجائەن، كێ دەیەوێت قسە بكات ناوتان دەنووسم، فەرموو، ناوت بڵێ ناوت دەنووسم، چونكە هەمووی قسە كردنە، فەرموو كەرەمكە.

بەڕێز برهان رشید حسین:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

باسی ئەوە دەكرێت، یەعنی ئەگەر مووچەی ئیسمی حیساب بكرێت، هەرسێ سەدو دەیە، پۆلیسی بەغداو ئێرە، ئەگەر بەهەڵە نەچوبێتم، بەلاَم باسی ختورەی پێشمەرگەو ئاسایش و پۆلیس دەكرێت، بەڕاستی من پێشمەرگەیەكمان نارد بۆ جەلەولا و قەرەتەپە بە دوسەد هەزار، سێ سەدو پەنجا، بەلاَم جوندی عیراقیش كە بە عەقد دەبێت بە جوندی، مانگی بە نۆسەد هەزارە، ئەمە ڕەوای حەق نیە، هەم شت ئەگەر وەزارەتی مالیە بیانووەكەی ئەوەیە ختورەی نیە لێرە، ئەدی كاكە پارو پێرار لە هەولێر تەقینەوە نەبوو؟، ئەی ئەو ئاسایشەی كە لێرە وجودی نەبوو، كێ پارێزراوە، ئەی نابێت ئێمە ئەوەندە مووچەیان بدەینێ كە ساڵانە چەند دانەیەكیان شەهید دەبن، سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

پێموایە جەنابی وەزیری مەبەستی پێشمەرگە نەبوو، پێشمەرگەو قوەی ئەمنی داخلی موستەحەقی هەموو شتێکن بۆیان بکرێت، کەرەمکە جەنابت.

بەڕێز شێخ بایز تاڵەبانی(وەزیری دارایی ئابووری):

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

تکام وایە، ئەو قسانەی من لە ڕووی فەنی وومالیەوە قسە دەکەم، بە عەکسەوە ئێمە ئێستاکە خەتەواتێکی باش لە وەزارەتی پێشمەرگە دانراوە، وە چوار لیوای پێشمەرگە ئێستا هەموو مەعاش و موخەسەسات، هەموو شتەکانیان وەکو عیراق وایە، وەلەمەودواش هەر لیوایەك بەرلەوەی کە تەشکیل دەبێت، وای لێ دێت، بەنیسبەتی پۆلیسیشەوە حکومەت کە ئێمە ئەو قسەیەمان کرد، ئەمە چەندەها جار لە حکومەت دیراسە کراوە، ئەمە هەر ئەوە نیە رەئی وەزارەتی مالیە بێت، وەزارەتی مالیە بڵێ نابێ و ناکرێ، بەڕاستی وەزارەتی مالیە بەو شێوەیە نیە، کە هەموو شتێك ئەو بڵێ نە نەکرێت، ئەم مەوازیعانە تا ئێستا چەندەها جار لە ئەنجومەنی وەزیران ئەمە موناقەشەی لەسەر کراوە، دیراسەت کراوە، هەتاوەکو ئێستاکە، وە ئێمە چەندەها جار، جارێکی تریش ئەگەڕێمەوە سەر ئەوە، وەزیری دارایی ئەندامێکە لە حکومەتی هەرێمی کوردستان، لە ئەنجومەنی وەزیرانی حکومەتی هەرێمی کوردستان، ئەوەی کە لەوێ بڕیار دەدرێت، وەزیری دارایی جێبەجێی دەکات بە پێی یاسا و ڕێنماییەکان، سوپاست دەکەم.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

شوان أحمد، فەرموو.

بەڕێز شڤان أحمد عبدالقادر عزیز:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئەوەی جەنابی وەزیر باسی کرد، بە حەقیقەت پێشمەرگە سەقفی زەمەنی نیە، ئەوەی کە جەنابی وەزیر باسی کرد بە دوو ساڵی تر تەواو نابێت، جا بۆیە یەعنی پێشمەرگە، یەعنی ئەو غەدرە گەورەییەی کە لە پێشمەرگە کراوە، لە هیچ کەسێك نەکراوە، لە کوردستان، پێشمەرگەیەکی ئاسایش 260 هەزار دیناری وەردەگرێتن، بەلاّم ئاسایشێك لەناو شار 600 هەزار دینار وەردەگرێتن، دوو بەرامبەرو سێ بەرامبەر دەکات، جا بۆیە یەعنی ئەو سیغەیەی کە هاتووە، زۆر زۆر لە جێیە، زۆر پێویستە جێبەجێش بکرێت.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

کاك حەمە سەعید، فەرموو.

بەڕێز حەمە سەعید حەمە علی:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

من پێموایە بۆ چارەسەری ئەو ئیشکالەتە، تەبعەن هەموومان لەگەڵ ئەوەین کە مووچەی زیندانیانی سیاسی و هێزەکان و پێشمەرگەو هەموو مامۆستایان و هەموو فەرمانبەران وەکو ناوەندی لێ بێت، چونکە

ئەوانیش هیلاك دەبن وەكو ئەوان، بەلاّم ئیشكالەكە لە مووچەی ئیسمی و ئەو موخەسەساتەیە كە باس كرا، وابزانم بەو عیبارەتە كە سێ كەس تەسنییەی كرد، لەسەر قسەكەی كاك حاكم رزگار، ئەو ئیشكالە حەل دەبێت كە كەمتر نەبێت، یەعنی مووچەو موخەسەسات كەمتر نەبێت، ئیتر ئیشكالەكە حەل دەبێت، سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

سەرگوڵ خان كەرەمكە.

بەڕێز سەرگوڵ رضا حسن حەمەخان:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

سەبارەت بەو خاڵەی كە ئیزافەیان كردووە لیژنەی یاسایی، هاوتا كردنی مووچەی مامۆستایان لە هەرێمی كوردستان، ئەو پێشنیارەی كاك د.صباح كردی، تەنها مامۆستایان ناگرێتەوە چینی تریش هەیە كە جیاوازیان هەیە لە سلێمانی و هەولێر، من نموونەم لایە ئەوانەی كە خەریجی قانونن لە هەولێر تەعین دەبن، مەعاشیان زیاترە لەوانەی كە لە سلێمانی تەعین دەبن، لەبەر ئەوە ئیزافەی سەرجەم ئەو فەرمانبەرانە هەموویان بكرێت، نەوەكو تەنها مامۆستایان، سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

فەرموو كاك سالار.

بەڕێز سالار محمود مراد:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

لە ڕاستیدا ئەوەی پەیوەندی بە زیندانیانی سیاسی هەیە، بە پێی یاسایی ژمارە(4) ساڵی كەلە عیراق دەرچووە، ئەوەی بۆ زیندانیانی سیاسی دەرچووە مینحەیە نەوەكو مووچە، 2006-2007، واتە ئەبێت جیاوازیەك لە نێوان مەسەلەی مووچەو منحەدا بكرێت، چونكە زیندانیانی سیاسی لەوانەیە لە جێگایەكی تر لە دام و دەزگاكانی حكومەتی هەرێمی كوردستان، وەزیفەیان هەبێت، مووچە لە شوێنێكی تر وەربگرن، چونكە بە پێی یاساش ناكرێت فەرمانبەرێك دوو موچە وەربگرێت، بۆیە ئەبێت تەركیز بكرێتە سەر زیندانیانی سیاسی كە منحە بێت، من لێرەدا پێشنیار دەكەم، بۆ ئەوەی كە زیندانیانی سیاسی بەهرەمەندبن لەم پڕۆژە یاسایەی كە ئەم ساڵ دەردەچێت لە پەرلەمانی كوردستان، ئەگەر بكرێت 10 هەزار دینار، لەوەی شەهیدانی سەنگەر كەمتر بێت، بۆ ئەوەی خسوسیەتێك هەبێت لە نێوان مووچەی شەهیدان و منحەی زیندانیانی سیاسی، بەلاّم ئەو كاتەی كە مووچەی شەهیدان زیاد كراوە، حیساب بۆ ئەو زیادەیە بكرێت، بۆ منحەی زیندانیانی سیاسی، لە پاڵ ئەوەشدا من پشتیوانی لە بۆچوونەكەی لیژنەی یاسایی دەكەم، ئەوەی پەیوەندی بە زیاد كردنی مووچەی ئاسایش و پێشمەرگەو هێزەكانی ترەوە هەیە، چونكە لە بەشێك لە ناوچەكانی كوردستاندا، كە هێشتا لە ڕووی ئیداریەوە سەر بە كوردستان نین، پێی دەوترێ مەناتقی موتەنازع، ڕۆڵی خۆیان دەگێڕن و ڕووبەڕووی مەترسیش دەبنەوە، هیوادارم ئەم

مەسەلەیەش هاوتـا بکرێت، لەگەڵ ئـەوەی کـە لـە عیراقـدا هەیـە، چـونکە هێشتاکە بەشێك لـە هێزەکـانی پـۆلیس و پێشمەرگەو ئاسایش و لـە ناوچـەکانی تریشـە، بەشـێك لـە واجبـات دەگێـڕن کـە پەیوەنـدی بـە داهاتووی هەرێمی کوردستانەوە هەیە، هیوادارم ئەمە بە نەزەری ئیعتیبار وەربگیرێت، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

عظیمةخان فەرموو.

بەڕێز عظیمة نجم الدین حسن رضا:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بە نیسبەت ئەو بڕگەیەی کە زیاد کراوە، بـۆ زیـاد کردنـی بـابڵێن بـۆ هاوتـا کردنـی مووچـەی مامۆسـتایانی پارێزگاکانی هەرێمی کوردستان، بەڵێ ڕاسـتە ئـەو جیاوازیـە هەیـە، لەبـەر ئـەوەی بـە بڕیارێـك، ئێسـتا مـن نوسخەکەیم لایە، کەلە وەزارەتی پەروەردە هێناومانە، ئـەو کاتـە دوو ئیـدارەیی بـووە، لـە سـاڵی 2005 لـە مانگی یەکەوە بەرز کردنەوەی مەرتەبە بـووە، ئـەو پارەییـەی هـەولێرو دهـۆك جیـاوازە لـە گـەڵ سـلێمانی، بەلاَم خۆی سیستەمەکە یەك سیستەمی مووچە هەیە، بەلاَم ئەو زیاد کردنە لە وەزارەتی دارایی ئەو کاتەی هـەولێرو دهـۆك کـراوە ئـەوەی سـلێمانی نـەکراوە، ئـەو جیاوازیـە هـی ئـەو بـەرز کردنـەوەی مەرتەبەیـە، دەرەجەکانی پێ گۆڕاوە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

پەیام خان فەرموو.

بەڕێز پەیام أحمد محمدامین محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دیارە من لێرە دەڵێم بۆ زینـدانیانی سیاسـی، ئـەو جیاوازیـە هەیـە، ئـەوان شـەهیدی زینـدوون و ئـەوانی تـر شەهیدانن، ئەمە ئەو جیاوازیە هەیە، چ فەرقێك هەیە لە بەینی زیندانیانی سیاسی، لەسەر قسەی جەنابی وەزیر، بۆ وەکو ئەوەی عیراق نەبێت، ئایا گەنجانی ئێمە لە گەنجانی تر کەمتر لە زیندانا بوون.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڵێ، زۆر سوپاس، ئەمە کەوتە ئەوەی کە چەند زیاد بـێ و چـەند کـەم بێـت، ئیجـازە بدەیـە بـرات، لەبـەر ئەوەی ئیلتیزامـی مـاددی هەیـە، پێویسـتی بـە دیراسـەیەکی زۆر بـاش هەیـە، پرۆژەیـەك حـازر بکـەن، 10 ئەنـدامی پەرلـەمان بێتـە پەرلـەمان لەگـەڵ وەزارەتـی دارایـی مناقەشـەی لەسـەری بکرێـت، بەحەقیقـەت چونکەناتوانن، ئەگەر دوبار سێ بار ڕاتب زیاد بکـەن، ناتوانێـت، بـەو شـکلە هـاتووە ئـەوەی لیژنـەی یاسـایی خوێندیانەوە، ئیزافەی تەقاعدەکانیش بکەنە سەری، زۆر تەبیعیـەو چـاك بکرێـت، ئەگـەر لـەوە دەربچـێت، من پێشنیار دەکەم پرۆژەیەك حازر بکەن، چونکە ئێستا لەو جەلسەیە نـاتوانن بڵێـن ئـەوهای لـێ بکـە یـان ئەوهای لێ بکە.

بەڕێز پەیام أحمد محمدامین محمد:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

بەڕێز با قسەكەم تەواو بكەم.

بەڕێز پەیمان عزالدین عبدالرحمن:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

ئێستا لە بەینی ئەو ماددە تازەیە، پێشنیارە تازەیەی كە لیژنەی یاسایی خوێندیانەوە، لەگەڵ قسەكەی جەنابی وەزیر، ئیختیلافێك هەیە، ئەبێت ئەو ڕێك بكەینەوە، بەڕێزیان بابڵێین وا هەمواریان كردۆتەوە، وا ڕێكیان خستۆتەوە كە هاوتای مووچە هەبێت، وەڵامەكەی بەڕێز وەزیری داراییش ئەوەبوو، كە سیستەمی مووچە یەك سیستەمە، جیاوازی لە نێوان موخەسەساتدا هەیە، كەواتە ئێستا فەرقێك هەیە لە بەینی ئەو دوانەدا، ئەگەر ئێمە ئیقرار لەسەر پێشنیارەكەی لیژنەی یاسایی بكەین، هیچ ناگۆڕێت لە كاتی تەتبیق كردندا، چونكە سیستەمی مووچە یەك سیستەمە، فەرقی مووچەكانیش ئەمێنێتەوە لەبەر ئەوەی لەناو موخەسەساتدا هەیە، كەواتە من پێشنیار دەكەم، ئەگەر هەمان پێشنیاری ئەوان وەكو خۆی بمێنێتەوە، بەڵام مووچەكە وارێك بخرێت كە مووچەو موخەسەسات بگرێتەوە، یەعنی كۆی ئەو دەخلەی كە مووچە خۆر وەری دەگرێت، بەڕاتب و موخەسەساتەوە هەردوكی بگرێتەوە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

سۆزان خان فەرموو.

بەڕێز سۆزان شەهاب نوری:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

بێگومان ئێمەش ئەو مەشروعەی یاسای ژمارە 4 كە دەبێت نفازی پێ بدات حكومەت، بەرزمان كردۆتەوە لە ڕێگەی كتابی ژمارە 63، لە ڕێگەی سەرۆكایەتی پەرلەمانەوە، ئاراستەی ئەنجومەنی وەزیران كراوە، ئەنجومەنی وەزیران لیژنەیەكی دروست كردووە، لە هەرسێ بەڕێزان وەزیری شەهیدان و ئەنفال كراوەكان، چونكە ئێمە دەزانین بەڕێوەبەرایەتی زیندانیانی سیاسی ئەوەتا لەناو ئەو وەزارەتەدا هەیە، وەزیری كاروباری كۆمەڵایەتی لەگەڵ بەڕێز وەزیری دارایی، یەك وەزیری تری تیایە بزەبت نازانم كامیانە، بەهەر سێكیان دابنیشن ڕەئی نیهائی بدەن لەسەر ئیقرار كردنی، یەعنی وەكو بۆ حكومەت، ئایا ئیقرار بكات یاسای ژمارە 4، یاخود حكومەتی هەرێمی كوردستان یاسایەكی نوێ پێشكەش بكات، ئێستا ماوتەوە لەسەر ئەو دوو ڕەئیە، من پێم باشە ئەم پارەیەی زیندانیانی سیاسی بەهۆی ئەوەی من خۆم یەكێك بووم لەو تەرەفانەی كە لە خولی پێشوو بۆ چارەسەر كردنی ئەو كێشەیە داخل بووم، لەكاتی خۆی كە ڕێكاری ژمارە 21 دەرچوو، لەلایەن ئەنجومەنی وەزیرانەوە، ئەو ئەساسەی كە دانرا، ئەوەبوو كەمترین مەعاشی شەهیدان چەندە؟، ئەو كەمترینە دادەنرێت، 10 هەزار لەو كەمتر، بەو پێیەی كە كەمترین مووچە 400 هەزار بوو، ئەوان كرانە 390 هەزار، بە پێی ئەم زیادەیەی مووچەیە، مادام هینی شەهیدان زیاد كرا، دەبێتە 500 هەزار، ئەوانیش ببێتە 490 هەزار، ئەوە وەجبە وەجبە دێت هەمووی بەیەك وەجبە نایەت، كە ئەبێت

لەلایەن لیژنەی باڵای زیندانیانی سیاسی عیراقەوە، هەموو ئەم ناوانە پاك نووس بكرێت، وەبە ئیسباتاتەوە دیاری بكرێت كە ئەمانە فعلەن زیندانی سیاسین، ئینجا پارەكە سەرف دەكرێت، یەعنی ئەمە بۆ مەودایەكی دوورە، لەبەر ئەوە من داواكارم مادەم هینی شەهیدان زیاد كرا، بوو بە 500 ئی ئەوان، 490 ئەو لەبەر یەك ئیعتیبارا، لەبەر ئەوەی ئەوان لە ژیاندا نەماون، موعیلیان نیە، ئەو داهاتەی كە هەیە تەنها ئەو مووچەی شەهیدانەیە، بەڵام زیندانی سیاسی منحەیە لەپاڵ مەعاشەكەی خۆیان وەری دەگرن، یەعنی ئەبێتە خاوەنی دوو دەخل، لەبەر ئەوە بەڕاستی ئەگەر ئەو پارەیە كەمتر بێت، بۆ مەعنەویەت بۆ كەس و كاری شەهیدانیش باشترە، زۆر سوپاس.

بەڕێز برهان رشید حسین:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

وادیارە ناڕۆشنیەك هەیە، ئێمە لە مانگی 12 پرۆژەیەكمان تەقدیم كردووە، بەناوی پرۆژە بڕیاری جێبەجێ كردنی یاسای 4 ساڵی 2006 ی ئیتیحادی، كە نەوەكو هەر مەعاش حقوق و ئیمتیازاتی بە زیندانی سیاسی داوە جێبەجێ دەكرێت، بۆیە ئێستا فرسەتە بەڕاستی، هەم پەرلەمانیش ئەتوانێت ئیشی لەسەر بكات، هەم بۆ كاری تر خۆی تەخسیس بكات، ئێستا بخرێتە برگەیەك لەو جێگەیە، نوقاتی دووەم، من داوا لە بەڕێزتان دەكەم، ئێستا دكتۆرەكان و حقوقیەكانی دەوائر هەرەشەی مان گرتن دەكەن، دوو هەفتە، سێ هەفتە پێش ئێستا دادگای سلێمانی مانی گرت، 250 هەزار موخەسەساتیان هەبووە، داواكارین بۆیان بگێڕدرێتەوە، ئەوەش بكرێت بە پێشنیارێك، لەبەر ئەوەی زۆر مەغدورن، سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

كاكە كەرەمكە.

بەڕێز عبدالله مام علی:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

من بەنیسبەت زیندانیانی سیاسی هەمان بۆچوونم هەیە، كە وەكو ئەوەی شەهیدان زیادی كردووە ئەویش زیاد بكرێت، ئەگەر بكرێت بە فەقەرەیەك ئیزافە بكرێت، كە بۆ ڕێز لێنانی گیانی پاكی شەهیدان، یەعنی دەكرێت ئەوان بە قەرارێك بێت، كە 10 هەزار لە ئەوان كەمتر بێت، بە نیسبەت ئەو پێشمەرگانەی كە ناچنە داخلی ئەو چوار لیوایەوە یەعنی گوناحیان چیە؟، كە ئەوان ئامادەترن بۆ هەموو شوێنێك حازرن، بۆ هەتاوەكو لیواكان تەرتیب دەكرێن، ئەوان بە مووچەیەكی كەم بمێننەوە، داوا دەكەین كە هەموویان وەكو یەك لێبێت.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

جەنابی وەزیر رەئیت لەسەر ئەوە.

بەڕێز شێخ بایز تاڵەبانی(وەزیری دارایی ئابووری):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

جارێکی تر من داوای لێبوردن دەکەم ئەگەر بگەڕێمەوە سەر ئەوە، ئێستا مووچەی پێشمەرگە یەکسان کراوە، وە زیادی کردووە، وە بێجگە لەو چوار لیوایەوە، هەروەکو وتم ئەو چوار لیوایە نەواتە، ئێستا موستەمرن لەسەر ئەوەی کە هەموو پێشمەرگەکانی تر لەوەزارەتی پێشمەرگە تەنزیم بکرێت، بە نیسبەتی ئەوەی کە زیندانیانی سیاسی کە ئێستا زۆر باسی لێ دەکرێت، من جارێکی تر تەئکید دەکەمەوە بۆ پەرلەمان چۆن بڕیاری لەسەر دەدات، ئێمە ئامادەین، بەڵام بۆ جێبەجێ کردنی، بەڵام ئەوەتانێ من وەکو ڕوون کردنەوەیەك ئەو مەوزوعەم باس کرد.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك حاکم رزگار، فەرموو.

بەڕێز ڕزگار محمدامین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ببورن، من ئەو موقتەرەحەی کە ناردم بە نووسراو بۆ جەنابتان، ئەوانە هیچی پەیوەندی نەبوو بەوەی کە خوێندیانەوە، ئەگەر ئەو موقتەرەحە ئەخرێتە دەنگدانەوە، با بیخەنە دەنگدانەوە، نەسی قاعیدەی قانونی، نەسی عام و موجەرەدە، ئێمە ئەگەر بێین باس لەوە بکەین، شەریحەکان و فیئەکان جیا بکەینەوە، فیئاتی تریش زۆرە کە پێویستیان بەوە دەبێت زۆر کەسی کە باس بکەین، ئەو نەسە باس لەوانە هەمووی دەکات، بەبێ ئەوەی تۆ ناویشی بەری، لەبەر ئەوە من هینەکە داوادەکەم ئەو موقتەرەحە، بخرێتە دەنگدانەوە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك اسماعیل کەرەمکە.

بەڕێز اسماعیل سعید محمد علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەو نەسەی کە لیژنەی یاسایی خوێندیەوە، مۆزەف هاتووە بە شێوەیەکی گشتی، جەنابی وەزیری مالیە باسی ئەوەی کرد کە جیاوازی مووچە هەیە، لە پلە تایبەتیەکانا، بە تایبەتی بۆ نموونە وەزیریش بە مۆزەف حیسابە، ئەو وەختە ئەگەر ئاوا بە شێوەیەکی گشتی بڕوات بەڕاستی، مووچەی وەزیر و ئەوانە زۆر زیاد دەکات، حەتمەن ئەچێتە سەرووی مووچەی پەرلەمانەوە، کە ئەوە ئیشکال دروست دەکات.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

هەروەزیر مۆزەف نیە، بۆ ئاگاداری، جەنابی وەزیر، کەرەمکە.

بەڕێز شێخ بایز تاڵەبانی(وەزیری دارایی ئابووری):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دیارە فعلەن وەزیر مۆزەف نیە،مەشمول نیە، بەڵام ئێمە ئەگەر باسی مووچەمان کرد، کە مووچە بەعام، بە موتلەقی باس کرا، ئەو وەختە ئەوانیش شمول دەکات و وە ئێمە لە حکومەتی کوردستانیش، وە پێموایە لە پەرلەمانی کوردستانیش، قەت لەگەڵ ئەوە نەبووینە کە مووچەو موخەسەساتی وەزیر و پەرلەمانتار زیاد بکەین، وە تەبعی خۆمانیش کەممان کردووە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

جەنابی وەزیر، ئەگەر موخەسەسات بخرێتە پاڵی تەعدیلی رەواتب، وەکو وەزیری دارایی تاقەتتان هەیە تەمویلی بکەن؟.

بەڕێز شێخ بایز تاڵەبانی(وەزیری دارایی ئابووری):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

هەروەکو وتم، لە هەموو شوێنێك و وەزارەتێك، وەکیلی وەزارەت مەسئولی فەنیە لە وەزارەتەکە، ئاگای لە هەموو حیسابێك و تەخمینێك زیاتر هەیە، وەزیر زیاتر دەرەجەیەکی سیاسیە، وە من هەموو جارێ موستەشاری وەزارەتی دارایی، لەگەڵ وەکیلی وەزارەتەکانیشا هەردووکیان، یەعنی لەسەر ئەوە تەئکید دەکەنەوە، کە ئەو ئیمکانیەتە ئێستا نیە، وە ئێمە جارێکی تریش ئەگەڕێمەوە سەرەوە، یەکسانی موخەسەسات نەك تەنها شەریحەی مامۆستایان زەرەری تیا دەکات، مەسەلەن بۆ میسال قوتابیان لەلای ئێمە موخەسەساتیان هەیە، لە عیراق نیە، چەندەها شەریحەی تر هەیە، لێرە موخەسەساتی هەیە لەلای ئێمە لە عیراقدا نیە، بۆیە تکام وایە ئەوە بابگەڕێینەوە بە پێی میزانیەو ئیمکانیاتی خۆمان بێت.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، تکایە سیاغەکەتان بخوێننەوە، ئەیدەینە دەنگدانەوە، بیخوێنەرەوە سیاغەکە.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

المادة المضافة

اولاً: على وزارة المالية والاقتصاد في الاقليم تحقيق المساواة بين رواتب موظفي الاقليم مع رواتب اقرانهم من موظفي الحكومة الاتحادية.

ثانياً: تحقيق المساواة بين رواتب المتقاعدين في الاقليم مع رواتب متقاعدي الحكومة الاتحادية.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

لیژنەی پێشمەرگە، فەرموو، ڕەجائەن تەواو، ئاخیر سیاغە دەخوێندرێتەوە، پێشمەرگەی ئیزافە دەکرێت، تەقاعودی ئیزافە دەکرێت، زیندانیە سیاسیەکان ئەڵێن منحەیە، ئەوە لە مەجالێکی تر باسی لێوە دەکرێت، پۆلیسیش و ئاسایشیش ئیزافە دەکرێت، تکایە تەکمیلەی بکەن بە کاملی بیخوێننەوە، کەرەمکە.

بەڕێز د.ڕۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بڕگەی یەکەم: پێویستە لەسەر وەزارەتی دارایی و ئابووری لە هەرێم، یەکسانی لە نێوان مووچەی فەرمانبەرانی هەرێم و مووچەی فەرمانبەرە هاو شێوەکانیان لە حکومەتی فیدرالدا بێنێتەدی.

بڕگەی دووەم: بەدی هێنانی یەکسانی لە نێوان مووچەی خانە نشینانی هەرێم و موچەی خانە نشینە هاو شێوەکانیان لە حکومەتی فیدراڵدا.

بڕگەی سێیەم: یەکسانی لە نێون موچەی پێشمەرگەو ئاسایش و پۆلیس لە هەرێمی کوردستان لە گەڵ هاوشێوەکانیان لە هێزەکانی پۆلیس و ئاسایش و سوپا لە عیراقدا.

وەزارەتی دارایی هەڵوێستی خۆی ڕوون کردەوە کە لە توانایان نیە دەرماڵەکان یەکسانی بکرێت، تەنها مووچە، ماددەی پێشنیار کراو کە لە سێ بڕگە پێك دێت:

بڕگەی یەکەم: پێویستە لەسەر وەزارەتی دارایی و ئابووری لە هەرێم یەکسانی لە نێوان مووچەی فەرمانبەرانی هەرێم و مووچەی فەرمانبەرە هاوشێوەکانیان لە حکومەتی فیدراڵدا بێنێتەدی.

بڕگەی دووەم: بەدیهێنانی یەکسانی لە نێوان مووچەی خانە نشینانی هەرێم و مووچەی خانەنشینانی هاوشێوەکانیان لە حکومەتی فیدراڵدا.

بڕگەی سێیەم: یەکسانی لە نێوان موچەی هێزەکانی پێشمەرگەو ئاسایش و پۆلیس لە هەرێمی کوردستان لەگەڵ موچەی هاوشێوەکانیان لە هێزەکانی پۆلیس و ئاسایش و سوپا لە عیراقی فیدراڵدا.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

تکایە کێ لەگەڵدایە دەستی بەرز بکاتەوە؟ سوپاس، کێ لەگەڵدانیە؟ سوپاس، دوو کەس لەگەڵدانیە، بەزۆرینەی دەنگ پەسەند کرا، بۆ ماددەیەکی تر.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی موزافەی تر،

تلتزم کافة الوزارات والدوائر الغير مرتبطة بوزارة توزيع النفقات التشغيلية والاستثمارية على محافظات الاقليم وفق الكثافة السكانية لكل المحافظات بعد استبعاد تخصيصات مركز الوزارة.

بەڕێز د.ڕۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پێویستە لەسەر وەزارەت و دام و دەزگا پەیوەستەکان بە وەزارەتەکان، هەڵسن بە دابەش کردنی تێچوونی وەگەڕخەرو وەبەرهێنان بەسەر پارێزگاکانی هەرێمی کوردستاندا، لەسەر بنەمانی ڕێژەی دانیشتوان بۆ هەر پارێزگایەك، لە دوای دەرکردنی تەرخانکراوی ناوەندی وەزارەت.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

جەنابی وەزیر رەئیت، تکایە.

بەڕێز شێخ بایز تاڵەبانی(وەزیری دارایی و ئابووری):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمەش لەگەڵ ئەو ماددەیە داین.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

جەنابی وەزیر کەرەمکە.

بەڕێزد.علی سندی (وەزیری پلان دانان):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من پێشنیار دەکەم ئەو ماددەیە بەو شێوە قەتعیە مومکنە تۆزێك مرونەتی تێدابێت، بەعزێك جار یان بەعزیك مەسائلی یان بەعزیك پرۆژەی ئیستراتیجی هەیە، کە موشتەرەکە، لەبەر ئەوە دەکرێت بگوترێت بۆ نموونە کە رەچاوی یان موراعاتی کەثافەی سکانی بکرێت، بەلاَم ئەگەر ئیلزام بێت، وابزانم ئەبێت بە کۆسپێك لە ڕێگای تەنفیز کردنی پرۆژەیەك کە مەسلەحەتی هەموو هەرێمی تێدابێت، وە زیاتر لە وەزعی هەرێمیەوە ئەمانباتەوە بۆ وەزعی محافەزات، زۆر سوپاس.

بەڕێز برهان رشید حسین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕێز من تەعقیبێکم لەسەر قسەی بەڕێز د.علی وەزیری پلان دانان هەیە، من داواکارم ئیلزامی بێت ئەو ماددەیە، نەوەك تەوازی، لەبەرچی ئیلزامی بێت، لەبەر ئەوەی ئەگەر سەیری پرۆژە پێشنیارەکانی ساڵی 2010 بکرێت، نیسبەی کەسافەی سکانی لە سلێمانی 45٪ دانیشتوانی هەرێمە، لە کاتێکدا ئەگەر حیسابی پرۆژەی پێشنیار کراو بکەی بۆ 2010 لە سلێمانی محافەزەی سلێمانی لە 27٪ی بۆ دابین کراوە، بۆیە پێویستە ئەو ماددەیە ئیلزامی بێت و بە پێی کەسافەی سکانی بێت، نوقتەی دووەمیشم، توخوا بەڕێز سەرۆکی پەرمان، ئەگەر شتێك بە نەزەری ئیعتیبار وەرگری، بۆ پرسیار کردن لە بەڕێز وەزیری دارایی، کە پێشتر ویستم ئەو قسە بکەم مەجالت نەدام، کە دەڵێت میزانیەی وەزارەت بەشی ئەو پارەیە ناکات، بۆ مەعلوماتی بەڕێزتان، بەرمیلی نەوت بە 62.5 تەقدیر کراوە، ئەم چوار مانگەی ڕۆیشتووە، هەر لە 84 دۆلار دانەبەزیوە، لەبەر ئەوە میزانیەی تەکمیلیش دێت لە بەغدا، حەقە ئێمە چاوێك بەو شتانە بخشێنینەوە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك د.ئەسەرلان فەرموو.

بەڕێز د.ارسلان بایز اسماعیل:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من پێم باشە شتێك ئیزافە بکرێت، هەندێك شوێن زیاتر وێران کراون، یەعنی ئەوە ئیزافە بکرێتە سەر کەسافەی سکانی، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەنیسبەت هەندێك شوێن، پێشنیارێکی تایبەت هەیە، ئەویش لەبەر دەستمانە وەکو گەرمیان مەسەلەن، وەکو قەلآدزێ وەکو هەڵەبجەو مەنتیقەی بارزان، ئەو شوێنانەی بەر کیمیا باران کەوتووە، ئەوە لە تەوسیات هەیە، ئەولەویاتە حکومەت ئەبێت ئیلتیزامی پێ بکات، ئێستا دێینە سەری، ئەوەی کە تەوزیعی نەفەقات، یەعنی بەرەئی من مەسەلەن تو مەتارێك دەکەی لە شارێکی گەورە، بە تەئکید میزانیەکەی زیاتر دەبێت، سەرفێك دەکەیت، یەعنی ئینجا موراعاتی ئەوەش بکرێت، من لەگەڵ ئەوەی بە نیسبەتی سکانی ببێت، بەلآم مع مراعات مەشاریعی گەورەش بکرێت، جەنابی وەزیر کەرەمکە.

بەڕێز شێخ بایز تاڵەبانی(وەزیری دارایی ئابووری):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەس روونکردنەوەیەکم هەیە، بە نیسبەتی قسەکانی کاکە برهانەوە، دیارە مەوزوعی سعری بەرمیلی نەوت لە عیراق دەست نیشان دەکرێت، وە کە میزانیە دادەنرێت، عیراق ئەو سعرە دەست نیشان دەکات، بۆ دانانی میزانیە، ئێمە وەکو کوردستان، وەکو هەرێمی کوردستان ئەو دەسەلآتەمان نیە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك خورشید کەرەمکە.

بەڕێز خورشید أحمد سلیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من پێشنیار دەکەم، ئەو خاڵە وەکو خۆی بمێنێت،

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزان ئەگەر مەشاریعی ستراتیجی لە خەدەمی جیا بکەنەوە، بە نیسبەت خەدەمی زۆر تەبیعیە، بەو نیسبەی سکان وەربگری، بەلآم مەشاریعی ستراتیجی، کاك شاهۆ کەرەمکە.

بەڕێز د.شاهۆ سعید فتح الله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

مەشاریعی ستراتیجیش ئەبێت بە شێوەیەکی عادیلانە دابەش بکرێت لە نێوان هەموو ناوچەکانا، هەندێك مەشاریعی ستراتیجی ئەبێت بکەوێتە سلێمانی، هەندێك مەشاریعی ستراتیجی ئەبێت بکەوێتە دهۆك، هەندێك مەشاریعی ستراتیجیش بکەوێتە هەولێر، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەس سەدێك بکەیت لە جێگایەك، موساعدە لە شوێنێکی تر مساعد نیە مەسەلەن، ئەویش هەیە، ئەو بەڕێزانەی ئەیانەوێت لەسەر ئەو ماددەیە قسە بکەن، کە ناویان بنوسین، چونکە نیزامیش هەر قسە کردنە، کێ دەیەوێت قسە بکات لەسەر ئەو فەقەرەییەی کە خوێندرایەوە و ئەو ماددەیەی ئیزافە دەکرێت؟، ناوتان دەنووسم، پێنج کەس هەیە، احمد وەرتی، یەشار نجم الدین، اسماعیل سعید، برهان رشید، زانا ، جعفر، ، ڕێباز عبدالله، عظیمة، ئاشتی عزیز، ناسك تۆفیق، ئەوانەی ئەیانەوێت کە قسە بکەن، کەسی تر دەیەوێت قسە بکات، ناوت بڵێ، گوڵیزار، بلال سلیمان، د.أحمد کەرەمکە.

بەڕێز د.أحمد ابراهیم علی احمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من لەگەڵ ماددەکەدام، بەلأم من پێم باشە یەك ڕستەی بۆ زیاد بکرێت، بە شێوەیەك بێت کە داد پەروەری ڕەچاو بکرێت لە دابەشکردنی ئەو پرۆژانە بەسەر پارێزگاکاندا، یەعنی ئەو کاتە ئەگەر بە شێوەیەکی دادپەروەری بێت، هەم جۆرێك تەخفیف دەکات لەم ئیلزامیەی کەلەسەر وەزارەتەکان دەبێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ڕێزدار یەشار کەرەمکە.

بەڕێز یەشارنجم الدین نورالدین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دیارە هەولێر پایتەختی هەرێمی کوردستانە، پایتەختیش خسوسیاتی خۆی دەبێت لەپێش چاو بگیرێت، بە حوکمی ئەوەی هەموو وەفدە نێو دەوڵەتیەکان کە دێن، دێنە پایتەخت، لەبەر ئەوە پێویستە پایتەخت ئەو پرۆژە ستیراتیجیانە، کە پێویستە بۆ پایتەخت لە هەولێر دەکرێت، ئەوا اعتیادیە کە لە شارەکانی تر ناکرێت، ئەو تایبەت مەندیە دەبێت لە پێش چاو بگیرێت، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك اسماعیل فەرموو.

بەڕێز اسماعیل سعید محمد علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە لە کۆتایی گفتوگۆی ئەم بودجەیەداین، یەعنی ئیلزامی بێت یان ئیلزامی نەبێت؟، دەنگمان لەسەر هەمووی داوە بەڕاستی، بەلأم من داوای فەقەرەیەك دەکەم کەم ئیزافە بکرێت، ئاخر عیلاقەی بەوەوە هەیە بەڕێز، یەعنی ئێمە پێمان وایە، چەند جارێکیش ئەوە تکرار کراوەتەوە، لەچەند ناوچەیەکیش

بەراستی، خەڵك هاتووە داوای ئەوە دەكات كە ناعەدالەتی هەیە لە تەوزیع كردن، پێمان وایە ئەمساڵ حەتمەن بودجەی تەكمیلی دێت، ئەمەی ڕۆیشتووە، ڕۆیشتووە، بەڵام فەقەرەیەك زیاد بكرێت لەناو ئەو بودجەیە، لە بودجەی تەكمیلی، جوبرانی ئەو مەنتیقانە بكرێت، كەبەڕاستی بە شێوەیەكی عادلانە بودجەیان بەر نەكەوتووە.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

بەڕێزان، ئێستا ئەوەی كە لیژنەی یاسایی و دارایی خوێندیەوە، ئەگەر لەگەڵی متەفقن، دەیخەینە دەنگدانەوە، هیچ قسە لەسەری ناكەین، ئەوەی نایەوێ، وابزانم ئەوە زۆر بە عەدالەت هاتووە، ئەڵێ بەتەوازن بەهەموو شكلێك بە تەوازن تەوزیع بكرێتن، كاك عبدالله كەرەمكە.

بەڕێز عبدالله مەلا نوری:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

من پێم خۆش بوو قسە بكەم، بەڵام پێم باشە ئەو عەدالەتە، دیارە لەبەر ئەوەی دیارە عەدالەت نیە، فەترەیەكی زەمەنی بێت بۆ چاك كردنی ئەو ناعەدالەتیە، چونكە من بۆ نموونە كفری بابڵێین كێشەی هەیە، ئەگەر من نەزانم پڕۆژەكانی چیە، لە ئایندە چۆن بتوانم وەكو ئەندام پەرلەمان دوای پەسەند كردنی چاودێری بكەم، ئەبێت من هەمیشە چاوەڕێی ئەوە بكەم، حكومەت بزانێ كەی بۆی دەردەكەوێت كە عەدالەتی تیا نیە، بۆیە پێشنیار دەكەم لە ماوەی مانگێكا ئەم پێداچوونەوە بكرێت، بۆئەوەی ئێمە بزانین پڕۆژەكە.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

برای بەڕێز تۆ لەسەر ئەوەی ئەڵێی بودجەكە بەتەوازن، بە حەسەب كەسافەی سكانی تەوزیع بێت یان نا؟، ئەوە ئەو ماددەیەی جەنابت دەیڵێی ماوە، ئێستا دێتن دێینە سەری، كاك دڵشاد، فەرموو.

بەڕێز دڵشاد شهاب حاجی:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

وەكو مەبدەئی ئەو عەدالەتی دابەش بوونە، كارێكی باشە، بەڵام مەگەر خوێندنەوەیەكی تۆزێك وردتری بۆ بكەین، بنەمای دابەش بوونی دوو ئیدارەیی و میزانیەی دوو بودجەیی لە هەرێمی كوردستان، لەسەر ئەو ئەساسی دابەش بوونی سكانی كرابوو، كاتی خۆی كە مەنتقەكە دابەش بوو لەسەر ئەو ئەساسە بووە، تاوەكو ئێمە 100٪ مولزەم بین بەوەوە، هەم دیسان، نەوعێكی ئەو نەبوونی تەوحیدە، تەسەوریش ناكەم ئەوە، بە موتلەقی دروست بێت كەوا هەموو شتێك ئەبێ بزەبت بە نیسبەتی ئەوەوە بێت، بەیانی ئێمە مەسەلەن سكەیەكی قیتار دروست دەكەین، بە سێ، چوار شاردا دەڕوات، یەعنی مەنتق نیە تۆ بڵێی ئەو مەسافەیەی كەوا بە سلێمانی دادێت هەتاوەكو دەگاتە حدودی هەولێر، لەسەر شاری سلێمانیە، ئەوەی لە هەولێر دەچێ تاوەكو دەگاتە دهۆك لەسەر دهۆكە، ئەوەی تریش وەلحاسڵ بە شێوازێكی تر، بۆیە من دەڵێم ناكرێت ئاوا بە موتلەقی بێت، فعلەن هەندێك مەشاریع ستراتیجین لەسەر ئاستی هەرێمن، حیسابی

هەرێمیان بۆ بکرێت، تاوەکو ممکن ئەوانی تریش لە مەشاریعە خەدەمیەکان رەچاوی ئەو دابەش بوونە بکرێت، سوپاس.

بەڕێز برهان رشید حسین محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من هەندێك لە قسەکانم کاك اسماعیل کردی، بۆ ئەوەی کە ئەڵێت ئەو میزانیە تەکمیلە دوای ئەوەی لەو پارێزگای نەوتە دێت، با بە یەکسانی دابەش بکرێت بەسەر ناوچەکاندا، دووهەم قسەم باسی مەشاریعی ستراتیجی کرا، ئێستا مەسفای نەوتی بازیان دەوڵەتی عیراقی مەسرەفی دەکێشێت، سەدەکان د. لەتیف رەشید کە مەشروعی ستراتیجیە لە مەشروعەکان، تەسریحی داوە کە وەزیری ئاوی عیراقیە، ئەڵێت ئێمە نزیکی 10 سەدە بە بچووك و گەورەو متوەستەوە لە هەرێمی کوردستان دەکەین، لەسەر پارەی دەوڵەتی عیراقیەو شتێکی سیادیە، یەعنی لەبەر ئەوەی ئاو ئێمە ناتوانین بە تەنیا تەحەکمی پێوە بکەین، ئیتیفاق هەیە، دەستوور هەیە، دارو بەرددەبێ، کە ئێمە لەگەڵ بەغدادادین ئەو شتە، یەعنی هەندێك شت هەیە ستراتیجی نیە، دوای ئەوە من پرسیارێك لە جەنابتان دەکەم، ئەکرێت من لە شوێنێکدا مەشاریعی ستراتیجی کۆ بکەمەوەو، لە شوێنێکی تر نەیکەم، لەو شوێنە ئیشی هەبێت و خەڵکی ناوچەکانی تر بێ کاربێت، لەو وڵاتانی ئەوروپا خەڵك لەلادێ بژیت و لە شار بژیت، لەهەرچ شارێك بژیت، نەفسی خەدەمات هەیە، نەفسی ئیش هەیە، تۆ ناکرێت ئیش لە شوێنێکدا کۆ بکەیتەوە، بە نیسبەت مەشاریعی ستراتیجیەوە بۆ نموونە، مەتار دەهێنمەوە، ئەکرێت من خەڵکی سلێمانیم پێم خۆشە با بەسەراحەت 10 مەتار هەبێت لە سلێمانی، بە ئەهلی و بە حکومیەوە، بەڵام ئەکرێت دوو مەتارم هەبێت لە سلێمانی ، دووم هەبێت لە هەولێر، خەڵکی دهۆك مەتارێکی نەبێت، ئەی ئەویش وەکو من هاووڵاتی ئەم وڵاتە نیە، وەکو من ماف و واجباتی نیە، بۆیە من داواکارم ئەمجارەش باسی گەرمیان و قەڵادزێ و ڕانیەو هەڵەبجەکرا کە زەرەر مەندن، بەرێزینە لە میزانیەی پێشنیار کراوی ئەو پرۆژە پێشنیار کراوانەی 2010، ئەگەر جەمعی بکەی لە 45٪ دانیشتوان پێك دەهێنێت خەڵکی محافەزەی سلێمانی، کە هەڵەبجەو گەرمیان و قەڵادزێ و کفری و ئەمانەی تێدەکەوێت، 27٪ پرۆژەی پێشنیار کراوی هەرێمی بۆ تەرخان کراوە، بۆیە داواکارم ئەمجارەش، رەجائەن، با هیچ نەمن پێم خۆشە زاخۆ توشی بێ بەشی بێت، نە دهۆك، نە سنجار، نە سلێمانی، نە کفری، نە هەولیر، نە هیچ شوێنێك، با ئەوە هاوتا بێت لەبەر ئەوەی پەیوەندی بە بێکاری خەڵکەوە هەیە، پەیوەندی بە ئینتیماو وەتەنیەتی هاووڵاتیەوە هەیە، هەست بکات، کە فەرق ناکرێت و خەڵکی ئەم وڵاتەیەو ئینتیمای بۆ ئەو ئاڵایە هەبێت کە ئێمە لەبەر دەمیا دانیشتووین، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك زانا کەرەمکە.

بەڕێز د. زانا رؤوف حمە کریم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من تەنها یەك خاڵ بۆ ئەوەی کە هەڵە نەبم، بە ڕێزان لە لیژنـەی یاسـایی یـەك دەسـتەواژە هەیـە، ئـەویش ئەوەیە کە مراعـاتی عەدالـەت لـە قەزیـەی نەفـەقاتی تەشغیلیە، مـن نـازانم ئـەلێرە ئایـا تـۆ بـەس کـار بـۆ ئیستیسماری دەکەی؟، یان بـۆ تەشـغیلی ئـەو شـتە ئیجبـاری و هینەکـە، تەشـغیلی یـەعنی بـەعزێکی هەیـە، پەیوەنـدی بــە مووچــەو راتبــی فەرمانبەرانــەوە هەیــە، موراعــات و تــەوازن ئــەوە میلاکــاتی وەزارەت و دەوائیرەکان خۆیان دەست نیشانی دەکەن، ئەوەمان بـۆ ڕوون بکرێتـەوە، نەفـەقاتی تەشـغیلی بـۆ چ بوارێکـە، عەدالەت لەمەداو زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ڕێزدار جعفر کەرەمکە.

بەڕێز د. جعفر علی رسول:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من لەگەڵ ماددەکەم کە بە پێی زۆری و کەمی ژمارەی دانیشـتوان مەشاریعە خەدەمیـەکان دابـەش بکـرێن، بەڵام یەك بڕگەی تری بۆ ئیزافە بکرێت، بەتەنها زۆری و کەمی ژمـارەی دانیشـتوان لەبـەر چـاو نـەگیرێت، بـەڵکو ئـەو زیانـەش لەبەرچـاو بگیرێـت کـە بـەر هەنـدێك ناوچـەی کوردوسـتان کەوتوونـە، چـونکە ئێمـە هەموومان دەزانین هەندێك ناوچە لەگەڵ ئەرزا تەخت کراوە، یەعنی هیچی بەسەر هیچەوە نـەماوە، بۆیـە هەقی خۆیەتی، پڕۆژەی خەدەمی زیاتری بۆ بکرێت، چونکە پێویستی پێیـەتی بەڕاسـتی، ئەمـە خاڵێکیـان، مەسەلەی مەشاریعە ستراتیجیەکانیش من جارێکی تـر دەمـەوێت تەئکیـد لـەوە بکـەم بەڕاسـتی، مەشـاریعی ستراتیجی هیچ دروست نیە، وەبەهیچ پێوەرو هیچ مەنتقێکی عیلمی و عەسریش، کەلـە هەنـدێك ناوچـەی کوردستان کـۆ بکرێتـەوە و هەنـدێك ناوچـەی تـری لێ بـێ بـەش بکرێـت، لەبەرچی؟، لەبـەر ئـەوەی تـۆ لـە سـەنتەری پارێزگاکـان کاتێـك کـاری سـتراتیجیەکان دێنـی لەناوچـەیەکی دیـاری کـراوەوە لـە سـەنتەری پارێزگاکان کۆی دەکەیەوە، غیر موباشـر دەتـەوێت تـەوزیعی دیمـوگرافی دانیشـتوانی کوردسـتانیش بگـۆڕی، لەکاتێکدا خەڵك بـە لێشاو کـۆچ دەکـات بـۆ سـەنتەری پارێزگاکـان، لەبـەر ئـەوەی مەشـاریعە سـتراتیجیەکان لەوێیە، لەبەر ئەوەی کاری دەست دەکەوێت لـەوێ، لەبـەر ئـەوی نزیـك دەبێـت لـە کۆمـەڵێك مەشـاریع، کـە گرنگە بۆ ژیان و بۆ حەیاتی ئەو، بۆیە پێویستە ئەم مەشـاریعانەش، دوای هـیچ پاسـاوێك کـە ڕەنگـە قبـوڵ نـەکرێت، هەنـدێك ناوچـە هەیـە کـە ڕەنگـە بەکـەڵکی ئـەوە بێـت سـەدی ئـاوی لێ بکرێـت، ناوچـەیەکی تـر بەکەڵکی ئەوە دێت مەشروعێکی تری ستراتیجی سەحی لێ بکرێت، ناوچەیەکی تر بەکەڵکی ئەوە دێت.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ئێستا تۆ چیت دەوێت بیڵێ چاوەکەم، شەرحی موحازەرەم بۆ مەکە، بڵێ با ئاوا بێت و تەواو، فەرموو.

بەڕێز د. جعفر علی رسول:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

مـن پێشـنیار دەكـەم بەتـەنها مەشـاریعە خەدەمیەكان،بـەپێی نیسـبەی سـوكانی دابـەش نـەكرێت، بـەڵكو مەشاریعە ستراتیژییەكانیش بەهەمان شێوە بەسەر شارو شارۆچكەكاندا دابـەش بكرێـت، ئـەو زیانـەش كـە بەرناوچەكان كەوتووە ئەوەش لەبەرچاو بگیرێت، سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

دكتۆر ڕێباز، فەرموو.

بەڕێز د. ڕێباز فتاح محمود:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئێمە ئەگەر ئەم ماددەیە خۆمان باوەڕمان پێیی نیە، لەناو پڕۆژە یاساكە دایبنێین، چۆن ئیعتیمـاد بكەینـە سەر حكومەت كە جێبەجێی بكەین، لەبەر ئەوەی ئەمە شتێكە بەسەرماندا ڕۆشت، ئێمـە خۆمـان ئـەو دوو پێوەرەی كـە ئێسـتاكە بـاس دەكرێـت، لەسـەر ئەساسـی ناوچـە زیـان لێكـەوتووەكان یـاخود لەسـەر ئەساسـی ژمارەی دانیشتوان، لە پـڕۆژە وەبەرهێنانـەكان هیچیان جێبـەجێ نـەكراوە، بەزۆرینـەی دەنگـیش دەنگمـان لەسەردا.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

ببورە، ئێستا ئەم ماددەیەت پێ باشـە یـان پێـت خراپـە؟، تـەنها ئـەوەم پـێ بڵـێ، موناقەشـەی مەكـە تكایـە، چاوەكەم تۆ وەرە ئێرە، ئەگەر ئەتەوێ لایبدەیت وەكو كاك جەعفـەر وتـی بـا بـۆ ئیسـتراتیژی و خـەدەمی یەكسان بێت لە گشت كوردستـان، بـە حـەزفی نفوسـەكە تـەواو بێـت، برادەرێكـی تـر بـە عەكسـەوە دەڵێـت، جەنابت كامەیانت پێ باشە وا بڵێ نەك ئەوە وابێ ئەوە وابێ، بـۆ ئـەوەی ئەمشـەو تـەواوی بكـەین، چونكە كاتمان كەمە، هەمووشتان هیلاكن، فەرموو.

بەڕێز د. ڕێباز فتاح محمود:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئەم ماددەی كە ئێمە دامانناوە بۆ ئەم پڕۆژە یاسایەی بودجەی خەملێندراوی ئەم ساڵە یان بۆ ساڵێكی ترە، ئەگەر بۆ ئەمساڵە بۆ جێبەجێ ناكرێت، سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

جەنابی وەزیری پلاندانان، فەرموو.

بەڕێز د. علی سندی(وەزیری پلاندانان):

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

من بەڕاستی زۆر لـەم مولاحەزاتانـەی كـەباس كـران، پێشـتریش وترابـوون، ئێمـە دوای ئـەم هـەمو ماوەیـە وابزانم هەموو پێكەوە، چ ئێمە، ئەوانـەی لایـەنی حكومەتـەوە هـاتووین، چ بـەڕێزان ئەنـدامانی پەرلـەمان، بـەعزێك مولاحـەزات هەیـە، لەسـەر تـەوزیع كردنـی پڕۆژەكـان لـە هەنـدێك شـوێن، كـە ئـەویش هۆیەكـەی دەگەڕێتەوە بۆ دەوائیری مەعنی لەو شوێنانە بەشێوەیەك لە شێوەكان، ئیحتیاجاتیان تـەرح كـردووە، ئەمـە

زیاتر لە خوارەوە هاتووە تا لە سەر دەوائیر ولەسەر مەناتق فەرز بكەین، من هەرچەندە پێشتر پێشنیارێكماندا، ئێمە وابزانم ئیتیفاقمان لەسەر ئەوەش هەیە كەس گلەیی لەسەر ئەوە نیە، ئەگەر بودجەی تەكمیلی هەبێت یان پارەیەكی ئیزافی هەبێت، واردێكی ئیزافی هەبێت، ئەو كێشانەی كەبەڕێزان لەم هۆڵەی پەرلەمان باسیان كردووە، ئەولەویەت بۆ ئەوەیە كەئەوانەی پێ چارەسەر بكرێت، دەمێنێتەوە ئەم مادده قانونیەی كە ئێستا ئیزافە دەبێت، وابزانم دوای ئەوەی كە ئەم هەموو مولاحەزاتانە وترا، تەقریبەن تەنانەت مەسەلەی عەدەدی كەسافەی سوكانی زائیدەن مەشاریعی ئیستراتیژی، وابزانم كافی نیە یەعنی دەكرێت، وەكو بەڕێزان باسیان كرد، ئەوانەی كەڕۆشتووە تەواو ڕۆشتوە، ئێمە باسی ئەوە دەكەین كە هەر ئیزافەیەك هەبێت و بێتە پێشەوە، چ لە تەكمیلی بێت یان لەناحیەی واردێكی تر بێ كە لەلایەكی ترەوە ئیحتیماله هەبێت، ئەم مەعایرانەی خوارەوە یان ئەم پێوەرانەی خوارەوە دەبێت ڕەچاو بكرێن:

یەكەم: كەسافەی سوكانی، دووەم: ڕێژەی زیان لێكەوتووی ناوچەكە، سێیەم: زەرووورەتی كارەكە، یەعنی من ئێستا چونكە بەعزێك تێكەڵاوی لەم تەعبیرەم دروست بێت، ئێمە كە دەڵێین پڕۆژەی ئیستیراتیژی، ئەگەر لە پارێزگایەك یان شارێك هەبێت، مەشروعی ئاوی لێ نەبێت، بۆ نموونە ئاوی ئاكرێ، ئەگەر (200)ملیۆن دیناری بۆ دیاریكرا، ئیحتیمالە بودجەی ئیستیسماری ئەو پارێزگایە ئەو ساڵە هەمووی بۆ ئەوە بڕوات، ئەوە پڕۆژەیەكی ئیستیراتیژییە، لێرە مەقصەد ئەوە نیە ئەو پڕۆژە چەند بەرهەمی هەیەو چەند خەڵك تێیدا ئیش دەكات و ماوەیەكی دیاریكراوە، ڕاستە، بەڵام بە پڕۆژەیەكی ئیستیراتیژیی حسابە، لەبەر ئەوە ئەو مەعایرانەی كە بەنەزەری ئیعتیبار وەردەگیرێت، یەكێكیان: كەسافەی سوكانی بێت، دووەمیان: ڕێژەی زەرەرمەندی ئەو ناوچەیە بێت، سێیەمیان: زەرووورەتی ئەو شوێنەیە بەهەر پێوەرێك بێت، تەنیا ئیكتیفا بەو پێوەرە بكەین، ئێمە وابزانم جارێكی تر دەڵێمەوە لەوەزعی هەرێمی وئیستیقرار كردن، وەكو هەرێم دەباتەوە بۆ وەزعێكی وەكو پارێزگاو كۆمەڵێ قەزاو ناحیە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

عەزیمە خان، فەرموو.

بەڕێز عظیمة نجم الدین حسن:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

سەبارەت بەو ماددەی كەزیاد كراوە، بۆ ئەو پڕۆژانەی كە بكەوێتە ناوچە جیاجیاكانەوە، من پێم وایە، ئەگەر بەپێیی ئەو پڕۆژانەی كە هاتووەتە بەردەستی ئەندامانی پەرلەمان، هیچ یەكێك لەئێمە ڕازی نەبووە، بەو پڕۆژانەی كە هاوسەنگیەكی تێدا بێت یان بەیەكسانی دابەشكرابێ، بەڕاستی هەر هەموو

لیژنەکان ناڕازی بوون، ئەوە بوو کە دەنگیشی لەسەردرا، زۆرینە بەعەکسی کاری ناو لیژنەکانەوە دەنگی لەسەر درا.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

تکایە، باسی دەنگدان مەکە، ئەندامی پەرلەمان ئازادە، ئینسانێکی واعیە، کاملە، بەکەیفی خۆی قسە دەکات و دەنگ دەدات، باسی ناو لیژنە مەکە وەرە سەر ماددەکە، تکایە، فەرموو.

بەڕێز عظیمة نجم الدین حسن:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەو ماددەیە من پێم وایە خاڵی یەکەم ژمارەی دانیشتوان ڕەچاو ناکرێت، ڕەچاویش نەکراوە، من پێم وایە یەکەم خاڵ ئەو ناوچانەی کە زەرەرمەندبوون، یان زیانمەند بوون.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ئێستا خوشکی من تۆ ئەتەوێت چۆن بێت؟، ئەم دەڵێ بەتەوازون، هەندێ ئەندامی تریش دەڵێن بەکەسافە، جەنابی وەزیر سێ پێوەری هێنا، جەنابت ئەتەوێ چۆن بوو یان چۆن دەبێت؟، لە لیژنەکەدا بڕۆی ڕاپۆرتی خۆت بدەیت بەپەرلەمان، بەڵام ئێستا کامەت پێ باشە؟، فەرموو.

بەڕێز عظیمة نجم الدین حسن:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من ئەوەم پێ باشە، ئەو پڕۆژانە بچنە ئەو ناوچانەی کە زەرەرمەند بوون، ئەو شوێنانەی بەر کیمیاباران و ئەنفال و شاڵاوەکان کەوتوون، من پێم وایە ئەولەوییەت بدەن بەو ناوچانە، ئەگەر بێت و سەیری ئەو پڕۆژانە بکەین کە دانراوە بۆ ئەو ناوچانە، هەر زۆر بەکەمی لەچەند شوێنێك هەیە، وەکو دێیی (گۆپ تەپە)، کە سەر بەچەمچەماڵە بەر شاڵاوی ئەنفال و کیمیابارانیش کەوتووە، یەك پڕۆژەی تێدا نیە کە کۆمەڵێك خەڵکی زەرەرمەندی تێدایە، ناحیەی شۆڕشە کەلە چەمچەماڵە، ئەمانە خەڵکی زەرەرمەندی تێدایە، هەتا ساڵی 2003یش چەمچەماڵ لەبانی مەقانەوە لەژێر دەسەڵاتی حکومەتی عێراقیدا بوو، ئێستا هەموو پڕۆژەکانی سەیر بکە، سێ پڕۆژە بۆ ئەو شارە کە (150 – 160)هەزار کەسی تێدایە، ئەگەر بێیتە سەر ژمارەی دانیشتوان هەر کەمە، ئەگەر بێیتە سەر ئەولەوییان بەو ناوچانەی کە زەرەرمەندن جێگای خۆی نەگرتۆتەوە لەو پڕۆژانەدا، بۆیە داواکارم وەزیری پلاندانان وەزارەتەکانی تایبەتمەند لەو پڕۆژانە تایبەتمەندی بدرێت بەو ناوچانەی ئێمەش، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ناسك خان، فەرموو.

بەڕێز ناسك تۆفیق عبدالکریم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەوەی من لێی تێگەشتم حەز دەکەم سەرۆکی لیژنەی دارایی، وەڵامی ئەوەم بداتەوە، من واتێگەشتم ئەم ماددەیە بۆ ئیلزام کردنی حکومەتە بۆ داهاتوو، چونکە بەڕاستی منیش ئەو مولاحەزەیەم هەبوو، کە پڕۆژەکان تەواو تێپەڕیوە چۆن دابەشکراوە تەواو بوو، دەنگی پێدراوە، من وای لێ تێدەگەم، ئەم ماددەیە بۆیە زیاد کراوە بۆ ئەوەی ئیلزامی حکومەت بکات بۆ مانگی 10 پڕۆژەی 2011 دێتە پەرلەمان، ڕەچاوی ئەم خاڵانە بکات، من وای لێ تێگەشتم.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بۆ ئەم میزانیەیە کە ئیشی پێ دەکەن، بەو شێوەیە تەعامولی لەگەڵ دەکەین، فەرموو.

بەڕێز ناسك تۆفیق عبدالکریم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

خاڵێکی تر وەگەڕخەرو وەبەرهێن، ئایا وەگەڕخەر مەبەستی تەشغیلیە، بۆ ئەوەی تەوزیعاتی تەعیناتی فەرمانبەر یەکسان بێت، یان چی؟ من تێناگەم، خاڵێکی تر، نەك تەنها لەسەر بنەمای ڕێژەی دانیشتوان، بەڵکو لەسەر بنەمای قەرەبووی ناوچە زیان لێکەوتووەکان، چونکە پێم وایە، هەتا ئەو شوێنانەی کە کاولکاری زیاتری لێ کراوە، ئەوانە تەعویز نەکرێنەوە ناکرێ ئێمە بچین بۆ شتی کەمالیات و ئەو شتانە، جارێ با زەرووریات تەواو بکەین، ئەو شوێنانەی کەزیانیان لێکەوتووە، ژیانیان نارەحەتە، پێویستیان زیاترە، لەکەمالیات با ئەوان تەواو بێت ئینجا دەچینە سەر شتی تر، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

گولیزار خان، فەرموو.

بەڕێز گولیزار قادر اسماعیل:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من پشتگیری لەو ماددەیە دەکەم، پێشنیاریش دەکەم لەم ماددەیەدا ئەولەوییەت بدرێت بەو شوێنانەی کەزۆر وێرانن وەکو هەڵەبجەو پێنجوێن و قەڵادزێ و ناوچەی هەورامان بەتایبەتی، کەتائێستا هیچ شتێکی بۆ نەکراوە، بەتایبەت تر شارۆچکەی خورماڵ، کەدەبینین هەتا ئێستا هیچ خزمەتگوزارییەکی پێ نەگەشتووە، بۆیە من پێشنیار دەکەم ئەولەوییەت بدرێت بەو ناوچانەی کە هیچیان بۆ نەکراوە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك بیلال، فەرموو.

بەڕێز احمد سلێمان عبدالله(بیلال):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من دەستخۆشی لە لیژنەی یاسایی ودارایی دەکەم، بۆ ئەم ماددەیە وە دەستخۆشیش لە جەنابی وەزیری پلاندانان دەکەم بۆ ئەو ڕوونکردنەوەی، بەڕاستی تەئیدی ئەو دەکەم، بەڵام قسەکانی منیش زۆربەی کرا،

بۆیە دووبارەی ناکەمەوە، بەس هەر ئەوەندە دەڵێم زەمانەت چیە؟، بۆ ئەوەی کە هەم دیسانەوە جارێکی تر ئەو ناوچە زیان لێکەوتووانە ئیهمال ناکرێنەوە، وەکو ئەوەی خوشکە گولیزار و چەند کەسێکی تر باسیان کرد، کەناوچە سنورییەکان زۆرترین زەرەریان کردووە، زۆرترین پێداویستیشیان هەیە، تەئیدی قسەکەی جەنابی وەزیریش دەکەم، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

لیژنەی دارایی قسەتان هەبوو، فەرموو.

بەڕێز د. ئاراس حسين محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لەلایەن ئەندام پەرلەمانێکەوە پرسیارێك ئاراستەی من کرا، کە گوایە من ئەو ماددەیەم داناوە، ئەو ماددەیە ئیقتراحی من نیە، ڕای شەخصی خۆم من لەگەڵ ئەو ماددەیەدا نیم، وەختێك من ئەو ماددەیە لەگەڵیدام کەحکومەت تەختیتێکی مەرکەزی جەبری هەبێت، خۆی مەشاریع دابنێت بۆ ئەو وڵاتانە من زۆر نامەوێت بچمە ناو موناقەشەوە، ئەوەی مەسئولە لەوە لەمودیری ناحیەوە لە قائیم مەقامەوە، لە پارێزگارو ئەنجومەنی پارێزگاوەیە، ئەوانەن تەحدیدی مەشاریع دەکەن، بەس من زۆرجار هەیە نامەوێ جواب بدەمەوەو بچمە ناو تەفاصیلەوە، ئەگەر تەختیتی مەرکەزییە، ئەگەر حکومەتێکی مەرکەزییە، ئەو دایناوە، ئەوە منیش لەگەڵتام، بەڵام مەشاریعی ئێمە، قەراراتی ئێمە لەوەوە دەست پێدەکات، مودیری ناحیە، قائیم مەقام، پارێزگار، ئەنجومەنی پارێزگا، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

لیژنەی یاسایی تکایە، پێشنیارەکەی ئەخیر بخوێننەوە، بۆ ئەوەی بیخەینە دەنگەوە.

بەڕێز عونی کمال سعيد بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

تلتزم كافة الوزارات والدوائر الغير مرتبطة بوزارة توزيع النفقات التشغيلية والاستثمارية علي محافظات الاقليم وفق الكثافة السكانية لكل المحافظات والمناطق الاكثر تضرراً بعد استبعاد مصاريف مركز الوزارة.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ئێستا دەیخەمە دەنگەوە کێ لەگەڵدایە بادەستی بڵند بکات تکایە؟، فەرموون کێ لەگەڵدا نیە؟، بەکۆی دەنگ وەرگیرا، بۆ ماددەی دواتر.

بەڕێز عونی کمال سعيد بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

علي وزارة المالية والاقتصاد تقديم تقرير دوري كل ستة اشهر من السنة عن الوضع المالي لاقليم كوردستان العراق وتقديم الحساب الختامي وفقاً للقانون.

بەڕێز د. ڕۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پێویستە لەسەر وەزیری دارایی و ئابوری، هەموو شەش مانگ جارێك ڕاپۆرتێك لەبارەی دۆخی دارایی هەرێمی کوردستانی عێراق پێشکەش بەپەرلەمان بکات، دوای ئەوەش حساباتی کۆتایی پێشکەش بکات، بەپێیی یاسا.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

جەنابی وەزیر تکایە ڕەئیتان.

بەڕێز شێخ بایز تاڵەبانی(وەزیری دارایی):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڵێ، ئێمەش لەگەڵ ئەوەین بەپێی یاسا بکرێت، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

نوقتەی نیزامی هەیە کاك عبداللە، فەرموو.

بەڕێز عبداللە محمد نوری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من پێشنیار دەکەم بخرێتە ئاخر مادده، چونکە ئێستا ماددەی تری هەیە، حەقە پێش ئەم ماددەیە بکەوێت، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

نا، زۆر باش لەجێگای خۆی هاتووە، کەوەزارەتی مالیە مولزەمە کە ڕاپۆرتی خۆی بدات، بۆ چی نەیدات، با بیدەن، بەڕێزان ئێستا کێیی لەگەڵدایە بادەستی بڵند بکات تکایە؟، فەرموون کێیی لەگەڵدا نیە؟، بەکۆی دەنگ وەرگیرا، بۆ ماددەیەکی تر.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

هەردوو لیژنە پێشنیار دەکەن کە تەخویلمان بکەن بە گۆڕینی ژمارەی ماددەکان، چونکە ئەو ماددانەی کە زیاد کران وا ئیجاب دەکات ژمارەکانیان بگۆڕدرێت، سەبارەت بەو ماددانەی کەماوە ماددەکانی پرۆتۆکۆلی کە ئێستا دەیانخوێنمەوە.

المادة الرابعة والعشرون: کە لەپرۆژەکە واهاتووە.

المادة الرابعة والعشرون:

للوزير المالية والاقتصاد إصدار التعليمات اللازمة لتسهيل تنفيذ احكام هذا القانون خلال اسبوعين من تأريخ إصداره.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

نوقتەی نیزامی زۆرە، خێرە کاك دڵشاد، فەرموو.

بەڕێز دڵشاد شهاب حاجی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەگەر مەبەست لەو مادده پرۆتۆکۆلیانە ئەوە بێت کە کۆتایی بە یاساکە هاتووە، باشە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ماوە ئیزافەی دەکەن، پێش ئەوەی ئەو ماددانەی کە ئیزافە دەکرێن، ئیحتیمالە هەندێك بۆچوون هەبێ لە ناو پەرلەمان، ناویان دەنووسم، چەند کەس مولاحەزەی هەیە؟ لە ناو قاعە دانیشتوونە، تکایە موراعات بکەن، گوێ لەیەك بگرن، دەنگ بەرز مەکەن، بۆ ئەوەی لە یەك تێبگەن، جەنابی وەزیرەکانیش تکایە لەسەرخۆ قسە بکەن، ڕجائەن، ئەو بەڕێزانەی کە ناویان نووسیوە: عومەر نورەدینی، عبدالرحمن حسین، کاردۆ محمد، ، سالار محمود، عبدالله ملا نوری، دڵشاد شهاب، برهان رشید، شاهۆ سعید، کوێستان محمد، پەریهان قوبلای، پەیام أحمد، حسن محمد، نەریمان عبدالله، کێی تر ماوە؟ کەس نیە، بەڕێزان، لێژنەی یاسایی ڕاسپاردەکان بخوێننەوە، بۆ ئەوەی بەڕێزان گوێیان لێ بێ، بۆ ئەوەی تیکرار نەبێ، ئەگەر پاشان شتێك هەبوو لەسەر ئەوەی ئەوان، ئیزافە بکرێ.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

تەبیعی ئێمە ئەو ماددانەی کە زیادمان کرد، مەبەستمان ئەوە بوو بە ماددەی قانونی داخلی پرۆژەکەی بودجەی ساڵی 2010 بێت، بەڵام هەندێك مادده نەمانویست بە ماددەی قانونی داخیل بێ، لەبەر ئەوەی صیاغەکەی مەعقول نیە، قانونیش نیە، بۆیە پێشنیارمان کردکە بە تەوصیات بێ، ئێستا ئەو تەوصیاتانە دەخوێنینەوە:

1- إعطاء الأولية في تنفيذ المشاريع الخدمية للمناطق الأكثر تضرراً بحملات الأنفال و الأسلحة الكيمياوية و الترحيل و العمليات العسكرية و الأكثر حاجة للخدمات.

ئەوە تەقریبەن ئیزافە کرا لەسەر ئەو ماددەی کە ئێستا دەنگمان لەسەر دا، (المناطق الأكثر تضرراً).

2-على مجلس الوزراء إتخاذ الإجراءات اللازمة لتوحيد قوى الآسايش خلال مدة لا تتجاوز (6) أشهر.

3-على مجلس الوزراء إتخاذ الإجراءات اللازمة لتوحيد ديوان الرقابة المالية و مؤسسة الألغام في الإقليم.

بەڕێز عمر حمد أمین (نورەدینی):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەبارەت بە ریعایەت کردنی ئەو ناوچانەی کە زیانیان لێ کەوتووە، بە زۆر تووشی ڕاگواستن و کۆچ پێکردنی بە زۆرە ملی ببوون، بڕیار بوو لە لێژنەی یاسایی لەسەر ئەوە ئیتیفاق کرابوو کە ئەوە بە شێوەی

ماددەیەك لە یاساكە بێ، بەڵام ئێستا جارێكی تر گۆڕانی تێدا كراوە، كراوەتە تەصیە و ڕاسپاردە، بۆیە جارێكی تر ئێمە جەخت لەسەر ئەوە دەكەینەوە كە ئەوە وەكو ماددەیەك لە یاساكە دەنگی لەسەر بدرێ و ببێتە ماددەیەكی یاسایی و لە چوارچێوەی تەوصیە بچێتە دەرەوە، چونكە ئەوە زەروورە و پێشتریش ئیتیفاقمان لەسەر كردبوو لە لێژنەی یاسایی، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

ڕێزدار عبدالرحمن، فەرموو.

بەڕێز عبدالرحمن حسین أبابكر:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئێمە گوێ بیستی لێژنەی دارایی و لێژنەی یاسایی بووین، كە چەند ماددەیك زیاد كران لەو پرۆژەیە، بەڵام گوێمان لێ نەبوو كە ئەو پرۆژانەی ئێمە لابردین، یەعنی باسی لێنەكردن، لەبەر ئەوە پێویستە ئێمە ئەو پرۆژانەش باس لێ بكەین، كە چەند پرۆژەمان لابرد..........

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

تكایە دانیشە، ڕجائەن دانیشە، كاك كاردۆ كەرەمكە.

بەڕێز كاردۆ محمد پیرداود:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

من پێموایە ئێمە لە كوردستان بە ئاسانی ناتوانین ئەو یاسایانەی دەردەچێ، كە جێ بەجێی بكەین، بۆیە ئەو مەسەلەی یەكگرتنی ئاسایش و دیوانی چاودێری نابێ بكرێتە ڕاسپاردە، بەڕاستی دەبێ لە ماددەیەكی قانونی دا بێ، مولزەم بێ كە بیكەن ئەوە، چونكە ڕاسپاردە جیاوازە، ئەوە خاڵێك، دوو: لەسەرجەمی بودجەكە هەست بە نائیختیصاصی دەكرێ لە جێبەجێ كردنی پرۆژەكە، ئێمە پێویستە دەقێكمان هەبێ كە هەموو پرۆژەكان بە ڕێگای ئیختیصاصی جێبەجێ بكرێ، یەعنی بۆ وەزارەتێكی تر نیە كە كارێك بكات كاری ئەو نیە، ئەوە خاڵێكە كە بەلامەوە گرنگە، جگە لەوەی كە مەبەستم باسی ئاسایش و دیوانی چاودێری، باسی مەبەستم ئەلغامیشە، كە ئەویش وەكو مەوادێكی قانونی سەیر بكرێ، لەبەر ئەوە من پێشتر پێشنیارێكم كرد، كە پێموابوو بۆ نەهێشتنی ئاساری ئەم دوو ئیدارەییە، بەڕاستی ئیستاش لەگەڵ ئەوەم كە بودجەیان بۆ صەرف نەكرێت، جگە لە مووچە، بودجە صەرف نەكرێ، مەبەستم نەسریانە، هەتا یەكگرتنەوەیان، كە ئێمە دامانناوە شەش مانگ، ئێستا وا لە مانگی چوارین، دوو مانگ ماوە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

ڕێزدار سالار محمود، كەرەمكە.

بەڕێز سالار محمود مراد:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

لەڕاستیدا ئێمە ماوەیەكی زۆرە گفتوگۆ لەسەر پرۆژە یاسای بودجە دەكەین، لە حەقیقیەت دا وەكو ڕۆڵی پەرلەمانیش كە بەشێكی بریتی یە لە چاودێری كردنی جێبەجێ كردنی یاساكان، لەو ماوەیەشدا گلەییەكی زۆر لە جێبەجێ نەبوونی ئەو یاسایانە كراوە كە لە پەرلەمان دا كراوە، حكومەتیش مولزەم بووە پێیان، بەڵام كەم تا زۆر گلەییمان لە پەرلەمانی كوردستان و لە خۆمان نەكرد، كە ئێمە یاسای دیوانی چاودێری داراییمان دەركردووە، تا ئێستا ئیشی پێ ناكرێ، لەلایەن زۆر كەسایەتی باڵا لە هەرێمی كوردستان، لە ناوەندەكانی تریش دەبیستینەوە كە ئەو دیوانی چاودێریانە شەرعیەتیان نیە، بۆیە من ڕام وایە مەسەلەی پێداچوونەوە بە بڕیاری خۆمان، بە ئەرك و كاری خۆمان مەسەلەیەكی گرنگترە بۆ خۆمان لە حكومەت، بە تایبەتی لەو خاڵەی كە پەیوەندی بە یەكگرتنەوەی دیوانی چاودێری داراییەوە هەیە، ئەو ماوەیە ماوەیەكی زۆرە، من پێشنیار دەكەم لە شەش مانگەوە بكرێت بە سێ مانگ، بۆ ئەوەی ئێمە تۆزێك لەو بارگرانی و گلەییانە بچینە دەرەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

شەش مانگ لە مانگی یەكەوەیە، ئێستا وا لە ناوەڕاستی مانگی چوارین، مانگ و نیوێكی ماوە تەقریبەن، بەس دەبێ لەو نزیكانە تەواو بێ، من لەگەڵتم سەد لە سەد، نابێ زیاتر دوا بكەوێ، بۆ ئەوەی چاودێری دارایی دەست بە كارەكانی بكات، ئەو شتانەش لەبەر دەستمانە ئێستا، ئەوانەشیان پێ بدەین، بۆ ئەوەی بە دواداچوونێكی یاسایی بۆ بكەن، ڕێزدار عبدالله محمد كەرەمكە.

بەڕێز عبدالله محمد نوری:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

وەكو كاك كاردۆ ئاماژەی پێدا، هەندێك بابەت هەیە بەڕاستی بە تەوصیات چارەسەر ناكرێ، ماددەی قانونی بن باشترە، من هەندێكیان پێشنیار دەكەم، پێشنیار دەكەم بە ماددەیەك كە هەموو ئەو پرۆژانەی كە شوێنەكانیان دیار نیە، ماوەی تەواوكردنیان دیار نیە، یاخود عینوانەكانیان دیار نیە، بە ماددەیەك ئەوە دیاری بكرێ، بۆ ئەوەی ئێمە لە میانی چاودێری كردن دا بزانین ئەو پرۆژانە لە كوێن لە ئایندەدا؟ لە دوای پەسندكردنی بودجەكە، هەموو ئەو پرۆژانەی، هەموو ئەو بڕە پارانەی كە بۆ كەرتی تایبەت تەرخان كراون، ئەو بڕە پارانە بڕێن و بكرێنە خزمەتگوزاریی بۆ ناوچەكانی خۆیان، بۆ پارێزگاكانی خۆیان، هەروەها پێشنیار دەكەم بۆ ئەو ماددانەی كە لە میانی ئەو دانیشتنە بە تایبەت لە دوادواییەكان دا كە پێشنیار كران، فەترەیەكی زەمەنی دیاری بكرێ بۆ جێبەجێ كردنیان، چونكە گرنگە فەترەی زەمەنی، لە ماوەی مانگێكدا پێویستە ئەو بڕگانەی كە تازە ئیزافەمان كردووە، هەمووی جێبەجێ بكرێ، هەروەها ئەگەر بشكرێت، حەز دەكەم برادەرانی قانونی یەكلایی بكەنەوە، هەر لە ناو هەمان ئەو پرۆژە یاسایەیە، لە كۆتاییەكە دەستنیشان بكرێ كە حیسابی ختامی لە ماوەیەكی دیاری كراو دەبێ لە پەرلەمان، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس، ڕێزدار دڵشاد شهاب، كەرەمكە.

بەڕێز دڵشاد شهاب حاجی:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

من پێشی ئەوەی كە چەند تەوصیەیەك بڵێم كە زەڕوورن، پێشنیار دەكەم ئێمە بەندێك زیاد بكەین، كە ئەو تەوصیاتانەی كە پەرلەمان موصادەقەی لەسەر دەكات، تەوصیات بە صیفەتی گوتنی خۆی لوغەویەن ئیلزامی تێدا نیە، بەندێك لە قانونەكە زیاد بكرێ، كەوا حكومەت مولزەمە بە جێبەجێ كردنی ئەو تەوصیاتانەی كەوا بە مولحەقی پرۆژە یاسای، پرۆژەی بودجەكەوە دەنێردرێتەوە، بۆ ئەوەی صیفەتی جێبەجێ كردن وەربگرێ، نەك وەكو تەوصیە بمینێت، ئیختیار بمینێت، ئایا جێبەجێی دەكات؟ ئایا جێبەجێی ناكات؟ ئەگەر وابێت، دەچێتە قالبی موناقەشەیەكی سادەوە، وەكو هەر شتێكی كەوا گوترا، پێویست بە تەدوینی ناكات، ئینجا ئەگەر ئەوە كرا، من پێشنیار دەكەم كەوا حكومەت لە ماوەیەكی دیاری كراودا، كە لە مانگێك تێپەڕ نەكات، بە لائیحەیەك، نازانم چۆن دەنووسرێتەوە؟ بەهەر حاڵ پرۆژە بەردەوامەكان، ئەوەی كە تێبینیمان كرد لە گفتوگۆی لێژنەكان و هی ناو پەرلەمانیش، پرۆژە بەردەوامەكان هەموویان، یاخود بەشێكی زۆریان ڕۆژی دەستپێكردنیان مەعلووم نیە، مەسەلەن پرۆژەیەك هەیە لە ساڵی 2007 دەستی پێكردییە، مەفڕووز وایەلە لائیحەیەكدا ئاگاداری پەرلەمان بكرێت، ئەو پرۆژەیە ماوەی دەستپێكردنی، یان ڕۆژی دەستپێكردنی ئەو ساڵەیە، لە ساڵی یەكەم تەرخانی چەندی بۆ كراوە؟ نیسبەی ئینجازیشی چەند بووە؟ لە ساڵی دووەم چەندی بۆ تەرخان كراوە؟ نیسبەی ئینجازی چەند بوو؟ لە میزانیەی ئێستا چەندی بۆ تەخان كراوە؟ چەندیشی ماوە بۆ موستەقبەل؟ مودەی موتەوەقع بۆ خەڵاص بوونی پرۆژەی بەردەوام كەیە؟ خۆ پرۆژەی بەردەوام هەر ئەوە نیە تەسمیە بكرێ، ئیتر (ما لا نهایة) هەر بەردەوام بێت، چونكە هەست دەكەین كەوا زۆر لە پرۆژە بەردەوامەكان نە خاڵی دەستپێكردنیان لە بودجەكەدا دیاری كراوە، نە لە كاتی دیاری كراو بۆ كۆتایی هاتن، (على الأقل) كاتی تەخمینی دیاری كراو بۆ كۆتایی هاتنی، ئەوە بە لائیحەیەك ئاگاداری پەرلەمان بكرێتەوە، بۆ ئەوەی بتوانین موتابەعەی بكەین، هی دووەم: یەكێك لەو ماددانەی كە ئێمە پەسندمان كرد، مەوزووعی دروستكردنی قوتابخانەكان بوو، ئەویش پێویستە لەسەر حكومەت كەوا ئاگاداری، چونكە ئەوانە پرۆژەی ئیستیسمارین، ئێمە قسەمان لەسەر ئەوە كرد كەوا كێ بیكات؟ موناقەشەكان زۆرتر لەسەر ئەوە بوون كە وەزارەت بیكات، بۆرد بیكات، بۆیە بەهەرحاڵ قەرارمان دا كەوا بۆردێكی بۆ دابنرێت، بەڵام هەم دیسان دیار نیە، نە كولفەی ئەو مەدرەسانە چەندە؟ چەند مەدرەسەی پێ دروست دەكرێ؟ تەكالیفی هەر وەحدەیەكی چەندە؟ لە كوێش دروست دەكرێ؟ حكومەت پێشی دەست پێكردنی ئەو پرۆژەیە، دوای ئەوەی كە وەزارەتی دارایی، وەزارەتی پلاندانان، وەزارەتی پەروەردە، ئەوە ئیتیفاقی لەسەر دەكرێ كە ئەو (120) ملیارە بۆ قوتابخانەكان، سەد و پەنجا بوو، یان بیست بوو، بكرێتە كار ئاگاداری پەرلەمانی پێ بكرێت، بۆ غەرەزی

موتابەعە، بۆ ئەوەی موتابەعەی لەسەر بکرێ، بزانین لە کوێ دروست کراینە؟ مـن تەئیـدی گۆتنی کـاك عبدالله دەکەم، پرۆژەکانی گەرمیان لـە شـوێنێکدا هاتیـە، حکومـەت ئاگادارمـان بکـات، پرۆژەکـانی گـەرمیان چـین و لـە کـوێن؟ بـۆ غـەرەزی موتابەعـە، لـە لـەو لائیحەیـەدا بێـت، چـونکە نووسـرایە تەحدیـد، یـاخود تەخصیصـی مەبلـەغ ئەوەنـدە بـۆ پرۆژەکـانی گـەرمیان، لـەو تەوصـیاتەی کـە هـاتووە دەڵێـت: تەوحیـدی هێزەکانی ئاسایش و دەزگاکانی تر، ئێمە لە موناقەشەی بودجەداین، من لەگەڵ ئـەوە هـیچ خیلافێکم نیـە کـە ئێمـە ئیلزامـی حکومـەت بکـەین تەوحیـدی ئـەو دەزگایانـە بکـەین، بـەڵام ئـەوەی کـە لـەو دانیشـتنەدا مومکینە بوترێت، تەوحیدی میزانیەی ئەو دەزگایانەی کەوا بە دوو میزانیـە هـاتووە، ئینجا ئێمـە بنـود و قەوانینی ترمان هەن بەوەی کەوا دەبێ دام و دەزگاکانی کە مۆرکی دوو هەرێمیان پێوەیـە یـەك بخرێنـەوە، ئەوا لەسەر پەرلەمانە بـە دواداچـوونی بـۆ بکـات، لێپێچینەوە بکات بـۆ تـا ئێسـتا جێبـەجێ نـەکراوە، مـن مەبەستم ئەوەیە نەك تەوحیدی ئەجهیزەکان لە بودجەدا، بـەڵکو تەوحیـدی میزانیـەی دەزگاکـان، چـونکە ئـەوە کـاری ئێمەیـە لـەو دانیشـتنە، ناوچـە زەرەمەنـدەکان، مـن لەگـەڵ ئـەوەدام ماددەیـەك بێـت، نەچـێتە تەصیاتەوە، ماددەیەك بێت ئەوەی کە ناگەڕێمەوە سـەری، ناوچـە مەتـەزەریرەکان، خوێندرانـەوە ئەوانـەی کە بە سەبەبی ڕاگواستن، بە سەبەبی شەڕ و بەسەبەبی کیمیاباران و ئـەنفال، وەکو هەڵەبجـە و گـەرمیان و شارە حدودیەمان کـە تووشـی کاوڵکارییـەکی زۆر هـاتوون، پێشـنیار دەکـەم ئـەوە مادددەیـەك بێـت، چـونکە چاوەڕوان دەکـرێ وەکـو لـە ئاینـدە ئێمـە میزانیـەی تـەکمیلی و شـتی وامـان هـەبێت، گـرنگیتر بـدرێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ڕێزدار برهان رشید، کەرەمکە.

بەڕێز برهان رشید حسین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

وەڵڵا من جارێ تـەعقیبێکم هەیـە لـە بـەڕێز قسـەیەکی لێژنـەی یاسایی، کـاك عـەونی بـەزاز وتـی: ئەوانـە تەوصیە بێـت، بەڕێزینـە مـن وەك قانونییـەك دەمـەوێ هۆشـیاری هـەموو ئەنـدامانی پەرلـەمان بـۆ ئـەوە ڕاکێشم، تـەوصیە هـیچ قـوەتێکی ئیلزامـی نیـە لـە قـانون دا، کـە قـوەتی ئیلزامـی نـەبێ، یـەعنی حکومـەت ئـارەزووی خۆیـەتی جێبـەجێی دەکـات یـان نایکـات، ئەگـەر وایـە، بـانگی مـەغریبی داوە بۆچـی ئێمـە ئـەو خەڵکەمان لێرە مەحتەل کردوون و موناقەشەی دەکەین، لەبەر ئەوە یان بکـرێ بـە ماددەیـەك، یـان ئەگـەر کاك عەونی قسەیەکی جوانی کرد، دەڵی: ناکرێ ئەوانە ماددەی میزانیە بێ، باشـە بـا بـە یـەك مـاددە بڵـێ: ئەو تەوصیاتەی لە مولحەقدا هاتووە، بەشێکی دانەبڕاوە لەو قانونە و قـوەتی ئیلزامـی هەیـە، ئەگـەر ئـەوە سەرنجی بدەین، بەڕاستی تەوصیە بێ حەق نیە ئێمە ئەو خەڵکە ئاوا هیلاك بکەین، لەبەر ئـەوەی ئیمـامی عەلی دەڵێ: (لا خير في حكم لا نفاذ له)، بەڕاستی کە هیچ نەفازێکی نەبێ، ئـەو خەڵکـە بـۆ هـیلاك بکـەین، هەنـدێ پێشـنیار هـەبوو، پـێش (3/7)، پـێش ئینتیخابـات بڕیارمـان دا ئـەو پێشـنیارانە بـە ئەکسـەرییەت

بڕیاری لەسەر بدات، یەکێك لەو پێشنیارانە، بڕینی ئەو چەند هەزارەیە، کە نزیکی (10) هەزار مووچەی کادیری حیزبیەکە لەسەر وەزارەتی مالیە مووچە وەردەگرن، مووچە خۆرن، بەڵام فەرمانبەر نین، فەرمانبەری دەولە نین، ئەوە لە هیچ شوێنێکی، لە هیچ جێگەیەکی دونیا نیە، بڕوا ناکەم لە سوریا و ئێرانیش کە لە پەنامان دان، کە نیزامی یەك حیزبی.......

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك برهان ئەگەر ئیسباتت کرد یەکێك لەوانە، من ناڵێم نیە، ناڵێشم هەیە، ئیسباتت کرد بەڕێگەی یاسایی، خۆت دەرۆی ئیسباتت کرد، دەبێ ببڕدرێت، ئەوە شتێکی نا شەرعییە، نا مەعقوولە، ناشبێت هەبێ، نامەنتیقیە، بەڵام ئەگەر ئیسباتت کرد بە رێگایەك ئا، بەڵام لێرە خۆی هەموو قانونێك دەڵێ: دەبێ شتی وا نەبێ، لە هەموو شوێنێك دەڵێ: شتی وا نەبێ، کە هەیە ئیسباتی بکە لە ڕێگەی لێژنەکەتەوە، تەقدیمی مەحکەمە بکە، شکات بکە لای، بەڵام لێرە ئێمە لە ناو میزانیە ناتوانین، جێگەی نیە، کەرەمکە.

بەڕێز برهان رشید حسین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بە نیسبەت ئەوەی بەڵگە بە دەستمەوە، بەڵێ من سێ لیستم لەلایە بە مۆری وەزارەتی داراییەوە، دەتوانم بەیانی بۆت بێنم، دەتوانم بەیانی بۆت بێنم، ئێستا لە سەیارەکەمدایە، ئەوە یەك، دووەم: بە ئەکسەریت بڕیاری لێدرا کە مووچەخۆری حیزبی ببڕدرێ، وابزانم ئینکاریش نەکراوە، دووەم شت کە بڕیاری لێدرا پێش (3/7)، ئەوەبوو بودجەی ڕاگەیاندنە حیزبیەکان ببڕدرێ، سەرگوڵ خان بوو وابزانم، ئێستا وتی: تەلەفزیۆنێك مانگێ (500) هەزار دینار وەردەگرێ، ئەوانی تریش وابزانم هەیانە، ئەوەش بڕیارمان لێی دا بە ئەکسەریەت ببڕدرێ، پێش ئەوەش بڕیارمان دا مووچەی کادیرە حیزبیەکان کە موەزەف نین، مووچەخۆرن، ببڕێت، بڕیاری بە ئەکسەریت لێی داوە، حەق نیە یەعنی پەرلەمانی کوردستان، سەرۆکایەتی پەرلەمان صەرفی نەزەری لێ بکات، حەقە بە نەزەری ئیعتیبار وەریبگرێ، لەبەر ئەوەی ئیحتیرام گرتنی بڕیارێکی پێش وەختی خۆمانە، کە هەموومان، هەموو لیستەکان بە ئەکسەرییەتی دەنگ بڕیارمان لەسەر داوە، پرۆژەی حیزبیش هەر بڕیارمان لێ دا، مەڵبەندی قەرەچوغ و خانەقین و چەند بینایەکی لقی دوو، داواکارم بە نەصی ماددەیەکی تریش، دیسانەوە کەوا چوار، پێنج زەمیلم، ئەندامانی پەرلەمان وتیان: یاسای (4)ی 2006ی زیندانیە سیاسیەکان بکرێ بە ماددەیەکی سەربەخۆ، بەڕاستی مەزلوومن، نەك بەس بۆ مووچەکەیان، بۆ ئەو حقوق و ئیمتیازاتەی کە یاساکە پێیداون، یاساکە یاسایەکی ئیتیحادییە لێرە جێبەجێ دەکرێ، شتێکی تر هەیە، بەڕاستی من تەئیدی قسەکەی کاك دڵشاد دەکەم، نووسراوە لە پرۆژە پێشنیارکراوەکان دا، کارەبا بۆ (11) گوندی شارەزوور، بۆ (7) گوندی گەرمیان، تەسنیەی بکە بۆمان، بەیانی بچم بزانم کردووتە، ئەوەش حەقە لە پێشنیارەکاندا ئەگەر بکرێ بە مولحەقی یاساکەوە، بە یەك ماددە........

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

برای بەڕێز ئەو تەفصیلاتە نانووسی، تۆ لیجانت هەیە، (19) لێژنەت هەیە، بڕۆ تەعقیبی بکە، کەس ناتوانێ ڕێگات لێ بگرێ، ئێستا ئەو شتەی لەبەر دەستە، ئەو ماددانەی دەتەوێ ئیزافە بکرێ، نەصێك بنووسە، پێشکەشی بکە، دوو برادەر تەسنیەت بکات، دەخرێتە دەنگدانەوە، لەوە زیاتر نیە، خۆ لێرە دانەنیشتووینە مەحکەمە بکەین، یاسا دادەنێین، یاسای میزانیە، ڕجائەن لە ناو مەوزووعەکە دەرمەچن، هیچ یەکێك، بەڕاستی زۆر مەوزووع باس دەکرێ ڕەبتی بە میزانیەوە نیە.

بەڕێز برهان رشید حسین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

قسەکانم با کورت بکەمەوە، مووچەی کادیری حیزبیەکان و مووچەی ڕاگەیاندنە حیزبیەکان و پرۆژە.........

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ڕجائەن، کاك شاهۆ سعید کەرەمکە.

بەڕێز د. شاهۆ سعید فتح الله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من لەگەڵ قسەکانی کاك عمر نورەدینی، کاك کاردۆ، کاك برهانم، سەبارەت بەوەی کە تەعبیری تەوصیە بەکار نەهێنددرێ، چونکە ئەگەر تەعبیری تەوصیە بەکار بێنین، پەرلەمان لە دەزگایەکی تەشریعی و ڕەقابی مولزیمەوە دەکەین بە دەزگایەکی.......

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

نا ڕجائەن، تەوصیات لە تەئریخی، لە عورفی پەرلەمانی ئێمە هەیە، تەوصیەیەکە، قوەتێکی ئەدەبی هەیە، ئەگەر حکومەت جێبەجێی نەکرد، لیجانەکان دەڕوات، لێی دەپرسێتەوە، ئەگەر سەببەبەکەی مەعقوڵ نەبوو، ئینجا ئیجرائاتی خۆی لەگەڵ دەکات، بەڵام بڵێی لە دەزگایەکەوە دەگۆڕێ، شتی وا نیە، ماددەت هەیە، دەتوانی هەموو ماددەکان دانێی، تەوصیاتیش لە عورفی پەرلەمانی کوردستان، لە ڕۆژی دامەزراندنی تا ئێستا هەیە، لە پەرلەمانەکانی زۆربەی ئەو شوێنانەی کە ئاگاداری لەوێش هەیە، زۆر تەبیعیە تەوصیە، بەڵام ئەو شتەی بەلای جەنابت موهیمە، داوا بکە وەکو ماددەیەك ئیزافە بکرێت، ئەو بەڕێزانە قەناعەتیان هات، دەنگی بۆ دەدەن، بەڵام بڵێین تەوصیە ئیلغا بکەین، ئەوە لە جێگەی خۆی نیە.

بەڕێز د. شاهۆ سعید فتح الله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڵێ، ئەگەر تەوصیەکان قوەتی ئیلزامیان هەبێ ئەوە بە بەندێك بنووسرێ، لە حاڵەتێکی وا ئەگەر ماددە بێ و تەوصیە بێ یەك شتە، ئەگەر هەردووکیان ئیلزامی بن، من لەگەڵ هەمان ڕاوبۆچوونی کاك کاردۆدام،

که هەموو ئەو دام و دەزگایانەی کە سیمای دوو ئیدارەییان پێوەیە، لە سەقفێکی زەمەنی دا، تەنها بودجەی کارمەندەکانی بدرێ، بودجەی ئەو دام و دەزگایانە نەدرێ، کە سیمای دوو ئیدارەییان پێوە دیارە، من بە هەمان شێوە ڕام وایە کە ماددەیەك، بە پێی ماددەیەك پرۆژە بەردەوامەکان ئیلزام بکرێن بەوەی کە تەعریفەکانیان دەقیق بێ، شوێنەکانیان دەقیق بێ، ئەگەر نا ئێمە ناتوانین موتابەعەی بکەین، جەنابت بە کاك بورهانت وت: تۆ دەکرێ موتابەعەی بکەی، خۆ دەبێ لەسەر ئەساسێك موتابەعەی بکەین، ئێمە پرۆژە بەردەوامەکان تا ئێستا ڕۆشن نیە بەلای ئێمەوە، تاوەکو ئێستا لە سایتی پەرلەمان و حکومەت دا بڵاو نەبۆتەوە، دەبێ ئێمە لەسەر ئەساسێك موتابەعەی ئەو پرۆژانە بکەین، بە هەمان شێوە من لەگەڵ ئەو جێبەجێ کردنی یاسای (4)ی 2006ی تایبەت بە زیندانە سیاسیەکانم و، بڕینی مووچەی کادیری حیزب و ئیعلامی حیزب لە حاڵەتێکی وادا، جەنابت زۆرجار پرسیارت دەکرد، بەڕێز وەزیری دارایی، کە ئایا لە تاقەی وەزارەتی دارایی دا هەیە؟ من لەو بڕوایە دام ئەگەر مووچەی کادیری حیزبیەکان و مووچەی ئیعلامی حیزب بگەڕێتەوە، ئەوە تاقەی وەزارەتی دارایی باشتر دەبێ لەو بارەیەوە، من لەگەڵ بووژاندنەوەی تۆڕی ئیجتیماعی و کاراکردنی تۆڕێ ئیجتیماعیم، حاڵەتێکی تر هەیە، ئەویش حاڵەتی سزادراوە سیاسیەکانە، وابزانم لە کۆبوونەوەکانی سەرۆکایەتی هەرێم لەگەڵ فراکسیۆنەکانیشدا باس کرا، زۆر زۆر گرنگە پەرلەمانیش بە ماددەیەکی بودجە پشتگیری ئەو داواکارییە بکات، کە مووچەی هەموو سزادراوە سیاسیەکان بگەڕێتەوە، لە ماوەی چەند مانگی ڕابردوودا، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ڕێزدار کوێستان خان فەرموو.

بەڕێز کوێستان محمد عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من ئیزافەی چەند ماددەیەکم هەیە، لەبەر ئەوەی من تەجروبەیەکی باشم نیە لەگەڵ تەوصیاتی پەرلەمانی پێشوو لەگەڵ حکومەت، یەکەم: ئێمە لەگەڵ ئەوە نین کە کادیر مووچەی نەبێ، بەڵام مادام پارە تەخصیص کراوە بۆ حیزبەکان، ئەی ئەو پارەیە بۆ چیە؟ بۆ ئەوەیە کادیرەکانی پێ بژێنێ؟ بۆ ئەوەی ئیعلامەکەی بەڕێوەبەرێ؟ بۆیە بە ماددەیەك بڕینی مووچەی کادیری حیزبی، بڕە پارەی تەرخان کراو بۆ ڕاگەیاندنەکانی حیزب و، ئەوە هەیە و بەرجەستەیە، بەڕێوەبەرایەتی تایبەتی هەیە، لەبەر ئەوە ئەوە شتێك نیە نەبێت و پێویستی بە موستەمسەك هەبێت، پێشتریش کۆی ئەندامانی پەرلەمان، بە هەموو لیستەکانەوە، دەنگمان بۆی داوە، لەبەر ئەوەی حیزب ئێستا بودجەی خۆی هەیە، ئەوە بە تەنها بۆ حیزبێك و دووان نیە، بۆ سەرجەم حیزبە سیاسیەکان پێویستە مووچەی کادیرەکانی خۆی، ڕاگەیاندنی حیزبەکەی لەو بڕە تەرخانکراوەی کە بۆی دانراوە بە ماددەیەك، لەوە بیدات، ئێمە پێشتر دەنگمان داوە لەسەر بڕینی بڕە پارەی تەرخانکراو بۆ پرۆژەکانی مەلعەب شەعب، دیزاینی زانکۆی سایبس و، نەفەقاتی تەشغیلی و قوتابخانەی شوەیفاتی هەولێر، ئەوە تەبعەن لە تەوصیات نیە، ئەگەر بۆتە ئیلزامی و حکومەت

دەیبڕێ، زۆر باشە، ئەگەر نا، حەقە بە ماددەیەك بنووسرێ، چونکە کۆی ئەندامانی پەرلەمان، کۆببووین لەسەری، دەنگمان بۆی داوە، خاڵی سێیەم: بووژانەوەی تۆڕی کۆمەڵایەتی و کارکردن پێی کە لە پێشتر تەنها مانگێك ئەو پارەیەش دراوە، یەك مانگ لەو سەردەمەدا، کە بەڕێز جەعفەری سەرۆك وەزیرانی عیراق بوو، یەك مانگ ئەو پارەیە درا لە هەرێمی کوردستان، لە سەرجەم شارەکان، دوایی نەما، پێویستە ئەو تۆڕە ببووژێنرێتەوە، کاری پێ بکرێ، پێموایە لە کاتی موناقەشەکان دا، بەشێکی زۆر لە ئەندامانی پەرلەمان، بەتایبەتی ئەوانەی کە لە لێژنەی کۆمەڵایەتی بوون، قسەیان لەسەر ئەو مەسەلەیە کرد، هەروەها پشتگیری ئەوە دەکەم کە ئەو پرۆژانەی کە ناویان نیە، کاتیان نیە ڕێك بخرێنەوە، هەر وەك هاوکارەکانم باسیان کرد، بۆ ئەوەی پەرلەمان بتوانێ........

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کوێستان خان، تکایە هەر پێشنیارێکت هەیە، بینووسە، بە صیغەیەك بینووسە، هەر بەڕێزێك پرۆژەی هەیە، پێشنیاری هەیە، ماددەیەك ئیزافە بکرێ، مادده، ماددەکانیان صیاغەیەکی جوانیان بکەن، بە نووسین بینووسن، چەنکە ئاوا هەر تەواو نابێ، فەرموو.

بەڕێز کوێستان محمد عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەیەکی تر: (جێبەجێ کردنی یاسای ژمارە (4)ی ساڵی 2006ی ئەنجومەنی وەزیران، تایبەت بە زیندانە سیاسیەکان)، پێنجەم: هەر ئەوەی کە بەڕێزان پێشی من باسیان کرد، لە کاتی موناقەشە کردندا بەڕێز وەزیری دارایی ئاماژەی پێدا، کە ئەو هەموو مانگێك مووچەی ئەو کەسانەی کە سزای سیاسی دراون چۆتە وەزارەتەکانی خۆیان، هۆشداریشی داینێ کە ئەوە کاری پەرلەمانە، بچێ لەو وەزارەتانە موتابەعە بکات، بزانێ ئەو مووچانە چی لێهاتووە؟ بۆیە بە ماددەیەك ئەو مووچانە بگەڕێتەوە بۆ خاوەنەکانیان، چونکە هەموو مانگێك وەزارەتی دارایی صەرفی کردووە، چۆتە وەزارەتی پەیوەندیدار، لەوێ چارەنووسی نادیارە، کە پێویستە بگەڕێتەوە بۆ خاوەن مافەکان، بدرێتەوە بە خۆیان، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

پەریهان خان فەرموو.

بەڕێز پەریهان قوبلای محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من پشتگیری ڕای کاك عبدالله دەکەم، لەوەی کە لە پرۆژە بەردەواکان و پرۆژە پێشنیارەکراوەکان، ئێمە کات و شوێن بە دەقیقی دیاری بکرێ، لەبەر ئەوەی ئەوە بۆ موتابەعەکردن، ئەوە بە کورتی، هەروەها ئێمە

بەعزێ بڕگە و مادده دەنگمان بۆ داوە، کوێستان خان وابزانم ئێستا هەموو پێشنیارەکان دەخاتە بەردەست، هیوادارم کە ببێ بە بڕگەیەك، مادده، نا تەوصیە، لەبەر ئەوەی مادده دەبێ بە قانون و تەنفیز دەکرێ، هەروەها پرۆژە تایبەتەکان، ئەهلیەکان، ئێمە بە کۆی دەنگ، دەنگمان لەسەری دا کە هەمووی لابرێ، لەبەر ئەوەش ئەگەر بخرێتە، وەکو پێشنیار بنووسرێ، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ڕێزدار پەیام، فەرموو.

بەڕێز پەیام أحمد محمد أمین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دیارە من هاوڕام لەگەڵ هاوڕێکانم کە پێشتر ئەو پێشنیارانەیان کرد، تەئکید دەکەمەوە لەسەر ئەوەی یاسای ژمارە (4)ی زیندانە سیاسیەکان، کە ئەوە مینحە نیە، بەڵکە ئەوە بودجەیە، ئەویش بەڵگەکەیە لەبەر دەستماندایە، کە هاتووە، دەڵێ: کە دەکاتە (68) ملیار دینار، بە پێی ئەو بودجەیەی ساڵی 2010، دەزگای زیندانانی سیاسی عیراق، کە بریتی یە لە (400) ملیار دینار، دیارە ئەوە بەڵگەیە و ئاشکرایە کە ئەوە مینحە نیە، مووچەیە، ئەوەی زیندانانی سیاسی ئەگەر بکرێتە ماددەیەك و ئیزافە بکرێ، کە ببێتە شتێکی ئیلزامی، دوو: باسی ئەو پرۆژانە کرا کە پێشتر باسمان کردووە و خۆیشم هەر لەگەڵ بەڕێز وەزیری تەختیت دا باسم کردووە، وتوومە: ئەو پرۆژانەی کە ناویان نیە، کە شوێنیان دیار نیە، یان ماوەکەی دیار نیە، وتی: بۆتانی دەنێرین و ئاشکرای دەکەین، دیارە تا ئەم کاتە پێمان نەگەیشتووە، هیوادارین ئەوەش شوێنەکان دیار بێ، ناوەکان دیارە، بۆ ئەوەی وەکو کاك دڵشاد وتی، ئێمەش بتوانین موتابەعەی بکەین، پێداچوونەوەی بۆ بکەین، ئەوەی کە باس کرا بۆ یەکگرتنی ئەو ئاسەواری دوو ئیدارەییە نەمێنێ، وەکو یەکگرتنی ئاسایش، هەروەها دیوانی چاودێری، دواتر: کاراکردنی تۆڕی کۆمەڵایەتی کە ئەوە چارەسەرکردنی چەندین گیروگرفتی کۆمەڵایەتی دەکات لەلای ئێمەدا، هەروەها ئەوە وەکو پێشتر باس کرا، بەڵام دیارە نەخرایە ئەوەوە، ئەو پارێزگارانەی کە نەوتی تێدایە، بە پێی دانیشتووان ئەوە بووە کە یەك دۆلاری بۆ تەرخان بکرێ، دیارە ئەوە بۆمانی ئاشکرا بکرێ و دیاری بکرێ، ئەوانە کێ شمول دەکات؟ چۆن چۆنینە؟ هەروەها بودجەی پەرەپێدانی هەرێم و پارێزگاکانیش دیاری بکرێ، جگە لەوە کە خاتوو کوێستانیش باسی کرد، بڕینی مووچەی کادیرانی حیزب و ڕاگەیاندنەکانی حیزبی، هەروەها ئەو پارەیەی کە لە سزادانی سیاسی بڕاوە، مووچەکەیان بڕاوە، کە پێشتر وەزارەتی دارایی صەرفی کردووە بۆ وەزارەتە پەیوەندیدارەکان، ئەوانەیان داوە بەو فەرمانبەرانە، بەو پۆلیسانە، ئەوە بگەڕێتەوە و بۆیان تەعویز بکرێتەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ڕێزدار حسن محمد، کەرەمکە.

بەڕێز حسن محمد سوورە:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

منیش هەر بەکورتی یەکەم: پێشنیار دەکەم بە نیسبەت پرۆژە پێشنیارکراوەکان، حکومەت لە کات و شوێنی جێبەجێ کردنی ئاگادارمان بکاتەوە، وەکو پەرلەمان، بۆ ئەوەی پەرلەمانیش ئاگاداری لێژنەی پەیوەندیدار بکاتەوە بۆ موتابەعەکردنی، دووەم: بەڕێزتان دەزانن کە هەموو ئەندامانی پەرلەمان لە لێژنەکان ماوەیەکی زۆر، هەروەها زۆر خۆیان ماندوو کرد بۆ ئامادەکردنی ڕاپۆرتی لێژنەکان، بۆیە پێشنیار دەکەم کە ڕاپۆرتی لێژنەکان مولحەق بکرێ بە قانونەکە، بۆ حکومەت، بۆ ئەوەی کەڵکی لێ وەربگیرێ، خاڵی سێیەم: بە نیسبەت پرۆژە بەردەوامەکان، پێشنیار دەکەم کە ئاگادار بکرێین کە چەندیان پارە لێ صەرف کراوە؟ چەندی ماوە؟ کەی تەواو دەکرێ؟ خاڵێکی تر: بە نیسبەت مەناتیقی موتەزەریرە کە لە پرۆژەکەی کە کاك عەونی خوێندییەوە، بە تەوصیات هاتووە، داوا دەکەم و دیارە ئەوە پێشنیاری زۆربەی ئەندامانی پەرلەمان بوو، کە بکرێ بە ماددەیەکی یاسایی، نەك بە تەوصیات، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ڕێزدار نەریمان عبداللە، کەرەمکە.

بەڕێز نەریمان عبداللە قادر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من لەگەڵ ئەو هاوڕێیانەم هاوڕام، سەبارەت بەوەی کە ئەو خاڵانەی پەیوەندییان بە یەکگرتنەوەی دوو ئیدارەیی لە چەند دەزگایەك خۆی دەبینێتەوە، بکرێ بە ماددەیەکی یاسایی، لە تەوصیات بچێتە دەرەوە، ئەو یەکگرتنەوەش بەڕاستی ئێمە تا ئێستا وەکو ئەندامی پەرلەمان، کە نوێنەری خەڵکی خۆمانین، کاریگەرییەکی زۆری خستۆتە سەر بەڕێوەچوونی کاری حوکمڕانیمان، ناوبانگی حوکمڕانیمان، بۆیە لەو ڕۆژە بەدواوە، ئەگەر ئێمە موصادەقە بکەین لەسەر ئەو ماددانەی کە تایبەتە بە بودجە دابین کردن بۆ ئەو دەزگایانەی کە یەکتریان نەگرتۆتەوە، کەواتە هۆکاری یەکگرتنەوەکە ئێمە تیایدا بەشدار دەبین، پشتگیریمان کرد کە دوو ئیدارەیی بەردەوام بێ، بەڵام لە ئەنجامی دانیشتنمان لەگەڵ ئەو لایەنانەی کە دەزگاکان یەکیان نەگرتۆتەوە، بە تایبەتی هەردوو هێزەکانی پۆلیس و ئاسایش، هێزەکانی ئاسایشی گشتی هەولێر و سلێمانی، لێپرسراوە یەکەمەکان بە ئێمەیان ڕاگەیاند کە بودجەکەیان بۆ تەصدیق بکەن، ئێمە وەعدتان دەدەینێ لە ماوەی سێ مانگ دا، هەموو یەکگرتنەوەکان بکەین بە یەکگرتنەوەی فیعلی، نەك تەنها بودجە، یەکگرتنەوەی بودجەی یەکگرتنەوی یاساکەیان، یەکگرتنەوە و تێکەڵاوکردنی فیعلیان، بۆیە ئەوە ڕەئی خۆیانە، بەڵام لە ماددەکە ئێمە بە شەش مانگ هێناومانە، ماددەکە لە دەرچوونی یاساکەوەیە، نەك لە (1/1)وە، ئەگەر بکرێ ئەوە یەکلایی بکرێتەوە، تاریخەکەی بۆ دەستنیشان بکرێ بۆ (1/1)، ئینجا بوترێ شەش مانگ قەیناکە، بەڵام ئەگەر لەو بەروارەوە بوو سێ مانگیان بۆ بکرێ، کە ئەوە داواکاری خۆیانە، بۆ ئەوەی ئێمەش نەبینە بەشێك لە پشتگیری کردن لە بەردەوام بوونی دوو ئیدارەیی لە هەرێمی کوردستان، من قسەیەکی ترم هەیە لەسەر ئەوەی کە بە نووسراوێکی ڕەسمی لە سەرۆکایەتی پەرلەمان دا،

وەڵامی نووسراوێکی فراکسیۆنی ئێمە دراوەتەوە کە هەردوو دەزگای دیوانی چاودێری بە ناشەرعی لە قەڵەم داوە، دەڵێ: ئەو دوو دەزگایەی لەبەر ئەوەی یەکیان نەگرتۆتەوە.........

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

تکایە دانیشە، ڕجائەن، ڕوونمان کردۆتەوە سەد جار بۆتان، دەزگایەکمان داناوە، قانونی ڕەقابەی مالی لەو پەرلەمانە دەرچووە، کاتێ ئەو قانونە دەرچووە، گشت قانونەکانی تر کاریان پێ ناکرێت، سەرۆکی ئەو دەزگایە لە نزیکترین وەقت، کە دانرا لەو پەرلەمانە، ئێوەی بەڕێز دایدەنێن، ئینجا ئەو ئالیاتانەی کە هەیە دەکەونە کار بەو قانونە تازە، باشە برای من.

بەڕێز نەریمان عبدالله قادر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

نووسراوێکی ڕەسمی لەلایەن جەنابتانەوە هاتووە، دەڵێ: ناشەرعیە و نوێشە نووسراوەکە، ....

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بە پێی قانون، بەڵێ، بە پێی قانون ناشەرعیە هەتا وەکو دەست بەکار دەبن بە قانونە تازەکە، لە زووترین کات موەزەفی ئەو هەرێمەن، فەصل نەکراون، دەرنەکراون، راتبی خۆیان وەردەگرن، ڕەئیسەکەیان دادەنرێت، ئەو موەزەفانەی کە ئەمڕۆ لە هەموو کوردستان دەکەونەوە کار بەو قانونە تازەی کە تازە هەیە و بەو راتبەی کە ئێستا هەیانە، ئیحتیمالە زۆریشیان تەرفیع بکەن، زۆر سوپاس، ئێستا ڕێزدار کاك فرست موداخەلەیەکی هەیە، کەرەمکە.

بەڕێز فرست أحمد عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

زۆربەی برادەران باسی پرۆژەکانیان کرد، داوای ئەوەیان کرد کە وەکو نەصەکی قانونی لە ناو قانونی بودجە دابنێین، بۆ موتابەعەکردن، من بە ڕەئی من موحتاجی ئەوە نابێت، هەموو قەوانینی عیراقی ئەوەی پێش (1991) دەرچووبن، قەوانینەکانی عیراقی تەغتیەی هەموو ئەو مەجالاتانە دەکات، لەگەڵ ئەنزیمە و تەعلیمات، (نافذ المفعول)ن لە هەرێمی کوردستان، دەتوانن ئەوە بەجێ بێنن، هەر پرۆژەیەك مەفرووزە، ئەوە لە بەدیهیاتە، مەبلەغەکە دیار بێت، موددەکە دیار بێت، ئەگەر بە موقاوەلە بێت، ناوی مقاولیش دیار بێت، ئەگەر تەنفیزی موباشیر بێت لە دائیرەیەك، نەفسی شت، موددەش دیار بێت، دیار کرابێت، مەبلەغەکەش دیار بێت، ئەگەر هاتو دائیرەیەکی مەعنی ئیلتیزامی بەوە نەکردبێت، ئێمە وەك پەرلەمان حەقمان هەیە موتابەعەی بکەین، موحاسەبەش بکەین، نەصەکی صەریح لە ناو نیزامی داخلی هەیە، موحتاجی ئەوە نابێت ئێمە نەصەکی قانونی دابنێین، با ئەو نەصە بۆ جەنابتان بخوێنم، (يحق للجان الدائمة أن تطلب عن طريق نائب رئيس المجلس من الدوائر الرسمية و المنظمات الجماهيرية و المهنية تزويدها بالمعلومات التي تحتاجها لدراسة المواضيع المعروضة عليه)، چ مەوزووعەك بێت؟ (إذا إمتنعت الجهة المبينة في الفقرة أعلاه عن تزويد اللجان الدائمة بالمعلومات المطلوبة فعندئذ يتم إعلام رئيس مجلس الوزراء

بذلك عن طريق رئيس المجلس و في حالة عدم إجابة الطلب خلال خمسة عشر يوماً يعرض الموضوع على المجلس للبت فيه)، بە کتابێکی ڕەسمی لیژنەی مەعنی دەتوانێ داوای ئەو مەعلوماتانە بکات، موفاتەحەی مەجلیسی وەزیران بکەین، ئەگەر هاتو ئیستیجابەیان نەبوو حەقمان هەیە هەتا ئیستیجوابی وەزیری مەعنی بکەین، لەبەر ئەوە موحتاجی ئەوە نابن، ئێمە نەصێکی قانونی دابنێین بۆ ئەو ئیشانە، عەدای ئەو نیزامی داخیلیەش قەوانینی وەزارەتی تەختیتی عیراقی ئەوی (نافذ المفعول) لێرە ئەو شتانە هەمووی تێدایە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

لیژنەی یاسایی کەرەمکە.

بەڕێز عونی کمال بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من دەمەوێ لەوێوە دەست پێ بکەم، لە قسەکانی کاك برهان، کە ناوی منی هێنا، تەبیعی ئەو تەوصیانە من بە تەنیا دام نەناوە، ئەوە بەڕاوێژ لەگەڵ ئەندامانی لیژنەی یاسایی ئەو تەوصیانەمان دانا، دەمەوێ ئەوە ڕوون بکەمەوە کە تەوصیە وردەکارییە، ناکرێت بیکەینە ماددەیەکی قانونی، بەڵام ماددەکی قانونی بێت کە پێشنیار کراوە، قەواعیدی قانونیە، مولزەمە، تەحدیدی واقیعێك دەکات، یان حوکمی واقیعێکی قانونی موعالەجە دەکات، ئەوە بە ماددە قانونی دەکرێ، تەوصیەش دەوری خۆی هەیە کە مەعلوومە لای جەنابتان، دەسەڵاتەکانی هەرێمی کوردستان سێ دەسەڵاتە، دەسەڵاتی تەشریعی، دەسەڵاتی جێبەجێ کردن، دەسەڵاتی دادوەری، پەرلەمان ئیشی چیە؟ تەصدیق کردنی بودجە یەکەم کاری پەرلەمانە، دووەم: بەدواداچوونی جێبەجێ کردنی یاساکان، سێیەم: موحاسەبەی حکومەت، لێرە ئەگەر پێشنیارێك کرا، یان قانونێك دەرچوو، ئەگەر حکومەت جێبەجێی نەکات، باشە ئیشی ئەندام پەرلەمان، لیژنەکان چیە؟ دەتوانن موتابەعەی مەوزووعێکی، وەك کاك فرست تەوزیحی کردەوە، ئەگەر هاتو حکومەت نەیکردەوە، بە موسائەلە بێ، بە هەر ڕێگایەکی قانونی بێ کە لە قانونی پەرلەمان و لە نیزامی داخلی پەرلەمان دیاری کراوە، دەتوانێ موحاسەبەی حکومەت بکات، بانگهێشت بکرێ بۆ پەرلەمان، موسائەلە بکرێ، ئیجرائاتی مەنحی سیقە و سەحبی سیقەی لێ بکرێت، ئەوە بە نیسبەت ئەوە، برادەرێك باسی ئەوەی کرد کە دەڵێ: یاساکە کەی ئیصدار دەکرێ؟ تاریخ ئیصداری نیە، نەخێر، لە لیژنەی یاسایی و دارایی پێشنیارمان کردووە، کە تاریخی (2010/1/1) ئیزافە بکرێ لەسەر قانونەکە، واتا قانونەکە لە (2010/1/1) ئیشی پێ دەکرێ، لە ڕاپۆرتەکەش هەروا هاتووە، ئەوە ڕای منە، برادەران ئەگەر تێبینیان هەیە؟ زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

جەنابی وەزیر ڕەئیتان لەسەر ئەو تەوصیە و ئەو ماددانەی کە پێشنیار کرا، ئیزافە بکرێ؟

بەڕێز شێخ بایز تاڵەبانی/ وەزیری دارایی و ئابووری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئـەو تەوصـیانەی کـە ئێسـتا بـاس کـرا، هـەمووی ئـەو تەوصـیانە بـەجێن، ئێمـەش وەکـو وەزارەتـی دارایـی، بەڕاسـتی پێمـان وایـە، ئـەو دەزگایانـە، جـارێ یـەك بگرێتـەوە، یـەعنی ئـەوە بـە نیسـبەتی دەزگاکانـەوە، ئیسـتیعجالیشـی تیـا بکـرێ، مودەکـەش زۆرە کـە بۆیـان دانـراوە، بـە تایبـەتی دیـوانی چـاودێری دارایـی، مەوزوعێکی تر هەیە زۆر ئیلحاحی لەسـەرناکرێ، یـان جاروبـار نـایێ ناوەکـانی، بـۆ مـەعلوماتی جـەنابتان، ئێستا دەزگای میل لە سلێمانی سەر بە وەزارەتی داراییە، یەعنی ئەوە یەکێکە لەو موشکیلانەی کە من خۆم وەك وەزارەتی مالیە هەمە، لێرەش کەچی دەزگای میل هەیە، ئەوە جێبەجێ کردنـی، ئـەوە یەکگرتنـەوەی، ئەوە دەبێت بۆ وابێت؟ بۆ هەتا وەکو ئێستا نەکرێ؟ تکامان وایە منـیش لەگـەڵ ئـەو خوشـك و برایانـە کـە داوایان کردووە ئەو دەزگایانە یـەك بگرێتـەوە، لـە ڕووی ئـەو یاسـایانەش کـە ئیزافـە کـراوە و کـاك عـەونی لەگەڵ تەوصیاتەکان باسی کرد، ئێمە لەگەڵ هەر هەموویانین، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

لێژنەی یاسایی ئەو تەوصیانەی هەتانـە، یـەك، یـەك بیخوێننـەوە، تکایـە تەوصـیاتەکان بخـە ئـاخیر، ماددەکانی ماوە با بەردەوام بین.

بەڕێز عونی کمال بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێستا ئەو ماددانەی کە ماوە، لە مادده (24) لە پرۆژەکە ڕەقەمی (24) لەوێوە دەیخوێنمەوە:

- لوزير المالية و الإقتصاد إصدار التعليمات اللازمـة لتسهيل تنفيـذ أحكـام هـذا القـانون خـلال إسـبوعين مـن تاريخ إصداره.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

پێش بچینە سەر ئەوە یەك تەصویتێك دەکەین، چونکە زۆر لەو بەڕێزانە پێشـنیاریان کـرد، تەوصـیاتەکان ببێتە ماددەیەکی قانونی، ئەو پێشنیارە دەخەینە دەنگدانەوە، پێشنیار کرا تەوصیاتەکان ببێتە ماددەیەکی قـانونی، ببێتـە بڕیـار، ئیسـتا دەیخەینـە دەنگدانـەوە، کـێ لەگـەڵ ئەوەیـە تەوصیاتەکان ببێتـە ماددەیـەکی قانونی لە ناو پرۆژە یاساکە جێگیر بێ؟ تکایە کێ لەگەڵ ئەوەیە ئەو تەوصیاتانە ببێتە ماددەیەکی قانونی، قوەی قانونی هەبێ، ئیلزام بێ، لە ناو ماددەکە بـێ تکایـە دەسـتی بـەرز بکـات؟ (48) کـەس لەگـەڵ ئەوەیـە ببێتە ماددەیەکی قانونی، قوەی قانونی هەبێت و ئیلزام بێ، کێ لەگەڵدایە تەنها تەوصیات بـێ و قوەیـەکی ئەدەبی هەبێ، تەوصیە بێ، ئیلزامـی قـانونی نـەبێ، تکایـە ئەوانـەی لەگـەڵ ئەوەنـە دەسـتیان بـەرز بکـەن؟ تەوصیەکان کە جوان دائەڕێژرێ قوەی قانونی هەبێ، بۆیە نابێتە تەوصیات، دەبێـتە بڕیار، بۆیە دەبێ زۆر بە جوانی دابڕێژرێتـەوە، حـازری بکـەن، بـە نووسـراو بمانـدەنێ، بـۆ ئـەوەی بـەیانی یـەك، یـەك تەصـویتی لەسەر بکەین، ئێسـتا کۆتـایی بـە دانیشـتنەکە دێـنین تـاوەکو سـبەی سـەعات (11)، بـۆ ئاگاداریتـان بـەیانی سەعات (8:30)ی بەیانی هەمووتان لە پەرلەمان بن، ڕوفاتی ئەنفالکراوەکان کە بۆ گەرمیان دەیانبـەن، بـۆ

پرۆتۆكۆلی دانیشتنی ژمارە (4)

سێ شەممە ڕێكەوتی 2010/4/13

کاتـژمێر (11)ی پـێش نیـوەڕۆی ڕۆژی سـێ شـەممە ڕێکـەوتی 2010/4/13 پەرلـەمانی کوردسـتان - عێراق بە سەرۆکایەتی بەڕێز محمد قادر عبداللە(د.کمال کـەرکووکی) سـەرۆکی پەرلـەمان و, بـە ئامـادەبوونی بەڕێز ارسلان بایز اسماعیل جێگری سەرۆك و, بـەڕێز فرسـت أحمـد عبـداللە سـکرتێری پەرلـەمان, دانیشـتنی ژمارە (4)ی خولی سێیەم, ساڵی (2010) ی خۆی بەست.

بەرنامەی کار:

بەپێی حوکمەکانی بڕگـە (1)ی مـاددە (20) لـە پێـڕۆی نـاوخۆی ژمـارە (1)ی هـەموارکراوی سـاڵی 1992ی پەرلەمانی کوردستان - عێراق, دەسـتەی سـەرۆکایەتی پەرلـەمان بڕیـاری درا دانیشـتنی ژمـارەی (4)ی خـولی سێیەمی هەڵبژاردن لە کات (11)ی پێش نیوەڕۆی ڕۆژی سێ شەممە ڕێکەوتی 2010/4/13 دا بەم شێوەیە بێت:

1 - بـەردەوام بـوون لەسـەر گفتوگـۆ کـردن و بڕیـاردان لەسـەر پـڕۆژەی بودجـەی سـاڵی 2010ی هـەرێمی کوردستان – عێراق.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەناوی خوای گەورەو میهرەبان.

بەناوی گەلی کوردستان، دانیشتنەکەمان دەکەینەوە، خولی سێیەم هەڵبژاردن، ساڵی یەکەم، خولی گرێـدانی دووەم، ژمارەی دانیشتن (4)، ڕۆژی دانیشتن 2010/4/13، بەرنامەی کار:

بەپێی حوکمـەکانی بڕگـەی (1)ی مـاددەی (20) لـە پـەیڕەوی نـاوخۆی ژمـارە (1)ی هـەموار کـراوی سـاڵی 1992ی پەرلـەمانی کوردسـتان – عێـراق، دەسـتەی سـەرۆکایەتی پەرلـەمان بڕیاریـدا بەرنامـەی کـاری دانیشـتنی ژمـارە (4)ی خـولی سێیەمی هەڵبـژاردن لـە کاتـژمێر (11)ی پـێش نیـوەڕۆ، ڕۆژی سـێ شـەممە ڕێکەوتی 2010/4/13دا بەم شێوەیە بێت:

بەڕێزان.

پێش بچینە فەقەرەی یەك و بەردەوام بین، ئەمڕۆ ڕۆژێکی دڵتەزێنە لە مێژووی میللەتەکـەمان، خوشـك و برایەکی زۆر منداڵەکانیان کـە ئـەنفال کـرا بـوون، لەگـەڵ دوو خوشـکی دوو گیـان، بۆیـە ڕێزگـرتن بـۆ ئـەو سـەربەرزانەو مەئسـاتی نەتەوەکـەمان دەقیقەیـەك رادەوەسـتین ئیحـتیرام بـۆ گیـانی ئـەو بەڕێزانـە، زۆر سوپاس.

ئێستاش دێینە سەر فەقەرە یەکی بەرنامەی کار:

1- بـەردەوام بـوون لەسـەر گفتوگـۆ کـردن و بڕیـاردان لەسـەر پـڕۆژەی بودجـەی سـاڵی 2010ی هـەرێمی کوردستان – عێراق.

لیژنەی یاسایی و لیژنەی دارایی کەرەم بکەن بۆ شوێنەکانتان.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لە کۆبوونەوەی دوێنێ پێشنیار کرا هەندێك لەو تەوصیاتانەی کە باسمان لێوە کرد، بکرێت بە ماددەی قانونی داخیلی پرۆژەی یاسای بودجەی هەرێمی کوردستان بکرێت بۆ ساڵی 2010، ئێمە لە لیژنەی یاسایی دوای دیراسەت کردنی بابەتەکە لەگەڵ لیژنەی دارایی، ئەو ماددانەی کە ئیمکانە داخیل بێت لە ناحیەی قانونی کێشەمان بۆ دروست ناکات، قانون مەجال دەدات، ئێستا دەیخوێنمەوە ئیمکان دەبێت داخیلی پرۆژەکە بکرێتەوە، دوای خوێندنەوەی ماددەکان، ئەگەر ئەندامانی پەرلەمان ڕەزامەندیان لەسەردا با بخرێتە بەردەم بۆ دەنگدان لەسەری.

ماددەی یەکەم: یەکخستنی.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز هەندێك نا، بڕیارماندا هەموو تەوصیەیەك، ئەگەر پەرلەمان پەسندی بکات ببێتە ماددەیەك لە قانونەکە، قوەی قانونی هەبێت، نەك بەشێکی، بەڵکو هەمووی، ئەوانەی لە پێشدا تەوصیە بووە لە ڕاپۆرتەکان، ئەوە ئێستا حکومەت مولزەمە جێ بەجێی بکات لە بابی تەوصیە دەردەچێت، دەچێتە بابی ئیلزام، بەلاّم ئەوانەی ئەمڕۆ کە یەك، یەك دەیخوێننەوە، هەر کامی دەنگی هێنا، ئەوە قوەی قانونی دەبێتن، بەو شێوەیە دەنگماندا لەسەریان، کەرەم بکە.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من پێم باشە یەك یەك بیخوێنینەوەو ڕەئی قانونیشی لەسەر بدەین، هەتا ئیشکالاتمان بۆ دروست نەکات و وازیح بێت لەلای ئەندامانی پەرلەمان دەنگ بە چ دەدەن، ئەگەر ڕەئی جەنابیشتان لە سەرۆکایەتی پەرلەمان چ قەرار بدات.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کەرەم بکە، فەرموون، یەك، یەك بە تەئکید دەبێت بخوێندرێتەوەو وازیح بێت، ئەگەر موخالەفەی یاسایی نەبێت، بەرێزێك، یان دوو بەڕێز لەگەڵی بێت قسە بکات، یان دژیەتی، قسە بکات، ئینجا دەخەینە دەنگدانەوە، فەرموو.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

یەکەم/ یەکخستنی بودجەی هەموو ئەو دامودەزگایانەی کە سیمای دوو ئیدارەی پێوە دیارە لە ماوەیەکدا کە لە شەش مانگ تێپەڕ نەکات.

ئێمە بەباشی دەزانین ئەوە ببێتە ماددەیەکی قانونی داخیلی پرۆژەی یاسای بودجە بکرێت.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزان، ئەگەر کەس مولاحەزەی لەسەر نییە، دەیخەینە دەنگدانەوە، کێ لەگەڵدایە دەستی بەرز بکاتەوە؟ زۆر سوپاس، کێ لەگەڵدا نییە دەستی بەرز بکاتەوە؟ زۆر سوپاس، بە کۆی دەنگ پەسند کرا، بۆ خاڵی دووەم تکایە.

بەڕێز د.رۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دووەم/ لەسەر ئەنجومەنی وەزیرانە پاشکۆیەك ئامادە بکات بە پرۆژە بەردەوامەکان و بڕی پارەی تێچوو و شوێن و کاتی دەست پێ کردنی و تەواو بوونی پێشکەش بە پەرلەمان بکات.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزان، ئەگەر کەس قسەی لەسەر نییە، ئەویش دەخەینە دەنگدانەوە، کێ لەگەڵدایە دەستی بەرز بکاتەوە؟ زۆر سوپاس، کێ لەگەڵدا نییە دەستی بەرز بکاتەوە؟ زۆر سوپاس، بە کۆی دەنگ پەسند کرا، بۆ خاڵی سێیەم تکایە.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەیەکی تر/ زیاتر بایەخ بەو شوێنانە بدرێت کە زیانی زیاتریان پێ کەوتووە لە هەڵمەتی ئەنفال کردن، چەکی کیمیاوی، ئاوارە کردن و، ئۆپاراسیۆنی تری سەربازی و ئەو شوێنانەی کە پێویستی زیاتریان بە خزمەت هەیە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

مولاحەزەت هەیە، نوقتەی نیزامی هەیە، سێ کەس، کەرەم بکە فەرموو.

بەڕێز پەیمان عزالدین عبدالرحمن:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەو نەصە هەست دەکەم تۆزێك لاستیکییە، لەبەر ئەوەی دەڵێت بایەخی پێ بدرێت، بایەخەکە روون نەکراوەتەوە لە چی؟ کە ئێمە پێشتر قسەکانمان لەسەر ئەوە بوو، بایەخدانەکان لەو پرۆژانە بێت کە لابراون، یان کەم کراونەتەوە، ئەو پارەیە بۆ ئەو ناوچانە زیاتر سەرف بکرێت، ئەو بایەخدانە لاستیکیەو دیار نییە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سۆزان خان کەرەم بکە.

بەڕێز سۆزان شهاب نوری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لە ئیزافەیەکی بۆ ئێمە زیاتر مەبەستمان شوێنە ڕاگوازراوەکانە، کە ئەوانەی تەرحیلیان پێ کراوەو ئێستا گەڕاونەتەوە شوێنی خۆیان، پێویستیان بە ئاوەڕدانەوەی زیاتر هەیە، لەبەر ئەوە شوێنە ڕاگوازراوەکانیش ئیزافە بکرێت، نەك ئاوارەکان، بەڵکو ڕاگوازراوەکان، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك عومەر کەرەم بکە.

بەڕێز عمر حمد امین خدر(نورەدینی):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من پێموایە ماددەکە پێویستی بەوە هەیە دووبارە دابڕێژرێتەوە بەم شێوەیەی خوارەوە:

(حکومەتی هەرێمی کوردستان لە پرۆسەی ئاوەدانکردنەوەو گەیاندنی خزمەتگوزاری بایەخی تایبەت دەدات بەو ناوچانەی کە زیانیان پێ کەوتووە، بەهۆی شاڵاوەکانی ئەنفال و پرۆسەی زۆر ڕاگواستن و هەروەها چەکی کیمیاوی و تۆپبارانیش)، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك عومەر فەرموو.

بەڕێز عمر عبدالرحمن علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەوەی کە کاك عومەر باسی کرد، کە کاك عەونیش خوێندیەوە، دیارە فەرقێك لە تەرجمە کوردی و عەرەبیەکەدا هەیە، تەوصیەکە بە عەرەبیەکەی بەم شێوەیەی خوارەوەیە، ئەگەر بفەرموون جەنابتان:

(اعطاء الاولوية في تنفيذ المشاريع الخدمية للمناطق اكثر تضرراً بحملات الانفال والاسلحة الكيمياوية والترحيل والعمليات العسكرية والاكثر حاجةً للخدمات).

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ئەوە باشە، کە باسی (اكثر تضرراً بحملات الانفال)، مەسەلەن مەنتیقەی گەرمیانە، قەڵادزێیە، هەڵەبجەیە، بارزانە، شوێنەکانی ترە، یەعنی ئەگەر ناو بێنین ناوەکان گەلێك زۆر دەکات، بەڵام بە حەقیقەت ئەمە دیار بێت، دەیخەینە دەنگدانەوە، کێ لەگەڵدایە دەستی بەرز بکاتەوە؟ زۆر سوپاس، کێ لەگەڵدا نییە دەستی بەرز بکاتەوە؟ زۆر سوپاس، بە کۆی دەنگ پەسند کرا، بۆ خاڵێکی تر تکایە.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پێشنیار کراوە یاسای ژمارە (4)ی ساڵی 2006ی عێراقی تایبەت بە زیندانیە سیاسیەکان لە هەرێمی کوردستان جێ بەجێ بکرێت.

ئێمە رەئیمانوایە ئەوە ناکرێت بکرێتە ماددەیەك لە ماددەکانی بودجە، چونکە عیلاقەی بەوی نییە، بەڵام هەرچەندە پرۆژەیەکی تایبەت پێشکەش کراوەو، ئێمە وەکو لیژنەی یاسایی لەمەوپێش لەسەر ئاراستەی سەرۆکایەتی پەرلەمانی کوردستان رای لیژنەی قانونیمان دەربڕی لەسەر ئەو بابەتەو پێشنیارمان کرد، کەوا مەوزوعەکە ئاراستەی حکومەت بکرێت، چونکە ئیلتیزاماتی مالی تێدایەو ئینتیزاری وەڵامی حکومەت دەکەین بێتەوە، ئیعتیادی دەبێتەوە قانونێك لە کوردستان کاری پێ دەکرێت.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

جەنابی وەزیر رەئیتان لەسەر ئەوە تکایە.

بەڕێز شێخ بایز تاڵەبانی/ وەزیری دارایی و ئابووری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە هەروەکو پێشوو تریش باسمان کرد، ئێمە لاریمان نییە هەر بڕیارێك پەرلەمان دەیدات بۆ ئەوانە، بەڵام بە مەرجێك بگونجێت، ئەو یاسایەی کە ئێستا هاتووە، وابزانم پێشتریش هاتووە بۆ حکومەت، ئەگەر تەئکید بکرێتەوە لەسەر حکومەت، من خۆشم رادەگەیەنم بۆ ئەوەی کەوا بە پەلە وەڵامی پەرلەمان بدرێتەوەو لێرە عەرزم کرد لەلای بەڕێزتان، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو.

بەڕێز برهان رشید حسین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

وابزانم دوێنێ بە دەنگدان بڕیار درا چی پێشنیارە بخرێتە دەنگدانەوە، ئەمە یەك.

دووەم/ شت قسەکانی جەنابت ئەم بەیانییە وازیح بوو، کە پێشنیار پێشنیار دەخرێتە دەنگدانەوە، بۆیە ئێمە داواکاری بخرێتە دەنگدانەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو کاك شێروان.

بەڕێز شێروان ناصح حەیدەری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

باوەڕ ناکەم کەس لەو پەرلەمانە لەگەڵ ئەوە نەبێت، کە باری زیندانە سیاسیەکان بارێکی باش بێت، گوزەرانیان باش بێت، هەموو شتێکیان بۆ بکرێت، بەڵام ئێمە لەبەردەم قانونێکین کە قانونی رەقم (4)ـە لە بەغدا دەرچووە، ئەم قانونە قانونێکی ئیتیحادییە، ئەگەر بمانەوێت قانونێکی ئیتیحادی لێرە جێ بەجێ بکرێت، دەبێت پرۆژەیەك تەقدیم بکرێت بۆ ئینفازی ئەو قانونەو بێتە ئەو پەرلەمانە، ئەم پەرلەمانە قەراری لەسەر بدات، یاخود ئەوەتەیە دە ئەندامی پەرلەمان پرۆژە ئینفازەکە تەقدیم بکەن، بچێتەوە بۆ حکومەت، لەبەر ئەوەی عونصوری مالی تێدایە، دەبێ رەئی حکومەت وەربگیرێت، ئینجا بێتە ئەو

پەرلەمانە، ئێمە پەسندی بکەین، ناکرێت ئێمە بە ماددەیەکی قانونی لێرە بێینە ناو قانونێکی تر، قانونێکی بەغدا لەناو موازەنەی عێراقی لێرە ئەو قانونە جێ بەجێ بکرێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

لە رووی مالییەوە جەنابی وەزیر داوا دەکات دەڵێت با بکرێتن، بەڵام لە رووی یاساییەوە، دەمەوێتن رەئی لیژنەی یاسایی وەربگرم جارێکی تر، دوایی ناوتان دەنووسم.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

با ئێمە ئاگاداریمان لە نوقتەیەك بێت، ئەو پارەیە لە حکومەتی عێراقی تەرخان کراوە مینحەیە، ئەو پرۆژەیەی کە تەقدیمی حکومەت کراوە هەتا وەڵامی نەیەتەوە، ئێمە لەوەو پێشتریش هەر رەئی خۆماندا، ناکرێت ئێمە ئیشی لەسەر بکەین و داخیلی قانونی بودجەی هەرێمی کوردستان بکەین، هەتا رەئی حکومەت وەرنەگیرێت بە تەحدیدی، عەجەبە ئیمکانیەتیان هەیە ئەو پارانە بدەنەوە، یان نا، چونکە لەوێ وەکو گوتم بە مینحە هاتووە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

رێزدار کاك فرسەت موداخەلەی هەیە.

بەڕێز فرست احمد عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەنیسبەت ئینفاز کردنی قەوانینی ئیتیحادی لە هەرێم دوو مەوزوع هەنە، یەکێکیان/ ئەگەر قانونێك بە موجیبی ماددەی (110)ی دەستووری ئیتیحادی دەرچوو بێت، کە سەڵاحیاتی حەصری حکومەتی ئیتیحادییە، ئەوە تۆماتیکیەن لێرە نافیزی مەفعول دەبێتن، قەوانینی تر ئەوەی خارجی مادده (110) دەربچێتن، ئینجا لە زیمنی سەڵاحیاتی موشتەرەك بێت، ئان غەیری ئەو بێت، مەفروزە قانونێك لە پەرلەمان دەربچێت قوەتی نەفاز بەو قانونە بدات، چونکە ئەگەر وا نەبێت مانای ئەوە دەزگایەکانی ئێمە هەر یەکێك بە کەیفی خۆی هەر قانونێك لە بەغدا دەربچێت حەزی لێ بێتن تەنفیزی دەکات، حەزی لێ بێتن تەنفیزی ناکات، لەبەر ئەوە لازمە مەرجەعیەتێك هەبێتن، مەرجەعیەتەکەش پەرلەمانە، راستە، بەس بۆ ئینفاز کردنی قانونێك، لازمە قانونێك دەربچێت، نەك ماددەیەك لەناو قانونێکی تر دەربچێت عیلاقەتی لەگەڵ نەبێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێزان، ئەو روون کردنەوەی رێزدار کاك فرسەت کافیە، بۆیە دەچینە خاڵێکی تر، نایخەینە دەنگدانەوە، موخالەفەی قانونی ناکەین، ئەوە روونی دەکاتەوە، تکایە لە جێی خۆت قسە نەکەیت، رجائەن، برۆ خاڵێکی تر.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بڕینی مووچەی سەرجەم کادیرە حزبیەکان، کە لە حکومەت مووچە وەردەگرن و فەرمانبەری حکومی نین، بخرێتە سەر بڕە بودجەی تەرخان کراو بۆ حزبە سیاسیەکان.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ڕەئیتان لیژنەی یاسایی لەو بڕگەیە.

بەڕێز عمر عبدالرحمن علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەم بڕگەیە کە ڕەبتی بە مووچەی کادیرە حزبیەکان و ئیعلامەوە هەیە، ئەو ڕاگەیاندنانەی کە پارە وەردەگرن، ئەمە پێویستە بە پرۆژەیەکی تایبەت بێتە پەرلەمان و قسەی لەسەر بکرێت و گفتوگۆی لەسەر بکرێت، ئەوسا دەنگ دەهێنێ، یان نایهێنێ، ئەمە جێی لەناو میزانیەدا نابێتەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کەرەمکە کاك عەونی.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دووبارە ئەو بڕگەیە دەخوێنمەوە کە بەو شێوەیەی جەنابتان ئاراستەتان کردووە، دوای وەرگرتنی مولاحەزات، بڕینی مووچەی سەرجەم کادیرە حزبیەکان کە لە حکومەت مووچە وەردەگرن و فەرمانبەری حکومی نین و عینوانیان نییە، بخرێتە سەر بڕە بودجەی تەرخان کراو بۆ حزبە سیاسیەکان.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

با ئەو موقتەرەحەی هاتووە بە ئیزافەی عینوانییان نییە، عینوانی وەزیفیان نییە، دەخەینە دەنگدانەوە، کوێستان خان فەرموو.

بەڕێز کوێستان محمد عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

یەکەم/ پێشتر ئەمە دەنگدانمان لەسەری کردووە لە تەوسیاتەکاندا کە مووچەی هەموو کادیرێکی حزبی ببڕدرێت، دەنگدانمان لەسەر ئەوە کردووە کۆی ئەندامانی پەرلەمان دەنگمان لەسەر ئەوە داوە لە تەوسیاتەکانی پێشوو، کە بڕە بودجەی تەرخان کراو بۆ ئیعلامی حزبەکان ببڕدرێت، تەبعەن لەڕووی یاساییەوە نابێت دەنگدانی لەسەر بکرێتەوە، ئەمە کە بۆی زیاد دەکرێت کە ئەوەی عینوانی نییە، ئەو عینوانانە وەهمین، من موەزەف نیم، ئەسڵەن شەهادەم نییە، نەخوێندەوارم پلەی مدیری تەنفیزیان داومەتێ لە بەڕێوبەرایەتی ڕێکخراوەکان، ئەمە عەفوم بکەن فێڵێکی قانونیە کراوە، لەبەرئەوە دەبێت کە ئەو حزبە بڕێکی بودجەی بۆ دانراوە، پێویستە لە بودجەی خۆی پارە بدات بەو کادیرەی خۆی، پێشتر کە

ئەمە کراوە، لەبەر ئەوەی بە یاسایەك بووە، یان لە بودجەدا دەست نیشان نەکراوە کە ئەم حزبانە بودجەیان هەیە، بۆیە ئەمە کراوە، ئێستا کە تۆ بە ماددەی 19 لەم یاسایە هەموو حزبێك بودجەی خۆی هەیە، پێویستە بەکاری بهێنێ بۆ ژیاندنی کادیرەکانی، بۆ بەڕێوەبردنی ئیعلامەکەی، دەنگمان لەسەری داوە، بەپێی یاسا نابێت دەنگی لەسەر بدرێتەوە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك عبدالسلام کەرەمکە.

بەڕێز عبدالسلام مصطفى صديق:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ببوورن، من یەك لەوانە بووم کە بودجەکەمان خوێندەوەو موناقەشەمان کردووە، من یەك بڕگەم نەدیت لەناو بودجە نووسرابێت ئەوەندە پارە دەدرێت بە کادیرانی ئەو حزبە و ئەو حیزبە، بۆیە کە شتێك لەناو بودجە نەبێت، من دەبینم و نازانم موبەریر چیە کەوا داوا بکەین بۆ شتێك کە نییە، ئەمەی کە دەوترێت خەڵکێك هەیە حزب دایناوە لێرەو لەوێ بەناوی موبەتەن، ئەمە عیلاقەتی بە بودجە و بە قەرار نییە، ئێمە لیژنەمان هەیە با بچین و من لە گەڵ ئەوانم، کە ئەم جۆرە شتانە نەمێنن، بەڵام ئێمە کە لێرە تەوسیات دەنێرین لەسەر بودجەیەك حکومەت پێشکەشی کردووە، داوا دەکەین بڕگەیەك لە بودجە دەربکرێت، کەچی بڕگەکە ئیشارەی پێ نەدراوە، من تەسەور دەکەم هیچ عیلاقەی نییە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، موقتەرەحەکە بەبێ ئیزافەی عینوانیان نییە، دەخەینە دەنگدانەوە، بیخوێنەرەوە وەکو ئەسڵەکەی، کەرەمکە کاك عەونی.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بڕینی مووچەی سەرجەم کادیرە حزبیەکان کە لە حکومەت مووچە وەردەگرن و فەرمانبەری حکومی نین بخرێتە سەر بڕە بودجەی تەرخان کراو بۆ حزبە سیاسیەکان.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

دەیخەمە دەنگدانەوە، کێ لەگەڵدایە کە ئاوا بمێنێ دەستی بەرز بکاتەوە؟ زۆر سوپاس، (45) کەس لەگەڵدایە، کێ لەگەڵ دانییە دەستی بەرز بکاتەوە؟ زۆر سوپاس، (55) کەس لەگەڵدا نییە، ئەوە وەرنەگیردرا، برۆ بۆ بڕگەیەکی تر تکایە، کەرەمکە کاك عونی.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

(بووژاندنەوەو کاراکردنی تۆڕی پاراستنی کۆمەڵایەتی).

جەنابی سەرۆکی پەرلەمان، ئێمە لە لیژنەی یاسایی دیراسەتی ئەو بابەتەمان کرد، لەبەرئەوەی ئەوە تەبیعاتی مالی لەسەردایەو، بودجە تەواو بوو ناکرێت ئیلتزاماتی نوێی مالی بخەینە سەر حکومەت، لەبەرئەوە ئێمە لەگەڵ ئەوە دانین و ئەوە جێ بەجێ ناکرێت، بەتایبەتیش قانونی ریعایەی ئیجتماعی هەیە، دەتوانین بە پرۆژە تەقدیمی پەرلەمان بکرێت، ئەگەر ویستمان زیادە بکرێت لەوێ، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزان، ئێستا ئەو پێشنیارە یەك كەس دیفاعی لێ بكات و یەك كەس دژی بێت، ئینجا دەیخەینە دەنگدانەوە، فەرموو کاك برهان.

بەڕێز برهان رشید حسین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من نوقتەیەکی نیزامیم هەیە، جاری پێشوو بیدایەت کە ئێمە داوامان کرد بودجە بگەڕێتەوە بۆ حکومەت خرایە دەنگدانەوەو رەفز کرا، کە جاری دووەم بەڕێز کاك شێروان حیدری و کاك........... .

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

تکایە نیزامیەکەتم پێ بڵێ، چاوەکەم، کاکە نیزامی نییە، فەرموو کاك برهان.

بەڕێز برهان رشید حسین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

جاری دووەم کە کاك عمر و کاك شێروان و مەجموعەیەك برادەر داوایان کرد، گوتت خراوەتە دەنگدانەوە، نەتخستە دەنگدانەوە، مەوزوعی بڕینی کادیری حزبی ئەگەر سەیری جەدوەلی ئەعمال بکەی من لە جیاتی جارێك دە جار تەئکیدات دەدەین بە بەڕێزتان، چوار، پێنج........ .

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاکە ئەوە پەرلەمانە و دەنگ دەدات، رجائەن دانیشە، بەڕێزان ئەو فەقەرەیە بیخوێنەرەوە بۆ ئەوەی یەکێك دیفاعی لێ بکات و ئەگەر موخالفە بوو، ئەو وەختە دەنگ نەدات، کەرەمکە کاك عەونی.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بووژاندنەوەو کاراکردنی تۆڕی پاراستنی کۆمەڵایەتی.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کێ تەئیدی دەکات، کەرەم بکە کوێستان خان.

بەڕێز کوێستان محمد عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دیارە ئەم تۆڕی پاراستنی کۆمەڵایەتیە، لە مەرکەز هەیە ئەمە و ئەم پارەیە نێردراوە بۆ هەرێم، پێشتر تەنها یەك مانگ لە هەرێمی کوردستان دراوە، بڕەکەی 100 هەزار بووە، ئەو کاتەی کە بەڕێز جەعفەری

سـەرۆکی وەزیـران بـووە، مانگێـك دراوە بـە ئـەو کەسـانەی کـە شمـولی ئەمـە ئەکـەن، دیـارە لـە بەڕێوەبەرایەتیـەکانی سـلێمانی و هـەولێر و دهـۆك، کۆمـەڵێك خـەڵك بـەبێ دانـانی کۆمـەڵێك پرنسـیپ و ئەوانە، کۆمەڵێك خەڵك بەناوی هەژار و بێوەژن و پیرو پەککەوتـە نووسـراون کـە پارەیـان ئـەدرێتێ، ئـەم تۆڕی پاراستنی کۆمەڵایەتیە ئەمە رێك ئەخاتەوە، ئەوەی کە مەشمولەو پێویستی پێیـەتی، رێکـی ئـەخات، جگە لەوەی ئەو پارە کەمـە کـە ئێسـتا هەیـە سـی هـەزار دینـارە، بێوەژنی وا هەیە 5 منـداڵی هەیـە، هـیچ مەصدەرێکی تری مەعیشی نییە، 30 هەزاری هەیە، کچی وا هەیە چوویتە تەمەنـەوەو هـیچ کەسـی نییـە بەخێوی بکات، لە ماڵێکە، یان لە شوێنێکە 30 هەزاری هەیە، بە هەمان شـێوە پیـاوی وا هەیـە ژنـی نییـەو خوشکی نییە و برای نییە، مانگێ 30000 هەیە، کە ئەمە نایژینێت، بڕێکی زۆر کەمە، لـە پـەنا ئەوەشـدا رەنگە، ناڵێم وایە، رەنگە کۆمەڵێ خەڵکی نـا موسـتەحەق نووسـراوە، تیـایتی هەنـدێ بـە هەنـدێ تەزکیـەی تایبەت 500000 هەیە، کە موستەحەقیش نییە، وەکـو ئـەوەی کـە 30 هـەزاری هەیـە، بۆیـە ئەگـەر ئـەم تۆڕی پاراستنی کۆمەڵایتیـە کـاری پـێ بکرێـت، موسـتەحەق و نـا موسـتەحەق لـە یـەك جیـا ئەکاتـەوە، کـە ئەوەشـی موسـتەحەقە بڕێکـی وای ئـەدەیتێ کـە پێـی بـژی، کـە لایـەکی لـێ بکاتـەوە، مـن پێموایـە 100 هەزارەکەش کەمە، بەڵام 30 هەزار بەڕاستی رۆژانەی منداڵی هیچ یەکێك لـە ئێمـەی ئەنـدامانی پەرلـەمان نییە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کێ دەنگی موخالیفی هەیە بۆ ئەوە؟، کاك عبدالسلام کەرەم بکە.

بەڕێز عبدالسلام مصطفى صديق:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

مـن وەکـو سـەرۆکی لیژنـەی کاروبـاری کۆمەڵایـەتی و خێـزان قسـە دەکـەم، وەکـو ئەنـدامی پەرلـەمانیش، بووژاندنەوەی تۆڕی کۆمەڵایەتی، من وەکو وەزیری کۆمەڵایەتی نازانم مەعنای چیە؟ چبکەم.

دووەمیان/ تۆڕی کۆمەڵایەتی لـە عێـراق لـە هەلومـەرجێك هاتۆتـە کایـەوە لای ئێمـە، مـن تەئیـدی زۆر لـە قسەکانی کویستان خان دەکەم، ئەو کەموکوڕییانەی تێدایە.

سێیەم/ بەحەقیقەت ئێمە لـە لیژنـەی کاروبـاری کۆمەڵایـەتی بـە تەنسیق لەگـەڵ وەزارەت خـەریکین ئـەم بوارە تۆزێك هەڵسێنین، بەشێوەیەکی رێکوپێك پرۆژە پێشکەش بکەین، بۆیـە مـن تەسـەوەر دەکـەم، یـەك/ ئـەم جوملەیـە هـیچ ئیزافـە ناکـات و هـیچ ئیلتیزامێـك ناکـات و هـیچ گۆڕانکارییـەك ناکـات، دوو/ ئـەم تەفاصیلە، ئەمە و تەفاصیلی تریش پێویستیان هەیـە لـە موناسـەبەیەکی تـر قـەرار لەسـەری بـدرێ، بـەڵام ئەوە ناکرێت لە هی بودجە، بۆیە من تەصەور دەکەم ئەمە نەتەئسیری دەبێـت و نـە فائیـدەی دەبێـت، مـن بۆیە دژم، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێزان گوێتان لێ بوو، دوو ڕەئی هەبوو، یەکێکیان تەئیدی دەکات، ئەوەی تر موخالیفە، ئێستا کێ لەگەڵە وەکو ئەو، توخوا کاک عەونی ئاخیر جار بیخوێننەوە، بۆ ئەوەی بیخەینە دەنگدانەوە.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

(بووژاندنەوەی کاراکردنەوەی تۆڕی پاراستنی کۆمەڵایەتی).

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

دەیخەمە دەنگدانەوە، کێ لەگەڵدایە تکایە دەستی بەرز بکاتەوە؟ زۆر سوپاس، (40) کەس لەگەڵدایە، کێ لەگەڵدا نییە دەستی بەرز بکاتەوە؟ زۆر سوپاس، (52) کەس لەگەڵدا نییە، بۆیە ئەمە ڕەفز کرا، بۆ خاڵێکی تر تکایە.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

(بڕینی سەرجەم ئەو گوژمە پارانەی کە بۆ ڕاگەیاندنی پارتە سیاسیەکان تەرخان کراوە).

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزان کێ لەگەڵیدا؟، یەك بەڕێز دیفاعی لێ بکات و یەکێکیش دژی بێ، ئەگەر هەبێ، لیژنەی یاسایی ڕەئیتان تکایە.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لە ناحیەی قانونی ئەوە جێگای لە یاسای بودجە نابێ، ئەگەر ئیمکان بوو لە موستەقبەل پرۆژە یاسایەك پێشکەشی پەرلەمان بکرێ، دەتوانین موعالەجەی بکەین، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك حمە سەعید فەرموو.

بەڕێز حمە سعید حمە علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەم بڕگەیە پێشتر لە بڕگەی تەوصیات دەنگی لەسەر دراوە، ئەوە یەك.

دوو/ پێشتریش دەنگ درا کە تەوصیاتەکان ئیلزامی بن بۆ حکومەت.

سێ/ مادام حزبەکان بودجەیان لە حکومەت وەردەگرن، کەواتە بودجەی ڕاگەیاندنی حزبی دەبێ لەسەر بودجەی حزبەکان بێت، بۆیە من لەگەڵ ئەوەم ئی کادیرەکان و دەزگای ڕاگەیاندنەکانیش ببڕێ و، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

تەوصیات ئەوە تازە لەبەر دەستمانە و دەنگ دەدەین، ئەوانەی لە پرۆژەکان هاتبوون لە پێشدا، ئەوانە بوون، کەرەم بکە.

بەڕێز پەیمان عزالدین عبدالرحمن:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

بەڕاستی ئێمە لێرە كە قسە ئەكەین، یەعنی ئەمە تەسەور دەكەم قسە كردنێكی زیاد بێ، چونكە پرۆتۆكۆڵ هەیە، دەتوانین بگەڕێینەوە سەری، ڕاگەیاندنی پارتە سیاسیەكان و كادیرەكانیان بەكۆی دەنگ دەنگی لەسەر دراوە، بەڵام ئەوە پێش 3/7 بوو، ئەگەر لە دوای 3/7 شتێك گۆڕاوە ئەمە فەرق دەكات.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

هەر شتێك پێشتر دەنگی لەسەر درابێ جێگیر بووە، بۆیە لێرە نەخرێتە دەنگدانەوە، كاك عەونی كەرەم بكە.

بەڕێز عونی كمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

پێشتر تەوصیات بوو لە كاتی موناقەشە كردنی بودجەكە، ئێستا موناقەشەی قانونی بودجەی دەكەین، بابەتەكان جیاوازە، ناكرێ ئەو بابەتە لەیاسای بودجە جێگیر بكرێ.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

ئێمە ئەگەڕێنەوە پرۆتۆكۆلەكان كەلیمە بە كەلیمە، جوملە بە جوملە بە ئامانەتەوە دێتە سەر كاغەزو ئیشی پێ دەكرێ، كاك دڵشاد كەرەم بكە.

بەڕێز دڵشاد شهاب حاجی:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

وەكو مەبدەء لەسەر ئەوەی كەوا هیچ تەخصیصاتی تر بۆ هیچ بوارێكی كاری حزبی، چ بۆ موخەصەصات، یەعنی مووچەی كەوادر، چ بۆ دەزگای ڕاگەیاندن لە غەیری ئەو بڕە میزانیەی كە بۆ حزبەكان تەرخان دەكرێ، بەپێی یاسا بێگومان هەموویان دەچێ، بەڵام ئەم مەسئەلەیە تەحقیقی دەوێ بە دیتنی من، پێداچوونەوەی دەوێت، ڕاگەیاندنی حزبی چیە؟ كێیە؟ چۆن ئیسپات دەكرێ كە ئەم ڕاگەیاندنە حزبیە بڕی پارە وەردەگرێت؟ كامانەن ئەو دەزگایانە كە تەسمەیە دەكرێن؟ من كە شەوێ بە دیاری تەلەفزیۆنەكان دائەنیشم، من بەش بە حاڵی خۆم نازانم كامە حزبیە و كامە غەیری حزبیە؟ چونكە هەمووی نەفسی وەتیرە لێ دەدات، ئینجا بۆیە من دەڵێم دەبێت ئەم مەسەلەیە تەدقیق بكرێت، بە پرۆژەیەك ڕێك بخرێت، ئەگینا من تەسەور ناكەم كەسێك وەكو مەبدەئ لەگەڵ ئەوە بێت لە غەیری ئیستحقاقی حزبەكان لەزیمنی میزانیەی خۆیاندا شتێكی تر بۆ حزبەكان بكرێتەوە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

لیژنەی یاسایی بیخوێننەوە، بۆ ئەوەی بیخەینە دەنگدان، كاك عەونی فەرموو.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

(بڕینی سەرجەم ئەو گوژمە پارانەی کە بۆ ڕاگەیاندنی پارتە سیاسیەکان تەرخان کراوە).

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

دەیخەمە دەنگدانەوە، کێ لەگەڵدایە تکایە دەست بەرز بکاتەوە؟ زۆر سوپاس، (44) کەس لەگەڵدایە، کێ لەگەڵدا نییە تکایە دەست بەرز بکاتەوە؟ زۆر سوپاس، (53) کەس لەگەڵدا نییە، بۆ فەقەرەیەکی تر کەرەمکە کاك عەونی.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

(گەڕانەوەی مووچەی سەرجەم ئەو فەرمانبەرانەی کە سزای سیاسی دراوە).

جەنابی سەرۆکی پەرلەمان، هەموومان ئاگامان لێیە کە سەرۆکی هەرێمی کوردستان لیژنەیەکی تەحقیقی داناوە، بۆ ئەو مەبەستە بەدواداچوونی کێشەکە دەکات، ئێستا ناکرێت لە یاسای بودجە باسی ئەوە بکرێت، چونکە نازانین ژمارەیان چەندە؟ کێنە؟ فەرمانبەرن؟ یان فەرمانبەر نینە؟ لەبەر ئەوە ئێمە لەگەڵ ئەوەدانین کە ئەوە بکرێت بە ماددەیەکی قانونی لە پرۆژەی بودجەی هەرێمی کوردستان.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ئەگەر سەحبی نەکەن، مەجبورین، یەکێك لە گەڵی بێت و یەکێك دژی بێت، کاك زانا کەرەمکە.

بەڕێز د.زانا رؤوف حمە کریم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

تەبیعی ئەو کەسانەی کە ئێمە باسیان دەکەین وەکو سزای سیاسی دراون، ئەوانەی کە قسەمان لەسەریانە سەرجەمیان فەمانبەری حکومین، لەڕۆژی وازهێنانیان، یاخود نەهێشتنیان بۆ چوونە سەر دەوامەکانیان، بەشێکیان بە بڕیاری زارەکی دوور خراونەتەوە، بەشێکیان بە نووسراو دوور خراونەتەوە، کاتێکیش کە ئیسپات بوو ئەمانە سزای سیاسی دراون، ئەمانە مافی خۆیانە هەمان ماف و ئیمتیازاتی خۆیان وەربگرنەوە، ئەو مووچەیەی کە هەیانە دیارە گلدراوەتەوە، لە خزێنەی حکومەتدا دەبێت گلدرابێتەوە وا ئیفتراز دەکرێت کە گلدراوەتەوە، بۆ ڕێکخستنەوەی ئەو حاڵەتەش کە ئێمە بەشێکیش لەوان گەڕاونەتەوە بە فیعلی کە لەبەردەستمانە بە مووچەکانی خۆیان، کەواتە لێرە لەبەردەمی گلدانەوەی پارەیەك داین کە حکومەت تەرخانی کردووە لە نەفەقاتی تەشغیلی لە زیمنی ئەو پارەیەی کە بۆ فەرمانبەران تەخصیص کراوە، کاتێك کە لیژنەکان دروست کراون، ئێمە دەستخۆشی لە هەموو ئەو جیهەتانە دەکەین، کە کار دەکەن لەسەر ئەوەی کە گەڕانەوەی مافی ئەو کەسانە، چونکە ئەمە پرسێکی ئینسانیە بەدەر لەوەی کە

بەرپرسیاریەتێکیشە لە هەمان کاتدا کاتێك کە تۆ فەرمانبەرێك دەگەڕێنیتەوە سەر وەزیفەکەی خۆی، لە هەمان کاتدا مەفروزە هەمان ماف و ئیمتیازاتیشی بۆ بگەڕێنیتەوە، کە بە هۆیەك لە هۆیەکان لێی زەوت کراوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کێ لەگەڵدا نییە و کەس ڕەئی موخالفی هەیە؟ نییە، ئێستا لیژنەی یاسایی بیخوێننەوە بۆ ئەوەی بیخەینە دەنگدان، کاك عەونی فەرمووو.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

(گەڕانەوەی مووچەی سەرجەم ئەو فەرمانبەرانەی کە سزای سیاسی دراوە).

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

دەیخەمە دەنگدانەوە، کێ لەگەڵدایە تکایە دەست بەرز بکاتەوە؟ زۆر سوپاس، کێ لەگەڵدا نییە تکایە دەست بەرز بکاتەوە؟ زۆر سوپاس، بەکۆی دەنگ پەسەند کرا، بۆ خاڵێکی تر.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

(هەموو ئەو گوژمە پارانەی کە بۆ کەرتی تایبەت تەرخان کراون ببڕدرێن و بکرێنەوە بە پرۆژە لە هەمان پارێزگا).

جەنابی سەرۆکی پەرلەمان، ئێمە لە ماددەیەکی قانونی لەوەی پێشتر دەنگمان لەسەریدا، دووبارە ناتوانین ئەوە پەسەند بکەینەوە، چونکە تیکرار دەبێتەوە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

لە ماددەی قانونی دەنگتان بۆ داوە؟ مولاحەزەت هەیە کەرەمکە کوێستان خان.

بەڕێز کوێستان محمد عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەو ڕوونکردنەوەی کاك عەونی باسی دەکات، بەڵێ، زۆر ڕاستە ئەو پرۆژانەی کە قسەی لەسەر بوو پرۆژە تایبەتەکان خرانە دەنگدانەوە، بەلام ئەوەی کە دەنگی هێنا لابردرێت........ .

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ناکرێت ئەمە، جەنابت ئەندامی پەرلەمانی دوو دەورەیە، شتێك دەنگی بۆ درابێتن بە ئێستا لانابردرێت، تەواو بوو، فەرمووو.

بەڕێز کوێستان محمد عبداللە:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

با قسەکەم تەواو بکەم بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان، بەڕێز کاک عەونی دەڵێت دەنگی لەسەر دراوە، بەڵێ باشە دەنگی لەسەر دراوە، ئەم پڕۆژە تایبەتانە راستە دەنگی لەسەر دراوە، بەڵام سیانیان دەنگی هێناوە کە لابردرێت، لەبەرئەوە ئێمە دەبێت بە وازیحی، من دەپرسم لە وەزیری دارایی مولزەمن ئەو سێ......... .

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ئەوە پەرلەمانە و واجبیەتی موراقەبەی بکات بە جدی دەبێت لابدرێت، مادام دەنگی لەسەر دراوە جارێك، ئێستا دەنگتدا، نەیهێنا، ئەوجا دەبێت چاکی بکەیتەوە، ئەوە یەك جار بڕواتەوەو خەلاس، ئەوەش ناخەینە دەنگدانەوە، لیژنەی یاسایی بۆ خاڵێکی تر، کاك عەونی فەرموو.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پێشنیاری تر نەما ئێستا دەگەڕێینەوە سەر ئەسڵی پڕۆژەی بودجەی هەرێمی کوردستان، کە لە ماددەی (24) راوەستا بووین، رەقمی پڕۆژە یاساکە لێرە (24)ە، دەیخوێنمەوە بە زمانی عەرەبی.

المادة الرابعة والعشرون:

لوزير المالية والاقتصاد اصدار التعليمات اللازمة لتسهيل تنفيذ احكام هذا القانون خلال اسبوعين من تاريخ اصداره.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

نوقتەیەکی نیزامی هەیە، کاك عبداللە فەرموو.

بەڕێز عبداللە محمد نوری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە دوێنێ پێشنیارێکمان کرد کە فەترەیەکی زەمەنی بۆ چارەسەر کردنی ئەو کەموکورتیانە دابندرێت، بۆ نموونە بوترێت لە ماوەی مانگێکدا، ئەم پاشکۆیە بنێردرێتە پەرلەمان، بۆیە داواکارم ئەو فەقەرەیە زیادبکرێت و بخرێتە دەنگدانەوە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

لیژنەی یاسایی رەئیتان لەو بابەتە.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەو تەوسیاتانە کە پێشنیار کرا بە ماددەی قانونی و ئەوە حوکمی ئیلزامی هەیە لە قانونەکە جێگیر بوو و دەبێت حکومەت جێ بەجێ ی بکات.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، د.ڕۆژان كەرەمكە.

بەڕێز د. ڕۆژان عبدالقادر:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ماددەی 24 بە پێی دەقی ئەو پرۆژەیەی كە لەلایەن حكومەت هاتووە:

وەزیری دارایی و ئابووری بۆی هەیە ڕێنمایی پێویست دەربچوێنێت بۆ ئاسانكاری جێ بەجێ كردنی حەكمەكانی ئەم یاسایە لەماوەی دوو هەفتە لە مێژووی دەرچوواندنیەوە،

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

ڕەئی لیژنەی دارایی چیە؟ كاك خورشید فەرموو.

بەڕێز خورشید احمد سلیم:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

بۆچوونا لیژنا دارایی و لیژنا یاسایی بەڤێ ڕەنگیە:

على وزير المالية والاقتصاد اصدار التعليمات اللازمة لتسهيل تنفيذ احكام هذا القانون، لاسيما لتحديد صلاحية الصرف للادارات الحكومية خلال فترة لا تتجاوز 15 يوما من تاريخ نفاذ هذا القانون.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

جەنابی وەزیر رەئیتان چیە؟ فەرموو.

بەڕێز شێخ بایز تاڵەبانی:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

من پێم وایە ئەو (لاسیما)یە زیادە تا ئێستاش لە هیچ یاسایەك دا بەو شێوەیە نەهاتووە.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

نوقتەیەكی نیزامی هەیە، كاك رفیق كەرەمكە.

بەڕێز د.رفیق صابر قادر طە:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

لەبەرئەوەی پرۆژە یاسای بودجە كاتێ پەسەند دەكرێت لە 2010/1/1 ەوە جێ بەجێ دەكرێت، كاتێك دەڵێین 15 ڕۆژ نزیكەی 4 مانگمان تێپەڕاندووە بەسەر......... .

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

لیژنەی یاسایی رەئیتان كەرەمكە.

بەڕێز د.ڕۆژان عبدالقادر:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ماوەی ئەو دوو هەفتەیەی کە لە دەقەدا هاتووە بۆ ئەوە پێشنیار کراوە بۆ ئەوەی لەبەرواری دەرچوواندن و پەسەندکردنی یاسایەکە، بەڵام یاسایەکە لە $1/1$ ەوە جێ بەجێ دەکرێت، ئەوە ئەگەر دەنگی هێنا ئەو ماددەیە، سەبارەت بەو پێشنیارەی کە لەلایەن وەزیری دارایی کراوە تەنها ئەوە جەوازیە دەقی پرۆژەکەی کەلەلایەن حکومەت هاتووە، دەڵێ وەزیری دارایی و ئابووری بۆی هەیە، ئێمە دەمانەوێ بیکەینە وجوبی و شتەکە ملزەم بێت، بڵێین پێویستە ئەو ڕێنماییە دەربکات لە جەوازی بیکەینە وجوبی، گۆڕانکاریەکە تەنها ئەوەندەیە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، ئێستا لیژنەی دارایی بە بێ (لاسیما) بیخوێنەرەوە بۆ ئەوەی بەڕێزان ڕەئیان لەسەری هەبێت.کاک خورشید فەرموو.

بەڕێز خورشید احمد سلیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بۆچوونا لیژنا دارایی و لیژنا یاسایی بەڤێ ڕەنگیە:

على وزير المالية والاقتصاد اصدار التعليمات اللازمة لتسهيل تنفيذ احكام هذا القانون، لتحديد صلاحية الصرف للادارات الحكومية خلال فترة لا تتجاوز 15 يوما من تاريخ نفاذ هذا القانون.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزان قانون شتێکی رۆتینیە، کێ لەگەڵە تکایە دەست بەرزبکاتەوە؟ زۆر سوپاس.

کێ لەگەڵ دانیە؟ بە کۆی دەنگ پەسەندکرا، ئێستا بۆ ماددەیەکی تر، کاک عونی فەرموو.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

المادة25

لا يعمل بأى النص يتعارض مع احكام هذا القانون.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

لیژنەی دارایی ڕەئیتان؟.

بەڕێز د.ئاراس حسین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە ڕامان وایە وەکو خۆی بمێنێتەوە ماددەکە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزان ئەو ماددەیەش زۆر یاساییە، کێ لەگەڵە تکایە دەست بەرزبکاتەوە؟ زۆر سوپاس.

کێ لەگەڵ دانیە؟ بە کۆی دەنگ پەسەندکرا، ئێستا بۆ ماددەیەکی تر، کاک عونی فەرموو.

ئێستا بۆ ماددەیەکی تر، کاک عونی فەرموو.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

المادة26

على مجلس الوزراء والجهات ذات العلاقة تنفيذ احكام هذا القانون.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

لیژنەی دارایی ڕەئیتان؟.

بەڕێز د.ئاراس حسین محمود کریم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەو ماددەیە لای لیژنەی یاسایی و دارایی پەسەندە وەکو خۆی دەمێنێتەوە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ئەگەر کەس قسەی نیە لەسەری دەیخەینە دەنگدان، کێ لەگەڵە تکایە دەست بەرزبکاتەوە؟ زۆر سوپاس، کێ لەگەڵ دانیە؟ بە کۆی دەنگ پەسەندکرا، ئێستا بۆ ماددەیەکی تر، کاک عونی فەرموو.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

المادة 27

ينشر هذا القانون في الجريدة الرسمية (وقائع كوردستان) ويعتبر نافذا اعتبارا من / / 2010.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ئەگەر کەس قسەی نیە لەسەری دەیخەینە دەنگدان، لێژنەی دارایی کەرەمکەن، د. ئاراس.

بەڕێز د.ئاراس حسین محمود کریم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دەربارەی ئەو ماددەیە پێشنیاری زیادکردنی بەرواری 2010/1/1 دەکەین بۆ ماددەکە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزان لەگەڵ ئەوەی کە بەرواری 2010/1/1 ئیزافە بکرێت بۆ ماددەکە، کێ لەگەڵە تکایە دەست بەرزبکاتەوە؟ زۆر سوپاس، کێ لەگەڵ دانیە؟ بە کۆی دەنگ پەسەندکرا، ئێستا بۆ ماددەیەکی تر، نوقتەی نیزامیت هەیە کەرەمکە کاک د.احمد.

بەڕێز د.احمد ابراهیم علی احمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەو ماددانە کوردیەکەیان نەخوێندرایەوە، دەبوایە کوردیەکەش بخوێندراباوە.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

عەرەبیەكەی كراوەتە ئەساس، چونكە بە عەرەبی بۆمان هاتووە تەرجومەی كوردی كراوەتەوە، شتێكی زۆر ڕۆتینیشە ئەو ماددانە، لیژنەی یاسایی ڕەئیتان لەو بابەتە.

بەڕێز عونی كمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

سوپاس جەنابی سەرۆكی پەرلەمان، پێشنیار دەكەین سەرۆكایەتی تەخویلمان بكات بە ڕێك كردنی ڕەقەمەكانی یاساكە، چونكە بە ئیزافە كردنی ئەو ماددانە ڕەقەمەكان گۆڕاون.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

پێویست بە تەخویل ناكات، ئەركی ئێوەیە ڕێكی بخەن بە پێی پرۆتۆكۆڵ و لەگەڵ سكرتاریەتی پەرلەمان، ئێستا گشت پرۆژەكە لە بیدایەت تا نیهایەت بە كۆ دەخەینە دەنگدانەوە، كێ لەگەڵە تكایە دەست بەرزبكاتەوە؟ هەمووی تەسویت كراوە ئەو بەڕێزانەی بۆ هەندێك شت دەنگتان نەداوە ئەگەر پێتان خۆش بێت دەنگ نادەن، ئەوەی دەنگی داوە دەتوانێ دەنگ بدات، كێ لەگەڵە تكایە دەست بەرزبكاتەوە؟ 72 كەس لەگەڵ دایە، كێ لەگەڵدا نییە؟ 33 كەس لەگەڵدا نییە، بە زۆرینەی دەنگ پەسەندكرا، زۆر زۆر دەستتان خۆش بێت، سوپاس بۆ ئێوەی بەڕێز كە هەمووتان بەجدی كارتان كرد، بە دڵسۆزی و بە دڵپاكی هەموو نیەتەكان ئەوە بوو كە چاك بكرێت، هەڵەكان لادراو كەم و كورتیەكان لادرا، شتی باشتان ئیزافە كرد، ئەمە سەربەرزیە بۆ پەرلەمانی كوردستان، بۆ نوێنەرە دڵسۆزەكانی میللەتی ئێمە، ئومێدەوارین لە داهاتوو میزانیەكی باشترمان بۆ بێت و باشتر كار بكەین و زۆر تر لەسەری داكۆكی بكەین بۆ ئەوەی هیچ خەلەلێكی تیا نەبێت، پیرۆزبایی لە پەرلەمانی كوردستان و خەڵكی كوردستان و حكومەتی هەرێمی كوردستان دەكەین بە پەسەند كردنی بودجەكە، ئێستاش داوا لە ڕێزدار وەزیری دارایی دەكەین كە ئەگەر گوتنێكی هەبێت كەرەمكات فەرموو.

بەڕێز شێخ بایز تاڵەبانی/ وەزیری دارایی و ئابووری:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

بەڕێز جێگری سەرۆكی پەرلەمان، بەڕێز جەنابی كاك فرست، بەڕێزان هەموو ئەندامانی پەرلەمانی كوردستانی خۆشەویست، زۆر زۆر سوپاسی پەرلەمان دەكەین، ئێمە وەكو حكومەت بۆ ئەو هاوكاری كردنەی، بەو ڕەخنانەی كە لێمانتان گرت، بۆ ئەو هەڵانەی كە تیایدا دەست نیشان كرا بۆ چاككردنەوەی، بۆ ئەو هەموو تەوجیهاتانەی كە پێمان درا، انشالله ئێمە ئەوانە هەمووی بە نەزەر ئیعتبار وەردەگرین و ئیلزامیشین بەوەی هەموو ئەو كەموكوڕیانە ئەگەر بینیمان تیایدا هەبێ و تەوجیهاتەكانی بەڕێزتان انشالله هەمووی وەكو خۆی و بە ئەمانەت جێ بەجێ دەكەین، دووبارە زۆر زۆر سوپاستان دەكەم، یاخوا خوا مۆفەقتان بكات هەمووتان بە تایبەتی لیژنەكان كە زۆر لەگەڵماندا ماندووبوون، سوپاستان دەكەم.